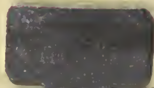

12
2 G
11
VITT. EMANUELE

D. FRANCISCI
TOLETI
SOCIETATIS IESV
COMMENTARIA
vna cum Quæstionibus. 138

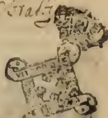
IN OCTO LIBROS ARISTOTELIS
DE PHYSICA AVSCVLTATIONE.

Nunc secundo in lucem edita.

CVM PRIVILEGIO.

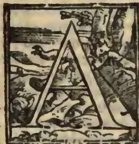

VENETIIS, Apud Iuntas.

M D XCIIII.

AD LECTOREM.

NTEQVAM ad Physica hęc in Aristotelem commentaria aggrediamur, Pie Lector, quæ, nostrorum studiorum moderatores, ingenuę iuuentutis, fidei nostræ commissæ, commodis consulentes, in lucem proferre constituunt; pauca quædam de eorundem in ipsis edendis instituto, deque uniuersa docendi, & Philosophandi ratione, præfari uisum est. Postulat a nobis suscepta, diuino munere, uitę ratio, ut in eam curam omni studio incumbamus, quæ liberales adolescentes & pietatem coniungant cum literis, & in his breui tempore fructus ferant quam maximos. Ad eam rem plurimum conferre posse videbatur, si in quaque disciplina certus author exhiberetur, qui & doctrinæ genere, & facilitate dicendi, & illustri quadam breuitate studiosis eius scientię tyronibus maxime esset accommodatus. in quo & quæ explicanda a doctore essent, domi pręuidere, & in gymnasiis exploratius, præceptore docente, percipere, & iam explicata, cum domi repetere ac recolere, tum uero, quoties opus esset, diligenti studio excutere, atque explorare posßent. Quod sane consilium, ratione primo inuentum, prudentiæ deinde, atq; utilitatis plenum eße, & doctisßimorum hominum authoritas, & longo temporis usu experientia comprobauit. Vidimus enim non raro, qui hanc in suis studijs secuti sunt rationem, adolescentes, uel quàm ipsa ætas ferat, sapientiores euasiße. Etenim, quod maxime rem causamq; continet, sine certo libro docendi genus, & præceptoribus perdifficile est, & discipulis ualde laboriosum, molestum, atque inutile. Pręceptoribus quidem, quòd ita se deberent ad docendum comparare, ac si integram, & absolutam uniuersi Aristotelis explanationem commentarentur in quo sane & firmę multorum uires frangebantur, & si quis esset paulo imbecilliori ualetudine, quantumuis ingenio & eruditione ualeret, minus erat aptus ad docendum. Facile pręterea fiebat, ut qui tunc primum ad docendum accederent, ut pote quos nondum usus docuißet, nimis in minus utilibus disputationibus morarentur, quo post deficeret ipsos tempus in grauioribus, facile, ut quos nihil contineret firmum ac constitutum, in aliquid minus tutum uel periculosum etiam laberentur. facile denique, ut in ipsorum scriptis desideraretur illud, quod tantopere doctorum animos tenere solet, suo quidque loco tractaretur.

Iam uero (quod ad ipsos auditores attinet) non minora incommoda consequuntur. primum enim in prælectionibus audiendis, uel nihil memoria retinere poterunt, uel ad recordationem singula erant doctoris perpetua quadam ora-

tione vtentis verba excipienda. Deinde multi ad scribendum tardi præceptorem non aßequebantur docentem, qui vero aßequebantur, cum mente: excolere debuissent, tum scripta castigare, menda, & errata corrigere, ipsam veri inuestigationem intermittere cogebantur. Ac cum sæpe falsa cum veris illis ipsis dubię fidei monimentis consignaßent, hærere sæpe, nec illis satis fidere, nec certum aliquid sibi persuadere. Turpis præterea plerunque notarum forma, deprauata signa, lituræ innumeræ, & sordida illa non tam literarum, quàm liturarum sępe congeries, plurimum egregia adolescentium ingenia retardabat. Nam & vaga multorum iuuenum mens, cum nullum authorem sequeretur, in multos & ipsis inutiles libros distrahebatur, & ad futuras scholas, disputationesque nulla se ratione parare poterant; cum nec quid docturus esset pręceptor, nec quo ordine perspectum haberent. mens quoque tota ad scribendum intenta, rei difficultate obruta, in nullam rem incumbebat minus, quàm vt, quæ tradebantur, perciperet, atque cognosceret. Sat multis uidebatur eße, si omnia fideliter conscripsissent, plus tandem temporis in scriptis corrigendis, quàm in colendis ingenijs ponebatur. Vitiosa plane res, & præstantibus ingenijs valde perniciosa. Huc accedebat valetudo, quę non mediocriter tam assidua, atque molesta, tot tantarumque rerum conscriptione labefactari solebat. Ergo ut tantus hic leuaretur labor, edendus fuit liber aliquis, quo incredibilis illa pręceptorum, & discipulorum molestia minueretur. Is cum non facile reperiretur, dum maiora moliuntur Patres nostri, in has meas lucubrationes inciderunt, opus & a nobis olim inter docendum philosophiam, adumbratum potius, quàm omni ex parte perfectum: & cui nec modo, quod grauibus publicisque negotijs eßemus impediti, extrema manus accessit. id vt in lucem proferatur decernunt; Prodit. Putent ergo præceptores hic iacta eße fundamenta, in quibus, quæ ipsis vtilia videbuntur, tute, & secure poterunt exędificare. Intelligant etiam discipuli, se nostris uigilijs quasi certum hominem conduxisse, cuius opera, quæ alias ipsis summo labore conscribenda erant, distinctius, accuratius, & pulchrius conscripta consequantur.

Sed de causis, quibus adducti sumus, ut hunc in Aristotelem commentarium proferremus in lucem, hactenus: de via, ratione que docendi, ac philosophandi, quam sequimur, nunc dicamus. Id sane in primis curabimus, Lector, vt, quæ a nobis omnia proficiscentur, ad illam pietatem conferant, qua adolescentium potissimum animos peroptamus imbuere. In explicandis ergo physicis difficultatibus id maxime complectemur, quod ex usu nostro & uerius fuerit, & communius. Dum de Aristotelis mente certabitur, optimis quibusque vtemur Authoribus, Gręcis, Latinis, Arabibus: ex Gręcis Theophrasto, Alexandro, Ammonio, Philopono, Porphyrio, Simplicio, Themistio, Eustratio, cæterisque, quorum nobis commentarios temporum iniuria non ademerit. Ex Latinis autem, D. Thoma, Boethio, Alberto magno, Aegidio, Scoto, Marsilio; ita tamen, ut & qui ex

recen-

recentioribus præstant, suum quoque locum habeant. Scotus, Caietanus, Sonzinus, Iauellus, Iandunus, Burleus, Buridanus, Zimara; Nyphus, & cæteri, si qui alij in hoc genere excellere uidebuntur. Vnus sane D. Thomas instar erit omnium in quo & diligentia interpretandi, & doctrinę grauitas cum pietate coniuncta, multa, varia ac solida eruditio, incredibilis prętereа methodus, in integris etiam disciplinis pertractandis: nec commentarijs solum quos scripsit in Aristotelem, sed multo etiam magis Summa Theologiæ, Summa contra gentes, Quæstionibus disputatis, & cæteris eius scriptis, tantam (vt de Theologia taceamus) philosophiæ lucem attulit vnus, quantam cęteri omnes (aliorum pace dixerim) possint explanatores afferre: in quo, ex nullius arbitror laude quippiam detrahi, si id dicitur de D. Thoma, quod ipsorum quisque, si & uiueret, & adesset, de eodem videretur esse dicturus.

Ex Arabibus autem (quamuis numero, doctrina, & eruditione, si vel cum Græcis, vel cum Latinis conferantur, longe reperiantur inferiores) vtemur Auempace, Alpharabio, Auenzoar, Auerroe, & alijs: Auicenna potissimum, quod eius scripta omni memoria grauissimis hominibus probata sint, & quod vnus inter omnes Arabes proxime ad verum philosophię christianæ decus, & laudem uideatur accessisse.

Hoc autem loco admonendus es, Lector pie, ne cum in hos, aut alios impios Aristotelis interpretes, siue Gręcos, siue Arabes incideris, in ijs præsertim, quæ ad pietatem attinent, facile illis credas, atque conmittas. Nam, cum impij fere omnes fuerint, Ethnici, Idololatrę, nonnulli etiam Sarraceni, uel Mahumetani, de Deo, de diuinis rebus, de ultimo fine, de diuina prouidentia, de vita beata, de animis ipsis hominum non raro male scripserunt. Vna, quam profitemur, Diuina fides philosophiæ regula ac norma est, vel potius veritatis, ad quam philosophorum, scriptorumque omnium opiniones referendę sunt: ne, quod monet D. Paulus, ab his decipiamur per inanem philosophiam, secundum elementa huius mundi, & non secundum Deum. Quamobrem pios potius, religiososque uiros doctrina, & sanctitate præstantes, quales plerique eorum latinorum sunt, quos commemorauimus, præ cæteris sequendos tibi esse constituas.

Nec vero satis mirari possum, sic quosdam in nonnullis Academijs esse Authoribus impijs addictos, ut tantum non apud illos, eorundem Authorum causa, fides periclitetur. quo cum sermo deuenerit, de uno Auerroe pauca dicam. Sunt enim aliqui qui nescio quid in eo tam egregium, aut insigne uiderint, quidtam eximium, & illustre, vt eum cæteris anteponendum putent, &, quod deterius est, viri alioqui catholici, Auerroistas se & esse, & dici velint. Nam, vt illum cum cæteris interpretibus conferrent, a quorum tamen non paucis proculdubio superatur, fortasse ferendum esset: ita vero esse ei addictos, ut in eius verba iurarint, & ea tanquam oracula sibi edita putent, indi-

gnum sane est grauitate & dignitate sapientis. primum enim is, quem dico, pluribus erroribus fidei pietatique perniciosis plenus est, ut non immerito apud aliquas celeberrimas prouincias, impij cognomen inuenerit: Deo naturæ infinitatem aufert, prouidentiam, rerumque quæ infra lunam sunt, scientiam: nobis animorum rationalium immortalitatem, & multiplicationem eripit: illudq; unius in omnibus hominibus intellectus monstrum, atque portentum inducit, denique & Deo opt. max. ut certum est & nobis, ut multi asserunt, & ex eius principijs consequitur, improbissime tollit libertatem. Quibus sane rebus efficitur, nullam esse debere religionem, & pietatem aduersus Deum: nullos ipsius numini cultus, honores, preces adhibendas, cum nec curet nostra, nec sciat: Nulla item aut supplicia flagitijs a Deo, aut præmia recte factis esse proposita. Quid multa? omnem peccandi impunitatem & sibi persuasit, &, quid ea opinione quæreret, factis testatus est.

Iam uero, qui eiusmodi sectetur dogmata ac decreta, quæ, obsecro, qualia que putabimus ad ea comprobanda comminisci? Quæ ex his colligere consequentia? Quę tot erroribus credimus esse posse consentanea, ne secum ipse identidem pugnare cogatur? ut profecto uix ulla Philosophiæ ipsius pars sit, in qua non alicuius ueneni subsit suspicio. Adde fuisse Mahumetanum, & (quod ipsa scripta facile declarant) conceptum animo aduersus Christianam religionem odium semper habuisse: ut necesse sit, sua eum sordidissima secta, scripta quoque philosophica infecisse non parum. Vsus præterea est corrupto Aristotelis libro, & pluribus in locis deprauato: id quod eius scripta præse ferunt. Græcis fere omnibus explanatoribus caruit: Latinis etiam, qui nec dum extabant, destitutus fuit, ut necesse sit, in eo nec grauem, nec securam inesse doctrinam. nam etsi acutum quiddam raro, exile tamen dicendi, & philosophandi genus, in eo reperitur: est tamen illud obscurum, inusitatum, & sæpe ab Aristotelis sensu intelligentiaque alienum, quod recta interpretatione, ac uersione Aristotelis, aliorumque interpretum luce caruerit. Nos igitur, ubi quidpiam recti dixerit, non aspernabimur: ubi secus, alios ei longe doctiores anteponemus, & ipsum impietatis, ubi tale quid dixerit, condemnabimus.

Illud quoque absurdum & perniciosum est. uel disputandi, uel loquendi genus, quo, illud ex philosophia, hoc ex Veritate, asseritur: aut, idem secundum philosophiam uerum, secundum Fidem falsum esse affirmatur. Neque enim philosophia sed φιλοψευδία erit, quæ a ueritate abhorret: neque, quę cum diuina doctrina, idest, Fide pugnet, ueritas esse poterit. Sic enim uero uerum congruit, ut ueritas ueritati non possit esse contraria. Quo circa non immerito in Concilio Lateranensi tertio, hoc disputandi, ac loquendi genus, uerbis exterminatur grauissimis. Neque illud dissimile est, Hoc in Arist: hoc uero in ueritate, aut in Fide esse dicendum: ut enim id interdum necessarium sit, tamē ea fieri moderatione debet, ut ne in rebus, quę ad fidē & religionem attinent, Fidem ipsam, hoc est, a Deo acce

ptam

ptam disciplinam , obiecta Aristotelis authoritate premere uideamur: quod sane isti faciunt, qui summo conatu uiribusque nituntur ostendere compluribus in rebus, Aristotelem contra fidem sensisse, cum tamen constet paucissimis in rebus a Fide dissentire, & (quod peius est,) idem conantur efficere multis locis, in quibus quidem Aristotelem possent non siue magna etiam probabilitate pro Fide interpretari, cum presertim uiri grauissimi Aristotelis sententiam eam esse aperte testentur: In quo sane de ipso Aristotele, cui fauere se putant, male merentur, cum sic eum a uera ad falsam sententiam abstrahunt, & cogunt falsum dicere, uel inuitum, in rebus etiam grauissimis errare turpissime. Quid quod ex hac grauiori, frequentique pro Aristotele contra Fidem, & ueritatem concertatione, grauia quędam incommoda accidunt, & Christiano uiro indigna, & omnino non ferenda? primum enim, nihil prodest, obest autem plurimum temere excitare tantum contra Fidem aduersarium, eumque summo studio contra illam armare, & ad eam oppugnandam omnibus rebus iuuare. Deinde plerique, cum audiunt uerum quid esse secundum Aristotelem, id omnino intelligunt, quod est, secundum Philosophiam: immo secundum omnium optimam (quam esse putant Aristotelis) Philosophiam: & quod Aristoteles sensit, id credunt esse naturali rationi ac lumini consentaneum: atque ideo sic disputantes, quantum in ipsis est idem illud Concilij decretum per imprudentiam euertunt, quod credant, rationi, & lumini naturali fidem aduersari. Illud autem incommodum uel grauissimum est. cum enim contra Fidem docent aliquid sensisse Aristotelem, id sic confirmare nituntur argumentis, ut ipsi quoque contra fidem cum Aristotele sentire uideantur: presertim cum quæ pro Fide, & ueritate adduci possunt, ea summo studio conentur dissoluere, ut Aristotelis sententiam tueantur; quod sane plurimum Fidei, & ueritati obesse constat, cum eius argumenta & rationes infirmari, frangique uideantur. Illi, illi, inquam, immortali laude digni censendi sunt, & de Fide orthodoxa, deq; Aristotele ipso benemeriti, qui ex magna probabilium opinionum, atque explicationum Aristotelis uarietate, eam potissimum diligunt, ac tuentur, quæ cum Fide congruit, eamq; pro sua uirili parte probabiliorem reddere conantur, atque ubi Aristoteles a Fidei disciplina abhorruit, curant non solum rationibus naturalibus, sed alijs eiusdem dictis, atque decretis ipsammet ueritatem ostendere; ut quamuis in uno, aut altero loco ea senserit, quæ reijciantur; tamen appareat reliquam eius doctrinam fidei, & ueritati esse maxime consentaneam.

Nec longe dissimile disputandi genus est, Hoc Theologos asserere, illud Philosophos. Hoc Latinos Philosophos. illud Græcos, uel Arabes. Nam; ut omittam falsum hoc sæpe esse commentum, hos ut Prouincijs, nationibus, linguis, ita opinionibus dissidere. In hoc disputandi genere latet uenenum, cum per Theologos ipsam Theologiam, fidem, & religionem, per philosophos ipsam philosophiam facile quiuis intelligat, & uidelicet per Latinos philosophos D. Thomam, cæterosque

que Theologos intelligi uolunt: quibuscum alij opponuntur, & eisdem antefe-runtur. in contemptum non solum ipsos Theologos Authores, (quod graue malum est) sed etiam Theologiam ipsam abducunt, & nudam ei, diuinoq; lumine destitutam Philosophiam anteponunt.

Philosophos igitur a Theologis disiungere, Græcos a Latinis, hominum sane est, uel suo quamque rem momento non ponderantium, uel certe ipsam ueritatem consulto prodere, & sibi, atque alijs pestem afferre studentium. Vna est pura, uera, synceraque ueritas, quæ a Deo genita, impressa in hominum mentibus, adhibita cælesti illa fidei norma, ex Græcis, Latinis, Philosophis, & Theologis, & colligitur integra, & petenda est.

Hæc habui, Amice Lector, quæ de optimo philosophandi genere uniuersè præciperem, ne falsis, ac prauis opinionibus deceptus in perniciosos errores rapiaris: sed veritatis, pietatis, ac diuinæ religionis patrocinium, vt de Philosophia, de Christi, & Dei Ecclesia benemerearis sponte ac lubens semper suscipias. Precor a Deo Opt. Max. quo Patres nostri authore hoc velle cæperunt, vt eodem adiutore, labor hic, propositum sibi diuinæ gloriæ, & publicæ vtilitatis fructum consequatur. Vale in Christo Iesu.

IESVS MARIA.

D. FRANCISCI TOLETI.

Societatis IESV Commentaria,

VNA' CVM QVAESTIONIBVS IN OCTO LIBROS ARISTOTELIS De Physica auscultatione.

PRAEFATIO.

De Philosophiæ Nomine, ac Definitione.

Philosophia tot hominũ preconijs, tot sapientum laudib. iam olim celebrata est, ut nostris non magnopere indigeat. nullus.n. est quantumuis indoctus, cui nõ aliquid sublime, ac pene diuinũ philosophiæ nomen uideatur. Hanc ergo modo nobis (diuino auxilio) explicare aggredientibus, utile sane erit, aliqua præmittere, quæ faciliorem ingressum efficiãt. erũt autem ista quinque; primum, quid Philosophia sit, alterum, quot eius partes, tertium, quis earum partium ordo, quartũ, quis Philosophiæ ortus. tandem, quanta eius sit dignitas, & utilitas.

De quib. agendum.

De nomine philosophiæ.

Circa primum, ut a nomine ipso incipiamus, philosophia olim sophia. i. sapiẽtia dicta est, & philosophi, i. sapientes nũcupati, ut auctor est Diogenes li. 1. de vitis philosophorum. Pythagoras uero huius nominis fuit primus institutor, qui se non sophũ, sed philosophum. i. sapientiæ amatorem, ac studiosum Leonti tyranno, quanam arte polleret, petenti respondit. ac inde philosophia, quasi sapiẽtiæ amor, deriuata est, vt idem Diogenes refert. idẽ igitur iam per philosophiam, quod per sophiam, vt intelligamus, vsus obtinuit. Nec oportet existimare, philosophiam aliquam esse peculiarem scientiam, quæ aliquod ens particulare contempletur, non enim sic modo cõsideramus, sed vt vniuersale genus est, varias sub se scientias complectens. vt enim apud morales philosophos iustitia aliquando pro speciali quadam virtute inclinãte voluntatẽ erga ea, q̃ aliorum sunt, vsurpatur, aliquando pro omnium virtutum aggregatione, secundum quam perfecte homo iustus dicitur, ita & philosophia, quandoque pro scientia peculiari, q̃ metaphysica dicitur, sumitur, quandoque pro omniũ scientiarũ cumulo. vt philosophus non aliud sit, quam sciens oĩa, vt sciri possunt, ut dicitur 1. Metaph. c. secundo, hoc autem non vnico habitu fit, sed multis sicut. n. non vnus sensus inest animalibus, quo cuncta sentiant, sed varij, omnibus aũt simul perfecta fit sensatio, ita nõ vnica scientia, & habitu cuncta cognoscuntur, sed multis,

Non esse philosophiã particularem aliquam sciãm, sed uniuersale genus quoddam ad uarias scientias.

omnes autem ſimul perfectiſſimã, ac generalem cognitionem omnium faciunt, quæ quidem dicitur philoſophia: ac iſta ſignificatione modo a nobis primo tractatur, & petimus, quid ipſa ſit. Quid aũt Philoſophia hæc ſit, non omnes eodem modo explicarunt. habitus enim, & ſcientiæ tripliciter definiri poſſunt: aut ex obiecto, aut ex fine, aut ex vtroque: ex obiecto quidem, ut Medicina eſt ars, quæ in humanis corporibus uerſatur: ex fine, Medicina eſt ars ſanitatis effectiua: ex utroque vero, Medicina eſt ars, quæ, in humanis corporibus uerſatur, & ſanitatis eſt effectiua: hoc etiam pacto multi alij habitus definiri poſſunt. Philoſophię autem ex fine, & ex obiecto definitiones inueniuntur. Plato de philoſophia in Theage: & in Amatoribus, vel de Philoſophia, ex fine duas aſſignauit definitiones, quarũ prior eſt moralis, philoſophia eſt mortis meditatio, quam Ammon. in explicatione Porphyrij ſic explicat: duplex enim vinculum anima cum corpore habet, alterum naturale, quo ei ſecundum eſſe vnũ compoſiti coniungitur, alterum voluntarium, quo anima ſe corpori ſubijcit, & ei ſeruit. cũ igitur mors nõ ſit aliud, quàm animæ, & corporis ſolutio, erit duplex mors, iuxta duplicis vinculi ſolutionem, altera naturalis, qua anima ſecũdum eſſe a corpore ſeparatur, altera voluntaria, qua homo ab iſtis ſenſibilibus ſemotus, totus cõtemplationi traditur, quod per Philoſophiam contigit. ac ob id dicitur meditatio mortis ut Philoſophum mortem meditari non ſit aliud, quam animum a corporis ſenſibus auocare. Sic igitur primo definiebat Plato, quæ quidem definitio, præter quam quod metaphorica eſt, quod Ariſt. damnat; eſt etiam diminuta, cum ſolam contemplatiuam partem exprimat. Poſterior definitio a fine eſt. Philoſophia eſt Dei ſimilitudo, quo ad fieri a nobis poteſt, i. Philoſophia eſt, per quam Deo ſimiles ſumus, in Deo enim duplex operationum genus conſtituitur circa res has, altera operatio eſt rerum cognitio, qua omnia ſpeculatur, altera actio, qua omnia gubernat, diſponit, & prouidet, ita per Philoſophiam hæc duo contingunt homini, nam ſpeculatur, & cõtemplatur res, & ſecundum eandem Philoſophiam gubernat, & regit, cum ſit Philoſophia actiua, & ſpeculatiua. Dicitur autem (quo ad fieri poteſt) quia iſta ſimilitudo non eſt æqualitatis, cum in infinitum excedat Dei perfectio cuncta creata, ſed eſt ſimilitudo proportionis cuiuſdam, ſecundum quam infima ſupremis comparari queunt. Hæ duæ definitiones a fine ſunt, prior a proximo, poſterior ab ultimo.

Definitio philoſophiæ duplex ex fine, & obiecto.

1. definitio ex fine.

2. definitio ex fine.

Aliam definitionem ab ipſo obiecto ſumptam idem Plato tradidit in Phædone, & Theæteto, quam Cicero recipit. nempe Philoſophia eſt diuinarum, humanarum. que rerum cognitio. per res humanas, quæcunque ſenſibilia intelliguntur, per diuinas uero intelligibilia, & a materia ſeparata. vnde definitio hæc perfecta eſt, omnem Philoſophiæ partem cõprehẽdens, cum quęlibet, aut de humanis, aut de diuinis tractet. *3. definitio ex obiecto.*

Ab Ariſt. vero unam philoſophiæ definitionem habemus 2. Metaph. 1. Philoſophia eſt ſcientia ueritatis, quæ a fine proximo eſt, quamuis iſta potius ſolius ſpeculatiuæ partis videatur, Atque hoc de definitione ſufficiat. *4. definitio Ariſt.*

De partibus philoſophiæ, eiuſque diuiſione. Cap. II.

DE Philoſophię partibus uaria fuerũt Philoſophorũ placita. Zeno enim, Chryſippus, Apollodorus, & reliqui Stoici tres Philoſophiæ partes fecerunt Phyſicam nempe, Ethicam, Logicam: Phyſicam quidẽ, quæ rerum naturalium cauſas ſpeculatur: Ethicam, quæ mores hominum docet: Logicam, quæ modos cognoſcendi, & diſputãdi aperit: quas partes, varijs comparationib. explicabant, vt lib. 7. refert Diogenes: primo. n. ipſam Philoſophiã animali comparabãt, oſſibus, & neruis Logicã, carnibus Ethicam, animę Phyſicam conferentes. Rurſus ouo aſſimilabant: cuius corticem, Logicam, ſequentia Ethicam, intima Phyſicam dicebant. Rurſus agro frugifero, cuius circumiecta ſepes Logica, fructus Ethica, humus, & arbores Phyſica eſſent. In qua quidem diuiſione Logicam Philoſophiæ partem faciebant. *1. diuiſio philoſop.*

Epicurus Philoſophus tres Philoſophiæ *2. diuiſio.*

phiæ partes fecit Ethicam, Physicam, Canonicam per Canonicam uero (quantum mihi uidetur) intelligebat Medicinam practicam, hanc enim Canonicam cum naturali coniungebat: Logicam uero partem Philosophiæ non censebat, *3. diuisio.* Cleanthes sex Philosophiæ partes, fecit Dialecticam, Oratoriam, Moralem, Ciuilem, Naturalem, Theologicam. *4. diuisio.* Alii uero alijs modis diuidebant. At ut ad Peripateticos deueniamus, Simplicius Aristotelem imitatus, Philosophiam in duas diuisit partes, in actiuam, & contemplatiuam: per actiuam, Moralem intelligit: contemplatiuæ uero tres statuit partes, Mathematicam, Physicam, & Metaphysicam, ut patet in 6. Metaph. cap. 1. Dialecticam uero non partem philosophiæ, sed instrumentum, & organum hic & aliqui alij Peripatetici faciunt, ut docet Alexand. 1. Priorum; & ibidem Philoponus: & Themistius. 1. Posterio. capit. 23. At si licet inter tot tantorum placita uirorum iudicium nostrum adhibere: aliter philosophiæ diuisio constituenda est, in cuius gratiam, finem ipsius philosophiæ oportebit cõsiderare per hunc enim maxime ipsius diuisio fiet exacta, & manifesta philosophia uero in hunc fuit finem inuestigata, ut ignorantia, quam miser homo propter peccatum incurrit, quo ad fieri posset, expelleretur, homo autem per peccatum hæc tria præter alia sibi comparauit, rerum ueritatis ignorantiam, eorum, quæ secundum rationem agere oportebat, similiter ignorantiam, & rursus eorum, quibus ad uitæ sustentationem, & conseruationem, propter peccatum indigebat, ignorantiam: unde omni ex parte ignarus factus est in speculabilibus, agilibus; & factibilibus, indiguit igitur scientia, qua ens uerum cognosceret, qua agenda, & facienda consideraret: & ista est philosophia, in tres præcipuas partes diuisa secundum ignorãtiarum numerum, in speculatiuam nempe, qua ueritates rerum tantum contemplaretur. in actiuam, qua ea, quæ secundum rationem agere oportet, doceretur, & in factiuam, qua ea, quibus exterius indigeret, facere sciret; quam partem philosophi spreuerunt, abiectum arbitrantes facere, & exterius operari, cum

5. diuisio authoris ex tripli ci ignorantia desumpta.

tamen re uera scientiæ sit pars, nec indignum homine sit laborare, qui suo peccato, & superbia id meruit Aristoteles 6. Metaphysi. cap. 1. inquit, omnis intellectus est speculatiuus, actiuus, aut factiuus: & est locus notandus. Secundum autem hanc diuisionem multo melius philosophia dici potest Dei similitudo. Deus enim non solum cognoscit cuncta, gubernat, & disponit cuncta, sed etiam operatur cuncta, ipse enim est, qui cum naturalibus causis simul effectus cunctos producit. Sit igitur prima philosophiæ diuisio a fine sumpta, in partem speculatiuam, actiuam, & factiuam, Speculatiua subdiuidatur in Metaphysicam, quæ omnium communissima principia, & passiones generales speculatur, in Mathematicam puram, quæ ea, quæ secundum se a motu non dependent, secundum rationem abstrahendo a motu tractat ut figuras, numeros, & his accidentia, & in Mathematicam mediam, quæ ea, quæ secundum naturam suam abstracta sunt, in motu tamen considerat, ut perspectiua, & Musica, & similes, & in Physicam, quæ res sensibiles speculatur. *Subdiuisio speculatiuæ.*

Rursus Actiua diuiditur in Ethicam, qua homo ea, secundum quæ se rationabiliter ordinare debet, cognoscit. & in Oeconomicam, qua familiam, & domum regat, & politicam, qua usus reipublicæ, & ciuitatis, cuius pars est, rectos cognoscat, & exequatur. Factiua rursus, quæ Mechanica dicitur, bifariam subdiuidi põt, primo in artes necessarias, quæ nempe usum uitæ necessarium ministrant, ut Lanificium, Agricultura, Aratura. & in utile, quæ usum faciliorem uitæ faciunt, ut Nauigatoria, Militaris, Equestris, & in delectabiles, quæ usum uitæ iucundiorẽ reddunt, ut saltandi ars, uenandi, cantandi, & similes. Rursus diuidi potest in eas, quæ materiam præparant, ut ars fodiendi metalla conficiendi ferrum, coquendi lateres, & in eos, quæ materiam disponũt, & componunt, ut Domificatoria, Fabrilis, Sutoria, & in eas, quæ materia composita utuntur, ut Militaris, Equestris, Nauigatoria.

Subdiuisio actiuæ.

Subdiuisio factiuæ.

Aliarum artiũ, & scientiarũ subdiuisio.

Præter has Philosophiæ partes sunt quædam artes, quæ in ministerium Philo

sophiæ iuuentæ sunt, ac propterea Philosophiæ partes non censentur ab aliquib. Peripateticis, quamuis nihil uetet ex eis aliquas esse scientias; hæ autem quinque sunt: quædam enim modum cognoscendi, & uerũ a falso distinguẽdi tradit, quæ Logica dicitur, & hæc necessaria est simpliciter ad Philosophiã, ac ob id Antiqui huius solius meminerunt, quædam alia est ad sermonis peritiam obtinendã, quo philosophia cõmunicatur, & hæc Grammatica est. Tertia ad huius sermonis ornatum, & elegãtiam, & hæc est Rhetorica. Quarta ad delectationem in sermone, & ista est Poetica. Quinta ad experientiã in rebus omnibus sumendam, & hæc est Historica. Sexta est ad absentium communitatem rerum, & hæc est epistolaris. Hę omnes ancillæ philosophiæ sunt, & ipsi deseruiunt.

De ordine partium philosophię inter se. Cap. III.

1. opi. Irca harum partium ordinẽ fuerũt uariæ sententiæ ante Aristotelẽ, & post ipsum Zeno, & Chrysippus, Logicam primo loco discendam: secũdo
2. opi. physicam: tertio Ethicam censebant. Apollodorus sic ordinem statuebat, ut post Logicam Ethicam, ultimo physicam iuuenes discerent, ut refert Diogen. libro 7. atque hi Logicam a reliquis scientiis separabant, ac eius præcepta, & regulas seiunctas ab ipsis scientijs tradebant. Alij uero simul confundebant Logicam, & alias scientias, nec eam separatam docebant, ut refert Origenes Hom. 1. super Cantica, uersus medium, & hos reprehẽdit Arist. 2. Metaph. c. 3. Stultum, inquit, est simul scientiam, & modũ sciendi quærere. Ex his fuit sententia quorũdã, qui
3. opi. ab Ethica esse incipiendum censebant, qualis fuit Diogenes. Alij uero physicam prius, quales fuerũt Panætius, & Posidonius: ita illi Antiqui sentiebant de ordine philosophiæ.

4. opi. At uero post Arist. tempus Ammo. ĩ præfatione Porphyrii cẽset inter speculatiuas partes hunc ordinem obseruandũ, ut primo discatur physica, secũdo Mathematica, tertio Metaphysica. Ratio uero eius hæc est, quia physica est de his, quę maxime sunt cõtracta ad materiam. Metaphysica uero est de summe abstractis, sed non fit transitus ab extremo ad extremum, nisi ꝑ medium, ergo prius est Physica, quæ extremum est: posterior Mathematica, quæ medias hẽt abstractiones: tractat.n. de his, quæ in materia quidem sunt sensibili, secundum rem, sed non secundum considerationem. nam Physica de his est, quæ secundum rem, & secundum cõsiderationem in materia sensibili sunt. Metaphysica uero in opposito de his, quæ nec secundum rẽ, nec secundum rationem in materia sunt. Albertus Magnus hoc prologo eandem habet sententiam, constituit enim duos ordines, alterum naturæ, alterum doctrinæ, naturæ est inter ipsas res, quantum est sciẽtia: doctrinæ est inter ipsas scientias, secundum quod una prius altera dicitur. Dicit ergo primo, quod secundum naturæ ordinem Metaphysica est omniũ prima, quia tractat de communissimis omnium principijs, post hãc uero est Mathematica, quę tractat de his, quæ non dependent, secundum se a sensibilibus, ob id priora sunt, ultimum locum obtinet Physica, quæ de sensibilibus, & posterioribus est. Dicit secundo, quod ordine doctrinæ, primo loco est discenda Physica; secundo Mathematica, tertio Metaphysica, ratio est, quia a notioribus est incipiendum, notior autem est physica, quam Mathematica, nã physica probat per sensum, a quo Mathematicus abstrahit. Metaphysica uero ob eius magnam abstractionem est difficillima. S. Thom. uero Opusc. 70. super Boetium, de Trinitate. q. 5. art. 1. Post Dialecticam Mathematicam, & post hãc physicam disci uoluit, & Simplicius in prædicamenta primum locum Mathematicę, secundum physicæ, tertium Metaphysicæ concedit. Alij uero Metaphysicam omnium primum discẽdam uoluerunt, e quorum numero uidetur S. Tho. in præsenti loco, cui⁹ ratio est, quia sermo de uniuersalibus est præferendus sermonibus particularib. ut dicitur. 1. de partibus animalium, cap. 1. At Metaphysica agit de communissimis omnium scientiarum, ergo illa est præferenda in doctrina omnibus. Hæc sunt, quæ a uiris illustribus recepimus

5. opi.

6. opi.

mus circa ordinem partium philosophię. In qua quidem controuersia mihi videntur probabiliores conclusiones, quæ sequuntur, quarum prima est. Dialectica præponi debet philosophiæ partibus, hæc autem notissima est, tradit enim sciē di modum, nec hic de practicis est sermo, raro enim cum reliquis Philosophiæ partibus coniunctæ in aliquo reperiuntur, nec multa indigent Dialectica, pręter eā, quæ naturalis est. Secunda conclusio. Mathematica est prior doctrina, quàm Physica, & Metaphysica, hæc est contra Albertum, & Ammon. sed probatur expresse ex Arist. 6. Ethicorum, ca. 8. vbi docet, pueros posse esse Mathematicos, sed non philosophos, quia physica postulat longam rerum experientiam, quę non est necessaria in Mathematicis, quæ quidem experientia non cōtingit pueris. Præterea probatur, quia Mathematicæ tractant de sensibilibus per se, physica de sensibilibus per accidens; hæc enim de substantia sensibili, illa de figura, & quātitate est. Constat autem quantitatem esse sensibile commune per se; substantiam vero nullus sensus percipit per se. Nec ratio Ammo. quicquam valet, nam quod Mathematica sit magis abstracta, non facit eam posteriorē doctrinā: si enim ea, quæ Mathematicus considerat, essent in eodem prædicamento cum his, quæ physicus tractat, tunc valeret per Mathematicam me diam esse ascendendū ad Metaphysicam, medium enim debet esse eiusdem rationis cum extremis, non sic autem Mathematica, quæ de accidenti est, physica vero & Metaphysica de substantia. Tertia conclusio, physica est prior natura, quàm Mathematica, licet sit posterior doctrina. Probatur, physica est de substātia. Mathematica de accidenti, sed substantia est prior natura, quam accidens. 7. Meta. c. 1. ergo & physica prior est. Nec valet quicquam ratio, quod abstractum magis sit prius minus abstracto; hoc enim est in eodem genere, vt inter substantias, quæ abstractiores, simpliciores sunt, & in accidentibus, at in diuerso gñe id nō est, substantia. n. prior est accidēti, siue abstracto, siue non abstracto. Quarta cōclusio. Post physicam est Ethica, vltimum vero locū tenet Metaphysica doctrina. Probatur, quia difficilior est experientia in moralibus, quam in naturalibus. sunt enim incertiora, & difficillima est Metaphysica, quę de supremis est, quę nullam cum sensu affinitatem habent. Nec ratio Sancti Thomæ contrariū probat, si enim Metaphysica tantum de vniuersalissimis in prædicando ageret, esset forsan anteponenda, at agit etiam de vniuersalissimis causis separatis prorsus a materia. hæ autem sunt difficillimæ cognitu, vt testatur Arist. 1. Metaphy. cap. 2. Est igitur vltima doctrina, quamuis natura prima. Atque hæc circa ordinem sufficiant.

7. sententia authoris. *2. Concl.* *3. Concl.*

De ortu, seu inuentione Philosophiæ, ac primo de eius inuentionis modo. Cap. IIII.

Circa ortum philosophiæ duo oportet cōsiderare: primum de modo ipsius inuentionis: alterū de ipsis inuētionibus. Est autem notandum, quinque esse vias, quibus homines per scientiam inuenere: similitudinis nempe viā, separationis, resolutionis, compositionis, proportionis. Primo enim homo singula concreta intelligebat, non distinguendo substātiam ab accidente, sed omnia sub vno conceptu cognoscebat, sicut sensu confuse percipiebat, ante omnia vero similitudines percipiens maiores, congregabat in vnam naturam ea, quæ similia erant. nam gloriosus Deus, quamuis intellectum hominis sensibus alligauerit, & sensus substantiam per se cognoscere non possint, tamen singulis naturis accidentia sensibilia dedit eis propria, quædam communia, quædam minus communia secundum naturas ipsas, per quæ accidentia homo substantias distingueret. & ita dedit animalibus motum a se: speciebus animalium uarias figuras: per quas varietas ipsarum intelligeretur; homo igitur has similitudines attēdens copulabat naturas magis, ac magis, ac vniuersalia cōcipiebat; vt vidēs figurā exteriorē similē in speciebus rerū, singula illarū īdiuidua ad speciē vnā adunabat; postea in varijs spēbus alias percipiens siītudines ad genus cōgregabat, & sic con-

5. via, quib. scientia inueniuntur. *1. via.*

se consequenter. Hæc fuit prima via.

2. via. Secunda via fuit separationis, per quã incepit accidens a substantia, & accidens ab accidente secernere; fecit autem hoc considerando primo separatienem accidentis a substantia: expertus enim est hominem modo calidum, modo frigidum; modo male habere, modo bene, & quod idem homo persisterabat. coniecit, aliquid esse in homine, & in rebus, quod nõ est ipsa res, sed in eis sustẽtatur, quandoquidem nihil ex eiusmodi rebus per se fuerit: & vocauit vnum eius substantiam, alterum ens accidens. Adhuc uiderat multa simul accidentia, nec eorum distinctionem perceperat, postea cum experitur vnum ens accidens in alio subiecto, vbi alterum non est, colligit esse distincta, ut sentit albedinem in niue, & frigiditatem, postea cum experitur albedinem in calce sine frigiditate, comperit esse distincta. Praeterea uidet effigiem hominis simul cum quãtitate, postea experitur effigiem sculptam sub minoris quantitatis imagine, ergo percipit effigiem, & quantitatem rei non esse eandem rem, & hęc est uia ampla, qua vsus est Aristoteles in Postprædicamentis, ut illic declarauimus.

3. via. Tertia est uia resolutionis, qua nempe causas, & principia rerum indagamus, retexẽtes ipsam rem: vt enim alicuius instrumenti causam, & partem cognoscimus, puta horologij, ipsum destruentes, & in ipsius partes redigentes, ita resoluẽtes rem in suas partes. & principia passionum & effectum comperimus.

4. via. Quarta uia est compositionis, quando res rebus componentes, & coniungentes effectus, & passiones inuenimus, quæ alias occulta erant. Tandem est proportionis, quando per proportionem ex rebus claris, & quas experti sumus, ea cognoscimus, quæ non sumus experti, quo modo Aristoteles naturam melancholicorum per naturam ebriorum proportione quadam comperit, & res intelligibiles sæpe per sensibilium proportionem cognoscuntur. Hæc igitur breuiter de modis inuentionis, quos frequenter in Philosophia experiemur.

5. via.

De Philosophiæ inuentoribus. Cap. V.

Circa inuentiones autem breuiter dicamus aliquid Greci sibi inuẽtionem philosophiæ arrogãtunt: nam Dialecticam a Zenone initium duxisse, a Platone vero perfectionem restantur, moralem uero a Socrate, naturalem a Thalete primo Sapientium septem, ut dicit Ari. 1. Metaph. cap. 4. auctam vero a Pythagora, vt dicitur ibidem cap. 5. Fuit enim duplex genus philosophorum alterum Ionicum, alterum Italicũ, ut refert Diogenes lib. primo. Et Sanctus Augustinus de Ciu. ca. 2. Ionicum habuit origiñe a Thalete Milesio. Italicum uero a Pythagora, qui Samum patriã, a qua Samius dictus est, a Tyranno Polycrate uidens occupatam, Crotonem in Italiam petijt, in ea ipsius parte, quæ Calabria modo, olim magna Græcia dicebatur a Thalete deriuati sunt Philosophi Anaximander, Anaxagoras: & Socrates, & hucusque perseuerauit nomen Ionicum, habuit autem Socrates discipulos Platonem, & Antisthenem. Antisthenes fuit caput Philosophorum, qui dicti sũt Stoici. Zeno enim, Chrysippus, & alij ab hoc sumunt doctrinæ originem, dicti autem Stoici, quia Zeno docebat in porticu, nã Stoa porticũ significat.

Plato uero fuit caput Academicorum. dicti Academici sunt ab Academia loco, in quo Plato docebat. Fuerũt autem discipuli Platonis Xenocrates, & Aristoteles, il le retinuit nomen Academicum. Aristoteles uero docuit in Lyceo, ac quia deambulans docebat. dicti sunt discipuli peripatetici, unde tres sectæ Philosophorum fluxerunt a Thalete. A Pythagora uero Xenophanes, Parmenides, Xenocrates, Leucippus, & Epicurus originem sumpserunt, atque ab hoc dicti sunt Epicurei. unde sunt quatuor philosophorum sectæ, nõ solum nominibus, sed etiam multis placitis, & opinionibus differentes, omnes tamen a Græcis originem ducunt. Sed non est ob id existimãdum uerum, ipsos primos esse inuẽtores, cum omnes sapiẽtes septem Græci floruerint ab Olimpiade trigesima octaua vsque ad quinquagesimam sexcentis

tis annis ante Christi natiuitatē; at multo antiquior fuit scientia, peruenit enim ab Adamo, vsque ad Noe, q. docuit ipsos Armenos, & postea Patriarchæ illi antiqui peregrinātes in Aegypto ipsos docuerunt, ad quos peruenerunt ipsi Græci discendi causa, ut refert Diogenes lib. 7. unde sciētia originem traxit ab Hebræis, & Chaldæis, ut refert Iosephus. lib. contra App. & Euseb. lib. 10. de præpara. Euangelica, & Berosus libro tertio. Sed hæc satis: non enim est nostrum præsens institutū, hæc ulterius prosequi.

De utilitate, & dignitate Philosophiæ. Cap. VI.

Circa utilitatem, & dignitatem omnibus compertum est, quātæ sit utilitatis, & dignitatis. conducit. n. multum ad conseruationem, & gubernationē hominum; non n. respublicæ consisterent absque sapientia. conducit ēt ad eleuandā mentem in ipsum Deum auctorem omnium, & uitam instruendam, & mores, nō quod Philosophia sola hoc pstet, cum nō sufficiat uirtutem, & bonum cognoscere ad exequendum, nisi adsit speciale auxilium Dei uoluntatē iuuans, sed quòd sit magnum motiuum, & occasio bonorū morum, & si adsit Dei gratia, per Philosophiam multa bona fieri possunt, qua deficiente, Philosophia, uanus & inutilis profecto labor est. Hæc de Philosophia in communi.

De Physica, hoc est, naturali philosophia, ac primo, de quibus agendū.

De quib. agēdum. Nos uero unam partē Philosophiæ Physicā nēpe. i. naturalē prosequi aggredimur. Circa q̄ quatuor potissimum ante oia trademus, primum, an sit scientia, secundum, quod sit eius subiectum, seu quæ sit intētio, & ipsius scopus; tertium, quæ diuisio: quartum, quis modus procedendi. Prius tamē quid sibi nomen naturalis velit, exponamus. Simplicius dicit, Philosophiam naturalem dici, quæ tractat de rebus naturalibus, sūt aūt res naturales, quæ motus sui principium habent in se, quales sunt omnes hæ res generabiles, & sensibiles, ut elementa, animalia, mixta, plantæ, & similia. & de his est Physica ista scientia. Sed iam ad primam quæstionem accedamus.

Quæst. I. An rerum naturalium sit scientia.

Circa hanc quæstionem fuit opinio Heracliti, ut refert Ari. 4. Metaph. & Ptolemęi, vt refert Albertus tra. 1. c. 2. asserentiū, non esse scientiam de rebus naturalib. quorum rationes hæ sunt. 1. opi.

Prima. infinitorum non est scientia, at res naturales sunt indefinitæ, & indeterminatæ, ut patet ex assidua earum mutatione, ergo earū non est sciētia. Secunda, Generabilium, & corruptibilium non est scientia 1. Post. c. 7. at res naturales, ut notum est, sūt generabiles, & corruptibiles, ergo earū nō est scientia. Tertia. Singulariū nō est sciētia, at res naturales sunt singulares, ergo earū non est sciētia: Maior est nota; minor probatur, quia res naturales sunt sensibiles. i. quæ sensū pcipi possunt, at sensus non est nisi singularium.

At opposita sententia est cōmunis, Physicam esse partem Philosophiæ, & rerum naturalium esse scientiam. & probatur, quia physica est de necessarijs, p propriā cām ergo est scientia, patet antecedens, cum fiant multæ demōstrationes in physica, demonstratur. n. mixtum corruptibile, quia ex contrarijs componitur, & animalia moueri a se, quia habent animam, & multa alia. Est tamē notandum ex Linconiensi, ut a Landuno & communiter ab alijs asseritur hoc loco, in physica esse duplices propositiones, quasdam necessarias ut semper, ut ignis est calidus, mixta sunt corruptibilia, anima est actiuum principiū motus, & harū est proprijssima scientia: quasdam necessarias, vt plerunq;: ut homo nascitur cum duplici oculo, dextra manus est fortior, in hyeme sunt pluuię: & harum est sciētia propria, quamuis nō ita certa sicut prior, non. n. omnes scientiæ æqualem habēt certitudinis gradum. 2. opi. Nota.

Respondetur igitur ad argumentum primum. Admittimus, res naturales esse indefinitas, tamen non eo modo, quo indefinitæ sunt, earum est scientia. sunt enim infinitæ in singulari, earum tamen scientia est, ut ad uniuersales naturas reducuntur, quæ finitæ sunt; non enim huius, uel illius equi est scientia, sed equi. Ad 1.

Ad secundum respondetur: aliud esse Ad 2.

se generabile, aliud generari: generari.n. dicit actum, qui primo inest singularibus quæ mutantur, & non perseuerant: at generabile primo inest naturę, in qua est principium & potentia generationis: vnde homo generabilis dicitur, seu corpus, & ista generabilia sunt vniuersalia, quæ semper sunt, & eorum est scientia non.n. destruuntur, nisi per accidens in hoc uel illo singulari, secundum se tamen perseuerant.

Ad 3. Ad tertium dico, sensibile dici dupliciter, uno modo per se, nempe quod primo terminat actum potentiæ sensitiuæ, vt coloratum, calidum ratione qualitatum, & ipsa singularia, & talium non est scientia, altero modo per accidens, quia, uidelicet, est in his quæ sentiuntur per se, sicut naturæ, & uniuersalia eorum, quæ per se sentiuntur: & horum est scientia.

De subiecto philosophiæ naturalis. Quæst. II.

SEquitur igitur, cum constet Physicam esse scientiam, vt videamus, quæ sit intentio, & huius scopus. Auerroes respondet in hoc prologo Physicam intendere manifestare causas, & passiones harum rerum sensibilium, prout tales sunt, nempe mutationes, motus, aliasque similes passiones, & harum causas dicit, prout tales sunt, quia non omnia, quæ uni rei insunt, vnius est scientiæ considerare, sed propria illius rei, tã causas, quam passiones. Circa hoc est quæstio satis celebris de subiecto philosophiæ naturalis, oportet autẽ ex Logica supponere, quid sit subiectum scientiæ: illud nempe, quod primo intenditur in scientia, cuius causæ, passiones, & species in scientia considerantur, a quo scientia unitatem, & ab alijs distinctionẽ sumit. Circa hanc difficultatẽ inuenio tres præcipuas sententias. prima est sancti Thomæ in hoc prologo asserentis, ens mobile esse subiectũ physicæ, per mobile autem non tantum intelligimus, qđ secundum locum mouetur, sed quod mutabile est quacunq; mutatione, Hanc sententiam recipit Iadunus.q. 1. & est Auerrois expressa.4.met.com.3. & in præsenti

Nota.

1. opi.

uidetur idem dicere: nam cõstituit res sensibiles, vt motus habent principium. Constat autem, quod idem est ens, & res, & hoc idem, quod Auerroes dicit Simplicius. Altera sententia est: corpus mobile esse subiectum philosophiæ naturalis, quam sententiam recipit Albertus trac 1. cap.3. & Aegydius Romanus. Tertia est, corpus naturale, seu sensibile esse subiectum, hoc asserit Auicenna ca. 1. suæ sufficientiæ. Rationes autem cuiusque sententiæ hæ sunt præcipuę. Sanctus Thom. utitur hac ratione destruẽte corpus mobile esse subiectum. subiectum scientię non probatur in illa scientia esse, sed supponitur: at physicus probat corpus mobile esse, ergo non est subiectum, minor probatur, nam maior certa est. 6. Physi probatur omne mobile esse corpus, ergo physicus probat corpus mobile esse. Aduersus quam rationem insurgit Aegydius: quia aliud, inquit, est, probare, quod corpus mobile sit, aliud, quod mobile sit corpus, hoc facit physicus, non illud: vnde ratio uidetur non probare intentũ. Addunt alia secũdam rationem discipuli S.Tho. inter quos est Caietanus in q. de subiecto philosophiæ naturalis. corpus mobile, ut Albertus & Aegydius existimant, nempe pro substantia naturali, non comprehendit omnia mobilia physica, at ens mobile cõprehendit, ergo hoc potius non illud, est subiectum. antecedens probatur, est enim corpus mobile triplex aut secundum substantiam, aut secundum qualitatem, aut secundum qualitatem: hæc autem sunt singula in singulis prædicamentis: nam primum est in substantia, secundum in qualitate, tertium in quantitate, non ergo corpus mobile pro substantia est commune istis, sicut ens mobile, ergo hoc est subiectum.

2. opi.

3. opi.

2. Ratio.

Alij discipuli Sancti Thomę addunt tertiam rationem. nam corpus mobile nõ complectitur materiam, quæ est ens mobile, cum sit partim generabilis, partim corruptibilis: at subiectum debet complecti omnia, quibus passio scientię inest: ergo ens mobile est subiectum. Hæc pro prima sententia.

3. ratio.

Secunda sentẽtia Alberti est declaranda. ipse enim constituit triplex corpus metaphysicum, mathematicum, & physicum

Rationes pro secunda opin.

Nota.

ficum: corpus Metaphysicum vocat substantiam compositam ex materia, & forma, tantum consideratã cum aptitudine ad quantitatẽ, quę est prædicamenti substantię, & hanc considerare est Metaphysici: substantiam vero compositam cum ipsa actuali quantitate vocat ipse corpus Mathematicum: at corpus cũ ipsa materia sensibili est Physicum, & hoc corpus
1. ratio. mobile est subiectũ Physicæ. Probat primo: Illud est subiectum scientiæ, cuius partes, & causæ in scientia considerãtur: sed partes corporis mobilis considerãtur in Physica, nẽpe materia, & forma: ergo
2. ratio. illud est subiectum. Secundo argumentatur Aegydius Romanus contra Sanctum Thomam. Mobile, cùm additur enti, vel limitat per se, vel per accidens ipsum, si per se, ergo Physica erit species Metaphysicæ, sicut sciẽtia de animali rationali est species scientiæ de animali; si per accidens; ergo erit subalternata Metaphysicæ: sicut scientia de linea visuali subalternatur scientiæ de linea secundũ se, quorum vtrumq; est falsum, cum Physica sit genus sciẽtiæ a Metaphysica distinctum.
3. ratio. Tertio argumentantur Scotistæ. Ens mobile competit Angelis, qui tamẽ ad Physicam non pertinent, ergo ens mobile non est subiectum, sed corpus mobile.

Rationes pro 3. opi. 1. ratio. Hæc pro secunda sententia. Tertiam vero sententiam ego probo. Illud est subiectum scientiæ, quod continet oẽs passiones scientiæ: at corpus naturale continet passiones, non autem ens mobile. quod probatur. nam quiescibile est passio Physica, non tamen videtur inesse mobili, cum sint opposita motus, & quies: at inest corpori naturali: ergo hoc potius est subiectum, non autem corpus, aut ens mobile. Secundo, passio non est sumẽda pro subiecto, sed mobile & motus passiones sunt Physicę: sicut risus, & risibilitas: non ergo ens mobile, vel corpus mobile est subiectum, sicut nec homo, vt est
2. ratio. risibilis, dicitur subiectum scientiæ, sed solus homo: de quo demonstratur risibile. Hæ sunt rationes pro qualibet parte probabiliores. In hac difficultate id quod certum est, & quod ambiguum, aperiã: sententiam S. Tho. explicabo, postea omnium rationes soluam, in quo exacte declarabitur sententia S. Thom. Tandem,

Quo agẽdum ordine in hac quæstiõe.

quod mihi visum probabilius fuerit, aperiam. Aduerte igitur, duplex subiectum esse in aliqua scientia: alterum materiale, & hoc est res illæ; quæ in tali scientia considerantur: alterum formale, nempe ratio, secundum quã res illæ in tali scientia considerantur. Omnibus compertum est, materiale subiectum Physicæ esse res omnes sensibiles; formale vero quatenus habent aliquod intrinsecum sui motus, & mutationis principium: & hoc docet Arist. 6. Metaph. cap. 1. Physicam, inquit, versari circa genus entis, quod in se motus principium habet. idem in lib. 11. c. 3. Nec in hoc vlla est apud doctores difficultas. Sed cõtrouersia tota ferè est in nomine posita: an tale subiectum sit dicendum ens mobile, vel corpus mobile, vel corpus naturale. Omnia ista quantum ad suppositionem æqualia sunt, nec pro pluribus supponit vnum, quam aliud, immo inter se conuertuntur, sed modus significandi varius est.

1. fund. Duplex subiectũ materiale, & formale.

In quo sita sit tota controuersia.

Sanctus Thomas vult ens mobile dici subiectum, quia clarius iunguntur istæ partes, ens mobile, quam corpus mobile. nam quod mobile sit ens, nullus dubitat, quod vero mobile sit corpus, est demõstrabile, & non per se notum. cum igitur clarius res sensibiles explicentur per ens mobile, quã per corpus mobile, illud est subiectum, & hoc intendit San. Th. Nec contra hoc quicquam valet replica Aegydij Romani probantis corpus mobile non probari, Vt autem clarior fiat sententia ista, soluamus omnia argumenta, etiam discipulorum S. Thomæ, qui volentes defendere ipsius sententiã: non satis id præstiterunt. Ad illud Caietani, negatur illud triplex corpus mobile: immo vnicum est corpus substantiæ, nempe compositum ex materia, & forma; quod est mobile secundum qualitatem, & quod est mobile secundũ quantitatem, & eadem sunt principia illorum motuum nempe materia, & forma: non ergo multiplicare oportet mobilia corpora, & hoc nota.

Explicatur opin. D. Tho.

Solu. argumẽ. discipulorũ D. Thom. qui nõ recte eũ defendunt.

Ad arg. Caie.

Ad aliud argumentum aliorũ respondetur, sicut materia non dicitur corpus mobile; ita nec dicitur ens mobile: vt ipsi existimant. nam ens mobile dicitur totum compositum, nec quantum ad

Ad aliud arg.

tem est differētia inter corpus mobile,& ens mobile,ut diximus,quod si dicas,materiā generari,dico esse falsum. materia enim non generatur per se, sed ratione cōpositi,cuius est pars,unde nō dicitur ens naturale,sed natura 2.Physi.ca.1.nec ens mobile,sed pars entis mobilis.

Sol. rationum secūdæ opi. *Nota.* Circa opinionē Alberti,in primis nō mihi placet distinctio illa triplicis corporis.non nego, posse substātiam compositam concipi intellectu absq; actuali quātitate,vel qualitate. tamen illa substātia sic considerata ex intrinseca sua ratione habet aptitudinem ad illa,eo ipso, quo materialis est.erit ergo eiusdem sciētiæ considerare substantiam quātificabilem & quantam, & substantiam qualificabilem,& qualem,non enim alterius scientiæ est considerare hominem risibilē, alterius hominē ridentem:ob id dico,non esse nisi corpus Physicum,aut Mathematicum,ut uult Auerroes 3.Meta.commē. 17.& 1.Cœli.com.c.quamuis alia ratione procedat Auertoes,quā postea discutiemus.

Ad 1. Ad primam ergo ipsius rōnē respondetur facile.cum ens mobile, & corpus mobile idem re sint,principia corporis mobilis sunt etiam entis mobilis.

Ad 2. Ad secundum Aegydii respondet Iādu.q. 2. quod licet sit ens mobile inferius ente, sicut subiectum subalternatæ, tamē non est subalternata Physica, quia ipsius prīcipia sunt immediata,nec in Metaphysica probātur.Aliter respondet Niphus dicens,quod etiam si sit inferius ens mobile ente ipso,tamen non est species, quia ens non est genus,in quo uidetur Iādu. concedere,mobile esse additum extrinsecū,Niphus uero intrinsecū,Ego uero utrunque nego.

Nota. Differentia entis ad sua inferiora,et generis ad sua. Et est summopere aduertēdum,aliter se habere genus ad sua inferiora,aliter ipsum ens ad sua, genus enim dicit quandam naturam, & rationem obiectiuam, quæ per uarias differētias contrahitur ad species, aliter non esset uniuoca,nisi præter uocem unā esset etiam ratio communis,unde addita differentia generi facit compositionem essentialem, & additum accidens facit cōpositionem,sed accidentalem,ut animal album, at ipsum ens non sic,non enim dicit naturam communem,sed omnes res immediate,sicut nomen,Petrus, omnes Petros significat non significando cōmunem naturam,confusè tamē, & indistinctè significat omnia. unde quando additur quicquā enti,non est compositio realis,sed explicatio,quędam,& determinatio confusa,qui enim dicit ens substātia, ens album,nihil reale compositum dicit, quam substantiam,& album,Ex quo fit; quod ens mobile non est compositū in re,nam mobile est additum, significationem entis confusam determinans, & sic cessat argumētū Aegydii: & hoc est ualde notandum,quod multi nō aduertūt, non.n.est compositum ens mobile: sed rem unam dicit, sicut si uno uocabulo exprimeretur.

Dubium. Dices,Saltem ens mobile est inferius ipso ente,& idcirco eiusdem erit scientiæ considerare ens,& ens mobile.

Solutio. Dico,& nota,ꝙ inferiora,& superiora eiusdem scientiæ est considerare, q̄do sunt sub eadē abstractione a materia, at quando non sunt eiusdem abstractionis non pertinent ad eandem scientiam,ens autem abstrahit a materia omni,mobile uero est cum materia sensibili,ob id nō eiusdem scientiæ genere est utrunq; cōsiderare,

Ad 3. Ad tertium argumentum Scoti statum respondetur, Angelos non esse entia mobilia,cum ens mobile,& corpꝰ mobile idem re sint. Angeli autem non sunt corpora,& quamuis ens mobile esset superius corpore,Angeli non dicerētur mobilia entia,non enim habēt motum Physicum,cum in loco,& tempore subiecti non sint.

Sol. rationum tertię opi. Ad primum argumentum pro tertia sententia respondet primo Albertus c.3. quod quies est passio corporis,sicut motus,sed est priuatiua, quies enim est priuātio motus. cum igitur priuatiuū per positiuum cognoscatur,non oportet dicere corpus quiescibile, sed positiuum, nempe corpus,seu ens mobile. Respondet secundo,quod non est passio uniuersalis,nam quies non inest cuicunque corpori,cui inest motus, cæli enim mouentur, non tamen quiescunt: Quod si dicas. Etiam non omne corpus mouetur, nam terra non mouetur. Respondetur, terram non moueri quidem secundū locum,tamen mouetur secundū alios motus,nam alteratur,frigesit,calesit. Respōdet tertio Iandun.quod etiā mobile est

quiesci-

quiescibile, cum priuatiuorũ idẽ sit subiectum. Ad secũdum aduerte, quod mobile dicitur tripliciter, aut quod mouetur actu, aut quod aptitudine mouetur, sicut dicitur risibile, quod aptum est ridere, & vtroque modo mobile est passio, nec sic in pñsenti sumitur. Tertio mobile dicitur quod intrinsecum habet principium motus, & sic sumitur in præsenti, nec est passio, sed passionum principiũ. Ex his omnibus opinio Sancti Thomæ, immò etiã aliorum, sunt satis manifestatæ. Superest, vt dicã, quid mihi uideatur. Ego equidẽ reputo opinionem Sancti Thomæ ualde probabilem, & amplectendam tamẽ mihi videtur probabilius, non ens mobile, sed ens naturale esse subiectum Physicæ. Et præterquã quod Simplicius, & Auerroes uidentur hoc dicere, ponunt enim Philosophum considerare res naturales: rationes nostræ hæ sunt. Illud est subiectum quod cum passionibus non facit prædicationes ridiculas, & fere identicas, sed tale est ens naturale, non autem ens mobile. Nã dices bene, ens naturale est mobile, & mouetur, sed quis dicet, ens mobile mouetur, seu ens mobile est mobile? Secundo, quia subiectum clarius dẽt exprimere radicem passionum, at ens naturale clarius radicem passionũ exprimit, natura est principium motus, ens autem naturale, quod habet principium motus. Tertio, quia est multiplex illud mobile, ut dictum est, modo enim pro passione, modo pro principio passionis sumitur, æquiuocatio autem obscuritatem importat. Quarto, quia non exprimit principium quietis, quod explicatur per ens naturale. non enim sufficit dicere, quòd satis sit exprimere passionem positiuam, nam eodem modo posset dici, quòd in definitione naturæ nõ oportebat dicere, natura est principium motus, & quietis, vt dixit Aristoteles. Propter hæc mihi talis sententia probabilior videtur, quamuis in re non sit discordia, cum omnia significent idem ob id apud Aristotelem, modo ens mobile, modo corpus naturale inueniri esse id, circa quod Physica uersatur. Atque satis de quæstione hac.

Ad secundum. *Nota.* *Sententia propria Authoris.* *1. ratio.* *2. ratio.* *3. ratio.* *4. ratio.*

De diuisione Philosophiæ naturalis. Cap. III.

Circa tertium de diuisione Philosophiæ naturalis, videtur mihi satis cõmoda illa, quam assignant Simplicius, & Themistius: nempe, hæc quæ in philosophia naturali continentur, aut sunt de principijs, aut de his, quę ex principijs componuntur, de principijs omnium rerum naturaliũ, & de communibus est liber physicorum, de compositis sunt reliqui. Quæ autem componuntur ex primis, aut sunt simplicia corpora ex alijs corporibus, non constituta; aut sunt composita, & mixta. Si simplicia sunt, aut incorruptibilia, & sic sunt cœli, de quib. traditur in libris duobus prioribus de cęlo, aut corruptibilia, vt elemẽta & de his agitur in duobus posterioribus libris de cælo, de his enim omnibus primo traditur, tanquam de simplicibus corporibus. De compositis vero, quia hoc omnibus est commune, nempe generatio, & corruptio, & non solum his, sed etiã ipsis simplicibus elementis, ob id primo de generatione, & corruptione differitur, postea de ipsis seorsum. Hæc autem composita, quædam inanimata, quædam animata sunt. primo de inanimatis agitur, deinde de animatis. atque inter illa quædam sublimia sunt, quæ Meteora dicuntur, quæ supra nos fiunt, venti, pluuiæ, Irides, halones, & similia, de quibus in libris Meteororum; quædam subtus in intrinsecis terræ partibus. vt metalla, lapides, de quibus in libro de mineralibus. Animata autẽ, quia animam habẽt communiter, prius de anima agitur in libris tribus de anima, & de quibusdam ex anima procedentibus, uidelicet de somno. vigilia, iuuentute, senectute, vita, morte, & similibus, in libro qui parua naturalia dicitur, tractantur. Post hæc de ipsis animatis. atq; horum, quædam animalia, quædam plantæ: de animalibus in libro de Historia, & in libris de partibus animalium, & generatione ipsorum late differitur. tandem de plãtis. Atq; hæc est breuis summa librorum Arist. Nec intendimus modo determinare ordinẽ omnium

horum. sat sit quantum ad præsens insti tutum attinet. hos libros omnes spectare ad philosophiam naturalem.

Quarto. De procedendi modo.

Circa modum procedendi naturalē, Auerroes dicit esse maneriē disciplinæ,& uiā demōstratiuā; p manerient disciplinę intelligit facilē,ac familiarem procedendi modum,qualis est inductio, exemplum, definitio, diuisio, syllogismus hypotheticus : per demonstrationem verò intelligit triplex demonstrationis genus: est enim demonstratio signi,demonstratio causę, demonstratio simpliciter. Demonstratio signi est,quoties per signa,& effectus a posteriori rem demonstramus; demonstratio causæ est, cum procedit demonstratio per causam, sed effectus iam notus fuerat ante ipsam causam: vt si quis Eclypsim prius cognoscens,causam inquireret,& per hanc causam probaret effectum:talis demonstratio solū ostenderet causam, sed nō probaret,effectum esse;ob id dicitur demōstratio causę: at vero cū effectus nō fuit ante causam cognitus, sed tunc primum per causam ipsam cognoscitur,dicitur talis demōstratio simpliciter, quia effectū probat, & causam ostendit. dicit ergo 4. via Auerroes. Philosophū his omnibus demonstrationibus vti. tamen frequentius demonstratione signi,& causæ.quia effectus physici sunt notiores nobis suis causis.De illa demōstratione causæ diximus late,primo poster. Existimo enim etiam cū effectus præcognoscitur ante causam ; demonstrationem probare effectum esse, quia effectus ante causam cognoscitur particulariter,& non ita necessario,at cū p causam probatur, uniuersaliter cognoscitur,& necessario: & ad hoc fit ille regressus, ut effectum imperfecte cognitū pfectissime cognoscamus: quāuis adhuc sit distinguenda duplex demonstratio,& quę probat per causam effectum aliquo modo ante cognitum,& quę probat effectum,nullo modo ante cognitum,licet omnis demōstratio sit effectum esse probans, si per causam procedit. Hæc de modo procedendi.

De libris Physicorum Aristotelis, ac primo de eorum instituto, & subiecto eorum. Quæst. I.

Vt igitur ad libros hosce,quos primos omniū interpretandos suscepimus, accedamus,tria ante ipsū textum breuiter perstringamus,primum institutum horum,alterum inscriptionē: tertium diuisionem. In instituto,& scopo horum librorum omnes interpretes conueniunt, nempe hic tradi communia principia,& passiones entium naturalium, oportet enim communia prius cognosci particularibus:hæc autem communia secundum Simplicium, sunt materia,forma,reliquæ causæ,motus,locus, tempus. *Institutū et scopus.*

Sed dices,quod erit obiectum horum librorum? Dico,quòd vnusquisque cōstituit pro obiecto horum librorum illud idē,quod ponit obiectū totius Physicæ, vnde secundum Albertum horū librorum obiectum est corpus mobile simpliciter.secūdū Sāctum Thomam ens mobile;& nos consequēter dicemus,ens naturale simpliciter. Dubitabitur,quo modo idem obiectum potest esse horum librorum,qui sunt pars Physicæ, & totius Physicę; Hoc dubiū mouit Alber. 1. priorū,in principio: illic.n.dixit, syllogismū simpliciter esse obiectum illorū librorū, qui tamen syllogismus simpliciter ptinet ad totam Logicam,& respondet syllogismū simpliciter duobus dici modis, vno modo simpliciter,i.vniuersaliter, ut cōprehēdit oēs suas species,& sic ad totam logicam spectat,altero modo simpliciter,idest solū,ut syllogismus est,& sub ratione communi consideratus,& sic est obiectum illorum librorum. Consequenter nos possumus idem dicere,ens mobile,seu corpus mobile,aut ens naturale potest cōsiderari vniuersaliter cum suis omnibus partibus, & sic totius est physicæ obiectū: altero modo præcisè sub illa ratione *Subiectū 8. libr. physi.* *Dubium.* *Solutio.* *Alterā sol.*

tione communi tãtum:& sic ad hos pertinet libros. Quamuis posset dici obiectũ esse commune principium rei naturalis, nõ enim in omni parte Physicæ oportet dare aliquod obiectum compositum, nã in libris de anima obiectum est anima; in libro de somno,& uigilia,somnus, & vigilia;sic etiam in alijs,ita in his communia omnibus entibus naturalibus.

De inscriptione, & diuisione horum librorum.

Quæst. II.

CIrca inscriptionem,isti libri inscribuntur Græcè περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως, i. de naturali auscultatione: notandum est enim ex Themistio,& Cicerone 5.de Finib⁹,& Aul.Gel. lib.20.cap.4. libros conscriptos ab Arist. esse in duplici differentia, quidam erant conscripti stylo,& modo procedẽdi vulgari,& communi,& facili, vt vel mediocriter eruditi possent percipere, ac ob id exoterici dicti,quasi pro omnibus etiam extrinsecis cõscripti. Alij erant libri profundiori stylo, & mõ exactiori procedẽdi cõpositi,nempe demonstratiuo: & hi dicebantur auscultatorij,quasi attẽtione, & studio indigentes,vt intelligerentur, & dicebantur Acroamatici, huiusmodi sunt libri physicæ,& præsertim hi,ob id de naturali auscultatione dicũtur. Notat Simplicius,quãuis iste titulus possit uniuersaliter Physicæ competere, tamen, quia communia omnium tractant, quæ reliqua uirtute continent, peculiariter his attribuitur.hoc etiam dicit Albertus. Solent etiã ab Aristotele hi libri de motu dici,vt patet 2.posterio.ca.12.& 1.cœli.tex.38.q3, ut in hoc textu notat Auerroes,maxima parte horum tractatur de motu,nempe a tertio inclusiue,usque ad ultimum librum,

De diuisione horum librorum Physices.

CIrca horum librorum diuisionem Adrastus,quẽ citant Simplicius, & Themistius in præsenti,& ipse Simpli.& Andron. vt refert idẽ Simpli.ĩ principio 5.Physicorũ,& Eudem. ut meminit idẽ Simpl.in principio 6.Physi. Omnes hi in duas partes diuidũt hos libros, altera dicitur de principijs,& hæc cõtinet quinq; libros priores:altera de motu,& hæc cõtinet libros tres posteriores. In particulari aũt,in primo libro de principijs intrinsecis agitur:puta de materia,& forma;in secundo de extrinsecis puta de agente,& fine:in tertio de motu,quia naturæ definitio fuit data ꝑ motum in libro secũdo, & quia motus est de genere continuorũ: & oẽ cõtinuũ est diuisibile in infinitum, tractatur etiam ibi de infinito,cum autẽ quę mouentur sint in loco, & motus sit in tempore,agitur in quarto libro de loco,& tempore & de uacuo,quod rationẽ loci videbatur habere. De speciebus uero motus,& de contrarietate ipsius traditur in quinto; & de quibusdam cõmunibus rerum naturalium,ut esse simul,esse contiguum,cõsequenter,& alia. In sexto uero de partibus motus quãtitatis disseritur.in septimo vero,& octauo de principio extrinseco motus. Hæc ex dictis authorib⁹ colligi possunt, Posses dubitare quare *Dubiũ 1.* tertius,quartus,& quintus liber dicũtur de principijs,cũ potius sint de passione corporum,quæ est motus? Existimo, esse dicẽdũ,quia in his agitur de motu, vt est pars definitionis principiorũ, nẽpe ipsius naturæ,ob id totũ inter libros de principijs computatur, in reliquis tribus agitur de motu secundũ se. Dubitabis, *Dubiũ 2.* nõne ẽt in secundo libro tractatur de materia,& forma,cum natura non sit aliud,quã materia, & forma? quõ ergo tractatur de efficiẽte,& fine: Dico ꝑcipue agi de efficiente,& fine,nam natura, quę forma dicitur,habet rõnem causę efficientis,ut dicetur postea. Porphyrius uero,vt *Altera diuisio.* refert Simpl.in princip.5.Physi.tñ quatuor priores libros dixit esse de pricipijs, reliquos uero quatuor de motu,quã sententiam recipit Philoponus in præsenti.

At si licet in hoc aliquid dicere,existimarem, posse conuenientius dici, duos priores libro esse de principijs rerũ naturalium, reliquos uero de motu, & de *Authoris sententia.* his,quæ motum sequuntur, & hoc uidetur sentire Auerroes. 1.Cœli.cõm.18.vt dixi-

diximus. Accedamus igitur tandem ad textum: interpretabimur autem versionem antiquam, diuisionem textuum sequentes.

Quoniam cognoscere, ac scire.
Tex. I.

Quæ sit intentio, & scopus Aristotelis.

1. tex. expo. *1. Philo.* Quinque textibus primis continetur proœmiũ horum librorũ, quãuis Simplicius existimet esse uniuersale pro tota Physica. In primo textu manifestatur intentio, quæ cõsistit in hac conclusione. Ante omnia oportet determinare principia scientiæ naturalis. Hanc probat hoc syllogismo, vt bene dicit Philopo. In omni methodo, cuius sunt principia, causæ, & elementa, intelligere, & scire contingit ex perceptione ipsorum principiorum, causarum, & elementorum, sed naturalis scientiæ sunt principia, causæ, & elementa, ergo ex eorum perceptione contingit scire, aggrediendum ergo est ipsa tractare.

2. Simplicij expos. Nec mihi placet syllogismus Simplicij, non. n. literæ consonat. sic enim ipse componit. omnia habentia causas, principia, uel elementa, ex ipsorum perceptione sciuntur, sed res naturales habẽt principia, causas, & elementa, ergo res naturales ex horum pceptione, sciuntur. prior videtur magis ad mentem Arist.

Huius syllogismi maiorem ponit cũ sua probatione, quę est per inductionem communem: omnes enim se arbitrantur scire, cũ principia prima, causas primas & vsque ad elementa cognoscunt, minorẽ subticet, quia, vt dicit Simplicius, tanquã per se notum accepit, res naturales habere principia. Hanc uero suppleuit Theophra. & probauit, quia omnia composita habent principia, res autem naturales cõpositæ sunt: sunt enim corpora.

Sing. uerborum expositio. Sed consideremus uerba Ari. Inquit; Cognoscere, ac scire, Ale. dicit, esse synonima, ac pro eodẽ accipi. Auerroes vero & Simplicius dicũt diuersa significare: cognoscere enim est genus cõprehendẽs quamcunque cognitionem siue per causam, siue sine causa, siue necessariam, siue non necessariam. At scire, cognitionem demonstratiuam dicit: ponuntur autem illa duo uerba, ut unũ sit, velut appositio alterius; vt sit sensus contingit sic cognoscere, ut sit scire. Sanctus Thomas per cognitionem intelligit eam, quæ per definitionem fit; per scire uero eam, quæ per demonstrationem, tam. n. in definitione, quam in demonstratione causę sumuntur. Sed cõmodior videtur expositio Simplicij. Alterũ uerbum est methodus, quãuis autẽ methodus pro quocunq; habitu speculatiuo, aut actiuo sumatur, tamẽ hic secũdum Auerroem, pro arte quadã, & ratione sumitur, secundum quam ea, quæ in scientia sunt, tradunt, & in hac methodo oportet a causis incipere, ut dicit, quando est de re habente causas.

Sequũtur modo illa uerba (Principia, causæ, elemẽta) in quibus innumeræ sũt expositiones. Primas adducamus. Alpharab. omnia hæc ad principia cognitionis refert, ut per principia, dignitates cõmunes; per causas præmissæ peculiares conclusionis, per elementa maior, & minor extremitas intelligantur, ex horum enim cognitione scientia fit rei. *Quid intelligat Arist per principia causas & elementa.* *1. Sent.*

Reliquæ autem expositiones sunt de principijs rei, quę in hoc conueniunt, vt sensus sit Aristotelis. oportet scientiã rei pcedere ex eius causis materialibus, formalibus, finalibus, aut efficientibus. licet autem iste sit sensus omnium, tamẽ quid per singula uerba intelligere oporteat, nõ omnes eodem modo explicant. *2. Sent.*

Fuit igitur sententia secunda Alexan. vt refert Simplicius, per principia, efficientẽ causam intelligi, per causã formalem & finalem, per elemẽta materialem. & hanc sententiam recipit Sanctus Tho. *3. Sent.* Tertia sententia fuit Auerrois, & Alberti Magni, per principia, causam efficiẽtem; per causas, finalem, per elementa materiam, & formam, quæ rem componunt, esse intelligenda,

Quarta sententia fuit Porphyrii, & Philoponi, quod per principia & causas idem intelligitur, nempe finalis, & efficiens causa, per elementa uero materia, & forma. *4. Sent.* Vltima sententia est Simplicij, quę mihi magis placet, vt per principia *5. Sent.*

pia quid cõmune intelligatur ad caufas, & elementa, omnis enim caufa, & omne elementum principium eft, non è cõtra, per caufas uero, extrinfecæ intelliguntur, nempe finis, & efficiens, per elemẽta uero, intrifecæ, materia, & forma. Vt fit fenfus, oportet in fcientia principia cognofcere, hæc autem, aut funt extrinfecæ caufæ, efficiens, & finis, vel elemẽta, ideft, intrinfecæ, materia, & forma, & profecto, quod principium communiter fumatur, patet ex cõclufione, quam infert, oportet principia Phyficæ determinare, ubi clarum eft, quod faltẽ materiam & formam intelligit, nam ab his incipit. Adhuc circa literam aduerte, quod loquitur difiunctiue, ut uniuerfalior effet propofitio, ut notat Philoponus, nam non oẽs fcientiæ omnes habent caufas, quędã enim formam, quædam finem fimul, quædam omnes habent, in fingulis autem cognitio fit ex perceptione earum caufatum, feu principiorum, quæ habent. *Nota.*

Circa probationẽ maioris occurrunt uerba explicãda, Principia prima, caufas primas, vfque ad elementa. Auerroes.n. non in eadem fignificatione accipit hæc uerba, in qua accipiebantur in ipfa maiori, nã per principia prima intelligit caufas extrinfecas, efficientem, & finalem, remotas, & fupremas, per caufas primas intrinfecas materiam, & formam remotas etiam, per elemẽta uero omnes quatuor caufas proximas, ut fit fenfus. Scire arbitramur, cum a caufis primis, & remotis ufque ad ipfas proximas peruenimus. Dices tu, quæ funt iftę caufæ primæ, & proximę. Refpondet, remotas effe, primam materiam, primam formam, primum efficiens, primum, feu ultimum finem. per materiam primam intelligit ipfam materiam fecundum fe, ex qua funt factæ omnes res naturales, materia uero proxima eft cum his difpofitionib. induta, quæ funt peculiares fingulis fpeciebus, alia enim eft materia lapidis, alia equi proxima, nam remota eiufdem rationis eft. Per formam primam intelligit folam formam, quæ cum materia facit compofitam fubftantiam in communi, per proximam formam uero eam, quæ facit hanc uel illam fubftantiam, puta aial, plantam, mixtum, per agentem primum, remotum, & uniuerfalẽ intelligit, qualis eft prim⁹ motor: per ꝓpinquum uero intelligitur agens particulare. idẽ de fine. oportet ergo ab ipfis fupremis ufque ad particularia principia defcẽdere. *Quid intelligat Arift. per principia prima, caufas primas, &c.*

Hæc eft expofitio Auerrois, quę mihi non placet, & merito refellitur fic a D. Thoma, quia in tam breui contextu, & connexione uerborum admittit tantam æquiuocationem. Quod fi ipfe noluit admittere, illa duo uerba, Cognofcere, & fcire, effe fynonyma, quia in fcientia nõ debet admitti uocabula talia, multo minus profecto admittẽda erãt æquiuoca. *Confutat. expofit. Auer.*

Alexander aliter intelligit, fumit.n. ifta pro principio cognitionis, ut primæ caufæ dicãtur dignitates communes, prima principia, intermediæ propofitiones, elemẽta uero proximæ præmiffæ cõclufionis, fcientię enim per hæc procedunt. *Alexãdri expofitio.*

Hanc expofitionem non recipit Simplicius ꝓpter æquiuocationẽ uerborum. & merito. cum enim in maiori accepta fint principia rei, non oportuit in principia cognitionis mutare. Propterea dico cum Simplicio, ꝙ manet eadem fignificatio uocabulorum, fed reftricta, per illud. Prima. prima.u. principia dicuntur quæcunque caufæ cuiufque generis, fed fupremæ, & declarantur per primas cãs, quæ fignificant extrinfecas fupremas, & elementa. primas, & fupremas intrinfecas ut fi fenfus. tunc fcire exiftimamus, cum caufas fupremas, & immediatas nõ folum intrinfecas, fed etiam extrinfecas cognofcimus. Hęc circa literam textus. *Confutat.* *3. auctoris expofit.*

An quilibet artifex demonftret per quodlibet genus caufæ. Quęft. III.

Quia inter exponendum diximus non omnẽ fcientiam quodlibet genus caufę confiderare, merito dubitatur, an ita fit. & primo uidetur, ꝙ Metaphyfi. non confideret efficientem caufam. Metaphyficus abftrahit a motu, at efficiens caufa importat motum, non ergo pertinet ad Metaphyficum. maior eft certa. minor probatur ex definitione. efficiens enim eft, unde primo incipit motus. *Rationes in contrarium.*

Secundo uidetur, quod consideret materiam, materia est pars quædã entis, vt notum est, ergo pertinet ad Metaphysicum. præsertim cũ in 8. & 11. li. multa dicantur de materia. Tertio, res Mathematicæ habent omnes quatuor causas, ergo Mathematicus vtitur quolibet genere causæ. antecedẽs est notum, nã res Mathematicæ sunt formæ saltem habentes materiam intelligibilem, & cum nõ sint a se, necessario habebunt causam extrin secam. Quarto sunt multæ conclusiones Physicæ, quæ non probantur, nisi per unum, aut alterum genus causæ, ut notũ est, ergo Physicus non semper considerat quatuor genera causarum. Hæc sunt argumenta, quæ in hac parte difficiliora uidentur. Circa hoc, primũ dicamus q̃d senserint Philosophi antiquiores circa Metaphysicam. Auerroes censet, ipsam solã uti fine, forma, & efficiente, sed non materia. id ipsum Albertus. Alexander uero formam tantum, & finem considerare asserit. Burleus dicit, duplicem esse Metaphysicę partem: alteram, quæ de intelligentiis tractat, & hæc materia non utitur, bene tamen aliis tribus, alteram, quæ de communibus aliis omnib. entibus, & hæc materiam considerat.

Opi. circa metaphy.

Hoc autem non recipit Paulus Venetus, sed quod nullo mõ materia utatur.

Opi. circa mathem.

Circa Mathematicam uero, Auerroes sola uti forma dicit. idem etiam Alexander. Hoc tamen reprehendit Simplicius dicit enim eam etiam considerare materiam. nam in Musica numeri habent rõnem materiæ, proportiones vero formę.

Alii dicunt Mathematicã non uti causa ulla, sed procedere per quædã principia certissima, quæ nec causæ, nec effect⁹ uere dici possunt, unde ipsius demonstrationes, nec sunt quia, nec propter quid, certissimæ tamen, & notissimæ sũt. Hoc dicit Niphus, & uidetur id cõcedere Paulus, licet non omnino. id etiam dicit Buridanus in proœmio Metaph. & Procul. 1. elem. ubi dicit, demonstrationes Mathematicas procedere per signa quædã. Hæc sunt de opinionibus aliorum.

1. fund.

Pro huius autẽ determinatione sit primum fundamentum. tunc probamus per causam formalem, cum medium demonstrationis est alicuius extremi forma, licet accidat aliquando, quod illa forma sit efficiens unius extremi, v. g. quãdo probatur uiuentia a se moueri, quia animam habent, est quidem demonstratio p̃ formam, quamuis aĩa sit effectiuum principium illius motus, est tamen uiuentium forma, & hoc sæpe euenit, quoties p̃ subiecti formã, & naturã demõstramus, q̃ freq̃ẽter est cã effectiua proprietatum.

Aduerte autem, quod aliquando pro forma utimur aliquibus rationibus intellectu distinctis, quæ dicuntur habere locum causarum formalium, licet uere nõ sint causæ, cum sint idem realiter cum effectibus, dicũtur tamen causæ, quia dum intellectu separantur, sunt uelut antecedentes alias rationes, sicut esse actum in dependentem in esse, est causa, quod anima rationalis sit immortalis, quamuis secundum rem hæc duo idem sint cum ipsa anima, & hoc demonstrationum genere demonstramus de Deo, & de simplicibus rebus aliqua, quo frequenter utitur Metaphysicus, & ad genus causæ formalis reduci debet. *Nota.*

2. fund.

Sit secundum fundamentum, in quo oportet explicare duplicem materiã, nẽpe sensibilem, & intelligibilem, quid sit harum utraq;. S. Th. enim, quem multi sequuntur, per materiam sensibilem intelligit substantiam indutam qualitatib. elementaribus, calore, frigiditate, humiditate, siccitate, & ex his compositis, per materiam uero intelligibilem, intelligit substantiam sola quantitate conceptam, quam Mathematicus speculatur, hoc cõmuniter dici solet. At uero quantum ad materiam intelligibilem, aliter mihi uidetur dicendum, quod quantitas sola sit materia intelligibilis. Attende autem, q̃ Mathematicus non habet pro obiecto quantitatem, sed figuras, & formas, quæ in quantitate fiunt, ut enim faber ferrarius, non de ferro, sed de forma, quæ in ferro fit, agit, ita & Geometra, non de quantitate, sed de figura in ea facta.

Ex quo fit, quod multo aliter Physic⁹ de quantitate tractet, & Mathematicus, Physicus enim de illa agit, ut est accidẽs quoddam corporis sensibilis, at Geometra de ea agit, ut materia, in qua figuræ ab ipso consideratæ insistunt, ob id quãtitas dicitur materia Mathematici.

At

At quia nõ accipit Geometra, vel Mathematicus hanc materiam, ficut eft in rebus non enim fic lineæ,& puncti,& superficies sunt, sicut Mathematicus sumit, sed prius per imaginationem,uel intellectum illas separat,& sic abstrahit, ac in sic abstractis figuras considerat, dicitur materia intelligibilis,quamuis(ut mihi videtur probabile)crediderim,has quantitates, materiam dici intelligibilẽ: Hanc sententiam de materia intelligibili docuit Albertus in ca.1. Physicæ,& est ual de notanda, Materia igitur Mathematica est quantitas sic intellectu percepta, sicut materia Physica sunt accidentia sensibilia,in quibus res Physicæ sunt, ut a physico considerantur.

Tertium fundamẽtum. Sit tertium fundamentum, quemadmodum Physicus materiam suam considerãs,probat per eam aliquas proprietates ex ipsa prouẽniẽtes rebus, quarũ est materia,ita Mathematicus probat etiam per suam intelligibilem materiã aliqua, quæ ab ipsa figuris insunt,& hoc profecto est certissimum,nam quod figura sit in duas partes æquales diuisibilis, a Mathematico probatur,& non nisi per quãtitatem ipsam.

Prima cõclusio. His suppositis,sit prior conclusio, Metaphysica non probat per efficientẽ causam,probat tamen per agentẽ, est enim differentia inter efficiens,& agens,nã efficiens dicitur id,ꝙ motu agit,agens uero,quod sine motu,sed actione solũ immanenti. Physici est considerare causas efficientes,at Metaphysici agentes, unde Metaphysicus considerat causam primã, ut disponentem,ut gubernantem omnia, & ut ab ea omne deriuatur esse, sed non ut mouẽtem,& producentem cũcta motu cœlorum,hoc enim Physici est. unde D.Thom.in præsenti dicit, Metaphysicum considerare causas finales,formales, & agentes.

2 Conclusio. Secunda conclusio. Mathematicus frequentius per formam procedit,idest,probando passiones,per ipsarũ formas, uel subiectorum,præcipue enim figuras considerat,& per ipsas probat, aliquando et per materiam suam aliqua demonstrat, ut diximus.

Respõsio ad argumenta. Respondeamus ad argumenta,in quorũ solutione,quæ supersunt,explicabuntur. *Ad primum.* Ad primum solutio patet ex dictis, admittimus enim nos considerare efficientes causas, considerat tamẽ agentes. *Ad secundum.* Ad secundum respondet Albertus, materiam considerari a Metaphysico tãquam entis partem,nempe,vt potentia est, & secundum aliquot attributa,sed non ut causa est,& per ipsam probat. At contra hoc est argumentum, nam ab Aristotele cõsideratur 2 Metaph.c. 4 vt omnium rerum prædicamentalium principium. Docent enim eadẽ esse entium principia quorum unum est materia, ergo poterit demonstrare per ipsam,tãquam per principium,aliquid de ipso ente in decẽ prædicamenta diuiso,& ita mihi videtur,sal ua pace Alberti. Vnde dico,quod Physicus probabit per materiã,vt motui subiicitur,sed non ita Metaphysicus, nisi in quantum est principium ipsius esse.

Ad tertium. Ad tertium negari non potest,res Mathematicas habere quattuor causas; sed non vt Mathematicæ sunt, quia Mathematicus considerat suas figuras in facto esse,& non secundum quod fiunt,aut fieri possunt,ob id abstrahit ab efficiẽte,& fine,nam si productionem illarum non contemplatur,nec efficientem,nec finem opus erit speculari,hæ enim causę ad productionem,& actionem rerum conuenire solent,quod si materiam considerat intelligibilem,hoc non considerat vt alicuius mutationis principiũ est,sed vt in tali materia formæ illæ sustentantur.

Ad quartum. Ad quartum respondetur,quod Physicus a toto genere utitur quatuor generibus causarum,quamuis non per quatuor has causas singulæ cõclusiones physicæ probentur, aliquando enim id fieri potest,sed non est opus, sat est,ut quasdam per hanc,quasdam per illã causam physices probet.

An ad rei perfectam cognitionem opus sit omnes eius causas cognoscere. Quæst. IIII.

Rationes in contrarium. 1. Vtile est hoc examinare,ut intelligamus propositionẽ textus sciẽtiã esse per principia, cãs,& elementa,& qđ nõ sit opus ad scientiã perfectam

fectam omnes cognoscere causas, probatur primo: definitio explicat rem, at definitio conficitur sufficienter ex materia, & forma, ut dicitur 8. Metaphy. c. 3. ergo ad perfectam rei cognitionem non erit opus omnes causas cognoscere.

2 Secundo: demóstratio facit perfectam rei scientiam: at demonstratio per vnicum genus causę procedere potest, ut notum est: non ergo omnes causæ cognoscendæ sunt.

3 Tertio, si res non cognosceretur perfecte, nisi omnibus ipsius cognitis causis, sequeretur, quòd nulla scientia perfecte faceret cognoscere rem, quia non tradit quælibet scientia omnes sui subiecti causas, vsque ad ultimam.

1. opin. Nota. Circa hanc quæstionem Paulus Venetus, quem communiter multi sequuntur, distinguit duplicem esse cognitionem, simplicem, & complexam. Simplicem, qua res simplici notitia, vel definitiua cognoscitur: complexam, qua res per propositionem cognoscitur, vtraque dupliciter dici potest, perfecta, simpliciter & secundum genus: illa dicitur simplex cognitio simpliciter perfecta, qua res secundum eos omnes conceptus cognoscitur, q de re formari possunt essentialiter, vt quod est homo, quod est animal, quod corpus, quod substátia, quod constat materia, & forma, & similia: illa simplex dicitur perfecta secundum genus, qua res simplex secundum aliquem gradum cognoscitur, nempe vt homo, aut ut animal. Similiter complexa simpliciter perfecta est, cum omnia prædicamus de re, quæ ei competunt, siue essentialia, siue accidentalia. secundum genus vero, cum cognoscitur res: secundum aliquod prædicatum, puta homo, quod est risibilis, aut discursiuus.

Respondet igitur primo, ad simplicem rei notitiam simpliciter perfectam, oportet cognoscere omnes causas per se rei tam intrinsecas, quàm extrinsecas rei.

Dicit secundo, ad cognitionem simplicem perfectam secundum genus, sufficit cognoscere definitionem rei essentialem.

Dicit tertio, ad cognitionem complexam perfectam simpliciter, omnia ipsius prædicata essentialia, accidentalia, causas per se, per accidés, vltimas, propinquas, & partes oportet cognoscere.

Dicit quarto, ad complexam perfectá secundum genus, idest, ad aliquam vnam propositionem de re sufficit cognoscere omnes causas vnius generis, aut efficientes, aut alias quasuis a proxima vsq; ad primam & immediatam: sic enim est perfecta demonstratio.

Hæc sententia, & opinio Pauli Veneti est communis, & vera, tamen nó videtur mihi adeo necessaria illa distinctio notitiæ perfectæ simpliciter, & secundum genus: nam absolute cócedenda est notitia rei perfecta, quæ in scientia quauis traditur: & res dicenda est perfecte cognosci, cum omnia ea cognoscuntur, quæ de illa re in scientia, ad quam spectat, traduntur; perfecte enim cognoscitur equus, cú omnia, quæ Physicus de ipso dicit, percepta sunt: quod si de illa generali rei cognitione loquamur, ut loquitur Paulus, non dubium est rem cognosci perfecte, cum omnia, quæ ad ipsam vtique spectant, cognoscuntur: & tunc non per vnam scientiam contingit rem vnam perfecte cognoscere, sed per varias: ut homo secundum naturæ partes, & passiones a Physico cognoscitur; secundum quod ens, substantia, & ea, quæ ab his procedunt, a Metaphysico, secundum virtutes, & actus humanos, a Morali; secundum quantitatem dimensiones a Mathematico, ita, vt omnes scientiæ simul perfectam rei, & vniuersalem cognitionem faciant, non tamen quælibet per se, vt dicit Iandun. q. 3. 2. opi.

Vnde nihil differimus a Paulo, nisi in hoc quod cognitio, quæ de aliqua re per vnam scientiam habetur, absq; addito, vocetur perfecta.

Ad argumenta vna est respósio, quod illa probant scientiæ perfectionem, quæ est secundum singulas scientias, & modos sciendi, sed non vniuersalem hanc, de qua loquimur. Sol. arg.

Dices, de qua loquebatur Aristoteles in sua maiori? Dico, de pfectione cuiusli bet scientiæ totalis, non huius, vel illius demonstrationis, sed totius habitus sciétifici, & in hoc habitu, prius ordine doctrinę proceditur a supremis causis illius scientiæ

ſcientiæ vſque ad proximas, qui modus eſt compoſitiuus. At in ſingulis ſcientię demonſtrationibus à cauſis proximis vſque ad ſupremas reſoluẽdo procedimus: ob id 8. Metaph. c. 4. de tali modo procedendi dixit Ariſtoteles, quod prius eſt danda cauſa proxima, & particularis. At in præſenti de ordine totius ſciẽtię a primis dicit eſſe incipiendum.

Innata autem eſt ex notioribus.
Tex. II.

Prima expo S. Th. & Philoponi. Sanctus Thomas hos quatuor ſequẽtes textus de ordine procedẽdi circa principia interpretatur, quod idem dicit Philo. quamuis varius, & incertus ſatis in hoc. Secundum igitur hos doctores ſenſus Ariſt. eſt, poſtquam dixit eſſe à principijs incipiendum, conſtituit, qualiter à principijs oportet incipere, ac dicit, ab uniuerſalioribus, & confuſis incipiendum eſſe principijs, vſque ad particularia.

Quod ſic probat: a notioribus nobis eſt ſecundum naturalem viam incipiendũ: at vniuerſaliora ſunt nobis notiora ſingularibus, ideſt minus uniuerſalibus: ergo ab his eſt incipiendum.

Minorem probat triplici exẽplo: primum à toto ſenſibili: totum enim integrale notius eſt ſenſui, quam ſuę partes: at vniuerſaliora ſunt ſicut totum quoddam quia multa, vt partes continent: ergo ſunt nobis notiora.

Secũdo, a toto definibili: notius enim eſt nobis definitum homo, quã ſuæ partes, animal rationale: at vniuerſaliora ſunt vt totum quoddam.

Dubium. Dices, quomodo homo, & definitum dicitur notius partibus, cum partes ſint vniuerſaliores, nempe genera, & differentiæ, quæ dicũtur notiora? Reſpondetur, poſſe hæc dupliciter cõſiderari, & ut partes conſtituentes ſunt, & ſic minus notæ dicuntur, vel ut tota quædam vniuerſalia ſunt, & ſic notiora ſunt.

Tertium exemplũ, uel ſignum a pueris, quibus vniuerſalia ſunt notiora: primo enim uocant omnes uiros patres, & omnes fęminas matres. ita exponunt S. Thom. & Philop.

Quamuis in vno differant. S. Th. enim per vniuerſalia, & confuſa, intelligit vniuerſalia in prædicando, vt ſunt genera: at Philop. id reijcit dicens, iſta eſſe obſcura, & pueris (quorum exẽplum Ariſt. ponit) ignota: ſed per confuſa, & uniuerſalia intelligit Philop. indiuidua vaga, ut aliquod ens, aliquod corpus, aliquod viuens: hæc enim ſunt notiora. differunt autem ab ipſis vniuerſalibus, nam uniuerſalia naturas quaſdam communes immediate ſignificãt, ut animal ipſum animal. At vaga iſta ipſa ſingularia indiuidua ſignificant, confuſè tamen, & indiſtinctè, vt aliquis homo hunc, vel illum confuſè ſignificat. ita S. Thom. & Philop. *Diſcrimẽ inter D. Tho. & Philoponum.*

At Simplicius Themiſt. Theophra. & Auer volunt, vt hic Ariſtoteles velit methodum, & inſtrumentũ indagandi principia aſſignare. nam cum dixiſſet a principijs eſſe incipiendum, poſſet merito dubitari, cum principia nõ habeant principia, per quæ probentur, quæ methodus erit indagãdi principia? & hanc tradit in præſenti textu, nempe a ſigno, & a poſteriori, qui modus eſt a notioribus nobis. *Secunda exp. ſimp.*

Sunt autem primum nobis dilucida.
Tex. III.

At quia poſſet quis dicere, quæ ſunt iſta nobis notiora? reſpondet eſſe confuſa magis. Per confuſa aũt omnes intelligunt cõpoſita ſenſibilia, per quæ principia oſtenduntur; nam ipſe Ariſt. per generationem, & mutationes ſenſibilium cõpoſitorum indagat ſtatim materiam, & formam, & per effectus ipſorum cauſæ indagari ſolent, atque iſta expoſitio mihi placet.

Literam conſidera, Innata, ideſt, naturalis, non arte, ac doctrina acquiſita. Eſt enim modus cognoſcendi noſter, quem nullo magiſtro habemus, a nobis notioribus ad nota natura procedere. *Singul. verb. expon. text. 2. & 7.*

Via. i. modus, methodus, ac demõſtratio, ſecundũ quã ignota nobis quærimus.

Natura, non hic naturam ſumpſit, ſicut in præcedenti texto, cum dixit ſcientiam de natura, illic enim pro re naturali ſumpſit habente in ſe principium motus, hic autem pro ipſa rei ſubſtantia: ut id dicatur notum natura, quod ſecundum ſe

cognoscibile est, & notius natura, quod secundum se cognoscibilius est, quamuis nobis non sit ita notum; & hoc notum natura uocat etiam notum simpliciter; dicit enim, non essent eadem nota nobis & nota natura, idest simpliciter: hoc autem postea examinatur.

Confusa S. Tho. ut diximus, intelligit vniuersalia in prædicando Philop. singularia uaga. Alex, dignitates uniuersalissimas, Alij, ut refert Simplici*: quæstiones communes. vt in sequenti capite proponuntur: nempe, an principia sint plura, vel unum, & similia. Simplicius uero, & Themist & reliqui, quos supra diximus, composita sensibilia.

Qui diuidunt hæc, idest, diuidentibus confusa, & composita sunt nota ipsa principia; per diuisionem intellige resolutionem effectus in causam, & compositi in sua componentia, tali enim resolutione nota fiunt principia.

Quapropter ex vniuersalibus ad singularia. Tex. IIII.

1 expositio. Q Vamuis in textibus duob. præcedentib. omnes illi conuenerint, tamen in hoc quarto, & quinto variant: uult enim Simplicius, ut adhuc in his fiat sermo de uia demonstrandi, & inferat quod ex uniuersalibus ad singularia sit procedendum, quia illa sint nobis notiora, vt ostendit triplici signo superius explicato.

Per uniuersalia autem intelligit, secundum Simplicium, idem, quod per confusa, nempe ipsa composita, quippe in composito multa comprehenduntur.

Per singularia uero ipsas causas, quia sicut singularia indiuidua a se habent esse, ita & causæ: atque videtur ista commoda expositio.

2. expositio. At uero Themist. & Theophr. volunt, ut aliud fiat in his duobus textibus, nam cũ intentio sit proposita in primo, & modus demonstrandi in secundo, & tertio, nunc in quarto, & quinto proponitur ordo doctrinæ, cum enim iam uia indagãdi principia sit posita, superest, vt tradatur a quibus princi pijs sit incipiendum.

Et dicit, ab uniuersalibus ad singularia, idest, a principiis communib. vsque ad proxima, ubi per uniuersalia principia communia, per singularia proxima oportet intelligere. Quod autem ab uniuersalibus sit incipiendum, probat, quia nobis sunt notiora.

Ac sic cõtinuari debet iste textus cum præcedenti, cum enim illic uiam doctrinæ, & demonstrandi a notioribus nobis esse docuisset, ac ob id a confusis. Dicit etiam in ordine doctrinæ ab uniuersalibus incipiendum, quia etiam hæc sunt notiora nobis, ubi aliud per uniuersalia, aliud per confusa intelligi uides. Atque hæc expositio sine dubio est admodum conueniens, quamuis & reliquæ sint probabiles, & bonæ.

Postea explicatur triplici signo, uniuersalia esse notiora nobis; primum est ex toto sensibili, quod suis partibus notius est, causæ autem vniuersales sunt ut totũ quoddam, ac multa, vt partes, includunt, quæ sunt causæ inferiores, & ipsa proxima principia.

Patiuntur & hoc quidem. Tex. V.

A Lijs duob. signis explicat, uniuersalia esse nobis notiora, quæ superius explicauimus. Solum est hic aduertendum, pueros uocare omnes uiros patres, potius phantasia, quam usu intellectus, non enim illud est uniuersale, sed uagum singulare quamuis Auerroes uideatur dicere, hoc esse per intellectum, sed non ita est dicendum.

An vniuersalia sint nobis notiora singularibus? Quæst. V.

N On minus difficilis, quam cõmunis in hoc loco se nobis offert difficultas; de primo cognito, explicandus erit primo quæstionis titulus, & punctum difficultatis ostendendum, postea quid uiri doctissimi senserint, proponemus, ac tandem quid in hoc sentiendum sit, ut probabilius uisum fuerit, determinabimus. *De quib. agendum*

Aduerte igitur, quod non hic quæritur, quod sit obiectum intellectus, hoc enim, secũdum omnium sententiam, est *Tit. quæstionis explicatio. Nota primo.*

ens,

ens,quod significat actum,ut enim uisus in colorem,auditus in sonum, vt in propria obiecta feruntur,ita intellectus in id quod est, sed quomodo est,cũ multi sint entium gradus,quidam communes quidam minus communes,petitur, qui sint primo ab intellectu nostro cogniti , an communes,an minus communes .

Nota secundo. Aduerte prætera , uniuersale sumi , aut pro uniuersali in causando , aut pro vniuersali in prædicando , uniuersale in causando est causa , quæ plures effectus differentes specie producit, concurrẽdo cum causis particularibus,vt Deus,intelligentiæ,& cœli,& talia sunt difficillima cognitu,nec de his est sermo. Vniuersale in prædicando est id , quod de multis prædicatur,ut species,genera.

Et adhuc ista dupliciter sumũtur,aut pro secunda intentione , quæ dicuntur uniuersalia Logica,nec sic de istis est sermo,aut pro prima intentione, nẽpe pro ipsa natura,quæ dicitur genus, aut species,ut homo,animal , uiuens , & de his est sermo,quæ uniuersalia dicũtur in re . Logica post rem, in causando uero ante rem,quomodo loquitur Philo.hic & Albertus . Dubium igitur est de uniuersali in re , an primo cognoscatur a nobis animal , quàm homo , & communius , quam particularius .

Nota tertio. Aduerte prẽterea,notitiam esse duplicem,alteram quidem confusam, alteram distinctam,confusa dicitur cognitio totius,non cognitis ipsis partibus , ut qui hominem cognosceret per aliquod accidens,non per partes naturæ ipsius,haberet cognitionem confusam. Distincta vero est cognitio totius per suas partes, vt, qui hominem cognosceret per animal rationale,aut per rationalem animam , & corpus,distincte cognosceret .

Confusa autem duplex est,secundum quod duplex est totum,est enim totum actuale,& totum potẽtiale,totum actuale est res respectu partiũ essentialiũ,materiæ,& formę,uel generis,& differẽtiæ, totum potẽtiale est superius respectu inferiorum,quæ dicuntur partes potentiales,illæ uero actuales. est ergo confusa , actualis,cum totum aliquod non ꝑ suas essentiales partes cognoscitur,& huic correspondet sua distincta actualis,cum totũ per suas essentiæ partes cognoscitur, est & confusa potentialis,cum uniuersale non per sua inferiora cognoscitur,cui respondet distincta potentialis,cum uniuersale per sua inferiora cognoscitur .

Nota quarto. Attende igitur,quod non est quæstio , an ad dictam actualem alicuius cognitionem,opus sit ab uniuersalioribus procedere,nam secundum omnes , cognosci non potest quidquam per definitionem, nisi præcognoscendo uniuersaliora genera,& ita a supremo illius rei incipere oportet. Nec est quæstio,an ad cognitionẽ distinctam potentialem alicuius superioris,incipiendum sit a particularib. nam secundum omnes distincte non cognoscitur superius potentiali notitia,nisi per inferiora. Nec est quæstio similiter, an distincta notitia sit post confusam,nã compertum est,primas omnium notitias in nobis fuisse confusas actuales , quib. res per accidentia sua,& proprietates, incẽpimus cognoscere,& de his est quęstio, An confusa actualis uniuersalioris sit prior,q̃ particularis, & singularis. Idest proposita re singulari sẽsui,Petro nẽpe, sub qua ratione prius ab intellectu fuit cognitus,an quod Petrus, quod hõmo, quod animal,& quod uiuens,a singulari incipiendo,uel contra,prius quod uiuẽs, & quod magis uniuersale,sumimus autem hic singulare,pro indiuiduo , & pro minus uniuersali .

Opiniones. Sic quæstione proposita,quatuor ĩter Latinos inuenio præcipuas opiniones.

Prima opinio. Prima est Burlei , & Buridani hoc loco, quem sequitur Gregorius.1.Sent.dist.3.q.11.2.& Duran.2.sent.dist.3.q.7. Hi asserũt primum,quod intellectus cognoscit esse singulare,ipsum indiuiduum . quod primo subiicitur sensui,vt primum sensatum sit primum cognitum .

1. ratio. Rationes huius opinionis hæ sunt præcipuæ,prima est Durandi,id qđ ab intellectu primo percipitur,debet antecedere actum intellectus:at uniuersale nõ est ante actum intellectus,ergo non est id,ꝙ primo percipitur,erit ergo singulare .

2. ratio. Secunda ratio est Gregorii,uniuersale fit per abstractionem a singularibus , in quantum intellectus percipit similitudinem illorum,ergo intellectus primo cognoscit ipsa singularia .

Tertia

3. ratio. Tertia ratio est Burlei. Nullus potest imponere nomina rebus, nisi cognoscat ipsas, at intellectus imponit nomina singularibus, ut patet; ergo cognoscit ipsa.

4. ratio. Quarto. Sensus non discurrit, at sunt discursus singulares, ut patet in syllogismis expositorijs: erit ergo id munus intellectus: ergo cognoscit singularia, & cum sint, quæ primo occurrunt, erunt primo cognita.

5. ratio. Quinto. Ens est obiectum intellectus, ergo quod magis ens, magis pcipiet ab intellectu: at singulare est magis ens, cum includat uniuersalia, & amplius. 5. conditiones indiuiduantes: ergo magis est intellectum. Hæc pro hac opinione.

2. opi. Est secunda sententia, quę adscribitur Scoto 1. sen. dist. 3. q. 2. supponit Scotus intellectum primo uniuersalia cognoscere, ac dicit, minus uniuersalia esse nobis notiora magis uniuersalibus: unde primo species est cognita, postea genus.

1. ratio. Huius sententiæ est primū argumentum discipulorum eius. Vniuersale est pceptum à similitudine reperta in singularibus: sed maior similitudo est in re, indiuidua eiusdem speciei; ergo illorum vniuersale erit primo cognitum.

2. ratio. Secundo. Vniuersaliora pertinent ad posteriores scientias, ut ens ad metaphysicam, ergo sunt ipsa vltimo cognita.

3. ratio. Tertio. Causæ naturales non impedite producunt effectum perfectissimum, quem possunt: Sed phantasma singulare oblatū intellectui est causa naturalis ad producendam speciem, & cognitionem: ergo producet perfectissimam speciem, quam poterit, nempe speciei ipsius, non autem generis primo.

3. opi. Tertia sententia est S. Tho. 1. par. q. 85. ar. 3. & c. 1. opusc. de ente. & aliorum: hęc enim fundatur in duplici conclusione,

1. Concl. Prior est, Ens est primo cognitum ab intellectu nostro.

Nota. Vbi aduerte, ens dupliciter posse sumi: uno modo, ut commune decē prædicamentis significās immediate ipsa decē rerum genera & sic nō sumitur in psenti Altero modo, ut significat immediatę quamcunque rem, siue singularem; siue non: & adhuc dupliciter, aut transcendēter, ut se extendit ad quamcunq; rem cu iusq; modi, aut ut se extendit ad res sensibiles, & sensib' subiectas, & tale ens est obiectū intellectus pro isto statu, quo sēsibus est alligatus. & hoc vocatur à quibusdam ens concretum quidditati sensibili: & tale est, quod secundum S. Thom. primo occurrit intellectui nostro.

2. Concl. Posterior conclusio. Quo vniuersaliora sunt, & propinquiora enti, sunt nobis notiora: vnde primo genus vltimo species vltima cognoscitur.

1. ratio. Ratio huius sentētiæ prima est: id, qđ est in pura potētia, nō puenit ad vltimū actū, nisi p actus intermedios: sicut materia prima nō puenit ad formā psectā speciei, nisi p intermedia: Embrio enim prius viuit vitā plantæ, postea uitā aīalis, tandē vitam hoīs, vt dicitur 2. de gen. in c. 3. at intellectus in ratione cognitionis est in pura potētia: ergo nō peruenit ad actum speciei cognoscendæ, qui est perfectissimus, nisi per actus superiorū generū: sunt ergo pri' cogn ita vniuersaliora.

2. ratio. Secundo. Illud vniuersale prius cognoscitur ab intellectu cuius singulare prius mouet sensum, at singulare vniuersalioris prius mouet sēsum, vt hoc ens, quàm hoc corpus: & hoc corpus, quàm hoc animal prius videtur, ut patet in visis a longe, ergo similiter erit intellectu.

3. ratio. Tertio. Quæq; potentia primo percipit suum obiectum: at obiectum intellectus est ens, ergo primo erit ab intellectu cognitum. Hæc pro Sancto Thoma.

4. opi. Quarta sententia est quorundam modernorum, qui non esse semper vnū ordinē dicunt, uel ab vniuersalioribus, uel à particularibus, sed ab his, quorum accidentia magis sentiuntur, vnde aliquando vniuersaliora sunt priora, vt viuēs, animal, quam equus, aliquando posteriora, nā ut dicitur 7. metaph. c. 8. Equus, & asinus habent vnum commune genus pręter animal, sed id est incognitū. Hæ sunt præcipuę latinorum sententiæ.

Auicen. opi. Inter Arabes vero, Auicenna 1. meta. c. 6. ens, & rem dicit esse primo impressā in anima, vnde colligitur, vniuersaliora esse primo cognita.

Aliquorū Græcorū opi. Inter Græcos nō video hanc quæstionem agitatam, videntur tamen omnes dicere, vniuersalia cognosci per abstractionem ab inferioribus, vnde inferiora prius sunt cognita, vt patet apud Ammon.

mon. in Præfatione Porphyrij, & Themi. 1. Poste. c. 30. & 36. & Philop. in præsenti. & 1. Poste. cap. 83. at talis cognitio est distinctio potentialis, de qua non est controuersia, quin ab inferioribus incipiat.

1. fund. Sit igitur pro determinatione primo aduertendum. Duplex est vniuersale, incomplexum, quale est commune prædicatum: & complexum, qualis est uniuersalis propositio, & sicut illa duplex notitia confusa, & duplex distincta fuit superius data pro incomplexo, ita etiam pôt dari pro complexo: tunc enim distincte actualiter cognoscitur propositio, cum p suam causam cognoscitur: tunc confuse, cum a posteriori. Similiter distincte potentialiter cognoscitur, cũ per inductionẽ suorum inferiorum cognoscitur: tunc confuse potentialiter, cum sine inferioribus. At cum incomplexa notitia sit in nobis prior, quã cõplexa, ac de primo cognito absolute sit sermo, de incomplexo uniuersali hic disputatur.

2. fund. Aduertendum est secundo, quod intellectus nostri duplex potest status considerari: alter naturalis, cum priuatus est omni scientia, & primo per sensum incipit intelligere, alter est perfectus, cum iam sibi scientiam, & cognitionem comparauit uniuersalium. Nos non loquimur de statu posteriori, quia cum quis iam sciẽtias habet uniuersalium, potest pro arbitrio in singularibus genus, uel speciẽ primo aduertere; loquimur autẽ de primo statu, & quæritur, utrum primo sit cognitum vniuersalius, an minus uniuersale, quod alij dicunt sub his verbis, nia originis, utrum sit primo intellectum a nobis inter vniuersalia. & sic est determinanda præsens disputatio.

3. fund. Aduertendum est tertio, cum intellectus non intelligat, nisi sensu ministrãte phantasmata sensibilia, illud primo intellectum erit, cuius phãtasmata magis sensata sunt, idest, cuius accidẽtia sensus magis mouent. Sed difficultas est adhuc: quę accidentia magis sensum moueant, generis, ut animalis accidẽtia, an speciei, idest hominis, in hoc enim est tota controuersia, nam cum accidentia illius uniuersalis non subsitent sensibus, erit minus notum sine dubio.

Vnde illa quarta sentẽtia Modernorũ nihil dicit cõtra Scotũ, nec contra S. Thomã, qui nõ negant, aliqua uniuersaliora & aliqua particulariora esse minus nota, si a sensibus eorum accidentia distant.

Pro horum determinatione sit prima conclusio. Singulare sensibile sub ratione singularis sensibilis secundum Arist. viã non est primo intellectum, dico singulare sensibile, seu materiale, nam singulare non repugnat ab intellectu cognosci, si immateriale sit, at singulare materiale non est primo intelligibile. Dicitur sub ratione singularis sensibilis, quia potest quidem singulare sub aliqua uaga ratione comprehẽdi ab intellectu, ut quod sit indiuiduum, quod sit sub specie, quod sit aliquis homo, at quod sub ea ratione, quæ a sensu percipitur, sit primo intellectum, hoc dicimus esse contra Aristotelẽ expresse primo Physic. tex. 49. ubi singularia tantũ dat sensibus primo, uniuersalia itellectui. & 5. Metaph c. 11. dicit uniuersalia priora secundum intellectũ, singularia priora secundum sensum, & 3. animæ tex. 32. intellectum, & sensum separat, eo, quod unus singulare, alter uniuersale percipiat. *1. Concl.*

Ratio autẽ cõtra Gregorium hęc est. Nullum primũ materiale agit in immateriale, at singulare sensibile est purum materiale, intellectus uero immaterialis, non ergo per se primo potest agere in intellectum, nec sui speciem imprimere. *Ad arg. prima op. Ad 1.*

Nec opposita argumenta quicquã ualent. Ad primum Durãdi pro prima opinione respondetur, ꝙ vniuersale sit per intellectum agẽtem abstrahentẽ species uniuersaliũ a phãtasmatibus, quæ abstractæ repræsentant intellectui possibili uniuersalia, ac ipse primo intelligit illa, non enim intellectus agẽs est, qui intelligit, sed possibilis, ante cuius actũ præcedunt uniuersalia. Sed argumentum Durandi procedit ex hoc, quod negat intellectum agentem contra Arist. & quamuis hoc ei concederemus, adhuc nihil concludit argumentum, nam in ipsis phãtasmatibus sunt inclusæ naturæ uniuersales, sicut in Petro est homo, animal, & reliqua, & istę primo mouent intellectũ possibilẽ, sicut albedo primo mouet uisum, & non frigiditas, quæ est cũ albedine in niue, ꝗ vr.

Ad secundum Gregorij dico, quod vniuer-

uniuersale colligitur quidem ex ipsis singularibus, sed nõ intellectu cognitis, sed sensu, ut enim in inductione singularis sensu, uniuersalis propositio intellectu colligitur, ita & simplici cognitiõe uniuersalis, & hoc est expressum dictum Themistij. 2. Poste. ca. 35 & 36. & Philoponi in præsenti, ubi clare dicunt, sensu occupato circa singularia, intellectum uniuersalia ex eis colligere, nec hoc est mirum, cum enim sit una anima, & unum subiectum, quod cognoscit, potest quidem per unam potentiam unum, per aliam aliud, & per omnes aliqua simul cognoscere.

Ad tertium, & quartum. Et per hoc respondetur ad tertium, & quartum argumentum, nam anima cognoscit singularia sensu, uniuersalia intellectu, & per utrãque potentiam simul operatur, & coniungit uniuersalia singularibus ipsis.

Ad quintum. Ad ultimum dico, ens esse obiectum intellectus, sed in uniuersali intelligi: unde singularia sunt quidem entia, sed in singulari non sunt intelligibilia, quia deest eis conditio, nempe abstractio. Sicut color est quidem obiectum uisus, at non uidetur sic color, sed in suis indiuiduis, quia sentire est singularium, ita per oppositum in intellectu, qui respicit uniuersalia.

Secunda conclusio. Secunda conclusio. Non fit vniuersale in anima, nisi ex collatione indiuiduorũ inter se, percepta enim multorum cõuenientia, & ipsorum differentia, colligit intellectus uniuersale.

1 Hæc est expressa sententia Auerrois 12. Meta. com. 4. ubi dicit, ꝙ intellectus ex consimilitudine multorum facit unã intentionem & id est uniuersale.

2 Et Aristotelis 1. Metaph. cap. 1. ubi dicit, uniuersale fit, cum ex multis consimilibus una communis ratio fiat, nam licet hic textus sit de uniuersali ipso complexo, eadem est ratio in vniuersali incomplexo.

3 Idem etiam ex Themistio. 2. Poste. ca. 31. & est sententia aliorũ fere Græcorũ. Ex quo patet, quod nullus potest habere uniuersalis notitiam confusam actualem per intentionem, nisi habeat simul aliquam ipsius distinctam potẽtialem, nẽpe per ea indiuidua ex quorum consimilitudine uniuersale abstractum est.

Tertia conclusio. Tertia conclusio. Inter uniuersalia cõceptus specificus est primo cognitum ab intellectu nostro. Dico inter uniuersalia, quia forsan primo cognitum est uia originis uagũ singulare, ut dixit Philoponus, sed hoc non disputatur modo, sed inter uniuersalia. Per conceptum specificum nõ intelligo conceptum speciei specialissimæ cum Scoto, sed conceptũ quẽcunq; abstractũ ab indiuiduis immediate, siue sit species, siue genus, ut cõceptus uiuentis abstractus ab his, & illis indiuiduis dicitur specificus: Similiter conceptus corporis, & aliorum superiorum.

Hæc cõclusio est certissima & probatur, vniuersale non fit nisi per abstractionem ab inferioribus via originis, sed prima omnium inferiora sunt indiuidua, ergo prima abstractio fit ab illis, siue sint eiusdem speciei, siue diuersæ, & talis conceptus dicitur specificus.

Præterea conceptus genericus fit per abstractionem a speciebus, ergo præcedit specierum abstractio, ergo nõ potest illud esse primum uniuersale.

Nota. Caue ne decipiaris, non. n. est idem cõceptus specificus, & conceptus speciei, nam cõceptus specificus est, qui abstrahitur ab indiuiduis immediate apprehẽsis ut similibus, & eiusdem rationis, nõ percepta differentia illorum, quamuis illud quod abstrahitur, sit genus, & talem dicimus esse primo cognitum. At cum hi conceptus specifici, quidam sint uniuersaliores, quidam minus uniuersales, quidã specialissimi, ut quando indiuidua formantur sub rõne entis, uel corporis, uel uiuentis, uel hominis, dubium adhuc est qui specifici sint primo cognit, an communiores, an minus communes, nam in præcedenti cõclusione non est discordia.

Quarta conclusio. Quarta conclusio. In sensibilium perfecta applicatione primus conceptus est speciei specialissimæ, duplex est enim sẽsibilium applicatio sensibus, perfecta, & imperfecta, perfecta dicitur, cum sic indiuidua sensib. admota sunt, ut omnia accidentia eorum sensibilia sentiri possint, imperfecta vero, cum non omnia eorum accidentia sensibilia distingui ualent, ut cum latent, aut remota sunt, conclusio autem procedit de perfecta indiuiduorum applicatione.

Et

Et probatur, uniuersale fit ex consimilitudine indiuiduorum percepta, ergo illud erit primum, cuius uehementior similitudo sensilibilis occurrit, talis autem est inter indiuidua eiusdē speciei specialissimæ, cū perfectè applicata sunt, erit ergo primum uniuersale speciei specialissimę.

Secunda pars cócl. Addenda autem est altera pars conclusionis, in imperfecta applicatione primo occurrit conceptus specificus superior: & quo magis imperfecta, magis superior, quia indiuidua diuersarum specierū minus tunc distinguuntur, & unius apparent rationis: cuius signum est, cum uaria indiuidua remota sunt, unius proximæ rationis apparent.

Duo ordines notatu digni. Vnde duo ordines sunt notandi, ab applicatione enim perfectissima incipiendo primum uniuersale est species: a minus perfecta primū est genus proximū, quia iam illa indiuidua minus discernuntur: postea in minus perfecta, est superior conceptus, usque ad supremum, quia semper minus, & minus indiuidua distinguuntur: omnes tamen hi conceptus specifici dicuntur, quia ab indiuiduis semper uniformibus apparentibus colliguntur.

Alter ordo est, ab imperfectissimā incipiendo applicatione, & primus est specificus supremus. Hæc omnia intellige in conceptibus sensibilibus, nihil enim prohibet esse conceptus intermedios occultos, quia ipsorum accidentia latent sensus.

Nota. Vnde infertur vnum notandum, quod ordo horum cōceptuum actualium confusorum non sit sumendus, nec ex parte intellectus, nec ex parte rerum, sed ex parte applicationis indiuiduorum ad sensum.

Quinta conclusio. Quinta conclusio. Vt plurimum sunt ista imperfectæ applicationes, quæ occurrunt, ac minus discernuntur, indiuidua inter se, uia originis, ob id uniuersalia dicuntur notiora nobis, & conceptus specificus uniuersalissimus primus: & hanc existimo esse mentem Sancti Thomæ, quamuis enim in uno, aut altero sit perfecta applicatio, frequenter in reliquis non euenit, ob id simpliciter illud asseri potest.

Sexta conclusio. Sexta. Abstractis vniuersalibus semel ex vno singulari postea uniuersalia indifferenter abstrahimus, & abstracta alijs nondum sensatis facile applicamus, & facilius vniuersaliora ipsa, ut experientia ipsa monstrat.

Septima concl. Septima. Quantum ad abstractionem distinctam potentialem, nempe cum uniuersaliora non ab indiuiduis, sed a suis immediatis inferioribus abstrahuntur. Vniuersaliora sunt posteriora nobis, & hoc semper via originis.

Est enim ordo necessarius hic, ut prius species ab indiuiduis, quam genus a speciebus, & genus superius ab inferioribus abstrahatur.

Nota. Vnde pro resolutione, dico, actualis notitia distincta ab vniuersalioribus ad minus uniuersalia, est potentialis distincta perfecta a minus uniuersalibus ad uniuersaliora, actualis uero confusa, quæ est per abstractionem immediate ab indiuiduis, uia originis, ordinem habet ex perfecta applicatione, vel imperfecta, licet frequentius specifici uniuersaliores occurrant. Has conclusiones admodum obseruaui, quas puto uerissimas, & maxime ad mentem Aristotelis, & optimorum eius interpretum.

Ad argumentū tertiæ opinionis. Ad primum. Ad argumenta igitur Sancti Thomæ, & Scoti respondere oportet. Ad primum igitur S. Tho. dicendum, quod ordo in notitijs confusis, nec ex parte rerum, neq; ex parte intellectus est sumendus, sed ex parte applicationis uarie indiuiduorum ad sensum, eo quod potentia intellectus est immediata ad omnes formas secundum se, non sicut materia, & omnes illi conceptus specifici ab indiuiduis sumuntur immediate, propterea inter se ordinem non habent. Secus fit in notitia distincta actuali, & perfecta potentiali, tunc enim est ordo necessarius inter ipsa uniuersalia, in hac enim a particularibus, in illa ab uniuersalioribus incipiendum ordinate.

Ad secundum. Ad secundum facile respondetur, illas esse notitias in applicatione imperfecta, & nos id concedimus. Hæ vero, ut plurimum occurrunt, tamen negamus, id esse ex natura intellectus: nec est ordo talis necessarius.

Nota. Et nota, quod qui ab eo, quod remoto uidet, inferre ens, corpus, animal, est, quia iam ipse prę habuit talia uniuersalia, nam si nullum præhaberet, ex vno

induiduo nullum primum uniuersale via originis, vt dictum est superius, &c.

Ad 3. Ad tertium, est magna æquiuocatio in argumēto: dupliciter enim possumus intelligere, quod potentia feratur in suum obiectum primo: vno modo tanquam in id, sub cuius ratione fertur in quodcunque: quomodo sensus visus in colorem primo fertur, quia eatenus uidet album, nigrum, & reliqua, quia colores sunt, & sic unaquæque potentia fertur in suum obiectum: & sic intellectus nihil intelligit, quod non sit ens, altero modo intelligi potest: quod feratur in suum obiectū primo abstractum, & tanquam id quod cognoscitur, vt si uisus videret colorem solum, & hoc non est in ullo sensu, intellectus est, qui sic potest ferri in ens ipsum, tamen id non est necessarium, ut primo fiat, & de hoc procedit argumentum, & maior est falsa.

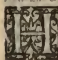
Ad argumenta secundæ opinionis. Ad argumenta Scoti respondetur, *Ad primum, & tertium.* Ad primum, & tertium eadem est solutio, illa enim procedunt in applicatione perfecta indiuiduorum, & sic conceditur, primam esse speciem vltimam, sed negatur, quod id sit primo cognitum necessarium, nam frequentius non sunt tales applicationes, conceptus autem specificus est necessario primo cognitum, licet in pluribus accidat superior.

Ad 2. Ad secundum respondent Thomistæ, Metaphysicam dici ultimam in ordine doctrinæ, non quòd ens sit vltimo cognitū, sed quod de intelligentijs tractet, quæ sunt difficillimæ: sed hoc non euacuat difficultatem, quia cum maxima pars Metaphysicæ sit de ente communi illis, & minima de intelligentiis, non est dicenda vltima doctrina.

2. Sol. S. Thom. 1. Metaph. 5. lect. respondet, quòd quamuis ista uniuersalia sint confusa cognitione simplici notiora, tamen quantum ad eorum proprietates, & causas, quas scientiæ considerant, sunt difficillima.

3. Sol. Possumus etiam dicere, quod uniuersalia abstracta ista sunt difficilia, ut diximus, quia præsupponunt priorum abstractiones. Hęc de quęstione præsenti sint satis, ad sextam quæstionem iam accedamus.

An eadem sint nota nobis, & natura. Quæst. VI.

Aec quæstio est ad examinādum magis uerba capitis huius: & est primum argumētum. Hic confusa, & compo sita dicuntur nobis notiora, sed lib. 2. de parti. cap. 1. composita dicuntur notiora suis partibus natura: & 9. Metaph. cap. 6. quibus locis dicitur, posteriora generatione sunt priora natura: ergo eadem sunt nota nobis, & natura, uel est contradictio locorum. *Argumēta in contrarium, 1. arg.*

2. arg. Secundo, in Mathematicis causæ sunt notiores nobis, ut dicit Auer. at causæ sē per sunt notiorē natura, ergo eadē sunt & nobis, & natura nota.

3. arg. Tertio. Hic dicitur, vniuersalia esse nobis notiora singularibus, at 1. Poste. ca. 2. vniuersalia dicuntur notiora natura singularibus, ergo eadem sunt illa duo, & præterea videntur ista duo loca repugnare ad inuicem.

4. arg. Quarto. Dicit Arist. se uelle a notioribus nobis procedere, & cū incipit a causis, quę sunt notiores natura, ergo illa duo eadē sūt, uel contradictio uidetur admittēda.

1. fund. Sit primum fundamentum pro huius determinatione. Inter alias acceptiones, natura dupliciter sumitur, vno modo pro substantia, & essentia cuiusque rei, quo pacto dicitur definitio explicare naturā rei, altero modo natura pro substantia, quæ est principium motus, & mutationis usurpatur, & utroque modo dicitur notum, seu prius natura, & quod secundum naturam esse notum, & prius est, & quod secundum generationem, & motum prius est.

Nota. Ex quo triplicitér inuenimus apud Aristotelē, aliquid dici prius natura, & notius, uno modo, quod est prius genere, idest, quod sit primo quantum ad motum executionis, quo pacto 6. Top. cap. 3. Elementa dictionibus, & partes toto, & genera a differentiæ speciebus natura priora dicuntur. Altero modo dicitur prius natura, quod in generatione prius intenditur, sicut per oppositum composita, & tota partibus, & compositionibus priora dicuntur, quia illa præcipue intenduntur, & sunt

sunt enim generationis, & constitutionis finis: & sic loquitur. 2. de partib. & 9. Metaph. allegatis. Tertio dr prius natura, & notum, quod plus hēt entitatis & actus; qui est ratio, per quam res sunt intelligibles, & sic 2. Metaph. cap. 1. uocat entia immaterialia manifestissima natura, quia maxima entia sunt.

2. fund. Sit secundum fundamentum Dupliciter possumus intellectionem nostram cōsiderare, uno modo quantum ad substantiam ipsius intellectionis, altero modo, quantum ad modum, si substantiam ipsius spectes, est undique immaterialis; nam eius subiectum proximum, & principium est immateriale, nempe sola anima, in qua recipitur intellectio. Si etiam id, per quod intellectio fiat, consideretur, est etiam immaterialis, sunt enim intellectionis per species immateriales abstractas a phantasmatibus, Vlterius si obiectum respicias, immateriale est; cognoscimus enim uniuersalia, quę immaterialia sunt: at si modum intellectionis inspicias, materialis est, sic enim per abstractionem speciei a sensu, unde per se intelligere non ualet intellectus, nisi ea, quæ a sensibus, & per sensus percipit.

Hinc est, quod duplex solet constitui obiectum intellectus, unum secundum substantiam intellectionis. & hoc est ens simpliciter, ut dicit omnia quæ actum habent, alterum est secundum modum, & hoc est ens sensibile, & materiale.

Resp. q. 1. Atque hinc fluxit, vt quędam dicantur cognoscibilia secundum se, nempe, quæ plus entitatis habent, ut immaterialia, quædam nobis, quæ magis sensibus sunt manifesta, ut materialia.

Ex his colligimus sensum Aristotelis in hoc capite, uocat. n. nota natura modo primo, i. quę sunt priora generatione, sicut sunt causæ, uocat nota nobis sensibiliora, qualia sunt composita, & effectus. Hoc autem in physica, nam in Mathematica causæ sunt notiores nobis, & natura, non enim illa propositio uniuersaliter intelligenda est, non sunt nota nobis, & natura eadem sed in physica plerunque ueritatem habet.

Vnde sequitur, quod non dicuntur hic notiora natura, quæ plurimum habent entitatis, ut uult S. Tho. Sed quę priora sunt generatione, nam materia, & forma sic nō n essent priores natura composito.

Ad arg. in opin. Per hęc patet solutio ad argumenta, ad primum enim dicitur aliter in 1. de partib. dici prius natura, quam hic. Illic n. prius natura dicitur, quod in generatione intenditur, sicut compositum. Hic uero, quod prius est generatione, ut dicit Auerro. sicut principia. Ad 1.

Ad secundum dicimus iā, nō esse uniuersaliter illam propositionem intelligēdam, sed in physica, ut in plurimum. Ad 2.

Ad tertium, nō omnes eodem modo illa duo loca conciliant, S. Tho. enim hic & in Poster. dicit illa uerba Posteriorum esse intelligenda de uniuersali in prædicando, & de singulari, i. indiuiduo, facta comparatione ad cognitionem nostram, tam sensitiuam, quam intellectiuam. Ad 3.

Et tunc est sensus, singularia dicuntur notiora nobis, nempe quia sensu percipiuntur Vniuersalia uero natura, quia a sensu remota solo intellectu percipiuntur.

At in hoc loco singulare accipitur pro minus uniuersali, & fit comparatio ad solum intellectum, unde sensus est, inter uniuersalia, uniuersaliora dicuntur nobis notiora.

Auerroes cum S. Th. conuenit, quātum ad hunc locum, at de lib. Poster. dicit per uniuersalia intelligi causas proprias, & de omni, & per se, quæ uniuersales dicuntur. hæ autem difficiles sunt nobis.

Philoponus uero per uniuersalia in libro Poster. intelligit ipsa genera, & communia, quæ eo sunt obscuriora, quo uniuersaliora. At hic per uniuersalia uaga singularia intelligit, ut diximus in ipsius expositione, quæ quidem sunt nobis notiora, quo uaga magis sunt.

At mihi cum Simplicio dicendum uidetur, qui locum Posteriorum de uniuersalibus, quantum ad distinctam potentialem noticiam intelligit, hæc enim quo uniuersaliora, notiora natura, & minus nota nobis sunt particularioribus, quia plures præsupponunt abstractiones, at locum hunc intelligit de uniuersalioribus, quantum ad notitiam confusam, secundum quam immediate a singularibus abstrahuntur, & uti latius diximus superiori quæstione, in plurimum notiora nobis

ferre, sed tantum figuris, quia quædã sunt triangulares, quædam quadrangulares, aliarumq; figurarum. Præterea habebant varium situm, & ordinem inter se: atque ex his duobus proueniebant varia accidétia, & figuræ compositorum: ob id enim caput, vel corpora erant rotũda, quia atomis rotundis erant composita, obtusa vero quia quadrãgularibus, similiter calida, frigida, & alterius cuiusque rationis propter varium situm, & ordinem atomorũ.

Opiniones eorũ philosophorum, qui plura principia ponebant, sed finita prima opinio. Alij Philosophi finita, plura tamẽ principia ponebant, Parmenides ignem, & terram, principia posuit, Quod si dicas, non ne ille vnum principium posuit. Respondet Philopo. fecisse duos libros, & vulgares, & accuratiores: in his vnum dixit esse principium, in illis vero duo illa. Alij dicunt: hæc duo principia posuisse secundũ apparentiam, erant tamen vnum secundum existentiam, sed parum hoc refert.

2. opi. Alij secundo, tria elementa posuerunt, excepta terra.

3. opi. Alij tertio, omnia quatuor: atque hæc fuit sentẽtia Empedoclis, & Hippocratis.

4. opi. Quarto, Plato dicebat, principia esse, magnum, paruum, & Idæã, per magnum & paruum materiam intelligens.

5. opi. Quinto, Pythagoras, par & impar rerũ principia dixit, per par materiam, per impar formam fortasse significans: materia enim est diuisibilis sicut par, forma indiuisibilis, vt impar.

Nota 1. philosophi qui posuerunt causam efficientẽ. Hæ sunt Philosophorum sententiæ circa rerum principia, inter quos aduerte primo, aliquos ponere causam efficientem, vt Anaxagoram, qui posuit mentem, idest Deum separantem chaos, & Empedoclẽ, qui litem, & amicitiam, causas efficientes posuit: dixit enim elementa primũ fuisse chaos componentia: postea per litem esse separata, ac mundum hunc constituisse: Et iterum per amicitiam reditura ad chaos; & per litem iterum separanda: vnde mundum infinities corruptum, & generatum, corrumpendum, & generandum dicebat.

Nota 2. philosophi non naturales, qui abstulerunt motum. Aduerte secundo, quosdam ex his Philosophos dici non naturales, quosdam naturales; non naturales dicuntur, qui disputãtes de rebus naturalibus motum auferunt a principijs qui est passio physica, sicut Parmenides, & Melissus principium immobile ponentes. Naturales vero dicuntur, qui motum non auferunt, vt reliqui prædicti.

Nota 3. Prædicti philosophi non ponebant generationem secundum substãtiã, sed secundum accidẽtia. uel secundum apparentiam. Aduerte tertio Omnes hi nullam substantiæ generationem ponebant de nouo, sed omnes mutationes, aut esse secundum apparentiam, vt dicebat Anaxagoras; aut secundum accidentia, vt reliqui dicebant: nam ex varia densatione, aut rarefactione, aut compositione elementorum erant varia corpora; sed non erat substantia de nouo: non enim isti poterant intelligere, a quo talis posset substantia produci.

Aduerte quarto. Aliquos ex his ob id ipsum mundum ab æterno posuisse, aliquos vero materiam ipsam, ex qua erat ipsemet mundus, vt patet ex dictis.

Nota 4. Arist. sententia 1. Aristoteles vero multo aliter, quam hi, processit, & quantum ad numerum principiorum, & quantum ad ipsa principia: tria enim principia posuit, materiam, formam, priuationem: materia est quædam imperfecta substantia simplex, non composita ex duplici parte essentiali, hæc cum altera simplici substantia, quæ dicitur forma, compositum naturale cõponit, sicut lignum, & figura cathedram faciunt.

Hæc materia secundum se nullam habet formam, cum sit simplex. Dico secundum se, nã semper est coniuncta cum forma, tamen de se non habet illam, nec est eius pars forma: quamuis autem non habeat de se formam: est tamen in potentia ad quamlibet formam, sicut lignum de se nullam habet rei artificiatæ formã, est tamen in potentia ad quamlibet talem formam, & ex hoc prouenit, vt ista materia dicatur habere priuationem formarum, quia cum non habeat illas, potest habere: hoc autem est esse priuatum, vnde materia, quæ est huius ligni, est in potentia ad formam quamlibet substantialem.

Dices, ad quid est priuata ista materia? dico, vt sint generationes rerum, nõ enim ex hoc ligno fieret ignis, nisi materia eius esset priuata forma ignis: nam, vt ex aliqua materia fiat aliud, duo sunt necessaria. Alterum, quod illa materia non sit illud, quia si esset, non fieret, quod enim est, non fit, Nec satis est non esse, sed quod possit esse atque hæc duo habet ista materia, ob id dicitur priuata, priuatio enim hæc duo importat.

Ea

Ex quo fit, quod generatio rei non est aliud, quam eductio formæ ex potentia materiæ, vt ignis admotus ligno, ipsum disponit, donec expellat ab illa materia formam ligni, & inducat formam ignis: atque sic fit generatio: non enim agens facit totam rē, aut corrumpit totam rem, materia enim non generatur, nec corrumpitur secundum Aristotelem, sed ista fiūt secundum formas: vnde, secundum ipsum, tria sunt generationis rerum naturalium principia.

Hanc materiam finitā posuit, sed per mutuam generationem, & introductionem formarum in eadem parte materiæ, dicebat duraturas, & durasse generationes æterno tempore. Atque breuiter hæc est sententia Arist. qui locutus est proba bilissime omnium: & ob id hoc communiter modo omnes docent; licet in hoc sit deceptus, quòd mundum æternum affirmauit, quod nostra fides damnat.

Necesse est autem, Tex. VI.

Disputatio Arist. cōtra præ dic. Phil. Disputat Aristoteles contra Philosophos de rerū principijs in his textibus triginta quatuor: ac primū, contra eos, qui nō naturaliter loquebātur, postea contra alios. Dicuntur autem non naturales, non quòd de rebus naturalibus non loquantur, immo de eis disserūt; sed quod de principijs rerum naturalium loquentes non loquebantur, vt Philosophi naturales, cum auferrent motum, cuius principium est natura.

Diuisio, seu enum. necess. circa princ. Vtitur igitur diuisione communi circa principia, nec incipit probando principia esse, sed diuidendo, quia, vt dicit Simplicius, omnes Philosophi in hoc conueniunt, principia rerum naturalium esse. Facit igitur diuisionem cum subdiuisione quinq; partium. Necesse est principia, aut esse vnū, aut plura: Si vnum, aut mobile, aut immobile. Hoc enim Parmenides, & Melissus ponunt: illud vero naturaliter loquentes: Si plura, aut finita, aut infinita, si finita, aut duo, aut tria, aut alio aliquo numero determinato: si infinita, aut differentia figura, & forma accidentali, & etiam contraria, vt dixit Democritus: aut non sit differentia contraria tamen, vt dixit Anaxagoras. Omnes hæ diuisionum partes non habent medium, sed aut vnā, aut alteram necesse est consistere, propterea dixit necesse est.

Nota. 1. Aduerte, quòd illa verba: aut contraria: Themistius, & Porphyrius volunt dicta esse propter Anaxagoram, vt priora ad Democritum, hæc vero ad Anaxagoram referantur: at quia etiam Democritus posuit contrarietatem situs, & ordinis, Philoponus, & Alexander ad ipsum Democritum retulerunt: & tunc opposita diuisionis pars est subintelligenda. At Simplicius attendens, etiam Anaxagoram posuisse contraria principia, ad vtrunq; retulit, vt sit sensus, aut sunt figura differentia, aut non, vtroque tamen modo contraria: & ita superius exposuimus, & videtur melior expositio.

Nota. 2. Aduerte præterea, quòd Aristotiles, nō assignauit omnia mēbra diuisionis, omisit enim aliqua, nēpe, si plura, aut immobilia, aut mobilia; hoc autē omisit, quia vt dicunt Simplicius, Auerroes, & S. Tho. nullus dixit esse principia plura immobilia; quicquid dicat Philoponus: omisit & vnum immobile infinitū. vt dixit Melissus: & finitum vt dixit Parmenides: quod fecit breuitatis causa, vt notat Simpl. non enim referebat omnia statim proponere.

Perfe diuisio seu enumer. At si libet completā habere diuisionē hanc, erit componenda, vt componunt Simplicius, Alexander, & Philoponus. Principia, aut sunt vnum, aut plura: si vnum, aut mobile, aut immobile: si vnum immobile, vel finitum, vt dixit Parmenides, vel infinitum, vt Melissus. Si vnum mobile, aut finitum, ut Thales, aut infinitum, vt Diogenes, qui earum in finitum posuit. Si plura, aut finita, aut infinita. Si plura finita, aut mobilia, aut immobilia. Si plura infinita, aut mobilia, aut immobilia.

Similiter autem quærunt.

Tex. VII.

Sanctus Thomas, & Auerroes, hunc textum exponunt, vt velit Arist. ostendere apud hos Philosophos eandem esse quæstionem de ente, & principio entis, vt idem sit quærere, an vnum sit ens, an plura: & an vnum

vnum sit principium, an plura, & hoc dixit, vt notat Simplic. propter Parmenidē, & Melissum, qui non dixerunt unum esse principium, sed omnia esse vnum ens: & idem intelligebant, ac si dicerent, vnum est entium principium.

Dubium. Dices, quo modo apud hos idem est dicere, an sit vnum ens, & an sit vnū principium? Rńdent bene S. Tho. & Auerroes. *Prima ex po. S. Th.* quia isti principium hoc existimabāt esse totam rei substantiam, non enim ex eorū sententia differebāt cōposita, nisi accidentalites: omnia. n. erant aqua, aut aer, aut atomi, aut elementa, & sic vel alites se habētia, vt diximus, & cū nō essent alia sub stantia, nisi principium, idem est vtrunq; petere, cum ens, & principium sint idem.

2. Expositio Philopon. Philoponus autem ita exponit, ut dicat Arist. confirmare suam diuisionem exemplo aliorum Philosophorum, qui de enti bus disputantes statim principia quærūt. & sic quærunt per has diuisiones prædictas. Vtraque est conueniens expositio.

Itaque si unum est, atque immobile.

Tex. VIII.

PArmenidis, & Melissi opinionem ad Physicum non pertinere docet, quia negant in Physi. principium, nempe dum negant motum. & sicut Geometra non disputat cōtra negantes ipsius principia; sed id est alterius scientię, vel secundum aliquid subalternatur: aut scientiæ communis. Metaphysicæ, & Dialecticæ, vt dicit Simplicius. Sic etiam nec ille, qui de principijs loquitur, debet disputare cōtra hos, qui negant principia ipsa. Nam in hoc, quod dicunt, unum esse principium, negāt principium esse; quia si principium est, alicuius alterius entis, uel aliorum principiū est: at isti non ponūt aliud ens præter principium, nō ergo erit principium, cum desit principiatum. Similiter negant principium in hoc, q dicant esse immobile, quia, tunc ex eo nihil fieri posset, quod repugnat principio. Ex eo enim omnia fieri debent.

Dubiū 1. An Physicus probet sua principia. Sol. Simplicij. Dubitatur, An Physicus probet sua principia. Simplicius mouet hoc dubiū, & respondet in generali de qualibet sciētia. Sunt enim duplicia principia, quædā per se fidem habentia, qualia sunt immediata per se nota, ut dignitates: Quædam non per se nota, sed suppositiones, ut lineam esse longitudinem, sine latitudine, per se fidem habet in Geometria: at quod talis linea sit in corpore ipso, hoc non per se fidem habet, sed supponitur. Dicit ergo, quod illa principia, quæ per se fidem habent, non demōstrantur in alia scientia, nec in eadem, alia uero demonstrantur in subalternante, vel a Metaphysico, a Dialectico uero probabiliter ostenduntur: quamuis autem hoc ita sit, non deest aliquod instrumentum scientiæ circa sua principia, licet non sit demonstratio, hoc autem est inductio, hæc Simplicius.

Hoc tamen indiget declaratione, & limitatione: primo, nam dignitates sunt immediatæ sunt, licet a Metaphysico nō demonstrentur, tamen a Dialectico Topico ostenduntur probabiliter. *Explicatio Authoris. 1.*

Dices, ad quid opus est hoc, nempe necessarium probabili ratione confirmare? Respondet Ægydius, quod hæ dignitates non ostenduntur simpliciter, nisi illi vel illi neganti eas, & ad hunc uel illum convincendum sufficit probabile argumentum, nam ipsæ de se sūt necessariæ. Dialecticus ergo non solum suppositiones, sed etiam dignitates probare tentat. *Cur interdū ad probandū cōclu. necessarias afferantur rōnes probabiles.*

Præterea secundo, sunt aliquæ dignitates, quę mediatæ sunt, & causam habent licet immediatæ dicantur, quia sunt per se notæ, nec a causa habent cognitionis certitudinem: vt motus est, in Physica dignitas est, habet tamen causam, sed non ita claram, nempe naturam; Omne totum est maius parte, causam habet, & similes: has autem causam, cum dignitates communes sint multis scientiis, Metaphysicus tradit.

Præterea tertio, sunt principia cognitionis, & hæc non probantur ab illamet scientia, & de his loquitur Aristoteles in præsenti. Sunt etiam principia rei, ut materia, & forma in Physica, & hæc probantur esse in ipsa Physica, nam per mutationes a posteriori illa demonstrat Arist.

Et per hoc patet responsio ad dubium: Philosophum non probare sua principia cognitionis, de quibus loquitur Aristoteles.

Simile

runt ea, quæ sunt extra materiam illius scientiæ: vt si a Geometra petatur, an equus sit animal perfectum, quædam, quę sunt in materia illius scientiæ, sed falso: vt si petas, quo modo diameter sit commensurabilis, quem tamen constat esse incommēsurabilem. Priores quæstiones nullo pacto in illa scientia sunt discutiendæ: posteriores uero aliquo modo, ita & istorum dicta sunt aliquo modo examināda, quia de natura, licet non naturaliter, loquuntur, tamen non omnino ista sunt in Physica disserenda, sed in Philosophia, id est, Metaphysica: vnde secundum Alexandrum, ista, quæ hic disputantur cōtra hos duos, Metaphysico habitu disputantur, ut patet, quia sit sermo de ente, de substantia quæ Metaphysica sunt.

Principium autem maxime omnium. Tex. XIII.

Intentio Arist.

EVm, qui alicuius opinionem euellere conatur, oportet non solum ipsam opinionem redarguere, sed ēt argumentis, quibus innitebatur respondere, ac ipsa diluere, ut notat Simplicius. Vtrunq; Aristoteles in parte hac facit nā opinionem ipsam Parmenidis, & Melissi impugnat, ac ipsorum euertit rationes, & quia ipsorum positio uocibus utebatur multiplicibus, uno nempe, & ente, dicunt enim omnia esse unum ens, incipit a diuisione, quæ est principium maxime tali disputationi proprium, & accommodatum, vt Philoponus aduertit, ac primo a diuisione entis exorditur, postea a diuisione vnius.

Ens igitur multiplex est, decem prædicamenta comprehendens: qui igitur dicunt, esse omnia unum ens, aut multa, uel simul intelligunt prædicamenta, nempe substantiam, quantitatem, qualitatem, aut vnum ex his: si vnum ex his, puta substantiam, peto, quæ sit illa substantia, an homo, an equus, an anima, an aliquid huius modi: Idem de qualitate, & quantitate, & de aliis prædicamentis, quorum non meminit Aristoteles, quia certissimum erat, hos de illis non intellexisse suam opinionem. Facta diuisione, dicit multum interesse, vno, aut altero modo dicere: quā uis sint impossibilia dicta.

Aduerte, quod illa pars diuisionis, quǣ ens multa contineat genera, non exprimitur ab Aristotele, sed virtualiter ponitur, quam Græci sic explicant, ens unum nomine dicentes, ut sit diuisio. Omnia sunt vnum ens: aut igitur unum nomine, ita vt sub ente multa sint prædicamenta, aut vnum re, puta aliquod genus ipsius. Hāc expositionem nostram videtur docere Porphyrius & recipit Simpl. *Nota de ui argumēti Aristotelis, 1. Exposi.*

Sed Alexander, & Philoponus, hæc omnia de distinctione unius intelligunt. Dicunt enim esse hanc diuisionem: aut sunt omnia unum ens nomine, aut unum re: si unum re, aut vt substantia, uel qualitas, & quantitas, id est, vnum genere, aut ut homo, equus, calidum, id est, unum specie; & postea dicit, aut vnum numero. *2. Expos.*

Sed hæc expositio est contra textum, ut legenti patebit, & procedit ex inaduertentia argumentandi, supposita opinione illorum. *Confutatio secūdę expositionis.*

Ob cuius declarationem dubitatur, nā videtur petere principium: hi enim dicebant omnia esse unum, & Aristoteles supponit ens esse multiplex, quod erat probandum. *Obiectiones cōtra vim argumēti Aristotelis. 1*

Præterea etiam admisso, quod ens esset multiplex, videtur sophisma committere, cūm ita argumentetur. omnia sunt ens, ergo aut substantia, aut quātitas, aut aliud ex his, nam ens cōfuse supponit, sub quo non licet descendere: est enim perinde ac si dicas, omnis homo est risibilis, ergo aut hoc risibile, aut illud, ac propterea forsā Alexander, & Philoponus nō de ente, sed de vno diuisionem exponendum esse voluerint, nec est omnino facile hoc dissoluere, licet Expositores in eo sileant. *2*

Aduerte igitur, quod omnes Philosophi antiqui principium rerum naturaliū speculantes, aliquod ens actu, & omnino reale ponebant, puta aquam, aerem, atomos, vel aliquid aliud, nullus fuit itā insipiens, qui genera, & vniuersalia, quæ a singularibus abstrahūtur, principia poneret, vnde dicentes, vnum, aut plura esse principia, non de vnitate generum intelligebant, sed de vnitate alicuius actu existentis sermonem faciebant. Vnde merito ab istis, qui vnum dicunt principium, petitur quod illud sit ex his, quæ sunt, an *Nota 1. Explicatio Authoris de ui argumēti Aris quā partim tradunt Porph. et Simpli.*

aqua, an aer an homo. Nec oportet de vnitate vniuersali, aut generica itelligere, sed de unitate particulari entis existétis.

Nota secundo. Aduerte præterea, quod isti Philosophi imaginabantur totum mundum, sicut vnum omnino animal, ita vt omnia essent unum ens determinate, & reliqua entia ipsius essent partes, nō essentia, sed apparentia distincte, unde omnia unum corpus sunt, quamuis Melissus dicat esse infinitum, & Parmenides finitum, uterque quitem immobile: Ob id Aristoteles petit; Si omnia sunt vnum ens actu, quid hoc est, & quia isti possent dicere, est vniuersus mundus; probat, quod non possit sic dici vnum ens.

Ad primum. Ad primum igitur respondetur, quod Aristoteles in diuisione non petit principium, sed solum nominis significationem petit, quam omnis tenetur dare, significat enim quantitatem, substantiam, & cætera. Hic enim erit communis omnium consensus.

Ad secundum. Ad secundum dico, quod illius ens supponit determinate ratione illius additi vnum; perinde enim est dicere, omnia esse vnum ens, ac aliquod determinatum ens.

Si enim erunt, & substantia. Tex. XIIII.

Incipit Aristoteles singulas diuisionis partes confutare, ac primo, eā quā qs posset dicere, omnia esse unum ens, sub hoc tamen ente substantiam, quantitatem, qualitatéque complectentem. Tūc inquit Aristoteles; sine illa tria separata sint, siue coniuncta simul, iam non unum ens, sed multa dicerentur. Sunt enim genera primo diuersa, quæ in nullo (præter nomen) conuenientiam habent realem, ut diximus in prædicamentis.

Nota primo. Et nota aliud esse substantiā, & quantitatem, ac qualitatem, esse separata, aliud esse diuersa. Separata dicerentur ista tria, si unumquodque p se extra aliud existeret, coniuncta vero, cum illa duo substantiæ inhærent. At uero diuersa esse est, quod natura, & essentia singulorum non cōmunicet in aliquo essentiali ita, ut ipsorū definitiones vel causæ, vel quæ loco definitio num dantur, descriptiones non sint idem & huic diuersitati, & pluralitati non repugnat separatio uel coniunctio. Quantuncunque enim sint coniūcta vel separata, non sunt idem, sed diuersa, & plura.

Impugnat aliam partem, qua quis posset dicere, omnia esse unum ens, id est, quantum, aut quale solum; Docet, hoc fieri non posse, quia nullum accidens potest absq; substantia separatum cōsistere, siue substantia sit, siue non sit. Hoc enim priuilegium est solius substantiæ, vt ipsa sit separabilis, reliqua enim in substantia sunt, vt in subiecto.

Vbi aduerte, cum Simplicio, quod hic uocat dici de substantia, pro eo, quod est esse in substantia, seu ipsi inhærere. *Nota secundo.* Nota præterea, quod dicit, inconueniens esse sic dicere, nempe absque substantia accidentia consistere. & postea corrigit uerbum, vocando impossibile, nam inconueniens seu absurdum, quod Græcè ἄτοπον, quasi non habens locum, nec consentaneum, dicitur quodcunque falsum. At impossibile dicitur illud falsum, quod nec est, nec esse potest uerum.

Dices, quid est, quod substantia dicitur separabilis, reliqua uero non sunt separabilia, cum Porphyrius accidentia aliqua esse separabilia docuerit? quod si dicas, hic dici separabile, quod per se potest esse, accidentia uero separantur a substantia, sed per sui corruptionem; Tunc insurgit difficultas, nā ut accidens non est separabile ab aliqua substantia, ita nec substantia ab aliquo accidenti. Hoc dubium præcipue est disputādum, 7. Metaph. c. 1. Ac uero, quia hic eadem uerba proferuntur, breuiter sunt declaranda. *Nota tertio.* *Dubium quo modo substātia separetur ab accidēte. Explicatur locus 7. Meta.*

Prima ex positio. Aliqui dicunt substantiam esse separabilem non aliud esse, quam independentem ab accidenti, natura enim substantiæ absoluta est. Sed hoc non placet mihi, nā cum non possit actu ab accidente separari, hoc dubio quantum ad hoc, dependens est.

Expositio Authoris. Ob id dico, hic substantiam sumi pro prima substantia, nempe pro composito indiuiduo substantiæ, & hoc dupliciter dici separabile ab accidente. Vno modo quia potest cōsistere absque accidentibus multis, quæ in eo sunt, sicut, fuit absq; illis, vt Petrus potest esse separatus a calore,

re, a frigiditate, ab albedine, & aliis, & huiusmodi, quæ in eo sunt; nullum tamē ipsius accidens potest absque eo consistere naturaliter. Vnde non est intelligendum ꝗ ab omni accidēte sit separabilis, sed uniuersaliter loquendo ab accidente separatur: nullum tamen ipsius accidens ab eo separatum consistit.

Altero modo dicitur substantia prior, seu separabilis, quia in ratione substantię datur aliqua ab omni accidente separata; puta Deus: tamēn in accidentium generibus, nullum accidens extra substantiā cōsistens naturaliter datur; Dico naturaliter propter ineffabile sacramentum altaris, vbi datur accidēs absque substantiæ subiecto. Hanc declarationē separabilitatis nota.

Nota.

Melissus aūt quod est infinitum esse dicit. Tex. XV.

CVm partes diuisionis aliquot confutauerit, ad opiniones horū descendit, & dicit Melissum vnū quantū omnia esse posuisse, nam dixit, omnia esse vnum ens infinitum. Constat autem, quod infinitū nulli per se inest, nisi quantitati, nam substantia, & qualitas non dicuntur infinita, nisi secundum quantitatem per accidens: quod probatur ex eo, quod definitio infiniti non est per substātiam, aut qualitatem, sed per quantitatem: quod si iste ponit esse vnum quantum, cum quantitas non sit absque substantia, necessario ponit substantiam, & quantitatem, non ergo unū ens, sed duo omnia sunt, quod si substantiam tantum constituat, non erit infinita, cum desit quantitas.

2. fund. Hic aduerte, quod etiam hoc est intelligendum de Parmenide, qui posuit vnū finitum: nam sicut infinitum, ita & finitum quantitati insunt.

Solēt i hoc loco Reales disputare, An quantitas realiter distinguatur a substātia quia locus videtur illis fauere contra Nominales. sed profecto aliena est quæstio, & a Metaphysico disputāda. Satis sit nobis modo saltē definitione, & essentia distingui, ꝗ hic docet Arist. non. n. sunt scientiæ permiscendæ nimium, præsertim cū sint alia multa Physica dubia examinanda.

An substantia secundum se sit diuisibilis. Quæst. VII.

DIfficultas hæc est grauis, & satis utilis. Explicādus est a nobis primo sensus quæstionis, ut moris est, primo substantiam non in cōi hic sumim^9, sed pro substantia sensibili, & corporea, quæ ex materia, & forma componitur. Nec hic de diuisibilitate in partes essentiales, aut in spē, aut in accidentia loquimur, sed de diuisibilitate in partes eiusdem rōnis cum toto, nempé in partes extensionis, quæ dicuntur quantitatiuæ. & petimus, an substantia composita de se habeat diuisibilitatem hanc, & non a q̄titate. Nec refert, quod quantitas sit realiter distincta uel non, nam saltem est distinctā essentialiter a substantia.

Explica tur sēsus quæstionis.

Et merito hoc dubitamus, nam dicit Aristoteles contra Melissum, quod si magnitudinem habet, quantum est: Posset ipse dicere, ens habere magnitudinem, & extensionem absque quantitate. præterea non extra rem quæstionem hanc examinamus.

Occasio disputandi q̄onem.

In hac quæstione est opinio quorundam asserentium, materiam de se habere partem, & non a quantitate, ac proinde ipsam substantiam compositam, quam uidetur ex parte recipere Scotus 2. sen. distin. 12. p. 2. & rationes, quæ pro hac sentētia esse possunt, non sunt spernendæ, quarum prima est. Quod est causa antecedētis, est causa consequentis: sed quantitas est antecedens diuisibilitatis, hæc enim ex illa sequitur, ergo causa quātitatis erit causa diuisibilitatis; sed substantia est causa quantitatis, ergo est causa diuisibilitatis. non igitur a quantitate habet diuisibilitatem substantia, sed ipsa est illius causa secundum se.

Opinio quorundam.

1. Ratio.

Secunda. Materia est in potentia ad quamlibet formam, ergo potest plures formas secundum se recipere, non simul in eadem parte, ergo in diuersis, ergo materia secundum se partes habet, quibus possit recipere plures formas.

2. Ratio.

Tertia ratio est nostra. Sumo duo composita, nempe hominem, & Leonem, & peto, an quælibet substantia ex istis sit prior natura omnibus suis accidentibus,

3. Ratio.

si non, iam substantia non est prior natura accidente: si sic, ergo iam sunt duo cōposita ante quantitatem, & habebunt nō eandem materiam: ergo ante quantitatē est materia diuisibilis, & diuisa.

4. ratio. Quarta est contra verba Aristotelis: dicit enim, infinitum non esse, nisi in quantitate videtur hoc falsum, nā Deus est infinitus, & Angeli finiti sunt, non tamen habent quantitatem imo finitum, & infinitum primo insunt enti, non ipsi quantitati: ens enim finitum in decem prædicamenta diuisum est.

opin Alberti, Iandu. &c. Aliorum est opinio: nec materiā, nec substantiam corpoream vllo modo esse diuisibilē, seclusa quantitate, sed tantum diuisibilitatem accipere ab ipsa quantitate, quę est passio per se competens corporeæ substantiæ ratione quantitatis. Hæc sententia est Alberti, tracta. 1. ca. 4. Iand. quæst. 9.

1. Ratio. Et probat Albertus primo. Materia secundum se, aut est diuisibilis, aut simplex & composita, non composita, quia tunc, aut ex forma, aut ex accidēti, quorū neutrum esse potest, nullam. n. secundum se formam, nec accidēs habet, quod simplex est, ergo est indiuisibilis, non igitur secū dum se partes habet.

2. Ratio. Secundo. Si secundum se diuisibilis est diuidatur, & sumamus illas duas partes, tunc aut differunt hę accidentaliter, aut essentialiter, non accidentaliter, cum nullum secundum se accidens habeant: nec essentialiter, quia sunt eiusdem rationis, non ergo possunt differre. & ita non poterit diuidi materia in partes.

3. Ratio. Tertio. Logice, ubi tuest passio, ibi est suum subiectum, sed diuisibile est passio quanti, ut patet. 5. Met. c. 13. ergo vbi diuisibilitas est, quantitas erit.

4. Ratio. Quarto. Passio definita per subiectū non se extendit extra subiectum, sed diuisio definitur per continuum, ergo non erit nisi in continuo: hoc autem quantum est.

1. Conclu. Pro huius determinatione sit prima cōclusio. Impossibile est substantiam cōpositam, aut materiam esse extensam, ac in partem diuisibilem absque quantitate: & in hoc mihi placet sententia Alberti. Pro

1. Ratio. batur; sicut ab albedine paries est albus, ita a quantitate substantia extensa, & diuisibilis, sed impossibile est, absque albedine parietē esse album, ergo & absq; quātitate substantiam esse extensam, est impossibile. Loquimur autem hic de continua quantitate. probatur maior, nā quantitas est formalis ratio extensionis, & diuisibilitatis consequenter: sicut albedo albi. nec. n. aliam rationem, & naturam possumus imaginari ipsius quantitatis, quam hanc, & præterea probatur eisdem rationibus Alberti Magni.

Secunda conclusio. Nullum agens naturale inducit formam in materiam, nisi prius aliqua quantitate separata, & disereta altera parte materię: probatur, ita est necessaria quantitas in materia, sicut qualitas, cum qualitas non insit, nisi per quantitatem, at forma educi non potest e materia, nisi certis qualitatibus disposita, ergo etiam necessaria est quantitas. Pręterea, sicut forma accidentalis non potest extrahi, nec induci, nisi in subiecto quanto, qua ipsa est diuisibilis, ita formę substantiales, quarum plurimæ sunt diuisibiles inducentur in materia quantitate disposita. 2. Concl.

Tertia conclusio. Non repugnat duas partes materiæ manere diuisas, absque actuali quantitate: nolō dicere, quod materia diuidi possit absque quātitate, sed, quod postquam diuisa est per quantitatem possunt manere adhuc illæ partes distinctę. Dico, non repugnare, non quod naturaliter id fiat, sed quod potest supra naturaliter fieri. 3. Concl.

Explico, & probo, quia si potest Deus remouere oēm quantitatem a Petro, & ab aliquo leone, tunc sine dubio posset cōseruare illas duas materias absque quātitate continua illarum, & probo, quod possit id facere. ut enim conseruat quantitatem sine ulla substantia panis in sacramento, ita etiam posset & panem absque quantitate conseruare, & multos panes, sicut multas quantitates. maior enim est dependentia accidentis a substantia, quam substantię ab accidente, & potest illud, ergo & hoc, uerum est, quod illæ substantiæ non esent extensæ, nec diuisibiles in partes, ut dictum est. Nec est contra nos argumentum Alberti Magni secundum. nam illæ materiæ differrent penes ordinem ad diuersas formas, quas Probatur tertia conclusio.

habent

habent uel penes ordinem ad quantitatem præcedentem.

Ad primum primæ sententia. Ad primum igitur prioris sententiæ respondetur, quod substantia est causa mediata diuisibilitatis, quia eam non habet, nisi mediante quantitate, qua deficiente, substantia non est diuisibilis: illud autem locum habet, quando aliquid est causa utriusque immediate, & non dependenter unius ab altero.

Ad secundum dico, quod licet materia sit in potentia ad omnes formas secũdum se, non tamen recipit illas, nisi præcedentibus dispositionibus necessarijs, quarum una est quantitas.

Ad 3. Ad tertium dico, quod illæ duæ substãtiæ possunt præintelligi absque quãtitate actuali, & essent distinctæ, sed in ordine ad quantitatem, quam habuerunt uel possunt habere uel per ipsas formas; sed hoc nihil contra nos, qui tãtum negamus materiam uel substantiam posse diuidi in partes, nisi existente quantitate.

Ad 4. Ad quartum dico, duplicem assignari quantitatem, uirtutis, & molis. Virtutis quæ attenditur in perfectione substãtiæ rei uel operationis ipsius, secũdum quam dicimus, Deum infinite perfectum, & magnum, & hæc in corporeis etiam inuenitur, nec est de hac sermo, ut probat argumentum. Quantitas molis est, quæ attenditur secundum longitudinem, & cæteras dimensiones, & de hac est sermo in præsenti, nam isti Philosophi de his incorporeis non loquebantur. At finitum, & infinitum, uirtutis sequuntur quantitatem priorem, molis uero sequuntur posteriorem, sunt enim ipsius passiones. & de his procedit Aristoteles in suo argumento. Et hæc satis de quæstione.

Amplius quoniã & ipsum unũ. Tex. XVI.

Aliud esse unum contingit tripliciter. Ex unius distinctione probat dici nõ posse, omnia esse unum, nam unum triplex est. Aut unum continuum, quo modo unam lineam, unum lignum, unum corpus, quia continua sunt, dicimus. Aut unum, quia indiuisibile, quomodo unum punctum, unum instans, quia indiuisibilia, dicimus. Aut unum ratione, & definitione, quo pacto dicimus synonyma idem esse, ut merum, & uinum, ensis, gladius. Impugnat, quod nullo de his modis dici possit, omnia esse unum.

Dubium. Dices, quare non enumerat alios modos unius, ut genere unum, specie, per accidens, seu subiecto? Dico, quia isti Philosophi non loquebantur nisi de unitate entis alicuius determinati, ut supra diximus, & præterea quia aliæ unitates manifestam habent pluralitatem entium.

Primam diuisionis partem reprobant, quia si omnia dicuntur unum continuũ, iam plura entia dicenda sunt, cum in infinitum continuum sit diuisibile, & multa comprehendat.

Si igitur continuum est. Tex. XVII.

Reprobat primam diuisionis partem ut diximus, quia si continuum est, plura potentia est. Præterea, quia dubium est, an totum, & pars unum, an plura sit. & quamuis hoc determinare nõ sit præsentis loci, est enim Metaphysicum, tamen secundum se dubium est, & difficultatem habet, an unum sit, an plura, & quo modo unum, & quo modo plura, & probat, quod nõ sit unum, eo quod si indiuisibilia, & non separata sunt, eadẽ ratione partes essent idem inter se, quia non separatę sunt, ꝗ tamen falsum est. Dices, qua ratione hoc mouet dubiũ? dico, ut eos arguat, qui absolute omnia proferebant unum, quia cõtinuum, cũ sit difficile, & non determinatum, an pars, & totũ plura sint, ut magis uidetur. & aduerte, quod hic est sermo de toto, & una eius parte, non de omnibus.

si non, iam substantia non est prior natura accidente: si sic, ergo iam sunt duo cōposita ante quantitatem, & habebunt nō eandem materiam: ergo ante quantitatē est materia diuisibilis, & diuisa.

4. ratio. Quarta est contra verba Aristotelis: dicit enim, infinitum non esse, nisi in quantitate videtur hoc falsum, nā Deus est infinitus, & Angeli finiti sunt, non tamen habent quantitatem: imo finitum, & infinitum primo insunt enti, non ipsi quantitati: ens enim finitum in decem prædicamenta diuisum est.

opin Alberti, Iandu. &c. Aliorum est opinio: nec materiā, nec substantiam corpoream vllo modo esse diuisibilē, seclusa quantitate, sed tantum diuisibilitatem accipere ab ipsa quantitate, quę est passio per se competens corporeæ substantiæ ratione quantitatis: Hæc sententia est Alberti, tracta. 2. ca. 4. Iand. quæst. 9.

1. Ratio. Et probat Albertus primo. Materia secundum se, aut est diuisibilis, aut simplex & composita. non composita, quia tunc, aut ex forma, aut ex accidēti, quorū neutrum esse potest. nullam. n. secundum se formam, nec accidēs habet; quod simplex est, ergo est indiuisibilis, non igitur secūdum se partes habet.

2. Ratio. Secundo. Si secundum se diuisibilis est diuidatur, & sumamus illas duas partes, tunc aut differunt hę accidentaliter, aut essentialiter, non accidentaliter, cum nullum secundum se accidens habeant: nec essentialiter, quia sunt eiusdem rationis, non ergo possunt differre. & ita non poterit diuidi materia in partes.

3. Ratio. Tertio. Logice, ubi inest passio, ibi est suum subiectum, sed diuisibile est passio quanti, ut patet. 5. Met. c. 13. ergo vbi diuisibilitas est, quantitas erit.

4. Ratio. Quarto. Passio definita per subiectū non se extendit extra subiectum, sed diuisio definitur per continuum, ergo non erit nisi in continuo: hoc autem quantum est.

1. Conclu. Pro huius determinatione sit prima cōclusio. Impossibile est substantiam cōpositam, aut materiam esse extensam, ac in partem diuisibilem absque quantitate: &

1. Ratio. in hoc mihi placet sententia Alberti. Probatur; sicut ab albedine paries est albus, ita a quantitate substantia extensa, & diuisibilis, sed impossibile est, absque albedine parietē esse album, ergo & absq; quātitate substantiam esse extensam, est impossibile. Loquimur autem hic de continua quantitate. probatur maior, nā quantitas est formalis ratio extensionis, & diuisibilitatis consequenter: sicut albedo albi. nec.n. aliam rationem, & naturam possumus imaginari ipsius quantitatis, quam hanc, & præterea probatur eisdem rationibus Alberti Magni.

2. Concl. Secunda conclusio. Nullum agens naturale inducit formam in materiam, nisi prius aliqua quantitate separata, & discreta altera parte materię: probatur, ita est necessaria quantitas in materia, sicut qualitas, cum qualitas non insit, nisi per quantitatem, at forma educi non potest e materia, nisi certis qualitatibus disposita, ergo etiam necessaria est quantitas. Pręterea, sicut forma accidentalis non potest extrahi, nec induci, nisi in subiecto quanto, qua ipsa est diuisibilis, ita formę substantiales, quarum plurimæ sunt diuisibiles inducentur in materia quantitate disposita.

3. Concl. Tertia conclusio. Non repugnat duas partes materiæ manere diuisas, absque actuali quantitate: nolo dicere, quod materia diuidi possit absque quātitate, sed, quod postquam diuisa est per quantitatem possunt manere adhuc illæ partes distinctę. Dico, non repugnare, non quod naturaliter id fiat, sed quod potest supra naturaliter fieri.

Probatur tertia conclusio. Explico, & probo, quia si potest Deus remouere oēm quantitatem a Petro, & ab aliquo leone, tunc sine dubio posset cōseruare illas duas materias absque quātitate continua illarum, & probo, quod possit id facere. ut enim conseruat quantitatem sine ulla substantia panis in sacramento, ita etiam posset & panem absque quantitate conseruare, & multos panes, sicut multas quantitates. maior enim est dependentia accidentis a substantia, quam substantię ab accidente, & potest illud; ergo & hoc, uerum est, quod illæ substantiæ non essent extensæ, nec diuisibiles in partes, ut dictum est. Nec est contra nos argumentum Alberti Magni secundum. nam illæ materiæ differrent penes ordinem ad diuersas formas, quas

habent

habent uel penes ordinem ad quantitatem præcedentem.

Ad primum primæ sentē tiæ. Ad primum igitur prioris sententiæ respondetur, quod substantia est causa mediata diuisibilitatis, quia eam non habet, nisi mediante quantitate, qua deficiente, substantia non est diuisibilis; illud autem locum habet, quando aliquid est causa utriusque immediate, & non dependenter unius ab altero.

Ad secundum dico, quod licet materia sit in potentia ad omnes formas secūdum se, non tamen recipit illas, nisi præcedentibus dispositionibus necessarijs, quarum una est quantitas.

Ad 3. Ad tertium dico, quod illæ duæ substātiæ possunt præintelligi absque quātitate actuali, & essent distinctæ, sed in ordine ad quantitatem, quam habuerunt uel possunt habere uel per ipsas formas; sed hoc nihil contra nos, qui tātum negamus materiam uel substantiam posse diuidi in partes, nisi existente quantitate.

Ad 4. Ad quartum dico, duplicem assignari quantitatem, uirtutis, & molis. Virtutis quæ attenditur in perfectione substātiæ rei uel operationis ipsius, secūdum quam dicimus, Deum infinite perfectum, & magnum, & hæc in corporeis etiam inuenitur, nec est de hac sermo, ut probat argumentum. Quantitas molis est, quæ attenditur secundum longitudinem, & cæteras dimensiones, & de hac est sermo in præsenti, nam isti Philosophi de his incorporeis non loquebantur, ut finitum, & infinitum, uirtutis sequuntur quantitatem priorem, molis uero sequuntur posteriorem, sunt enim ipsius passiones. & de his procedit Aristoteles in suo argumento. Et hæc satis de quæstione.

Amplius quoniā & ipsum unū. Tex. XVI.

Aliud esse unum contingit tripliciter. Ex unius distinctione probat dici nō posse, omnia esse unum, nam unum triplex est. Aut unum continuum, quo modo unam lineam, unum lignum, unum corpus, quia continua sunt, dicimus. Aut unum, quia indiuisibile, quomodo unum punctum, unum instans, quia indiuisibilia, dicimus. Aut unum ratione, & definitione, quo pacto dicimus synonyma idem esse, ut merum, & uinum, ensis, gladius. Impugnat, quod nullo de his modis dici possit, omnia esse unum.

Dubium. Dices, quare non enumerat alios modos unius, ut genere unum, specie, per accidens, seu subiecto? Dico, quia isti Philosophi non loquebantur nisi de unitate entis alicuius determinati, ut supra diximus, & præterea quia aliæ unitates manifestam habent pluralitatem entium.

Primam diuisionis partem reprobant, quia si omnia dicuntur unum continuū, iam plura entia dicenda sunt, cum in infinitum continuum sit diuisibile, & multa comprehendat.

Si igitur continuum est. Tex. XVII.

Reprobat primam diuisionis partem, ut diximus, quia si continuum est, plura potentia est. Præterea, quia dubium est, an totum, & pars unum, an plura sit. & quamuis hoc determinare nō sit præsentis loci, est enim Metaphysicum, tamen secundum se dubium est, & difficultatem habet, an unum sit, an plura, & quo modo unum, & quo modo plura, & probat, quod nō sit unum, eo quod si indiuisibilia, & non separata sunt, eadē ratione partes essent idem inter se, quia non separatę sunt, quod tamen falsum est.

Dices, qua ratione hoc mouet dubiū? dico, ut eos arguat, qui absolute omnia proferebant unum, quia cōtinuum, cū sit difficile, & non determinatum, an pars, & totū plura sint, ut magis uidetur. & aduerte, quod hic est sermo de toto, & una eius parte, non de omnibus.

At uero si uelut indiuisibile. Tex. XVIII.

Impugnat, quod dici non possit vnū esse omnia, vt indiuisibile, quia tūc nec esset ens finitum, nec infinitum, nam indiuisibile potius est terminus, & finis alicuius, quam finitum, vel infinitum: hæc enim quantitatem dicunt, quę diuisibilis est.

At uero sit omnia, quæ sunt. Tex. XIX.

Impugnat tertiam diuisionis partem, quod omnia sint vnum definitione, nam tunc sequeretur primo, quod contraria essent idem, ut dicebat Heraclitus, nempe bonum, & malum: & quia malum est non bonum, sequitur secundo, duo contradictoria idem esse; Tertio etiā duo disparata, vt homo, & equus; Quarto si contradictoria sint idem, erit idem disputare, an omnia sint ens, & an omnia sint nihil, seu non ens; Tandem duo diuersa erunt idem, nempe quantū, & quale, & reliqua primo diuersa. Nō ergo omnia sunt unum ens.

An totū distinguatur realiter a partibus. Quæst. VIII.

Occasione textus decimiseptimi solent communiter disputare, an totum distinguatur a suis partibus, q etiam, ut cōueniamus cum cæteris, nos hoc loco disputabimus. Pro tituli ergo declaratione primo aduertendum est, totū esse multiplex. Primum uniuersale, hoc autem est quodcunque superius respectu inferioris, ut genus respectu specierum, & species respectu indiuiduorum, nec de isto est quæstio, quia certum est huiusmodi uniuersalia sola ratione, & intellectu distingui ab inferioribus.

Declaratur titulus. *Totū multiplex.* *Vniuersale.* *Potentiale.*

Alterum est totum potentiale, nempe subiectum respectu duarum potētiarum operatiuarum, ut anima respectu intellectus, uoluntatis, & memoriæ. & quamuis sit dubium, an tales potentiæ distinguantur a subiecto, in præsenti tamen id non discutimus.

Tertium totum est integrale, nempe quantum aliquod respectu partium integrantium, & quantitatiuarum: & ut lignū respectu suarum particularum, & hoc est duplex, aut homogeneum, aut eterogeneum; Homogeneum est, quod constat ex partibus, quæ sunt eiusdem rationis cum toto, sicut lignum, cuius qualibet particula est lignum, & ignis, & aqua & similia. Eterogeneum est cuius partes sunt diuersæ rationis inter se, & a toto sicut animal, cuius partes sunt manus, pedes, caput. De utroque igitur toto integrali est quæstio, an a suis partibus distinguatur.

Integrale *Integrale duplex.*

Quartum totum est essentiale, nempe compositum respectu materiæ, & formę, quod dicitur totum Physicum, & definitum respectu generis, & differentiæ, quod dicitur totum Metaphysicum. De hoc autem non est quæstio, quia genera, & differentiæ sunt idem re cum specie, de illo uero Physico est quæstio.

Essētiale.

Quintum totum est per accidens, sicut subiectum cum accidente, ut homo alb*, & totum per aggregationē, ut cumulus. & de hoc non est quæstio, quia certū est non distingui, tantum igitur est quæstio de toto Physico, & de toto integrali, tam homogeneo, quam eterogeneo.

Per accidens.

Aduertendum est præterea, quod non est disputatio, an hoc totum a singulis partib. suis distinguatur certum enim est realiter distingui, ut homo, & anima, lignum, & una pars. sed disputatio est de omnibus partibus simul sumptis: nec de quacunque distinctione loquimur, sed reali; ut sit sensus, an totum sit aliqua entitas alia præter entitatem omnium partium, ut homo, an sit entitas quædam præter entitatem materię, seu corporis, & præter entitatem animæ. idem petitur de alijs totis, de quibus diximus disputationem esse. Hæc de tituli declaratione.

Nota, nō quæritur an totum distinguatur a singulis partibus, sed ab omnib. simul. *Prima sētentia Scoti.*

Circa hanc difficultatem Scotus q. sen ten. dist. 2. q. 2. quem multi Thomistæ sequuntur, existimantes esse sententiam sancti Thomæ, nempe Capreolus. 3. di. 2 & Herueus

Herueus quolibet 2.q.14. & alij dicunt, totum distingui realiter a suis partibus ad sensum superius expositum. Rationes potissimæ huius opinionis sunt hę.

1. Ratio. Prima Scoti: Si totum hoc non distingueretur a suis partibus, sequeretur, quod nullum esset discrimen inter hoc totum, & totum per accidens: consequens est falsum, quia magna est utriusque differētia: ergo totum id, cuius est disputatio, quod vocatur totum per se, distinguitur a suis partibus, probatur consequentia, quia ita unum esset duæ partes simul sumptæ, sicut & alterum.

Confirmatur prima ratio. Confirmatur argumentum: totum est terminus generationis, id est, id, quod generatur, non partes, ut dicitur 7. Met c.2. ergo distinguuntur.

Confirmatur secundo: nam partes sunt causa totius, ipsumque componunt, non ergo idem esse possunt.

2. Ratio. Secunda ratio est. Stat totum corrumpi nulla corrupta parte, similiter & generari, non ergo sunt idem, probatur antecedens in homine, moritur enim homo, manent tamen & anima, & corpus: generatur homo, non tamen anima, nec corpus.

3. Ratio. Tertia ratio. Totum existit, & ipsum est, quod operatio, non partes, ut notum est, ergo distinguuntur.

4. Ratio. Quarta ratio est. Sequeretur, quod partes essentiales essent partes integrales sic, homo est materia, & forma, similiter pes, manus, caput, & reliqua sunt homo, ergo hæ partes sunt materia, & forma.

Secunda sententia D. Tho. In oppositam partem est aliorum opinio, nempe totum nō distingui a suis partibus simul sumptis, quæ sententia est san. cti Thomæ, quicquid dicant alij, nam 4. contra Gentes capit. 81. dicit humanitatem esse materiam, & formam simul coniunctas, & 1. par. quæst. 75. ar. 4. dicit, hominem esse corpus, & animal simul, & prima secundæ, q.13. ar.1. & eadem est opinio Nominalium.

1. Ratio. Et hæc sententia probatur primo. Si totum est alia entitas distincta ab omnibus partibus, vel est diuisibilis vel indiuisibilis: non indiuisibilis, cum tale totum corporeum sit, ergo diuisibilis. Si autem diuisibilis, ergo in partes illas, non igitur est separata entitas, & distincta ab illis. Si enim esset entitas tertia præter partes omnes, quo modo in eas esset indiuisibilis, cum sint extra ipsam?

2. Ratio. Secundo. Illa entitas uel esset substantia vel esset accidens, non accidens, quia homo, qui totum quoddam dicitur, substantia est, probo autem, quod non sit substantia, nam si homo est entitas distincta ab omnibus partibus, ergo prius natura est partes simul esse, quam totum. Demus igitur formam simul esse cum materia, erit iam materia in actu, & perfecta, & hoc est prius natura, quam totum, ergo totum est accidens, & non substantia, quia quod aduenit enti in actu accidens est.

3. Ratio. Tertio illa entitas per quid distinguitur ab omnibus partibus simul? non seipsa, quia est diuisibilis, non per unam partem, nam talis pars includitur etiā in omnibus simpl partibus, id est, homo p quid differt a materia, & forma simul? non se ipso, nec per materiam uel formam, quia materia vel forma, est in ipso aggregato ex materia, & forma: non igitur habet, per quid distinguatur, Hæc est opinio horum Philosophorum.

Græci cōueniunt cum D. Tho. At inter Græcos inuenio Philoponum, Themistium, Alexandrum, Simplicium, Eudemum, unanimes in hoc loco, & conuenienter cum D. Tho. asserentes totum distingui quidem a suis partibus singulis per se, sed esse idem cum omnibus simul sumptis, verum est, hos loqui expresse de toto integrali, tam homogeneo, quam eterogeno, vt patet apud Philoponum: at sine dubio idem uidentur sentire de toto Physico, cum oppositum apud eos nō legatur. Idem etiam Auerroes com. 17. & Auicen 3. Met. c.5 & 5.

Arabes cōueniūt cū D Th. *Quid Arist. in aliquot locis de hac quæ ne constituerit.* At si Aristotelem consideramus, uidetur asserere, totum a partibus distingui, nam. 5. Meta. cap. 14. tex. 19. dicit, sex non esse bis tria, sed semel sex. Et 7. Meta text. vltimo dicit, syllabam ba, non esse, B, & A. & 8. Meta. cap. 6. tex. 15 totum, inquit, non est coaceruatio partium, sed aliquid præter partes. & 4. Physi. tex. 23. totū, inquit, esse in partibus, & partes in toto, quod quidē esse nō posset nisi distinguerentur, & 2. Animæ in principio, & 7. Met. cap. 3. triplicem substantiam distinguit, materiam, & formam, & compositum, vbi distinctionem indicat totius, & partium.

Hæc

Hæc de opinionibus.

1. Conclu. Sit igitur prior conclusio pro resolutione. Totum non distinguitur a suis partibus simul sumptis.

Explicatur conclusio. Aduerte. Dupliciter dicuntur partes simul sumptæ, vno modo quo ad omnium collectionem tantum, ut nulla sit excepta, altero modo quo ad unionem quandam inter se præter illam collectionem, vt partes simul sumptæ dicuntur omnes partes talem vnionem inter se habentes. Conclusio procedit de partibus simul sumptis modo posteriori, & est notanda distinctio, nam arguméta proposita procedunt de partibus simul sumptis modo priori: Sensus igitur est, homo nõ est anima, nec corpus, nec anima nec corpus aggregatiuè, sed anima, & corpus sic unita iter se, ut altera alteram informet. Idem dico de alijs totis, & eorum partiũ unionibus.

Probatur conclusio. Probatur conclusio præter tria arguméta superius posita. Primo. 1 Si illa entitas est distincta ab entitatibus partium simul, uel facit compositionem cum illis, uel non. Si non, ergo homo nõ est unus per se, sed plura, quia habet substantias nõ componentes se: Si vero facit, ergo præter compositionem materiæ, & formæ est illa compositio quam nullus imaginatur.

2 Secundo. Profecto est inintelligibile, quod aliqua res tertia fiat ex duabus, nisi per mixtionem, & corruptionem illarum duarum, sicut mixtum fit ex elemétis corruptis, & colores medii ex extremis: at materia, & forma non miscentur, sed manẽt vnitæ: non ergo intelligi potest, quo modo tertia substãtia ab omnibus simul iũctis, & vnitis distincta producatur.

2. Conclu. Secunda conclusio. Quamuis idẽ prorsus, quod de toto prædicatur, de partibus sic simul sumptis prædicari possit, tamen non fiunt prædicationes ita propriæ, sicut cum de toto prædicatur, propter modum significandi: verè enim dicitur, homo legit, & anima vnita corpori, vel anima simul & corpus legunt, sed nõ proprie, quia homo per modum totius, hæc vero per modum partium significant.

Ad argumẽta Scoti. Ad argumenta igitur priora responde tur. Ad primum Scoti dicimus, esse magnum discrimen inter totum per se, & totum per accidens, totum enim per se, nõ solum dicit coaceruationem partium, ut ipsum totum per accidens, sed dicit partes vnitas inter se, vel sicut actum & potẽtiam, uel sicut continuum.

Ad confirmationes. Ad primam, & secundam confirmationem respondetur, quod procedũt de partibus simul sumptis modo priori, ut explicuimus in priori conclusione, non aũt de partib. simul sumptis modo posteriori: hę enim sunt ipsum totum, illæ uero non.

Ad 2. & 3. Ad secundum, & tertium eadem est responsio, procedunt enim de partibus nõ cum vnione sumptis.

Ad 4. Ad quartum respondetur, esse magnã fallaciam argumentari a partibus essentialibus ad integrales, quia homo respectu partium essentialium consideratur tantũ secundum suam substantiam: at respectu partium integralium sumitur homo cum quantitate, idem de aliis totis, & tunc est fallacia figurę dictionis, mutantur enim prædicamenta.

Ad loca Arist. Ad loca omnia Aristotelis respondetur solum loqui de partibus absque unione consideratis, & hoc est, quod docere intendit, totum non esse tantum ipsas partes, sed superaddere vnionem, & coniunctionem certam ipsarum partium, propterea dicit, esse aliam substantiam a partibus, quia totum est ipsę partes simul vnitæ, non quòd sit noua substantia ab istis sic sumptis, nam expresse docet. 2. Animæ, tex. 10. Sicut pupilla, & visus sunt oculus, ita corpus, & anima animal.

Explicatur locus Arist. 5. Metaph. Sed inter omnia ista loca Aristotelis peculiariter est notandus ille quinti Metaphysicæ, Sex non sunt bis tria, sed semel sex: est enim sensus multo alius, quam aliqui existimãt: hic enim intendit Aristoteles docere, quale non esse idem, quod quantum, ut esse album, non est esse latum. & quia in numeris duo hæc considerantur, nempe ipsorum quantitas, & hęc est ipsiusmet numeri, & ipsorum qualitas, scilicet figura, quod alius sit triangularis, alius quadrangularis, uel alterius figuræ: ostendit quantitatem numerorum non cõsistere in ipsa figura, sed in unitatum aggregatione, & hoc est, quod dicit, sex non sunt bis tria, id est, figura ipsa quadrangularis, sed semel sex, id est, sed ipsarum unitatum aggregatio: unde ex hoc loco nihil ad quæstionem præsẽtẽ dedu-

deducitur, si bene intelligitur: Hæc de quæstione.

Conturbabantur autem, & quæstiones. Tex. X X.

CVm aduersus illos Philosophos dicentes omnia esse unum, argumetatus esset, probãdo sequi, quod vnũ ens esset contraria, & disparata, & quod unum esset multa, inquit, etiam posteriores philosophos conturbatos fuisse, & timere, ne admitterēt vnum esse multa, nã si unus homo dicitur esse albus, & musicus, & calidus, iã videtur vnum esse multa entia, nam ille homo albus est, musicus est, calidus est, sunt ergo plura entia, ob id hoc cauentes asserebant, non esse ponendum illud verbum, Est, sed tãtum dicendum, homo albus, musicus, calidus: & sic non multiplicatur ens, & huius placiti fuit Lycophron. Alii uero dicebant, non sic, sed verbaliter esse enunciandum homo dealbatur, calefit & reliqua: Sic enim non videtur vnum ens esse plura entia. Huius opinionis credit Alexander fuisse Platonem, quem defendunt Philoponus, & Simplicius, docentes hoc non fuisse Platonis: sed parum hoc refert, cuius fuerit, scire, dummodo sententia intelligatur. Crediderim tamen non esse Platonis.

Tanquam singulariter dicto uno. Tex. X X I.

HOrum turbationem, & euasionem irridet, dicens, eos turbatos esse, ac si vnum nõ esset multiplex, sicut ipsum ens: ita exponit Philopon⁹, ut, Aut, sic. Velut sicut, ac si diceret, est multiplex vnum, sicut ens, ob id non opottuit turbari. ut enim esset possũt diuersa entia definitione, idem tamen subiecto, ut esse album, & dulce, ratione diuersa sunt; sed subiecto idem: nempe in lacte, ita similiter possunt esse multa ratione, vnũ subiecto, & hoc pacto unum multa esse pōt: Al uero etiam modo sicut in continuo vel in

Prima ac cidentia possunt esse unum subiecto.

toto partes sunt diuersa entia in potētia, quatenus per diuisionem possunt esse separata, sunt tamen idem totum, ita sunt multa in potentia: unum actu, hoc ergo pacto, vnum multa esse potest.

Hi igitur dubitabat, & confitebantur, & inferebant tanquam absurdum, vnum esse multa, cum tamen uerissimum sit vnum multa esse, ut diximus, sed non eo modo, quo unum est, multa est. Sic.n. fieri non potest, vt aliquid non est unum ratione, & multa ratione, unum subiecto, & multa subiecto, vnum actu, & multa actu, unum potētia, & multa potentia, fieri tamen potest, vt sit unum subiecto, multa ratione, unum actu, multa uero potentia.

Ex quo loco sumere poteris, aliqua distingui ratione, quæ habent diuersas definitiones, alia vero non, quæ habent eandem definitionem. Similiter aliqua distingui subiecto quæ uariis insunt subiectis, aliqua uero non nempe, quę eidem insunt. Concludit ex his textibus contra hos Philosophos, impossibile esse, omnia esse vnum ens.

Nota.

Caput Tertium.

Et ex quibus ostendatur soluere Tex. X X I I.

Orum opinione redarguta ad soluendas ipsorum rationes descēdit, quas facile solui dicit, cum sint uitiosæ, & in materia, & in forma, in materia quidem, quia propositiones falsas assumunt, In forma vero, quia non obseruant rectam syllogizãdi rationem. Melissi tamen onerosam magis dicit esse argumentationem, i. vanam, & minus habētem difficultatis, sed ex vno falso dato multa absque difficultate procedunt, horum uerborum superius triplicem dedimus sensum, nunc iste sufficiat.

F Quod

Quod igitur paralogizet Melissus. Tex. xxiij.

Nota discursum Melissi.

Ratione Melissi incipit, atque in forma, & materia peccare docet. In cuius gratiam aduerte, Melissi discursum hunc esse: probabat primo, Ens esse infinitum sic; quod est factum, habet principium, ergo quod non est factum, non habet principium: sed ens non est factum, ergo non habet principium: quod non habet principium, eadem ratione non habet finem, ergo ens non habet finem: tale vero finem, & principium non habens, est infinitum, ens ergo infinitum est. Quod autem, ens factum non esset, probabat sic: Si esset factum, tunc vel ex aliquo vel ex nihilo. non ex nihilo, quia ex nihilo nihil fit: nec ex aliquo, quia enim hoc esset ens, & ita non fieret, quod enim est, non fit.

Vtebatur secundo discursu Melissus, probans ens esse vnum: ens est infinitum, ergo est vnum: nam si infinitum, omnia continet, omnia occupat, & ex hoc tertio inferebat esse immobile: nam si infinitũ est, omnem implet locum, ergo non habet vnde, & quo moueatur: sic ratiocinatus est Melissus.

Quomodo refellat Arist. discursum Melissi.

Aristoteles vero primum discursum reprehendit in hoc textu, tanquam forma, & materia vitiosum. illa enim prima pars peccat in forma, eo quod procedit ab opposito antecedentis ad oppositum consequentis, ac si quis diceret. Est homo, ergo animal, ergo si non est homo, non est animal. ita ille dicebat, Est factum, ergo habet principium, non est factum, ergo non habet principum.

Dices, hoc aliquando licere, ut homo est risibilis. ergo non homo, non est risibilis. Dico in conuertibilibus id licere solis, non in alijs: at habere principium, & esse factum non conuertuntur, ut postea dicetur: peccat igitur in forma.

Nota primo duplex principium.

Quod vero peccet in materia, propositiones falsas sumens, ostendit; & textus quidem est obscurus, sensum tamen hũc esse credo.

Propter quod aduerte duplex esse principium (quantum ad præsentem disputationem facit) & rei, seu magnitudinis, & temporis. Principium temporis dicitur illud instans, in quo primo aliquid habuit esse, siue tempus illi instanti proximum, vt dies Mercurij præcedens fuit principiũ ieiunii, & hoc præsens tempus est principium lectionis, nempe principium horæ. Principium vero rei est id, quod cũ principio temporis incipit, vt cor est primum rei, quia primo tempore fit in animali, & pars primo producta principium est rei. Similiter in alteratione pars primo alterata, dealbata, aut calefacta, est principium albi, aut calidi.

Nota secundo.

Nota præterea, quod hic Philosophus in illa propositione, Quod est factum, habet principium, non solum loquebatur de principio temporis: sic enim nihil concluderet, nam quod non habet principium, nec finem temporis, tantum est infinitum in duratione, sed non in magnitudine, vt iste asserebat de ente, sed de vtroq; principio loquebatur: existimabatq;, si aliquid fit, non solum habere principium temporis, sed etiam magnitudinis, quæ primum facta sit: & hoc siue sit in generatione substantiæ, quæ dicitur generatio simplex, siue sit in generatione accidentis, quæ dicitur alteratio: ac in hoc sensu proferebat illam propositionem.

Quam Aristoteles dicit esse falsam. nõ enim quod fit, omne habet principium illud magnitudinis: nam aqua congelatur, lac coagulatur, aer illuminatur, & non prius vna pars magnitudinis, quam altera, sed tota simul, licet in tempore fiat talis mutatio. Ex quo apparet falsitas illius propositionis. atque hæ mutationes dicũtur momentaneæ, quia tota magnitudo simul, & non per partes mutetur, licet suc cessu temporis id fiat.

Aduerte sic literam esse legendam: in conueniens, & falsum est arbitrari, omnis generationis non solum simplicis, id est; substantialis, sed etiam alterationis esse principium rei, & non solum temporis, cum fiant multæ mutationes simul in aliqua tota magnitudine: ac si dicatur, potest esse in mutatione principium temporis, & non magnitudinis. Nota expositionem.

Deinde

Deinde & propter quid & immobile. Tex. xxiiij.

SEcundum Melissi discursum prætermittens, tertium impugnat; inferebat enim, quia vnum est, immobile est, hoc tamen non valet. nã sicut in aqua quę pars est vniuersi, accidit, quod sit una, nihilominus mouetur in se etiã non mutando locum, per partium mutationẽ, quia vna cedit alteri, vt patet de aqua in vase inclusa, quæ moueri potest intra vas; & mare in suo mouetur alueo, & aer in sua sphæra: ita & vniuersum, licet vnum sit, in se moueri poterit. Præterea, quia licet nõ moueatur localiter, saltem erit mobile secundum alterationem, cum non solum esse mobile contingat secundum locum. sed etiam secundum qualitates.

Ad secundum vero discursum rediens dicit, omnia posse quidem esse vnum ex quo, id est, unum materia, & subiecto, ut Physici dicebant, vnum subiectum omnium ponentes; sed diuersitatem in ratione. At quod vnum sint omnia ratione, impossibile est: essent enim opposita idẽ ratione.

Et ad Parmenidem autem. Tex. xxv.

Agit Aristo. contra Parmenidem.

RAtione Melissi soluta ad Parmenidem conuertitur: erat autem ratio Parmenidis ista, ut exponit Auerroes, & S. Tho quicquid est præter ens est non ens: sed non ens est nihil, ergo quicquid est præter ens, est nihil: ens est unũ, ergo quod est præter unum, est nihil. i ste erat discursus Parmenidis.

At quia partim opinio huius erat cum opinione Melissi cõmunis, nempe in hoc quod ens esset unum & immobile: partim diuersa. & Parmenidi propria, nempe q᷑ ens esset finitum, ob id dicit Arist. eundẽ esse modum rationum, & disputationum contra Parmenidem, & contra Melissum. sunt enim alij proprij, qua parte propriã habet opinionem, ipsius tamen rationem dicit esse uitiosam in forma, & in materia, sicut rationem Melissi.

Quòd uero in materia peccet, ostendit. vtitur enim Parmenides ipso ente, ac si esset uniuocum, unam significans naturam communem, cum dicit, ens esse unum, & tamen plura est, & multipliciter dicitur. Qui enim ens dicit, ut notat Philoponus, solam uocem communem dicit: est igitur illa propositio falsa, ens est vnum, si sumatur (ut iste putat) ipsum ens in communi omnia complectens, esse unum, hoc tamẽ falsum est: nam si ens pro singularibus particulariter sumatur, uerum est, ens esse unum, id est, singula, quæ entia sunt unum sunt, sed hoc non aufert pluralitatem: falsa igitur est materia, ut ipse eam sumit.

Quòd uero peccet in forma, ostendit instãtia quadam. Demus, quod album sit ens, ita ut non sit ens, nisi album, tunc nõ ualet, etiam si, quod est præter album sit non ens, quod album sit unum, est enim multa: alia enim est ratio ipsius albi, alia ipsius, quod suscipit albedinem: non quod sit aliquid præter album, id est, non quod albedo sit separata a subiecto, sed q᷑ aliud sit esse vnius, & aliud alterius, licet coniuncta sint: & hoc, inquit, non uidit Parmenides.

Qua ratione decipiatur Parmenides.

Vbi nota ualde, q᷑ Parmenides existimabat ea, quæ eodem sunt subiecto coniũcta, esse idem, & quod esse diuersum, & multa, erat esse separata, & in hoc deceptus est. licet enim simul sint multa, non ob id unum, & idem secundũ se sunt. quapropter quamuis non esset nisi album, adhuc non unũ, sed multa dicenda sunt esse.

Dices, non esse bonam instantiã, nã album dicit formam cum subiecto. Dico esse optimam, & notandam. nam ita etiam ens significat accidens, substantiam, quæ reuera non sunt unum: ob id maxime albo assimilatur. ut hoc enim multa dicit, ita ipsum ens. Hoc nota.

Necesse est igitur accipere ijs. Tex. xxvj.

CVm in textu præcedenti ostendisset ens ut absolute, & communiter sumitur, nõ unum, sed plura dicere, sicut album: dicit modo, quod hi, qui unum ens dicunt, necessario ipsum vnum, & ens pro substantia, quæ uere est, & de qua ens proprie pręⅾicatur debent

ſumere, non autem pro vtroque, ſubſtantia népe, & accidente, ſic enim plura ſunt, nec pro ſolo accidente, & hoc probat in hoc textu: ſi enim ſolum accidens diceretur ens, cum hoc per ſe nõ ſit, debet in aliquo eſſe ſubiecto, hoc ſubiectum cum nõ ſit accidens, non erit ens ex ſuppoſitione, ergo erit aliquid, quod non ſit: non igitur ens hoc vnum poterit eſſe accidens alijs inexiſtens: nam non habebit rõnem entis niſi etiam ſubiectum ſit, & tũc erunt iam multa etiam contra ſuppoſitionem.

Si vero qđ vero eſt. Tex. XXVII.

Oſtendit modo, quod nec poſſit dici vnũ ens eſſe ita, vt per ens ſola ſubſtãtia, quę nulli accidit, intelligãt: & ita ſunt verba iſta legenda cum interrogatione ſic: Cur magis ſubſtantia dicetur ens, quam non ens, ſi ens ſolam dicat ſubſtantiã? & probat, quod ſit dicenda non ſolum ens, ſed etiam non ens. iſta ſubſtantia ſit alba, vt poteſt re vera eſſe, tunc albũ non eſt, cum non ſit ſubſtantia ratio albi. non autem accidit cuique eſſe, niſi ſit vere, id eſt, ſubſtantia ex ſuppoſitione facta. Si igitur album non eſt, & ſubſtantia eſt alba, ſubſtantia non eſt, & ita erit ens, & non ens: quod ſi album ſit ens, profecto multa erunt entia, non vnum.

Quod ſi aliquis dicat, non eſſe abſurdum, quod album ſit non ens, puta non ens hoc, aut illud, ſicut homo poteſt dici non ens hoc, puta leo: Reſpondet, non in hoc, ſenſu album, & accidens dici non ens, quia ſubſtantia non ſint, ſed abſolutè ſunt non entia. Si enim ſic eſſent nõ entia, particulariter eſſent entia, & ita non vnũ, ſed multa eſſet ens.

Neque igitur magnitudinem. Tex. XXVIII.

Probat ſecundo, quod non poſſit dici vnum eſſe ens, ſi pro ſola ſubſtantia accipiatur ens. nã ſequeretur, ꝙ nullam haberet magnitudinem tale ens, aut eſſe plura. Si enim illud ens eſt totum aliquod, cum rõ partiũ ſit alia a rõne totius, tunc aut non haberet partes, aut iam plura eſſent, quæ ſunt. Sed quod illæ partes ſint etiam entia, probat Ariſtoteles, quamuis poſſemus dicere eſſe nouum argumẽtum procedens adhuc, ſi ſubſtantia ſola eſſet, plura eſſe entia, quia partes ſunt etiam ſubſtantia: tunc priora verba de partibus magnitudinis erant, & ita exponit S. Tho.

Eſt igitur argumentum: Si homo eſt ens uere, id eſt, ſubſtantia, ipſius partes etiam erũt vere entia, id eſt, ſubſtantia, puta bipes, animal, & ſic erunt iam plura entia. quod autem ſint ſubſtantia, patet. ſi.n. non ſunt ſubſtantia, erunt accidentia: tũc autem erunt accidentia cõmunia alijs ab homine, aut propria homini: vtrunque autem eſt impoſſibile, nã accidens cõmune, quod ſeparabile dicitur, eſt in cuius definitione non aſſumitur ſubiectũ, proprium vero in cuius definitione ſubiectum ſumitur, vt in definitione ſimi naſus eſt. Ex hoc ſuppoſito Logico probat in ſequẽti textu, illas partes nullo modo eſſe accidentia.

Amplius quæcunque in definitiua ratione. Tex. XXIX.

Ratio hæc eſt. Ea ꝗ ſunt de definitione, aut cõpoſitione alicuius, non definiũtur, intellige eſſentiali definitione, per ipſum, ut genus & differẽtia nõ definiuntur per ſpeciem: Si ergo partes hominis, animal, bipes, ſunt accidentia, & homo non eſt in definitione ipſorum: ergo ſunt accidentia communia, & non propria. tunc ſic: ſi ſunt accidentia communia, ergo poſſunt ſeparari ab homine, & alijs accidere: hoc autem impoſſibile eſt, nam homo poſſet eſſe non animal, & non bipes; & præterea homo eſſet accidens alterius, cuius ſuæ partes accidentia ſunt.

Sed quod vere aliquid eſt. Tex. XXX.

Hic textus quamuis ab Auer. aliter exponatur, mihi tamẽ expoſitio Sãcti Tho. & Philoponi placet, ut ſit cõtinuus cũ præcedenti, & ſit ſenſus, cum dixiſſet hominẽ eſſe accidens, ſi ipſius partes accidentia ſunt, ſubiungit, hoiem nulli

li esse accidens, & quia id non probat, dicit, sit, id est, supponatur, nullus esse accidens, vt interpretatur Philoponus, quod vero sequatur esse accidens, etiã alia suppositione confirmat: nempe de quo partes definitionis simul dicuntur, de eodem & definitum dici. Ex his concludit, quod cũ necessario sequatur, ens non esse unum, si partes hẽt, necesse est dicere ens esse indiuisibile, si sustinendum est esse vnum, & ita exponunt S. Tho. & Philoponus, licet Alexander dicat sensum hunc esse, substãtiã ex indiuisibilbus esse, i. partes substantiæ, ut hominis, nõ separari ab ipso homine, vt argumento est probatum. Melior est prior expositio.

Dubium, An partes definitionis significent diuersas ptes rei.

Est hic vnum dubium de his partib. definitionis, an sint partes rei, ita ut sint duæ res componentes definitum. Nec loquimur de definitione Physica, quæ datur per materiam & formam, in hac enim id certum est, sed de ea, quæ est per genus, & differentiam, de hac enim loquitur in p̃senti Aristoteles, ideo secundum Auicembron, qui multiplicabat tot formas substãtiales in unica re, quot sunt prædicata substantialia, genera, & differentiæ erant partes uerę rei, quia singula singulas importabant formas. At cum secundum rei veritatem & Aristotelem non sit in unica re, nisi unica substãtialis forma, aliter dicendum est.

Quid Auicembron.

Quæ uera sententia.

Propterea aduerte, quod genus & differentia compositæ substantiæ includunt totã substantiam, ut animal in homine nõ solam animam, aut corpus dicit, sed totum simul. Similiter rationale: at cum discrimine: nam genera dicunt substantiam rei, ut est principium operationum communium & uniuersaliorum: at differentiæ eandem substantiam, ut est principium operationum particulariorum. Homo enim dicitur animal, vt habet sẽsum: rationale, ut discurrit. Ex quo sequitur, ꝙ genus non dicit materiam solam, sed habet se, ut materia: ut enim hæc est communis, & per formam contracta, ita & genus commune quid est, per differentiam contractum. Similiter differentia non dicit solam formam, sed habet formæ similitudinem, quia est determinans, & particularis.

Hinc patet, quod genus, & differentia sunt partes rei, sed non sicut materia, & forma, sed ad ipsarum similitudinem, quatenus non sunt ista genera & differentię realiter distincta.

Quidam aũt rationib. utrisque.

Cvm hucusque probauerit: Si omnia essent vnum ens, sumpto ente pro substantia, ꝙ sequeretur, ens esse non ens, & quod esset totum indiuisibile, dicit, quosdã non hab uisse hoc proincõuenienti, sed concessisse non ens, qualis fuit Plato, & concessisse magnitudinem esse indiuisibilem, quales fuerunt Zeno, & Xenocrates, diuisibilitatem totius in partes negãtes. Hos autem non reprehendit Aristoteles usque in sextũ librum, Platonem vero ex his, quæ dicet, impugnat.

Manifestũ autẽ est. Tex. XXXI.

Qvamuis uarie isti duo textus exponantur, existimo sensum hũc esse, vt Aris. uelit ad rõnem supe rius positam Parmenidis respõdere sic, ꝙ quãmuis demus quicquid est præter ens esse non ens: & demus duo contradictoria simul non esse, adhuc non est uerum non ens esse nihil. Nam duplex est non ens. non ens absolute, quod dicitur per negationem omnis entis, & tale nihil est. Aliud est non ens secundum quid, nempe per alicuius negationem, vt accidens est non ens, id est non ens perfectum, qđ est substantia: & hoc non ens non est nihil, sed ens, nec ista sunt contradictoria. Et quia iste Parmenides dicens esse vnum ens, intelligebat substãtiam, ob id illa sua propositio est falsa, nõ ens est nihil, nam accidens est non ens, sed non nihil, quod si hoc uoluit Plato concedens, ens esse non ens, bene dixit.

Impugnat etiam aliud, quod si ens sumatur pro uno, nempe substantia, omnia erunt vnum: hoc dicit esse falsum, nam omnes intelligunt per ens, quod uere est, id est, substantiam, cum hoc tamẽ plura sunt, ut dictum est. Hæc sunt circa opiniones horum.

Simplicius dicit hos Philosophos asseruisse,

ruisse, hoc ens immobile esse Deum, quẽ Plato dicebat non esse ens, non ꝙ non es set, sed ꝙ perfectissimo modo esset, sicut dicimus albedinem non esse albam, quia albedo essentialiter dicit albedinẽ, albũ vero per participationem, sed quicquid sit, credo hos non de Deo locutos fuisse, sed de mundo toto vt superius diximus.

An sit uera hęc propositio, tãtum unũ est ens.

Dubitatur de ueritate huius. Tantum vnum est ens. Respondetur, quod si inspi ciamus sensum, in quo hic sumitur, sic est proferenda. Ens est tantum vnum, & est de excluso extremo, & sic exponẽda, ens est vnum, & non plura, in quo sensu ab Aristotele reiicitur. Potest aliter sumi, ut sit exclusiua, nempe tantũ vnum est ens vel tãtum est ens unum, & est sensus, om ne vnum est ens, vel omne ens est unum, & sic est vera, nec est sic ad præsentem lo cum attinens. Et nihil amplius in hac re immorabor, quamuis aliter multi intelli gant hanc propositionem, non penetran tes sensum Aristotelis in præsenti.

Caput Quartum.

Vt autem Physici dicunt. Tex. XXXII.

Ostquam contra non naturaliter loquentes disputauit, ad naturaliter loquentes conuertitur, ac ipsorum sententias in duas diuidit partes: Quidam, inquit, vnum principium faciunt, nempe vnum ex trib. elementis, puta ignem, aquam, & aerem, aut medium corpus inter ignem, & aerem. terram nullus solam posuit præter Hesio dum, qui non computatur inter philosophos, sed inter Poetas. Hi autem hoc prin cipium rerum ponentes dicebãt, raritate, & densitate uarias res fieri, densitatẽ autem defectum, raritatem excessũ vocant; quod idem dixit Plato, qui magnum, & paruum rerum principia esse dixit, quam uis non eodem modo, illi enim rarum, & densum dicebant esse formas rerum, materiam uero illud elementum: at Plato magnum, & paruum materiam, unum vero, id est, i deam formam dicebat, in hoc tamen vno conuenere, quod contrarietatem in principiis ponunt.

Alij uero philosophi multa principia ponunt, quæ processerunt ex uno, in quo omnia continebantur confusa, quod dice bant chaos, ob id vnum, & multa ponebant, atque hi fuerunt Anaximãder, Ana xagoras, & Empedocles, quamuis hic ab illis duobus differat in duobus. Primo hic multoties hæc principia ad chaos rediisse, & reditura, & iterum ex chao processisse, & processura affirmabat & hæc est cir culatio: unde multoties mundus corrũpe tur, & iterum fiet. Illi uero, semel mundum ex illo chao processisse, nec amplius rediturum dicebant. Præterea illi infini tas particulas omnium rerum faciunt cõ trarias & specie differentes hic uero qua tuor tantum principia facit, nempe quatuor ista elementa. Circa harum opinionum explicationem repete, quæ diximus superius in epilogo opinionum Philosophorum de principiis.

Videtur autem Anaxagoras sic infinita. Tex. XXXIII.

DVo fundamenta Anaxagoræ, qui bus ipse suam opinionem affirma bat, ponit. Alterũ est: quia sibi per suasit illud principium cõmune, ex nihilo nihil fit, quod omnes naturales recepe runt, ac ob id dicebant, nihil de nouo ge nerari, sed generationes esse quasdam al terationes, puta densationem, aut rarefactionem unius principii, ita Anaxagoras, & alii credebant propter eandem cau sam, nihil fieri de nouo, ac ob id genera tiones esse dicebant congregationes atomorum unius speciei, & separationes ab aliis atomis, sic enim nihil fiebat de nouo licet appareret de nouo alio modo, quã antea erat.

Amplius autem ex eo, ꝙ fiunt. Tex. XXXIII.

ALterum fundamentũ Anaxagoræ erat, qa uidebat res trãsmutari in uicẽ. aqua. n. i ignẽ conuertitur, ea ro, in terram, & reliqua, tũc argumẽtaba-

tur

tur sic: Cum ex aqua fit ignis, vel in aqua erat ignis vel non: si non, ergo ex nō igne fit ignis,& ita ex nihilo: si vero sic, ergo iam in illa aqua præcesserant particulæ ignis, ex quibus congregatis ignis factus est. ante enim propter paruitatem ipsarum sentiri non poterant. Ex quo asserebat, omnia esse in omnibus, res tamen differentes apparere propter maiorem cōgregationem plurium atomorum eiusdē rationis, non quod res syncere, ac pure ex vnica consteut natura. Textus est clarissimus.

Si igitur infinitum. Tex. xxxv.

Prima ratio contra Anaxagoram. INcipit multis hanc Anaxagoræ opinionem redarguere: ac primo ex ea sequeretur, compositum naturale non posse cognosci, nec ipsius esse scientiam, sic nullum infinitum, ut infinitum est, potest cognosci: at principia rei naturalis infinita sunt, ergo cognosci nō possunt. Sed scientia rei non est nisi ex principiorum cognitione, ergo rerum naturalium non est scientia. Maior explicatur. dicitur, ut infinitum est, quia res infinita potest cognosci, sed non secundum id, quo infinita est, vt de linea infinita, si esset, posset cognosci quod esset quantitas continua absque latitudine: at uero eius longitudo non posset cognosci, quia infinita est. Similiter si in qualitate infinitum aliquid est, in ea ignotum est. Loquimur autem de cognitione rei, non nominis, nam infinitum cognoscitur esse id, quod fines non habet. cum igitur compositæ res ex infinitis constent principiis, secundum Anaxagoram, compositum cognosci non potest, nec erit scientia rei naturalis.

Amplius autem si necesse est. Tex. xxxvj.

2. Ratio. SEcundum facit argumentum contra quoddam dictum Anaxagoræ: ponebat enim rerum particulas minimas, adeo, ut diuidi non possent: argumētatur modo Aristoteles, non cuiusque rei partes posse esse sub quacunque minori quantitate, & ita non erunt omnium rerum particulæ illæ indiuisibiles. Argumentum est huiusmodi, non quodcunque totum potest indifferenter esse sub quacunque parua quantitate, ergo nec eius partes: nā totum a partibus dependet, antecedens patet: animal enim non potest esse sub quacunq; quantitate perfectum, ergo nec partes ipsius, ossa, caro, nerui, & reliquæ, sed certam sibi determinant quantitatem, sicut & ipsū totū. & hoc maxime apparet in totis eterogeneis, & eorum partibus.

Amplius si omnia insunt. Tex. xxxvij.

3. Ratio. TErtium argumentum est, in quo proponit quædam dicta Anaxagoræ, & unum aliud suum, & conatur ex illis principiis reducere ipsum ad falsitatem aliorum principiorum.

Primum dictum Anaxagoræ erat hoc Omnia sunt in omnibus. Secundum, non fiunt res, sed ex illis principiis congregatis, & separatis fiunt. Tertium, vnumquodque denominatur a pluribus illis principiis congregatis. Quartum, quodlibet fit ex quolibet, id est, ex quacunque re fit quæcunque res, cum in omnibus omnium lateant principia. Vltimum principium est. omne finitum per ablationem finiti consumitur. intellige per ablationē continuam partium æqualium consumitur, nam per partium medietates proportionales procedendo diuisio in infinitum tendit.

Ex his probatur, quod non in vnoquoque sunt omnia, sumo aliquam partem aquæ, ab hac separetur caro, & iterum separetur caro & iterū; clarū est, quod semper minor pars carnis separabitur, cū igitur caro non procedat in infinitū, sed sic semper minor, ut dictum est proxime; peruenietur ad aliquam, qua minor extrahi non possit, tūc petitur, vel ab illa aqua adhuc separabilis est caro, uel non, si non, ergo habetur contra ipsum, nō in oibus esse omnia. Si sic, illæ, quæ separandæ sunt, erunt æquales, & sic cōsumabitur tota caro, quæ erat in aqua, per quintum principium, uel erunt infinitæ partes æquales, & ita in magnitudine finita erunt partes finitæ æquales, numero infinitæ, quod omni rationi repugnat, atq; impossibile est.

Ad

Ad hæc autem si omne quidem corpus. Tex. XXXVIII.

4. Ratio. Quartum constituit argumentum contra idem, detur minima caro quæ possit esse, cum quodlibet fiat minus per remotionē alicuius partis: sequitur quod si ista sit minima, & ab ea possit separari aliquid, quod fiet minor, & ita dabitur pars minor minima, quod esse non potest.

5. Ratio. Quintum etiam facit argumentum. Si quodlibet est in quolibet, in qualibet parte erunt etiam infinita, & in his infinita, & ita erunt infinita infinities in in finitis distincta inter se, & actu existentia: quod quidem rationis metas prorsus egreditur. non ergo in omnibus sunt omnia.

Nunquam autem non segregatum iri. Tex. XXXIX.

Quoddam dictum Anaxagoræ laudat tanquam verum, sed non scienter dictum, id est, quod ipse in alio sensu proferebat; qui verus non erat dictum est hoc, non posse quodlibet separari a quolibet: quod quidem uerum est de accidentibus, quæ a substantia nequeunt separari, cū non possint esse, quin alterum sit, nempe subiectum. Similiter verum hoc est de partibus continui, quę per diuisionem nequeunt finiri, cum diuisibilitas in infinitum procedat, nec minima dari possit magnitudo.

Ex quo reprehendit principiū efficiēs quod posuit Anaxagoras, quam mentem vocabat: dicebat enim istud principium omnia segregasse in atomos proprias ex illo chao, in quo omnia erant confusa; dicit Aristoteles hanc mentem stultam esse quia tentabat facere quod non poterat: nō enim accidentia, & partes omnes continuum separari possunt.

Nota. Nec mireris, quod Aristoteles superius dixit esse minimam carnem, hic vero dicit non esse minimā magnitudinem, nam hic loquitur de partibus solius quanti, quæ in infinitum procedunt, illic de toto naturali, & substantiali, cuius diuisio non procedit in infinitum; sed hoc posterius est examinandum.

Non recte autem. Tex. XL.

Modum generationis Anaxagorę reprehendit, ipse. n. per similia generationem ponebat, quia nēpe congregantur partes similes unius rationis, hoc reprehendit, nam aliquando nō fit generatio ex congregatione similium, nam lutum fit, quidem ex multis partibus luti, sed aliquando ex dissimilibus, puta ex aqua, & terra: similiter domus ex laterib. & lignis, & ita aer ex aqua. non ergo omnis generatio ex similibus fit. Hæc sūt quæ Aristoteles contra Philosophos de rerum principiis disputat.

An res naturales habeant certos limites quantitatis. Quæst. IX.

Huius quæstionis, q̄ maximè notanda est, duplex est sensus: alter de re, nempe an res naturales suę magnitudinis terminos habeant, ut non possint quoscunq; excedere, similiter & terminos paruitatis. Alter sensus est de modo, nempe an hi termini intrinseci, an extrinseci sint, & de hoc in quæstione sequenti disputabitur: prior in præsenti est discutiendus. *Duplex sensus q̄onis.*

Aduerte aūt per res naturales hic intelligi composita substātialia, tam homogenea, & inanimata, quam eterogenea, & animata, seu uiuentia. Non enim modo de accidentibus, nec de actionib. nec de potentiis, sed de compositis substantialibus est sermo: esset enim limites extra modum excedere, & materias confundere. *Primum fundamētum. Quomodo hic intelligatur nomine rerū naturaliū.*

De his autem substātiis quæstio tripliciter intelligi pōt: primo de facto esse, nē pe an ita modo sit, quod detur maximū, & minimum corpus. Secundo de potētia supernaturali. Tertio de potētia naturali: & quia non in his omnibus est inter Philosophos dissensio, ea, quæ certa, & sine controuersia sunt, primo constituamus. Sit igitur prima conclusio. In facto esse *Triplex alius q̄onis sēsus.* *Prima conclusio.*

se

se datur modo maximum corpus ; & minimum non solum in genere, sed etiam in qualibet specie. & hoc est certum, nam vltimum supremumque cælum est modo maximum omnium, quæ in natura sunt, & ita etiam est minimum aliquod, licet nobis forsan sit ignotum, erit fortasse minimus acarus. Similiter in qualibet specie datur & maximum, & minimum illius speciei, siue affirmatiue, idest maximum vel minimum aliorum, siue negatiue, idest, quo nullum aliud sit maius vel minus: vtroque enim modo exponi possunt comparatiua, & superlatiua.

2. Conclu. Secunda conclusio. Nullum corpus, habet certum limitem magnitudinis, aut paruitatis respectu Dei absolutæ potẽtiæ, sed quocunque dato pốt maius vel minus facere, prout ipsius omnipotentis libuerit voluntati. Hæc conclusio probatur ex communi consensu, quicquid non implicat contradictionem, potest Deus facere, sed non implicat contradictionem, res sub maiori vel minori esse quantitate, ergo id Deo non est denegandum.

3. Conclu. Tertia conclusio. Viuentia habent certos limites magnitudinis, & paruitatis de potentia naturali, ita ut natura non possit sub quacunq; quãtitate maiori vel minori indifferẽter viuentia producere, & conseruare. Hæc conclusio est Aristotelis in præsenti tex. 36. vbi quia totũ ipsum animal quantitatem habet determinatam, quam excedere non possit; probat etiam partes determinatas esse. & 2. Animæ, tex. 41. omnium, inquit, natura constantium, idest, viuentium, certus est terminus augumenti, & decrementi. & 7. Politicorum, cap. 4. ciuitates suos certos terminos habere docet, sicut animalia, & plantas. Præterea probatur. Causa, & modus augumẽti viuentium est limitata, ergo & ipsum augumentum: antecedẽs declaratur: causa instrumentalis augumenti, & quantitatis viuentis est calor naturalis, qui consumit partes viuentis, & nutrimento nouo easdem reparat, at dum magis reparat, fit remissior, & debilior ita, vt minus reparet quam deperdat: Si igitur hęc finita causa, & hoc modo auget, augumentum erit sine dubio finitum. Preterea tertio. In uiuentibus sunt certa organa, & partes eterogeneæ, quę nõ sub quacunq; quantitate possunt componi, ergo terminus & limes determinatus est. Præterea quarto: quia quod natura nunquã fecit hucusq;, signum est non posse facere: sed nũquam est compertum, homines maiores montibus, aut minores formicis: nõ ergo id natura potest facere. si. n. posset, potentia frustra esset, nisi aliqñ perueniret ad actum.

4. Conclu. Quarta conclusio. Non uiuentia ex se, & ab intrinseco non habẽt certum limitem suæ magnitudinis, ratione tamen extrinseca habent: explicatur in igne: ignis ex se non habet certam magnitudinem, imò vt dicitur 2. Animæ, tex. 41. Si infinita combustibilia ei apponerentur, in infinitum cresceret: tamen quia locus suus naturalis est secundum naturam determinatus; & desunt combustibilia, habet certam magnitudinem: idem de aliis elementis, & de mixtis inanimatis.

Rõ notanda quartę conclusionis. Ratio huius conclusionis est notanda ex discrimine augumenti uiuẽtium: & nõ uiuentium. Viuẽtia enim augentur ab intrinseco, puta calore naturali conuenẽte cibũ in substantiã viuẽtis, ex qua actione ipse calor deficit, & debilior fit. Similiter ipsa viuẽtis forma subintrat in illud nutrimentum: non. n. noua anima in nutrimentõ producitur, & postea uiuenti copulatur: hoc enim fit in igne, ob id non verè augetur; sed anima uiuẽtis informat illam materiam nutrimenti. at non viuentia per appositionem similium augentur ab intrinseco, puta aqua additione aquę, & reliqua similiter: idem de igne. Ignis enim lignum ignem prius fecit, postea sibi copulat. Ex hoc sumitur argumentũ. Tota ratio augumenti non uiuentium est ab extrinseco, ergo intrinsece non terminãtur, sed extrinsece ad sensum expositũ.

Differentia potissima quõnis est posita in minimo paruitatis non uiuentium. Explicatur sensus istius dubij. In his conclusionibus non est controuersia inter Philosophos, at de paruitate horum non viuentium est difficultas, an detur minimum in homogeneis. Et attende, q nõ est difficultas, an in homogeneis detur minima pars, certum enim est, dari non posse: quia cum omne continuum sit in infinitum diuisibile, non poterit signari parua quantitas ita parua, quin minor signari possit, nempe eius medietas, & iterum alia, & alia. Sed quęstio est de minimo per se existẽte, an dentur partes minores, & minores absq; limite per se existentes:

tes: nec est etiam difficultas, an istæ possint resistere contrario corrumpenti, sed an hoc repugnet ab intrinseco ex parte ipsius rei, semoto quouis contrario, ita, vt secundum se non possit esse minor, & minor absque termino particulari rei per se, & in hoc sensu disputatur de minimo naturali homogeneo, an detur, an non.

Prima sententia Scoti de minimo nō minentium. Scotus 2. Sen dist. 2. q. 9. putat tale minimū non dari, sed quocunque dato, posse ex se minus subsistere. Argumēta huius sententiæ præcipua sunt.

1. Ratio. Primum. In istis non datur terminus magnitudinis, vt dictum est, ergo nec paruitatis: æqua enim videtur ratio.

2. Ratio. Secundo. Ex parte materiæ non datur talis terminus, quia est diuisibilis in infinitum: nō enim est tam parua materia, quin minor esse possit: ergo nec in ipsis compositis erit iste terminus.

3. Ratio. Tertio. Forma horum inanimatorū est diuisibilis in infinitum, ut accidentia ipsa secundum quantitatem, ergo non datur terminus in composito.

4. Ratio. Quarto. Illud tale minimū si detur, est quantum: ergo est diuisibile: reducatur ergo ad actum diuisio, & tunc erit minus illo minimo.

5. Ratio. Quinto. Agens agit successiue, ergo prius producit minus, quam maius, & nunquam dabitur minimum, quin aliud minus productum detur; non ergo est terminus in his. Hæc sunt argumenta pro opinione Scoti.

5. Conclu. cōtra Scotum. Sit igitur circa hoc quinta conclusio. Probabilis est sententia Scoti, sed multo probabilior est opposita opinio communis, quod detur minimum etiam in homogeneis.

Probatur primo ex Arist. qui tex. 38. dicit, ꝙ si a minima carne aliquid esset separabile, daretur minus minimo, quod repugnat: vide quō minimum admittat.

1. Ratio. Præterea manifeste probatur. Omne

2. Ratio. ætherogeneum componitur ex homogeneis, sed per Scotum in homogeneis non datur terminus paruitatis, ergo nec in heterogeneis dabitur, quod est contra ipsum Scotum, & contra Aristotelem, vt diximus in conclusione tertia: antecedēs autem notum est, nam venæ, arteriæ, ossa, caro, è quibus partes heterogeneę cōponuntur, homogenea sunt.

Præterea tertio. Aristoteles 2. Animæ, tex. 24 inquit, actus actiuorum esse in patiente disposito, non enim recipitur forma, nisi in materia disposita, sed vna ex certis dispositionibus, & pręcipua est quātitas: ergo sicut reliquæ sunt determinatæ, etiam & quantitas erit. *3 Ratio.*

Præterea quarto, & est argumentum Auerrois 8. Physic. com. 15. ad actionem agentis est necessaria certa quantitas, qua deficiente, actio nō erit: potest enim securis esse tam parua, ut non scindat. Hinc sumitur argumentum: Res nō potest esse in illa quantitate, in qua nō potest operari. non.n. est esse sine operatione, sed ad operationē est necessaria certa quantitas quo ad paruitatem, ergo & ad ipsum esse. *4. Ratio.*

Ad argumēta igitur Scoti respōdetur. Ad primum negatur consequentia, est.n. disparatio paruitatis, & magnitudinis in homogeneis: nam magnitudo est ab extrinseco prorsus, nempe per appositionē partium vel additionem: at uero paruitas est ab intrinseco, eo quod omnis forma secūdum se quantitatem petit, in qua operari possit. hæc autem non est minor, & minor sine termino. *Ad arg. Scoti.*

Ad secundum neganda est etiam consequentia, nam licet materia secundum se sit diuisibilis in infinitum, tamen ut substat actioni agentis, & formæ introducendæ, necessario habet certam quantitatem, sicut & alias dispositiones. *2. Argu.*

Ad tertium dicitur, quod quamuis ipsa forma sit diuisibilis ita, ut partem extra partem habeat, & non sit tota in qualibet parte materiæ, tamen non est diuisibilis ita, ut quælibet pars, quantumcunque minor, per se possit existere. *Ad 3.*

Ad quartum dicitur, quod licet illud minimū, ut quātum, sit diuisibile, tñ actu diuidi nō potest, quin partes corrumpantur, non propter magnitudinem, sed propter formam naturalem, quæ certam petit quātitatem: nec hoc est fictū, imo Scotus tenetur hoc ipsum fateri de cœlo, ꝙ etiam si sit quantum, actu diuidi nequit, ꝓp ipsam cęli naturā, quæ diuidi nequit. *Ad 4.*

Ad quintum respondetur, ꝙ quamuis agēs successiue agat, tamen cum passum debeat esse inter sphæra actiuitatis illius agentis, necesse est, ut secundū plures partes sit, & perfecte, & æqualiter applica- *Ad 5.*

tum

tum,& in eis simul aget, & nõ successiue per partes minores,& minores: quod si so lum apponeretur particula materię mi nor minima distans ita, vt ignis non pos set eam sibi vnire, non induceretur ignis forma propter rationes prædictas. Atque satis sint ista de priori quæstione.

An terminus quantitatis rerũ naturalium sit semper intrinsecus. Quæstio X.

QVæstione de re examinata, superest de modo ipsius termini disputare. Ante omnia autem sunt maxime modi isti intelligendi, ut facilius postea determinatio procedat.

Duplex terminus circa magnitudinẽ, alter extrinsecus, alter intrinsecus.

Circa magnitudinem aduerte, duos esse modos limitum,& terminorum: alter est intrinsecus, alter extrinsecus. Intrinsecus est, cum datur certa quantitas, quam possit res attingere ita, ut maiorem non possit,& talis terminus dicitur maximum quod sic,& terminari per maximũ quod sic, non aliud est, quam quod res aliqua q̃titaté possit attingere, ut maiorem non possit. Extrinsecus est, cum datur q̃titas. quá propter ipsius magnitudinem res nõ possit attingere, tamen minorẽ illa potest attingere, ut si dicas, decem pondera non possum portare, quodlibet minus possũ, tunc decem pondera essent minimũ quod non: quia inter multa pondera alia, quæ tu portare non potes, illud est minimum ita dicendum de magnitudinib. ad quas res per augmentum perueniunt.

Duplex itẽ terminus paruitatis, alter intrinsecus, alter extrinsecus.

Sunt et alij duo termini paruitatis, & intrinsecus,& extrinsecus. Intrinsecus est cum datur aliqua parua quátitas, sub qua res esse possit tamen sub minori esse nõ possit,& talis terminus dicitur minimum, quod sic, id est, sub hac quantitate res esse põt, sub minori esse non potest. Extrinsecus est, cum datur parua quantitas, sub qua res esse non potest, tamen sub maiori esse potest,& talis terminus, dicitur maximum quod non, quia inter quantitates, quas res nõ potest attingere propter suá paruitatem illa est maxima, ob id dicitur maximum qđ non, quia sub illa nõ, sub maiori uero quacunque potest. Sunt ergo illi termini magnitudinis, maximũ quod sic, minimum quod non: Isti uero paruitatis, minimum quod sic, maximum quod non, affirmatiui sunt intrinseci, negatiui extrinseci.

Ex his est modo sensus quęstionis notus: petimus enim, supposito quod res naturales terminentur quoad magnitudinẽ, & paruitatem (ut dictum est in quæstione præcedenti) quo modo terminantur, intrinsece, an extrinsece? *Sensus q̃onis.*

Paulus Venetus, quem multi docti sequuntur, existimat, terminos hos esse extrinsecos, puta per minimum quod non, & maximum quod non. *Prima sẽtẽtia Pauli Veneti.*

1. Ratio. Ipsius argumentum potissimum est hoc. Si. n. magnitudo intrinsece terminaretur, sequeretur, ꝙ res desineret per ultimum sui esse, ꝙ est cõtra omnes Philosophos,& probatur. Detur istud maximum & sic maximus homo, qui maior esse non possit, tunc morsu uespuæ infletur, tunc vel morietur, uel non: Si non, datur maior maximo: si sic, tunc cum iste per inflationem moriatur,& inflatio sit motus, q incipit per ultimum non esse, erit tunc uerum dicere, Nunc non est inflatio, & immediate post hoc erit inflatio: sed si est dicere, non est nunc inflatio, ergo erit dicere, nũc est homo,& immediate post hoc erit inflatio, ergo immediate post hoc nõ erit homo. desinit ergo esse per ultimum esse, nẽpe nunc est,& immediate post hoc non erit, quod quidem est impossibile, ut postea est probandum.

2. Ratio. Secundum argumẽtum est eiusdem rationis de minimo. Detur. n. illud minimũ tunc applicetur aliquod condensatiuum, tunc destruetur per condensationem, sed condensatio, cum sit motus, incipiet per ultimum non esse, non est, sed immediate post hoc erit: unde erit uerum dicere de illo minimo, Nunc est,& immediate post hoc non erit, quod est ultimum esse.

3. Ratio. Tertium argumentum. Si detur maximus ignis saltem ratione loci, tunc applicetur ei stuppa, si nõ comburit eam, profecto mirabile est, quod tã magnus ignis non comburat: si uero comburit, dabitur maior maximo, quia per additionẽ illius crescet maximus.

4. ratio. Quarto. Detur minimum v. g. terræ, & cũ sit diuisibile diuidatur, tunc uel partes

permanebunt sub specie terræ, & sic erit minus minimo, vel corrumpentur, & tūc nō apparet, q̄d ex eis fieri possit, cū generatio alicuius sequatur corruptionē. Hæc igitur sunt argumenta pro hac sententia.

Primum fundam. Nota du pliciter nos posse agere de quantitate uiuentium.

Circa hoc distinguendum mihi uidetur. De quantitate enim uiuentium dupliciter loqui possumus. Vno modo de ea quantitate, quæ a uirtute naturali, & calore intrinseco augmenti factiuo prouenit, seu de ea, quæ ad introductionem formę necessaria est, quæ dicitur quantitas uia generationis: Altero modo de quantitate, q̄ aliquo accidēte prouenit, qualis inflatio, tumor, contractio, & similia sunt. In non uiuentibus locum non habet ista distinctio, quia magnitudo ab extrinseco, paruitas ab intrinseco prouenit.

1. Concl. Quo supposito, sit prima cōclusio: Probabilis est sententia Pauli Veneti, nec oppositum demonstratur, potestque optimè sustineri.

2. Concl. Secunda conclusio, quæ mihi rationabilis multū apparet, sit ista. Viuentia quo ad quantitatem naturalem, quam virtute caloris proprij attingunt, determinantur intrinsece p maximum quod sic, & minimum quod sic: at vero rōne quantitatis illius accidentalis extrinsecè terminantur.

Prima rō pro prima parte conclusionis. Prior pars huius conclusionis videtur sine dubio Aristotelis 2. Animæ, tex. 41. Omnium, inquit, natura constantium, id est, uiuentium certus est terminus augmēti, & decrementi: vbi per certum terminum intrinsecum videtur intelligere. Et confirmatur: causa instrumentalis puta calor naturalis ipsius augmenti, similiter & forma, sunt determinatæ intrinsecè per maximum quod sic: ergo & ipsa quantitas ab eis proueniens.

Secunda rō pro secunda parte conclusionis. Secunda conclusionis pars probatur ex primo argumento Pauli Veneti, & etiam ex secundo, qua parte ad viuentia pertinet: illæ enim quantitates accidentales extrinsecè terminantur.

3. Concl. Tertia conclusio Ia nō viuentibus existimo semper minimum esse intrinsecū, de maximo dictum est non dari ab intrinseco: & probatur ex Aristo. tex. 38. qui dicit, à minima carne nihil posse separari, ubi minimum datur etiam uia separationis, & probatur: quia si illud minimum paulatim corrumperetur, ut aliqui dicūt, in illo medio tempore daretur minus minimo, & etiam minus maximo, quod nō. Fatendum ergo est, minimum illud intrinsecum esse, & simul totum corrumpi.

Ad argumenta. Ad argumenta respōdetur. Ad primū, non est contra nos, illa enim quātitas est extrinseca uiuenti, & secundum illam nō datur maximum quod sic, sed minimum quod non, unde ille homo non moreretur propter solam illam inflationē, cum possit et sub illa conseruari quātitate. Alii uero concedentes, quod moreretur, dicunt, quod non desineret per vltimum sui esse: nam illam inflationem præcederet aliqua qualitas illius causatiua, & huius daretur primum esse, ut sit uerū dicere, nunc est talis qualitas, & tale primum esse huius esset ultimum non esse inflationis, ut dicatur, non est inflatio, sed immediate post hoc erit. Dicunt modo, quod in illo primo esse illius qualitatis non esset homo, & ita desineret per primum nō esse, nunc non est, sed immediate ante hoc fuit. Ista responsio manifeste est nulla, nā cum homo ille non moriatur alia causa, nisi propter inflationem, quandiu ista nō fuerit, erit ille homo, at in illo primo esse illius qualitatis non est inflatio, ut patet, ergo erit homo, & hoc considera: ob id dico, quod non moreretur ille homo iuxta nostram conclusionem.

Ad 2. Ad secundum (si de minimo in non viuentibus intelligatur) dico, quod non est illa condensatio sine præuiis qualitatibus illius effectiuis, & primum esse harum ante condensationem est primum non esse minimi illius, quia sicut condensationem pati non potest, ita nec illam qualitatem condensationis causatiuam, vnde ab hac corrumpitur per primum non esse.

Ad 3. Solutiones aliorum. Ad tertium dicunt aliqui, quod si ignis esset iam maximus ita ut omnem suū locum occupauerit, si ei apponeretur stupa, non combureret eam, ne detur maius maximo. Alii dicunt, quod combureret, sed quod non uniret eam sibi. Alij vero, quod vniret eam sibi, sed alia parte, alia tanta particula ignis corrumperetur.

Ad tertiū uerior solutio. Mihi uidetur dicendum, quod si iā totus locus naturalis ignis est occupatus, ꝙ combureret illam stupam, vniendo sibi, tamen condensabitur parum, quantum sufficit pro illa parte ignis. Quod si dicas,

Quid

Quid si ille ignis sit iam in tota condensatione, quam eius natura potest pati? Dico quod etiam comburet, sed extra se, non vniendo illam sibi, sed in aere proximo. Quod si dicas, Quid si aer est in tota condensatione, vt iam maiorem nõ possit pati? Dico propter vehementem actionem ignis combures illam stupam, & aliqua pars aeris cõdensabitur in aquam. Quod si adhuc sis importunus, & dicas, Quid si iam aqua sit maxima, & omnia elementa sint in dispositione illa, quæ decresci non potest? Dico in isto casu imaginario, non combures stupam illam totam desectu loci naturalis capacis illius.

Ad quartum. Ad quartum respondetur cum Ianduno q. 16. quòd diuidetur illud minimum, tamen partes corrumpentur in medium circũstans. Quòd si dicas, Quomodo medium circunstans potest sub illis particulis esse? Dico, quod non erit sub illis particulis per se existentibus, sed simul cũ medio copulatis. Quod si petas, Diuidatur in vacuo. Dico quod si est forma in natura, quæ sub illis partibus conseruari possit, prouidente natura, in illis introducetur: quod si non, nõ poterit naturaliter corrũpi tale minimum, supernaturaliter corrumpetur, sed tunc Deus illas particulas sub eadẽ forma minimi conseruabit, quia (vt diximus) respectu diuinæ potẽtiæ nõ datur maximum, nec minimum. Ista non sunt paruipendenda, quia quãuis ex suppositione procedant ficta, aperiunt tamẽ naturam rei. Atq; hæc satis de quæstione. De accidentium vero, motuum, & potentiarum termino postea dicendum est.

Caput Quintum.

Melius autem est pauciora. Tex. XLI.

Ostquam nec vnum, nec infinita esse principia ostendit, infert, melius esse finita & panciora facere, plura tamen, id, quod Empedocles facit, qui principia quatuor statuit.

Nota di- At quia ipse Aristoteles principiorum numerum venari vult, principium quoddam primo statuit, nempe principia esse contraria, nec hoc ponit tanquam corrolarium commune opinionibus Philosophorum, vt volunt Simplicius, & Themistius, sed tanquam fundamentum intentum ad indagandum principiorum numerum, vt exponit D. Tho. licet illius probationem petat ex eo, quòd omnes ita sentiant, & huius rei gratia refert opiniones veterũ, & hoc forte voluerunt Simpl. & Themist. *secursum quo Aris. uenatur numerum principiorum.*

In cuius declarationem aduerte, quod in omni motu, & mutatione (secundum omnes etiam antiquos Philosophos) necessario sunt tria, id cuius est motus vel mutatio, id a quo, & id in quod mutatur vel mouetur, ut si est motus a loco, hoc in illud, sunt ista tria in eo, quod mouetur, nempe animal, & locus a quo, & locus in quem mouetur. Similiter cum ex calido fit frigidum, & in quacunque mutatione. Inter hæc tria oportet, vt duo sint contraria, & opposita nempe a quo, & id ad quod, quæ dicuntur termini. nã si non essent opposita, sed idẽ, non fieret ab vno in alterũ motus, aut mutatio, ex quo fit, vt in omni mutatione, & motu semper sint principia, id est termini duo contrarij. *Nota tria necessario requiri in omni motu, & mutatione.*

Hoc igitur est, quod hic Aristoteles intendit probare, principia esse contraria, nempe generationis, mutationis, & motus rei principia oppositionem habere, & hanc propositionem probat duplici via: Prior est ex communi omnium Philosophorum consensu, quo quidẽ pacto principia in scientijs probari solent. Omnes igitur Philosophi, & qui vnum, & qoi plura posuerunt principia, non solum talibus principijs cõtenti fuerunt, sed etiam contrarietatem quandam in ipsis posuerunt, qua mediante fierent mutationes, vnde Parmenides calidum, & frigidum posoit, nempe terram, & aquam: Alij, qui vnũ posuerunt, aquam, & aerẽ, aut aliud tale, densum, & rarum posuerunt contraria, vt ista esset mutatio a raro in densum, & à denso in rarum. Qui vero plura (vt Democritus, de quo superius diximus) etiam contrarietatem posuerunt. Democritus enim solidum, & inane, quæ uocabat ens, & non ens, posuit, & sic ponebat generationem, & mutationem inter contraria. *Nota quo pbat Ari. principia esse cõtraria. Prima uia.*

traria: vocabat ſolidum, cum atomi erant coniunctæ, vt nihil relinquerent medium vacuum: Inane vero ſpatia media inter atomos, & ſic generationem ponebat, vt ex vacuo & inani fieret denſum, hoc eſt congregarentur atomi, e contra uero in corruptione, propter hanc contrarietaté terminorũ, & inter ipſas atomos ponebat contrarie atem; differebant enim, qđ quę dam erāt angulares, quędam ſine angulo. Differebant præterea poſitione, quædam ſurſum, quædam deorſum, ante, & retro. Differebant ét ordine, q̃dam priores, quæ dā erāt poſteriores, hæc āt cōtraria ſunt.

Dubium. Dubitatur, qũo Parmenides duo principia poſuit, cũ non niſi vnum ſuperius poſuerit. *Solutio.* Rñdet S. Tho. & communiter oẽs, ꝙ vnum poſuit ſecũdũ intellectũ, & rationem, hęc uero duo ſecundũ apparentiã & ſenſum. Philoponus dicit, Parmenidem, non tanquam verum, poſuiſſe duo, ſed ſequendo vulgus, at ex propria ſententia unum poſuit. Melior vr̃ prior expoſitio.

Quod igitur contraria quodammodo Tex. XLII.

INfert, omnes contraria principia quodammodo poſuiſſe. Dicit, quodammodo contraria, quia, ut dicit Simplici. ipſa non ſunt vere contraria, ſed ipſi exiſtimabāt contraria, vel quia contraria hic ꝓ priuatiuis ſumit, & hanc rõnem recipit Auerroes. D. Th. vero exponit quodāmodo contraria, i. modo quodā, quia non oẽs eundẽ ponebant modum contrarietatis. Subiungit aũt Ariſto. quod merito ponebant principia contraria, & probat tali ratione. Principia ſunt, quæ non fiunt ex alijs, nec ex alterutris, ſed ex ipſis oia fiũt, ſed prima contraria ſunt hmõi, ergo prima contraria ſunt principia, & per conuerſionem principia ſunt prima contraria. Minorem probat, quia ſi prima contraria ſunt prima, non fiunt ex alijs, alias prima non eſſent, ſi vero ſunt contraria, non ex alterutris, ideſt, ex ſe inuicem.

Nota qđ ſignificet ꝑ expoſitio ex. Vbi noto, quod iſta dictio, Ex, dicit habitudiné principij eſſentialis componentis, ut ſit ſenſus, principia non fiunt ex alijs, nec ex ſe inuicem tanquam ex principio eſſentiali componente, non enim vnũ principium ex alio, nec vnum cõtrarium ex alio cóponitur eſſentialiter. At vero in tertio loco, Ex, dicit habitudinem partis componentis, & ét habitudinem termini a quo, ſicut dicimus, ex nocte fit dies, & qua parte dicit habitudinem partis, comprehendit materiam, & formam, ex quibus res componitur, qua parte vero habitudinem termini dicit, priuationem, & contrarium includit, ex quo, ut ex termino fit res, ut ex non igne fit ignis: ſed hoc poſterius examinabitur.

Aduerte, quod prima contraria uocat ea, quæ ex alijs non fiunt: ſunt enim contraria, quæ ex alijs fiunt, ut qualitates ſecundæ ex primis: & contraria poſitiua ex priuatiuis, quædam, quæ nõ ex alijs fiunt, ut priuatiua, & iſta ſunt principia. *Nota.*

Sed oportet hoc & in ratione conſiderare. Tex. XLIIII.

RAtione quadam ab inductione ſumpta, vt notat Auerroes, probat tertiã partẽ aſſignatam in definitione contrariorum principiorũ, nempe, quod ex ipſis omnia fiant. Supponit autem tria; Primum, nõ quodlibet agit in quodlibet, Alterum, non quodlibet patitur à quolibet. Tertium, non quodlibet fit a quolibet. Hoc autem tertium explicat, reliqua enim duo in libris de generatione tractanda ſunt quod actio vel paſſio ſolum ſit inter contraria. Quod vero nihil fiat per ſe ex alio, niſi ex ſuo contrario, manifeſtat exemplis, album enim non fit ex Muſico, ſed ex non albo per ſe, quod ſi accideret, nõ album eſſe Muſicum, fiet etiam ex Muſico, ſed per accidens. Eodem modo, Muſicũ primo fit ex immuſico, & ne quis deciperetur exiſtimans, non album, non Muſicum, & ſimilia ſumi indifferenter pro qualibet re, quæ habet negationem talium formarum, ſubdit, quod non ex quocunque non albo fit album, ſed ex illo, quod eſt nigrum vel medium, Similiter de immuſico, & de alijs. *Primũ dubium, quo modo vnum contrarium fiat ex altero.*

Dubitatur, quo modo vnũ contrariũ hic ex alio fieri dicitur, cum ſuperius dixerit, contraria non fieri ex ſe inuicem. Reſpondet Simplicius, & Philoponus, quod illic dixerat, contraria non fieri ex ſe inuicem, vt ex partibus, hic vero dicit, fieri vt ex termino. vt enim dicimus, ex nocte fit dies, *Solutio Simpl. & Philop.*

dies, idest, post noctem, ita ex albo fit nigrum, idest, post album fit nigrum.

2. dubiũ, Cur ex cõtrario ut ex termino, fiat alterum, & ut ex subiecto. Dubitabis iterum, quare ex contrario vno, vt ex termino, fit alterum? Respõdet S. Th. quia subiectum, quod debet recipere alterum contrarium, debet esse in potẽtia proxima ad illud: & quia quando vnũ aliud vt contrarium inest illi, est in potẽtia proxima, quia eadem est potentia, & subiectum contrariorũ, ob id vnum contrariorum fit ex altero, vt ex termino.

Solutio D. Thom. Nota triplicem terminum generationis. Prim⁹ terminus. Tu tamen hic aduerte cum Auerroe, quod triplicem terminum possumus assignare i generatione: primus est per se primus, & hic est priuatio formæ producendæ, vt ignis fit ex non igne, quia id, quod ante omnia est necessarium in termino, est, vt non fit id, quo tenditur per generationem vel mutationem, alias ista nõ essent: ista autem priuatio non solam dicit negationem formæ introducendæ, sed et potentiam, & propinquam ad talem formam, alias nõ esset primus terminus.

Secũdus terminus Alter terminus est per se, sed non primus, & iste est ipsum contrariũ vel disparatũ, in quo est talis priuatio, vt ex igne fit aqua, & iste terminus est p se, propter rationem Sancti Thomæ, & etiam quia est necessaria actio alicuius agentis ex tali termino educentis formam, vnde debet agere in ipsum, non autem ageret, nisi esset dissimile sibi, & aliquo modo oppositum, ac ob id dixit Aristoteles non quod libet agit in quodlibet, nec quodlibet patitur a quolibet.

Tertius termin⁹. Tertius terminus est per accidẽs, nempe id, quod cum termino coniungitur quo ad generationem nihil facit, ut ex Musico fit album, vt diximus superius.

Neque igitur corrũpitur in contingens. Tex. XLIIII.

Sicut superius dixit non quodlibet generari ex quolibet, sed ex cõtrario vel medio, habet n. rationẽ contrarii me dium: ita etiam modò dicit esse in corruptione: vnumquodque enim nõ in quodlibet corrumpitur, sed in suum oppositũ primò, vt album in non albũ vel mediũ, similiter Musicum in nõ Musicum, nempe contrariũ vel medium, si quod habet.

Attende, quod non differt corruptio a generatione, nisi in hoc, quod generatio incipit ab esse priuatiuo, corruptio vero ab esse positiuo, & affirmato, vt generatio ignis est a nõ igne in ignem mutatio, corruptio vero ab igne in non ignem: terminus a quo unius est terminus ad quem alterius. *Nota.*

Similiter autem & in aliis. Tex. XLV.

Hoc principiũ, quòd quod libet non a quolibet generetur: nec in quod libet primo corrũpatur, in omnimutatione ueritatẽ habere probat, siue sit mutatio simplex, siue sit mutatio cõposita. Simplex dicitur, cum aliquod extremum simplex fit, ut cum fit album, cũ fit Musicum. Composita, cum totum aliqđ habens partes fit, siue partes habeat secũdum compositionem vt domus, siue secũdum proportionem, ut cõsonantia: in his omnib. ex contrario, & in contrarium fit mutatio, ut ex immusico musicum fit. & musicum in immusicum corrumpitur. Ac hoc interest, quod in compositis non sem per habemus nomina, quibus tales cõtrarios terminos explicemus; nõ enim dicitur, domus fit ex indomo, sicut consonantia ex inconsonantia, at re ipsa, talia contraria, ex quib. fiunt, & in quæ corrumpuntur, sunt.

Vbi aduerte, cum Aristoteles inter antiquos modò loquatur, exempla solũ mutationum accidentalium ponit, vt etiam inter Antiquos receptum fuisse confirmet hoc principium: illi autem mutationes substantiales non cognouerunt, propterea eas prætermittit: sed ueritatem in his etiam habet. *Nota.*

Differt autem nihil in consonantia. Tex. XLVI.

Exempla posuerat de toto secundum quandam coniunctionẽ, & proportionem, hoc ĕt modo veritatem habere in aliis docet, siue quæ in ordine cõsistunt, ut exercitus: siue quæ in compositione, vt statua, domus. In his omnibus semper

semper quod fit compositum, seu toti ex suo fit primo contrario, quamuis talia tota non sint eiusdem rationis, sed alia in partium ordine, alia in partium compositione consistant.

Si ergo hoc verum est. Tex. XLVII.

EX his cõcludit tertiam illam particulam, quam probare intenderat, oĩa fieri ex contrariis, probat autẽ sic. Omnia quæ fiunt, ex cõtrariis, aut me dijs fiunt; quæ vero ex contrariis, & me dijs fiunt, ex contrariis fiunt, media enim contraria sunt, ergo omnia, quæ fiũt, fiunt ex contrariis. Igitur quæ natura sunt, aut sunt ipsa contraria, aut ex contrariis fiunt, vnde constat principia esse contraria. quo autem modo ista sit propositio intelligenda, in quæstione examinabitur.

Hucusq; igitur ferè secuti sunt. Tex. XLVIII.

HOc ipsum Antiquos ẽt attigisse docet, quãuis nõ rationibus persuasos, sed sola ueritate compulsos. ut .n. Sanctus Thomas dicit, Lapis sine cognitione naturaliter in cẽtrum fertur, ita & intellectus hominis aliquando in uerũ absque ulla ratione trahitur. Differunt tamen isti Antiqui. Quidam enim principia contraria priora ponunt, Quidã posteriora. Illi priora ponunt, qui notiora secundum intellectũ faciunt, ut qui dicunt magnum, paruum, par, & impar. Illi vero posteriora, qui notiora secundũ sensum, ut qui calidum, & frigidum, aut siccum, & humidum, principia faciunt, unde differenter loquuntur de contrarijs.

Quare est eadem dicere. Tex. XLIX.

AT quamuis isti nõ idem dicant aliquo modo, tamẽ idem uidentur dicere. Dicunt quidem idem secũdum analogiam, & proportionẽ, quia oẽs contraria principia sumunt ex eadem coordinatione, id est, inter se opposita, aut vtraq; posteriora, ut calidum, frigidum, aut utraque priora, par, impar, nullus n. confundit cõtrarium prius cum posteriori: sic autem idem dicere uidentur, sed nõ dicunt idem: nam alius sumit contraria uniuersalia, & continentia ut magnum, paruum: alius particularia, & contenta, ut calidum, & frigidum, unde euenit, ut alii melius, aliis peius philosophẽtur. Illi melius philosophantur, (ut notant Simplicius, & Philoponus) qui vniuersalia contraria faciunt, illi peius, qui particularia, & posteriora, nam principia communia & prima esse debent.

Vltimo explicat Arist. quæ dicãtur notiora ẽm intellectum, illa scilicet, quæ uniuersalia sunt, vt magnum, paruum, illa uero notiora secundum sensum, quæ particularia, vt rarũ, densum, sensus enim singulariũ, intellectus uniuersalium est. Nõ est hic locus disputandi, an intellectus singularia cognoscat primo, nõ.n. ex professo ab Aristotele id traditur modo, est.n. id ad libros de anima pertinens.

An principia sint contraria. Quæstio XI.

CIrca quæstionem hãc est primũ argumentum. Principia rerum sunt substantiæ, sed substantię nihil est contrarium, principia ergo sunt cõtraria. 1. arg.

Secundo, Inter hæc principia tantum est priuatiua contrarietas, sed priuatio nihil est, cum sit negatio, ergo non conuenit esse principium. 2. arg.

Tertio. Principia componunt rem, sed contraria non possunt componere rem, non.n. res ex contrariis componitur, non ergo sunt principia contraria. 3. arg.

Quarto, cum dicitur, ex cõtrariis fieri rem, uel est tanquam ex partibus, & hoc non, ut diximus in tertio argumento, nec tanquam ex termino, a quo: quia hoc nõ nisi priuationi inest, ut ex non igne fit ignis, non ergo ex contrariis fiunt res. 4. arg.

Primum fundamẽtum.

Circa hoc aduerte: quod cum Aristoteles dicit principia esse contraria, nõ hoc uniuersaliter de omnibus principijs intelligere oportet, nam secundum Aristotelem materia, & forma non sunt contraria, & *Quo intelligat Aristo. principia esse cõtraria.*

secun-

secũdum antiquos etiam principium materiale non erat contrarium formalibus, ut aqua non erat contraria raritati, & desirati. Propositio igitur illa, indefinita est, principia sunt cõtraria, i. aliqua pricipia.

Secũdum fundamẽtum. Quo intelligitur, principia non fieri ex alijs. Aduerte sc̃do, cum audis, principia nõ fieri ex aliis principiis, ut partibus, nõ intelligas, quòd nõ fiãt ex aliis principiis logicis, aut Metaphysicis, puta generibus, differentiis, & essentia, & aliis, nec quod non fiant ex partibus quantitatis, nã materia, & forma diuisibiles sunt, & partes habent secundum quantitatem. sed intellige, quod non habent alia principia Physica, ex quibus sint: non enim materia ex materia, nec forma ex forma, nec priuatio ex priuatione conficitur.

Tertium fundamẽtum. De diuersis sententijs circa definitiõ in definitione principiorum. Aduerte tertio, ꝙ circa illam definitionem principiorum esse duplex opinio. Communis opinio est, quod illic omnia principia comprehendantur, & tunc illa duo priora, Ex, dicunt habitudinem partis componentis, vt sit sensus: Principia sunt, quæ ex aliis nõ componũtur, nec ex se inuicem. At illud aliud, Ex, dicat habitudinem partis componentis, & habitudinẽ termini, vt sit sensus, sed ex ipsis oĩa fiunt, nempe aut ex partib. ut materia, & forma, aut ex termino, vt ex priuatione.

At vero Themist. hoc solum de cõtrarijs principijs intelligi vult, & tunc illud ultimum, Ex, solum termini habitudinẽ dicet. & ratio huius est, quia Aristoteles nihil intendit modo de materia; sed solum de principiis contrariis.

Quid sentiat Auctor de definito illius definitionis. At quamuis hoc verum sit, negari nõ debet, illam esse definitionẽ omniũ principiorum cõmunem, præsertim cum nullam aliam ab Aristotele alibi habeamus. Propterea dicendum est cũ opinione cõmuni, vt explicuimus. Oportet ad argumenta deuenire, ex quibus declaratio eorum, quæ dicta sunt, dependet.

Ad primum. Ad primum respondetur, quod hic nõ loquimur de immediata contrarietate: hæc enim solum est inter formas mutuo actiuas & passiuas secundum se, quales sunt qualitas. Subscantiæ uero, cum non mutuo secundum se agant, non habent hanc contrarietatem. Non. n. cum Alexandro, & aliis Græcis sentio, qui calorem, & reliquas qualitates formas sub stãtiales elementorum ponunt: atq; ob id contrarietatem in substantijs ponunt, nos vero propriam cõtrarietatem, & immediatam a substantijs semouemus. Cum autem Arist. hic contrarietatem ponit, priuationem oportet intelligere, & nõ puram oppositionem priuatiuam, ut dicemus in argumento secundo: sed habentem partem positionis, & affirmationis.

Nota contra Alex. & alios nõ esse cõtrarietatẽ immediatã inter substantias.

Ad secundum. Nota qualis sit priuatio quę est unum ex contrarijs principijs. Ad secundum aduerte, quod illa priuatio, quam contrariã dicimus formę producendæ, non solum dicit negationem illius formæ, sed importat potentiam quãdã proximam in subiecto, in quo est illa priuatio: & præter hoc ponit aliquã formã positiuã, aut contrariam, aut oppositam aliquo modo formæ producendæ: Vnde cum audis ex non igne fieri ignem ex non albo album, per illas priuationes, negationes talium formarum intellige, cum potentia proxima in subiecto ad albedinem uel ad formam ignis: & præter hæc op positas formas, puta aquam aut aerem uel aliud oppositum albo, ut suprà dec laratuimus in textu. Responde igitur ad argumentum, quod non est tantum negatio ipsa priuatio, quæ principium dicitur.

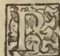
Ad tertium. Alia sunt principia rei in fieri, alia re facta. Ad tertium admitto omnia principia componere, sed generationem, & mutationem rei: at uero rem ipsam tãtum duo componunt, puta materia, & forma, priuatio vero non, vnde est intrinsecum generationis principium; & hoc sufficit, nõ autem ipsius rei.

Ad quartum. Ad quartum dico, quod inter illa duo principia cõtraria, unum componit rem, puta forma, alterum uero cõtrarium est terminus generationis rei, puta priuatio ut bene dixit Burleus. Vnde cum audis, res fieri ex contrariis, intellige, ex uno, ut ex termino, & ex altero, ut ex parte formali.

Caput Sextum.

Quod igitur contraria oportet esse principia. Tex. L.

Discursus quo colligit Arist. tria esse principia rerum naturalium.

Postquam principia esse contraria probatum est, nunc ipsorum principiorum numerum indagare contēdit: atque vult constituere hāc propositionem, Principia sunt tantum tria, in cuius gratiam (ut nihil improbatum relinquat) probat has: principia sunt plura vno: principia non sunt infinita, principia sunt plura duobus, principia non sunt plura tribus. Omnes autem ex illo principio deducit, Principia sunt contraria.

Principia sūt plura uno. Principia non sunt infinita.

Probat igitur primam propositionem, contraria sunt plura uno, principia sunt contraria, ergo sunt plura vno.

1. Ratio.

Probat secundam multipliciter. Primo si principia essent infinita, compositi non esset scientia, quod falsum est, & probatur antecedens: nam compositum scitur ex principiis, hec autem si infinita sunt, sciri non possunt, cum infinitum non sit scibile.

2. Ratio. In uno genere una contrarietas.

Secundo, in vno genere una est contrarietas, sed substantia vnum est genus, ergo in ipsa una est contrarietas: unius autem contrarietatis nō sunt, nisi duo extrema, non sunt ergo principia infinita.

Nota.

Attende per substantiam hic compositam substantiam sensibilē intelligi, per genus uero prędicamentum, in quo tales substantiæ continentur. In hoc autem unica est prima cōtrarietas, nempe priuatio & habitus, ut substantia, non substantia, reliquas sub se continens, scilicet homo, nō homo, ignis nō ignis, & similes: nam ad hanc omnes reducuntur, atque eadem contrarietas est etiā in aliis prædicamentis, puta priuatiua.

Frustra fit p plura, q pōt per pauciora.

Tertio probat. Frustra fiunt per plura, quę possunt fieri per pauciora; Est enim natura maxime ordinata, nec abundat in superfluis, nec deficit ī necessarijs, sed sufficiunt ad omnes mutationes finita principia: non ergo opus est in mutationibus infinita facere. Patet minor, nam omnia quæ Anaxagoras per infinita principia facit, Empedocles facit etiam per quatuor: non ergo sine necessitate sunt multiplicanda.

4. Ratio.

Quarto probat, & est sic intelligenda ratio: si infinita sunt principia, cum illa sint contraria, sine dubio omnia contraria essent principia, at constat, multa esse contraria, quę principia non sunt, non ergo principia hæc contraria sunt infinita. Quod uero sint contraria, quæ principia non sunt, patet: nam album nigrum: dulce amarum, non sunt principia, cum ex aliis contrariis fiant, at principia semper manere debent.

Dubium. Solutio. Philop.

Dices, quid est, quod principia contraria semper maneant? Dico cum Philopono quod in omni mutatione inueniantur. vnde illa contraria, quæ ex aliis fiūt, non semper manent, idest, non in omni mutatione sunt, nam in mutatione illa contrariorum, ex qua ipsa facta sunt, non inerant, & per hæc dat intelligere priuatiuam oppositionem, quæ est in omni mutatione, & ad quam aliæ contrarietates reducuntur. non igitur principia vnum, nec infinita sunt.

Quod igitur neque unum. Tex. LI.

Principia sunt plura duob.

1. Rō nō de obseruanda.

Tertiam propositionem probare aggreditur, nempe principia esse plura duobus, & facit primam rationem, sumptam etiam ex cōtrarietate principiorum sic. Nullum contrarium alterum contrarium facit, non enim calor frigiditatem facit, nec lis amicitiam, nec raritas densitatem. ut ergo aliquid fiat, vnū tertium subiectum est constituendum, a quo mutuo se expellant cōtraria. & hoc adeo verum est, ut quidā Philosophi non solum præter cōtraria unicum subiectum posuerint, ex quo res fierēt naturales, sed tanda, imo infinita. Et hęc ratio est non plora, conuincit enim præter contraria principia esse aliquid tertium constituendum: non enim aliter imaginari potest, quomodo ex vno contrario alterum fiat.

Ad

Ad hæc autem adhuc, & hoc aliquis. Tex. LII.

2. Ratio. SEcunda ratione idem probat, & sunt hæ duę rationes maximè attendendę. Hæc aūtē secunda ratio sic procedit: nulla contraria sunt componentia substātiā rei, principia sunt componentia substantiam rei: ergo principia non sunt contraria. maior est certissima: minorem probat, & exprimit, maior enim tacita est, probat autem sic, si principia non essent substantia rei, essent de subiecto, hoc est, accidentia, sic autem posteriora essent, cum subiectum sit prius, hoc autem repugnat principijs, non ergo sunt contraria.

3. Ratio. Tertia ratione idem probat sic, substantia non fit ex non substantijs, at cōtraria sunt non substantiæ, cum substantiæ non insit contrarium, ergo principia, ex quibus fit substantia, non sunt contraria.

Nota uī in discursu Arist. Nota ingenium Aristotelis, nā per hæc argumenta concludit, non posse fieri, vt omnia principia sint contraria, vt inde deducat, esse ponendum aliud principium tertium, quod nō sit contrarium, puta materiam, ex qua cum forma fiat & componatur res, & nō posse similiter omnia principia esse non substantiam, sicut priuatio est, non substantia, sed ponatur aliud, quod substantia, puta materia, sicut etiam forma est substantia, & ex utraque sit compositum.

Nota. Vnde illa est indefinita, principia sunt contraria, & etiam hæc, principia nō sunt cōtraria, & utraque uera est, quod nō posset esse sine tertio principio, & hoc est, quod dicit in textu sequenti, quod si vtraque est uera, debet esse tertium principium.

Quo circa si quis & priorem. Tex. LIII.

DIcit igitur, quod si defensare volumus utramque rationem, puta principia esse contraria, ut superius est probatum, & principia nō esse contraria, ut modo probatum est: est necessarium tertium principiū subiectū facere, id, qđ antiqui faciunt, ponentes præter cōtrarietatem, aquam, aerem, aut aliud simile, licet illi non ratione id persuaserint.

Et nota diligēter horum textuū expositionem: multi enim multa dicunt, & nescio, an mentem ipsam Arist. attigerunt.

Videtur autem medium magis. Tex. LIIII.

LAudat eos, qui potius corpus mediū posuerunt principium, quā elementū aliquod, nam hoc tale mediū plus distat ab ipsis contrarijs utriusque. Elemēta enim habent qualitates inseparabiles, & id, quod principium est, debet æque se ad contraria habere, propterea melius corpus medium, quem vllum elemētum principium fecerunt. propterea, qui posuerūt aerem, melius dixerūt, & post hos, qui posuerunt aquam, quàm illi, qui ignem, nā illa duo minus sensibiliter contraria habent, & facile patiuntur, & recipiunt contraria. vide igitur, quanti referat subiectū præter contraria ponere.

Sed omnes vnum hoc. Tex. LV.

OStendit, non fuisse Philosophos cōtētos hoc solo materiali principio, sed præterea etiam contrarietatem superaddūnt, quidā rarum, & densum, quidam abundantiā, & defectum, nempe magis, & minus, seu magnum, & paruum ponentes.

Nota. Addit autem, q̄ ista opinio de magno, & paruo, & uno est antiqua, quamuis nō eodem modo a Platone proferatur: nam illi magnum, & paruum, pro forma, ipsum vero unum puta aquam, aut quid simile, pro materia cōstituebāt, at Plato magnū, & paruum materiam; vnum uero, puta ideam, formam existimabat.

Tria igitur dicere elementa esse. Tex. LVI.

Principia non sunt plura tribus. QVartam propositionem probat; nempe principia nō esse plura tribus, duasq; rationes facit. Prior est, Si sunt plura tribus, oportet aliam saltē contrarietatē facere, cum principia debeant esse contraria. tunc illa cōtrarietas, uel habebit idem subiectū cum altera; uel non, alterum non habebit, quia ad pa- *Rō Arist.*

tiendum sufficit vnum subiectum: si vero habebit idem, tunc, quicquid generatur ex vna, generatur ex altera, vel non: Si sic, superflua erit vna contrarietas: si non, neutra erit principium, cũ ex ea nõ generentur omnia: hæc est ratio integra Aristotelis.

Eadem rõ Arist. aliter cõstruitur. Potest etiam aliter componi, & forsan melius sic. Si sunt principia plura tribus, aut ex eo, quod multiplicatur subiectum, & hoc non, quia ad patiendum respectu vnius contrarietatis sufficit vnum subiectum: imò vnius contrarietatis non est nisi unicum subiectum, aut ex eo, quod multiplicantur contraria, ita ut sint quatuor contraria prima, & hoc non, quia oportebit multiplicare subiecta, quod eẽ non potest; Nam demus aliud subiectum cum sua contrarietate, tunc peto, an fiat sufficiẽtia generare ista tria per se, an nõ? clarum est esse, cum ad actionem sufficiãt duo contraria cum vno subiecto: ergo superflua est alia contrarietas, cum ex vna possit esse generatio: ratio ista est sic componenda, & est admodum notanda expositio. Laborant enim multi in ratione ista exponenda.

Primum dubium, cur subiectum uocatur ab Arist. natura media. Dubitabis primo, quare subiectum vocet naturam mediã. Dico mediũ triplex esse, aut per mixtionem extremorum, sicut rubrum, viride, dicuntur media inter album, & nigrum: quia ex mixtione albi, & nigri facta sunt. Est aliud medium per extremorum negationem, vt lapis est medium sani, & ægri: quia nec est sanus, nec est æger. Aliud est medium per potentiã ad vtrunque extremum recipiendum, & sic in præsenti subiectum, & materia dicitur natura media, quia est in potentia receptiua utriusque extremi.

Nota triplex medium.

2. Dubiũ. Dubitabis vlterius, quomodo quælibet contrarietas habet suum subiectum? nonne calor, frigus, & alia contraria mixto insunt? Dico, quod hic non loquimur de contrarietate particulari, puta hac vel illa, sed in genere; nam clarum est, in unico subiecto posse multas priuationes multarum formarum inesse, & uaria contraria, puta calorem, albedinem, amaritudinem: sed loquimur de prima contrarietate, puta priuatiua, & generica, & talis contrarietas multiplicata multiplicat subiecta.

Posterior ratio Aristotelis est. Vnius generis non est, nisi unica prima contrarietas, intellige communem contrarietatem: possunt enim esse multæ particulares, quædam priores, quædam posteriores, vt quæ literæ secundæ, quæ ex primis componuntur. At substantia unicum genus est: ergo ipsius est vnica contrarietas prima, & sic principia substãtiæ, de quibus est sermo, non poterunt multiplicari ex parte contrarietatis, ut dictum est. *Posterior rõ Arist.*

Caput Septimum.

Quod igitur neque unum sit. Tex. LVII.

Concludit, principia nec esse vnum, nec plura tribus. At quia nõ satis probatum est, an unum sit materiale principium, dicit adhuc, quæ dicta sunt, dubitationem habere: id autem tractare aggreditur, ac primum in communi de subiecto mutationis loquitur, postea particularius de subiecto substantiali dicet: sic n. est ordo maximè naturæ, id est, Physico accommodatus, ut a communibus ad particularia deueniat, quod, etiam in proœmio docuerat.

Nota primo. At vt intentum Aristotelis possis penetrare, quia hæc, quæ hoc in loco dicũtur, sunt fundamenta Philosophiæ totius, aduerte, quod per mutationes accidentales indagat ea, quæ sunt in mutationib. substantialibus. In mutatione autem accidentali inuenimus primo duo extrema, inter quæ fit mutatio, ut cum aliquid ex calido fit frigidum, est calor, & est frigiditas. Secundo inuenitur aliquod subiectũ distinctum ab vtraq; forma, puta corpus aliquod, in quo est calor, & frigiditas. Tertio, istud subiectum permanet idem sub vtroque extremo, tamẽ vnum extremum recedit, alterum manet cum subiecto eodem, vt cum ex calido fit frigidum, est aliquid, quod ante habebat calorẽ, & per mutationem recedit calor, & succedit frigiditas, cum eodem tamen subiecto, & sic fit talis mutatio accidentalis: sic proportiona-

Explicatur uis di scursus Arist. de pricipijs, quia est fundamẽtũ totius Philosophiæ naturalis.

tionaliter intelligas in mutatione substantiali, quæ fit secundum formas substātiales, oportet dari unicam substantiam, & subiectū, in quo fiat talis mutatio, & ista erit sub illis vtrisque formis, modo sub vna, postea sub altera: tamen re eadem erit materia v.g.cū ex aqua fit ignis, quæ est mutatio substantialis, oportet dare aliquid vnū, quod sit sub utroque extremo mutationis, hoc est materia, quæ modo est sub hac, modo eadem sub illa forma. In hoc tamen differt hæc materia a subiecto mutationis accidentalis, quod hoc est aliqua substantia composita; at in mutatione substantiali subiectum est substantia de se nō habens formam, vt possit mutari secundum formas.

Nota secundo. Quā viā tenuit Arist.

Attende autem diligēter, quod modus procedendi Aristotelis iste est; probat.n. ꝙ in mutatione qualibet id, quod mutatur, est compositum, id est, habet aliquid, quod amittat, aliquid quod permaneat sub alio termino mutationis, ut cum album fit nigrum, oportet dare aliquid in albo, quod recedat, puta albedinem, & aliquid, quod permaneat sub nigredine, & id est subiectum. Hoc igitur etiam dare, oportet in mutatione substantiali. est nanque aliquid quod recedit, aliquid, quod permanet, & hoc est subiectum, & materia, reliqua sunt formæ. Hoc est, quod Aristoteles docet, & multo latius a nobis hæc examinanda sunt. Ad literam interpretandam accedamus.

Dicimus.n.fieri ex alio aliud. Tex. LVIII.

Dupliciter loqui possumus in mutationibus.

Dvplicem loquēdi modum assignat in mutationib. substātialibus, qui bus dicit aliud fieri ex alio, & in mutationib. accidentalib. quib⁹ ex altero fit alterum. Nam aliud in substātia diuersitatem facit: alterum vero in accidente. Exempla tamen in accidētali mutatione constituit, quia de substantiali nihil adhuc certum est. Accidentali ergo mutatione aliquando aliquid compositum: simplex est, cum id, quod fit, id est primum extremum, seu subiectum verbi, & quod fit, id est alterum extremum, seu prædicatum, simplicia sunt, ut homo fit Musicus, seu immusicum fit musicum: Compositū vero est, cum vtrumque extremum complexum quoddam est, ut homo immusicus, fit homo musicus.

Et aduerte, quod illud primum extremum dicitur, quod factum est, alterū vero, quod fit, tam in simplici, quam in composito. *Nota.*

Simplex autem distinguitur, aut cum extremum primum, puta quod factum est, est ipsum subiectum, ut homo fit musicus, aut cum est oppositum, vt immusicum fit musicum.

Hæc autem simplicia dupliciter differunt. Primo, quantum ad ipsam locutionem; nam per oppositū dupliciter loquimur, aut in recto dicendo, immusicum fit musicum, aut per obliquum, ex immusico fit musicum. at per ipsum subiectum, quamuis aliquādo in obliquo loquamur dicendo, ex ære fit statua: id tamen non est semper in omnibus: nō enim dicitur, ex homine fit musicus, sed homo fit musicus. In compositis uero, quamuis non meminerit Aristoteles, tamen utroq; modo loquimur, nempe ex homine immusico factus est homo musicus, & similiter homo immusicus factus est homo musicus. Rationem horum inferius intelliges.

Eorum autem, quæ ut simplicia. Tex. LIX.

Alterum discrimen ponit inter alias mutationes quo ad rem. Nā subiectum semper permanet cum forma, quæ aduenit, vt homo cum musico: at oppositum siue in simplici, siue in composito recedit, unde immusicum non manet cum musico. Et nota hic attente textū, nam propterea dixit superius esse duos modos loquēdi, & per oppositum, & per ipsum subiectum, vt intelligas, in mutatione esse utrunque, & ipsum subiectum, & ipsum oppositum, quamuis in locutione per oppositum, tantum oppositum exprimatur, & in altera simplici subiectum, in composita uero utrunque Et etiam discrimen assignauit, ut scires subiectum ab extremis distinctum, & sub utroque permanere. Hæc multum meditare.

Deter-

Determinatis autem his. Tex. L X.

EX his, quæ dicta sunt, concludit, in omni mutatione semper dari vnicũ subiectũ, qđ mutatur, & permanet sub vtroque extremo, etiam in illa mutatione, qua oppositum dicitur fieri, nempe immusicum fit musicum: nam immusicum subiectum dicit, non distinctum secundum numerum a se, tamen distinctum secundum rationem, & definitionem, quod est dicere, immusicum dicit subiectum cum forma, vel priuatione aliqua; ratione vnius permanet, ratione alterius recedit. Et nota, ut significaret subiectum hoc non esse separatum a formis ipsis, cum modo cum vna, modo cum altera sit, dicit, vnam esse numero cum ipsis formis, & extremis, definitione tamen non vnum. Dicit, unum numero accidens cum subiecto, idest, vnum subiecto. Hoc idem accidere docet, cum id, quod fit, est compositum, vnum enim manet, alterum non, vt immusicus homo fit homo musicus.

Sed ex aliquo fieri aliquid. Tex. L X I.

DOcet, quamuis oppositum, & subiectum vnum sint numero, tamẽ quantum ad locutionem est discrimen. Nam in opposito magis loquimur per obliquum dicentes, ex immusico fit musicum, quam dicendo, immusicum fit musicum. At in subiecto ẽ contra, magis per rectum loquimur, quam per obliquum dicendo, homo fit musicus, licet in aliquib. per obliquum, non autem per rectum loquamur. Dicitur. n. ex ære fit statua, sed non æs fit statua, tamẽ in opposito quocunque vtroque modo loquimur. Similiter & in cõposito, in quo apparet distinctio oppositi, & subiecti. Vbi aduerte, in opposito esse duo, & ipsum subiectum, & ipsam oppositam formã, quæ est terminus a quo. ratione subiecti fit locutio in recto, immusicum fit musicum: sensus est id, quod est immusicum fit musicum. Ratione priuationis fit obliqua locutio, ex immusico fit musicum. Sẽsus est, a priuatione musicæ peruenit aliquid ad musicam ipsam habendam.

Multipliciter autem cum dicatur. Tex. L X I I.

POstquã in mutatione in vniuersum subiectum aliquod permanẽs dari ostendit, nunc ad particulares descendit mutationes, etiam subiecta particularia in eis inquirens. Distinguit autem duplicem mutationem, & accidentalem, qua fit aliquid hoc, i. secundum quid, ut fit album, musicum, calidum: & substantiale, qua fit aliquid simpliciter, ut fit homo, fit ignis, fit planta. Colligit, secundũ diuersa, quæ fiunt, oportere, subiecta diuersa statuere. In accidentali enim ponimus primam substantiam, quia ipsa est, cui omnia insunt accidentia, & ipse nulli inest, ob id ipsa est, quæ modo hanc, modo illam formam cuiuslibet prædicamenti accidentis recipit.

Mutatio duplex accidentalis, & substãtialis, & diuersum utriusque subiectũ.

At in substantiali, in qua ipsæ substantiæ transmutantur, & nõ secundum accidentia, oportet aliud statuere subiectum permanens in mutatione, quod esse non potest, nisi ipsas substãtias compositas dicamus ex forma, & materia, & materiam esse hoc subiectum, quæ secundum formas varias substantiæ transmutatur. At quod in his mutationib. aliquod subiectum sit, patet: nam videmus has substantias semper ex aliquo præsupposito fieri, vt plantę, & animalia ex seminẽ, quod profecto argumento est materiam, & subiectum hoc sub tali præsupposito latere.

Fiunt autem, quæ fiunt. Tex. L X I I I.

VNiuersali quadã inductione per artificialia (vt vult Alexãder) ostẽdit oĩa fieri ex aliquo præsupposito, quãuis Philoponus ista ad naturalia applicet. sed non est opus: nam iam dixit de naturalibus, cum dixit, ex semine fieri plantas, & animalia: & etiam in ultima parte inductionis ex his quinque de illis dicet, inquit

inquit igitur, quæ simpliciter, id est, vniuersaliter, fiunt, aut fiunt transfiguratione, sicut quæ fiunt a figulis: aut fiunt accessione & augumentatione, sicut quæ fiunt arte pingendi. Et hoc nota. aut fiunt subtractione, sicut quæ fiunt sculptura: aut compositione, sicut arte domificatoria vel similiter facta: aut alteratione secundum materiam, sicut quæ fiunt arte coquendi, fundendi, uel quæ fiunt a Pharmacopolis. & sub hoc membro mutationes naturales inanimatorum concludi possunt: in his autem omnib. semper aliquod præsupponitur subiectum, ex quo fiant omnia ista.

Quare manifestum est. Tex. LXIIII.

Ex quib. concludit, semper quod fit, esse compositum .i. habere aliquid, quod permanet sub forma adueniente, & aliquid, quod recedat, puta formam oppositam, & priuationem. Describit igitur in supra positis id, quod permanet, puta æs, lapis, aurum, & id quod recedit, puta infiguratio, informatio, inordinatio, nam ex infigurato fit figuratum, & ex informato formatum, & ex incomposito compositum, similiter in alijs. Vnde patet, in omnibus esse terminus mutationis & subiectum ...

Manifestũ igitur est, quod siqui deni sunt causæ. Tex. LXV.

Cvm materiam, seu subiectũ, & formã in mutatione esse probauerit, nũc, ut Simplicius dicit, & D. Th. es esse principia, & causas rerum natura- lium probat, & facit hunc syllogismum. Ea, ex quib. vnumquodq; primo, & non secundum accidens, sed secundum substãtiam est, & factũ est, sunt principia, & causæ; at materia, & forma sunt ea, ex quibus primo, & non secundum accidens est factum, & est vnumquodq; ergo materia, & formæ sunt principia & causæ: maiorẽ, & conclusionem huius syllogismi ponit, minorem subticuit.

Nota.

Aduerte, quod dicitur, ex quibus primis, quia sunt aliqua, quæ rem componunt, sed non primo, cum ipsa principia habeant, qualia sunt elementa, ex quibus mixtum cõponitur: at ipsa adhuc ex materia, & forma componuntur, ob id non dicuntur principia.

Nota.

Aduerte præterea, quod dicitur, non secundũ accidens (vt notat Simplicius) propter priuationem: ex hac.n. non componitur res, ob id non est principium componens, nisi per accidens, at vero est principium per se, & intrinsecum generationis. quamuis possemus dicere, quod illud secundum accidens sit ex parte rei factæ vt sit sensus, vnumquodq; quod ex pricipiis fit, secundum substantiã suam, & non secundum accidens aliquod. Quod vero ex materia & forma res intrinsece componatur, probat exemplo totius accidentalis: nam homo albu ex albo, & homine quodam modo componitur, quod manifestatur ex eo, quod si definitionẽ hominis albi velis assignare, per definitionem hominis & albi assignabis. Nota quod dicitur, componi quodam mõ, quia re vera non est compositum, nisi per accidens.

Manifestum igitur est, quod quę fiunt, Tex. LXVI.

Ivxta Simplicium, & D. Tho. hæc prima verba sunt cõclusio syllogismi pcedentis: vnde infert, quæ fiunt ex his esse, id est, ista esse principia eorum, quæ sunt res naturales. Materiam rursum distinguit dicens, materiam esse vnum principium numero, sed duo ratione. Vnum, quidem numero cum priuatione; quia, ipsa priuatio est in materia, ratio vero est diuersa: nam aliud est esse auri, æris, & materiæ, aliud est esse priuationis. At cum materiam vnum numero potius, quam priuationem dixisset unam, huius rationem reddit. Materia, inquit, magis est numerabilis, id est, magis accedit ad id, quod unũ est numero, puta primam substantiã, ipsius enim est pars, at priuatio, & contrarietas, quod idẽ est, accidẽs est, intellige rei factæ, vt diximus, forma autem non est, sicut materia, duo ratione, sed vnum est principium ratione. Per ista

ista dat intelligere, quod materia est, quæ habet priuationem formæ, & quod, nisi talem priuationem haberet, generationis non esset principium: quia (vt diximus) rem producendam necessario ipsius priuatio præcedit.

Quo circa est quidem ut duo. Tex. LXVII.

INfert ex dictis veritatem harũ propositionum. principia sunt duo, & sunt tria: sicut contraria, & non sunt cõtraria, & non sunt plura contrarijs. Sic.n.veritatem habent: sunt duo numero, sunt tria rõne: sunt contraria forma cum priuatione, non sunt cõtraria materia, & forma; nec sunt plura contrariis numero, qa priuatio vnum numero est cũ materia.

Nota. Aduerte, quod dicit, esse duo numero, vt ita dicam, quia re vera, vnum numero est totum compositum ex materia, & forma: at forma, & materia imperfecte duo numero dicuntur, quia duæ res sunt, licet non separatę, & per se existentes, sicut prima substantia.

Quot igitur principia sunt. Tex. LXVIII.

EPilogat, dictum esse iam, quot sint principia generationis rerũ naturalium, nẽpe & esse tria, & esse duo, & quomodo hoc intelligi debeat. Similiter dictum est, præter ipsa contraria, esse vnum tertium principium subiectum: & quod duo contraria sufficiant ad mutationem: vno enim adueniẽte, altero recedente, sic fit mutatio.

Subiecta autem natura scibilis est. Tex. LXIX.

MOdum, quo materia cognoscatur indicat dicẽs, materiam cognosci per proportionem ad materiã artificialem. vt.n. lignum, & aurũ, & quodlibet se habet ad formas artificiales, ita intelligimus se habere materiam ad ipsas substantias perfectas: vt enim illud subiectum est in potencia ad recipiendas illas formas, ita & hoc ad substantias. Discrimen est, quod illud subiectum est ens pfectum, puta, composita substantia, materia vero est ens imperfectum: & substantia simplex: atque talem materiam vnum dicit esse principium: alterum est forma, quam rationem dicit: tertium formæ contrarium, puta priuationem ipsam, quæ in materia est.

Hæc autem quomodo duo. Tex. LXX.

EPilogum generalem ponit eorũ, quę dicta sunt. Primo enim dictum est, principia esse contraria, postea dictũ est, quod præter contraria oportebat tertium subiectum facere. Vltimo dictum est, quomodo ista contraria se habeant: alterum enim forma, alterum priuatio est; quo modo subiectum cum vtroque se habet. Restabat difficultas, an forma, & materia sit substantia. Hoc enim nondum patet, sed id discutere non est huius loci, vel (secundum Themistium) quia est Metaphysici, vel secundum S. Thom. & Auerroem, quia pertinet ad secundum Physicorum, vbi forma dicitur magis natura, quam materia. Quod autem principia sint tria, & quomodo, & quæ sint, etiam dictum est. At antequam vlterius textum exponentes, procedamus, vtile erit de ista materia aliqua disserere: eius enim cognitio multum Physico necessaria est.

Vtrum materia sit. Quæst. XII.

QVatuor de materia disputanda occurrunt: Primum, an sit: Alterũ, quid sit; Tertiũ, qualis sit: Quartum, quibus nominibus apud Philosophos significetur. Ante omnia tamen explicanda se offert significatio nominis. *Quatuor de materia sunt tractãda.* *Tituli explicatio.*

Est autem materia multiplex, nec de omnibus est quęstio in præsenti. est enim materia alterationis, id nempe, ex quo aliquid fit, non tamen permanente in substantia sua, sicut cibus est sanguinis materia, *De multiplici materia.* *Prima alterationis.*

tertia, non enim cibus manet, sed destruitur, & fit sanguis. & elementa sunt materia mixti, quia sui corruptione mixtum componunt.

Secunda cōpōnis. Alia est materia compositionis, sicut lapides, & ligna domus: partes quantitatiuæ dicuntur materia respectu totius, & etiam partes quæcunque respectu compositi materia dicuntur.

Tertia inhæsionis. Tertia est materia inhæsionis, qualis est substantia, cui omnib. insunt accidentia.

Quarta scientiæ. Quarta est materia scientiæ, quæ dicitur subiectum. De his autem non loquimur in præsenti.

Quinta materia: quæ est subiectū trāsmutationis sub stātialis. Alia est materia mutationis substantialis subiectum, quæ sub diuersis formis, modo sub vna, postea sub altera in mutatione inuenitur substantiali, & de hac petimus, An sit. Et respondetur ex omnium consensu talem materiam esse.

Sex uiæ sūt ad uestigādam materiā esse. Ad hoc autem inuestigandum, omissis his, quas Albertus lib. Physic. tract. 2. c. 11. ex Auicebron, refert, sex viæ esse possunt. Prima est uia transmutationis, est enim hoc fundamentum maxime obseruãdum in Aristotile. In omni mutatione, quæ fit ab extremo in extremum oportet dare subiectum medium distinctum ab vtroque extremo, quod idem perseuerans modo sub uno, modo sub altero sit extremo. vt enim aliquid dicatur mutari, necessarium est, quod idem aliter se habuerit, & aliter se modo habeat, aliter enim impossibile est, aliquid dici mutatū. Oportet ergo idē manere sub utroq; extremo mutationis, & hinc est, ꝙ debet esse distinctū ab vtroque extremo: non enim posset modo sub vno, postea sub altero, illo recedente, esse, nisi esset ab vtroque distinctum. Verissimum igitur est fundamentum, quod traditur late. 11. lib. Metaphysic. cap. 11. & 8. lib. c. 1. tex 4. & alias sæpe.

Prima uia transmutationis inter extrema accidentalia.

Quō sit subiectū in transmutatione substātiali, & accidentali. Cum igitur duplex sit mutatio, accidētalis, quæ fit secundum accidentia; & substantialis, quæ fit ſm substātias, oportebit in his subiectum constituere: in accidentali quidem est ipsa prima substantia, quę cum ab omni accidente distinguatur, & omnium sit susceptiua, potest secundum varias accidētales formas transmutari: In mutatione vero substantiali hæc esse non potest: nam in tali mutatione ipsa prima substantia est, quæ corrumpitur, & non accidens, oportet ergo, si subiectum debet dari, quod ipsam substantiam ex duplici parte componamus, & ex forma, quæ recedat, & adueniat, & ex materia, quæ eadem perseueret sub hac, & sub illa forma, & tunc mutatio talis erit, ꝙ ab illa materia recedit vna forma, & altera aduenit: & hoc est, quod dicebatur tex. 64. quod sit esse compositum: & hæc est uia trāsmutationis indagandi materiā, quæ, sicut substantia prima nullam de se habet formā accidentalē, ita ista nō hēt substātialem.

Ad hanc viam reducitur quædam alia, qua substantiam ex materia, & forma cōpositam esse probamus. Nam vt ait Aristoteles. 1. de generatione. 78. Id, quod est omnium unum, nulla ratione est passibile (quod fuse prosequutur ibi Philoponus, explicat etiam Diuus Thomas, disput. 3. ca. Algaz. in solutione dubij 18.) impossibile, inquam, est, actionem, & passionem Physicam ab vno prouenire principio. Non enim eo, quo agimus, eo principio patimur. Cum igitur in rebus, vt elementis, uiuētibus, & alijs experiamur actionem, & passionē, agunt enim in alia, & patiuntur ab alijs, oportet in his duas partes substantiæ assignare, alteram, secundum quam agant, & hæc est forma; alteram, secundum quam patiantur, & hæc est materia, unde dixit Auerroes. 8. Metaphy. com. 12. & 4 Physic. com. 38. sicut trāsmutatio, inquit, fecit cognoscere materiam, ita actio formam.

Secunda uia ex mutua transmutatiōe rerū substantialiū. Altera via indagandi materiam est ex mutua rerū transmutatione. Experimur enim unam rem in aliā conuerti, ut ignis in aerem, aer in aquam. Hic impossibile est imaginari, quod ipse ignis fiat aer, nec una substantia altera: non ergo modus est alius, nisi quod recedit forma unius, & succedit forma alterius in eadem materia. Cum enim sint diuersa, nisi aliquid habe rent commune, puta materiam, non posset talis inter ea esse trāsitus, unde res simplicissimę, & spirituales non ob aliud inui cem mutari nequeunt, nisi quia principium non habent, secundum quod communicent, & mutentur.

Tertia uia ex augmentatione. Tertia uia est ex eo, quod in mutatione aliquid maius fieri experimur, ut ignis crescit, consumpto ligno; & animal, con sumpto cibo, tunc vel manet cibus, & li

gnum vel non prorsus: ipsum non manere, notum est, nihil autẽ manere, impossibile apparet, cum illud aliud fiat matus: oportet ergo aliquid ponere, quod non maneat, & id est forma, & aliquid, quod maneat, & id est materia.

Quarta uia quòm nu generatio. fiat ex aliquo

Quarta via est ex eo, quod experimur omnes generationes ex aliquo fieri, & omnem corruptionem etiam in aliquid terminari: quod profecto nõ esset, nisi aliquid cõe esset, quod est in corrupto, & manet in ipso genito, & id est materia.

Quinta uia ex generatiõe, & corruptione, quòd debeat p. uenire ab aliquo principio.

Quinta uia est potius ad probandum materiæ vnitatem. corruptio, & generatio est vniuersalis effectus naturalibus cõpetens, ergo danda est aliqua causa vna cõmunis, in quam referatur: non est forma, quia res per formas differunt, ergo erit materia.

Sexta uia ex eo, quòd substãtiæ subsistãt.

Sexta, quia subsistere inest substantijs istis non a formis, quæ in alio sunt, ergo ab aliquo subiecto nullo modo alteri in existence, & id est materia. Hæ sunt viæ certiores, firmiores, & quibus hanc esse materiam constitutum est. Accedamus ergo ad explicandum, quid ipsa sit, quod proxime sequitur.

An materia sit substantia. Quæstio XIII.

IN hac quęstione, ea, quę pręcipuas difficultates circa naturam materiæ tangunt, argumenta proponam, vt ipsarum solutione natura ipsius materiæ nota fiat.

Primũ argumẽtum ex eo, quòd materia prima sit pura potentia.

Pro parte igitur negatiua est primum argumentum, quod est pura potentia, nõ est substantia, materia est pura potentia: ergo non est substantia. Maioris est certa, quia substantia est actus, potentia vero est contra actum: Minor patet ex Aristotele 1. Physi. tex. 78. & 1. Gene. tex. 11. & 12. lib. Meta ca. 1. eam esse potentiam docet.

2 Secundo. Id, quod non est per se, non est substantia, sed materia non est per se, cum absq; forma esse non possit: ergo nõ est substantia.

3 Tertio. Materia non habet esse a se, sed a forma, ergo non est substantia. Probatur antecedens ex primo Gene. tex. 83. Materia, inquit, habet esse actu ab ipsa forma.

Quarto. Materia nõ est quid, nec quantum, nec quale, nec aliquod ex prædicamentis. ergo non est substantia, antecedens est Aristotelis 7 Meta. cap. 3. 4

Quinto. Materia non est vna, cum nullius sit speciei, nec vllam habeat formam. ergo non est ens, nec substantia. 5

Sexto. Materia non est bona, ergo nec substantia: antecedens patet, quia distat a summo bono, cum sit vilissimum entium oium. Hæc sunt argumenta, quæ partem cognitionis materiæ explicant magnam. 6

Primum fundamẽtũ. Materia pertinet ad Physicum, & Metaphysicum.

Sit primum fundam. Materia ad Physicum, & Metaphysicum pertinet. Physicus eam considerat, vt est mutationis subiectum, & altera pars compositi naturalis, at Metaphysicus, vt est substantia quædam, vt vnum ex principijs entium, & secundum alia, quæ Metaphysico insunt, vnde aliter a Physico definitur, aliter a Metaphysico.

Materia aliter definitur a Physico, aliter a Metaphysico.

Explicatur definitio physica.

Nam a Physico per motum definitur sic, vt colligitur. 1. Physic. tex. 82. materia est primum subiectum, ex quo fit aliquid, cum insit, & non secundum accidens, id est, est id, ex quo tanquam ex parte intrinseca per se componitur res naturalis. Dicitur, primum subiectum, ad excludendum subiecta accidentium, quæ absolute non sunt prima, cum adhuc ex alio fiant. Dicitur, ex quo, vt ex parte, ad differentiam elementorum, quæ non manent in mixto, sed corrumpuntur, & solum in uirtute manent. Dicitur, non secundum accidens; vt remoueamus modum, quo ex priuatione est res, est enim id per accidens, nempe ad generationem rei, sed non ad esse, Sic igitur a Physico consideratur & definitur.

Definitio Metaphysica materiæ per negationẽ entiũ perfectorum.

A Metaphysico verò definitur per negationem entium perfectorum, nempe non est animal, nec viuens, nec elementũ, sed his imperfectius: solemus enim res negatione definire, aut propter ipsarum excellentiam, aut propter ipsarum imperfectionem. Sic autem definitur materia ab Aristotele. 7. Metaphy. ca. 3. quod non est quid nec quantum &c. & de hac cognitione loquitur Augustinus 13. confess. c. 5. dicens, Humana cogitatio materiam ignorando noscit, & noscendo ignorat. Nos

vero

vero in pręsenti materiam consideramus, vt subiectum mutationis substantialis, & sic per similitudinem, & proportionem subiecti rerum artificialium cognosci potest, vt supra textum exposuimus superius.

Secundũ fund. Duplex discrimen inter subiectũ mutationis substantialis, & accidentalis.

Sit secundum fundamentum, duplex esse discrimen obseruandum inter hanc materiam, & subiectum mutationis accidentalis. In accidentali enim subiectum est substantia perfecta iam, & consumma ta, vnde accidentia aduenientia non absoluunt ipsum subiectum, cum sit absolutum, & factum perfecte: sed ornant, & disponunt ad aliquid aliud. & hinc est, quod subiectum non accipit esse ab accidente, imò accidentia a subiecto esse habent.

Materia est ens quoddã medium.

At materia ista est quoddã ens imperfectum, & nondum factum integre: per formam autem consummatur, & absoluitur, vnde fit, quod forma adueniens materiam ipsam perficiat & compleat & ipsa det esse. Etenim velut medium ens ipsa materia, fit integrum per formam. Gloriosus enim Deus, cum rebus virtutes productiuas rerum daret, & res ex nihilo non possent aliquid facere, fecit hoc medium ens, quod res postea per formam consummarent: sicut magister, qui paruulo dimidium characterem literæ delineat, vt paruulus absoluat. vnde agentia naturalia siniunt, non tamen totum ens producunt. Vt enim colligitur ex primo Physico. 76. Agentia naturalia non producunt totum ens: quia non producunt inquantum ens, producerent enim seipsa. Vnde D. Thom. prima par. quæstione 45. artic primo, ait, productioné totius entis esse creationem, quæ solum potest competere primo principio. & Auerroes 8. Metaphysi. commen. 15. & 16. & 12. Metaph. comm. 88. agentia naturalia non faciunt pluralitatem entium. sed perfectionem.

Attende tamen, quod istam materiam non sic Deus fecit, vt esset separata a qualibet forma, imò eam variis indutam formis creauit: reliquit hanc agentibus naturalibus facultatem, vt formas a materia expellerent, aliasque inducerent. Nó enim est omnino materia sicut dimidia litera, quæ non nisi vnica certa figura potest fieri. Materia enim varias formas, modo has, modo illas suscipere potest.

Secũdum discrimen inter subiectum transmutationis substãtialis, & accidentalis.

Ex his est alterum discrimen inter subiecta ista: nam ex subiecto accidetalis mutationis, & ipsa forma accidentis, non fit unum, quia iam subiectum est factum, solum fit unum per accidens, nempe quod simul sunt: ex materia ista, & forma fit vnum ens per se: quia ex eo, quod consummatur, & completur, & ex ipso complemento non fit, nisi unum per se, & hoc docet Aristoteles, 8. Metaphysi. capitu. 9. tex 15. & 2. Animæ capitu. 1 tex. 7 Ob id inquit, ex forma, & materia fieri unum per se, quia vnum est potentia, alterum est actus, id est unum perficitur, alterum perficit.

Sit tertium fundamentum. Substantia est duplex, quædam perfecta, & cõpleta, & ista est compositum substantiale: quædam imperfecta, quæ alterum componit, qualis est pars substantiæ: Adhuc ista imperfecta est duplex; quędam determinãs ad aliquam certam speciem, ita ut ad aliã determinare non possit, & hęc dicitur formalis: quædam determinabilis, quæ ad uarias species determinari potest, quæ dicitur pars materialis. Vt magis fiet modo manifestum, his suppositis ad quæstioné respondetur.

1. Concl.

Prima conclusio. Materia non est substantia perfecta, & composita secundum se. Probatur, quia si secundum se esset cõposita, non reciperet formã substantialem, hæc enim aduenit, ut perficiat materiam, & cum ea componat.

2. Concl.

Secunda. Materia non est imperfecta substantia determinans. Hæc etiam est nota: quia materia una potest ad uarias species trahi: illa uero substantia determinãs ad unicam speciem contrahit: materia uero est sicut cera, quæ modo hac, modo illa induitur forma.

3. Concl.

Tertia. Materia est substantia imperfecta & simplex ad varia composita, & variis formis determinabilis. quod sit substantia, docet Aristot. 2. Animæ, capi. 1. & 7. Metaphysi. cap. 3. & patet, quia componit & est pars substantiæ. Quod sit imperfecta, patet, quia componit. Quod sit simplex, probatur, quia receptiua est formarum, & est primũ subiectum. quod sit determinabilis p uarias formas, patet etiã

quia est subiectum transmutationis, quę inter plures fit formas, & sic patet solutio quæstionis. sed argumenta sigillatim sunt examinanda.

Circa primum argumentū difficultas an materia prima habeat propriam entitatem.

Circa primum argumentū est difficultas de entitate materiæ, solet enim distingui actus, & esse triplex. Formalis, qui ab aliqua forma speciei alicuius prouenit, ut esse aquam esse ignem: Existentiæ actus, secundum quem res existere dicuntur; Et entitatiuus, quem alii actum essentiæ uocant, secundum quē res dicuntur esse substantia, aut accidens in communi.

Triplex actus. *1. Opinio Gregorij.* *2. Opinio Scoti.*

Iuxta hanc distinctionē est triplex opinio: quædam Gregorii 2. Sen. dist. 12. q. 2. opinantis, materiam secundū se non habere actum formalē, sed a forma habere tamen reliquos actus proprios.

Alia est opinio Scoti ibidem dicentis, materiam de se habere actum entitatiuū, at actum existentiæ, & formalem habere quidem, sed a forma.

3. Opinio Tho.

Tertia opinio est Thomistarū asserentium, materiam de se nullum actum habere, sed omnem accipere a forma: de se. n. est pura potentia ad actum quemcunque. At quia singulas opiniones discutere, & inutile & præter Physicum negotium esset, dicam, quæ mihi probabiliora, & ueriora apparent.

Primum fundam. pro sententia Auer.

Aduerte igitur, quod actus est duplex, alter esse rei, ut esse hominem, aut esse albū: alter operatio ipsius rei, siue sit actio, siue passio; actus prior ab Arist. 2. Animæ. c. 1. dicitur actus primus: operatio actus secundus: nec oportet actum essentiæ, & existentiæ distinguere, quia nō distinguūtur realiter, & quia essentia non dicitur actū ens, nisi in ordine ad existentiam, ob id nō distinguitur ab Aristotele duplex actus, esse, & operari, licet non negemus, essentiā, & existentiam ratione distingui.

Actus primus, qui est esse, duplex, substantialis, & accidentalis.

Iterū actus primus, qui est esse, duplex est, accidentalis, qui est secundum formā accidentalem; & substantialis, qui est secundum substantiam, ut esse album, esse hominem.

Actus primus substantialis duplex, perfectus, & imperfectus.

Iterum substantialis est duplex; quidā perfectus, qualis est actus compositi, ut homo, leo, ignis: quidā imperfectus, qualis est actus componentis aliud.

1. Conclu.

His suppositis, dico primo, quòd materia nō est in potentia immediata actionis, & actus ipsius secundi, quod est dicere, materia secundum se nullius est actiuitatis, nec agit, sed patitur: hoc est Aristot. 2. gene. tex. 50. ubi id probat, & patet: agere prouenit a principio certo, & alicuius speciei: at materia non est certæ speciei principium, cum sit indeterminata ad omnes formas secundum se: non ergo agit, sed patitur. *1. Ratio.*

2. Conclu.

Secundo. Materia nō est ad actum quē cunque substantialē in potentia, quod est dicere materia habet actum aliquē secundum se, & non est pura potentia. Hæc est profecto adeo certa, ut oppositum intelligi non possit: Probatur primo, quæ sunt in potētia ad omnem actum, prorsus sunt nihil, nec dicuntur in potentia esse, nisi quia agens potest ipsa facere: at materia secundum se est extra nihil; ergo secundum se habet actum. *1. Ratio.*

Præterea, potentia esse non potest per se, nisi sit alicuius, quod sit in potentia: ergo potentia præsupponit actum. *2. Ratio.*

Præterea, materia secundum se est substantia: ergo secundum se ens, & secundum se actus est. *3. Ratio.*

Præterea, materia secundum se est subiectum actionis agentis: ergo secundum se antecedit actionem agentis: ergo etiam antecedit formam, quæ non est, nisi per actionem agentis: igitur actus secundum se.

Probatur testimonijs.

Dicit etiam Themist. digress. 1 Physic. quod materia secū dum se etiam nullo ordine ad formam actus est. Alber. 1. Met. tract. 1. cap. 4.

3. Conclu.

Dico tertio. Materia est actus imperfectus in potentia ad quemlibet actum perfectum, idest, materia est substantia imperfecta in se: at si comparatur ad actus perfectos, quæ sunt compositorum, est pura potentia, sicut lignum est ens in se, sed in genere artificiali est pura potentia, quia nec est arca, nec sedes, nec quid simile, sed est in potentia ista: ita materia est potentia ens perfectum, unde non est ignis, non aqua, non leo, nec quid simile, sed in potētia ista omnia, & hoc est illud Aristotelis, materia nō est quid, non est quātum, &c. ut diximus in argumento quarto: hoc tamen nō impedit, quin materia actum aliquē ī se habeat, & hæc doctrina est obseruanda. Per hæc solutum est argumentum

primum;

primum:quod enim in tali potentia est, potest quidem esse substantia, quamuis imperfecta.

Ad scdm arg. principale. Ad secundum argumentum distinguitur, duplex esse per se: Vno modo esse per se dicitur subsistere,& nullo modo i alio esse, qualiter prima substãtia per se existit. Altero mõ non esse in alio, vt i subiecto,& sic ẽt forma per se est,& materia, & hoc sufficit ad rationem substantiæ imperfectæ, licet nõ possint materia uel forma extra ipsum cõpositũ per se existere.

Difficultas an materia possit esse sine forma. opiniones aliorum. Sententia authoris. Sed hic est una difficultas, an per potẽtiam diuinam possit materia absque forma existere. Sanctus Tho. 1 p.q.66.ar. 1. & quodlibeto 3.arg.1. existimat, id esse impossibile, quia implicat contradictionem, idem Durandus 2.sent.dist.12.q.2. At Scotus, & Gregorius dicunt, id fieri posse supranaturaliter.

Et mihi placet ista sentẽtia, quia opi. S.Thomę fundatur in hoc, quod existimat, materiam nullum habere actum, nisi a formã. Nos vero opinamur, materiã secundũ se actum habere imperfectum, non solum essentiæ, sed etiam existentiæ cum existentia non distinguatur realiter ab ipsa essentia,& quamuis distinguerentur, adhuc haberet existentiam aliquam præter existentiã formæ: nam sicut essentia est distincta, ita habere debet existentiam distinctam: est enim actus essentię ipsa existentia. posset ergo Deus sua potẽtiã sub tali existentia materiam absq; forma conseruare. Sed satis de hoc. sat sit, naturaliter id nullo modo esse posse:& per hæc patet solutio ad secundum.

Ad 3. ar. princip. Ad tertium dico, quod sicut materia habet suam entitatem imperfectam, ita ẽt habet suam existentiam imperfectam: tunc aũt perfectẽ est,& existit, cũ coniuncta est formæ, & hoc est, q̃ Aristoteles dicit illo loco de Generatione. ex quo patet, quod materia & forma distinguuntur realiter, nõ sicut duo entia perfecta, & p se, ac separatim existentia, sed sicut duę partes realiter existentes duæ,& quarum una non est altera, licet coniunctę sint, coniunctio enim non facit identitatem, ut diximus superius.

Ad 4. Ad quartum patet solutio in primo.

Ad 5. Ad quintũ distinguitur duplex unitas. Altera est transcendentalis, quæ cõsequitur omne ens: eo enim, quo aliquid est quocunq; modo, si indiuisum est, dicitur unum,& talis unitas inest materiæ secundum se: quia ut diximus, est ens, secundũ se, licet imperfectũ. Altera unitas est particularis, quæ consequitur ens perfectum & tali unitate non est materia una, sicut nec est ens perfectum. *Nota de duplici unitate transcendentali et particulari.*

Dubiũ an materia sit una specie. Dices, est ne materia una specie, an nõ Dico, dupliciter esse unum specie. Vno modo positiuẽ,& hoc est habere formã unius speciei,& sic materia secundum se non est una, cum non habeat formã. Altero modo negatiuẽ, dicitur unum specie, quia non habet formam differentem specie,& sic materia est una specie, quia nõ hẽt formas secundum se differentes specie. Aduerte tamen, quod materia non facit speciem, sed reducitur ad species compositorum, sicut partes,& forma.

Ad sextum. Ad sextum Ploti. existimabat, materiã esse malam, non quia haberet qualitatem malam, sed quia secundum se non haberet qualitatem bonam. Proclus, eam esse non bonam dicebat. At breuiter est dicendum, materiam secundum se, sicut est ens imperfectum, ita esse bonum imperfectum, at ut est in potentia ad ens perfectum, ita esse in potentia bonum perfectum, actu uero non bonum.

Cur materia dicatur infimum ens, & mediũ inter ens & nihil. Ex his, patet, quare materia dicitur infimum ens,& medium inter nihil,& ens perfectum: unde Aug lib.12.confes.c. 7. Duo, inquit, fecit Deus, alterum p̃pe se, quo ipse esset superior, & hoc est primꝰ angelus, quem vocat cœlum; alterũ prope nihil, quo nihil esset inferius, & hoc est materia, quam terram vocat. Intellige aũt esse infimum inter substantias, nam perfectior est accidentibus, cum sit substantia. Atque satis de quæstione hac.

An potentia sit de eßentia materiæ. Quæstio XIIII.

CVm materia secundũ se sit quædã simplex substantia expers cuiusq; formæ, tamen in potentia ad oẽs formas dubitare quis posset, an talis potentia sit accidẽs quoddam superadditũ ipsi materiæ, an sit potiꝰ de essẽtia,& definitione ipsius. Circa q̃ difficultatẽ est duplex

plex philosophorum opinio. altera est Themist. digress. ult. 1. Physicorum, qui asserit, materiã in suo primo, & essentiali conceptu non includere potentiam, sed esse accidens quoddam ipsius: idem docet Auerroes com. 66. & I-du. 1. Physi q. 25. Rationes duas huius ponit Auerroes: altera est, si potẽtia est de essentia materiæ, sequitur, quod adueniente forma, destrueretur materia, quod falsum est: & probatur sequela, cum duo sunt idem essentialiter, uno destructo destruitur alterũ. sed potentia per formam destruitur, quæ est actus oppositus potentiæ, ergo etiam destruetur materia, si idem est.

1. Ratio.

2. Ratio. Altera ratio est. Potentia est ad aliqd; materia est substantia, ergo non potest materia esse essentialiter potentia. Hæc est horum opinio.

2. Opinio D. Tho. Altera opinio est sancti Th. hoc lib. 1. tex. 76. nempe materiam esse potentiam essentialiter, nec potentiam esse accidens ipsius, cuius ratio duplex est.

1. Ratio. Altera, si potentia esset accidens materiæ, materia non immediate uniretur formę substantiali, sed per illud accidens, ꝙ est expresse contra Aristotel. 2. animę. c. 1. & lib. 8. Meta cap 6.

2. Ratio. Altera, si potentia est accidens materię cum illa sit prius natura, quam forma, sequitur, quod materia cum accidente præcederet natura formam: sed illa materia cum accidente est ens per accidens, ergo per accidens ens precedit id, ꝙ est per se. Hęc est opinio sancti Thomę.

Primum fundam. Pro determinatione horum sit primũ fundamentum obseruãdum. Potentia materię nõ solum est receptiua, sed etiam passiua, & causatiua rei, uolo dicere, ꝙ materia nõ sic recipit actum, sicut aquã uas, sed causa est generationis illius actus, ut materia, non solum. n. materia recipit formã aquę, aut aeris, sed ipsa est talis, ut ex ea fiat aqua, fiat aer, nõ aliunde ab extrĩseco forma ducta, ex quo sit, ꝙ nõ solum ipsa sit subiectum mutationis, sed ipsius causa, & principium passiuum.

Potentia materiæ immediate non tẽdit in formam, sed in compositum. Vnde sequitur unum maxime notãdũ quod potentia ista materiæ immediate, & primo non tendit in formã, sed ipsum compositum ꝙ fit; at quia hoc non est sine forma, inde etiã potentia materiæ est ad formam, uolo dicere, ꝙ potentia materiæ est, ut sit aqua, ut sit ignis, ut sit leo, primo consequẽter est in potẽtia ad formas per quas ad illũ actũ peruenitur; & hoc docet Aristoteles tex. 69. sicut, inquit, ad lectica lignũ, ita materia ad hoc aliquid, & ens per se, atque substãtiam. & tex. 84. 4. Physic dicit. id fieri, quod erat in potentia: non fiunt autem primo & per se nisi cõposita, ut latè postea dicemus. Hæc ergo primo sunt in potentia materiæ.

Secũdum fundam. Sit secundum fundamentum. Ista potẽtia materiæ primo tendit in substãtiam, consequenter in accidentia, quod est dicere: hæc materia primo nõ est, nisi ut ex ea fiat aqua, leo, planta, & substantia: at cum ista composita indigeant accidentibus ad suas operationes, & conseruationes, inde materia consequenter, & immediatè tendit in ea. quod probatur. Quælibet potentia, primo terminatur in actũ sui generis: sed materiæ potentia est substantia, ergo primo terminatur in substantiam. Secundo. Omne imperfectum tendit primo in id, quod perficit, sed sola forma substãtialis imperfectionem materiæ perficit, ergo primo materia tendit in ipsam. Tertio. Accidentia præsupponũt ens in actu, cui insint: sed nõ fit in actu nisi per formam substantialem, ergo prius natura materia formę substantiali vnitur. Nolo tamen per hoc negare nonnulla accidentia inhęrere immediatè materiæ, sed tamen iam per formam actuari.

Potentia materiæ immediatè non tendit ad accidens, sed ad substãtiam.

Tertium fundamẽtum. Sit tertium fundamentum. Potentia dupliciter sumitur: Vno modo pro quadã aptitudine ad agendum, vel recipiẽdum proxima, & hæc accidens est in prædicamẽto qualitatis. Altero mõ potẽtia dicitur principiũ substãtiale, vnde talis aptitudo fluit, sicut dicũt Logici, quod rationalitas aliquãdo dicit aptitudinem, & sic est passio: aliquãdo dicit principiũ, a quo aptitudo fluit, & sic est substantia. Hęc autẽ distinctio clarior fiet in his, quæ sequũtur modo in determinatione quęstionis.

Potentia dupliciter sumitur.

1. Concl. Sit prima conclusio. Si materiæ potentia sumatur pro aptitudine ad recipiendã formam, vel pro aptitudine passiua, secũdum quam transmutari proxime potest, talis potentia accidens est proprium ipsius, vt argumenta Auerrois probant.

2. Concl. Sed nõdum quæstioni satisfactum est, propterea sit secunda cõclusio. Ipsa potentia

tia pro principio, nempe potentia illa secundum quam materia tendit in ipsum compositum, & in formam, non solù ut receptiua, sed etiam ut materialiter causatiua est de essentia materiæ: quod est dicere, materia ipsa est in se, & essentialiter talis, vt ad actum perfectû tendat, & formæ proportionetur recipiendæ: nam materia essentialiter non solum est substantia non perfecta, sed imperfecta taliter, ut perfici possit: & hoc est isse materiã primam. Vnde potentia est de essentiali conceptu ipsius, cum absque hac nec intelligi possit, nec integrè definiri; & forsan hoc voluit etiam Auerroes. nam lib. de substantia orbis, ca. 1. potentiam de definitione materiæ esse asserit. Attende igitur essentiã materiæ esse actum immixtum potentiæ, nec existimo posse oppositum dici.

ad primũ Auerrois Ad primum igitur argumentum Auerrois dico, quod adueniẽte forma, non destruitur potentia ista, sed priuatio, quæ erat coniuncta cum illa potentia. quod est dicere proportio, & modus materiæ, quod imperfectus sit, & perfici potẽs sẽper manet. quamuis ante erat cum priuatione formæ, nunc autem adueniente forma, nõ manet priuatio: ac ob id Themist. loco citato dicit, non esse appellandam materiam, sed subiectum illius formæ, nã materia dicere videtur priuationem, imò Arist. 9. Metaph. c. 3. reprehẽdit Megarenses, asserentes actum nõ esse cum potentia, dicebant enim, si curro, non possum currere, quod reprehendit, oppositumque docet.

Ad secundum. Ad secundũ dico, quod potẽtia, quantum ad suum principale significatũ, non est relatiuum, importat tamen relationẽ quandam consequentem, sicut scientia principaliter non est relatio. Quod si dicas erit qualitas: dico, esse substantiam, nam potentia ad actum accidentalem est quidem accidens, sed ad actum substãtialem, qualis ista est, substantia est: ex quo sequitur, quod sicut materia est una, ita & potẽtia, quamuis secundum respectus, quos importat, multiplex sit iuxta multiplicitatem formarum specificarũ, ad quas tendere potest.

An aliquid sit in materia manẽs in mutatione Quæst. XV.

Postquam ea, quæ ad quid sit materia pertinent, utcunq. discussimus, superest, ut qualis sit, nunc explicemus præter ea, quæ in argumentis præcedentium quæstionum diximus. Est autẽ sensus quæstionis propositę, cum dictum sit in mutatione materiam manere sub termino utroque mutationis, est dubiũ, An aliquid cum materia etiam maneat, & perseueret in omni mutatione. Nempe an sit aliquid coæuum materiæ, quod semper sit cum ea manens in oĩ mutatione, & dico in omni mutatione, quia nõ dispuro mõ, an aliquando accidens aliquod quod erat in corrupto, maneat in genito, hoc enim discutietur in primo de generatione, ubi disputabitur, an semper i corruptione fiat resolutio usque ad materiã sed loquor de omni mutatione. *Sẽsus quęstionis.*

Circa quam difficultatem existũt quatuor sententiæ Philosophorum.

Prima est Auerrois, hoc li. com 63. & lib. de substantia orbis cap. 1. & 4 quam sequitur Gregorius Arimi. 2. sent. dist. 12. q. 2. ar. 1. Dicunt hi, materiam habere in se quantitatem longam latam, & profundam, quæ quidem quantitas est solius materiæ, ratione cuius uarias recipit formas ad uaria composita constituenda, quæ quantitas, quia uariis formis adaptatur, dicitur interminata. non enim in se terminum certum habet; nisi forma accedente, hæc. n. est, quæ ipsam tantam, & tantam facit: quia uero semper manet cum materia, nec destruitur destructa forma, dicitur coæua materiæ. *Prima sententia Auerrois.*

Præcipuum fundamentum huius opinionis est hoc. Materia non recipit formã aliquam, nisi sit separata ab aliis partibus materiæ. sed hæc separatio in partes non est, nisi ex quantitate, ergo ante aduentũ formæ præcedit in materia quantitas. *1. Ratio.*

Præterea, si quantiras non esset coæua materiæ, sequeretur, quod quantitas fieret ex non quantitate, & dimensio ex non dimensione, quod uidetur falsum. Hæc est opinio Auerrois de dimensionib. interminatis in materia existentibus, & ipsi coexistentibus. *2. Ratio.*

Altera

2. opinio Auicen. Altera opinio est Auicennæ, lib. 1 suffi. cien. cap. 1 inquit. Materiam habere quãdam formam substantialem, ratione cuius est corpus quoddam indeterminatum, & ex hoc corpore postea fiunt determinata cõposita per particulares formas, vt ignis, aqua, leo, lapis, & c. hæc forma nõ est producta ab aliquo agente particulari; sicut nec materia, nec in corruptione destruitur, sed est incorruptibilis, & ingenerabilis, cum ipsa materia, qua (quia ab ea materia habet esse tantum corpus) vocat formam corporeitatis.

Ratio Auicennæ. Fundamentum Auicennæ fuit, quia ante formas particulares debet quatitas præcedere in materia, vt in partes varias ipsã separet ad introductionem variarum formarum, vt etiam dixit Auerroes: sed ista quantitas secundum Auicennam non potest esse in sola materia, cum sit potentia, ergo habet aliquam formam, qua sit actu, vt possit quantitatem recipere, & postea formas particulares Hæc Auicenna.

3. opinio Scoti. Tertia sententia fuit Scoti, 4. sent. dist. 11. q. 2. artic. 1. admittit eandem formam corporeitatis, sed differt ab Auicenna in tribus: primo, quod tantum in viuentibus ponit eam. secundo, quod eam produci dicit ex mixtione elementorum, & corrumpi, cum viuens dissoluitur in elementa per corruptionem.

Rõ. Scoti. Fundamentum Scoti est, cum plura esse possunt ab vnica prouenire forma, non sunt multiplicandæ formæ: cum vero ab vnica non possunt prouenire, tunc sunt multiplicandæ in eadem re; sed in viuentibus esse corpus & esse animatum, non possunt prouenire ab eadem forma, ergo opus est, duas formas constituere, alterã, a qua sit corpus, alteram, a qua sit animatũ: minorem probat, quia esse corporeũ est esse extensum, at anima est indiuisibilis, ergo ab ea non potest prouenire esse corporeum. ponenda ergo, est alia forma. Hæc Scotus.

4. opinio D. Tho. Quarta sententia est Sancti Thomæ, q. de anima, art. 9. & 1. parte. q 76. art 6. quæ nihil procedere docet in materia contra Auerroem.

Fundamẽ. D. Th. Fundamentum huius sẽtẽtiæ est: quia materia substantialis immediate vnitur formæ substantiali, vt dictum est, non ergo per quantitatem. Hæ sunt opiniones Philosophorum cum præcipuis ipsorum fundamentis.

Pro cuius difficultatis determinatione, quamuis omnes sint opiniones probabiles, sit tamen prima conclusio. Non est ponenda forma corporeitatis, nec secũdum Aristotelem, nec secũdum rationẽ. Quod non sit talis forma secũdum Aristotelem certissimum est: nam in hoc vehementer reprehendit Antiquos, qui ponebant aliquod corpus actu, puta aquam, ignem, aerem, aut medium pro principio, docens, id, quod subiectum est mutationis, non esse compositum: isti vero non differunt ab his antiquis, nisi quod illi aquam, aut aerem, isti corpus ponunt. 1. Concl. cõtra Auicennam.

Ratione autem probatur ex D. Thoma in aureo illo opusc. de pluralitate formarum, & ex Auerroe, com. 59. primo, si subiectũ generationis est compositũ aliquod substantiale, sequitur, quod generatio nõ esset aliud, quã alteratio, quæ est secũdum qualitates. Et probatur, nã in nullo alio videtur generatio ab alteratione, & mutatione accidentali differre, nisi quod subiectum alterationis est compositũ in actu. quod si isti dicant, discrimen esse, quod in alteratione est subiectum compositũ perfectum, puta homo, leo, aqua, in generatione vero est imperfectum: hoc nihil valet, nam solum probat, esse diuersam alterationem, sed non probat, quod non sit alteratio, postquam subiectum est compositum actu: & cõfirmatur. Nam antiqui ob id dicebant, non esse veras generationes, sed alterationes, quia ponebant subiectũ actu: & hoc Aristoteles contra illos infert. Quod si dicas, illos pouere entia determinata, puta ignem, aut aquã dico nihil esse, nam etiam alij ponebãt ens medium, quod non esset elementum determinatũ: & hoc argumentum aduerte. Probatur Secũdum Aristotel.

Secundo ex iisdem. Nihil recipit, nisi quod est in potentia, ergo subiectũ, quod debet formam substantialem recipere, debet esse in potentia ad formam: si enim nullam haberet, iam esset cõsummatum ens, nec forma aduenuiens esset substantialis, sed accidentalis. 2 Ratio.

Præterea tertiò. Si ista forma substãtialis esset in materia, altera adueniente, corrumperetur, quia duæ simul esse non possunt, vt alibi probandum est. Multis profectò 3. Ratio

fecto,& fortissimis argumentis posset ista redargui sententia, sed ista sufficiat,cum manifeste constet esse contra Aristotelẽ.

Scd'a con-clus.cõtra Auerroẽ. Secunda conclusio. Nulla quantitas præcedit in materia ante formam semper perseuerans cum ipsa. Hanc late probauimus in præcedente quæstione, dum ostendimus,materiæ potentiam esse immediate ad actum substantialem.

Tertia cõcl.pro D. Tho. Ex his sequitur tertia conclusio. Nihil esse in generatione, & corruptione idem semper perseuerãs nisi sola materia,ac ob id dicitur subiectũ primum,ex quo fit aliquid,& vltimum, in qđ omnia resoluuntur,quia nihil sit in mutationibus perpetuum, nisi sola materia. Et vltimo hæc confirmantur: ostendendo fundamenta positarum opinionum esse infirma satis & nullius difficultatis: ob id ad singula respondetur.

Ad primũ argu. Auerrois Nota primo. Nota secundo. Ad fundamentum Auerrois primum, quod præcipuum est, aduerte,omnem generationem præsupponere aliquod cõpositum,ex quo res generanda per trãsmutationẽ fit, cum materia nuda nõ subiicitur actioni agentis, quod debet generare.

Aduerte etiam,quãtitatem præcedentis compositi separare materiam illam ab aliis omnibus,& durare, donec ab agente forma generanda introducatur, qua adueniente, destruitur illa altera forma cũ sua quantitate, & accidentibus, & succedit noua quantitas cum isto nouo composito, ita vt huius primum esse sit alterius primum non esse. Quod si petas, a quo corrupta sit altera quantitas:Dico,ab ipso corrumpente præcedens compositum: nã accidentia ad corruptionem compositi subiecti destruuntur.

Dubium. Solutio. Quod si dicas, a quo noua quantitas producitur? Dico, ab eodem agente,qui de potentia subiecti educit quantitatem in actu.Sicut enim calor,& albedo,& reliqua accidentia educũtur de potentia subiecto, in quo erant, ita & quantitas.

Ad 2. Nota. Per quod soluitur secundũ fundamentum Auerrois. & nota, quod supra diximus,priuationẽ non solum dicere carentiam venturæ formæ, sed etiam formam aliam in materia, vt agens possit in illam agere,& etiam vt illa materia sit distincta ab aliis, vt distincta introducatur forma; & hanc doctrinam attente considera.

Ad fundamẽtum Auicẽnæ. Per hoc etiam patet destructio fundamenti Auicennæ. Nõ enim opus est,hanc formam corporeitatis ponere ante quantitatem, sed formas particulares compositorum, quæ ab agentibus transmutantur.

Ad arg. Scoti. Ad Scotum dico, quod fundamentum ipsius est omnium debilissimum. Nam non omnis anima est indiuisibilis,cũ animæ plantarum,& imperfectorum animalium sint diuisibilis: imò secundum sententiam multorum Philosophorum,sola anima hominis sit indiuisibilis; oportebat ergo solum in homine hanc formam corporeitatis ponere.

Et præterea etiam si id admittatur, nihil valet: quia etiam si anima secundum substantiam sit indiuisibilis, at secũdum operationes suas est diuisibilis,cum nõ in eadem parte omnia operetur: ob id sicut reliquæ formæ propter suum esse quantitatem in materia inducũt, ita animę propter suas operationes. Patet igitur cum S.Thom.esse dicendum,& cum opinione communi, solam materiam esse perseuerantem,perpetuam omnib.mutationib. substantialibus. Hæc de quæstione 15.

An materia sit ingenerabilis, & incorruptibilis. Quæst. XVI.

Rõnes in oppositũ. SEnsus quæstionis clarus est. argumentum autem est probans, nõ esse ingenerabilem,nec incorruptibilem.

1. Ratio. Secunda. Primum fundamẽtũ: In generatione sunt duo, subiectũ, & terminus ad quem. Secũdum fundamẽtum. Dupliciter consideratur generatio. Motus quilibet denominat suum subiectum per se, sed subiectum generationis,& corruptionis est ipsa materia: ergo ab eis denominabitur, diceturque generari, & corrumpi.

Secundo. Si materia esset incorruptibilis,esset nobilior forma, & toto composito, quæ corruptibilia sunt, quod tamen falsum est.Et sequela patet: nam incorruptibile præstantius est corruptibili.

Circa hoc aduerte maximè in generatione, seu corruptione esse duo,& subiectum ipsum, ex quo fit aliquid, & id est materia, & terminum ad quem,& hic est ipsum compositum,quod generatur, aut corrumpitur, puta homo, leo, aut aliud quoduis.

Aduerte autem, ꝙ est una,& eadẽ operatio, per quam ex subiecto fit aliud compositum,

K

positum, tamen differt, eam cõsiderare ex parte ipsius subiecti, & ex parte ipsius termini: ex parte.n. subiecti dicitur mutatio: quia mutatio est alicuius transitus ex vno in aliud: & sic subiectum, & materia dicitur mutari, quia ab una forma in aliam transit: At ex parte termini est productio, quia productio dicit acquisitionem ipsius esse in se, & hoc acquirit compositũ, vnde homo producitur, sed nõ mutatur p generationẽ: materia vero mutatur, sed non producitur, quamuis eadẽ re sit operatio.

Tertium fundamẽtum. Hinc ẽt aduerte, ꝙ talis operatio aliquando significatur respectu termini, aliquando respectu subiecti, & tunc illa uerba non de utroque prædicabuntur: sic accidit in pręsenti: hoc enim nomen generatio, & generari, dicunt illã operationẽ, ut est productio quędã, ob id de materia non prædicatur, sed de termino: at mutari, fieri aliqd dicũt eam ratione subiecti; ob id de materia dicimus esse mutabilẽ, & ꝙ materia fit ignis, fit aqua, &c. In accidentibus sunt priora uerba, quę significant operationem ex parte subiecti, ut alterari, augeri, quę de subiectis prædicantur, unde cum aliquid generari uel corrũpi dicitur, intelligitur, nõ de subiecto, sed de composito, & de eo quod per generationem acquirit esse, uel per corruptionem ipsum perdit. Hoc not.

1. Conclu. Sit prima conclusio. Materia non est generabilis, nec corruptibilis per se, idest in generatione suum esse non accipit, nec in corruptione perdit. Probatur primo

1. Ratio. ratione Aristot. tex. 82. in omni generatione oportet subiectum antecedens dare: si ergo materia est generabilis, oportet aliud subiectum constituere: unde non est subiectum primum.

2 Præterea, quia adhuc quęrendum esset de illo alio subiecto, an fieret, & tunc ex alio fieret, aut esset deueniẽdum ad vnũ, quod nõ fieret, aut esset processus in infinitum. qui nullo modo est admittendus.

Possumus etiam tertio probare. Cum
3 ex aqua fit aer, aut tota aqua perit ita, ut nihil in aere maneat, ex quo ipse fiat, aut aliquid manet. Si aliquid manet, habemus intentum, non corrumpi materiam. Si vero tota aqua corrumpitur, ex nihilo fit aer, & in nihil redigitur aqua, nam aliter esse non possunt.

Quarto. Omne agens præsupponit aliquod subiectum, in quod agat semper, & 4
ex quo faciat aliquid, hoc autem non potest esse contrarium purum. Nam si tota aqua esset contraria igni, aqua non posset calorem vllum recipere in se: ergo aliquid est in aqua non contrarium igni, ex quo faciat aliquid, puta alterum ignem, quod nõ corrumpetur ab igne, cum non sit contrarium.

Quinto, quia quod generatur, aut cor 5
rumpitur, est ens actu. Materia est potentia. nõ ergo generatur, aut corrumpitur.

Denique ex analogia rerum artificia- 6
tarum, ex quarum destructione uel constructione, nec destruitur, nec fit ipsarum materia: ergo idem est intelligendum in subiecto naturalium.

Secunda conclusio. Materia est genera- *2. Concl.*
bilis, & corruptibilis p accidens. Est quidem corruptibilis per accidẽs: quia amittit priuationem, quæ est ipsius accidens cum ea coniunctũ. Est generabilis per accidens, quia acquirit in se formam, quam non habebat: sed forma non est ipsamet materia. Nota aũt quod non amittit omnem priuationẽ materia, sed illius formę, quã acquirit. Est.n. impossibile, ꝙ omnẽ priuationem amittat, eo quod sit in potentia ad omnes formas, & simul plures habere nõ possit, vnde fit, ut quandiu sub vna est, aliarum habeat priuationem.

Ex his conclusionibus sequitur, quod tãta est modo materia, quãta a principio mũdi, & vsq; ad finem erit: quia ipsa nec gñatur, nec corrũpitur, hæc.n. secundum formas fiũt; Vnde materia, quę modo est sub vna forma, potest sub multis præfuisse formis, & sub multis successiue erit. Imo quæ nũc est facta vna, potest in plures partes diuidi, sub singulis singulas recipere formas, & e contra diuisæ partes in vnam coniungi, vt notum est.

Ad argumenta igitur respondetur: & *Ad 1.*
ad primum patet solutio ex fundamento præsupposito: motus denominat subiectum; ea tamen ratione, qua illius subiectum est: At generatio potius dicit illum motum, seu mutationem ex parte termini, ob id terminus dicitur generari? Materia vero denominatur secundum nomen exprimẽs illum motum ratione subiecti, puta materia mutatur.

Ad

Ad 2. 1. Solut. Ad secundum respondetur, tripliciter aliquid esse incorruptibile. Vno modo, quod extra materiã, & motum est, ut Angeli. Altero modo, quod non extra materiam, sed extra priuationem, & potẽtiam transmutandi, ut cœli, quorũ materia nõ est in potẽtia ad alias formas. Tertio modo, quod est subiectum primum trãsmutationis, ut materia prima. Quæ sunt primo, & secundo mõ incorruptibilia, sunt perfectiora, sed non quæ tertio modo. Sic respondent aliqui.

2. Solut. Sed mihi uidetur sic dicendum: ꝙ incorruptibile est perfectius corruptibili, quando utrunq; est in eodem genere p̃dicamentali, & ens simpliciter. Cũ uero alterũ ens simpliciter, alterum secundum quid, præstat id, quod est ens simpliciter quamuis corruptibile, enti secundũ quid licet i corruptibili. Materia autẽ est ualde diminutum ens, & imperfectum, compositum uero perfectum: ob id compositum est perfectius simpliciter, q̃uis secundum quid, puta, quo ad durationem, materia possit perfectior dici, sed nõ simpliciter.

An materia appetat formam. Quæstio XVII.

Sententia Auicen. ISta quæstio mouetur propter Ari. q materiam appetere formam docet; ꝙ non admittit Auicenna dicens, se nescire, ĩ quo sensu sit ista propositio Arist. uera, nam si materia dicitur appetere formam, uel est, quia nuda est omni forma, & hoc non, cum semper cum forma sit. Vel quia habet tædium illius formæ, quã habet, & hoc non, quia æqualiter se habet ad omnem formam. Vel quia non est cõtenta illa forma, sed plures uellet, & hoc nõ. quia simul plures recipere nõ potest, Vel quia habet aliquem motũ circa formam, sicut lapis mouetur ad centrum, & hoc non, quia nullum motum ex se hẽt materia. Vel quia in ea est aliquod principium intrinsecum impellens eam ad formam, & hoc nõ, quia ipsa est simplex substantia nuda omni adiecto: Nullo igitur modo appetit formam.

Sententia Alberti. Albertus trac. 3. cap. 17 dicit, materiã appetere formam, esse dirigi a causa uniuersali prima in singulas formas, unde talis appetitus non est in materia, sed in dirigente, & mouente ei psam in formas.

Primum fundam. Quid sit, & quotuplex appetitus. At uero circa hoc aduerte, appetitum non esse aliud, quam inclinationem quandam in bonum aliquod conueniens ipsi rei. Iste autem appetitus est triplex, intellectiuus, sensitiuus, naturalis. Intellectiuus est inclinatio rei in bonum, quod iudicat suo intellectu esse bonum, & hic appetitus est in rationali creatura. Sẽsitiuus est inclinatio rei in bonum, quod ipsa res iudicat bonum per sensum, qui appetitus etiã inest brutis, & uterque dicitur cognoscitiuus eo, ꝙ inclinatio sit in bonum cognitum, & existimatum ab ipsa re esse bonum. Naturalis est inclinatio rei in bonũ suum, quod tamen ipsa nõ cognoscit, q appetitus inest inanimatis etiam, & insensibilibus, ut lapis appetit centrum. Hic autem appetitus non est aliud, quã propensio, & cõuenientia quædam ipsius rei ad tale bonum. Dixi autem, quod talis res non cognoscit esse bonum Nã Deus gloriosus, qui unamquamque rem ordinauit in suo fines, & propensionem dedit singulis in sibi conuenientia; ipse cognouit talia, in quæ res absq. cognitione tendunt, esse illis conuenientia.

1. Conclu. Iuxta hoc dico primo: Materia nõ appetit formã appetitu ĩtellectiuo, nec sensitiuo, hoc autem est notum, quia materia nullo modo cognoscit, nec sensu, nec intellectu.

2. Concl. Dico secũdo, ꝙ materia appetit formã naturali appetitu. In primis, quod appetat, patet, quia habet inclinationem in singulas formas, ut ĩ id, quo perficitur, ergo appetit, nec ista inclinatio aliud est, quã ꝙ materia sic sit proportionata singulis formis, ut quamuis sub una sit, sub aliis æqualiter esse possit, tamen dicitur appetitus, quatenus cum proportionem hanc ad eas habeat, illis tamen est priuata, unde appetitus hic proprie carentiã dicit, & priuationem, sed formaliter illam proportionem ad formam. Vnde patet error Auicennæ: non. n. sumpsit hunc modum, quo materia dicitur appetere.

Appetitus materiæ est æqualis ad omnes formas. Ex his sequitur, quod appetitus materiæ est æqualis ad singulas formas, non magis ad perfectas, quã ad imperfectas, sed sicut priuatio est æqualis, ita & potentia, & appetitus.

Quæ sint nomina materiæ. Quæst. XVIII.

Sex nomine materiæ primæ secundum Auicennam.

NOmina materiæ in duplici differẽtia sunt, quędam propria, quędā metaphorica. Propria Auice. 1. li. suffi. c. 2. assignat sex, quæ etiam recipit Albertus trac. 3. c. 12. Dicitur. n. hyle, subiectum, materia, massa, origo, elemẽtum. Hyle dicitur, quatenus est id potentia ad formas cum ipsarum priuatione: subiectū vero respectu formæ, quam habet, quam distinctionem receperunt ex Themi. 1. Physi. digress. de materia. Notat aũt Auicenna, quòd hoc subiectum est primum ad differentiam subiectorum accidẽtium q̃ sunt composita, & posteriora. Dicitur materia, ut ex ea omnes res naturales sũt confectæ; & ob eandem rationem secundum Auicennam dicitur massa, quamuis secundum Albertum dicta sit massa, quatenus in diuersas portiones diuisa varia composita faciat. Dicitur origo, quatenus est principium generationis rerum. Dicitur elementum, quatenus ex ea omnia primo cõponuntur, & in eam vltimo resoluuntur. Attende, non esse aliud, omnia in materiam resolui vltimo, quam quod ex corruptione nihil fit superstes ipsius rei, nisi sola materia, cætera corrumpuntur. Hæc sunt propria nomina.

Nota 1. An sint diuersa nomina hyle, & materia.

Sed est circa ista primo notandum, ꝙ non oportet, hyle, & materiam duo nomina reputare ita, vt diuersa significent, cum prorsus alterum sit Græcum, idem significãs, quod apud nos materia. Id igitur, quod tribuitur hyle, tribuatur materiæ, & quod materiæ dedimus, detur etiam massæ.

Nota 2. Materia duplex, prima, & secunda.

Vlterius est notandum, duplicem esse materiam, primam, & secundam. Materia prima non aliud est, quam ista substantia de qua diximus, nude, & secundum se cõsiderata. Secunda vero est eadem dispositionibus, & qualitatibus induta. vnde bõ differunt istæ substãtiæ, ac si sint duæ substantiæ, sed sicut eadem nuda, & eadẽ cum qualitatibus. Si prima consideretur, est eiusdem rationis in omnibus reb. naturalibus, si vero secũda, non est eadem. sed varia, secundum quòd variæ formæ varias habent in materia dispositiones, & de talibus dixit Arist. 4. lib. de cœlo, capite quinto, non esse vnam omnium materiam.

Quatuor noīa metaphorica materiæ primę, secundũ Albertum.

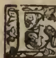
Circa nomina metaphorica, Albertus assignat quatuor. Dicitur. n. materia sylua, mater, fœmina, turpe. Sylua propter confusionem, vt. n. multa artificiata continentur in potentia, & confuse in sylua, sic formę in materia: hæc autem confusio est indeterminatio, & indifferentia materiæ ad formas. Dicitur mater, quia ex ea procedunt formæ. Dicitur fœmina, quia recipiens ab agente formam producit compositum. Dicitur turpe, quia caret secundum se forma, quæ est pulchritudo, poteſtque per talem formã fieri pulchra.

Nota.

Circa hæc nomina aduerte, quod quãuis ita verum sit, tamen iuxta Aristotelẽ materia nõ dicitur mater formarum, sed eorum, quæ fiunt, nempe compositorum. Hæc satis de materia. Ad textum Aristotelis redeamus.

Caput Octauum.

Quot igitur, & quæ sint principia. Tex. LXXI.

EX his, quæ dicta sunt de materia, Aristoteles vult soluere rationes Philosophorum quæ processerunt ex huius materiæ ignorantia. ob in experientiam enim, id est, ob paucam in Dialectica exercitationem, qua nescierũt per se, & per accidens distinguere, a veritate longè remoti sunt. Dubium igitur ipsorum proponit, Si fit aliqnid, uel fit ex ente, uel ex non ente, ex ente fieri nõ potest, quia iam esset ens, antequã factũ esset: nec ex non ente, quia non ens nihil est, ex nihilo autẽ nihil fit, semper enim aliquid est præsupponendum. Vnde ex hoc negauerunt generationes, & rerum corruptiones.

Et sic itaque, quod consequẽter accidit. Tex. LXXII.

NOn solũ illo errore cõtẽti sunt, nã consequenter dixerunt nõ esse, nisi ens vnũ, & nõ multa. Multitudo enim

nim generationem, & factionem præce dētem importat,& ut dixit Philoponus: si multa essent, vnum non esset aliud, & ita esset non ens, vnde esset non ens, & ex tali generatio esse posset.

Nos autem dicimus, quod ex eo quod est. Tex. LXXIII.

Volens Aristoteles errorē antiquorum aperire ex indistinctione ipsorū, cōnatur illorū propositiones distinguendas esse probare, nempe ex ente fit ens, seu ex non ente fit ens: ob cuius gratiam dicit eas esse aliquo modo similes aliis, quæ tamen sunt distinguendæ. Dicit igitur, nihil differre, quantū ad modum loquendi, inter has propositiones, ex ente fit aliquid, ex non ente fit aliqd. Non ens agit, aut patitur, seu ens agit aut patitur. Et iter has, ex medico fit aliquid seu ex non medico fit aliquid, medicus agit, aut patitur. denique nihil differt in locutione per ens, aut per alium quemuis terminum loqui.

Quare cum hoc dupliciter dicatur. Tex. LXXIIII.

Similitudine inter illas propositiones posita, unam illarum distinguit. Dicit igitur de medico dupliciter enunciamus, aut per accidens, aut per se: Per accidens cū illa enunciamus, quæ ipsi insunt, sed nō ut medicus est, sed ut aliqd aliud coniūctum habet: vt si dicas, medicus ædificat, medicus fit albus: hæc.n. non illi, ut medico, sed ut ædificatori, & nigro insunt. Per se uero insunt, quę illi, ut tali insunt, vt medicus medetur, medicus fit, nō medicus. Cum autem ea, quę ei, ut tali insunt, enūciamus, sine dubio maximè propriè enunciamus. Ita similiter fit in ente, & nō ente: enunciamus.n per se, & per accidens, licet maximè propriè cum per se, ut ea, quæ enti, vt ens est, & non enti, vt non ens est, insunt. Sed nō ob id non sunt tales propositiones multiplices: possumus.n. enunciare per accidens, atq; in hoc errauerunt, inquit, Philosophi, quod non diuiserunt, sed contenti fuerunt solo sensu per se. Hic considera breuitatē Aristotelis: noluit enim propositiones enarrare, in quibus de non medico aliquid dicitur per se, ut non medicus fit medicus: aliquid per accidens, ut non medicus fit musicus. Similiter de non ente tantum dixit, non autem de ente, quia in textu sequenti dictu tus erat id latius, ue esset eiusdem repetitio.

Nos autem, & ipsi dicimus. Tex. LXXV.

Distinctionē modo applicat, diciq; primo, ex non ente nihil fieri simpliciter, i. per se, fieri tamen ex nō ente aliquid per accidens fieri aliquid per se ex non ente, est, ꝙ non ens, ut nō ens, faciat aliquid, & hoc fieri non potest: fieri uero ex non ente per accidens est, ꝙ non ens faciat aliquid, sed non, ut nō ens est, sed secundum aliam rationē, & hoc fieri potest, & istud est materia, quę est non ens per accidens rōne priuationis, non autem est per se non ens, & ex tali materia fit res, unde ex non ente fit ens, sed per accidens. Nam materia est nō ens ratione priuationis, hæc tamen est per se non ens, nec ex ea fit per se res. Et aduerte, quod cum dicit, ex non ente fieri per accidens, intellige, ut ex parte componēte, de hoc.n. est sermo, nempe de principio, ex quo intrinsecè res factæ sunt. At quia Antiqui non cognoscebant hāc materiam, quę esset per accidens nō ens, sed omne non ens arbitrabantur esse per se non ens, & nihil: ob id dicit, adhuc est mirabile, & nondum patet, quemodo ex nō ente per accidens fiat aliquid. Non enim ipsi tale principium cognoscebant, quod per accidens esset non ens.

Similiter autem, nec ex eo. Tex. LXXVI.

Postquam unam propositionē distinxit, nempe ꝙ ex non ente fiat aliquid, ac docuit, uerā esse, si sensum per accidens faciat, nempe ex aliquo, ꝙ sit non ens, licet non ut non ens est, aliquid fieri posse.

Alteram

Quō ex ente, et ex non ente fiat aliqd. Alteram modo distinguit propositionem, nempe ex ente fit aliquid, dicitq; ex ente per se, non fieri aliquid, i. quatenus ens, sed per accidens, i. ex illo, quod est ens, fit aliquid, sed non vt ens est. ita similiter dicẽdum est de hac, fit ens: est enim per se sumpta falsa: non enim fit ens, vt ens, quia oportebat ante illud nullum esse ens, aliàs non fieret, sed per accidens est vera, puta fit aliqd, s. ignis, aqua, leo, quæ quidem sunt ens, sed non fiunt in quantum ens.

Nota. In cuius declarationem aduerte, quod semper illius, quod fit, eius negatio præcedit, vt fiat: vnde si ens, vt ens, fieret, oportebat nullum præcedere ens, & ita ex nihilo fieret, quod esse non potest. At cum non fiat ens, vt ens, sed hoc vel illud ens, satis est, quod præcedat aliquod non ens puta non ens illud, quod debet fieri, licet hoc nō ens sit aliud ens: & hoc est, quod Aristoteles intendit docere: quod vt fiat hoc ens (vt re vera fit) non oportet, ex nihilo fieri, sed ex aliquo ente, quod nō sit illud, quo debet fieri.

Quod si dicas, si fit hoc ens, puta lapis & hoc ens est ens: ergo fit ens. Respondet Aristoteles id probare, quod fit per accidẽs, quatenus hoc ens, quod per se fit, est ens. Hoc etiã intellige ex parte subiecti, ex aliquo fit aliquid, nō ex eo, qp illud, ex quo fit, fit ens, quamuis illud sit ens. Sed ex eo, quod est in potẽtia id, quod debet fieri. ac propterea per accidẽs fit ex ente.

Nota. Hæc autem omnia veritatem habent ponendo materiam, vt ab Aristotele ponitur, quam non cognoscentes Antiqui has propositiones non distinxerunt. Tu aduerte hanc expositionem.

Post hæc exemplo ostẽdit Aristoteles quomodo ex ente aliquid per accidẽs fieri dicatur: fiat animal quoddã ex quodã animali, vt canis ex equo, seu vermes ex cane, tunc animal non solum fit ex quodam animali, sed etiam ex animali, sed per accidẽs, quia quoddã illud animal est animal, per se enim animal non fit ex animali: quia iam animal est, sed ex non animali.

Et si aliquid fit. Tex. LXXVII.

Concludit id, quod est, nec fieri p se ex ente, nec ex non ente, imò non fieri ex ente, nec non ente: quia tales propositiones, vt dictum est, faciunt sensum per se. At quia posses dicere, quomodo nec ex ente, nec ex non ente fiunt, & fiunt ex aliquo? Videtur iam medium inter contradictoria: cum. n. dicimus, non ens, non negamus omne ens, sed aliquod puta non ens, quod dēt produci. Similiter cum dicimus ens, aliquod ens dicimus, potestque esse, quod fiat ex aliquo, quod secundum se non sit ens aliquod, nec sit non ens aliquod, & id est materia, quæ non secundum se est non ens producendum, sed ratione priuationis, nec secundū se, est id ens, puta aqua, aut ignis, aut aliud, ex quo illud fit, sed est in potentia vtrumque.

Vnus igitur modus. Tex. lxxviij.

Hunc modum prędictum soluendi esse docet, alterum tamen ponit, nempe per distinctionem entis in ens actu, & ens potentia, ut dicamus, id quod est actu, fieri ex eo quod est potentia, & ex eo, quod non est actu. Vnde fit ex ente, & ex non ente: hæc enim omnia uerificantur ponendo hãc materiam huius naturæ, ut diximus, quam non aduertentes Antiqui dubitarunt, sed per eius cognitionem ipsorum soluuntur dubitationes.

Caput Nonum.

Tangentes igitur. Tex. LXXIX.

In consideratione priuationis modo antiquos reprehendit quosdam, qui cum materiam attigissent, tamen insufficienter dixerunt non separantes, & distinguentes priuationem. Inter hos fuit Plato, qui materiam a priuatione non separauit, ac inde concessit per se aliquid fieri ex

ri ex non ente, admittens argumentum Parmenidis: Quidquid est pręter ens, esse non ens. Ductus autem est Plato ad idem existimãdum, priuationem esse cum materia, quia numero, & subiecto compereret esset vnũ ac inde esse vnum, potẽtia, id est ratione, collegit, quod quidem falsum est. Non enim, quæ numero vnum sunt, ratione statim vnum sunt. Probat autem priuationem, & materiam differre. Primo, materia est non ens secundum accidens tamen; at priuatio est non ens per se: non ergo priuatio est materia.

Nota primo, quomodo priuatio sit per se non ens. Aduerte, quod aliud est per se nõ ens esse priuationem, aliud simpliciter non ens. Simpliciter non ens, est nihil, hoc autem non est priuatio: At per se nõ ens est id, quod intrinsece claudit aliquod non ens, & talis est priuatio, dicit enim negationem, sed cum aptitudine: alterum non ens, alterum ens.

Nota 2. Vnde nota differentias quatuor secundum se nõ entis: hoc est priuatio per accidens nõ ens, hoc est materia, quæ nõ claudit intrinsece priuationem. Simpliciter non ens, & hoc est nihil, non ens simpliciter, & hoc est ens imperfectum.

Secundo probat, priuationem non esse materiam. Materia est prope substantia, non autem priuatio, non ergo priuatio materia. Per substantiam intelligit perfectam substanriam, qualis est prima. Dicitur autem materia prope substantia, quia est pars intrinseca huius primæ, & perfectæ substantiæ.

Quidam autem, quod non est. Tex. LXXX.

Respõdet obiectiõi. QVantum existimo, obiectioni respondet. Posset quidam dicere, nonne Plato materiam magnũ, & paruum dixit? ergo distinxit illam in in duo, sicut ipse Aristoteles. Respondet, non sic Platonem tria principia posuisse; nam per magnum, & paruum, siue singula per se, siue vtraque simul, idem principium significauit, puta materiam: sunt enim duo nomina eiusdem principij, priuationem uero neglexit, quam Aristoteles principium facit.

Et subdit rationem, quare Plato priuationem despexit inter principia cõputare: quia materia est permanens in re, & est mater eorum quæ fiunt: at priuatio intellectum intendenti, & imaginem, id est, ipsam contemplanti, videbitur potius ad maleficium, id est, corruptionem rei facere. Ob id enim corrumpitur res: quia materia est priuata aliis formis. Non ergo priuatio debet inter principia computari, cum principia potius faciant ad esse ipsius rei, quam ad non esse, ad generationem, & non ad corruptionem.

Existente enim quodam diuino. Tex. LXXXI.

SVam opinionem constituit, tria principia distinguens. Primum est diuinũ quid, & appetibile, & hoc est forma, non Deus, vt vult Themist. Forma autem dicitur diuina: quia est quædam participatio, & similitudo esse diuini, iuxta illud 1. de cœlo, c.9. ab illo supremo principio omnib aliis acutius, aliis offuscatius esse, viuereq; dependet. Alterum principium est huic oppositum, puta priuatio. Tertio est ipsa materia appetens formam hanc. Istis vero, qui priuationem a materia non separant, accidit dicere, quod priuatio appetat formam, cum sit idem cum materia. Et ita idem appetit sui ipsius corruptionem per se, quod esse non potest. Vnum enim contrarium per se nõ appetit alterum, nec forma seipsam appetit, quia caretet seipsa, cum nihil appetat, nisi id, quod non habet. Relinquitur quod materia appetat formam, sicut turpe appetit esse pulchrum. At ne quis existimaret, materiam esse turpem, addit, id esse per accidens, puta ratione priuationis. Et nota intentum Aristotelis: vult enim ostẽdere, cum forma sit quid appetibile, ponẽdum esse appetitum, hic non erit in priuatione, sed erit in materia, & non secundum se, sed ratione priuationis. Oportet ergo priuationem non negligere, alias forma non erit quid appetibile, cum sit diuinum, quod falsum est. *Quæ tria principia secũdum Arist. & qualia.*

Corrumpitur autem, & fit. Tex. LXXXII.

MAteriæ singularem proprietatem vltimo loco tradit Aristoteles, nẽpe esse per se incorruptibilẽ, per accidens vero corruptibilem: explicit a item vtrunque. Est quidem per accidẽs corruptibilis, quia amittit priuationẽ formæ, quam acquirit, quæ priuatio erat accidens ipsius materiæ: sed substantia eius, & potentia semper manet, ob id incorruptibilis est per se. Hoc autem probat: si enim materia esset corruptibilis, tunc fieret: cum autem in omni mutatione oporteat aliquod præsupponere subiectum: ergo ante productionem materiæ deberet præcedere aliquod subiectum, & sic sequitur, quod esset, antequam esset: nam illud subiectum esset materia prima: Nam materia est primum subiectum, ex quo in existente fit aliquid per se, hæc enim est ipsius definitio. Vlterius si corrumpitur, in aliquod vltimum resoluitur. ergo esset corrupta, antequam corrumperetur. illud enim vltimum materia est. ac si clarius diceret, cum in omni generatione semper aliquid sit præexistens subiectum, & in corruptione aliquid permanens, non poterit materia generari, nec corrumpi. illud enim subiectum permanens, & antecedens esset materia, non autem id, quod fit, aut corrumpitur.

De principio autem secundum formam. Tex. LXXXIII.

POstquam sufficienter de materia dictum est dicit de forma, nempe prima, an vna sit, an plures, quot, & quę sint, non esse Physicum tractare, sed Metaphysicum De formis vero generalib. Physici est differere, & in sequentibus differetur. Nunc satis est quot sint principia, & quæ, determinasse. Prosequamur vlterius. aliud, inquit, sumentes principium. intellige cum Auerroe. aliud principium scientię, nam hucusque principia plura esse ostendit, in secundo libro ab alio orditur principio quę fiunt, aut natura aut alia causa fieri.

Hic aduerte, quod compositum naturale, ex materia, & forma constat, tamen non est eiusdem modi vna, & altera pars. Nam materia est eiusdem rationis in omnibus naturalibus, ita ut detur vna numero materia secundum se omnium eorum, non tamen datur vna forma prima, sed plures, secundum rerum compositarũ pluralitatem. Quod si datur aliqua forma communis, illa est abstracta, & separata a rebus, nec est pars ipsarum rerum. sicus Idea secundum Platonem, aut gloriosus Deus, unde Physicus talem formam non considerat, sicut materiam. est enim separata a sensu: Metaphysicus est, qui illam considerat cum diligentia, id est quantum ad quid sit, nam quantum ad an sit, hoc est Physicum, vt notat hic Auerroes contra Auicennam, & nos alibi ostendemus. *Nota quo cõpositum componatur ex materia, & forma.*

Hinc est quod Physicus non agit separatim de forma, sicut de materia, sed de singulis speciebus formarum sigillatim: hæ enim Physicæ sunt. *Quo Physicus agat de forma.*

Dices, quare sicut fuit vna materia, nõ fuit vna forma? Dico, quòd non esset tunc generatio, nec corruptio. Quod si dicas, potentia materiæ est communis, debuit ergo terminari in formam aliquam communem. Aduerte, quod hoc fuit unũ motiuum Auicennæ ad ponendam formam corporeitatis: & sine dubio, nescio, an bene perpendit naturam potentiæ materiæ, nam potentia ista non est determinata ad vnum, sed indifferens. vt enim potentia ad contraria recipienda, & potentia generis ad differentias non est ad unum quid, ita nec potentia materiæ, sed semper manet apta ad recipiendam formam, & sic est conuenientissimum principium ad mutationes naturales. *Dubij solutio.*

An aliquid formæ pręfuerit in materia. Quęst. XIX.

SEnsus huius quæstionis est, cũ cõstet cõpositũ ex materia confici & forma, ac materia sit ingenerabilis, formæ vero de nouo producatur, dubium est, an aliqua entitas præfuerit in materia, ex qua talis fuerit facta forma, aliàs.n. videtur ea *Sẽsus quęstionis.*

ex

ex nihilo facta, materia enim non est pars formæ.

1. Snia. Circa hanc quæstionem multæ extiterunt sententiæ. Prima fuit illorum Philosophorum ante Aristotelem; qui non intelligentes, ex quo possent de nouo tales produci formæ, prorsus de medio abstulerunt generationes substantiæ de nouo, docentes generationes esse quasdam alterationes, aut quasdam atomorũ præcedétium congregationes, ut late dictum est.

2. Snia. Altera sententia fuit quorundam, quos refert Duran. 2. sen. d 18. qui. dicebant, in materia præcedere quasdam entitates, ex quibus sunt factæ postea formæ, ut singulæ sint pro singulis formis, quas entitates uocabant possibilitates formarum.

3. Snia. Tertia sententia fuit aliorum, qui dicebant partes formarum præcedere in materia, sed remissas valde, postea generationes intendi: & ita quælibet forma præcedit in materia sub esse remisso, & debili.

4. Alber. Quarta sententia fuit Alberti, trac. 3. c. 3. & c. 15. qui dicit formas omnes secundum esse, & existere, produci, tamen in materia secundum essentiam præcedere, ita ut materia sit, ut quidam habitus formas omnes secundum essentiam præhabens, non quod sint plures, sed vnum sunt, nempe ipsa materia. Rationes horum omnium hę sunt.

1. Ratio, quod aliquid formę præfuit ĩ materia. Prima, & omnium fortissima est. Cum forma, ignis. v. g. producitur, vel aliquid illius formæ præfuit in materia, uel non: si præfuit, habetur intentum: Si non, ergo ex nihilo est facta, quod non est concessum agentibus naturalibus.

Secunda. Secundo. Omne simile appetit suũ simile: Si ergo materia appetit formam aliqd habet, in quo ei similetur, & hoc non est, nisi aliquid formæ.

Tertia. Tertio. Si nihil formæ pręcedit in materia: ergo non est discrimen inter has formas, & animam rationalem. Nam anima hoc habet, quod nihil ipsius præcedat in materia. quod autem sit discrimen huius, & illarum, notum est: hæc enim non educitur de potentia materiæ, illæ uero sic.

Quarta. Quarto. Priuatio est principium naturale per se generationis, ergo aliquid dicit pręter generationem: hoc non est forma, cuius est priuatio: nec ipsa materia: ista enim sunt principia per se: ergo aliquid aliud, & hoc est principium formæ. Hęc sunt argumenta communia omni opinioni prædictæ ex tribus ultimis, & sunt præcipua eorum.

1. Concl. Vt autem hanc difficultatem a principijs aperiamus, sit prima conclusio. Præter materiam oportet aliquam aliam partem substantialem ponere, qua sit compositum, & ea est forma: probatur. Primo compositum substantiale est quoddam perfectum, & completum in substantia, hoc non sit per materiam: est enim imperfecta, & in potentia, vt dictum est: ergo aliud oportet ponere, quo perficiatur. 1. Ratio. Vlterius. Nullum imperfectum in aliquo genere, perficitur in illo genere, nisi per aliquid illius generis. Sed materia est imperfecta substantia, & efficitur perfecta in composito substantiæ, ergo per aliquid substantię: ergo præter materiam est alia substantia in composito, & hæc est forma.

2. Ratio. Secundo. Omne agens, tam intellectuale, quam naturale, propriam in effectu facit similitudinem: ergo in producto est propria similitudo agentis, hæc non est materia, quia materia vnius rationis est in omnibus, ergo aliquid aliud est quo peculiariter agenti assimiletur, & id est forma. Maior explicatur, uocamus agens intellectuale, quod agit secundum artem, naturale, quod secundum naturam suam agit, vtrumque quidem simile producit, sed cum discrimine: Nam naturale agit simile in natura, ut ignis ignem, leo leonem, intellectuale vero agit simile in arte, seu in imagine, quam secundum artem sibi format in mente, vt agat.

3. Ratio. Tertio. In omni motu, & mutatione non solum est subiectum, sed terminus, in quem talis motus & mutatio terminetur. Sed materia est subiectum mutationis substantialis, ergo præter eam oportet ponere aliam substantiam, vt terminum: & hæc est forma. Multis alijs mediis posset probari cõclusio hæc, sed sufficiant ista. Vide Sanctum Thomam, q. 1. de formis art. 2.

2. Concl. Nota formę definitionem. Secunda conclusio. Forma est actus simplex formalis, vnum per se cum materia componens, principium propriarum opera-

L

operationem rei. Hæc conclusio est velut definitio explicans ipsius formæ naturam, ob id singulæ partes sunt explicandę For ma dicitur actus, quia dat esse materiæ perfectum, & determinatum in specie certa. Nam actus materiæ est imperfectus, & communis, ac potentialis, forma determinat, & perficit ad certam speciē: ob id actus determinate dicitur, quia nihil habet potentiæ, ut ab altero actu possit determinari physice. Dicitur simplex, ad excludendum actum, qui est totum compositum, qui simplex non est, cum in duas substantias partiales diuidatur; at forma est simplex, & incomposita substātia, vt diximus de materia, quod probat S.Th.q.3.de formis, ar 1. At quamuis forma sit simplex, non tamen est simplex in vltimo gradu simplicitatis, quia oportebat, quod non solum non esset composita, sed nec cum alio cōponeret, & in hoc anima est minus simplex, quam Angelus. Vide Sanctum Thomam, quæst. 3. de formis, articu. primo, & Albertum tracta. 3. ca. 13. Dicitur formalis, vt intelligas quo modo forma det esse materiæ. nempe seipsam, informādo, & vniendo sibi materiam, sicut albedo se ipsa facit parietem album: & hoc ad discrimen causæ efficientis, quæ dat esse, puta ignis facit lignū ignem, sed non dando seipsum, sed aliquid aliud extra se producendo. Dicitur, vnum cum materia per se faciens, ad excludendas formas accidentales; hæ enim actus sunt simplices, & formales, sed cū eo, cuius actus sunt, non faciunt vnum per se, sed per accidens: non enim complent accidentia subiectum, at forma complet materiam. est enim materia dimidium ens, ut diximus, ac ob id dicitur facere vnum per se cum materia. Dicitur principium operationum propriarū, quia actio formæ tribuitur, & ea omnia quæ insunt omnibus rebus materialibus, sed quibusdam hæc, quibusdam illa. Ex his poteris naturam formæ contemplari.

3. Conclu. Tertia conclusio. Nihil formæ præcedit in materia ante ipsius introductionem. Hæc est contra illas tres sententias, quæ sunt profecto inintelligibiles; & probatur conclusio. *1. Ratio.* Primo. Illud formæ, quod in materia ponitur, vel est idem numero cum forma, uel non; si est idem cū forma producenda, iam forma producenda non de nouo fit. Si vero non est eadem, vel ipsa conuertitur in formam, & hoc est naturaliter impossibile, quod vna substantia in aliam conuertatur prorsus ita, vt vna fiat altera: si vero non sic, sed ex ea fiat altera, tunc oportet, aliud superaddere, ex quo simul cum illo præcedente fiat forma: petam igitur ex quo factum est illud additum, esset enim ex nihilo, vnde eadem redit difficultas.

2. Ratio. Secundo. Id quod in materia ponitur, uel est idem cum ipsa, vel non: si est idem, iam non dicit quicquam contra nos, nec difficultatem fugientes soluunt: si vero non est idem cum materia, iam compositum facient, aut per se, aut per accidens ante formam, quorum neutrum est uerum. Multa possunt argumenta proponi contra has sententias, sed cum ex ipsismet earum constet improbabilitas, & falsitas, prætermittantur.

4. Conclu. Solum cōpositū per se generatur, uel corrumpitur. Quarta conclusio. Id, quod primo, & per se corrumpitur, generatur, producitur, est compositum ipsum, ita quod actio non terminatur primo, nisi in compositum: sic enim leo, aut ignis, aut aliud simile, non autem forma, aut materia: & hæc conclusio est maxima tenenda, ex cuius ueritate pendent multæ graues Physicæ determinationes, quam docet Aristoteles hoc textu 84. & probauerat per textus aliquot antecedentes, & est notandum caput octauum lib. 7. Meta. vbi per multa uerba eam docet.

1. Ratio. Et probatur. Id primo fit, quod primo erat in potentia materiæ: Facere enim est id quod erat in potentia ad actum reducere, vt dicitur 4 Physic. tex. 84. sed in potentia materiæ (uti diximus superius) est primo ipsum compositum, & ad hoc est ordinata talis potentia: ergo id primo fit ac producitur. Præterea; id primo fit, cuius est esse, cum productio sit uia ad esse, sed compositi est esse, cum ipsius sit operari, ergo ipsum primo fit.

5. Conclu. Formæ per se nō producūtur, sed cōproducūtur. Ex hac autem sequitur quinta conclusio. Forma non producitur per se, sed comproducitur ad productionem compositi: quod est dicere, actio in ipsum compositum terminatur primo, & consequenter,

sequenter, ac uelut per accidens in ipsam formam. Hæc est singularis doctrina S. Tho. 1. par. quæst. 9. artic. 2. Ex quo patet, quid sit formas educi de potētia materiæ, non enim est aliud, quam eadem actione consequenter fieri, & habere esse, qua fit compositum, quod educitur de potentia materiæ.

Nota discrimē inter alias formas, & animā rationalem. Ex hoc colliges discrimē animæ rationalis, & aliarum omnium formarum: Hæ enim omnes eadem actione habent esse, qua compositum fit. At anima rationalis a solo Deo creatur, & habet esse, agēs uero naturale uniendo eam materiæ facit compositum, ob idque anima rationalis non educitur de potentia materiæ. Aristoteles 2. de generatione Animalium capite. 3. dicit, animam de foris aduenire. Vnde fit, quod destructo etiam composito, ipsa non destruatur, reliquæ uero sic: ita enim se habent in generatione, & corruptione.

Ad arg. Per hæc possumus ad argumēta respōdere, in quorum solutione magis difficultas declarabitur. *Ad 1.* Ad primum, quod erat omnium potissimum, negandum est prorsus cum Aristotele fieri formas, aut produci, sed composita fiunt, non ex nihilo, sed ex materia: formæ vero consequenter fiunt, & comproducuntur: vnde non est ipsarum creatio: quia creatio est actio, qua aliquid primo fit, formæ uero non primo fiunt: hæc autem est uis concessa agentibus naturalibus, ut compositum producerent, ac simul mediante composito formas attingerent quod non est creare, nec aliam Philosophiam habemus ab Aristotele, & est optima, & notanda.

Ad 2. Ad secundū negamus, simile appetere semper simile sibi in forma, appetimus enim cibos, & alia, quæ nobis non sunt similia, sed conuenientia, ita materia formam appetit, sicut imperfectum perfectum.

Ad 3. Ad tertium diximus iam discrimen inter formas reliquas, & animam rationalem.

Ad 4. Ad quartum dico, q̄ priuatio dicit potētiam in materia cum negatione formæ & hoc sufficit, ut sit principium generationis, ut dicemus inferius.

Nota q̄ no Ex hac determinatione unū sequitur, nempe differre generationem a creatione: generatio enim est ex aliquo præsupposito. Vnde non facit totum ens, quod generat, sed materiam perficit: at vero creatio est productio ipsius rei totius: creare ergo equum, est totam equi substantiam de nouo facere, generare uero est ex præsupposita materia, & ex parte illum facere, ac ob id creare est de nihilo, id est, post nihil facere aliquid, & S. Thom. 1. p. q. 45. arti. 1. dicit, creatio est productio totius entis. *differat generatio a creatione.*

Dubitabis, an agēs naturale possit creare. Dico, quòd non, quia omnis actio naturalis præsupponit aliquod subiectū, & partem, ex qua fiat res: at creatio nihil præsupponit. Aliam rationem adhibet S. Thom. 1. par. quæst. 45. ar. 5. quia est opus uirtute infinita ad creandum, cum sit distancia infinita inter ens, & nihil, uirtus autem infinita non potest esse in agente naturali. *Dubium an agens naturale possit creare.* *Sententia D. Th. & Authoris.*

Scotus 4. sent. d. 1. q. 1. reprehendit hanc rationem dicens, quod ens non distat a nihilo in infinitum, nisi secūdum esse ipsius entis: vnde tantum formica ab ipso nihilo distat, quantum est ipsum esse formicæ, quod est finitum. *Sententia Scoti.*

At quidquid sit de hoc, aduerte, quod virtus non solum est pensanda ex effectu, qui fit, sed ex remotiori potentia materiæ, ex qua educitur, vnde maior uirtus, & actiuitas est necessaria ad faciendum ignem ex ferro, quam ex stupa. cum ergo non sit vlla potentia remota ab actu tantum, quantum est nihil; sine dubio colligitur, virtutem infinitam esse necessariam ad creandum, aut saltem tantam, quanta naturaliter non est concessa ulli agenti naturali. Et hæc sufficiant de quæstione præsenti. *Nota unde sit æstimāda virtus agentis.*

An materia sit causa corruptionis, an forma. Quæst. X X.

Cvm iam duplicem hanc partem in composito constituerimus, & quid sit utraque, explicatum sit, dubitare quis posset, cum talia composita corruptibilia sint, vnde eis corruptio adueniat. non. n. patet, an a forma, an a materia id sit, & procedat.

Prima sententia Auicennæ. Auicenna 1. suæ Physicæ, cap. 3 opinatur a contrario prouenire corruptionem, ob idque res corruptibilis est, quia cõtrarium habet.

Secunda sententia Auerr. Auerroes lib. de substantia orbis contrarium, & materiam causas corruptionis ponit, eo quòd Arist. 7. Met. tex. 22 & 29. materiam inquit esse, secundum quam res potest esse, & non esse.

Tertia aliorum sententia. Alij a forma corruptionem prouenire dicunt, nam Aristoteles hoc primo libro, tex. 63. dicit formam sui absentia vel præsentia facere mutationem.

Quarta sententia Authoris Dico ad hoc, quod aliud est loqui de principijs corruptionis, aliud loqui de principio, vnde ista passio proueniat composito, nempe corruptibilitas. Si de principijs loquamur, sunt ista, materia, forma, priuatio, & causa efficiens, hæc enim in mutatione quælibet necessaria sunt. Si vero de principio, vnde corruptibilitas prouenit, sit sermo, id est, materia priuationi annexa, id est, capax formæ, & ipsius priuationis, vnde Aristoteles tex. 80 dicit, priuationem ad corruptionem, & maleficium facere, & idem ibi explicat Simpl. Themist. D. Thom. & Philop. Materia ergo est causa, & principium in composito, quantitatis, & dimensionis, est etiam causa alterationum secundum contrarias qualitates, est etiam causa corruptionum rerum. At forma est causa, quod res sit sub certa specie, est causa actionum rei, sola enim forma est actiuum principium, est causa eorum, quæ peculiaria sunt, & non in omnibus naturalibus inueniuntur, quales sunt proprietates, passionesque rerum propriæ. Est causa etiam figurarum naturalium, figuræ enim rerum naturaliũ maxime specificant, & substantiales formas comitantur, ipsasque indicant.

An priuatio sit principium naturale. Quæst. XXI.

Multa in precedẽtibus diximus de priuatione, & ĩ expositione text. & in quæstionibus precedẽtibus, vt autem melius intelligantur, sit primũ argumentum.

Non ens, non est principium rei naturalis, at priuatio est non ens, cum sit negatio quædam, & id Aristoteles fatetur, non ergo est principium.

2. arg. Secundo Materia est prorsus idem re, & ratione cum priuatione, non ergo opus est, ipsam distinctum principium facere a materia. probo antecedens, materia, & priuatio sunt idem numero, vt dicit Aristoteles, ergo idem specie, ergo idem definitione, ac per consequens ratione. hæ enim consequentię videtur bonę ex ipsa logica, quæ enim sunt idem numero vel diuersa solo numero, specie, & ratione eadem sunt, maior enim vnitas includit minorem, vt patet.

3. arg. Tertio. Si priuatio esset aliquid præter materiam, sequitur, quod oporteret multiplicare tot priuationes, quot sunt formæ, quod videtur extra rationem.

Primum fundam. Circa hæc aduerte primo, quod priuatio, vt antea dictũ est, differt a negatione pura: Hæc enim dicit absentiam alicuius, nihil positiui ponens, vt non homo solam hominis negationem dicit, At priuatio dicit non solum negationem formæ, sed in aliquo subiecto, ut non homo priuatiue est aliquid, quod non est homo, ob id 4. Metaph. tex. 6. priuatio dicitur negatio intra genus, nec solum priuatio ponit subiectum, sed aptitudinem in subiecto ad illam formã, cuius est priuatio, ut negatio formæ in subiecto apto ad illa sit priuatio, & talis priuatio est in materia prima. *Quõ differant priuatio, & negatio.*

At ista non sufficit ad generationem, sed vlterius priuatio dicit aptitudinẽ, potentiam propinquam ad illã formam, vnde non homo non dicitur lignum: quia est potentia remota, sed embrio, qui est in proxima dispositione. vt fiat homo: idem de quocunque alio dicendum est, talis priuatio est, quæ dicitur principium.

Secũdum fundam. Aduerte secundo, quod si puram essentiam generationis consideremus, & mutationis, priuatio nõ dicit formam aliquam præcedentem in subiecto, sed quod non dum sit id, quod debet fieri, ponit enim subiectum cum aptitudine, at quia naturaliter tale subiectum non est sine opposita aliqua forma, nec agens aliter possit transmutare, & agere in subiectum, sic euenit, quod priuatio ponit oppositam aliquam forma in materia, unde non ignis est aqua, aut quoduis aliud, quod in ignem transmutatur. *Quid dicat forma liter priuatio.*

Aduerte

3. fundamentum. Aduerte tertio, Principia rei compositæ non esse, nisi duo per se, formam, & subiectũ, generationis vero, & productionis est etiam priuatio principium: quod est dicere, vt ex subiecto fiat aliquid, oportet, ꝙ subiectum nondum sit id, quod debet fieri, aptum tamen, vt fiat, hoc autem est habere priuationem. *Alia sũt principia generationis, alia rei generæ.*

1. Conclu. His suppositis, sit prima conclusio. Materia, & priuatio non sunt idem ratione. *1. Ratio.* Hanc multis probat Aristoteles. Primo, quia priuatio secundum se est non ens, vt pura quæ claudit negationem, non auté materia. *Secundo.* Secundo, quia priuatio non est pars substantiæ, materia vero sic. *Tertia.* Tertio. Priuatio non appetit formam, materia vero appetit. *Quarta.* Quarto materia perseuerat in composito, priuatio recedit nõ ergo sunt idem ratione. Alia argumenta Aristoteles ponit, quæ prætermittimus, quia facilia sunt in textu, & res est nota.

2. Conclu. Secunda conclusio. Priuatio est principium intrinsecum productionis naturalis, non tamen ipsius compositi: id est, priuatio, nec est subiectum, nec forma, sed terminus a quo generationis.

3. Conclu. Tertia conclusio Ex priuatione hac sequitur appetitus materię ad formam: quod est dicere, propterea materia dicitur appetere formam, quòd cum sit apta ad eam, nondum habet: ipsi tamé, ut suę perfectioni proportionabilis est, adaptari potest.

Ad 1. Per hæc ad argumenta respõdetur. Ad primum dicitur, ꝙ priuatio non est oĩno non ens: non. n. est pura negatio, sed quid reale ponit, & hoc sufficit, ut sit generationis principium, quamuis non rei.

Ad 2. Ad secundum dossumus uno modo dicere secundum doctrinam Scoti: Dupliciter dici aliquid unum numero intrinsecè aut extrinsecè: id est unum numero intrinsecè, quod est ultimus actus non am plius in plures partibilis, qualia sunt indiuidua cuinslibet speciei. Extrinsecè uero, quæ unum subiectum habent. & tali unitate extrĩseca omnia accidentia unius subiecti unum sunt numero, non tamen intrinsecè. Per hęc respondetur, quæ sunt unum intrinsecè numero. sunt unum specie, sed nõ quę sunt unum extrinsecè. Sic autem dicuntur materia, & priuatio unũ, ob id non sunt idem ratione. *Nota dupliciter aliquid dici idem numero.*

2. solutio. Possumus etiam dicere, quod accidentia non habent aliam unitatem numericam, quã a subiecto, ob id, quæ insunt uni subiecto, unum numero dicuntur. In accidentibus autem non ualet illud, quę sunt unum numero, sunt unum specie. *Nota de unitate numerica accidentium.*

Ad 4. Ad quartum dico, quod materia secũdum se unam habet priuationem, quæ si respectu ipsius compararetur, una est, at ad formas relata, plures dicitur.

Sed aliter respondeo, & est notanda solutio, quod dupliciter loqui possumus de priuatione: aut de ea, quæ est in materia prima, quę dicit potentiã primam ad quãlibet formã, & hæc una est ex parte ipsius, ut modo dicebam, aut loqui possumus de ea, quæ est in materia proxima ad quamlibet formam, quæ est terminus propinquus generationis, & hæc multiplex est, sicut multiplex est materia ꝓxima, & multiplex forma introducenda. *Nota quõ ĩ materia una sit uel multiplex priuatio.*

Cum autem dicitur, priuatio est principium, intellige in genere, siue sit hæc, siue illa; sicut etiam cum dicitur forma est principium, nõ de una forma, sed uniuersaliter de qualibet forma intelligitur: & ita argumentum manet solutum. Nec reputamus inconueniens, multas admittere priuationes, sed non in una materia, sed in singulis proximis materiis singulas proximas priuationes. Ipsius uero materiæ secundum se, una est priuatio secundum se. Atque hæc pro præsenti sufficiãt dicta de priuatione, quæ erat tertium principium.

Finis primi libri Physicorum.

IN LIBRVM

IN LIBRVM
SECVNDVM
DE PHYSICO AVDITV.

De intentione, ac diuisione huius Libri.

Aliorum sententia.

Vbium statim se primo offert de intentione libri huius: non enim omnes in ea conueniunt. Auerroes.n. & Sāctus Thomas hic principia sciētię tradi docet, nempe incomplexa, subiectum, passionem, & medium, & est congrua expositio. Simplicius vero dicit, hic tradi principia propria substantialis mutationis, nam in primo de uniuersali mutatione tam substantiæ, quam accidentis dictum est. Sed hæc non placet, nam quæ dicta sunt de accidētibus in primo, gratia exemplorum, & declarationis dicta sunt. Philoponus non male dicit hic agi de forma, nam in primo abundanter de materia, parum de forma dictum est: sed in hoc amplius de forma parum de materia dicitur.

Sentētia Authoris. Sed mihi uidetur posse dici, quod in primo libro de principijs generationis rerum naturalium dictum est. Hic uero de principiis motuum, qui consequuntur res naturales, & postea in tertio de ipso motu, & credo hoc esse magis ad mentem Aristotelis.

Diuisio libri. Diuiditur ergo iste liber ī tres partes. In prima de natura est sermo, qui est principium motus: In secunda, quomodo Physicus a Mathematico differat, quia uidentur de re naturali uterque disserere: In tertia, de causis est sermo, ut quæ causa sit natura, intelligatur. Atque hæc circa Libri intentionem.

Caput primum.

Eorum quæ sunt. Tex. I.

Ptima methodo, quid natura sit, indagat. vt enim 1. de Anima, c. 2. inuestigaturus quid esset anima, animata inanimatis comparauit, ac in quo differrent, percepit, nempe q̄ animata a se mouentur, & cognoscunt, inde que colligit animam esse principiū quoddam motus, & cognitionis, ita & modo naturam quid sit ostensurus, id in quo naturalia a non naturalibus discrepēt, quæ rit, per id enim constabit definitio naturæ. Ante omnia uero distinctionem ponit eorum, inter quæ est comparatio facienda. Eorum, inquit, quæ sunt, quędam sunt natura, id est, constant natura, quædā ob alias sunt causas, id est, quædam sunt naturalia, quædam non naturalia. Quæ autem naturalia sint, exemplis explicat, nempe, animalia, ipsorū partes, plātæ, elementa quatuor, & alia huiusmodi, puta mixta inanimata ex elementis cōpositi. *Methodus Arist. in inueniendo quid sit natura.*

Sed quid per alias causas intelligit? Respōdet Themist. & alii, artē, electionem, fortunam: quædam enim arte, ut artificiata: quędam electione, ut actus morales: quædam fortuna, & casu fiunt, ut mōstra, & alia huiusmodi, & hæc non naturalia dicuntur. At quamuis ita sit secundum ueritatem, existimo tamen Aristotelem hic de artificiatis agere; hæc.n. maximā habēt cū naturalib. proportionem, & solum est sermo de cōpositis, non de actionib aut accidentibus. sed sensus est, compositæ res quæ in reb. comperiuntur, quędam arte, quędam a natura sunt factæ. *Dubium secundū.*

Nec

Nec modo monstra a naturalibus sepa rantur, modo enim communiter loquitur, ut omnes sentiunt: ex hac enim communi opinione, id quod intendit, nempe definitionem naturæ vult indagare.

2. Dubiũ. Dubitabis, quare dicit animalia, & ipsorum partes esse naturalia entia? Them. Alex. & Philo. respondét, quia in hoc dif ferunt partes naturalium a partibus artificiatorum, quod partes naturalium sunt etiam a natura, vt manus, pes, caput, & reliqua: At partes artificiatorum non sunt ab arte: nam partes domus, ligna, lapides, a natura, non ab arte sunt. *Sententia Alexãdri*

Sententia Simplic. Simplicius hoc nõ recipit, dicit enim; quod partes etiam ab arte sunt, vt cubicula, muri, tecta, & in statua etiam partes ab arte sunt: nam lapides, & aurum, & lignũ materia est, non pars: Materia autem, nec in naturalibus est naturale quid, sed est natura. & mihi hoc placet, præsertim, quia hoc modo non partes animalium solum, sed etiam elementorum, & mixtorũ oportebat dicere esse naturalia entia.

Sententia Authoris Præterea dico (quantum existimo) ob id Aristotelem distinguere partes viuentium, quia nõ sunt eiusdem rationis cum ipso toto: non enim caput est animal, aut manus; propterea erat ratio dubitandi, an essent naturalia entia. In elementis vero, & mixtis, cum partes sint eiusdem rationis cum toto, sicut totum constat esse ens naturale, ita & partes. Vnde id intelligé etiam de partibus plantarum, sicut de animalibus, quamuis non sint tam diuersæ a toto, sicut partes animalium: ob id in his explicat Aristoteles. & attende, quod est sermo de partibus integrantibus, non de materia, & forma, hæc enim non sunt naturalia, sed naturæ.

Omnia autem, quæ dicta sunt.

Constitutis naturalibus, modo differentiam eorũ a non naturalibus ponit. Est autẽ hæc differentia, ꝙ naturalia in se habent aliquod principiũ sui motus, vel quietis, id est, eo, quo naturalia sunt, aliquo motu mouentur, cuius in se principium habẽt, ut lapis mouetur deorsum, ignis sursum, animalia progrediuntur, reliquaq; naturalia, vt talia, aliquem participant motum. Artificialia vero, vt talia sunt, non mouentur, vt cathedra ratione figuræ artis nullum motum participat. Distinguit autem Aristoteles motus hosce, est enim motus localis, qui fit secundum locum: est augmenti, & decrementi, qui fit secundum quantitatem: est alterationis, qui est secundum qualitates, atque his mouentur res naturales.

Quæ autem quibus moueantur motibus, non facile est explicare, propter diuersitatem opinionum. Simplicius existimat hos tres motus esse tribuendos elementis solis, vt omnia dicantur moueri secundum locum, ignis secundum augmentum, aqua secundum alterationem, qua densatur, & condensatur. & hoc asserit Simplicius, quia existimat animam non esse naturam, quæ est in uiuentibus, ob id motus viuentium, vt talia sunt, nõ sunt naturales. *Dubium.*

Sed pace Simplicii, hoc est fingere ad libitum. Etiam fundamentum est falsum: anima enim natura est actiua, vt dicemus postea. Adde quod eẽt sibi ipsi cõtrarius. nam expresśe 8. Physic. tex. 27. animalia probat a seipsis secũdum naturam moueri, quæ in se motus præsentes habeant.

Ob id dico primo cum Themis. & Alexan. quod non sic est sumẽda ista motuũ diuisio, ut quibus vnus inest motus, non insit alius, imò quibusdam possunt omnes inesse, sed distinctio est diuersorũ motuum, quorum vnus non est alius. Vnde secundum Auerroem dico secundo, quod secũdum locum mouentur animalia, elementa, mixta, cœli, licet non omnia eodẽ modo, vt posterius dicemus. Secundum augmentum mouentur sola viuentia, reliquorum enim non est augmentum proprium. Secundum alterationẽ omnia mouentur præter cœlos, quamuis nõ eodem modo, vnde patet, quædam esse, quæ non mouentur omnibus motibus, quędã vero sic. Nã animalia omnibus mouentur, cęli tantum secundum locum: elementa vero, & mixta inanimata secundum locum, & alteratione.

Lectus

Lectus autem, & indumentum. Tex. I I.

CVm naturalia, ut naturalia aliquo moueri motu docuisset, nunc arti ficialia, ut talia sunt, nullo modo moueri docet, vt lectus a forma artis non habet in se, nec motum secũdum locum, nec alterari, nec augeri, sed totus motus est ab extrinseco Quod si dicas, nonne le ctus est grauis, vt lapis, & deorsum de scenderet, nisi impediretur? Similiter calefit, & alteratur? Respõdet Aristoteles id non esse, vt ab arte est, sed vt naturale id participat, puta, quia ex ligno, quia ex ferro, aut ex aliquo alio est, quæ quidem naturalia sint.

Tanquam natura sit. Tex. III.

EX proposita differentia inter naturalia, & non naturalia colligit egregie quid sit natura. Cum enim naturalia in hoc à reliquis differant, quod motus in se principium habent, erit igitur natura principium & causa motus, & quietis eius, in quo est primum per se, & non secundum accidens.

Nota 1. duplex principiũ motus in trinsecum & extrinsecum. In cuius declarationem aduerte, quod motus duplex esse potest principium. alterum intrinsecum, alterum extrinsecum. Extrinsecum est illud principium, quod nõ est in eodem subiecto cum illo motu, vt ignis est extrinsecum principium calefactionis aquæ: quia ille motus calcfactionis est in aqua, at ignis nõ est in aqua. intrinsecum principium est, quod est in illo subiecto, in quo est ipse motus, vt cum nobis deorsum fertur, est principiũ quoddam in lapide, quo fertur, idque est intrinsecum: quia est in illo, in quo est ipse motus. Attende ergo, quod natura est principium motus intrinsecum, id est, est principiũ, vt moueatur illa res, in qua ipsum est, ac ob id dicitur, est principium motus eius, in quo est.

Nota 2. principiũ intrinsecum motus duplex, principale, & instrumẽtale. Aduerte vlterius, quòd adhuc istud principium est duplex, instrumentale, & principale: vt in motu lapidis instrumentale est grauitas: in reliquis sunt quædam virtutes, & accidentia ipsorum. Principale vero in lapide est forma ipsius substantialis, in reliquis vero, aut forma, aut materia.

Attende, quod natura non est principium instrumẽtale, sed principale, & substantiale: ideo dicitur in illa definitione, primum. est enim illa particula coniungenda cũ principio, ut sit sensus, est principium primum; & non cum sequenti, vt putauit Auerroes.

Nota 3. principiũ motus in aliquo duplex, vel per se, vel per accidens. Aduerte præterea, quod principiũ alicuius motus in aliquo potest esse duplex aut per se, aut per accidens. Per se est (loquimur autem de intrinseco) cum illi rei competit moueri, quia tale principiũ habet, ut forma lapidis est principiũ intrinsecum per se, quia lapis ob illam formã mouetur: per accidens est, cum res nõ habet moueri, vt tale principium habet, sicut Medicus sanat se, tunc medicina est principium motus intrinsecum: quia sanatio est in ipso Medico, sed est per accidẽs: quia vt Medicus nõ habet sanari, sed ut infirmus: & signum, quod sit per accidens, est, quia aliquando recipitur sanatio, & sanatur is, qui non est Medicus, quod quidem ostendit, medicinam per se non efficere motum intrinsecum.

Attende ergo, quod natura debet esse principium intrinsecum per se, ac propterea ponitur illa pars definitionis, per se, & non secundũ accidens, ac excludendas aliquas formas artificiales, quæ per accidens sunt principia motus intrinseci: quamuis aliæ sunt, quæ nec per se, nec p accidens sint motus principium intrinsece, vt ars domificandi, & similes, quæ nullo modo possunt in se operari. Atq; hæc sufficiãt pro explicatione definitionis, est enim postea magis examinanda in quæstionibus.

Naturam autem habent. Tex. IIII.

CVm quid sit natura, docuisset, quæ dicantur habere naturam, seu entia naturalia, explicat, dicitq; substantias tale principiũ habentes esse entia naturalia, nihilq;, nisi substãtiam dici habens naturam, quod quidem probat. Natura aut est subiectum, puta materia, aut in subiecto, puta forma. sed nihil habet materiam,

materiam,& formam per se, nisi composita substantia. ergo ea sola est habens naturam.

Nota qd forma sit in subiecto. Aduerte,ꝙ forma dicitur esse in subiecto,non sicut accidens,& materia dicitur subiectum,non sicut accidentium subiectum:quæ omnia late in primo libro explicata fuerunt.

Secundum autem naturam. Tex. V.

CVm quid natura,quid habens naturam explicuisset,declarat modo quid sit ens secundum naturam,& dicit, ens secundum naturam dici, tam compositum,& habens naturam, quam passiones,& proprietates, quæ a natura procedunt,vt ferri sursum,ferri deorsum, sunt secundum naturam ignis, & terræ: quæ quidem proprietates non dicuntur, nec natura,nec habẽtes naturam. Ex quo habes,naturam esse ipsum motus principium,habens naturam ipsum compositũ substantiale,ens secundum naturam,& tale compositum, & proprietates naturam consequentes.

Quia igitur est natura. Tex. VI.

EXplicato iam,quid sit natura, quid habens naturam, quid ens secundum naturam:posset quis modò dicere,quomodo ostensum est, quid sit natura,nondum discusso,an sit natura? Respondet huic dicens quod est per se notum,naturam esse;constat autem ex 1. Poster.cap.8. de per se notis non esse opus tractare,aut interrogare,an sint: dubitare .n.de per se notis,an sint,est signum hominis, qui non potest distinguere per se nota a non per se notis:& talib.hominibus accidit id, ꝙ accidit cæco disputanti de coloribus:hic.n. potest quidem syllogizare & disputare,sed non habebit sciẽtiam rei,nisi solum scientiam nominum, quia nõ distinguit,& cognoscit id, quod per se notum est:ita similiter isti,qui per se nota non cognoscunt,ostendunt se nõ habere potentiam cognoscendi per se nota,ideoq; scientiam solam nominum habebunt,non rei. Hoc est, quod dicit textus,quod contingat hoc pati,id est quod istis eueniat eo quod per se nota ignorẽt: manifestum est,nempe quod quantumcunque disputent:sicut cæcus de coloribus,quos non vidit, solam vocum cognitionem habent, non rerum ipsarum. & nota hanc expositionem,quia nescio, an a multis locus sit intellectus.

Videtur autem nõnullis natura. Tex. VII.

PLacet in hoc loco expositio Sancti Thomę,& Auerrois,qui docent Aristotelem velle materiam probare esse naturam ex antiquorum etiam opinione. Hi enim id,quod secundum se est informe permanens in generatione & corruptione,vocabant materiam,ut in artificiatis lignum,ęs,aurum, & similia sunt materia:hæc enim, reliquis destructis formis permanent. & inducebantur hoc argumento. Id,quod est substantia cuiusq;, est natura:sed materia est substantia:ergo ea est natura quod esset substantia ostendebant;quia id,quod permanet, & patitur semper,nec corrumpitur, est substantia:talis est materia, quod Antiphon hoc signo ostendebat. Sumatur statua lignea talis,vt possit lignum putrefieri,& germinare,& condatur sub terra,tunc produci tur lignum,non statua.ergo lignum erat substantia,non forma statuæ,atque id est natura.

Si autem horum aliquid. Tex. VIII.

OStendit etiam materiaam esse naturam in reb.naturalibus,sicut in artificiatis,ob eandem rationem: ut .n.lignum,aurum,ęs permanet sub diuersis formis artificialibus,ita est etiam materia permanens in istis, ex qua facta sunt, puta aqua,aer,aut quid simile, quæ materia dicetur etiam natura horum, sicut illa erat natura artificiatorum.

Quocirca sane hi quidem. Tex. IX.

CONcludit, Antiquos omnes materiam posuisse naturam, sed nō omnes eodem modo, quilibet n. ponebat naturam illam substantiam, quam existimabat esse principium: Vnde qui aquā esse principium putauit, illam esse naturā dicebat: Similiter qui aerem, aut ignem, aut horum medium, aut omnia simul. deníque pro diuersitate principiorum erat diuersitas in assignanda hac natura: omnes tamen conuenere materiam esse naturam, & substantiam: formas autem esse accidentia, & dispositiones quasdam huius substantiæ, quorū opiniones in libro primo satis sunt enarratæ, & expositę.

Et horum quidem quodlibet. Tex. X.

DEclarat, qualiter isti huiusmodi principia ponebant. Dicebant .n. ista principia esse ꝑpetua, nec corrumpi inter se, reliqua vero corrumpi, & generari, vt Empedocles dicebat, semper manere ignem, aquam, & reliqua duo; cætera omnia, nẽpe mixtiones varias, quę erant formæ, destrui infinities. Concludit ex omnibus, materiam dici naturam.

Nota. Vbi aduerte, quod non probat opinionem Antiquorum in positione materiæ, cum multo aliter (vt visum est) sentiat de materia. sed in hoc, quod materiam naturam esse fatebantur, quamuis quæ vera esset materia, non intelligerent. Postea subiungit contra Antiquos, formam esse ẽt naturam. At ne uideretur æquiuocatio de forma accidentali, quæ figura dicitur (hęc. n. nō est natura) addit. Quæ secundum rationē dicitur, idest a qua sumitur definitio, hæc est substantialis, & natura dicitur.

Vt enim ars dicitur. Tex. XI.

TRibus rationibus ostendit, formam dici naturam, quarum prima est. Vt se habet ars ad artificiale, ita natura ad naturale: sed artificiale dicitur a forma artis, ergo & naturale etiam a forma. Et aduerte, quod per artem intelligit ipsam formā ab arte factam. Minorem ostendit; lectus, & vnumquodq; artificiale, non dicitur tale per hoc quod est in potentia, & nondum habet formam, sed per ipsam actu formam. Probat etiā conclusionem, quia caro, ossa, & reliqua nondum dicuntur suam habere naturam quousque habeant formam, per quam vnumquodque definitur, ergo forma est natura. *Tribus rōnibus probatur formam esse naturam.*

Quare alio modo. Tex. XII.

COncludit ex precedēti ratione, formam esse etiā naturam eorū, quæ habent principium motus. At ne quis existimaret se de forma abstracta loqui, dicit, se sermonē facere de formis particularib. quæ sunt in ipsa materia, nec ab ea separatæ consistunt, nisi tantum ratione, & intellectu. Intermittit autem unum verbum, nempe cōpositum ipsum, cuius est forma, nō naturam, sed secundum naturam dici (vt superius est dictum) non solum autem formam naturam esse contendit, sed etiam magis naturam, quam materiam, quia vnūquodque magis est, cum est actu, quam cum est potentiā, sed per formam fit ens naturale in actu, per materiam in potentia, ergo magis natura forma, quam materia.

Amplius fit ex homine homo. Tex. XIII.

SEcunda ratione materiam esse naturam probat. Figura statuæ, ob id nō dicebatur natura, quia ex statua non fiebat statua, sed ex ipsius ligno lignum, at ex homine homo procedit, & ex leone leo, ergo horum formæ erunt naturę ob eandem rationem; qua lignum, cum in his similitudo in forma seruetur, & permaneat.

Amplius

Amplius autem natura dicta, vt generatio. Tex. XIIII.

TErtia ratio est. Generatio dicitur ad formam: sed generatio dicitur natura, ergo forma, ad quam tendit, dicitur natura. A termino enim ad quem fit denominatio, ut dealbatio motus est ad albedinem, denigratio ad nigredinem. Dices, non uidetur denominatio esse a termino ad quem, nam medicatio dicitur, non quòd sit ad medicinam, sed potius quòd procedat a medicina. Respondet, non sic dici medicationem, sicut generationem, nam medicatio significatur per modum actionis, & est motus a quodam in quidam: at generatio est per modum passionis, & mutationis, & est motus ex aliqua materia in aliquã formã. Cum igitur non denominetur a materia, dicetur a forma, ut dealbatio, & denigratio. Quod autem generatio sit motus ex aliquo in aliquid, patet per ipsum concretum, nasci enim, seu generari est, ex aliqua materia in aliquam mutari formam.

Nota 1. Hic aduerte primo, quod hoc argumẽtum magis habet robur Græcè: nam loco generationis habetur φύσις quod etiam significat naturam, & est perinde, ac si nos diceremus, nationẽ, quæ est motus in formam, ergo forma natura est.

Nota 2. Aduerte præterea, quod non quęcunq; generatio dicitur φύσις, sed uiuentium generatio. Differt enim multum generatio uiuentium a generatione non uiuentium. Generant enim uiuentia præbendo uirtutem productiuam, & etiam materiam, ex qua effectus fiant, & entia aliquod incrementum ministrant, vt animalia dant semen, in quo est virtus productiua, & etiã materia, & postea per aliquod tempus fœtum per se alunt. Animalia enim viuipara fœtum intra se alunt, ouipara vero in ouo luteam partem ministrãt loco cibi pullo, dum est intra corticem, ex parte autem alba pullus fit, ut refert Aristo. t. Histo. c. 5. & lib. 2. de Gener. animalium. c. 1. unde talis uiuẽtium generatio dicitur φύσις, & generari, hoc est nasci. At non viuentia non ministrant ex se materiam, nec augumentum, sed in extrinseca materia generant, ipsam disponentes. Per hæc patet

Quõ differat generatio uiuentiũ a generatione non uiuentiũ.

sensus Aristotelis, qui ex viuentium generatione, quæ dicitur natura, ipsorum formas naturas dici contendit, & per has omnes etiam reliquas aliorum entium naturalium formas.

Forma itaque natura est. Tex. XV.

FOrmam naturam esse concludit. At cum priuatio, ut exponit Albertus, sit aliquo modo principium generationis, & aliquo modo forma, etiã eam aliquo modo esse naturam docet. Vnde per priuationem terminum a quo mutationis intelligit, ut i primo libro, quicquid uelit Philoponus, & alij. Vt autem superius diximus, priuatio ponit aliquam formam in materia, ut non ignis est aqua, aut quid simile. In accidentibus est forma opposita, aut media, ut non album est nigrum, aut medium: An autem in mutatione substantiali hoc ita sit, quod priuatio i portet formam, & contrarium, posterius docet esse examinandum, nempe in libris de generatione, & corruptione.

Ex quibus colligimus, quid sit natura, & ꝙ natura est duplex, materia, & forma, & ꝙ forma est magis natura, quam materia, & ꝙ priuatio quodam modo dici possit natura, & quid dicatur habens naturã, quid ens a natura, seu secundum naturã.

An definitio naturæ sit bona. Quæstio I.

VT magis ea, quę in textu dicta breuiter sunt, eluciden tur, oportet ea argumẽtis, & quæstionibus discutere. Igitur aduersus definitionem naturæ est primum argumentum. Absolutum nõ debet per respectiuum definiri, ut notum est: at natura cum sit substãtia, est quid absolutum: principium uero, & causa quid respectiuum: non ergo debuit per ea definiri.

Argumẽta in oppositum.

1. Arg

Secundo, principium, & causa uidẽtur idem, uel saltem est unum superius altero: ergo in definitione tanti momenti nõ debuit quid superfluum poni. *Secundũ.*

3 Tertio. Alicui inest natura, quod tamen non quiescit, vt cœlo, quod cum sit ens naturale, nunquam quiescit: & similiter e contra, terra est ens naturale, quæ tamen nunquam mouetur, non igitur natura est principium motus, & quietis simul.

4 Quarto. Materia est natura, tamen non videtur esse principium motus, cum sit subiectum, hoc autem non dicitur principium, nec causa, diminuta ergo videtur definitio, &c.

5 Quinto. Natura est æquiuocum quid, vt patet. 5. Metaphy. ca. 4. non ergo debuit definiri.

6 Sexto. Vnum nō est principium primū contrariorum: motus, & quies contraria sunt, ut notum est: non ergo natura potest motus & quietis esse principium.

7 Septimo ars cantandi, saltandi, & aliæ similes nō sunt naturæ, & tamē sunt principia motus intrinseca per se, non sicut medicina, quæ sanat alios: hæ uero motū efficiunt in his, in quibus sunt: quisque. n. per artem, quam in se habet, cantat, & saltat. Hæc sunt argumenta, quorum solutio ne declaratur naturę definitio.

Primum fundam. Sit primum fundamētum. Natura aliter a Philosophis alijs, quā ab Aristotele definita est. Plato enim, vnde recepit Philoponus, sic definit: Natura est uita, seu uis quædam per corpora diffusa, ipsorum gubernatrix, & rectrix: imaginabatur enim esse quandam substantiam a Deo procedentem, quæ in hæc inferiora diuidebatur, vt singulis singulæ responderent partes maiores, vel minores, prout magis, vel minus Deo accedebant, atque has partes in singulis naturas vocabat, ab iisque motus, & reliqua prouenièbāt. Hāc substantiam, vt a Deo procedit, vnam asserebant: at uero corporibus erat communicata, plures. Quod luminis exemplo explicabant, quod, ut a sole procedit, unum est; ut uero inferioribus communicatur, plura. *Definitio naturæ, secūdum Platonē.*

Definitio secūdum Pythag. & Herm. Trim. Vnde Pythagoras, & Hermes Trimegistus sic definiebant naturam: Natura est vis, & forma absoluta, egrediens a causa prima, quæ postquam egressa est, diffusa est per corpora naturalia, & in singulis est principium motus, & status. Aristoteles vero longe aliter philosophans nihil ponit in corporibus substantiale, præter materiam, & formam, quę sunt principia motus, atque talem substantiam a Deo procedentem rebus communicatam præter substantiam reiicit merito, isti enim præterquam quod ipsorum opinio est falsa, dicunt tantum, & non probant.

Sit secundum fundamentum. Natura, vt tradit Aristoteles 5. Metaphysi. cap. 4. quinque modis dicitur. Primo, pro ipsa generatione, & productione viuentium, vt in textu expositum fuit. Secundo, pro materia prima, ex qua facta sunt etiam naturalia. Tertio, pro materia proxima cuiusque generis, vel speciei entium, vt aurum dicitur natura vasorum aureorum, & ligna natura scamnorum ligneorum, & aqua natura argenti, terra natura plumbi. hæc enim sunt materia ipsorum proxime. Quarto, pro forma, quæ in vnoquoque est principium motus. Quinto, pro substantia cuiusque rei, & essentia, quomodo dicimus etiam naturam in spiritualibus. Vnde Boetius lib de duabus naturis, dixit, persona est rationalis naturæ indiuidua substantia. In præsenti autem, ut modo definitur, sūtum pro materia, & forma sumitur. *Secūdum fundam. Nota acceptiones naturæ.*

Sit tertium fundamentum. Definitio naturæ, ut ex textu colligitur, est sic intelligenda: Natura est principium, & causa, ad denotandum naturæ multiplicitatem, quę materiam, & formam comprehendit. Motus, & quietis eius in quo est, ad excludenda principia extrinseca motuum, quæ non dicuntur propter illos motus naturæ. Nō enim quia ignis est principiū motus, aquæ natura dicitur, sed quia motum in se facit, puta a forma habet sursum ascēdere. *Tertium fundam. Explicatio definitionis naturæ.*

Dicitur Primū, ad excludenda instrumētalia principia motuū, qualia sunt accidentia, & potētię, quę sunt in compositis, quibus forma, aut materia operantur.

Dicitur, Per se, & non secundum accidens, ad excludēdas aliquot formas artificiales, quæ faciunt motum in his, in quibus sunt, sed per accidēs, vt dictum est de medicina, quæ formæ non sunt naturæ. Ex his constat, bonam esse definitionem naturæ, at, vt notior fiat, oportebit argumentis respondere, quorum solutiones ex actō eam declarabunt.

Ad

Ad 1. Ad primum respondet Albertus secundo Physi. tract. 1. c. 1. & Sanctus Thomas in præsenti, quod in his, quæ absoluta quidem sunt, tamen aliquem secum ordinem important: non est absurdum, quod etiã aliquid quod talem ordinem explicet, ponatur, dum definiuntur; sic est natura, nam materia, & forma considerantur dupliciter, aut vt ad esse pertinent, substantiamque compositi faciunt, & sic materia, & forma, uel substantiæ dicuntur, aut ut motus ipsius compositi causæ sunt, & sic natura dicuntur, ob id per motum, & ordinem ad ipsum definiuntur, nec ideo natura relatio est, sed aliquid relationis importat. Vnde frustra Philoponus aliam definitionem assignare contendit, ut diximus in primo fundamento.

Ad 2. Ad secundum dico etiam cum S. Thoma, & Alberto, quod principium, & causa non dicunt ibi idem, nec unum est superius altero, sed ponuntur duo ad explicandum naturam non uno modo dici. Vnde Burleus, & Anicenna dicũt, quod principium dicit formãm, causa uero dicitur propter materiam, quamuis S. Tho. dicat, ꝙ principium dicit ordinem, causa vero influxum, & operationem, & vtrunque dici optime potest: vnde patet, nõ esse quicquam superfluum.

Ad 3. Quo natura sit principiũ motus, et quietis. Ad tertium respondent Porphyrius, & Philoponus, quod illud, Et, æquiualet in illo loco. Vel, vt sit sensus, est principium motus, vel quietis. Sanctus Thom. vero, & Auerroes dicunt, non esse opus hoc dicere, sed quod sensum faciat copulatum, & sit sensus: natura est principium motus, & quietis, i. quibus est motus, & quies, & quietis solius, in quibus solum est quies, & motus solius, in quibus solum est motus, ut sit suppositio accommoda, nempe motus & quies a natura prouetniunt, non ab alio. Vtraque expositio quantum ad rem coincidit, & vera est. Non enim dicendum est cum Alexandro, quod hic solum definiantur, quæ simul mouentur, & quiescunt. An uero cœli quiescant, & an vero sint entia naturalia, postea examinabitur.

Ad 4. Ad quartum dicitur, quod materia nõ est subiectum motus, sed compositum. Hoc enim est, quod alteratur, augetur, & secundum locum mouetur, & etiam si esset subiectum, adhuc causa, & principium dici posset, nẽpe causa materialis, & principium materiale. Nam causa, & principium etiam de materia dicuntur.

Ad 5. Ad quintum. Aliqui recte volunt, naturam esse uniuocum materiæ, & formæ, sicut genus. non enim in omnibus acceptionibus hic sumitur, quę enarrantur in quinto Metaphysi. & est magis probabilis opinio, quamuis dici non admodum improbabiliter possit cum Alberto, & Auerroe, esse analogum: possunt autem analoga definiri, ut dicitur 6. Topicorum, & 4. Metaph ca. 2. de hoc autem in Logica dictum est.

Ad 6. Ad sextum aduerte, quòd duplex est quies. Altera naturalis, quam attingit natura per motũ. ut est illa, qua quæque res in suo naturali loco quiescit, ut lapis in centro, ignis in sua sphæra. Similiter cum res naturalis per augumẽtum in proprio termino suæ magnitudinis quiescit. Altera uiolenta, ut cum extra locum propriũ corpora detinẽtur. Natura est principium quietis naturalis, nec incõuenit, ut dicit Albertus, quod unum sit contrariorũ principium, cum unum ordinatur in aliud, ut in finem: sic autem se habet natura, motus enim est causa, ut quietum consequatur in his, quæ quiescere apta sunt.

Ad 7. Ad septimũ respondet Auerroes, quod illa ars est causa actionis, sed non alicuius rei actæ. Sed mihi non satisfacit ista solutio. Ob id dico, quod in motu sunt duo, ipsa res, quæ est mota, & modus, & qualitas motus quod sit sic, uel sic. Vel aliter dico, quod ipsius motus saltandi vel cantandi non est principiũ ars, sed natura: modum vero præstat illa ars: ideo nõ est natura. non enim est motus principium. Ex his patet naturę definitio.

An omnia entia naturalia dicantur naturalia a principio intrinseco actiuo motus. Quaest. II.

Explicatur sensus q̄onis.

Xponendus est quaestionis sensus, antequam quicquā determinemus. Aduerte; quod motus alicuius rei duplex est principiū: actiuum, quod illius est efficiens causa; & passiuū; quod illū recipit. Petimus igitur, an quęlibet res naturalis, quę mouetur, habeat in se vtrunque principium, ita vt se moueat, & moueatur a se, secundum locum, aut qualitatem, aut quantitatem. Nec hic vocamus ens naturale, vt distinguitur cōtra supranaturale, sed omne id, quod in se sui motus principium habet: vnde Adamus, licet supranaturaliter esset factus, erat eus naturale; quia motus sui iu se habebat principium. Nec similiter hic disputamus de cœlo, de hoc enim erit quaestio peculiaris: sed de elementis, & mixtis tam animatis, quam inanimatis.

1. Exposi. Auer. Circa quā duplex est opinio opposita. Altera est Auerrois. 3. cœli, com. 28. quā recipit Iandu. 8. Physic. q. 12. & Grego. 2. sen. d. 6. q. 1. ar. 3. & alii multi, quae cōsistit in duplici diuisione, & conclusione. Prior diuisio est. Aliquid dupliciter est in potētia ad motum aliquem, aut in potentia essentiali, aut in potentia accidentali. Id dicitur in potentia essentiali, quod non solum est in potētia ad motum, sed & in potentia ad formā, vnde fluit motus, ut Rusticus est in potentia ad philosophandum essentiali: quia ad actum, & habitum est in potentia: & id, quod non habet calorē, est in potentia hac ad calefaciendū, quae potentia ab aliis dicitur remota. Potētia accidentalis est, quae habet formam, non dum tamen ad operandum venit, vt calidum actu est in potentia hac ad calefaciēdum, quae potentia dicitur propinqua; ita similiter graue, aut leue dicitur in potentia accidentali ad motum, cum iam est graue, aut leue, sed nondum mouetur: dicitur in potentia essentiali, cum nondum est graue, aut leue.

1. distinc. secundum expositionē Auer.

Secūda distinct. pro opinione Auer. Posterior distinctio est. Mouens est duplex: cōiunctus, & per se, vt manus tactu mouens baculum: separatus, vt proiicies ex se lapidē. Quibus suppositis, ponitur.

1. Conclu. sensus Auerr. Prima conclusio ipsius. Inanimata, imo nullū ens naturale reducitur actiuè a seipsis ex potentia essentiali ad motum, quod est dicere, Nihil habet in se suae generationis actiuum principium, & clarius, Nihil seipsum generat.

2. Conclu. Auer. Secunda conclusio. Inanimata habent in se actiuum principium per se coniunctum, quo se ex accidentali potentia ad actum reducunt. i. lapis in se habet actiuū principium, quo se mouet deorsum, & sic de aliis: ꝙ tale principium est ipsa forma inanimati, mediante aliquo accidente, puta grauitate, aut leuitate: vnde patet, ꝙ motus inanimatorum prouenit a principio actiuo per se intrinseco.

1. arg. pro Auer. Quod si dicas, in quo differēt a uiuentibus? Dicunt aliqui horum, quod uiuentia non solum habent sui motus actiuum principium, sed etiam initiatiuum, eo ꝙ a se mouentur, & incipiunt a se moueri: at inanimata non incipiunt a se moueri, vt patet de lapide, & de aliis, sed incepto motu ab aliquo extrinseco, puta generante, remouente prohibens, continuant actiuè suum motum per formam, & virtutem formam comitantem.

Hęc est opinio horum: & probatur. Primo cum lapis mouetur deorsum, vel mouetur a suo loco naturali, vel a medio, vel a generante, vel a se. Non a loco, quia locus non proprie mouet. Non a medio, quia medium est indifferēs pro motu sorsum ignis, & pro motu deorsum aquae. Non a generante: quia potest esse, ꝙ sit corruptus, dum lapis mouetur: est enim generans causa particularis, quae facit lapidem. Ergo mouetur a se.

Secundo. Aqua calida, remoto calefaciente, infrigidat se, ac reducit se, ad frigiditatē antiquā. Ergo mouet & alterat se.

Tertio. Si inanimata solum haberent principium passiuum motus, sequeretur, ꝙ motus eorum essent violenti, quod falsum est. Et patet. Nan motus lapidis sursum est violentus, & tamen habet principium passiuum. Nam ratione materiae non repugnat motus ille lapidi: non ergo sufficit principium passiuum, vt motus sit naturalis.

2. Sentēt. D. Thom. Opposita est opinio S. Tho. hic, & 8. Phy-

Phy.tex.32.& 3.p.q.32.ar.4.quia asserit, inanimata non moueri actiue a se, sed ab extrinseco,puta a generante, uel remo uente prohibens,ita ut omnia sint principia passiua,quæ in ipsis sunt inanimatis.

1.Ratio. D.Thom. Et probatur expresse ex Arist.8.Physi. tex.32.Grauia,inquit,& leuia non habet principium agendi,sed patiendi. & ratio est ipsius Arist.si haberent enim actiuum principium,& passiuū sui motus, tūc uel forma esset actiuum principium,& materia passiuum,vel aliqua pars composita inanimati esset actiua,& mouens,& altera pars mota,neutrū potest esse.Primū enim,quia forma non mouet per se. nec materia per se mouetur. Nec secundum dici potest,quia cum inanimata sint homogenea,& ipsorum partes sint eiusdem rationis,non uidetur , quare una debeat mouere,altera moueri.

Nota. Hic aduerte,ꝙ uim huius rationis nō soluit,quod sit actiuum principiū continuatiuū, nā absolutè impossibile est imaginari,quod forma moueat per se,nec aliqua pars eiusdem rationis aliam. In uiuentib.cum sint heterogenea, potest assignari pars composita,puta cor, quæ moueat reliquas,sed non in homogeneis.

2.Ratio. Altera ratio est ex tex.28. eiusdē libri octaui,ubi dicit,quod de istis inanimatis qō est,quid est id extrinsecum,a quo moueantur, est.n.manifestum,ꝙ non a se , hoc.n.est officium uitæ,& uiuentiū proprium.Quid clarius?Sit ergo ratio,uiuere est a se moueri,inanimata non viuunt, ergo non a se mouentur Quod.n.isti dicunt,ꝙ non initium motus habent , hoc nil est,nam solum erit, ut dicantur aliter uiuere,sed non quod non sint uiuentia . Hæc igitur est sententia S. Th. opposita Auerroi in secunda conclusione , in prima enim nulla est controuersia.

1.Conclu. Pro huius determinatione sit prima cō clusio. Viuentia hnt in se intrinsecum essentiale principiū motus non solum passiuum,sed etiam actiuum, ita ut a se moueantur,& se moueant. De hac nulla est controuersia,sed tamen est declaranda .

Nota. Aduerte,cū duplex sit principium primum motus,actiuum,& passiuum , aliquando ista sunt disiuncta,ut principium actiuum sit extra motum , & motus solum sit, ubi est principium passiuum,ut calefactio aquæ.Non enim actiuum principium est in aqua,sed passiuum tantum: aliquando simul sunt coniūctá , vt vbi est motus, ibi sit ipsius actiuum ; & passiuum principium,vt cum animal progreditur . Et ista principia aliquod coniunguntur ad omnes motus, sicut in animalibus. Hæc enim se mouent secundum locum, se augent secundum quantitatem , se alterant secundum qualitatem in nutritione : aliquando coniunguntur ad duos motus,vt in plantis, quæ se augent,& se alterant , dum se nutriunt .

Nota, q̄d sit viuere. Aduerte autem,quod viuere non aliud est quam quoddam se mouere,& vita est quidā motus sui:& omnia,quæ se aliquo motu per se,& a principio essentiali,puta forma,mouent,uiuunt. Hinc fit quod ea quæ apparent mouere se,licet non se vere moueat,dicimus viuā analogicè,ut aquas viuas,argentum viuum, ignem viuacem ; talis motus,qui est a se ipso per se,dicitur cōprehensiuus ab Auerroe 19. Met.com. 39.Vide igitur, quomodo vita cōsistat in hoc , quod aliquid habeat essentiale principium, puta formam , actiuum alicuius motus in se.

2.Conclu. D.Th.contra Auer. Secunda conclusio.Nec forma,nec materia inanimatorum est principium actiuum motus illorum,sed tantùm passiuū; & in hoc tales formæ differunt a formis viuentium:hæ enim sunt actiua principia motuum ipsorum viuentium. vnde cum lapis deorsum fertur, ignis sursum, nec a forma , nec a materia actiuè mouentur . Hanc persuadeo rationibus superius positis pro ratione Sancti Th.præsertim cum argumēta oppositę opinionis prorsus sint nullius momenti,

3.Conclu. Tertiā conclusio.Grauitas & leuitas,& similes virtutes sunt instrumenta actiua, quibus inanimata mouentur naturaliter secundū locum, vt enim impetus impressus sagittæ a proiiciente,ipsam actiue fert violenter sursum, ita grauitas , & leuitas sunt virtutes naturales impressæ a generantibus,quibus naturaliter feruntur,non violenter grauia,& leuia ac ob id talium motus generantibus tribuitur : hæ enim virtutes sunt velut uirtus semē actiuè mouens, & alterans.

4.Ratio. Hanc mihi persuadeo,quia intelligere non possum quō lapis deorsum feratur nullo

nullo mouente extrinseco principio manente, nisi aliquid sit in lapide, quod actiue maneat, hoc non erit forma ipsius, vt probatum est: erit ergo grauitas. Et quod sola grauitas sufficiat, patet in animalibus, quæ etiam deorsum descendunt, sicut lapis, cuius motus anima non potest esse actiuum principium, nisi sola grauitas. Per hæc autem possumus argumentis respondere.

Ad primum. Ad primum conceditur, motum inanimatorum non esse a medio, nec esse a loco, sed a generante, qui impressit hãc virtutem actiuam instrumentalem ipsis, vt extra locum naturalem posita, sublato impedimento, mouerentur, quamuis ipsa generantia aliquando non sint tunc.

Ad secundum. *Nota de reductiõe aquæ calidæ in pristinũ frigus.* Ad secundum est multiplex opinio de reductione aquæ calidæ ad frigiditatem. Prima est Auerrois. 2. Animæ, com. 115. dicit esse vapores quosdam aquæ coniunctos, atq; horum ratione ipsam calefieri. sublato ante calefaciente, aquam infrigidare hos uapores, & sic reduci ad frigiditatem, non quod eadem aqua se ipsam ad frigiditatem reducat.

Nota contra Auerroem. Ista opinio sine dubio est falsa, potest enim aqua in se ipsa calorem recipere, & talis reduci ad frigiditatem, remoto calefaciente.

Secunda sententia Auicen. Secunda sententia est Auicennæ, lib. 1. suffici. cap. 5. dicit illam reductionem fieri a forma substantiali aquæ, quæ reducit se actiue ad suam naturalem dispositionem, quoties est extra eam, sed hęc non placet, quia forma substantialis non potest agere, nisi per accidentia media. Non ergo poterit se reducere in frigiditatem per se.

Tertia sẽtẽtia Pauli Veneti. Tertia sententia est Pauli Veneti, qui dicit aquam per accidens se infrigidare, nam cum est calefacta, est rarefacta, ablato calefaciente, intendit se condensare, ac inde se infrigidat consequenter. Hoc non placet, nam infrigidatio est causa condensationis, priusq; est infrigidare, quã condensare: non ergo aqua per accidens infrigidat condensando.

Quarta sententia Aegydij. Quarta sententia est Aegydij, qui dicit aquã per accidens se infrigidare hoc modo, quia per se corrumpit caloré, ac inde consequitur frigiditas. Sed nec hoc placet, nam natura nunquam per se intendit corruptionem, nec corrumpit, nisi generando aliquid: non ergo aqua per se corrumpit calorem, nisi per se generando frigiditatem.

Quinta sententia Forliuiensis. Quinta sententia est Iacobi Forliuiensis, qui dicit aquæ partes non esse ęqualiter calidas sed quasdam minus, quasdam magis, & ideo sunt inæqualiter frigidæ: partes ergo magis frigidæ infrigidãt minus frigidas. Hoc non plene satisfacit, nã illæ partes magis frigidæ non poterunt infrigidare ultra gradum suum, & cum ipsæ sint remissæ, non poterunt penitus infrigidare, & reducere alias in suam frigiditatem naturalem. Et pręterea nil uetat tum has, tum illas partes calefieri, & totam etiam æqualiter calefieri.

Sexta sententia aliorum. Sexta sententia est quorundam, qui asserunt aquam per frigiditatem quandam uirtualem reducere se ad suam frigiditatem actiualem, quam dicunt posse corrũpi totam in aqua. Hoc uidetur falsum, non solum quia duas frigiditates ponit in aqua, sed etiam, quia actualem frigiditaté totam deperdi posse, manente aqua, docet, quod non est Philosophicum Nã in illa aqua, aut est calor in summo, aut non. Si est in summo, ergo est ibi forma ignis, summus enim calor non est nisi cũ forma ignis, sicut quælibet ultima dispositio cum sua propria forma substantiali. Si ergo non est in summo ergo quãtum deest caloris, tantum inerit frigiditatis, cum contrarium non sit remissum, nisi ex admistione contrarii. Præterea quęlibet forma nõ potest conseruari sine ulla sua naturali dispositione, sed frigiditas, & humiditas sunt naturales dispositiones aquæ: Ergo sine his prorsus non potest consistere.

Septima sententia Burlei. Septima sententia est Burlei, qui dicit ab aere circũstante aquam infrigidari, & quia a nobis ista est defendẽda sententia, oportet eam declarare, & corroborare.

Primum fundamẽtum pro sententia Authoris. Aduerte igitur, quod maior uel minor actiuitas alicuius qualitatis nõ arguit intentionem ipsius maiorem uel minoré. Potest enim esse, ꝙ una qualitas magis agat in uno subiecto, quam altera eiudé rationis in altero, & quæ minus agit, sit intensior, si illa sit in materia densiori, ut flamma minus comburit, quam ferrum candens, & tamen calor flammæ est intẽsior,

ſtor, cum ſit illic forma ignis, non autem in ferro candenti. Hoc dixerim, ut intelligas, non propterea, quod aqua uehementer calefaciat, eſſe calorem illius intenſiſſimum. Poteſt enim calor non admodũ intenſus id facere, propter materiæ denſitatem.

Secũdum fundamẽtum. Aduerte ulterius, quod aer circunſtans duplici ex parte infrigidat, & per frigiditatem, quæ aliqua ei non deeſt, & per motum, quo ſemper mouetur: motus enim aeris infrigidat, ut patet in flatu ipſo: unde in hac infrigidatione non debes attendere ſolum frigiditatẽ aeris, ſed motum ipſius, quæ duo faciunt cauſam magnam infrigidationis.

Tertium fundamẽtum. Aduerte etiam, quod calor aquæ, deficiente calefaciente, eſt multum debilis, & cito corruptibilis propter duo, & quia ei humidum ipſius aquæ reſiſtit, & quia deeſt conſeruans.

1. Concl. Quibus ſuppoſitis, dico primo, mihi uideri impoſſibile, ꝙ frigiditas & forma aquæ ſe intendant, nec per ſe, nec per accidens, & loquor in eadem parte aquæ. Vna poteſt infrigidare alteram, ſed non ultra frigiditatis gradum, quem habet, at quod eadem ſe intẽdat, mihi uidetur improbabile, imò de moto locali id non cõceſſit Ariſt. animalibus, ſed aſſignauit unã partem mouentem, puta cor, & alterã motã, puta reliquas partes. Et ratio eſt, quia productio alicuius eſt ex potentia, ab eo, quod eſt in actu, ſed talis frigiditas actu nõ eſt. v. g. ut octo, quę eſt ſumma diſpoſitio aquæ, non ergo faciet ſe, ut octo.

2. Concl. Dico ſecundo, quod illa infrigidatio ab extrinſeco prouenit, puta ab aere circũſtante, ut diximus exponendo ultimã ſententiam, & in hoc credo eſſe non nihil deceptionis. Quia illi ſolũ in aqua id ponunt, cũ idem prorſus ſit in ferro calido, in ligno, & in aliis, quæ infrigidãtur ſeparata ab igne, quorum formis non eſt hoc tribuendũ, cũ non ſint actiuę frigiditatis.

Dubium quid ſi aqua poneretur in uacuo. Quod ſi dicas, quid ſi aqua poneretur in uacuo, ubi non eſſet aer, nec aliud circũſtans? Dico, quod calor corrumperetur tandem, quia cõſumeretur humidum, uel uinceretur ab eo, ſine quo non conſiſtit, non tamẽ noua frigiditas induceretur ex defectu generantis eam. Quod dico de aere circunſtante, dico de terra: hæc. n. calorem extinguit ſua frigiditate, & per hæc patet ſolutio ad argumentum ſecundum.

Ad tertiũ principale. Ad tertium, dico motus illos non eſſe violentos, eſt enim alia ratio in eis, & in motu ſagittæ ſurſum proiectæ. Hic enim motus eſt contra formam grauis, & cõtra inclinationem eius, at in illis non ſolum materia eſt principium, ſed etiam ipſorũ formæ habent naturalem inclinationem, vnde ſunt naturales a forma, & a materia, & propterea eſt uirtus naturalis horũ actiua, ut dictum eſt.

Nota. Dices, hoc modo calefactio ipſi⁹ aquæ erit motus uiolentus, cum ſit contra formam aquæ, & ipſius uirtutem, ſicut proiectio ſagittę. Dico eſſe diuerſam rationem. nã calefactio & eſt motus ipſius aquæ & diſpoſitio ad generationem ipſius ignis, quæ naturalis eſt. vnde quamuis ut motus quidam aquæ eſt, ſit aliquo modo violenta, tamen ſimiliter eſt naturalis, quia diſponit ad generationẽ ſubſtantiæ, q̃ naturalis eſt, quod nõ ſit in proiectione illa.

Ex his ſequitur quæſtionis determinatio. Nõ omnia eſſe naturalia a principio actiuo, ſed uiuẽtia ab utroq;, reliqua uero a paſſiuo, tã materia, q̃ forma, & quod nõ ſemper forma eſt actiuum principiũ motus, ut patet in inanimatis omnibus.

An motus cæli ſit naturalis. Quæſt. III.

Vius quęſtionis ſenſus maniſeſtus eſt; petimus enim an ſicut lapidi motus deorſũ naturalis eſt, ſit & cœlo circularis ſu⁹ motus naturalis. Circa hoc Auicenna lib. 9. ſuæ Metaph. c. 2. quem ſequitur Scotus. 2. ſent d. 2. q. 6. in fine, dicit cœli motum non eſſe naturalem, nec uiolentum, ſed præter naturalem, nec eſſe a natura dicendus eſt, quod etiam docet Albertus. 2. Phyſi. tract. 1. c. 3. *Sentẽtia Auicennæ, Scoti et Alber.*

Huius opinionis ratio prima eſt Alberti. Motus naturalis non eſt infinitus, eſt enim natura finita, ſed cœli motus eſt infinitus, non ergo eſt naturalis. *Ratio 1.*

Secunda ratio eſt Auicennę. Motus naturalis eſt ad conſequendũ ſuã perfectionem in rebus, ſed cœli nihil ſibi per motũ *Ratio 2.*

 parant,

parant, non ergo ipsorum motus est naturalis.

3. Ratio. Tertio, si motus cœli esset naturalis, sequitur, quod duo motus contrarij naturales inessent cœlo, puta cum ab oriente pars inferna ad occidens conuertitur, & ab occidente iterum in orientem, sunt enim termini contrarij.

4. Ratio. Quarto, si cœli motus esset naturalis, esset a natura, sed non est a natura, cum non sit quies, ergo non est naturalis. hæc est horum sententia.

Secunda sententia Philoponi Simpl. & D.Th. Opposita uero est Philop. & Simpli. & S.Tho. 1. p. q. 70 art. 3. Ad quartum. qui docent motum cęli esse naturalem, & est expressa Arist. sententia. 1. cœli, tex. 13. & sequentibus, ubi dicit, sicut deorsum moueri est naturale terræ, ita cœlo circulariter moueri.

1. Concl. At pro huius declaratione sit prima cõclu. Motus cœli (si pro orbe sumatur cœlum) nõ est a principio actiuo. Vbi aduerte apud Auer. aliquando cœlum sumi pro aggregato ex ipso orbe, & intelligẽtia mouente ipsum, aliquando pro ipso tantum orbe. *Explicatur concl.* Dico aggregatum, quia intelligẽtia non est unita cœlo, sicut forma, sed sicut nauta naui assisti ei, & ob id unum per se non facit, & sic aliquando dicitur cœlum uiuere. 2. cœli, c. 12. & mouere se, sed istæ sunt locutiones impropriæ, sicut nauis mouet se, quia a nauta, qui in ea est, mouetur. Proprie cœlum pro orbe sumitur, & sic dicit conclusio, quod non mouetur a principio actiuo, quod patet: nam si actiuè se moueret, esse uiuens, ut dictum est: hoc autem esse non potest, cum nullam uiuentiũ operationem habeat: non enim sentit, nec se auget, nec motu animalium mouetur, cum nulla habeat organa.

2. Concl. Secunda concl. Motus cœli orbis est a principio passiuo tantum. Hoc intellige non solum, ꝙ materia cœli sit principium passiuum, sed etiã forma, ita ut ille motus passiuè proueniat ab utroque principio.

Quod si quis diceret cœlum non habere nisi solam materiam, dico, quòd a tota substantia cœli, siue simplex sit, siue composita tota illa, prouenit motus, ut a principio passiuo.

3. Concl. Tertia concl. Motus cœli est naturalis, & a principio passiuo, vt diximus. *1. Ratio.* Probatur primo: cœlum est ens naturale: ergo ipsius motus est naturalis: si enim naturale est, naturam habet: si naturam, & motus est naturalis, non est autem alius motus præter hunc, de quo est disputatio, ergo est naturalis. Probo primum antecedens ex 7. Metaph. cap. 2. ubi inter entia naturalia cœli ponuntur: & 12. Metaphy. c. 2. duas naturales ponit substantias, alteram corruptibilem, alteram sempiternam, & hæc est cœlum. Probatur præterea ratione antecedens: de cœlo tractare, aut est Physici, aut Astrologi, vt patet, utraq; autem artifex naturalia considerat.

2. Ratio. Secundo probatur: cœli figura est naturalis illi: sed hæc est naturaliter apta ad motum, puta rotunda: ergo & ipsius substantia tendit ad motum: accidentia enim sensibilia manu ducunt nos ad substantiam cognoscendam.

3. Ratio. Præterea tertio. Actio propria cuiusq; rei, in qua eius perfectio consistit, ei est naturalis, sicut homini intelligere: sed motus cœli est actio ipsius propria, & perfectio 2. cœli. c. 12. ergo est ei naturalis.

Ad primum. Per hęc ad argumenta respondetur. Ad primum dicitur primo, quod falsum est infinitum motum, duratione intelligendo, non prouenire a principio naturali, cum notum sit, materiam, esse primum naturale, & secundum se esse principium generationum infinitarum. Dico secũdo, quod etiam si principium actiuũ motus infiniti non sit naturale, at principiũ passiuum potest esse, & tale est cœlum.

Ad secundum. Ad secundũ dicitur, quod nõ est opus, quod motus sit ad consequendam aliam perfectionem, cũ ipse motus est talis perfectio: huiusmodi est cœlum, & hoc patet in uiuentibus, quorum perfectio in uita consistit, quæ motus quidam est.

Ad tertium. Ad tertium dico, quod ille motus cœli unicus est, nec cõtrarium habet, ob id nõ oportet ipsum separare, ac si essent duo.

Ad quartum. Dubium de quiete cœli opinio Auer. Ad quartũ de quiete cœli est uaria opinio. Auer. 12. Metaphy. com. 41. & lib. de substantia orbis, cap. 2. existimat, cœlum habere principium, ut possit quiescere, & probat ex Arist. 9. Meta. tex. 17. Non est, inquit, timendum quod cœlum quiescat, timor autem est de eo, quod esse potest, cœlum igitur potest quiescere, sed non quiescit.

Nota con Ista sententia est falsa, nam frustra esset potentia

Ad Auerroem. potentia illa, quæ nunquam ad actum esse reducenda. & præterea, quia in sempiternis nō est posse esse, sed esse, nec Arist. ibi aliud dicit, quam ꝙ non sit vlla timoris ratio, cum non possit cœlū quiescere.

Quō aliqui defendūt Auerro. reijcitur defensio. Nec valet id, quod aliqui dicunt pro Auerroe, a motu vnius dici cœlū quiescere altera die: quāuis.n. illa dici soleat quies, tamen Auerroes non de hac loquutur. ista enim ponitur in actu, sed de quiete, quæ est cessatio motus, & hanc cęlo inesse posse est falsum, ut bene dicit Them. hoc secundo c. & S.Tho.q.5 de potentia. art. 5. qui in hoc cœlos ab elementis differre docet, ꝙ illi a motu naturali non possunt quiescere, hæc vero sic. Vnde in die indicij erit miraculum, cœlos non moueri, sicut ignem non calefacere.

Expositio Philoponi. Philop dicit, cœlum habere quietem, nempe, quia est in sua perfectione, quæ est motus, & ultimus status cuiusque, quies dicitur.

Opinio Simplicij. Simplicius vero dicit, cœlos quiescere, nempe secundum axem, & cētrum: quia nec ad dextram, nec ad sinistram declinant, quomodo orbis, & machina mundi quiescit: & hoc etiam dicit Aristoteles. 8. Physic. tex. 76 mouetur, inquit, & quiescit omne scilicet cœlum.

Nota duplicē quietem. Aduerte tamen ex Philip. in principio in explicatione definitionis Naturę, quod quies est duplex, altera est immobilitas quædam, & fixa statio, & sic possumus dicere, cœlum quiescere. Altero modo pro priuatione motus, cum aptitudine ad illum, & sic non est quies illa cœli immobilitas, cum non possit ad latera moueri, & talis quies est propria, & sumitur in definitione naturę. quidquid velit Philop. talisq; non est in cœlo, vnde ad argumentū dicitur, non semper naturam esse principium quietis, & motus simul. Quo autē pacto illa naturæ definitio esset intelligenda, diximus iam satis superius.

Dubiū de motu quō fiunt artificiata, ut dolatione lapidū, an sit naturalis. Vnum est dubium de motu, quo fiunt artificiata, an sit naturalis, ut dolatio ligni & similes. Communiter dicitur, esse motus artificiales, nec naturales, nec violentos, sicut ipsæ formæ. Mihi cum distinctio ne uidetur esse re pondēdum: nam hi motus possunt aliquando secundum substantiam suam considerari, & sic aliqui naturales sunt, ut sectiones, diuisiones: habent tamen aliquid violenti. Si vero vt ab arte sunt, & ad formam artis tendunt, considerentur, sic nec sunt naturales, nec violenti, sed proprium nomen habēt, nēpe motus artis, nec potentia ad eos dicitur passiua naturalis, sed ineptitudo vel aptitudo, vt patet in prædicamento qualitatis. Hæc satis de quæstione, An motus cęli sit naturalis.

Caput Secundum.

Quoniam autem determinatum est. Tex. XVI.

Iscrimen Physici a Metaphysico ponit, cum vterque uideatur de re naturali tractare. Proponit igitur duas quęstiones. Altera est. An Mathematicus a Physico differat, & per Mathematicū, ut notat Simpl. Geometrā intelligit. Ponit argm̄ ad probādum, qd̄ nō differunt: artifices de eisdem rebus considerantes non uidentur differre, sed Geometra, & Physicus de eadem re differunt: non ergo uidentur differre. Probat minorem: nam uterque agit de corporibus, de lineis, de superficiebus, & punctis.

Amplius autem si Astrologia. Tex. XVII.

ALtera quæstio est, An Astrologia, quæ nō est pure Mathematica, sit distincta a Physica. & videtur eodē argumēto, ꝙ non sit distincta, cum de eisdē tractent, puta de cœlo, de astris. Reijcit autem quandā solutionem, quā quis posset adhibere, nēpe ꝙ Physicus tractet de substantia cœli & solis, & aliorū, non de accidentibus, sed Astrologus. Hoc dicit esse inconueniens, cū scientia tractans rei substantiam, ipsius etiam consideret accidentia. Et præterea Physici tractantes de cœlo, & astris, ipsorum etiam accidentia tractant, quod sit sphericus sol, aut cęlum vel non, & sic de alijs huiusmodi accidentibus.

parant, non ergo ipsorum motus est naturalis.

3. Ratio. Tertio, si motus cœli esset naturalis, sequitur, quod duo motus contrarij naturales inessent cœlo, puta cum ab oriente pars inferna ad occidens conuertitur, & ab occidente iterum in orientem, sunt enim termini contrarij.

4. Ratio. Quarto, si cœli motus esset naturalis, esset a natura, sed non est a natura, cum non sit quies, ergo non est naturalis. hæc est horum sententia.

Secunda sententia Philoponi Simpl. & D. Th. Opposita uero est Philop. & Simpli. & S. Tho. 1. p. q. 70 art. 3. Ad quartum. qui docent motum cæli esse naturalem, & est expressa Arist. sententia. 1. cœli, tex. 13. & sequentibus, ubi dicit, sicut deorsum moueri est naturale terræ, ita cœlo circulariter moueri.

1. Concl. At pro huius declaratione sit prima cõclu. Motus cœli (si pro orbe sumatur cœlum) nõ est a principio actiuo. Vbi aduerte apud Auer. aliquando cœlum sumi pro aggregato ex ipso orbe, & intelligẽtia mouente ipsum, aliquando pro ipso tantum orbe. *Explicatur concl.* Dico aggregatum, quia intelligẽtia non est unita cœlo, sicut forma, sed sicut nauta naui assisti ei, & ob id unum per se non facit, & sic aliquando dicitur cœlum uiuere. 2. cœli, c. 12. & mouere se, sed istæ sunt locutiones impropriæ, sicut nauis mouet se, quia a nauta, qui in ea est, mouetur. Proprie cælum pro orbe sumitur, & sic dicit conclusio, quod non mouetur a principio actiuo, quod patet: nam si actiuè se moueret, esse uiuens, ut dictum est: hoc autem esse non potest, cum nullam uiuentiũ operationem habeat: non enim sentit, nec se auget, nec motu animalium mouetur, cum nulla habeat organa.

2. Concl. Secunda concl. Motus cœli orbis est a principio passiuo tantum. Hoc intellige non solum, ꝙ materia cœli sit principium passiuum, sed etiã forma, ita ut ille motus passiuè proueniat ab utroque principio.

Quod si quis diceret cœlum non habere nisi solam materiam, dico, quòd a tota substantia cœli, siue simplex sit, siue composita tota illa, prouenit motus, ut a principio passiuo.

3. Concl. Tertia concl. Motus cœli est naturalis, & a principio passiuo, vt diximus. Proba-

1. Ratio. tur primo: cœlum est ens naturale: ergo ipsius motus est naturalis: si enim naturale est, naturam habet: si naturam, & motus est naturalis, non est autem alius motus præter hunc, de quo est disputatio, ergo est naturalis. Probo primum antecedens ex 7. Metaph. cap. 2. ubi inter entia naturalia cœli ponuntur: & 12. Metaphy. c. 2. duas naturales ponit substantias, alteram corruptibilem, alteram sempiternam, & hæc est cœlum. Probatur præterea ratione antecedens: de cœlo tractare, aut est Physici, aut Astrologi, vt patet, utraq; autem artifex naturalia considerat.

Secundo probatur: cœli figura est naturalis illi: sed hæc est naturaliter apta ad motum, puta rotunda: ergo & ipsius substantia tendit ad motum: accidentia enim sensibilia manu ducunt nos ad substantiam cognoscendam. 2. Ratio.

Præterea tertio. Actio propria cuiusq; rei, in qua eius perfectio consistit, ei est naturalis, sicut homini intelligere: sed motus cœli est actio ipsius propria, & perfectio 2. cœli. c. 12. ergo est ei naturalis. 3. Ratio.

Per hęc ad argumenta respondetur. Ad primum dicitur primo, quod falsum est infinitum motum, duratione intelligendo, non prouenire a principio naturali, cum notum sit, materiam esse primum naturale, & secundum se esse principium generationum infinitarum. Dico secũdo, quod etiam si principium actiuũ motus infiniti non sit naturale, at principiũ passiuum potest esse, & tale est cœlum. *Ad primum.*

Ad secundũ dicitur, quod nõ est opus, quod motus sit ad consequendam aliam perfectionem, cũ ipse motus est talis perfectio: huiusmodi est cœlum, & hoc patet in uiuentibus, quorum perfectio in uita consistit, quæ motus quidam est. *Ad secundum.*

Ad tertium dico, quod ille motus cœli unicus est, nec cõtrarium habet, ob id nõ oportet ipsum separare, ac si essent duo. *Ad tertium.*

Ad quartũ de quiete cœli est uaria opinio. Auer. 12. Metaphy. com. 41. & lib. de substantia orbis, cap. 2. existimat, cœlum habere principium, ut possit quiescere, & probat ex Arist 9. Meta. tex. 17. Non est, inquit, timendum quod cœlum quiescat, timor autem est de eo, quod esse potest, cœlum igitur potest quiescere, sed non quiescit. *Ad quartum. Dubium de quiete cœli opinio Auer.*

Ista sententia est falsa, nam frustra esset *Nota con*

potentia

tra Auerroem. potentia illa, quæ nunquam ad actum esse reducenda. & præterea, quia in sempiternis nõ est posse esse, sed esse, nec Arist. ibi aliud dicit, quam ꝙ non sit vlla timoris ratio, cum non possit cœlũ quiescere.

Quo aliqui defendũt Auerro. reijcitur defensio. Nec valet id, quod aliqui dicunt pro Auerroe, a motu vnius dici cœlũ quiescere altera die: quãuis.n. illa dici soleat quies, tamen Auerroes non de hac loquutur. ista enim ponitur in actu, sed de quiete, quæ est cessatio motus, & hanc cęlo inesse posse est falsum, ut bene dicit Them. hoc secundo c. & S.Tho.q.5 de potentia. art.5. qui in hoc cœlos ab elemẽtis differre docet, ꝙ illi a motu naturali non possunt quiescere, hæc verò sic. Vnde in die iudicij erit miraculum, cœlos non moueri, sicut ignem non calefacere.

Expositio Philoponi. Philop. dicit, cœlum habere quietem, nempe, quia est in sua perfectione, quæ est motus, & ultimus status cuiusque, quies dicitur.

Opinio Simplicij. Simplicius vero dicit, cœlos quiescere, nempe secundum axem, & cẽtrum: quia nec ad dextram, nec ad sinistram declinant, quomodo orbis, & machina mundi quiescit: & hoc etiam dicit Aristoteles.8. Physic.tex.76 mouetur, inquit, & quiescit omne scilicet cœlum.

Nota duplicẽ quietem. Aduerte tamen ex Philip. in principio in explicatione definitionis Naturę, quod quies est duplex, altera est immobilitas quædam, & fixa statio, & sic possumus dicere, cœlum quiescere. Altero modo pro priuatione motus, cum aptitudine ad illum, & sic non est quies illa cœli immobilitas, cum non possit ad latera moueri, & talis quies est propria, & sumitur in definitione naturę. quidquid velit Philop.talisq; non est in cœlo, vnde ad argumentũ dicitur, non semper naturam esse principium quietis, & motus simul. Quo autẽ pacto illa naturæ definitio esset intelligenda, diximus iam satis superius.

Dubiũ de motu quo fiunt artificiata, ut dolatione lapidũ, an sit naturalis. Vnum est dubium de motu, quo fiunt artificiata, an sit naturalis, ut dolatio ligni & similes. Communiter dicitur, esse motus artificiales, nec naturales, nec violentos, sicut ipsæ formæ. Mihi cum distinctio ne uidetur esse re pondẽdum: nam hi motus possunt aliquando secundum substantiam suam considerari, & sic aliqui naturales sunt, ut sectiones, diuisiones: habent tamen aliquid violenti. Si vero vt ab arte sunt, & ad formam artis tendunt, considerentur, sic nec sunt naturales, nec violenti, sed proprium nomen habẽt, nẽpe motus artis, nec potentia ad eos dicitur passiua naturalis, sed ineptitudo vel aptitudo, vt patet in prædicamento qualitatis. Hæc satis de quæstione, An motus cęli sit naturalis.

Caput Secundum.

Quoniam autem determinatum est. Tex. XVI.

Discrimen Physici a Metaphysico ponit, cum vterque uideatur de re naturali tracta re. Proponit igitur duas quęstiones. Altera est. An Mathematicus a Physico differat, & per Mathematicũ, ut notat Simpl. Geometrã intelligit. Ponit argũ ad probãdum, qđ nõ differunt: artifices de eisdem rebus considerantes non uidentur differre, sed Geometra, & Physicus de eadem re differunt: non ergo uidentur differre. Probat minorem: nam uterque agit de corporibus, de lineis, de superficiebus, & punctis.

Amplius autem si Astrologia. Tex. XVII.

Altera quæstio est, An Astrologia, quæ nõ est pure Mathematica, sit distincta a Physica. & videtur eodẽ argumẽto, ꝙ non sit distincta, cum de eisdẽ tractent, puta de cœlo, de astris. Reijcit autem quandã solutionem, quã quis posset adhibere, nẽpe ꝙ Physicus tractet de substantia cœli & solis, & aliorũ, non de accidentibus, sed Astrologus. Hoc dicit esse inconueniens, cũ scientia tractans rei substãtiam, ipsius etiam consideret accidentia. Et præterea Physici tractantes de cœlo, & astris, ipsorum etiam accidentia tractant, quod sit sphericus sol, aut cęlum vel non, & sic de alijs huiusmodi accidentibus.

De his igitur negociatur. Tex. XVIII.

Nota quo de eisdem rebus agere possint diversæ scientiæ.

Soluit dubium propositum primum, dicitq; Physicũ quidẽ & Geometrã tractare de eisdẽ rebus, sed non eisdẽ rationibus: Physicus enim solida, superficies, & similia considerat, sed ut sunt fines corporis naturalis, ac in eis sunt: at Mathematicus ipsa secundum se considerat, non ut terminos corporis naturalis. Vnde Physicus ista de corpore naturali ostendit, Geometra de his secundum se ipsa dicit.

Vnde sequitur aliud discrimen, quod Physicus hæc non abstrahit a motu, & materia sensibili: Geometra vero abstrahit ea non quidem re, sed intellectu, & nihil refert, i. & hoc fieri potest. Abstrahentiũ enim non est mendacium; ac si dicas, non ob id, quod abstrahat intellectus quæ abstracta non sunt re, mentitur, & falsum dicit: est enim illa abstractio simplex consideratio rei, quæ nihil habet falsitatis. De hac abstractione multa diximus in Logica, nec opus est repetere.

Nota abstrahentium non est mendacium.

Themist. & alii uolunt, quod in primo discrimine etiã differat Astrologia a Physica, & illud sit pro Geometria, & pro Astrologia: hęc.n. considerat figuram astrorum secundum se, & motum ipsorum, vt quantum quoddam est: at Physicus ea tractat ut corporis sunt naturalis passiones, vnde motum, vt a natura est, ut sempiternus est, ut causa aliorum est, denique motum ille secundum qualitatem, Mathematicus secundum quantitatem considerat, vt notat. Themist.

Latent autem qui hoc faciunt. Tex. XIX.

Reprehendit Platonẽ ex hoc vltimo discrimine. Plato.n. ponebat ideas separatas rerũ naturalium, quod reprehendit, dicens esse ignorantiam, & probat. Nã cum Mathematicę res, quæ magis sunt abstractæ, quam Physicæ, non sint separatæ re, sed intellectu a materia sensibili, non oportuit formas Physicas realiter separari, ut Plato putat. Quod autem res Physicæ minus abstractę sũt Mathematicis, probat ex definitione eorum, quæ in Physica, & quæ in Mathematica sunt, & ex passionibus ipsarum rerum: res enim Mathematicæ, ut figura, numerus, & ipsorum passiones, par, impar, curuum, rectũ, absque motu, & materia sensibili definiuntur: sed non res Physicæ, puta caro, os, neruus, hæc enim absque materia desiniri nequeunt.

Vtitur autem quodam exemplo ad explicandũ quomodo se habeant Physicus, & Mathematicus in definiendo. Physicũ enim est sicut simum, res autem Mathematica, ut curuum: curuum, & simum obliquitatẽ dicunt, sed differenter; simum enim obliquitatem in materia determinata, & sensibili, puta naso: curuum autem obliquitatem in cõmuni, ita res Physicæ materiam habent sensibilem, & determinatam, & per hanc definiuntur, non autem mathematicæ. Hoc autem in quæstione examinabitur inferius.

Demonstrant autem. Tex. XX.

Vt omnes fere exponunt, Aristoteles hic probat secundo Physicam esse contractiorẽ Mathematica pura, exemplo illarum Mathematicarũ, quę mediæ sunt, partim Mathematicę, partim Physicæ, nẽpe Perspectiua, Musica, Astrologia: hæ.n. differunt a pura Mathematica, quòd tractant eandem quidem rem, verbi gratia, lineam: sed Physicè, puta in materia sensibili: at Mathematica tractat lineam Physicam nẽpe corporis Physici, sed abstrahendo, ut non sit aliud discimẽ inter purum Mathematicum, & Perspectiuum, ac similes, quam quod ille extra materiam, hi in materia idem considerent: & uis argumenti consistit in hoc: cũ Perspectiua, & reliquæ, quę idem cũ Mathematico tractãt, quod abstrahi potest a materia non abstrahant: ergo & Physicus qui considerat formas quæ abstrahi non possunt, non abstrahet: ita exponit Themist. & est expositio communis. At si licet prę ter communem expositionem aliquid dicere, existimarem hunc locũ aliter posse exponi, quod Aristo. velit soluere secundam quęstionẽ propositã de Astrologo, quæ etiam poterat esse de Perspectiuo, & Musico,

Musico, cum de sensibilibus tractent, & intendit dicere, quod Physicus tractet nõ de reb. Mathematicis, nisi ut fines, & proprietates sunt corporum naturalium: secundum se vero minime, & in hoc a pure Mathematico differt. Perspectiuus vero, similes de rebus Mathematicis, sed non abstracte, sed in materia, & in hoc differunt a Physico. Explico clare. De linea Physicus cõsiderat, vt est lõgitudo corporis naturalis. Geometria de linea secundum se. Perspectiuus de linea secundum se, & nõ ut est longitudo corporis naturalis, sed vt est in materia aliqua sensibili. Vlterius, figuram considerat Physicus, vt terminum corporum naturalium. Geometra secundum se, Astrologus figuram secũdum se, sed nõ oẽm, sed eam, quæ est cęli, & multũ refert, aliquid in materia considerare, & aliquid considerare, vt inest alteri.

Cum autem natura duplex sit. Tex. XXI.

INfert ex dictis, Physicum nõ solũ formam, sed etiam materiã in definitione sumere; nã res Physicæ sunt sicut simitas, at hæc & per formã, & per materiam definitur: ita & res Physicæ nõ sunt sine materia, ac non sunt secundum materiam, id est, non definiuntur sola materia, ut exponit Philop. Alber. & S. Th. quãuis Simpl. exponat, nõ sunt secundum materiam, i. dest, non ratione materiæ, sed ratione formæ præcipue considerantur. Themist. & Auerr. non sunt secundum materiam, id est, de eorum essentia non est materia, quamuis essentia non sit sine materia, sed verior, & melior est expositio prior, ut diximus, secundum Philoponum, & Albertum.

Etenim iam & de hoc dupliciter dubitabit quis.

Nota.

NAtura in duas diuisa, dubiũ proponit item duplici uia, & modo. Et attende, quod non sunt duo dubia, vt uolũt Expositores, sed idẽ dupliciter propositũ; & ita sumẽda est illa particula, dupliciter, quæ locũ fecit obscurissimum. Dubitatur igitur, cum duæ sint naturæ, an Physici sit materiam solam, an formam solam considerare, an vtrunque, nempe ex vtraque compositum: quod si hoc detur, nẽpe quod compositum consideret, etiam vtramque considerabit naturam.

Dices, nonne dixit in principio textus, quod Physicus materiam, & formam considerat? cur modo dubitat? Respondet Simpl. ob id dubitare, vt demõstret, quod tantum dixerat. *Dubium.* *Respõsio.*

Vtrum igitur eiusdem. Tex. XXII.

IDem dubium altera uia proponit, an vnius sit scientiæ cõsiderare materiã, & formã simul, an vero vnius sit formam, alterius materiam cognoscere. Circa quod dubium dicit, ꝙ si Antiquos inspiciamus, non est difficile: hi. n. materiam solam cognouerunt, parum autem de forma, ut patet de Empedocle, & Democrito, qui multa principia aliquo modo formæ differentia posuerunt, reliqui materiã tantum. Probat autem triplici ratione ꝙ Physici sit, non solum formam, sed etiam materiã cognoscere. Prima ratio est sumpta ab analogia artis, & naturæ. Ars imitatur naturam, vt notum est: ergo ita se habebit Physica circa cõsiderationem naturæ, sicut artes circa considerationem artificiatorum: sed artes non solum formam, sed etiam materiam vsque ad certum tamen limitem considerant: ergo & Physica formam etiam, & materiam considerabit. Minorem probat. Medicus enim non solam formam sanitatis considerat, sed etiam materiam, puta phlegma, bilẽ, & reliqua, in quibus est sanitas. Nec considerat materiam omnino, puta remotã; non enim considerat hominem, ut corpus, ut substantiam, sed vt ex contrariis humoribus constitutum. Similiter domificatoria ars considerat formam domus, & materiam, sed non remotam, puta terram, ex qua fiunt lateres, & arbores, sed lateres, ligna, & calcem solum, & vnaquæque denique ars materiam ad certum limitem cognoscit. *Probatur tripliciter Physicum considerare formã, & materiam. Primo.*

Insuper

Insuper eiusdem est. Tex. XXIII.

SEcundã facit rationẽ ad idẽ probandũ. Eiusdem est artis, & scientiæ finẽ, & ea quæ ad finẽ sunt media considerare, sed forma est finis, materia vero est ad finem: ergo eiusdem sciẽtię erit formam, & materiam cognoscere. Maior est nota. minor probatur, ꝙ forma sit finis, & per finem intellige causam finalẽ, quæ dicitur finis, cuius gratia.

Nam finis aliquando extremum, & limitem significat, aliquando causam finalem, & ad hanc significandum dicitur finis, cuius gratia.

Probat autẽ sic. Terminus alicuius motus non interrupti, sed continuati est vltimum & finis, cuius causa, illius motus, sed generationis continuæ forma est terminus: ergo ea est vltimum, & cuius causa.

Nota ad cãm finalem duo sunt necessaria.

Vbi aduerte, ad causam finalẽ duo esse necessaria: Vnum, quòd sit vltimum, & extremum operationis: Alterum, ꝙ sit gratia cuius illa operatio fit, ac ob id dicitur finis bonũ, & optimum; quia reliqua ordinẽtur in ipsum. Primum non sufficit, nempe ꝙ sit extremum. Si enim ego modo irem in Diui Petri templum, vt indulgentiam consequerer, & media via occurreret aliquid impediẽs, quo minus absoluerem: illud esset terminus, & extremum meæ viæ, sed non causa finalis; propterea est opus, vt sit gratia cuius est via, & operatio. Propterea bene dixit Aristoteles, id quod est extremum motus continui: non impediti, aliunde, id verò non solum vltimum est, sed etiã finalis causa. Vnde reprehendit Poetam qui de morte alicuius loquens dixit, habet finem, cuius causa factus est, errauit: nam mors est quidem terminus vitæ, sednon finalis causa, cum nõ sit optimum, id est, cum non concesserit natura vitam hominibus, & animalibus, vt moriantur. non enim omne vltimum finis est, cuius causa: & sic debet locus intelligi, vt volunt Græci, quamuis S.Th. longe aliter exponat, referens illud verbum, vult, ad Poetam, & non debet referri, sed est sensus affirmatiuus: ac si dicat, ita est, nõ omne vltimũ esse finem. Hunc poetã Philoponus dicit esse Euripidem.

Quoniam & faciunt artes. Tex. XXIIII.

HIs duobus textibus probat materiã ordinari, vt medium ad formam: & quia locus est obscurus valde, primo sensum aperiam.

Aduerte primo: Artes mechanicas esse in triplici differentia: Quædam versantur circa materiam, & harum quædam faciũt materiam ipsã: vt ars, quæ facit lateres, tegulas, calcem, ex quibus domus est facienda. Quædam non faciunt materiam, sed factã disponunt, vt ars dolandi & leuigandi ligna, scindendi lapides. Quædam artes sunt in altero gradu, quæ in materiã talem formam introducunt, vt ars quæ ex leuigatis iam, & dolatis lignis triremem facit, & ex lateribus præparatis domũ erigit: & tales artes architectonicæ dicũtur, quasi imperantes primis. Quædam sunt in tertio gradu, quæ forma iam introducta vtuntur, vt Nautica, quæ triremi vtitur. Equestris, Militaris, & aliæ. Quæ sunt in primò, & secundo gradu, sunt factiuæ, tertia non dicitur factiua. *Nota artes mechanicas ĩ triplici differentia.*

Aduerte secũdo, quod si velis scire causam harum artium, quæ in vsu consistũt, ea est, quia homo est finis harum rerum quæ arte fiunt: sunt enim ipsius gratia: propterea est ista ars, secundum quam artificiatorum vsum tenet. *Nota secundo. Causa artium quę in vsu cõsistũt.*

Aduerte tertio, quòd sic se habent istæ artes; tertiæ præsunt secundis, imperat enim natura illi, qui triremem facit, vt talem & talem faciat, prout ipse vsui videt fore accommodatam. Secundæ imperant primis, qui enim triremem facit, imperat his qui circa materiam versantur, vt sic, vel sic preparent, prout ipse fore aptã suę formę intelligit: vnde vsualis est architectonica, & inter factiuas ea, quæ formam inducit, quia hæ imperant. *Nota tertio. Quæ artes quibus imperãt.*

Ex his apparet clarè, quomodo materia ordinetur in formam, cum hæ, quæ circa materiam versantur artes, ab eo qui formam inducit, regantur: & hoc est quod Aristoteles voluit monstrare exemplo harum artium materiam ordinari in formam: & admodum obserua hanc declarationem.

Nunc ad textum accedamus, quamuis non *Textus expositio.*

non sint hæc ita in littera ordinata. Proponit igitur in hoc textu diuisionem artium considerantium materiam,& vsualium. Sunt artes considerantes materiam simpliciter, i. quę faciunt materiam, & quę considerant materiam operi accómodam,id est,disponunt, & præparãt materiam:& sunt etiam artes quæ vtuntur, & reddit harum rationem,nempe,quia nos sumus finis quodam modo omnium. At quia duplex est finis.alter cuius,hic autē est id propter quod operamur,vt De⁹ est finis cuius nostrorum laborum,& amicus est finis cuius alius se illius amore in negotiis occupat. Et est etiam finis,quo, nē pe quo illum finem cōsequimur,qui semper est operatio nostra,vt finis quo super naturalis est visio ipsius Dei: finis quo illius,qui ad amicum tēdit,est videre, colloqui cū ipso. Homo igitur finis est cuius harū rerum. At quia de hoc vtroq; fine non est modo locus tractandi,dicit, se in Philosophia,puta morali hoc dixisse.

Duæ igitur sunt. Tex. XXV.

DIstingnit duas esse dominatrices materiæ,nempe vsualem,& quę formam facit, & has cognoscentes vocant,id est,non facientes materiā: vsualis enim nihil facit, formalis operatur,sed non materiam,ob id cognoscens, & speculans aliquo modo est, & in hoc differt ab effectrice,nēpe materiali, quæ tantum operatiua est. quo fit vt illæ duæ architectonicæ sint,& imperent:sed vnus artifex imperat materię, qui nempe formam considerat:dicit enim ex quo ligno & quali fiat triremis: alter imperat formæ,dicendo ex quibus motibus,& quos ad vsus illa fit.

Ex his omnibus concludit,quod in artificiatis materia propter opus & formā fit:in naturalibus autem materia propter formam est,non dicitur,fit, quia nos nō facimus materiam in naturalibus. Atque hæc est probatio minoris pręcedentis syllogismi,nempe formam esse finem materiæ,intellige esse finem partialem, compositum enim,& totum est finis,& terminus totius generationis,& materiæ.

Amplius eorū,quæ ad aliquid. Tex. XXVI.

TErtiam rationem proponit. Materia,& forma sunt correlatiua, sed eadem est scientia correlatiuorum: ergo Physici est non solam formam cōsiderare,sed etiam materiam. Nec existimes materiam,& formam esse correlatiua secundum substantiam, & essentiam suam,sed quod habent quendam ordinē & relationem annexam,sicut scientia, & scibile,vt dictum est in Logica. 3. Ratio.

Nota verba Aristotelis:materia,inquit est ad formam,& alia materia ad aliā formam:Per materiā intelligit materiā primam indifferentem ad quácunq. formā substantialem, & per formam intelligit formas confusè,& indistinctè, nempe in cōi. Per materiam vero aliam intelligit materiam secundam, nempe cum dispositionibus,& accidentib. necessariis ad formas quaslibet in particulari, quas vocat formam aliam,vt sit sensus, materia secū dum se ad formam secundum se refertur. at hæc materia ad hanc formam, quælibet n. forma habet suas certas dispositiones in materia distinctas ab alijs aliarum formarum,& non solum in specie,sed ēt in indiuiduo,vt alia est materia secunda hominis,alia equi,& alia huius, alia illi⁹ hominis,alia huius,alia illius equi,qđ docet Aristoteles de animalibus contra Pythagoram,1. Animæ,tex. 54.

Quousq; ergo Physicū oportet cognoscere formam.

LOcū hunc bene exponit Simplicius. Mouet dubium Arist. quousq. Physicus cōsideret formā. Respondetq.: sicut medicus neruum,& faber æs considerat non absolutè, sed ut sunt suæ formæ accommodata,ita Physicus formas, ut ad generationem sunt,hæ autem sunt quę sunt in materia, licet ratione sint separabiles,per has enim formas generationes fiunt,ut Sol,& homo generant hominem, Sol,& equus equum. De formis autem separatis, quid sint, Metaphysici est speculari.

Dicea

Dubium quo formæ Physicæ sint separabiles a materia ratione. Dices, quomodo formas Physicas vocat ratione separabiles a materia, cum oppositum docuerit superius? Aliqui dicunt quod debet legi, quod sunt inseparabile. Hoc tamen est cōtra litteram Græcam, quæ modo habetur. Sanctus Thomas id de anima rationali intelligit, quæ est suprema forma naturalis, vltra quam Physicus non ascendit, & hac ratione est separabilis; quia secundum se non indiget organo corporeo ad suam operationem. Id ipsum dicit Auerroes, & est bona responsio, quamuis posset dici, quod sunt separabiles a materia ratione, id est differunt ratione, & definitione, sed non subiecto, cum non sint extra materiam: quomodo priuatio, & materia dicuntur duo ratione, sed vnum numero, hoc autem non impedit, quin forma definiatur per materiam.

Nota. Aduerte ulterius, quòd sol est causa uniuersalis concurrens cum omnib. particularibus ad generationes, ut dicemus inferius.

An Physica a Mathematica distinguatur. Quæst. IIII.

Titulus quæstionis clarus est nempe an ea, quæ Physicus considerat, & quæ Mathematicus, sint distincta, an eadem: & similiter an Physica sciētia a Mathematica diuersa sit. Notat autem Auer. in præsenti, com. 16. quod assignare differentiam in communi, & in particulari scientiarum Logicum est, quis sit usitatum differentiam particularem in propriis scientiis tradere, & hui' rationem possumus dare, ex 2. de Anima. 146. Nam ad ponendam differentiam inter duo, requiritur, ut cognoscatur, quid sit utrunque, non est autem unius scientiæ particularis quid altera sit cognoscere, ob id ad communem aliquam, quæ in cōi, quid scientia sit, consideret, id pertinet. Ea autem est Logica uniuersalis, quamuis id non faciat, nisi aliquo modo adiuta scientiis particularibus, quibus ipsarum obiecta cognoscit. Tractare igitur modo oportet in particulari de differentia harum scientiarum. Nec omnia quæ hic dici poterunt proponemus, quia multa diximus in posterioribus. *No. quis assignet differētiā scientiarū inter se.*

Sit igitur primum argumentum circa Quæstionem. Mathematici tractant de sensibilibus, sicut Physica, ergo non est discrimen. Antecedens patet, quia omnia quæ Mathematici tractant, sunt in corpore, & in corpore sensibili. *Argumēta in oppositum. 1. argum.*

2 Secundo. Astrologia est Mathematica & tractat de substantia sensibili, ut Physica: ergo non est scientia distincta, nec res considerata ab Astrologia est extra genus Physicum, Antecedens est expressè Arist. 12. Metaph. tex. 44.

3 Præterea tertio. res Physicæ sunt substantiæ, & accidentia sunt sensibilia: sed substantia potest abstrahi ab accidentibus, ergo res Physicæ abstrahi possunt a sensibilibus, nō ergo differentia à Mathematicis.

4 Præterea, quarto ex Arist. Perspectiua, Musica, Astrologia sunt Mathematicæ: non ergo dicendæ sunt esse magis Physicæ, & adhuc dicit, quod Perspectiua agit de linea, ut Physica est. ergo prorsus Perspectiua est Physica, cum conueniat in obiecto formali.

1. Concl. Primo notandum. Nō omnis res cōsiderata in sciētia est eius subiectum. Pro huius determinatione sit prima cōclusio. Scientia Physica, & Mathematica licet conueniant in re considerata, nunquam tamen in subiecto conueniūt. Hęc conclusio est declaranda, ob id aduerte primo: non quicquid est de consideratione alicuius scientiæ, esse subiectum illius scientiæ. Sunt enim tria in scientia, & passiones demōstrādæ, & causę per quas demonstrandę sunt, & ea de quibus demonstrandæ sunt, & hęc tantum dicuntur subiecta, siue sit unum in communi quod est primum in scientia, siue multa particularia, quæ illius sunt species. Tria igitur cum sint de consideratione scientiæ, unum illorum subiectum est, unde res consideratæ in scientia & subiectum habent se, ut superius, & inferius. Omne n. subiectum est res considerata in scientia, non ècontra.

Nota secundo. Quod sit physicis subiectū, & mathematici. Aduerte secundo, quod Physicus habet pro subiecto substantiam non quamcunq. Mathematicus vero prō subiecto accidens, non quodcūque. Explico. Physica est quædam scientia quæ substantiæ passiones, & causas speculatur, sed non cuius-

cuiuscunque substātiæ, sed illius quæ motus principium habet, ac mutationib.& accidentibus sensibilibus est subiecta: vnde pro subiectis habet substantias sensibiles,& naturales. Mathematicus vero passiones speculatur, non vllius substantiæ, sed de accidente, ostendendo, non autem de quocunque accidenti.

Est enim duplex accidens: quoddam secundum se mutationi expositum, id est, quod non est, nisi ex mutatione aliqua procedēs, vel mutationis alicuius est causa, vt sunt primę qualitates, & ex his compositę, vt colores, sapores, odores,& huiusmodi ad Physicum pertinent, nec de his scientia vlla, præter Physicam est, cum non nisi mutatione, & motu consistant, nec aliter quam per mutationem, vel ad mutationem sint. Quædam sunt alia accidentia, quæ licet cum mutatione sint, tamen ex se a mutatione non dependent, nec mutationis causa sunt, quales sunt quantitates, & ea quæ quantitatē sequuntur. Hæ enim non sunt mutationum causa nec ex se ex mutatione proueniunt, cum in cęlo sint quantitates, & figuræ non ex mutatione factæ, similiter dimensiones proportiones,& similia non ad mutationem pertinentia, nec tanquā ipsius effectus. nec tanquam ipsius causæ. Et talium est scientia Mathematica: agit enim de quantitatibus, de figuris, & proportionibus & proprietatib. ipsarum, quę ab ipsa absque motu proueniunt.

3. fundamentum. Mathematicæ sunt in duplici differentia. Aduerte tertio, quod Mathematicæ sūt in duplici differentia. Quædam quæ huiusmodi accidentia in uniuersali cognoscūt, vt quæ agit de figura in communi & qualibet specie, non determinando ad materiam, sic quæ agit de numero in cōmuni, abstrahendo a quolibet subiecto, & hæ dicuntur ut pure Mathematicæ.

Quædam aliæ agunt de huiusmodi accidentibus in particulari. ut de figura cœli, de motu ipsius, tanquam de quodam quanto, de numero sonoro, de linea visuali, & tales vocantur Mathematicæ mediæ.

Quō earū subiectū differat a Physico. Vbi attende maximē cum Auer. com. 18. quod hæ nō tractant de substantia subiecta istis accidentibus, nec de ipsis vt aliteri insunt, sed de ipsis secundum se, alia demonstrando de eisdem,& in hoc differunt a Physica omnes hæ. Physicus enim talia accidentia de substātiis ostendit, vt ipsis competūt: At Mathematicus de istis accidentio aliud ostendit: vt Physicus de corpore ostendit quantitatem, figuram, motum: Mathematici de his secundum alia ostendunt, vnde dixit Lincon. bene, quod id, quod Physicus habet pro prędicato,& passione, id habet Mathematicus pro subiecto, cum tale est, quod absq. mutatione possit intelligi, quamuis Physicus ut in subiecto mutabile illud est, cōsiderat,& hoc est quod diximus in conclusione prima, nempe quod conueniūt Physicus, & Mathematicus in re considerata, sed non in subiecto, nam quod vnius est subiectum, alterius est passio,& hoc est quod alii dicūt, Physicum,& Mathematicum differre in modo considerādi. Et hęc sufficiant pro declaratione primæ conclusionis,& sunt memorię mandanda,& magis in solutione argumentorum ista nota fient.

2. Conclu. Secunda conclusio. Physicus,& Mathematicus differunt in modo definiendi.

1. fund. Diuersus modus definiendi. Physici. Mathematici. Aduerte duo esse quæ in sciētiis præcipuè definiuntur,& subiecta,& passiones, in quibus definiendis est discrimen inter Physicum, & Mathematicum. Physicus quidem definit per materiam sensibilem id est, per materiam motui,& mutationi,& qualitatibus sensibilibus subiectam, at cum magno discrimine, nam passiones definit per materiam, non tanquam partem rei definitæ, sed tanquam subiectum uel tanquam causam, ut qui dicit, serenitas est uentorum quies, tranquillitas est maris quies, per materiam, quæ subiectū est, definit. Qui uero dicit, tonitruus est sonus percussionis exhalationis cum nube, nō materiam dicit, sed causam. At cū subiecta definit, materiam ut partem substantiæ dicit, nam substantiæ naturales includunt materiam, vt partem sui,& sic definitur homo per os, carnem, &c. quę ipsius partes sunt.

Ad explicandum hunc diuersum modum includendi materiam, quam docet Aristoteles. 7. Metaph. cap. 10 tex. 34. sūt duo exempla, alterum est simū, per hoc enim intelligitur modus definiēdi passiones, simitas. n. nasum dicit, ut subiectum, & causam, alterum est statua,& domus, & cætera

cætera artificialia: hæc enim materiam, ut partem sui dicũt; pars enim statuæ est æs, & figura, ut ibi docet Aristoteles, sicut materia est pars hoīs. vnde in 8. Metaph. cap. 1. laudatur Architas, qui in definitione horum utebatur materia. Similiter in definitione naturalium, hic est modus definiendi Physicus.

Mathematicus uero passiones suas, & subiecta definit, sed nõ utitur materia sensibili: utitur tamen sua materia, puta quãtitate; ut enim est materia sensibilis, & forma, compositum naturale facientes, ita figuræ illæ, & quãtitates faciunt triangulos, quadrãgulos, & reliqua mathematica; vnde Mathematicus passiones per subiecta sua, vt per materiam definit, ut definiendo par, impar, & reliqua. Similiter subiecta per quantitatem definit, ut figuras per lineas, & hoc docet Aristoteles 7. Metaph cap. 11. tex. 38. ubi reprehendit Platonem, qui omnino ista fine ulla materia definire contendebat, & docet habere suam materiam, sicut homo habet os, & cætera, licet non sit sensibilis, & sic patet proposita conclusio.

3. Conclu. Diuersus modus demonstrandi Physicæ, & mathematicæ.

Tertia conclusio. Physicus, & Mathematicus differunt in modo demonstrandi. Explicatur hoc. Physicus frequenter utitur demonstratione effectus, & signi, quia ipsius causæ frequentius sunt occultæ, nec per se sensibiles, effectus uero sensibiles sunt, ut mors, corruptio, generatio, motus, & similia ad sensum patent, ipsorum causæ a sensibus sunt remotę. At Mathematicus frequentius a prioribus procedit, cum causæ notiores sint effectibus: a sensu enim abstrahit, & in intellectu notius est, quod prius est. Nec intelligas propter hoc, quod Physicus per causas non demonstret, demonstrat enim, ut dicemus inferius in hoc libro.

4. Conclu. Diuersa certitudo Physici, & Metaphysici.

Quarta conclusio. Physicus, & Mathematicus differunt in certitudine. Explicatur. Effectus Physici nõ semper in vniuersum eueniunt, sed fit defectus aliquando, ut non semper in senectute canities cõtingit, non semper uiri habent barbam, non semper homo habet duos oculos, & hoc ex eo, qđ materia, ex qua huiusmodi res constant, indifferens est, & multorum receptiua, ob id impeditur aliquando multis distracta, unde 2. Meta. tex. 16. tradens huius non exactę certitudinis rationẽ, dicit, natura materiã hẽt. Non tamen ob id putãdum est, non esse scientiam horũ: est enim, ut diximus in posterioribus, sunt enim gradus in certitudine scientiarum.

At res mathematicæ, cum ab hac materia separent, simpliciter necessariæ sunt, semper enim trianeulus habet tres angulos, & reliquæ passiões subiectis suis semper insunt. His igitur sic expositis possumus ad argumenta respondere. *Ad 1.*

Ad primum, admittimus mathematicas de sensibilibus tractare, sed quæ secundum se sensibilia, & mobilia nõ sunt, un de aliquæ ipsarum abstrahunt.

Nota qđ sit abstractio, & quotuplex.

Vt autem intelligas quid sit ista abstractio, aduerte non esse aliud abstractionẽ, quam separationem unius ab altero sibi coniuncto. Hæc abstractio duplex est; altera realis, altera rationis, seu cognitionis. Realis est, cum re ipsa unum ab alio separatur, ut cum anima per mortem a corpore separatur, & manus a manu coniuncta separatur. Rationis est, cum id nõ fit, nisi tantùm cognitione, & consideratione, ut cum unum intelligo, non intellectis aliis illi coniunctis, nempe intelligo animal non intellectis speciebus, talis est abstractio rationis.

Ista adhuc est duplex, quędã simplex, quæ ab Alberto definitiua dicitur, quędã composita. Simplex est, cum unum simplici cognitione cognosco, non intellecto alio sibi cõiunctio. Composita est, cum intellectus enunciando unum ab alio diuidit, ut cum hominẽ non esse leonem concipimus. In hac abstractione semper inest uerum, uel falsum: at in simplici non est ueritas, nec falsitas.

Simplex rursum triplex. Vniuersalis cum superiora non intellectis inferioribus consideramus. Subiecti, cum subiectum absque consideratione accidentium cognoscamus. Formalis, cum accidens ab accidente, aut rẽ a re abstrahimus, ut cum dulcedinẽ ab albedine lactis abstraho, & formam a materia, & similes formæ abstrahuntur ab aliis.

Omnes hæ simplices abstractiones nõ sunt aliud, quàm simplices considerationes rerum, nõ consideratis aliis quæ cum eis erant, in quibus omnibus nulla est falsitas, aut ueritas.

Abstractio mathematica vna est ex his, puta formalis cum accidentia, puta figuras, & quantitates sensibilibus accidentibus separamus, id est, illa intelligimus, sensibilibus non intellectis, quod absque falsitate fit.

Ad 2. Ad secundum respondetur, quod Astrologia nõ tractat de aliqua substantia, ut subiecto, id est, nec quid sit substantia aliqua, nec qualis sit illa ostendit, sed agit de substãtia, tanquam determinatione subiecti, ipsius enim subiectũ est figura, & motus huius corporis, nempe cœli, & de his demonstrat, non de cœlo, id est, de substantia ipsa, hoc enim est Physicũ, & illud est, quod Aristo. I Metaph. voluit circa Astrologiam.

Ad 3. Ad tertium respondetur, quod substantiæ naturales in sua essentia, & substantia non habent motum, & mutationem, & accidentia, sed ipsa est extra accidẽtia, in eo, quod non sunt ipsarum essentiæ, & naturæ, tamen ipsæ substantiæ intrinsecè, & essentialiter habẽt esse tale, ut habeant principium motus, & mutationis, vnde mutationis principium in ipsis essentialiter est, & hinc est, quod a sensibili materia non abstrahant: homo enim, & animal, de se principium habent motus, non sic res mathematicæ.

Ad 4. Ad quartũ, S. Th hic, & Paulus volunt, illas medias esse magis Physicas, quã mathematicas, quamuis Sanct. Thom. super Boet. de Trin. 9 de diuisione scientiarum, art. 5. ad tertium, cẽseat esse magis mathematicas. Quidquid sit, illæ sunt magis mathematicę, cum in subiecto, quod est forma scientię, cum pure mathematicis conueniant: nec Aristoteles oppositũ dicit: his enim non dicit esse magis Physicas, quam mathematicas, sed quod inter mathematicas hæ propius accedunt ad Physicam.

Ad 5. Ad aliud respondetur, cum dicitur, vt Physica, illic denotatur conditio, ut cum dicimus, ignis, ut approximatus cõburit, sed nõ notatur ratio formalis, ac si diceret, ignis, vt calidus, comburit.

Hęc de quæstione.

An Physicus consideret materiam primam. Quæstio V.

CVm duplex sit materia prima, ac remota, quæ eiusdem rationis est in omnibus rebus naturalibus corruptibilibus, & secunda, ac propinqua, quę varia est pro formarum uarietate: quęlibet. n. forma suas certas dispositiones petit in materia: petimus, an Physicus materias hasce proximas tantùm consideret, an etiam primam, & remotã. Hoc dubium mouet Auer. com. 22. ubi citat Auicen dicentem, Physicum non considerare materiam primã, sed tantùm proximas, illa enim ad Metaphysicum pertinet. *Sensus quæstionis.* *Opinio Auicen.*

Et ratio Auicen. est, quod ita se habet Physicus, sicut quilibet alius artifex: sed nullus artifex considerat, nisi materiã proximam, & particularem vnius generis formæ, ut notum est, nec ergo Physicus nisi proximam considerabit materiam. *Fundamentum eius.*

Secũdo, si Physicus materiam primam consideraret, posset illam esse demõstrare, sed hoc non potest, cum sit primũ principium sui subiecti, nec ipsius in Physica causa sit: ergo non pertinet ad ipsum. *2. Ratio.*

Tertio possumus contra rationem Aristotelis argumẽtari, & probare, quod nec materiam consideret Physicus: nam si materiam consideraret, esset, quia materia ad formã refertur, vt ipse dicit, sed materia & forma non sunt correlatiua, cum sint substantiæ, imò materia non refertur nisi ad materiã, seu id, cuius est materia, hoc autem compositum est. *3. Ratio.*

Circa hoc Auer. ibidem tenet, materiã primam pertinere ad Physicam, & communis est opinio, quamuis Græci non id exprimant, existimo, quia id erat certum satis. & ratio huius potest esse. Primo, artifex considerat materiam communem omnibus formis suæ artis, sed Physicus considerat omnes formas naturales. ergo considerabit materiam communem illis: hæc non est nisi prima. *Sententia communis circa quæstionem.* *1. Ratio.*

Præterea, Physicus considerat generationes, & mutationes substantiales in cõmuni: ergo cõsiderabit ipsarum cãm, & subiectum: hoc autem est prima materia. *2. Ratio.*

Præterea, materia prima est subiectum. *3. Ratio.*

O 2 mu-

mutationum, sed sub tali ratione non est Metaphysici, qui motus non considerat, ergo erit physici.

Alber. tract. 1. ca. 11. arguit Auerroem tanquam imponentem hoc Auicennæ, & dicit, ꝙ materia dupliciter potest considerari. Vno modo, ut refertur ad ipsum ens, est enim potentia quædam, quæ est altera entis pars, cui respondet actus, ex quibus duobus perficitur ens, & sic non dicit priuationem, & est conceptus materię primus, & sub tali consideratione materia dicitur primo prima. Altero modo potest considerari, ut est subiectum mutationum, & sic dicit secum priuationem, & sub hoc conceptu, qui posterior est, dicitur secundo prima. Modo vult ꝙ primus conceptus ad Metaphysicum, secundus ad Physicum spectet, & hanc fuisse intentionem Auicennæ. Doctrina quidem hæc uera est, sed parum refert, ꝙ fuerit illa mens Auicennæ, uel non. *Nota secundum Alber. quid hoc senserit Auic. contra Auer.*

Ad 1. Ad primum argumentum respōdetur quod est dispar ratio, ut dicit Auerroes, inter Physicum, & alios artifices: alii. n. considerant aliquas formas artificiatorum, non omnes: ob id non habent considerate materiam omnium artificiatorū communem: at Physicus considerans omnes formas naturales, ob id considerabit materiam illis omnibus communem, & hæc est prima.

Ad 2. Ad secundum respōdet Auer. ꝙ Physicus non demōstrat a priori materiam esse, sed a posteriori, per ipsas mutationes, vt dictum est, & sic materiam considerat.

Ad 3. Ad tertiū, aduerte ꝙ materia est in potentia, & ad compositum, & ad formam. Ad compositum quidem est in potētia passiua primo, quia ex materia compositum primo fit, & secundario ad formam, quæ simul producitur cum cōposito: ad formam autem est in potentia receptiua. vnde ad vtrunque referri potest, variis rationibus, & modis.

Nec existimes, quod materia, & forma prorsus relatiua sint: sunt enim absoluta simpliciter, vt dicunt S. Tho. & Alber. secum tamen ferunt aliquam relationem, & respectum.

Nominales dicunt materiā essentialiter non esse relationē, sed denominatiuē.

Burleus dicit materiam esse aliquid, i. substantiam, in se tamen habere ad aliquid, i. respectum, seu esse ad aliquid in secundo modo dicendi per se. Omnes autem hæ locutiones ad idem tendunt.

An ars imitetur naturam. Quæstio VI.

Quæstio hæc solum ad declarationem est proposita, nō ꝙ sit cōtrouersia inter Philosophos. Hæc propositio, Ars imitatur naturam, triplicem sensum facit: Primus est effectus artis, seu artificialia sunt similia naturalibus. Alter est, agēs secundum artem assimilatur agenti naturali. Tertius est forma artis est similis formæ naturali, & omnes tres sensus veri sunt. *Sensus quæstionis triplex.* Tamen vt manifesti fiant, est primum argumentum. Artificialia non habent in se motus principiū vt talia sunt naturalia vero habent, non ergo sunt similia. *Argumēta in oppositum. Primum argumentum.*

Secundo, agens naturale non est liberum, sed necessario agit, ignis enim non potest non comburere, si combustibile sit appositum, sed agens secūdum artem est liberum, agit enim quando vult, & quousque vult, non ergo similantur. *Secūdum argum.*

Tertio. Forma naturalis est substantia, vt diximus, at formæ artium, & artes ipsę accidētia sunt, nō ergo similitudo vlla est. *3. arg.*

In huius declarationem sit prima conclusio. Res artificiales similantur naturalibus in forma, & in materia per se, & in toto ipso composito.

Aduerte primo, accidētia sensibilia fere omnia natura multis communia fecit, vtpotè albedinem, nigredinem, calorem, frigiditatem, magnitudinem, sapores, & reliqua. Hæc. n. animatis, & inanimatis absque discrimine insunt. Vnum tamen inter hæc reseruauit natura proprium singulis speciebus, & id figura ac forma exterior est, quam diuersam diuersæ entiū speciei, imò aliquando specierum indiuidua sortiuntur. *3. Concl.*

Et hoc optimo cōsilio factum est, nā cum homo, qui huius mūdi rex est, & in cuius gratiam hæc facta sunt, a sensu dependeat in sua intellectione, ac sensibus substantias non percipiat, nisi per accidē- *Primum fundamētum.*

tia,

tia, profecto deciperetur semper, nec posset rerum formas ac substãtias distinguere, nisi accidentia aliqua sensibilia essent, quibus tales formæ substantiales designarentur, & tales sunt rerum figuræ, & formæ exteriores, quas cum visus discernat, maxime ad cognitionem visus prodest, vt dicitur. 1. Meta. cap. 1.

Hæ igitur figuræ sequũtur formas substantiales. Vide S. Th. 7. Physico. Lectione 5. adeoq. sunt illis coniunctę, & illarum comites, vt multi existimarint, ipsas esse rerum substantias, vt refertur. 3. cœli, c. 4. & hoc volebant dicere illi, qui asserebãt lineas & superficies esse rerũ substantias, ut dixit Pythagoras 1. Meta. c. 7. tex 14. Et id dubitatur 3. Metaph. c. 5. & 7. Meta. c. 2. At re vera non sunt formæ substãtiales, sed ipsarũ indicia. Hinc est, quod per fecta similitudo duarum rerum maxime attenditur in figura adeo, vt eiusdẽ speciei videantur, quæ figuram participant eandem, & eodem nomine nominentur: vnde propter hoc pictum hominem vocamus hominẽ, & imagines eisdem nominibus, quibus ea, quorum imagines sunt, nominamus, vt notum est.

2. fundamentum. Aduerte secundo, quod artes circa has figuras uersantur, conantur. n. effectus in figuris cum naturalib. similare. Est tamẽ duplex ars: quædam, quæ versatur circa actiones, vt ars cantandi, saltandi, nauigãdi: & aliæ, quædam, quæ versantur circa res factas, ut domificandi, pingendi, faciẽdi statuas, & aliæ. & in his est pręcipua similitudo, de qua loquimur, adeo, ut ars, quę pingit leonem uideatur quodammodo leonem facere propter illam figurã, quæ comes est formæ substantialis, & nõ solum propter figuram, sed etiam propter modum ipsius materiæ, ex qua fiũt res hę: materia. n. in naturalib. patitur aliquam mutationem, ut ex ea fiat aliquid, ut ex aqua fit aer, mutata tamen aqua: ita etiam ex ligno fit statua, aliquo tamen modo ligno mutato, nempe dolato, & scisso, & passo aliquam dispositionem, ut illam recipiat formam.

Nota 1. duplicem artem.

Nota 2. Ex quo fit, quod sicut non dicitur, hõ est terra, sed terrenus, quia ex terra mutationem passa homo est factus: ita non dicitur statua est aurum, sed aurea, nec domus est lapis, sed lapidea, ut dicitur 2. Gener. c. 1. & 7. Physi c. 3. & hanc rationem huius dat Arist. 9. Meta. c. 7. tex 25.

Aduerte tertio, quod statua, & istæ artificiata non sunt, sicut reliqua nomina accidẽtalia, album, calidum, curuum, hæc enim dicunt corpus, nõ ut partem, sed ut subiectum, at ista ipsam materiam habẽt pro parte. unde sicut caro, & anima faciũt hominem, ut duæ partes: ita aurum, & figura statuam in genere artificiali, unde bene dixit Paulus Venetus, quod huiusmodi nomina non dicunt formã, vt alia connotatiua, sed totum ipsum compositum, & hoc docet 7. Met. c. 10. tex. 34. Ac in hoc maxime similantur naturalibus. Ex his omnibus patet sensus, & ueritas cõclusionis primæ, nempe quod artificialia similantur naturalibus in formis exterioribus, & in materiis aliquo modo & etiam in ipsis totis compositis, ad sensum prædictum in fundamentis. 2. fundamentum.

Secunda concl. Artifex imitatur agens naturale in modo operandi. Ista similitudo consistit in duobus, primo, sicut agens naturale effectum producit assimilando, eum sibi in forma, secundum quam producit, ignis. n. ignem, leo leonem, homo hominem producit, ita artifices tales effectus producunt, ut similes sint idolis, & imaginibus, quas sibi in mente fingũt, & secundum quas operantur. 2. Conclu.

Secundo, sicut agẽs naturale operatur materiam disponendo, & ab imperfectis incipit, sic & artifex ipse. & ex hoc sequitur, quod artis forma assimilatur formę naturali aliquo modo, producit. n. res quælibet sibi similem, licet in arte non sit similis specie effectus factus arti, & idolo secundum quod fit.

Tertia conclusio. Ars aliquando imitatur effectus naturales præexistentes, aliquando eos, qui debebant præexistere. 3. Conclu.

Aduerte duplicẽ artem. Est quædam simia naturæ, quæ ea, quæ natura facit, imitari suo modo conatur, ut ars, quæ pingit, quæ facit statuas, & similes, & hæc imitatur naturæ effectus pręexistentes. Altera est, quæ supplet ea, in quibus natura deficit, ut ars faciendi domos, uestes, & similia necessaria uitæ, & hæc non imitatur effectus præcedentes naturę, sed qui deberent præcedere, i. tales facere conatur, quales faceret natura, si eos faceret. Nota duplex gen. artis.

Ex

Ex his omnibus colligitur, illam propositionem, Ars imitatur naturam, esse uerã in illo triplici sensu, qui propositus est.

Ad argumenta. Differunt tamen in his, quæ argumenta probant, hæc enim uerè concludunt artem, & naturam in illis esse dissimiles, tamen, quia in aliis est similitudo, ut diximus, propositio est vera, non enim ad illius ueritatem opus est, ut in omnib. imitatio fit. Ad textum redeamus.

Caput Tertium.

Determinatis autem his. Tex. XXVII.

Nota quã ob causã Arist. instituerit tractationẽ de causis.

Haec est tertia pars libri huius, in qua de causis agit. Philop. continuat hunc sermonem, ut postquam Aristoteles de coneausis egit, puta de materia, & forma, uelit nunc de causis agere, puta de efficiẽte, & fine. Simpli. uero non de efficiente, sed de solo fine intentionem esse docet: at quia de fine volebat disserere, causam in communi distinguit. At re vera non video, cur hic de efficiente, saltem proximo, non agatur, & de omnibus causis in communi, vt in processu patebit.

Ob id aduerte, quod ratio tractãdi modo de causis duplex est. Altera, quam ipse Aristoteles in presenti textu proponit, nempe vt cum Physicus scrutetur causas generationum, & mutationum naturalium, sciamus, quot, & quæ sint istæ causę in genere, quas Physicus inquirit, ob id Mathematicus non habet causas sie distinguere. Non enim nisi vnam, aut alteram, & non propriè causam aliquando speculatur. Altera est, quia dictum erat in definitione naturæ eam esse causam: oportebat ergo scire, quæ esset causa. est.n. formalis, & materialis, & efficiens, & finalis, vt dicemus: ac propter id de causis modo fit sermo. Et hæc est materia huius secundi libri.

Nota ad quos pertinat agere de causis, & sub qua ratione. Aduerte tamen, quod de causis agere, & ad Logicum, & ad Physicũ, & ad Metaphysicum pertinet, variis tamen rationibus. Logicus enim, vt patet 2. Poste. causam diuidit & explicat, licet non proprio habitu, ut ad perfectam pertinet demonstrationem. Physicus vero causas, vt ad mutationes pertinẽt, & ad naturales effectus, tractat. Metaphysicus autem, ut ad esse attinẽt, ut dicit Auer. 2. Meta. com 6. Similiter, quia esse causam est vna pars entis excedẽs res naturales, cum extra naturalia etiam causę sint, unde absolutè demonstrare, quot sint causæ, est Metaphysici; quot uero mutationum causæ, Physici: quot potissimæ demonstrationis media, Logici. Textum igitur exponamus.

Quot, & quę sint causæ, tractandũ proponit, cuius rationem subdit, quæ talis esse potest in forma. Artificem sciẽtificum eorum, quæ tractat, quot, & quæ sint causæ, docere oportet: Physicus est artifex scientificus naturalium mutationum: ergo ipsum Physicum causas omnes docere oportet, ac distinguere. Maiorem illã uirtualiter intellectam probat: quia non contingit scire, quousque causam, primã, id est propriam, & immediatam percipiamus: nec reducere quæq; poterimus ad talem causam, nisi quid, quæque causa sit, sciamus, præsertim in Physica, quæ non vnam, aut alteram, sed omnes, quærit causarum modos.

Vno igitur modo causa dicitur. Tex. XXVIII.

Nota primo definitionẽ causæ materialis. Incipit uarias causas assignare. Est, inquit, vno modo causa id, ex quo, cũ insit, aliquid fit. Per hanc descriptionem notat causam materialem: hęc.n. est, ex qua dicitur aliquid fieri, ut ex ære statua, ex argento phiala. Nec sufficit, ut ex aliquo fiat aliquid, ad hoc, quod sit materia, sed quod permaneat in eo, quod ex ipso fit: nam ex priuatione fit aliquid, ut ex nocte dies, & ex non albo album, sed nõ ut ex materia sed ut ex termino, quia non permanet: ob id dicitur. ex quo cum insit.

Nota secundo. Et aduerte, ꝙ hic non dicitur, Primo, & non secundum accidens, ut definita est materia superius in lib. 1. tex. 82. quia illic definita est materia prima per se, hic autem tam prima, quam secunda, tam naturalis, quam artificialis, tam per se, quã

per

per accidens, ut inferius declarabitur:ob id illa duo prætermissa sunt.

Nota tertio. Aduerte ulterius. cum aliquid dicitur causa, quæcunque illi conueniunt, etiam dicuntur causa, ut si æs est causa statuæ. & æs est corpus, & substantia, etiam ista dicuntur causæ statuæ, & hoc non solum in causa materiali, sed in omni alia: & ob id dicitur, Horum genera: quo autem modo ista causæ sint, posterius ipse Aristoteles explicabit.

Alio autem modo forma, & exemplar.

Quid forma. Alium modum causæ ponit nempe formam, & exemplar, quæ est ratio. quod quid erat esse, i. unde sumitur definitio rei; dicitur. n. forma, ut dat esse, dicitur exemplar, quatenus agens producit effectum sibi similem in forma: dicitur ratio definitionis, quia præcipua pars definitionis, & naturæ rei forma est.

Ponit exemplum, ut formæ: diapason, est proportio dupla, & numerus, & partes definitionis. Nam sicut in materia aliquid dicebatur causa materialis, & etiam ipsius genera, ita in forma: nam diapason quod est consonantia perfectissima, hēt pro forma proxima proportionem duplā & numerū, qui superior est, & deniq; partem definitionis, ut proportionem, nam dupla proportio, proportio est. Exemplū est musicum parum ad nos attinens, dummodo res intelligatur, ac si dicas, forma hominis est animal rationale, & animal, & rationale, & horum genera: definitio enim quidditatiua, & ipsius partes locum habent formæ respectu suppositi.

Amplius unde principium mutationis primum. Tex. XXIX.

Quid efficiens. Tertium modum causæ ponit, nempe id, unde est principium motus, aut quietis primum. Hoc denotat causam efficientem: ipsa enim est, quæ primo incipit operari, a qua producitur motus, & quietis principium primum.

Ponit exemplum: consultor est causa eorum, quæ consilio fiunt, & pater filij, faciens facti, & mutans mutati. Philop. & alij hæc duo referūt, ut sint superiora assignatarum causarum, sicut supra dixerat, horum genera. nam faciens est superius patre, & mutans superius consultore.

S. Thom. melius hoc interpretatur de diuersis causis efficientibus; & licet ipse assignet eas, tamen non uidentur textui conformes.

Ob id sic dicamus, per consultorem, intellexit causas morales: per patrem, causas naturales substantiæ productiuas: per faciens, causas artificiales: per mutans, causas naturales alterantes: est etiam in his semper repetendum, Horum genera.

Præterea, ut finis. hic autem est id.

Vltimum modum causæ ponit id, cuius gratia aliquid fit, per quod intelligitur causa finalis, ut deambulationis finis sanitas: deambulatur. n. propter sanitatem. Ostendit autem finem esse causam: quia dubium poterat esse, cū nondum sit, ut cum sumitur potio propter sanitatem, quæ nondum est, & dicit, quod tunc existimamur reddidisse causam, cum finem expressimus: ergo finis cuius gratia fit aliquid, causa. *Quid finis.*

Declarat autem quorum sit finis causa, dicens; eorum omnium esse causam, quæ sunt inter primum efficiens, & ipsum finem, ut a medico, qui est efficiens primus, usque ad sanitatem, media sunt potiones, purgationes, euacuationes, dietæ, instrumenta scindendi venam, & alia huiusmodi, quorum aliqua sunt operationes, ut scissio venæ, purgatio, euacuatio, alia organa, & instrumenta, quibus tales operationes exercentur, & horum omnium sanitas est finis. & idem dicendum in alijs, finis enim est causa omnium mediorum, quæ sunt ad finem.

Causæ

Causæ igitur ferè tot modis. Tex. XXX.

Tria quæ insũt causis.

TRia, quæ causis his insunt, ponit. Primum est eiusdem effectus plures esse possunt causæ per se; non
1 tamen vnius generis, sed diuersorum, vt statuæ vnius quatuor sunt causæ, materia æs, forma, ipsa figura, efficiens statuarius, finis id propter quod statua fit: idem euenit in rebus naturalibus.

2 Secundum, quædam possunt sibi inuicem esse causæ, sed non in eodem genere causæ, vt sanitas est deambulationis, & deambulatio est efficiens sanitatis. Idẽ intellige de materia, & forma, vt dicit Auerr. nam forma est causa materiæ, vt ipsam perficit materia etiam est causa formæ, vt ipsam sustentat, & recipit.

3 Tertium, quædã potest esse causa contrariorum per se, sed vnius positiua, alterius priuatiua, sicut nauta sua præsentia est causa conseruationis nauis, absentia autem submersionis.

Nota 1. Hoc exemplum intellige nõ in vniuersum, sed tunc dicitur causa submersionis, quando, si ipse esset pręsens, non submergeretur nauis: tunc conseruationis: cum nisi esset pręsens, non conseruaretur. potest enim aliquando esse causa per accidens horum. intellige etiam quod est causa suo genere, non tamen totalis, nam etiam venti, & aquæ sunt pariter causa illorum effectuum.

Nota 2. Potest illud exemplum huius assignari: nempe Sol, qui sua præsentia in nostro hemisphęrio facit diem, sua absentia noctem, & vtrunque per se facit.

Omnes autem nunc dictæ causæ. Tex. XXXI.

Nota. Oẽs causę reducuntur ad 4 ãtuor genera.

HVcusq; causarũ varia posuit exempla, & alia etiã occurrunt præter illa. propter quæ forsan aliquis existimasset, plura esse causarum genera. Hoc remouet Aristoteles docens, ad quatuor causarum genera prædictas omnes causas reduci, præsertim cum hucusque nondũ declarauerit Aristoteles, quot sint causæ, sed tantum eas enumerauerit, ut dicit Auerr. Ad materialem causam reducit omnia ista, elementa syllabarũ respectu, materiam factibilium, ignẽ, & reliqua elemẽta mixtorum corporum, partes totius, præmissas conclusionis: in quibus triplicem indicat materiam, vt notant Themis. & Alexand.

Est enim materia alterationis, materia compositionis; materia compositionis, & alterationis simul. materia alterationis est id, ex quo corrupto, aut alterato fit aliquid, vt ex pane sanguis: compositionis est ea materia, quæ componit aliquid, nulla in ea mutatione existente, vt litteræ sunt materia compositionis syllabæ. Compositionis, & alterationis simul est, cum multa componunt aliquid, sed corrupta, aut alterata, vt elementa faciunt mixtum, & acetum, ac mel componunt oxymel. Has materia indicant ista exempla. *Materia alterationis, cõpositionis, & vtriusq; simul.*

Per elementa, & partes syllabarum, & totius intelligitur materia compositionis, quia non est vnius rationis compositio in compositis: aliqua enim solum aggregatione componuntur, vt cumulus, alia colligatione, vt manipulus, alia conglutinatione, alia ordinatione, & omnia intelliguntur sub materia compositionis, ob id duobus exempli explicantur. Vide 8. Meta. c. 1. per materiam factibilium intelligitur materia alterationis, & per præmissas conclusionis, materia compositionis, per elementa vero materia compositionis, & alterationis simul. *Materia cõpositionis.*

Dubitabis, q̃ materia sit illa prima, vel secunda substantialis, de qua locuti sumus? Themist. vult esse alterationis solũ respectu formę, & bene dicit. Sed aduerte esse tres materias alterationis: Prima est, quæ per alterationem aliquam in se facit aliquid, & talis est materia illa prima, nã non generatur quicquam ex ea, nisi amittat priuationem, & etiam alia ab ea expellatur forma, partim enim dicebatur corruptibilis. Alia est ex qua fit aliquid, sed per corruptionem sui, uti ex pane fit sanguis, tamen forma panis destructa. Tertia est, ex qua fit aliquid, facta prius in ea aliqua mutatione, vt ex ęre fit statua, æs autem prius mutationẽ, nempe partium aliquam subtractionem, vel decisionẽ suscipit: omnes igitur hę materiæ alterationis dicuntur, *Dubium primum. Tria sunt materiæ alterationis genera.*

dicuntur, sed non eodem modo.

Dub. 2. Vlterius dubitabis, quomodo dicitur materia id quod corrumpitur, ut patet de pane, & elementis? non enim permanent. Dico, quòd manent quidam, non tamen secundum se tota, sed secundum sui partem, puta materiam, & secundũ uirtutes, ac proprietates aliquas, ut in mixto manent materiæ elementorum, & uirtutes ipsorum, puta qualitates: & hoc sat est, ut materia dici possunt. Solutio.

Dub. 3. Solutio. Vlterius dubitabis, quomodo hic partes dicatur materia, cum superius tex. 28. dictæ sunt forma. Auer. vult illud de partibus definitionis esse intelligendum, quæ forma sunt, hoc uero de partib. integrantibus. S. Tho. autem melius, etiam de partibus definitionis vult hoc intelligi, & distinguit bene partes definitionis: si enim ad ipsum definitum compararentur, formæ locum habent: si uero ad ipsam definitionem, cuius partes sunt, rationem habent materiæ, & tota definitio est, ut forma.

Dub. 4. Sed tunc quæres, quomodo definitio, quæ datur per materiam, & formam, possit hoc habere: non enim partes definitionis erunt definiti forma, sed vna tantùm. Respondet S. Tho. quod materia, & forma in communi, ut sunt de natura hominis, & compositi, habent rationem formæ respectu ipsius suppositi, quamuis una respectu alterius partis sit materia, unde humanitatem dicimus formam hominis, & tamen humanitas dicit materiam, & formam. Sed hoc postea magis declarabitur.

Dub. 5. Vlterius dubitabis, quomodo præmissæ dicantur materia conclusionis. Respondet S. Thom. quia extremitates præmissarum componunt conclusionem. Melius respondet Simpl. quod si totum syllogismum consideremus, tunc præmissæ sunt, vt materia: conclusio, vt forma; quia conclusio determinat, & perficit syllogismum. Hoc etiam recipit Auerr. dicens, præmissas esse, vt potentiam, conclusionem, ut actum.

Harum autem aliæ quidem sunt.

ALex. & Philop. ista uerba legenda esse censent a principio textus, vt cum dixisset, quatuor esse modos causarum: sequatur, harum quędam sunt, ut subiectum, & materia. At Simpl. non recipit hoc, & magis ad literam dicit, quod in exemplis propositis non solum materia, sed etiam forma continebatur, vt puta syllaba, & elementa, totum, partes, præmissæ, conclusio: ob id dicit horum enumeratorum quædam esse materiam, ut omnes partes respectu totius, quędam esse quod quid est, id est, formam.

Et nota, quod formam triplici nomine explicat: dicit enim totum, compositionem, speciem, vt notet tres modos formarum correspondentes tribus materiis, ut notant The. & Alexan. & Auer. Est enim forma alterationis, quæ est forma respectu alterius partis materiæ, & hæc dicitur species. Est forma compositionis respondens materiæ compositionis, ut forma domus est talis compositio, similiter forma cumuli, forma manipuli, talis colligatio, & hæ formæ dicuntur compositio. Est forma compositionis, & alterationis, ut forma oxymellis, & forma mixtorum, quę S. Met. dicitur ab Aristotele mixtio, & hæc dicitur totum, quamuis totum sit uocabulum commune includés etiam compositionem, huic tamen modo appropriatur. Nota. Forma triplex alterationis, & compositionis, & utriusque simul.

Semen autem, & Medicus.

COnstituit modo causam efficientẽ, ad quam reducit ea omnia, vnde incipit motus, vt semen, Medicus, consultor, & ipsum faciens omnia. Vbi nota, per semen intelligi causas instrumentales: per faciens omnia, intelligi efficientes principales. Plato enim separabat nouum genus causæ instrumentalis. Aristoteles uero ad efficientem causam reducit, & instrumentalem, & principalem, sicut causam exemplarem etiam reduxit ad ipsam formalem, unde in numero causarum quantum ad rem cum Platone conuenit.

Aliæ autem, ut finis, & bonum aliorum.

Quartum genus causæ ponit, item pe fine, cuius gratia aliquid fit, & est bonum aliorũ, quæ ad ipsum ordinantur, quia id quod mouet ad operandum, & est finis, semper habet rationem boni, quamuis non semper ueri, sed aliquando apparentis, præsertim in animalibus, & homine, quæ mouetur ad operandum semper propter bonum, sed illud bonum non semper uerum est, ut patet; nam in naturali appetitu finis semper bonum uerum est, in animali, & rationali non semper., hoc rectè aduertit Albertus hic: utrobique tamen finis bonum quid est, ut finis est. Ex his concludit quatuor esse causarum genera, ad quæ omnes causæ reducuntur.

Causæ igitur tales, & tot sunt. Tex. XXXII.

Varia differentia causarũ. Vnamquamq; causam vel genus causæ in plures diuidit differentias, quæ quamuis sint numero multę, tamen redactæ ad summã, & ad communia membra, sunt pauciores. *Prima diuisio causarum.* Dupliciter igitur unumquodque genus causæ diuiditur. Primo quædam est causa prior, i. uniuersalior, ut si in efficienti dicas, medicus sanat, est causa posterior; itẽ artifex sanat, est uniuersalior, & prior adhuc agens sanat, uniuersalior. Denique superiora, causarum cuiusque generis dicantur etiam causę in illo genere priores, quod supra dictum est, & horũ genera. Similiter ex parte formæ, ut diapason forma est, & proportio, & numerus: in fine similiter, studeo propter scientiam, & scientia est habitus, & bonum, etiam studeo propter habitum, & propter bonum. Item sit statua ex ęre, ex metallo, ex corpore, hæ superiores causę dicuntur priores, particulares posteriores in quolibet genere.

Amplius autem, ut accidens. Tex. XXXIII.

Secunda diuisio est Causarum quędã per se, quædam per accidens. Per se, quæ ad effectum, ut tales sunt, concurrunt, vt statuarius causa est per se statuæ, quia ut talis est, causa est statuæ. *Secũda diuisio causarum.* per accidens, est id quod coniunctum est cum causa per se scilicet secundum se non operetur, ut Polycletus est per accidens causa statuæ, quia accidit, quod Polycletus sit statuarius.

Nota. Et nota, quod ista causa per accidens, aut est ipsum subiectum causæ per se, ut Polycletus, aut id quod in eodem subiecto est cum causa per se, ut si Polycletus est albus, & Musicus, dummodo statuarius, tunc albus est causa statuæ, & Musicus causa statuę, per accidens tamen, quãuis inter has per accidens magis accedat Musicus ad causam per se, quia Musica est in eodem subiecto, in quo est ars statuaria, quæ est causa per se, puta in anima: albedo enim est in corpore. Est igitur causa per se, & per accidens, & inter has quædam uniuersalis, quædam particularis, ut per accidens particularis, est Polycletus, uniuersalis homo, uniuersalior animal, ui uens: similiter Musicus, habituarius, quãlis, idem in causis per se, vt statuarius, artifex, sciens. Hoc idem intellige in omni alio genere causæ, & habebis magnum causarum numerum.

Præter dictas omnes, & propriè dictas. Tex. XXXIIII.

Tertia diuisio. Tertia diuisio est. Quædam sunt causæ in potentia, quædam in actu. dicuntur in actu operantes, dicuntur in potentia, quæ possunt operari, quamuis actu non operentur, ut ædificans causa operans, ædificator causa in potentia. Hoc intellige in quocunque genere, & in quacunque causa prædicta, tam per se, quàm per accidens, tam uniuersali, quàm particulari, ut facile est rem ad exempla reducere.

Perinde

Perinde autem dicetur.
Tex. XXXV.

Nota effectus ipsi easdē differentias habet.

HAs tres distinctiones ex parte esse ctuū posse assignari docet, est.n. effectus singularis,& vniuersalis: vt hic statuarius facit hāc statuam,& statuā, & imaginem:similiter per se.& per accidens vt qui facit statuam,si accidat, q̄ sit alba,magna,calida,facit hęc per accidens.Idem in alijs differentijs intellige,& diligens auditor philosophiæ omnes hos modos ordine,& exemplo conabitur distinguere,quod vt est facillimū, ita est vtilissimū pro multis,quę in scientijs,& extra scientias occurrunt.

Amplius autem connexæ.
Tex. XXXVI.

Quarta diuisio.

QVarta diuisio est.Causarū quædam sunt simplices,quales sunt per accidens,& per se, singulæ secundum se sumptæ;Connexæ, quales coniunctæ et per se, & per accidens, ve Polycletus statuari° est causa statuę. Has omnes causas ad duodecim modos reducit:sunt.n. hæ diuisiones tres, quæ faciunt sex modos causarum, nempe vniuersalis,particularis,per se,per accidens, connexa,simplex.Quelibet autem ex his diuiditur in causam potentia, & causam actu.Fient itaque duodecim, nempe vniuersalis actu,vniuersalis potentia,particularis actu,particularis potentia, per se actu,per se potentia, per accidens actu, per accidens potentia,simplex actu,simplex potentia,connexa actu,connexa potentia,& hoc in quolibet genere causæ. Vide magnam multitudinem causarum breuissimis verbis expressam.

Differt autem tantum.
Tex. XXXVII.

DIscrimen vnū assignat inter has cās actu,& potentia,q̄ causæ actu,& singulares simul sunt cū effectu,vt si hic ignis comburit, hoc cōburitur, hic ædificat,hoc ædificatur,& hoc etiam intellige in vniuersalibus,vt benè dixit Themist. quidquid alij dicant, vt si ædificans est, ædificium fit. At causæ in potentia non sunt simul cum effectu : non.n.ædificator,& domus simul sunt : potest.n.vnum absque altero esse.

Et nota cum Simpl quòd effectum vocat id,non quod potest esse,sed quod est iam factum,atque extra operationē agētis constitit, & sic tollitur contradictio. *Nota.* Postea enim dicet, quod causa in potentia est cum effectu in potentia: tūc enim sumitur pro eo,qui potest esse,& tunc si domificator est,domus esse potest, & econtra.

Oportet autem semper causam.
Tex. XXXVIII.

TRia theoremata ponit circa causas prædictas. Primum, vt effectus propositi semper. quæramus causam summam. *Tria theoremata causarū. Primum.*

Causa autē summa, vt notat Themist. *Nota.* debet habere tria.Primo,ut sit per se:nā effectus propositi non est reddēda causa per accidens.Secundo,vt sit propria,non vniuersalis:non enim dices, Medicus sanat quia agens,aut quia artifex. Tertio, vt sit immediata,i.vt non habeat ullam supra se propriam,sed ipsa sit aliarū causa,vt si dicas,Sanat,quia medicus;est medicus,quia artē medicinæ tenet. hæc est summa causa,& huiusmodi causę in quocunq; causæ genere quærēdæ sunt a Philosopho: reliquæ enim scientiam non faciunt perfectam.

Alterum theorema est.Effectus cōmunis causa est danda communis,& particularis causa est reddenda particularis, vt statuarius est causa statuæ, hic statuarius huius statuæ,& artifex artificij. *Secundū.*

Tertium theorema est.Causæ in actu ad effectum in actu, & causæ in potentia ad effectus possibilitatem est referenda, vt si domificans est,domus fit, & domificator est,domus esse potest.Hęc de causis.At oportet,multa ex his examinare; Causarum enim cognitio omni artifici, præsertim naturali,vtilissima,& necessaria est. *Tertium.*

An tantum sint quatuor genera causarum. Quæst. VII.

Arg. 1 oppositu.

Via in primo libro de materia, & forma diximus satis, nūc de efficiente, & fine in particulari differere oportet, si prius tamen in communi aliqua circa singulas causas tractemus. Est igitur primum argumentum contra numerum causarum præfixum ab Aristotele.

1. *Arg.* Calor ignis, serra artificis, & similia causæ sunt: tamen non videntur esse alicuius generis ex his: ergo non est numerus sufficiens. Probatur minor: nam maximè essent causæ efficientes: hoc autem esse non potest: nam efficiens est, vnde primo incipit motus; sed motus non a calore, sed ab igne, non ab ascia, vel serra, sed ab artifice incipit: nō igitur sunt efficientes causæ.

Et vlterius: imago, ad cuius similitudinem artifex facit imaginem aliam, causa est, nec videtur vlla ex his, cum non sit efficiens: non .n. illa operatur: nec formalis, cum non det esse artifici, sicut albedo dat esse albo: neo vlla ex aliis: non ergo sunt quatuor solum genera causarum.

Secundò. Materia nullius est actiuitatis, nihilque agit: non ergo est inter causas annumeranda: causa enim videtur aliquid agere.

Tertiò. Forma nullum esse dat, ergo
3 non est causa: probatur antecedens, quia non dat esse composito; accipit enim ab eo esse, cum ad ipsius productionem forma sit: nec dat esse materiæ, cum prior sit materia, & ex ipsa fiat quodammodo forma.

4 Quartò. Sol, Deus, Angeli videntur causæ, & nō sicut ignis, homo, leo, quia hæc producunt sibi similia; non autem illa: ergo est nouū aliud genus causæ ponendum.

Quintò. Finis non est causa posterio
5 rum se: quia ipse est ultimum non habēs posterius, nec est causa priorum se, cum nihil sit causa eorum, quæ ante ipsum habent esse, non ergo finis est causa.

1. Fundamentum. Sit primum fundamentum. Quid causa sit, Aristoteles non docuit, contentus definitionibus singulorum generum, sic enim facit in his, communib. præsertim cum in ipsis analogia quædam est, & definitur a Proclo libro de causis. Causa est ad cuius esse sequitur aliud, Vbi nota, quod sequitur, non dicit consecutionem logicam antecedentis, & consequentis, sed processum, & emanationem realem, vt sit id causa, quod influit, & a quo aliud emanat. Aduerte etiam, quòd dicitur, aliud, vt intelligas, effectum habere aliud esse ab ipsa causa, & aliam entitatem, & dicitur etiam, ad cuius esse, ut denotetur, causam eam esse, quod suo esse, & uirtute propria habet hoc, vt ex ipsa aliquo modo emanet aliud.

Causæ definitio secundum Proclum.

At circa causarum numerū, variæ fuerunt sententiæ, nam Antiqui ante Aristotelem, & Platonem non cognouerūt nisi materiam, de forma substantiali nil dixerunt, finem, & efficientem abstulerunt, dicentes nil de nouo generari. Aliqui parum de efficiente cognouerunt, nam Anaxagoras mentem, Empedocles litem, & amicitiam posuit, sed non posuerūt hæc semper efficere, sed a principio, cum separatum fuit chaos. Plato verò sex causas posuit naturales: præter quatuor .n. ab Aristotele recitatas, addidit exemplarē, & instrumentalem.

Nota opinio. circa numerū causarū.

Aristoteles verò tantùm quatuor causas recipit in generatione rerum naturalium: Dico in generatione rerum naturaliū, nam artificialib. non negat exemplarem esse causam, sed hoc discrimen constituit inter naturalia, & artificialia, quod quæ secundum artem agunt, ultra habitum artis sibi proponunt aliquod idolum, & imaginem, cuius imitatione operentur. ac naturalia non habent præter suas particulares formas aliquod aliud exēplar. Plato .n. constituebat Ideam omnium exemplarem causam: & hoc bene notauit Philop. in præsenti, non ergo reiicit absolute Arist. exemplares causas, sed a generatione naturalium, formas autem ipsas particulares exemplaria uocat.

Nota quō posuerit Aris. causam exemplarem.

Dices, cum ignis producit ignem, vtra forma exemplar dicitur, ignis producti, an ignis producentis? Simpl. uult, formā ignis producti esse exēplar, quia ipsa est, quā agēs producere intendit, ac sibi assimilari. Alexand. & Philop. formas producentes

Dub. de cā exemplari. Sol.

centes magis dici exemplares docet: quia agentia ad ipsarum similitudinem producunt effectus: exemplar autem antecedit id, cuius est exemplar.

Nec intelligas, quod ipsa agentia cognoscant suas formas, & cognoscendo eas operentur: non enim cognitione hoc fit, sed naturaliter in forma sibi simulantur effectus: ob id tales formæ exemplaria dicuntur.

Causam autem instrumentalem noluit Aristoteles distinguere ab alijs, cum non proprio motu, sed ut ab alio regitur, operetur.

Cāæ quatuor secūdū Arist.

Sunt igitur, secundum Aristotelem, causæ quatuor ad generationem naturalem conuenientes: id, ex quo fit aliquid, id est, materia, id, per quod fit aliquid, id est, forma, id a quo fit, id est efficiens: id propter quod fit, idque est finis.

Secūdum fundam. Nota de ordine causarū inter se.

Sit secundum fundamentum, de ordine harum quatuor causarum. Notat Albertus trac. 2. c. 5. & bene, quadrupliciter posse has causas considerari, nempe aut secundum effectum, aut secundum intentionem aut secundum esse, aut secundum rationem agendi:

1 Primo, si secundum effectum ipsum considerentur, prima omnium est materia, quæ est quidem de substantia ipsius, & in qua recipitur motus, quo fit effectus, secundum locum tenet forma. hæc enim etiā est ipsius pars effectus, & terminat materiæ motum: tertium locum obtinet efficiens, est enim extra effectus substātiam, tamen est principium motus, quo fit effectus, vltimum locum finis habet, qui motus est extremum & vltimum.

2 At si secundo causæ considerentur quo ad motionem, & intentionem operandi, tūc fit præposterus ordo; primum locum obtinet finis, hic enim ante omnia mouet efficientem ad operandum: secundum locum obtinet efficiens causa, quæ a fine mouetur, tertium, forma, nam secundum hanc materia mouetur, & perficitur, vltimum materia, quæ perficitur. Ex his duobus ordinibus priorem obseruauit Aristoteles in textu, considerauit enim causas ex parte effectus.

3 At si tertiò, secundum esse considerentur, tunc prima est efficiens causa: hæc. n. est, quæ antecedit, & materiam disponit, & aptam facit formæ: secundum locum habet materia, tertium forma, quæ ex potentia materiæ habet esse; vltimum finis, qui quantum ad exequutionem, vltimo habet esse.

Tandem quarto, si ratio agendi consideretur, prima causa est forma: ipsa enim est, secundum quam actio est: secunda est efficiens; quæ per formā operatur, tertia finis, qui cum forma in specie conuenit, vltima est materia, quæ nihil agit, sed solum recipit. Vide igitur, quomodo non idem sit causarum ordo. 4

Tertium fundam. De causa materiali

Sit tertium fundamentum de materia, hic non de materia, in qua est sermo, quale est subiectum respectu accidentium, nec de materia, circa quā, quale id, ergo quod scientia versatur, sed de materia, ex qua fit aliquod totum siue naturale, siue artificiale: materia autem dicitur causa, non quia quicquam agat: modus enim causandi ipsius nō est quicquam agere, sed id ex quo agens aliquid agit; Vnde esse materialem causam, est concurrere, tanquam id, ex cuius potentia passiua aliquid fit, & aliquid producitur.

Diuisio materiæ.

Hæc materia potest diuidi iuxta tota ipsa, & composita, quæ fiunt ex ea, vt quædam dicatur substantialis, ex qua totum fit substantiale, & per se, quædam accidentalis, ex qua totum aliquod per accidens fit. Substantialis materia multiplex est, quædam simplex, quædam composita. Simplex est, quæ nō recipit formam, quia præcesserit ipsa materia sub diuersis speciebus formis, sicut materia elementi, puta ignis aquæ, terræ, aeris: horū enim materiæ primæ immediate respiciunt formas eorum. Materia composita est, quæ est congregata ex diuersis materijs diuersarum specierum, ut materia mixtorum: hæc enim est congregata ex materijs elementorum, non quòd maneant diuersæ materiæ, sed fit una ex illis pluribus, vnde ex simplici materia non fit lapis, planta, aut aliud mixtum.

Hæc materia cōposita est triplex. Quędam congregata solùm ex diuersis materijs simplicium corporum, puta elementorum, vt lapis, ferrum, argentum, quę ex elementis immediate conficiuntur. Quædam uerò est congregata ex diuersis materijs

terijs etiam aliorum mixtorum, vt theriaca, pharmaca, electuaria, quæ ex diuersorum mixtorum materijs in vnum conuenientibus conficiuntur: tertia materia plātarum, & animalium, quæ petit etiam compositionem organorum, & instrumētorum ad suas operationes obeundas.

Ex quibus sequitur, quod materia prima non habet ordinem immediatum ad omnes formas, aliter enim ex quolibet fieret quodlibet, sed primo ad elementorum formas, postea ad mixtorum, & aliorū formas ordinatur. hoc autem est propter dispositiones varias, quas diuersæ formæ in materia petunt, quas materia vna non habet, nisi ex diuersis rebus sit congregata.

Diuisio materiæ accidentalis. Vt autem ad materiam accidentalem accedamus. Quædam est simplex, quæ est vnius speciei, vt ex auro annulus, ex ligno statua, & non multæ materię ad compositum conueniunt. Quædam est composita, cum plures materiæ conueniunt ad componendum aliquid, siue per aggregationem, vt in cumulo, siue per colligationem, vt in manipulo, siue per affixionem, vt in arca, quæ clauo partes habet affixas, siue per conglutinationem, vt in libro, siue per aliquam alterationem, vt in luto, siue per aliquam partium ordinationem, vt in dictione litteræ cōueniunt, siue per partium ordinationem, & situm, vt in domo. Omnes hæ materiæ compositæ dicuntur, sed accidentales, quia huiusmodi tota sunt per accidens.

Quartū fundamētū de causa formali. Sit quartum fundamentum de causa formali. Forma non aliud est, quam id, quod subiectum, aut materiam determinat ad aliquod esse, siue substantiale, siue accidentale, vt superius diximus: vnde modus causandi formæ iste est, se ipsa aliquid determinare, & determinando componere totum aliquod. Forma enim duo habet, & compositum facere determinando materiam, & respectu huius dicitur causa formalis, & similem aliquando formam producere, & respectu huius est efficiens causa.

Diuisiões formarū. Prima. Hæc forma diuidi primo potest in substantialem, & in accidentalem secundum naturam, & accidentalem secundum artem, voco accidentalem secundum naturam omnia accidentia, quæ ab arte sola non proueniunt, & est diuisio hæc notanda.

Secunda. Secunda diuisio est in formam partis, & formam totius. Forma partis est cuiuslibet compositi altera pars, quæ alteram determinat, ut anima respectu corporis, & forma respectu materiæ, & accidens respectu subiecti. Forma totius est natura rei respectu suppositi habentis naturam, ut natura humana respectu suppositorū, & tales formæ significantur per nomina abstracta, ut humanitas, animalitas.

Nota. Et aduerte, quòd etiam huiusmodi formæ potius inueniuntur in totis per accidens, ut albedinitas respectu albi, & ut ita loquar, statuitas respectu statuæ. Differūt autem hæ formæ totius a formis partis; Nam formæ partis dicunt vnam rei partem, ut anima vnam partem hominis, albedo vnam partem albi, figura vnam partem statuæ. At formæ totius dicunt integram naturam rei, quæ locum habet formæ respectu habentis naturam, vt humanitas dicit naturam cōstantem ex anima & corpore, respectu suppositi habentis naturam, & sic in aliis totis.

Tertia. Tertia est subdiuisio formæ accidentalis pártium: quędam enim sunt simplices, quædam compositæ: & per accidentales intelligo quæ sunt secundum naturam, & quæ secundum artem. Simplices, quæ partes habent eiusdem rationis, vt albedo, nigredo, color. Compositæ, quæ partes habent diuersæ rationis, vt figura domus, figura statuæ, effigies viuentium, & animalium.

Quarta. Quarta est subdiuisio formę partis substantialis. Diuiditur enim in sex gradus sic, quædā formæ sunt, quæ immediatum ordinem habent ad materiam primam, quales formæ elementorum, quæ sunt infimæ omnium, quædam, quæ consequuntur formas elementorum, vt mixta imperfecta, lapides, niues, & similia: quædā quę consequuntur mixta alia, vt formæ pharmacorum, & similium: quędam formæ uiuentium, vt plantarum, & hæ excedunt præcedentes, quod sunt actiua principia motus: quædam sunt adhuc superiores, quæ cognitionem faciunt, quales formæ animalium.

Iā

In supremo gradu est forma rationalis, quæ est quidem corporis forma, vt reliquæ; tamen simul cum corpore non habet suam operationem propriam, nempe intelligere: operationes enim aliarum omnium formarum non sunt in ipsis tantum, sed in compositis: at intelligere. in sola est anima, & inde prouenit ei immortalitas, quod enim extra materiam operari potest, est immortale, dixi autem operationem propriam, nam cõmunes, puto sentire, vegetare, mouere simul habet cum corpore, vt patet de somno, & vigilia, cap. 2.

Quintum funda. de efficiente, & fine duplex motus, intentionis, & executionis.

Sit quintum fundamentum de efficiente. Est enim efficiens id, a quo est principium primum motus: vbi aduerte, esse motum intentionis, & executionis motus intentionis est, secundum quem aliquid ab aliquo secundum appetitum, aut voluntatem mouetur ad aliquid faciendum, & istius motus principiũ a fine est: motus vero executionis est ille, secũdum quem agimus, vel facimus aliquid, ille enim alius est motio passiua appetitus, & voluntatis a fine, vt dicemus postea: & quantum ad motum hunc executionis efficiens est, quod primum excitare incipit hunc motum.

Diuisiões efficiẽtis.

Et quamuis multipliciter diuidi posset efficiens, tamen sufficiet aliquot principales attingere diuisiones. Prima est. Efficientium causarum, vna est vniuersalis, altera particularis: vniuersalis est, quæ plures effectus specie differentes producit, sicut sol, cœli, intelligentiæ cœlorum motrices, gloriosus Deus: particularis est, quæ vnius speciei effectum principalem producit, vt ignis ignem, homo hominem. Vniuersalis causa dicitur æquiuoca, quia effectus sibi dissimiles producit: Sol enim non producit Soles, nec cœli cœlos. Causa particularis vniuoca dicitur, quia frequentius effectus similes sibi in specie producit.

Item particulares causę dicuntur secundæ, vniuersales primæ, & inter vniuersales vniuersalissima, gloriosus Deus prima absolutè dicitur. Item effectus causarum particularium dependent ab eis quantum ad fieri, tamen postquam facti sunt, non amplius dependent in esse, cum sunt eiusdem speciei cum causis: at respectu vniuersalium depẽdent in esse, & conseruari, motus enim solis, & calor cõseruant corruptibilia, ne postquam facta sunt, pereant, & multo magis omnia in vniuersum ab omnipotentis Dei manu semper dependent, quæ si cessaret tantum ab ista conseruatione, omnia in nihilum redigerẽtur citius, quàm lumen perit extincta lucerna.

Secunda: Noia. Cãs alias essentialiter, alias accidẽtaliter subordinatas.

Secũda diuisio est causarum plurium. Quædam sunt accidentaliter subordinatæ, quædam vero essentialiter, illæ dicuntur accidentaliter subordinatæ, quarum vna absque altera potest operari, vt pater; & filius sunt accidentaliter subordinatæ. nam licet filius a patre depẽdeat, tamen mortuo patre, etiam potest filius per se generare. Illæ vero dicuntur essentialiter subordinatæ, quarum neutra absque altera operari valet, vt causæ particulares cum vniuersalibus, non enim particulares suos valent effectus producere sine vniuersalibus, nec è contra; nec leo enim sine sole, nec sol sine leone producit leonem; & gloriosus Deus, licet per se omnia solus facere possit, tamen dum naturaliter, & nõ miraculosè operatur, vult concurrere cum his particularibus causis ad producendos suos particulares effectus, nec eis deficit.

3. Causæ mediatæ, & immediatæ.

Tertia distinctio est. Quædam est causa mediata, quædam immediata. Mediata est, quæ non sua virtute proxime attingit effectum, sed media alia causa, vt medicus est causa sanitatis mediata, non enim se ipso, sed per medicamenta sanitatem attingit. Immediata vero est, quæ se ipsa attingit, vt ignis immediata est causa calefaciendi lignum.

4. Causa totalis, & partialis.

Quarta diuisio, quædam est totalis. Quædam partialis: Totalis est illa, quæ in suo genere, & modo potest per se producere effectum, vt ignis est causa totalis producendi ignem, quia non indiget alio efficiente particulari ad producendum ignem: vnde licet indigeat materia, & forma, & causis vniuersalibus ad producendum ignem, adhuc dicitur causa totalis: quia illæ causæ non sunt eiusdem generis, & modi, similiter etiam si duo ignes concurrerent, quod vterque per se sufficeret producere effectum, adhuc essent causæ totales.

Causa

Causa partialis est ea, quæ per se nō potest effectum producere, nisi conueniat alia causa eiusdem rationis simul, vt duo homines ad portandum pondus, quod neuter per se portare sufficeret.

5. Causa principalis, & instrumentalis. Quinta diuisio. Quędā est causa principalis, quædam instrumentalis. Principalis est, quæ motu proprio, & virtute operatur, vt ignis, leo, homo. Instrumentalis est, quæ mota ab alio, & alterius virtute operatur, vt calor, ignis.

6. Instrumētorum alterū cōiūctū, alterum separatum. Vltima subdiuisio est. Instrumentorū, quoddam est cōiunctum, quoddam separatum. Coniunctum est, quod moueri nō potest, nisi actu moueatur a causa principali, vt calamus ad scribendum, calor, qui est in igne, ad calefaciendum. Separatum est, quod quamuis alterius operetur virtute, tamen potest absque illius præsentia operari, vt virtus seminis productiua, & calor in aqua ab igne productus, qui ēt ab igne separatus calefacit, & huiusmodi alia. Possent aliæ diuisiones fieri, sed hæ sufficiant.

Conclu. quęst. His suppositis fundamentis, ad quęstiōnem patet solutio, ad generationem rerū naturalium sufficere causas has quatuor, vt dictum est, nam ideo non sunt, & instrumenta ad efficiens reducuntur.

Ad 1. Ad argumenta solutio est facilis. Ad primum dicitur, quod calor, & instrumēta, cum non nisi virtute aliorum operentur, non sunt distinctæ causæ ab ipsis, quorum instrumenta sunt, præsertim de coniunctis: vnde ego dicor scribere, non calamus, quamuis calamo scribam: & ignis calefacere, quamuis per calorem: instrumenta autem separata inter efficiētes possunt computari.

Ad illud autē de idolo admittimus quidem in arte, sed in naturalibus non est ab ipsa forma agentis distinctum.

Ad 2. & 3. Ad secundum & tertium, est eadem: quamuis enim dicimus materiam nō agere, nec omnis causa agit, modus tamē causandi materiæ est passiue concurrere ad rei productionem: ita similiter forma in genere causæ formalis non agit efficienter, sed materiam determinat. & quamuis illud esse a materia recipiat, adhuc tamen ei dat esse: nam ipsa producta materiam perficit, & ens absolutum, ac completum constituit.

Ad 4. Ad quartum dicitur, quod sat fuit causam efficiētem attigisse, quę vniuersalem, & particularem tanquam species comple ctitur: Arist. autem genera earum dicit esse quatuor, non species.

Ad 5. Ad quintum solutio patet, finis est primum omnium intentione, licet in executione sit vltimum, de hoc tamen magis post dicemus, & hoc sufficiat in commu ni de his causis.

An causæ particulares aliquid efficiant. Quæst. VIII.

Sensus quæst. Vęstionis sensus satis est notus: petitur enim, an istæ causæ particulares, puta ignis, homo, leo, & similes habeant virtutem in se, qua possint producere, sibi similes substantias, an uero non; sic, sed quod effectus a talibus prouenientes causis sint facti ab alia superiori causa, non autem ab ipsis: in qua difficultate multæ sunt sententiæ.

1. Sententia Arab. quorūdā, & Gabr. Fuit enim sententia quorundam Arabum, quorum meminit Auer. 9. Metaph. comm. 7. & disput. 3. cap. 18. qui dicebant causas has inferiores, nihil operari, sed Deum solum ad ipsarum præsentiam effectus facere, vnde solus Deus ad præsentiam ignis comburit, ad præsentiam cuiusque alterius agentis operatur, ipsæ particulares causæ solum se habent, vt signa actionis diuinæ.

1. fundamentum. Hoc recipit inter Theologos Gabr. 4. sent. distin. 1. q. 1. contra quam sententiam disputat S. Tom. 2. contra gen. cap. 69. & qq. de potētia q. 5. ar. 7. & 1. p. q. 105. ar. 5. fundamenta Gabr. sunt duo; alterum est. Frustra fiunt per plura, quę possunt fieri per pauciora: sed potest Deus se solo operari cuncta: ergo frustra ponitur cooperatio causarum particularium.

Secundū. Alterum: si istæ causæ possent formas producere, possent creare, cū formæ ex nihilo fiant: at creare nihil præter Deū pōt: nō igitur hæ inferiora quicquam agunt.

2. Sententia Auic. Secunda sententia fuit Auic. cuius meminit Auerr. 7. Metaph. com. 31. hic dixit causas particulares habere virtutem solum disponendi materiam, qua disposita

forma

forma producebatur causa quadam uniuersali: constituebat eam quandam unã substãtiam separatam uniuersalem, cuius erat materiis dispositis per agentia particularia substantiales inducere formas, & hãc cholchodæam, id est datricem formarum uocabat, quę sentẽtia fuit etiam Themis. 1. de anima. c. 24. & 3. de anima c. 53.

Quo hec snia differat a priori. Hæc autem opinio differt a priori duppliciter. Primo, quia prior aufert omnem causalitatẽ a rebus, dicit enim quod causæ particulares, nec accidens, nec substantiam producunt: at posterior, particularia agentia accidentia producere, & materiã disponere affirmat. Secũdo prior causam producentem omnia dicit esse Deũ, posterior vero dicit esse quandam intelligẽtiã a Deo mediate procedentem. Fundeméta huius sententiæ in sequenti opinione proponentur, fere enim communia sunt.

3. Snia. Tertia sententia fuit Platonis, hic ideas posuit, a quibus hi effectus perticulares prouenirent, sed multo aliter quam Auic. Nam Auic. unam posuit omnium specierum, at Plato tot posuit, quot erant species. Præterea Auic. dixit hanc cholchodæam formas in singulis materiis a se disiunctas producere, sed Plato ideas se cum materiis ipsis coniungere dixit: ob id causas formales esse asserebat.

Primum fundamẽtum. Fundamenta Plato. erant duo. contra quæ disputat Aristot. 7. Metaph. a tex. 16. usque ad 32.

Platonis. Secũdũ. Alterum, quia nisi ideæ istæ uniuersales essent, nulla esset scientia, cum particularia omnia fiant corruptibilia.

Alterum, & hoc etiam est Auicen. quia unumquodque fit a suo simili, sed uidemus multos effectus, quorum nulla similis causa particularis præcessit. debent ergo referri in causam ipsam uniuersalem, vt patet in animalibus generatis ex putrefactione, in forma mixti ex dissimilibus elementis prouetiente, in igne producto ex lapidum concussione, ex motu uehementi, & radiis solaribus, quorum omnium formæ manifestant esse causam vniuersalem, & non a particulari ulla procedere.

4. Sententia Durãdi. Quarta sentẽtia fuit Duran. 2. sed d. 1. q. 5 qui valde opposito modo sentit: dicit enim causas particulares producere effectus suos nulla alia adiuuante superiori causa, ita ut Deus postquam fecit rẽ, quæuis solum conseruet eam, sed ipsa per se solam operatur postea non cooperante Deo, & ita remouet primam causam effectiuam omnium effectuum, ac particulares tantùm causas constituit pro particularibus effectibus.

5. Senten. Arist. 1. eius dictum. Quinta sententia fuit Arist. qui tria in hoc docet. Primo, formas substantiales ipsas particulares dicit esse actiuas, & productiuas similium sibi, ut ignis ignem, & leo leonem per suas formas actiue producãt, hoc tradit, lib. 2. tex. 70. ubi formas dicit esse causas finales, formales, & efficientes simul diuersis rationibus. & 2. Meta. 18. & 7. Metaph. c. 9. vnumquodque, inquit, a suo uniuoco. i. simili fit, ut equus ab equo, cuius causam tradit 2. de gen. anima. c. 1. quia vnumquodque appetit sempiternum esse, & Deo similari, quantum potest. Cum autem ista inferiora corruptibilia sint ac indiuidua, ac durare perpetuo non possint, in specie similia producendo conseruare se intendunt.

2. dictũ. Tradit sécũdo præter particularia agẽtia concurrere solem, & cœlum ad istos effectus producendos, ut patet tex. 26. superiori, Sol, & homo generãt hominem, & lib. 1. Meteor. cap. 2. oportet mundum inferiorem contiguum esse lationibus superioribus, ut inde regatur, & 2. de gene. cap. 10. motum solis causam uniuersalem ponit generationum, & corruptionum rerum.

3. dictũ. Tradit tertio, præter cęlos, etiã Deum, & intelligentias esse causas horum inferiorum, vnde 12. Metaph. tex. 38. loquens de isto ente separato dicit: Ab hoc principio tum cœlum, tum natura dependet. & 1. de cœlo. cap. 9. ab his intelligentiis dicit esse, & uiuere omnibus communicari aliis magis, aliis minus, & 2. Met. cap. 1. dicit eas esse omnibus aliis causas, ut sint. hæc Aristot.

1. Conclu. Pro huius determinatione sit prima cõclusio. Auferre efficientiam ab his causis particularibus nec est sacræ doctrinæ, nec Doctoribus sanctis, nec ueræ philosophię consonum. Hæc conclusio profecto patet Gen. 1. Germinet terra herbam uirentẽ, & lignum pomiferum faciẽs fructum iuxta genus suum. ibi clare patet differentia in terra, & in lignis, & arboribus. & Dama. 2.

de fide.c.9.Dedit,inquit Deus plantis uirtutem altricem,auctricem,& generatricē. Et Ambr.li.3.Examer.c.6.& 8.Dedit,inquit,Deus terræ uirtutem germinādi herbas ex semetipsa sine alterius adiutorio. Et Aug.3.de Tri.c.3 & 4.Vocat creaturas proximas causas, Deum vero primam. Denique S.Tho.qui modestissimis uerbis in reprehendendis aliorū fallitatibus vtitur,hanc tamen opinionem stultam,impossibilem,& erroneam uocat.

1.argum. S. Tho. Et argumentum S Th.vnum inter multa,quæ ponit.2.contra Gen.c.69.est tale. Summū bonum decet effectus suos creare omni cum perfectione,quam secūdum naturam talem habere possunt: sed multo perfectiores sunt effectus, & res naturales si operentur,quam si non operētur,id q̄ue Deus præstare potuit:ergo præstitit.

2.Auer. Alterum argumentum est Auer.9. Metap.com.7.quia esset scientias destruere, cū per proprias operationes essentias cuiusque cognoscamus. Quod si tu dicas satis esse ad hoc,quod Deus cum rebus singulis determinatas operationes facit, ut cum igne comburat,cum leone leonem, cum equo equum producat: dico quod esset hoc profecto fallere omnes homines mundi, & omnes sensus,quibus ignē ignem producere experimur,& fortiores sunt istæ communes experientiæ,quam ipsorū oppositæ rationes,vnde addit Auerr. quod hanc habentes opinionem habent cerebrum debilitatum.

3. argu. Tertium argumentum est ex eo, quod sunt monstra,defectus, & peccata in natura,quæ non essent, si solus Deus produceret,qui infiniti est vigoris:sicut peccatum in arte non proueniret, si artifex ignarus non esset,nec posset errare: alia igitur est causa particularis præter Deum.

2.Conclu. Secunda conclusio.Formæ substantiales particularium agentium non omnium sunt efficienter productiuæ similium mediis qualitatibus tanquam instrumentis: Explico.Forma substantialis est actiuum principium,quo ignis simul cum calore, ut instrumento,producit ignem, & similiter formæ uiuentium animalium,& plantarum per uirtutes seminales, a formis actiue productas, sibi similia producunt.

1.Ratio. Huius conclusionis prior pars probatur. Agentia particularia, ut diximus in prima conclusione, sunt effectiua, nō per materiam,quæ nullius est actiuitatis: ergo per formam.Posterior probatur,actio non prouenit nisi mediante cōtrarietate, sed formæ substantiales secundum se nō sunt contrariæ,sed secundum qualitates; ergo per illas, vt instrumenta,est actio. Item quia actio est secundum contractū, hic autem non est immediate per substantiam, sed per qualitates.

Tertia conclusio, agentia uniuersalia, ut cœli,astra,Sol,agunt,& concurrunt ad hos effectus inferiores,non quidem tangendo,sed producunt qualitates actiuas, quibus agentia particularia simul effectus particulares producunt. 3.Conclu.

Vt non solus equus,& sola uirtus seminis producunt rem,sed etiam calor cœlestis simul: & hoc profecto patet ex corruptione,& generatione mutua ex uario cęlorum motu,& astrorum influxu,quæ indicant non sola ista particularia agentia causas esse suorum effectuum, nisi adsit uirtus superior simul producens. 1.Ratio.

Quarta conclusio Deus concurrit immediate cum omni causa particulari ad quemcunque effectum,contra Duran. & profecto hæc conclusio ex scriptura uidetur manifesta,Iob 18. Manus tuæ fecerūt me,& plasmauerunt me.& c 38.per multa verba,& Psal.146 Qui producit in mōtibus fœnum, & Matth 6. Si fœnum agri uestit sic Deus.& Io.5.Pater meus usque modo operatur,& ego operor sunt etiam alia innumera loca,præter etiā illa Arist. testimonia supra citata. Præterea Proclus proprie dicit,quòd causa prima influit in effectus, plusquam causę secundæ,& probatur pluribus rationibus. 4.Conclu.

Primo,quia entitas est vniuersalissimus effectus,& ita uniuersalissimę causæ:Vniuersalissima aūt causa est Deus, ergo eius est proprius effectus. Itē quia est primus effectus,ergo ē primæ causæ effectus, igitur quicq̄d ē entitatis in rebus,fit a Deo. 1. Ratio

Secundo confirmatur: quia nō solū entitas in communi cōuenit rebus singulis, sed etiam de omnibus eorum prædicatis, & attributis effectualibus,& de omnibus eorū accidētibus prædicatur, nam.v.g.rationalitas est ens,& humanitas est ens,& animalitas est ens,quare Deus ēr intima oīa,quæ sunt in rebus singulis,operatur. 2.

Tertio,

3 Tertio, quia oportet necessario naturam omnem dirigi ab intellectu non errante, cum ipsa non cognoscat, & nesciat quo tendat: quare necesse est, vt ad suos fines ordinetur, & in his effectibus dirigatur.

4 Quarto, quia confitendum est Deum intelligere omnia, quæ fiunt, ne sit ignorans, & velle illa, ne dicamus præter eius voluntatem fieri, aut contra eius volūtatem ipso inuito; sed Deum intelligere, & velle, vt fit illud, est Deum concurrere ad agendum, tum quia Deus agit per intellectum, & voluntatem, tum quia alias eius voluntas esset impotens.

5 Quinto quia oportet vt sit vnus, q in vniuerso orbe totū rerum ordinem cōstituit, vt cum oibus concurrat ordinando.

6 Sexto item, eadē est difficultas de aliis causis vniuersalib. essentialiter ordinatis, vt cœlo, & intelligētiis: si ergo illi agunt cum inferiorib causis, multo magis De⁹, quia Deus suspendit actionem cuiusque agentis habendo se solum negatiue, i. nō dando auxilium: ergo signum est, ꝙ operabatur cum eo. Explicatur antecedens: quia Deus facere potest, ut ignis non cōburat tantum per hoc, ꝙ nihil cum eo

7. Ratio. facit. Præterea, quia nullo alio argumento ita forti ꝓbatur præsentia Dei in oib. nisi quia in omnib. immediate operatur.

No. dist. pro tota q. de quadruplici mō, quo Deus operatur. At vt modum, quo Deus cum particularib. causis operetur, intelligas, aduerte quadrupliciter dici aliquid causam actionis alicuius rei.

1 Primo, quia tribuit virtutē operandi, sicut generans dicitur mouere graue, qa tribuit grauitatē, qua mouetur, & equus generat equū, qui tribuit uirtutē semini, quæ facit equū, & hoc mō Deus dicitur causa actionis rerum naturalium, quia eis virtutes, quib. operentur, impertitus est.

2 Secūdo modo, aliquid est causa actionis, quia conseruat uirtutem, qua aliud operatur, vt medicina, & herbæ dicuntur causa visionis, quia conseruant virtutem visiuam, & hoc etiā modo Deus est causa actionis rerum, quia ipsarum esse, & facultatem, & omnia conseruat.

3 Tertio aliquid dicitur causa actionis, quia applicat aliquid ad agendum, vt qui apponit ignem domui, & ipsam cōburit, & sic etiam Deus est causa, quia nihil mo

4 uet sine Deo. Præter hos modos est vnus alius quartus, quo aliquid mouet per instrumētum, vt artifex penicillo pingit. ex parte effectus vna est operatio, vt ex parte principiorum duplex est: nam instrumētum agit, artifex etiam agit. sed non separatim: non. n. instrumentum sine artifice, nec artifex sine ipso instrumento operatur. vide igitur quomodo actio instrumēti ab artifice dependet, & effectus ab vtroque, sed magis ab artifice.

Sic te oportet eleuare mentem, & intelligere de Deo glorioso, qui cū his causis sic operatur, vt simul & ipſe operetur, sed a Deo mote & directæ, sicut instrumētū ab artifice. Et quemadmodū artifex non eodem instrumēto oia, sed ꝓ diuersitate effectuū accōmodatis utitur instrumentis ita Deus nō idem eū oib. causis facit, sed cum diuersis diuersa, & cōcurrit cū ipsis iuxta ipsarum naturā, cum liberis libere, cum necessariis necessario, cum debilibus debiliter, cum fortib. fortiter, pro sua sua uissima dispositione uniuersali operādo. No. differentia inter Deum & artificē in operando.

Est autem vnum notandum, ꝙ differt inter modum cōcurrendi Dei cum causis naturalib. & artificis cum instrumento, dupliciter. Primo artifex non assimilat effectum instrumento, sed arti, & idolo, ꝙ habet in mente. At Deus effectum similat in specie non sibi, sed causæ particulari, ut cum igne producit ignem, cum leone leonem. Secundo artifex nō tāgit effectum nisi mediante instrumento, at Deus propter suam infinitatem immediate tangit sua virtute effectum quemcunq. cum sit vbique essentia sua præsentissimus. No. quo res omnes sunt Dei creaturę.

Est alterū aduertendū, ꝙ ista actio qua res fit, si cōparetur respectu causæ particularis, nō sufficit, ut secundū eā talis cā dicatur creare, qa eā particularis non facit totā rem, sed ex materia præsupposita. At respectu Dei considerata, sufficit, vt effectus dicatur creari a Deo, quia & si mō nō fiat tota res per hanc actionē, sed secundū formā, materia tā fuit a principio creata a Deo, ob id Deus totam facit rē, ex quo fit, vt oia quæ mō fiunt, dicantur propriissimæ creaturæ Dei. vnde Augus. super illud Psal. 73 Domine quis similis tibi? inquit, Parentibus generantib. Deus creat. & epistola ad Consentium, & 8. super. Gen. ad literam. c. 19 dicit res modo creari a Deo. Et hæc omnia nota.

5. Conclu. cōtra Sco. Quinta conclusio. Qualitates quæ sūt instrumenta formarum, & agentium particularium actiue concurrunt ad productionē substantiæ, vt calor igneni produ cit, & virtus seminis ipsum viuens. hæc est contra Scot. 2. dis. 12. q. 3. qui nullo mō vult admittere accidentia attingere ductionem substantię: quia imperfectum non pōt producere perfectius: at re vera hoc est contra manifestam experiētiam, cui ipse præcipit non esse fidendum, sed sine ratione. Physicus.n. non debet desti tuere sensus iudicium omnino: mōstrant aūt clare experientiæ accidentia substantiam producere, vt patet de motu, de ferro candenti, quæ producunt ignē per solum calorem. Nec ipsius ratio est alicui momenti: videmus n. quod imperfectum vt est instrumentum perfecti, attingit perfectius se, vt penicillus imaginē pulcherrimam, quia ab arte mouetur, ita accidentia, ut uirtutes substātiarum sunt, substantiam valent introducere. *Soluitur rō Scoti.*

Sol. Arg. Ad 1. Nec patiatis dictum Scoti dicētis ignē in illo casu a solo Deo produci, nam tūc firma illa esset creata, quod nulli contingit, nisi animę rationali: aut esset ducta de potentia materiæ, & tunc esset generatio vera, unde solus Deus sine causa particulari generaret, quod indignum est Philosopho Theologo.

Dicendum igitur accidentia, quia instrumenta sunt substantiæ, posse attingere productionē substantiæ, & hoc passim docet Aristot.

Possumus per hæc respondere ad argumenta facta superius.

Ad primum Gabr. dicimus illud argumentum nullius esse momēti, cum n. æquè decēter, & bene possunt res fieri per unum, frustra fiunt per plura: at Deus suā bonitatem, suam mirabilem dispositionē sapientiam, & prouidentiam commodat per creaturas suas, & ipsarum operationes, quę quidem non essent ita nota, si solus ipse cuncta faceret.

Ad 2. Ad secundum dicitur, ꝙ non ob id agentia particularia creant: non .n. formæ per se fiunt, ut diximus supra, sed composita ex materia.

Ad primū fund. Plat. Ad primum fundamentū Plat. respondetur cū Arist. 1. Post. c. 20. ꝙ ad scientias non est opus uniuersalia separata ponere secundum rem, sed solum secundum rōnē, ut alibi late diximus. Ad alias omnes experientias respōdetur, ꝙ vnumquodq. fit a suo simili, vel secundum speciem, ut homo ab homine, vel secūdum genus, ut mulus ab equo, uel secundum figuram, ut domus ab arte in mente, uel secundū uirtutem. Id dicitur simile secūdū uirtutem alteri, qđ facit ea, quę aliud facit, & sic motus est similis igni. rarificat. n. & dissoluit sicut ignis, ob id producit ignem. idem de radiis solaribus, & percussione lapidis, & calor solis producit animalia ex putrefactione, sicut calor naturalis. & ita declarat illam propositionem Ari. 7. Metaph. c. 9. nec opus est ad ideas recurrere.

Caput Quartum.

Quot igitur causę. Tex. XXXIX

De casu, & fortuna. q. tres ENcrib. causarum enarratis, de quibusdam communib. causis, pūta casu, & fortuna loquitur, ac tres quæstiones examinandas proponit. Prima est. Quæ causæ sint, casus & fortuna, & quid utrunque sit. Hæc aūt tria ordine præpostero discutit, nam a tertia incipit, & primam ultimo loco tractat. Reddit aūt rationem, cur de his tractet, dicēs casum, & fortunam causas communes generationis, & esse multorum omnes sentiunt. hic uero communia traduntur.

Quidam enim, & si sint, an non. Tex. XL.

1. op. quorundā antiquorū. PRius quid antiqui senserint, in medium proponit. Fuerūt, inquit, quidā, qui casum & fortunam non esse dicebant, & hi duplici mouebantur rōne.

Prior est, omnia quę a casu, & fortuna fieri dicuntur, hñt iam determinatam aliquam particularitatem, in qua singula referri ualeant: non ergo ponenda fortuna. Antecedens patet, si aliquis adierit forum animo emendi aliquid tantum, & illic occurrit alicui, qui debebat ei pecunias, a quo eas recipit, tūc a fortuna dicitur ei occurrisse, & recepisse, sed horum

causa

causa est, quia in forum venit, ergo quod a fortuna est, causam habet determinatā. idem contingit in aliis fortuitis, & casua libus effectibus, singuli.n. suas habēt cau sas particulares, non ergo est fortuna.

Quoniam aliquod esset. Tex. XLI.

1. *Ratio.* Posterior ratio horum est. Si fortuna esset, antiqui Philosophi causas ge nerationum tractantes de illa dis sererent, at nihil illi dixerūt, ergo opina bantur non esse, non ergo est fortuna In conueniens.n. est dicere, ꝙ illa sit, & Phi losophi nihil de illa dixerint, cum reli quas tractauerint causas. Argumentum est fere ab auctoritate.

Sed & hoc mirabile. Tex. XLII.

Sol. 1. rationis antiquorū. Arist. reiicit has utrasq. horum rō nes. Ad primam dicit, omnes cōi ter bene sciunt ista, quæ a casu, & fortuna dicuntur, habere causam determinatam, ut dicunt illi antiqui auferē tes fortunam, cum hoc tamen oēs fatentur aliquid a fortuna, aliquid non a fortuna esse: ergo nihil prohibet, ꝙ eorum, quæ a fortuna dicuntur, sint causæ deter minatę, quominus fortuna sit. Et nota, ꝙ ex cōi consensu rationem illorum euertit, omnes enim admittētes illud antece dens, fortunam tamen ponunt, & ꝑfecto id uerum est, nullus n. est ita rusticus, qui nesciat causam, quod ille occurrerit debitori, esse, quia uenit in forum, cum hoc tamen fatetur esse a fortuna, aliquid igitur de fortuna oportet tractare.

Quocirca, & quodammodo. Tex. XLIII.

Sol. 2. rationis. Secundam ipsorum euertit rationem dicens, oportuisset aliquid dixisse de fortuna, ut probatū est ratione præcedenti. ꝙ si dixerit, antiquos nil dixisse de fortuna, respōdet, non dixisse, nec tra ctasse quicquam, nam qui mentem, aut qui ignem, aut qui litem & amicitiā, aut quid simile posuerent rerum principiū, dixerūt ista esse fortunā, unde omni ex parte sunt reprehendendi isti. Si.n. non putarunt esse fortunā, arguendi sunt, cū id sit contra omnium opinionē. Si uero putarunt esse, & non tractarunt, ob id ēt reprehendendi sunt, cum causas insuffi ciēter inquisierint, & discusserint, & ob id maximè, ꝙ fortuna utūtur assignātes eā causam aliquorum effectuum, ut patet apud Empe. qui dicebat mundū sępe ge neratum, & corruptum, generandum, & corrumpendum, atque aerem esse modo supet aquam a fortuna; nam in alia gene ratione mundi, nō sic erit, nec fuit, unde a casu ordo elementorum ēst. Similiter animalium partes a casu prouenire sępe dicebat, debuit igitur de tali causa disse rere. Et nota, ꝙ hic nō est sermo de om nibus, sed de quibusdam antiquis.

Sunt autem quidam, qui & cęli. Tex. XLIIII.

Secundam aliorum citat sententiā, in ter quos secundū Philo. & The. fuit Democ. hic fortunam tantùm cōsti tuerat in mundi generatione, non aūt in generationib. entium naturalium. Demo cri. enim posuit infinitos mundos factos ex atomis, ꝙ si ab eo peteres, quare hic mundus hoc loco, alius illo loco esset, re spondebat casu id esse ex motu atomorum, quod si rursus, quare cœli primo, postea elementa, & inter elementa, quædam prius, quædam posterius facta, id ēt casui tribuebat, quia accidit tales atomos sic conuenire, unde casum in mundi partibus pręcipuis tantum ponebat. *2. op. aliorū philo.*

Et ualde hoc ipsum admiratione. Tex. XLV.

Horū opinionē reprehendit, & me rito. Reprehensio aūt consistit in hoc, ꝙ isti horum inferiorū puta aīalium, plantarum, & reliquorū ponunt causam determinatam, puta intelle ctum, aut naturam, aut quid aliud, nō.n. ex quolibet fit quodlibet, sed ex princi pio determinato, ut ex proprio semine fit quodlibet animal, & planta, mūdi aūt & cœlorum, quæ diuiniora sunt istis, nul lam *Confutatio 2. opi.*

lam causam determinatam ponunt, sed solum fortuitum atomorum motum: debuerunt ergo causam multo magis determinatam ponere, cum dixerint cœlos, & mundum esse factum.

Atqui sic se habeat hoc ipsum. Tex. XLVI.

Secundo. OB hoc tale absurdum admissum dicit oportere, an ita sit, tractare, & inquirere, & nō solum absurdum hoc est, cœlos a casu factos, sed absurdius est dicere simul casum non esse in his inferiorib. quod reprobat ratione hac. In istis sensibilibus multa a casu uenire expertum est, cum motus sint regulatissimi & indeficientes: ergo potius in his sensibilibus casus, & fortuna constituenda sunt, quam in cœlis, & vniuerso.

Sunt autem quidam, quib. fortuna uidetur. Tex. XLVII.

3. op. aliorum philosophorum. TErtiam sententiam recitat, quæ est Stoicorum, vt notat Simpl. qui fornam quādam causam diuinam ponunt humano intellectui occultā, a qua omnes effectus istos fortuitos prouenire dicunt, atque Deam quandam fortunam faciunt. His igitur enarratis circa aliorum sententias, repetit illa tria, quæ discutienda proposuit, ac modo eo ordine ponit, quem in eis discutiendis obseruaturus est quid sint casus, & fortuna: quo modo differant: inter quas causas sint constituēda.

Caput Quintum.

Primum igitur eum uideamus. Tex. XLVIII.

Sententia Arist. 1. dist. ad inuestigādum quid sit casus, & fortuna.

Liquot præmittit distinctiones, ex quibus quid casus, & fortuna sit colligit. Prima est effectuum. Alii quidem semper, & similiter eueniunt, vt Solis occasus, & ortus: quod nocti dies succedat: quòd animal sit cum sensu. Alii frequenter eueniunt, licet aliquando deficiant, vt ꝙ homo nascatur cum duplici oculo, quod senes canescant. Neutri horum dicuntur a casu, vel fortuna, & si nullus alius esset, non esset fortuna vel casus. At constat esse alios, q nec semper, nec frequenter eueniunt, sed raro, & in his est casus, & fortuna, vt omnes dicunt: vnde fortuna vel casus est eorum, quæ nec semper, nec frequenter eueniunt: & quæ talia sunt, a casu, vel fortuna sunt: vt ꝙ fodiens uineam inueniat thesaurum, raro fit, & a fortuna est. vnde patet fortunam esse, & casum.

Eorum autem, quæ fiunt. Tex. XLIX.

SEcundam ponit distinctionem eorū, quæ fiunt tam frequenter, quam semper, & raro. Quædā fiūt propter finē aliquem: Quædam uero non, ut deambulatio, quæ gratia sanitatis est, propter finē fit, & motus grauis deorsum propter finē est, ut quietem naturalem consequatur: Quæ vero inconsiderate fiunt, ut fricatio barbæ, cum quis contemplatur, uel alia similia, quæ accidunt, absque fine fiunt. *2. distin.*

Tertia distinctio est subdiuisio quædā eorum, quæ propter finem fiunt. Quædā secundum electionem, Quædā non secū dum electionem fiunt. Vbi aduerte, quod id operatur secundū electionem, quod dirigit operationes, & res i finem, quē præcognoscit, & intendit: & tale agens est rōnale, & hmōi actiones dicuntur in finem secundū electionē, sicut operationes, quę secundum intellectum, aut secundum artem fiūt. Id uero operatur propter finem tātum, & non secundum electionem, ꝙ finem non pcognoscit, sed naturali quodam instinctu propter finem operatur, & hmōi operationes dicuntur non secundū electionem, ut operationes inanimatorū, & uiuentiū, & ipsius hominis, quas absq. intellectus directione facit, sicut nutritiones, generationes, & aliæ quæ dicuntur operationes secundum naturam. *3. distin.* *Nota.*

Hāc distinctionē applicat ad rem Ari. dicens: Cum ea, q̄ fiunt in cōi, & ꝑpter finem, & non ꝑpter finē fieri contingat, & quæ propter finem, aut secundum electionem, aut non. Manifestum est profecto, ꝙ in particulari inter ea, quæ raro fiunt

quædam

quædam propter finem, quædam nō propter finem, & quædam secundum intellectum, & electionem, quædam non, sed natura fieri inueniamus, verbi gratia, quod aliquis cogitabūdus manu aliquid faciat, non aduertens, quod nunquam fecit, raro fit, & nō propter finem. Quod autem occurrens tauro murū ascendat salutis gratia, raro fit, & propter finem, & secūdum electionem, quod equus in itinere consternatus remeet domum, raro fit, & propter finem, a natura.

Huiusmodi igitur, cum secundum accidens. Tex. L.

Qui nam effectus dicantur, casuales, & fortuiti.

EX præcedentibus colligit, qui effectus dicantur fortuiti, & casuales dicitque effectus raro contingentes, cum ab his, qui præter finem agūt, per accidens fiunt, dici fortuitos, aut casuales.

Nota duplex causa per accidens.

Vbi aduerte maxime, quod causa per accidens duplex est Prior illa, quæ cū causa per se coniungitur, vt albus, & Polycletus sunt causa per accidēs statuæ, quia cōiuncti sunt cum statuario, & talis dicitur causa per accidens ex parte causæ. Posterior causa per accidēs est illa eadē, quę est per se, si comparatur ad id, quo per accidēs cōiungitur cū effectu per se, vt ignis cōburens trabē, cui domus innititur, per se quidē est causa cōbustionis, per accidēs vero ruinæ, quia hæc est coniuncta per accidens cum effectu per se, & talis causa dicitur per accidēs ex parte effectus, & hęc distinctio est Them. & notanda.

Nota secundo tripliciter cōiūgi effectus per accidēs cū effectu p se.

Aduerte vlterius quod talis effectus dupliciter cōiungitur cum effectu per se, aut raro aut frequenter, vel semper, vt in exēplo proposito. Semper coniunctus est ille effectus, nempe ruina cū tali combustione trabis: similiter bibit quis vinum, postea nocet podagrę, istud nocumentū non est raro cōiunctum cum simili potatione uini, aliquando effectus per accidens raro est cōiunctus cum effectu per se, vt quod fodiens uineam inueniat thesaurum, raro hoc cum vineę fossione coniungitur.

Nota tertio effect⁹ raro cōtingens dupliciter.

Aduerte vlterius, quod isti effectus raro contingentes, aliquando sunt intenti, aliquando non sunt intenti a causa sua principali, præsertim in agentibus secundum electionem: nam in aliis semper nō sunt intenti. v. g. fodiens terram, seu uineam, potest inuenire thesaurum, aut intendendo inuentionem, aut non.

Quis effectus casualis, & fortuit⁹.

His suppositis, attende effectus illos esse fortuitos, & casuales, qui per accidens, & raro consequuntur effectus per se alicuius causę, nec sunt intenti a tali causa, & talis causa p se respectu effectus nō intenti raro cōtingentis dicitur fortuna, uel casus: vñ fortuna vel casus est causa per accidens ex parte effectus nō intenti, raro autē contingentis, & hoc est quod modo dicit Arist. nēpe effectus isti raro cōtingentes, cū per accidens fiunt, a fortuna dicūtur.

Ostēdit autem effectus esse quosdā per se, quosdam per accidens argumēto ipsarum causarum: nam etiā causæ, & per se, & per accidēs dicuntur, nempe quæ cum per se causæ iunguntur, per accidēs causæ sunt, vt ædificator est per se causa [illegible], per accidēs vero albus, Musicus, & alia, q̄ ædificatori insunt: ita similiter effectus per se est respectu causæ per se, & effectus per accidens, qui cum eo coniungitur.

Nota 4.

Attēde hic maxime, nec decipiaris, qđ non dicit has causas per accidens, quę ex parte causæ sunt, esse fortunam. hoc enim falsum est, nec hactenus ipse quicquā dixit de fortuna, sed de effectu ipsius. Verū hic solum vtitur argumento hoc a simili, effectus dici & per se, & per accidēs, nempe ea, quæ effectui per se coniunguntur, esse per accidens effectus, sicut etiam causa duplex, & per se, & quod ei adiūgitur, quod est causa per accidēs, & vlterius assimilat: sicut causæ per accidens indeterminatæ sunt, quia multa vni accidūt, causa vero per se, vna est; ita effectus per se vnus, & vnius rationis. at effectus per accidens multi sunt, unde cum huiusmodi sint a fortuna, effectus fortuiti sunt indeterminati.

Ipsa autem adinuicem. Tex. LI.

In quib. conueniūt, quæ a casu, & fortuna.

DIfferentiam inter casum, & fortunā posterius tradendā dicit, at nunc ea, quibus, quæ a casu, & quæ a fortuna sunt conueniunt tradit. Hæc autem sunt tria. Primum, quod vtraq; sunt in his, quæ agunt propter finem, vnde tam casualis, quā fortuitus effectus est respectu

spectu causæ agentis pro fine,& hoc probat; quia effectus huiusmodi est aptus,vt sit intentus, ut finis a tali causa, vt ibi gratia si quis veniat in forum emendi gratia,& recipiat pecunias a debitore, casus est, & fortunæ effectus illa receptio. & licet modo non sit intenta, potuit esse intenta, nam si ille sciuisset se recepturum pecunias in foro, venisset vtique propter illud.

2 Secundo. Conueniunt, quod vterque effectus accidit, id est non est per se intentus,sed finem intentum consequitur.

3 Tertio. Quod non consequitur finem intentum,seu effectum per se semper,aut frequenter,sed raro.

4 Vnum tamé præter hæc inest effectui a fortuna, nempe quod ipsius causa non est natura,sed intellectus.& electio,ut reportatio pecuniæ, est effectus p accidens huius,quod est uenisse in forum,hoc autem ab electione procedit,quod est clarius dicere, Effectus fortuitus non est,nisi ab agente rationali,nec consequitur, nisi actionem,quæ fit secundum electioné, & intellectum,& hoc est dicere,non habet causam in se ipso,i.non est a natura, sed ab electione.

Nota. Et aduerte hic multum,q effectus non dicitur fortuitus,quamuis non sit intentus a causa,sed consequitur effectum per se:hoc enim non sufficit,sed raro,ut diximus debet consequi,alias non dicitur fortuitus,nec casualis.

Manifestum itaque,quod fortuna. Tex. LII.

Quid fortuna. MIrabili methodo Aristoteles,postquam effectum fortuitú indagauit,quid ipsa fortuna sit,ostendit,dicitq;:Fortuna est causa per accidés in his,quæ raro fiunt,& propter finem secundum electionem. ac si dicat. fortuna est actio aliqua secundum electioné procedens, quam consequitur finis aliquis non intentus,& raro contingens. Diximus enim,quod causa per se illa est fortuna respectu per accidens effectus, siue talis sit actio,siue ars,vel intellectus, ut in finem tendunt: unde colligit, quod fortuna est in his,in quib.est intellectus, & electio.hæc definitio nota est ex his, quæ notauimus tex.50.

Indefinitas igitur causas. Tex. LIII.

VAria epitheta fortunę per definitionem hanc declarat. Primo:Fortuna dicitur occulta,& immanifesta hominibus:cuius ratio est, quia cum effectus fortuitus non habeat causam per se, sed per accidens,pót multas habere causas, quia uariis effectib.per se potest coniungi,ut occurrere pontifici in uia,potest esse aut quia deambulatum ieras, aut negociatum, aut emptum, aut alijs ex causis. Cum igitur nó habeat determinatam causam is effectus,a qua per se procedat, merito videtur occultus. *Varia epitheta fortunæ.*

Vlterius, a fortuna possumus dicere,q nihil fit, & quod aliquid fit, utrumque enim uere, & cum ratione dicitur. Nihil enim fit per se a fortuna, fit auté per accidens,hoc autem est secundum quid fieri. 2

Indefinitas igitur causas. Tex. LIIII.

PRosequitur attributa declarare, dicitque. Fortuna quodammodo est causa,& non est causa. Non est quidem causa simpliciter, sed est causa secundum accidens,& reperit has causas per accidés esse infinitas,id est, numero indeterminatas,& exemplo utitur. Vt enim causæ per accidens ex parte causæ sunt indefinitæ, quia multæ possunt accidere causæ,ut domificator est causa domus per se, multa tamen per accidens, vt tibicen,albus,musicus:ita & causæ per accidens ex parte effectus multæ sunt,& indeterminatæ,quia effectus fortuitus ex multis causis huiusmodi potest prouenire,ut recipere pecuniam a debitore, potest esse, quia ei occurri,dum fugerem ab aliquo vel dum persequerer aliquem,vel dum inuiserem aliquem. Vbi semper attende, quod non vocat fortunam causam per accidens ex parte causæ, vt notat Themist. & supra nos diximus. 3 *Nota.*

Et dicere aliquid esse pręter rationem. Tex. LV.

ALiud fortunæ attributum declarat: dicitur.n.fortuna sine ratione: & merito, quia ratio intēdit finem, qui aut semper, aut frequenter sequitur: at fortuna est alicuius non intenti, & raro contingentis: huiusmodi autem causæ indeterminatæ sunt, ob id fortuna irrationalis, & indeterminata merito dicitur.

Attamen etiam in quibusdam dubitabit utique.

Dub. Ari. quid potius dicendum fortuna causare p accidēs propinqua, an remota.

DVbium mouet, quod tale est. Illa dicitur fortuna, quę est causa per se alicuius effectus, alterius vero cum eo coniuncti per accidens; modo esse potest, quod sint multæ causæ huius effectus, quædam proximiores, quædam remotiores effectui per se. tunc dubium esset, quæ illarum esset fortuna, ut si aliquis totonderit caput, & ventus seu æstus aliquis superuenit, & præter opinionem sanatus est, vtra causa erit fortuna: tonsio, quæ est remota, an ventus, quæ est propinqua? Et vult, secundum Philo. quod proxima magis dicatur fortuna, vel casus. Et ponit exemplum Phil. Aliquis it in forum emendi gratia, occurrit amico, cū quo moram facit: postea it in forum, & occurrit tunc ei debitor, a quo pecuniam recipit: duplex huius receptionis est causa, & mora cum amico, (si enim prius veniret, non occurreret debitori) & etiam ipsa itio in forum, & utraq. dicitur fortuna, sed magis fortuna est, quod venerit in forum, quia magis propinqua, & potuit etiam venisse illo tempore alia ex causa, etiam si cum amico moram non fecisset.

Fortuna autem bona. Tex. LVI.

Alia epitheta fortunę, qd sit infortunium, & eufortunium.

ALia epitheta fortunæ declarat, quæ nota sunt, fortuna dicitur bona, vel mala ab effectu, qui accidit, si bonus, vel malus sit, quod si magnum bonum acciderit, dicitur eufortunium: si vero magnum malum, dicitur infortunium. Et nota, quod sicut si bonum magnum accidit, eufortunium, seu prospera fortuna dicitur, ita si magnum malum euadere acciderit. Similiter erit infortunium magnum bonum casu perdere, & non solum, quando mala, uel bona præsentia sunt, sed quando proxima sunt, quod enim parum distat, quasi non distare videtur; unde a magno malo imminenti liberari, eufortunium est, & a spe proxima magni boni decidere, casu tamen, infortunium est. Vlterius eufortunium est incertum, sicut & fortuna, quod enim raro accidit, incertum est.

Caput Sextum.

Sunt igitur ambo causæ. Tex. LVII.

In quib. differat casus, et fortuna.

MOdo differentiam casus, & fortunæ indagare contendit, ac repetit ea, in quibus conueniunt. Sunt enim vtræque causæ per accidens, & effectuum raro contingentium, & in his, quæ sunt, & agunt propter finem. Sed differentia est, quod casus est superior: omnis enim fortuna est casus, sed non omnis casus est fortuna. Hanc differentiam (quantum mihi uidetur) triplici argumento ostendit, primum sumitur a denominatiuo sic. Iis inest fortuna, quæ fortunata dicuntur: sed non omnibus quibus inest casus, conuenit fortunata dici; ergo non sunt idem casus, & fortuna. Maior est nota. Minorem declarat dicens, quod fortunata dici, inest ijs, quibus inest actio, idest libera operatio, & humana, quæ hominibus inest solis, ac ob id solum hominibus inerit fortuna secundum

Oīs fortuna est casus, sed non econtra.

1. Ratio.

actiones liberas,& secundum electionem, vt sit sensus,non est fortuna, nisi cũ agẽs secundum electionem intendit aliquid,ad quod aliquid raro contingens præter intentionem ipsius consequitur.

Quocirca, & necesse est. Tex. LVIII.

Probatio minoris, quod videlicet fortuna non in'st nisi in ijs, qui secũdum electionẽ agunt. Nota.

Minorem probat,ꝙ fortuna non in sit,nisi in quib.actio,i.operatio, secundum electionem inest.Fortuna aut est fœlicitas, cũ est prospera,aut prope fœlicitatem: sed fœlicitas est quædam actio secundum electionẽ;ergo fortuna etiam est, vbi talis est actio.

Nota,quod fortuna dicitur fœlicitas secũdum eos,qui in voluptate,& bonis externis fœlicitatem constituerunt. dicitur prope fœlicitatem secundũ Arist.qui non nisi in contemplatione eam posuit, bona autem externa, vt instrumenta fœlicitatis posuit, quæ bona externa dicuntur a fortuna, quia maxime sunt fortuitis casibus exposita, fœlicitas autem non consistit in quacunque actione,sed in actione libera, & secundum rationem,vt dicitur. 1.Ethi. c.7.vnde cum fortuna sit coniuncta fœlicitati, sequitur, quibus inest fœlicitas Aristotelica, solis inesse fortunam.

Ob id neque inanimatum quippiam. Tex. LIX.

Carentia vsu rationis nõ dicũtur fortunata, nec in eis est fortuna, nisi metaphorice et passiue.

Ex hoc infert, quod inanimata,bruta,pueri carentes usu rationis, non dicuntur fortunata,nec eis inest fortuna:non.n.agunt propter finem secundũ electionem. Duo tamẽ modi sunt,quibus fortunata dici possunt. primo metaphorice, sicut Plutarchus Philosophus lapides ex quibus altaria fiebant, vocabat fortunatos,alios vero cum ipsis copulatos,i. eiusdem speciei; ex quibus solaria fiebat, infortunatos, eo, ꝙ illi honorarentur, hi conculcarentur; sed hoc est fortunata esse per metaphoram, ac si illi lapides per electionem operati fuerint.

Altero modo dicuntur ista fortunata passiue, eo, quod secundum electionem agentibus secundum fortunam accidunt, ut quia accidit Ciceroni consuli,qđ tunc Catilina malum machinatus fuerit, quod Cicero euertit,vrbemq́. liberauit: Roma dicta est fortunata passiue,& denique ea fortunata dicuntur, quibus fortunati sumus,sed non quod fortunam habeant actiue, ita vt secundum fortunam agant.

Sed casus,& aliis animalibus. Tex. LX.

Casus et conuenit inanimatis, & irrationalibus.

Quod autem plurib.se extendat casus,ut minor illa sumpsit, ꝓbat, nam in animalib.& in inanimatis inest casus,quib. vt dictum est,fortuna non inest, & probat Nã si equus in prælio sitiens,prælium deserat ad fluuiũ confugiens,& accidat omnes equos tunc qui erãt in prælio occidi,casu iste saluatus, & liberatus dicetur:non.n.intendebat saluari,sed bibere. Vlterius, si subsellium aliquod tripes cadat ex alto,& super pedes steterit aptum ad sedendum, casu profecto ita steterit:non.n.cecidit,ut sic staret. Vide igitur casum his inesse,quibus non inest fortuna,ille ergo est superior.

Quare manifestum est. Tex. LXI.

Colligit argumẽti conclusionẽ,quæ est definitio casualis effectus,unde definitio casus extrahitur. Ille est casualis effectus, qui prouenit a causa agente propter finem,siue secundum electionem,siue non, cum a tali causa non est intentus,sed per accidens consequitur causæ effectum per se, & raro: & hoc est dicere,cuius extra est causa, ut dicit Philop.causa.n.dicitur extra effectum, cum ipsum per se non facit,nec intendit.

Quid sit casus.

Ex quo possumus definire casum: ꝙ est causa per accidens in his, quæ agunt propter finem,eorum, quæ raro contingunt.His autẽ superaddit fortuna, quod ea,quæ eueniunt, sint eligibilia, & in habentibus electionem, hoc exponit bene philop.dicit enim quæ a fortuna eueniũt, dici eligibilia, ut intelligas non omnia, quæ hominibus a casu proueniunt,esse a fortuna,sed ea,quæ accidunt,cum secundum

dum electionem operantur, nam multa accidunt a solo casu, sicut in brutis, & inanimatis, vt si cadens vulnere sanatus fuerit, casus est. Vlterius dicitur fortuna esse in habentib. electionem, ad excludēdum ea, quæ passiue a fortuna dicūtur, vt sup. declarauimus.

Signum autem est ipsum frustra. Tex. LXII.

Secunda differētia casus & fortunę ex etymologia. SEcundum argumentum est ab etymologia, pro cuius declaratione aduerte primo. Quod nos dicimus frustra Græcè dicitur *μάτην*, & quod nos dicimus a casu, Græcè dicitur, *αὐτόματον*, quasi ipsum frustra factum.

Nota 1. *Nota 2.* Aduerte vlterius, φ frustra dicitur, qđ non consequitur finem, propter quem est factum, vt si quis deambulet gratia vētris purgandi, si nō purget, frustra dicetur deābulatio, dummodo tamen illud quod fit, sit aptum ad talem finem consequēdum, aliàs non dicetur frustra: si n. quis lauet manus, & sol eclipsetur, si postea non eclipsatur, non ob id lotio dicetur frustra, quia nihil faciebat ad illum finem.

Nota 1. Aduerte vlterius, quod vbi est casus, ibi est frustra, licet non omnino, nam causa respectu finis non intenti frustra dicitur, quamuis possit esse, quod simul cum fine non intento consequatur intentum, vt potest lapis cadere simul in locum suum, & casu percutere aliquem, tamen respectu finis non intenti, frustra dicitur, cum intentum in eo non consequatur.

differētia colligitur Ex his colligitur argumentum ab etymologia, cum frustra, & casus secundum nominis significationem, & vocem conueniant, frustra autem sit superius, fortuna etiam erit superior, & casus. huius argumenti Arist. sola duo notabilia superiora, vnum in hoc textu, alterum in sequenti notat, id vero quod concluditur notatur in illo verbo, signum huius est, scilicet quod casus sit superior fortuna. Vocat signum argumentum a posteriori, quale hoc est.

Sic igitur casus iuxta nomen. Tex. LXIII.

CVm quid frustra esset declarasset, nunc casum secundum nomen a frustra denominari dicit, vt superius explicuimus, vt cum lapis cadit, & percutit, casu ea percussio est, & quodammodo respectu ipsius lapis frustra cadere dici potest. Quòd si dicas, non percutit casu, quia quæ casu fiunt, apta sunt, vt fiant tā quam finis: Respondet id etiam his euenire: nam illa percussio potuit esse intenta ab aliquo, nam lapis potest proiici ab aliquo intentione percutiendi, quamuis modo non sit proiectus.

Maxime autem est separatum. Tex. LXIIII.

TErtium argumentum est, quo dicit maxime cognosci diuersitatē inter casum & fortunā. nam casus aliquando procedit a principio intrinseco naturali, vt fit in monstris, quæ a casu sūt, & casus in ipsis est causa interna, puta materia, vt dicemus post: at quæ a fortuna eueniunt, causam habent extra se. non igitur idem sunt. Fortuna. n. est actio humana, cui accidunt multa externa præter intencionem: ob id effectus fortuiti dicuntur habere causam extra se, casualis vero non semper, vt diximus. *Tertia differentia casus & fortunæ.*

Quid igitur sit casus. Tex. LXV.

REpetit duas quæstiones superiores, quæ solutæ iam sunt, nempe q d casus, & fortuna, & quomodo inter se differant: tertiam autem soluit, nempe in quo modo causarum sint, dicitque esse in eo modo causarum, in quo est causa vnde principium motus, id est, efficiens, sūt. n. causę efficientes per accidens, & probat. nā effectus horum, aut est natura, aut intellectus, i. aut agens naturale, aut agēs secundum electionem, vtrunque vero est causa efficiens, quamuis huiusmodi causæ, cum per accidens sint, nō habeant determinatos effectus, vt iam supra declarauimus. *In quo genere causarū sint casus, & fortuna.*

Quoniam autem casus. Tex. LXVI.

Not. quid potissimũ sit casus, & fortuna.

VNum ostendit, quo maxime fortunam, & casum declarat & dicit, ꝙ intellectus, aut natura, i. agens naturale, aut secũdum electionem respectu affectus per accidens, dicitur fortuna, vel casus. At quia omne per accidens sequitur aliquod per se, oportet, ꝙ illa agẽtia sint primò per se causa alicuius effectus: quod est dicere, cum causa per se agit effectum, & alium per accidens attingit, raro tamen, fortuna est, vel casus, vnde vt sit fortuna vel casus, prius natura debet esse alicuius causa per se, & hoc est pulchrũ documentum.

Posterior itaque casus est. Tex. LXVII.

Not. ante omnẽ casum, & fortunam debere esse intellectũ & naturam.

COncludit fortunã, & casum esse posteriores intellectu, & natura: sensus iste est. Prius natura intellectus & agens naturale sunt in aliquem finem per se intentum; quam in effectum per accidens, respectu cuius casus, & fortuna dicuntur. Ex quo egregiè impugnat Democritum. s. n. ipse cœlos dixit a fortuna factos, oportuit ponere aliquod agẽs naturale aut secundum electionem, quod prius faceret aliquid per se, cum non sit effectus fortuitus, nisi agens aliud per se intẽdat. cum ergo Democritus tale nõ posuerit, non debuit dicere cœlos a fortuna factos fuisse. Hæc Arist. dicit de casu, & fortuna, & bene: de omnib. tamen disputandum est gratia declarationis.

An sint fortuna, & casus. Quæstio. IX.

QVamuis in textus enarratione satis casus & fortuna fuerint explicata: tamen quia aliæ supersunt difficultates, quæ determinatione maiori indigent, non erit inutile rursum hanc aggredi materiam, & quia aliqui & post tempora Arist. fortunam esse omnino negant, ipsorum argumenta proponemus, vt veritas manifestetur.

Primum sit. Omne ens per accidens reducitur ad ens per se: ergo omnis effectus per accidens reducetur ad causam per se: sed tales effectus fortuiti sunt ꝑ accidẽs: reducẽdi sunt ergo ad causam per se, nõ ergo fortuiti erũt, cũ causam hẽat per se. *1. argum.*

Secundo, omne quod verè est, & non est cã, causam habet veram: sed tales effectus dicti fortuiti verè sunt, & habẽt esse: ergo ueram habent causam. nõ ergo sunt a fortuna, hæc enim est causa non uera. 2

Tertio. Vna est causa uniuersalis concurrens ad oẽs effectus, vt dictum est, ergo nullus est effectus præter illius intentionem, vnde non erit fortuitus. 3

Quarto, quia uidetur contra fidem ponere fortunam. Vnde Aug. 1. lib. retract. in principio, accusat se, quod aliquando usus fuerit hoc uocabulo, fortuna. 4

Quinto, etiam si esset fortuna, vt vult Arist. adhuc non uidetur tradenda scientia de ea: eorum enim, quę per accidens sunt, non est scientia, at fortuna, & casus sunt causæ per accidens: ergo ipsorũ non est scientia. Hæc sunt præcipua argumenta in hac parte. 5

1. fundamentum. Duplex cã efficiẽs per se, & per accidens.

In cuius declarationem sit primũ fundamentum. inter causas efficientes, quædam sunt per se, quædam per accidẽs, ut dictum est. Per se illa est, quæ secundum se, & secundum suam uirtutem effectum operatur, ac ipsum attingit, sicut ignis est causa per se alterius ignis. Per accidẽs uero est, quæ secundũ se non attingit effectum, sed quæ cõiungitur causæ per se attingẽti, uel quę ipsa attingit aliquẽ effectum, ad quẽ alius effectus consequitur.

Duplex causa per accidens.

Vnde iuxta hoc duplex est causa per accidẽs, nẽpe cã per accidẽs ex parte causæ, & cã per accidens ex parte effectus Dicitur causa per accidens ex parte causæ illa, quę ob id dicitur causa effectus, quia inest causæ per se illius talis effectus, quo modo musicus, & albus, & philosophus, sunt causa per accidens statuæ, si accidat, quod statuarius, qui est causa per se, fit albus, musicus, & philosophus. At causa per accidens ex parte effectus, est illa causa, quæ ob id alicuius effectus est causa, qua iste talis effectus coniũgitur cum effectu per se ipsius causæ, ut fossio terræ est cã

per

per accidens inuētionis thesauri: quia in uentio thesauri est effectus coniunctus cū effectu per se ipsius fossionis: effectus .u. per se est illa terræ apertura.

Quō differunt illa duo genera causarum per accidens. Differunt autem hæ causæ per accidēs. Prior enim, puta ex parte causæ, habet eū dem effectum cum causa per se, at posterior habet alium effectum ab ipso effectu per se. hic enim sunt duo effectus, illic vero unus solum. nam eadem causa per se respectu vnius effectus, est per accidens respectu alterius: at causa per accidens ex parte causæ habet vnum effectum, cuius dicitur causa ob id, quia coniuncta est cū causa per se, ut notum est.

5. Modi causæ per accidens ex parte effectus. Huius causæ per accidens ex parte effectus quinq; sunt modi obseruandi, quorū 1 primus est, quo vna causa dicitur esse causa remouens prohibens, nempe quando attingit alicuius separationem, quod impediebat effectum, sicut qui remouet columnam, qua innitebatur domus, est per accidens causa ruinæ domus, & medicina quę remouet impedimentum aliquod motus, est causa motus.

2 Alter est modus, quo una causa dicitur causa contrarij sui, nempe cum remouet aliquid, quod debebat operari cōtrarium illius effectus, v.g. scamonea est calida, & tamen dicitur corpus infrigidare, quia remouet choleram, quæ calefacit: & sic sal dicitur cōseruare carnes, quia remouet humiditatem, quæ corrumpit.

Nota. Et aduerte quod multum distat hęc cā a præcedente: nam remouens prohibens per solam impedimenti ablationem effectum facit: at ista causa non per solā contrarij ablationem facit effectum, sed relinquit alijs causis, ut ipsum efficiant. dicitur autem causa, quia facit ut tales causæ operentur, & applicentur ad opus: unde scamonea non est, quæ secundum se infrigidat, nec sal conseruat: & hos duos modos causarum per accidens docet Alber. tra. 2. cap. 8.

3 Tertius est, cum aliqua causa attingit aliquam dispositionem, quę requiritur ad effectum, sed non ex ipsa sola sequitur effectus, sed ipsa absque effectu poni potest: & ista causa dicitur occasio, ut tyrāni fuerunt occasiones martyrij, quia infligebant mortem, quæ erat necessaria dispositio ad martyrium. non tamen mors sufficiebat: nisi fides, & patientia ad martyrium accederent. & pęna quibusdam inflicta, est occasio aliorum emendationis.

Quartus est, cum causa effectum aliquem operatur, quem alius non intentus sequitur, & talis dicitur casus, cum ille effectus non intentus raro sequitur, ut satis est in textu dictum, quæ causa si fuerit secūdum lectionem procedens, dicitur fortuna, & erit quintus gradus causæ, unde fit, quod casus, & fortuna sint causæ efficientes per accidens ex parte effectus in his, quę raro contingunt, & propter finem agentibus. 4

Secūdum fundam. Ad effectū casualē semper duæ cāæ particulares cōcurrunt, & quō ille se habeant. Sit secundum fundamentum, in quo magis declaratur natura effectus casualis. Ad effectum casualem semper conueniūt duæ particulares causæ, quarum vtraque aliquando est casus, aliquando fortuna, aliquando altera casus, altera fortuna, aliquando altera causa per se, altera fortuna vel casus, v g. si quis eat in forum emendi gratia, & occurrat amico vel debitori, a quo recipiat pecuniam, tunc receptio pecuniæ est effectus fortuitus, habens duas causas, nempe aduentum huius, & illius in forum, si neuter intendebat talem pecuniæ receptionem, vtraque causa est fortuna, si alter intendebat, alter non, vna est fortuna, altera vero per se causa.

Vlterius, fodit quis vineam, & inuenit illic aurum, huius inuentionis duplex est causa, & fodiens, & producens illic aurū illud: tunc una causa est fortuna, altera casus: casu enim illic aurum productum est, vt ille inuenire posset.

Vlterius, si equus currens ad fontem bibendi gratia percutiatur a lapide cadente, percussionis vtraque causa est per accidens, & casus, cum non sit secundum electionem: ex quo habetur, quod fortuna vel casus non est sufficiens causa effectus fortuiti, aut casualis, nisi duæ conueniant causæ particulares, ut dictum est.

Tertium fundamē. Quid casus, et fortuna quid frustra, quid temere, qd uanum. Sit tertium fundamentum. differunt valde ista, casus, seu fortuna, frustra, temere, vanum. casus enim, & fortuna dicitur causa, quam sequitur effectus aliquis non intentus, licet differat casus, quia vniuersalior est, vt supra diximus, at frustra dicitur causa, quæ suum effectum non consequitur, unde ratio, vt sit frustra, consistit in hoc, quòd non consequatur

tur effectum: vt autem fit fortuna, uel casus, oportet quod consequatur effectum, non tamen intentum.

Potest autem esse, vt sit aliqua causa simul frustra, & fortuna, & quod nec sit frustra, nec fortuna, & quod sit frustra, sed nō fortuna, & ꝙ sit fortuna, sed non frustra. v.g si aliquis eat, vt alloquatur amicū, & occurrat Pontifici, non tamen amico, tunc illa via frustra est, quia non est consequuta suum finem, & est fortuna, quia attigit finem non intentum. At si occurrat amico solùm, tunc nec esset frustra, nec fortuna, at si vtrūque fieret, vt & occurreret Pontifici, & alloqueretur amicum, tunc esset fortuna, sed non frustra: quod si neutrum fieret, esset frustra, sed non fortuna. idem dico de casu, & intelligenti exempla satis nota sunt.

Verum est, vt in textu diximus, vbi est fortuna, dicitur aliquo modo frustra, quatenus effectus non intentus, non est effectus intentus.

Temere dicitur actio, quæ in illum finem dirigitur, in quem de se non est ordinata, vt si quis bibat vinum ad expellendum febrim, & effectus dicitur temere factus, qui actionem sequitur, quam non est aptus consequi.

Vana vero dicitur actio, quæ non ordinatur in finem, in quem ordinari posset, vnde vanus labor est, qui nō ordinatur in requiem veram, in quam ordinari posset. his igitur suppositis fundamentis sit prima conclusio.

1. Concl. Fortuna non est aliqua vna causa communis diuina, a qua effectus omnes fortuiti proueniunt. Antiqui enim considerantes effectus fortuitos incertos, & occultos, ac ob id difficiles ad consequendum, vel cauendum, ad diuinum fauorem, & auxilium recurrebant, quasi per se non sufficerent a talibus se effectibus liberare, cum mali sint, nec eos obtinere, cū boni sunt, sed errantes Deam quandam huius gratia constituebant.

Imago fortunæ, apud antiquos. Quam, vt notat Alber. sic dipingebāt, nempe in rota stantem, ad significandam varietatem, & in constantiā, quæ in effectibus appareat, cæcam, ad denotandam imprudentiam effectuum fortuitorum: non enim secundum electionem sunt, similiter dimidiam albam, & dimidiam nigrā, ad exprimendos effectus & fœlices & infœlices

Istorum sententia falsa est, & erronea; & hanc etiā Aristoteles reijcit: non enim diuina agunt quicquam inconsiderate, & imprudenter. nec est numerus Deorum multiplicandus, & in hoc sensu Doctores sancti prohibent quicquam tribuendum fortunæ.

Secunda conclusio. Effectus casuales & fortuiti non sunt respectu Dei gloriosi, & causarum vniuersalium, sed respectu causarum particularium tantum. Explicatur hoc. Cum accidunt aliqui effectus casuales, licet non sint intenti a causis particularibus, & præuisi, ac ob id casuales sint ipsis, tamen a glorioso Deo præuisi sunt: & si fuerint naturales, sunt etiam intenti a causis uniuersalibus, ob id respectu ipsarum non sunt casuales. v g. Cum Petrus it ad forum emendi solum gratia, a fortuna recipit pecuniam, quam non intendebat, ob id illa receptio illi est casualis. At gloriosus Deus mouēs Petrum ad forum sciebat optime illum effectum: ob id Deo non fuit casualis. Cum autem Deus omnium absque exceptione sit præscius, sit, vt ipsius, & actioni, quæ cum omnibus causis particularibus concurrit, nihil sit fortuitum, aut casuale Fortuita enim sunt in his, in quibus est imprudentiæ aliquid, secundum quam minus præuident, quę futura sunt. Vnde Arist. 8. c. 1. lib mag. moral. dicit, Ibi minus esse fortunæ, vbi plus est intellectus.

2. Concl. Respectu Dei nullus casus aut fortuna.

Nota, ibi minus esse fortuna vbi plus est intellectus.

Similiter effectus naturales, qui a casu, seu natura sunt, non sunt a casu respectu cœlorum, vt monstra. Hæc enim respectu particularis agentis non intenduntur illa sunt a casu, quod fœtus sit duorum capitum, unius oculi, & similia, hæc a generante particulari non intenduntur. At a generante uniuersali, puta cœlis, & motoribus ipsorum intenduntur, quia talis materia, ex qua illa monstra fiunt, ad talem mōstri figuram est disposita, uel quia abundans, vel quia deficiens, vel alijs de causis, vt diximus. Cœli autem, & vniuersales causæ id intendunt, ad quod materia talis ordinatur, unde ex tali materia talem effectum, puta mōstrum intendunt, non autem causa particularis, quæ solum sibi simile intendit.

Respectu causarum vniuersalium effectus naturales non sunt a casu.

Vtitur

Nota exẽplum D. Thomæ. Vtitur S.Thom. hoc exemplo ad ostendendum, quomodo non sit effectus fortuitus respectu Dei, sed respectu causarũ particularium. Si quis dominus habeat duos seruos, & mittat vnũ ad locũ quendam, postea alterum mittat ad alium locum, quo ille non peruenit, nisi alteri occurrat, & dominus quidem sciat id, sed neuter seruus id sciat, nec intendat, tunc quod vnus alteri occurrat, illis quidẽ fortuitum est, sed non domino talem occursum præscientι: ita Deus gloriosus cũ omnium euẽtuum sit præscius, & causa nihil habet fortuitum.

Alterum exẽplũ. Possumus etiam vti alio exemplo ad ostendendum, quod in casibus naturalibus non sit casus respectu cœlorum. Sic sartor, qui tales vestes facit, qualem accipit pannum ab aliis: Sit autem quidam, qui existimans se offerre pannum album, offerat pannum nigrum, tunc præter intentionem suam, & a fortuna accipiet vestes nigras, tamen respectu sartoris, non est fortuitum id, quod vestes nigræ sint: ita sunt causæ vniuersales, quæ secundum materiam subiectam operantur effectum, ob id cum de se ad monstrum est apta, monstrum intendunt: & modo sufficiant ista.

3 Concl. Tertia conclusio. Fortuna est causa efficiens particularis respectu effectus non intenti, similiter & casus. Eadem conclusio est contra Boetium lib. 1. de consolat. prosa. 1. qui effectus ipsos præter intentionem euenientes cẽset esse fortunam, aut casum. non autem ipsam causam respectu effectus non intenti, contra Aristotelẽ. Est autem eadem conclusio satis in textu exposita, vbi & casus, & fortunæ definitiones explicuimus.

Modo solum hoc aduertendũ est, quia conducit pro disputatione sequenti, nempe casum, & fortunam esse efficientes causas, per accidens tamen, & in hoc sensu optime, & sine errore concedimus fortunam esse, & casum, multaq. fieri a fortuna, & casu: & per hoc patet quęstionis solutio. In hoc enim sẽsus casus est, & fortuna. Sed superest, vt ad argumenta proposita respondeamus.

Ad 1. Ad primum argumentum oportet declarare illam maiorem, omne per accidẽs reducitur ad per se, habet enim triplicem sensũm, & verum. Primus est, omne accidens reducitur ad ens per se, id est, nõ est vllum accidens, quin sit substantia, cui talle innixum sit accidens. Alter sensus est compositẽ intelligendo, quod alicui conuenit per accidens, debet alicui conuenire per se. Tertius sensus est in causis omnis causa per accidens innititur causę per se, seu omnis effectus per accidẽs præsupponit aliquem effectum per se: & hi sensus veri sunt, & multum obseruandi: sed nihil cõcludit argumentum. nam effectus per accidens sunt quidem resoluendi in suam causam per se, non quæ sit causa per se illorum effectuum, sed aliorum quibus hi per accidens coniunguntur, vt receptio pecuniæ reducetur in causam per se, nempe itionem ad forum, quæ est per se causa alterius, non illius receptionis, vnde semper manet fortuitus effectus. & hoc nota.

Ad 2. Ad secundum respondeo cũ Alb. tract. 2. cap. 21. distinguenda maior. si enim sit sensus de veritate pro esse reali, nempe omne quod realiter est, & non est causa, habet realem causam, est concedenda: sed nihil concludit, nam fortuna, & casus reales sunt causæ. quod si faciat sensum omne quod verẽ est, id est realiter, habet causam veram, id est, propriam, & per se, hoc falsum est. nam effectus per se causam habent per se, & effectus per accidens, causam per accidens.

Ad 3. Ad tertium facilis est solutio ex cõclusione secunda. Non enim effectus casuales ponimus, nisi respectu causarum particularium.

Ad 4. Perinde patet solutio ad quartum: esset enim contra fidem ponere fortunam iuxta primã conclusionem, quomodo antiqui ponebãt, vt dicit Aug. Ciuit. c. 18. & id Aug. reprehendit. sed fortunam ponere, vt diximus, verum est, & licet.

Ad 5. Ad quintũ dicimus, quod fortunę non est scientia ad hunc sensum, quod fortuna non est causa, per quam vllus demonstretur, & sciatur effectus. nã effectus per causas per se demonstrandi sunt, non per causas per accidẽs, nec sic vtitur Philosophus fortuna: at fortunæ est scientia quantum ad hoc, qđ, quid ipsa sit, & qualis, cognoscimus. Hæc enim per se sunt, & non per accidens: definitio enim fortunæ, & ipsius

ipsius passiones ipsi per se insunt, & huius est scientia, & hæc satis sint da quæstione.

An quæ nec semper, nec frequenter sunt, sint a casu. Quæst. X.

Sensus qonis.

Difficultas hæc est circa textum, nam Aristo. fortunam, & casum dicit esse eorum, quæ nec semper, nec frequenter eueniunt. cum autem hæc sint duo, nempe quæ raro eueniunt, & quæ ad vtrumlibet, quod enim thesaurus inueniatur, raro euenit, sedere verò, aut stare ad vtrumlibet est: non.n. frequentius vnũ accidit, quam alterum. Dubiũ igitur est, an in vtrisq; sint casus, & fortuna, tam in his quæ sunt raro, quã in his quæ sunt ad vtrumlibet, cum neutra sint semper aut frequenter.

In qua difficultate est summa discordia inter Auic. & Auer.

Sententia Auic. Exstimat enim Auic. 1. lib. suffic. c. 13. quæ sunt ad vtrumlibet etiam esse a fortuna & casu. Et quia ista sententia est obscura satis, declaratione opus est. Ob id *Nota.* aduerte, quod sunt aliquæ potentiæ, quæ de se non magis determinãtur ad vnum quã ad alterum oppositorum, ut potentia corporis ad colorem, non est magis ad album, quam ad nigrum.

Nota 2. Potentia motiua animalis non est magis ad standum, quam ad sedendum, ad motum, quam ad quietem. Cum autem determinantur potentiæ hę ad vnum oppositorum, ab altero determinantur, vt ab agente vno determinatur corpus ad albedinem, ab altero ad nigredinem, animal ab appetitu determinatur ad sedendum, vel standum, comedendum, vel non comedendum.

Aduerte vlterius, quod isti effectus possunt dupliciter considerari. Primo modo respectu ipsius potentiæ indifferentis, & æqualiter se habentis ad oppositorum utrunque, & tunc ad vtrumlibet dici possunt, vt album respectu corporis potentię, non plus est, quam nigrum, & respectu potentiæ motiuæ in se, non est magis sedere, quam stare. Altero modo possunt considerari respectu agentis, seu potentiæ determinatæ, ut album respectu suæ causæ propriæ, & sedere respectu appetitus determinate ad sedendum, & comedere respectu voluntatis inclinatæ ad comedendum: & tunc aut semper, aut frequenter sunt: ex huiusmodi enim causis, aut semper, aut frequenter tales sequuntur effectus. Similiter si considerentur respectu materiæ proximę, & non indifferentis, non sunt ad utrumlibet: ex proxima enim materia actus proprius, aut semper, aut frequenter sequitur. Hinc sequitur, ut quę sunt ad vtrumlibet respectu vnius principii, sint semper, aut frequenter respectu alterius.

Quibus suppositis aduerte, quod Auic. vult, quod si tales effectus respectu causarum propriarum considerentur, non sint a casu, quia a causis determinatis procedant, & frequenter aut semper eueniunt: at si respectu potentiarum indifferentium cõsiderentur, tunc esse a casu, vt respectu ipsius corporis absolute a casu est, quod album sit, & respectu potentiæ motiuæ absolute a casu est, quod animal sedeat, & respectu uoluntatis, & potentiæ indeterminatæ a casu est, quod homo comedat; cum tales potentiæ ex se indeterminatæ sunt ad vnum, aut alterum oppositorum. *Nota 3.*

Hanc sententiam probat Auicen. primo ex Aristo. cuius opinionem esse hanc existimat, dicit enim Aristotel. quæ nec semper, nec frequentes sunt, a fortuna vel casu esse, cum autem hæc sint quæ raro, & ad vtrumlibet eueniunt, profecto hæc vtraque a casu dicuntur, quod si Aristot. per ea, quæ nec semper, nec frequenter eueniunt, tantùm intellexit ea, quæ raro accidunt, tunc ipsius diuisio esset insufficiens, nempe quędam semper quædam frequẽter, quædam raro euenire, cum præter quæ quædam ad vtrum libet eueniant. *1. Ratio Auicen.*

Probat secundo, ex communi modo loquendi, quem dicit reiciendum non esse, dicimus enim; Accessi visurus regem, & a casu comedebat, vel deambulabat, sunt autem ista ad utrum libet, ergo in his aliquo modo etiam est casus. Hęc est sententia Auicen. fideliter exposita, & est notanda, non enim passim intelligitur. *2. Ratio Auerr.*

Sententia Auer. Auer. autem hoc libro, com. 48. censet

quam ipse sesumpsit ex Alex. & Themist. set oppositum, nempe tantùm, quæ raro eueniunt a fortuna, vel casu dici, quæ sententia est communis Græcorum, Themi. Alex. & aliorum. Est etiam Alber. tract. 2. c. 12. & S. Th. & aliorum Latinorum. Ratio istius sententiæ duplex. Præcipua est:

1. Ratio. prima. Fortuna, & casus est causa vnũ intendens, quod consequitur aliquid non intentum. sed potentiæ illę indifferêtes nõ intendunt aliquid, ad quod sequatur effectus non intentus, vt potentia corporis non est ad aliquid, quod consequatur album, nec potentia motiua ad aliquid, quod consequatur sedere, aut stare: ergo tales effectus non sunt casuales respectu harum potentiarum, nec tales potẽtiæ casus, & fortuna sunt. quòd si effectus ad sua agentia comparentur, iam non a casu, sed intenti sunt: quo argumento vtitur Albertus. Vide igitur, quomodo illi effectus nõ sunt vllo modo dicendi casuales.

2. Ratio. Altera ratio est Fortuna, & casus sunt efficientes causæ; at potentiæ indifferentes oppositorum non sunt effectiuę, sed passiuæ ex parte materiæ se habêtes, non ergo sunt casus, aut fortuna. hæc tamen ratio paulo post examinabitur. Ista est Auer. sententia, & D. Thomæ, & Græcorum, ac Latinorum communis, & mihi etiam placet.

1. Concl. Vt tamen magis hoc manifestum fiat, oportet aliquot conclusiones proponere, quarum prima sit.

Non omnes effectus, qui raro eueniũt, a fortuna, vel casu sunt, sed qui per accidens respectu causæ per se eueniunt hæc conclusio est Auic. loco citato, & est vera.

Not. dupliciter aliquem effectum prouenire raro. Pro declaratione aduerte, duplici, modo effectũ aliquem raro prouenire. Vno modo, quia causa eius raro ponitur, tamẽ ipse per se ex tali sequitur causa, quales sunt eclipses solares, multæ meteoricæ impressiones, & huiusmodi alia: hæc enim raro eueniunt, quia ipsorum causę raro ponuntur: sed cum eueniunt, non a casu, aut a fortuna acciderit, sed per se, si fuerint causę ipsorum per se: per accidens verò, si fuerint causę ipsorum per accidẽs ex parte causę vt iam dictum est.

Altero modo, effectus raro eueniũt ex parte efficientis causę, & per accidens, quia raro sequuntur ad effectum per se illius causæ, ut inuentio thesauri raro euenit, quia raro iungitur cum effectibus per se causarum, positisq; poni effectus per se, absque quòd hi effectus per accidens ponantur: & tales effectus raro accidẽtes a casu, vel fortuna dicuntur.

Dub. cur hi effect⁹ posita causa raro eueniant. Dubitabis, vnde est, quod isti effectus etiam posita causa raro eueniunt; dico, q́ id ex eo fit, quod talis causa non est per se illius effectus, nec secundum se ipsum attingit, vt de ratione fossionis, nõ est, quod sit inuentio thesauri. quod si talis effectus sequitur, est quia alia etiam causa concurrit ad illum, & raro concurrit, vt si inuentio thesauri est, non solum est fossio, sed etiam pręcessit causa ibi ponens thesaurum, quæ raro est.

Quãdo effectus proueniãt per aut frequenter. Cum autem effectus causam habet per se, posita causa sequitur effectus aut semper, aut frequenter, vt dicit Alber. cap. 13. tract. 2. Si enim est causa per se, & non habens vllum contrarium impediens effectum ipsius, effectus semper sequitur, ipsa posita; vt sequitur eclipsis, sequitur dies, nox & alii immutabiles effectus: si vero est causa, quæ habet contrarium, i. quę operatur circa materiam, quę receptiua est multorum, tunc accidit ipsius effectũ impediri, sed frequenter euenit effectus, licet aliquando deficiat, quomodo homo nascitur aliquando cum sex digitis in vna manu, sed raro, freqnẽter vero cum quinque: & naturales effectus cum impediri possint, hi nempe, qui circa materiã sunt, frequenter eueniunt, sed non semper.

2. Concl. Secunda conclusio, nulla potentia naturalis proxima est actiuum principium effectus ad vtrumlibet. Hęc conclusio est ad declarandum argumentum, in quo dicitur, quòd potentia effectus ad vtrumlibet non est actiua, hoc autem declaratio ne indiget.

No. varia genera potentiarũ passiuarum. Tu igitur aduerte, quasdam esse potentias actiuas, quasdã vero passiuas. Passiuæ sunt, secũdum quas recipitur aliquid, Actiuæ secundum quas agitur. Passiuæ sunt, aut proximæ, aut remotæ. Proximæ sunt determinatæ ad vnum actum, & formam, vt materia proxima cuiuslibet compositi ad vnũ est, puta ad formam illius compositi, & ita forma respectu suæ materię proximę non est ad vtrumlibet, sed semper sequitur, aut frequenter, eo quod talis materia ad ipsam inclinatur. Poten-

S tiæ

tiæ uero passiuę remotæ æqualiter se habent ad opposita, cum non magis ad vnũ quàm ad alterum aptæ sunt, ut potentia materiæ primæ ad formas, & potẽtia corporis in cõtinui, ad album, uel nigrum, vnde tales formæ respectu materiæ remotæ sunt effectus ad utrumlibet, cum ipsa materia non magis ad vnum quam ad alterum apta sit: & hoc inest omni potẽtiæ passiuæ remotę, vt æqualiter, & ad utrumlibet se habeat respectu formarum, & effectuum.

Nota uaria genera potentiarum aestimarũ. Potentiæ autem actiuæ similiter se habent. Quædam enim sunt proximæ, quædã remotæ. Proximę sunt, quæ sunt principia actionum per se, ut potẽtia ignis ad comburendum. Remotæ, quę non sunt p se, & sufficiẽtia principia ad actionem, ut potentia motiua non mouet animal, nisi accedente appetitu ipsius animalis.

Aduerte ulterius inter has potẽtias actiuas esse quasdam rationales, quæ libera principia sunt, vt voluntas humana, quasdam naturales, ut potentię aliorum agentium sine libertate. Potentiæ actiuæ naturales proximæ nõ sunt oppositorum, sed unius, ut potentia ignis tantum est ad cõburendum, non est autem ad non comburendum, ab extrinseco enim accidit non comburere defectu obiectæ materiæ, similiter potẽtia oculi ad uidendum est, non ad non uidendum.

Vlterius potentię actiuæ remotæ naturales actiuæ esse possunt aliqñ ad utrumlibet, ut potẽtia motiua est ad mouendum, & quiescendũ, potentia ad standum, & sedendum, sed hæ remotæ dicuntur, quia nõ agunt, nisi determinante eas appetitu, ac ob id aliquid habent passionis, ut possit dici, nulla potẽtia naturalis est oĩno actiua effectus ad utrumlibet, & hoc est quod diximus in conclusione secunda. ac propterea bene dicitur in documento, quod talis potentia non est efficiens, nec fortuna unde cũ sedere, stare, comedere non sint a sola potentia, nisi determinante appetitu, illi effectus sunt comparandi non ad solam potẽtiam, sed simul etiam cum appetitu, & tunc non sunt ad utrumlibet, nec præter intentionem.

Sed nota, quod diximus de potentia naturali: nam uoluntas, quę dicitur potentia rationalis, est ad vtrũlibet, & est principium proximum, sed de ea dicendum est alibi.

3. Concl. Tertia conclusio, quæ ex his sequitur, est. Illi effectus ad vtrumlibet non sunt fortuiti, aut casuales: & hæc est propositio communis, ratio est. Si enim comparentur ad solam potentiam indifferẽtem, tunc ex ea non sequuntur, quia non est sufficiens per se operari, si uero comparentur ad principium proximum, est iam potentia determinata, & tunc non sunt ad vtrumlibet.

Ad primum. Ad primum argũ Auic. dico cum Alber. & Auer. quod per ea, quæ nec semper nec frequenter eueniunt, intelliguntur, quę raro accidunt, nec est insufficiẽs diuisio, illic enim diuiduntur effectus procedentes a cã agente & efficiente proxima, & hi sunt tres, nã ad vtrumlibet effectus ad materiam referuntur.

Ad secundum. Ad secundum dico, quod ille dicitur a casu deambulare non respectu sui, sed respectu huius inuenientis ipsum deambulantem, hoc enim præter intentionem huius, & raro euenit, quãuis respectu deambulantis id potuerit esse ex ipsius intẽtione. Hęc satis de quæstione.

An sit fatum. Quæst. XI.

De quibus agendum ac quid sit fatum. Via fortuna aliquã uidetur habere conuenientiam cũ fato, cum aliqui effectus fortuiti fato soleant ascribi, quid ipsum sit, & an sit, & quæ sub ipso sint breuiter explicabimus.

1. definitio fati. Fatum autem varie definitũ est a multis. At puleius enim, & Firmicus, & Ptolemæus, vt refert Alber. tracta. 2. cap. 19. dicunt fatum esse causarum colligantiam ex astrorum motibus, ac vi efficaciam trahentem, existimant enim omnes inferiores effectus a cœlis tanquam a causa vniuersali prouenire, sed non immediate, sed mediantibus causis particularibus, vt autem sunt effectus particulares determinari, ita etiam sunt causæ particulares determinatæ ad tales effectus. ordo igitur istæ causarum uniuersalium, & particularium ad effectum quemlibet conueniens, dicitur apud hos fatum, qui ordo pendet a virtute astrorum influen-

te in hęc inferiora, & per certas causas particulares operante effectus particulares.

2. defini. Alii aliter definiunt, Seneca. 2. lib. q. natur. c. 39. dicit: Fatum est ineuitabilis necessitas rerum omnium, & actionum, quã nulla vis potest rumpere, eo ꝙ secundum scientiam à Iouis dispositione, & a consilio definito Deorum dependeat.

Nota. In cuius declarationem aduerte duo: Alterũ est, Deum ab æterno omnes futuros effectus præcognouisse simul, omnia enim, quæ successiue per totum tempus futura erant, Deo simul ab æterno fuerunt præsentissima, imò ab ipso ordinata, vt essent.

Alterum est, ꝙ sic Deus voluit hęc omnia esse, vt quædam mediantibus causis particularibus, & vniuersalibus essent: ac ob id præcognouit, & ordinauit eas causas, vt quædam communes essent, quædã particulares, quædam horum, quædam illorum effectuum, ac iste ordo constitutus in causis particularibus, & causis extra se ordinatus ad effectus dicitur fatum, quasi factum & præordinatum.

Hanc duplicem veritatẽ coniunxerunt Stoici cum quodam errore, dicebãt enim ob id, quod illæ causæ in effectus ꝓprios præordinatæ sunt, & præuisæ a Deo, omnes effectus necessario prouenire, vnde fatum ponit necessitatem in rebus, & aufert libertatem nostram, quod quidem falsum est, ut dicemus modo. Ex hoc patet definitio Senecæ præposita.

3. defini. Alii attendentes illas duas ueritates aliter definierunt, nempe, Fatum est cõplexio causarum a prouidentia primæ causæ dependens Ita definit Hermes. Trimegistus, vt quidam illi tribuunt.

4. defini. At omnium optima est definitio Boet. li. 4. de consol. pros. 6. Fatum, inquit, est inhærens mobilibus dispositio, secundum quam diuina prouidentia suis quæque nectit ordinibus. Ac si dicat, est ordo in causis naturalibus constitutus ad effectus a Deo glorioso præordinatus, & præcognitus.

Nota. Vbi nota, ꝙ ordo causarum iste potest considerari, vt est in diuina mente ordinante omnia, & sic prouidentia dicitur. Altero modo, vt est in ipsis rebus ordinatis & dispositis, & sic dicitur fatum. Ac ob id dicitur talis ordo dispositio reb. inhærens, vt illic S. Tho.

Confutatio aliarum definitionũ. Et ista est optima definitio fati. Prima enim, quæ erat Astrologorum, non sumpsit primam originem, & radicẽ fati, quæ Deus est, sed secundum, puta cœlorum virtutem; hæc enim licet vniuersalis causa sit horum naturalium, non est tamẽ prima, quia etiã ipsa est præordinata a Deo. definitio autem Senecæ miscuit falsum cũ uero, puta necessitatem esse in fato. Tertia definitio bona est, sed non ita clare fatum explicat, sicut ista Boet. ob id ista recipienda est.

1. Dubiũ an uere sit fatum Dubitabis tamen, an fatum vere sit, nã videtur Christiano non licere loqui de fato. dicit enim Greg in Hom. Epiphan. absit a fidelium cordibus, vt fatũ aliquid esse dicant.

Respõsio in quo sẽsu fatũ cõcedendum sit, uel negandum. Dico, quod fatum esse nulli dubiũ est, & id a Theologis conceditur: quod tamẽ Christiana veritas negat, est fatum imponere necessitatem rebus omnibus, hoc. n. falsum est. Deus enim gloriosus ad effectus contingentes causas præordinauit cõtingentes, ad necessarios autem, necessarias, & hoc est, qood dixit Boet. in definitione, Suis quæque nectit ordinib unde Deus præsciens, & præordinans causas, & effectus, non imponit ob id rebus necessitatem, quia quamque causam agere secundum modum suæ naturæ, & effectus pariter modo suæ naturæ prouenire permittit, & hęc etiam est sententia Peripateticorum, ut uidere est apud Simpl. Themi. & Philo. sic & Ammon. primo Perther c. de fut. contingentibus, & Psellium, & Magentinum ibidem, & Theodorum. item Metochit. hic. & Alex. Aphro. in libro de fato. Plutarchum in opere de fortuna. Plotinum in lib de fato. Vide item Gregoriũ Nissenum in lib. de fato, & inter recentiores Iulium Sirenium in opere, quod de fato conscripsit.

Triplex error de fato. Ex quo colligitur triplex quorundam error. Quidam enim existimantes si tale fatum esset a Deo præordinatum, omnia prouentura necessario, dixerunt non esse fatum, nec Deum esse futurorum omnium præscium: in quo grauiter errauerunt, & hi fuerunt Auerr. & Cice. libr. de Natura Deorum, quem reprehendit Aug. 5. ciui. ca. 9.

Secũdus. Alter fuit error Chrysippi, vt refert Aulus Gel.lib.6.c.2. & quorundam Stoicorum, qui Deum præscium dixerunt, & fatum esse, sed tamen omnia prouenire necessario vnde ab homine libertatem abstulerunt, in quo etiam errauerunt, se ut bruta necessaria in suis actionibus constituentes.

Tertius. Tertius error fuit quorundam Stoicorum, qui effectus fatales posse mutari dicunt, non alia ratione nisi placando Deũ, qui suam sententiam potest mutare, sicut sapientes homines sæpe faciunt, ob id dicebant propter hos euentus esse offeredũ Deo caput agnæ albæ: caput ad notandũ Deum esse sapientem: agnæ, vt notetur, q̃ sit mansuetus: albæ, vt mutet euentum ex malo in bonum. Sed hi errarunt: non enim Deus mutatur. hanc sententiam refert Alber. trac. 2. c. 19.

Veritas autem est, quod effectus mutari possunt, non ob Dei mutationem, sed quia causæ, quæ applicantur, secundum se mutabiles sunt, & impedibiles.

2. Dub. quę nam fato subiaceant. Dubitatur, quę dicantur subiacere fato? dico omnia, quæ sub cœlo sunt: hæc omnia motib. & mutationib. & aliis passionibus a cœlo, & elementis prouenientibus subduntur: cœlum vero cum non ab alia naturali causa corporea dependeat, non dicitur esse sub fato, non.n. generatione, & mutatione factum est.

Vlterius homo, quantum ad suas actiones humanas, & liberas, non subditur per se fato, quia nõ a cælo, sed a Deo ipso hominis voluntas regitur, per accidens vero mouetur a cælis corpus, in quo ipsa est, alterãtib. ac ob id ipsam per corpus ad aliquos effectus inclinantibus non tamen cogentib. & ista satis de fato, nunc ad textus interpretationem redeamus.

Caput Septimum.

Quod autem sint causæ, & q̃ tot numero. Tex. LXVIII.

Postquam causas, & ipsarum numerum, ac modos exposuit, nunc tot causas esse, puta quatuor genera, & per ca omnia Physicũ demonstrate probat. Primò autẽ ostendit, quod non sint plura genera, quam quatuor assignata, idq; ratione Logica, vt no. Auerr. sic, Tot sunt causæ, quot propter quid, & media, & vltima, & immediata, in quę resoluuntur, & causæ reducuntur demonstrationis: sed hæc propter quid non sunt nisi quatuor: ergo & quatuor sunt. Maior est nota; Minorem inductione probat exemplari. In rebus enim immobilibus: puta mathematicis vtimur pro vltimo, & immediato, & ꝑpter quid definitione ipsa, vt quid rectum, quid commensurabile, & huiusmodi: at definitiones huiusmodi formæ vicem gerunt. *Quod nõ sint plura, quã quatuor causarũ genera assignata.* *2. Ratio. Logica.*

Et nota, quod Geometra non semper vtitur definitionibus pro mediis, sed per passiones quasdam probat alias: sed vltimum medium, & immediatum definitio extremi est. *Nota.*

Aut ad mouens primum. Tex. LXIX.

Prosequitur complere inductionem. Fit, inquit, reductio aliquando ad mouens primum, id est, ad efficientẽ causam, vt propter quid certauerunt? efficiens causa est, quia furati sunt. alludit ad exemplum 2. Poster. nempe bellum Thebanorum contra Phocenses, cuius efficiens causa fuit, quod Phocenses inuaserant Thebanorum templum, illudque spoliauerant. Ponit rursus exemplum causæ finalis, vt propter quid certauerunt? finis fuit, vt dominarentur eorum: alludit ad bellum Regis Persarum contra Græcos, vt sibi eos subiiceret. Rursus ponit exemplum materiæ, dicens in rebus, quæ fiunt, & producuntur, illic mate-

materiam esse vnum ex propter quid, vt quare serra dura est? quia est ex ferro, & per ea quæ fiunt, tam naturalia, quam artificialia intelligit secundum Philop.

Cum autem causæ quatuor sint. Tex. LXX.

Ad Phy. spectat cõsiderare omnia cãrum genera, & per ipsa demõstrare.

An causę semper inter se differant se.

NVmero causarum probato, alterũ probare aggreditur, nẽpe Physicũ omnia hæc causarum genera considerare, & p ipsa demonstrare, & id vt Physicus est, & non mẽdicando causas ab alijs scientijs. At ne existimaret quis, dum audit has causas semper diuersas esse, & realiter distingui, dicit, quod plerunque tres causæ, puta forma, finis, & efficiens unũ sunt, forma quidem, & finis idem numero, nam forma rei genitæ finis est generationis, est igitur eadem res, & forma, & finis. sed ratione diuersa: dicitur enim finis respectu ipsius generationis, quæ est gratia formæ introducendæ: dicitur forma, vt dat esse ipsi genito, & forma rei generatis est efficiens causa formæ genitæ, cumque illæ duæ formæ sint eiusdem speciei, simile enim sibi simile in forma generat, ob id efficiens causa & forma, & finis, una res specie sunt: finis enim, & forma vnum numero, sed cum efficiente vnum specie.

Nota. Nota ꝙ dicit, plerunque, quia vt notat Philopõ. id non semper fit, nam in agente æquiuoco, qualis est sol respectu horum inferiorum, non est efficiens eiusdem speciei cum effecta forma.

Nota. Vlterius dicit Alex. quod formę mathematicæ non sunt finis, quia ibi non consideratur generatio vlla, hoc locum habet in formis generalibus tantum. hæc enim sunt fines generationum, sed non rerum genitarum, finis enim rei genitæ est sua operatio.

Cum autem causæ quatuor sint. Tex. LXXI.

Funda. ad inuestigãdũ ex quibus causis

VNum iacit fundamentum probaturus Physicum vti quatuor causis in demonstrãdo, & inuestigãdo rerũ suarum naturas, quod fundamentum cuã conducit ad declarandum, quo pacto Physicus utatur efficiente causa. dicit igitur, duplex esse efficiens. Alterum, quod motum mouet, id est, dum alia mouet, ipsum mouetur, sicut ignis, dum agit in aquam, repellitur ab aqua, & manus dum mouet aliquid, mouetur & ipsa, alterum est mouens immotum, sicut Deus, & Intelligentiæ, mouent enim alia absque eo, ꝙ moueãtur in se, vel ab ipsis motis. Id ergo efficiens, quod motum mouet, Physicæ est cõsiderationis, quod vero immotũ mouet, non est Physicæ, sed Metaphysicæ, secundum se, secundum quid enim ad Physicũ spectat, non tamen secundum ipsius essentiam.

demõstret Physi.

Duplex efficiens, alterũ mouens motum, alterum immobile.

Vnde distinguunt tria negocia, id est tres considerationes, & scientiæ iuxta varia mouentia. Quædam enim sunt immobilia prorsus, sicut Deus, & Intelligentiæ, quæ nullo Physico motu mouentur, & ita ad Metaphysicam pertinent. Quædã mobilia, sed incorruptibilia, sicut cœli, & hæc ad librum de cœlo pertinent, vt notat Philop. quędam mobilia, & corruptibilia, & hæc ad reliquã Physicæ partem spectant, quæ amplissima est.

Scientiarũ diuersitas ex diuersitate mouẽtiũ.

Dubium. Dices, quare scientiam de cœlo, cum Physica sit, distinguut a reliquis partibus? Puto ob id esse, quod cœlum unicum participat motum, puta localem, quia causa est uniuersalis aliorum, & reliqua omnia naturalia omnes motus species participãt ab eoque dependent. nec dicas cum Auer. quod per negocia, & considerationes intelligit res consideratas, id enim est contra Græcorum expositionem, & literam Arist. peruertit.

Solutio.

No. legitimũ sensũ Arist. contra Auer.

Quare ipsum propter quid. Tex. LXXII.

Cõcludit rationem Arist. Physicum per omnes cãs demõstrare.

EX fundamento præposito componit rationem Arist ad probandum Physicum considerare, & demonstrare per omnes causas, sic. Physicus generationes rerum cõsiderat: sed in generationibus hæ causæ conueniunt: ergo per eas demonstrat, & ad ipsas reducit propter quid, & demonstrationis medium. Minorem explicat, & probat, nam in generatione considerat,

sideraț, quid fiat, post quod, nempe, an ex igne, vel aqua fiat aer, & hoc est forma: similiter quid primum facit generationem, & hoc est efficiens: similiter quid passum est, id est, subiectum, & hoc est materia, & sic semper una causa post aliam quæritur secundum ordinem, quem inter se causæ habent, ut superius diximus.

Duplicia autem sunt principia. Tex. LXXIII.

Quod sit illud mouens immotum.

Repetit distinctionem superiorem duplicis efficientis, alterius, quod motum mouet, alterius, quod immotum mouet, sed vtrúque mouet alia motu Physico, vt motus, quo inferiora a Deo mouentur, ex parte ipsorum Physicus est, & in ipsis est, modo tamen explicat, quod sit mouens immotum, dicitq; id esse id, quod non habet in se motus principium, sed alia mouet, & hoc est primum ens omnium principium.

Nota.

At quia nondum probatum est tale ens esse, quod moueat immotum vsq; ad lib. 8. Physic. ob id loquitur conditionaliter, non tamen quòd de eo dubitet.

Et ipsum quid est, & forma. Tex. LXXIIII.

Quòd sit mouens motũ, de quo proprie Physicus.

Multipliciter locus exponitur, sed mihi cum Philop. dicendum videtur, vt cum Aristot. posuisset duo esse mouentia, & vnum assignasset, nũc velit alterũ assignare: & hoc Physicum est, quod motum mouet, atque ob id non inutiliter repetit hanc diuisionẽ mouentiũ, quam iam tex. 17. posuerat. Illic enim non explicuerat, quæ essent illa mouentia, sed cuius considerationis: nunc quæ sint, docet. cumque dixisset esse mouens in motum. quod est omnium primum ens, hic dicit alterum mouens motum, esse formam.

Nequis autem diceret, quomodo formæ mobiles sunt, nam formæ Mathematicæ, & Metaphysicæ non mouentur, nec per se, nec per accidẽs, id declarat dicens, se loqui de formis in materia, quæ fines sunt generationum, ac ob id mobiles, & mutabiles sunt, intellige, non per se, sed ratione compositorum, quorum formæ sunt.

Quare cum natura propter aliquid.

Quod Physicus etiam demonstret per finẽ, & illum cõsideret.

Tres causas solum probauit in generatione esse, ac ob id a Physico cõsiderari, finem reliquerat, hunc verò modo probat sic. Natura agit propter finem, sed hęc scientia naturam speculatur: ergo & finem ipsum. Vnde ex omnibus his infert Physicũ considerare omnes causas, & per eas demonstrare, vt quod hoc fiat: quia hoc est, id est, per causam efficientem, & quod hoc fiat, sicut conclusio ex præmissis, id est, per materiam, & quod quid erat esse, id est, per formam, & quia melius est sic propter rem hanc, id est, per finem. Et nota, quod finis, dicitur optimũ & melius, non simpliciter, id est, respectu omnium rerum, sed secundum quid respectu eorum, quæ ad finem sunt, hæc omnia clara sunt ex præcedentibus.

Caput Octauum.

Dicendum igitur primũ quidẽ. Tex. LXXV.

Qõ, an natura agat propter finẽ, & vnde necessarium proueniat.

Duas quæstiones admodum præsenti instituto conuenientes proponit determinãdas. altera est, an natura propter finem agat, id est, an actiones, & res naturales, quæ factæ sunt, propter aliquem finem factæ sint, & hæc quæstio oritur ex eo, quod in præcedenti textu dictum est, naturam esse propter aliquid.

Altera quæstio est, vnde sumatur necessarium in rebus naturalibus, id est, cum res naturaliter sint necessariæ puta quod oculi huiusmodi sint, quod animal tali modo, quod planta tali, quod diuersæ partes modis diuersis, an id proueniat a materia, uel ab aliquo fine.

Antiqui

Opi. antiquorũ, quod natura non agat propter finem. Antiqui enim ad solam materiam recurrebant, puta ad calidum, frigidum, & elementa, vnde non aliarum rationẽ reddebant, quare res essent tales, nisi propter materiã: ex tali enim materia necesse hoc fieri. Quod si dicat antiquos præter materiam alias posuisse causas efficientes, posuit enim Empedo litem, & amicitiam, Anaxag. mentem. Respondet Arist. quod non posuerunt has causas in generationibus, & rebus particularibus, sed in sola mundi constitutione, postquam nullam ponunt efficiẽtem causam. Et iste est sensus illorum verborum. Tangentes valere sinunt, id est, a principio ponentes talem causam, postea permittunt, & remouent. Ista quæstio vtilis est ad cognoscendum, quomodo potissime demonstrandum, an a fine, an a materia.

Quod si quis obiiciat, quod res nõ cõseruentur, nisi cum aptæ sunt ad tales fines: ergo sunt interæ a causis: Dici posset, & dicebãt illi Philosophi, verũ est, quod res non conseruantur, nec sunt, nisi ad tales fines aptæ sint: sed non ob id a natura intenduntur sed per accidens, sicut in exemplo de pluuia. *Obiect.*

Vnde citat Emped. admittentem non conseruari res, nisi sit apta ad taliter operandum, puta secundum naturam suam: cum enim nascitur animal dimidium habens tauri, & dimidium hominis, tunc nõ conseruatur, cum non possit propriã exercere operationem: dicebat tamen. quod non sit animal tale propter operationem, nec propter finem, nisi per accidens. hanc igitur dicit esse rationem dubitandĩ, & si qua est alia similis. *Solutio.*

Habet autem dubitationem. Tex. LXXXVI.

Arg. ad probãdũ naturam nõ agere propter finem. Primam quęstionem determinaturus ponit rationẽ pro parte negatiua, dicẽs hoc facere dubitationem, vt dicamus naturam nõ agere propter finem, quod antiqui existimabant dicentes res omnes tales esse propter materiam: quod autem materia talis sit, a casu dicebant fuisse, videntes sunt tales, & oculi tales, propter materiam talem. quod vero talis fuerit materia, & quod dentes acuti in parte anteriori, oculi, in loco superiori sint, a casu factum est.

Argumentum autem hoc erat, cum fit pluuia, tunc fit, quia vapores ascendentes infrigidãtur, & graues facti cadunt in terram: non autem pluuia fit, quia frumentum crescat, nisi per accidens. Nam si frumentum sit in area, & non seminatum, adhuc plueret, & tunc potius nocumentum, quam augumentum illi fieret. si igitur in his nõ est finis aliquis, propter quẽ pluuia fit, nec erit in ipsius animaliũ partibus, sed solum per accidens; vt sicut pluuia per accidens est ad augmẽtum frumenti, ita per accidens oculi sint in loco eminenti ad videndum, & reliquæ partes per accidens facta sint tales ad actiones & fines suos: non enim finis intenditur in rei generatione nisi per accidens.

Ratio igitur, quam dubitauerit. Tex. LXXVII.

Multis rationibus redarguit opinionem, probatq. naturã agere propter finem, ac facit argumẽtum primum in secũda figura, vt dicit Philo. Quęcunque a casu vel fortuna fiunt, nec semper, nec plerunque fiunt: at res naturales semper, aut frequenter tales euenient, ergo res naturales a casu non sunt: sunt igitur propter finem. quæ enim a casu non sunt, propter finem sunt. Maiorem ostendit exemplis: quod enim pluuia fit in hyeme, non videtur a casu, cum plerunque fiat: sed si fiat, cum Sol est in cane, puta in æstate, similiter quod cauma, id est æstus fit in æstate, non est a casu, sed si fiat in hyeme, illud enim plerunque, hoc nõ plerunque fit. quæ igitur plerunque fiunt, non a casu, sed propter aliquem finem fiunt: huiusmodi sunt naturales effectus, natura ergo propter finem est, ipsi enim met Philosophi admittunt effectus naturales fieri plerunque. *Quod nã agat propter finẽ.* *1. Ratio.*

Amplius

Amplius in quibuscunque.
Tex. LXXVIII.

2. argum. LOcus hic aliter a Themist. & Simpl. aliter a Philopo. aliter ab aliis exponitur. omnes tamen conueniunt esse nouum argumentum secundum: quod autem sit, non eodem modo docent: mihi videtur sine dubio sic esse componendum omissis illorum expositionibus, quæ non consonant toti textui. Est igitur argumentum hoc sumptum ex arte, in qua cóstat res agi propter finem, cum secundum intellectum, & electionem. Vbi finis est aliquis, illic & priora, & consequentia agũtur propter finem: sed in arte finis est, ergo in ea tam quæ fiunt prius, vt fundamenta, muri, domus, quam quæ fiunt consequenter, ut tecta, & reliquæ partes, agũtur propter finem. Totum hoc verum est, sed ulterius colligit. Quæ agũtur propter finẽ, apta sunt ex natura sua esse propter finem, & è contra: ergo illæ res artis, quæ ab arte propter finem aguntur, aptæ sunt propter finem esse secundum se; natura ergo rei propter finem est. Quod vero sit res apta fieri ex natura sua propter finem, sicut agitur ab arte, probat: quia si natura domum faceret, non aliter, quam ars, faceret: & si ars hominem, aut plantam, vel aliam rem naturalem faceret, sicut natura faceret: vtraque igitur propter finem est. Et aduerte hanc argumenti huius expositionem.

Et omnino ars alia.
Tex. LXXIX.

3. argum. TErtium facit argumentum ad idem probandum. Ars aut perficit naturá, aut ipsam imitatur. Sed ars propter finem facit; ergo & natura. Vocat artem perficientem naturam, quæ ipsam iuuat: ut medicina, agricultura, naturæ operationem iuuant: sine quæ facit ea, quæ natura non facit, sicut vestes, domos, & similia. Vocat artem imitantem naturam, quæ similitudines effectuum naturalium facit, vt ars pictoria, sculptoria, & similes. Posset etiam dici hoc non esse nouum argumentum, sed præcedentis confirmationem.

Maximè autem manifestum est.
Tex. LXXX.

QVartum facit argumentum, quod est uelut inductio quædam. In animalib cõperimus illic actiones, & res ꝓpter finem esse, ut in araneis telas construẽtibus, & in hirundinibus nidum facientibus, & in aliis animaliũ mirandis actionibus, quæ propter finem apparent esse, adeo, vt talia animalia uideantur habere intellectum, & artem, etsi re uera non habent. Vlterius in plãtis, si discurramur ipsarum opera, propter finem uidentur: producunt enim folia, quibus fructus defendant ab extrinsecis nocumentis mittunt radices deorsum, quib. terram sugant; ramos sursum, quæ omnia uidentur non temere, sed gratia alicuius fieri: agit ergo natura propter finem, etiam in aliis, licet non ita appareat. 4

Et quoniam natura duplex.
Tex. LXXXI.

QVintum argumẽtum est. Duplex est natura, materia nempe, & forma, sed materia, & reliqua sunt propter formam, quæ finis etiam est: ergo natura propter finem agit. 5

Peccatum autem fit & in aliis.
Tex. LXXXII.

IVxta expositionem Themis. & Philo. S. Tho. & aliorum. Arist. soluit rationem antiquorum, qua naturá non agere propter finem existimabant, ita tamen soluit, ut solutio simul sit argumentũ nouum ad probandum intentum, & erit sextum argumentum: dicebant ergo illi. Si natura ageret propter finem, nõ erraret á suo fine, sed errat aliquãdo, fiunt n. multa monstra. Respõdet Arist. quod sicut id arte etiam errare contingit, nõ tamen ob id ars non agit propter finẽ, ita in natura. 6

Et

Et argumentum ex hoc sumitur. Non contingeret peccatum, & error in arte, ni si propter aliquē finem ageret, hic enim est error, & peccatum artis, cum finem intentum non attingit, ut medicum, eū non bene potionem ministrat, vt sanitatē consequamur, & Grammaticum, cum non bene scribit, peccare dicimus, ergo ita similiter in natura non error, aut peccatum accideret, nisi ipsa finem intēderet, quem non consequens errat.

Vnde dicit contra Empe. qui in prima compositione mundi homines natos esse dicebat dimidium habentes bouis, & alia huiusmodi, & hoc a casu fuisse, nō quod natura propter finem ageret. Dicit autem Arist. illa monstra tunc accidisse, quia natura intendebat finem aliquem, & ob alicuius defectum non attingens eum errauit, sicut modo natura intendit animalia recte constitura, at ob defectum seminis monstra fiunt, & hoc tamen arguit naturam propter finem agere.

Amplius necesse est. Tex. LXXXIII.

7 PRosequitur intentum confirmare, dicta antiquorū simul reprehendēdo, quò a casu fierent res naturales, & facit argumentum septimum. In quib. ordo certus, & cōstitutus īuenitur, illic vnū est propter aliud, & propter finem, sed in generatione animalium ordo constitutus est, fiunt enim animalia ex semine praecedente, & non statim ex semine fit animal sed mollescit, & disponitur prius semen: igitur generatio haec secundum aliquem finem fit, & non a casu.

Amplius, & in plantis.

8 ARgumentum octauum facit praecipue contra Empedoc. qui dicebat monstra ex variis animalibus composita fieri, quia natura agit a casu, & nō propter finem: argumentum est hoc. Si ob id illa monstra sunt, puta bouigenea, viriprora, idest, animalia ex medio bouis, & medio viri consistentia, quia natura agit a casu, sequeretur; quod vbi minus apparet finis, & magis videtur casus, essent illa monstra frequentiora, puta in plantis, sed id non est, non enim est monstrum ex duabus speciebus plantarum, vitigeneum oleoprorum, id est, habens dimidium vitis, & dimidium oliuae, non ergo ob id monstra eueniunt.

Et nota, quod non negat Arist. monstra esse in plantis, sunt etenim, sed negat talia monstra esse, qualia in animalibus ponebat. Emped. *Nota primo.*

Nota etiam, quod hic loquitur de naturali generatione, in qua partes geniti continuantur: nam per insitionem tales plantae compositae inueniuntur, sed illae partes non sunt ita continuae. *Nota secundo.*

Nota etiam, quod hęc nomina sunt simul legenda, nempe bouigenea viriprora, idest, bos habens anteriorem partem hominis: similiter vitigenea oleoprora, idest, vitis habens superiorem partem oliuae. *Nota tertio.*

Vbi aduerte, quod quando accidit aliquod monstrum in natura, non est prorsus alienum ab effectu intento, non enim homo pro homine equum, aut equ° pro equo lapidem generat, sed aliquid accedens ad effectum intentum, & hoc arguit naturas etiam deficientes in effectibus suis, propter finem aliquem agere. *Nota 4.*

Amplius oportebat, & in seminib. Tex. LXXXIIII.

NOno probat argumēto. Si enim casu accidunt res naturales, vt isti dicūt, posset etiam casus esse in seminib. vt ex quolibet fieret quodlibet, cum nullum propter finem fit: quod tamē impossibile est, non ergo a casu eueniunt ista naturalia. 9

Et qui finem auferunt, ac dicunt naturam non intendere finem, profecto & tollunt naturam, & entia naturalia, & hoc est argumentum aliud decimum. Et probat id. Haec enim sunt entia naturalia, q̄ ab aliquo interno principio mota non cessant, quousq; finem attingant, & quiescant in eo, nec ipsum transgrediantur, nec in omnib. vnus est finis, aut quilibet 10

finis in singulis, sed in his vnus, in illis alius, quem si non semper, saltem frequentet attingunt, & semper attingerent, nisi impedirentur: sunt ergo naturalia, & natura propter finē, & hoc experimur in motibus elementorum, & animalium, plantarum, & reliquorum, quæ non nisi certo obtento fine cessant, nec ipsum trāsgrediuntur.

Id autem cuius gratia. Tex. LXXXV.

Sol. rationis cuiusdam antiquorum.

Aliud dictum antiquorū reiicit. dicebāt enim antiqui, ꝙ effectus naturales sunt casu, quia nō sunt intenti a natura, licet sequantur a natura: sicut si quidam veniret huc, non vt lauaretur, tamen re vera lotus est, tunc esse lotum sequitur ex eo, quod iste venit, sed quia non intendebat id, a casu dicitur. Reiicit hoc Aristotel. dicens, quod non satis est, quod non intendatur ab illo, sed quod nec sit semper, nec plerunque: cum autem naturales effectus semper, aut plerumque sint, a casu non sunt, sed intenti: effectus enim semper, aut frequenter prouenientes a causa secundum intentionem sunt.

Inconueniens autem est non opinari. Tex. LXXXVI.

Sol. alterius rationis antiquorum potissimę.

Vltimum motiuum, & maximū antiquorum redarguit: dicebāt. n. naturam nō agere propter finē, quia non deliberat, & vtitur consultatione: non enim agentia naturalia cognoscunt, & in hoc decipiebātur, cum aliud sit agere propter finem, aliud agere ex proposito: Agere propter finem solum, dicit actionem ex se, & res ex se in aliquem finem tendere. Ex proposito vero agere, superaddit cognitionem illius finis in eo quod agit, hoc autem solùm est in homine, vt dicemus.

Altera solut. Aris.

Arist. tamen hac via reiicit dubium dicens, quòd nec ars vtitur consultatione; non enim consulit faber lignarius, an ex ligno fiat arca, sed absque deliberatione ex ipso ligno facit, vnde si in ligno esset illa ars, non secus faceret arcam, ac modo cum est in mente artificis. Et in hoc differt actio artis ab actione naturę, quod hæc a forma interna, illa ab externa procedit, vnde assimilat actioni naturali, cū medicus seipsum sanat, licet non sit vere ars natura.

Nota.

Nota, quod ars sępe deliberationem, aut consultationem non habet iis, quæ effectus subt, sed certam materiam sumit absque deliberatione. Prudentia consulit de tempore, de circunstantiis, quibus effectus fieri debet.

Caput Nonum.

Quod autem ex necessitate est. Tex. LXXXVII.

2. quæst. in Arist. qualis necessitas requiritur in naturalibus.

Priori quæstione determinata, posteriorem aggreditur, nempe quomodo necessitas sit in effectibus naturalibus. & aduerte quod in præsenti duplex est necessarium. Vnum quod a materia proficiscitur vt necesse est serram esse duram, quia ex ferro facta est; & hoc dicitur simpliciter necessitas: Alia est a fine, vt cibus dicitur necessarius animali propter vitæ conseruationem, & tale necessarium dicitur ex suppositione.

Sensus quęst.

Est igitur quæstio, an res naturales necessario tales sint a materia, vel a fine, post quàm iam finis in natura, constitutus est.

Antiquorum opinio a sola materia sumi necessitati.

Citat opinionem antiquorum, hi enim non ponentes finem in natura totam necessitatem materiæ tribuebant, vt si peteres ab eis, quare domus habet quasdam partes superiores, quasdam inferiores necessario, Respondebant, quia constat ex partibus grauioribus, quæ locum inferiorem petunt, quales sunt lapides; & constat ex leuioribus, quæ locum superiorem appetunt, qualia sunt ligna. Idem in rebus naturalibus dicebant semper necessitatis causam totam materię reddentes. Non .n. aliam causam cognoscebāt, vt superius dictum est.

Attamen

Attamen non sine his. Tex. LXXXVIII.

Aristo. sn̄ia quod non solū a materia sumatur necessitas sed et a fine.

Quęstioni respondet dicens, necessitatem quidem esse a materia, tñ adhuc materia sumit necessitatē a fine, ꝗ alit dicūt, necessitas est a materia ratio vero necessitatis est a fine, vt domus quidem talis est, quia talem materiam habet, ut dicunt ipsi, tamen adhuc talem habet materiam, quia ad talem finem est, puta ad defendendum se, & occultandum a noxiis externis: similiter serra necessario est dura, quia ferrea est, ferrea tamen est a fine, quia ad scindendum.

1. Exēplo ostendit. Vnde concludit necessarium esse a materia, sed non ut in fine, in forma vero, vt in fine est: rationem enim vocat formam, quia a forma ratio, & definitio procedit.

Est autem necessarium, & in disciplinis. Tex. LXXXIX.

2. Similitudine. Vtitur comparatione quadam, quia necessitatem finis explicat similitudine necessitatis, ꝗ est in syllogismis & discursib seu demonstrationibus, quas doctrinas vocat, in quib. præmissæ inferunt conclusionem, sic ꝗ si præmissæ sunt veræ, conclusio vera est, non tamē si conclusio vera est, ob id præmissæ veræ sunt: sed negatiuè valet; si conclusio non est vera, nec præmissæ veræ sunt. Ita similiter est necessarium in fine, & materia: sed finis habet locū præmissarum, & principii, materia vero similatur conclusioni. vnde si finis est, vel futurus est, & materia est, vel erit, non tamen ècontra. sed si materia non est, nec erit finis, & forma nec est, nec erit.

Nō principium in speculatio necess, finis in operatione. Vnde fit, quòd eundum locum in actionibus teneat finis, quem principia, & præmissæ in syllogismo: Ob id dici solet, principium in speculabilibus est finis in operabilibus, id est, suis in actionibus, tenet locum principii primi.

Q̄uo finis sit principium. At quia posse dubitare, cuius est finis, principium? Respondet finem non esse principium actionum, & operationum quibus res agitur, aut fit, sed ipsius cogitationis. quæ non est actio, qua fiat aliquid: ac si dicat, finis non est principium factionis rei, puta domificationis, sed est principium, quod præcognoscitur antequam domus fiat, & mouet appetitum, vt fiat domus.

Nota. Nota hic quod per rectum esse intelligit præmissas unius demonstrationis. Per triangulum habere tres angulos, intelligit conclusionem. Quæ autem sit demonstratio ista, scire parum præsenti loco cōducit, & iis, qui Euclidis elementa didicerunt, notum est.

Quare si erit domus. Tex. XC.

Exempla eorū, quæ dixit. Exempla ponit eorum, quę dixit. Sumamus. n. finem, puta domus formā si forma est, & lapides, & ligna, ac materia est, non tamen e contra, nisi negatiue, sicut a negatione conclusionis ad negationem principiorum proceditur. Similiter serra non erit nisi ferrum sit, & si ipsa est, est & ferrum, non tamen si ferrum est ipsa est.

Nota. Finis duplex generationis, & rei genitæ. Aduerte duplicem esse finem. Alterum generationis, & hic est forma geniti, ad quam materia ordinatur & hoc vtitur hic Aristoteles. Alterum rei genitæ, & hic finis est operatio rei ipsius, vt finis oculorum est videre, & ignis comburere, & tunc tota res ordinatur ad finem, ac ita debemus vti, & procedere in hoc fine ad rem, & econtra, sicut a forma ad materiam, vt dictum est. Vnde si habitatio, & visio sunt, & domus, & oculi sunt, non e contra, nisi negatiue, non est oculus: ergo nec visio. non est domus, ergo nec habitatio.

Necessarium est a materia et a mutationib. ipsius. Vnde concludit esse necessarium in rebus naturalibus a materia, & in motionibus ipsius a materia, & mutationibus. & alterationibus, quæ in ipsa sunt: non solum enim necessarium ad materiam refertur, sed interdum etiam ad ipsius mutationem, ut quare verecundiam patiens rubefactus est? quia mutatio sangui-

nis facta est: hæc necessitas a motione materiæ est, quæ etiam a materia dicitur.

Et vtranque quidem Physico. Tex. XCI.

Vtraque necessitatis causa ad Physi. pertinet, finis, & materiæ, sed finis potius ac formæ.

DVabus causis necessitatis positis, dicit vtramque ad Physicū pertinere, sed magis finem, & formā, quā materiam, q̄ dupliciter probat. Primo, quia adhuc causa necessitatis materiæ forma est, & finis, non econtra, vt diximus. Secundo, quia in demonstratione potius vtimur forma tanquam principio quā materia, & hoc tam in naturalibus, quam in artificialibus, vt exemplo de domo, & sanitate explicat, & textus notus est.

Fortassis autem & in ratione. Tex. CXII.

MAteriam non excludendam dicit nam etiam demonstratio eam sumit, vt si serra est demonstrāda, q̄ secet, medium sumi potest, quod dētes tales, puta duros habeat: hos aūt, quia ferrea est, hæc Aristot. sed oportet ista examinare. multa enim notatu digna occurrunt, quæ declaratione maiori indigent, ob id textus expositione breuiter proposita, quæstiones aliquot ad ipsum attinentes determinare oportebit, sicut in aliis fecimus.

An natura agat propter finem. Quæstio. XII.

1. Argu.

ÆC quæstio est, vt aliqua dubia, quæ in textu prætermisimus, exponanē, ob id singulis argumētis singula ꝓponamus, Primū est contra tex.70. vbi dr̄ finē, & formā idē esse re, videtur hoc falsum: finis enim cuiusq. rei operatio est ipsius, vt finis ignis calefacere, & hominis intelligere, & oculi videre: at operatio, & forma idem non sunt, igitur nec forma, & finis.

Secundum contra tex.75. vbi dicit, antiquos reducere effectus ad causam materialem, vt ad calidum, & frigidū: sed ista sunt actiua: calor enim, & frigiditas, actiuæ sunt qualitates. igitur falso dicit Arist. illa esse materiam. 2

Tertium contra tex.77. Illic enim dicitur, quod non sunt a casu esse propter aliquid & propter finē: videtur non esse ita. nam corruptio non est a casu, cum sit frequenter, nec est propter finem, non enim natura intendit corruptionem. 3

Quartum contra tex.78. superiorem dicitur .n. quod principium immotum mouens non est Physicum videtur hoc falsum, cum in li.8. Physic. de tali principio agatur, & in Metaphysica per rationes Physicas disputatur de eo. 4

Quintum contra tex.80. quod nō operetur araneus per artē, & intellectū, opera araneorum, & huiusmodi animalium sunt magis artificiosa, quām opera procedentia ab aliqua arte: ergó sunt illa etiam secundum artem: & præterea, quia talia animalia dicuntur habere prudentiam. 5

Sextum cōtra tex.91. ubi finem, & formam causam materiæ, nō e contra dicit esse, videtur hoc contra id, quod diximus superius tex.30. de mēte Auer. quod materia, & forma sunt sibi inuicem causæ. Hęc sunt argumenta præcipua in hac parte. 6

Ad 1.

Ad primum igitur aduerte, quod duplex est finis, vt notant Simpli. Auerr. & Sanct. Thom. finis rei genitæ, & finis generationis. Finis quidem rei genitæ operatio ipsius est, finis vero generationis est forma rei genitæ. Si fuerit generatio substantialis, erit forma substantialis; si vero accidentalis, erit forma accidentalis. Hic autem in communi sumit finem, nec dicit Arist. omnem finem esse idem cum forma, sed plerunque finem, & formam idem esse, hic autem pro fine generationis nouitatem habet.

Cum vero dicitur, quod a fine ad materiam, & ad ea, quæ ad finē sunt, licet affirmatiue procedere, econtra vero negatiue, non solum finem pro forma respectu materiæ, sed pro operatione respectu compositi sumit, & in vtroque veritatem habet, vt tex. 90. expositum inuenies.

Ad

Ad 2. Reſpõſio Auer. ¶ Ad ſecũdum respondet Auer quod in agente duo poſſumus cõſiderare,& actionem ipſam,& rationem agendi formalẽ. Actio ipſa eſt ille motus,quo agens agit. Ratio actionis formalis eſt,quod actio ſit in finem,& quod agens ad agendũ moueatur a fine.cum autẽ antiqui negaſſent rationem formalẽ actionis auferentes finẽ,reliquerunt actionem materialiter,ob id dicitur,quod ad materiam reducebãt.

Refellitur ſol Auer. Sed mihi hoc non placet,quia ratio actionis,quod ſit in finem,non eſt ſubſtantia ipſius actionis, vnde ablata etiam relatione ad finem,actio manet.

Nota. Ob id aduerte cauſam agentem duplicem eſſe. Alterã purè agentem,quæ rem facit non componendo ipſam,ut ignis facit ignem,ſed non ſeipſo facit ignem. Alteram non pure agentem,quæ ſic agit,ut rem ſe ipſa componat,quomodo elementa ſe habent ad mixtum,agunt enim inuicem,& mixtum faciunt,ipſum componẽdo ac ipſius partes materiales efficiuntur & huiuſmodi agentia materiæ locum reſpectu mixti facti obtinent,& ſic antiqui reducebant effectus factos ad elementa, ut ipſam rem componunt.

Vera ſol. Vnde patet ſolutio argumenti. Licet .n. elemẽta, & illæ qualitates actiuæ ſint tamen mixtum materiale componunt.

Ad 3. Ad tertium Auerr.dicit corruptionem eſſe ex materia tantum,& nõ ex fine, nec hoc mirum eſſe debet,cum corruptio ſit quid priuatiuum.Sed ſine dubio dicendũ eſt, quod corruptio dupliciter conſideratur.Vno modo ex parte ipſius corrupti, & ſic nõ eſt propter finem. Altero modo ex parte corrumpẽtis,& ſic propter finẽ eſt,non quòd ipſa ſit intenta tanquam finis,ſed quia agens corrumpit, vt generare poſſit, ac ob id in finem eſt ordinata : vnde bene dicit Ariſto. Quę a caſu non ſunt,eſſe ex intentione.

Ad 4. Ad quartum reſpondetur, duplex eſt cognitio,an ſit,& quid ſit. Quantum ad cognitionem an ſit Deus,& intelligẽtiæ pertinet ad Phyſicam conſiderationem , quum non ſit medium aliud ad oſtendẽdũ talia entia eſſe,niſi res ſenſibiles, motus , & mutationes,quæ omnia phyſica ſũt,ac ob id in 8.Phyſ.de tali ente aliqua ex parte tractatur. At quantum ad cognitionem quid ſit,ad Metaphyſicum pertinet,& hoc dicitur in iſtn textu,ubi traditur duplex agẽs,vt expoſitum eſt:& idem dicitur 2.lib.de gen.animal.c.3.

Ad 5. Dub. unã moueantur bruta ad ſuos fines. Circa quintum eſt difficultas de principio, quo mouentur animalia bruta ad ſuos fines conſequendos,& ad ſua opera exercenda.Fuerunt enim multæ ſentẽtiæ.

1.ſenten. Quidam dixerunt, quod naturaliter habent inſitam præcognitionem finium, ad quos mouẽtur, quod enim homo diſcurſu,& intellectu pręcognoſcit,talia animalia a natura præcognoſcunt.

Confutatio 1. ſen. Sed hoc non uidetur uerum. Oportet enim fines præcognoſcere,aut in vniuerſali,& hoc nõ eſt conceſſum brutis, pura vniuerſalia cognoſcere, aut in particulari,& tunc non ſufficeret,non enim ſemel operantur,& ſua faciunt opera,ſed ſæpe.

2.ſent. Alii dicebant, quod operantur ſecundum intellectum,& artem, & huius operationis meminit in textu Ariſt.

Confutatio 2.ſen. Hoc autem falſum eſt,quia quæ ſecundum artem operantur,temporis ſucceſſu perfectius operãtur,& præterea nõ æque perfectè omnia indiuidua ſpeciei illi⁹ artis operantur,non ſic autem eſt in brutis ſemper enim æquè bene , & perfectè ſua opera faciunt,ut araneus ſuam ordiţur telam,hirundo ſuum componit nidum,nõ igitur arte operantur.

3.ſent. & eiusconfutatio. Alii dixerunt,quod operantur per memoriam,quam habent præcedentium effectuum.Sed nec hoc uidetur uerum.Hirundo enim nidum componit,nec vnquã uidit alteram nidum componentem,non igitur memoria operantur .

4.ſent.& eius cõfutatio. Alii dixerunt,quod operãtur inſtinctu & impulſione naturali.Sed nec hoc uidetur verũ,quia nõ differret modus agendi horum animalium,a modo agendi inanimatorum,& inſenſibilium,quæ ſolo inſtinctu aguntur abſq; aliqua cognitione.

5.uera ſententia. 1.fundamentum animalia per phantaſiã percipiunt cõuenientia & diſconuenientia ſibi. Ob id aduerte,quod animalib.a natura eſt quædã conceſſa facultas,qua ſibi cõuenientia,vel diſconuenientia percipiat. quæ dicitur phãtaſia,uel æſtimatiua,uel imaginatio,ſecundum hanc oĩa animalia quod ſibi utile,uel nociuum eſt,iudicant aſq; vllo diſcurſu,& ratiocinio, ſed ſolũ ſimplici cognitione , hæc autem ſemper fertur in præſentia obiecta,& quæ ſenſib. ſubſtant,uel ſubiecta fuerunt,unde nunquam animal vllum de futuro iudicat.

Tamen

Qd quædã animalia prouideant futura, & quædã nõ & quo.

Tamen sunt animalia in duplici differentia. Quedam percipiunt conuenientiam, vel disconuenientiam præsentem ita, vt nullo modo de futuro prouideant, sicut animalia, quæ cibo præsenti pascuntur semper, nec nidum, nec quicquam aliud, quod futuro tempore eis sit vsui futurum, faciunt. Quædam alia conuenientia futura percipiunt, non seni ratione futurorum, sed ea in præsenti iudicant, quæ postea vsui futura sunt, licet nón id percipiant ipsa animalia, & talia dicuntur prudentia animalia.

Et illa imaginatio ipsorum vt fertur in conuenientia futura, licet non futura cognoscat, dicitur per analogiam prudentia. hoc igitur est principium, quo animalia sua opera faciunt. semper enim præsentia cognoscentia operantur, nec quicquam de futuro cogitantia, dum præsentia semper operantur, ad suos fines perueniunt.

Non agũt animalia libertate aut cõsultatiõe, sed inclinatione imaginatiua.

In his autem operibus nõ libertate aliqua, aut consultatione feruntur, sed inclinatione ipsius imaginatiuæ, quæ naturalis est, sicut oculus in colores naturaliter tendit, & ob id dicuntur moueri instinctu naturæ. Concurrit etiam aliquando memoria ad hæc opera. nam formica aliquã memoriam habet per aliquod tempus cumuli, a quo grana sumpsit, & regreditur, & hæc memoria magis lucet in animalibus: sed non sola memoria hæc facit opera, nec ipsa est semper necessaria.

Discrimẽ in modo quo agũt propter finẽ animalia, & insensibilia, & homo.

Vnde est notandũ discrimen inter modum, quo animalia agunt propter finem, & insensibilia, & homo ipse, quod notauit S. Tho. 1.2.q.1. Insensibilia enim dicuntur agere propter finem, quia ex se, & ex natura ipsorum ad tales fines inclinantur, nulla finium ipsius cognitione existente. Bruta vero agunt propter finẽ, quia naturaliter feruntur in finem, quem aliquo modo cognoscunt, puta materialiter: cognoscunt enim ea, quæ ad finem sunt, & faciunt, sed quod ad finẽ sint, non cognoscunt. Homo vero finem præcognoscit sub ratione finis, & media per electionem in finem ordinat, & hoc dicitur agerẽ propter finem secundum propositum.

Dices, quomodo potest esse quod aliquid in certum finem tendat, & non præcognoscat illum, non enim poterit ipsum attingere, sicut qui clausis oculis aliquo tendit.

Dico, quòd hoc conuincit esse aliquam vniuersalem causam omnes omnium fines præuidentem, atque facientem, & inclinantem omnia in proprios fines, & hic est gloriosus Deus. Vt enim sagittarius scopum inspiciens impetum sagittæ imprimit, quo illum attingat, sic Deus gloriosus omnibus naturam dedit, qui etiam non præuisis finibus absque errore vsque ad eos perducerentur, & hoc est quod dicit Arist. 2. Physic. c. 8. & 59. & 1. Ethic. c. 13. & 10. Ethic. cap. 10. hominem agere, cæteras res naturales potius agi, quam agere, id est, ab alia intelligentia. quæ ipsarũ fines cognoscit, ad illos dirigit: ob id dicitur opus naturæ esse opus intelligentiæ non errantis. *Solutio.*

Vnde isti antiqui negantes naturã agere propter finem, in alio principio peius errabant: non enim existimabant Deum omnium esse causam vniuersalem omnia prouidentem, ac disponentẽ, unde Auerr. comm. 75. dicit hãc quæstionem, naturam agere propter finem, utilem esse pro cognitione diuinæ prouidentiæ, qua tamen ipse postea nesciuit uti ad eandẽ Dei opt. prouidentiam dignoscendam, vt suo loco explicabitur. Hoc enim argumento non solum concludit in Deo cognitionem prouidentiam rerum omnium in vniuersali qualem ipse ponit, verum quod hi fines particulares sint etiam in particulari.

Quasi ex ipsa prouidentia sequatur, quod vnumquodq; in suum propositum finem sine ullo errore dirigatur.

Vnde patet solutio quæstionis, & declaratio, nempe naturam propter finem agere, nec opus est hoc argumentis alijs probare, quam his, quæ in textu ab Aristotele posita sunt.

Ad sextum dico, quod materia, & forma adinuicem sunt causæ, si forma consideretur, ut forma est: at si vt finis est, tunc non habet causam: finis enim vt finis, est prima causa antecedens omnes alias, & hoc etiam indicauit Arist. in textu dicens (materia non est causa illius finis) vbi finem, non formam eam vocat: si enim finis causam habet, tunc non finis, sed effectus rationem habet, & hæc satis de quæstione. *Ad 6.*

An

An monstra sint in natura.
Quæst. XIII.

De quib. agendum.

Irca hanc materiam de mõstris tria tractãda sunt: primum, quid sit monstrum. Alterum, quibus ex causis monstra procedant. Tertium, an monstra sint a natura intenta per se.

Definitio monstri.

Quid autem monstrum sit, definit Aristot. in 4. de gener. animalium, in cap. 4. esse ob læsionem rei præter naturam eius, in ijs, quæ non semper, sed vt plurimum agunt. ex tex. etiam 82. hinc talis alia descriptio colligi potest. Est peccatum naturæ agentis ob aliquem finem, a quo frustratur aliquo principio corrupto. Cuius etiam naturam ego commode existimo ita describi posse. Monstrũ est effectus naturalis a recta, & solita secernans specie dispositione degenerans. Dicitur, effectus naturalis, nam in arte non est proprie monstrum, nisi similitudine, & analogia ad res naturales. In arte contingit peccatum, & error, cum a recta regula artis deuiatur, sed talis effectus monstrum non est. Dicitur degenerans a dispositione recta: quia effectus naturalis non dicitur monstrum, nisi sit aliquis defectus, aliqua obliquitas, aliqua deuiatio ab eo, quod futurum erat secundum rationem illius effectus, ac ob id monstra dicuntur peccata naturæ, quasi deficiat, & erret natura in illo effectu faciendo. Dicitur etiam, solita: tunc enim monstra sunt, quando raro eueniunt, & non secundum similitudinem aliorum effectuum, quæ frequenter procedunt. vnde modo apud nos gigantes monstra essent, quæ olim non erant. Dicitur, secundum speciem: quia tunc monstrum dicitur, cum similitudinem specificam non seruat cum sua proxima principali causa: vnde si canis ex semine humano procederet, monstrum esset.

Nota.

Aduerte tamen, quod etiam si monstra recedant a causæ similitudine, non tamẽ ita in totum recedunt, vt nullam similitudinem obseruent. non enim ex homine nascitur oliua, nec ex arboris semine animal, aut lapis, sicut error artis nunquam est tantus, vt in totum deuiet ab effectu recto artis.

Quot modis contingat effectus in monstris.

Hæ autem obliquitates effectuũ monstruosorum fiunt tripliciter. Primo secundum quantitatem, vt cum exceditur propria quantitas, aut totius, aut alicuius membri: vel deficit, tam in continua quantitate, quam in discreta, quo ad numerum partium, & membrorum. Secundo, cum non est debita qualitas, quæ attenditur in figura, & colore, & dispositione, ac ordine membrorum, & partium. Tertio, cum tempus non obseruatur, etiam si reliqua sint, vt puta, nascitur animal cum dentibus, puer cum capillis, & barba; vt refert Alber. omnes hæ obliquitates, effectum naturalem, aut omnes, aut singulæ monstrum reddunt: vnde patet declaratio descriptionis.

Vnde dicatur monstrum.

Sed quare dicatur monstrum, colligi potest ex Cicer. 2. de natura deorum, a monstrando, quasi aliquem futurum euẽtum monstret, & nunciet: scribit enim his verbis. Monstra, prædictiones, & præsensiones rerum futurarum, quid aliud declarant, nisi hominibus, ea, quæ futura sunt, portendi, & prædici? at quia non semper monstra notabile quid ostendunt futurum, dicunt alij monstrum dici quasi quod digito mõstretur ab omnibus. cum enim aliquid inconsuetum apparet, tunc ad omnibus signari solet. sed hoc parum refert ad institutum.

De causis monstrorum.

Circa causas autem aduertere oportet in generatione animalis conuenire quinque. Primum est virtus seminalis, quæ dicitur formatiua, & hæc in ipso semine ab animali deciso. Alterum est materia ipsa, ex qua futurus est fœtus. Tertium, qualitates elemẽtales quatuor & calor, & humiditas naturalis, quorum contemperamento consistit animalis corpus. Quartũ est locus, & contentiuum seminis. puta matrix fœminæ. Quintum est circunstans extrinsecum, & per hoc intelligo virtutẽ cœlorum, & astrorum, quæ ad generationem conuenit: similiter aerem, & locum circunstantem: similiter imaginationem ipsorum generantium. Hæc enim omnia multum ad prolis generationem faciunt: hæc quinque ad effectum recte, & debite generandum debent inter se maxi-

me

me habere proportionem, quæ si non ser uetur, monstrum, & defectus in effectu contingit:quæ cum multa sint, multipliciter & error prouenire potest, vnde monstrorum diuersitas procedit.

Ex defectu materiæ. Primo fit error ex parte materię in quātitate quo ad defectum. Est enim aliqua materia pauca nimis ita, vt virtus non possit omnes partes formare, & tunc homines nani paruæ staturæ procedunt. Aut defectus non est nisi in parte materiæ, & tunc fit obliquitas in aliquo membro, puta quod manus breuior est altera, aut caput paruum, & corpori improportionatum. Fit etiam error in numero quo ad paruitatem. Nascitur enim homo, aut vno oculo, aut quatuor digitis, aut absque membro aliquo ex defectu materiæ illius membri.

Propter quod aduerte semen esse virtute heterogeneum. constat enim ex partib. virtute diuersis. Non enim quælibet partes sunt aptæ, vt sint ossa, vt sint nerui, vt sint aliæ partes: sed sunt partes virtute, & potestate diuersæ. Vnde patet, quod defectus vnius partis non poterit suppleri al tera parte, ob idq; monstrum ex defectu prouenit non vno modo semper.

Ex defectu uirtutis. Iste error in defectu etiam prouenit, ex defectu virtutis seminalis, cum debilis est, siue sit in materia deficiens, siue non, cuius signum tradit Albe. quod monstrum frequenter accidit in partibus distantibus à corde, & iecore, vbi residet virtus hæc, puta in manu, in pede, in partibus capiti inexistentibus: virtus enim minus agit in distantia.

2. ex superabundantia materiæ, uel multitudine. Secundo fit error in quantitate, secundum magnitudinem, & pluralitatem ex materiæ abundantia, cui si adiungatur virtus formatiua fortis fiunt effectus magnæ staturæ, & immodicæ, sed tamen bene proportionati. Si vero accedat debilis, & per totum semen sparsa, fit effectus magnæ quantitatis, sed membra indebite sunt proportionata, quod si ista materiæ abundantia vni accidat membro, vel aliquibus, in eis fit improportio, aut secundum quātitatem, aut secundum numerum membrorum, vt plura sint, quam oporteat: & hoc pendet ex diuersitate, quam partes seminis in se habent, vt diximus.

3. ex qualitatū nimia intensione, uel remissiōe. Tertio fit error in qualitatibus. Cum enim calor vehemens est, vel valde remissus: & idem in cæteris qualitatibus, necesse est totam corporis, & partium eius constitutionem, quę ab illarum temperamento pendent, euerti. Aliquando etiam in fœtu ante tēpus abundat adeo calor cordis, vt faciat euaporationem partium terrestrium, & generētur capilli, & barba: & est in maxillis aliquando calor cum aliqua copia materiæ, vt generentur dentes.

4. ex separatiōe uel cōiunctione materię ī loco, ubi res generatur. Quarto fit error ex parte loci, vbi res generatur. Nam accidit materias loci diuersitate separari, & postquam generari incipiunt, postea confundi materias, & nasci ibi corpora multis modis, aut parte superna, aut inferna, vt accidit coniungi aliquando ex motu materiæ, vel motu loci ipsius accidit materiam diuidi ita, vt multiplicentur partes rei, & oculi, & ora, & nasus Et Alber narrat de quodam monstro habente vndecim ora, & vndecim linguas, & alia huiusmodi.

5. ex īpressione corporum cœlestium, et aliorum externorū. Quinto accidit error ex parte impressionum cœlestium, & aliorum externorū. & fiunt monstra habentia capita, & pedes diuersorum animalium, & multa huiusmodi, quæ accidere solent. Cū enim multa requirātur ad perfectionem effectus, quæ deficere possunt, absque dubio error multipliciter potest accidere. Sed satis sit de hac materia: non enim vlterius procedere præsentis est instituti: sat sit causas in generali attigisse.

An natura intendat monstrum. 1. sent. Circa intentionem naturæ, an natura intendat monstrum, sunt multæ opiniones. Aliqui dicunt esse intenta de per se propter pulchritudinem vniuersi, quæ maior fit ex effectuum varietate. sed hoc non videtur verum; illud enim est cum effectus perfecti sunt, sed monstra sunt imperfecta, nec diu durant: & sunt adeo rara, vt sua raritate nullum speciei addāt decorem.

Alij dicunt, quod sunt intenta per se secundario: cum enim primum effectum attingere non possunt, illum attingunt cum defectu. 2

Nominales dicunt, ꝙ natura non intendit monstruositatem, sed monstrum intendit ac si dicant, quod effectum, quo ad ipsius substantiā intendunt, sed non quo ad illius 3

illius obliquitatem, & defectum. Idem Themist.

4. Sententia authoris. Sed mihi videtur in hoc esse dicendum monstrum dupliciter posse comparari, & ad causam proximam efficientem, puta ad generans particulare: & ad causam vniuersalem, siue etiam ad causam particularem impedientem effectum per se. nam vbi monstrum est, ibi causa fuit impediẽs ne effectus perfectus produceretur: si comparetur ad generans proximum, tũc est effectus fortuitus, nec per se intentus, vt respectu hominis generantis monstrum nõ est per se intentum: at si ad impedientem causam comparetur, dicitur per se intentum: nam licet causa impediens primo illam deformitatem non faciat: tamẽ quia id facit, ad quod frequenter deformitas sequitur, dicitur monstrum per se ab ea intentum: eodem modo respectu causarum vniuersalium, quę concurrunt ad modum causarum particularium, vnde qua parte cum impediente causa concurrunt, monstrum intendunt.

Dubium quo se habeat actio Dei optimi, & concursus eius, in mõstrorum procreatione. Dubitabis tamen, quomodo gloriosus Deus concurrat cum causa impediente, & cum causa generante si enim cum generante concurrit, quomodo ipsius concursus impediri potest?

Solutio. Dico non esse dubium, quin cum omnibus causis concurrat, tamen concurrit ad modum naturæ ipsarum; vnde cũ causis fortioribus fortius concurrit, cum debilioribus debilius, & hinc prouenit, quod concursus in hac causa impediatur a concursu cum altera causa, non ex parte concursus, sed ex parte causarum, ad quarum modum Deus ipsas iuuat, & hoc maximè ad Dei prouidentiam spectat.

Simile. Sicut si esset supremus imperator sub se habens varios reges, qui ab ipso, & arma, & exercitus peterent, ac acciperent pro ipsorum conditione, & modo, ac postea vtrisque inter se dimicantibus, alter corrueret, quia debilior erat, sic Deus omnium primum, ac supremum principium omnia sustentat, omnibus dat virtutes ad operandum, & iuxta datas virtutes ad operandum iuuat, quod si congrediantur, fortius vincit, quamuis omnia a Deo iuuentur, inæqualiter tamen pro modo naturæ, & virtutis ipsorum, & hæc de quæstione.

An finis sit causa, & principium. Quæst. XIIII.

Dubium hoc tractandum erat in eo loco, quod de efficiente causa, formali, ac materiali disputatum est: at quia in fine libri de fine erat sermo, hucusque distulimus.

Difficultas igitur est, An finis sit causa. Et ratio præcipua difficultatis ẽ, qa quod non est, non est causa: sed finis, antequam efficiens operetur, non est: nou ergo potest esse causa. *Ratio in oppositũ.*

Quod si dicatur finem, vt est in intentione, & apprehensione, esse causam, puta sanitas, in mente infirmi concepta dicitur causa, licet nondum sit in rebus: tunc est argumentum, quia illud esse in intellectu est intẽtionale, & rationis: at ens rationis non est causa entis realis: non ergo illo modis finis est causa, & præterea, quia in carentibus cognitione, uel in non valentibus finem præcognoscere, puta in brutis, non esset causa finalis, quod falsum est.

In hac quæstione est respõsio communis: non enim puto esse quo ad rem multas doctorum opiniones, licet in modo dicendi videatur aliqua controuersia. *Sent. cõis.*

Aduerte pro declaratione, esse in aliqua operatione duo, & principium operandi & conditionem operandi. v. g. In calefactione principiũ est operãdi, puta ignis. Conditio similiter est, puta approximatio agẽtis, & passi in operatione: ergo in fine hæc duo sunt, & id, quod operatur, & hoc est ipse finis, secundum esse, quod realiter habet, vel habiturum est, vt sanitas secundum esse reale suum mouet infirmum: at quod sit in apprehensione, est conditio, vt finis moueat, vnde esse in intentione non est principium operandi, sed cõditio. Hęc est communis opinio, quæ vera est, tamen declaratione indiget. *Aliud est principiũ operandi aliud conditio operandi.*

Primo nota esse duplicem finem, vt tangit Aristot tex. 24. & ibi Simplic. Philopo. D. Tho. & quo, & gratia cuius. Finis gratia cuius, est illa res ob quam operamur, sicut Deus est gratia cuius nostrarum actionũ bonarum, & si quis profectus esset Mediolanum ipsum videndi gratia, tunc Mediolanum diceretur finis gratia, cuius Finis *Primum fundamẽtum. Duplex finis, quo & gratia cuius.*

V nis

nis quo, est illa operatio, qua obtinemus ipsum finem, gratia cuius: sicut visio, qua Deũ videbimus, est finis quo: & visio qua etiã Mediolanum videt ille, finis est quo: gratiam enim videndi venit.

Finis gratia cuius duplex. Finis gratia cuius, duplex est. Alter, qui fit per illam actionem, quæ dicitur finis quo, sicut domificatoris finis gratia cuius operatur, domus est: & ipsa operatio causa est domus: similiter forma est finis gratiã cuius generat viuens, vel agens naturale: & forma effectus est generationis. Alter est finis gratia cuius, qui præexistit, & antecedit actionem agentis, sicut Deus qui est antequã nos ipsum consequamur, & Mediolanum antequam ille veniat. De omni fine, puta quo, gratia cuius, tã hoc, quam illo est quæstio, quomodo sint finis. sed præcipua difficultas est de fine quo, & gratia cuius non præcedente: quia cum hi non sint, cum efficiens operatur, quomodo causæ sint.

1. Concl. Ob id prima conclusio. modus causandi finis est, vt sit id, grã cuius aliquid fit.

Nota 1. finis consideratur duob modis, & ut obiectum & ut gratia cuius. Circa quod nota diligenter, quod finis dupliciter consideratur. Vno modo in ratione obiecti mouentis intellectum & appetitum nostrum ad operandum, & respectu huius motionis nõ est finis, sed habet rationem causę efficientis: nam obiectum ad potentiam apprehensiuam, & appetitiuam se habet vt agens, & hoc est quod dixit Auer. 12. Meta. com. 36. balneum in anima se habere, vt causam agẽtem, vnde in hoc non consistit ratio finis, aliter finis non esset, nisi vbi apprehensio est. Altero modo consideratur vt est id, gratia cuius aliquid fit, ita vt nõ esset operatio rei nisi tenderet in illud, & iste est modus causandi finis, puta, vt ipsius gratia reliqua sint.

Ex quo sequitur vnum, quod iste modus causandi non est realis, sicut agens agit, vnde Arist. 1. gen. tex. 55. hũc motum finis methaphoricum vocat. *Nota 2.*

Sequitur etiam vnum notãdum, quod ad istum causandi modum non opus est, quod finis præexistat actu, sed quod sit ens reale, quod possit actu esse, & actu obtineri, siue præexistat, siue non. *Nota 3.*

Secunda concl. finis aliquo modo præexistit ante motionem efficientẽ. hæc conclusio est notanda: finis enim nec sic posset mouere, vt dictũ est, nisi aliquis finis, præexistere. hoc autem in agentibus per intellectum est præcognitio, & appetitus finis, nisi enim ista in homine essent, finis non esset id, gratia cuius operatur. *2. Concl.*

In his vero, quæ intellectu carent, præcedit quædam proportio, & inclinatio naturalis ad finem, & ratione huius agunt propter finem: sed causalitas finis nõ alia est, quam esse id, cuius gratia operatio fit, vti diximus, nec aliam definitionẽ Arist. inuenit, & est optima.

Vnde ad argumentum patet solutio. dicimus enim quod finis secundum id, quod causat, non est opus quod actu precedat, quamuis sit quædam conditio ad causandum. quod illo modo precedat, puta, sub apprehensione, aut sub propensione, & proportione rei ad ipsum finem. *Ad argumenta.*

Tertia concl. potest finis multis modis diuidi, sicut reliquæ causæ, quos modos assignauit superius Arist. in per se, per accidens, vniuersalem, particularem, & alios qui ex his, quæ illic diximus, noti sunt & faciles. Et sufficiat ista de quęstione hac, nam in Metaphysica profundius examinanda est. hic tamen veritas breuiter est posita, & declarata, atque hæc de 2. lib. *3. Concl. de diuisione finis.*

Finis secundi Libri.

IN LIBRVM TERTIVM DE PHYSICO AVDITV.

Caput Primum.

Quoniam autem natura quidem. Tex. I.

De quib. agat Arist. in hoc lib. nempe de motu, & infinito.

ON opus est intentionem Arist. præmittere, quam ipse dilucidam, & claram ponit: sese igitur aliqua tractaturum proponit. Primum est, motus quid sit, cuius causam talem dat. Physico de natura disserere conuenit: at natura cognosci nequit sine motu; ergo scientiam de natura quid sit motus tradere oportet.

Dubium. Sed statim forte dubitabis, quomodo ignorato motu dicit naturam ignorari, cum supra dictum sit naturam esse per se notam?

Solutio. Respondeo, quod natura duplicem habet cognitionem, & an sit, & quid sit. Ipsam esse per se notum est; quid autē sit, non est per se notum, sed ignorari potest; & de hac cognitione definitiua dicit, quod qui ignorat quid sit motus, ignorabit etiam quid natura sit. Per motum enim natura definitur.

Alterum proponit se tractaturū, puta infinitum, cuius causam dat. Motus est quid continuum: sed cōtinuum sæpe per infinitum definitur, ergo de infinito oportet tractare. Sicut ob id etiam dicimus oportere tractare de motu, quia natura definitur per motū. ponit autem definitionem cōtinui per infinitum, nempe, Continuū est quod est diuisibile in infinitū.

Nota quo continuū definiatur per infinitum. Aduertendū est autem, quod dicit plerunque definiri per infinitum, quia non semper id est, vt dicit Auer. unde notat hic Alber. quod dupliciter continuū definitur. Vno modo per ordinem partiū ad ipsum, quo pacto in prædicam. quātitatis dicitur. Continuum est, cuius partes copulantur ad vnicum terminum communē. Altero modo definitur per ordinem ipsius ad suas partes, & sic per infinitum definitur, ut dictum est. Adde etiā, quod aliquando per ipsum motum definitur a posteriori quo modo ab Aristo. definitur 5. Metaph. c. 6. Continuum est, cuius motus per se vnus est.

De quib. postea acturus sit li. 4. de loco, uacuo, et tempore, & cur de illis.

Ad hæc autem sine loco. Tex. II.

EA etiam, quæ post hæc tractaturus est, nēpe in libro quarto proponit, ea sunt, Locus, Vacuum, & Tempus: & reddit huius duas rationes. Prior est: quia motus non est sine his, qui ergo motum cognoscere intendit, ista tradere oportet. Non. n. motus est, nisi in tempore, & in loco, & secūdum opinionem Antiquorum erat locus uacuum, ideo secundum hos nō erat sine uacuo. Altera ratio est: quia in hoc libro traduntur cōmunia, quia scientia communiū debet antecedere eā, quæ est particularium, & ista cōia sunt omnib. entibus naturalibus, puta locus, & tēpus. Oportet ergo ut hic tradantur in speculatione ipsorū communium.

Primum autem sicut dicimus. Tex. III.

Cur prius agendum sit de motu, deinde de infinito.

INter ea, quæ dicenda, & tractāda proposita sunt, primū motus est, quia ipse est ad quem cætera sequūtur, & qui in definitione naturæ cōstituitur. Post motū uero de infinito prius dicit, quam de uacuo loco, & tempore, quia (ut dicit S. Th. infinitum est motui intrinsecum: reliqua uero extrinseca: illa autē sunt his priora.

Est igitur eorum, quę sunt, aliud quidem actu.

Prima suppositio ad tractationem de motu, illa quæ sunt alia sunt actu, alia potentia.

GRæci, & Arabes conueniunt Aristotelem præmittere quatuor suppositiones necessarias ad ea, quæ de motu dicenda sunt, quorum prima est diuisio quędam. nempe eorum quæ sunt, aliud est actu, aliud est potentia: in quibus verbis est multa differentia, eo quod littera Græca passa est varias lectiones, & vt dicit Simpli. in vno codice legitur vno modo, in alio vero aliter, vnde etiam Latinæ interpretationes varię sunt: ob id nõ est certa Aristotelis lectio; magis sensus est attendendus.

Prima expositio Auer. & aliorum, et eius confutatio.

Sed in primis expositio Auer. & Alber. & aliorum nulli lectioni, nec Græcæ, nec Latinæ quadrat. Nam ipsi has duas diuisiones faciunt, eorũ, quæ sunt, aliud actu, aliud est potentia. Iterum eorum, quæ sunt, aliud substantia, aliud quantum, aut vnum ex reliquis prædicamentis. Constat autem quod ista secunda non est diuisio, sed subdiuisio, nam Græcæ bifariam legitur textus. Aut sic Eorum, quę sunt, aliud actu, alud est potẽtia, & eorum, quæ sunt actu, aliud est substãtia, aliud quale, & reliqua, & sic vertit Boetius noster, & Vatablus. Aut etiam legitur sic. Eorum quæ sunt aliud actu solùm, aliud potentia, & actu, & horum aliud substantia, aliud quantum, &c. & sic vertit Argyrop. non ergo illa secunda diuisio, sed subdiuisio facienda est.

Illam tamen priorem diuisionem explicat Alber. vt quædam dicãtur in actu, vt omnia prædicamenta cum existunt: album in actu, cum existit album, quãtum in actu, homo in actu, & reliqua: & etiam dicantur in potentia, cum nondum existunt, sed esse possunt.

Secunda expositio Porphy.

Græci vero oẽs sequentes litterã, qua illa secunda sit subdiuisio, variè exponũt. Porph. enim sequitur litteram, quã Boet. vertit, & tunc explicat bene, & dicit quod per actum intelligitur forma omnis prædicamentalis, per potentiam vero intelligi materiam ipsam, quæ est in potentia ad quamlibet formam, ut sit sensus: in entibus aliud est actus, puta forma, aliud est potentia, puta materia. Et quia potentia vna est ad actum quemlibet, actus uero multiplex est, ideo postea subdiuidit actum secundum decem prædicamenta, non q; in omnibus prædicamentis non sit potentia: est enim in omni prædicamento actus, & potentia, ut dicit 5. Met. c. 7. sed quod potentia nõ multiplicetur, sicut actus, atque ista est sententia Porphy. fidelissime exposita.

Tertia expositio The. Alex. & cæterorum.

Alij Græci legentes litterã aliter, quæ modo Græcæ habetur, puta. Eorum, quę sunt, aliud actu solum, aliud potentia, & actu: aliter exponũt, nempe entium, quædam sunt actu tantum, quales sunt intelligentiæ, & separata a materia, alia potentia, & actu simul: & hæc sunt omnia prædicamenta, substantia, quale, & reliqua. Hæc autem dicuntur potentia, & actu simul esse, sed respectu diuersorum; nam actu dicuntur respectu eorum, quæ habent. potentia respectu eorum, quæ habere possunt, ut homo actu est respectu formæ, quam habet, potentia respectu caloris, quem non habet.

Ista expositio est magnæ authoritatis, propter eos, quorum est: est enim Themi. Alexan. Simpli. Philop. Michaelis Pselli. Græcor. qui omnes litterã Arist. sic legendam dicunt contra Porphy. & mouentur ad hoc, quia plures codices ita habent. Et quia dicitur, aliud est actu tantum: oportuit ergo aliud membrum sumere, aliud est actu, & potentia, aliter illud, (tantũ,) esset inutile.

Reijcitur horũ expositio.

Et propter tantam horum Græcorum authoritatem, quos credendum est codicem verum habuisse, forsan ita legendũ est, sed ipsorũ expositio mihi in hoc non placet, quia non dant in unoquoque prædicamento, quod sit in actu, & potentia simul: nam quantum, quale, non videtur ad quid sint in potentia in illo genere. Ipsi enim dicunt, quod respectu vnius est in actu, respectu alterius in potentia, sed album, vt album, ad nihil est in potentia sed in actu solum. Quod si dices. Quod est in potentia, ut sit nigrum, iam illa põtentia nõ est ipsius albi, sed subiecti quod substantia est, & ipsum album secundum se, non est in potentia: & hæc præsertim in relatiuis, & aliis prædicamentis. in substantiis quidem id uidetur magis verum: homo enim actu est secundum se,

sed

sed in potentia ad accidẽs:hoc autem est, quia substantia est receptiua accidentium at accidentia non omnia sunt receptiua aliorum accidentium.

4. Alia exposi.io.

Melius fortasse per id, quod est actu, & potẽtia, intelligi potest quodlibet prædicamentum, non tamen quòd simul sit in actu, & potẽtia, sed quod successiue, & diuerso tempore, vt album in potentia, & album in actu, calidum in potẽtia, calidum in actu, & hoc in unoquoque prędicamento inueniri potest, & tunc est sensus diuisionis: Entium quædam sunt actu tantũ, id est, quædam semper actu sunt, ut intelligentiæ, & immaterialia: quædam quandoque actu, quandoque potentia, ut sunt omnia prædicamenta.

Reijcitur hæc expositio.

Sed nec mihi uidetur ista expositio bona, quia re vera nihil facit ad motus definitionem: ob id enim diuiditur ens in actum, vt motus ostendatur esse actus, at actus immaterialis est prorsus extra motum.

Quæ sit uerior lectio. litteræ Arist.

Itaque si licet, quid mihi uideatur, aperire, existimo non esse mutandam literam nostri textus, & sufficiat authoritas Porphy. Græci, & illorum consentientium codicem Græcum, etiam sic aliquando lectum fuisse, & etiam Boet. authoritas, & quod magis est, ueritas, & contextus ipse, qui magis admittit literam hanc.

1. Funda. Aliud est esse actũ, aliud esse in actu, ita aliud esse potentiã, aliud esse in potentia.

Igitur aduertendum primo, quod aliud est esse actum, aliud esse in actu, aliud esse potentiam, aliud esse in potẽtia. Esse actũ, est esse aliquam formam accidẽtalem uel substantialem, successiuam, aut permanentem: loquimur autem in sensibilibus, nam in perpetuis immaterialibus, idem est esse actum, & esse in actu: in istis uero sensibilibus esse in actu est participare aliquam formam vnde proprie in actu est, compositum aliquod tam substantiale, quàm accidentale: actus uero forma ipsius est, vt homo in actu est, ipsius forma actus est album in actu est, albedo actus est, & sic in cæteris.

Esse autem potentiam, est esse principium agendi, aut patiendi aliquid: id uero quod in potentia est, est habens tale principium, ut lignum dicitur in potẽtia ignis. at principium, quo fieri ignis potest potentia dicitur. Ista autem potentia, ut notant hic Gręci bene, & Alber. nunquam est sola, nisi fundetur in aliquo actu, ob id nõ est potentia, nisi adiuncta actui, quod totum dicitur ens in potentia. At actus de se nõ est opus, quod sit in aliqua potẽtia cũ possint actus esse separati, quales sunt intelligẽtię licet in sensibilibus actus per se non sint, nisi in aliqua potẽtia, ut patet in ipsis formis.

2. Funda. Qualis fuit illa diuisio Arist. in ens actu & ens potentia.

Aduertendum ulterius, quod Arist. nõ diuisit entia in actum, & potentiam, ut summebat Porph. sed in ens actu, & ens in potentia, & quia ens in actu, puta calidum, frigidum, homo, animal, & reliqua de se non necessario habent potentiã ad aliud, ob id dixit esse actu solùm. Et quia nihil est potentia, nisi necessario simul habeat actum, silet in altero membro particulam exclusiuam.

3. Funda. Non esse omnino diuersa ens actu, & ens in potentia.

Aduerte etiam, quod cum audis ens in actu, & ens in potentia, nõ existimes esse prorsus diuersa, sed ens in potentia dicit subiectum expers actus illius, & formæ, ad quam est: ens uero in actu dicit subiectum cum illa forma, vt corpus est album in potentia, cum nondum albedinem habet: at cum albedinem habet, actu album est, similiter in aliis omnibus.

Expositio uera Ari.

Hinc patet diuisio Ari. Eorum, inquit quæ sunt, quædam in actu, quædam in potentia. Id est, omnium, quæ dicuntur esse secundum aliquam formã, aut id est, quia eam in actu, aut quia eam habent in potentia, ut quod calidum dicitur, aut est potentia calidum, aut acti calidum, similiter homo, aut est aliquid, quod homo ĩ actu vel homo dicitur in potentia. Similiter vnumquodque, cum enim forma iam ad est subiecto, in actu tale est, cum nondum adest, potẽtia est. Postea subdiuidit ea, quæ actu sunt, id est, quæ talia sunt secundum formam, aliquam, in decem prædicamenta.

Dubium.

In quo dubium occurrit. Cũ sit uerũ, quod quodlibet compositũ cuiusq; prædicamenti sit actu, aut potentia, quare per actum diuisit prædicamenta?

1. Solut. Porphyr.

Porphyrius respondebat superius, quia actus multiplex est, secundũ prædicamentorum numerum, sed potentia vna est, puta materia, quę est quodlibet in potentia.

Confutatio eius solutionis. Primo.

Sed ista responsio non uidetur mihi uera. est n. contra Arist. & ueritatem, nam sicut sunt plures actus, & formæ, ita sunt plures

plures potentiæ proximæ ad illas formas, proprius enim actus propriam habet po-
2 tentiam. Et probatur ex Aristo. qui paulo inferius diuersam potentiam ponit altera bilis ad qualitatem, & augumentabilis ad quantitatem, & generabilis ad generationem, & hoc profecto satis est notum, nam potentia ad substantiam in materia est, ad
3 quantitatem uero in composito substantiali, ad qualitatem vero in composito quanto, & sic in aliis. Praeterea 12. Met.
4 c. 4. ponens principia prædicamentorum actum, potentia dicit non esse vnum actum numero, nec unam potentiam, sed esse eadem proportione, proportio uero multitudinem dicit.

1. Sol. vera. Dicendum est igitur, quod quamuis potentia multiplex sit, sicut & actus, tamen per potentiam non distinguuntur prædicamenta, sed per actus. Potentiæ enim nō multiplicant prædicamenta, nam potētia ad actionem, qualitas est: similiter potentia ad ipsam passionē, imò fere omnes potentiæ ad qualitatem pertinent: at actus ī prædicamenta diuiduntur, ob id. (licet ad quemlibet actum cuiusque prædicamenti sit sua fere potentia) tamen prædicamentum per actum constituitur, propterea ratione ipsius facta est diuisio ab Arist. Vide igitur sensum Arist manifestū esse secundum lectionem Porphy. & Boet.

Eorum autem quæ sunt ad aliquid.

2. Suppos. Arist. ad tractationē de motu. Secunda suppositio est ista, quamuis, Auer. existimans subdiuisionem illarum, prædicamētorum esse diuisionē constituat hanc tertiam suppositionē, & illam diuisionem pro secunda. At nos cū Græcis omnibus illam tertiam facimus, quæ talis est. quædam ad aliquid referuntur dupliciter: aut secundum excessum, vel defectum vnius ad alterum, sicut sūt relatiua, q̄ fundantur in quantitate. Quædam vero ad aliquid referuntur, quia se habent sicut mouens, & mobile, actiuum & passiuum.

Nota 1. Nec numerat alia, quæ adinuicē dicuntur: quia vt notant Græci, non opus erat ad præsentem tractationem: solum enim uult motiuum, & mobile dici adinuicem, vt ostendat postea motum esse inter duo.

Est autem notandum, quod actiuum, & passiuum uocat ea, quæ secundum qualitates elementares agunt: mouens vero, & mobile superius est comprehendens quemcunque motum, localem, alterationem, & alios.

Non est autem motus præter res. Tex. IIII.

Tertia suppositio est: motum nō esse præter res. Explicāt Græci motum nō esse extra ea, quæ mouentur, & mouent. & addit S. Tho. & Auer q̄ nō est alterius generis, quàm res, & forma, quæ motu acquiritur: sed hoc posterius examinabitur: intendit autem ex hoc ostendere non esse motum aliquem communē præter hos, quos esse experimur circa hæc prædicamenta, quæ sunt quatuor, puta secundum substantiam, ut generatio, corruptio, secundum quantitatem augumentatio, diminutio, secundum qualitatem alteratio, secundum locum latio quod autem non sit alius motus communis, probat, non est motus præter res, quarum est motus, sed sunt hæ res, quarum est motus tātum, & nulla res est eis communis, omne .n. ens aliquod prædicamentum est, & nihil est eis commune. ergo nec motus vllus est communis. *3. Suppo.*

In quod Simp & Psellus volunt hoc esse contra Platonem, qui ponit separatum motum ab his, vnde dicunt motum esse æquiuocum, nec quicquam commune dicere, idem dicit Auerr. hoc tamen examinabitur.

Vnumquodq; autem dupliciter. Tex. V.

Quartā ponit suppositionē. In quoque prædicamēto esse duplicē actū, & formā, puta duo opposita, s̄m quæ duplex est motus in quolibet p̄dicamento, id est, secundum unum contrarium perfectum, quod dicitur forma, & secundum alterum contrarium, q̄ dicitur priuatio, ut in substantia est generatio, & *4. Suppo.*

cor-

corruptio. In qualitate sunt multi motus secundum multa contraria. In quantitate augmentatio,& diminutio, secundum locum motus sursum,& motus deórsum:ille motus est secundum leuitatem, hic secundum grauitatem. Vnde colligit tot esse species motus,quot sunt entis species.intellige,quot sunt entis species, in quibus est motus:sunt enim quatuor, & in singulis sunt duo opposita,tot ergo motus species sunt.

Caput Secundum.

Diuisio autem secundum unumquodq; genus. Tex. VI.

Definitio motus ex 1. suppos. collecta.

Otus definitionem ponit ex prima suppositione collectã, dicens, cum in vnoquoque genere sit aliquid in potentia,& aliquid in actu, actus illius, quod in potentia est, vt tale est.i. vt potentia est,est motus: & ponit exempla. Actus alterabilis,vt alterabile est,alteratio est:& actus augmẽtabilis vt tale est, est ipsa augmentatio: similiter generatio est actus generabilis,vt generabile est, & latio localiter,vt tale est,actus est:omnis ergo motus est actus existentis in potentia,vt in potentia existit.

1. expos. definitionis motus Duplex est actus potentiæ secundum Tho. Circa declarationem definitionis notat Themist. duplicem esse actum potentiæ. Alter est perfectus,qui aufert totã rei potentialitatẽ,& iste est ipsa forma, ad quã res est in potentia. Alter est imperfectus, non auferens omnino potentiam,cum adhuc possit manere,& ille actus est operatio secundum formam,vt calefactio,frigefactio, & reliquæ operationes,hæ enim non auferunt totam rei potentiam, sed adhuc restat potentia ad ipsam formam, & talis actus dicitur motus. Et ad denotandum esse actum imperfectum non auferẽtem totam rei potentiam, fit illa reduplicatio,prout in potentia est.

Dubium. Quod si dicas,calor remissus,& alia huiusmodi forma,esset motus,etiam si quiesceret in subiecto, cum subiectum adhuc sit in potentia, quod tamen videtur falsum.tunc enim non est ullus motus.

Solut. S. Tho. Respondet S.Tho.quod ille calor non est motus, quia tunc habet rationem solius actus:vt autem motus sit,debet etiam esse actus respectu ipsius existentis in potentia, & potentia respectu alterius gradus caloris, quod fit,cum est in successione, & in fluxu ad ipsum.hæc est communis explicatio definitionis, & bona.

2. alia expos. definitionis motus. Sed possumus adhibere aliam axplicationem sine dubio non spernendam.

Nota primo. In cuius gratiam aduerte,quod omnis potentia Physica,aut est actiua,aut passiua,vt dicitur 5.Meta.c.12.potentia actiua vt ibi dicitur,est principium transmutandi alterum,vel ipsummet in quo est, vt alterum, est:vt potentia ignis,qua lignum in ignem conuertit,actiua est. similiter potentia animalis,qua se mouet, actiua est, licet non sub eadem ratione, qua se mouet,mouetur. *Duplex potentia actiua, et passiua.*

Potẽtia vero passiua est principium aliĩ cuius ab altero transmutandi, vel a se,vt alterum est. Idest principium, quod in aliquo ẽ, vt ab aliquo,vel a se mutetur,& moueatur.

Nota secundo. Omnis potentia physica est per se ad operationem & transmutationem, & per operationem tendit ad formam. Ex hac potentiæ natura,& definitione vnum colligo notandum,quod omnis potentia physica est per se ad operationem, & transmutationem,tam actiuam,quam passiuam,& per operationem tendit in ipsas formas.Huius aũt duplex est signum. Alterum quod nomina,quæ potẽtiam subiecti exprimunt, aut actionem,aut passionem significant,& a verbo trahuntur, potentia enim calidum dicitur calefactibile,potentia ad calorem ex parte agentis, calefactiuum,& reliqua huiusmodi.

Alterum signum est magis philosophicum.Nam potentiæ dantur solùm ad operationem, sicut sensationes, volitiones,& huiusmodi, quæ operationes sunt &non formæ,in quo apparet,potentiam vt potentiam respicere operationem tanquam immediatum, & proprium suum actum.Ex hoc uide definitionem motus, est actus potentiæ,ut potentiæ, ut actus calefactibilis,vt tale est,calefactio est, & non calor,actus enim potentiæ transmutatio est, siue actiua,siue passiua,hæc autem est motus.

Nota. Quid denotat il- Et nota, ꝙ illa reduplicatio,vt in potentia est, non ponitur, nisi ad notandum

In particu la, prout in potentia dum quod illud, quod mouetur, potest etiam esse alia via in actu, sed motus non ei inest, nisi ut in potentia est, quod inferius ipse Arist. explicabit.

Quod autem hoc sit motus. Tex. VII.

Probatur motum esse actum. Definitione motus constituta, ipsam probare ac declarare aggreditur, ac primo ostēdit priorem partem, puta, q̄ actu sit. Sic aūt probat. Id, quo posito, quod in potentia erat, in actu est, actus est: sed motu posito quod erat in potentia, est in actu, ergo motus est actus. Minorem exemplis ostendit uariis. Aedificabile quod est, actu est, cum ędificatur: at ædificatio motus est. similiter in alijs. Nota, quòd per adolescentiam augumentationem per senescentiam diminutionem intelligit, ut dicit S. Tho.

Quoniam autem quædam. Tex. VIII.

Idem non respectu eiusdē posse esse simul in actu et potentia, & idem respectu eiusdē non in eodem tempore. Alteram partem explicat, nempe, q̄ sit actus entis in potētia, ut in potētia. Præmittit tamē ad idem unum fundamentum, nempe: Unum posse esse actu, & potentia, sed non respectu eiusdē, vel si respectu eiusdem, non simul, & eodē tempore. vt idem corpus potest esse calidum in actu, & calidum in potentia, sed tempore diuerso. Similiter eodem tempore, sed respectu diuersorum, vt potest esse calidum in actu, & frigidum in potentia.

Ex hoc infert, quod mouens physicum mouet & mouetur, agit, & patitur: qua parte enim est potentia, patitur: qua parte actus, agit, vt calidum in actu, frigidumq; in potentia, qua parte frigidum in potentia est, patitur ab alio, sed qua parte calidum est, agit in alterum, ac ob id agendo patitur, & patiendo agit. An tñ omne agēs sit huiusmodi, vt quidam Philosophi dicunt, posterius dicit esse tractandum: non enim omne agens patitur: est. n. mouens immobile, puta ens immateriale.

Heracli. & Democri. qui negabant entia immaterialia, omne mouens moueri dicebant, sed id falsum est, ut dicetur in 8. lib. Est igitur fundamentum aliquid simul actu esse, & potentia, sed respectu diuersorum, & pati, ut potentia est.

Eius autem quod potētia existit, Tex. IX.

Infert quod motus est actus existentis in potētia, qui motus procedit ab aliquo in actu existente, tanquā ab agēte, siue ipsum agens agat in aliud, siue in se. Est aūt motus eius, quod est in potentia, non qua parte actu est, sed qua parte potentia est, ut æs actu, est æs, sed statua in potentia. motus igitur nōn est ipsius, ut actu æs est, sed ut potentia est statua, ac ob id ponitur illa particula, prout in potentia est. Quod autem non sit motus actus æris, vt æs est, probat: quia tunc idem esset re, & ratione, esse æs, & esse potētia ad statuam, quod falsum est. *Motū esse actū existentis in potentia probatur.*

Perpende autem, quod sensus verborū in principio textus secundum literam ita ordinādus est, vel motus est actus eius, q̄ est potentia, quatenus mobile est, quando aliquid actu existēs operatur aut in se, aut in alio. Est. n. varietas in lectione græca, vt notat Simpl. Hanc lectionem sequitur Alex. quam noster vertit Boe. *Nota.*

Manifestum est autem, & in contrariis. Tex. X.

Per ipsa contraria ōndit non esse idē ratione esse in actu, & esse in potētia in eodem: demos. n. quod aliquod actu subiectum sit in potentia ægrum, & in potentia sanum: tunc si idem est ratione hoc subiectum actu esse, & esse in potētia ægrotum, tunc similiter idem erit esse tale subiectum, & esse in potētia sanum. erit ergo idem ratione esse potentia sanum, & esse potentia ægrum, & tunc idē ratione esset sanum, & ægrum. vt. n. actus diuersi sunt, ita & potentiæ, non ergo dicēdum est, idem esse, esse actu, & esse in potentia in eodem, secundum rationem, sed quod sint idem subiecto, sed non ratione, ob id merito ponitur illa particula, prout in potentia. *Non est idem ratione esse in actu, & potentia, licet sint idem subiecto, ubi nota non omnia, quæ sunt idem subiecto & re, esse ratione etiā idem.*

Dubi-

Obiect. Dubitatur, quomodo potentia dicitur diuersa contrariorum.

Solutio. Respōdet Auer. 2. cœli, com. 120. Potē tiam propinquam esse vnā vnius contrarij, aliam alterius, remotam uero eādem. Ob id supra dicimus Porph. distingue re etiam potentias, sicut & actus, quod do cuit Philop. bene tex. 14. sequenti, vbi ad singula prædicamenta singulas constituit potentias.

Nota. Aduertendum, quod subiectum sanita tis, & ægritudinis, dicit sanguinē, aut hu miditatem, i. phlegma; humores uolens designare. Dicit etiam, quod color, & es se uisibile, non sunt idem ratione.

Quòd igitur est hic, & quòd occidit tunc moueri. Tex. XI.

Probatur motū esse talē actū qualis definitus ē. CVm definitionis partes probaue rit, uūe definitum de definitione probat, ostendens, quod talis a ctus motus sit, ac inde cum suo definito connecti coustabit, probat vero sic. Cum talis actus est, res mouetur, nec ante, nec post mouebatur: igitur actus ille motus est: id enim motus est, quo posito mo uetur quid. Sed antecedēns probat: ædifi cabile, aut mouetur ante ædificationem, aut post, nempe cum domus iam est. a n tē non mouetur, cum potentia tantùm sit: post uero moueri uon potest, quia nō amplius ædificabile est: igitur mouetur, cum ædificatio est, quæ actus motus est. Idem est dicendum in quocunque mo tu cuiusque mobilis.

Quòd autem bene dictum sit. Tex. XII.

Probatur definitione esse re ctē constitutam ex definitionibus ue terū, quæ hic repe tuntur & DEfinitione motus cōstituta, osten dit eam esse bonam, quod du pliciter posse cognosci dicit. Pri mo ex definitionibus antiquorum, quæ non sunt bonæ. Secundo ex eo, quod dif ficile inuenieimus aliam definitionē, eo, quod motus non possit sub alio genere constitui, quàm sub genere actus, ut di ctum est. Citat autem aliorum definitio nes, quidam. n. motum alteritatem esse di cebant: quidam inæqualitatem: quidam non ens: sed nullus ex his bene dicebat. quod tripliciter probat. *refelluntur.*

Primo, quia inuenimus alteritatem, inæqualitatem, non ens, ubi tamen non est motus. Vbi tamen aduerte, quod ista ratio procedit, ac si illi nihil aliud dixis sent motum, nisi aut alteritatem, aut inæqualitatem, aut non ens, quod an ue rum sit, parum refert: sat sit id Arist. supponere. *1. Ratio. Cōtra ue teres.*

Sed nec mutatio, aut ad hæc. Tex. XIII.

VTitur secunda ratione ex parte ter minorū, ad quos motus tendūt, quia potest esse motus, quin id quod motum est sit alterum aut inæqua le, aut uon ens: quia motus tendunt ali quando ad simile, ad æquale, aut ad ens. *2. Ratio. Cōtra ue teres.*

Tertia ratio est ex terminis a quibus: non enim omnes motus ab inæquali, aut ab altero, aut a non ente procedunt, sed ab oppositis: non ergo per ista mo tum definiri oportuit. *3. Ratio.*

Rationes hæ non sunt admodum effi caces, & solui ab aduersariis possunt. Di cent enim motum alteritatem, & inęquā litatem esse, quia quod mouetur, secun dum vnam formam, aliter, & aliter se habet, quia illa in tluxu est. *No. quam uī habeāt uim istę rōnes ad uersus ue teres.*

Subdit Arist. causam, quare isti esse nou ens motū existimabant, nempe quia erat indeterminatum quid, cum nec sub stantia, nec quale, nec aliquid ex his sit: ob id coordinationes indeterminatorum ipsum ponebant.

Fuit enim diuisio prædicamentorum Pythagorica in duas partes, in vna entia, & determinatę naturæ ponebat, in alte ra non entia, & indeterminata: entium erat ista, finitum, impar, vnum, dextrum, masculinum, quiescens, rectum, lumen, bonum, quadratum. Non entium coordi natio erat ista, infinitum, par, multa, sini strum, fœmininum, motum, curuum, te nebra, malum, altera parte longius, sit po nit Aristot. lib. 1. Meta. Vide igitur, quo modo motum in coordinatione indeter minatorum constituentes ipsum esse non ens ponebant, & inæqualitatem, & alte ritatem. *No. dupli cem coor dinationē prædica mētorum apud Py thagorā.*

X Cur

Cur autem uideatur. Tex. XIIII.

No. natură motus uideri indeterminatam.

SVbdit adhuc rationem, cur naturæ in determinatæ visus sit istis motus: hęc autem erat causa, quia nec potentiam esse motum comperiebant, cum quæ potentia solum sunt, non moueantur: nec esse actum, quia quæ actu sunt, iam nô mouentur. quod enim quantum est, nô mouetur ad quantitatem, nec reliqua, quæ actu sunt: ob id igitur cum nec actu, nec potentia sit, non ens est, & inter indeterminata computaudus uisus est.

Et motus actus quidem. Tex. XV.

Nota quo motus sit ens determinatum, & quomodo nô.

ARistoteles vero nô esse indeterminatum motum docet. quamuis. n. non sit actus perfectus, nec sit potentia pura, est actus imperfectus, qui partem potentiæ, partem habet actus: quamuis talis actus difficilis sit cognitu, vere tamen est. Reddit autem causam, quare motus sit actus imperfectus, nempe quia ens in potentia, cuius actus ipse motus est, imperfectum quid est.

Obiect. Sed obiicies, hoc pacto. quælibet forma substantialis esset imperfectus actus, quia est materiæ imperfectæ.

Solutio. Respondetur, sensum Aristotelis esse, actum hunc, pnta motû, esse imperfectû, quia id possibile, quod per talem actum fit, in actu imperfectum est, & inconsummatum, ita, vt non sumat solum possibile, seu ens in potentia, sed simul cû ipso motu, puta calefaciens, frigefiens: talia. n. entia actu imperfecta sunt, cum nondum terminû attigerint, ergo & ipsi actus, puta motus, imperfecti sunt.

Mouetur autem, & mouens. Tex. XVI.

No. de cônexiôe huius text' cû antecedentibus.

VAriis modis hic textus, & cônecti antecedentib. & exponi solet Crediderim sensum esse, vt Arist. velit explicare cuius subiecti sit motus actus: & quia intendit docere, q per se est actus mobilis, vt mobile est, præsupponit, q mouens etiam mouetur, sed non qua ratione mouens est, nisi per accidens: ut autem mobile est, per se mouetur.

Mouẽs in quantum mouẽs mouetur nô per se, sed p accidens.

Explicat igitur, quod mouens sit hoc, quod mouendo moueatur, & quomodo per accidens, ut tale est, moueatur. Dicit, illud mouens mouendo moueri, quod aptum est moueri, quod propter mouentia immaterialia dicitur, quæ cû non sint apta moueri, nec in potentia ad motum, mouent, sed non mouentur. Addit autem quod ista, quæ moueri sunt apta, quando non mouentur, dicuntur quiescere: non moueri enim in his, quæ in potentia sût ad motum, quiescere est.

Quæ sint quæ mouendo mouentur, et quæ non. Cælû agit alterãdo, & non alteratur.

Hæc autem uerba existimo, sensû hûc facere, quod illud agens mouendo moueatur, quod mouere, & quod quiescere est aptum, & hoc est propter cœlos, qui mouent aliquando alterando, & non alterãtur: licet. n. localiter moueantur, non tamen omni motu mouentur, sicut omni motu mouent. ecce igitur, quid mouens sit, quod mouendo moueatur.

Explicat modo, quomodo per accidẽs moueatur, & non per se, qu a mouens, ut mouens, solum agit in aliquod mobile, ut tale, & sic agere mouere est: at quia nô agit, nisi tangendo ipsum mobile, hinc ratione tactus prouenit, quod moueatur. Cum igitur mouens, ut mouens, non mouetur, fit ut motus sit per se actus mobilis, & si est mouentis, idest per accidens, & ut ipsum mouens mobile est.

Quo intelligẽdû sit motus est actus mobilis, ut mobile est id est, vt in subiecto.

Omnes fere hic existimant esse nouam aliam definitionem motus hanc: motus est actus mobilis, ut mobile est. sed profecto mihi non placet, imô dico Aristotelẽ solum hic concludere, quod est motus in mobili, ut in subiecto. Præterea, quia si illa esset definitio, esset mala, quia motus etiã est actus agentis, & mouẽtis, ut mouens est, & est in potentia actiua solum. ergo hic docemur, motum esse actum mobilis, ut subiecti, & tota expositio hui' textus est consideranda.

Accidit

Accidit autem hoc tactu. Tex. XVII.

Motus est in mouente per accidens.

Ista priora verba sunt continuanda cũ superioribus, ut cum dixerit motũ esse in mobili dicat modò, quod per accidẽs est in motiuo, & mouẽte quatenus tactu agendo patitur. Nec intelligas, quod idẽ motus est tunc in mobili, & in mouente, quod per accidẽs mouetur: sunt enim duo diuersi. cum ferrum candens agit in aquam, alio motu mouetur aqua, puta calefactione: alio ferrum, puta frigefactione, vt alibi dicendum est.

Ratio cur mouẽs, ut mouẽs nõ moueatur. Nota.

Statim subdit rationẽ, quare mouens, ut mouens non mouetur, nempe, quid mouens, ut tale, semper est in actu secundum aliquam formam, aut hanc, id est, substantialem, aut realem, id est, qualitatem; aut tantam, id est, quãtitatem, quæ forma est principium motus, cum mouens mouet, mobile vero est in potentia ad talem formam, sed motus est actus existentis in potentia, est ergo ipsius mobilis. Maiorem ostendit exemplo, homo actu facit ex homine in potentia hominem actu, similiter calidum in actu facit ex potentia calido calidum actu.

Obserua verbũ illud, moueatur, legendum actiue, moueat.

Caput Tertium.

Et quod dubitatur. Tex. XVIII.

Aggreditur Aris. probare, motũ non esse in mouente, sed in mobili.

Ex prædictis dicit solutum esse dubium, nempe motũ esse mobile, vt in subiecto. quod declarat. Motus, inquit, est actus hui⁹ ab hoc, id est, motus duo habet in se, est quidem actus, sed ab uno procedit vt a principio, in altero recipitur, ut in subiecto, mouẽtis est actus tanquam principij, mobilis uero ut subiecti.

Ex quo infertur vnum esse actum utriusque, nempe mouentis, & moti, sed ratione diuersum, nam potentia mouentis, & moti diuersa est: mouentis enim potentia est posse mouere, & actiua; moti uero posse moueri, & passiua. Ille igitur actus, ut per eum mouens, quod poterat mouere, mouet, actio est: vt vero per ipsum motũ mouetur, passio est, tamẽ re vnus act⁹ est, licet ratio, & ordo duplex sit, sicut idem est spatium duorum ad unum, & vnius ad duo. ratio verò diuersa est, nam duorum ad unum dupla est proportio, unius uero ad duo, subdupla. similiter idem est spatiũ accliue, id est, sursum, & decliue, id est, deorsum, sed ratio diuersa. ita idem motus & actus mouentis, & moti, sed ratio diuersa, ex parte illius actio est, ex parte uero huius, puta moti, passio.

Habet autem dubitationem rationalem. Tex. XIX.

Disputat in vtrãq; partẽ, etc. probat nõ esse eundẽ actum mouentis, & mobilis.

Circa id, quod dixerat, nempe eũdẽ esse actum agentis, & patientis, modo logice pro vtraque parte probabiliterque disputat. Primo probat, quod nõ sit vnus actus utriusq; duplici ratione. Prior; agentis actus est actio patiẽtis actus passio est; sed actio, & passio non sunt idẽ, nec ipsum agens, nec patiens, ergo nõ est vnus vtriusque actus.

1

Secundo, finis, & effectus actionis est alius a fine passionis. ergo non sunt idem actus. antecedens patet: finis enim, & effectus actionis est factum ipsum, finis vero passionis est effectus, id est, receptum. differt autem factum a recepto. ergo non est idem actus.

2

Cum igitur vtraque sint motus.

Probatur eundẽ esse actũ vtriusque.

Ex opposita parte argumentatur, ac probat, quod non sint duo actus, & motus. Vtitur autem hac diuisione. Si duo sunt motus actio, & passio, uel vterque est in agente, uel vterque in patiẽte, vel actio in agente, passio in patiente, vel è contra actio in patiente, passio in agente, quorum nullum fieri potest. Aristotel. non explicat primum membrum, quod uterque sit in agente, quia superius probatum est motum in mobili esse, saltẽ vnum motum in eo esse, si duo sint motus.

Vel actio in agẽte, passio ĩ patiente, uel è cõtra actio in patiẽte, passio in agente. Explicat 1. memb. rationis.

Quartũ uero excludit, ut exponit Themist. nempe, quod passio in agente actio sit

2. Memb. sit in patiente. Tunc inquit, erit æquiuocatio in nomine, ut actionem pro passione, & econtra sumamus.

3. Memb. Quod sit tertium mẽbrum sumamus, quod actio sit in agente, & passio in patiẽte, id etiam nõ potest esse, & probat vnico argumento. Si actio est in agente, cum actio sit motus, sicut passio, motus erit in agente: ergo omne agens mouetur, quod falsum est, vt diximus, quod non omne agens mouetur. Cum autem motum habeat, sequetur, quod aliquid habens motum non mouetur: quod impossibile est, sicut quod habeat aliquid albedinem, & non sit album.

Si autem vtraque in motu sunt.

2. Memb. Secundum membrum, quod restabat, nẽpe, quod vterque actus sit in mobili, impugnat dupliciter. Primo, quod actus alicuius non erit in ipso: actio enim, quæ agentis actus est, non erit in agente: ꝙ absurdum uidetur. Secundo, quod vnũ mouebitur duobus motibus tendentibus ad vnam formam, puta motu actionis, & motu passionis.

Et nota, quòd dicit unius, & ad unam formam: quia motibus secũdum diuersas formas potest vnicum subiectum moueri, vt sanationis, & calefactionis motu. Præterea duo subiecta duobus motib' ad vnã specie formam tendentibus, ut duabus calefactionibus moueri possunt: at unũ subiectum, & secundum vnam formam numero moueri duobus motibus fieri nequit. non igitur actio, & passio, si in mobili sunt, duo motus esse possunt.

At irrationabile est duorum specie.

Obijcit Aris. contra id qd est dictũ vnũ eẽ motum actionẽ, & passionem. 1. Opin.

Iterum redit ad impugnandum hoc, quod non sit unus actus probat multipliciter. Primo, quia diuersorum unus esset actus, puta agentis, & patientis, quæ diuersa sunt.

Secundo, si unus est actus actio, & passio, docere, & disciplina erunt idem.

Tertio, idem erit agere, & pati, docere, & discere.

Quarto, docens erit discens, & discens docens, & agens patiens, & econtra, cum vnus sit actus utriusque.

Nota. Aduertẽdum est autem, quod rationes superiores, quibus probauit non esse duos motus actionem, & passionem, sunt ueræ, & firmæ, hæ uero sunt contra ueritatem, ob id statim soluuntur an Arist. in seq.

An neque alterius actum. Tex. XX.

Solutio. Obiectio. Rationes has vltimas soluit, & duas etiam primas, quæ allatæ fuerunt contra ueram determinationem, puta, quod vnus sit actus actio, & passio, usque sit in patiente, & mobili.

Ad 1. Respondet igitur non esse inconueniẽs vnum actum esse duorum, ut doctio (si ita licet dicere) est actus docentis, & discẽtis, quando talis actus non est sic in vno quod ab altero pendeat. Cum uero unus actus est in aliquo, & simul, etiã ab alio procedens, tunc duorum unus potest esse actus re, sed ratione diuersus.

At si dicat. Motus sic est in mobili ꝙ non sit decisus, & separatus a mouente, id est, est in mobili, sed a mouẽte procedẽs, & dependens ob id duorũ est unus actus & motus, sed ut a mouente est, habet aliam rationem, ut in passo, & mobili est, rationem aliam, sicut id, quod est potentia simul potest actus esse, sed diuersa ratione. At si unus esset ratione, ut uestis, tunica, tunc non posset unicus esse duorum actus.

Motus est actus inter duo, mouens, ut pricipiũ, et mobile, vt subiectum. Aduerte igitur, quod motus est actus inter duo, uidelicet mobile, ut subiectum mouens, ut principium, nec sine utroque potest consistere, ob id unus potest esse duorum, ac ob id superius supposuit mouens, & mobile ad aliquid dici.

Neque necesse est docentem discere. Tex. XXI.

Ad tria alia argu. Hinc etiã nota duo aliqua posse eẽ idem Soluit alia tria ultima argumenta, dicens, quod si unum esset re, & ratione actio, & passio, ita ut utriusq; esset eadẽ essentialis definitio, tunc argumenta cõcluderent. At cum ratio diuersa sit, licet unus actus sit, non ob id tales prædicationes

re, diuersa rõne. nes sunt veræ. Hæc enim non insunt, nec competunt his, quæ quolibet modo sicut idem, sed quæ sunt idem re, & ratione. Et ponit exemplum, quomodo actio, & passio dicatur eadem re, sicut a Thebis ad Athenas, & ab Athenis ad Thebas ea, de via, sed ratio diuersa est, vt est ab Athenis, & ut est a Thebis, propter id non dicimus idem esse distare ab Athenis, & distare a Thebis; sic nec idem sunt ratione actio, & passio, nec agere, & pati, licet vnus re sit utriusque motus.

Omnino uere decere est. Tex. XXII.

Ne. ab solute negãdã eẽ hãc propositionem, actio est passio. COncludit propter diuersitaté rationis, quæ est inter actioné, & passionem, licet motus, cui istæ rationis diuersæ accidunt, vnus sit, esse absolute negandas illas propositiones actio est passio, doctio est disciplina: & dicere oportet actionem non est passionem cum actio sit motus ab hoc, passio motus in hoc, quæ duo ratione differunt.

Quid igitur motus sit. Tex. XXIII.

Concludit Aris. motum esse actũ potẽtiæ actiuæ, & passiuæ, sed diuersimode. EPilogat dicta, népe quid sit motus, in generali se dixisse, & ex tali definitio ne facile esse singulos motus in specie definire, vt alteratio actus est alterabilis, vt tale est, & augumentatio actus augumentabilis; vt tale est, & sic in reliquis.

At quia in definitione motus superiori non erat declaratum, de qua potẽtia esset sermo, de actiua, an passiua, cũ dictum est, motum esse actum entis in potentia: Cõstat autem, quod utroque modo illic sumitur potentia: ob id dicit modo, quod clarius procedet definitio motus sic: motus est actus actiui, & passiui, ut tale unũquodque est.

Simili modo singulas species definire poterimus: alteratio enim actus alterantis, & alterabilis, ut talia sunt, & simile in aliis, & hunc existimo esse uerum Aristotelis sensum in hoc textu.

Quæstio Prima. An motus sit per se in aliquo Prædicamento, et in quo Prædicamento. An uidelicet sit qualitas fluens, uel fluxus ipse qualitatis: & uia, an sit actio, uel passio, vel quid aliud?

MVlta, quæ de Motu dici possent, ac ipsius speciebus, ad alios pertinent Physicorum libros: hic solum ea, quæ ad ipsius naturam, & essentiam pertinent, tractabimus. *De quo agendum.*

Est igitur non parua difficultas, ad qđ genus motus spectet, & quæ eius sit esséntia, quod dubium tractauit D. Thomas hic in digressione, tex. 22. Albertus tra. 1. c. 3. & Auic. 2. lib. sufficientię, c. 2. & Simpl. in Prædic.

Sunt autem uariæ de hoc sentẽtiæ, & omnes pene in hoc conueniunt, esse fluxum quendam, sed tamen uaria ratione differunt, & in diuersis Prædicamentis eũ collocarunt. *Varię sẽtentię circa essẽtiã motus.*

Dubitandi autem causam præbent aliqua Aristotelis loca inter se, vt videtur, nõ ita consentientia. Nam in Prædicamentis motum connumerat inter species quantitatis; deinde extra prædicamenta reponit in post prædicamentis. Hoc loco videtur dicere esse actionem, uel passionem, actum uidelicet actiui, uel passiui. At in Metaphysicis ait, motum esse quantum per accidens. *1. Opin. Auer.*

Prima igitur opinio est Auerrois, hoc libro, com. 4. qui dicit motum cõsiderari posse dupliciter, uno modo pro forma ipsa fluente secundum acquisitionem partis post partem, ut est calor imperfectus, qui in acquisitione est successurus, & ista est, inquit, consideratio uera, & ad locũ præsentem pertinet, ubi res secundum ueritatem tractatur, & sic motus non est in prædicamento alio, quam ubi est sua forma: nã forma imperfecta, quæ motus est, nõ differt essentialiter a forma perfecta: unde fit, ꝙ motus sit analogum ad istas motus species, quæ sunt secundum diuersas formas Prædicamentorum, & in hoc conuenit Auerroes cum Simplicio, & cũ quibusdam aliis Græcis, & cum Alberto.

Altero

Altero, inquit, modo motus pro via in formam consideratur, & sic ab Aristotele in prædicamento ponitur in prædicamento passionis: & dicit hoc esse secundũ sententiam communem, & famosam: sed non ita veram. Hæc est eorum opinio.

Reijcitur Auer. sen ten. Sed contra hoc illud est. Primo, quod si formaliter loqui volumus, forma fluens duo includit, formam, & fluxum. esset igitur ens per accidens ipse, si esset forma fluens.

2 Secundo, quia fluxus, vt fluxus, formaliter non est forma, cuius est fluxus: oportet igitur assignare in quo propriè sit prædicamento fluxus. vt fluxus: atq; adeo non effugitur difficultas, si dicatur secundum antiquorum communem sententiam esse passionem: sed oportet secundum veritatem dicere, in quo sit prædicamento.

3 Tertio, quia localis motus non potest dici forma fluens, nec patium fluens, nec locus fluens, sed esse solum videtur ipse fluxus per spatium.

4 Quarto, quia generatio motus est, & non est forma imperfecte fluens secundum partes, cum in instanti acquiratur.

Solut. pro Auer. Ad hoc respondet Iandunus. q. 2. quod generatio dupliciter sumitur: Vno modo pro ipsa mutatione substantialis formæ, quæ in instanti fit, & sic non est motus generatio: altero modo pro alteratione præuia generationi: non enim est generatio nisi præcedat alteratio secundum qualitates disponentes: & sic est motus generatio pro illa alteratione, & tunc est ille fluxus in qualitatibus.

Ita respondent etiam quidam alij, qui dicunt cum secunda opinione sequenti, motum non esse qualitatem fluentem, sed esse fluxum, & tendentiam formæ imperfectæ ad perfectam.

Confutatio solut. Sed hæc solutio mihi non placet, imò generatio ipsius substantiæ motus est dicenda: 1 vt in præsenti definitur motus: 2 actus entis in potentia; & actus actiui, & passiui, & patet apertè, nam hic distinguuntur quatuor motus, quorum vnus est generatio, & corruptio, qui si pro alteratione sumitur non esset distinctus essentialiter ab ea.

Præterea Simplicius 5. Physic. & Sanct. Thom. dicunt quod motus hic definitus est in genere latè sumpto vocabulo, vt omnem mutationem includit.

3 Præterea, quia generatio est vera actio & vera passio, generare agere est, generari moueri, ergo motus est, nam esse actum actiui, & passiui essentialiter motus est, non igitur sententia hæc uidetur vera.

2. Opinio Gilberti. Secunda sententia est Gilberti lib. sex. Principiorũ, qui putat motum esse in prædicamento actionis, quia motus est forma procedens, sed hęc primo ab ipso agẽte procedit, ergo motus ad actionem potius pertinet. Sed hæc opinio satis fuit ab Aristo. in textu reprobata, cum motus sit potius actus mobilis, & in ipso mobili, non in mouente.

3. opinio aliorum. Reijcitur utraque sent. Alii tertio ad passionem referunt, cum motus in patiente subiectetur.

Sed nec hæc sentẽtia est vera, quia motus tam est actus actiui, quàm passiui, nõ ergo magis ad hoc genus, scilicet passionis, quam ad illud genus actionis referri ab his debuit. Secundo deinde, quia motus inter postprædicamenta, aut in prędicamento quantitatis collocatur, at actio & passio diuersa constituunt prędicamenta. Tertio, quia si passio est motus, ergo & actio erit correlatiuum erit motus, ita erũt duo motus, vnum correlatiuum alterius, quod est absurdum.

4. opinio. Alii sunt in quarta sententia, nempe motum formaliter, uidelicet pro fluxu, & fieri, esse genus quoddã superius actione, & passione.

Reijcitur hæc opin. Sed hæc sententia nõ est tenenda, quia iam actio, & passio non essent duo prædicamenta, quod est contra Aristotelem, & modo id verum esse supponimus, in Logica enim numerus prædicamentorum probatus est.

5. opinio. Quarta opinio est cuiusdam, quod ratio prima motus non est forma, nec ad formam via, sed quod sit actus existentis in potentia, uia igitur illa in formam, materiale est motus, & hoc videtur esse Aristotelis qui definitione sua non aliud esse motum dixit, quam actum potentia, ut potentia est, At definitio formale rei explicat.

Ex hoc infert, quod cum esse actum potentiæ non sit uniuocum, nec unã dicens rationẽ, alius enim est actus actiuæ, alius passiuę potentię, quod etiam motus erit

ana-

analogus, id enim docet Aristoteles, 7. Phys. tex. 16. nec inconueniens est, quod analogum definitione definiatur analoga, ut hic docet Simplicius, cum igitur sit motus analogum, ait, non exquirendam in eo aliquam rationē communem actioni, & passioni, sed sola est communitas nominis. nam actio est actus potentiæ actiuæ, passio passiuæ: quando uero actū potentiæ in communi aliquis sumit, seu motum, analogum quid, & solam uocē communem sumit: & idem in quouis motu particulari considerandum ait, ut calefactio est analogum ad calefactionem actiuam, quæ est actio calefacientis, & actus actiui: & ad passiuam, quæ est actus passiui, scilicet, passio, atque in cæteris motibus.

Vnde concludit, quod actio, & passio formaliter sunt motus, & quod formaliter sunt duo motus, & duo actus, sed re nō nisi unus, puta una uia in formam, & vnum medium inter agens, & patiens.

Hinc ait, quod si motum materialiter consideremus, reducitur ad prædicamentum ipsius formæ: est.n. sic uia in formā, ut cōis dicit opinio: at si formaliter, ut actus est potentiæ, duo ille prædicamenta facit, quia sunt duo act⁹ formaliter actio, & passio, quæ uniuoce non conueniunt: alios autem asserit, quod materiale est motus, puta uiam in formam, seu fluxū, formale esse, putasse.

Reijcitur 5. opinio. Reijcitur hæc quinta opinio. Primo quia, si in motu hæc opinio distinguit materiale, & formale, iam faceret motum esse aliquid compositū ex duobus accidentibus: ex illo, inquam, materiali, & formali, uidelicet fluxu, & actione, uel fluxu, & passione, atque adeo, nec vnum esse accidēs, neque ens per se, sed aggregatum ex duplici accidentali ratione, materialis, & formalis. ut album in concreto, & alia accidentium concreta.

2 Secundo. Quia superest adhuc per se de illo ipso materiali difficultas, nempe de fluxu per se, ut fluxus est, si non est per se motus, quæ ergo res sit per se, ut talis, & cuius prædicamenti: nil autem per se, ut talis esse uidetur, nisi ipsemet motus, similiter & de ipso per se formali, s. actione, ut actio, & passione, ut passio, etiam secluso fluxu, quæ sint res.

3 Tertio: quia si formale motus est actio, & passio, ergo duo sunt motus formaliter, nam actio formaliter non est passio, nec passio formaliter est actio: ergo in quouis motu duos simul esse motus formaliter dicemus, quod est absurdū, & paradoxū, ut duo sint simul motus locales, cū res mouetur localiter, duas simul augmentationes formaliter, cum res augetur, & ita in cæteris, nā si motus est actio, & passio, & ubicūque est actio, est passio, & econtra: ergo ubicunque unus erit motus, erūt duo formales motus, quod est absurdum: quod absurdum cum concedat hæc opinio, est planè reijcienda.

4 Quarto, sequitur etiam hos formales motus esse correlatiuos, si sunt formaliter actio, & passio, si quidem actio, & passio sunt formaliter inter correlatiua.

5 Quinto? sequitur etiam quod motus, ut motus, non sit res absoluta, sed res relatiua; nam actio, & passio res sunt formaliter relatiuæ, & sibiinuicem oppositæ.

6 Sexto: quia actio, ut actio per se non dicit successionem, cum possit esse actio in instanti, & similiter passio, ut passio, sed abstrahunt a successione, & ab instanti. at motus saltem proprie acceptus per se; & in se dicit successionem, ut successiuè fiat, & quod nunc mouetur antea mouebatur & posthac mouebitur, ut latè ostendit Aristoteles superius. At quod agit, non est necesse, quod potius egerit, & posthac etiam agat, neque quod patitur etiam patiatur postea, & antea pateretur, cum (ut diximus) esse possint actiones instantaneæ; neque in sua intrinseca ratione hoc per se includet ipsum agere, ut antea, & postea sit actio.

7 Septimo, hinc etiam fit contra eādem opinionem, motum non esse analogum superius ad actionem, & passionem, quandoquidem aliqua est actio, quæ proprie non est motus, præsertim, quia si concederetur esse quid commune ad actionē, & passionem, uniuocum potius censeri posset, quam analogum. nam non apparet analogia actionis ad passionem, uel contra, nō magis quam inter alia quæuis correlatiua, ut patris ad filium, & contra; non enim uni propter alterum conueniet, aut per alterum, nec prius uni quam alteri, cū sint correllatiua actio, & passio.

Octauo;

Octauo: quia in motu, imò etiam in omni mutatione alii sunt, & aliter assignantur, & diuersa longè ratione termini a quo, & ad quem, & id, quod per motum fit, vel acquiritur, quam in actione, uel in passione.

Nam primo motus præsupponit mobile, quod moueatur: & in quo fit motus, vt in subiecto: at actis, seu effectis non præsupponit inquantum talis, subiectum: nam etiam agens potest sibi fabricare subiectum, & in subiecto postea operari, & agere, vt in creatione Deus, & artifices plerique sic parant materiam, in quam agant.

Deinde in motu sunt hæc tria: Et quod mouet, scilicet mouens v.g. ignis, & quod mouetur, nempe mobile v.g. aqua, & calor, quo aqua mouetur, quo videlicet calefacit: Si actionis vero terminos consideremus, reperiemus esse diuersos, erit quidē ignis agens, sed tamen aqua non est, quæ agitur, seu efficitur, est autem aqua, quæ vere mouetur, & fit aqua calida, sed non mouetur aqua calida.

Et in motu locali idem reperitur, nam mobile, vt puta corpus, mouetur, sed non dicitur fieri id mobile, puta corpus, & mouens mouet illud, sed non dicimus mouens facere mobile.

Dicimus item agens, ut ignem facere calorem in aqua, & fieri motum in mobili, non autem moueri motū, vel mouens mouere calorem.

Quamobrem perspicue apparent alii termini a quo, & ad quē, & id quod fit, & aliter in motu, aliter in actione, & passione assignari. Nō ergo dici potest, motum formaliter idem esse, ꝙ actionem, & passionem.

Sexta sententia est Diui Thomę, & Auicennæ, quam sequuntur multi ex discipulis D. Thomæ, & est modo communi or, motum dupliciter posse considerari: Vel pro forma fluente, quæ acquiritur, & hoc modo est in prædicamento ipsius formę, sicut & ipsa forma permanēs, Vel pro ipsa acquisitione, & fluxu formæ, & hæc est vera ratio, & intrinseca motus ipsius. Hæc sententia, quoniam & verior est, & Aristoteli conformior, a nobis erit fusius explicanda.

6. opi. uera D. Th. & com.

Aduertendum est ergo primo, quod in motu Physico sunt omnia ista, agens, patiens, (siue hæc duo sunt supposita, siue vnum, habens tamen rationes, & principia diuersa, vt cum aliquid mouet se;) vlterius est forma acquisita, est via, & medium, quo acquiritur, & hæc ipsa est motus formaliter, nec enim motus est agēs, nec patiens, nec forma, sed illa via, vt via in formam est.

1. Fundamentum. In motu sunt quatuor, agēs patiēs, forma, et uia ad formā.

Itaque motus formaliter est illa uia, & medium, & operatio, qua forma acquiritur, quatenus est actus potentiæ, siue actiuę, siue passiuæ, id est quatenus per talem viam, & operationem agens siue patiens dicuntur esse in actu imperfecto.

Aduertendum secundo, quod ista via, quam formaliter dicimus esse motum, non est opus, quod sit successiua: licet enim in instanti fit, adhuc medium est inter agens, & patiens, & id sufficit, vt actio, vel passio, & motus sit. Vnde, ut supra dicebam, generatio verè est motus, lato accepto uocabulo: quod si aliquando, nempe in libro 5. Aristoteles dicit, Generationem non esse motum, illic motum, non ut hic definitus est, sumpsit, sed rectè, ut supra ex Simplicio, & S. Thoma notaui, pro motu, cuius subiectum est aliquid in actu perfecto, & preterea habens contrarium aliquod, quod resistit introductioni illius formæ, qualis motus est alteratio, augmentatio, & latio.

2. Fundamentum. Via ad formam pōt esse successiua, uel instantanea.

Tertio aduerte, ut deueniamus ad motum propriè dictum, in ipso esse quadruplicem diuisibilitatem, ex quibus videndum est, quęnam insint ipsi per accidēs, vt illis exclusis remaneat propria, & intrinseca ratio motus.

3. Fundamentum. Quadruplex diuisibilitas ī motu.

1 Prima diuisibilitas est, quam possumus vocare subiectiuam, cum enim motus accidens quoddam materiale sit, non potest non extendi ad extensionem subiecti in quo est, & de hac diuisibilitate agit Aristoteles 6. Physi. a Tex. 33. vsque ad 36, hæc certum est ipsi per accidens competere, vt & cæteris accidentibus, quare non erit ipsius ratio formalis.

2 Secunda est, quæ sumitur ex spatio, ut prima pars motus sit illa, quæ in prima parte spatii: & quod dico de spatio in motu locali, dico etiam de latitudine illa intensiua in qualitate, & extēsiua in quantitate. Et hæc etiam diuisibilitas, non est dubiam,

dubium, quin non sit ratio formalis motus, datur enim illa & in spatio,& qualitate ante,& post omnē motum, & de hac agit Aristoteles.4.Physic.tex.99.

3 Tertia est, quæ est propria motus,nempe successio illa, uel acquisitio successiua diuersorum situum in latitudine, vel terminorū in qualitatibus, & quantitatibus, quam esse ab illa secunda distinctam est manifestum, cum illa possit sine hac reperiri,& hæc est,quam dicimus, intrinsece esse motum,de qua agit Aristoteles hic.

4 Quarta est successio motus penes moram, vt sit unius horæ uel duarum, &c.& hæc est formaliter tempus, quam esse ab illa tertia distinctam est manifestum : acquisitio enim successiua eiusdem spatij, uel qualitatis modo sit in hora, modo in duabus horis,&c.verbi gratia,ut homo ęgrotus in duabus, vel tribus horis sanatur, & simile.cum ergo illa diuisibilitas sit eadem mora variata, non est dubium quin distinguatur,& de hac agit Aristoteles 4.Physic.a tex.100.ubi hanc moram constituit esse tempus.

4. fund. In quo sint prædicamento illæ diuisibilitates. Quarto aduerte illam primam diuisibilitatem esse in prædicamento quantitatis,ut manifestum est.Secunda uero,si est latitudo spatij,est in eodem prædicamento quantitatis. At si est latitudo in qualitate cum sit modus quidam ipsius, erit reductiue in quantitate.Quarta autem quoniam habet propriam,& completam rationem entis,& est diuisibilitas distincta a cæteris, debet habere sedem propriam, unde constituit propriam speciem quantitatis, ut videre est in Prædicamentis & 5.Metaph.cap.de quantitate. At tertia illa diuisibilitas,licet sit a cæteris distincta, non tamen habet completam rationem entis, vnde non potest esse distincta species quantitatis.

5. fund. Quod requiratur esse rem perfectā, ut faciat speciem in aliquo prædicamento. Pro quo quinto aduerte,vt aliquid faciat speciem in prædicamento, non sufficere vt habeat propriam rationem illius prædicamenti a cæteris distinctam:habēt enim materia,& forma,tñ non sunt species substantiæ, sed præterea oportere,ut habeat esse completum, vt non sit pars, vel via, vel motus alterius. Hinc ergo differunt mora illa temporis, & successio motus, quod mora illa in ratione moræ non est uia ad aliud,nec pars alterius,sed passio;esse autem passionem non tollit rationem speciei,at uero motus, licet habeat illam propriam diuisibilitatem, tamen quia illa est in ratione uiæ,est in ratione entis,imperfecti, vnde non potest constituere nouam speciem prædicamentalem.

Sexto aduerte hinc conciliari loca Aristotelis. Hinc enim videtur tribuere verā diuisibilitatem propriam quantitatis, at in prædicamentis cap.de quantitate,& in 5.Metaphysicæ,capit.de quanto, ait esse quantum per accidens, quod recte factū est,hic enim,quia agebat de diuisibilitate abstrahendo ab ente perfecto, & imperfecto,eam illi tribuit : at uero in illis locis,quoniam quærit eam diuisibilitatem, quæ requiritur ad constituendam nouam speciem,& hanc non habet motus, nisi per accidens a subiecto spatio,vel tempore,ideo illum connumerat inter quanta per accidens. *6 fund. quomodo concilientur loca Arist.*

His suppositis sit prima conclusio.Motus intrinseca rō est esse uiam ad formā, seu fluxū formæ,quæ si sit successiue, erit proprie motus,si in instanti,erit mutatio. *1. Conclu.*

1 Quod ergo sit ille fluxus,& uia ad formam ex dictis maxime in tertio notabili manifestum est,cum illa diuisibilitas, & fluxus formę nullius alterius rei possit esse propria & necesse sit assignari cuius sit.

2 Et ex cōmuni etiam modo concipiendi:omnes.n.motum cum fluxu quodam a termino ad terminum intelligunt.

3 Et præterea impossibile est ad terminū peruenire,nisi uia præcedente, nec aliud potest intelligi, quam per uiam ad terminum accedere,saltem ratione distinctam: nam aliud est ire,aliud peruenire.

Secunda conclusio. motus proprie dictus,prout distinguitur a mutatione,intrīsece,& essentialiter includit,quod ille fluxus sit successiuus,& non instantaneus. *2. Concl.*

1 Probatur primo. Nam alias peto de illo fluxu formaliter,an habeat esse permanens,vel successiuum.Si secūdum, habeo intentum. Si primum,contra sequeretur id,quod habet totum suum esse simul, & est permanens intrinsece, posse extrinsece recipere contradictorium suæ essentiæ quod mihi magis uidetur implicare,quā id,de quo disputat Aristoteles primo de cœlo, a tex. 10. videlicet, vt est incor-

ruptibile per naturam, extrinsece possit corrumpi.

2 Secundo, id per quod aliquid a cæteris essentialiter differt, per id etiam formaliter constituitur, ex Porphyrio in cap. de Differentia. sed in nullo possumus fingere differre motum a mutatione instantanea, nisi per hanc successionem: ergo. Probatur minor: non enim differt indiuisibilitate subiectiua, habet enim eandem illuminatio, non indiuisibilitate latitudinis, quod uidelicet motus sit uia ad rem habentem latitudinem. est enim idem in illuminatione, quæ tamen proprie est mutatio, non in successione temporis. probaui enim iam illam esse extrinsecam motui, ergo non etiam in diuisibilitate intensionis formæ, seu graduum, qui acquiruntur, nam etiam hoc cernimus in illuminatione, ergo superest vt in hoc solo distinguatur motus a mutatione, quod in illo fluxus ipse est successiuus intrinsece, at in mutatione instantaneus.

3 Tertio accipiamus hanc successionem, quam dicunt esse intrinsecam, & separemus illam a motu, seu fluxu, quæro. Aut esset sic considerata mutatio proprie dicta, & hoc non, ut supponimus. Aut esset instantanea, & sic rursus esset proprie dicta mutatio. Aut abstraheret a successione, & instantaneo, & tunc esset mutationis tertia quædam species, nec successiua, nec instantanea. Preterea si motus proprie dictus abstrahit in sua ratione a successione, ergo etiam mutatio proprie dicta abstrahet ab instantaneo, quare rursus relinqueretur eadem prorsus intrinseca ratio mutationis proprie dictæ, & motus proprie dicti, quod est absurdum, & falsum. igitur per fluxum abstrahēdo in vniuersum a successiuo & instantaneo, explicatur essentia ipsa motus in communi, late accepto vocabulo, quæ postea per successiuum cōtrahitur ad motum propriū, & per instātaneum contrahitur ad mutationem propriam, nam sicut instans, & tempus differunt specie, ita etiam motus proprie, & mutatio proprie, licet in communi conueniant.

Obiec. contra positā sententiā *1. Obiec.* Sunt tamen præcipua quædam dubia, & obiectiones aliquot contra hanc communem opinionem, quas oportet dissoluere. Prima obiectio. Actio etiam ipsa agentis est successiua, & passio, scilicet ipsum agere, & pati, ergo iam erunt tres fluxus, vnus formæ, seu spatij, qui est motus, alter actionis, alter passionis, & ita erunt tres fluxus.

Respondēdum est, quod est solus unus fluxus formæ, seu spatij formaliter, qui est ipsemet motus, a quo extrinseca denominatione denominantur successiua hæc omnia, & mouens mouere dicitur successiue, & mobile moueri successiue, & formam fieri successiue seu spatium pertransiri, uel acquiri, successiue, & agens producere formam successiue, & patiens recipere formam successiue, & ipsum motum esse successiuum, sed motus quidem formaliter, & intrinsece alia uero extrinseca ab ipsa denominatione, ac de his hactenus. *Solutio.*

Secunda obiectio. Videtur aliud esse fluxum formæ, aliud vero esse uiam in formam ipsam. nam si formalem rationem ipsam per se spectemus, via est ante terminum saltem natura prior, nam est ad terminum, & ita uia ad ubi, ad calorē, ideo erit ante calorem, & ante ipsum ubi, quod acquiritur, saltem natura, at fluxus formæ videtur quid consequens ad formam, & esse posterius natura, nam ut aliquid fluat oportet ut prius sit, & si nō sit, fluere non potest. *2. Obiec.*

Respondeo. Duplex est fluxus formæ, seu duobus illum modis possumus imaginari. Vnus modus est sicut fluit aqua, oleum, vel butyrum liquefactum, & hoc modo prius est forma, & deinde fluxus, vt in argumento obijciebatur, siue fluat motu locali, siue fluat deficiendo paulatim. Alter modus est, vt fluxus formæ, sicut dicimus fluxum specierū visibilium ex obiecto, fluxum luminis ex luminoso, in quo vna species post alteram emanat, & fit, in priori natura hæc illam præcedit per spatium se diffundendo, & unum lumen post alterum, licet in eodem instāti temporis, sicut etiam est fluxus soni successiuus, & fluxus etiam odoris per medium, & talem fluxum possemus cōmode vocare acquisitionem formæ successiuam, siue emanationem successiuam, hic autem uia ipsa est ad formam, & ante ipsam formam, saltē natura prior, & talis formæ fluxus est motus. Et nota solutionem. *Solutio.*

Tertia

3. obiect. Tertia obiectio. In motu locali apparet quidem esse viam ad ubi, quod per illum acquiritur; sed non apparet, si fluxus sit, cuius rei sit fluxus: non enim mobilis, neque spatij, nec ubi, nec loci fluxus, nã hæc omnia sunt permanentia, uel in instanti acquiruntur: ergo non uidetur hic saltem motus esse fluxus, sed uia ad terminum, uidelicet ad ubi. Confirmatur hoc sic, quia fluxus dicit successionem: at generatio fit in instanti: ergo generatio non esset fluxus, sed solum uia ad formam substantialem.

Solutio. Respondeo Non omnes motus habent eandem rationem fluxus, sed ut differunt natura, ita & fluxu. Dicimus ergo motum localem esse fluxum non formæ alicuius: sed termini successiuam esse acquisitioné, alterius, inquam, & alterius ubi, atq; adeo vbicationem ipsam paulatim succedere, & fieri successiue. Potest autem hic fluxus proprie uocari, fluxus per spatium, sicut alii motus, fluxus per formam. Sed in hoc differunt, quod in aliis acquiritur forma, & manet acquisita, & augetur eadem, uel contra aucta minuitur: at in hoc fluxu terminus acquisitus, uidelicet, ubi, non manet, sed corrumpitur, & ad aliud transitur.

4. Obiect. Quarta obiectio. Fluxus dicit successionem: at generatio, & corruptio fit in instanti: ergo generatio, & corruptio non esset fluxus, & ita non esset motus, si motus est fluxus.

Solutio. Respondeo. Quod (ut antea diximus,) motus large, ut complectitur mutationes etiam instantaneas, non dicit successioné, sed abstrahit a successione, & ab instanti. Diximus autem generationem, & corruptioné esse quidem motus large accepto uocabulo, ut sunt actus entis in potentia, sed non stricte, cum fiant in instanti. Ita ergo nunc diximus fluxum esse duplicem, & successiuum in motu proprie dicto, & fluxum instantaneum, quæ est illa emanatio instantanea, seu acquisitio instantanea in mutationibus, seu motibus improprie dictis, qualis est generatio, & corruptio, ac de his hactenus.

An actio sit in agente, & quæ ipsa res sit actio. Quæst. II.

Sensus quæstionis. Non est hic quæstio de actione immanéte, hanc enim certum est non esse extra suum principium effectiuũ, quales sunt volutiones, & cognitiones, quæ in ipsis sistunt potentijs. sed est quæstio de actione transeunte, puta de actione, per quam fit mutatio subiecti exterioris, vt de calefactione, qua calefit aqua, an sit talis actio in igne, an in aqua, quæ patitur, similiter de alijs huiusmodi actionibus.

Circa hoc tres existunt præcipue senté tiæ. Prima est quorundam Thomistarũ, qui putant in agente esse quatuor. est videlicet ipsa substantia, puta ignis. est virtus actiua, nempe calor. est relatio ad ipsum passum, & est entitas inter ipsam virtutem actiuam, & relationem, quæ entitas absoluta est fundamentum relationis, & talis est actio, quæ in agente est. Vnde primum est ipse ignis. secundo virtus, scilicet calor, tertio ipsa actio, quarto fundamentum relationis superuenientis.

1. ratio huius opin. Primum argumentum huius sententiæ est ex Arist. 8. Phys. tex. 15. quod si Deus de nouo produceret mundum, quod mutaretur. Est igitur argumentum. Si Deus producendo mundum mutatur secundũ Arist. sententiam: ergo aliquid in se recipit, non videtur quod hoc sit, nisi ipsa actio. est ergo actio in agente, si nihil enim reciperet, non mutaretur.

2 Secũdum. Sit unus ignis, qui comburat duo ligna, tunc uel est una actio, uel duæ. dicere quod duæ, videtur absurdum, cum vnicum sit agens. si uero una, ergo est in agente. si enim in patiente esset, non una, sed duæ essent, cum sint duo passiua.

3 Tertium. Esse agens, est effectus formalis, sicut esse album. sed esse formale non est, nisi a forma inhærente. ergo agens nõ dicetur, nisi per actionem sibi inhærentem, sicut nec esse album, nisi per albedinem in se.

4 Quartum. Cuius est potentia, eiusdem est actus. sed potentia, & virtus actiua est in ipso agente: ergo etiam actio ipsa.

5 Quintum. Perfectio est in eo, cuius est

perfectio, sed actio est perfectio agentis: ergo est in ipso Hæc sunt argumenta precipua pro hac sententia.

2. Opinio. Secunda sententia est Scotistarum, qui dicūt in agēte esse duas relationes. Vnam ad ipsum effectum, vt ignis ad calorem, & aquæ ad frigiditatem: alia est relatio ipsius agentis ad subiectum patiens, & dicunt hanc relationem posteriorum; esse actionem, quæ in ipso agente est.

1. Rō pro 2. opin. Mouetur ad hoc: quia actio, & passio formaliter relatione distinguuntur: ergo actio formaliter relatio ipsa est: nam motus est in passo, vt in subiecto: sed actio, quæ relatio est, & causa illius motus, in agente est, sicut etiam passio, quæ relatio est etiam, in patiente est: hæc est horum opinio.

3 Tertia opinio est communis Thomistarum, quam habet Sonci. 5. Meta. q. 37. dicunt isti quod actio dicit fluxū formæ, qui motus est formaliter, relationem tamen agētis minus principaliter, & in obliquo: vnde constituunt isti, quod forma si consideretur in esse quieto, dicitur aut qualitas, aut quantitas, aut vbi: si vero vt est in fluxu, & tendentia ex imperfecta ad perfectam, sic est motus: si vero consideretur vt est in fluxu, sed cum relatione agentis ad passum, actio est, cum relatione autē passi, & recipientis, passio.

Dicunt igitur, quod actio ratione motus in patiente est: ratione uero relationis in agente.

Differt hæc opinio a secunda præcedente, quod secunda actionem principaliter, & formaliter dicit esse relationem agentis: ista vero principaliter, & formaliter motum, secundario, & ex connotatione, relationem importat.

2. Rō pro 3. opin. Mouentur ad hoc: quia cum actio, & passio vna sint res eadem inquam qualitas, vel quantitas, idemve motus, nisi relationes importent, distingui inter se non possent: cōstat autem distingui, cum sint duo prædicamenta diuersa. Hæ sunt opiniones præcipue, fideliter expositæ.

4. sent. authoris. 1. Concl. 1. fund. Sit prima conclusio. Motus non dicit rationem vnam communem actioni, & passioni, si motus formaliter sumatur.

Aduertēdum enim est, quod hæc quinque sunt in quauis actione consideranda. Agens, Patiens, Forma, quæ fit, fluxus formæ, & Respectus ac relationes variæ, inter hæc consequentes, quocunque inter se modo conferantur, vt agentis ad formam vel ad patiēs, uel ad fluxum formæ, uel contra item horum, & aliorum inter se uaria ratione.

Probatur autem conclusio præsertim contra tertiam opinionem, quæ communis est Thomistarum. Si actio, & passio dicunt unum & eūdem motum formaliter, tunc uel talis motus est formale actionis, & passionis, uel illa relatio agentis, & patientis: si motus est, ergo non differunt formaliter, nec sunt duo prædicamenta diuersa: si relatio est, ergo iā actio, & passio sunt relationes essentialiter, quod est falsum, & ipsi multum abhorrent: non ergo motus formaliter unus, & idem est actioni, & passioni. Probatur concl. contra 3. opi.

3 Secundo. Si actio, uel passio dicunt simul motū, & relationem determinatè ad ipsum motum: ergo iam non sunt conceptus simplices generalissima illa, cum in conceptum motus, & in conceptum relationis soluantur.

Tertio contra Scotum. Si actio, & passio formaliter sunt motus, ergo non sunt relatio, relatio enim non est motus.

4 Quarto. Relatio agentis restat cessante actione: ergo illa non est actio. quod si dicant, quod talis ratio non est actio. dicas ergo non tantum relatio actio erat formaliter.

2. Secunda cōclusio. Actio, & passio sunt realiter quidem res eadem, uidelicet una uia, & operatio, & fluxus seu ipsa forma fluens, ac etiam permanens, res denique facta, & in altero recepta, tamen ratione duplex est. ut enim agentis est, actio, ut patientis est, passio dicitur. & hæc conclusio nota est ex præcedenti. Nam hæc considеratur, uel ut procedit ab agente, & sic est actio eius: uel ut recipitur in recipiente, & sic est passio. Hæc autem conclusio est expressa Aristo. in tex.

3. Tertia conclusio. Actio hæc, de qua loquimur, est in patiente per se, in agēte uero per accidens: loquimur autem tanquā in subiecto. Hæc conclusio satis est nota in textu, & ex ratione Arist. Si enim actio esset in agente, tunc omne agens moueretur. actio enim motus est, id autem aperte est falsum.

De

Nota. Declaratur tamen conclusio, cum dicimus, agens per accidens moueri, non sem per intelligas, quod illo motu, quo mouet sed diuerso, v.g. Cum ferrum cadens agit in aquam, mouetur non illo motu, quo agit: nam per calefactioné agit in aquam, & hæc in aqua est, per frigefactionem vero, quæ in ipso est: ab aqua mouetur, vnde vt patiens est, motum in se habet: aliquando accidit, φ eodem motu quo mouet, moueatur, sed per accidens, vt cum quis mouet seipsum.

4. Conclu. Quarta conclusio. Ad hanc actionem dictam, & passionem consequitur quædã relatio agentis ad passum, & ad rem factam, & vicissim patientis ad vtrũque, & contra: quæ etiam iisdem nominibus actionis, & passionis significari solent, quę non tam actio, & passio dici dèrent, quã relatio actionis, & passionis: certum.n.est oriri vicissim inter hæc respectus, & relationes, seu habitudines quasdam inter se, cum non eodem modo se habeant inter se sicut antea.

Responsio ad arg. 1. Opin. Ad 1. Per hæc facile erit ad argumenta respõdere. Ad primum primæ opinionis respõdeo, quod non dicit Ari. quod illo motu quo Deus faceret mundum, moueretur, sed φ alio: quia ipse putabat, quod ut de nouo ageret, oportebat mutari voluntaté ipsius, vt de nouo vellet aliquid, vnde textus nihil facit cõtra nos. Verum est quod in eo decipitur Arist. quia etiam si de nouo faceret, vt re vera fecit, nõ ob id mutatus est, nam ab æterno voluntatem illam habuit, & ex æterna voluntate tunc facié di mundum processit mundus in tempore. sed de hoc aliàs dicendum.

Ad 2. Ad secundum dico, quod ex parte passibilium sunt duo actus, & duæ potentiæ, ob id duæ passiones; at ex parte agentis vnica potentia, & vnus processus, propterea vna est actio, nõ enim opus est, quod insit actio agenti, vt dicatur vna, sed quod ab vno agente sic procedat.

Quamuis nihil uetat ibi duas dicere actiones, vel totales, si separata essẽt ligna, vel partiales, si sunt coniuncta, siquidem diuersos numero colores utrobique producit, & diuersis motib. alterationis saltem partialibus.

Ad 3. Ad tertium dico, quod esse agẽs, & agere, non est omnino formalis denominatio, sicut esse album, tamen est denominatio formalis non habentis in se formam, sed formæ ab ipso dimanãtis, & procedétis, & a tali forma denominatio sumi potest, etsi non inhæreat denominatio, vt etiam in textu dixit Arist.

Ad 4. Ad quartum dico, cuius est potentia, eiusdem & actus est, sed quod non semper illi inhæreat, sed quod inhæreat, vel ab ipsa procedat.

Ad 5. Et similiter respondetur ad quintum, non.n.opus est, quod omnis perfectio sit interna, quamuis aliqui dicant actiones transeuntes non esse perfectiones agentium, sed mihi non placet nam in vniuersum actus agentium naturalium sunt etiã perfectiones, vel certæ uię ad perfectioné suam, naturalis.n.actus perfectio est, & hæc omnia ex ipso Arist deducuntur. Verum est autem, quod si actus agentis non tenderet ad propriam perfectioné acquirendam, sed ad perficiendum aliud subiectum, quod quidem posset accidere, cum res in se esset omnino perfecta, ut in perfecto artifice aliquid operante, ut etiã in Deo mundum fabricante, & gubernante contingit, tunc per talem actionem non perficeret seipsum, sed aliud, nempe opus quod facit, atq; ita Arist. 6. Eth. concedit prudentiam ab arte in eo differre, φ prudentia seipsam perficiat, ars vero alia a se, & res quas facit. & ex dictis liquet solutio ad aliarum opinionum fundamenta.

An motus distinguatur a suo termino. Quæstio. III.

Diximus motum esse uiam in formam aliquam, puta qualitatem, quantitatem, substantiam, & locum: modo dubitatur, an talis uia seu fluxus, & motus, ab ipso termino, & forma in quã tendit, distinguatur.

1. Opin. Et circa hoc est prima sententia Pau. Ven. dicentis motum esse entitatem quandam successiuam absolutam, realiter distinctam ab ipsa forma, ut calefactio est entitas realiter distincta a calore, & subiecto, & non est relatiua, sed absoluta, & successiua, quæ non permanet, quando forma est acquisita, idem dicit de motu locali,

cali,est.n.entitas a mobili realiter distincta,similiter generatio, & corruptio sunt entitates realiter a formis distinctæ, licet non sint successiuæ.

1. Ratio. Hæc sententia probatur. Primo, motus est quid successiuum reductiuè ad prædicamenta pertinens, at ipsi termini sunt formæ permanentes ad prædicamentum pertinentes per se: non ergo idem est motus cum ipsis.

2 Secundo. Ipsa forma manet motu cessante, & transacto: ergo motus non est forma.

3 Tertio. Motus est causa, & via in formam seu formæ fluxum: ergo non est ipsamet.

2. Opin. Secunda sententia est ferè communis Realium, qui dicunt motum esse quidem realiter distinctum a forma, sed esse entitatem relatiuam: vnde fluxus formæ, qui motus est, non est aliud, quam relatio formę imperfectæ tendentis in perfectam, duasq; relationes constituunt, & imperfectæ formæ, & perfectæ adinuicem.

3 Tertia sententia est Nominalium, qui motum a forma non distingui putant, sed calefactionem esse ipsum calorem, & motum ipsam rem, & terminum, & motum localem ipsum mobile, quod mouetur: ac propterea propositiones, quibus ista inuicem affirmantur, veras esse docent.

1. Conclu. Sit ergo prima conclusio. Ista via, & motus, quantum ad tres eius species, puta quantum ad alterationem, augmentationem, & generationem cum suis oppositis, non est distincta realiter a termino, & forma.

Probatur, & sumo generationem. Si generatio est entitas realiter distincta a forma, vel est in eodem instanti, quæ est forma, vel in alio. Pau. dicit esse in alio, tunc sic argumentor. Inter duo instantia semper mediat tēpus, ergo inter instās, quo generatio est, & instans, quo forma est, datur tempus quo neutrum est, ergo datur tempus in quo absoluta iam generatione nondum sit forma, & terminus, quod est falsum, non igitur talis entitas distincta realiter est, nec separabilis est ab ipsa forma, & termino.

2. Ratio. Secundò. In communi est argumentū. Si mot⁹ est entitas distincta realiter a forma suam habens propriam inexistētiam in subiecto: ergo per aliquam mutationē habet esse. impossibile enim est, ꝙ sit aliqua entitas absoluta ab aliis distincta, quæ non sit producta aliqua productione, præsertim cum illa talis ante non fuerit, & postea sit, quod si per mutationē aliquā habet esse, petam de illa mutatione, an sit distincta, quod si nō sit distincta ab illa entitate producta, idem dicere oportebat a principio, quod mutatio, & mot⁹ nō est distincta entitas a forma producta: si uero sit distincta, tunc erit processus in infinitum, non ergo est multiplicanda illa entitas realiter distincta.

2 Secunda conclusio. motus localis non distinguitur realiter a mobili, quod mouetur. in hac conclusione fuit opinio Gregor. 1. sent. distinc. 1. quæst. 4. qui putabat motum localem esse ipsum spatium, per quod est mobile, secūdum quod aliter, & aliter se habet ad ipsum, quod mouet, vnde cum spatium distinguatur realiter ab eo, quod est in spatio, motus etiam, qui est spatium, distinguetur ab eo, quod mouetur.

Sed communis opinio est in oppositū, videlicet ꝙ motus localis est ipse modus quo mobile aliter se habeat, & aliter ad spatium, & secundum nostram opinionem est uia ipsius mobilis, qua se in loco cōstituit hoc, uel illo, nec est distincta realiter ab ipso mobili, ut in pręcedenti conclusione probatum est.

Tertia conclusio. nihilominus motus, & terminus, seu motus localis, & mobile ratione, & definitione distinguūtur, adeo, vt talis distinctio sufficiens sit ad negādas affirmationes illas, puta calefactio est calor, actio est passio, & similes, quas expressè negat in textu Aristo. 3

Et per hanc conclusionem soluuntur omnia opposita argumenta adducta, & alia quæ possunt adduci, non enim posse unum esse sine altero, aut unum habere prædicata, quæ non habet alterum, arguit distinctionem realem illorum, sed solam distinctionem rationis. unde 1. Physic. materiam, & priuationem numero idem, ratione duo docet esse Aristot. ac propter distinctionem rationis materia dicitur substantia, non autem priuatio: materia incorruptibilis, non priuatio, & Sol. arg. 1. Opinio. Ad 1. & 2.

alia

alia huiusmodi: ita de motu, & termino, distinguuntur enim ratione, ob id, nō quę de vno dicimus, de altero affirmamus, quod tamen non arguit distinctionem realem.

Ad 3. Tertium arg. est præcipue notandum, & iam nos in quæstione prima satisfecimus, motus enim natura præcedit formam, sed non quod realiter, sed ratione distinctus sit. Hæc de motu satis.

Caput Quartum.

De infinito.

Quoniam autem de natura. Tex. XXIIII.

Probatur ad Philo. pertinere agere de infinito. 1. Ratio.

Ostquam de motu disputauit, de infinito nunc differit, ac probat duplici ratione ad Physicum pertinere de infinito agere. Prior est. Physicus tractat de magnitudinibus, de motibus, de temporibus. sed horum omnium passio est finitum, vel infinitum, ergo etiam Physicus de infinito tractat, & an sit, si sit, quid sit.

Qua ratione agat Physic. de magnitudini bus, motibus, et tēporibus. Aduertendum est autem, quod de his Physicus considerat in ordine ad corpora naturalia, nam agit de magnitudine, vt de termino corporum, & de motibus, & de tempore in ordine ad tale corpus, de magnitudine enim secundum se, & abstracta mathematicus differit, & de tempore secundum se, & secundum suas dimensiones Astrologus.

Quid sit infinitum priuatiue. At ne quis existimaret omnes passiones Physicas esse finitas aut infinitas, dicit id non esse. nam punctum, & effectus nec infinita, nec finita sunt. Vbi nota, quod hic infinitum sumitur priuatiue pro eo, quod non habet terminos, cum possit habere, & sic punctum non est finitum, nec infinitum, est enim ipse terminus. Si enim sumeretur infinitum negatiue pro eo, quod non habet terminum, tunc punctū infinitum dici posset, ut ipsemet Aris. ipsum vocat inferius infinitum.

Quid intell. Themist. & Philop. per affectū nomine dub. Quid intelligat Aris. per affectū. Dices, quid per affectū intelligit? Themist. & Philopo. intelligunt qualitates omnes, vt calorem, & albedinem, ac habitus, & potencias, & reliquas, hæ enim nullam habent magnitudinem per se, nisi ratione quantitatis, secundum quam extensæ in subiecto sunt, propterea quanta per accidens dicuntur in prædicamento quantitatis, secundum se vero non sunt quanta, ob id nec finita, nec infinita. Hæc enim quantitatis passiones sunt, non alterius accidentis.

Qualitates nō sūt quantæ p se, sed per accidens. Psellus per effectum intelligit quodcunque accidens præter quātitatem, his enim per se non competit diuisibilitas, nec finitum, vel infinitum.

At quamuis hoc verum sit, existimo esse dicendum cum Simpl. & S. Tho. per affectus intelligi sensibiles solum qualitates. hæ enim sunt, quas Physicus considerat. de talibus enim affectibus sermo est.

Signum autem est, quod huius. Tex. XXV.

2. rō quod Philo. debeat agere de infinito. POsteriorum rationem ponit, qua ad physicū pertinere de infinito tractare probat, nempe omnes physici qui bene de rebus naturalib. tractarunt, de infinito mentionem fecerunt, imo ipsum infinitum faciunt entium principium, licet non eodem modo.

Varijs modis veteres posuerunt Principiū entiū esse infinitum quorū aliquid dicebāt esse per se, alij p accidēs. Ponit autem differentiam inter Philosophos, qui infinitum principium fecerunt, ac prima differentia est. Quidam dixerunt infinitum esse substantiam, non alicuius accidens, ac isti dixerunt infinitū esse principium per se, & hi fuerunt Pythagorei, & Plato. Quidam dixerunt infinitum esse accidens substātiæ illius, quæ principium erat. ponebant. n. aliquam substantiam esse principium, quæ cum infinitatē haberet dicebant infinitum esse principiū, sed per accidens. ac de his Philosophis inferius dicetur.

Discrimē inter Pythago. & Plato. Modo ponit discrimen inter eos, qui infinitum per se dicebant esse principium, nempe inter Pythagoreos, & Platonem. ac duplex inter hos statuitur discrimen. alterum est, quod Pythagoras non ponebat numerum, nec infinitum separatum a sen-

a sensibilibus, sed in ipsis sensibilibus tanquam ipsorum substantiam, & praeterea ponebat hoc infinitum intra cęlũ, & extra.

Et vt bene dicit S. Tho. nõ dicebat duo infinita, quia mundus hic intra cœlum infinitatem non habet, sed dicebat numerũ infinitum esse in his quæ intra, & extra cęlum sunt. nam totum quod extra cœlum est, sensibilibus replebat. putabat autem numerum esse rei substantiam.

At Plato nihil dicebat esse extra cęlũ nec ipsas ideas. Cum enim hæ non sint corpora, in nullo loco dicuntur, tamen numerum, & infinitum ponebat, & in sensibilibus, & in ideis separatis.

Et hi quidem infinitum. Tex. XXVI.

2. Pla. ex magno, et paruo ꝑuenit infinitas.

Alterum discrimen ponit inter hos nempe in causa infinitatis. Plato enim tribuebat magno, & paruo. hinc enim prouenit infinitum, eo, quod diuisio continui tam versus maiores, quã versus minores partes procedit in infinitũ. at Pythagoras numero pari tribuit infinitatem, eo quod diuisio secũdum duas medietates procedit in infinitum.

Nota.

Et aduerte, quod nihil aliud significat hoc, quàm quod vterque materiam facit causam infinitatis, quæ diuisibilis est in infinitum: at hanc materiam Plato magnum, & paruum, Pythagoras vero numerum parem vocabat.

No. quã ob causã Pyth vocabat materiã numerũ parem, formam vero imparem.

Notat enim Philop. quod materia vocatur numerus par, forma vero impar. nã vt par est radix diuisionis, forma vero in diuisionis, & vnitatis, ita materia tribuit rebus diuisionem, forma vnitatem. vnde, quia binarius est primus par, ternarius vero primus impar, materia binarius, forma ternarius, ex vtroque compositum quinarius dicitur, ac propterea dicit Aristot. quod par coniũctum cum impari tribuit diuisionem, ac infinitatem. ac si dicat, materia est radix, vnde formæ etiam diuisibilitas proueniat.

Rõ Pythagoreorũ, cur diuisibilitas de

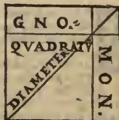
Ponit tamẽ rationem, qua Pythagorei vtebantur ad ostendendum, quod diuisibilitas, & multiplicitas sit attribuẽda numero pari, vnitas vero numero impari. In cuius gratiam aduerte quod sicut Geometræ ex lineis figuras constituunt, ita etiam ex numeris Arithmetici. Inter figuras geometricas vna est quadrangula quatuor rectis lineis constans, similiter est numerus arithmeticus quadratus, q. resultat ex quo libet numero ducto, & multiplicato per se, ut bis duo faciunt quadratum, quæ sunt quatuor, & ter tria, & quater quatuor, & similia.

beat nũ- ..bui numero pari.

1. No. figuræ fiũt & ex lineis, et ex numeris.

Aduerte secundo, quod hoc inuenitur in quadratis geometricis, vt tradit Aristo. in postprædic. quod per additionem gnomonum nunquam deperdant figurã, sed quæ semel est figura quadrata, manet semper talis. Est autem gnomon additamentũ, quod fit ad duo latera quadrati super ipsius diametrum, quæ omnia nota sunt, vel parum exercitato in geometria, & nos declaramus in postprædic.

2. Nota. Gnomon nec in figuris linearum, nec numerorũ mutat figuram.

Hoc etiam inuenitur in numeris quadratis, quibus si gnomones addantur, non mutant figuram.

3. No. in figuris numerorum

Aduerte tertio, quod gnomones sunt omnes impares dispositi a primo quadrato. primum enim quadrarum est quaternarius, reliqua unitate relicta, quæ non vere dicitur quadratum, cum i n eo, & quadratum, & radix sint idem. Impares sunt gnomones, nẽpe 5.7.9.11.13. & reliqui, si ordine addas quadratis tales impares, semper efficient quadrata, vt quaternario adde primum gnomonem, erit nouenarius, qui etiam est quadratus, puta ter tria. ulterius quadrato huic nouenario adde secundum gnomonem, puta septenarium, erunt sexdecim, qui est numerus quadratus, scilicet, quater quatuor, & huic si addas gnomonem tertium erit quadratus, & sic consequenter, quod si pares addideris, tunc mutantur figuræ nume-

ex vno numero quadrato addito Gnomone consurgit alterũ quadratũ, vt et in figu linearũ.

numerorum, ut notum est. hac ergo de causa, impar formæ, & unitati similatur, par vero materiæ, & diuisibilitati, ac infinitati.

Hoc est igitur, quod dicit Arist. (circũ positis gnomonibus circa vnum) gnomones vocat numeros omnes positos post vnitatem, tam pares, quam impares; dicitque quod si circa vnum singuli ponantur seorsum, id est omnes ordinate ponãtur, tunc ex quibusdam semper fit una figura, puta ex imparibus modo prædicto, ex aliis vero semper diuersæ figuræ, ut patet, si quadratis addas pares, mutantur figuræ, & hic est sensus huius loci, quam uis alii aliter exponant. est n. obscurus locus.

Qui autem de natura. Tex. XXVII.

Quo pone bant qui dam vete res prin. infinitum per acci dens.

Explicat modo quo pacto posuerit infinitum ii Philosophi, qui ipsũ non per se principium fecerunt, sed per accidens, quatenus alia principia ponebãt quib accidebat esse infinita, quorum aliq vnum principium ponebant: puta ignem, aquam, aut aerem, aut medium: qui enim plura elementa ponebant, vt fuit Empe. finita illa faciebant.

Alii ponunt non unum, sed plura principia, infinita tamen, non continuatione, sed tactu, & coniunctione, ac numero, atque hi fuerunt Anaxagoras, & Democritus. Hi enim chaos posuerunt, in quo congesta erãt infinita rerum principia, ut in seminario quodam, ex quo omnia postea facta sunt.

1. discrimen inter Anax. & Democ.

Sed differenter, nam Anaxag. dicebat esse infinitas partes omnium rerum similares, at Democr. figura differentes constituebat, vt diximus in 1. lib.

Atque ille quidem quamlibet. Tex. XXVIII

2. discrimen inter Anax. & Democr.

Alterum constituit discrimen inter Anaxago. & Demo. nempe quod Anaxago. quamlibet particulam existimabat esse sicut totum chaos, quia in ea erant contentæ particulæ omniũ rerum, ad hoc autem inducebatur, quia uidebat quodlibet fieri ex quolibet, cumq; nihil de nouo fieret, dicebat in quolibet præcedere quodlibet: sed latere, donec per generationẽ manifestetur: ac propter hoc etiam dicebat, quod omnia fuerunt permixta simul in illo chao, unde postea singulorum fuit separatio.

Et ita duas posuit separationes. Vna est ab illo chao, in quo omnia, & simul confusa erant. Altera est a singulis modo corporib. in quo etiam latent modo, licet aliter sit ista, aliter illa separatio, & hic est sensus illorum uerborum, principium disgregationis non solum in unoquoq., sed omnium, i. non solum est separatio, & segregatio ista, quæ in vnoquoque est, sed etiam fuit segregatio omnium rerum a chao illo, & ita explicat Psellus.

1. ratio Anaxa.

Addit autẽ duas rationes, propter quas Anaxa. putabat talem segregationem uniuersalẽ fuisse. Prior est, supponebat unum quodq. ex suo simili fieri, ut ex materia, quia nihil de nouo fiebat, tunc dicebat, omnia generabilia sunt, licet non simul, ergo oportet ponere aliquod chaos ĩ quo omnia contineantur, ut omnia possint generari, & fieri, successiue tamen.

Altera ratio est, quia erat una causa efficiens, puta mens, causa illius segregationis, ergo vnum erat principium, in quo omnia continebantur, ut omnia posset segregare. Hunc existimo esse loci sensum, & aduerte locum esse obscurissimũ, ut omnes fatentur: aliæ vero expositiones mihi non placent, sed ea solum quam attulimus.

Democritus autem. Tex. XXIX.

Explicatur sent. Democr.

Quid vero Democr. diceret, modo adducit. Hic. n. non dicit in qualibet particula, & atomo esse aliorum omnium particulas, sed esse singulas impermixtas, figura differentes, ex qui bus chaos illud compositum erat, tanquam ex multis, & infinitis partib. figura differentibus.

Cõcludit igitur ex hoc discursu, Physico conuenire de infinito disserere, cũ omnes hi Philosophi de infinito loquantur.

Rationabiliter autem,& principium. Tex. XXX.

COmmẽdat Philosophos,qui infinitũ ponentes,confitebãtur ea,quæ ex infinito sequebantur:nõ laudat quia infinitum posuerunt,sed cum ipsũ posuissent,ipsum tale posuerũt,quale fuisset,si ipsum esset. Dixerunt autem tria de infinito. Primum,ipsum esse principium, & hoc rationabiliter dicebat: nam infinitum si est,non debet esse frustra, & nullius virtutis:cum autem omne quod est, aut sit principium,aut principiatum,infinitumque principiatum esse non posset, fuisset principium:Probat autem,ꝙ principiatum esse non possit:nam si principiatum est, principium habet:non ergo erit iam infinitum,nam infinitum principio caret.

Prisci Phil. post quã infinitum male posuerũt, bene tria alia de ipso dixerunt.

1 S.Th. dicit hanc esse rationem non ex sententia Aristote. sed ex mente antiquorum:est enim æquiuoca, & non conuincit. nam primo sumit pro principio rei, postea pro principio magnitudinis:infinitum vero id est,quod principio magnitudinis caret.

Quid sentiat S. T. de hac ratione.

Græci vero hãc rationem esse bonam dicunt. vtrunque enim infinitum non habet principium. Demus enim quod haberet materiam,& formam,tunc aut essent finitæ,aut infinitæ: si finitæ,principiatum non posset esse infinitum,si infinitæ, iam infinitum esset principium,& ita bene dicunt antiqui. ita exponit Simpl. & Alexã. & Philop.

Quid Alex. Simpl. et Philop.

At Auerr. dicit, quod non possent esse materia,& forma infinita,nec principia illius,quia duo infinita esse non possunt, sed hoc examinabitur postea.

Quid Auerr.

Præterea nec efficiens,aut finem poterit habere: quia vel essent finita,& hoc non,cum infinitum non dependeat, nec fiat a finito,nec infinita, quia iam esset principium infinitum,& quia duo infinita distincta,& separata essent, quod repugnat:unum enim replet omnia, bene ergo dicebant antiqui infinitum esse principium.

2 Dicebant secundo, illud esse ingenerabile,& incorruptibile. si enim generaretur,haberet principium,& si corrumperetur,haberet finem. hæc autem repugnãt infinito.

2. quod dicebant antiqui de infinito.

S.Thom. existimat etiam hanc rationem æquiuocam. nam a principio temporis procedit ad principium magnitudinis,quod infinito repugnat. at reliqui expositores bonam esse dicunt, & bene; quia si animal unum,nec totum generari,aut corrumpi simul posse uidem[*], multo minus infinitum. similiter in reliquis generationibus rerum, unde si principiũ generationis habet,saltem infinitum esse non potest.

Dicebant tertio, istud continere omnia,& gubernare omnia. hoc tamen non dicebat Anaxa. qui hoc menti tribuebat, nec Empedoc. qui liti, & amicitiæ hoc dabat.

Et aduerte,quod id non laudat Aristo. nam materialis principii non est gubernare. Dicebant similiter illi physici plurimi,qui non nisi male principium ponebant,illud esse diuinum,& immortale, & perire non posse.

Esse autem aliquid infinitum. Tex. XXXI.

AN sit infinitum disputaturus,ponit quinque notanda motiua, quibus esse infinitum sibi quis posset persuadere. Primum est,quia tempus est infinitum successiue,nec uidetur principium habuisse, nec habiturum aliquando finem.

Arg. quibus pbari possit dari infinitũ.

1 ex tempore.

Alterum est ex diuisione mathematica quæ fit continui. Hæc.n. in infinitum procedit,ac ob id mathematici utuntur infinito,diuidẽtes quamlibet magnitudinem adhuc in alias diuisibiles.

2. ex diuisione continui.

Tertium est ex perpetuis, & continuis generationibus. Cum enim generatio in infinitum multiplicetur semper,& generatio ex aliquo principio fit,uidetur non posse aliter generatio esse perpetua, nisi infinitum sit principium, ex quo paulatim sumatur pars ad generationem quamlibet.

3. ex perpetuitate, & continuitate generationis.

Quartum est,quia omne corpus terminatur ab alio,ut terra per aquam, aqua ab aere,& sic de reliquis. si ergo unumquodque circumscribi debet, oportet esse

4. ex extremis terminis corporum.

se infinitum, nec ad vltimum non circunscriptum peruenietur.

Maxime autem. Tex. XXXII.

ç. Ex mẽte nostra.

Quintum motiuum ponit, quod omnium præcipuum est. Dicit, cum omnib. dubitationẽ faciat, & magis ad rem pertineat, nempe quod cogitatio nostra non deficit, nec sistit in aliquo finito: vt dato quouis numero, adhuc maior intelligitur, & data quãtitate, & magnitudine, adhuc maior cogitari potest: si ergo cogitatio est eorum, quæ sunt in re: alias cogitatio mathematica esset ficta, nec mens impossibile cogitat per se: erit profecto in rebus numerus, & magnitudo sine termino, & infinita.

Cõfirmatur ex spatio qd est extra cœlum.

Preterea: quia extra cœlum est spatium infinitum, ergo & corpus infinitum, & ita vtraque quantitas magnitudo, & numerus erit infinita. Nam illud infinitum spatium, vel est repletum, vel non, si repletum, ergo est corpus infinitum, ip sum.n. infinitum est, si vacuũ est, cur magis hoc, in quo iste mũdus est, est repletum, quam illud, in quo nihil est; & præterea, quia si vacuum est, ergo est locus aptus repleri, hoc enim est vacuum, puta quod caret corpore, sed aptum est repleri, (at in sempiternis non differt posse, & esse, quod. n. potuit esse, fuit) sed illud spatium potuit repleri, & sempiternum est, ergo repletum est.

In æternis idẽ est eẽ, & posse, non est maxima Arist ex aliquorũ sententia.

Vbi nota, hanc maximam non esse Aristotelis adnotasse Burlæum, & Simplicium, & alios ex Græcis, sed Architę & Epicureorum, quorum erat hoc argumentum. imò in Aristotele cœlum est æternum, & tamẽ non est idem in eo posse moueri motione crastina, & moueri: modo.n. potest, & non mouetur: idem in Luna respectu luminis, &c. Aliqua men ... tant esse Aristotelis. de eius vero sensu in quæstione sequenti tractabimus.

Habet autem dubitationem: Tex. XXXIII.

Cõcludit Arist. difficilem eẽ tractatio nẽ de infinito.

Ex his concludit habere difficultatẽ hanc materiam de infinito: siue.n. dicatur ipsum esse, siue ipsum non esse, ex vtraq. parte accidũt inconuenientia multa. & vlterius, dato quod sit, adhuc restant difficultates multę, nẽpe an sit substantia, an sit accidens alicuius, an neutro modo, sed sit aliquid infinitũ magnitudine aut aliqua infinita numero, & multitudine. quidquid enim dicatur, semper ex utraque parte, sunt difficultates, & inconuenientia. At quia nõ hæc omnia a Physico discutienda sunt, concludit Physicum debere solum tractare, an sit magnitudo aliqua sensibilis infinita.

An Physici sit de infinito tractare, & de quibusdam alijs dubijs de infinito circa tex. Aristot.

Quæst. IIII.

Væstio hæc proponitur, vt quæ in textu dicta sunt, magis factis obiectionibus declarentur.

1 Prima est circa circulum quæstionis, in quo apparet difficultas nã infinitum non solum quanto, sed etiam enti in communi inest, cum ens aut finitum sit, aut infinitum: sed consideratio entis non est physica: ergo nec consideratio infiniti.

2 Secunda: quia infinitum non est, & si esset, illud esset incognoscibile, non ergo Physicus tractat de ipso.

3 Tertia: circa id quod dicitur, si esset infinitũ, non esset principiatum; videtur falsum. nam si esset aliquod quantum infinitum, non esset summũ ens, igitur dependeret ab alio, atque esset principiatum.

4 Quarta, quia esse infinitum inest quantitati: at quantitas cum accipiens sit, non potest esse principium substantiarum.

5 Quinta, circa id quod dicitur, in æternum posse & esse non differre, videtur falsum. nam secundum ipsum Arist. Luna est quid æternum; & materia, & Luna potest eclipsari, non tamen eclipsatur sem-

per: & materia potest recipere aliquam formam, non tamen semper illam recipit: & intelligentiæ possunt facere, quæ non semper faciunt.

Sexta: circa id, quod dicit tex. 33. an sit substantia, aut accidens, an neutro modo. Videtur inepta distinctio, omne. n. qd' est aut substantia, aut accidens est: non ergo datur medium, quod nec sit substantia, nec accidens.

Ad 1. Nq. multiplex infinitum im perfectione, in vigore, in quantitate, in dubitatione, et perīde terminatiōe, & de quo horū tractet Physicus.

Circa primum aduertendum est, multiplex esse infinitum. Primum est infinitum in entitate, népe quod perfectioné in se, ac sua essentia habet illimitatam, ac totius entis perfectionem comprehendit: opposito vero modo finitum, quod perfectionem in sua essentia limitatam, ac ad genus contractam aliquod habet. Primū soli Deo nostro, secundum omnibus, preter ipsum competit. ac tale infinitum, vel finitum ipsum ens diuidunt, nec a Physico considerantur, vt probat argumētum.

Alterum est infinitum in vigore, puta quod potētiam habet operandi infinitā, & tale per se ad Physicum nō spectat q̄tum ad quid sit, quia tale infinitū est im

1 materiale; bene tamen quātum ad an sit,
2 eo, quod per motum talis virtus, & vigor
3 probatur, vt dicetur in octauo lib.

Tertium infinitum est duratione, id né pe, quod durat tépore infinito, sicut motus, tempus, cœlū, & tale infinitum, vt infinitum est, quia in duratione consistit, a Physico consideratur.

4 Quartum infinitum est per indeterminationem ad recipiendum; sicut potentia materiæ dicitur infinita, qa indeterminata ad formas sine limite: & tale infinitū etiam Physicum est, nullum tamen ex his in præsenti tractatur.

Quintum est infinitum in quantitate,
5 puta quod extensionis, aut numeri términum non habet, siue actu, siue potētia; & hoc si fuerit abstractū a materia, est mathematicum: si uero in materia sensibili, est physicū, & hoc in præsenti tractatur, ut ipse Aristo. docet, & per hoc patet solutio argumenti, non. n. infinitum in communi Physicus speculatur.

Ad 2. Dub. an d' Ifinito possit haberi scientia.

Ad secūdum respon. duplex esse infinitum in quantitate, aut actu, aut potentia. Infinitum actu est, quod actu habet magnitudinem infinitam, aut multitudiné, quale esset vnum utrinque interminatū cōtinuū, aut unus illimitatus numerus, & hoc infinitū non est, ut dicetur postea. At scientia est de ipso quātum ad quid nominis, quātum uero ad quid rei ipsius est scientia per negationem, puta quod non sit, nec esse possit.

Nota duplex infinitum actio, & potentia.

Infinitum potētia est, quod ipsius diuisio terminari non potest, nec ipsis augmétum, nec paruitas, qualis est numerus, quia quocunque dato datur maior, non tamen unquam actu infinitus est: similiter lignum, & quodlibet cōtinuū, quod nunquam diuisione absumi, & finiri potest, & tale physicum est, cū est sensibile, ut diximus: & hoc bene comprehendi potest, quamuis ipsius infinitas non comprehendatur distincte quoad numerum partium, ad quas est in potentia, tamé absolute ipsius infinitas intelligitur, dum tale cognoscitur, quod nunquam cesset ipsius quantitas: hoc est enim esse potentia infinitū: an uero tale infinitum in rebus physicis esse possit, discutiemus: hoc tamen a Physico consideratur, an sit, & quid sit, & sic soluitur argumentum.

Ad 3. Dub. An si infinitū esset, debe ret eē prīcipium, et nō principiatum. Solut. quorūdā. Reijcitur ista solu.

Ad tertium aliqui dicunt, quod si esset vnum infinitum quantum, illud esset infinitum ens, quia haberet infinitas partes, quarum singulæ haberent suam perfectionem: vnde haberet infinitam perfectioné; sed hoc esset esse infinitum ens, unde non haberet vllum principium.

Hoc nullo modo videtur tenendum: quia illa perfectio non excederet genus quantitatis, at infinitum ens omnem perfectionem omnium generum, quę sunt, & esse possunt, in se habet: non ergo concedendum est illud ens omnino, & simpliciter esse infinitum, sed finitum ens, & limitatæ perfectionis, & habere principium. imo multi Doctores dicunt Deum posse infinitum facere, non tamen ob id illud tale infinitum quantū esset infinitum ens: vnde si esset infinitum, nō esset summum ens, sed dependeret à summo ente, imo posset materia, & forma constare.

2. Vera solutio.

Quod si Aristo. dixit nullum habiturum principium, si esset, sed ipsum futurum esse principium, intellige de principiis, quæ ad generationem concurrunt, & ita est re uera, quòd non posset esse factum per generationem ex aliqua mate

ria,

ria, nec ex forma, nec ab efficiente, nec a fine, sed potius ipsum generationis debuit esse principium, non per generationẽ prīn cipiatum: hic enim est sensus Aristo. maxime, quia hoc infinitum cum sit quātū, debebat esse in materia, vnde pertineret ad principia quantitatis.

Ad arg. Soluitur igitur argumentum, nō enim loquimur nisi de principio in generatione, & infinitum nullum tale poterat habere: quod si haberet, non infinitum esset eo quod materia, forma, efficiēs, finis, quę ad generationem conueniunt, finita omnia necessario sunt ad singulos effectus potius: ergo infinitum, esset materia infinita, ex qua singulas partes detrahēdo singulas faceremus generationes.

Ad 4. *Nota si infinitū esset, tripliciter posset considerari.* Ad quartum, notandum ex Iandu. hoc lib. 3. q. 8 ꝙ infinitū si esset, tripliciter posset considerari. Primo secundum formale suum, quod priuatio est, puta negatio extremorum, & limitum: & secūdum talem priuationem non esset principium. Altero modo secundum quātitatem ipsam, cuius terminos non habet, & tunc nō esse principium per se, sed per accidens substantiarum. Tertio secundum substantiam illā, quę tali quātitati substaret, & sic esset principium per se: unde omni ex parte principium esset: non enim quantitas sola per se esset separata, propterea in texto vidim⁹, quomodo illi Philosophi, qui dicebāt substantiam substare infinito, consequenter dicebant infinitum esse principium per accidens.

Quod si nihil subesset infinito, sed ipsum per se staret, tunc dicendum erat illud esse substantiam secundum se infinitam, non ratione quantitatis adiunctæ: & hoc dicebant Pythago. & Plato dicentes, infinitum esse principium per se, sed id esse non potest: non enim tale infinitum secundum extensionem contingit, nisi ratione quantitatis: hinc soluitur argumentum.

Ad 5. dub. an in æternis sit idem esse, & posse. Ad quintum aliqui illam propositionē (vt in textu dixi,) non esse Aristot. sed Aechitæ asserunt, vt Burlæus, Simplic. & alij Græci. Alij vero ipsius Aristot. esse dicūt: nam & ab Aristot. concessa est in 9. Metaphy. tex 17. quamobrem examinanda est, quia aliquid veri continet, & in alio sensu accepta falsa esse potest.

Iandu. ergo, q. 9. huius lib. dicit duplicem esse potentiam, secundum quod duplex est esse. Est quoddam esse accidentale, quoddam substantiale, vt esse hominem & esse album. Ita est duplex potētia, ad esse substantiale, & ad esse accidentale, loquendo de potentia passiua: dicit ergo immaterialia, si sint sempiterna, non sunt in potentia ad ullum esse, sed potentia illorum est esse.

Potētiam substantialē non esse in æternis, esse tamen accidentalem. Dicit secundo, quod materia etiā sempiterna, vt cœli, & materia prima, secundum Aristot. non sunt in potentia ad esse substantiale, sed posse in eis est esse, nec unquam fuerunt in potentia tali, sunt tamen, etiam secundum Aristote. in potentia accidentali, vt materia est in potentia ad formas, quæ cum non sint de ipsius essentia, possunt dici velut eius accidentia: & cœli, seu cęlorum partes sunt in potentia ad locum, & Luna ad eclipsim, & sic patet explicatio illius maximæ propositionis.

Hæc doctrina vera est, & mihi placet, & Aegid. videtur idē dicere, dum docet illam propositionē intelligi de esse, & potentia substantiali.

Obiect. Quod si obiicias, non uideri sic facere ad rem illam propositionem: nam locus non est in potentia essentiali ad locatum, & corpus, sed accidētali magis, quam materia ad formam, & tamen per hanc propositionem probat Aristot. quod deberet habere corpus: nam posse, & esse, idem sunt in sempiternis.

Respondeo dupliciter. Vno modo secūdum veritatem nostram, qua tenemus solum Deum æternum. Altero modo secundum Arist. qui multa æterna posuit. Secundum veritatem de Deo dupliciter possumus loqui. Vno modo quantum ad ea, quę in eo sunt, & tunc nō differt posse, & esse simul, enim, idem est vtrunque, vnde posse generare suum Filium, & generare, simul fuerunt cum ipso Deo: posse esse bonum, & esse, imo nihil est potentialitatis receptiuę, sed totum est esse. Altero modo quantum ad ea, quæ extra ipsum sunt, quorum habet potentiam actiuam tantum, & quia ista potentia actiua est libera in eo, non sunt simul posse, & esse, sed posse est æternum: quia est ipse Deus, creare vero, & esse, quæ in creaturis sunt, non

non sunt idem, & simul cum posse creare, non enim cum potuit creare, creauit, sic enim, ab æterno crearet.

2 Sol. secundum Arist. Ad secundum, ad Aristotelem, qui multa esse æterna falso putauit: respondeo, quod potentia, tam actiua, quam passiua, siue substantialis, siue accidentalis, fuerunt simul, si comparentur potentiæ ad proximos actus. Deus enim simul habuit potentiam faciendi mundum, & fecit: materia simul habuit potentiam recipiendi formam, & recepit: Luna simul habuit potentiam recipiendi lumen, vel amittendi, & amisit, vel recepit: unde si ille locus esset in potentia ad corpus recipiendum, reciperet, & recepisset iam antea, & ita procedit argumentum. Sed soluitur hoc argumentum, quia illi actus non sunt proximi, & adæquati: proximus enim actus materię est recipere formā aliquam hanc, vel illam, & hoc simul cum potentia recepit: proximus actus cœli, & causarum uniuersalium est motus in communi, & productio particularium, & hic cum ipsis potentijs fuit.

Itaq; in particularibus actibus, & motibus, & formarum particularium receptionibus non est idem esse, & posse, etiā si secundum Aristot. essent æterna, sed in communi solum, vt explicauimus. Posset tertio dici in vniuersum simpliciter, & per se, in æternis idem est esse, & posse, intelligendo formaliter, id est, in eo, in quo est æternum, siue sit essentia, siue accidens eius.

Ad 6. ex pos. Alex. Itaq; quicquid sit sempiternum: si essentia, in ea esset simul esse, & posse esse: si accidentalis ratio eius esset æterna, simul esset, esse tale, & posse esse tale, & hoc modo maxima illa vniuersaliter, & per se esset vera, formaliter eam intelligendo, atque hoc diligentius adnota.

Ad sextum, Alex. ut refert Simpl. aliter exponit illum locum, & mihi placet expositio, quod illud uerbum Neutro modo, sit negatio duarum illarum partium, substantiæ, & accidentis, singularum per se, vt sit sensus: an sit substantia, nec ne: iterum an sit accidens, nec ne, & ita exponit etiam Alber. & est bona expositio. Sed tūc videtur secunda quæstio inutilis, quia si non est substantia, est accidens; & si est substantia, non est accidens.

2. Solut. aliorum. Alij dicunt, quod non dixit, an sit accidens, sed an sit accidens per se, & passio alicuius subiecti, & inter proprium accidens, & substantiam, datur medium, puta commune accidēs. Hęc doctrina uera est, sed non uidetur ad propositum.

3. Solut. verior. Propterea respondeo duo. Alterum est quod per substantiam, & accidens intellexit ea, quæ sensibilia sunt: & per ea, quę neutro modo sunt, intellexit separata. Alterum est, quod non ponit hanc secundam partem tanquam concessam, sed tanquam dubitatam, qui enim dicit an sit homo, nec ne, non ob id dicit non esse hominem, sed dubitat, ita in quæstione hac. Atque de his hactenus.

Maxime autem Physici est. Tex. XXXIIII.

Ponuntur diuersæ notiones illius vocabuli, infinitum. Cum de infinito opiniones Philosophorum recensuisset: ac rationes dubitandi de infinito posuisset, nunc disputationem aggreditur: at quia infiniti uocabulum est multiplex, ipsius significationes exponit prius. Et quamuis Sanct. Thom. aliter in his numerandis procedat, tamen Græcorum omnium, & Alber. expositionem sectabimur. omnes hi quinque modos, & significationes infiniti faciunt.

1. acceptio. Prima est. Infinitum dicitur, quod non est pertransibile, eo quod non habet spatium aliquod, & quantitatem, quomodo punctum, & omnia, quæ quantitate carent, sic infinita dicuntur, Et ponit exemplum, vox dicitur inuisibilis, non solūm quia non videtur, sed quia etiam caret potentia, ut videatur.

2 Altera est. Infinitum dicitur, quod licet spatium habeat, & transitum, is tamen est incōsummabilis, & hoc (vt notat Simpli.) dupliciter prouenit, aut propter spatium ipsum, quia nimirum est quantitas nō habens terminum, / propter interminatam extensionem, aut multitudinem eius, & sic proprie dicitur infinitum. Aut propter figuram, quo pacto circulus dicitur infinitus, quia ratione figuræ non est terminus assignabilis.

3 Tertia est. Infinitum dicitur, quod habet transitum, & finem, sed vix consummari

mari potest: aut quia cum difficultate peragitur propter longitudinem spatii, quomodo via longa dicitur infinita: aut quia etiam difficile peragitur propter figuram, ut Labirinthus dicitur sic infinitus, & sic expounnt hunc modum Psellus & Philop.

4 Quarta est. Infinitum dicitur, quod cũ possit habere transitum, non tamen habet propter aliquod impedimentum, vt via pelagi in profundum sic est infinita: quia ratione aquæ transitum non habet, & ita explicant Themist & Alexand. & Alber. similiter via a tropico in tropicum dicitur infinita, ratione enim æstus non potest transiri.

5 Quinta. Infinitum dicitur, quod nunquam terminatur ipsius quantitas, aut in appositione, ut in additione continui; aut in diuisione, aut utroque modo, ut tempus, motus, & continua, quia nec maximam partem, nec ultimam diuisionem accipere possumus.

Hic notandum ex Simplic. quod dicit, omne infinitũ esse huiusmodi, non quod ista significatio comprehendat alias, sed quod huiusmodi infinitum sit ĩ rebus, & propriè dicatur. reliqua autem, aut non sunt, aut impropriè infinita dicuntur: in præsenti uero disputatio sit de infinito secundo modo, ut propriè sumitur.

Caput Quintum.

Separabile igitur esse. Tex. XXXV.

No. de infinito quãtitatis in substãtijs abstractis Probatur nõ dari infinitũ in quantitate, in substãtijs abstractis. 1. Ratio.

Aggreditur modo disputationem de infinito secũdo modo, ac probat non posse esse substantiã solam, & hoc est quod dicit, non esse infinitum separabile a sensibus, ut Græci exponunt. illo enim modo Pythagoras, & Plato dicebant esse infinitum, ac facit argumentum, nullum indiuisibile est infinitum eo modo quo hic disputamus: at omnis substantia est indiuisibilis: ergo nulla substantia est infinita. Minorem hoc argumento probat: omne diuisibile aut est magnitudo, aut multitudo: ergo nulla substantia est diuisibilis: erit ergo indiuisibilis.

Vbi nota omnia hæc argumenta concludere solum de infinitate quantitatiua: hanc enim probant nõ dari in abstractis, vñ nec de infinitate Dei, nec de numero animarum, vel Aristot. vel aliquis ex Grecis interpretibus constituit in hoc libro. quare licet & Deus sit infinitus secũdum Aristot. ut est, & animæ hominum sint immortales, nullum hinc sumi potest argumentum, vel contra ueritatem, uel contra ipsum Arist. cũ hic de sola infinitate quantitatiua ipsius substantiæ loquatur. *Nota.*

Si vero secundum accidens. Tex. XXXVI.

Quod si respondeatur illam substantiam non esse per se diuisibilem, sed per accidens, puta ratione quantitatis, & sic poterit esse infinita per accidens, argumẽtatur contra hoc: sequitur, quod non erit principium, & elementum entium secundum id quod infinitum est, sicut uox secundum id, quo indiuisibilis est, non est materia dictionis, & ita non erit infinitum principium per se, ut Plato uolebat. *Nota quõ sit itelligẽdus Aris. probatur, nec abstracta esse infinita per accidens.*

Amplius quomodo contingit.

Secundo probatur, quod illa substantia nõ sit secundũ se infinita. Minus est separabile infinitum a quantitate, cum sit ipsius passio, quàm quantitas ab infinito, cum sit subiectum: passio autem magis dependet a subiecto, quàm subiectum a passione: sed non est quantitas sine finito, vel infinito; ergo nec ista sine quantitate. non ergo infinitum est per se substantia. Et nota quod loquitur de infinito secundum extensionem, vel multitudinem, de quo illi etiam Philosophi loquebantur ponentes principium infinitam substantiam.

Mani-

Manifestum autem, & quod non contingit. Tex. XXXVII.

3. ratio p eodem. 1. Nota. TErtio probat, quod infinitum nō sit secundum se substantia Pro declaratione notādum. Primo, q̄ in simplicib. & compositis entib. aliter se habēt esse, & id quod est: in compositis enim tam substantialibus quam accidentalibus aliud est esse, aliud quod est: esse. n. praeci puè a forma est, vt albedo dat esse albo, & anima dat esse homini: at id quod est, est totum compositum ex materia & forma, aut ex subiecto & accidēte, vt homo & album. At in simplicibus substantiis non inuenitur huiusmodi distinctio, sed idem est esse, & id quod est esse, propter ipsarum simplicitatem.

2. Nota. Aduertendum secundo, quòd cum infinitum secundum hos, vt principium, debet esse substantia simplex, ac consequenter idem est esse, & id, quod est, sicut idē est forma, & esse formae: quia simplex est. Ex his sumit Arist. quod si infinitum est substantia per se, & non est accidēs alterius, cum sit principium, erit simplex, & ita idem erit in eo esse infiniti, & infinitum. Vnde quicquid habet esse infiniti, erit infinitum.

Tunc ergo sic nectitur argumentū. Illa substantia, vel est diuisibilis, vel indiuisibilis. Si indiuisibilis, non erit infinita, ut notum est. Si diuisibilis: cū sit simplex, quaelibet partes participabunt esse totius, hoc autem est infinitum: ergo quaelibet partes habebunt esse infiniti. ergo ex fundamento quaelibet pars erit infinita, sicut quaelibet pars aeris est aer: quia partes sūt eiusdem rationis cum toto: id autem absurdū est, non ergo infinitum secundum se est substantia. Nota rationem hāc, quae est metaphysica, ac ob id obscura.

Secundum ergo accidens. Tex. XXXVIII.

Cōtinuat rationem. COntinuat rationem. Cum nō possit esse substātia per se infinita erit p accidens, i. medianie aliquo accidēte: tunc autē iam infinitum non erit principium, sed potius illa substantia, cuius accidens est infinitum: vnde reprehendit Pythagoreos, qui dicunt infinitum per se esse substantiam, & infinitum hoc partibile ponunt, cum tale infinitum sit secundum quantitatem,

Sed fortassis haec quidem. Tex. XXXIX.

AT quia quaestio ista, nempe an substātia secundum se possit esse infinita, trāscendebat limites physicos contrahit sermonem dicens, an in uniuersum sit infinitum. In Mathematicis, & intelligibilibus tractare de infinito, non est physicum: sed solum disputare, an sit infinitum quantum in corpore sensibili, & hoc determinare praesentis est disputationis. De qua infinitate agat Aristotel.

Sed dubium non est, nullam substantiam intelligibilem posse infinitam esse, nec ipsam substantiam secundum se, nisi ratione quantitatis, loquendo de infinito extēnsiue: quia extensio est ratio propria magnitudinis, quae ab ipsa nequit separari, & nos supra docuimus in lib. 1. vbi nō est quantitas, nullam esse posse extensionem.

Vbi iterum aduerte, quod superius diximus de solo infinito in quantitate hoc loco tractari. Nota.

Logice igitur speculantibus. Tex. XL.

INcipit modo circa infinitum sensibile rationib. logicis disputare, ac primo probat, non esse corpus sensibile, imò nec intelligibile. i. mathematicum, & abstractum infinitum, sic Corpus est, quod superficie, aut superficiebus terminatum est: ergo infinitum non est: infinitum. n. non est terminatum. Antecedens est notū hoc. n. est esse corpus quantitatis: dicitur, superficie contentum, propter corpus circulare. dicitur superficiebus, propter alia corpora. De infinito sensib., quod non sit, disputat, rationibus dialect.

Notandum autem, quod hic arg. cōtra eos, qui ponunt substantiā infinitam, sed per accidens, nempe ratione quantitatis.

Di-

Solutio Obiectio. Dices, quare hæc ratio logica probabilis dicitur, cum a definitione procedat? Respondet Philop. & bene: quia illa corpori definitio nõ est data ab his, qui infinitum ponsit, imò negarent ipsam, sed probabiliter est sumpta.

At uero neque numerus. Tex. XLI.

2. Ratio. Ponit secundam rationem logicam de numero ac præmittit, (vt dicit Simpl.) numerum non esse separatum, sed ipsis rebus numeralibus insitũ. Est autem huiusmodi ratio. Numerus aut habens numerum, numerari, & computari potest: hoc.n. est esse numerum, uel numerabile: sed infinitum non potest computari; ergo non est numerus, non igitur est infinitum in numero.

Physice autem magis speculantibus. Tex. XLII.

Physicis rationib' agit Ari. 1. Ratio. Si eẽt corpus infinitum, uel esset simplex, vel mixtum. Post rationes logicas ad rõnes physicas se conuertit, ac nullum sensibile corpus infinitum esse posse probat, atque huiusmodi facit argumentum. Si esse posset tale corpus, uel illud esset simplex, qualia sunt elementa, uel mixtum: Sed neutrum esse potest: non ergo possibile est infinitum corpus.

Aduerte autem, quod loquitur de corporibus ad generationem attinentibus: nam de cœlo alia ratio pertinens ad libros de cœlo.

Probatur non posse eẽ mixtũ ratiõe duplici ab elementis cõponentibus. Probat singulas partes illius minoris, & primo, quod non sit mixtum. Si esset mixtum, tunc uel componeretur ex infinitis elementis, & principiis multitudine, & hoc iam reprobatum est in lib. 1. contra Anaxago. uel ex elementis numero finitis, puta ex his quatuor; igne, aqua, & cæteris. Quod autem hoc fieri non possit, probat, uel omnia erunt infinita in continuo, uel unum tantum infinitum, uel nullum infinitum: hoc tertium clarum est fieri non posse, ex finitis enim non constat infinitum.

Secundum uerò, quòd unum sit infinitum, reprobat. Mixtum componitur ex contrariis æquali proportione se habentibus ita, ut unum non conuertat in se aliud: non enim sic mixtum fieret, sed si unum esset infinitum, ipsius uirtus omnia alia uinceret, ac in se conuerteret. non igitur ex uno infinito, & aliis finitis fieri potest mixtum.

Et ponit exemplum. Si ignis finitus alicuius uirtutis: sit aliqua aeris pars correspondens igni, qui sit minoris uirtutis, quã ignis, re uera si aer infinitus sit, ignis autem finitus, quantumcunque ignis uincat singulas partes aeris per se, tamen a toto aere infinito uincetur. *Nõ posset unũ esse infinitum, & cætera finita.*

Vbi nota quod crescit actiuitas, & fortitudo agentis, ex additione quantitatiua rei, quamuis non admittat hoc Philo. sed hoc posterius est examinãdum. solum hic notandum erit, quod in mixto unum elementum non uincit aliud, ut in se conuertat, sed ad temperiem omnia redacta inuicem se corrumpunt, & mixtum tertium componunt, idq; est in mixtione. in hoc enim differunt mixtio, & generatio. *Nota.*

Vnumquodq; autem infinitum esse. Tex. XLIII.

3. Non posset omnia eẽ infinita. Reiicit aliud membrum, quod oĩa sint infinita. quia tũc cum corpora sint, singula secundum omnem dimensionẽ essent infinita, cum non maior esset ratio, quare secũdum unam potius, q̃ secundum alteram essent infinita & præterea, quia, corpus, ut corpus, trinam dicit dimensionem. si ergo unum illorum undique esset infinitum, omnia repleret, nullumque alium relinqueret locum, & iam plura esse non possent, nec esset mixtum infinitum.

At uero neque unum, ac simplex Tex. XLIIII.

2. probatur altera pars argumenti, ut Superioris arg. alteram partẽ probauit, puta non esse infinitũ corpus aliquod mixtum. modo probat alterã, quod nec sit corpus simplex, ac ꝓbat, quod nõ sit

delicet nō posse dari corp⁹ simplex infinitum. sit corpus simplex aliquod ex his elementis, nec quale posuit Anaximander, ut refert Themi. & Philop. hic.n. dixit principium esse corpus quoddam infinitum, nō elementum aliquod ex quatuor, sed mediam substantiam inter ignem, & aerem, ac simplicem, ex qua etiam elemēta sunt facta.

Ponit autem rationem, qua mouebatur Anaxim. vt tale corpus poneret. Ratio autem erat. quia cum principium sit infinitum, si esset aliquod ex elementis, quia in eis est qualitas actiua, & contraria, tunc vinceret, & corrumperet omnia, atque ad sui potius naturam traheret posuit igitur corpus medium expers illarum contrarietatum, ut quamuis infinitum esset, non tamen omnia corrumperet.

Impossibile autem est esse tale. Tex. XLV.

Probatur primo de facto tale corpus nō dari. Reprobat non posse esse tale corpus infinitum, ac primo reprobat non ratione infinitatis, sed qa tale corpus non est in natura: nam qua parte dicitur infinitum, simul impugnabitur, dum in communi probabitur etiam de aliis simplicibus non esse infinita.

Ratio autem, qua probatur non esse illud corpus, est hæc. Omne mixtum resoluitur in elementa, ex quibus componitur. at solum sentimus quatuor corpora, nullo autem sensu experimur illud, non ergo cōpositio est ex illo corpore ulla. Et hæc ratio bona est, nam Physicus quamuis rationalis sit, non debet in uniuersum destituere sensum, præsertim quod si illud esset sensibile corpus, sentiretur utique, ac elementa in illud resoluerentur, & uerterentur, quod non apparet.

Neq; igitur ignis, neque ullum. Tex. XLVI.

2. ex loco corpus.n. infinitum nullum locū aliis relinqueret, Probat autem modo, quod nullū simplex elementū possit esse infinitū, & dicit, quod præter incōueniens supra positum, nēpe quod si esset infinitum, non relinqueret aliis locum vllum, est adhuc aliud impossibile, quod omnia conuerteret ad se, quod esse non potest, qūuis Heraclitus dixerit, omnia, & mundum ipsum, cum finitus sit, tandem in ignem esse conuertendum, quod falsum est, non ergo aliquod ex elementis infinitum est. *& præterea ex cōuersione omnium.*

Eadem autem ratio est. Tex. XLVII.

3. Nec illud corpus posset esse natura cuiusdam medii. Dicit hoc idē esse, si corpus illud esset medium. nam si esset elementū, haberet aliquam contrarietatem: non.n. generatio fit, nisi secundum cōtrarietatem. cum aūt infinitum sit, omnia ex conuerteret in se. at quia de igne mentionem fecerat, concludit per has rationes non solum de igne, aut de medio corpore, sed de quouis elemento probari posse non esse infinitum, ita Philop.

Dubium. Dubitatur, quomodo principium generationis debet habere contrarietatem, nam nec materia habet qualitates contrarias secundum se, non ergo elementum hoc habebit.

Solutio. Respondeo, si materia secundū se non habet contrarietatem, in se tamen recipit formas contrarias, vnde generatio fieri possit, & materia cum illis contrariis, & formis, quæ se inuicem transmutant, facit elementa. At cum isti Philosophi ponerent substantiam simplicem ipsum elementum, tenentur dare contrarietatem illi elemento, sicut modo dat Aristot. elementis, vnde non debent comparari materiæ primæ, hæc enim sola non facit generationem, sed per contraria, quæ debent admittere hi, qui elementum simplex faciunt.

Quod autem omnino impossibile. Tex. XLVIII.

2. rō principalis nō posse eē ī cōi corpus īfinitum. Probat modo in cōi nullum posse esse sensibile corpus infinitum, & facit hoc argumentum. Vel illud esset homogeneum, & similare, cuius partes essent eiusdem rationis cum toto, uel dissimilare, & heterogeneum. neutrum autem esse potest. Probat in hoc textu, quod non

sit

1. Suppo. sit similare,& supponit duo. Alterum est, omne corpus sensibile esse in loco proprio naturali, ac esse locum etiam cuiusq; *2. Suppo.* corporis sensibilis. Alterum est, quod idẽ est locus naturalis totius & partis, vt locus terræ,& glebę,& locus ignis,& scintillæ, quæ est pars ignis.

Si pars infiniti sensibilis separaretur, nec esset mobilis, nec immobilis. Est modo argumẽtum ingeniosum de parte huius infiniti aliqua separata,& ab scissa a toto. Si esset infinitum sensibile, ipsius pars nec esset mobilis, nec immobilis: hoc autem est falsum: ergo non est infinitum. Probatur sequela: demus illam *Probatur id 1.* particulam: probo quod sit immobilis. Si moueretur, moueretur ad locum totius: sed locus totius cum infinitum sit, & occupet omnia,& sursum, deorsum,& undequaque, illa igitur particula non magis ad locum sursum, quam ad deorsum, quã ad latera est inclinata: non ergo mouebitur, cum non habeat vllam determinationem.

2 Præterea: quia si moueretur, tenderet in infinitum, quia locus suus infinitus est, nec ipsa replet totum: mouebitur ergo si ne termino, quod est impossibile: non igitur est mobilis. Quod vero nec sit immobilis.

3 Patet, Locus ipsius est totum spatium totius: cum igitur non sit occupatum, non magis quiescet hic quam illic, non ergo immobilis erit, si enim esset immobilis, alicubi quiesceret. at non est maior ratio cur hic, quam illic quiescat, non igitur erit mobilis, nec immobilis,& consequenter nec ipsum totum, quod est eiusdem rationis cum parte,& hoc procedit ex natura ipsius rei, quæ vere non esset mobilis, nec immobilis.

Obiec. & solut. Quod si dicas, eadem est ratio modo de partib. elementorũ. Dico non esse, quia elemẽta habẽt determinatum locum sursum, aut deorsum, & terminos loci determinatos, quos ipsa nec ipsorũ partes transgredi possunt.

Si uero dissimile sit. Tex. XLIX.

Probatur altera pars 1. argu. quod Alterã prosequitur argumenti partẽ, nẽpe quod non sit dissimilare, vocat aũt dissimilare in loco, ꝙ partes habet diuersæ speciei, sicut similare, quod partes habet eiusdem spe ciei, & *vile corpus non possit esse heterogeneum.* facit hoc argumentum. Si partes illius infiniti sunt diuersarum specierum, vel sunt finitæ species, vel infinitæ, vtrunq. autem esse potest.

Illæ spẽs partiũ nõ possunt eẽ finitæ. Probatur primum. Si.n. sunt infinitæ species, necesse est, ꝙ una pars ad minus sit infinita in quantitate. nã ex finitis partib. specie, non fit unum infinitũ, nisi vna pars sit infinitè magna. loquimur autem, quod singulæ partes sint propriæ specieĩ quod si una esset infinita, tunc ea esset causa corruptionis aliarum, atque alias ad se traheret. vnde non esset dissimilare, sed unius speciei, illius nempe, quæ esset infinita. hæc.n. alias in se conuerteret, ut dictũ est superius.

Si autem infinita, & simplicia.

Reprobat alteram partẽ, puta quod sint infinitæ spẽs, quia tunc essent infinita elementa,& infinita loca: *2. Nõ possunt esse infinita.* pro diuersitate.n. rerum specifica est locorum diuersitas: at elementa,& loca infinita esse non possunt, ut alibi, puta 1. Ge. & 2. de cœlo probat: non ergo tale corpus esse potest infinitum.

No. tale corpus nõ posse esse cõtinuum Et notandum, quod hoc corpus si esset, non posset esse continuum, sed contiguum,& unum per aggregationem, ut in principio textus dixit. quia res diuersarum specierum non possunt esse continuæ.

Solu. quã quis posset afferre refellitur. At posset quis dicere, quamuis locus sit finitus, potest tamen corpus infinitum esse. Hoc reiicit dicens, locum debere esse aqualem locato, cuius rationem subdit, si.n. esset minor, non posset locatum solũ in eo consistere,& ita locatum esset extra locum naturalem suum. si uero esset maior, non repleretur a locato suo naturali, & sic maneret uacuum ex parte, quę duo fieri nequeunt.

Et propter hoc nullus eorum.

No. hanc partẽ textus ultimo esse exponendã Haec uerba magnã difficultatẽ afferũt expositorib. Græ.& latinis, nec aptã ĩueniũt exponẽ, adeo, ut Philo. arbitrẽ deficere aliq̃d textui, crediderim ego

in eo tex. 49. ut cla rus fiat sē sus. ego esse trāsponenda uerba aliquot, quod nos facimus, uidelicet ab illo loco & propter hoc nullus eorum usque ad illum (si autem infinita, & simplicia) sunt collocanda in fine ipsius tex. 49. & apparet sensus ita clarus, & distinctus, ut manifesto conuincamur id debere fieri; & scriptorum iniuria prouenisse difficultatem.

Cum igitur dixisset, nihil extra locum naturalem proprium, laudat antiquos quosdam, qui ponentes infinitum elementum, non posuerunt illud ignem, aut terram, quia experientia ostendit hæc loca certa habere sursum, aut deorsum, quod si infinita essent, nec ad sursum, nec ad deorsum determinantur: sed posuerunt aquam, aut aerem, quia ista partim sursum, partim sunt deorsum, nec extrema determinant sibi. Vide clarissimū sic reddi sensum, est autem id obseruatione dignum.

Anaxagoras autem incōuenienter. Tex. L.

Reprehēsio Anaxagoræ, qui dicebat infinitū immobile esse ex se. FActo argumēto hoc bimembri, puta, ꝙ nec corpus infinitum posset esse similare, nec dissimilare, redarguit Anaxagoram, qui circa priorē argumenti partem dicebat, ꝙ infinitum ex natura sua est immobile, & se quiescere facit, quia est in se ipso.

Addit autem Arist. parenthesim, aliud .n. nihil continet ad denotandum non esse in seipso, sicut amphora uini est in seipsa, ratione uini, quod continet, ut dicetur in lib. 4. infinitum autem non sic dicebatur esse in seipso ab Anax. nihil enim continet, sed in se ipso per se.

1. Reprehēsio causæ cur infinitum esset immobile. Reprehendit primo ipsum, quia dicebat, quod in seipso est, ex natura sua esse immobile, non .n. ualet argumentum, corpus est in hoc loco: ergo natura sua aptū est esse in hoc loco, quia corpora sunt sæpe, ubi non naturaliter, sed uiolenter sūt, ut corpus graue quod detinetur in aere, non ibi naturaliter est. non ergo, ubi res est, statim ibi naturaliter est, nec si in seipso infinitum est, ob id naturaliter est, & in hoc errauit Anaxag.

Si igitur quam maxime non mouetur. Tex. LI.

2. Reprehēsio causæ cur infinitum ex se esset immobile. REprehendit secūdo Anaxa. quia etsi verū sit, quod in se ipso est, moueri nō posse, tamē nō inde colligitur, ꝙ ex natura sua est immobile: nā aliqua manent immota, quæ ex natura sua moueri sunt apta. Vnde oportuit aliam assignare rationem, cur ex natura sua est illud immobile, & ponit exemplum. Si terra esset infinita, & cœli, & reliqua ita, vt maneret terra sic sita, infinita tamen: tunc esset in seipsa, quia infinita, non tamen ob id esset ex natura sua immobilis, sed quia grauis, & graue naturaliter est in centro, quod est immobile. Sic igitur oportebat reddere rationem aliam naturalis immobilitatis illius infiniti, & non solum, quia infinitum, quam rationem non dedit Anaxagoras, sed arbitratus est se euasisse periculum, & conclusisse dicendo, quia infinitum ex natura sua immobile est, & non valet.

Et non quia infinitum. Tex. LII.

VErba prima textus cum præcedentibus copulātur, vt notū est: in reliquis vero probat, quod illud isinitū nō sit in seipso. Partes sunt eiusdē rationis cum toto, si ergo totum in se ipso est, ergo etiam partes in se ipsis erūt, vt enim totū est in loco, ita & partes, at in seipsis esse non possunt, nam si partes, cum finitæ sint, in seipsis sunt, etiam quodlibet finitū in seipso erit, & non ratione infinitatis aliquid in seipso dicetur esse.

Omnino autem manifestum est. Tex. LIII.

3. rō principalis ad probandū non dari corpus isinitū ex loco totalis corporis. TErtium argum. Physicum principale facit, quod huiusmodi est. Omne corpus naturale, sibi propriū locū vendicat: at impossibile est infinitū proprium habere locum, ergo non potest corpus naturale esse infinitum. Probat maiorem. Omne corpus naturale, aut est graue

vel leue,(loquitur autẽ de his, quæ in generatione sunt.) ergo determinat propriũ locũ graue deorsum, leue quidẽ sursum. Minor probatur: quia infinitum omnia replet, & tunc totum non determinat sibi naturaliter sursum, aut deorsum.

Solutio et eius cõfutatio. Quod si dicas, dimidiũ est deorsum, dimidium vero sursum: hoc dici nõ potest: nã infinitum non habet medium, nec ultimum, nec principium ob id nunquam dabitur, quid sursum, quid deorsum sit.

Si n. duæ partes æquales signari posset tunc singulæ, aut essent finitæ, aut infinitæ: finitę nõ, nam totum finitum esset, nec infinitæ, quia eadem esset difficultas vbi essent, & præterea, quia vnum infinitum duobus constaret infinitis. Arist. non intulit hæc inconuenientia, quia certũ est infinitum in duo æqualia diuidi non posse, cum medio careat.

Amplius omne corpus. Tex. LIIII.

4. Etiam ex loco. Quartum ponit argumentũ, & quã tum existimo, videtur hoc esse. Supponit. n. quod si infinitum esset in loco, locus esset infinitus, & pbat locum non posse esse infinitum. Loci species, & differentiæ sunt ante, retro, sursum deorsum, dextrum, sinistrum: sed hæ in infinito signari non possunt, cum talis partium diuisio fieri nequeat: ergo locus non potest esse infinitus.

Declarat autem, quod illæ differentiæ non sunt respectu nostri, ut illud dicatur sursum, quod est supra nostrum caput, illud deorsum, q̃ est sub pedib. & sic de reliquis: sed illæ differentiæ sunt ex natura rei nobis etiam mutatis.

Quo autem modo hæ differẽtiæ intelligendæ sint, dicemus satis in lib. 4. ubi id ex professo traditur.

Simpliciter autem imposibile. Tex. LV.

5. Etiam ex loco. Haec propria uerba textus ad ratio nem præcedentem pertinent, quibus uniuersaliter cõcludit, si locus infinitus esse non potest, q̃ nec corpus naturale.

Et tandem quintum facit argumẽtum. Quod in loco est, in aliquo loco est, & q̃ in genere, in aliqua specie, aut indiuiduo: sed si corpus infinitum est: ergo in aliquo loco, puta sursum, aut deorsum est, si est in loco, & præterea aut bicubitum aut tricubitum, aut aliquid ex his est: hæc tamẽ repugnant infinito, non ergo corpus ullum naturale infinitum est.

Caput Sextum.

Quod igitur actu nõ sit corpus. Tex. LVI.

In contr. par. arg. Arist. & probat dari corpus infinitum 1. ex tempore. Ostquam ad partem negatiuam quæstionis est argumẽtatus, ac probauit non esse corpus actu infinitum, regreditur pro parte affirmatiua probabiliter probare esse infinitum, ut eas soluat obiectiones. idq́. ex trib. probat. Primum ex tempore, quod nisi infinitum esset, haberet principium, & finem, quod esse non potest.

2. Ex diuisione cõtinui. Secundo, quia si non est infinitũ in magnitudine, diuisio terminabitur, & nõ semper magnitudo in magnitudines diuidetur, sed perueniet ad indiuisibilia, ut dixerunt aliqui Philosophi.

3. Ex numero qui augetur ĩ infinitũ. Tertio ex numero, qui non augebitur in infinitum, ex quib. apparet esse infinitũ, cum ergo vtrinque sint difficultates, concludit opus esse Iudice determinante.

Atque manifestum est, quod quodammodo.

Pro solu. prędictorum dub. Fundat. infinitum eẽ duplex actu, & potentia. Soluit propositam difficultatem distinctione præposita, Duplex est in infinitũ, actu, & potẽtia. Actu quidẽ, quod hẽt actu magnitudinẽ, vel multitudinem interminabilem, nec limite ullo circũscriptam, potentia uero, quod licet actu finitum sit, ipsius potentia est inexhausta, ut non sit tantũ, quin adhuc maius fieri posset, siue sit appositione, sicut numerus dicitur infinitus potẽtia, quia non ei tãta fiet additio,

additio, quin maior fieri possit, sine diuisione, quomodo cõtinui diuisio est infinita: quia non fit in tot partes, quin in plures fieri possit.

Solutio. Dubium. Supposita igitur distinctione, respõdet actu infinitum non esse, & hoc probant rationes priores: potentia vero infinitum est, & hoc conuincunt rationes posteriores. vnde quodam modo infinitum est, quodam modo non: potentia infinitum est, actu non: loquimur autem de infinito quantitatis.

At quia infinitum esse secundum diuisionem dixit, cuius oppositum dicebãt Platonici, vt dicetur lib. 6. docentes diuisionem finiri, & peruenire vsque ad indiuisibilia. dicit facile esse hoc reijcere, & negare. id enim nõ est necesse, ut latius dicetur lib. allegato.

Relinquitur igitur potentia. Tex. LVII.

Qualis sit illa potentia infiniti in potentia. Declarat qualis sit ista potẽtia infinita, dicens, ꝙ non oportet sic intelligere esse infinitũ in potẽtia, qđ aliquãdo erit i actu perfecto, sicut domus potentia, aliquando erit actu, non sic est infinitum in potẽtia, ut actu sit totum infinitum: sed dicitur in potentia sicut certamen, & olympias & dies: hæc enim dicuntur in potentia, antequam fiat, sed nõ ut actu sint tota simul, sed succesiue: vnde certatum dicitur esse eo quod fiat: ita est potentia infinitum, non vt totum actu sit, sed continue, & incessanter fiat, vnde semper quod fit, & ꝙ fiet, finitum est: quod restat faciendum est infinitum, & hoc modo dicitur diuisio, & numerus esse infinita potentia, quod actus diuisionis, & augmenti nunquam cesset.

No. duplicẽ esse potentiã in rebus alteram ad actum perfectũ, alterãd actum imperfectũ. Vbi aduertendum duplicem esse potentiam. Alteram ad actum perfectum, ut potentia ignis, potentia domus. Alteram ad actum imperfectum, qui semper in continuo fluxu consistat, & sic est potentia infinitum.

Varia genera infinitorũ in potentia. Diuersa infinita ponit. Vnum in continuo successiuo, ut est tempus, motus. Alterum in discreto successiuo, ut in generationibus hominum, & aliorum: Tertium, in diuisione permanẽtis totius. Dicit aũt, quòd hæc omnia cõueniunt in hoc, quod semper quę sumuntur, finita sunt, ut quotquot dies, quotquot homines sumpseris finita sunt, quotquot secueris partes finitæ sunt: tamen semper plures, & plures incessanter sumi possint. Quod igitur restat, finem non habet, quod est, infinitum est, ac propterea non est actu infinitum.

Tamen differentiam horum infinitorũ ponit in fine textus sequentis: in successiuis enim quæ sumuntur, transeunt, & recedunt: in diuisione uero permanentis partes manent, quamuis semper, quæ actu sunt finitæ sint.

Amplius ipsum esse. Tex. LVIII.

Quõ hẽat eẽ infinitum i potentia. Cum dixisset, qualiter potentia infinitum est, modo docet, qualiter ipsũ esse dicat; & dicit ipsũ nõ dici eẽ, sicut substantię permanentes, quę totæ simul sunt, sed sicut res successiuæ, quarum aliqua parte actu existẽte dicimus ipsas esse, ut dies est, motus est, cæna est: sic infinitum est, quia diuisio, uel fluxus, qui nunquam finitur, secundum aliquid sit: unde ipsius esse in continuo transitu consistit, sicut quicquid transit, finitum sit, & quiuis nõ semper id, quod trãsit, permaneat, ut declarauimus in textu præcedenti.

Quod autem est secundum appositionem. Tex. LIX.

Quomodo se habeat infinitum in potentia quoad diuisionẽ, & quoad diminutionem. Cum superius duplex infinitum statuerit, unum secundum diuisionem qđ ad paruitatẽ, & diminutionem sit, alterum secundũ appositionẽ, quod ad magnitudinem, & secundum additionem fit, utrunque autẽ in potentia, ut dictum est, nũc quomodo utrũque se habeat ostẽdit, ac dicit idẽ esse quodammodo vtrunque.

Pro cuius declaratione aduertendum est, quod in unico subiecto actu finito reperitur simul utramque infinitum, sed non modo eodem, vt ibi gratia. Sumatur continuum pedalis quantitatis, & diuidatur in duas medietates, ita, ut altera medietas semper in alias duas, & illa in alias:

&

& sic consequenter diuidatur, atque medietates, quæ non diuidunt iterum, sem per apponantur primæ medietati totius, quæ indiuisa materia fit.

Tunc in hoc erunt duo. Alterum est, quod quanto diuisio vnius primæ medietatis procedit in minores partes, tanto altera medietas indiuisa fit maior, quia ei adduntur nouæ medietates, quamuis minores, & minores. Alterum est, quod quia diuisio illius medietatis in infinitum procedit, non peruenietur ad aliquam medietatem, quæ non possit iterum in alias duas diuidi, ita alterius medietatis in infinitum quantitas augebitur, quia semper ei fiet additio. Cum igitur vna crescat in infinitū, altera diminuatur, fit vt sint duo infinita, vnum appositione, illius nempe partis, quæ augetur; alterum diuisione illius quæ minuitur: cumq; hæc duo sint circa vnum continuum, merito dicuntur idem. Sed cum non sit modo eodem, nam alterum est diuisione, alterum appositione, non dicuntur absolutè idem, sed quodammodo.

Hoc igitur est quod hic docet Aristo. nempe, quod infinitum appositione fiat simul cū infinito diuisione, licet non secundum eundem modum, ac dicit vtrumque infinitum esse idem quodammodo. Et declarat quare idem: quia circa eandē quantitatem finitum actu fiat vtrumque. Declarat, quare quodam modo idem. quia videlicet infinitum secundum appositionem fit è diuerso. Quid autem per è diuerso intelligat, ipse explicat: quia quantū demitur ex diuisa parte per diuisionem ī infinitū, tantum apponitur alteri determinatæ parti, quasi dicat. Vnum infinitum est per diuisionem vnius partis oppositæ; alterum per appositionem eorum, quæ ab opposita parte remouentur, & alteri determinatæ, & finitæ apponuntur.

In magnitudine enim finita.

Quo debeat fieri diuisio cōtinui, ut procedas in infinitū.

Explicat, quomodo fit ista diuisio facienda in aliquo finito, vt in infinitū procedat, & nunquā terminetur.

Aduerte autem, quod dupliciter potest fieri diuisio alicuius totius finiti. Vno secando & separando partes æquales primis separatis in quantitate, vt si ab vno ligno separes vnam pedalitatem, & à residuo alteram pedalitatē, & à residuo alteram, & sic consequenter, & talis diuisio dicitur secundum magnitudinem, & non secūdum proportionem æqualem: quia pedalitas secunda quæ aufertur a residuo, non est in eadem proportione ad suum totum, sicut pedalitas prima ad suum, licet pedalitates sint æquales: similiter nec tertia, nec aliæ sunt in eadem proportione.

No. partes posse esse æquales, vel secundum quātitatē, uel proportionem.

Verbi gratia, sit lignum duodecim pedalitates habens, auferatur vna, & a residuo, quod vndecim habet, auferatur alia, & à residuo, quod decem habet, alia, & sic consequenter, constat has pedalitates ablatas esse æquales, sed proportiones, secundum quas se habent ad sua tota, non sunt æquales, nam duodecim ad vnum aliam habent proportionem, quam vndecim ad unum, & quam decem ad vnū, ob id ista diuisio dicitur secundum magnitudinem, sed nō secundum rationem, & proportionem.

Altero modo potest fieri diuisio secundum eandem proportionem, sed non secundum eādem magnitudinem, vt si partes non æquales, sed in æquali proportione se habentes ad residua secueris.

Verbi gratia, ab aliquo toto deme unā medietatem, & ab ista medietate iterum suā medietatem, & ab hac iterum aliam & consequenter à residuis medietatibus medietates seca: tunc diuisio erit secundum eādem proportionem, quia id quod secatur ab eo, a quo secatur, se habet in dupla proportione, cum sit sua medietas, tamen medietates non sunt æquales, sed maiores, & minores, sicut & tota, ob id talis diuisio dicitur, secundum proportionem, sed non secundum magnitudinem æqualem.

Iam ergo, si priori modo diuidas quodcunque finitum, nempe sumendo semper magnitudines æquales, non procedet semper diuisio, quantumcunque minimę sint particulæ, finitur enim. quod si posteriori modo diuisio fit, in infinitum diuisio procedet.

Et hoc est, q; dicitur Aristotel. nempe si quis accipiat in aliqua continui finiti diuisione determinatam, & finitam particulam

culam in eadem proportione, non absoluet finitum diuidere, quod si è cõtra in diuisione acceperit, eádem magnitudinem absoluet.

Nota 1. Nota vero discrimen inter sumere magnitudinem in eadem proportione, & inter sumere magnitudinem eadem in proportione. hoc enim faciens absoluitur finitum, quia omne finitum per ablationẽ æqualis finiti cõsumetur, illud verò si fiat non cessabit diuisio.

Nota 2. Nota deinde illud verbũ (Augeat) qđ annotauit bene Philop. cum enim æquales sumimus magnitudines a residuis, augẽtur, & fiunt maiores proportiones, verbi gratia, Si ligno duodecim pedum auferas vnum, & iterum a residuo auferas alium, & a residuo alium, semper crescũt proportiones, nã prima erat duodecupla, secunda undecupla, tertia decupla. Maiores autem sunt proportiones multiplices, quãto a minori numero denominantur, ut omnium maxima dupla est, & post hãc tripla, quia maior est medietas, quam tertia, & tertia, quàm quarta, & minores secundum numerum maioribus.

Aliter igitur non est, sed sic est infinitum.

Infinitũ in potẽtia aliquo modo esse in actu. Explicat ex superioribus cõcludendo infinitum nõ aliter esse, q̃ modo, qui dictus est, puta in potẽtia, & aliquo modo in actu, & in diuisione: exemplisque duobus explicat utrumque. Dicitur in actu, vt dies in actu dicitur, non quod tota dies simul sit, sed quod in fluxu est, & partem habet actu ita infinitũ: non.n. totum simul est, nec erit, sed secundũ continuam diuisionem actu dicitur. Vlterius dicitur in potẽtia, sicut materia prima, cũius potẽtia partem habet actus: quia cum forma est, nunquam tamen perfecte ad actum completum reducitur, vt omnes simul habent formas, sed in continuũ est illarum generatione: ita infinitum.

Et secundum appositionem igitur. Tex. LX.

Infinitũ secundum appositionem esse ĩ potẽtia, et non actu, sicut etiã secundum diuis. Ostendit Arist. qualiter sit infinitum secundum appositionem in potentia. Posset.n. aliquis existimare, qđ dicitur in potencia secundum appositionem infinitum, quia absolute potest excedere quamcunq. magnitudinem datam, vt non detur tanta, quin maior fieri possit. hoc autem non ita est: nã dabitur tanta quantitas, ut maior esse nõ possit, puta quantitas totius orbis finita; non enim est infinitum actu extra cœlum, ut illi Philoso. dicebant.

Cum ergo audis esse infinitum potẽtia secundum appositionem, intellige non esse separatum ab infinito secũdum diuisionem, nec alio modo crescit secundum appositionẽ, quam per additionem partiũ quæ fiunt secundum diuisionẽ modo prędicto: talibus autem partibus crescit infinitum secundum appositionem, non tamen in tantum crescit, ut omnem finitam superet magnitudinem, cum nõ possit æquare illud continuum in quo est: si enim additio fieret secundum partes ęquales semper, superaret omnem magnitudinem: sed id nõn fit, quia diuisio non fit secundum partes æquales in infinitum, nec aliter crescit infinitum secundum appositionem, nisi per talem diuisionem.

Quo differat infinitum secundũ diuis. & appos. Vnde in hoc differt infinitũ secũdum diuisionem, ab infinito secundum appositionem. In illo enim non datur pars, nec quãtitas ita minima, quin minor esse possit. tamen in infinito secundum appositionem datur quantitas, ita magna absolute, quam nõ possit æquare ipsum infinitum secundum appositionem, nec maior esse possit.

Hæc omnia eò tendunt, ut intelligas, sicut infinitum secundum diuisionem non fit secũdum partes æquales, sic enim esset actu infinitum, ita nec infinitum secundũ appositionem; sed utrunque fit secundum partes inæquales ĩ eadẽ proportione sumptas, ut dictum est in textu præcedenti. Consideratione autem digna est expositio horum textuum.

Quoniam & Plato. Tex. LXI.

Confirmatur hoc duplex genus infiniti ex Platone, & illum reprehendit.

HOc duplex infinitum confirmat ex Platone, qui ista etiam intellexit: per magnū enim infinitum secundum positionem, per paruum secundum infinitum denotauit.

Sed reprehendit Platonem, qui cum duplex posuisset infinitum, nullo utitur: quia numerum, quem dixit esse rerum substantiam, finitum posuit: secundum paruum, quia vsque ad unum decrescit, nec quo ad magnum, quia usq; ad denarium crescit, ultimum enim numerū dicebat denariū, reliquos uero numeros compositos ex denario, & præcedentibus dicebat, ob id non sibi constat. Si enim principium infinitum est, & numerus principium est secundum ipsum, debuit esse infinitus, quod tamen ipse negabat.

Caput Septimum.

Accidit autem contra. Tex. LXII.

Reprehēdit Arist. definitionē, quam ueteres assignabant infinito.

Efinitionem, quam Antiqui de infinito dabāt, reprehendit. Dicebant antiqui infinitum esse, cuius nihil est extra, quasi omnia comprehenderet, nihilq; ipsius esset extra ipsum. Arist. vero non sic, sed aliter esse definiendum docet, puta. Infinitum est, cuius aliquid semper extra est, idest, est id, cuius quibuscunq; partibus sumptis aliqua alia semper accipi possit. Et probat, quod sic sit definiendum, etiam ex his, quæ ipsimet dicunt. Nam annulum dicūt esse infinitum, quia sumptis quibusq; partibus propter uniformem, & circularem eius figuram, adhuc ipsius partes sumi possunt, non .n. in eo, secundum se terminus est ullus propter figuram.

No. definitio infiniti in potētia est in quo semper est sumere aliqd exi.

Vide igitur quomodo ipsi infinitum dicunt, cuius aliquam partem semper est accipere.

Declarat tamen, quod antiqui non dicebant annulum proprie esse infinitum, sed rōne figuræ, vt enim esset proprie infinitum, non debent eædem partes multoties sumi, quod in annulo fit. Non inuenientes enim terminum eundem sæpe diuidimus, & ipsius easdē partes sepe signamus. In infinito autem diuersas oportet sumere semper partes, ac ob id additur illa particula extra.

Notandum circa literam, quod uocat annulos non habentes palam, illos, qui sunt uniformes, nec habent illam partem distinctam, cui solet apponi gemma; hi enim annuli, uidentur actu principium habere, at cum uniformes sunt, actu finem, & principium non habent propter uniformitatem figuræ. *Nota.*

Infinitum igitur, id est. Tex. LXIII.

Confirmatur illa definitio et ex antiquis.

COncludit etiam ex antiquorū dicto, Infinitum esse, cuius secundum quātitatē accipientibus semper aliquid accipere est extra. Idest cuius partibus quātitatiuis quibuscunque sumptis adhuc diuidentes & accipientes possunt præter illas accipere alias, cum ergo ita id esse definiendum esse probasset, probat non esse definiendum, ut illi definiebant, & efficit rationem hanc.

Illa definitio est totius, sed totum, & infinitum sunt ualde diuersa, nec simul stant, ergo non potest esse definitio infiniti. Maiorem ostendit in hoc textu, dicens totum non esse aliud, ut dictum est. 5. Metaph. c. 26. quam cuius nulla pars abest. Quod inductione patet, totus enim homo dicitur, cum nulla pars hominis deest: tota cistella, cui⁹ nulla pars cistellæ deest, & sic quodlibet singulare totū definitur, ergo in communi etiam definitur totum, cui⁹ nulla pars abest, nec extra ipsum est, nam cum aliqua pars abest, & extra est totum non dicitur. id ergo est totum, cuius nihil est extra. *No. totū, & infinitū eē ualde diuersa.*

Totum autem, & perfectum. Tex. LXIIII.

Idem esse totū quod perfectum.

MInorē probat, totum, & perfectū, aut idē omnino sunt, aut proxima in natura. sed infinitū nullo modo est perfectū, ergo nec totum Minorē probat

bat, quia perfectum est, quod finē habet, & terminum. hoc autem repugnat infinito, non ergo est perfectum.

1 Et notandum est, quod maiorem efficaciam habet hoc Græce, nam perfectum Græce a fi e denominatur, dicitur enim τέλειον, a τέλος quod est finis, & Latine fere idē etiā est. nam perficere, est usq; ad finem facere.

2 Notant præterea Simplic. & Philop. & Alber. quod totum, & perfectum re idem sunt, ratione differunt. nam totum dicitur respectu partium, quarum nulla deest, perfectum uero ratione finis, quem res est consecuta.

Totum, et perfectū sunt idem re, differunt tamen ratione.

3 Et vlterius notant Simp. & Philo quod totum dicit partes cum quadam coniunctione, & copulatione. at omne, dicit solū ipsas partes nulla deficiente.

Totum, et omne quo modo differant.

Quapropter melius existimandum est.

EX dicta doctrina commendat Parmenidem, qui melius dixit quam Melissus. Ille enim uniuersum dixit totū esse, & finitum, cuius partes æqualiter distabant a centro. At Melissus dixit esse totum infinitum. Errauit autem in hoc, quod copulauit ea, quæ nequaquam possunt esse simul, puta, esse totum, & esse infinitum, hæc enim non cohærent, nec cōnectuntur, sicut linum lino. sunt enim illa opposita ualde.

· Scias autem illud esse prouerbium, ut notat Philop. quo denotamus dicta alicuius esse contraria uel implicantia. cum. n. implicant, & inter se repugnant, non ut linum lino cohærere dicemus.

Prouerb. Græcum linum lino annectere.

Quoniam hinc quidem. Tex. LXV.

CAusam ostendit, propter quam isti qui ita definierint infinitum. Hæc autem est, quia putarunt infinitum esse totum quoddam. ac cum totum cōtineat, hinc & dixerunt infinitum contine re, & gubernare, ut supra etiam dictū est. Quod si quæras, quare hi existimarunt infinitum esse totum? dicit quia similitudinem habet cum ipso toto. hæc uero similitudo consistit in hoc, quia sicut totum suas partes comprehendit, ita infinitum suas.

Qua ratione inducti ueteres ita definierīt infinitū, eiusque reprobatio.

Hoc autem Aristot. reiicit, docetque in finitum nō esse totum actu, sed materiam perfectionis, & magnitudinis, idest, formæ, & totius, ac est totum in potentia, quod patet ex diuisibilitate. Nam totum aliquod cum diuiditur, non ratione formæ, sed ratione materiæ diuisionem hēt, cum uideamus formam eiusdem rationis manere in omnibus partibus. infinitum ergo, quod diuisionem continet, materiæ potius locum habet.

Infinitū hoc posse habere ut materiam quā ut totum.

Præterea secundo. quia totum finitum est, & completum: at infinitum non completur secundum se, sed secundum aliud, puta secundum formam, ut apparet in partibus, quæ in vno toto secundum formam aliquam colligantur. potius ergo est materia. & hinc est, quod secundum se ignotum est, sicut materia sine forma.

Et nota, quod in omnibus his hoc docemur, quod materia, quantumcūq; habeat partes secundum se, non tamen ideo dicitur totum, sed habet rationem partis, quia cum formā unum constituit totum.

Quare manifestum est. Tex. LXVI.

COncludit (vt dicebam,) infinitū magis habere rationem partis quā totius, cum totum habeat materiæ, materia autem sit pars.

Hoc infinitum potius habere rationem partis quam totius.

Et iterum probat, quod infinitum non contineat, nec sit totum, præsertim secundum opinionem Platonis. Hic enim infinitum ponebat etiam in ideis intelligibilibus. si ergo infinitum continet, sequitur, quod in ideis etiam contineret. hoc autem absurdum est, quod indeterminatum, & ignotum, quale est infinitum, dicatur continere intelligibilia, & determinare, cum tamen ab ipsis potius determinetur, quæ causæ sunt formales.

Alia rō quod infinitum nō sit totum nec contineat.

Secun-

Secundum rationem autem. Tex. LXVII.

Quod sit discrimen in adie. ctione, & diuis. continui infinita.

QVædam theoremata notãda de infinito ponit, atque primum est illud, quod supra dixit, tex. 60. Infinitũ diuisione sic procedere, vt quæcunque parua quantitas superetur, puta, cum diuidimus non perueniemus ad quantitatem ita paruam, quin minor esse possit: at cũ est infinitum in appositione, non transgredimur quamcunque magnitudinem absolute, sed solum transgredimur illam magnitudinem, quæ fit ex diuisarum partiũ additione, non tamen ex tali additione poterit crescere quãtitas, ut excedat etiam cœlum.

Obiect. Posses tu dicere, quare diuidendo superamus absolute omnem minimam quantitatem assignatam dando minorem: at in apponendo non superamus omnem magnitudinem: quia saltem non superabimus magnitudinem illius totius, quod diuidimus, & in quo apponimus.

Solutio. Respondet Arist. quia materia continetur, & est intra rem, infinitumque materia est, forma continet. ac si dicat, quod cum diuidimus, procedimus ad materiam, quæ indeterminata est, & infinita: cum autem apponimus, procedimus ad formam, quæ continet, & determinata est.

No. ex D. Tho. quo se habeat totum, & partes, et infinitum secundum appos. & diuis. Notat Sanct. Tho. circa explicationem, quod totum habet rationem formæ respectu partium, partes vero rationem materiæ, & merito: nam forma determinata est, materia vero indeterminata & indifferens: ita totum determinatum: singula enim per se vnum totum sunt, tamen partes multis modis sumi possunt, puta, maiores, minores, & hoc multis modis. Hoc vero interest inter infinitum secũdum appositionem, & secundum diuisionem: in infinito. n. secũdum appositionem a partibus ad totum procedimus, in infinito vero secundum diuisioné a toto ad partes descendimus: ob id in hoc a forma ad materiam, in illo a materia ad formam peruenimus.

Hinc fit, quod cũ forma, & totum determinatum sit, quantumcunque partes diuisas in infinitum apponamus, non excedemus illud totũ, cuius partes sumimus: at cum a toto ad partes procedimus, & partes indeterminatæ sint propter multiformem ipsarum diuisibilitatem, cum ad ipsas peruenimus diuidẽdo in infinitum, non datur vllus terminus, nec vlla quantitas ita minima, qua non posset esse minor.

Rationabiliter autem. Tex. LXVIII.

Quo infinitum accipiatur i numero, & magnitudine, et quo differunt inter se.

ALterum constitui theorema, puta. Infinitũ esse in numero, & in magnitudine, differenter tamen. Numerus. n. sursum crescit in infinitum: nõ. n. datur tantus numerus, quin maior possit dari. At deorsum finem habet, nam ad vnitatem peruenit, & vltra non procedit. At magnitudo non sic. datur enim maxima quantitas actu, cum non sit infinitum in actu: at non est dare minimam magnitudinem, vnde minimus numerus datur, sed non maximus potentia: at datur maxima quantitas, & magnitudo potentia, sed non minima.

Cur diuisio numeri terminetur, dat causam: quia numerus ex indiuisibilibus vnitatibus cõponitur, ad quas numerus perueniens iam non amplius diuidi potest: at magnitudo cum non sit composita ex indiuisibilibus, sed ex diuisibilibus, ipsius nunquam cessat diuisio.

Cur numerus augeatur in ifinitum. At cũ numerus crescat ex diuisione, & partitione continui, qui in infinitum procedit, hinc est quod numerus augeatur in infinitum, quamuis non sit actu infinitus, sed potentia superans quamcunq. datam, & determinatam multitudinem.

Quo numerus cõponitur ex indiuisibilibus. Quo autem modo numerus ex indiuisibilibus componatur, ostendit: quia numerus est ex unis, & numerus non aliud est, quam plura vna, & ita numeri ab vnis denominantur: ternarius enim qui tria vna est; quaternarius, qui quatuor, & sic consequenter: at unum induisibile est, ut vnus homo, qui in plures homines diuidi non potest, & vnus leo, & reliqua: si ergo numerus ex vnis est, ex indiuisibilibus est, nam vnum indiuisibile est.

At non separabilis est numerus hic bipartitionis.

Numerū nō esse aliqui separatum a rebus numeratis, nec actu infinitum.

CVm numerum ex diuisione continui crescere dixisset, ne quis putaret numerum esse quid separatum ab ipsis continui partibus, vt putabant Platonici ponentes numeros separatos, huic obuians dicit numerum non esse separatum ab ipsis continui sensibilibus partib. non enim aliud est numerus, quam plura una, & plures continui partes. Nec etiam est intelligendum, quod numerus actu infinitus vnquam sit: non enim est eius infinitas, nisi potētia, sicut motus, & tempus, & numerus temporis partium, quæ dicuntur esse, non tamen tota simul: ita est numeri infinitas.

Explicat. Philo. & Auerr.

Philop. vult Aristo. velle hic comparare numerum tempori, ut.n. tempus dum fit maius, & maius, non habet partes permanentes, sed quædam recedūt, quædam de nouo adueniunt. Ita numerus dum crescit, non permanet: nam cum fit quaternarius, non manet ternarius, nec cum fit alius numerus, manet alius, & idem uidetur Auer. dicere.

Explicat. verior D. Thom.

Sed S. Tho. hoc non placet, & merito: quia si formaliter loquantur de numero, etiam hoc fit infinito secundum appositionem. nam cum additur aliqua magnitudo alteri, iam altera non manet formaliter, cum induat rationē alterius totius, & alterius mensuræ. Vt si primus erat pedalis postea additione mutatur. Quod si materialiter loquantur de numero, re uera etiam manet numerus præcedens, puta, ipsius vnitates, sicut in infinito secundum appositionem; at temporis & numeri partium temporis, nec formaliter, nec materialiter partes manent: quia tempus nullo modo permanet, nec ipsius partes, similiter nec motus.

In magnitudinibus autem. Tex. LXIX.

In magnitudinib. contr. mō se habere augumentū, & decrementū quā in numeris in īfinitum.

CVm dixisset numerum sursum in infinitum tēdere, deorsum uero stare in indiuisibili, modo non sic in magnitudinib. fieri docet, imo oppositum: uersus.n. maius datur vltimū eo quod sit maxima quātitas, quæ possit esse naturaliter, ut quantitas, & magnitudo orbis; unde magnitudo tanta actu est, quanta potentia esse potest. At versus minus non est terminus, sed diuisio in infinitum procedit. Si autem magnitudo non esset determinata, tunc esset corpus actu infinitum, quod nullo modo esse potest.

Obiect.

Dices, quomodo magnitudo determinata est, cū sit infinitum in additione, quod fit secundum magnitudinem. Si enim in infinitum additio esse potest, erit etiam magnitudo tendens in infinitum.

Solutio.

Hoc dubium facile est intelligēti, quæ dicta sunt superius. Additio.n. duplex est. Altera quæ fit secundum partes proportionales, per quas etiam in infinitum fit diuisio, verbi gratia. Diuides lignum in duas medietates, iterum aliā in duas, & sic semper procedendo per eandem proportionem, tunc si partes unius diuisæ medietatis apponas alteri, crescet in infinitum. Et quia nūquam cessabit diuisio alterius, nec cessabit augumentum prioris: tamen ipsius magnitudo quantumcunq. crescat, non superabit quantitatem totius ligni: quia nunquam finietur diuisio, & nunquā habebit partes totius ligni. Hoc igitur modo dicimus esse infinitum per appositionem, & sic magnitudinem crescere in infinitum.

Nota duplex genus additionis.

1

2 Altera additio est, quæ fit secūdum partes æquales, & si ista fieret in infinitum, re uera magnitudo perueniret, ut superaret cœlos, & quodcunque corpus: sed talis additio non potest esse in infinitum, nec sic magnitudo potest secundum appositionem in infinitum crescere.

Et hoc est quod hic dicitur, quod absolute loquendo datur maxima magnitudo quæ possit esse, & quamuis in infinitum in appositione sit secundum ipsam magnitudinem, non tamen ob id perueniet,

ut

ut quamcunque magnitudinem datam superet.

Infinitum autem nō est idem. Tex. LXX.

Infinitum nō est genus ad motum, tēpus, & magnitudinem.

Cum de infinito in motu, tempore, & magnitudine locutus sit, posset quis arbitrari infinitum esse genus quoddam ad illa tria. Hoc autem non ita est, imò analogum quoddam. Infinitum .n. prius magnitudini, & per magnitudinem motui, & per motum tempori inest. At quia hoc explicare non est præsentis loci, sed ad librum quartum pertinet, se illuc remittit, & nos etiam id ibi tractabimus, quod faciat Deus.

Vlterius dixerat, numerum terminari deorsum: quia peruenit vsque ad indiuisibilia. at non magnitudinem: hæc.n. semper in magnitudines iterum diuisibiles diuiditur: posset quis huius petere rationē, quare nempe magnitudo in magnitudinē semper diuidatur. At quia hoc in libro 6. demonstraturus est late, hoc etiam in præsenti supponit, & probationem prætermittit, & nos etiam suis in locis ista examinabimus.

Caput Octauum.

Non remouet autem ratio. Tex. LXXI.

Obiec. ex geometria q̄ illa utatur lineis infinitis, & ita sit actu infinitum.

Sol. Aris. Nō. quomodo geometra egeat, & utatur infinito.

Ertium theorema ponit, dubio satisfaciens. Cum.n. actu infinitum non sit, uidentur theoremata aliqua geometrica destrui.

Dicunt geometræ datam lineam rectā in infinitum protendere, quod esse nō posset, nisi actu sit infinitum, aut excedatur quæcunque magnitudo sensibilis.

Huic respōdet Aris. dicens Ratio, qua negatur esse aliquod actu infinitum, non destruit ullum theorema geometricum, & huius reddit rationem. Nam geometra nō indiget infinito, nec utitur actu infinito in vlla demonstratione: quod si vtitur linea infinita, id non est, quia sumat actu infinitum in demōstratione, sed ut habeat quamcunque finitam lineam.

Ac si dicat. Mathematicus finitis utitur lineis semper, at cum lineas sumit, nequit ipsum limitare dicendo non posse lineas maiores, aut minores esse, sumit lineas cōtinue produci posse. vnde illud infinitum & continuum nō extēditur nisi ad lineas, quibus utitur, quæ omnes finitæ sunt.

Quod vero non indigeat lineis infinitis geometra, probat. Quia lineæ minimæ æqua proportione diuidi possunt, sicut maximæ, qd' demonstrat Eucl. li. 6. Theo. 10. ob id, quæ in maximis probat, etiā in minimis potest ostendere. non ergo lineis infinitis indiget, unde dicit nihil differre ad demonstrationem mathematicam, q̄ sit in lineis minimis, aut maximis, imò et aliquando fictis, & extensis ultra id, quod naturaliter possunt esse, ut cum lineā extra cœlum imaginatur. tamē esse & id uerum, quod mathematicus probat, solum reperitur in quantitatib. existentibus, & ueris, quæ finitæ sunt. i. quamuis lineas aliquando maiores fingat, quia æque poterat probare per lineas ueras, ob id uerum probatur, & id quod est.

Quoniam autem est. Tex. LXXII.

Infinitum habet rōnem materiæ, et nō materiæ priuatæ formæ.

Quartum theorema est. Cum quatuor sint genera causarum, ut dictum est, infinitū rationē habet materiæ, non alterius causæ, & non materiæ, ut cū, forma est, sed cum priuatione. Vnde infinitum dicit duo: vnum formale, & id priuatio est, puta negatio actus perfecti, & consummati mixti cum potentia, est.n. actus imperfectus in successione cōtinua consistens, materiale uero est quantum sensibile, hoc.n. est quod diuiditur, & in quo talis est infinitas. unde infinitum rationem habet materię.

Et hoc etiam antiqui posuerunt dicentes, & utentes infinito, ut materia. sed reprehendendi sunt. Cum enim infinitū posuissent materiam, dixerunt ipsum continere, quod quidem non ita est: materia enim potius contentum, & determinatum quid, quàm cōtinens, & determinans est.

Aduerte

Nota. Aduerte autem, quod infinitum nō est sola materia: nam materia secundū se nō dat reb diuisionem, sed materia cū quantitate; radix ergo prima diuisionis infinitæ materia est, proxima vero quantitas, totalis autem, materia cum quantitate.

Reliquum est autem aggredi. Tex. LXXIII.

Soluūtur arg. ponētium infinitum. QVid infinitum sit, & quō de re sit, elucidatis, nūc soluere rationes aggreditur, quas in principio ca. quarti proposuit tex. 31. ad probandū infinitum esse, non solum potentia, vt determinatum est, sed etiam actu: atq; harum rationū quasdā dicit non esse necessarias, nec demonstrare, ꝙ intenduut: quasdam vero habere obiectiones veras, i. quod ipsarum rationum oppositæ sunt veriores, & certiores.

Soluitur 3. ratio. Incipit autē soluere tertiam rationem, quæ sumebatur ex infinita serie generationum. Cumq; ex nihilo generatio non fiat, videtur aliquod esse futurum principium. Hoc soluit, dicens, esse satis principium materiam finitam, quæ vnius corruptione alterius generationis principiū est, & ita vna materia potest multarū generationum esse principium, cum nihil generetur, nisi per corruptionem & expulsionem alterius formæ, seruata eadem materia, & hoc satis declarauimus in primo libro.

Amplius tangere, & finitum. Tex. LXXIIII.

Soluitur 4. ratio. SOluit quartam dubitationem, docens aliud esse tangere, aliud esse finiri seu finitum esse. Tangere est ad aliquid extra se, & tangere est rei finitæ. At finitum esse non est ad aliquid aliud: sed in se finitur res proprio termino, ac si dicat. Omne tangens præsupponit aliud extra se, ꝙ tangatur: at finitum nō supponit aliquid extra se, quo finiatur: nam suo termino intrinseco, & extrinseco finitur. Vnde falsum est, omne quod finitur, finiri aliquo circunstante, intrinsecus enim est finiti terminus.

Quod autem tangere sit ad aliqd ostēdit, vt explicat Philop. quia nō quodlibet corpus tangit quodlibet, sed quæ materiam communē habent: vnde cœleste corpus non tangitur ab elementari corpore: tactus.n. proprie est inter ea, quæ mutuā habent generationem, vt videbitur lib. de gener.

Intellectioni autem credere. Tex. LXXV.

QVintam soluit dubitationē dicēs, ꝙ non est credendum illi intellectioni, qua absque termino intelligimus, quasi dicat: illa conceptio, & imaginatio ficta est, cuius rationem subdit, qa talis magnitudo, vel paruitas, sub qua rem sæpe imaginamur, non est in re, ob id non est credendum imaginationi. Et id probat: quia non ob id res est, vel nō est quia, ita imaginatur, aut intelligit aliquis, esse, uel non esse, sed ē contra, quia res est, vel non est, inde imaginatio, & intellectio veræ, vel falsæ sūt. Cum ergo accidat rei, ꝙ ita intelligatur, aut quis ita eā imaginetur, non ob id talem esse credendum est, qualem quis imaginatur. Soluitur 5. ratio.

Et ostendit id exemplo, potest.n. quis imaginari aliquem numerum multo maioris quantitatis, quam sit, & quōd extra vrbem sit: non tamen ob id res ita erit. Hinc patet, quod nō est argumentum bonum, sumere quantitatem rerum ab imaginatione, quam hic intellectum vocat, vt notat Psellus.

Tempus autem, & motus.

SOluit primam rationem de motu, & tempore, cū adiungit intellectionem, quæ nunquā cessat. Et dicit esse infinita, sed successiua, & ita non tota simul: ob id non actu, sed potentia infinita sūt: quia id, quod accipitur, non est permanens. At magnitudo, nec diuisione, nec additione etiam, imaginatiua, est actu infinita, secundæ uero rationis satis ex dictis patet solutio. Soluitur 1. ratio.

Ex his omnibus concludit, iam elucidatum esse, quid sit infinitum, & quomodo

modo fit, & quomodo etiam non fit. hæc Aristotel.

An unum sit indiuisibile. An uero in infinitum etiam possit diuidi. Quæstio. V.

Nō dubitandi qua probatur unum esse diuisibile

Vestio hæc non aliena est a loco præsenti: nam Arist. docet numerum deorsum non tendere in infinitum, quia ex unis componitur. unum autem indiuisibile est, ut dicitur tex. 68. quod profecto difficile uidetur: nam homo unus est, vt ipse fatetur, & tamen diuisibile est.

Instatur. 1

Quod si dicas, nō est diuisibilis in duos homines unus homo, hoc non satisfacit, sumam.n. ignem unum, qui unus est non tamen indiuisibilis est, imò in duos, & multos ignes diuidi potest.

Instatur. 2

Quòd si dicas: satis est, quod actu non sit diuisus, quamuis potentia sit diuisibilis: verùm non ualet tunc ratio Arist. uult .n. quod numerus non solum non diuidatur in infinitum deorsum, sed nec diuidi possit. Quia ergo hoc dubium hēt aliquid difficultatis, ideo in hac quæstione ipsum tantùm enodabimus, in cuius declaratione aliquot oportebit præsupponere fundamēta, quorum primum sit. Quod nihil aliud est unum, quam quod indiuisū est, & impartitum, dicit n. rem quatenus in partes non est separata nec diuisa: unde dicitur unus homo, qui non est plures, & una linea, quæ non est facta plures, & unus ignis, qui non est plures.

1. funda. Vnū idē est qd indiuisum.

Sed hoc unum duplex est. Alterum, quod dicit partium priuationem. Alterum, quod dicit negationē. quod sic clarius dicetur. Est quoddam unum, quod nō est actu in partes diuisum, tamen diuidi potest, aut re ipsa, aut intellectu, parum enim refert utrouis fiat modo, sicut dicitur unus ignis quia cum in multos diuidi possit, actu in diuisus est, & unum lignum, & unum cōtinuum. & hoc unum dicitur per priuationem. Alterum est, quod indiuisum quidē actu est, & etiam potentia, quia tales partes in quas diuidatur non habet. Sicut pūctum unum est, quia nec actu, nec potentia partitionē habet. Similiter in ratione hominis, Petrus unus est, quia nec actu diuisus, nec potentia in duos homines diuidi potest. Hoc duplex unum breuissime quidem, sed notanter distinxit Aristot. 4. Metap. tex. 4.

Vnum indiuisū duplex ē, uel per partiū negatiōes uel priuationes.

Sit secundum fundamentum. Vnum priuatiuē, id est, quod actu indiuisum est in partes, cum diuidi possit, est duplex. Alterum transcendentale: alterum prędicamentale, quod dicitur vnum quantitatis. Hoc autem vnum distinguitur secundum partes, quæ sunt in duplici differētia. Quędam enim partes sunt substantiæ, & essētiæ rei: quædam sunt partes quantitatiuæ. Partes essentiæ, & substantiæ, ut materia forma, genera. & differentiæ, actus, potentia, & reliqua ex quib. rei definitionem, & naturam componimus: partes vero quantitatis sunt, quæ à rei quantitate procedunt, vt sunt partes integrantes, partes secundum extensionem, vel secundum discretionem.

2. Fundā. Vnū priuatiuē duplex, transcendentale, & prædicamentale.

Est igitur quoddam vnum, quod dicit actualem indiuisionem partium substantialium, & essētialium, & isto modo quæque res, siue materialis, siue immaterialis quæ partes habet definitionis, & substantiæ, dicitur una, ut non est diuisa in eas, siue substantia sit, siue accidens: & tale vnum dicitur transcendentale, & sic quicquid est, vnum est. Huic vni opponuntur multa: multa enim dicuntur quorum substantia, & esse diuisum, & distinctum est, ut multa accidētia, multi Angeli, multi homines.

Quid unum transcendentale.

Alterum unum est unum quātitatis, quod actu indiuisum est secundū partes quantitatis, quomodo dicimus unum continuū, quia suas partes indiuisas habet, & unum numerum; qui non est diuisus in suas partes, ex quib. constat & tale unum est in rebus, quæ quantitate participant. nec in immaterialibus reperitur hæc unitas, sed in substantiis, & accidentibus, quæ cū quantitate sunt.

Quid q̄titatiuum.

Oportet tamen te meminisse continui & discreti non esse eiusdem rationis partes, nam partes continui habent positionem cum permanentes sunt, uel in uniuersum copulantur termino communi. At partes discreti nullam habent positionem, nec termino communi copulantur. unde continuum unum dicitur, cum partes

Nota, partes conti-nui, & discreti non sunt eiusdē rōnis.

tes habet termino communi copulatas, discretum vero, cum partes habet non copulatas termino communi, sed sub vnica forma numeri, ut ternarij, quaternarij, & reliquorum.

3. Funda. vnum qd est princ. numeri è indiuisibi le diuis. q̃titatis discretæ, licet diuidi possit ĩ ratione cõtinui.

Sit tertium fundamentum. Vnũ, quod est principium numeri, & dicitur vnitas, ex qua numerus componitur, dicitur id quod est indiuisibile ratione discreti. Aduerte enim aliter diuidi continuum, aliter discretum. Continuum enim diuiditur in partes actu copulatas prius termino communi. At discretum in partes, quæ erant disiunctæ, nec termino communi copulatæ, unde quodlibet continuum, (si continuum est,) non habet partes discretas, id eoq; dicitur indiuisibile in ratione discreti, ac vnum, quod est principium numeri, seu vnitas, & ex huiusmodi vnis, cum multa sunt, numerus constat, & talia vna sic dicuntur indiuisibilia.

1. Conclu.

Sit ergo prima conclusio. Vnum, quod est principium numeri, est indiuisibile non simpliciter, sed ratione discreti, potest enim aliquid vnum diuisibile simul esse, & indiuisibile, sed non ratione eadem. verbi gratia, Sumo vnum continuum, vt lignum, aut ignem, hoc potest quidem ratione continui diuidi, puta, quia habet partes copulatas termino communi: at ratione discreti diuidi nequit: non enim habet partes discontinuas, & positionem non habentes, in quas diuidi possit, ut igitur indiuisibile est ratione discreti, vnum dicitur, ex quo numerus constat, & de hoc loquitur Aristot.

Sol. arg. facti in princ.

Vnde patet solutio argumenti, vnus enim homo, vnum lignum, & reliqua, dicuntur vnum continuum, & unum, quod est numeri principium. vt vnum continuũ sunt, diuidi possunt in partes continui: at vt unum principiũ numeri dicuntur, non sunt diuisibilia ratione discreti: quia sic diuidi solius est numeri continentis partes disiunctas, & positionem non habentes. & hoc nota.

2. Conclu. vnum, qd est princ. numeri, non dicit entitatem cõtinuam

Secunda conclusio. Vnum, quod est numeri principium, non dicit entitatem aliquam distinctam realiter a continua quãtitate, ut imaginantur multi reales, inter quos est Sonci. 4 Metaph. q. 25. dicunt .n. quòd in cõtinuo sunt duæ entitates distinctæ, vna est continua quantitas, qua est vnum continuum diuisibile, altera est entitas indiuisibilis, qua dicitur vnum principium numeri: ratio ipsius est, quia quantitas continua diuisibilis est, at vnitas hæc indiuisibilis est.

a quantitate continua.

Opi. Soncinatis, & eius ratio refellitur

Sed nobis nõ placet ista entitatum multiplicatio absque ratione, & necessitate, & præterquam quòd euidentibus posset redargui ista sententia argumentis, ratio ipsorum nulla est, ob id dicimus, ꝙ quantitas continua est, a qua est vnum continuũ, & a qua est vnum, quod est numeri principium, sed non eadem ratione. Vt enim a tali quantitate partes habet actu coniunctas, vnum est numero: ut uero a tali quãtitate procedit, quòd si continua est, non habeat partes discretas, & res per talẽ quãtitatem diuidi nequeat in discreta, principium est numeri, & res ab ea indiuisibilis est ratione discreti.

3. Concl. numeri materia, sunt ipsæ vnitates.

Tertia conclusio. Numeri materia sunt vnitates ipsæ, forma uerò est illarum vnitatum certa aggregatio, vnde ternarius vnitates dicit materialiter, formaliter vero vnitatum tantam aggregationem. Sic de quolibet numero.

Hinc intelligitur id, quod dici solet, quod vltima vnitas adueniens est forma, reliquæ materia; vt in ternario duę vnitates sunt materia, tertia determinans formam, quod videtur dicere Albertus in prædicamento quantit. & S. Tho. 8. Metaph. quod non ita simpliciter debet intelligi, numerus enim formaliter diuisibilis est, illa vnitas verò diuidi non potest. Præterea: quia cum omnes vnitates sint eiusdẽ rationis, esset eadem forma omnium numerorum, nec specie differrent: quod nemo concedet, nec S. Thom. nec Alber. id dixerunt, vt sonat, sed sensus est, quod illa vnitas habet se se ut forma: quia ipsa adueniente intelligitur completus numerus, sed non quod re uera illa esset forma, sed vnitatum aggregatio, quæ uariatur quãlibet addita vnitate, atque ideo uidetur forma, sed non est.

4. Concl. numeri diuis. non procedit ĩ infinitum deorsum.

Quarta conclusio. Numeri diuisio non procedit deorsum in infinitum. Hæc est Arist. quæ patet ex dictis: quia cum numerus diuidatur ratione discreti, & sit deuenire ad unum indiuisibile in ratione discreti, non procedit ipsius diuisio in infinitum. Non sic in continuo, non enim in

diuisione

diuisione continui deuenimus ad aliquod indiuisibile in ratione communi, cum nõ sit compositum continuum ex indiuisibilibus in ratione continui, sed ex indiuisibilibus. ob id ipsius diuisio terminum non habet, vt dictum est.

An numeri multiplicatio procedat in infinitum.
Quæst. VI.

1. arg. VM numeri diuisionem deorsum descendendo non in infinitũ procedere determinatum sit, consequenter quæritur, an in multiplicatione sursum ascendendo sit processus infinitus. Et videtur quod nullo modo. Si enim talis esset processus, maxime esse propter illam rationem Aristo. quia numerus crescit ex diuisione continui, hæc autem in infinitũ procedit: sed hæc ratio nulla est ut videtur. Nam vel loquimur de continuo mathematico, vel de sensibili. Non de mathematico, quia non pertineret hæc tractatio ad Physicum. Si vero de sensibili, vt re vera est, tunc ipsius diuisio non procedit in infinitum, quia vt dixit in lib. 1. Physico. tex. 36. datur minima caro, a qua nihil iã est separabile, & nos determinauimus dari minimum in his rebus naturalibus & homogeneis: non igitur procedit ipsorum diuisio in infinitum, & sic cõsequenter nec numerus.

2 Secundo uidetur, quod si diuisio in infinitum procedat, quod sit numerus actu infinitus: est enim argumentum. Si lignum aliquod, verbi gratia, pedale, in infinitum est diuisibile, ergo in ipso sunt infinitæ partes actu indiuisę, sed potentia diuisibiles: numerus igitur illarum partium infinitus est: nam dato quouis numero finito, partes plures sunt.

3 Tertio, si numerus actu infinitus esse non potest, vel esset, quia repugnat propter numeri formam, quia numerus numerabilis est, uel propter numeri materiam, quia res infinitæ non possunt esse, quarum sit infinitus numerus. Sed neutrum repugnat. Nam secundum Arist. qui mundum ab æterno posuit, potest quis petere, quot homines sint transacti, & quot dies, & re uera non est, quid dicatur, nisi infinitus numerus. Si igitur numerus infinitus esset impossibilis, nõ fuisset præteritus, quia impossibile ad actum non uenit: sed numerus infinitus transactus est, & hoc non nisi simul cũm rebus numeratis, non ergo est repugnantia, ut sit numerus infinitus, quod si dicas, non est permanens talis numerus, hoc nihil impedit rationem numeri.

Et est quartum argumentum: nam numerus trium motuum, & numerus. v. g. trium lectionum est uerus numerus, tamẽ non permanent. 4

Et ulterius secundum Aristot. qui tenet animam hominum esse immortalem, & in singulis hominibus singulas animas. tunc si mundus fuit ab æterno, & homines infiniti transacti sunt, re uera etiam & animę infinitæ, quæ cũ immortales sunt, sequitur actu esse illarum infinitum numerum.

Et ulterius secundum Reales, qui dicunt puncta esse in corpore actu, & realiter distincta a quantitate, tunc cum sint infinita puncta actu existentia in corpore, erit & numerus infinitus. 5

Quintum est etiam argumentum contra tex. 56. ubi dicitur, quod diuisio, quæ fit secundum partes æquales alicuius finiti, non procedit in infinitum. Videtur hoc falsum, & probatur. Sumatur lignum bipedale, tunc in hoc possunt dari infinitæ partes æquales, quarum una non est altera, sed omnes æquales iter se, ergo diuisio finiti procedit etiam secundum partes æquales in infinitum, & patet. Diuidatur illud lignum in duas pedalitates, & postea singulę diuidantur in partes proportionales, tunc coniungendo partes proportionales unius cum coniuncto ex partibus alterius, dabuntur infinitæ pedalitates. Vt si medietas unius coniungatur cum medietate alterius, & tertia unius cum duabus tertiis alterius, & quarta unius cum tribus quartis alterius, &c. ut in exemplo patet in trascripto. 5

Hæc sunt argumenta, quę potissimam habere uidentur difficultatem, quæ quidẽ singillatim oportet iam soluere.

Ad 1. sol. Alb.

Circa primum Alber. cap. penult. huius libri dicit quantitatem sensibilem dupliciter posse considerari. Vno modo, vt terminus corporis naturalis, & sic non dubium est, cum detur minimum corporum naturalium: per eam enim mensurabilia sunt corpora: & sic diuisione reali sunt diuisibilia corpora in infinitum.

Reijcitur.

Ista solutio mihi non placet: quia cum mensura, qua mensuratur, finita sit, & minima, vt dicitur 10. Metaph. re vera mensurabile non mensurabitur secundum omnes partes, sed sub partibus certæ quantitatis, quanta est mensura. Vlterius, quia mensura est æqualis, & vna: non igitur mensurabile, vt tale est, diuidetur in infinitum, quia iam haberet partes æquales omnes inter se infinitas, quod esse non potest.

2. sol. Auer. ex Pau. Ve.

Pau. Ven. supra tex. 60. aliter respondet ad hoc, & de mente Comment. dicit, quod quantitas sensibilis dupliciter considerari potest. Vno modo vt substat formæ naturali, & sic non datur in ea diuisio in infinitum. Altero modo ratione materiæ, cui inest, & sic eius diuisio procedit in infinitum.

Reijcitur.

Ista solutio mihi non admodum placet: quia cum ipse loquatur de diuisione reali, non videtur talis diuisio posse fieri in materia, quia semper est, & erit cum aliqua forma, quæ impediet talem diuisionem. Diceremus ergo, quod non habet intelligi de diuisione, quæ dicit actualem partium separationem, sed de ea, quæ fit per partium signationem, vel considerationis resolutionem, & secundum hanc non datur minimum in homogeneis. Quod enim supra dictum est, intelligi debet de minimo per se existente, vt illic declarauimus.

3. sol. verior, fit diuisio per imaginationē, & non p naturali diuis. in infinitum. probatur solut.

1 Et inducit me ad hoc dicendum ratio. quia ista diuisio fit etiam in tempore, & in motu, vbi non fit talis partium separatio, nisi modo, quo dictum est.

2 Præterea: quia non potest particula extra modum minima naturaliter consistere, etiam secundum eos, qui minimum asseruerunt. dicunt enim posse tam paruam esse, vt non consistat, quin a contrario corrumpatur: ergo iam talis separatio naturaliter non procedit in infinitum.

3 Præterea: quia cœlo, & lunis cœlestibus ista inest diuisio: quæ tamen non potest esse, si intelligatur de actuali separatione, cum cœlum sit incorruptibile.

Circa secundum argumentum aduertendum erit, quod numerus nō dicit quocunque modo partes, sed diuinctas & positionem, & terminum communem non habentes: quod si continuæ sint, numerū non faciunt, sed vnum continuum, & hæc est notanda solutio, vnde illæ partes vnius continui numerum non faciunt, nec finitum, nec infinitum actu, sed solum vnū continuum, quousque separentur diuisione, tunc numerus nunquam erit actu infinitus. Ad 2.

Numerus requirit partes disiunctas. aliter non faciūt numerū vt i continuo sunt.

Quod si petas, quot illic sunt partes, dico actu non esse numerum certum, quousque diuisio, vel signatio accedat, quæ nunquam infinita esse poterit in actu.

Circa tertium, Iandu. q. 11. huius tertij dicit duplicem esse numerum. Alterum rerum corporearum, quæ non multiplicantur, nisi secundum quantitatem, vt numerus lapidum, hominum, leonum, & aliorum corporum, & talem esse in finitum negat, nec esse posse permanentem, quia tūc occuparet omnia, & non admitteret secū alia corpora. Alter numerus est rerum, quę non occupant locum, vt sunt accidentia, quæ per se quantitatem non habent, & horum numerans, dicit, quod de facto modo est infinitus: nam materia prima cuiuslibet habet infinitas potentias actu ad singulas formas, quas recipere potest. Vnde secundum Iandu. non repugnat infinitum esse, cum sit. Ad 3. 1. sol. Iandu.

Sed re vera hæc sententia quamuis in alijs accidentibus, vt punctis, habere possit aliquid probabilitatis, de quibus tamē mox dicemus, tamen, exemplum allatum falsum est: non enim est, nisi vnica potentia in materia ad formas, quas recipere potest, loquendo de potentia materiæ primæ: at potentiæ proximæ sunt variæ pro varijs formis: sed non sunt hæ potentiæ finitę actu: quia non sunt, nisi cum forma generari debet.

Alij dicunt infinitum numerum repugnare ratione formæ, alij ratione materię, qui omnes mihi non satisfaciunt. 2. sol. aliorum reijcitur.

Pro solutione igitur tam tertij, quam quarti argumenti, in quibus de quadruplici numero infinito obijciebatur, videlicet, Ad 3. & 4. vera solut.

licet, dierum, & aliorum successiuorum, animarum, punctorum, facienda erunt aliqua fundamenta.

1. Funda. multitudo et numerus differunt. Aduerte igitur primo, quod multitudo, & numerus differunt, nec idem omnino sunt. Multitudo enim solum dicit partium diuersarum aggregationem: at numerus dicit ordinem illatum partium secundum prius, & posterius, numerus enim a numerando dicitur; qui autem numerat ordinem habet.

Numerus, & multitudo tripliciter reperitur in ente transcendens, in quantitate proprie, in accidētib. Iste igitur numerus, aut multitudo tripliciter inuenitur. Primo in ente. vbi enim diuersitas est, & plu alitas entium, quecunque sint, siue substantiæ, siue accidentia, siue corporea, siue incorporea, ibi numerus est, & multitudo: talis autem numerus, & multitudo transcendentalis dicitur.

Secundo inuenitur ista multitudo, & numerus particularius in corporibus, & in continuis multis, & iste numerus est proprius quantitatis species.

Tertio numerus est in his, quæ in quantitate sunt, sed non sunt multiplicata per quantitatem, vt est numerus, & multitudo plurimorum accidentium, quæ in unico subiecto esse possunt sub vnica quantitate.

Numerus, & multitudo successiuus, & permanens. Et omnis hic numerus, & multitudo aut successiuus potest esse, ita ut non sint simul vnitates, vt numerus hominum, quorum aliqui transierunt, aliqui permanent, aut potest esse permanens totus, ut facile est intelligere.

2. Funda. Non dari infinitum numerū causarū per se sub ordinatū. Aduerte secundo, inter fere omnes Philosophos non esse dubium numerum causarum essentialiter subordinatarum, non esse infinitum, quia cum vna dependeat ab altera in operando, cumque essent infinitæ, vltima non posset operari, quia ab infinitis dependet, & hoc docet Arist. 2. Metap. c. 2.

Nō datur in infinitū numerus permanens corporū nec accidentium quæ sunt i corporibus. Similiter non est dubium, numerum permanentem corporum non esse, nec esse posse infinitum, cum locus omnis naturalis finitus sit: loquimur autem modo de potentia naturali: similiter nec est numerus permanens accidentium infinitus quæ in corporibus sunt: nam cum corpora sunt finita, & accidentia erunt finita: alias in vno corpore oporteret esse accidentia numero diuerso, & cum insint uni subiecto, esset differentia in specie, & ita infinitæ essent species, quod non fit naturaliter, nec fieri potest.

At dubium est de numero infinito successiuo, & de permanente rerum spiritualium.

De infinito numero successiuo secundum Aristot. Dico ergo primo, quod secundum Aristotelem optime datur multitudo infinita successiuorum, vnde multitudo dierum, & hominum, & generationum præteritarum, & circulationum, & motuum datur infinita: nec hoc negari potest, licet proprie loquendo illa multitudo infinita non sit numerus, quia numerus dicit ordinem partium, at in infinito nullus esse potest ordo, cum nec principium eius sit, nec finis, & quia numerus in ratione sua producit mensurabilitatem, quæ non conuenit infinito; erit ergo multitudo infinita, sed non proprie numerus infinitus successiuorum.

Vera sol. Ad illud de infinitate animarum si mundus fuisset ab æterno. Solu. quorundā minus rectæ 1. Alex. 2. Auer. Illud uero de infinitate animarum multum torsit Aristotelis interprètes, cum secundum eius sententiam mundus fuisset ab æterno, vnde vt illum a contradictione liberarent, in uarias inciderunt solutiones parum consentaneas. Alexander ergo impie, & contra ipsum Aristotelem ei imposuit fecisse animam mortalem. sed ea sentētia ab aliis interpretibus reprobatur, & falso id imponit Aristoteli, ut alibi ex Theophrasto, Themistio, Simplicio, Ammonio, Philopono, & aliis ostendemus cōtra Alexandrum.

Hinc etiam delirauit Auerroes cum suo illo unico intellectu communi non minus impie, quam Alexander, imo duplici impietate cumulatur, & corruptione animarum, & illa ficta unitate intellectus.

4. præstā tior quorundam aliorum. Alii dicunt, quod Aristoteles solum negauit numerum infinitum ex diuisione cōtinui, & in rebus corpories, non tamen negauit numerum infinitum spiritualium, & non occupantium locum. & hæc propius ad ueritatem accedit.

3. Auic. Alii, ut Auicenna, asserunt, negasse Aristotelem infinitum numerum entium cōpletorum, & perfectorum, non uero incōpletorum, qualis est anima, & partialium entium.

5 alii orū seq Pyth. Alii fabulose potius, quam Philosophice dicunt, esse finitas animas, sed migrare

grare ex corpore in corpus, ut dicebat Pythagoras,& hanc fuisse mentem Aristotelis. quod tamen ne somniauit quidem Aristoteles.

Alij dicunt esse contradictionem in ipso Aristotele, quia cum mundi æternitate non sibi cōstitit, dum reprobauit infinitū, & merito quidem hoc vexauit Interpretes: nam hoc argumento satis efficaciter conuincitur mundum non fuisse ab æterno.

7. *Verior omnium.* Respondeo ergo ad illud de infinitate animarum, quod probabiliter, imo necessario debemus fateri, cum sint animæ immortales secundum Aristotelem, si mundus esset ab æterno, vt ille putauit, esse multitudinē actu infinitam non quantorum, non tamen numerum prædicamentalem,& proprium E: ista distinctio multitudinis,& numeri, ac numeri duplicis trāscendentalis, prædicamentalis, quanti, & non quanti, multum est obseruanda pro doctrina Aristotelis.

2 *De eodem dubio, secundū ueritatē nō repugnat ex natura rei esse infinitū numerum.* Dicendum secundo, si de ueritate sit sermo, infinitum nullum, nec etiam multitudine processisse, cum mūdus ab æterno non fuerit.

Quod si petas, an repugnet ex natura rei, quod multitudo infinita sit, siue actu simul, siue transacta. Quamuis id fuluere non sit præsentis loci, sed octaui libri, existimo tamē multitudinem infinitam actu consūmatam implicare,& esse non posse, nec pertransiri posse, unde non solum infinita hominum multitudo, & aliorum non fuit, sed nec fuit possibilis ullo modo, nec(ut uidetur) imaginatio humana potest capere id, ut infinitum fuerit transactum,& hoc conuincere uidetur necessario non fuisse mundum sempiternum.

1. Ratio. Et ratio præterea talem multitudinem prohibens hæc est: quia si esset infinita multitudo, multitudo non cresceret additione multorum, nec minueretur ablatione multorum. Patet, nam si homines modo infiniti sint transacti, quæro, an post centum annos plures erunt transacti? Si id neges, uidetur stultum Si uero concedas: quomodo ergo homines illi erant infiniti? quomodo infinita multitudo habet plus, aut minus? Et idem quæram, an ante centum annos sint tot homines transacti, quot sunt modo? Re uera si datur infinitum, ablatione, uel additione, nec fiet maius, aut minus.

Sunt enim qui dicunt infinitum crescere & minui posse manens infinitum, quod gratis dicitur. *Sol. quorundā insufficiēs.*

Alii dicunt unum infinitum non suscipere plus, quam alterum,& admittunt æquale esse infinitum, siue additis, siue ablatis finitis, hoc tamē fateor me credere non posse.

Præterea: quia omnis multitudo ad numerum reducibilis est aliquem, alias esset prorsus extra genus.& nihil esset. At q̄ illa multitudo infinita sit proprie numerus infinitus, impossibile est, ut ante ostendimus: quia numerus dicit ordinem partium,& mensuram.

Præterea: quia infiniti homines sunt transacti, & infinitæ generationes, ergo non sunt infinitæ, infinitum enim non est consumabile. 4

Sat scio responsuros aliquos esse transactos infinitos homines, tamen non datur primus homo, qui incœpit. Sed hoc mihi difficilius apparet, quod detur causa æterna vna productiua hominum,& non dentur homines primi, quos illa causa produxit ab æterno: sed satis sint ista in præsenti, ex quibus constat repugnare ex natura rei esse multitudinem infinitam. An uero per diuinam potentiam infinitum esse possit, hoc in præsenti prætermittimus.

Ad illud de punctis: dico non esse actu puncta realiter distincta, sed potentia, sunt actu per diuisionem, quæ cum infinita nō sint actu, nec sunt actu infinita pūcta, sed de hoc latius dicetur lib. 6. Atque ita plane satisfactum est argumento tertio, & quarto. *Ad illud de infinitate punctorum.*

Ad quintum facilis est solutio. Non negamus esse infinitas partes æquales omnes in potentia in quolibet continuo: sed id est, quia eadem quantitas multoties reperitur,& sumitur cum aliis,& aliis partibus proportionalibus, quæ dicuntur partes communicantes At partes non communicantes non sunt æquales omnes inter se, ut diuisio procedat in infinitum. *Ad 5.*

Est autem aduertendum, quod esse infinitum in diuisione non aliud est, quam q̄ nun-

nunquam cesset diuisio partium, hoc est, quod non sit signabilis minima pars continui, quia non sit alia minor, & minor. Hæc de quæstione.

Vtrum sit corpus actu infinitum. Quæst. VII.

Æc quęstio satis ex ipso textu constat, tamen propter quorūdam ter minorū explicationem a nobis breuiter est dilucidanda.

1. argum. quod detur corp' infinitū. Est argumentum. In finitum est passio quantitatis: ergo si datur subiectum, datur etiam passio, & quantitas actu infinita.

2 Secundo. Materia est indeterminata in se: ergo ipsius quantitas: ergo est infinita.

Distinct. de infinito cathegorematico, & syncathegorematico. Aduertendum itaque, quod est distinctio vulgaris apud Nominales, vt habet Alber. Saxo. hoc lib q. 9 de qua etiam ante meminimus, duplex esse infinitum: Cathegorematice, & syncathegorematice, & quantum ad sensum idem est infinitum cathegorematice, & quod nos dicimus infinitum in actu, siue secundum magnitudinem, siue secundum multitudinem. Infinitum vero syncathegorematice idē est, & quod nos in potentia vocamus.

Et ita exponunt ipsi dicentes, infinitus numerus est, cum non sunt tot, quin plura possint esse. Ac si dicant, numerus ob id infinitus dicitur, quoniam quouis dato, adhuc alius numerus amplior dari potest. In magnitudine vero infinitum exponunt sic. Non tantum, quin maius, id est, cum quauis data magnitudinis parte, adhuc alia maior per additionem partis proportionalis dari potest, vt explicuimus in textus expositione.

Infinitū cathegorematicum duplex, simpliciter, & secundum quid. Solent iterum diuidere infinitum cathegorematice in infinitum simpliciter & infinitum secundum quid, & hoc præsertim in corporibus. Illud dicitur actu infinitum simpliciter, quod secundum omnem dimensionem, latitudinem, longitudinem, profunditatem est infinitum, id vero secundum quid, quod secundum vnam, aut alteram dimensionem, aut ex vna parte esset infinitum: vt si hinc vbi ego sum, corpus in infinitum tenderet sursum, vel secundum unam, vel secundum omnem dimensionem.

Nota. At vero notatu dignum est, quod si corpus, vt corpus, est infinitum simpliciter, & secundum omnem dimensionem debet esse infinitum, & si naturaliter esse posset corpus infinitum, simpliciter esset, cum non esset maior ratio vnius, quam alterius dimensionis.

Sic igitur conclusio. Nullum corpus naturale potest esse actu infinitum. Præter rationes autem Aristot etiam hæc esse potest. Nam omne quantum figuram necessario habet: at infinitum figuram habere non potest, nam figura est terminus quantitatis, quæ non est, si corpus est infinitum: non ergo esse potest. Et hæc ratio procedit etiam de corpore mathematico, & de qualibet mensione: nam linea necessario claudi debet termino, aliter non esset ullius figuræ linea, similiter superficies. 1. Concl. 1. Ratio.

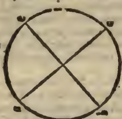
Altera ratio est partim sumpta ex Arist. Si corpus aliquod naturale esse posset infinitum, tunc vel esset elementum, vel mixtum ex elementis, vel aliquod aliud simplex corpus. Sed nullum ex his esse potest, & patet. Non enim potest esse elementum, nam (ut dictum est in textu,) haberet virtutem infinitam, uel tantam saltem, quanta sufficeret reliqua omnia corrumpere, & in se trahere, quod naturaliter esse non potest. 2

Præterea, si esset mixtum, tunc vel componeretur ex elementis numero infinitis, & hoc non: quia, vt diximus, multitudo infinita esse non potest, præsertim actu. Aut componeretur ex finitis numero, & tunc necesse esset, quod aliqua, aut vnum illorum esset magnitudine infinitum: aliter enim numero finita non facerent actu infinitum. Si ergo illorum vnum est infinitum, alia in se corrumpet, & nō erit mixtum tale corpus, sed simplex.

Quod si sit aliud, tūc, cum naturale sit, uel mouetur sursum, uel deorsum, vel circulariter. Sed nullus motus ex his potest esse in corpore infinito, non igitur mouebitur, nec erit naturale. Quod nullum possit habere motū corpus infinitū, & primo de locali.

Quod non moueatur sursum, vel deorsum si infinitum est, constat: quia non potest mutare locum. Sed quòd non circulariter,

culariter, probat. Corpus circulare non mouetur nisi mutando diametros, id est ab vna in aliã, vt ab A, in B, & a B, in C, sed non potest hoc fieri, quia A, & B, distant in infinitum, & sic transitus est inconsumabilis. Quòd vero distét infinite, patet: quia ab eodem puncto lineę protractæ quanto magis tendunt, magis distant. Cum ergo A, & B, in infinitũ distent, & sint protractæ a centro, cum corpus sit infinitum, distabunt infinite, nec motus esse poterit.

Obiect de motu alterationis. Quod si dicas, non mouebitur motu locali secundum se totum, sicut terra, sed motu alterationis. Dico, quod moueri motu alterationis nõ potest, nisi mixtum, aut elementum sit. At supponitur non esse, quia id probatum est non posse fieri. Cum ergo secundum se totum debeat habere motum aliquem, non erit nisi localis: & hæc sufficiant pro conclusione. Reliqua in textu vide. *Solut.*

Ad 1. Ad primum dico, quod cum infinitum ponitur quantitatis passio, non ponitur actu infinitum, sed in potentia: quia in diuisione consistit, vel ex diuisione prouenit, vt fit in infinito secundum appositionem.

Ad 2. Ad alterum dico, quod materia non est in potentia ad quantitatem infinitam, vt aliqui putant, sed finitam: non enim recipit quantitatem, nisi cum forma: nec tendit ad quantitatem nisi per formam, ad quam ipsius potentia terminatur primo: sed forma finita est: ergo & quælibet quãtitas, ad quam materia est in potentia, est finita. Et hæc sint satis de quæstione, & de libro tertio Physicorum.

Finis Libri Tertij.

IN LIBRVM QVARTVM PHYSICORVM.

Caput Primum.

Similiter autem necesse est. Tex. I.

De quib. agat in hoc libro Arist. de loco inquam primum, deinde de vacuo, & tempore, & cur eo ordine.

IN hoc libro quarto, de loco, vacuo, & tempore tractatur. De loco quidem, tanquam de quadã communi corporum proprietate, & de eo, quod ad motum necessariũ est: de vacuo, quia antiqui ad motum necessarium esse vacuum arbitrabantur: de tempore, quia motuum mensura est.

Prima tamen de loco fit consideratio, quia locus, & motum, & tempus antecedit. Imo, vt refert Simpl. ipsum corpus: ac nisi corpus substantia esset, quam Physicus præcipue considerat, prius tractasset de loco.

Tractandũ de loco an sit, & quo, & quid sit. Constituit igitur Arist. propositionem, nempe Physicum oportet tractare de loco an sit, quomodo sit, & quid sit, sicut etiam de infinito ista tradita.

Per quæstionem quomodo sit, intelligit Them. & Auer. an sit substantia, vel accidens. Simpl. vero qualis sit locus, & totum est verum.

Nota. Quod si dicas, quare proposuit quæstionem qualis sit, quæstioni quid sit? Respondet Simplic. quia per ea, quæ per se in sunt loco, indagamus quid sit: passiones autem, quæ per se insunt, pertinent ad quæstionem, qualis sit.

1. ratio. Duplici ratione probat, oportere Physicum tractare de loco. Prior est: quia omnia quæ sunt, in loco non sunt, vt chimæra, & monstra.

Dubium. Circa quam rationem offertur statim dubium, quomodo omnia quæ sunt, in loco sint, & vlterius quomodo valeat illa ratio, quæ non sunt, non sunt in loco, igitur quæ sunt, in loco sunt. Videtur enim procedere ab opposito antecedentis ad oppositum consequentis.

Solut. Sed ad hoc non est difficilis solutio, si intelligas Arist. hic ex sententia aliorum Philos. loqui, vt omnes interpretantur, & ipsemet ostendit, de alijs hoc dicens, cum dicit, existimant, nec omnium, aliorum est sententia ista, vt dicunt Alex. & Simplic. sed eorum, qui sola corpora esse arbitrati sunt, & nihil incorporeum, & spirituale. Hi enim dicebant omne ens esse in loco, quia apud hos ens cum corpore idẽ erat: est autem omne corpus in loco.

Alterum dubium Solut. Et hinc patet solutio alterius dubij. Nã esse in loco, & esse ens conuertuntur apud hos: in conuertibilib. autem valet argumentum ab opposito antecedentis ad oppositum consequentis, vt dicit Simp. Respondet etiam secundo Simpl. quod potest illa consequentia apud hos sic formari. Non est in loco, ergo non est, & tunc ab opposito consequentis, est, ergo in loco. Hoc dicitur secundum horum opinionem, nam secundum veritatem, cum spiritualia sint, quæ in loco non sunt, non omne ens in loco est.

3. dubiũ. Hinc patet solutio tertij dubij, ꝙ suboriri poterat. Nam si esse in loco omni inest enti, iam non physici, sed metaphysici erat de loco tractare. *Solut.* Solutio inquam nota est, quia hi ens tantum corporeum ponentes, non separabant physicam à metaphysica, vt bene aduertit hic S. Thom.

2. Ratio. Posteriorem rationem adhibet, qua physicũ oportere de loco tractare docet. Ratio aũt est, quia motus omnium communissimus, & maxime proprius, est localis, qui secundum locum fit, & latio dicitur, sed physicum oportet de motu tractare, ergo & de loco. Motus localis dicitur

tur communissimus, quia motum localem motum in communi cognoscimus, & ita exponit Simpl. Secundo, quia omnibus inest corporibus, non solum simplicibus, sed etiam compositis, & ipsis cœlis, quibus alij motus non insunt, & ita exponit Auer.

Varia lec. interpretum. Alij legunt pro communi maxime, primum, vt refert Simplic. de Eudemo, & verum est, motus enim localis est primus, non solum, quia cœlorum motus est omnium primus, sed quia reliqua agentia mouentur alijs motibus, loco præsupposito, quem motu locali acquisierunt. Dicitur etiam motus localis omnium maxime proprius, idest, principalis, vt Simp. dicit, quia est dignissimus, cum solus ipse cœlis, & astris insit. Similiter dicitur maxime proprius, quia motus localis vere est continuus, vt dicit S. Tho. vel quia vocabulo motus maxime localem omnes intelligant. Hæ igitur sunt causæ, propter quas Physicum oportet agere de motu.

Dub. Dubitat Simpl. cum locus sit immobilis, vt postea docet Arist. vt quid de eo Physicus tractet, qui mobilia considerat; *Solut.* Respondet, & bene, quod licet immobilis ipse sit, tamen motus terminus est, & per ipsum motus fit, & hoc sufficit vt a Physico consideretur.

Habet autem multas dubitationes. Tex. II.

Difficultas tractationis de loco. 1. ratio. 2. ratio. Difficultatem tractationis de loco ponit, atque ab ea difficultate doctrinam cōmendat. Duas autem difficultatis causas ponit. Altera est, quia cū ex passionibus rei viam cognoscendi ipsam habeamus, cum tales passiones difficilè rem indicant, absque dubio quid illa res sit, difficile erit cognoscere. Hoc autē habent loci proprietates, nā modo vnū, modo aliud locum esse ostendunt, quædā enim ostendunt esse materiam, quædam formam, quædam neutrum. cum igitur tam varia appareat natura loci ex ipsius passionibus, etiam difficile erit quid sit cognoscere.

Altera difficultatis causa est: quia nihil habemus, aut traditum, aut dubitatum ab antiquis. Multum enim iuuat aliorum doctrina, vel saltem dubia: pars enim facultatis est bene dubitare, vt dicit Arist. lib. 3. Metaph. c. 1.

Quod igitur locus sit, videtur manifestum. Tex. III.

Rationes ad probādum. 1. ex motu. Incipit primam quæstionem discutere puta an locus sit: ac rationes aliquot proponit, quibus locum esse probat, quarum prima sumitur ex mutua corporum successione in eodem loco, quę talis est. Vni loco multa succedunt corpora: ergo locus quidquam est distinctum ab ipsis corporibus. Antecedens experientia patet: nam vbi aer erat, aqua succedit aliquādo, & contra: & vbi vnum erat corpus, alterum subintrat. Consequentia nota est: quia nisi esset locus quidquam ab vtroq; corpore distinctum, non posset vnum alterius eidem loco succedere. Et nota, quod argumentum non solum probat locum esse, sed etiam quid distinctum a corporibus, quæ in loco sunt. Hoc enim quæritur, an sit natura aliqua per se distincta ab his, quæ in loco sunt. Hoc genere argumētandi supra vsi sumus ad indagandum materiam distinctam a formis generalibus & corruptibilibus.

Dubium. Dubitatur. Cum locum esse sit per se notum, vt quid probet esse.

Solu. quorundam. Aliqui dicunt, quia sunt tam fortes rationes circa quid est, & est adeo difficile ipsum quid ipsius cognoscere, vt videatur non esse.

Auer. dicit esse rationes has dialecticas, & his possumus circa per se nota procedere. neutra responsio mihi multum placet.

Solu. Auerr. & aliorum. Verior solu. autho. Mihi videtur dicendum, quod non solum hic locum esse probatur: id enim per se notum est: sed locum sic esse, idest, vt distinctum a corpore locato: & similiter locatum vniuersaliter est pro quocunque corpore sensibili, quod non est per se notum. Et hoc patet: quia post has rationes hæc duo infert Arist. in textu. 6. sequenti.

Am-

Amplius autem lationes. Tex. IIII.

2. ratio ex motu grauium & leuium.

SEcundum facit argumentum, sumptum ex motu naturali grauium,& leuium, hęc enim mouētur sursum,aut deorsum, cum non prohibentur ab aliquo, mouentur autem ad locum suum; ergo locus re uera est, nam motus realis terminum debet habere etiam realem. Addit Aristo. quod ista ratio non solum probat locum esse,sed etiam habere uirtutē, & potentiam quandam, quia ipsa locata, & corpora ad se trahat, quod dicebat ille: Nescio qua natale solum dulcedine cunctos Ducit.

Dub. an locus naturalis habeat uirtutem trahendi locatum. Solutio.

Dubitatur. An locus naturalis habeat virtutem,& potentiam hanc circa locatū? Respondet S. Thom.& bene, quod locus naturalis rei cuiuslibet habet uirtutem,& qualitatem conseruatiuam locati corporis. vnumquodque enim naturale corpus in loco naturali maxime conseruatur, & habet etiam locus uirtutem,& potentiam hanc attractiuam non in genere causæ efficientis, sicut magnes trahit ferrum, & gutta paleas, sed in genere causæ finalis: quia omnia mouentur,& naturaliter inclinantur in proprium suum naturalem locum.

Arist. vlterius cum dixisset quædam sursum,quædā moueri naturaliter deorsum, addit hæc etiā loci species, & partes esse, & non solum hæc,sed reliqua, puta, dextrum,sinistrum,ante,& retro.

Dubitabis,cur ista partes,& species dicantur.

Dubiū de partib. & speciebus loci.

Aduerte uerò ex Auerr. Com. sequenti,quod ista dupliciter possunt considerari. Vno modo, ut sunt termini motuum naturalium: nam latio naturalis pro termino habet locum naturalem, & tunc dicuntur species loci,quia sunt uaria ubi,& diuersorum motuum termini. tunc autem nō sunt nisi sursum,& deorsum: quia motus naturalis horum corporū non tendit, nisi sursum, aut deorsum. Possunt secundo considerari, ut sunt partes integrantes loci unius, uel corporis existentis in loco aliquo: & sic partes sunt, & sex, ut dicitur in textu. In loco quidem ut in cœlo, qui locus est uniuersalis, signantur differentię sex dictæ. Septentrio est deorsum, Auster sursum, Oriens a dextris: quia ab eo incipit motus, Occidens a sinistris. Vbi est Zenith nostrum, est ante, ubi Nadir, retro.

In corpore etiam locato ista assignantur. at in animalibus solis distinctæ, (ut notum est,) sunt hæ differentiæ.

Hic in præsenti, ut species loci considerantur. Et quamuis non sunt, nisi duæ, tamen cōnumerantur reliquæ, quia his coniunctæ sunt, non quia corpora naturaliter moueantur ad omnes differentias, ut ad loca naturalia.

Sunt autem talia. Tex. V.

Remouet obiec. Arist. ostendens, sursum, & deorsū, et alias locā differentias non esse respectu ad nos.

QVia sursum, & deorsum loca esse naturalia dixerat, ac potentiā habere,& uirtutē circa locata posset quis dubitare de eo, existimans sursum, & deorsum non esse loca naturalia, sed solum relationes,& respectus corporū ad nos, ut dicantur sursum respectu capitis, deorsum respectu pedū,& sic consequenter de alijs differentijs. Hoc in præsenti remouet, docens illas differentias esse ex natura rei,& non solum ex parte nostra, quod sic probat. Quæ sunt ex parte nostra, sæpe mutantur,& uariantur, fiuntq́; dextra sinistra, & quæ sursum deorsum, cum nos mutamur, & uariamur, at ipsa naturalia non mutantur, sed fixa manent. locus enim quò leuia feruntur, semper est sursum, quo grauia, deorsum: partes enim mundi suum semper seruant situm etiam nobis uariatis, non igitur sunt respectū ad nos distinctæ illæ differentiæ, sed natura,& uirtute.

Nota duplex sursum, & deorsum natura, & positione.

Vnde collige, quod est duplex sursum & deorsum,& ante, & reliquæ differentiæ, naturale,& positione solum. Naturale, non mutatur, nec relatio est. imò contrariè opponuntur inter se sursum,& deorsum,& reliquæ. At positione sumuntur in corporibus respectu nostri,& sic uariantur,& relatiua sunt, ut columna dextra positione dicitur respectu nostri, & tectum sursum respectu nostri,& aer sub pedibus deorsum positione. Secus autem situ,

cum ista naturaliter sumuntur, inuariata enim semper manent.

Ostendunt autem, & mathematica.

Exemplũ ad idem. Distinguit ea, quæ natura, ab his, quę positione sunt, etiã exemplo ostendit. Mathematicæ enim figuræ locũ non habẽt naturalẽ, sunt enim separata de se a sensibus, tamen positionem habẽt ad nos. Nam in triangulo signare possum⁹, qui angulus sursum, qui deorsum sit, qui ad dextrum, qui ad sinistrum positione, & ordine ad nos, non igitur ista sunt idem in naturali loco, aliter mathematica haberent locum naturalem, vt talia sunt, quod falsum est.

Nota. Et hic sane est sensus illorum uerborum (vt solum intelligatur) idest, consistit tantum positio sine loco naturali: cum igitur separata inueniantur hęc duo, idem non sunt.

No. quid artificiali bus, vt sic non debetur locus. Nota vero Simplic. quod naturalis locus non debetur artificialibus, nec mathematicis, nisi per accidens, quatenus in naturalibus subiectis sunt, sicut nec motus naturalis eis per se inest. Ac si diceret triangulus, & reliquæ figuræ, & artificialia locum naturalem per se non habent, nec sursum, nec deorsum, nisi ut lignea, uel terrea sunt, uel alicui naturali insunt subiecto.

Amplius vacuum. Tex. VI.

3. tũ ad probandũ locũ esse. Tertium argumentũ facit, ad probandum locũ esse quid prę̃ter corpora locata ex antiquorũ dictis. Vacuũ enim definiunt esse locũ priuatũ corpore, est igitur locus, & distinctus a corpore locato. Ex his igitur argumentis tribus concludit locum esse disiunctum a locato, & uniuersaliter, locum esse pro quocunq; sensibili corpore.

4. tũ ex Hesiodo. Et superaddit quartum argumentum, ductũ ex auctoritate Hesiodi, qui docens terram esse factam de nouo, dixit ante terram fuisse chaos, in quod terra reciperetur, ut in locum, & receptaculum: ex quo apparet locum esse quid præter ipsa locata corpora.

Adducit rationem, qua Hesiodus mouebatur, ut ante terram poneret locum nempe, quia existimabat omne corpus esse alicubi, & esse in loco, quod postea examinabitur.

Si autem tale est. Tex. VII.

Concludit Aristot. quod si ita est natura loci, qualem Hesiodus ponit, puta quod antecedat locatum corpus, miranda profecto est, quia est prior omniũ corporũ naturis, quod patet. Illud enim prius est, quod sine alijs esse potest, non autem alia sine ipso, at locus sine corpore, corpus non sine loco ponitur, est igitur natura loci prior. Et hoc secundum Hesiodum. *Locus secundũ Hesiod. prior corpore.*

At uero dubitationem habet. Tex. VIII.

Postquam locum esse probauit, nunc ad quæstionẽ quid est; descendit, & sunt uariæ in hac parte opiniones. Quidã dicunt, quod uelit pro parte negatiua probare modo locum non esse probabiliter, idq; faciat ostendendo nullum quid, nullamq; naturam esse loci. & hui⁹ expositionis auctores sunt D. Tho. Themist. Auer. Alber. *Quid sit locus, an uero omnino sit nil. varię expositiones.* 1

Alij dicunt. quod uelit non pro parte negatiua argumentari: quia locũ esse uerũ est. Nõ enim est, ut infinitũ, quod aliquo modo est, & aliquo modo non est, sed ꝙ solum hic circa quæstionem quid sit præsupposita disputet, & huius expositionis auctor est Simplic. & Philop. 2

Et re uera mihi placet, dummodo addam⁹ hoc, quod præcipue, quid est indagat, & circa ipsum uersatur, & dum multis modis disputat, & ipsum oppugnat, consequẽter etiam minus principaliter disputatio est circa an sit, & hanc expositionem videtur probasse tex. 1 . sequenti, vbi hæc utraque tali modo inferuntur. *3. exposit. auctoris.*

Est igitur primum argumentum circa genus, hoc enim maxime ad quid est facit.

1. ro qua probatur genus loci non esse corpus. cit, ac probat, quod genus loci nõ sit corpus. Omne corpus habet tres dimẽsiones longum; latum profundum: sed hæc impossibile est inesse loco: ergo locus nõ est corpus. Maior est nota. Minorem probat. Loc⁹ debet adæquari ipsi locato, sed si haberet tres dimensiones, nõ posset i, si adæquari, nisi se penetrando cum ipso locato, quod esse non potest, nã duo corpora in eodem, & penetratiue esse non possunt. non igitur locus est corpus.

Amplius, si est corporis locus. Tex. IX.

2. quod locus nõ sit receptaculum. Secundum facit argumentũ, quo probat locum nec esse receptaculum eorum, quæ succedũt inuicem sibi. Ratio autem hæc est. Si locus esset receptaculum sibi inuicem succedentium, sequeretur ꝙ esset locus puncti, & superficierum, & linearum, quia ista etiam succedunt, vt.n. aqua aeri, ita aquæ puncta, pũctis aeris succedunt: deberet ergo eadem proportione horũ esse locus: hoc tamẽ videtur non ita esse, nam puncti non uidetur esse locus vllus, nisi ipsum pũctum pari ergo ratione non esset corpus locus, nisi ipsum corpus, nec aliquid præter corpus. Vnde non esset locus receptaculum aliquod.

Quid enim tandem, & nos ponemus. Tex. X.

3. quod locus nõ possit habere quantitatem. Tertium facit argumẽtum, quo probat, ꝙ si locus sit talis naturæ, ꝙ habeat magnitudinem, & quãtitatem, ꝙ non possit, quid ipsum sit, assignari, nam vel est elementũ, vel ex elemẽtis compositum. Et si compositum ex elemẽtis, vel ex elementis his corporeis, vel ex incorporeis, puta ex principiis intellectualib. Sed nihil horũ esse potest. non.n. est elemẽtum corporeũ, aut ex huiusmodi elementis compositum. esset enim corpus, quod esse non potest, vt superius ꝓbauimus, Nec potest esse quicquam intellectuale, & incorporeum, quia magnitudinem habet: non igitur videtur compertum quo in genere sit locus constituendus.

Amplius autem, & cuiusnam. Tex. XI.

4. quod locus nulla sit causa. Quartum facit argumentum, quo probat locum non esse causam aliquam. Posset.n. quis existimare, cum locus sit prior eo, ꝙ est in loco, forsan esse causã. Hoc remouet, quia nulla species causæ est nec formalis, nec materialis, nec finalis, nec efficiens. Cum.n. res non conficiatur ex loco, non uidetur quod sit forma, aut materia. ex his.n. cõposita constant. Et ex his apparet ꝙ nec sit efficiens, aut finis. Hæc.n coincidunt cum forma, ac re idem sunt, ut superius dictum est in secundo libro, loquitur.n. de fine generationis.

Soluitur dub. quod posset occurrere. Et ita cessat dubium, quod poterat occurrere. Quia diximus superius, quod locus naturalis mouet. ut finis. ille n. finis erat externus, hic de proprio, & interno fine sermo est, qui est finis generationis, qui a physico cõsideratur, quod dubium mouit etiam Simpli. quamuis ipse multi[illegible] ter conetur soluere. sed nostra solutio magis conueniens est.

Amplius autem, & ipse. Tex. XII.

Quartum facit argumentum, quo Zeno utebatur contra eos, qui dicebant omne ens esse in loco. dicebat autem sic. Omne ens est in loco, locus est ens, ergo locus est in loco. Et iterum argumẽtum fiet de illo loco alio, fietque processus in infinitum, qui non est admittendus. Videtur igitur locus nihil esse, & sic nullius est naturę, nec sub aliquo genere collocabitur.

Amplius sit ut omne. Tex. XIII.

6. Etiam locum nō esse.

SExtum facit argumētum, quo pariter probat locū non esse, & sic non hērere genus, & supponit dicta aliquoi de loco, nempe, q locus sit æqualis locato, similiter quod omne corpus est in loco, & similiter quod in omni loco est corpus, nec detur vllus locus vacuus corpore. Supponit ēt alterum, q uerum est, nempe, corpora augeri, & fieri maiora.

Tunc est argumētum. Si corpus augetur, locus etiam augeri debet, cum sit ei æqualis: at locus non potest augeri: non igitur videtur locus esse. Cōsequentia nota est ex primo supposito, quod si augetur corpus, locus augeatur.

At quia posset dici, quod nō est opus, locum ad augmentum corporis augeri, sed quod tale corpus sumat partem alterius loci; ob id posuit tertium principiū quod omnis locus sit corpore repletus, & ob id dici nō poterit, quod illa pars quæ augetur, non sit in loco, propter secundum, vbi dictum est, omne corpus in loco esse.

At quod locus augeri non possit, ex eisdem principiis patet: quia non est, vnde tali loco augmētum proueniat, quia omnia occupata sunt. Est autem notanda huius loci expositio.

Vnde concludit, quod ex his argumētis non solum dubium est, quid locus sit quod disputare præcipue intendebat, sed etiam dubium manet, an sit.

Caput Secundum.

Quoniam autem aliud. Tex. XIIII.

Affert rōnes Aris. quib. probari possit locum uel esse formam, uel materiā.

CVm superius dixisset locum nec esse formam, nec materiam, ostendit modo rationes, quibus forma, aut materia esse uideri poterat, ac ipsas refutat. Supponit tamen distinctionē de loco, quę vulgaris est. Duplex. n. locus dicitur, alter communis, alter proprius, & primus. *Loci dist.*

Locus communis dicitur, qui continet locatum, & alia plura præter illud, quo pacto aliquis nostrum dici potest esse in cœlo, quia est in terra, & terra est in aqua, & aqua in aliis quæ sunt in cœlo: sed locus talis cōmunis est huius corporis. Sic etiam nos dicimur singuli esse Romæ, ut in loco communi. *Quid locus com.*

Alter locus est proprius, & primus, q non nisi rem talem continet, quo pacto locus hic, quo ego sum, proprius dicitur & primus. Et nota, q locus communis dicitur respectu eorum, quæ particulari loco continentur: nam cœlum nō dicitur locus communis ignis, sed proprius, q ipsum solum proprie cōtinet. Hinc patet quod locus proprius est, qui continet, & primo terminat locatum. *Quid pro prius.*

Ex hoc colligit argumentum, quod locus sit forma. Nam forma est terminus quātitatis, & magnitudinis, & ipsius materiæ, cui inest magnitudo: at locus terminus est talis, est igitur forma. *1. rō qua probatur locum eē formam.*

Est notandum, quod materia terminatur a forma ad esse quoddam substantiale, similiter quantitas materiæ determinatur ab ipsa forma, iuxta formam n. est ipsa quantitas. *Nota.*

Hoc argumentū solum affertur disputationis gratia. nam forma continet, & terminat intrinsecè, locus extrinsecè, & ut circumscribens, ut dicetur postea. *Quæ finis huius rationis.*

Nota cum Simp. qui bene dicit. Aliud esse secundum aliud continere, aliud secundum accidens. Vnde locus communis secundum aliud, puta per propriū continet, sed non secundum accidens. Per se autem continere est primo continere, & proxime, & hoc etiam in logicis est uerum. nam potest quoddam prædicatum secundum aliud competere subiecto, q non tamen per accidens, ut sensibile inest homini per se, & secundum aliud, puta per ipsum animal. idem. n. est hic per se, & secundum aliud, quod immediate, & mediate. hoc etiam docet Arist. lib. 4. Meta cap 18 *Nota.*

Sic

Sic ergo considerantibus.
Tex. XV.

2. rō qua probatur lo cū esse materiam. VErba hæc prima textus cū superioribus sunt copulanda, quib. locū formam esse infert, si sic consideretur, puta, vt terminus, & continens. Ex alia vero parte probatur esse materiam, nam locus non videtur aliud esse, quam interuallum, & spatium, in quo magnitudo, & quantitas totius continetur, ut locus uni interuallum, & distantia magnitudinis ui ni, quæ tanta est, quantum interuallum in ter latera interna uasis: quod si hoc est, locus est materia ipsa totius compositi: hæc enim est distantia à quātitate & in ea recipitur quantitas, & forma, quæ ipsam materiam determinat, cum secundum se sit indeterminata. Quod autem sit materia locus, & non aliud, patet, nam si auferamus formas, & quātitatem, non uidetur quicquam superesse, quod sit tale interual lum, nisi ipsa materia.

Nota. Aduerte uero quod non loquitur de il lo interuallo externo, quod est intra latera uasis, ut imaginatur Philop. sed de inter no ipsius rei, nam cum uinum est in uase, illud tale interuallum non uidetur quid sit nisi materia rei, cum non sit corpus aliud. Et hoc est argumentum Aristo. quod si locus sit interuallum a quantitate rei determinatum, quod locus non sit aliud, quam materia: quia nihil ibi est præter ipsum, quod determinetur.

Quamobrem, & Plato.

Cōfirmat locum esse materiam. COnfirmat locū esse materiā ex Platonis dicto hic n. & receptaculum, & locum idem esse arbitratur. Materiam autem, & susceptiuum dicebat esse receptaculum, ac consequenter materia erat locus: quamuis materiam non eodē nomine semper uocabat, nam in Timæo hoc nomine materiæ ipsam uocabat, at in dogmatibus non scriptis magnum, & par uum appellabat.

Nota. Vbi aduertendum est Platonis tunc tēporis duplicem fuisse doctrinam, quandam quidē scripto iam traditam, alterā quam solo uerbo discipulis tradebat, quam hic uocat dogmata non scripta.

Dicunt enim omnes aliquid.
Tex. XVI.

COmmendat Plat. cum n. alij Philosophi oēs tantum locum esse dixissent, ipse solus quid locus esset, declarare aggressus est. Concludit autem ex argumento præcedenti, quod siue locus sit forma, siue materia, est difficile de loco disserere, quia speculatio materiæ, aut formæ altissima est, & difficilis ualde, & neutra per se absque altera cognosci potest, ob id maior fit difficultas. Dicit autē non facile esse unam sine altera cognoscere, quia mutuo materiæ, & formæ naturales habitudinem inter se habent. *Concludit ex dictis difficile esse agere de loco.*

At vero quid impossibile sit.
Tex. XVII.

MVltis argumētis probare nititur locum, nec esse formā, nec esse materiam, quorū primum est. Materia, & forma nequeūt separari à re ipsa manente: at locus separatur a re ipsa manente; non igitur locus est materia, aut forma: imo nec pars, aut habitus, aut quicquam à re inseparabile. Maior est certa. Minor patet: nam in locum unius rei recedentis altera succedit: quod non esset si locus esset materia aut forma: sic enim recederet vtiq, cum ipsa re. Vnde concludit perinde esse locum, ac uas, quod manet recedentibus liquoribus, & nihil est intrinsecum ipsorum liquorum. *Contrarię rōnes pro locum nō eē formā, nec materiam. 1. rō ex separatione vtriusq;.*

Quatenus igitur separabilis.
Tex. XVIII.

PRosequitur dicere, quod quatenus est separabilis a re, non uidetur esse forma ipsius rei. Et nota, quod hoc argumentū, quamuis sit eōe pro materia, & forma, tñ peculiarius applicatur formæ: *Prosequitur rōnē. Nota.*

quia

quia ipsa est, quæ nullo modo potest esse absq. re, siue res maneat, siue non, at materia quodammodo est separabilis, quæ manet corrupta re. Propterea aliqua exilem similitudinem uidebatur habere cũ loco, ob idq. alio argumento reiicit, materiam esse locum, quia nempe materia continetur, & determinatur, forma uero continet, & determinat.

Videtur autem semper.

2. ratio a modo loquendi. SEcundum facit argumentum sumptũ ex ui, & energia locutionis. Cum .n. dicimus corpus esse alicubi, & in loco, re uera non dicimus esse in seipso, sed, uidemus significare ipsum corpus aliquid esse, & existere in aliquo extra se, & distincto a se, non igitur materia, & forma locus sunt, cum intra se sint.

Digressio cotra Platonem. Post hæc digreditur parum contra Platonem, qui non cõstare sibi uisus est. Nã dixit numeros, & ideas non esse in loco. Dixit etiam ideas participari a materia, ipsarum.n. participatione composita esse. Dixit etiam materiam, siue magnum, & paruum, locum esse, unde sequitur ex his, quod ideæ in loco sint, quod si non sunt, tenebatur horum reddere rationem & causam.

Amplius quomodo ferretur. Tex. XIX.

3. a motu. TErtium facit argumẽtum ad idem probandum, quod tale est. Si materia, aut forma locus sunt, sequitur quod res nõ moueretur sursum, aut deorsum; quod falsum est. Patet sequela, quia hẽt intra se, ad quod deberet moueri. Cum igitur uideamus sursum, aut deorsum moueri res, habentes tamẽ suam materiam, & formam, non est materia, aut forma locus, non.n. mouentur res ad materiam, & formam motu sursum, aut deorsum. At in his locus quærendus est, i. locus non est alius naturalis, nisi ad quẽ res motu naturali feruntur.

Nota. Notãdum vero est, quod loquitur de motu totius rei, qui non potest esse ad materiam, vel formam.

Si uero in ipso locus est. Tex. XX.

4. quod aliasloci esset locus. QVartum facit argumentũ. Si materia, & forma locus sunt, sequitur, quod loci esset locus, quod falsum est. Patet sequela, nam corpora particularia cum hinc inde moueantur localiter, non est dicẽdum, quòd in uno loco semper sint, ac permaneat, si igitur locũ mutant, cum semper cum materia, & forma perseuerent, sequitur, quod illarum etiam erit locus; erit igitur loci locus.

Amplius quando. Tex. XXI.

Variae expos. tex. 21 Aspa. NOn est omnium eadem expositio loci huius. Aspasi*, ut refert Simpl. dicit, hæc uerba esse continuã da cum texta decimotertio. Illic.n. pbatum est, locum non posse augeri, in his uero probatur, non posse corrumpi aut diminui. Quod si esset æqualis locato, diminueretur, nam aliquando locatum fit minus, ut cum ex aere multo fit parua aqua. Et re uera si ista uerba illuc trãsferantur, sensus notus est. Sed difficile uĩ tantam uerborũ facere transpositionem, quam nullus alius antiquus interpres recepit.

2. Ale. & Phil. Alia est expositio Alex. Phi. & Psẽlli. Dicunt hic probare Arist. tantum locum non esse formam, & tunc argumentum est. Si forma esset locus, cum aliquid corrũperetur, utiq; locus corrũperetur. nam corruptio formæ est, locus aũt corrumpi non potest, cum contrarium nõ habeat.

3. Simpl. et D. Th. Aliter Simplic. exponit, quem sequuntur Albert. & Sanct. Thom. nempe, quod probetur locum nec esse formam, nec materiam, quia utroque modo contingeret corrumpi locum re corrupta, & utitur exemplo, quo non solum forma corrumpitur, sed materia mutatur, puta cum aer condensatur in aquam. The.

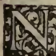
ristius aliter exponit, sed non conuenit literæ.

Exposit. authoris. Mihi uidetur ita dicendum, ut Aristot. uelit probare locum non esse materiam, & tunc argumentum clarum est. Cum ex aere fit aqua, non manet locus idem: nam minor est aquæ locus: & præterea, quia alius est locus aquæ naturalis. At materia non corrumpitur, sed manet: non igitur est ipsa locus. Vnde non deducit Aristoteles ad incōueniens, quod locus corrumpatur, ut illi uolunt, sed quod materia corrumpatur, quod esse nequit.

Ex quibus igitur. Tex. XXII.

Epilogus dictorum EPilogat rationem, & dicit, se posuisse rationes ueras, quib. locum esse probatū est, & rōnes probabiles, & disputatiuas, quib. quid locus sit discussum est. Vbi nota, quod diximus supra: non. n. argumenta posuit quibus probaret locum non esse: sed tantùm uera, & necessaria, quibus probatur esse. At circa quod locus sit; solum disputatiue procedit. nec est quicquam determinatum circa ipsius naturam, & quid sit.

Circa aliqua dubia, quę in textibus pręcedentibus occurrunt. Quęstio. I.

1. arg. NE in exponendo textu nimis prolixi uideamur, non erit ab re, dubia aliquot post expositionem aliquorum textuum congerere. Est igitur argumentum primum circa textum quartum, vbi dicitur, quod locus naturalis uirtutem habet aliquam conseruatiuam locati. Nam superficies aquæ concaua locus videtur terræ, tamē habet oppositam qualitatem; nam terra sicca est, aqua uero humida. Præterea aer est in superficie ignis: tamen ignis siccus est, humidus autem aer: non igitur conseruat locus locatum.

Secundum circa tex 5. ubi dicitur, corpus mathematicum nō esse in loco, quod uidetur falsum. Nam id, ratione cuius in loco est, & ratione cuius locus occupatˢ, sunt dimensiones, sed corpus mathematicum est trina dimēsio: ergo ipsum per se, & præcipue est in loco. 2

Tertium argumentum est circa text. 6. Laudat enim Hesiodum dicentem locum præcessisse terram, quæ facta est Videtur hoc esse contra nos, qui ponimus mundi creationem nullo tamen pręcedente loco. 3

Quartum est circa tex. 9. ubi dicit, quòd punctus non est in loco, quia nulla esset differentia pūcti, & loci eius. Videtur hoc falsum, quia punctus locatus esset in corpore locato: punctus vero locans, seu loci esset in corpore continente: Et sic vnum punctum alterum contineret, & illius esset locus. 4

Quintum circa text. 11. vbi dicitur locus non esse causa efficiens. Videtur hoc falsum: nam locus est productiuus rerum multarum, ut patet. Quædam enim terra fert uuas, quædam metalla, quædam alia, & alia animalia. 5

Sextum circa textum quintumdecimū, quod forma contineat. Videtur falsum: nam materia habet ordinem ad formas multas, & est receptaculum ipsarum: igitur continet illas, non autem ab eis continetur. 6

Septimum, circa textum decimum septimum, quod eidem loco multa succedant corpora. Videtur falsum: nam cum ego discedo ab isto loco, locus perit, quia aer continuatur. cum autem alter succedit, locus nouus fit, nec idem est. non igitur est successio corporum in vno loco. Ad hæc oportet eodem ordine respondere. ex singulorum enim solutione tota quæstio dependet. 7

Ad 1. locum naturalē duo dicere. Ad primum aduertendum est, quod locus naturalis dicit duo. Alterum est, quod ambiat, & circumscribat exterius locatum corpus, & hoc fit ratione quantitatis: locˢ enim, cum magnitudo sit, potest locatum corpus ambire. Alterum est, conseruare locatum ipsum, quod non est aliud, quam habere quādā conformitatē, & proportionē cū natura locati, & hoc prouenit a qualitate aliqua, quæ est in subiecto vbi locˢ est,

est, vt aqua est naturalis locus piscis, quia ipsum sua superficie ambit, quæ superficies locus dicitur, & similiter quia aqua ratione suæ humiditatis, & frigiditatis piscium naturæ est proportionata. Similiter de terra, & de aliis locis respectu locatorum.

Quã conformitatẽ habeat locus naturalis cum locato.

Ad locum naturalẽ cõfert cœlorum influxio.

Nec solum ista qualitas conseruatiua est illa, quæ est ipsius elementi in generali: hoc enim non est sufficiens ad diuersificanda loca omnia, cũ videmus diuersa loca in terra pro diuersis, quæ in ea nõ vbique generantur, sed conueniunt etiam aliæ qualitates a cœlo fluentes, & a virtutibus astrorum, quæ multum influunt in hæc inferiora.

De loco naturali elementorũ.

De loco autem elementorum, licet nõ sit modò locus disputandi, dicitur tamen quod vnum elementũ locus est alterius secundum suam superficiem concauam. Dicitur autem vnum ab altero conseruari propter symbolas qualitates, quia quæ simul sunt in vna qualitate communicantes: & similiter ex virtute cœli, quę conseruat ipsa secundum certam distantiam, intra quam vnumquodque continetur.

Ad 2. corp' duplex naturale & mathematicum.

Circa secundum aduertendum, duplex esse corpus. Alterum naturale: alterum mathematicum. Corpus mathematicum est quantitas ipsa trinam habens dimensionem, longitudinem, latitudinem, & profunditatem, vt per se cõsiderantur, nuda ab omni alio sensibili accidente, sed solùm figura terminata aliqua, quod corpus vocant prędicamenti quantitatis. Imaginantur enim Geometræ, quod sit vnum punctum, in quo tres diametri se intersecent ad angulos rectos: non enim plures esse possunt, vt recte demonstrat Simpl. ad initium primi de Cœlo: tunc vnam diametrum vocant longitudinem, alteram latitudinem, tertiam profunditatem: hoc igitur est corpus mathematicũ, quod in re quidem est, sed non tali modo nudum, vt Geometria considerat. Physicum vero corpus est substantia ipsa tales habens dimensiones, sed cum qualitatibus sensibilibus, & mutationibus subiectas, & hoc corpus sic est in rebus, & substantia est.

Corp' mathematicum quatenus tale caret loco.

Hinc patet, quod cum corpus mathematicum, vt tale, non sit, vt tale etiam nõ habet locum vllum: quod si esset, haberet locum mathematicum, id est, quo ad continentiam, sed non naturalem, quia nullam habeat qualitatem. Et sic possumus modo dicere, quod cum tale corpus in rebus sit, quamuis non eo modo, vt a mathematico consideratur, sed cum corpore naturali ratione diuersum, sic illi correspõdet locus idem naturalis, nõn vt naturalis est, sed tantùm vt contentiuus, & sic intellige Aristot. dicit enim, quòd nõ est in loco distincto a naturali, cum non separetur a corpore naturali, nisi solùm ratione, & ei correspõdet in re locus, vt mathematicus, non vt naturalis. Nec enim ei debetur sursum, aut deorsum, sed tantùm contineri, & hæc nota.

Ad 3. Auerr. dictum.

Ad tertium Auerr. dicit Cõm. 6. quod in sua secta, quia ponunt mundum creatum esse, ideo dicunt illi, qui in ea philosophantur vacuum præcessisse, in quod receptus sit mundus, existimatque ipse non posse aliter factum fuisse, nisi esset vacuũ, & Burlæ. dicit difficile esse, quin concedatur fuisse vacuum spatium, in quò mũdus sit factus.

Nos dicimus vtrunq. turpiter decipi.

Primo, quia si vacuo fuisset opus, id esset ex eo, quòd modò mundus secundum se totũ esse in aliquo loco ambiẽte, quod falsum est: nõ enim eũ in loco secundum se totum, sed secundum partes, nec continetur, aut ambitur loco, vt dicemus postea, & ipsi hoc fatentur mundum per se totùm non esse in loco: non igitur debuit aliquod præcedere uacuum, cum modo non sit totius locus, qui dici possit repletus esse.

Præterea: uacuum non est sola carẽtia, uel sola negatio loci, uel corporis: aliàs extra cęlum esset uacuum quod negat Arist. in lib. de Cœlo, sed uacuũ est priuatio loci, uel corporis in quo corpus naturaliter fuit uel naturaliter esse potest. Hoc autem non fuit ante creationem, cum per diuinam potentiã solam, & supernaturaliter ibi, ubi est, fuerit unà cum ipso loco creatus mũdus: postquam uero factus est locus, & corpore repletus, si corpus abesset, tunc esset iam corporis, & loci priuatio, quod ibi erat, & aptum est esse naturaliter, & sic esset vacuum modò, non ante creationem, non secus quam modò, extra cœlum, vt diximus, non est vacuum quia

illud

illud nullum corpus naturaliter replere potest modò, licet Deus de nouo ibi crearet nouum corpus, & per consequens nouum locum, posset. Confirmatiua sic, quia prior, saltem natura, est habitus, quam priuatio: ergo prior esse locus debuit, quam sit loci priuatio quæ est uacuum: & prius corpus in loco esse, quam corporis priuatio in loco.

Ad 3. Nec Aristotel. ex professo laudat Hesiodum, sed secundum apparentiam quandam: quia videtur locum distinguere a locato.

Et prepende rationem, qua mouebatur Hesiodus, quia existimabat omne corpus esse in loco ambiente: quę rō falsa est, vt ipse sumebat. Non enim omne corpus in loco est ambiente, secundum se totum. de hoc tamen in lib. 8. dicetur.

Ad 4. Solutio. Simpl. Circa quartum Simpl. & Phil dicunt rationem Arist. esse hanc. Si pũctus haberet locum, esset utique alius punctus loci: si igitur punctus locus est puncto, esset ipsi appositus: tunc autem non esset differentia: quia punctum coniunctum puncto facit cum eo idem punctum, non enim sunt duo puncta immediata.

Hoc mihi non placet: nam licet in eodẽ continuo duo pũcta immediata esse nequeant, possunt tamen diuersa puncta diuersorum continuorum per contiguationem esse immediata, ob id, cum illorum punctorum unum sit corporis locantis, alterum sit locati, non erunt idem.

Sol. Alb. Albertus sic facit rationem, quod cum punctus sit locus puncti, punctus erit locus, & locatum, & sic non erit differentia loci, & locati. Sed nec hoc placet, quia sunt diuersa puncta diuersorum subiectorum.

Ideo dicendum, sensum esse, quòd si pũctum haberet locum, utiq; esset aliud punctum. cum autem utrunque esset indiuisibile, neutrum contineret, neutrum contineretur, quia non esset ullum discrimen, quò magis vnum quam aliud contineret, aut contineretur, & hoc est dicere, quod nulla esset illorum differentia.

De ui illius ratio nis Aris. Aduertendum vero, quod hæc ratio, ut Auer. admonuit, nõ est necessaria, sed probabilis, & soluitur sic. Admittimus punctum, & lineas non habere locum per se, quia, quamuis succedant mutuo in codẽ loco, non succedunt per se, sed per accidẽs cum non per se moueantur. corpus tamẽ ipsum succedit per se, quia per se mouetur. Propterea alia ratio est corporum, alia aliorum in successione. si enim omnia pariter succederent, & mouerentur, esset argumentum ab uno ad alterum ualidum. sed non ita est.

Ad 5. Ad quintum facilis est solutio. Locus enim formaliter dicit continentiam, quę ratione quantitatis est, & isto modo nihil produci, nullius causa est, quia magnitudo non est effectiuum accidens. At ratione qualitatum, quas habet, vt locus natura lis dicitur, productiuus est. Arist. ramen loquebatur de essentia loci, quæ in quantitate consistit, ob id dixit, non esse causam.

Ad 6. Ad sextum respondeo, quod id proprie continet, quod ambit, & ad suos terminos trahit aliud, vt vas continet aquam, quam ad suam figuram internam trahit. si enim vas triangulare est, talis etiam aqua fit. Cũ igitur materia terminetur a forma (nam forma aduenięs materiam ad sui modum determinat, vt patet, nam aeris forma intrans aquæ materiam, ipsam dilatat iuxta sui naturam) ob id formæ est continere. Nec idem est recipere, & continere, materia quidem recipit omnes formas, sed ab omnibus continetur, quia terminatur.

Ad 7. Ad septimum respondeo, quod nõ semper corrumpitur superficies, imò aliquando manet eadem, vt patet in vase. Dico etiam. quod licet corrumpatur, vt argumentum, probat, tamen manet precipuum for male loci, puta idem situs, & vbi Et quamuis aer ambiens me mutetur sæpe, dummodo non mouear, ego dicor in eodem manere loco, propter sitũ, & sic multa corpora succedunt eidem loco. de hoc tamen dicetur postea.

Caput Tertium.

Vno igitur modo. Tex. XXIII.

Quot modis aliqd sit in alio.

Via loco præcipue conuenit q in eo aliquid sit, describit modo, quot modis contingat aliquid esse in altero, & numerat octo. Primus est, quo pars dicitur esse in toto, ut digitus est in manu, & anima in homine.

2 Secundus est, quo totum est in suis partibus simul: & ne uideretur totũ in partibus non esse, add it, totum non esse extra partes, i. in ipsis partibus non extra est, sicut nec partes extra totum sunt.

3 Tertius est, quo species est in suo genere & particulare in suo uniuersali, vt homo in animali.

4 Quartus est, quo est genus in specie, ut animal in homine, & omnino pars definitionis in ipsa definitione.

Nota ex Simpl. Et notat hic bene Simplic. quod totum dicitur in partibus esse pluraliter: quia totum non est in singulis partibus per se, sed in omnibus simul: at genus dicitur in specie in singulari: quia tota substantia generis est in singulis per se speciebus, vt totũ animal in homine, totum in Leone, totũ in qualibet specie.

5 Quintus est, quo forma in materia, ut sanitas in animali cõposito ex frigidis, & calidis, ex altisq; humorib⁹. & notat Alex. quod ad hunc potest reduci modus, quo est accidens in subiecto: non tamen eodẽ modo existimes formam materiæ, & accidens subiecto inesse, ut alibi declaratum est, sed similitudinem quandam habent.

6 Sextus est, quo aliquid est in aliquo, ut in causa efficiente, ut in rege est iudicium regni, & in patre fuerunt filij.

7 Septimus est, ut in fine, ut amans dr esse in amato. Vltimus est sicut aliquid est

8. & maxime proprius. in uase & in loco: & hũc dicit esse modũ omnium maxime propriũ; reliqui enim analogia quadam dicuntur ad hunc, quatenus id quod dicitur esse in loco conseruatur, & recipitur in eo: & hac similitudine reliqua dicuntur esse in alio.

Non meminit illius, quod est esse in tempore, quia paulo post dicturus erat de tempore. De his modis diximus in Antepraedic.

Dubitabit autem aliquis. Tex. XXIIII.

Posset quis post tot modos enarratos quibus unum in alio est, dubitare, an aliquid sit i seipso, an nõ: sed quicqd est, aut nusquam est, aut si debet esse in aliquo, debet esse in alio distincto. & non in seipso, & hoc determinat Arist. ante cuius explicationem prius est a nobis res explananda, postea textus exponendus. *Dub. an aliquid sit in seipso.*

Aduertendum igitur primo, tripliciter aliquid posse esse tale. Vno modo, secundum se, altero secundum aliud, tertio secundũ accidens. Id in præsenti dicitur tale secũdum se, quod immediate recipit tale prædicatum, quomodo superficies hui⁹ corporis dicitur secundum se alba, quia ipsa est primo, quæ albedinẽ habet. Id dicitur secundo secundum aliud tale, quod secundum sui partem illud recipit prædicatum, ut homo secundum aliud est albus, quia superficiem habet albam, & secundũ aliud sciens, puta secundum animam, in qua est scientia. Id dicitur per accidens, quod est in eo, quod secundum se est tale, vt anima per accidens mouetur: quia est in homine, qui per se mouetur. Sũt autem isti modi differentes inter se. *1. No. tripliciter posse esse tale, secundum aliud & secũdum accidens.*

Aduertendum secundo: quod sicut aliquid est tale tripliciter, ita similiter aliqd dicitur esse in aliquo, & esse in loco tripliciter, secundum, se secundum aliud, & secundum accidens. Id est in loco secundum se, quod primo, & proxime in loco est, vt ego sum in hoc loco. Id est secundum aliud, quod secundum sui partem aliquam in loco est; ut dicitur arbor in fluuio, quæ secundum radicem, uel secũdum aliquam partem est in fluuio. Id vero dicitur secundum accidens, quod est in eo, quod secũdum se est in loco, ut natura est in mari, quia, est in naui, q̃ est in mari: & anima est in loco, quia est homine, quã est in loco. *2. No. aliquid esse in alio tripliciter.*

Res tri pliciter aliquid esse in seipso.

Aduertendum tertio, quod aliquid esse in seipso tripliciter intelligi potest. Vno modo secundum partem, quod non aliud est, quam quod totum habēs duas partes, quarū vna sit in altera, dicatur esse ratione vnius in seipso ratione alterius: & hoc fieri potest, vnde dicitur, amphora vini est in seipsa. Sensus est, amphora vini secundum vnam sui partem, puta, secundum vinum, est in seipsa ratione alterius, scilicet amphoræ. Altero modo aliquid potest dici in seipso secundum se primo, vt qđ in se sit vinum secundum se, & hoc non potest esse, vt probabitur postea. Tertio modo, quod aliquid sit in se secundum accidens, id est ratione alterius: nec hoc fieri potest, vt in textu explanabimus. Est quidē quartus alius modus, quo Deus benedictus est in seipso: sed de hoc non loquitur hic Aristo. tantùm. n. agit de loco corporum, & modo, quo corpus potest esse in sepso.

Explicat. tex. Aris.

Hæc sunt, quæ hic Arist. docet. Accedamus ad textum. Distinguit igitur primo dupliciter posse aliquid secūdum se in loco esse. Aut secundum se, aut secundum aliud, vt declaratum est: puta cum secundum totum, aut secundum aliquam sui partem in loco est: & ponit exemplū prædicatorum, quæ secundum partem dicuntur, vt homo est sciens secundum animā, in qua est scientia, & homo albus secundum superficiem.

Dicit igitur, cum aliquid totum habet sic partes, quod vna sit in alia, & altera recipiat illam sicut locus, tunc illud tale totum dicitur esse in seipso, sed tamen ratione partium, sicut hoc totum, amphora vini, in se ipso est ratione partium: per vinum enim est in se ipso secundum amphoram. vtrumque enim pars est illius totius.

Sic igitur contingit quippiam. Tex. XXV.

Svbdit non aliter cōtingere aliquid in seipso esse, quam secundum partē, nō autem primo: ponit exempla, quādo aliquid secūdum partem dicitur in seipso esse, & litera non nihil est obscura. Dicit, albuminest corpori: & huic per superficiē & scientia est in anima, & ab his appellamus hominem album, & scientem, sed secundum aliud: album enim secundū corpus, & superficiem ipsius: scientem vero secundum animam. Vocat autem corpus alteram hominis partem, quæ ab anima distincta est. *Nihil potest esse in seipso primo sed tantum secūdum partem.*

Ac si dicat homo est albus & homo dicitur sciēs, seu secundum aliud: albus, quidem secundum corpus, sciens vero secundum animam Non tamen diceretur nec albus, nec sciens, si illa essent separata, & non essent partes.

Similiter, cum vinum, & amphora per se sunt, & vinum nondum est amphora, non dicetur amphora vini esse in seipsa, nec vinum per se, nec amphora, at cum simul sunt, & partes sunt illius totius, tunc potest amphora vini esse in seipsa ratione partium, vt dictum est.

Et ad denotandum, quod est in seipso totum ratione partium, hoc exprimit exēplo dicens. Est in seipso, vt album in hoīe quod idem est, ac si dicat secundum partem: nam albus homo est secundum corpus: hoc autem secundum superficiem, in superficie autem albedo est secundum se, & primo, & diuersam naturam, ac potentiam habet ab ipsa superficie.

Quibus verb. Aristotel. denotat subtiliter, cum aliquid est secundum se in aliquo, esse distinctum prorsus ab illo, nec illius partem esse; sicut albedo a superficie distinguitur, in qua primo est. *Nota.*

Neque igitur inductiue. Tex. XXVI.

Probatur nihil posse esse i se ipso secundum totū 1. induc. 2. ratio.

PRobat, quod nullo mō aliquid sit in seipso secundum se totum, idq́, dupliciter. Primo p inductionem mōrum communium, quibus unum dicitur esse in aliquo, vbi null' esse uidetur, quo aliquid esse dicatur in seipso secundum se.

Secundo ratione. Si totum secundum se est in seipso, demus hoc totum esse amphoram vini. Est argumentum. Si amphora vini est in seipsa secundum se, sequitur quòd sola amphora est amphora vini. & quod vinum etiam solum est amphora vini, quod quidem falsum esse constat.

Supp. Probat autem Arist. ponendo vnum, ex quo probatio deducitur. Nempe, quod quamuis ponatur amphoram vini esse in se, tamen hoc est euidens, quod non sit aliud, quod recipiat, nisi amphora, nec sit aliud quod recipiatur, nisi vinum, nec amphora recipit ratione vini, sed ratione amphoræ, nec vinum recipitur ratione amphoræ, sed ratione vini, vnde ratio vtriusque diuersa est.

Tunc sic. Si amphora vini secundum se totū est in seipsa, ergo amphora vini est, quod recipit, & amphora vini est, quod recipitur. Aliter in seipsa primo non esset, sed id quod recipit non est nisi amphora ratione amphoræ, & id, quod recipitur, vinum ratione vini, ergo amphora vini, & est ipsa amphora per se, & est ipsum uinum per se. Hoc autem impossibile est, igitur nihil est in seipso secundum se, & primo, sed tantum (vt dictum est) secundum partem.

At vero neq; secundum accidens. Tex. XXVII.

Nihil est in seipso p accidēs.

PRobat tertium, non esse aliquid in se ipso secundū accidens, id est quia est in eo, q est per se, quia sequeretur, q duo corpora essent simul in eodem loco, & penetratiue, quod naturaliter est impossibile. Quod vero sequatur, non perfecte probat, sed incipit probare. Et aduerte locum esse maxime obscurum.

Quantum existimo, ratio est hæc. Demus aliquid, quod sit in se, secundum accidēs, & sit hoc amphora sola, tunc est argumentum. Amphora est in se secundum accidens: ergo est in se, quia est in alio, quod secundum se est in amphora. Hoc enim est esse in aliquo secundum accidens. Nihil est autem, quod secundū se sit in amphora nisi vinum, si amphora est vini plena; amphora ergo est in se secundum accidēs quia est in vino, quod secundum se est in amphora. Tunc vlterius. Cum duo corpora sic se habent, quod vnum est in loco, quia est in illo, q per se in loco est tunc quod est per se, est magis proximum loco vt manifestum est. Amphora autem est in se, quia est in uino, quod secundum se in amphora est: ergo magis est vinum amphoræ proximum, quam ipsa sibi, sed ipsa nō occupat, nisi vnum locum, nec est maior se ipsa: ergo uinum, cum sit magis propinquum amphoræ, vnum corpus cum ea faciet, & vnum locum occupabit, quod est impossibile. *1. Ratio.*

Explicat. tex. Ari. Hęc est ratio integra, & est sine dubio optima, & subtilis, qualis ad veritatē probandam adduci potest. Vide literam: dicit quod sequeretur duo corpora esse simul.

Ostendit quomodo sequatur, dicēs. Si cuius natura est susceptiua. idest, si ipsum vas, cuius est suscipere. diceretur esse in seipso per accidens, & id, quod suscipitur, puta vinum. Si illud uas vinū est, vel alius liquor, si talis liquoris fuerat uas. Si hoc in quam, quod suscipitur, sit id, ratione cuius vas in seipso est: tunc sequetur penetrare se vas, & vinum: quo autem pacto id sequatur, non ostendit. Diximus tamen nos quia quod est per se, & primo in loco, est magis proximum ipsi loco, quam eares, quæ est in eo, quod est per se in loco, & nota expositionem. Concludit in seipso nihil esse primo, idest totum, nec secundum se, nec secundum accidens, sed tantum secundum partem.

Quod

Quod autem Zeno dubitabat. Tex. XXVIII.

Sol. Ari. arg. Zen. RESpondet modo argumento Zenonis, quo probabat, si locus esset in aliquo, fore processum in infinitũ. Dicit, quod locus in aliquo est, sed non ut in loco: non enim omne quod est in aliquo, est in eo, ut in loco. Locus autem in aliquo est puta in locato, aut in suo subiecto est enim locus superficies continens, quæ in corpore est in aliquo, sed non ut in loco, sed ut forma in materia. vel accidẽs in subiecto. Est enim locus in locato, ut forma extrinseca, in subiecto vero suo intrinsece, & inhæsiue.

Nota. In quibus verbis docemur vnum, non quicquid est, esse in loco, nec quicquid in aliquo est, esse ob id in eo, ut in loco, in quibus deceptus est Zeno in sua ratione cum reliquis antiquis.

Illud autem manifestum. Tex. XXIX.

Locũ non esse materiam, nel formam. COncludit ex his notum esse, materiam, aut formam locum nõ esse. Nã locus, & id, quod est in loco, sic sũt diversa, ut neutrũ sit alterius pars, at materia, & forma partes sunt ipsius compositi, ob id non possunt esse ipsius locus.

Post hæc, cum in his omnibus, quid locus sit, nõdum determinauerit, sed solum disputãdo processerit, finem dubitationib. & disputationib. imponens, quid locus sit explicare incipit.

Caput Quartum.

Quid autem tandem sit locus. Tex. XXX.

Oci naturã ex propria sententia inuestigaturus, ea, quæ loco per se insunt pręmittit, Per propria enim & per se accidentia, optima uia est in dagandi quid res sit, ut dicitur, 1. de Anima. capitulo primo Colligit autem sex, quæ loco per se uidentur inesse.

1 Primum est, continere locatum, hoc est ipsum circumscribere, & terminare.

2 Secundum est, Non esse aliquid intrinsecũ locati, nec materiam ipsius, nec formam, nec partem, nec accidens inhærens, sed solum continens.

Nota. Hanc proprietatem cum prima quidam coniungunt, & unam faciunt, nempe, continere, sic. ut nõ sit aliquid contenti, inter quos est Philo. Alber. S. Thom. & Auerr. Alii diuidunt, & duas faciunt, cum re uera, aliud sit continere, aliud non esse contenti partem: & hi sunt Themistius, Simplicius, & Psellus. & mihi placet, saltem ut procedat cognitio distinctior.

3 Tertium est. Locum primum, & proximum non esse maiorem, aut minorem locato, sed illi æqualem, ut nec plus, nec minus, quam locatum cõtineat. Dicit autem primum locum, & proprium: communis enim maior est.

4 *Nota.* Quartũ est, locus non deseritur ab unoquoque, & separabilis est. Quę uerba dupliciter legunt Simpl. & Philop. Primo affirmatiue, & tunc idem significant, puta, quod locus separari, & deleri possit à locato, ut notum est: Secundo legunt primum uerbum negatiue, ut modo habet litera Græca, & uersio nostra, & ita exponit Themistius. Et tunc est sensus, quod locus non est sine aliquo saltem locato isto, vel illo, non enim est uacuum, ut dicetur. Quamuis autem non possit esse sine locato aliquo, a singulis tamen potest separari, siue ab hoc, siue ab illo.

5 Quintum est, Omnem locum esse sursum, & deorsum. Sensus est. secundum Simplic. philopo. & Themist. quod locus naturalis, aut est sursum, aut deorsum, non tamen, quod omnis locus partem habeat sursum, partem deorsum, ut aliqui exponunt, licet hoc partim uerum sit, sed non ad mentem Arist.

6 Sextum est, Vnumquodque corpus naturale in suum locum naturaliter ferri, ibique manere, & quiescere, puta sursum, aut deorsum. Loquitur autem de motibus elementorum, & mixtorum ex elementis.

Hanc proprietatem fere omnes cum quinta copulant. Simpl. distinguit, & sic multi-

mu ltiplicat, parum refert, dummodo verus constet sensus Arist.

Suppositis autem his. Tex XXXI.

Nota 1. Tria commoda afferi exacta rei definitio.

HIs loci proprietatib. vt fundamentis prætactis, oportet reliqua speculari, ac docet loci definitionem esse tradendam, quæ tali: sit, vt tres héat conditiones. Prima est, ut quæ proposita sunt dubia soluantur. Cum.n. dubia circa quid est fuerint, ipso cognito cessabunt. Altera, vt passiones, & proprietates, quæ loco conueniunt, non auferantur, imò per ipsam competere videantur. Tertia est, vt causa difficultatis, & dubiorum aperiatur ita, vt clara omnia relinquantur. Si enim talis data fuerit definitio, demonstrationi erit aptissima.

Primum igitur cõsiderare oportet. Tex. XXXII.

Locus cognoscitur ex motu ad locum.

AD naturam loci indagandã proponit uiam, qua locum esse cognitũ est. Hæc aũt via, motus est secundum locum. Vt.n. ex diuersa formarũ successione in eadem materia, materiam substantialem a formis distinctam esse perceptum est, & ex accidentium in eodẽ subiecto mutatione subiectum, & substantiam ab ipsis diuersam esse, est compertũ ita etiam ex corporum multorũ circa eũdem locũ successione, & similiter ex vno corpore per motum mutato & deserente loca, ipse locus cognitus est quid esse præter corpora.

Duplici genere motus cognoscitur locus.

Confirmat autem ex antiquis, qui cum per motum locum cognosci comperirent cœlum maxime esse in loco arbitrati sũt, quia maxime mouetur: sed hoc non est secundum mentem Arist.

Distinguit autem motus, quibus locus cognitus est, in duos. Quidam est latio, vt cum corpus mutat totum suum locum, & ad alium tendit. Quidam alter est, cum non totum locum mutat, sed partem, puta, dum acquirit maiorem locum, quod fit per augmentationem: aut minorem, & partem loci deperdit, quod fit per diminutionem.

Est autem quod mouetur.

Ex quorũ mobilium motu cognoscatur locus.

CVm explicuisset quib. motib. dignoscitur locus, explicat quib. mobilibus, ac distinguit ea, quæ mouetur Quædam, inquit, mouentur actu per se, quædam actu etiam, sed per accidens. Illa mouentur per se, quæ ratione sui mouentur, puta, secundum ipsa tota, quibus inest motus: ut homo mouetur per se, ignis per se, & similia. Illa vero per accidẽs mouentur, quæ mouentur, quia sunt in eo, ꝙ per se mouetur.

Dupliciter aliqđ mouetur per accidens.

Et hęc subdiuiduntur. Quædam.n. sic per accidens mouentur, vt possint per se aliquando moueri; quales sunt partes integrantes: hæ.n. dum in toto sunt, ipsius motu per accidens mouentur, possunt tamen ab ipso separari, & tunc per se moueri. Quædam alia sic per accidens mouẽtur, vt nunquam per se moueri queant, qualia sunt accidentia, albedo, scientia, & similia, quę a subiecto separari non possunt naturaliter, ob id, si mouentur, per accidens semper mouentur.

Locus prȩcognoscitur per ea, quę mouẽtur per se.

Cum igitur tripliciter moueri contingat, & per se, & per accidens, per se, vt homo, vt partes & per accidens, vt accidentia, & inseparabilia, motu proprie cognoscitur per ea, quæ per se mouentur, quamuis aliquo etiam modo per ea, quæ, vt partes, mouentur. Intellige de parte secũdum quantitatem.

Quoniam autẽ dicimus in cœlo esse. Tex. XXXIII.

Natura loci pręcipue consistit ĩ hoc, ꝙ locus cõtineat locatum.

NAtura loci pręcipue consistit in eo quod non vt pars rei contineat rẽ, sed ut quid externum proxime tãgens, & circumscribens ipsam, ob id aggreditur discrimen ponere inter modũ, quo continet pars, & quo continet locus, & quando continet, vt pars, quando continet, ut locus.

At quia non est similitudo inter locũ cõmunem, & partem (quia locus communis

nis non proxime continet,nec immediatè rem, sicut totum partem, vt vltimum brachij manum, sed similitudo est cum loco proximo,qui immediatè continet,) separat locum cōmunem à proprio, vt distinguat hunc a parte. Ob id dicit dupliciter, dici esse in loco. Et communi, vt quisque nostrum est in cęlo,quia in aere,& adhuc in aere,quia in hac ipsius parte, vel in aliquo contento ab aere. Et in loco proprio, & adæquato dicitur esse.

Alius est locus cōis alius proprius. Quod autem locus communis non sit proprius,notum est. Locus enim proprius est æqualis, & adæquatus, at communis non est æqualis rei: totus enim aer,aut cęlum nō est æquale cuilibet corpori horū, quorum loca communia sunt. Et igitur proprius locus, in quo quid est,ipsi æqualis & adæquatus.

Cùm igitur non diuisum est. Tex. XXXIIII.

Diuersimode cōtinet locus locatū & totum suā partem. 3. differ. Tres differentias constituit inter id quod proxime continet vt locus,& id ꝙ proxime vt totū suam partem. nam pars est immediata suo toti,& locatū loco proximo,& proprio.

Prima differentia est,quod pars est continua ipsi toti, at locus non est continuus locato, sed contiguus, & ipsum tangens, ab eo quod contineretur diuisus. Ista autem contiguitas est secundum superficies, puta,vltimam continentis,quæ concaua dicitur,& locus est,& primam contenti,quę connexa,& exterior dicitur,atq; has duas superficies dicit esse æquales in spatio,ut, una prorsus non aliud, quam alteram ambiat: nec altera ab alio, quam ab illa ambiatur.

Cuius rationem subdit,quia in eodem sunt illæ superficies, id est, simul sunt, ut exponunt Simplicius, & Philop.

Quod si sic sit continens,tunc nō erit pars contenti,nec aliquid illius intrinsecum,talis autem est locus.

Et cum continuum sit, & non in illo mouetur.

Alias duas differentias constituit sumptas ex diuersa ratione continui,& contigui. 2

Secunda in ordine est, quod est alteri contiguū,mouetur in ipso,id est,suū motum habet per se,etiam illo in quo est manente immoto,ut patet de aqua,quę in uase immoto mouetur: At quod est alteri cōtinuum,mouetur cum ipso,i.dest per se non habet motum,nisi cum ipso toto,& nunquam potest moueri, quin moueatur ipsum,in quo proxime est.

Tertia differentia est:quod id,quod est alteri continuum,dicitur esse in ipso, vt pars in toto,quod uero est contiguū, est in eo,ut in uase. Hi autem duo modi existendi in alio diuersi sunt, ut dictum est. 3

Ex quibus patet,locum esse ultimū corporis continentis,ęquale primo contēto, ipsi contiguum,& proximum, nihilq; ipsius intrinsecum. *Colligitur ex dictis locū esse ultimū cōtinentis. æquale cōtento, & contiguū.*

An locus sit æqualis locato. Quæst. II.

De loco communi nulli dubium est, quin sit maior, quam locatum, de proprio uero uidetur dubium esse.

Est enim argumentum primum Continens maius est contento, vt communiter dicitur, locus est continens: ergo maior est locato, quod contentum est. 1

Secundum, Si locus esset locato æqualis,haberet æquales dimensiones cum ipso, hoc autem est falsum, nam dolium non habet æqualem profunditatem cum uino,vt notum est. 2

Tertiū,quia,quod locus pro superficie continente sit ęqualis locato,fm primam ipsius superficiem cōtentam, uidetur hoc nō posse dici quia si locus esset circularis, tunc supra idem centrum describi duo circuli ęquales possēt(quod uidetur impossibile)unus supra circūferentiam locati,alter p superficiē loci supra centrū locati. Et ulterius,illi duo circuli haberēt ęqualē diametrum, 3

diametrum, quę videntur esse contra propositiones geometricas.

1. Funda. locus cõis non est æqualis locato.

Circa hæc aduertendum primo, vt diximus: difficultatem non esse de loco communi, sed de proprio, & proximo. Communis autem is est qui ita locatum continet, vt alia præter ipsum contineat, vt cœlum, & aer est locus communis omnium n[illegible] u[illegible]. Proprius autem est, qui nil nisi l[illegible]catum illud continet. Potest autem esse, qu[illegible] locus cõmunis sit simul, & propri[illegible], sed respectu diuersorum, vt cõcauum Lunæ locus est communis nostri respectu, sed proprius est ipsius ignis, quẽ adæquatè continet.

2. ex Alb & Auer. duplex est æqualitas altera cõtinẽtię altera dimẽsionis.

Aduertendum secũdo, ex Alb. & Auer. hoc quarto lib. Commẽ 77. quod duplex est æqualitas. Altera dimensionis, altera continentię quæ dicitur ab Albert. secundum extentionem. Aequalitas dimensionis est, cum vnum alteri æquatur secundum omnem dimensionem, puta, longitudinem, latitudinem & profunditatẽ. Constat autem, quod ista æqualitas non est loci, & locati, non enim secundum omnem dimensionem sunt æqualia, sic enim cum locus sit ipsius receptiuum locati penetraret se cum ipso, quod esse non potest. Altera est æqualitas secundum continentiam, & hęc est secundum latitudinem, & longitudinem solam, qualis est æqualitas, quæ ostenditur in duobus corporibus secundũ suas superficies.

1. Concl superficię cõcauam loci, & cõnexam locati, esse omnino æquales. fundamẽtum indiuisib. additu indiuisibili, non facit maius.

De hac est difficultas, puta, an superficies concaua continentis, & connexa locati sint æquales. Est autem conclusio vnica communis omnium fere, illas duas superficiens esse ęquales ita, ut una non sit altera maior. Ad cuius probationem oportet præmittere vnum fundamentum latius lib. 6. tractandum. Nempè, indiuisibile additum indiuisibili, non facere ipsum maius, nec similiter indiuisibile additum quanto, ipsum augere. Quod est dicere, punctum additum lineæ non facit ipsam longiorem: & lineã addita superficiei, non facit ipsum latiorem: nec superficies addita corpori, ipsum facit profundius, aut crassius. Et hoc est vnum fundamentum magnę partis Philosophię Peripateticæ.

1. Rõ qua probatur illud fund.

Et probatur, quia si additione horum indiuisibilium crescerent quantitates, sequeretur, quod partes diuisæ non essent tantæ simul, quantum totum continuũ, & sic nunquam posset continuum in duas suas medietates diuidi. Sequela patet: nam per diuisionem, nouæ in diuisis partibus resultant superficiens, quæ augerent partes illas.

Præterea, quia experientia docet, quod diuiso aliquo continuo, si iterum partes coniungantur, & contiguæ fiant, vt nihil maneat intermedium, tunc non occupabunt maiorem locum ob illas nouas superficies, quam ante, cum erant continuæ. 2

Præterea, quia non quantum non potest augere quantum, & non extensum non potest augere extensum, & non profundum, non potest augere profundum. Non igitur crescunt quantitates additione illorum indiuisibilium secundum id, quo indiuisibilia sunt. 3

Ex hoc fund. probatur conclusio.

Stante igitur hoc fundamento, ratio conclusionis hæc est. Superficies loci cõcaua, & superficies connexa locati terminant ęqualem profunditatem, ergo sunt æquales. Consequẽtia est certa, sed antecedens probatur. Quia superficies connexa locati est terminus intrinsecus totius profunditatis locati; superficies verò concaua locantis pari modo, Vlterius tamen circundat superficiẽ locati conuexam: sed hæc nullam addit locato profunditatem, vt diximus, ergo tantam profunditatem terminat vna, quantam altera.

Nota.

Sũt igitur æquales, ita, ut ea, quę est locati, posset æqualiter terminare quantitatem locantis, & ea, quæ est locus, terminare intrinsece locatum.

Ad 1.

Ad argumenta patet solutio. Ad primũ dicitur, quod locans est maius locato, & continens contento, secundum superficies conuexas vtriusque comparatione facta, at si concaua continentis proxima cũ conuexa contenti comparetur, tunc vtriq; in est æqualitas.

Ad 2.

Ad secundũ nota est solutio ex primo fundamento. Non enim hic comparamus profunditatem, nec omnem dimẽsionem corporis continentis, & contenti, sed extensionem solam.

Ad 3.

Ad tertium dicendum, quod in eadem superficie non sunt duo circuli æquales supra idem centrum, nec unus diameter

diuer-

diuersorum circulorum concentricorum: tamen in diuersis superficiebus contiguis id fit, ac si duo circuli æquales vnus alteri superponeretur, verum tamẽ esset dicere vnum esse supra alium, sicut verum est dicere superficiem concauã locantis esse super conuexum locati: sed tamen nõ occupando diuersum situ loci, sed omnino eũdem, quasi alteri superinscriptum. Nam indiuisibile cum locum non occupet ullũ, aut spatium, additum alteri immediatè, non faciet spatium. in eodem vero corpore id contingere non potest. Et ratio est: quia in vno corpore, & vno continuo nõ sũt duo indiuisibilia immediata, quin medіet diuisibile: at in diuersis corporib. se tãgentibus possunt esse simul, & immediata: sed de hoc inferius in lib. 6.

Quo ab eodē cētro possint describi duo circuli eiusdē magnitudinis & unus supra alterum.

Iam igitur manifestum est. Tex. XXXV.

Concluditur, quod nõ sit genus loci.

EX prędictis loci proprietatib. genus loci infert, ac ratiocinatur a sufficiẽti quadam partium diuisione, quæ talis est. Locus aut est forma, aut materia aut interuallum, & spatium interceptũ inter latera superficiei continentis, aut ipsa superficies continens, sed non est forma, nec materia, nec tale interuallum. est igitur superficies continens.

Locus nõ est forma

Excludit autem, quod sit forma, soluẽdo rationem, propter quam forma uidetur locus Ratio autem est: quia forma est continens, & continens est in eo, quod cõtinetur. Si igitur locus continens est, forma esse debet. Respondet Aristot. quod tam forma, quam locus terminant, & continent, sed non eodem modo. Nam forma terminat rem ipsam, cuius est forma, ita vt in ea sit: at locus est terminus, & continens extrinsecus, quia est ipsius continentis

Vel potest esse sensus, quod locus est etiam forma, sed non locati, sed continentis corporis, & respectu cõtenti locus est. Sed sensus prior est melior, quod forma terminet ipsum locatum: locus vero ipsũ continens & simul utrunque sit, sed non ob id idem erunt, aliud enim est simul esse, aliud esse idem.

Ex eo autem, quod mutatur. Tex. XXXVI.

Locũ non esse interuallum. Quid sit interuallum.

OStendit locum non esse interuallũ: ac primo ponit rationẽ, propter q̃ locus uidetur esse interuallum Vbi aduerte, quod antiqui existimabant inter latera superficiei alicuius continentis esse quoddam spatium interceptum, ꝙ asserebant esse dimensiones quasdã, & corpus de prędicamento quantitatis solum absq; substantia, & istæ erant locus, in quẽ corpus adueniens recipiebatur: & iterũ aliud adueniens recipiebatur priori recedente, semper enim illæ dimensiones permanẽt, atque hæ cum corpore adueniente penetrantur, fiuntq; ipsi æquales, etiam secundum profunditatem, & has uocat Aristo. interuallum.

Et ponit rationẽ, propter quam potest uideri locus interuallum Nẽpe, quia quolibet corpore contento, & contiguo recedente, uidetur illud spatium, in quod recipiebatur, idem manere, quod quidem loco inest. Hoc tamen Arist reiicit, docens egregie, ꝙ inter latera corporis continẽtis non est ullum spatium, & interuallum reale, nisi quantitatis cuiuslibet corporis cõtenti ꝙ incidit, & succedit. Vt spatium inter latera uasis, est ipsa aqua, cum plenum est aqua, & aer, cum plenum est aere uel alio corpore, cum plenum est, ipsum tale corpus est. Nisi n. illud corpus esset, latera uasis iungerentur, ut latera utris subtracto interius corpore.

Est autem notandum, ꝙ dicit spatium esse quodlibet corpus eorũ, quæ apta sunt tangere. Nam cum est corpus eiusdem rationis cum continente, tunc ei continuatur, & non est locus, nec interuallum. Vt cum aeri continenti lignum succedit aer, tunc locus destruitur propter continuationem. Vt igitur seruetur locus, & dicatur esse interuallum, corpora debent succedere, quæ apta sint contigua fieri, & latera continentis agere.

Si autem esset aliquod spatium. Tex. XXXVII.

DVpliciter probat tale interuallũ non esse locũ. Prior ratio est, sequeretur

probatur locum nō esse interuallum. 1. Ratio.

quod infinita essent loca pro quolibet corpore succedente: Nam quælibet pars per se haberet locum, sicut & ipsum totū.

Vbi aduertendum, quod pars non habet locum per se, quia non potest vndiq; ambiri loco, qua parte enim continua est cum toto, nulla superficie loci circunscribitur. quod si ambiretur, vtique per se in loco essent singulæ partes. Si igitur datur interuallum, quod se penetret cum locato, vtique omnes ipsius locati particulæ ambirentur undique, atque per se in loco essent, quæ cum infinitæ sint, erunt loca infinita per se vnius totius, quod impossibile videtur: non igitur interuallum tale locus est.

Simul autem & locus erit mutatus.

2. Ratio.

POsteriorem ponit rationem, dicens, ꝙ loci erit locus per se, & unius per se multa loca, quod falsū est. Sequela patet: mutetur locus, puta, vas, vbi interuallum est cum aqua, & ipso interuallo, & totum simul collocetur in spatio alterius uasis: tunc dimensiones huius spatii penetrabunt se cum vase, & aqua, & attingent ipsam aquā, & dimensiones, quæ præerant, alterius spatii; & sic locus erit per se secundum spatium ipsius aquæ, & alterius spatium.

Vlterius, cōstituatur totum hoc in alio spatio, & in alio, & alio; profecto innumera loca per se vnius erunt, imò locorum erunt loca. Ita est exponendum hoc arg. licet non sit expressum in Arist.

Non est autem alius locus partis.

3. ex contrario, ꝙ illa īcommoda non encidant in opinio. Arist.

HAec absurda non sequi ex sentētia propria Arist. docet. & sensus est. Cum locus aquæ non sit dimēsio illa penetrans, sed superficies vasis concaua, i qua modo aer, modo aqua recipitur. Cum uas mutatur, ille locus proprius idē manet, nec locum alium proprium acquirit aqua: sed vas est, ꝙ locum mutat, & cōsequenter locus est aquæ, verum non per se, sed sola superficies interna vasis.

Notandum est autem, quod locum, quem uas acquirit, vocat partem loci ex li, i. mundi. Ac si dicat, esse locum mundi, & quantum existimo, locum mūdi vocat locum, qui non est secundum aliquod vas, quod est locus aquæ, sed est locus alius, sicut pro aliis corporibus quę non in vase sunt: & uidetur Philop. aliquo modo sic exponere. Vnde quod alicubi est, & nō in vase, dicitur esse in parte loci mundi, i. in loco mundano, & non arte aliqua factō, ut uas est. *Nota.*

Dicit ergo Aristot. cum uas aquæ transfertur, manet locus aquę, qui est superficies vasis ipsius proxima: sed non manet locus mundi, qui est ipsius totius, i. uasis cum aqua: tamen hic locus solum per se tangit vas.

Nota, ꝙ uocat partem, cum dicit (locus partis) ipsum contentum.

Hunc locum difficillimum esse confitentur interpretes, atque adeo quisque exponit, ut intelligit, mihi vero sic uidetur exponendus.

Et materia etiam uidetur utiq; Tex. XXXVIII.

COnsequenter probat nec locū esse materia, licet aliquam habeat cum ipsa similitudinē. & ponit similitudinē loci cum materia quæ hæc est. Si locus consideratur, ut quiescens est, & idem manens, ac continuo suscipit corpora, i. vnum post aliud, vt dicit Phil. nec separatus est ab aliquo corpore, sic uidetur materia, quæ eadem manens modo vnum, modo aliud recipit, nec nuda unquam inuenitur: ut corpus quod idem manens fit modo albū, modo nigrum, modo molle, modo durum. Hac igitur triplici similitudine, materia locus uidebitur, & uocat imaginationem, similitudinem. *Locus nō est materia. Quō conueniat locus cum materia.*

Ostendit tamen differentiam triplicē. Prima est ex transmutatione: nam in mutatione materiæ, dicimus, quod erat aer, modo factum est aqua. At in loco aliter: nempe, ubi erat aer, nunc esse aquam, nō igitur eodem modo materia, & locus receptiua sunt. *Quō differant locus, et materia. 1*

Altera differentia, materia est pars rei, & non est separabilis ab ipsa remanente,

non

nō enim aqua manet materia separata, ac manet separata a loco, in quo erat.

3 Tertia materia continetur, & determinatur, at locus continet, & determinat; non igitur idem sunt.

Si igitur nihil horum trium. Tex. XXXIX.

Cōcludit locū esse terminū cōtinētis, .i. superficiem continentis. Nota.

Concludit ex tex. prædecēdētibus. Cū locus non sit aliquod ex tribus propositis. Nō enim est forma, nō materia, non interuallum, relinqui quartum, quod sit terminus continentis, .i. vltima superficies corporis continentis.

At quia quod cōtinet, aliquid cōtinet, explicat quid sit, quod continetur: & dici esse corpus mobile secundum locū, quod existimo esse dictum, vt intelligamus res corporeas esse in loco tantum, non tamen omnia quæ sunt: & ex hoc postea soluet omnia arg. Arist. ex præpositis.

Videtur autem aliquid magnū. Tex. XL.

Inuēto iā genere loci quærit Aris. differentiā.

Quantum existimo Arist. hic vult differentiā loci inuenire, nondū enim tota est loci definitio tradita, sed solū ipsius genus, quod sit superficies vltima continētis, nondū autem hęc locę est. Vas enim continet, sed non locus proprie est, vt est vas, & solū continet. Ob id iterū repetit difficile esse locum inuestigare: quia cum habeat cum multis similitudinem, non ita facile ab illis distinguitur. Videtur enim materia, & forma, & interuallum, propter similitudinem.

No. methodum Arist.

Considera uero subtilē methodum Aristot. modo. enim ponit similitudinem cū interuallo: ex ea enim colliget differentiā vltimam loci, & totam definitionem. In teruallum locus videtur, quatenus fixum manet, & quiescēs motis corporibus, quæ in ipso sunt; ob id non superficies corporis vltima tantū, sed ipsum interuallū locus videtur, quasi locus sit immobile quid.

Ponit autem motiuum horum, quo inducebantur ad tale interuallum ponēdū. Nam cum aer nō videatur, & incorporeus appareat, cū ubiq; spatiū hoc inuisibile plenum est a ere, apparet præter latera vasis, esse interuallum illud in quod corpora recipiuntur, quod idem semper manet, quod re vera non ita est. Est enim aer corpus sua raritate inuisibile, occupās tamen locum, nec ibi uacuum est, nec aliud in eruallum præter aerem, cū aer est, sicut cū est aliud corpus crassum.

Vt autem vas locus est. Tex. XLI.

Quō differunt rem esse in uase, et in loco.

Differentiam ponit inter modū, quo in vase aliquid est; & modū, quo in loco, & inter ipsū vas, & locū. Et dicit, quod vas similitudinem cū loco habet, & differentiam, pariter locus cum vase. Vas enim continet, vt locus, sed vas est mobile. Locus continet, vt uas, sed locus est immobilis. Vnde in hoc differt locus a uase, quod immobilis est.

Quid sit locum esse immobilem.

Aduertendum autem, quod locum esse immobilem, est, quod non simul cum re ipsa moueatur, sed quod manet, & quiescat, re mota, & recedente. Id enim, quod sic continet, ut simul feratur hinc inde cū re, continet, ut uas, nō ut locus. Proprium autem est loci continere sic, ut non feratur cum ipsis rebus, sed quiescat ipsis recedentibus.

Et exēplo explicat. Cum cymba fertur per fluuium, illa aquę pars, quæ continet cymbā subtus, & cum cymba fertur, non dicitur locus proprie cymbæ, sed uas, qua cum ipsa fertur. At totus fluuius, qui immotus secundum se totum manet, potius dicitur locus, communis tamen. Vnde cymba manet in toto fluuio, ut in loco, & per ipsum fertur, ut per locū. At in aqua illa, in qua fertur, quia mobilis est, manet ut in uase.

Definitio loci perfecta, s. prima superficies cōtinentis immobilis.

Colligit ex hoc definitionē loci perfectam. Locus est terminus primus continētis, immobilis. Dicitur, terminus .i. superficies, ad excludendū interuallum, formam & materiam. Dicitur, primus, ad excludendum locum communem, qui non secundum se locus est, sed secundum propriū. Dicitur, immobilis, ad excludenda uasa, quæ non continent, ut locus, ut talia sunt, nisi immobilia, & fixa maneant, & tunc loci rationem habent.

Atque propter hoc medium cœli. Tex. XLII.

Locũ esse immobilem. Confirmat locum immobilẽ esse, & fixum ex communi sententia. Omnes.n. dicunt duo esse loca proprijssima omnium. Vnũ sursum, alterum deorsum. Vnus locus est vltima superficies cœli versus nos, id est, concauum lunę. Alter est medium cœli, puta terræ locus.

Et ratio, quare hæc duo loca sunt proprijssima, est propter ipsorum immobilitatem. Nam superficies cęli, quantumcunq; circumferatur, semper tamen obseruat locum eundem, nec ascendit, aut descendit, nec ad dextram, aut sinistram deuiat. Similiter terra in æquali manet semper distantia. ob id hæc loca maxime loca sunt. Locus igitur fixus debet esse.

Quare cum leue quidem sit.

Quid sit locus sursum, & deorsum. EX his duobus locis vtet sit sursum, aut deorsum, explicat per motũ corporũ in talia loca, & dicit. Cum is locus sit deorsum, quo grauia ferunt, atq; ad medium, & ad terram ferantur, sequitur, quod locus ille, qui mediũ ambit, qui est concauum aquæ, & ex parte concauum aeris, qua parte terra discooperta est aquis, sit locus deorsum, & ipsum medium, puta, terræ, quæ in tali loco est, dicitur esse deorsum.

Vlterius: cum is sit locus sursum, quo leuia feruntur, & ferantur in cœli superficiem ultimam uersus nos, sequitur, quod tale vltimum sit locus sursum, & ipsum vltimum, quod in tali est loco, puta, ignis est in loco sursum.

Vnde colligit locum esse superficiẽ continentem, & vt quoddam vas, talia enim loca dicta superficies, & plana continentia sunt. Et huius textus hanc esse expositionem existimo, quamuis nõ eodem modo omnes exponant.

Amplius simul cum ipsa re.

Occurrit Ari. obiectioni. VIdetur obiectioni respondere. Quia cum locus non sit interuallũ pene trãs se cũ locato, qs dubitaret, quõ locatũ in loco sit, & cum eo coniungatur.

Respondet quodammodo coniungi, simul esse secundum superficies. Sunt aũt simul, sicut finis est cum eo, cuius est finis, & terminus. Coniunctio n. finis, & finiti secundum extremitates tantum est.

Caput Quintum.

Cum igitur corpori est aliquod. Tex. XLIII.

Ex definitione loci colligit Ari. quæ sint in loco, & quæ non. EX loci definitione vult ostendere, quæ dicantur esse in loco, quæ vero non, dicitq;. Illud corpus, quod extra se habet aliquod continens, esse secundum se in loco, quod uero non extra se habet aliquod tale, in loco secundum se non esse, secundum tamen partes esse posse. Et explicat per motum, ut si aqua sit unum corpus, quod non haberet extra se aliquid, tunc secundum se totam nõ esset in loco, nec moueretur, secundũ partes tamen moueretur, & esset in loco, quia una pars ab altera contineretur.

Hoc in loco est magna cõtrouersia inter expositores, quid sit quod in hoc textu dicitur, esse in loco secundum partes, non autem secundum se totum. S. Tho. enim vult, quod loquatur de ultima sphæra, & primo mobili, quod quidem est in loco secundum partes continuas, quia una continetur in altera, non sicut in loco actu, quia sunt continuæ, sed sicut in loco in potentia. Si enim diuisæ essent, tunc in loco essent actu. Vnde ultima sphæra non est in loco secundum se totam, sed secundum suas partes, non quidem in actu, sed in potentia.

Huic expositioni fauet exemplũ Arist. de aqua. At re uera, non est admodum cõsona hæc expositio textui, ut uidebitur in processu, & exemplum de aqua solum est, ut doceat aliquid esse in loco, & moueri secundum partes, nõ tamen quod eo modo se habeant partes in hoc toto, de quo loquitur, & in ipsa aqua.

2. Graec. exposi. Alia expositio est Græcorum fere omnium, qui per cœlum totum aggregatum ex orbibus intelligunt, & hoc dicunt non esse.

esse in loco secundum se totum, sed secundum partes. Et vocant partes, orbes contiguos; vnus enim in altero continetur.

3. Alber. verior expos. Tertia expositio est Alber. qui per totũ, & cœlum, vniuersum mundum intelligit, qui secundum se totum, in loco non est, est tamen secundũ partes. Et reuera huic expositioni admodum fauet textus, & mihi etiam placet, nec videtur ab ea abhorrere Simpli.

Sensus Arist. Dicit ergo Arist. quod totum, id est, vniuersum quodammodo mouetur, quoddã modo non. Secundum se quidem, non mouetur, nec mutat locum. At secundum partes mouetur: secundum quasdam circulariter, & non sursum, & deorsum, ut secundum orbes cælestes: secundum alias vero sursum, & deorsum, & vt secũdum elementa grauia, & leuia.

Subdit tamen, quod hic locus est partium, id est sicut secundum partes mouetur, sic est secundum partes in loco aliter, & aliter pro partium diuersitate: vbi profectò expositio nostra nota fit. Si enim per totum vltimam sphæram intelligeret, nullo modo ẽm sursum, aut deorsum moueretur, aut secundũ partes: nec etiam si solum aggregatum orbium intelligeretur.

Vt autem dictum est. Tex. XLIIII.

Aliquid est in toto dupliciter vel ĩ actu vel in potentia. Vult declarare quomodo sit in loco totũ hoc, cũ explicuisset quomodo moueatur. Per motũ. n. locus apparet. Distinguit igitur dupliciter aliquid esse in loco. Vno modo potẽtia: sicut pars inest toti continuo similari, vt loco, non tamen actu, sed potentia, quia diuidi potest, & contigua manere. Et vocat totum similare, quia in hoc est perfecta magis continuitas.

Ponit exemplum, quo vna pars contigua est alteri: nempe partes in aceruo ex multis cõtinuis insunt aliæ aliis actu, quia iam diuisæ sunt adinuicem.

Et hæc distinctio mouit satis probabiliter S. Thom. vt existimaret loqui Aristotelem de vltima sphæra, quæ est in loco in potentia, secundum partes: Attamen Arist. si diligentius consideremus, hoc non dicit, sed solum utitur distinctione hac ad ostendendum, mundum secundum partes esse quidem in loco, non potentia, sed actu, vt patebit in textu.

Atque ad quidem per se. Tex. XLV.

Subdiuidit ea, quæ actu sunt in loco. Quædam enim secundũ se, quędam secundũ accidens. Nec declarat quid vnumquodque sit, quia superius dictum est, nisi exemplis. *Quæ sũt in loco alia sunt a se alia sunt p accidens.*

Omne corpus, inquit, mobile, secundũ locum, aut secundum augumẽtum, vel decrementum; per se in loco est. Et mobile secundum locum uocat, id quod mouẽdo totum suum locum mutat. Vnde quæ circulariter mouentur tantum, non dicuntur hic mobilia secundum locum, & lationẽ: talis enim motus non latio, sed circumlatio dicitur, ut notat Alex. *Nota.*

Dicit igitur, quod cœlum, idest, vniuersum non sic est in loco per se, cũ non ambiatur aliquo corpore, vt dictum est. Partes ipsius sunt quidẽ sic in loco, quia vna contigua est alteri, & ab ea ambitur: sed non totum ipsum, cum nulli alteri extra se sit contiguum.

Alia vero secundum accidens, vt anima.

Ponit alliam diuisionis partem: Alia esse in loco per accidens, vt anima, & cœlum.

Et nota, quod per esse secundum accidens in loco comprehendit ea, quæ superius dicta sunt, esse secundum aliud, id est, per partem: & similiter esse per accidens, id est, esse in eo, quod est per se, ut anima est per accidens in loco, quia est in composito, quod est per se: Et ob id posuit hic duo exempla, puta, animam, quæ est in loco per accidẽs, quia est in eo, quod per se in loco est: & cœlum seu totum, quod etiam est in loco per accidens: verum non eodem modo, sed secundũ aliud, & per partes. Et ob id dicit, cœlum esse in loco per accidens, quia omnes partes in loco habet. *Nota. Quæ sunt ĩ loco per accidens.*

Dicit (quodammodò) quia non omnes.

Vna,

Vna.n.in loco,non est,puta,vltima sphæra continens.

Nota. Et attēde, quòd loquitur de loco in actu, & consequēter de partibus contiguis, quarum vna est in altera ut in loco: vt vnum elementum in altero, & vnus orbis in altero.

Et propter hoc omnia in cęlo sunt. Tex. XLVI.

Quænam partes cæli.i.mundi sint in loco, & quæ non.

SI vniuersū in loco secūdum partes est, dubitare quis posset,quę partes i loco sint, & q̄ partes aliorū sint locus. Hęc enim oportet vtraque dare, vt secundum partes suas aliquid in loco sit,loco,inquā, non extra se.

Ad hoc dicit Arist. omnia esse in cęlo, puta elemēta,vt terra in aqua,aqua in aere,aer in igne, ignis in cœlo,ipsum autem cælum est quoddam totum, in quo ista continentur,& ipsum non iam in alio.

Nota. At quia non continet cælum,nisi secundum vltimam suam superficiem,qua tangit mobilia corpora, id est,elementaria, ideo addit,locum esse secundum vltimum terminum,quem uocat quiescentem,quia non mutat secundum se totum locum,sed intra locum mouetur.

Vbi notādum, quòd noluit diuidere cęlos in orbes,sed totum cælum sumpsit pro vnico corpore.Non enim sunt orbes diuersæ rationis,sicut sunt elementa:quod si velimus diuidere,nulli dubiū est, quin unus sit in alio:donec ad vltimū, & supremum omnium deueniamus,qui nullū actu habet locum. Vide igitur quid Aristo. sentiat de loco in actu ipsius vniuersi, quod secundum locum in toto non est,secundū quidem partes est,& quòd quędam partes in loco sunt: vna est, quæ iam amplius in loco non est.

Manifestum autem ex his. Tex. XLVII.

Soluuntur arg. citr.

SOluit rationes superius positas,nec curat solutiones exprimere,qa notę sunt ex declaratiōe loci:sed argumēta solū recitat,& non omnia,sed quatuor illorū: reliqua duo nullam habent difficultatem.

Ad 1. Primum argumētum est de augmento loci,quod erat in tex. 13. & dicit, quòd non est opus augeri locum, cum augetur locatum. Philo. reddit rationem. Augmentum enim proprie fit secundum trinam dimensionem:cum enim viuens augetur,secundum latitudinem, longitudinē,ac profunditatem augetur. Cum igitur locus sit superficies circunstans,nō corpus aliquod cum augetur locatum,non est opus quòd locus augeatur,sed quod cedat illi aer, in quo est,& superficies extendatur.

Obiect. Solutio. Dices,nunquid condensatur,& constringitur,cum corpora augentur? Respondet Philop.quod non est opus, quia cum non fiat augmentum, nisi ex subtractione cibi alicuius,quod in rei substantiam conuertitur,locus ille,a quo cib' aufertur, aere vel alio corpore impletur, & manet semper, quo aer diuerti possit,& cedere augmento corporū,præsertim cum minus sit augmentum,quam loca, quæ deferuntur a cibis,& alimentis.Non enim quanta est cibi quantitas,augmentum est.

Ad 2. Soluit secundam rationem,qua probatur puncti esse locum,& hoc negat. Cum enim locus sit superficies ambiens,ac tantum corpora per se ambiantur,per se sola corpora habent loca.

Ad 3. Soluit tertium, quod duo corpora simul essent. Et dicit, quòd locus non est æqualis secundum profunditatem, ob id non datur penetratio illa. Si enim locus esset illud spatium,& interuallum, æquale toti locato:tunc esset illa penetratio. Sed negatum est tale spatium, & interuallum esse locum, sed superficiem exterius ambientem.

Ad 4. Soluit quartum argumentum, quod erat Zenonis,docens locum esse in aliquo nō tamen ut in loco,sed ut terminus est in terminato,& sic dicitur esse in ipso locato. Vnde nō quicquid est,in loco esse debet, vt ille existimabat.

Et fertur igitur ad suum. Tex. XLVIII.

Declaratur sexta proprietas loci.

SExtam loci proprietatem tandem declarat,vt Simpl.notat. Nempe,omnia ferri naturaliter in locum suum,& ibi manere,& quiescere. Hoc vtrumq; modo decla-

declarat,& primo dicit, merito omnia naturaliter in suum tendere locum, vt ignis ad concauum lunæ, aer ad concauum ignis,aqua ad concauum aeris,& sic consequenter.

Cur vña feruntur ad suum locum. Cuius ratio est; quia locata habent quandam naturalem conuenientiam cum corporibus hisce,quæ ipsa continent, & loca ipsorum sunt. Vnde ad ipsorũ superficies locata tendunt propter conformitatẽ, quã cum corporibus habent. Sunt enim ipsis congenea,& connaturalia. Vocat congenea corpora quæ consequenter sunt. Illa dicuntur consequenter,quorum unum est immediate post aliud,ut aer, & ignis cõsequenter se habent,& aqua,& aer, terra, & aqua,& ignis,& cœlum. Ista autem, quæ sic consequenter sunt, congenea sunt, & symbola,idest,communicantia in una qualitate.Ignis enim calidus, sicut & aer sibi proximus. Aqua humida,sicut & aer & frigida sicut terra: propterea magis inter se, proportionata sunt. Et dicuntur tangere se,non vi aliqua, sicut lapis sursum missus tangit aerem violenter; non sic unum elementum sibi proximum tangit.

Dicuntur etiam adnata, & compassibilia, idest, quia a natura sic ordinata sunt, & non se destruunt mutuo, cum in locis propriis sunt, & maxime propter cœli influxum, vt superius diximus, cum vero se tangunt aliàs extra locum proprium, inuicem se destruunt.

Hæc igitur ratio est,ut vnumquodq. ex his elementis proprium in locum merito tendat.

Et manet igitur natura omne.

Cur vña in suis locis quiescant. Reddit rationem alterius, cur vnumquodque maneat in suo.Et dicit rationabiliter id esse, quia ad locum suum vnumquodque tendit, sicut diuisa pars ad suum totum, vt pars aquæ ad aquam; & terræ ad terram.Hæc autem vlterius non procedit,cum totum suum attingit Ita & totum ipsum non procedit,cum locum suum attingit. Est enim locatum vt pars,locus autem vt totum,vt in sequenti textu declarabitur adhuc.

Sic autem & aer se habent. Tex. XLIX.

Ostendit quod locatum est, vt pars, locus autem,ut totum,& dicit, qđ aqua est ut materia, aer ut actus,& forma.At materia rationem habet partis, actus vero rationem complet totius, quia in ipso,& per ipsum actum totum consumatur. Quod autem aqua sit materia aeris,ostendit:quia est potentia aer.Et quãuis aer sit etiam potentia aqua,tamen alio modo,quam aqua est aer. *Locus se hẽt,ut totũ, et forma.locatum, ut pars, & materia.*

No. 1. Notandum quòd elementa habent inæqualem nobilitatis gradum. Quædam enim sunt perfectiora, quædam imperfectiora. Perfectiora locum obtinent propius cœlum,qualis est ignis,post ignem, aer. Sunt enim minus materialia aliis, & ita quæ perfectiora sunt, locus aliorum imperfectiorum sunt.

No. 2. Aduertẽdum etiam vlterius,quod cum perfectum fit imperfectum,dicitur corruptio Cũ vero contra ex imperfecto fit perfectum,generatio.Vnde cum ex aqua aer, & ex inferiori elemento fit superius, generatio dicitur:contra vero,corruptio. Ob id dicit Arist. quod aqua est in potentia,aer, sed non contra,nisi altero modo;quia illa est generatio,hæc uero corruptio.

Ex his uult Arist.dicere,quod elemẽta inferiora,cum imperfectiora sint, tendunt ad locũ superiorum, quę perfectiora sunt & habent se,ut partes. quia inferiora sunt quodammodo materia, ex qua superiora generantur; hæc enim generatio est. Dicitur autem pars inferior respectu superioris, verum non est absolute pars, sed quodammodo, quia aqua non componit aerem,nisi sui corruptione.

Determinandum autem est de his.

Quia hoc ad libros de generatione potius pertinebat, se remittit illuc,& excusat se de his,quę dixit extra locum.Hoc tamen fuit, quia parum attinebat ad tractationem hanc de loco, ut redderetur ratio, quare unumquodque maneret in loco proprio.

Con-

Concludit, quod cum aqua, & inferius quodque, sit simul actus, & materia (quanquam non eodem modo, nam aqua est potentia aer, qui dicitur actus, est vero actu materia ipsa,) & aqua habebit se, vt pars ad ipsum totum, & dum aqua perseuerat, & pars tanget aerem, & erit in loco: at cum conuersa fuerit in aerem, iam non erit in loco, sed vnum cum ipso.

Locus & locatum vnū quodammodo cōponūt. Possemus ista explicare sic, quod locus, & locatum unum totum quodammodo componant, in quo materiæ locum habet locatum, formæ uero ipse locus. Et sicut materia tendit ad totum ipsum, copulando se formæ, nec ultra formam procedit: ita locatum ad locum, & est conueniens expositio.

Epi. Ari. Concludit Aristot. se iam de loco quid sit, & quod sit, ostendisse, ut dictum fuit a principio, ac consequenter qualis sit. Hæc Arist. de loco.

An locus sit superficies continentis. Quæstio. III.

Æquum est, ut quæ diximus de loco circa textus expositionem, diligentius examinemus: est enim de loco tractatio profecto admodū difficilis, in qua antiqui multum laborarunt. Ideo quid ipsi senserint circa loci naturā, oportebit considerare. *Diuersitas sentētiarū de loco.* Quatuor fuerunt sententiæ præcipuæ de loco aliis prætermissis, quæ fuse habes apud Simplicium in digressione de loco. Primæ tres existimabant locum esse spatium illud totum, *In quo conueniebant tres primæ.* quod occupatur a corpore, quod dicitur esse in eo: quod quidem spatium est longum, latum & profundum, nec est idem cum ipso corpore quod in illo est. imò eidem spatio succedunt multa corpora. Itaque locus cuiusque corporis, est spatium totum, quod ipsum corpus occupat secundum suam trinam dimensionem. Vt si imaginarentur uas omni corpore uacans, illud spatium esset distinctum ab omnibus corporibus, in quod recipiuntur varia corpora. Tale spatium locum esse dixerunt.

1. senten. Procl. Quid tamen spatium hoc esset, non eodem modo omnes dixerunt, ac in hoc fuerunt diuisæ tres sententiæ. Prima fuit Procli, cuius verba recitat Simplic. dicentis, hoc spatium esse corpus animatum, indiuisibile, immobile, & immateriale.

Corpus quidem dicebat esse: quia spatium debet esse æquale locato, at non est æqualitas hæc nisi in corporibus, & quantis. Indiuisibile dicebat esse, i. cuius partes non possunt separari: quia non est possibile separare aliquam particulam ab altera, nisi mediet spatium, hoc autem est ipsum corpus: est igitur inseparabile, & ob id immateriale dicebat esse. Vlterius, erat immobile, quia non posset moueri, nisi ad spatium aliquod. Hoc autem fieri nō potest; esset n. locus ad locum motus, & locus in loco. Imaginatur itaque hanc substantiam per totum mundum sparsam, in qua tota mundus est, in cuius partibus uaria corpora particularia continetur, quæ & mouentur successiue.

2. senten. Chrysippi & Epic. Philop. Secunda sententia fuit aliorum, qui hoc spatium non substantiam, sed solam quantitatem, & dimensiones existimabant, & isti fuerunt Chrysippus, & Epicurus, vt refert Themist. & Academici, vt refert Alber. Huius etiam sententiæ fuit in præsenti Philop. Non tamen omnes eodem modo dixerunt, nam Epicurus dixit aliquando esse has dimensiones sine vllo corpore recepto in eis, & ita vacuum esse i natura: Academici vero, & Philop non admittunt tales dimensiones vnquam esse sine corpore aliquo vno aut altero, esse tamen distinctas a dimensionibus corporum singulorum; & sic defendit Philop. contra Arist. & soluit rationes eius, & ipsum multum redarguit.

3 Tertia sententia est quorundam, quos citat Auicen. 2. lib. suffici. cap. 6. Hi dicebant hoc spatium non esse quid reale, sed secūdum se, uacuum quoddam, cuius esse est carentia corporis ita, ut repleri posit. Et possumus hoc declarare. Demus secundum potentiam diuinam uacuum uas, cū id possit esse, tunc ualis extrema manebunt, sicut modo sunt distantiæ, & erit illud spatium medium, quod non est quid reale, tamen est uacuum, quod repleri potest. Hoc modo dixerunt isti esse locum, quamuis non detur expers corporis alicuius: quia vno recedente, alterum succedit.

Quar-

4. Arist. Quarta sententia est Arist.& est aduertenda. Putat spatium non esse quid distinctum a corpore, quod est inter extrema, vt spatium vasis interius non est aliud quam ipse aer, cum plenum est aere, aut aqua, cum plenum est aqua: aut quoduis aliud corpus, quod illic est. Tot enim sunt spatia, quot subintrāt corpora. Nihil enim est idem illic nisi eadem superficies continēs modo unum, modo alterum corpus. Ob id existimat locum non esse spatium, cum nullū sit pręter ipsa corpora, sed superficiem ultimam corporis continentis. Hanc sententiam sequitur Themi.& eam defendit Simpli. Alex & reliqui omnes, & modo recepta est omniū probabilissima inter Latinos.

At quia ista sententia non ita certa est, quin multis possit redargui, & oppugnari argumentis: proponam octo argumenta Philopo.& Epicureorum, quibus ipsorum sententia probatur, & etiam aliquot argumenta nostra, quæ magnam etiam afferunt difficultatem.

1. Obiect. cōtra sententiam Arist. ex trina dimensione. Primum argumētum Philop. Corpus, vt corpus in loco est, sed corpus trinā diuisionem dicit: locus igitur trina dimensio est: Si enim corpus secundum superficiem suam vltimā in loco esse dicas, hoc iam profectò non est corpus, sed corporis superficiem in loco esse.

2. ex æqualitate loci. Secundo locus est æqualis locato: at locatum est corpus trinam habēs dimensionē, locus igitur trina dimensio est. Si enim æqualitas loci solum sit ad superficiem locati, hoc non est, locum locato esse æqualem, sed superficiei locati.

3. ex immob. loci. Tertio. Si locus est superficiēs, cum hęc sit in aliquo corpore, erit locus mobilis ad motum illius corporis, cuius est superficies: at locus immobilis est.

4. ex vlt. sphæra. Quartum est argumentum forte cōtra Arist. sequitur enim, quod vltima sphæra non esset in loco: hoc tamen est falsum Patet, illa sphæra mouetur vere localiter. igitur est in loco. Quo enim pacto, quod nō est in loco, localiter moueri potest? Nec sufficit dicere, quod est in loco secūdum partes, nam talis locus est in potentia, at motus localis iste in actu est.

5. ex motu locali. Quinto. Si locus esset superficies, sequitur, quod dum quis mutat locum, non mutat nisi superficiem, ex hoc autem sequitur, quod nulla distantia posset pertransiri, quod probatur. Quia cum superficies sint indiuisibiles, quantumcunque cumulentur superficies superficiebus, non augebitur spatium, sicut nec cum adduntur pūcta punctis.

6. a ratione mensuræ. Sexto probatur, quod sit spatium aliquod a corporibus distinctum. Mensura debet esse vna, distincta à corporibus mēsuratis, sed corpora verbi gratia, quæ vasis mensurantur, non solum quoad superficies, sed quoad profunditatē ipsorum totam mensurātur: ergo re vera est aliquod spatium mensurans dimensiones corporum, distinctum ab ipsis.

7. ab experiētia. Septimo. Multæ experiētię docent non posse vnum corpus egredi ab aliquo loco, quin intret alterū, quod ideo fit, ne detur spatium vacuum, vt omnes fatentur, est igitur aliquod tale spatium, quod sua vi trahit semper corpus, & quod natura non patitur corporis expers esse.

8. a modo nostro intelligendi. Octauo. Intellectu concipimus distantiam, & spatium inter latera uasis, nullo cōcepto corpore ex his, quæ illic sunt, igitur spatium in sua ratione nullū dicit corpus, sed illam ipsam dimensionem. Hæc sunt argumenta Philop.

9 ex mobilitate superficie[i], quæ ponitur locus. Sunt etiam argumenta alia ad probandum nō esse superficiem locum. Vnde sit nonum: stat aliquid in eodem loco manere mutatis multis superficiebus ambientibus, non igitur superficies est locus. Antecedens probatur. Ponamus corpus aliquod in aere positum per tēpus aliquod quiescere, & quod aer venti flatu moueatur, est argumentum, illud corpus quiescens illo tempore manet in eodem loco, & tamen cum vento moueatur, aer noua, & noua secundum se totum, ambitur superficie. non ergo superficies locus est: esset enim tunc in pluribus locis.

10. ex cōueniētia loci & locati. Decimo. Si superficies esset locus, tunc superficies ignis esset locus aeris; sed hoc esse non potest: nam ignis aduersatur aeri: locus autem naturalis rei est conseruatiuus, non ergo est superficies Quod si dicas, quod est locus naturalis, quia communicat in vna qualitate. Nihil valet responsio, nam hac causa facilius corrumpentur inuicem, quam duo contraria elementa, quia minor est pugna, & minor resistentia. Duo autem omnino contraria magis

durant: ratione duarum qualitatum contrariarum,& licet vna agat, altera defendit,& resistit.

11. a motu grauium. Vndecimo. Si superficies, puta, aquæ locus esset terræ, terræ partes mouerentur ad illam superficiem aquæ,& lapides, & reliqua grauia, at hæc prorsus ad centrum descendunt, non igitur superficies est locus.

12. quia unum corpus duo haberet loca. Duodecimo. Quia vnum corpus duo haberet loca, imo plura, quia est corpus, partim in aere, partim in aqua, partim in terra collocatum: at nullus dicet, nisi ꝙ in vno est loco: superficies tamen multæ sunt, & distinctæ. Hæc sunt præcipua argumenta, quæ contra sententiam Aristot. fieri communiter possunt. Pro huius quæstionis determinatione respondetur aliquot conclusionibus.

1. concl. contra Proclũ. Prima conclusio. Spatium illud non potest esse talis substantia, quam Proclus constituebat, probatur. Si talis substãtia est, vel est incorporea, uel corporea. Si incorporea, non poterit extensa esse,& profunda cum locato: hoc enim corpori inest. Si corporea, quantitatem ergo habet, penetrabiturque cum corpore quolibet: at duorum corporum penetratio naturæ non conceditur, ut alibi probandum est; non igitur est spatium illud substantia.

2. contra Philop. 1. ratio. Secunda conclusio. Spatium illud non est sola quantitas, aut dimensio realis, ut imaginabatur Philop. Probatur. Si illa esset quantitas vlla realis, utique penetraret se cum corpore locato, quod etiam admittit Philop. Sed quod id non possit esse, probat Themist. Nam sequeretur, quod duo corpora se possent eodem modo penetrare.

Si enim dicatur non posse, quæro, Aut id prouenit ratione qualitatum, aut ratione solius substantiæ, aut ratione quantitatis. Ratione qualitatum esse non potest, quia multæ se penetrant in eodem subiecto, nam albedo, dulcedo, humiditas, frigiditas, in vnico lacte simul sunt. Non ratione substantiæ, quia substantia de se penetratur cum substantia, ut forma cũ materia, anima cum corpore. id igitur prouenit ratione quantitatis, quod si quantitas non obstat secundum opinionem hãc, profecto duo corpora se penetrabunt.

2. Ratio. Præterea secundo. Si illud spatium quãtitas est, datur iam accidens sine subiecto, quod sine dubio magis est absurdum, quã dicere locum esse superficiem, imo illud est impossibile.

Respondet Philop. quod illa quantitas semper est cum corpore locato aliquo. Ista responsio nulla est, nam vel est in eo ut in subiecto inhærens, uel non. Si non, iam est idem inconueniens. si autem sic, cum postea eadem quantitas maneat recedente illo corpore, datur unum accidens, ꝙ migrat de subiecto in subiectum, quod profecto difficilius sustinetur, quã nullum esse locum: non est igitur tale spatium locus.

3. concl. Tertia conclusio, iudicio meo, probabilis est opinio, asserens, illud spatium uacuum secundum se locum esse, nec in oppositum uideo rationem demonstrantem. Non enim admittit ista opinio tale spatium uacuum unquam dari, quin sit repletum corpore, tamen in re esse tale spatiũ, uacuum secundum se. Nec facile hoc negare possunt qui extra cœlum ponunt spatium inane,& qui dicunt Deum posse uacuum facere.

1. ratio. At non obstante hoc, est argumentum contra opinionem hãc. Vel illud spatium, secundum se est aliquid, uel nihil. Si nihil non ergo locus est. Si aliquid, tunc uel substantia, uel accidens,& recurrunt argumenta superiora.

Sol eius & confutatio solutionis. Quod si dicat, esse quid priuatiuum, nempe quod potest recipere secundum se tunc argumentatur. Vel illa potentia est aliquid, uel nihil,& semper argumentum procedit, donec conuincat illud esse nihil.

Possem ego respondere argumento, quod est quid priuatiuum habens potentiam, ut repleatur. Verum ista potentia non est in ipso, cum sit priuatio sola, sed in corpore quod illud replere potest, quid quid tamen dicatur, re uera difficultas manet.

4. concl. Quarta conclusio omnium opinionum facillima,& quæ minus patet calumniis, est Aristotelica, quod locus sit superficies continentis,& modo communiter est recepta,& iuxta eam nos procedemus in sequentibus, & conabimur argumentis omnibus propositis satisfacere.

Ad primum est aduertendum, quod superficies

perficies dupliciter potest considerari. Vno modo, vt superficies est, & sic nō est aliud quam latitudo sine profunditate. Altero modo, ut terminus est totius profunditatis ante se, & quod huic accidit hac consideratione dicitur toti accidere corpori, vnde tactum dicimus inter corpora fieri, cū tamen sit secundum superficies: tamen, nō est tactus ratione superficierum, vt superficies sūt, sed ut profunditatis, & cuiuslibet dimensionis termini sunt.

Supficies dupliciter consideratur.

Modo respondeo ad argumentū, quod corpus non est in loco ratione superficiei, vt superficies solum est, sed ut totius vltimus terminus est. Ob id totum corpus in loco est, & locus tangens totum corpus locatum dicitur tangere, & hoc respōdet Alber. tract. 1. c. 10. & sumpsit ex Auic. hanc solutionem.

Ad 2. duplex æqualitas. 1. Sol.

Ad secundum respondeo ex Auer. Commen 77. quod duplex æqualitas est, & secundum dimensionem, & secundum continentiam. Locus quidem non est æqualis æqualitate dimensionis, quia sic haberet profunditatem; sed æqualis secundum continentiam. Nam hoc est esse æquale tātum in superficie, quia (vt dicimus) hic superficiem, ut terminus est totius corporis, consideramus.

2. Sol.

Aliter respōdet Albe. trac. 1. c. 7. dicitq; quod locus etiam habet profunditatē, nō aliam a profunditate locati, sed eandem. Verum locati est intrinseca, quam uocat per essentiam, loco est extrinseca, quam vocat ſm effectum, quatenus illa superficies extrema, quæ locus dicitur, cū ipso locato vnum totum ambitum, & circunscriptum constituit: & unum est centrum corporis locantis, & locati, ut superius diximus.

Ad 3. Locus ultra supficiem addit immobilitatem.

Ad tertium respondet S. Tho. supra tex. 41. Pro cuius intellectione aduerte, quod locus non solum est superficies continens: sic enim non differret a uase, sed ulterius addit immobilitatē, quod sic cōtineat, ut sit immobilis, & fixus. Hæc autem immobilitas est secundum distantiam quandam a partibus mundi, & secundum situm, qui immobilis est: et hic situs, & distantia, quam ego a cœlo habeo, & a reliquis omnibus, non mutatur, sed, quoquo tendam, situs, & distantia alia erit. Locus igitur est superficies continens cum certo situ, & distantia. Et ratione huius, locus mutari nō potest, nec ullo modo cū re ipsa discedere, sed ipsa manet re non manente.

Respōdeo ergo ad argumentum quod superficies, ut talis est, mutatur ad subiecti mutationem: at cū distantia, & situs, qui ad loci naturam requiritur, sit eadem, & non uarietur, locus immobilis est. Non enim esse in loco, est contineri, sed sic contineri, cum distantia, & situ determinato, & immobili. Quæ solutio notanda est.

Ad 4.

Ad argumentum quartum non oportet respondere, quia de loco cœli fiet quæstio paulo post, & id examinabitur.

Ad 5.

Ad quintum respōsio facilis est, admittendo superficies additas superficiebus nō augere profundum, & locum esse superficiem. Tamen neganda est consequentia, quod non pertransitur distantia. Debebat enim Philop. aduertere, quod spatiū, quod pertransitur, longum est, & locus etiam lōgus est, non enim est simpliciter indiuisibilis, ob id spatium transitur. Nec uia secundum profunditatem, sed secundum lōgitudinem consideratur, & peragitur, non fit enim localis motus per profundum, sed per longitudinem.

Ad 6.

Ad sextum respondeo, quod uas, & locus pōt esse mensura profunditatis, sed est opus, quod hæc mēsura per profunditatē, & distantiā aliam a corpore, quod in loco est, innotescat. Mensuramus enim profundū, quia ex corporibus receptis in uase cognoscimus quantum distent extrema uasis, qua distantia postea a quocunq: corpore particulari abstracta, postea mēsuramus singula corpora. Sicut qui duos digitos distātes poneret, & aliquo corpore cognosceret quātum distarent, postea distantia illa a corpore tali cognita, & abstracta mensuraret quicquid inter digitos esset.

Ad 7.

Ad septimū argūm respondeo ueras esse illas experiētias oēs, quod non intrat vnū corpus, nisi aliud egrediatur, nec pōt unū regredi, nisi aliud intret, & verū est causam esse, ne detur uacuum, sed non dari uacuū est dicere, ne partes continentis simul iungantur, non quod sit aliqđ spatiū secundū se uacuum, cum non sit aliud spatium, quā corpus intermedium, quo ablato, opus est, ut succedente alio corpore aliud sit spatiū inter duo extrema, & si non aliud esse potest, extrema iunguntur.

Nota.

Hinc apparet, quod cū extrema fortia

sunt, non potest egredi corpus, nisi aliud succedat, vt in clepsydra, quod si debilia, statim iunguntur, vt in vtre, quod si fortia sunt, tamē fit magnus impetus, vt corpus egrediatur, nec ita facile aliud intrare potest, rumpitur continens, qua causa sæpe rumpuntur bombardæ, quia ab aere non ita facile repleri possunt, igne fortissime egrediente.

Quod si re vera illud spatium esset, dicat mihi Philoponus, cur saltem per paucum temporis non datur expers corporis cum tam stupenda fiant in natura, nec vacuum maneat. Signum ergo est non esse aliud spatium præter corpus egrediēs, quo deficiente, ab alio succurri debet. Atq; hęc solutio in uia Aristo est tenenda: sed iam dixi, quod opinio Aristot. probabilitatem habet, non necessitatem.

Ad 8. Ad octauum dico, quod quantumcunque spatium intelligatur inter duo latera vasis non intellecto corpore aliquo in particulari, non tamen sequitur, quod sit tale spatiū præter particularia corpora. Mathematicus enim separat quidem, & abstrahit triangulum a corpore, non tamen ob id triangulus est in re aliquis, qui sit præter particulares.

Dicit enim Themist. & Simpli. & bene, quod ex eo, quod in illo vase omnia corpora, quæ recepta sunt, vidimus æqualia, inde in communi sumpsimus certam distantiam inter illa latera abstrahendo a particularibus corporibus. Et sic argumenta Philop. manent soluta, saltem probabilioribus solutionibus, quam sit ipsius opinio concedentis penetrationem & transmigrationem accidentis in plura subiecta.

Supereſt ad alia quæ proposuimus argumenta respondere.

Ad 9. Ad nonum ergo aduertendum, quod diximus in solutione ad tertium, quod locus non solum est continens, sed distantiam, & situm dicit. Est autem hoc obseruandum, quod unitas vel pluralitas locorum non ex sola superficiei unitate, vel pluralitate est sumenda, sed pręcipue ab ipsa distātia, & situ. Potest enim esse, quòd plures sint superficies, & succedant aliæ aliis: non tamen multiplicetur locus, quia manet eadem distantia, & situs. Et contra, mutato situ, mutatur locus, etiam perseuerante superficie.

Nec propterea dicimus solam distantiā locum esse: est enim superficies etiam, ut dicetur postea. Dico igitur ad argumentum, quod si solam nos diceremus superficiem locum, tunc mutata essent loca: at locus superficies immobiliter continens est, & donec manet superficies aliqua cum eodem tamen situ, idem est locus: non tamen esset locus, si nulla esset superficies ambiens. *Nota, q̄ locus concludat distantiā ad puncta cęli.*

Ad 10. No. de locis, & constit. elementorum. Ad decimum diximus iam de loco elementorum in prima quæstione. At circa dispositionem hanc, & constitutionem elementorum aduerte, quod illa elementa coniuncta sunt, ut locus, & locatum, quæ contrarietatem habent, sed non multum actiuam, & destructiuam; sicut ignis & aer: communicant enim in calore, quæ qualitas est actiua valde. quod si contrarietaté habent, id est, in sicco & humido, quæ non multū actiua sunt, ob id melius conseruantur, quam ignis, & aqua. Vlterius, terra cum aqua in frigiditate conueniunt, quæ actiua multum est: at in humido, & sicco pugnant, quæ non sunt valde destructiua Aer vero, & aqua, quamuis in calore, & frigiditate pugnent, non tamen est admodum intensus calor aeris, vt possit corrumpere aquam frigidam, nec frigiditas aquæ præualere potest cōtra magnitudinem aeris. Vide igitur, quam conuenienter, & pro conseruatione cuiusq; propria fine dispositia elementa.

Ad 11. Sol. Alb. Ad undecimum Alber. tracta. 1. cap. 11. notat, quod quanto corpus magis proximum est cœlo, tanto est calidius: quanto autem magis elongatur, tanto frigidius est. Hinc est, quod ignis est calidissimus, aer minus calidus, aqua frigida, centrum terræ frigidissimum. Nota ulterius, quod corpus tendit ad locum naturalem pręcipue, ut conseruetur, unde fit, ut ubi magis conseruari possit, & magis uiget uirtus conseruatiua, illuc tendat. Cumque ignis magis conseruetur prope cœlum, cum ipse calidissimus sit, ideo tendit semper usque ad cœlum, & aer consequenter usque ad ignem, quia ibi suum habet calorem non ita uehementem. At terra non ad aquæ superficiem tendit, quia licet locus sit naturalis, non tamen ibi uirtus ipsius conseruatiua residet, sicut in centro, propter maximam elongationem contra

a cœlo,

a cœlo, ob id ad centrum tendunt grauia.

Contra Albe. Sed contra hoc eſt argumentum. Nam quo tendit lapis, vel eſt locus naturalis, vel non. Si non: non eſt motus naturalis. Si uero eſt: ergo præter locum aquæ eſt alius naturalis. Quod ſi dicas eſſe locum partis naturalem, non ualet. Nam qui locus eſt totius, idem & partis. Præterea ſi ſuperficies aquæ locus eſt naturalis, iam deſcenſus lapidis verſus centrum eſſet violentus, quia elongatur per eum lapis a loco naturali. Eſt autem motus violentus, per quem corpus magis a naturali loco elongatur. eadem ſolutione Alber. utitur Iandun. q. 7.

Sol. auth. Mihi uidetur eſſe dicendum, locum terræ naturalem eſſe ſub aqua, & aere ita, vt nũquam ſuper aquam, aut aerem eſſe poſſit, ubicunq. ſit: ita aqua ſub aere eſt, vbicunque ſit. Si igitur lapis deorſum deſcendit in centrum, ex eo eſt, quod aerem, vel aquam ſub ſe inuenit, & locum habet ſub ipſis, & ſic deſcẽdit aqua, dum aerem inuenit ſub terra, quouſque terram attingat, & aer ſtatim aſcendit, cum ab aqua occluditur. Et hæc doctrina obſeruanda eſt.

Ad 12. Ad vltimum reſpõdetur ex 5. Metaph. c. de vno, vbi dicitur. Quæ ſunt vnum in vno genere, ſunt plura in alio genere, & quæ ſunt plura in uno, in alio genere vnũ ſunt. Vt vna domus dicitur in ratione figuræ, cum tamen multæ ſint ſubſtantiæ. Ita multæ ſuperficies, & diſcõtinuæ, in ratione ſuperficierum faciunt locum unum, & continuum in ratione loci. continuus enim locus dicitur, cũ continui partes omnes nulla intermedia amplectitur, & ſic manent argumenta ſoluta, quæ contra Ariſt. facta ſunt. Hęc de quęſtione.

Not. quæ ſunt unũ in aliquo genere poſſe eſſe plura in alio.

An locus formaliter ſit ſuperficies. Quęſt. IIII.

Ratio difficultatis.

Hoc dubium mouetur propter latinos, qui exactius omnia perquirere ſolent. Eſt autem difficultas, cum locus non ſit tantum ſuperficies, ſed quid aliud, an forma, & natura loci conſiſtat in alio, an in ſuperficie.

1. Senten. Circa hoc Iandu. q. 5. dicit, In loco duo eſſe. Alterũ eſt ipſa ſuperficies, & hoc eſt ſubiectum loci. Alterũ eſt uirtus conſeruatiua, & hoc eſt ipſius forma. adeo quod tota natura loci ſit iſta virtus, ſuperficies. n. ſubiectũ eſt, non de natura eius, unde infert, locũ eſſe in ſecunda ſpecie qualitatis.

Hanc ſententiam probat primo. Locus definitur per ſuperficiẽ, ut per ſubiectum, cũ ſit accidẽs: accidentia aũt per ſubiectũ definiũtur; igitur aliud quid locus eſt præter ſuperficiẽ. Non uidetur aũt quid aliud locus ſit, niſi illa uirtus conſeruatiua. *1. Ratio.*

Secũdo, Quia ſurſum, & deorſum ſunt contraria loca, & contrarietas non eſt in ſuperficiebus, ſed in qualitatibus: ergo locus qualitas eſt. *2*

Tertio; quia locus conſeruat locatum; hoc autem qualitati potius, quam ſuperficiei ineſt: ergo qualitas eſt. Hæc Iandu. *3*

Altera eſt opinio Sco. Quodlib. . quæ communiter eſt opinio Realium. Hi dicunt, locum dupliciter conſiderari. Vno modo materialiter, & ſic ſuperficies eſt. Altero modo formaliter, & ſic relatio eſt; hæc autẽ relatio eſt alia continentiæ, qua locatum continet, & alia diſtantiæ, quam habet, ut ſit immobilis ad mundi partes, ut ſuperius diximus. *2. Senten.*

Probatur hæc opinio. Locus eſt ſuperficies cum tali relatione duplici, ſed ſuperficies contrahitur per talem relationem, ut ſit locus: ergo locus formaliter eſt relatio; nam conſtituens, ut determinans, formæ locum habet. *Prob. Sco.*

Tertia eſt opinio quorundam Modernorum, qui dicunt locum eſſe in prædicamento Vbi: & probant. Quorũ ſunt eædẽ ſpecies, eſt idẽ genus: ſed locus, & Vbi eaſdem habent ſpecies, puta, ſurſum, & deorſum, ergo & idem genus. Minor probatur, nam maior cum conſequentia nota eſt; quia ad Vbi reſpondetur per ſurſum, & deorſum, ut ubi eſt ignis? ſurſum ubi terra? deorſum. Vlterius, etiã de loco prædicantur, omnis enim locus aut ſurſum, aut deorſum eſt, ut dixit Ariſt. tex. 30. Hæc ſunt aliorum dicta, & rationes. *3*

In hoc tamen ſit prima concluſio. Locus non eſt qualitas eſſentialiter. Hæc eſt contra Iandun. & quamquam ſatis eſt certa, probatur tamen. Aequalitas, & continentia ſunt paſſiones ſibrem fluentes a natura loci, & forſan differentiæ ipſius; ſed qualita- *1. Concl. contra Iand. probatur.* *1*

qualitatem nulla sequitur æqualitas, & cõtinentia: hæc.n.quantitatis propria sunt: non ergo locus est qualitas.

2 Præterea. Si locus esset qualitas conseruatiua, vtique susciperet magis & minus, quod falsum est. Locus enim non est magis locus, sed maior locus, quod quantitati conuenit. Attende autem, quod non negamus esse qualitatem conseruatiuam in loco. Est enim, sed dicimus non esse illam essentiam loci, sed proprietatem adiunctam, & comitantem locum ratione subiecti, in quo illa superficies, quæ locus est, inest.

2. conclu. contra Sco. 1. Ratio. Secunda conclusio. Locus formaliter non est relatio aliqua. Hanc eisdem argumentis probo. Quia, re vera, locus, vt locus, non esset æqualis, & locus, ut locus nõ esset in prædicamento quantitatis, contra Arist. in re.n. formale inspiciendum est.

3 Sed præcipuum esse arbitror argumentum nostrum contra illã Scoti distinctionem. Peto.n. an essentia tota loci sit relatio, an superficies cum relatione. Dicere, quod sola relatio, uidetur omnino non recipiẽdum. Si ergo est superficies cum relatione, locus profecto esset unum per accidens, quia ex duplici prædicamento componitur, puta, ex quantitate, & relatione. Nõ ergo distinguere oportet vnum materiale, alterum formale, & quod absurdius est. vtrumque in recto prædicare de loco, vt ipsi faciunt, dicentes, locus est superficies, & locus est relatio.

3. conclu. contra 3. sent. Tertia conclusio. Locus non est prędicamentũ. Vbi. Hæc conclusio ex declaratione vtriusque, puta, loco, & ipsius Vbi nota fiet.

Perinde igitur, quod sicut album esse, & albedo differunt, ita quodammodo vbi, & locus. Album esse, est effectus ipsius albedinis: eo enim, quod albedo in subiecto consideratur, fluit album esse. Ita intellige: locus est superficies continens: vbi, est esse in loco, & contentum esse a loco. Vnde dicebat Gilbert. vbi, est circunscriptio corporis a circunscriptione loci proueniens, id est, vbi est circunscriptio passiua a loco circunscribente proueniens. Vt ergo aliud est Roma, aliud esse Romę, aliud classis, aliud esse in classe: sic vbi, aliud est a loco.

4. Concl. Quarta conclusio. Locus (formaliter loquendo) est superficies, non quæcunque; sed corporis continentis immobiliter.

Pro declaratione, aduertendum, multo aliter se habere naturam substantiæ a naturis accidentium. Substantiæ natura est absoluté, nõ completa per aliquid, quod non sit substantia. Accidentium vero natura incompleta est, a substantia enim pendet, & in substantia perficitur. 1. fundã. quo differant essentia substã. tiæ, & accidentiũ.

Vnde sequitur vnum notandum, quod cum substantiæ naturæ non dependeant ab alio extra se: omnia sua genera, & differencias habet in se, quæ sunt pariter substantia.

At accidentia, cum a substantia depen deant, non habent in se completam naturam, nec omnes differentias in proprio genere habent, sed dependẽter a substantia, & a subiecto habent.

Hinc est, quod Arist. 4. Metaph. c. 2. prędicamenta penes substantiam distinxit, & lib. 7. c. 5. docet accidentia definiri per additamentum, id est, per differentiam extra proprium suum genus, & sic definimus communiter passiones proprias per subiecta, nec aliter definiri possunt.

Ex hoc etiam sequitur secũdum fundamentum, quod non omne id, quod in definitione proponitur, ut determinans, est forma rei essentialis, & ei interna, cum differentiæ in accidentibus a subiectis sumantur, ut simitas est nasi curuitas, nasus contrahit, sed nõ ob id simitas est formaliter nasus, sed est curuitas, & tota ipsius essentia est talis curuitas, puta, nasi. 2. Fundã. Non oẽ, quod in definitiõe ponitur, ut determinans, est forma essentialis.

Sic pari modo dico locus definitur per subiectum, subiectum loci est tale corpus, quod continet rem immobiliter, ut declarabitur postea. Locus aũt est huius corporis superficies prima, essentia tamen loci formaliter superficies est, contracta quidẽ differentia materiali subiecti, sicut in definitione simitatis. Vnde locus non est relatio, sed superficies habens relationem ad locatum. Nota essentiã loci.

Et proinde locus quantitatis est formaliter: nam cum differentia a subiecto sumitur, non est constituenda res in prædicamento talis differentiæ, vel potius eius a quo sumitur differentia: sicut simitas non est in prædicamento, vbi nasus, sed in qualitate formaliter. Not. 2. locus est quãtitas formaliter. Nota quõd a subiecto sumãtur differẽtię accidentium.

Et vt exactius intelligas, non dico tibi, quod

quod ipsummet subiectum sit differentia, sed quod penes ipsum sumatur differentia. Differentia enim est modus accidentis ad tale subiectum ita, vt subiectū sit, quod complet differentiam, & demum perinde iudica de loci definitione, ac de definitione simitatis, & alterius proprii accidentis in abstracto. Et hæc sunt notatu digna.

Sol. arg. Superest, vt soluamus argumenta.

Ad 1. Iandu. Ad primum Iandun. responsio est, quod non tantum superficies est locus, sed talis superficies, puta, corporis continentis: non tamen, quod sit virtus conseruatiua. Nec locus definitur per superficiem, vt per subiectum, sed ut per genus, sicut simitas per curuitatem. Nec locus est, vt album: est enim abstractum locus, non concretum. Abstracta autem per propria genera definiuntur.

Ad 2. Ad secundum dicimus, sursum, & deorsum esse loca contraria, sed non ratione qualitatum. Sic enim essent contraria actiua, & passiua inter se, quod falsum est: sed sunt contraria, quia oppositas habent distantias, & situs, & ob id sūt termini motuum diuersorum corporum, puta, grauium, & leuium. Sunt etiam contraria ratione qualitatum, sed non propterea sequitur, quod essentia loci sit qualitas: sicut ignis, & aqua contraria elementa sunt ratione contrariarum qualitatum, sed non ob id elementa ipsæ qualitates essentialiter sunt. Argumentum certe est satis debile.

Ad 3. Ad tertium pari modo respondeo. Locus conseruat quidem ratione qualitatū, quas habet, sed non ipsa qualitas locus est. Et sunt multæ instantiæ circa argumenta ista, quæ aduertēdo, uel minimum nota erunt.

Ad arg. Scot. Ad argumentum Scoti respondeo, quod relatio illa contrahitur, sed se tenet ex parte subiecti ipsius loci. Locus enim est superficies continentis, & talem relationem habentis, ob id locus non est relatio, sed superficies. Et iterum nota solutionem, quia argumentum Scoti traxit multos in suam sententiam propter uim apparentem, sed iudicio meo puto non esse doctrinam certam, & peripateticam.

Ad ult. Ad ultimum dicendum est, quod sursum, & deorsum sunt in loco, & sunt in Vbi, sed æquiuocè, sicut acutum in ferro, & in uoce. Vox enim acuta, & gladius acutus, non tamen idem uox, & ferrum: sursum, & deorsum sic sunt in loco. Locus enim est superficies continentis, hæc autem est continentis sursum, aut deorsum.

Vbi vero, est esse in loco, hoc est, aut esse sursum, aut deorsum. unde ut differūt locus, & esse in loco, ita locus sursum, & deorsum differunt ab esse sursum iu loco aut esse deorsum. Quare cum dicimus ignis tendit sursum, terra deorsum, tunc significant locum, cum uero dicitur ignis sursum est, terra deorsum est, significant Vbi Ob id non sunt in re eædem species, ac consequenter non sunt idem Locus, & Vbi, vt ex prædicamentis constat.

An locus sit immobilis. Quæstio. V.

Ntiqui locum esse immobilem cognouerunt, ut referūt Simpli. Thom. & Philo. unde inter suppositiones loci, unā posuit Eudemus, locum esse immobilem. Et merito, ut dicit Themist. quia locus est terminus motus localis. Terminii autem est immobilem manere, aliter uix attingi posset. *Quib rationib. ne teresasserrerint locum esse immobilē*

Præterea quia moueri, est locum mutare, quod si locus mutaretur, profecto, qui per se mouetur, locum non mutaret. At quomodo locus sit immobilis, nō omnes conueniunt.

Vnde circa hanc quæstionem est argumentum in oppositum. Locus est accidēs corporis alicuius mobilis, puta, ipsius continentis, sed omnia accidentia mouentur ad motum subiecti, locus igitur mobilis est. *1. arg. locum non esse immobilem.*

2 Secundo. Cœlum est locus ignis, tamen mobile est. Et unum elementum locus est alterius, elementa mobilia sunt, ergo & locus.

3 Tertio. si locus immobile quid esset, a Physico non consideraretur, qui mobilia speculatur: at Physici est de loco disserere est ergo mobilis.

Ad-

1. Sen. laudu. ex Auer. Aduertẽdum, quod circa loci immobilitatem duo sunt modi dicendi. Alter est lādu q 6. sequentis Auer. com. 41. locum mobilem quidem esse, non per se, sed per accidens ad motum subiecti: sed immobilem dici dupliciter. Vno modo, quia ad motum corporis, quod in loco est, non necessario mouetur, sed manet locus recedẽte corpore. Altero etiam modo quòd nõ mouetur illo motu quo mouetur corpus ad ipsum locum. Nõ est sicut albedo, quæ mouetur aliquo modo motus tẽdentis ad albedinem. Non sic locus, sed ipse manet, corpus est, quod ad ipsum mouetur: nec locus uersus locatum tendit. Ita explicat loci immobilitatem, & uidetur Phil. priori modo explicare. Et non est dubiũ hãc doctrinam esse veram. Est enim locus sic immobilis, ut non moueatur ad corporis motum. Cum enim cum corpore locato mouetur, iam non loci, sed uasis obtinet rationem.

Alii vero longè melius aliam maiorem loci immobilitatem ponunt, vt nullo modo moueri possit, idem perseuerans, & est opinio Realium, & sumunt eã ex Sancto Thom. supra tex 41. dicunt unumquemque locum habere certam quãdam distãtiam a mundi partibus, qua uariata non est idem locus: & qua manente idem est locus, etiam mutatis superficiebus continentibus, & secundum hanc relationem distantiæ, locus est immobilis prorsus. Nã licet recedat cum corpore continente superficies, iam non est idem locus. vbicunque sit, quia non habet eandem distantiæ relationem, quæ loci vnitatem præcipue facit, & sic explicant loci immobilitatem.

Et re uera mihi placet hæc immobilitas, aliter. n. oportebat dicere, quod si ego quiesco hic, & mutatur superficies, quod non sum in eodem loco, quod non est cõcedendum. Vt ergo dicat in eodem loco perseuerare, oportet loci immobilitatem prorsus constituere.

At contra horum sententiam solẽt duo fieri argumenta. Primum est. Illa relatio distantiæ, quę est in superficie continente, est accidens in subiecto existens, ergo mouetur ad motum subiecti, & ita est mobilis per accidens, imò sequitur, quod etiam si quis non moueatur, quod loca omnino mutentur, mutatis superficiebus, quia mutantur relationes, & succedunt nouæ relationes ex parte subiectorum, quæ multa succedunt.

1. arg contra sent D. Tho.

Ad hoc respondent subtiliter profecto Reales, quod illæ relationes mutantur in indiuiduo mutatis subiectis, & superficiebus continentibus, non tamen mutantur in specie: quia omnes sunt ad eundem terminum distantiæ, & sufficit ad vnitatem loci numeralem, quod sint rationes distãtiæ eiusdem speciei, & ad eundem terminum, & consequenter sic non mouetur ad motum subiectorum, nam in specie eadẽ manet relatio. *Solut.*

Alterum sit argumentum. Quia, dato casu, quod cœlum mutaretur, profectò ego manerem in eodem loco isto, si non discederem ab eo, & tamen relatio mutaretur, quia iam partes mundi mutatæ essent. *2. arg contra D. Th.*

Ad hoc respondent, quod non est opus intelligere has orbis partes ueras, sed imaginarias, quod est dicere, relatio distantiæ non est opus, quod sit. & sumatur a polis mundi his, sed a polis, & partib. a quibus imaginantur aliquid distare, & hæc semper restat, quantumcunque mutentur corpora cœlestia, & orbis partes: ita dicunt Reales locum esse immobilem, ac mihi hæc opinio placet nam, re vera locus uidetur sic esse immobilis ita ut uariari nequeat. *Sol. quorundam.*

Sed tamen non est dicendum, quod locus sit talis relatio distantiæ, nec quod in loco relatio includatur, ut quæstione præcedente ostendimus contra Scotum: sed quia illa immobilitas sumatur penes eundem modum sic se habendi, nempe, quod superficies sic se habet, ut talis modus se habendi non sit alibi: at hunc modum se habendi explicamus per relationem distãtiæ, non tamen quod sit re uera illa distãtiæ relatio. Et cred fine dubio hoc esse admodum rationabile. Quis enim credet esse relationem realem ad terminos imaginarios, nisi illa relatio non esset nisi imaginaria, ad loci immobilitatem explicandam? *Sol. auth.*

Ad argumentum igitur primum respondeo, quod superficies quidem mouentur ad motum corporum, tamen illa fixio, & immobilitas, quæ per distãtiam expli- *Ad 1.*

explicatur, eadem manet, etiam superficiabus succedentibus pluribus.

Ad 2. Et eodem modo respondetur ad secundum. Corpora enim mouentur, & elementa: id tamen, quod loci rationem facit, nō mouetur, & hoc etiam docet Arist. qui cœlum locum immobilem vocat, quia quantumcunque moueatur circulariter, illum tamen situm, & velut distantiā, non mutat, & hoc est testimonium cōtra Iād. & Auerroem, quod de hac immobilitate, quam S. Th. exponit, sit Aristoteles intelligēdus, cum dicit, locum esse immobilem.

Ad 3. Ad tertium dicimus ex Simp. in princ. libri, qđ locus, quamuis sit immobilis, a physico consideratur, vt est terminus mo tuum corporum naturalium. Quæ enim Physicus considerat, sat est, quod aut mobilia sint, aut ad motum habeant ordinē.

An res incorporeæ sint in loco. Quæst. VI.

Breuiter a nobis hæc difficultas est determinanda, vt saltem explicationem terminorum habeamus, & nudā dumtaxat veritatem. Non n. loci præsentis est, eā omni ex parte discutere, cum sit potius quæstio Theologica.

Dupliciter aliq. est in loco definitiue & circūscriptiue. Aduerte igitur, quod dupliciter apud Theologos dr̄ aliquid esse in loco, vno modo definitiue, altero modo circunscriptiue. Id definitiue est in loco, quod sic est alicubi, quod extra illum locum non sit. Sic enim ī suo quisquis est loco, ut ibi existens nō sit in alio. *Quid sit esse definitiue.* Hoc enim est definire, vel esse definitiue in loco, esse loco alicui præsentem secundū suam propriam substantiā, ut Angelus hoc modo potest esse in loco, cū est præsens loco alicui per suā præsentiam, cum ibi operatur.

Nec est esse definitiue in loco, ut aliqui putant, quod sit aliquid totum in aliquo toto, & totū in qualibet parte, sicut anima est in corpore, quia est tota in toto corpore, & tota in qualibet parte; hoc enim nō est ratio formalis existendi in loco definitiue, esse sic alicubi, quod nō sit simul alibi: hoc enim est definiri loco, & terminari loco, ut diximus, siue sit totum in toto, & totū in qualibet parte, siue non. Vnde anima nō dicitur esse definitiue in aliqua sui corporis parte, vt v.g. in pede, quia etiam simul est in manu, at in toto corpore est definitiue, quia non est alibi.

Esse autem circunscriptiue, est sic esse in loco, vt non solum non sit alibi, sed et cōmensuretur loco, vt vbi vna est pars, nō sit alia, & pars locati parti loci respōdeat, sicut corpora in loco sunt circunscriptiue. *Quid sit esse in loco circunscriptiue.* habent se ergo, ut superius, & inferius. Quidquid enim est circumscriptiue in loco, est etiam definitiue, non tamen, quod est definitiue est circūscriptiue, nā incorporea esse possunt in loco definitiue, sed non circumscriptiue, ut modo dicetur.

Est ergo prima cōclusio. Gloriosus De° est quidem in omni loco, & vbiq;: sed tñ, nec circūscriptiue, nec definitiue est alicubi, sed alio modo. Hæc est nota. Non. n. est circumscriptiue, quia nō est diuisibilis, vt circumambiatur loco, & pars parti loci respondeat, nec est definite, quia ubique est, & in toto mundo, & extra mundū, nullo definitus termino, nullo circumscript° spatio. Modus itaque existendi Dei in omni loco est potius uocandus incircumscriptus, & indefinitus secundum essentiam, pręsentiam, & potentiam. 1

Secunda conclusio. Angeli licet incorporei in loco esse possunt definitiue, sed non circumscriptiue. Definitiue quidem, quia sic alicubi sunt, qđ nō sint simul alibi. dū .n. in cęlo sunt, nō sunt in terra, & dum in hoc terræ loco sunt, simul alibi non sunt, nec in omni loco esse possunt, uel in pluribus simul locis, nisi forte per diuinam potentiā. Sed circumscriptiue nō sunt, quia non habent quātitatem nec corpulentiā, & inde prouenit, quod nō sic occupent locum, vt partes partibus loci respōdeant, uel circumscribantur, imò in puncto possunt multi simul Angeli esse. 2

Tertia conclusio. Sola corpora in loco sunt tam definitiue, quam circunscriptiue, per se, at ipsorum partes, & accidentia per accidens, quia in ipsis totis sunt. Et de hoc modo existendi in loco Arist. loquitur in præsenti, & ad Physicum de hoc tm̄ pertinet tractare. Sic. n. in loco esse, ratione quātitatis fit, & similiter rōne motus, qui corporibus inest naturalibus. Et ita est intelligendus Aristot. cum dicit, incorporeas substantias nō esse ī loco. At de his satis. 3

An ultima sphæra sit in loco.
Quæst. VII.

Dubium hoc præcipuum est in hac materia propter summam ipsius difficultatem. Sunt.n. variæ sententiæ insignium Philos. qui rem fecerunt difficilem. Quantum igitur ego potero, conabor snias aliorum ex locis propriis proponere fideliter, atque discutere.

Ratio difficultatis. Causa huius difficultatis est, quod cum vltima sphæra alicubi sit, & motu locali moueatur, absque dubio ei debetur locus aliquis: cum tamen non habeat extra se aliquid continens, & circundans, & iuxta Arist talis debeat esse locus, nõ uidetur esse in loco, vel saltem alterius rationis locũ habebit, & quis hic sit, quæritur in præsenti. In hac parte, quid Arabes, quid Græci, quid Latini sentiant, aperiam, & quod mihi probabilius est, proponam.

1. sent. & Alph. & Auemp. No. differentiam inter corpora, quæ mouẽtur motu recto, & illa, quæ orbiculariter. Apud Arabes fuit res hæc varia. Auempace, & Alpharabius (vt refert Auer. Cõ. 43.) fuerunt in hac sententia, quod aliter debetur locus corporibus motis recte, puta, sursum aut deorsum, & corporibus motis circulariter. Ratio sumitur ex diuersitate lineæ rectæ, & circularis. Linea recta de se imperfecta est, & additionẽ patitur: quare si terminari debet, est per aliqd extra lineam, quod ipsam vlterius abire nõ sinat. Linea vero circularis perfecta est, nec patitur additionem, ob id nõ indiget aliquo terminante extra se, sed solum terminatur per id, quod intra se ambit, quia ipsi commensuratur. Hinc dicunt, quod corpori, quod mouetur per lineam rectã, debetur locus ambiens extra, & sic talia corpora sunt in loco circumscribente extra: at corpori circulariter moto solum debetur locus intra, hic autem est connexum corporis contenti. & sic putant sphæras superiores esse in inferioribus, ut in locis, non è contra.

Refellitur hæc sent. Ista sententia subtilis est, sed non mihi placet. Primo est contra Arist. qui inferiores orbes in superioribus cõstituit in tex. 46. Præterea quia isti fugientes difficultatem, quomodo ultima sphæra sit in loco, incidunt in aliam, nam cœlum Lunæ nõ erit in loco, nisi in igne, ignis in aere, aer in aqua, aqua in terra, iam terra non habebit locum vllum.

2. sent. Auic. Secunda sententia est Auic. 2. suffi. c. 8. quod ultima sphæra non est in loco ullo mõ: dicit tñ, q non mouetur localiter, sed motus ipsius est ad situ, & ita cõtra Arist. habet motum esse aliquem, qui nõ est ad substantiã, nec ad quantitatẽ, nec ad qualitatem, nec ad locum, puta illum, qui est ad situm, & talis est motus circularis.

Refellitur hæc sent. Ista sententia non est recipiẽda, cum sit contra Arist & præterea est una ratio contra ipsum; quia situs essentialiter claudit locum, vel certe supponit locũ, ut partes rei sicuentur in loco. Est.n. situs ordo partium ad locum: non igitur situm potest habere nisi simul locum.

3. Sent. Tertia sententia est Auer. com. 43. plane absurda, qui dicit cœlum esse in loco per suum centrum, nempe quia centrum suũ habet in loco: & ita fatetur cœlũ per accidens habere locum, imò (quòd peius est) quod talis locus per se cõpetit corporibus circulariter motis.

Rõ Auer. Ratio Auer. est: quia per id res hẽt locũ per qđ habet firmitatẽ, & immobilitatẽ, at per centrũ firmitatẽ hẽt, quatenus idem semper manet: per id igitur locum habet.

Secundũ Auer. aliud est mouerĩ cœlum secundũ subiectum, aliud secundum formam. Notat autem, quod cœlum totum per se mouetur non secundum subiectum, sed secũdum formam. Vocat moueri secundũ subiectum, cum totũ cœlum mouetur mutando cẽtrum, vel ad unam partem, vel ad alteram partem, & hoc non fit. Semper.n. circa idẽ centrũ mouetur cęlũ. Vocat moueri secundũ formã, q a nouo, & nouo modo se hẽt secundũ oẽs sui partes cum centro. Quod apparet si lineis ipsum cęlũ diuidas per centrum, uidebis nouo modo se habere cęlũ, dum mouetur, ad ipsum centrũ: permutantur.n. lineæ, & succedũt aliç aliis, & hoc est moueri (vt ipse ait) secundũ formã.

Reijcitur sen. Auer. tanquam absurda. Sed non mihi placet hæc sententia, & sane miror aliquos fuisse, qui hanc receperint, vt Iãd. q. 9. Alb. trac. 1. c. 13. est tñ hęc opinio omnino reijcienda. Primo quia (ut S. Tho. recte obijcit) centrum non est aliud cœli intrinsecum; nec enim est pars, nec totũ, nec accidens ipsius, non igitur per ipsum põt dici esse in loco. Præterea: quia centrum est indiuisibile, hoc aũt nõ est in loco. Præterea cum esset idẽ centrum omnium orbiũ, per idem essent corpora

pora diuersa in loco,& ita essent in eodem loco.nam Auer. concedit quoque,quòd re liqui inferiores orbes sunt in loco in supe rioribus ꝑ se,vt circulares sunt, & ratione motus proprii sunt per centrum in loco; quæ sane omnia sunt paradoxa.& male se cum consentientia. Adde, quod ex Græcis Arist.interpretibus nullus unquam est,qui vel innuere videatur aliquem hominum fuisse in hac sententia,nedum Arist.Præte rea:quia, si ob id per centrum essent in lo co,quia per ipsum habent immobilitatẽ, eadem ratione ianua per cardinem, & per anchoram nauis essent in loco: non igitur videtur,quod cœlum dicatur esse in loco, quia centrum ipsius sit in loco. Hæc dicũt Arabes;& male.

4. senten. Themist. Græci vero nõ oẽs ĩt cõueniunt.Them. enim dicit,quod ultima sphæra,quæ secun dum Arist.est octaua,nõ est in loco ẽm su perficiem conuexam,sed ẽm concauam,& est in septima sphæra sibi proxima,quæ est Saturni. Vnde conuexum penultimæ, est locus ultimæ secundum concauum.

Explicatur sent. Them. Quo autem modo id fiat,attende.Si di uidas sphærã Saturni in multas portiones similiter & sphæram vltimã: videbis,qũo cuiq; portioni superioris respondet portio inferioris.Et ulterius,cum inferior sit tar dior,in eadem parte,& portione inferioris succedunt uariæ, & multæ portiones supe rioris,& ita partes videntur mutare locũ. ista est fidelis sententia Themist.

Et quamuis aliquid habeat probabilita tis,non tamen placet,quia(vt dicunt Phi lop.& Simpli)non potest esse,quod idem sit locatum alicuius, & locus eiusdem: at sphæra septima,est in vltima,vt ĩ loco: nõ igitur vltima erit in ipsa vt in loco, sed vt in locato,& velut in materia.

5. senten. Alex. Altera sententia fuit Alex.qui(vt Simp. refert)dixit vltimam sphæram nullo mo do esse in loco,nec per se,nec ꝑ accidens, nec moueri localiter: vnde motum illum noluit localem esse. Quis autem motus es set,non explicuit, ut dicit Simp.

Reÿcitur hæc sent. Hæc snia in hoc nõ vř vera,quod neget cœlũ vllo modo esse in loco,cũ sit quoddã corpus:& in eo,quòd motũ cœli localẽ es se negat,non videtur quis alius esse possit.

6. senten. Simpli.fatetur quidem nullo modo in loco esse, & tamen cõcedit motum esse lo calem,& tunc est vna alia difficultas;quo-modo si localiter mouetur,in loco nõ est.

7. senten. Psellios D.Tho. Vltima sententia inter Græcos est Pselli, quã breuiter docet,nempe cœlum ultimũ esse in loco ẽm partes, quia nempe partes in loco sunt.Quod si petas, quis est locus partium,docet, ꝙ una est locus alterius, sed non locus actu, quia ipsi continua est, sed locus potentia, quæ sententia absq. ul lo dubio est etiam S.Th.tex. 43.& clarius 45. vbi docet vnã partem,loco alterius in potentia,& continere,& contineri ab alte ra,& quod ratione harum partium moue tur,& mutat locum ipsa vltima sphæra.

Hæc sententia proxime uidetur ad ueri tatem accedere,quamuis nõ omnino eua cuet difficultatem, qa si una pars locus es set alterius,cum semper sit continua illi, nunquam altera mutaret locum, & sic nõ moueretur cœlum, nec mutaret locũ secũ dum partes,quanquam responderi possit, mutari distantiam, & modum,quem par tes hñt illa relatione,ut ante diximus, sed hoc non explet intellectũ omnino.Prete rea, Quia ẽt si esset contigua pars, adhuc non vř locus, cum nõ undiq. locatum am biat.Præterea,non video qũo actu mouea tur localiter,& locum habeat potentia.

8. quæ est Philop. Philo.& hi,qui locũ ponunt spatium, ab his angustiis liberati sunt, cũ locum vl timæ sphæræ dicant esse spatium occupatũ ab ipsa. Et hoc argumentum de cœlo fuit vnum ex his,quæ posuit Phil.contra Arist. Et re vera(ut diximus)spatium illud, vt aliquid ponebant,non est omnino impro babile.At postquam illud exclusimus cum Arist. quid mihi uideatur proponam. Si hoc secundũ veritatem examinemus,non est saltem tanta difficultas. Nam nos poni mus cœlum empyreum omnium supre mum immobile,quod etiam cognouit Pla to,&alii ueteres,ut est videre apud Simpl. qui id etiam asserit in digressione de loco non longe a principio,vbi etiam ait illum esse locum,vbi Deus optimus iis, qui di gni sunt,communicat ea quæ sunt per se spectanda,& in hoc primum mobile est, ut in loco,ipsum tamen, cum non mouea tur,non esset tantum inconueniens si quis diceret,non esse in loco,at secũdũ Arist q cælum mobile uidetur posuisse, maior est difficultas Et re uera dico,uel opi D. Th. esse uerã,vel nullo modo esse in loco secũ dum Arist.ut ait Alex & Simpl.imũ. Hæc

Sententia authoris. Nota de cælo empyr. ad mentẽ ueterum.

videtur esse doctrina Arist. tex. 28. vbi cótra Zenonem dicit, locum primũ non esse alicubi, vt i loco, sed vt famras in subiecto toto, ita primus locus, qui cęlum illud est. Et in hoc reprehendũtur Antiqui ab Aristo, quod locum in loco volebant collocare, dicentes, omne ens esse in loco.

Vniuersale cœlum nõ esse in loco secũdũ Arist.

Et ratio potissima ꝑ hac sentẽtia Alex. & Simplic. est. Si in loco est, vel est secundum se, vel secundum aliud, vel secundum accidens. Secundum se, non, vt notum est: secundum aliud, minime, quia secũdũ aliud in loco est, quod secundum sui partem in loco est, vt explicat Aristot. Cœlum autem non habet in loco partem vllam, nisi in potentia, vt dicit S. Thom. sed hoc non est habere locum, aut certe non actu locum. Quod enim in potentia est, absolute non est, aut (vt dicit Thom.) quia est in sphæra sub se, & hoc iam reiectum est. Nec habet locum secũdum accidens, cum non sit in eo, quod est in loco per se: non igitur in loco est. Nec mireris, cum primus sit omnium locus, quod non sit in loco.

Rõ qua probatur vltimũ cœlũ nõ esse in loco secundum Aristot.

Quod si dicas, quomodo corpus nõ est in loco aliquo? Respondeo, quod nec ipsi Philosophi, qui dicunt esse in loco, dant locum, nisi per accidens. si ergo nõ miraris, quod locum non habeat per se, & contentus es cum loco per accidens: pro le cto nõ debes mirari, quod nullum locũ habeat: nam dicere, quod locum habet per accidens, magis est verba afferre, quam dare in re locum aliquem: talis enim modus existendi in loco fere nullus est.

Obiect. Solut.

Attende tamen, quod quamuis in loco nõ sit, si tuemur opinionẽ Alex & Simpl. localiter tamen mouetur. Vt enim localiter moueatur, nõ oportet quod sit i loco, sed quod circa locum sit. Est enim motus ad locum, & est motus circa loca.

Vltimum cœlum quamuis non sit in loco, tamẽ mouetur localiter.

Quod si dicitur esse alicubi, idest, vt dicit Arist. contra Zeno. quia in aliquo est, sed non vt in loco, sed vt in cõtento vel alicubi dicitur esse, non quod in loco sit, sed quod circa locum sit, hoc mihi rationabile satis videtur: uel certe sequaris D. Tho. opinionem, non esse per se in loco secundum se totum, sed esse in loco secundum partes, eo modo quo explicat D. Thom. vt vidimus. Et hæc de loco probabiliter secundum Aristotelem sint satis.

De concordia quadam scitu digna, omnium opinionum de loco. Quæst. VIII.

Hactenus Aristotelis opinionem de loco defendimus, vt potuimus, quod pauciores, & minores, quam cæteræ aliæ opiniones videretur pati difficultates. At vero cuiusdam recentioris extat valde probabilis opinio, quæ omnes quodammodo opiniones conciliat, & omnes difficultates dissoluit, & omnes loci proprietates, & quæ de ipso dicũtur, sine magna difficultate tuetur, quam quidem ea de causa ad finem vsque volui reseruare, quod sit quasi omniũ dictorum de loco epilogus quidam, & compẽdium, & eo quidem libentius feci, ne vllius rei, quæ utilis esse posset, cognitionem lectori denegarem.

Opin. cuiusdã neoterici conciliãs omnes opin. & oẽs facile dissol uens difficultates de loco.

Hæc igitur constituit duplicem locum. Alterum intrinsecum rei, quod sit quantitatis quoddam proprium ad eam consequens, quod uocamus spatium: alterum extrinsecum locum, de quo locutus est Aristoteles.

Pro cuius opinionis intelligentia erit hæc notanda distinctio loci. Locus alius est uerus, alius imaginarius. Imaginarius quidem est, vt extra Cęlum spatium illud imaginarium, quod ibi quisque imaginari potest. Et uacuum etiam hic in Mundo, si esset, imaginarius esset locus, imaginariũ videlicet spatium; posset etiam imaginari superficies vacua.

Dist. loci primus locus alius uerus, & alius imaginarius.

Est autem notatu dignum, locum, seu spatium imaginarium bifariam nos posse considerare. Vno modo, ut sit res ficta omnino, & fingamus esse, quod non est, vt extra cœlum, uel in uacuo, ut diximus. Altero modo, in communi abstrahendo ab hoc, uel illo spatio uero singulorũ corporum spatium in communi totius mundi, in quo modo sunt corpora, abstrahendo, inquam, ab hoc, uel illo corpore, & hæc consideratio non est ficta, sed uera. Siquidem abstrahentium non est mendacium, ut ait Aristotel. Nam, ut huic corpori hoc singulare, ut proprium spatium conuenit, ita in communi corpore conue

Secundus imaginarius locus duplex abstractus, uel abstract ex fing.

nit

nit ſpatium in communi, & ita conſideramus hoc ſpatium abſtractum in communi non habito reſpectu ad ſubiecta ſingularia: ſicut Mathematicus conſiderat quantitatẽ in abſtracto. Sic ergo imaginamur illud ſpatium in communi totius mundi, tanquam quieſcens, id eſt, abſtrahendo a motu eiuſdem, & particularibus ſubiectis: & in communi ſimiliter in eo diſtantiam conſideramus, & ſitum in communi, & ſingularium partium eius poſitionem, omnia abſtrahendo in communi, vt Mathematicus figuras. Sed dices: quomodo omnes ſic abſtrahunt, etiam ruſtici, & imperiti, qui ſolo ſenſu iudicant: Reſpondeo cauſam hanc eſſe, quia per ſenſum non facile cognoſcitur numeralis differentia accidentium eiuſdem ſpecie. Vt uerbi gratia, ſi modo aqua calefiat ut unum, & poſtea frigefacta iterum calefiat ut unum, neſciet ſenſus iudicare, an ſit idem numero calor, qui antea, an diuerſus numero, ſolum licet ſibi uideri idem, id eſt, eiuſdẽ gradus. Sic etiam, cum flat uentus, ſemper putat idem eſſe numero medium lumen, cum tamen ſit numero in alio, atque alio aere ſuccedente diuerſus: licet æqualis, & ita ſimilis, ut putet ſenſus idem eſſe numero. Ita omnino accidit in ſpatio cum uideatur æquale manere ſemper mutatis corporibus, putat eſſe idem numero, cum non ſit idem, niſi ſpecie, & æqualitate tãtum. Atque eo magis ſic putat, quod uiſus exterius quieſcentibus, & fixis: ut, uerbi gratia lateribus uaſis, uel ambitu cœli, & a latere ad latus, uidet ſemper eãdem diſtantiam etiam numero putat idẽ quoque medium eſſe numero, id eſt, ſpatium. Et hinc eſt, quod ſpatium in cõmuni omnes ſic abſtrahunt, quia uident illa accidentia in communi remanere, nam quamuis mutetur ſpatium hoc, tamẽ manet ſpatium, & æquale ſpatium.

Dubium. *Solut.*

Verus autem locus eſt duplex. Alter intrinſecus rei ipſi, alter extrinſecus. Extrinſecus quidem eſt circũambiẽs ipſum corpus locatum, uidelicet, corpus continens, aut eius ſuperficies ultima, de quo locutus eſt Ariſtotel. Intrinſecus vero locus rei, eſt ſpatium illud ipſum, quod ipſa res uere intra ſe occupat, ſecundum ſuammet corpulentiam.

3. verus locus duplex intrinſecus & extrinſecus.

Hoc autem ſpatium, ſi petas, quid eſt. Reſpondetur eſſe proprium quoddam cõſequens ad ipſam quantitatem, quantitatis uidelicet inſius extentionem. Conſequitur autem hoc ſpatium tanquam proprium quoddam ad quantitatem, ſicut ad motum conſequitur tempus. Nam ut in quantitate ſucceſſiua ſe habet tempus ad motum, illum menſurans, ita in permanente quantitate ſe habet ſpatium illud conſequens quantitatem, ad ipſam quantitatem.

Quid eſt ſpatiũ intrinſecũ corporis.

An uero ſpatium illud, ſeu extenſio diſtinguatur ab ipſa quantitate realiter, uel formaliter uel ratione, non magnopere refert. Eadem enim eſt difficultas de tempore an diſtinguatur realiter, uel formaliter, vel ratione ab ipſo motu. Et quod de tempore reſpectu motus dixeris, idem de hoc ſpatio ſeu extenſione reſpectu q̃titatis dicere poteris, & quidquid illorum dixeris, uel realiter diſtingui, uel formaliter, uel ratione, probabiliter dixeris, ut in in motu, & tempore.

Nota. an diſtinguatur ſpatiũ a quãtitate.

Eſt autem hoc ſpatium unicuiq; quantitati ſuũ proprium, ſicut unicuiq. motui ſua propria temporis ſucceſſio, & menſura propria, & particularis. Et ubicunq. ſit corpus, locum ſemper idem habebit ſuũ intrinſecum hoc numero ſpatium. Et totius mundi ſpatium commune eſt, ſicut una eſt uniuerſalis totius temporis menſura uniuerſaliſſimi motus.

Eſſe autem hoc intrinſecum cuiuſque corporis ſpatium negari non poteſt, ut uidetur, quia inuicem ſe ſe mutua conſequentia inferunt. Nam ſi corpus eſt, ſpatium eſt, & ſi verum ſpatium eſt, in eo corpus eſt.

Quid ſit ſpatiũ intrinſecũ.

Ita ut ſi extra cœlum unus homo collocaretur, uere diceretur eſſe in ſuo loco, in ſpatio. & illo ipſo proprio ſui corporis, & ſi uacuo medio ſimiliter collocaretur corpus, ibi in medio vacuo intra ipſum corpus, verum eſſet ſpatium, quod ipſum corpus proprium occuparet, cum circumambiens intra ipſum corpus eſſet ſolum ſpatium imaginarium.

Imò uero ne intelligi quidem corpus, uel quantitas poſſe uidetur ſine ſpatio, niſi redigeretur ad punctum.

Et rationes pleræq. Philoponi hoc ipſum ſpatium intrinſecum, & quantitati proprium oſtendunt, ſed non ſeparatum,

ut

vt ipse ponebat, sed in reb. ipsis inhærens tanquam proprium earum accidens.

Extrinsecus locus triplex. proximus remotus, remotissimus. Rursus extrinsecus locus triplex est. Vel proximus, & immediatus, videlicet ipsa superficies concaua corporis continẽtis: vel distans, & remotus, videlicet, corpus aliud vel superficies ad certam distantiam circũ ambiens, ut verbi gratia, cum aliquid est in cubiculo, cubiculum est illius locus, & latera ipsa cubiculi: vel domus, inter quæ continetur. Aut etiam remotissimus locus est, quo modo Aristoteles omnium locũ dicit esse cœlum, quòd omnia ab ipso cõtinentur. Et partialis est etiam locus extrinsecus, in quo res esse dicitur quandoq; vt homines sunt in terra, & in tecto, quod pedibus solum tangunt. Et totalis locus, vt piscis in aqua, cum vndique circumambitur.

Proprietates oẽs constant, & difficultates dissoluuntur de loco. Ex hac ergo distinctione loci, & locorum diuersitate, omnes prorsus difficultates quę de loco proponuntur, facillime dissoluuntur, & quod plus est, iuxta communem modum concipiendi omnium hominum, cum de loco loquuntur, ita mens quiescit cuiusque.

Quædã enim proprietates loco illi intrinseco conueniunt, videlicet spatio ipsi vero: quædam aliæ spatio, & loco imaginario, ficto vel abstracto, aliæ uero extrinseco loco, nempe superficiei, aliæ proximo loco, uel remoto, aut remotissimo, aut tam iis, quam illis locorum differentiis. Eadem tamen sub aliqua diuersitate conueniunt, sub illa uidelicet, quia differunt inter se; quod quidem breuiter enumeratione quadam de singulis ostendamus.

Ex quib. etiam apparebit istius opinionis, quæ omnia hic concordat, & soluit, probabilitas. Nam quia alii conabantur tantum ex dictis locis omnes loci tribuere proprietates: ideo in magnas cogebantur angustias aliquando.

1. proprietas loci. Primæ ergo omnium proprietates loci potissimæ & maximæ sic apparent. Quarum prima est: Ipsum corpus esse in loco, igitur est in loco non solum extrinsece in ambiente, aut in loco secundum extimam superficiem, sed secundum se totum est in loco, & eius partes etiam internæ sunt in partibus loci.

2 Secundo. Sic dicitur corpus occupare locum, & occupare spatium, & partes corporis partes occupare spatii. Et sic dicimus, hoc est in hac parte spatii, illud in altera, & partes corporis respondere partibus spatii, &c.

Tertia proprietas. Constat, Locum esse æqualem locato, non maiorem, nec minorem. Nam quamuis secundum superficiẽ dicatur, superficiem concauam locantis esse æqualem ultimæ superficiei locati, tamen vera æqualitas, & perfecta loci (ut omnes intelligunt mente) est de toto ipso corpore. Vt si diceremus, hoc corpus esse alteri æquale, quia æqualem quantitatem habet, uel ęquale spatium occupat, vtrunque secundum omnem dimensionẽ, nã alia est æqualitas lineæ ad lineam, alia superficiei ad superficiem, alia corporis ad corpus. 3

Quarta, Locum continere locatum. Nam hoc ad superficiem quamuis commode referri possit, tamen verius, & perfectius continet, quod secundum totam corpulentiam continet, ut dicimus, lumen contineri in aere, & virtutem in herbis: & tempus cõtinere omnia, & animam contineri in corpore, & formam in materia &c. 4

Quinta proprietas ex pręcipuis, quod omne corpus sit in loco, & quod est (ut videtur) eodem modo, quia locus, conuenit. Quia corpus quantum est, nec in loco solum extrinseco, sed intrinseco: ne absolute cogamur dicere, cœlum non esse in loco, vel eius locum esse centrum, quę duo sanè sunt absurda, & paradoxa, & præter communem sensum hominum: sed non est in loco extrinseco ambiente, ut recte in hoc ait Aristoteles, est tamen in loco, & spatio intrinseco sibi. 5

At vero e contra hæ aliæ proprietates; uidelicet, Locum circumscribere, & ambire locatum, potius conueniunt externo loco, uidelicet superficiei e[co]rporis ambientis, quamuis de intrinseco spatio dici posset quodammodo circumscribere locatum in se existentem. *Aliæ proprietates quæ potiꝰ conueniũt loco extrĩseco.*

Item, locum non esse aliquid intrinsecũ locato, sed esse aliud a locato; quamuis & hæc conueniat non solum superficiei, sed spatio, nam est aliud etiam a loc[at]o, & a quantitate, si non re, saltem formaliter, uel ratione, 1 2

Tertia

Tertia Item, Locum non posse esse sine aliquo locato, sed posse esse sine hoc, uel il lo; cuius quidem proprietatis secũda pars solum extrinseco loco superficiei conuenit, nempe posse esse sine hoc, uel illo locato eandem superficiem. Cõuenit etiam loco imaginario & abstracto, tamen prima pars non posse locum esse sine aliquo locato; vera etiam est, non solum de superficie, sed de intrinseco spatio loci cuiusque corpori proprio.

4 Quarta, Locum verè esse immobilem, vix potest extrinseco superficie loco conuenire, cum etiam ipsa superficies moueatur & mutetur vna cum corpore: nec verè eadem manet numero distantia ad cœli latera, idemve respectus numero superficiei, ipsa mota. Sed dicitur immobilis secundum speciem, ut diximus, quia uidelicet illa, uel altera superficies in tanta distãtia, & consimili respectu ad mundi partes & cęli latera succedit. Et ita dicitur manere locus immobilis secundum speciem, abstrahẽdo, inquam, in communi locum & distantiam, ut diximus. Hoc eodem prorsus modo, hoc conueniet spatio proprio cuiusque corporis: nam eo moto, aliud succedit in eius locum cum consimili respectu ad cœli latera, & æquali distantia, & erit loci proprietas in communi abstracti, nõ in singulari. Sed præterea immobilis dici merito alia ratione poterit, quia non potest spatium proprium cuiusque rei separari ab ipso corpore, uel quantitate, cuius est proprium.

Quamuis hæc profecto proprietas immobilitatis loci videatur (vt illã solemus concipere,) propria esse loci tantum imaginarij, spatij uidelicet imaginarii, quod imaginamur, uel extra cęlum, uel etiam intra corpora, quasi quiescens semper, & immobile, ut diximus, abstrahendo a motu, in quo succedunt alia corpora, in cuius partibus sic imaginamur similem semper, & eundem situm cum æquali distantia, & respectu ad cœli vltimam superficiẽ quiescentem. Si sit intra cęlum, ut in illo dicto secundo modo loci imaginarii, idest, veri, sed abstracti a motu, & subiecto, & si sit extra cœlum respectu ad alias partes ipsius eiusdemmet spatii imaginarii fictitii, vt in primo modo fictitii uidelicet loci, & spatii imaginarii. Et vtroque modo concipimus immobilitatem, uel abstrahẽndo, uel in illo ficto.

Quinta. Differentiæ ẽt sursum, & deorsum, ante, & retro, consimilibus respectibus, sicut immobilitas conueniunt, vel superficiei, uel spatio vero corporum, uel imaginario abstracto, vel fictitio. 5

Sexta. Moueri localiter sic etiam intelligimus, idest, pertransire spatium illud imaginarium, vel abstractum, quod plenum est uero spatio alicuius corporis huius, vel alterius. Aut pertransire superficiem concauã corporis, intra quod aliud mouetur, uel extremam superficiem, si supra illam fiat motus. Sic etiam dicimus corpora moueri ad locum, idest, ad superficiem alterius corporis continentis. Nam in descensu semper nouam, & nouam superficiem acquirunt corporis ambientis: quæ fit terminus motus illius: sicut etiam imaginariũ illud, vel abstractum occupat spatiũ, quod antea alterũ corpus occupabat, qđ terminus etiam illius motus localis dici merito potest. 6

Rursum dicimus esse homines in platea ciuitatis, uel foro tãquam in loco partiali: nam ex alia partes aere ambitur, & solis pedibus plateam contingit. Pisces autẽ sunt in aqua, ut in totali loco extrinseco, sed remoto, in vltima proxima aquæ superficie tanquam in proximo, &c. 7

Denique, vt vno verbo omnia complectamur, illa posita loci distinctione, intrinseci, & extrinseci, ueri, & imaginarii, fictitii, & abstracti in communi: proximi, & remoti, partialis, & totalis, omnes difficultates dissoluuntur, & omnes pene opiniones conciliantur, & Aristotelis pręterea opinio defenditur, ita vt sit locutus de loco extrinseco tantum. Quod si cui sola Aristotelis placet opinio, liberum ei erit iudicium, Ac de hac materia sit satis. Iam de uacuo, quod loco opponi uidetur quid dicat Aristoteles, uideamus.

Caput

Caput Sextum.

Eodem autem modo existimandum. Tex. L.

Tract. de vacuo. Ad Phys. pertinere agere de uacuo.

Ostquam de loco dixit, nũc de vacuo differit, ac primo ad physicum pertinere de vacuo tractare, an sit vel nõ, & quõ sit, seu quid sit, sicut de loco proponit. Ostendit aũt, in quo assimiletur loco. Vt n. locus & esse, & nõ esse uidebatur ex rationibus oppositis, quę circa ipsum asserebantur, ita & vacuum & uidetur esse, & non esse ex his, quę circa ipsũ dicunt. Et hoc est, quod dicit, quod incredulitatem, & fidem similem habet, id est, esse, & non esse simile uidetur; quamuis, vt no. Philo. non eodẽ prorsus modo. Nam locus apparenter videtur non esse, uacuum uero necessario.

Ratio.

Statim probat Physicũ oportere de uacuo tractare. Nam uacua cum loco cõiunctionem habent. Antiqui enim locum, vacuum, plenum idem esse putabant, subiecto quidem, sed non ratione. Nã id, quod corporis susceptiuum erat, loci uocabant, dicebatur plenum, cum uero corpore uacabat, dicebatur uacuum. Ratio igitur nõ est eadem, sed in re idem sunt.

Cum corpus aliqñ actu habebat.

Incipere autem oportet considerationem. Tex. LI.

Initium Arist. in hac disp.

TRia se consideraturũ a principio ꝑponit. Primum ea, quæ dicunt affirmantes uacuũ. Alterum ea, quæ dicunt negantes. Tertium ea, quæ cõmuniter uacuo inesse uidentur secundum communem opinionem. Incipit autem ab his, qui negãt esse uacuum, ipsosq́; reprehendit, eo quod probantes esse uacuum, non argumentati sunt contra intentionẽ principalem eorum, qui posuerunt uacuũ, sed argumentati sunt contra id, quod illi ex alio errore dixerunt, & iste fuit anaxagoras. Aduerte, quod qui vacuum ponunt, dicunt esse ipsum quoddam spatium distinctum a corporibus sensibilib⁹, in quo nullum est corpus sensibile.

Illorũ quidam habebant alium errorẽ, nihil esse nisi corpus sensibile, cumq́; aliqñ uas experirẽtur, in quo solũ esset aer, putantes aerẽ nihil esse, dicebãt uacuum.

Error quorundã ponentiũ vacuum, putantiũ aerẽ nõ esse corpus.

Qui bene erat impugnaturus sentẽtiã, oportebat probare nullum esse tale spatium, non autem occupare se in probando aerem esse corpus: hoc enim non est intentum impugnare, at Anax. hoc fecit.

Impugnabat enim uacuũ, probando aerem esse corpus. Probabat aũt duplici experimento. Alterum est quod vtres pleni aere ligato ore fortiter resistunt ponderi, & non comprimũtur partes, sicut cum os apertum est, igitur aer aliquid est. Alterũ ex clepsydra, quæ si eius orificiũ superius claudatur cum plena est aere, non recipit ipsam aquam: si uero aperiatur ingreditur aqua; aer igitur resistens aliquid est.

Quib. rationib. cõtra alios, ut impugnareni vacuũ, probabat aerẽ esse corpus.

Aestimans autem omne. Tex. LII.

POnit id, quod errantes Philosophi dixerunt, non autem ex intento, nẽpe credebãt, nihil esse, nisi sensibile corpus, ob id putabant aerem non esse, cum non sentiretur, ac contra illum talem locum vacuum non esse.

Causa erroris illorum veterum.

Statim ponit quid oportebat eos probare contra ponentes vacuum. Nempe, nullum esse spatium inter duo corpora, distinctum a corporibus, quod spatium diuidat corpora, & seiungat, ne continuentur, ut putabant Democr. & Leucip. siue spatium sit separabile, id est, siue actu non habeat corpus, siue habeat. Et ulterius, quod nec extra cœlum aliquod sit continuum spatium. Denique absolutè debebãt probare nullũ esse corporum interuallum distinctum a corporibus, & non debuerũt sistere in probando aerem esse corpus.

Qua via, & modo debeat impugnare vacuum.

His igitur non secundum portas. Tex. LIII.

COncludit hos sic impugnãtes non occurrere problemati secundũ portas, id est non directè ad intẽtũ ꝓcedere. Qui uero uacuum ponunt & affirmant, magis directè procedunt: probant enim, quod intendunt directè.

Nota. Quid sit prouerb. ad portas occurrere.

Sunt autem horum quinque argumenta, quo-

n, quorum vnum est ex motu locali, siue sit augmentatio, siue latio. Cum.n.motus sit, quod mouetur, vel recipitur in aliquo pleno, vel recipitur in aliquo vacuo.

Si in uacuo recipitur, habetur intentũ. Si vero recipiatur in pleno ita, vt penetretur cum corpore, sequitur, quod corpus minimum recipiet adæquate maximum, quod falsum est. Patet sequela. Demus, quod plenum pedale recipiat corpus pedale adæquate, tunc qua ratione primum plenum se penetrauit cum hoc corpore, vtrumque se iterum penetrabit cum altero pedali adæquate, & iterum cum alio, cum non sit differentia unius pleni, & alterius, tunc primum spatium pedale continet adæquate tria, aut plura corpora pedalia: ergo continebit vnum corpus tripedale adæquate, quia si partes continet, continebit totum. Hoc autem falsum est: nam licet vnum corpus cum alio penetretur, tamen maius cum minore non adæquabitur.

Melissus igitur ostendit. Tex. LIIII.

Confirmatio ex Melisso.

Confirmat motũ recipi in vacuo ex Melisso: ob id.n.Melissus negabat mundũ esse mobilẽ: quia si moueretur, oportebat dare vacuũ. quod ipse dicebat nõ esse, quare immobile vniuersum posuit, tanquam consequens ex motu sit uacuum, at cum re vera motus sit; dãdum igitur uacuum est, & Melissus daret, si motum poneret.

Vno igitur modo demonstrant. Tex. LV.

2. ab experientia.

Hoc vnum esse horum argumentũ dicit. Alterum est ex quadam experientia: experimur enim, quod si doliũ sit vini plenum, & vinũ totum in vtres infundatur; tũc in eodem dolio erũt simul utres, & uinum: hoc autem nõ aliunde prouenire videtur, nisi quia datur vacuũ intra uini partes, & postea comprimitur illud vacuum in vtribus, & minorem occupat locum ipsum uinum: est igitur vacuum: de qua experientia inferius.

Amplius autem augmentatio.

3. ex viuentium augmentatione.

Tertium argumentum est ex viuentium augmentatione. Quod.n.augetur, est quia in se recipit cibum & alimentum, quod quidem corpus est: tunc illud augmentum non potest recipi cum corpore, & pleno: aliter esse penetratio: recipitur ergo in vacuo, & ita uacuum erit.

Testimonium autem & illud. Tex. LVI.

4. ab experimento ductum.

Quartum argumẽtum ponit etiam ex experimento ductum. Vas.n. plenum cinere, tantum aquæ capit, & plus cum ipso simul cinere, quantũ capiebat cum esset sine cinere. hoc igitur non posse videtur fieri, nisi intra corpora detur uacuum, ratione cuius ipsa comprimantur corpora.

Vlt. ex pythagoreis.

Vltimum argumentum facit ex Pythagoreis. Hi enim dicebant causam, quare corpora quæ consequenter se habent, & vnũ est post aliud, non confundantur inter se, & fiat vna massa: eam esse, quia inter corpus, & corpus mediat vacuum, & hoc etiam in numeris ponebant. Vnum enim cum alio non confunditur propter inter medium vacuum: & hoc vacuum dicebãt ingredi ad ista sensibilia per cęlum ex illo magno vacuo, quod est extra cęlum, & est uelut spiratio quædam.

Vbi nota, quod uacuum aliquando est minus, aliquando est maius. Et sicut corpus animalis dilatatur, cum recipit spiritum: contrahitur, cũ emittit, ita cum multum uacuum sit intra cœlum, velut spirando recipitur ab illo uacuo, quod est extra cœlum, emittitur uero cum contrahuntur corpora. hæc sic isti imaginabantur.

Est igitur argumentũ hoc sumptum a diuisione, & corporum inter se separatione, & distermi natione, quod non videtur esse aliter posse, nisi vacuum inter ipsa sit corpora.

Caput Septimum.

Ex quibus igitur alij quidem dicunt. Tex. LVII.

Quid sit uacuũ secundũ antiquorum opi. et cur sic definierũt descripti. uacui antiquorum.

Concludit hic esse & ea, quæ dicunt negantes uacuum, & ea, quæ dicunt affirmantes. Ad determinandum tamen, quid circa hoc dicere oporteat, definitionem nominis accipit. Describebant autem sic. Vacuum est locus, vbi nihil est. Arist. autem uult reddere rationem harum duarum particularum. Primo quare, ubi nihil est dicitur. Causa, inquit, ratione, & syllogismo nota est. Hi .n. oẽ ens corpus, esse putabãt & nihil idẽ ac nõ corpus. Vnde si uacuum est, vbi non est corpus, profecto vacuum est, vbi nihil est, perindeque est dicere, ubi nihil est, ac ubi corpus non est.

Vlterius. Putabant corpus omne, aut esse graue, aut leue, quæ corpora sunt tãgibilia. Vnde syllogismo etiam sequitur uacuũ esse, ubi non est graue, nec leue. Declaratũ ergo est, quid per nihil intelligatur.

Declarat deinde, quare dicatur locus. Et dicit, quod nisi ita dicatur, punctum erit vacuum; quia in eo est, nec corpus graue nec leue; bene igitur additur illa particula, locus.

Nota. Nec existimes, ꝙ hic reprehendat Antiquos, quasi ex ipsorum descriptione sequatur, punctum esse uacuum, quod alij interpretes putant, & sane absque ratione, Nã & ipsi Antiqui describentes dicebãt, locũ esse uacuum, ut patet ex descriptione posita, locus, vbi nihil est. sed solum in his verbis Aristo. declarat partes descriptionis, & reddit causam, ut notum satis est.

Attamen uidetur dici uacuum. Tex. LVIII.

Alia uacui descripti.

Verba hæc sunt inferẽtis ex dictis vnam vacui descriptionem, puta, Vacuum esse nõ plenum corporis tangibilis, seu corporis grauis, aut leuis quod idem est. Et quia definitio vacui nondum est finita, colligit duas has particulas, vt addat aliam.

Dubium Et ita dubitat. Si uacuum est non plenum corporis tangibilis, si in tali loco esset calor, sonus, aut alterius generis sensibile, an esset uacuum.

Solut. Respondet cum distinctione, quod si illud esset adhuc susceptiuum corporis tangibilis, esset vacuum, sin autem minime. Ac si dixisset, integra descriptio vacui est. Vacuum est locus carens corpore tangibili, aptus recipere tale corpus. Et ista est expositio horũ textuum, quæ notanda est. *Nota, cõpletę uacui defini tio.*

Dubium. Solut. ex Them. Dices quid per calorem intelligit? Respondeo cum Themist. & Philop. omissis aliis, quæ dicuntur hic, quod non intelligit purum accidens, sed corpus non graue, ac leue, sed habens aliud accidens sensibile, quale cœlum est, & tunc spatium cœli non est vaculim, licet ibi non sit graue, aut leue; ob id tertia particula additur in descriptione.

Alio autem modo. Tex. LIX.

3. Vacui definitio.

Descriptionem uacui uniuersaliorem aliorum ponit, puta, In quo nulla est corporea substantia, & reprehẽdit id, quod aliqui circa hoc dicebãt. Nẽpe, materiam esse uacuum, cum non sit ulla substantia corporea. Isti autem nõn recte dicebant. Nam cum uacuum locum esse ponerent, tale debet esse uacuum, ut ab eo possit res separari sicut a loco: at nõ potest res sine sua consistere materia. Vt ergo materia non est locus, sic nec uacuum. *Materia nõ est uacuum.*

Quoniam autem de loco. Tex. LX.

Quid de uacui existentia ipse Arist. sentiat, proponit, dicitq; quid de uacuo sit dicẽdum, patere per id, ꝙ de loco dictum est. Nam si uacuũ esset, locus esset corpore priuatus, at dictũ est esse superficiẽ cõtinentis solam, non spatiũ aliquod a corporib. distinctum, hinc colligit non esse uacuum. Nam hi, qui ponunt ipsum, tale ponunt, quale impugnatũ est superius, puta, spatium præter corpora, quę in eo sunt.

Qua-

Quapropter vacuum videtur aliquid esse. Tex. LXI.

Ostendit vacuum ob id constitui, ut sit locus. Nam nõ est alia ratio, nec finis, aut vtilitas, ob quã vacuũ esse videatur, nisi vt locus. Et vlterius, eadẽ ratione probatur, & locus, & vacuum. Vt enim locus probatur quid aliud a corporibus succedẽtibus per motum diuersorum in eodem loco succedentium: Ita similiter probatur vacuum distinctum esse spatiũ a corporum spatijs: gratia enim motus, locus ponitur ab aliquibus: & gratia eiusdem motus ponitur vacuum ab alijs: Itaque non est differentia loci, & vacui apud hos: quod quidam enim vocant vacuum, & constituunt, idem alij locum faciunt. Si ergo locus talis non est, vt hi ponunt: nec igitur vacuum erit, cum non differant inter se ista.

Nulla autem necessitas est. Tex. LXII.

Soluit rõnes propositas p vacuo. Rationes propositas pro vacuo incipit diluere, ac dicit, nõ oportere vacuũ esse propter motũ. De motu enim alterationis id notum est: nam potest in pleno esse alteratio secundum qualitates. Vnde reprehendẽdus est Melissus, qui ne daret vacuum, negauit omnino motũ: cum tamen vacuum non sit necessarium ad alterationis motum.

Ad 1. Ostendit etiam, quod nec ad motũ localem sit necessarium vacuum. Nam corpus cum mouetur, non quidem in pleno nec in vacuo recipitur, sed locum acquirit per id, quod cedit illi corpᵘˢ aliquod, verbi gratia, cum piscis mouetur per aquam, nõ recipitur i aqua penetratiue, nec in vacuo aliquo, sed illi cedit aqua: quia tantum separatur, quantum corpus ipsum est, quod est in aqua.

No. 1. Aduertẽdum est autem, quòd rationes istę probabãt esse vacuum sine aliquo corpore, & iuxta id solutiones sunt, non esse necessarium tale vacuum.

No. 2. Vocat uero Arist. reuolutiones cõtinuorum in humidis: quia cum lapis, uel aliud corpus aquis immittitur, aqua circulos quosdã facit, ut notum est. Alij aliter hoc exponunt, sed ita dicit, & bene S. Tho.

Contingit autem & densari. Tex. LXIII.

Soluit argumentum ſm de vtribus, de qua tamẽ ce fusè agit in 25. Sect. Probl. 8. de quo etiam vide Auicennam hic, qui ait se id esse expertum, & dicit, ꝙ nõ est opus dare vacuum ad istam corporum cõstrictionem, sed quod alię partes, quæ subtiles erant in corporibus illis extrahũtur, vt vinum habet quosdam poros subtiliori aere plenos: aut aqua ipsa habet ẽt partes aereas in se, cum constringitur in vtribus extrahitur aer sicut spongia constringitur, & minus occupat spatium, non propter vacuũ quod sit in ea, sed propter aquæ, quam habebat, expulsionem. *Ad 2.*

Respondet etiam ad tertium argumentum de augmento. Et primo reprehendit ipsum argumentũ, quod procedit de augmento per susceptionem alimenti, ac si nõ cõtingeret aliter res augeri. & maiores fieri. Dicitq; etiam per alterationem, & corruptionem fieri accretionem, ut patet, cũ ex aqua fit aer: tunc enim aer maior fit, & non susceptione alimenti. Similiter cum ex aere fit ignis. *Ad 3.*

Nota. Non autem intelligas hic de uero augmento fieri sermonem: hoc enim solũ inest viuẽtibus: sed de accretione quacunq; qua corpus maius fit, quam ante erat.

Omnino autem de augmentatione.

Retorquet Ari. in aduersarios argu. de augmentatio ne, & cinere. Argumentũ igitur de augmentatione, & de cinere iterũ retorquet in illos, & ipsos suis argumentis cõuincit, & quatuor absurda ponit, ad quorũ alicuod necesse est eos reduci, qui propter augmentum viuentium ponunt vacuum.

Inconuenientia sunt hæc. Primum, ꝙ non quælibet pars uiuentis augeretur: quod falsum est. Alterum, quod alimentum non esset corpus. Tertium, quod duo corpora se penetrarent. Quartum, quod totum corpus uiuentis esset vacuum.
1
2
3
4

Quo autem modo reducantur ad unũ

ex his, sic attēde. Si, vt augeatur viuens per alimentum, requiritur vacuum, cum quæ liber pars quantumcunq; minima corporis augeatur, profectò totum corpus erit vacuum: quod si neges, quamlibet partem augeri, incidis in primum absurdum: si vero concedas augeri, aut dabis vacuum totum: aut si non, alimentum, quod corpus est, penetrabitur cum corpore, aut alimentum nō erit corpus. Vide quam subtiliter retorsi argumentum contra eosdem.

Ad experientiā de cinere. Idem dicit de cinere. Cum enim cinis aquam recipit, totus cinis est madefactus, vt patet: quod si ut reciperet aquam, opus erat vacuo, totus cinis esset vacuus, aut non totus cinis reciperet aquam, aut aqua non esset corpus, aut si esset, penetratio esset. Vnde concludit, quod per vacuū volebāt isti soluere difficultatem communem de augmento, quomodo fit sine penetratione. Et re vera nihil soluerunt, nec intētum demonstrarunt.

Nota. 3 Aristoteles autē nihil de augmento dicit: quia id erat admodum arduū, & satis erat pro præsenti ostendere rationem nō concludere.

No. 1. circa explicatione tex. Circa literam aduertendum, esse ordinem mutandum, vt illud verbum (aut totum) cum verbis sequentibus, quibus absurdum illud quartum continetur, legas ante verbum illud (dubitationem) & sic est sensus clarissimus, & facilis.

3. No. circa illud cineris arg. Aduertendum præterea circa illud de cinere, quod Arist. Proble. sect. 25. q. 8. id quæsiuit. Est autem solutio, quod cinis habet poros, qui repleti sunt aere, nō enim est admodum compressus, quin aeris in se partes admittat, & aer expellitur ab his partibus ratione aquę. Aqua etiam euaporatur ex parte. Vnde ex euaporatione aquæ, & aeris expulsione, & cineris compressione. ratione aquæ, euenit, ut duo simul recipiantur, & capax sit ipsum vas.

3. No. circa argu. augmētationis, viuentium. Aduertendum tertio circa augmētum, quamuis non sit præsentis loci id tractare, quod i quolibet membro nostri corporis sunt pori, & vacuitates plenæ spiritu subtili, aut humore aliquo. Sanguis autem, qui alimentum est proximum, in minutissimas diuiditur partes, atque cedēte spiritu vel illo, quod porum occupabat, coniūgitur cum particula nostri corporis solida per iuxta positionem: & illa particula alterat sanguinem, & conuertit in se: si fuerit caro, conuertit sanguinem in carnem: si os in os, si neruus in neruum, & similis in similem; & tunc, pręter illam mutationem, qua sanguis in partem viuentis conuertitur, quę dicitur nutritio, ipsa pars & membrum acquirit maiorem quantitatem aliquando, & talis est augmentatio. Vnde fit augmentum absque vacuo per receptionē alimenti in poros, recedētibus ijs, quæ occupabant poros, & per appositionem alimenti ad partes solidas, quæ poros continet: & sic nulla est penetratio. Et hoc sufficiat de hac materia argumentationis: difficilima enim est, & alterius loci. 2

Caput Octauum.

Quid igitur ea, ex quibus. Tex. LXIIII.

Incipit multis argumentis cōtēdere, non esse sic vacuum, vt isti ponunt, puta, separatum ab omni corpore, & in quo nullum actu sit corpus: de hoc enim uacuo modo disputat. *Probatur non darī vacuum.*

Est autem primum argumentum, quo probat vacuum non esse causam efficientē mot⁹, ut Philop. exponit: nec antiqui hoc ponebant, sed uacuum dicebant esse vacuum propter motum: tamen ex doctrinæ abundantia id Arist. probat, vt vniuersaliter vacuum extirpet. Ratio est. Motus naturales determinati sunt, & a causis determinatis procedunt, puta, grauitate, aut leuitate: at vacuum cum nihil sit, indifferens est ad vnum, & ad alterum; non ergo vacuum efficiens est motus naturalis. Si igitur non est motus causa, nullius est causa, & ita non erit causa efficiens.

Amplius si est aliquid. Tex. LXV.

Secundū facit argumentum, quo probat, ut dicit Philop. nec esse causam finalem motus. Nam si demus vacuū spatiū & ponamus mobile in vacuo: re uera, nō erit ratio maior, quare ad hoc, quā 2

ad

ad illud spatium moueatur, cum totũ sit eiusdẽ rationis: & sic nihil propter ipsum mouebitur: imò sequitur, quod manebit potius. Et adhuc non uidetur, cur debeat magis manere hic, quam alibi, cum in uacuo non sit differentia ulla. Eandem ratio nẽ applicat loco sursum, & deorsum. Cũ .n. hi, qui uacuum ponunt, locum esse dicant ipsum sursum, aut deorsum debent distinguere; hæc autem differẽtia in uacuo non uidetur quomodo assignari possit, cum uacuum uniforme sit.

Et quoniam modo inerit.

3 Tertium facit argumentum, si uacuũ esset locus. (Nam posset quis dicere, quod uacuum non est causa, sed esse id, in quo recipitur corpus motum, ut in loco) Argumentatur. Si in uacuo est aliquod corpus, tum in ipso erit, ut in toto quodã permanente, i. penetrabitur cũ ipso quiescente, hoc. n. est esse in toto permanente. Hoc autem esse non potest, quia pars existens in toto, haberet locum per se, & in actu: quod falsum est. Non. n. pars & totum eodem modo locũ habẽt. Quo autẽ pacto id fiat, diximus iam superius: nam ambiretur pars undique ab illo spatio penetrãte, & locum actu haberet. Colligit, quod cum uacuum locus esse nõ possit, non erit, cum si esset, futurum esset locus corporum.

Accidit autem dicentibus. Tex. LXVI.

4 Quartum facit argumentum: Si uacuum esset, res undiq; uacuo circũuallata quiesceret, cum æqualiter se haberet omni ex parte. Patet. Nã ob id terram hi immobilem dicunt, quia similiter se habet, i. æqualiter distat ab uniuersis cœli partib. cum sit centrum, nec magis est, cur huc, quam illuc moueatur. Similiter se habetet corpus in uacuo constitutum, unde istis Philosophis, qui uacuum propter motum ponunt, oppositum euenit, uacuum enim ponentes, motum auferunt.

Primum igitur, quoniam omnis motus. Tex. LXVII.

Quintum facit argumentum, & intendit probare, quod si esset uacuũ, nullus esset motus. Supponit tñ unum, Duplicem esse motum, alterũ uiolentum, alterum naturalem. Violentus est contra naturam, & inclinationem rei, ut cum motus lapidis fit sursum, aut ignis deorsum. Naturalis est secundum rei naturam, ut motus leuium sursum, grauium deorsum. Inter hos duos motus, is qui secundum naturam est, prior est, quam is qui contra naturam rei est. Ex quo sequitur, quod si non esset motus naturalis, non esset uiolentus, & qui aufert naturalem, aufert omnem motum, quia aufert naturalem, & uiolentum, non. n. est motus aliꝰ præter hos. probat hoc supposito, quod qui ponit uacuum, omnem motum auferat, quia aufert naturalem, & qui hũc aufert, ex supposito aufert omnem. 5

At uero natura quidem quomodo erit.

Argumentũ igitur hoc est, quo probatur non esse motum ullum naturalẽ supposito uacuo, & supposito infinito quale isti ponunt. Motus naturales differunt per sursum, & deorsum, at in infinito non est sursum, aut deorsum, ut in lib. 3. dictum est. *Si uacuũ & infinitum ponerentur, nullꝰ est locus naturalis.*

Præterea. In uacuo, cum nihil sit, & priuatio quædam, non sunt differentiæ ullæ, sicut nec ipsius nihil: ergo uacuo, & infinito posito, nullus est naturalis motus. Cũ uero motus naturales differẽtias habeat, uacuum non est profectò.

Est etiam aduertendum, quod de solo uacuo etiam procedit ratio, & de solo etiã infinito per se. Litera facilis est.

Amplius nunc quidẽ mouentur. Tex. LXVIII.

Sextũ argumẽtũ facit de motu proiectorũ, ut cum lapis, aut sagitta sursum mittuntur. Dubium. n. esse potest in tali motu, cũ lapis est in medio motu separa- 6

tus

ctus a proiiciente, a quo feratur, & susti neatur, quo minus redeat deorsum, imò maiori impetu fertur, quàm cum deorsum venit.

Huius redduntur duę causæ. Altera est quorundam philosophorum, qui dicebāt aerem succedere in spatio, quod post se re linquit sagitta, ne detur uacuum, & ex ci tissimo concursu aeris sagittam percuti, & ulterius mitti, & sic consequenter, & hoc est quod dicit, ferri per antiparista sim quod uertit Boe contrarii circum ob sistentiam.

Modo de motu proiectorum a quo fiat. Altera causa erat aliorum, ob id ferri, quia aer primo a proiiciente percussus, se cum fert sagittam, alias partes aeris diuidens suo impetu, nec sinit sagittam deorsum tendere Hoc modo exponit Themi. Quidquid sit, siue hoc, siue illud, ꝙ postea lib. 8. examinabitur, ad motum proiectorum aliquod corpus in spatio est necessarium: in uacuo autem nihil est. igitur per uacuum non fiet motus.

Amplius nullus utique poterit. Tex. LXIX.

7. arg. Si uacuū esset, nec esset motus nec quies naturalis Septimum argumentum facit, & est attendendum, quo probat, nec esse motum naturalem, nec quietem naturalem. Si uacuum est, tunc cū non sint differentiæ uacui, non magis res in una parte, quam in alia sistet, & ita mouebitur in infinitum, quod est contra rationem motus naturalis. Si uero quiescet alicubi, non potest alia ratione id fieri, nisi quia ei opponitur corpus fortius impediens ipsius motum: sicut cœlum opponitur igni, ne transeat ad ulterius uacuum. Quod si ita est, iam quies non naturalis, sed uiolenta est, cum non sit quies in illo vacuo, nisi ob impedimentum.

Amplius nunc quidem. Tex. LXX.

8. arg. Si uacuū esset, moueretur corpus non Octauum facit argumentum. Ob id uacuum ponitur ad motū, ut cedat corpori moto: sed vacuū omni ex parte cedit: ergo, re uera, corpus non magis ex hac, quā illa parte mouebitur, imò in omnem partem feretur: quod est impossibile, nisi in omnes suas diuidatur partes. quod etiam est impossibile. Et hoc argumentum magis probat de eo, ꝙ natura liter mouetur. *magis in unā partē quam in aliam.*

Amplius autem, & ex his. Tex. LXXI.

9 arg. Si uacuū esset, motus localis esset in instanti. Vis rationis Arist. Nonum facit argumētum, & est ad modum considerandum. Hmōi est breuiter. Si motus localis esset per uacuum, esset in instanti. Consequens est falsum, cum motus secundum locum sit successiuus: igitur nec pōt esse per uacuū.

Sequela sic probatur. Si mouetur aliquod mobile per spatium aliquod in aliquo tempore, & iterum idem mobile per aliud æquale spatium mouetur aliquo tempore, quanto minus resistit spatium unum quam alterum, tanto minori tempore mobile mouebitur per illud. Vt si per aquam mouebitur in hora, & aer est in duplo subtilior aqua, & minus resistens, idem spatium aeris transibit in media hora, & si adhuc minus resistit, in minori tempore. Sed uacuum nihil resistit: ergo in non tempore motus fiet per uacuum. Patet; quia quanta est proportio spatii resistentiæ ad spatii alterius resistentiam, tanta est proportio temporum, quibus motus per spatia peraguntur, sed plenum ad uacuum nullam habet resistētiæ proportionem, cum nihil resistat, ergo nec tempus habebit proportionem. Debet igitur in non tempore motus per uacuum fieri, si enim tempore fieret, esset iā aliqua proportio, nam tempus quantumcumq; minimum proportionem habet ad tempus quantumcunque maximum. Notanda est ratio.

Explic. tex. Ad literam autem descendamus. Proponit igitur primo duplici ex causa unū motum esse altero uelociorem, aut tardiorē. Vno modo, cum idem est spatiū, tamen mobilia diuersa sunt, unum altero fortius quia aut grauius, aut leuius, & tunc fortius mouetur citius, uelocitas hæc ex mobilis uirtute prouenit. *Duplici causa unus motus est uelocior altero.*

Altera causa est, quæ ad præsens facit. Cū mobile est idem, spatia uero æqualia quidem, sed diuersa, quia alterum magis,

alte-

alterum minus resistit:& tūc citius fit motus per spatium minus resistens, vt in qua proportione sunt resistentię, sint & tempora, quibus motus peraguntur.

Quæ spatia magis resistūt, q̄ minus. Explicat autem, quæ spatia magis resistant. Hæc sunt duo. Cum eiusdem quidē rationis sunt, id magis resistit, quod mouetur contra mobile, ut cum aer, uel aqua contra mobile mouetur. Vlterius cum diuersæ rationis sunt, & manent, ac quieta sunt, tunc quod subtilius est, & facilius diuiditur, minus resistit, semper tamen resistentia est quocunque modo.

Id autem, in quo est A, mouebitur per B.

Exemplis explicatur rō suppo sita. SVpposito fundamento, argumentum ponit utendo exemplis. Et nota literam, q idem est dicere, in quo est A, & in quo est B, & reliqua, ac dicere ipsum A, aut ipsum B, Argumentum est. Sit A, mobile, quod moueatur per spatium B, quod sit aqua, in tempore C, puta hora: & idem mobile A, moueatur per spatium D, quod sit aer subtilior aqua, in tempore E, supposito tamen, quod spatium utrūque sit ęquè longum. Tunc quanto subtilior est aer, quam aqua, tanto minus tempus erit E, quam C, vt si in duplo subtilior, tempus erit in duplo minus; vt si illud erat hora, hoc erit media: & sic consequenter quanto minus resistit, & quanta est proportio resistentiæ spatiorum, tanta est proportio temporum. Et hæc est maior propositio argumenti cum sua probatione, & declaratione.

Addit minorem. Sed uacuum nullam habet proportionem cum spatio pleno, sicut Nihil cum ente proportionem non habet, & Nihil cum numero: ergo nec tempora habebunt ullam proportionem: & sic oportet, quod sit non tempus, in quo mouetur per uacuum: si enim esset tempus, esset iam proportio ulla: in instanti ergo fit motus.

Si enim quatuor excedunt tria vno.

Ad nihil nō est proportio. OStendit, quod ad nihil, non sit proportio: & ratio hæc est. Vt sit proportio rei alicu' ad aliquid, debet includi ab alio, & ultra id, aliqd ulterius, v.g. proportio est unius ad quatuor: nam quatuor includūt unū, & vlterius, tria. Similiter quatuor ad duo est pportio, quia quatuor includant duo, & ulterius alia duo. Quatuor ad tria est etiam proportio, quia quatuor tria, & unū claudunt: at quatuor nullā habet proportionem ad nihil: nec linea ad punctum, cum non sit punctum vlla lineæ pars. Cum igitur uacuū nullam habeat resistentiam, in nulla erit proportione ad plenum: quia non resistentia nō est in proportione ad resistētiam, ita ergo erit in non tempore, nam non temporis ad tempus nulla est proportio, quod non esset, nisi unum esset non tempus, & instans, in quo oportet motum fieri per uacuum.

Sed si per subtilissimum in tanto tempore. Tex. LXXII.

10. argu. Si motus fieret per vacuum, æquè velociter moueretur aliqđ corpus p plenum, et p uacuum. DEcimum facit argumentum, quo probat, si motus fieret p uacuū, q æquè ueclociter mobile aliqđ moueretur per plenum, ac per uacuū, q impossibile apparet.

Sequela probatur, Demus tempus, in quo mouetur per uacuum (cū in instanti non sit motus.) & si horæ pars quarta, demus etiā, quòd moueatur per aliquod plenum, per unam horam, tunc, dum mobile per uacuum mouetur, puta per quartam horæ, mobile per plenum transiuit aliquam pleni partem, igitur in eodē tempore transitur plenum, & uacuum.

At quia posses dicere, nō est tantū plenum, quantū est uacuum, si utrumq; esset æquale, cum non posset id fieri, nunc procedit ulterius argumentum: Demus spatium aliquod æquale uacuo, & demus illud, quod per horam peragitur, tunc subtilius fiat duplo, illud peragetur per mediā horam, fiat ulterius quadruplo subtilius, siue

sine dubio peragetur per quartam horæ, in quo etiam tempore uacuum peractum est: ergo in eodem tempore æquale spatium plenum unum, alterum vacuum per agetur. Hæc est ratio.

Litera perpendenda: nam verba priora potius ad rationem præcedentem ferenda uidentur, ut notat Alex. ponit propositum argumenti. Demus vnum spatium vacuum, sit F. æquale spatiis illis pleni superioribus, D, & B, si tale spatium in tempore transitur, sit G, hoc quidem tempus quamuis minus, sit quam E, in quo plenum transitur, saltem aliquam habebit proportionem: quod si aliquam habet proportionem: sequitur, quod A, mobile transibit illo tempore, quo vacuum transitur, aliquam saltem partem ipsius D, pleni, & sit K. Iam colligitur, quod illud plenum æquali tempore cum vacuo peragetur: ex quo sequitur plenum, & vacuum æquali in tempore pertransiri, quamuis ęqualia non sint spatia.

Transibit autem si etiam sit quippiam.

Vlterius probat, quod ęquale spatiū plenum, & vacuū æquali tempore trāsibit: & quærit, q̄ posito pleno illo, quod tempore maiori transitur, quā vacuum, quod plenum erat D, & tempus ipsius E, sit aliud spatium plenum subtilius tanta proportione, quanta tempus vacui G, excedit tempus illius pleni E. Tunc re vera, si A, mobile feratur per tale spatium, mouebitur in tempore G, & non in alio; quod G, vacui erat tempus: & ita plenum, & vacuum æqualia, tempore æquali peragentur.

Dub. contra ratio nē Arist. Dubitabis. Nam ista ratio uidetur petere falsum: petit enim, quod sit plenū subtilius altero pleno in tanta proportione in quanta tempus uacui est ad tempus pleni, & è conuerso, hoc autem debuit probari, quod esse possit. Dicitur èconuerso, quia magis subtile mediū minori tempore, & minus subtile maiori pertransitur, contrario enim modo se habet magis, & minus in tempore, & subtilitate.

1. Sol. Auer. Ad hoc dubium respondet Auer. quod subtilitas dupliciter potest cōsiderari. Vno modo secundum se, & sic in infinitū procedit ipsius diuisio, & sic in quacunq; proportione sumi potest. Altero modo vt est in aliquo corpore naturali, & sic non procedit in infinitum, quod exemplo intelliges. Calor dupliciter consideratur. Vno modo ut calor, & sic dicitur in infinitū eius intentio. Altero modo, vt ignis dispositio, & sic certus requiritur calor: ita de subtilitate.

Sed hæc ratio non sufficit profectò, nā subtilitas sola non est medium, sed subtilitas in corpore. si igitur hæc diuidi semper non potest, nec medium erit quacunque portione. *Reijcitur sol. Auer.*

Iandun. q. 10 dicit quod Aristot. sumit duas propositiones, puta, motum esse per vacuum, & corpus diuidi in subtilitate, ac diminui in proportione quacunque, & ex his conditionaliter infert impossibile, puta, quod si ista darentur, sequeretur quod motus esset: ita uelox per æquale uacuum sicut per plenum, quod cum sit impossibile, sequitur, quod illud utrumq; est impossibile. *2. Sol. Iand.*

At vero minus satisfacit ista responsio, nam vt sequatur vnum impossibile, sufficit una antecedentis pars impossibilis. Et ita dicet aduersarius, quod illa propositio est impossibilis. quod in tanta proportione sumatur corpus, in quanta est tempus uacui ad tempus pleni. *Reijcitur sol. Iand.*

S. Th. dicit, quod Arist. sumat illam propositionem, quæ licet non habeat ueritatē in aliquo corpore particulari, tamen in communi loquendo de quocunque corpore ueritatem habet. Sed, quia uniuersale in particularibus reperiri debet, dicetem esse hoc in communi, ut ait D. Th. intelligēdum per intellectus operationem, ut sit sensus, imaginari possumus corpus in tanta proportione subtilius, in quanta proportione tempus vacui se habet ad tempus pleni, tamen non est imaginabilis proportio uacui ad plenum, & sic nec quod eodem tempore fiat motus per vacuum, & per plenum. *3. Sol. S. Thom.*

Mani-

Manifestũ igitur est, quod si erit.
Tex. LXXIII.

Si uacuũ esset, sequeretur in tempore equali transiri uacuum, & plenũ.

INfert conclusionem ex ratione praecedente, nempe quod sequetur in tempore aequali uacuum & plenum transiri, si detur spatium in tanta proportione subtilius altero, in quanta proportione, tempus vacui minus est tempore, quo peragitur plenum.

Ratio autem, quare id sit impossibile, haec (inquit) est. Quia motus ad motum est proportio, sicut temporis ad tempus quod est mensura motuum, quando motus, & tẽpus finita sunt: aliter non est proportio, at plenum, & vacuum nullam habent proportionem, non ergo motus, & tẽpus, in vtrisque esse potest, aliter haberent proportionem. Nam vt dictum est quanta est proportio temporis ad tempus, tanta est resistentia ad resistentiam spatiorum.

Quatenus igitur differunt.
Tex. LXXIIII.

II. Rõ si quaeretur minus & magis graue, uel leue in aequali tẽpore moueri.

COlligit rationes duas praecedentes esse sumptas ex parte diuersorũ spatiorum, nempe pleni, & uacui; aliã rationem colligit ex parte mobilium quae est undecima in ordine, & talis est. Si per vacuum motus fieret, sequeretur, quod minus graue, & magis graue, seu minus, & magis leue aeque velociter mouerentur. Hoc autem falsum est. nam experiẽtia docet, grauiora, & leuiora non aeque ferri per plenum, cum figuram aequam habent multum.n.facit figura ad motum, ergo & in uacuo talis debet obseruari differentia. Sed, quod non sit ita, probat. Grauia, & leuia, ob id citius, vel tardius feruntur, quia magis, vel minus resistentiam medii vincunt: nõ enim libertate, sed necessitate feruntur; ergo ubi nulla est resistentia, omnia aeque uelociter ferẽtur, quod impossibile uidetur.

Quod igitur si uacuum est.
Tex. LXXV.

COncludit istis accidere oppositum illius, quod intendunt. Ipsi.n. propter motum localem ponunt uacuũ separatum a quocunq. corpore, ut sit locus corporum mobilium: at ex hoc ipso sequitur, quiquam moueri localiter non posse, ut probatum est.

An si esset uacuum, motus esset in non tempore. Quest. IX.

Sensus quaest.

MErito ista difficultas examinatur, cum Arist. ita fortiter aduersus Antiquos id demonstrare uideatur. Et ut sensum quaestionis intelligas, aduertendum, quod Arist. loquitur de illo uacuo ab Antiquis concesso, puta, de dimensionibus distantibus in quibus nullum esset corpus, sicut si imaginareris inter coelum, & terram nullum esse corpus, sicut modo oculis apparet, sed esset distantia, & dimensio quaedam. Et de tali vacuo est conditionalis quaestio apud Aristot. at apud nos, & apud Antiquos absoluta quaestio. An motus esse possit successiuus per tale vacuum. *1. Nota de quo uacuo loquatur Aris.*

Aduertendum secundo, quod per non tempus, intelligimus instans indiuisibile, & non, vt aliqui fugientes difficultatem volunt, puta breuissimum tempus, cum expresse Arist. de instanti loquatur. Vt enim, inquit, non est ulla prorsus proportio inter vacuum, & plenum, ita nec in tempore, quo peraguntur, perinde debet esse vnum non tempus. Si enim tempus vacui est quantumcunque minimum, haberet proportionem aliquam ad tempus pleni, ut dicit tex. 73. quod non admittit Aristo. quaestio est igitur intelligenda de instanti. *2. Nota, quid intelligat Aris. per non tempus.*

Aduertẽdum etiam, quod supponimus quod mobile mutet locum, vt si est in caelo, quod perueniat ad terrã, & quaerimus, an id fiat in instanti. Et est quaestio, uel ex suppositione si vacuum esset, vel absolute apud nos, qui fatemur per Dei absolutam poten- *3. Not.*

potentiam vacuum dari posse. Hic est igitur quæstionis sensus.

Quid uideatur Arist. docere circa quæst.

Circa quam difficultatem Aristoteles vt docere in præsenti, quod per tale vacuum mobile vtiq; in non tempore, i. in instanti moueretur, vt ipsius ratio manifestat.

Notandú vero, quod fundaméta Arist. sunt duo. Alterum est, quod graue magis, aut minus, propterea tantum velocius, aut tardius mouetur, q̃a magis, vel minus vincit resistentiam medij ita, ut si non esset resistentia, non esset iste excessus velocitatú, imò idcirco successiue, & in tépore mouetur, quia resistentia est aliqua medij, & ex hoc sumitur. Alterum principium, & est, quod tanta est proportio temporis quãta resistentiæ solius medij, vt vbi nulla resisté tia, nullú tempus sit. Cumq́. in vacuo nullam poneret resistentiam, cum nullum ibi sit corpus, collegit ibi motum futurum in non tempore, & in instanti. Hic est totus neruus huius doctrinæ.

Q̃no Auer. defẽdat Aris. No. tripli cem resistẽtiã in motu.

Auerr. digress. com. 71. hoc defendit, ac declarat, quod debet intelligi in motib. naturalib. grauium, & leuium, vbi tota resistentia est ex parte medii. Notat autem, ꝙ est triplex resistentia in motu.

Prima ex parte situs, sicut Sol in Oriẽte habet diuersum situm ab Occidente, & ratione huius non potest in instanti moueri ab intelligentia ad Occidens.

Secunda est ex parte mobilis: vt cum proiicimus lapidem sursú, hic resistit mobile, etiam si esset vacuum, similiter cum animal progreditur, resistit grauitas corporis, & dicit, quod de his mobilibus non loquitur Arist. quia cum habeant aliam resistentiam a medio, non erunt motus ipsorum per vacuum in instanti, quamuis oppositum docet Iandun. q. 14.

Tertia est resistentia ex parte medii, & hæc sola inest grauib. & leuibus naturaliter motis: & si talia per uacuum mouerentur, in instanti mouerentur.

Hanc sñiam sequitur Alb. trac. 1. c. 7. & Pau. & Burl. & Greg. 2. sent. d. 9. q. 3. art. 2.

Oppos. sent. D. Th. Phil. &c.

Opposita sententia est S. Thom. super tex. 75. & Philop. in longa sua digressione hac de re hoc loco, vbi affert multa nota tu dignissima, & Sco. 2. dist. 2. q. 9. & Auic. & Auempac. Dicunt enim motum per vacuum futurum in tempore: Fundamenta

1. fund.

huius sententiæ sunt. Dicunt enim uelocitatem nõ solum sumendam ex spatio, sed ex ipsæ uirtutis, puta, grauitatis, & leuitatis incentione ita, ut ex se tantæ uirtuti tanta respondeat uelocitas nullo medio impediente, & hanc uelocitatem uocat naturalem Auempac. reliquam vero, quæ a subtilitate medii sumitur, accidentalem. Nec solum grauitatem, aut leuitatem penes resistentiam mensurant, sed penes intrinsecú gradum intentionis.

Duplex uelocitas in motu, naturalis & accidẽtalis.

Quod autem motus per uacuum in instanti non fiant, probatur. Demus vacuum a cœlo in terram, & columna sit fixa in terra vsque in cœlum, tunc si lapis in instãti a cœlo in terram descendit, vtique in vno instanti transibit omnes partes huius columnæ sibi correspondentes, quarum quælibet potest illi esse locus, vnde in vno instanti erit in locis innumeris, quod re vera est imaginabile.

Probatur sen. D. Th. 1. Ratio.

Præterea si in instanti descendit: ergo erit uerum dicere, nunc lapis est in cælo, & immediate post hoc erit in terra. Quæro an in eodem instanti, in quo est in cælo sit in terra, vel in alio. Si in eodem, hoc clate dici non potest. Si in diuerso, cum non sint duo instantia quin mediet tempus, necessario intercedet tempus, in quo transibit ad terram. Hæc est sententia horum Doctorum.

Vt autem, quid mihi in hac parte uideatur, aperiam, existimo cum S. Tho. non forte motum in instanti, sed successiue, non solum in vacuo illo Arist. puta pro dimensionibus solis sumpto, sed in uacuo pure priuatiuo. Nec ergo aliud unquam potui, aut credere, aut intelligere, & uix aliud imaginari potest.

Sent. authoris quã sequitur D. Th.

Vbi nota, quod præter illã resistentiam medii, & præter intensionis grauitatis, uel leuitatis differentiam, quæ faceret velociorem, vel minus uelocem motum, etiam in vacuo est resistentia intrinseca mobilis ipsius: sola etiã dimensio spatii nulla interueniente qualitate, puta subtilitate, aut densitate, resistit, & distantia ipsa extremorum opposita resistit, quo minus fiat in instãti.

Vnde respondetur Aristotelis rationib. quòd plenum & vacuum non sint compa rabilia in resistentia ex parte qualitatum: tamen est alia resistentia ex parte dimensionum, quia longius spatium ratione longitudinis resistit, & secundum hanc resistentiam

Quid sit dicendum ad rones Arist.

stentiam proportionem habent. Minus enim multo resistit solum spatium, & so la distantia extremorum, quam distantia cum grauitate, & leuitate.

Aristoteles autem contra Antiquos be ne pcedebat in suis rationibus. Illi enim nullam in vacuo resistentiam ponebant, & ita contra hos argumenta procedunt. Si enim nulla prorsus resistentia esset, in ins stanti fieret: at non potest spatium esse, & vacuum sine resistentia, nec aliter (vt videtur) potest intelligi. Quis enim concedet, quod per vacuum ita cito veniat a coelo in aerem, & in terram mobile, vel tam cito, sicut a tecto isto vsque ad solum; sic ergo cum D. Tho. existimo dicendum, non in instanti, sed in tempore in vacuo motum esse futurum.

Dubium. Dubitatur. Si medium resistit etiā mobilibus naturalibus, videtur, quod patiantur aliquam violentiam.

Solutio. D. Thom. Respondet S. Thom. & bene, quod non est inconueniens id concedere: nam cum mouentur, sunt extra loca sua naturalia, & tendunt in propria loca; quid mirum, si patiantur violētiam aliquā a medio, quod locus est ipsorum non naturalis, ob idq; cū magis accedunt ad loca, fortius mouentur, quasi magis proxima loco proprio.

Caput Nonum.

At vero per se considerantibus. Tex. LXXVI.

12. Ratio Aristotel. contra vacuū separatum, & cōiunctū simul.

PRosequitur vlterius probare non esse vacuū, & hæ rationes communes sunt, & è cōtra vacuum separatū, & cū corporib. coniunctū. Et ratio intendit probare quod si esset tale vacuum, & dimensio pręter corporum particularium dimēsiones, esset quidem penetratio dimēsionum, quæ nullo modo fieri potest. Et argumentum dignum est Aristot. quo reducere conatur & probare hoc per sensum quoad fieri potest. Corpus aliquod materiale non potest se cum altero penetrare, sed vnum cedit alteri; at uacuum est eiusdem rationis cum corpore: ergo nō potest se penetrare cum corpore aliquo.

Maiorem ostendit ad sensum. Sumatur corpus cubicū, vel alterius figuræ, ligneū, aut ferreum, & immittatur aquæ, tunc experimur aquā illi cedere. Similiter fit in aere, quamuis id non sit sensu ita manifestū.

Minor probatur; quia uacuum est dimensio quædam, sicut cubus quod si cubo cedit corpus, ita cedet vacuo, & non poterit per illud se penetrare.

Obiec. Solutio. Dices, cubus est ligneus, & habet reliquas qualitates, non vacuum. Reijcit hoc; quia cubus ratione qualitatum cum aqua non se penetrat, nec illi corpus cedit, vt ligneus est, sed quantus, adeo, quod si sola quātitas illi relinqueretur, ei cederet aqua, vel aer. Cum autem vacuum talis sit quantitas, vtique cedent ei corpora.

Quod vero cubo propter quantitatem cedat aqua, sensus acutissime probat. Videmus enim, quòd aqua cedit illi pro modo quantitatis ipsius: si.n. triangulare est, & aqua triangularis fit, similiter secundū alias figuras, igitur ratione quantitatis id prouenit. Hoc est breue argumentum Arist. quo probat, nec esse vacuum separatum, cum quo corpus penetrari possit, nec coniunctum, cum quo sit penetratum, & est duodecimum argumentum in ordine.

Expos. tex. Literam perpende Inquit enim primo, quòd opinio vacui, si consideretur, vere vacua, & futilis videbitur. Ac primo maioris probationē ponit, quod corpori cedat corpus, dicēs, quod omne corpus habēs translationem, idest, mobile sic se habet, quod medium, & corpus per quod est aptum natura ferri, illi cedat, nisi sit aliqua condensatio: tunc.n. non est opus, quod rumpatur tale corpus, sed quod ad minorem quantitatem se contrahat cum vero non est densatio, latera rumpuntur, in quæ subintrat corpus.

Ostendit autē, quomodo cēdat corpus, dicitq. quod si fuerit terra, & graue, cedit, descendendo deorsum, si ignis, sursum: si aer, cum est aliquid suppositum impediēs aerē ne ascendat; cedit ad latera, quia rumpitur, & separātur partes: similiter ī aqua. At vacuum non posse cedere, inquit, cum non sit corpus: oportet ergo, quod alterū corpus, quod in vacuo est, ipsi penetretur, quod esset, sicut si cubus penetretur cum aqua, nec ei cederet, vt autē hoc fieri non potest, ita nec illud.

At vero cubus tantum habet magnitudinem.

Occurritur obiec. POsset quis dicere, quod cubus est corpus ligneum, aut ferreũ, aut alterius materiæ, iccirco aqua cedit illi. Hoc reijcit, nam aqua cedit ob quantitatem, ita, vt si qualitates oẽs ab ipso separarentur, & relinqueretur corp⁹ mathematicũ, tantam magnitudinem occuparet, sicut modo, cum aqua propter molem, & quantitatem illi cedat. Quod si tunc (inquit) in vacuo constitueretur, re vera nõ differret ab ipso. Quod est dicere, Si partem vacui sumemus talis figuræ, non differret ab ipso cubo sic sumpto; cum igitur hoc nõ penetretur cum corpore, nec vacuũ penetrabitur. Vide quomodo mathematicus locus deberetur, si existeret, de quo diximus in hoc lib. 1. quæst. 1.

Amplius autem manifestum. Tex. LXXVII.

13. *arg.* DEcimum tertium argumentum facit, quod subtiliter probat, non oportere constituere aliquas dimensiones præter ipsa corpora, siue illæ sint aliquando a corporibus separatæ, siue non: & argumentum est huiusmodi; Si cubus esset separatus a materia sensibili, & alicubi poneretur, non oporteret pro tali corpore dimensiones, & interuallum constituere, cum eiusdem rationis sit tale interuallum, & vacuum cum ipso cubo; ergo nec oportet ponere modo aliud spatium & vacuum, etiam si qualitates sensibiles habeat; nam quantitas de se impassibilis est, i. nullam dicit qualitatem sensibilem ex natura sua, quamuis eis sit coniuncta; non ergo oportet ponere præter ipsas quantitates corporũ sensibilium alias dimensiones distinctas, in quibus recipiantur.

Amplius oportet manifestum esse. Tex. LXXVIII.

14. *arg.* HIc textus apud nullum Græcum inuenitur, & a quibusdam prætermittitur, tamen a D. Tho. Alberto, & Auer. cæterisq́. Latinis exponitur; & est conueniens præcedentibus, vt sit vltimum argumentum. Si tale vacuum, & spatium esset, aliquo sensu distingueretur: nullo tamen sensu id distinguitur: non ergo est. Quia autem posset dici quod propter similitudinem cum spatio, & quantitate corporum sensibilium nõ appatet distinctũ; Hoc reijcit: nam etiam si unus sensus non discernat, alio discerni posset, vt si pisces essent ferrei, i. cærulei eiusdem coloris cũ aqua, & visus discernere non posset, tactus tamen distingueret. Hoc autem non fit in illo spatio: & si re vera esset, sensu perciperetur, quantitas enim sensibilis est.

An sit uacuum. Quæst. X.

1. *arg.* Væstio hæc, cum tam fuse ab Arist. sit disputata, q̃ sit vacuũ breuiter est eximanda propter aliquot tantum argumenta, quæ fieri solent. Nam uidetur esse vacuum. Primo, cum mundus finitus sit, videtur extra cęlum distantiam esse præsertim secundum nos qui tenemus, posse Deum alios extra hũc mundum producere, est ergo illa distantia absque ullo corpore; unde oportet ua cuum esse.

2 Secundo, si folles sumantur undique complicati, & orificium follium imponatur uasi optime occluso undique, ut nõ possit ingredi aer, & latera follium eleuarentur: tunc vel intra folles oportebit esse vacuum, quia non esset, vnde aer ingrederetur, uel si aer uasis intraret in folles, oportebit uas relinqui uacuum, quia non esset, qua aer in vas ingrederetur.

3 Præterea tertio. Sumatur vas fortissimum plenum aqua calida, & sit optime conclusum, tunc applicetur frigidissima, vel congelabitur aqua, vel non. Si non, uidetur absurdum, cum agens naturale suã actio-

actionem faciat necessario. Si sic, tunc aqua minorem occupabit locum, propter considerationem, & manebit reliqua pars uasis uacua.

4 Quarto, Sumantur duo lapides plani, & unus sit alteri suppositus; tunc ex æquo superior eleuetur, cum aer non possit in totum illud spatium, quo lapis occupabat, intrare ita cito; dabitur per aliquod tempus uacuum. Multa sunt alia argumenta huiusmodi.

1. No. uacuum dicitur dupliciter. Respondetur, tamen notando primo, quod vacuum dupliciter sumitur. Vno modo pro dimensione illa separata a corpore, in qua actu nullum sit corpus. Alio modo, pro spatio cum priuatione cuiusque tam accidentis, quam substantiæ, quale esset, si Deus auferret aerem, & reliqua quæ sunt inter cœlum, & terram, his extremis relictis. Et quamuis vtrumque uacuum sit de potentia absoluta Dei, tamen loquendo physice.

1. Concl. Sit prima conclusio, quod vacuum illud pro dimensione, nec est, nec esse potest, quia (vt diximus) non est concessum naturali potentiæ, vt sit accidens sine subiecto cui inhæreat: & vlterius, cum hoc oportebit penetrationem corporum, admittere.

2. Concl. Sit secunda conclusio, quod vacuum etiam corpore priuatum, id est, spatium, quod nullum habeat corpus, non est, nec esse potest, per naturalem experientiam, sed omnia spatia necessario occupata sunt corpore.

Probatur conclusio multis experientijs. Hoc quippe multis experiētijs conuincitur, quibus experimur res naturales contra motus proprios ferri, ne detur vacuū. Grauia enim ascendunt, & sistunt super aerem, vt apparet de aqua in fistulis absorpto aere, & de aqua pendēte in clepsydra, & in alijs multis ex quibus est argumentum validum, si vacuum esset, tūc maxime esset, cum res naturales coguntur contra suos motus naturales tendere: sed tunc nō est, vt experientia monstrat: ergo nunquā. hinc videmus concursum aeris fortissimū in bombardis, ne detur vacuum, & ingentia pondera leuari minimo instrumento eadem causa.

Dubit. responsio quorundam. Dices, quare vacuum semper natura abominatur, ita vt nec minimo tempore dari possit? Aliqui dicūt, quia & tunc esset superfluum: at in natura nihil est superfluum, nihil otiosum. Sed ista ratio non videtur conuincere: nam si illud tale vacuum nullo tempore perseueraret, vtique non esset concedendum: cum autem sit tēpore breuissimo, ac statim natura succurrat, non videtur propter hoc magnum inconueniens.

Secundum Aristotelem ratio est clara, quia non est interuallum aliquod, nisi ipsum corpus, quod est inter latera continē tis: vnde non possunt illa manere distantia, nisi sit corpus aliquod inter illa. *1. Resp. secundum Arist.*

At cum esse possit per diuinam potentiam tale interuallum, non solum per dimēsiones aliquas reales, sed etiam per priuationem, quamuis modo occupatum sit; tenemur dare aliam aliquam rationem. Existimo esse dicendum, contiguationem corporum omnium inter se esse maximā naturæ dispositionem, ita vt sicut continua pars alteram sibi continuam suo motu trahit, ita contiguum trahit sibi contiguum, cum aliud corpus succedere non potest. Atque hæc corporum contiguitas est secundum naturam vniuersi, & a virtute causarum vniuersalium dependēs, in inferiora hæc deriuata, ut inde virtus eorum per hæc media gubernetur, fiatq; ille uirtutis contactus causarum superiorum per media corpora, nam si uacuum esset inter medium, interciperetur illa uirtus in ipso uacuo contactus uirtualis causarum superiorum. Nec ego aliam possum inuenire rationem. *3. Respōs. authoris.*

Nota. Ex quo fit, quòd isti motus, & effectus, qui ad uitandum uacuum eueniunt, non sunt censendi uiolenti, ut quod grauia ascendant, leuia descendant, & similia. Hęc enim, quamuis uideantur non esse secundum appetitum particularem ipsarum rerum, sunt secundum ordinationem orbis uniuersi, & magis est naturale id, quod ratione totius, quam quod ratione partis eueniat.

Ad 1. Ad argumentum primum respondetur quod etiam si sit extra cœlum illa imaginatiua distantia, nō tamen dicitur uacuū, quia naturaliter nullum corpus ibi potest esse, verum a Theologis vocatur inane.

Ad 2. Ad secundum dicendum, quod illo casu non eleuarētur latera follium: quod si multa adhiberetur uis, rumperētur absq; dubio,

dubio, quod si rumpi nō possent, non possent separari.

Ad 3. Ad tertium admitto quod aqua infrigidaretur, & congelaretur: hoc tamen non potest esse sine vaporum subtiliorum exhalatione, qui replerent locum relictum ab aqua

Ad 4. Ad aliud respondeo, quod in illo casu vnus lapis traheret alium, quod si parum oblique eleuaretur vnus, vt posset aer subintrare, tunc non esset difficultas.

Aliqui dicunt ex Arist. 2. de ani. tex. 113. quod duo corpora dura non possunt perfecte coniungi, quin mediet aer, vel aqua: & ita multi credunt. Sed parum hoc refert ad propositum. existimo tamen cum Philop. ibidem, quod si perfecte plana essent, coniungi possent: communiter tamen nō sunt perfecte plana, & ideo illud asserit Aristotel.

Quod igitur non sit separatum vacuum. Tex. LXXIX.

Arg. sumptū ex raro, & denso, quo q̄ dē probabant dari uacuum. POstquam uacuum separatum nullū esse probauit, quoddam argumentū proponit, qui vacuum probār, eo quia rarum, & densum sunt. Dicebant. n. Si uacuum non esset, non contingeret condensari quicquam, quia aliter nō fit dēsatio, quam per uacuum: at impossibile est non esse condensationem, nam sequeretur unum ex his inconuenientibus.

1 Aut quod nō esset motus localis. Quo modo enim corpus transiret per corpus, nisi esset densatio aliqua?

2 Aut si motus est sine densatione, mundus fluctuabit, hoc est, corpus mobile mouebit unam partem spatij in locum ulteriorem, & illa aliam, & illa aliam iterum, donec totus mundus moueatur, & egrediatur suos limites: & item per quietem regrediatur, sicut mare fluctuat undarum motu.

3 Quod si hoc non est, sequeretur aliud inconueniens, quod si modo aliquod corpus crescit, ut cum ex aqua fit aer, alibi opus fit, ut aliud opus decrescat, puta, tantum aeris fiat aqua, ne totus mundus fluctuet. Quod si ista non contingere possunt, oportet dare vacuum intra corpora, ratione cuius condensentur, & ita dicebat Xuthus Philos. non enim condensationem aliter, quam per vacuum fieri putabat.

Si igitur rarum dicunt. Tex. LXXX.

IMpugnat modo hanc sententiam, quę vacuum intra corpus ipsum ponit, & distinguit, dicens; Aut isti ponunt multa vacua separata, aut vacuum non separabile. Si separata: iam impugnatum est non esse vacuum separatum. Si vero non separabile, minus male dicunt. *Disputat Aris. contra sic ponentes uacuum.*

Quid autem per hæc duo vacua intelligat. Simp. exponit, dicens, q' per vacuum separatum intelligit, quod intra corpus sit aliquod vnum vacuum continuum magnum, ratione cuius densatio fiat; per vacuum vero nō separatum intelligit, quod sint multæ particulæ vacui dispersæ per totum corpus; & tunc est sensus. Cum dicūt vacuum esse propter rarum, vel ponunt vnum vacuum in vno corpore, vel multas particulas vacui. *Ng. quid sit uacuū separatū, & non separatū secundum Simpl.*

Hęc expositio non mihi placet, quia si hoc esset vacuum non separatum, cur dicit Arist. hoc esse minus impossibile, cum vtrumque æque sit impossibile? *Reijcitur.*

S. Th. aliter exponit, per uacuum separatum intelligit vacuum sine vllo corpore; per non separatum, vacuum coniunctum cum corpore, & hoc merito dicitur min^9 impossibile, sed vult vlterius S. Tho. quod rationes, quæ postea sequuntur, sint contra vacuum non separatum, quæ tamen re vera non uidentur correspondere. *Expos. D. Thom.*

Quare conuenio quidem cum S. Th. in declaratione vtriusq; vacui. Sed dicendum vlterius, quod inconuenientia, quæ postea infert Arist. sunt contra primum vacuum separatum, nam ad condensationem non videtur sufficere vacuum separatum, ob id Arist ipsum dimittit.

Dicit ergo Arist. quod ad rarum ponebant isti uel multa uacua separata, id est, inter corpora multos poros inanes, uel ponebant non separata uacua, id est, poros refertos aliquo corpore, quod minus est impossibile, dicit iam probatum esse, non esse vacuum separatum, cum probatū fuit non esse locum habentē spatium aliquod

de

de se distinctum a locatis nisi solam superficiem continentem.

Si uero non separabile. Tex. LXXXI.

Quatuor inconuenientia, quae tale uacuum consequuntur.

HOc est alterum membrum diuisionis quam textu praecedenti exposuimus, & statim ponit inconuenientia quatuor, quae sequuntur ex eo, quod in raro vacuum ponunt, nec aliter rarum esse posse, quam per vacua illa separata, & inania intra corpus.

1 Primum, quod vacuum non esset, nisi propter motum sursum tantum: quia, cum rarum sit leue, & hoc sursum mouetur, uacuum non erit causa motus omnis localis, nisi tantum sursum.

2 Secundum, quod vacuum nõ esset causa motus tanquã id, in quo mobile existit sed tãquam id, quod fert mobile, sicut aer inclusus in utrem fert id, quod ei coniungitur, ita uacuum fert mobile. Hoc autem modo uacuum non potest esse causa motus: nam nullo modo potest ferre ipsum corpus, cum nullus sit locus uacui, nec uacuum ferat, nisi ad uacuum, & tunc non ferret, cum sit illud ipsum etiam uacuum, nec vtriusque sit discrimen.

Amplius autem quomodo in graui. Tex. LXXXII.

3 TErtium ponit inconueniens. Nam grauis nulla erit causa, qua feratur: densum enim est, nec uacuum intra se habet.

4 Quartum inconueniens. Si uacuum est causa motus, quo magis aliquid fuerit uacuum, uelocius feretur, uacuum ergo ipsum uelocissime feretur; at uacuum impossibile est moueri, & ita non poterit cõparari uelocitas ipsius, quia esset in non tempore, sicut nec per uacuũ motus fieri potest, ut dictum est. Non enim comparantur motus uacui, & per uacuum cum motu pleni, & per plenum: ita oportebit in non tempore motus esse locales: quod impossibile est.

Quoniam autem vacuum quidẽ. Tex. LXXXIII.

CVm uacuũ esse negauerit, dicit, quod inconuenientia tria illata videntur sequi: nisi enim sit densitas, aut motus nõ erit, aut vniuersũ fluctuabit, aut fiet illa aequalis mutatio corporum. *Ad arg. de raro, et denso.*

Posset quis dicere, condensationem esse sine vacuo per expulsionem corporis subtilis inclusi intra corpus densandum, vt dictum est. Hoc reiicit, dicitq. non sufficere. Nam illud corpus expulsum sibi proximum mouebit, & hoc aliud, donec totus orbis fluctuet. *1. Obiect.* *Solutio.*

Dicet quis, potest esse motus absq; fluctuatione nempe si circulariter moueatur res, quia tunc non mutãt loca. Hoc etiam excludit, quia non semper res circulariter mouentur, sed aliquando sursum, aliquan do deorsum. *2. Obiect.* *Solutio.*

Aduertendum autem, quod Aristot. probat rationes has, & inconuenientia, quae sequuntur, nisi densatio sit, & rarefactio, tamen non probat opus esse vacuo ad condensationem, & rarectionem. *Nota.*

Nos autem dicimus ex suppositi. Tex. LXXXIIII.

SVam sententiã de rarefactione exponit, quae breuiter primo in hoc consistit, quod raritas, & densitas sunt duę contrariae qualitates, eductae de potentia materiae, sicut & aliae. Cum autem aliquid condensatur, aut rarefit, proprie non est, quia expellatur aliquid, aut ingrediatur aliquid, vel quod partes coniungantur inter se, vel separentur ratione vacui, sed quia educitur de potentia materiae talis qualitas, raritas, aut densitas, ita ut subiectum mutetur, sicut cum fit calidum, aut frigidum. *Sen. Arist. de rarefactione.*

Antiqui enim nullam partem rei in rarefactione, uel densatione mutari dicebat, sed solum magis appropinquari, aut remoueri inter se. Arist. vero nõ sic, sed cum rarefit, aut condensatur aliquid totũ mutatur, & partes mutatione accidentali recipien- *Nota.*

cipiendo qualitatem eductam de potentia materiæ; quod apparet, quia in raro quęlibet pars est rara, quod si rarum solum esset per partium separationem inter se, partes vtique manerent densæ, quod falsum est, vt apparet in his, quæ rara sunt, & maxime in elementis. Hoc autem posterius magis declarabitur.

Exp. tex. Literam perpende; repetit enim primo ex his, quæ dicta sunt in lib. 1. Physic. quatuor propositiones de materia.

1 Prima est. Vna est materia contrariorũ, id est, id quod recipit vnum contrarium, & alterum recipere potest. Et notandum, quod hic, vel de ipsa materia, vel de subiecto intelligi ista possunt; nam vt materia se habet ad formas ipsas substantiales, ita subiectum ad accidentia.

2 Secunda propositio est. Cum aliquid fit, non ex nihilo fit, sed ex potentia in actum educitur, ut aer fit ex eo, quod erat potentia aer, & actu calidum ex eo, quod erat potentia calidum.

3 Tertia. Materia non est absq. vllo contrariorum, id est absque vlla forma, siue hac, siue illa, tamen ratione, & natura distincta est, & separata à qualibet forma.

4 Quarta. Vna numero est materia contrariorum, id est, idem prorsus, quod ante erat album, modo est nigrum, nec est alia substantia. & cum ex aqua fit aer: eadem prorsus materia, quæ erat aqua, facta est aer, nec quicquam illius deperditum, aut de nouo acquisitum. Hæc quatuor principia supponit ad declarãdam rarefactionem, & condensationem, quę cuilibet Physico debent esse iam nota.

Est autem & corporis materia, & magni.

Eadẽ est materia, magni, & parui. Applicat principia. Cũ ergo materia sit eadem contrariorũ, & magnum, & paruum corpus contraria, & diuersa sint, eadem erit vtriusque materia, & subiectum. sicut igitur cum ex aqua fit aer, eadem prorsus manet materia, & id quod in ea erat in potentia, actu fit, ita & cum ex paruo magnum, & ex magno paruum fit, semper est eadem materia in potentia vtrumque.

Nota 1. Et notandum, quod ex magno fieri paruum, est densari: ex paruo magnum, rarefieri.

Nota 2. Notandum etiam, quod rarefactionem coniunxit cum mutatione aeris ex aqua, & densationem cum mutatione aquæ ex aere, vt intelligas, sicut in illis mutationibus quo ad substantiam manere semper eandem materiam, nec deperdi, nec de nouo adiungi, sed solum esse per eductionẽ de potentia in actum, ita esse in mutationibus quoad magnitudinem, & paruitatẽ, quę condensatio, & rarefactio sunt, nihil etiam in his de nouo subinterat, nec recedit, sed solum ex potentia in actum fit eductio, & ita fit in aliis densationibus, & rarefactionibus, quæ sunt absque generatione substantiæ ipsius.

Vt enim ex frigido fit calidum.

Exemplo explicat Arist. sen sen. suam. Vtitur duplici exemplo Arist. ad id explicandum. Alterũ est de calido, & magis calido. Cũ .n. aliquid ex potentia calido fit calidum, nil ab extrinseco aduenit, sed id, quod erat potentia, idem omnino fit actu. Vlterius, cum ex minus calido fit magis calidum, idem quod calidum erat, fit magis calidum, ita eadẽ materia, quæ erat rara, fit densa, & è contra, sui mutatione ex potentia in actum, & nõ quia partes recipiant inter se aliquod vacuum, vel eiciant.

Alterum exẽplum est. Si sumamus partem circunferentiæ circuli maioris, & faciamus ex ea circulum minorem, tunc id, quod ante erat curuum, fiet magis curuũ, non accepto alio curuo, sed totum, quod erat curuum, factum idem est magis curuum. Ita in magno, & paruo: raro, & denso idem. quod rarum ante erat, fit dẽsum, & quod erat densum, rarum, & nõ per vacui interpositionem partibus nõ mutatis, vt Philosophi antiqui volebant. Et nota exemplum de circulo, linea enim circuli se habet, quod non solum ipsa est curua, sed & quælibet ipsius pars, & similiter tota fit magis curua, & quælibet ipsius pars. Sic de raro, & denso.

Amplius

Amplius sicut circuli. Tex. LXXXV.

Repetitur idem exemplũ. IDem exemplũ de circulo repetit adeo vt aliqui textum hunc non esse Arist. putẽt, ac proinde ab aliis interpretib. prætermittitur, legitur tamen a Philopono, nec est omnino reijciendus, cum a D. Tho. etiam & aliis recipiatur. Dicit igitur quod linea curua dum magis curua fit, non aliud fit magis curuum, nisi quod erat curuum, & ignis est calidus, & albus totus, & non solum ipse, sed & partes. Ita de raritate.

Nota. Notãdum, quod albedo tribuitur igni, sicut alii colores elementis, non quia proprii colores sint, sed similitudine quadam vt dicitur lib. de colorib. Subiungit duas proprietates rarorum corporum, puta, leuitatem, & mollitiem: densorum vero grauitatem, & duritiem. In ferro autem, & plumbo has duas opposito se habere modo docet: nam plumbum est grauius, non tamen ita durum: ferrum autem durius, non tamen ita graue.

Cuius ratio est, quia plumbũ est admodum terrestre, & id, quod aqueum est, minus habet digestum, & concoctum, ac ea de causa minus resolutum, cum sit mollius, sed grauius est, sicut limus ante cóco ctionem, & carnes grauiores crudæ sunt. Ferrum autem habet aqueum concoctum idcirco durius est, & minus graue, quia magis resolutum.

Ex dictis igitur manifestum est. Tex. LXXXVI.

Epilogus disputationis de uacuo. COncludit, nec esse uacuũ separatum, idest, sine corpore: nec simpliciter, i. extra corpora, nec in rara, i. intra ipsa corpora, nec esse uacuum in potentia, idest, cum corporibus coniunctum, licet distinctum ratione ab illis, ut exponit Philopon. Nisi quis (inquit) utatur æquiuoce uocabulo uacui pro causa motus: tunc. n. graue & leue dicet uacua, quæ sunt causa motus lationis, durum autem, & molle sũt causa alterationis cuiusdam, puta, passionis, vel impassionis, nam molle cedit diuisioni, durum resistit, ob id hæ qualitates dicuntur potentiæ, uel impotentiæ, ut dictum est in prædicamentis. Quasi dicat, vacuum, qualiter explicatum est, nullum est, nisi quis vocabulo hoc aliquid aliud, quod sit, velit significare: & ob id concludit dictum esse quomodo sit vacuum, & quomodo non sit.

Quid sit condensatio, & rarefactio, & ex quibus causis, et quomodo fiant. Ex quo constabit, An sine vacuo esse possint. Quæst. XI.

TRia breuiter in hac difficultate præstabimus. Plenior si quidem tractatio de rarefactione, & condensatione nõ est præsentis speculationis. Primum quid rarefactio, quid condensatio sint. Secundo, quibus ex causis proueniant. Tertio, quomodo fiant. Ex quibus facile constabit esse posse sine vacuo illo Antiquorum.

Circa primũ, aduertendum, ꝙ condẽsatio non aliud est, q̃ motus q̃dam in dẽsitatẽ, sicut rarefactio motus in raritatẽ: cũ aũt raritas, & densitas qualitates quędam sint: fit vt rarefactio, & condẽsatio alterationes sint, nam alteratio motus est in qualitatẽ. *Quid sit condensatio, & rarefactio.*

Rarum autem dicitur id, quod parum materiæ sub multa continet quantitate, econtra densum, quod sub parua quantitate multum continet materiæ. Hoc autem apparet, cum ex stupa fit ignis; illa enim materia stupæ, quæ sub parua erat quantitate, postea sub magna ignis quantitate est, ac raritatem recipit. *Quid sit rarum & densum.*

Est autem aduertendum, duplicem esse rarefactionem, & condensationem, & propriam, & impropriam. Impropria est, quæ fit absque mutatione, & alteratione aliqua partium rei, sed solum per approximationem, vel partiũ separationẽ; sicut spongia, cum eiecta est aqua, vel aere, condensata dr: cum uero plena est aere, uel aqua rarefacta est: talis autem densatio, & rarefactio non fit absque corporis externi intermissione, vel expulsione, & hæc mixtis inest frequenter: elementa enim saltem ignis, & aer non habent hanc densationem *Duplex rarefactio & cõdensatio. Propria & impropria. Quid impropria.*

tionem, vel raritatem. Antiqui itaq; non cognoscebant, nisi hanc solum cum hoc discrimine, quod illi ponebant intra corpora vacuos poros: nos vero plenos subtiliore corpore, & sic diximus superius cinerem condensari.

Quid propria. Alia est condensatio, & rarefactio propria, & hæc, non fit corporis alterius expulsione, vel receptione, sed mutatione ipsius subiecti ex potentia in actum: vt sicut quod erat calidum, fit frigidum, non quia ab intrinseco quicquam recipiat, sed quia materia, quæ erat in potentia frigida, fit actu frigida, ita fit rara, & densa actu ex eo, quod erat in potentia, vt dicitur paulo post.

Tribus ex causis prouenire potest rarefactio & condensatio. Hæc igitur densatio vel rarefactio tribus ex causis prouenit. Prima est alteratio secundum calorem, & frigiditatem; calefactio enim rarefactionis est causa, frigefactio vero condensationis: non quod ipsa calefactio sit rarefactio, aut frigefactio cõdensatio. sunt enim alterationes diuersæ: sed quod ex illis istæ sequantur, ut ex causa.

1. Causa.

Variæ huius causæ experientiæ. Sunt autẽ huius primæ causæ aliquot experientiæ. Primo, videmus igni appositas castaneas, & oua, & glãdes magno impetu rumpi, & proiici, quod nõ fit, nisi q̃a cum ista ventosa sint, ipsorum aer intus inclusus a calore rarefit, ac rarefactus maiorem petit locum, quem extra quærit.

2 Præterea experimur aquam frigidam minorem partem ollæ occupare, calefactã vero ollam excedere.

3 Similiter, vtres, & pilæ plenę aere, si parum igni apponantur, optime comprimũtur, & accidẽti maxime resistunt, quia aer rarefactus latera continentis fortiter occupat, ac extendit.

4 Similiter: si olla optime calefacta interius, postea vertatur, ita, ut os deorsum aquæ superficie occludatur, ascendit aqua, quia aer illic inclusus, rarefactus calore præcedenti, totam illam occupabat, postea aquæ frigiditate densatus minorem occupat locum, ac partem ollę deserit prope os, quod proximum est aquæ: hunc autem locum aqua ascendens occupat. Sunt etiam aliæ passim experientiæ, quibus solam calefactionem, & frigefactionem rarefactionis, & condensationis causam esse percipitur.

Altera causa est generatio. Cum enim inferiora elementa ex superioribus fiunt, vt ex igne aer: ex aere aqua, ex aqua terra, condensatio est: cum vero è contra ex inferioribus superiora, rarefactio est: & hoc satis est experientia compertum. Videmus enim fumum ex ligno procedentem, & vaporem aquæ multo maiorem locum occupare. *2. Causa.*

Experientia 2. causæ.

In hac generatione interuenit etiã alteratio secundum calorem, & frigiditatem, sed quia talis alteratio est coniuncta cum generatione substantiæ, dicimus, & attribuimus generationi causam rarefactionis & densationis ad differentiam primi modi, quo sola alteratio sine generatione substantiæ causa est rarefactionis, & densationis, & quia post generationem ex nisi ipsius formæ solet magis vel minus densari materia, vel rarefieri. *Nota.*

Tertia causa est motus localis. Hic enim densationem facit; ex nimia enim partium compressione fit aliquando densatio, & sic aer ex ventorum motu condẽsatur, quo cessante rarefit. Hæ igitur sunt causæ, quibus condensatio, & rarefactio proueniunt. 3

De modo q̃uo fiant rarefactio & cõdensatio. At circa modũ, quo fiant, aduerte mentem Aristo. esse hanc, quæ tibi sufficiet pro præsenti. Quod densatio, & rarefactio fiunt, quia sicut materia fit calida, vel frigida, non recepto aliquod extrinseco, sed quia erat potentia calida, & frigida: ita materia est in potentia, ad maiorẽ vel minorem quantitatem, & cum maior fit, vel minor, proprie ex eo fit, quia erat potẽtia, non quia ei aliquid intromittatur, & inde est rara, & densa.

Nota. Est autem considerandum, quod sicut ex materia educitur calor, qui tamen non erat in ea actu, nisi tantum potentia: ita educitur maior quantitas, vel minor quãtitas, vbi non erat nisi potẽtia: vt enim de nouo calor in eadem materia, ita de nouo maior, vel minor quantitas producitur. Raritas autem, & densitas qualitates sunt admodum cum quantitate coniunctæ ita, vt ipsam sequantur.

Vnde quantum ego existimo, (imo ita est secundum Aristotelem) non fit mutatio secundum raritatem, vel densitatem, quin aliquid quantitatis deperdatur, vel acquiratur de nouo: loquor autem

autem de propria condensatione, & rarefactione.

Secundum tamen Auerroem, qui tenet materiam semper habere coniūctam quantitatem sibi, vt nunquam de nouo acquiratur vel deperdatur, nec tota, nec vlla quantitatis pars, dicetur, quod in condensatione, vel rarefactione non deperditur quicquam quantitatis, aut acquiritur, sed aliter, & aliter se habet: & probabile hoc est.

At nos, qui quantitatem nō in sola materia, sed in composito constituimus, ac ipsam perdi, & acquiri dicimus, non reputamus inconueniens dicere, quod sicut in remissione caloris, & intēsione aliquid caloris deperditur, vel recipitur, vt probabimus postea: ita in ista rarefactione, & condensatione circa quantitatem. Imo cū ex generatione proueniunt, sicut cum ex aqua aer, vel econtra fit, probabiliter etiā dicitur, quòd tunc tota quātitas mutatur, & noua acquiritur sub eadē manente materia. Re enim corrupta, vt probabilis ait opinio, omnia ipsius accidentia corrumpuntur. de hoc tamē alibi latius dicemus. Satis sit de quæstione hac. Alius etenim est eius proprius disputandi locus. Ex dictis liquet ad rarefactionem vel condensationem non esse necessarium vacuum vt antiqui Philosophi putabant, sed sine vacuo fieri posse.

An formę intendantur additione partium gradualium. Quæst. XII.

Sensus q. 1. Nota quid sit intensio.

HÆc quæstio circa tex. 84. mouetur, vbi Aristoteles docet magis calidum fieri ex minus calido non adueniente calido, nouo. Pro sensu autē quæstionis aduerte, quod intensio non aliud est, quam motus, quo vna forma fit perfectior in eadem parte subiecti: vt cum albedo, quæ in manu erat, fit perfectior, vt secundum eam manus magis, & magis dicatur alba.

Qualitas dupl. iter potest augeri.

Dixi autem, in eadem parte: nā aliqua qualitas dupliciter potest augeri. Vno modo secundum quod plures partes subiecti informat, vt cum calor crescit, & dilatatur per aliquod continuum successiue calefaciēdo plures subiecti partes: & talis dicitur extensio formæ. Altero modo augetur in eadem parte subiecti acquirendo maiorē, & maiorem vim; vt cum calor in manu existens fit maior, & maior, & tale augmentum intensio dicitur: oppositum vero decrementum remissio.

Differunt ergo intensio, & remissio formæ ab extensione, & diminutione eiusdē: hæc enim sumuntur secundum plures, vel pauciores partes quantitatis subiecti, illa vero secundum perfectionem maiorem, vel minorem in eadem parte subiecti; potestque esse, vt simul fiat intensio, & extensio, imo intensio, & diminutio. *Not. quō differunt intēsio, & extensio.*

Semper tamen obseruandum est, hos esse valde diuersos motus. In præsenti autem loquimur de intensione, & remissione, & petimus, An cum intenditur calor, noua aliqua caloris particula producatur supra calorem præexistentem: in remissione vero corrumpatur: an non sic, sed semper eadem qualitas fit absque acquisitione, vel deperditione alicuius partis qualitatis. *Explicatur magis sensus q.*

In hac difficultate sunt quatuor sententiæ principales. Prima est Burlei, quam sequitur Duran. 1. sentent. distinctione decimaseptima, quæstione octaua. & Gofredus, vt recitat Sanctus Thomas. 1. senten. distinctione decimaseptima, quæstione secunda, artic. secundo Dicunt isti in intēsione calorem præcedentem corrumpi, & nouum generari, & produci; similiter de aliis qualitatibus, vt cum ex paruo calore fit maior, & intensior, calor ille remissus corrumpitur, & nouus intensior producitur: similiter in remissione corrumpitur intensior & producitur remissior. *1. Sentēt.*

Huius sententiæ præcipua ratio est. Intensio, & remissio sunt motus: ergo ex cōtrario in contrarium tendunt terminum: sed termini contrarij simul esse non possunt: ergo calor, qui erat remissus, & calor qui erat intensus, cum sint termini motus, simul non sunt, sed vnus corrumpitur altero accedente. *Rō huius sententiæ.*

Exemplum ponit Duran. sicut in motu locali semper sunt loca diuersa, & *Exēplum Dur.*

 vnus

vnus corrumpitur, altero succedente; ita in formis, secundum quas est intensio, & remissio.

2 *Aegy. & Gregor.* Altera sententia est Aegyd. li. 1. q. 14. & Gregor. 1. Sentent. distinct. 17. quæstio. 4. artic. 1. Hi in forma accidentali considerant duo. Alterum essentiam ipsius formæ; alterum existentiam, pura, ipsam actualem inhærentiam in subiecto, vt albedinis essentia est ipsius natura, & substantia; inhærentia verò in subiecto ipsius est existẽtia, ita in aliis qualitatibus.

Dicunt ergo, quod intensio, & remissio non fit per additionem, vel ablationem aliquam in essentia qualitatis, & formæ, sed eadem prorsus est qualitas intensa, quæ erat remissa absque acquisitione, vel deperditione: intensio autem, & remissio tantum fit secundum existentiam, & inhærentiam, hæc enim suscipit magis & minus.

1. Ratio. Probant ex 8. Metha. tex. 10. vbi dicitur quod essentiæ formarum consistunt in indiuisibili, vt vna non sit maior, & minor, vt ternarius vnus non est altero maior, aut minor. Si igitur hoc ita est, non potest esse additio, vel ablatio in essentia.

2 Præterea, quia natura rei est in certo gradu naturæ, non ergo suscipit magis, & minus: hæc enim incertitudinem faciunt.

3 Tertia sententia est Scoti 1. Sent. distin. 17. q. 3. quam sequuntur Nominales, puta qualitates intendi additione nouæ qualitatis, vt calor intensior fit quia nouus calor producitur, & cum calore præcedenti coniungitur, & vnitur in eadem subiecti parte. Vnde differt a Burleo, quod Burle. dicit priorem qualitatem non manere. Scot. verò, quod manet cum sequẽti, & fit vnus calor intensus: in remissione verò perditur aliquid caloris, & residuum manet, donec fiat totius deperditio.

2. Ratio. Hæc sententia probatur primo. Ita se habet augmentum intelligibile, sicut sensibile: sed sensibile fit partium additione, ergo intelligibile. Vocat augmentum sensibile, quod fit in extensione, vt cum aqua additur aquæ, & cum calor extenditur per subiecti partes: constat autẽ hoc fieri, productione nouarum partium. Vocat augmentum intelligibile, quod fit in eadem parte secundum intensionem.

Et argumentum est, quod sicut cum extenditur calor nouus, & nouus calor producitur, in diuersis tamen subiecti partibus: ita etiam cum intenditur, producetur vtique nouus, & nouus calor in eadem tamen parte.

Secundò. Motus realis terminum habet realem ad quem, distinctum a termino a quo: ergo calor, qui intensione acquiritur, non est idem calor, qui præcessit, sed pars de nouo producta: ita erit in remissione. 2

Tertiò non fit transitus de contradictorio in contradictorium sine acquisitione alicuius realis, vel deperditione: sed cum calor intenditur, vel remittitur, subiectũ ex non intenso fit intensum, & ex non remisso remissum: ergo in remissione, vel intensione noua qualitas acquiritur, vel deperditur. 3

Quarta sententia est S. Tho. prima secundæ. q. 51. art. 1. ad 2. & secunda secundæ. q. 24. ar. 5. quem sequuntur plerique viri docti in 8. Meth. Dicit, quod cum qualitas remittitur, aut intenditur, nihil de nouo acquiritur, nihil de nouo deperditur, sed eadem omnino manet intensa, & remissa: solũ intensio consistit in hoc, quod magis est radicata in subiecto, remissio verò quod minus est radicata. Esse autem radicatam magis, vel minus, non est aliud, quã quod magis sit educta, vel minus, ex potentia in actum. 4 *Explicat. sent. eius dem.*

Vnde radicem intensionis, vel remissionis ponunt in indifferentia formæ, secundum quam magis, vel minus potest educi de potentia subiecti. *Ns. 1 quo sit posita radix intensionis, & remissionis, & de duplici indifferentia form.*

Sunt enim aliquæ formæ accidentales indifferentes, ut non magis vni, quam alteri insint subiecto, vt albedo indifferens est, vt niui, uel cigno, vel alteri insit, & hæc indifferentia accidens facit commune.

Sunt etiam aliquæ indifferentes, ut a subiecto abesse, uel adesse possint, & hæc indifferentia facit qualitates separabiles. 1

Sunt tandem aliquæ indifferentes, ut plus minusve perfectę a subiectis participari possint, & hęc indifferentia ipsas facit insensibiles, remissibiles. 2

Hæc autem indifferẽtia aliquando prouenit ex diuersa natura subiectorum: ut calor ignis est intensior, aeris remissior, quia natura ignis talem petit calorem, aeris uerò talem. 3

Aliquando

Aliquando prouenit ex diuersa dispositione eiusdem subiecti, vt mel dum magis, ac magis comprimitur, fit albius, quia deperdit humidum, & magis disponitur ad calorem.

repetitur sentēt. D. Tho. Hæc est sententia D. Tho. fideliter exposita, in qua dicitur intensionem, vel remissionem fieri per maiorem, vel minorem in subiecto radicationem, siue id sit propter naturā subiecti, siue propter maiorem, vel minorem dispositionem.

1. Rō pro D. Thom. Probatur primo, Si intensio fieret additione gradus ad gradum, quæro, cum illi gradus vnam faciant formam, vel illud vnum erit compositione, vel continuatione, vel subiecto. Non compositione: quia in accidente non est compositio, nisi generis, & differentiæ, aut actus, & potentiæ, quales non sunt illæ, quæ ex diuersis gradibus sunt, præsertim cū sint eiusdem rationis, & neuter se habeat, vt determinās, aut vt determinatum. Nec erunt vnū continuatione, cum illa graduum vnio nō sit secundum quantitatis partes; intensio.n. in vnica fit parte. Nec erunt vnum subiecto, quia quæ sic sunt vnum, sunt distincta specie, vt albedo, & dulcedo in lacte. cum ergo non possint vnam formam facere, non sic erit intensio.

Secūdo. Ille gradus de nouo productus vel est eiusdem speciei, vel diuersæ. Nō diuersæ, nam duo gradus caloris non differunt specie: si ergo sunt eiusdē speciei, differunt numero: at duo accidentia numero tantum differentia in eodem subiecto adæquate esse nequeunt, cum numeralis accidentium distinctio a subiectis sumatur: nō ergo sic intensio fieri potest.

Tertio. Stat formam indiuisibilem magis, & minus suscipere: ergo non fit per additionem, vel ablationem. Antecedens probatur. Visio est indiuisibilis operatio, & intellectio, & stat has intendi, & remitti, dum obiectum magis, vel minus cōprehenditur: non igitur illo modo intensio, & remissio fiunt. Hæ fuere de intensione opiniones.

1. Fund. explicat terminorū ad qq. Pro huius quæstionis determinatione quorundam terminorū explicatio est maxime aduertenda, quę apud Philosophos in hac materia solent occurrere præsertim apud calculatorem Suyser. Termini autem sunt hi, gradus formę, pars gradualis, non gradus, latitudo formę.

Quid sit gradus formæ. Gradus formæ est illud minimum formæ quoad intensionem, quod potest actu per se manere in aliquo subiecto: sicut uocamus minimum in extensione, quod per se potest existere ab aliis partibus separatum: ita vocamus in intensione, vel remissione gradum, quo remissior non potest per se actu in subiecto esse.

Quid sit pars gradualis. Pars verò gradualis formæ est, quicquid formæ quod non potest ob eius remissionem actu per se esse; sicut in extensione quantitatis, sunt particulæ ita minimæ, vt non possint esse per se, nisi cum aliis cōtinuæ: ita in forma intensa sunt caloris particulæ ita remissæ, vt non sint vnquam per se: & has vocamus partes graduales. Vnde in vno gradu sunt plures graduales partes, quia est diuisibilis in infinitum in potentia.

Not. duplices partes in qualitate. Et vt facilius intelligas, debes imaginari in calore, vel in alia qualitate intensibili duas magnitudines. Altera est, secundum quam plures subiecti partes informat, & hęc intensionis magnitudo dicitur, & quę ei externa est, a subiecto proueniens. Altera est, secundum quam in seipsa fortior est, vel debilior: maior, aut minor. Dicimus enim plus albedinis inesse lacti, quā saccharo: & talis magnitudo dicitur intensionis, cuius partes quæ actu possunt existere per se in subiecto: gradus dicuntur; quæ vero non possunt per se existere, nisi cum aliis coniunctæ, quæ inexistentes dicuntur, & in potentia, graduales vocamus.

Quid sit non gradus formæ. Non gradus formæ dicitur illud, quod non est forma, sed est in potētia proxima, ut forma, ita vt sit verum in eo dicere, tūc non esse formam, sed immediate post illud erit forma: vt non gradus caloris est, quod sic est calori proximum, ut immediate post illud calor fit.

Latitudo autem formę est quantitas extensionis formæ simul cum quantitate intensionis. Vt si sit aliqua forma in aliquo subiecto intensa, & extensa, tota illa ipsius extensio cum intensione formæ latitudo dicitur.

Et ne decipiaris existimans solam magnitudinem intensionis dici latitudinem; sed vtranque simul, & de latitudine hac scripserunt aliqui multa.

Aduer-

2. *Vide. duplex latitudo formarū vniformis, & difformis*

Aduertendum secundo, quod latitudo ista formarum est duplex: quædam vniformis, quædam difformis. Vniformis est, cum sic est forma extensa per aliquā quātitatem, vt in singulis ipsius partibus, sit æqualiter intensa: vt si demus particulam ignis, latitudo huius caloris est vniformis, quia in omnibus partibus illius calor est æque intensus.

Difformis vero est, cum sic est extensa forma, vt non sit in omnibus illius quantitatis partibus æqualiter intensa, vt si demus lignum calidum, cuius partes quædam sint alijs calidiores.

Duplex latitudo difformis.

Latitudo difformis subdiuiditur in vniformiter difformem, & difformiter difformem. Vniformiter difformis est, cum etiam si forma sit inæqualiter intensa per omnes partes quantitatis, tamen excessus, quibus vnus gradus excedit alium, sunt æquales. Verbi gratia sit lignum habens decem particulas, in prima calor sit, vt vnum; in secunda, vt duo; in quarta, vt quatuor, & sic consequenter est difformis tota latitudo, cum sit intensio inæqualis. Sed vniformiter, quia excessus partium inter se sunt æquales: nam in tāto excessu duo excedunt unum, quanto duo tria, & tria quatuor, & quatuor quinque. Difformiter vero difformis esset, si excessus essent inæquales: vt si in vna esset, vt vnum: in secunda, vt tria: in tertia vt sex, in alia, vt octo, & sic consequenter.

Latitudo difformiter difformis adhuc duplex.

Latitudo difformiter difformis iterum subdiuiditur in vniformiter difformiter difformem, & difformiter difformiter difformem. Dicitur vniformiter difformiter difformis ea, in qua quamuis sint partes inæqualiter intensæ, & quamuis excessus sint inæquales, tamen proportione excessus sunt æquales ita, vt in eadem proportione excedat vna aliam, in qua altera alteram: vt si prima pars sit, vt vnū, altera, vt duo, tertia, vt quatuor, quarta, vt octo, & sic consequenter. Talis latitudo difformis dicitur propter inæqualitatem intensionis, sed difformiter quia excessus sunt inæquales & vniformiter, quia seruant eandem proportionem. At si eadem proportio non seruatur, nunc latitudo prorsus esset difformiter difformiter difformis. Hæc sunt valde obseruanda pro intelligentia multorum, quæ in physica occurrunt.

Pro determinatione igitur quæst. propositæ, sunt aliquot proponendæ conclusiones, quarum prima sit. In intensione nō corrumpitur qualitas remissa, nec intensa in remissione, vt dicebat Burlæ. *1. Concl. contra Burleū.*

1 Hæc conclusio probatur primo. Quod corrumpitur, si accidens est, aut corrumpitur a contrario, sicut calor a frigiditate, aut defectu cōseruantis, vt lumen in aere, extincta lucerna: aut ad corruptionem subiecti, nam destructo subiecto destruūtur ipsius accidentia: sed illa qualitas remissa non corrumpitur a contrario, quia intensa qualitas, & remissa non sunt contraria, cum sint eiusdem speciei: nec corrūpitur ex defectu conseruantis, nam adhuc manet ipsum agens intendens: nec ad corruptionem subiecti, cum semper subiectum in tota intensione moueat. Non ergo corrumpitur, si enim corrumperetur ab aliquo, ex his vtique corrumperetur.

2 Præterea secundo, Si remissior qualitas corrumperetur in intensione, & intensior produceretur, sequeretur, quod in instanti per primum sui esse, qualitas tota fieret, & non successiue. Patet. In quocunq; instanti est verum dicere, dum intensio fit, nunc est qualitas intensa, & ante non fuit talis: peto, an tota illa in alio instanti sit producta, an pars ante illud fuerit. Hoc dici non potest: nam ante hoc instās erat remissa, & ita debuit corrumpi. si ergo tota illa in instanti producta est, iam tota qualitas per primum sui esse incipit, nec successiue facta est, quod est contra Aristot. vt dicetur inferius.

3 Præterea tertio: Si in remissione corrumpitur intensior qualitas, & producitur remissior, sequeretur, quod contrarium per se produceret contrarium. Patet. Demus, quod sit calor, vt sex, & incipiat remitti a frigido: tunc frigidum destruet totum illum calorem, & produceret remissiorem, vt fatetur, ergo frigidum producit calidum. Vlterius si statim totum illum calorem destruxit: ad quid alium produxit, cum etiam corrumpere illum debeat? profecto hæc opinio indigna uidetur Philosopho.

Nec argumentū ipsius quicquam concludit, nam calorem remissum, & intensum *Argum. Bur. soluitur.*

sum

sum dupliciter cōsiderare possumus. Vno modo formaliter: vt intensus, & remissus est: & sic opponuntur: & sunt termini intensionis, & remissionis, & cum remissus est, intensus non est, & è contra. Altero modo, materialiter consideratur pro ipso calore, & sic non opponuntur, nec corrū puntur: Quod est dicere, calor, qui erat remissus, manet in intensione, sed non manet remissus: sed manet pars caloris, qui erat intensus, sed non manet intensus: sicut cum quantitas minor fit maior, & è contra, quantitates manent, sed quod fit maior, vel minor non manet, & ita soluitur argumentum ipsorum.

2. Conclu. cōtra Aegid. Secunda conclusio. Intensio, vel remissio non fit tantum secūdum existentiam, vt imaginatur Aegid.

1. Ratio. Ista conclusio probatur. Primo, quia cum existentia dependeat immediate ab essentia, non potest intelligi, quomodo si ipsa essentia consistat in indiuisibili, non consistat etiam existentia. Præterea, quia
2 adhuc ipsa existentia est quædam entitas & natura: debet ergo in indiuisibili consistere.

3 Vlterius, quia petimus, an per radicationem, vel additionem suscipiat ista existentia magis, vel minus: remanet enim eadē difficultas.

4 Præterea, quia supponit opinio distingui realiter essentiam, & existentiam, cuius oppositum postea nos ostendemus.

3. Conclu. Tertia conclusio. Non fit intensio aut remissio per maiorem, vel minorem in subiecto radicationem tantum. hæc sine dubio facilius intelligitur, quam opposita opinio. Quis enim intelligit radicari magis, vel minus aliquid in subiecto nullo prorsus acquisito, aut deperdito? fit quidē ista radicatio, sed per hoc, quod plures, vel pauciores qualitatis gradus sunt. Et ita consentio cum D. Thoma, in intensione fieri maiorem radicationē, sed tamen hāc fieri per additionem gradus alicuius de nouo producti.

Nota. Nec (ut existimo) huius oppositum noluit S. Tho quamuis multi ipsius discipuli id putent, contra quos probatur conclusio præter argumēta Scoti, quæ sunt optima, superius posita. Primo ex Aristote. hoc tex.

1. Ratio. 84. qui dicit, Sicut ex non calido fit calidum, ita ex minus calido magis calidum: tam enim calidum, quam magis calidum ex potentia educuntur, sic ergo argumentor ex hoc. Cum magis calidum fit, calor qui erat potentia, educitur in actum, ergo producitur. Fit ergo intensio per productionem noui caloris, sicut remissio per deperditionem.

Præterea. Cum fit aliquid magis calidū, vere mutatur per mutationem, quæ non erat ante: ergo acquisiuit aliquid, quod ante non erat. 2

Præterea magis radicari, vel est, quod difficilius remoueatur a subiecto, vel qualitas plures subiecti partes informet, uelècontra, quod plures gradus qualitatis, & partes sint in singulis partib subiecti. Non primum, quia sunt qualitates intensissimæ, facile tamen mobiles, ut febris ephimera, & rubores ex verecundia. Non secundum, quia illud est extendi, non intē di, erit ergo tertium. 3

Quarta conclusio. Intensio, uel remissio fiunt per acquisitionem, vel deperditionē partium gradualium qualitatis circa eandem subiecti partem manentib. semper remissis gradib. cum aliis in intensione, & similiter in remissione, manentibus illarū partium gradibus, quæ erant intensæ, aliquib. eorum partibus deperditis, & in hoc consentio cum Scoto. 4. Conclu. q̄uo fiant intēsio, & remissio.

Notanda tamen hic duo. Alterum est, quod cum intenditur aliqua qualitas, uel remittitur, non proceditur per gradus, ut in singulis instantib singuli gradus producantur, sed per partes graduales, sicut in extensione formæ, postquam ignis in primo minimo est introductus, postea successiue extenditur per minima cōiuncta, nec alia minima subit, nisi paulatim, quia cū sint coniuncta cum primo, non dabitur minus minimo per se, ita in diminutione paulatim, & successiuē fit, donec ad ultimum aliquando perueniatur, & illud iam simul corrumpitur. 1. Nota q̄uo procedatur in intēsione.

Hæc ergo sic intellige suo modo in intensione, & remissione, dato. n. uno gradu, intensio successiue fit per partes graduales aliorum graduum, similiter in remissione, donec perueniatur ad ultimum gradū. Dictum autem est, quid inter gradum, & partem gradualem intersit.

Alterum adnotandum est, quod cum dicimus intensionem fieri graduum additione, 2. Nota.

tione, non intelligas, quod ista additio est propria, quasi addamus calorem aliquem qui erat alibi actu, vt cum aquæ aquam addimus, sed est impropria additio: quia id, quod additur, erat ibidẽ, cui additur, sed in potentia, educitur tñ in actum. Et hoc est quod ibi dixit Arist. quod non fit calidum, aut magis calidũ adueniẽte calido, puta, in actu præexistenti, sed educto ex eadem potentia in actum.

Qualis additio grad' fiat in intẽsione.

Superest vt ad argumenta in oppositũ respondeamus. Ad primum Aegid. dico, quod essentia dupliciter sumitur. Vno modo pro quidditate, quæ per definitionem explicatur. Altero modo pro ipsa entitate, & ipsa re. vt essentia albedinis dicitur id, quod albedinem constituit in esse, & natura albedinis, dicitur etiam ipsa albedo. Igitur essentiæ, vt quidditatem dicit non fit additio, nec diminutio, sed certa est, & indiuisibiliter consistit: nam vnica est qualitatis cuiusq. definitio, siue sit intensa, siue remissa, at ipsi entitati fit additio.

Ad 1. Aegyd. et ad secũdum dupliciter sumitur essentia.

Explicatur hoc exemplo. Lineæ quidditati non fit additio. vnica. n. est ipsius natura. at ipsi lineæ partes possunt addi, & detrahi. Alii solent hoc idem aliter dicere, quod essentia suscipit partes similares, sed nõ dissimilares per hoc patet etiã solutio ad secundum argumentũ ipsius sententiæ.

Ad primum pro opinione illorum qui opin. D. Th secus intelligũt de sola radicatione, sine additione graduum, dicendum quod gradus multi faciunt vnum intẽsione, sicut plures partes aquæ, vnum faciunt cont[...]atione, per quantitates partium, quę ad vnum vniuntur: sic plures gradus eiusdem qualitatis faciunt vnum intensionem, per hoc, quod cum sint eiusdem speciei sub vna & eadem subiecti quantitate submittuntur, & penetrantur, ac vnicam formam [...]titudinem, & magnitudinem intensionis habentem componunt, & sic possumus dicere, quod compositione sint vnum non compositione extentionis, sed intensionis vnius formæ.

Ad 1. pro opi. illorũ qui op. n. D. Th. secus intelligunt.

Ad secundum dico quod ille gradus est distinctus numero imperfecte, quod est dicere, Gradus vnus distinguitur numero ab alio, quando est in potentia, & alter actu. Similiter respectu actionis, quia talis grad' producitur hac productione, non autem ille, qui erat ante: similiter respectu temporis, quia præcedens aliquando fuit, cũ non fuit, qui producitur.

Ad 2.

Perfecte tamen numero non distinguitur, quia postquam productus est, & in actu, vnicam actu formam cũ altero facit, sicut etiam partes continui vnum efficiunt continuum: Nec metaphysici dicunt contra hoc quicquam: nam cum dicitur, duo accidentia numero differentia, nõ dicitur duo accidentia actu existentia, nec dicitur de differentia perfecta numero.

Ad tertium similiter patet solutio. Nã visio intenditur, sicut & aliæ qualitates per additionem, imo & accidentia spiritualia, vt intellectio, & volitio, & habitus in anima existentes, quamuis enim extensionem non habeant, tamen intensionem habere possunt in subiecto. Non enim partes intensionis, sunt partes extensionis, nec his necessario indigent, taliaque accidentia habebunt intensionem, sed non latitudinem, quia latitudo, vtrunque claudit, vt dicimus, ac satis de quæstione hac.

Ad 3.

Caput Decimum.

Tractatio de Tempore.

Consequens autem est ad ea. Tex. LXXXVII.

Ostquam de motu, infinito, loco, & vacuo disseruit, nunc tandem de tempore facere sermonem [...]greditur. Est. n. tempus mensura rerum sensibilium communis. Duo tamen tractãda proponit, alterum, an sit, alterum quid sit nam quale sit, ex ipsius natura semel percepta facile erit cognoscere.

Int. Arĩ.

At circa an sit, prius disputatiue procedit, ac rationibus exteris, quæ logicæ dicuntur, (vt notant Themist. & Simplic.) contendit probare ipsum non esse. Nam quamuis tempus esse sit certissimum, est tamen adeo difficile cognitu (vt dicit Philop.)

lop.)& rationes in oppositum fortes, vt videatur ex parte non esse.

Quid sint logicæ rationes, Aduertendum, quod logicæ rationes sunt, quæ ex communibus principiis, & probabiliter, non necessario procedunt, & probant: non enim faciunt scientiam, sed opinionem, vt alibi diximus.

Quod igitur omnino non sit, aut. Tex. LXXXVIII.

An sit tẽpus. INcipit rationes proponere, quibus tempus non esse probatur. Inquit autẽ rationes probare vix, & obscure tempus esse. Quod dicit, quia rationes nõ conuincunt ipsum nõ esse, cũ demonstrationes nõ sint, sed difficultatem faciunt, & persuasionem, vt non ita facile, & distinctè tempus appareat esse.

1. Ratio. Est autem prima ratio huiusmodi. Cuius partes non sunt, nec ipsum est, ut entitatem, & substantiam habet: sed temporis partes non sunt: non ergo tempus est. Minor probatur, nam reliqua sunt nota. Temporis partes sunt præteritum, & futurum: ex præterito enim tempore, & futuro componitur quodcũque tempus, quod in infinitum procedit, & semper accipitur, id est totum ipsum tempus, quod indeterminabile est, ex præterito, & futuro constat. At neutrum horum est: præteritum enim non est, futurum nondum est: Ergo partes totius temporis non sunt.

Nota. Notãdum, quod dicit, Totum tempus, quod infinitum accipitur. Nam tempus in particulari non semper ex duplici hac parte constat, vt præteritum per se, futurum per se, tamen tempus totum, quod in fluxu est, ex duplici hac parte constat.

Ad hæc autem omnis rei. Tex. LXXXIX.

2. Ratio. ALterã facit rationem. Quæcunq; res diuisibilis, & plures partes habẽs, si esse dẽt, necesse est, vt aliquã sui partem, quæ sit, habeat, quando non omnes haberi possunt, sed nulla pars temporis est, igitur nec tempus est. Maior est nota. Minor probatur. Præteritum, & futurum sunt partes temporis, & nulla ex his est.

Dices tu, non sunt istæ omnes partes, nam nunc præsens est pars temporis, & illud modo est. *Obiect.*

Reiicit hoc Arist. probando nunc non esse temporis partem, & sic probant. Pars mensurat totum, quia toties replicata totum adæquat, similiter pars componit totum cũ aliis partibus, at nunc non mensurat tempus, nec ex multis nunc cõponitur tempus, ergo non est pars temporis. *Solut.*

Aduertendum enim, quod sicut punctum in linea indiuisibile quid est, ita nũc in tempore, nam quod præsens est, non potest esse diuisibile, si enim diuisibile esset, cum sit successiuum, vtiq, partem haberet præteritam, partem futuram, iamque non esset totum præsens, & nunc, quod igitur præsens est, indiuisibile est. Et sicut linea ex punctis non componitur, nec puncta partes sunt lineæ, sed continuatiua lineæ partium, ita nec nunc est temporis pars, sed partium temporis, puta præsentis, & futuri continuatiuum, & hoc intendit ratio hæc.

Amplius autem, & ipsum nunc. Tex. XC.

COnuertitur ad ipsum nunc, & contẽdit probare, ꝙ nõ sit, & ꝙ difficile sit percipere, an ipsũ sit, & ratio huiusmodi procedit. Si esset nunc, aut esset unum, & idem per totum temporis, aut aliud & aliud ita, ut uno destructo, succedat aliud: sed neutrum vr posse dici, non ergo est. Probat quod non sit aliud, & aliud ostendendo, quod non corrumpatur nunc, quod alias, dici potest instans. *probatur nõ esse ipsum nũc & primo quod non sit aliud & aliud in tempore.*

Et ratio est huiusmodi. Si corrumpitur ipsum nunc, aut corrumpitur in altero nunc, quod sit simul cum illo, aut corrumpitur in seipso, aut corrumpitur in sequenti nunc, quia omne, quod corrumpitur, in tempore corrumpitur, nullo autem modo ex his corrumpi potest. *Vis rationis Aris. ꝙ nunc non possit corrumpi nec in seipso, nec in alio nunc.*

Primo, non corrumpitur in alio nunc quod sit simul, quia nunc non est extra tempus, ut ergo duo nunc sint simul, idest quando est unum; quod sit alterum, debẽt

duo tempora esse simul, vt duo dies, aut duæ horæ: sed hoc impossibile est: nam nunquam duo tempora sunt simul, nisi cum vnum est pars alterius, vt dicimus. nunc est talis hora, talis dies, talis mensis, talis annus simul, ad hoc autem sufficit vnum nunc: sed duo tempora diuersa, quorum vnum nó includatur in altero, simul esse non possunt. Si ergo nunc ipsum corrumpitur, non corrumpitur in alio nunc, quod sit tūc, & simul, sicut ego lectionem lego in hoc tempore, ita vt lectio, & tempus simul sint.

2. Pars. Probat secundo, quod non corrumpatur in seipso. quia cum ipsum est, tunc est: non ergo possibile est, vt tunc dicatur corrumpi.

3. Pars argum. Probat, quod non corrumpatur in nunc sequenti, & petit suppositionem quod duo nunc non sint simul, & immediata, quin mediet tempus, sicut nec duo puncta, quin mediet linea: hoc enim postea in lib. 6. probandum est, dicitur igitur. Si nunc corrumpitur in nunc consequenti, cum inter ipsum, & hoc mediet tempus, consequenter sequitur, quod in illo tempore durabit tale nunc, sunt autem infinita nunc in qualibet particula temporis, erit ergo simul unum nunc cum aliis, quod esse non potest, ergo nullo modo nunc ipsum corrumpi potest, & ita non erunt diuersa nunc per totum tempus. Hæc ratio subtilis est, & notáda, & aduerte expositionem: nam primam argumenti partem multi nó attigerunt.

At uero neque semper idem. Tex. XCI.

Probat non posse esse unum nunc in toto tēpore. 1. Ratio. Ostendit alteram principalis argumēti partem, q nó sit vnicum núc per se esse totum tempus. Omne finitū, siue ad vnum, siue ad plura, idest, secundum vnam dimensionem, vt linea, aut secundum plures, vt superficies, & corpus, vno termino solo non potest esse terminatum, sed duobus ad minus at tempus accipi potest finitum, ut dies, hora, mensis: ergo ad minus erunt duo termini tempore, & sic duo nunc, sicut in linea duo terminantia puncta.

Amplius, si simul esse. Tex. XCII.

Probat secundo, non posse esse vnum nunc, sequeretur enim quod quæ facta sunt ante mille annos, & quæ modo sunt: simul essent secundum tempus. Patet: sequela, nam illa sunt in eodem tempore simul, nec est vnum altero prius, quæcunque in eodē nūc temporis facta sunt: si igitur unicum est núc in toto tempore, nihil erit prius, nihil posterius, sed omnia simul secundum tempus. 2. Ratio.

De his igitur, quæ insunt ipsi. Tex. XCIII.

Concludit satis dubitatum esse circa esse ipsius temporis, postea ad quid sit cóuertit se, ac docet, quid sit ips, difficile esse cognoscere, & difficultatis cā est duplex. Altera ea, quæ Antiqui de tempore dicunt, nonenim omnes conueniunt. Altera est ex rationibus positis circa an sit: nam ex illis videtur temporis natura esse solum secundum intellectum, at dicit Philopo. cum ipsius partes non sint. Incipit autem aliorum sentētias proponere. Quid sit tēpus est valde difficile cognoscere.

Quidam dixerunt, tempus esse motum circularem cæli. Alii dixerunt esse ipsum cœlum, & sphæram. Impugnat autem dupliciter eos, qui motum circularem dixerunt esse tempus. Primo Pars temporis est tempus, sed pars circulationis non est circulatio: ergo circulatio nó est tempus. Secundo impugnat. Si essent plures cœli, tūc essent plures circulationes, essent ergo plura tempora simul. quorum vnum non est pars alterius, quod est impossibile. Antiquorum opi. de tempore disc. 1. & 2. rō quod motus cæli nō sit tempus.

Dicit Philop. quod quamuis plures essent mundi, vt finxit Democritus, adhuc vnicum esset tempus pro omnibus, & vna communis duratio, sed hoc posterius magis examinabitur. Nota.

Hanc opinionem de circulatione Alex. & Theophrast tribuunt Platoni, quamuis Simplic. ipsum defendat. Nota.

Vni-

Vniuersi autem sphæra. Tex. XCIIII. & XCV.

Rō qua quidã exi stimabāt cœlū esse tempus.

AD secundam opinionem se conuertit, ac rationem ponit opinionis: nempe, quia omnia continentur in tempore, & omnia continentur in sphærá cœlesti; inferebatur, sphæra cœlestis est tempus: quam opinionem Aristot. negligit impugnare dicens, esse adeo irrationabilem, vt non opus sit contra eum quicquam inferre. Et merito, cum aliter dicatur res esse in sphæra, aliter in tempore. In sphæra enim, vt in loco communi, in tempore, vt in mensura vniuersali actionum, & motuum.

Istam sententiã tribuit Simpli. Pytag.

Dub. 1. Solut. Dices, quis defectus est syllogismi? Respondent Philop. & Auer. quod est in secunda figura ex duabus affirmatiuis: sic enim est formandus syllogismus. In sphæra sunt omnia: in tempore sunt omnia: ergo tempus est sphæra.

Dub. 2. Dices rursus, cur non formabitur in tertia figura, & videbitur bonus in darapti? Dico, quod debet formari in secunda, quia concludit vniuersaliter. Et quamuis in tertia esset, adhuc non deberet sic concludi, sed sumendo totale extremum. Sed de hoc satis, pertinet enim ad libros priorum logicæ.

3. Sent. omnē motum esse tempus. Proponit tertiam sententiam, quã Simplic. tribuit Stoicis, nempe quemlibet motum esse tempus, quamuis possimus dicere, quod nullam sententiam dicat, sed tantum, quod tempus videatur esse quidam motus, & mutatio, quamuis non sit circularis.

1. Rō circa hāc sententiā qd nō sit motus aliquis. Quod reijcit dupliciter. Primo, motus, & mutatio sunt tantum in suo subiecto, & vbi est suum subiectum, non alibi, at tempus in omnibus est vt tempus, & duratio ista vbique est, non ergo tempus motus est aliquis. Hic est tex. 95.

Amplius autem mutatio Tex. XCVI.

ALteram ponit rationem. Motus tardior, aut velocior dicitur: sed tempus non est tardũ, aut velox: nõ ergo est motus. Probat minorem. Nã velox, & tardũ tempore mẽsurantur. velox enim, quod in pauco tempore multum transit; tardum quod multo tempore paucum facit, & transit spatium. at tempus non mensuratur tempore. *2. Ratio.*

Dicit autem, quòd tempus, nec vt quale, nec vt quantum, tempore mensuratur. Vocat tempus quantum, ipsum absolute consideratum pro duratione, vocat quale pro duratione hac, vel illa. puta hyemali, vel æstiuali, nocturna, vel diurna. *Nota.*

Tempus quidem vnum altero breuius aut longius dicitur, non tamen velocius, aut tardius. Celeritas igitur, aut tarditas non tempori, sed motui in ordine ad tempus inest.

Est autem notandum, quod hic iã incipit indagare, quid tempus sit. Et quoniã determinatum erat quod tempus esset aliquid motus, præmittit non esse motũ: postea addit, non esse absque motu. Est autẽ methodus bona docendi. *Nota.*

Caput Vndecimum.

Quod igitur non est motus. Tex. XCVII.

COncludit tẽpus non esse motum ex dictis. At quia indifferẽter vtitur vocabulo motus, & mutationis, cum tamen superior sit mutatio, quam motus, dicit quod in præsenti parũ refert dicere motum, aut mutationem: intelligimus enim hic motum pro quadam successiua mutatione. Postquam autem probauit non esse tempus motum, probat esse aliquid ipsius motus, & ratio consistit in hoc. Tempus non percipimus, nisi aliqua percepta mutatione, & motu. tem-

pus igitur aliquid est motus. Antecedens ponit dicens, (cum non mutamur secundum intelligentiam,) .i. cum intelligentia nulla apprehendimus mutationem, vt declarat Philopo. & alij communiter, quod postea exponit per disiunctionē illam, vt dicit Simplic. aut latet nos mutari, scilicet cum mutationem aliquam non apprehendimus, tempus non percipimus.

Exemplo id probatur. Probat antecedens exemplo, & ratione. Exemplum est de dormientibus. Qui dormiunt enim, non percipiunt tempus, in quo dormiunt, sed nunc, in quo incęperunt somnum, coniungunt cū eo, in quo expergiscuntur. nec tempus medium cognoscunt, quia nō perceperunt ullam mutationem.

Adducit dictum quoddam fabulosum de his, qui apud heroas in Sardo dormiūt. narrat Simpl. cum Sardi capti essēt à Gręcis, in antro inuētos esse nouem Herculis filios mortuos, ita tamen bene aromatib[9] conditos, vt viderentur dormire: & hos vocat heroas. Dicit autem Philop. quod qui male habebant ferebantur ad hos, qui statim magno somno corripiebantur, ita vt euigilantes non perciperent tempus longum somni.

Quidquid autem sit de hoc, rei veritas est certa, dormientes non percipere somni tempus.

Narrat Eudemus historiam conuenientem proposito Dicit quosdam post epulas nocturnas dormiuisse per totam illam noctem, & sequentem diem, & noctem illius diei. Quidam, qui experrectus est nocte sequenti, existimans esse illam eandem noctem, qua dormire incœpit, iterum continuauit somnum usque ad diem tertium, quem cum primo copulauit, non distinguens secundum.

Rōne idē probat. Ratione id probat. Si unicū esset nunc, tunc non esset tempus, vt si hoc nūc esset tantum, nō esset tempus post hoc: ergo qui non discernit, nec apprehendit nisi vnum nunc, non percipit tempus.

Concludit, quod cum anima non percipit mutationem aliquam, & variationem aliquorum, sed hæret fixa in vno: sicut qui contēplantur, & ex gustu fixi manent, nō percipiunt tempus: tempus ergo aliquid est ipsius motus.

Quod igitur neque motus, neq; sine motu. Tex. XCVIII.

Cum igitur tempus non sit motus, sed aliquid motus, dicit oportere inquirere, quid sit ipsius motus. Repetit aūt quantū dependeat apprehēsio tpis ex apprehēsione motus, dicens, q̄ si nullus apprehenderetur motus exterior, sed esset quis in tenebris constitutus, tunc non apprehenderet tempus, nisi per mutationem aliquam, nempe, si secundū animam moueretur cogitando, aut imaginando: tunc enim ex cognitione mutationis factæ perciperet tempus. Sicut etiam, cum tempus percipimus, etiam motum factum percipimus, vt tempore horæ percepto, motum lectionis percipimus: prius tamen per motum tempus perceptū est. Cum igitur tempus absque motu non sit, nec sit ipse motus, erit ipsius aliquid. *No. apprehensionē temporis oriri ex apprehē sione motus.*

Quoniam autem quod mouetur. Tex. XCIX.

Quid sit tempus determinaturus accipit duo. Primum est motum accipere tempus continuitatem, ac prius & posterius habere ab ipsa magnitudine, & spatio ita, quod motus continuus est, ac prius habet, & posterius propter magnitudinem, & spatium, quo fit: tempus autē propter motum. Dicit igitur. Quod mouetur localiter, a quodam loco, & magnitudine in aliam mutatur: cumque omnis talis magnitudo, in qua mouetur aliquid, continua sit, motus etiam continuus erit, ac tempus similiter propter motum. Sequitur enim tempus motum, & motus magnitudinem. *1. fundā. Arist. motus & tēpus continuitatem & prius & posterius habent ab ipsa magnitudine.*

Aduertendum hic, quod loquitur de motu regulatissimo, cuius passio tempus est, qualis motus est primi cœli, vt dicemus inferius: ac ob id dicitur quantus motus, tantum tempus. *Not. 1.*

Attende etiam, cum dicit, motum accipere continuitatem a magnitudine, non intelligas tantū ab ea: plura enim necessaria sunt, vt dicemus in lib. 5. sed magnitudinis continuatio unum est ex necessarijs ad motus cōtinuitatem, quod sufficit pro *Not. 2.*

præsenti

præſenti, vbi ſupponimus vnicum eſſe mobile, quod etiam requiritur ad continuitatem motus.

Prius autem, & poſterius in loco.

Prius, & poſterius in motu ſũt a magnitudine, & in tempore à motu.

Oſtendit etiam, prius, & poſterius eſſe in motu à magnitudine. Magnitudo quidem habet prius, & poſterius poſitione, ſecũdum quod habet quaſdam partes priores, quaſdam poſteriores, tanquam locus; locus habet poſitionem, vt dictum eſt in prædicam. Motus autem ſuum prius, & poſterius ſecundario hẽt, nempe ab ipſa magnitudine proportionaliter, & correſpondenter, vt id ſit prius motus, quod eſt in priori parte magnitudinis: id poſterius motus, quod eſt in poſteriori parte magnitudinis. Tempus autem habet prius, & poſterius correſpondenter à motu: prius enim eſt temporis, in quo fit prius motus: poſterius eſt tẽporis, in quo poſterius fit motus; alterum enim, id eſt, tempus, ſequitur alterum ipſorum, id eſt, motum, ſicut etiam motus magnitudinem ſequitur.

Prius, & poſterius in motu ſunt idẽ cũ motu licet rõne differant.

Addit tamen vnum notatu dignum, ꝙ prius, & poſterius, in motu ſunt idem re cum motu, tamen ratio ipſorum diuerſa, eſt. Nam motus, vt motus, ſolum eſt actus entis in potentia: quod habeat prius, & poſterius, hoc ei accidens eſt, quatenus motus ab extremo vno in alterum procedit, vel per aliquam magnitudinem fit. Vbi vide ſententiam noſtram, quam propoſuimus lib. 1. de motu, non conſiſtere motus in communi accepti eſſentiam in fluxu cõtinuo, ſed in proceſſu formæ ab agẽte, vel agentis in formam, ſiue ẽt patientis: Quod eſt dicere, eſſe actum entis in potentia, prout eſt in potentia, quamuis motus proprie acceptus includat ſucceſſionẽ, & fluxum ſucceſſiuum, vt ibi diximus.

At vero & tempus quidem cognoſcimus. Tex. C.

2. Fũda. Tempus eſt aliqd motus, & nunc percipitur, cũ prius & poſterius motus percipiunr.

Accepto primo fundamento motũ habere prius, & proſterius: accipit vnũ alterũ, puta, tẽpus eſſe aliquid motus, non motus ſecũdũ ſe, ſeu vt prius, & poſterius hẽt. Inde. n. optime colliget definitionem temporis. Probat autẽ, quod dictum eſt: quia, tunc determinate percipimus tempus, cum cognoſcimus, & percipimus motum non quidem, vt actus eſt entis in potentia, ſed vt prius, & poſterius habet.

Explicatur. Cum lectio, vt actus quidã eſt, percipitur, non definite tempus cognoſcitur: at cum in lectione id quod præceſſit, & id, quod ſecutum eſt, conſideratur, tunc tempus impenſum percipitur.

Nota, in quo conſiſtit apprehenſio tẽporis.

Hoc igitur eſt, quod dicit Ariſtoteles; quod cum intellectus recipit duo nunc, vnum ſub ratione prioris, & alterum ſub ratione poſterioris, tunc percipit tempus, nam cum percipit extrema ac diſtinguit, & medium extremorum diſtinguit. Eſt autem tempus quod inter duo nunc clauditur. At quia ſupponit Ariſtot. id tẽpus eſſe, quod terminatur nunc, dicit id verum eſſe & ſupponi debet abſque ulla in præſenti probatione.

Quando igitur tãnquam vnum. Tex. CI.

Idem explicatur magis.

Proſequitur explicare, tunc percipit tempus, cum prius, & poſterius in motu perci piũtur, dicitq́; : Cum ipſa nunc nõ diſtinguimus, ſed vt vnũ apprehendimus, tunc tempus non percipimus. Similiter, cum vnum nunc eſt, & nõ ad prius, & poſterius relatum ꝑcipimus, nõ adhuc tẽpus apprehendimus, quaſi tunc tempus apprehendamus tantum, cum in motu prius, & poſterius percipimus. Colligit ex his definitionem.

Definitio temporis.

Tempus eſt numerus motus ſecundum prius, & poſterius. Quaſi dicat, non eſt aliud tempus, quàm prius, & poſterius ſimul ipſius motus. Clarius. Tempus eſt illa motus ſucceſſio, & fluxus ſecundum prius & poſterius. Eſt enim quædã quantitas motus, quæ quantitas cõſiſtit in prioris ac poſterioris fluxu. Vnde tempus motui ineſt, vt numerabile quid eſt, ſecundum prius, ac poſterius. Imò eſt id, quod motum facit numerabilem ſecundum prius, & poſterius. Et hoc pro præſenti ſufficiat, declarabitur enim hoc magis in futura quæſtione hac de re.

Signum

Signum autem est. Tex. CII.

Tempus esse numerum.

SIgno quodam a posteriori ostendit, tempus numerum merito dicit: nam numero mensuramus, quod plus, mi nusve est: replicando enim vlnas, aut palmos, mensuramus. Cum igitur tempore mensuramus motus partes, & mensurabiles sint; merito tempus quidam dicitur numerus.

Numerus duplex, numerans, & numeratus.

Quis autem sit numerus, explicat, dicens. Numerum esse duplicem. Alter est numerus numeratus, qui in ipsis rebus est ratione cuius tales sunt numerabiles: vt numerus numeratus hominum, est numerus in ipsis formaliter existens, ratione cuius sunt numerabiles, sicut est linea mensurata illa, quæ in corpore aliquo inhærens ipsum reddit mensurabile, secundũ lõgitudinẽ. Alter est numerus numerãs, puta, ille, quẽ anima apprehendit abstractum ab omni materia, vt cum ternarium, quaternarium, & alios in se considerámus.

Tempus est numerus numeratus.

Cum igitur tempus numerus sit, non est numerans, sed numeratus, puta, existens in ipsis partibus motus ratione cuius motus numerabilis est formaliter secundum prius, & posterius. Nec idem est numerus numeratus, & quo numeramus, id est, numerans, vt magis in quęstionib. elucidabitur.

Et si motus semper alius. Tex. CIII.

Tempus est successiuũ sicut & motus.

MAgna est horum sex textuum difficultas, & interpretum uaria expositio. Proponam id, quod mihi magis ex Arist. mente visum fuerit. Tẽpus igitur numerum prioris, & posterioris motus dixerat, modo tempus successiuum, quid, sicut & motum, esse docet.

Inquit ergo; Sicut motus alius est, & alius. id est, partes habet succedentes diuersas, ita similiter & tempus. At ne quis ob id tempus non esse unum arbitraretur, dicit, totum tamen esse idem, quamuis enim partes, alias, & alias habeat, totum tamen vnum est.

Et reddit rationem. Quia vnicum est nunc re, licet diuersum ratione. Sensus est Prius, & posterius, quæ temporis partes sunt diuersa inter se, vnum tamen continuum faciunt, cum copulentur vnico nunc, quod est finis prioris, & principium posterioris; sicut pũctum in medio lineæ. Ad huius loci declarationem facit text. 121. qui postea sequitur.

Ipsum autem nunc tempus metitur. Tex. CIIII.

Quõ sit hẽat nũc ad tẽpus.

DVo explicat de nunc ipso, & quomodo se habeat ad tempus, & quomodo vnum sit. Ita igitur se habet ad tempus, quod ipsum metitur.

Notandum verò, ꝙ tempus est numerus quidam habens duas vnitates. Altera est primus motus Altera est posterior motus. Cumq; ista distinguantur duobus nunc, possumus dicere: Tempus esse numerũ duorũ, nũc alterius prioris, alterius posterioris, non quod ex ipsis duobus nunc tantum, quod indiuisibilia sunt, tempus cõponatur, vt arbitratus est Themistius; hoc enim esse non potest: esset enim nunc pars temporis, sed componitur ex nunc terminante partem priorem motus, & terminante alteram partem posteriorem motus, ita, vt tempus sit numeratus ipsarum partium distinctarum per diuersa nunc. Et hoc est, quod dicit, nunc, vt habet rationem prioris, & posterioris, metitur tempus.

Not. 2.

Notandum secundo, quod cum tale nunc sit sicut vnitas in numero: vnitas autem multiplicatione sui numerum metiatur: per vnitates enim numeramus quemcunque numerum: optime per huiusmodi nunc priora, & posteriora, quæ vnitatum rationem habent, tempus metimur, quod numerus quidam est.

Ipsum autem nunc est quidem, vt idem.

Nunc est idẽ cum tempore, sed rõne diuersũ.

EXplicat modo quõ nunc sit idẽ in tempore, & dicit quodammodo nõ esse idem: vt enim aliter, & aliter se habet, id est, quantum ad ipsum esse, & rationem ipsius non esse vnum, & idem in tem-

in tempore composito ex priori, & posteriori, quantum tamen ad subiectum, & rem ipsam, idem, & vnum est: Quasi dicat, est vnum re, ratione tamen nõ vnum, nec idem.

Ratio. Hoc autem exemplo explicare nititur quod & sit exemplum, & sit argumentum. Dicit igitur, quod motus sequitur magnitudinem, & tempus motum, vt dictum est. Modo superaddit, quod punctum sequitur mobile, quod fertur, & per quod i motu prius, & posterius cognoscimus. Vt.n. mobile aliter, & aliter se habet in spatio, distinguitur prius, ac posterius in motu.

Similitudo ergo inter punctum, & mobile hæc est, quod punctum vnum est re, continuans diuersas partes mobilis ratione diuersum, prout eũ vna, vel altera sumetur: est enim vnius principium, alterius vero finis. Ita mobile vnum est in diuersis spatij partibus ratione diuersum, vt hic, & alibi est, sicut Sophistæ dicunt. Coriscum esse alium, cum est in foro, & alium, cum est domi.

Tam ergo punctum in diuersis partib. mobilis, quam mobile in diuersis partib. spatij re, est vnum, & idem; ratione vero non vnum, nec idem.

Ipsum autem nunc sequitur id, quod fertur.

Nunc in motu se hẽt sicut mobile. Applicat modo exemplum, & primo assimilat nunc mobili ipsi. Vt enim mobile aliter, & aliter se habens motum distinguit in prius, & posterius, sic etiam nunc ipsum, vt numeratur cũ priori & numeratur cum posteriori, tempus facit, & per ipsum tempus cognoscimus. Quod est dicere. Sicut mobile motus est causa, & dum per diuersas spatij partes procedit: sic & nunc tẽporis est causa, dum numerabilem motum facit procedendo a priori in posterius; duo enim nunc, & prius & posterius, vt diximus, faciunt tempus.

Iterum cõcluditur in spe esse idẽ nũc re distinctum ratione. Est igitur idem nunc re, quatenus prius & posterius re unum sunt cũ motu, & motus vnus est, ob id, & nunc unum erit subiecto, tamen ratio diuersa est. Nec vnum nunc, est formaliter, nam in ratione numerabilitatis, in quo consistit ratio temporis, & ipsius nunc, plura sunt nunc, unũ numerabile prius, alterum numerabile pösterius, seu alterum accipitur cum parte posteriori, alterum cum priori numerabili, ut dictum est.

Et notum maxime hoc est.

Obiect. in Arist. At quia posset quis dicere, non esse simile nũc mobili, quia per mobile cognoscitur motus in cõi, mot⁹ localis per id, ꝙ localiter fertur, cum mobile sit compositum, & hoc aliquid, at motus non est hoc aliquid, est autem compositum notius, de nunc uero non sic.

Solut. Hoc remouet Aristoteles, dicens, esse & nunc magis notum. Semper.n. per ipsum cognoscitur. Vnde concludit nunc ipsum aliquo modo esse idem, aliquo modo nõ, cum sit simile ei, ꝙ fertur, & mobili, & hoc est primum exemplum.

Explicatur adhuc sol. Arist. Et ut ipsum perfecte intelligas, nota similitudinem clarẽ esse hãc. Vt mobile sumptum in spatio multipliciter facit motum, ita nunc in numeratione sumptum duplici ter, puta prius, & posterius, facit tempus, non quod sit idem nunc ratione, ꝙ sumitur in priori, & posteriori: sunt.n. diuersa, sed re idem & unum est, quatenus prius ipsum, & posterius non sunt separata, sed in unico motu continuantur.

Vnde non est tanta unitas nunc, & mobilis: est enim maior mobilis, cum sit itrinseca, ipsius uero nunc extrinseca a motu, sed est unitas proportionalis. Et admodum nota hanc expositionem, non.n. opus est confugere ad imaginarium fluxum ipsius nunc. per totum tempus, sicut puncti per lineam: sic enim doctrina non esset uera, sed imaginatiua. Et præterea, quia sic tempus ut continuũ, consideratur, hic autem, ut discretum consideratur, ut satis patet ex ipso contextu. ego sanẽ ita intelligo.

Manife-

Manifestum est autem quod etsi tempus non sit. Tex. CV.

Tẽpus dependet a nunc, motus, a mobili.

OStendit depẽdentiã temporis a nũc, sicut motus a mobili. Inquit, si nõ esset nunc, non esset tempus, nec nunc esset, si tempus non esset. Iterumque comparat nunc mobili, & ponit hæc duo ex vna parte motum, & mobile, ex altera parte tempus, & nunc: & ostendit simul esse tempus cum nunc, quia motus, & mobile simul sunt; numerus ergo motus, & numerus mobilis simul erunt. At temp⁹ est numerus motus: nunc autem quidem nõ est numerus mobilis, quia non est nisi vnum mobile, erit tamẽ unitas mobilis, quę pars est numeri: simul ergo erunt nunc & tempus, sicut mobile & motus.

Et continuum est tempus ipso nunc.

Tẽpus cõtinuatur ipso nunc, sicut linea puncto.

OStendit modo vnitatem ipsius nunc alia uia, puta; quia assimilatur puncto continuanti lineę partes, ac ob id præsupponit, tempus continuari ipso nunc, ac vnitatem ab eo habere. Prius.n. & posterius vnico medio nunc continuata vnum sunt.

Vnde etiam in hoc assimilatur nũc mobili. Nam ab ipso etiam sumitur motus continuitas, & vnitas, non ab ipso quidem se vno modo habente, sic enim non esset motus, sed quies: sed ab ipso aliter, & aliter se habente, & faciente prius, & posterius.

Cum igitur nunc cõtinet temporis partes, vt punctum lineæ partes erit idem re, ratione diuersum, sicut & punctum, quod idem re est principium vnius, & finis alterius partis: est igitur vnum nunc in tempore, siue tempus consideretur in ratione discreti, siue in ratione continui, ut expositum est per duo exempla.

Sed cum sic quidem. Tex. CVI.

Obiect.

SVbtiliter respondet ad obiectionem. Cum.n. dixisset vnicum nunc esse re, & duo ratione, sicut punctum, posset quis dicere. An cum dicitur, tẽpus esse numerum ipsorum nunc, sumamus vnum nũc re, & duo ratione, & sit numerus duorum nunc ratione, sicut numerus duorum punctorum ratione.

Solutio.

Hoc remouet dicens, tempus esse numerum duorum nunc re, sicut si esset numerus duorum punctorum extremorum lineæ: nam sicut, si non esset, nisi vnum punctum re, quamuis essent duo ratione, non esset motus, ita si non esset nisi unicum re nunc, non esset tempus, ut igitur succedat tempus, & sic plura nunc re sunt necessaria, sicut sunt plures partes, puta prius, & posterius.

Et insuper manifestum est. Tex. CVII.

Nunc nõ est pars temporis.

EX hoc autem, ꝙ tempus continuum est, & nunc ipsius continuum est, colligit non esse partem temporis, sicut nec punctum lineæ, nec diuisionem ipsius motus. Vocat diuisionem id, ꝙ partes motus continuat, quod indiuisibile etiam est, & ab aliis uocatur, mutatum esse, de quo latius dicetur lib. 6.

Vnde concludit, quod sicut lineę pars linea est, & punctum non est linea, sic nec nunc est tempus, cum non sit ipsius pars, sed accidit tempori, i. est terminus ipsius, vt exponit Philop.

Si tẽpus sumatur, ut quid discretum nũc se habet, ut eius pars.

At si tempus in ratione discreti considetur, & ut numerus est, tunc nunc numerat, & est pars, sicut vnitas numeri. Hoc tamen si sumatur cum ipsis partib. quarum sunt nunc numeri, cum ipsis.n. debent cõputari, tunc tempus numerus est duorum nũc, prioris, & posterioris, ut exposuimus supra tex. 104.

Nota.

At non inquit, est numerus tẽpus, sicut numerus decem hominum, & aliorum, id est, numerus numerans, qui potest multis applicari, sed est numerus numeratus ipsorum nunc, quod etiam supra docuerat.

Hunc

Hunc esse sensum horum textuum existimo: nec mireris si nullum expositorem in totum sequor: ex omnibus enim, quæ diligenti textus inspectione, probabiliora mihi visa sunt, collegi.

Caput duodecimum.

Quod igitur tempus numerus motus est. Tex. CVIII.

Explicatur definitio tpis.

INfert ex dictis, tempus numerum esse motus secundum prius, & posterius: sic aūt esse numerum, vt sit continuū, cū sit numerus motus continui, sicut numerus partium continuarium, continui etiam rationem habet. Vnde nec omnino discretum, nec omnino continuū est, sed vtriusque rationem participat, ex his autem vult concludere aliquas proprietates temporis.

Supponit autem, quòd numerans simpliciter, idest, numerans, & numeratus etiam, qui ex discontinuis componitur, habet minimum. Nam dualitas, & ad summū vnitas est minimum numeri. At quidem numerus numeratus, puta, qui est partium continuarum, sicut numerus duarum partium lineæ continuarum, talis, inquit, numerus aliquo modo habet minimum, aliquo modo non. Nam qua parte discretum est, minimum habet, cum vsque ad dualitatem possit decrescere, qua vero parte continuum est, minimo caret, cum diuisio continui in infinitum procedat versus minus.

1. Proprietas tpis ratione discreti hēs minimum non tamē in rōne cōtinui.

Sic igitur erit tempus. Ratione discreti, minimum habet; est.n. dualitas prioris, & posterioris: at ratione continui, non habet minimum.

Manifestum autem est, propter quid uelox. Tex. CIX.

2. proprietas tpis. Cōpetunt uocabula continui, & discreti.

OStendit aliam temporis proprietatē. Qua parte enim discretum est, uocabula sibi discreti uēdicat: dicitur enim multum & paucum. Qua vero parte continuum, vocabula continui sunt ei attributa, dicitur.n. longum tempus, dicitur breue etiam tempus, velo autem, & tardum, non dicitur: id enim uelox & tardum dicitur, quod mensuratur tempore, ut superius dictum est: At tempus non mensuratur altero tempore extra se, non igitur tardum, aut uelox dicitur.

Et idem etiam ubique simul est. Tex. CX.

3. proprietas idem est ubique tempus.

TErtiam temporis proprietatē aperit, puta esse idē ubique, idest respectu eorum, quæ sunt in tempore, vt idem est modo annus, & talis duratio apud omnes simul. Nō enim modo ad hos, postea ad illos tempus idem peruenit, sed idē est pro omnibus, quæ sub illo sunt, & simul. At temporis partes nō sunt idem, & simul, sed quædam succedunt aliis diuersis recedentibus.

Probat hoc: Quia tempus est numerus numeratus ipsorum nunc. cum ergo diuersa succedant nunc, diuersum succedit tempus, sicut numerus numeratus diuersus est pro diuersitate rerum numeratarum, quamuis numerus numerans, & formalis idem sit pro omnibus tali speciei numeri numerabilibus.

Amplius autem vt contingit. Tex. CXI.

4. proprietas cōmodo quo reuertitur idē motᵘ, reuertitur idem tempus.

QVartum aliud habet tēpus. Quod sicut regreditur idem motus, ita regreditur idem tempus. Regreditur idem motus specie, qui factus est, sed non idem numero, ut redit eadem deambulatio, eadem cœna, idem prandium non numero, sed specie, ita idem dies, idem Ver, eadem tempora regrediuntur, non tamen numero sed specie eadem.

Non solum autem motum. Tex. CXII.

5. Temp' contingit mensurari motu, & motus tempore.

SVbdit aliud temporis attributum, quod motu mensuratur. Contingit. n. tempore motum, & motu tempora mensurari: nam dicimus multum temporis, vel paucum temporis, in quo multa vel pauca facta sunt. Sed differenter ad inuicem mēsurantur: nam tempore metimur motum, tanquam mensura ipsum mensurabile, sicut qui pecunia mensurat singulos equos: at cum motu tempus mensuramus, est sicut cum mensuram mensurabili mensuramus, vt qui vno equo mensuraret pecunias multiplicando.

Et hoc rationabiliter accidit. Tex. CXIII.

Rō quin cia proprietatis.

SVbdit rationem, quare tempus mensuramus motu, & motum tēpore. Quia sicut se habet motus ad tempus, ita magnitudo, & spatium ad ipsum motum. Contingit autem spatium motu, & motū spatio mensurare: nam aliquando cognoscimus viæ factę distantiam per motum factum, vt cum quis deambulando detessus est, sentiat uiam longam esse factam. Aliquando etiam ē contra, motum distantia mensuramus, & spatio, vt cum quis Neapoli Romam uenit, per distantiam ipsam cognoscit tantum fuisse motum. Cum igitur sic motus, & magnitudo se habeant, eodem etiam modo tempus, & motus se habebunt.

An tempus sit numerus motus secundum prius, & posterius. Quæstio. XII.

On ab re erit, intermissa text' expositione, circa temporis naturam parum immorari, est. n. difficilis ualde. Aliquot itaq; argumenta, vt ueritas elucescat, proponemus.

Et primo contra ipsius existentiam sic. Cuius partes non sunt, nec ipsum est, at temporis partes non sunt: non ergo erit ipsum tempus. Minor patet. Nunquam de tēpore est, nisi nunc indiuisibile, quod non est pars. Preteritum, aut futurum non sunt, dum talia sunt, nam quod ipsorum est, instans est tantum.

Secūdo. Si tempus esset, vtique corruptibile esset, ergo cum corruptio sit in tpe, tps corrumpetur in tempore, ac duo tempora simul erunt. Iterum petam de alio tēpore, iu quo tempore corrumpatur, & cum dēat esse in alio, dabitur processus in infinitum: non ergo tempus est, nam incorruptibile esset, & sic non esset successiuum.

Tertio contra definitionem. Temporis partes continuantur termino communi, igitur continuum est; non ergo debuit definiri per discretum.

Præterea quod tempus sit numerus, cōtra: uel numerus est eius forma. vel non. Si nō, ut quid definitur per numerum? Si sic: ergo tempus est in genere, & specie quātitatis discretæ, contra Arist. in Prædicam. *Confirmatur arg.*

Quod si dicas illum esse numerum partium continui, ob id igitur cōtinuum est. Hoc non valet: nam si sic est tempus cōtinuum sicut numerus duarum partium lineę continuæ, profecto malè definitur per numerum: sic enim quodlibet continuum numerus esset. *Obiect. Solut.*

Quarto. Illud prius, & posterius, qđ in definitione tpis ponitur. Vel est prius, & posteri' spatii, & hoc nō quia tale est permanens, sicut spatium. Vel est prius & posterius motus, & sic iam tempus esset motus, cum sic aggregatū ex partib. mot'. Vel tādem est prius, & posterius ipsius temporis, & tunc tempus definiretur per tēpus, & idem per suas partes quantitatiuas, ut linea est numerus, partium lineæ.

Quinto. Dicitur, ꝙ tempus est mēsura, mensura ut dicitur 10. Met. est indiuisibilis, & minima, at tempus diuisibile est, & longissimum, non ergo est mensura.

Circa hoc Strato Philosophus discipulus Theophrasti (ut dicit Simpl.) existimauit non bene tempus per numerum definiri, cum sit quid continuum, ideoq; ipse sic definiebat. Tempus est quantitas in actionibus cuius sensum hunc esse arbitror. Sicut corpora habent dimensionem aliquam, & longitudinem. secundum quā ipsius corporis partes possumus permanētes *1. sententia Stratonis circa definitionem temporis.*

tes sumere:ita motus,& operationes, habent intensionem quandam, non eã,quæ corporum est,sed durationis cuiusdam,secundum quam habent partes non permanentes,sed successiuas,ac fluentes, & talis quantitas, & duratio tempus dicitur, ita Strato sentiebat.

3. defini. Plotini.

Aliter definiebat Plotinus,puta, tẽpus est vita animæ in motu transeunte ex alia in aliam vitam.Cuius sensum existimo esse:quod tempus est successio transiens apprehensa tamen ab ipsa anima,ita,vt non sit tempus,nisi cum anima totam successionem simul intelligit,& percipit.ac ob id vitam animæ vocabat in motu transeunte.De hoc tamen inferius dicemus.

4. senten. Alber de Saxo. & Nominalium.

Alber.Saxo.q.14.Tẽpus esse motum existimat,ita vt res vna sit vtrumq; , quãuis diuersis vocabulis significata. quam opinionem sequuntur Nominales: fugientes enim distinctiones realium, omnia idem esse volunt & solam vocabulorum differentiam faciunt:at vero vtrumque extremum fugiendum est.Vt enim distinguere,quæ non sunt distincta, vitium est: ita non minus est vitium idem affirmare, quæ eadem non sunt.

1. funda. Motus dupliciter habet partes alias à mobili, alias a spatio.

Pro determinatione autem sit primum fundamentum. Quod motus geminas habet partes, quasdam a mobili,quasdam a spatio,& latitudine,in qua fit motus. Verbi gratia,mouetur animal,cum progreditur,hic motus, cum quoddam sit accidẽs in ipso mobili inhærens, est extensum extensione subiecti,sicut albedo cũ corpori inest: & secundum has partes diuiditur motus,diuisione mobilis, vt alia sit pars motus,quæ est in capite, alia,quæ in manu,alia,quæ in alijs corporis partib. Hæ ãt partes simul sũt,vt cũ vna est,altera sit.

Partes motus, quæ proueniunt a spatio, non sunt simul,sed successiuè priores & posteriores.

At cum aliquid mouetur per spatium aliquod,quia in spatio sunt partes diuersæ prioris,& posterioris, euenit, vt motus per tale spatium factus habeat partes correspondentes spatio priores, & posteriores.

Sed non sunt partes motus, sicut partes spatij: nam prius,& posterius in spatio permanentia sunt,at in motu non, sed in mutatione consistit, quæ fluit, & non permanet.

Not. Radix prioris, & posterioris in motu.

Radix ergo prioris,& posterioris in motu est prius, & posterius in magnitudine, sed tñ diuersũ ẽ illud prius,& posteri⁹ in motu à priori,& posteriori magnitudinis.

2. funda. ex priori, & posteriori i motu pueniẽ successio ĝdam variabilis.

Sit secundum fundamentũ. Hoc prius, & posterius motus,quod in successione pẽ spatium cõsistit,ac inde fluit,efficit,& causat quandam durationem variabilem, vt alia sit duratio successionis prioris, altera posterioris,& hæc talis duratio, & dimensio quædam,ac extensio prioris, & posterioris motus,tempus est.

Vnde aduertendum, quod tempus duratio est,non quæcunque: est enim duratio quædam semper manens,nec variationem habens,sicut si fingeres hoc nunc indiuisibile manens, & non fluẽs, & talis duratio nõ est tempus, sed dicitur æternitas,& ab antiquis tempus separabile: est autem tota simul.

Non sic autem est tempus, sed est duratio succedens,nec modo stans:ob id dicitur,est duratio motus prioris,& posterioris,id est,duratio semper mutabilis, & in eodem non permanens. Vnde tempus est effectus motus: & prius, & posterius in tempore, quæ secũdum durationem sunt ex priori,& posteriori motus consurgunt quæ in successione circa spatium consistunt. Motus ergo ipsius prius,& posterius, successionem dicunt, temporis vero dicunt durationem.est enim tempus duratio variabilis.

3. funda. numerus duplex, numerãs, & numeratus. Res sunt in se formaliter numerabiles per numerũ numeratum non vero numeramus p numerũ numerantẽ.

Sit tertium fundamentum. Numerus duplex est.Et numerans, qui formalis dicitur:& numeratus, qui materialis vocatur. Numerus numerans, est abstractus a materia quacunque: vt ternarius secundũ se & quaternarius, & similes Numeratus vero est contractus in materia: vt numerus hominũ numerus lapidum.Differunt aũt numeri hi, sicut figura abstractè considerata,& figura in materia aliqua.

Aduertendum præterea,quòd numerus numerans, cum abstractus sit communis est omnibus rebus,vt ternarius secundum se, communis est lapidibus, hominibus, & alijs:at numeratus non, sed solum illis inest, in quibus est; sicut ternarius hominum in ipsis est,& ternarius lapidum in ipsis lapidibus.

Vlterius, cum numerus numeratus sit in ipsis rebus, fit, vt per ipsum formaliter res sint numerabiles. Vnde sicut albedo in pariete,ipsum facit visibilem:ita numerus

in ipsis rebus, ipsas facit, vt numerari possint, ob id numeratus dicitur.

At qui abstractus est, non facit ipsa res numerabiles, imo per ipsum numeramus res, quatenus res numerantes sub aliquo numero, quem mente habemus, complectimur: ac ob id talis numerus numerans dicitur.

Tempus est numerus numeratus. Tempus ergo (vt dictum est) non est numerus abstractus, sed numeratus est, puta, numerus partium motus prioris, & posterioris.

Nota numerus numeratus dupl. Aduertendum tamen diligenter, quod numerus numeratus duplex est. Alter, cuius vnitates, & partes discretæ sunt in qualitate, & quantitate, vt numerus hominū, numerus lapidum, & similium; & talis numerus non est tempus, cum tempus continuum sit. Alter, cuius partes discretæ sunt in qualitate, licet non in quantitate: vt dicimus numerum partium eiusdem cōtinui, cum partes eterogeneæ sunt: cum enim similares sunt, non faciunt vllum numerum propriè: talis numerus est tempus: nam tempus essentialiter dicit fluxū, & variationem partium præcedentium, & subsequentium.

Cur tēpus dicatur numerus prioris ac posterioris in motu. Ac ad explicandam hanc varietatem, dicitur numerus, motus prioris, & posterioris, ac si dicatur, Est quantitas, & duratio quædam varias habens partes, puta, priores, & posteriores: & ita tempus consequitur motum, qua parte motus ex diuersis partibus constat; puta, priori, & posteriori, & non quatenus motus similaris est: nā partes motus, motus sunt, sicut partes tēporis, tempus.

At in essentia sua tempus hoc habet, vt secundum diuersas partes fluat: ob id numerus dicitur, sed non numerus in indiscretione quātitatis, vt dicemus adhuc in solutione argumentorum.

1. Concl. Tēpus est His igitur suppositis sit prima conclusio. Tempus est, & non est motus, sed est aliquid motus. Quod tempus sit, satis ex communi omnium consensu patet. Quod vero non sit motus, (præterquam quod manifeste id docet Aristoteles) probatur.

Tempus non esse motū, probatur primo. Quorum species, & differentiæ sunt diuersæ, & ipsa sunt diuersa, sed motus, & temporis differentiæ sunt diuersæ, similiter & species, ergo & ipsa diuersa sunt. Minor patet de differentijs. Nam tempus non dicitur velox, aut tardum, motus sic. Præterea motus sursum, aut deorsum dicitur: non tempus. De speciebus patet. Nam augmentatio, alteratio, latio, species sunt motus, sed non temporis.

Præterea secundo. Quia tempus, & motus diuersas habent definitiones, vt notum est: sunt igitur diuersa. 2

Tempus licet non sit motus, est tamen aliquid motus. At quamuis non sit motus, aliquid tamē motus est, puta, ipsius passio: est enim illa extensio prioris, & posterioris motus secundum durationem. Et merito motus passio ponitur: nam tempus cum variationem dicat, adiungitur naturæ, & accidenti, cuius esse variationem patitur, qualis res est motus.

2 *Tēpus est duratio faciens partes in mutatione continua.* Secunda conclusio, Tempus duratio quædam est, non quæcunque, sed partes habens in mutatione continua consistentes: differt enim duratio, quæ æternitas est, hæc enim tota simul est, nec partes habet, sed in indiuisibili consistit; at tempus partes habet, vt sæpe dictum est, ac ob id optime ab Aristotele dicitur numerus, quo explicaret partium variationem, & diuersitatem.

3 *Nota duplicē esse mēsuram.* Tertia conclusio. Tempus est mensura formalis motus.

Aduerte duplicem esse mensuram. Altera est formalis, quæ mensurata dicitur. Altera mensurans, quæ actiua dicitur.

Mensura formalis est, quæ inhærens alicui ipsum facit formaliter mensurabile, aut numerabile: sicut linea huic ligno inhærens ipsum facit formaliter mensurabile, idest, vt mensurari possit; & hæc ratio mensuræ inest cuicunque quantitati respectu sui subiecti; eo enim quo subiectum quantum est, vel discretum, vel continuum, mensurabile, aut numerabile est formaliter: sicut partes per albedinem formaliter sunt visibiles.

Mensura mensurans est, a qua sumpta, vt quadam regula certa, alia extra se mensuramus, vt vlna, vel palma mensuramus alia quanta.

Quo differans hæc duo genera mensuræ. Primo. Differt autem vtraque mensura, quod formalis est in eo, cuius est mensura, cum sit illius accidens, & forma: at mensurans est extrinseca rei numeratæ, cum non sit illi inhærens.

Vlterius

Vlterius,formalis ineſt cuicunq; quantitati omnis enim quantitas ſubiectum facit menſurabile:at menſurans non inuenitur in omni quantitate,ſed in certa,quæ ſit parua, & minor re menſurata, vt ſui multiplicatione menſuretur, vt palmo mẽſuramus quantitatem magnam ſpatij. Tota ergo ſpatij quantitas menſura eſt formalis, nam menſurabilem facit totum pannum; at parua quantitas menſurans eſt.

Vtrumq; genus mẽſuræ ineſt tempori. Aduertendum igitur,quod vtraq; mẽſura ineſt tempori. Primo tamen formalis:ipſum enim eſt, quo formaliter motus menſurabiles ſunt ſecundum prius,& poſterius:menſurare vero ineſt parti temporis,quæ aſſumitur, vt certa quantitas ad menſurandum totum motum. Vnde diebus, horis,annis,menſuramus ipſa multiplicando: quod ſi aduertis, tempore, vt menſurante menſuramus motum, ratione temporis, vt menſuræ menſuratæ, ſicut quantitate actiua aliqua menſura mẽſuramus totum ſubiectum quantum, ita tempus vitæ alicuius tempore quodam menſuramus, vtraq; enim menſura eſt tempus.

Tamen communiter, & vniuerſaliter tempus eſt menſura formalis motus, id eſt,per ipſum motus formaliter redditur menſurabilis, & numerabilis ſecundum prius,& poſterius: & per hæc patet concluſio,& ſunt iſta valde notanda.

Ad 1. Poſſumus igitur reſpondere ad argumenta, ex quorum ſolutione adhuc magis iſta clara fient. Ad primum facilis eſt ſolutio; dicimus enim tempus eſſe: nam res ſucceſſiuæ,& quarum natura non eſt permanens,nun ſunt,neque exiſtunt, ſicut res permanentes: harum enim partes omnes ſimul ſunt:at rerum ſucceſſiuarum non eſt vlla tota pars:id enim naturæ ipſarum repugnat:ſed ſat eſt, quod aliquid continuatiuum partium ipſarum ſit: licet enim tempus prius & poſterius nõ ſint ſecundum ſe tota, ſicut nec etiam tota motio,eſt tamen nunc vtrumque contingens,& terminus vtriuſque, & hoc ſat eſt ad ipſius exiſtentiam affirmandam.

Ad 2. Ad ſecundum,inuenio aliquos dicendi modos.Aliqui dicunt,quod nunc temporis corrumpitur in ſeipſo,per vltimum ſui eſſe, vt ſit verum dicere, nunc modo eſt, cum ipſum eſt,tamẽ immediate poſt hoc non erit; nec ex hoc ſequitur, quod ſicũ corruptum eſt, vt patet. De tempore autem conſequenter oportet dicere, quod tempus corrumpitur in ſuo vltimo nunc, vt dies in vltimo nunc,& quæcunque alia pars temporis,& ſic per vltimum ſui eſſe deſinit, vel primum non eſſe, non tamen oportet, quod nunc corrumpatur in alio nunc,nec tempus in alio tempore; & ſic dicit Simplic. *Variæ ſententiæ de termino corruptionis ipſius nunc. An ſit intrinſecus vel extrinſecus.*

At Alexan. 3.Meth.cap.5.tex.17.dicit, tempus non corrumpi,nec generari: ſimiliter nec ipſum nunc, quod idem dicit hic Alber.Tract.3.cap.1.dicit non corrumpi, aut generari nunc, ſed incipere,aut deſinere eſſe. *1. Sent. Simpl. 2. Sent. Alex.*

In cuius declarationem aduerte, quod non quidquid eſt,quod ante nõ erat, nec quidquid eſt,& poſtea non erit,eſt generabile,aut corruptibile, non enim valet conſequentia,Hoc non erat,& modo eſt: ergo generatum eſt. Nam generatio, & productio, & motus ipſe de nouo ſunt, & ante non erant ſæpe, tamen non eſt facta generatio alia generatione; nec motus alio motu: eſſet enim proceſſus in infinitum,vt docet Ariſt.lib 4.

Si igitur motus non fit, nec generatur (nam eſt ipſum fieri, & generari,& tempus eſt cum motu) nec tempus generabitur,aut corrumpetur,quãuis deſinat eſſe, vel incipiat eſſe.Vnde non oportet aliud tempus cõſtituere,quo ſit,& fiat tempus, ſicut nec eſt alia mutatio,qua fiat mutatio,qđ ſi tps deſinit, vel incipit eſſe ſecundum partes,& nunc,id eſt, quemadmodum dixi prius. Hæc autem obſcura.

Ad tertium attende, quod tempus non eſt numerus partium quantitatis diſcretione,ſed quantitate partium.Quod eſt dicere Non ſic tempus numerus eſt prioris, & poſterioris,quaſi hæc in quantitate diſcreta ſint, ſed in qualitate,cum alia ratio prioris,alia poſterioris ſit. Quod autem ſic eſt numerus, eſt continuum quantum, & tale eſt tempus, vnde Stratonis definitio in re non eſt diuerſa ab Ariſtot. definitione, cum motus quantitas illa ſit tempus tamen exactior eſt definitio Ariſtot. quæ explicat, in quo tempus formaliter conſiſtit, puta in duratione variabili, nõ ergo ad quantitatẽ diſcretã,ſed ad cõtinuum *Ad 3.*

tinuum tempus reduci debet, vt dictum est in prædicam.

4 Ad quartum, vna occurrit difficultas, An, cum tempus dicitur numerus prioris, & posterioris motus, ibi prius, & posterius, sint ipsius motus partes, ita vt tẽpus non sit aliud, quam duæ partes motus: An nõ sic, sed quod tempus sit alia quantitas præter prius, & posterius motus. Communiter enim videntur dicere interpretes, tempus esse illum numerum duarum partium motus, quod videtur inconueniens, nam tunc idem erit prius, & posterius tẽporis, & motus, & eadem continuitas, cũ tamen tex. 105. aliud prius, & posterius in tempore, aliud in motu, aliud in magnitudine ponatur, similiter de cõtinuo.

Dub. an tempus sit numerus prioris, & posterioris illius qd est pars ipsius motus.

Primus modus di cendi.

At ij dicunt, quod tempus est quantitas quædam, & non partes motus, ponuntq. motum habere quantitatem continuam, ratione cuius partes habet, & præter hãc ponunt tempus. Plures alij sunt modi dicendi, quos omitto, at secundum nos res est manifesta, qui superius propriam diuisibilitatem assignauimus tempori, motui & spatio, & omnes illas ostendimus esse inter se distinctas.

Solutio. D. Tho.

Vnde respondeo ad argumentum cum S. Tho. tex. 101. quod prius, & posterius, quæ in definitione temporis ponuntur, sunt ipsius motus in ordine ad spatium, & hoc non tollit motum habere alias partes a spatio, nam definitur tempus per subiectum, & genus, sicut qui dicit, Risibilitas est aptitudo hominis ad risum: ita tempus est numerus motus prioris, ac si clarissime dicas, Tempus est quædam duratio, & velut longitudo mouentis se per partes diuersas priores, ac posteriores spatij alicuius, & loci.

Ad 5. Ad quintum facilis est solutio, mensura enim mensurans est, quæ debet esse certa indiuisibilis, id est minima, & parua, non tamen mensura mensurata, hæc autem primo tempori conuenit, vt declaratum est in conclusione tertia. Hactenus de quæstione hac.

An sit vnicum nunc in toto tempore. Quæstio. XIII.

Circa titulum aduerte, quod sicut lineę partes puncto in diuisibili copulantur, ita & partes tẽporis quodam indiuisibili continuantur, quod dicitur Instans, aut Nunc. Est autem difficultas, an vnicum sit instans per totum tempus, ita, vt non sit aliud tempus quã vnicum instans aliter, & aliter se habens. Et in hoc difficultatem facit Aristot. qui tex 104. docet, nunc esse in tempore, sicut vnũ mobile in motu S. Th. 1. p. q. 10. art. 4. ad 2. & Alber. libro de quatuor coæquæuis. q. 3. art. 12. videtur asserere esse vnicum nunc per totum tempus.

Sensus quæsti.

Sent. D. Tho.

Discipuli autem S. Th explicant ipsum in hac sententia, quam sequitur Capre. 2. d. 2. q. [illegible] sic eam explicans, dicit, quod in linea est punctũ intrinsecum, & est aliud extrinsecum Intrinsecum est, quod in ipsa est linea continuans eius partes, & huiusmodi sunt multa pũcta in linea. Aliud est extrinsecum, quod suo motu lineam totam facit, & hoc vnicum est per totam lineam Dicitur autem extrinsecum, quia non est in linea, vt cõtinuans, cum sit per totum, nec est pars, cum sit indiuisibile. Ita dicit in tempore, esse nunc intrinsecũ continuans partes ipsius, & hoc nõ vnũ, sed multa sunt. Est autem aliud nunc extrinsecum, quod non est aliud, quam præsentia mobilis facientis tempus, quatenus est sub mutato esse, & indiuisibili motus: & tale vnum est per totum tempus. Hęc autem non secundum imaginationem tãtum ponunt isti doctores, sed etiam in re. Imò dicunt motum distingui realiter a tempore, sicut a mobili.

Quo explicant aliqui. D. Tho.

Ista explicatio sententiæ D. Tho. mihi nõ probatur. Nam nõ potest percipi, quæ res sit illud punctum extrinsecum, nisi ipsamet linea: nam quod dicitur, punctum suo motu lineam facere, id locum habet in imaginatione tantum: nam multis probat Arist. lib. 6. punctum separatum moueri non posse. Quod si sumas punctum existens in corpore mobili, cui videtur respõdere linea tanquam spatium, illud pũctũ non facit lineam illam, imò præsupponitur

Reijcitur illa expositio.

tur linea puncto, sicut spatium mobili. Quod si sumas punctum, aliquod separatum, impossibile est, quod faciat lineam, non enim in ullo genere causæ non quantum, & indiuisibile, potest facere diuisibile: non igitur tale punctum est, nisi per imaginationem Mathematicam.

Vnde consequenter nunc non potest esse vnum: nam præsentia mobilis non est formaliter nunc, quamuis sit eadem, non tamen ob id, vnum nūc est. Nam si sumas mobile, vt est sub motu, sicut nunquam est sub vnica parte motus, nisi sub alia, & alia & sub vno, & alio mutato esse, ita non est semper sub vnico nunc. Adde quod si vnū nūc esset per totum tempus præcedens, id tempus esset ex nunc solis compositum. nam ideo Arist. docet punctum si sit separatum, nō posse moueri per lineam aliquā quia linea tunc esset composita ex pūctis, vnde punctum per lineam gradiens non tangeret, nec mutaret aliud, quam puncta.

Aliæ variæ sent. quo modo sit unum nūc in tēpore. Quamobrem existimo non esse unum formale nunc per totum tempus, sed plura, & plura, quod expresse docet Aristot. 2. Meta. c. 5. tex. 17. in fi.

Ad id autem, quod Arist. dixit, esse vnū nunc, respondet Simpl. quod ob id instantia, & nunc secundum se vnum dicuntur, quamuis plura sint, quia non habent, per quid distinguantur, vt sola considerantur. Scot. li. 3. Meta. loco citato, dicit esse vnū nunc specie, non numero. Them. dicit esse vnum subiecto.

Sent. autoris. Existimo ego esse dicendū, sicut in textu exposuimus, quod comparatio Arist. in hoc cōsistit, quod sicut mobile diuersis in partibus sumptum spatii motus est causa, ita nunc sumptum in priori, & in posteriori facit tempus, non tamen quod sit prorsus idem nunc ratione sed subiecto, id est quod non debet multiplicari subiectū cū nunc, sed idem subiectum est, nunc tamen multiplicatur formaliter. Non enim est tanta unitas mobilis in motu, quia nūc in tempore, cum illa sit maior, quia ipsum mobile est subiectum, quod vnum est, at nūc ab ipso subiecto unitatem habet. Hæc est etiam sententia Græcorum, nec opposi tum reperitur in S. Tho. vt etiam ex discipulis ipsius aliqui confitentur.

Consensio authoris secū sent. Græc & D. Tho. Quō differat tempus a motu.

Circa distinctionem temporis a motu nō opus est ex professo id contendere. Sat est, quod tempus non realiter a motu, sed ratione, sicut motum a mobili distinctum ponimus, & omnes rationes oppositū probantium non conuincunt nisi hanc formalem distinctionem: nam hæc sufficit, ut res habeant diuersas definitiones, sintque in diuersis prædicamentis, & generibus, possintq; ab inuicē separari, vt multoties dictum est, quamuis contraria etiā opinio sit probabilis. Ad textum redeamus: nam quæ circa temporis naturā restant, in prōcessu ipso examinabimus.

Quoniam autem tempus est mē sura motus. Tex. CXIIII.

Quid sit esse in tēpore. Postquam explicuit quid sit tēpus, explicat, quid sit esse in tēpore, & quæ dicantur esse in tpe. Primo explicatur qd sit motū esse in tempore, & hoc ex definitione: cum enim tempus sit numerus, & mensura motus, non erit aliud motum esse in tempore, quam motum mensurari a tempore, ita, vt ipsi tanquam mensuræ subdatur, ut sicut tempus partes habet non simul, ita etiam ipse motus.

Quō motus mēsuretura tēpore. Intermittit aūt, quomodo motus mēsuretur a tempore, & loquitur de mensura mēsurante, de qua diximus q. 12 Dicit autem quod motus aliquā partem mensuramus parte certa temporis: postea per illam mensuramus totum motum multiplicando, sicut in continuis suminitus vnam partem longitudinis certam, puta, vlnam, & hanc multiplicando totum spatium mensuramus: ita tempore certo partem motus mensuramus: puta die, aut anno, aut mense, & postea talem partem multiplicando totum motum mensuramus.

Quid mēsuretur ī motu. Ostendit autem, quid mēsuretur in motu. Dicitq; duo in motu mensurari. Alterū est ipsi⁹ quantitas, quam a spatio habet. Alterum est ipsius esse, nam ens successiuum est, ob id totus motus tempore mensuratur, unde & pp hoc in principio tex. dicit, tempus mensuram esse motus, & moueri. Per motum intellexit esse motus: per moueri quantitatem ipsius, quam habet, dum fit in magnitudine ut explicat Sanc. Tho. Est igitur motum esse in tempore, ab eo mensurari.

Mani-

Manifestum est, quod & alijs. Tex. CXV.

Quid sit in uniuersum esse in tẽpore.

HInc colligit in vniuersum, esse in tẽpore nõ aliud esse quam mẽsurari a tẽpore, & habere successionẽ, & mutationem cum ipso tempore, ꝙ est mẽsura successiua, & mutabilis. Hoc autem probat distinguendo duplicem sensum, q. potest esse huius, quod est esse in tempore & excludendo illorum vnum.

Esse in tempore potest facere hunc sensum; Esse, quando tempus est: Vt illa dicãtur esse in tempore, quæ sunt, cũ tempus est. Alter sensus est, vt esse in tempore sit, sicut esse in numero.

Nota.

Dupliciter autem aliqua dicuntur esse in numero, Vno modo, quia partes, vel accidentia ipsius sunt, vt par, impar, & vnitates in numero sunt. Altero modo, quia a numero continentur, & numerantur, puta quia numerus ipsorum, dicitur esse, vt denarius hominum, & aliorum.

Tripliciter põt dici aliqui esse ĩ tpe.

Vnde possumus colligere tripliciter posse dici esse in tẽpore. Vno modo esse, cum tempus est. Altero modo, esse partẽ, aũt passionem temporis. Tertio, a tempore mensurari. Dicit autem, quod duobus vltimis modis aliqua dicuntur esse in tempore: nam tempus numerus quidam est: ob id, sicut in numero, sic etiam in tempore aliqua dicuntur esse, nam nunc, prius, posterius tanquam aliquid temporis in ipso dicuntur esse. At reliqua omnia, quę in tempore esse dicimus, vt in mensura quadam in ipso sunt, successiua tamẽ, sicut res in loco permanenti.

Manifestum autem, & quod non est. Tex. CXVI.

Excluditur I. modus essendi in tempore.

EXcludit primum modum, quo dicebat res esse in tempore, quia sũt, cũ tẽpus est. & dicit, quod sicut non dicitur esse in loco, aut ĩ motu esse cũ locus, aut motus est, sic nec esse in tempore: nam sic possemus dicere, ꝙ, cœlum est in grano milij, quia est, cum hoc est, imò quodlibet esset in quolibet.

Vlterius probat. Nam esse in tempore cum tempus est, profectò est quid accidentale, accidit enim, quod tempus sit illud cum res est, & accidit rei, quod tempus tale sit, similiter de loco, & motu: at esse in tempore dixit connexionem necessariam, vt vnum nõ accidat alteri, habet enim habitudinem ad illud intrinsece, & necessario sicut mensura ad mensuratum.

Quod est dicere, si non esset aliud esse in tempore, quam esse cum tempus est accidentale hoc esset, & posset esse, quod tẽpus non esset, at esse in tempore non sic est: non enim potest esse id, quod est in tẽpore, sine tempore quodam, sicut nec mensuratum sine sua mensura.

Quoniam autem est in numero. Tex. CXVII.

Quõ se habeãt ea, quæ sunt in tẽpore.

OStendit qualiter se habeant, ea, quæ sunt in tempore. Hęc enim continẽtur, & exceduntur a tempore, sicut numerus excedit numeros minores, & vnitates sub se contentas. Hinc est, quod nulla eorum, quæ in tpe sunt, ipsi tẽpori æqualia sunt, sed alicui parti tantum, aut præteriti, aut futuri, aut vtriusque.

Ratio.

Et ratio huius superioritatis est, quia quæ sunt in tempore continentur ab ipso tempore, sicut quæ sunt in numero ab ipso numero: quæ autem in numero compræhenduntur, minora sunt ipso: vnde euenit, quæ in tempore sunt, omnia finita esse.

Respatiũtur a tpe.

Non solum autem a tempore excedũtur, sed ab eo patiuntur, quod probat ex cõmuni dicto omnium. Nam dicere consuescimus, omnia tempore tabescere, & alia senescere alia obliuisci.

Et nota per hæc tria vocabula notari omnia, quæ in tempora sunt: nam tabescere, & corrumpi omnibus inest etiam inanimatis, senescere viuentibus, obliuisci hominibus. Hæc autem tempore aduenniunt.

Dub. an sit generationis cã ipsũ tpꝰ sicut et corruptiõis.

Dices, an tempus sicut est causa corruptionis, sit & generationis, vt causa pulchritudinis, & perfectionis circa talem, iuuentutis circa senectutem, & recordationis circa obliuionem? Respondet, non, & causam dat, quia tempus in motu consistit,

stit: motus autem recessus est a propria dispositione, quam res habet, ob id quæ mouentur, magis ad corruptionem accedunt, & propter hoc tempus corruptionis potius est causa.

Obiect. *Solut.* Dices tu, nonne etiam tempore res perficiuntur, & tempore aduenit sapientia, & prudentia, vt quid tempus non generationis causa etiam ponitur? Aduertendum ergo, quòd nec generationis, nec corruptionis tempus solum causa est, effectus enim particulares hi a causis proueniunt particularibus, & tempus horum causa dicitur quia in ipso fiunt, vt inferius in tex. 128. dicit Arist.

Nota tẽpus præcise nec esse cãm generationis, nec corruptionis. At hoc interest inter generationes, & perfectiones, ac corruptiones, quod generationes habẽt sæpe causas determinatas, ob id non attribuuntur tempori, at corruptiones ex indeterminatis causis proueniunt, vt ruinæ, mutationes, & variationes aliæ, & hæc tempori tribuuntur, & ita dicit Philop.

Adde etiã, quod non solum cum causa determinata est, sed etiam corruptiones aliæ, quæ secundum naturã fiunt, tribuuntur tempori magis, quam generationes, quia motus continuus, qualis tempus est, potius est causa corruptionis, nec vero perfectionis causa est, nisi quatenus inuenit rem dispositã, vt perfectioni sit proxima; tamen sua continuatione ab illa perfectione expellit rem, & in corruptionem impellit, ob id per se causa corruptionis dicitur, non tamen solum tempus causa est, vt diximus, & patebit inferius.

Quare manifestum est.

Ea, quæ semper sunt, non sunt in tempore. CVm dixisset, quæ in tempore sunt, excedi, & superari a tempore, infert, res semper existentes nõ esse in tempore, cũ nõ contineãtur, nec superentur a tempore, qualis est Deus gloriosus, & Intelligentiæ. Adducit autem signum, ꝙ nõ patiuntur a tempore: nõ enim corrumpũtur, non senescunt, non tabescunt, sed vno eodemq; modo se habẽt, vt docet 1. cœli, tex. 100. dicit autem, quę semper sunt, quatenus semper sunt. nam ista quæ semper sunt habent aliqua, quæ nõ sunt semper, vt Sol mutat loca varia, & secundum hos situs & mutationes tempori subditur.

Quid sit propriè esse in tempore. Ex quibus perfecte colligitur, quid sit esse in tempore, puta, mensurari a tempore, uinci a tempori, pati a tẽpore, vnde qua parte res mensurantur tempore, euenit, vt quæ faciunt, non possint tota simul possidere. Vnde non est tota cœna simul, non tota lectio, sed pars expellit partẽ. pars expectat partem. Præterea, si vincuntur a tẽpore, non sunt perpetua, si a tempore patiuntur, multis miserijs, varietatibus, ac mutationibus sunt exposita.

Quoniam autem tempus est mensura. Tex. CXVIII.

Quietem esse ĩ tempore. CVm dixisset, quid sit esse in tẽpore, & motũ esse in tẽpore, ostẽdit modo quietem esse in tempore, per accidens tamen, i. per aliud, vt explicat Phil. per motum, nam tantam esse quietem mensuramus tempore, mensurantes simul aliquem motum.

Obiect. Obiiciet quis. Quomodo, cum tempus sit quid motus, potest aliquid esse in tẽpore, quin sit in motu; non ergo quiescentia videntur esse in tempore.

Solutio. Respondet, tempus non esse motũ, sed numerũ motus: ob id, potest aliquid quiescens esse in tempore, sicut ẽt in numero quin sit in motu. Subdit tamen, quæ dicantur quiescere, illa nempe, quæ sic nõ mouentur, vt moueri sint apta, vt iam dictum est, est igitur quies in tempore.

Esse autem in numero est esse.

Res aliæ sunt in tẽpore secũdum motum, & quietem. VVlt ulterius ostendere res alias esse in tempore, secundum motum, & quietem, ac propterea dicit, esse in numero est quod sit numerus rei illius, & quòd sit mẽsurabilis res per talem numerum. Si igitur numerus fuerit tempus, sic erit in tempore esse, ꝙ a tempore mensuretur. & quod tempus illius sit. Cum igitur tempus sit aliquid motus, mensurabit vtique quę mouentur & quæ quiescunt, quies. n. priuatio motus est. Priuatiuorum autem eadem est regula.

Quare quod mouetur. Tex. CXIX.

Res non sunt in tẽpore rõne suarũ q̃titatũ, sed secũdum quantitatẽ suorũ motuum. Nota.

Concludit res ipsas, quæ mouentur, & quiescunt, nõ esse in tempore secũdum suam quantitatem, sed secundum quantitatem suorum motuum, cum tempus sit mensura motus: idem etiã euenit de quiete, sed per accidens. Illa autem, quæ nec mouentur, nec quiescũt, sed prorsus immobilia sunt, in tempore non sunt.

Notandum igitur, quod motus per se in tempore est: ipsius enim primo tempus est mensura, per motum autem quies etiam est in tempore, vnde per motum, & quietẽ substantiæ sunt in tempore.

Manifestum igitur est. Tex. CXX.

Ea, quæ non sunt q̃ro sunt, et quomõ non sunt in tpe.

Ostendit ea, quæ non sunt, quomodo sint in tempore. Dicit quod ea, quę nõ sunt ita, vt nõ possint vnquam esse, vt diametrum esse commensurabilem, & impossibilia, ista nõ sunt in tempore. Et ratio est, quia huiusmodi nullum habent ordinem ad motum, aut quietem, per quę res in tempore sunt.

Quæ vero sic non sunt, ut possint esse, vel fuerint, vel futura sint, hæc in tempore sunt: qualia generabilia, & corruptibilia. Dat rationem, quia hæc superantur a tempore: nam maius est tempus his, quæ sic non sunt. Nam quæ erunt, exceduntur a tempore ẽm præteritum: quæ fuerunt, exceduntur secundum futurum: quæ autẽ nunquam sunt, non vincuntur a tempore, ob id non dicuntur esse in tempore.

Eorum autem, quæ non sunt.

Diuisio rerum, quæ non sunt in tpe.

Diuidit ea, quæ non sunt, sed in tẽpore sunt, & in tẽpore excedũtur. Quædam fuerunt, ut Homerus, quædam erunt, quædam partium fuerunt, partim erũt, ut manifestum est. Vocat aũt futurum ad utrumuis, quia potest esse, & nõ esse: At ea, quę nec sunt, nec fuerunt, nec erunt, nõ continentur a tempore. Explicat autem, quæ sint ista. Ea nempe, quæ sic non sunt, vt opposita ipsorum semper sint, idest impossibilia, quorum opposita necessaria dicuntur: neutra autem in tempore sunt, nõ uincuntur a tempore, illa enim semper nõ sunt, hæc vero semper sunt. At quorum opposita non semper sunt, qualia sunt cõtingentia, hęc generabilia, & corruptibilia sunt, & talia omnia a tempore continẽtur & superantur, ac ob id dicũtur esse in tẽpore. Patet ergo motum, quietem, res mobiles, & quiescibiles, generabiles ac corruptibiles in tempore esse.

Caput decimumtertium.

Ipsum autem nunc. Tex. CXXI.

Res diuersimode sunt in tempore. Explicatur illa differẽtia temporis. Quid sit nunc ĩ prima acceptione.

Differentias aliquot explicat, quibus aliqua diuersimode dicũtur esse in tempore, quæ sunt sex, puta, Nunc, Aliquando, Iam, Nuper, Quondam, Repente. Incipit autem ab ipso. Nunc, duoq; distinguit nunc. Alterum est, cuius hucusque meminit, & hoc duplici proprietate, & officio distinguit. Alterum est, quod est temporis continuatio, idest, quo tempus futurum & præteritum continuantur. Alterum, qđ est terminus vtriusq;, puta præteriti finis, principium vero futuri. Discrimen autem ponit inter nunc, & punctum lineæ, cui etiam hęc duo competere videntur. Punctum tamen est quid permanens, sed nunc non permanet, sed recedit cum ipso tempore.

Occurritur obiec.

Ne autem quis existimaret nũc tempus distinguere actu ita, vt duas partes temporis actu separatas faciat: id remouet, docetq́ue non actu diuidere, sed pſãte, quatenus si actu tempus diuidẽdum est, (quod quidem intellectu contingit, vt dicit Phil.) tunc in nunc esset diuisio facienda, sicut in puncto diuiditur linea.

Ostendit statum hoc nũc quod diuidit, & quod etiam vnit, vnicum esse re, diuersum tamen ratione. Sicut in linea mathematico intellectu abstracta, pũctum, quod diuidit potentia, & punctum, quod vnit, aliud est ratione, sed vnum re. Ita & nunc vt continua, vnum est, vt huius principiũ illius finis est, ratione diuersum est.

Ipsorum

Ipsorum igitur nunc, hoc quidē.
Tex. CXXII.

Quid sit Nunc in secūda acceptione. Haec est prior significatio ipsius nūc. Altera est, qua significatur temp° proximum pręsenti nunc; quod.n. parum distat a nunc præsenti, siue præteritum sit, siue futurum, reputatur pro nūc, vt, nunc veni, nūc veniam, dicitur, quia hodie veni, aut veniam: at tempus remotum non dicitur nunc, vt satis notum est.

Ipsum autem aliquando tempus est. Tex. CXXIII.

Quid sit Aliquando. Explicat secundam differentiam temporis, puta Aliquando. Dicit autem quod est tempus determinatū nō nunc præsenti, sed præterito, aut futuro, vt aliquando capta est Troia: aliquando erit diluuium. Cum igitur, Aliquando, sit tempus distans a nunc præsenti: alio nunc aut priori, aut posteriori determinatum, colligit, quod ab hoc nunc præsenti, vsque ad illud seu futurum, seu præteritum, erit tempus quantum terminatum, quod dicitur Aliquando.

Si uero nullum tempus
Tex. CXXIIII.

Dubium. Dubiū proponit, quod ex dictis suboritur. Si.n. Aliquando est tempus determinatum alio nunc a præsēti, cum omne tempus sit Aliquando, videbitur omne tempus esse finitum, ꝙ remouetur per interrogationem, dicendo motū esse infinitum, nec ob id tempus consequēter esse infinitum.

Solutio. Ad dubium autem, quantum existimo respondet, dicendo, quod si esset idem, Aliquando, sæpe sumptum, esset finitum tempus, cum tamen sit aliud, & aliud semper Aliquando, tempus erit infinitum: quod autem sumatur, & sit nouum, & nouum, Aliquando, semper, ex motu patet, qui sēper alius, & alius est. Consistit igitur eius solutio in hoc, quod dato, quod omne Aliquando finitum sit, semper tamen, & incessanter sint noua, & fuerunt noua Aliquando, ob id tempus infinitum est.

Vtitur autem modo loquendi interrogatiuo pro affirmatiuo, vt sæpe solet. *Nota 1.*

Sed tamen Arist. ipse decipitur in hoc, motum, & tempus infinitum ponendo, ut latius dicemus in lib. 8. ubi id examinabitur ex professo. *Nota 2.*

Quoniam autem ipsum nunc.
Tex. CXXV.

probatur tēporis infinitas ex ipso nunc Probat temporis infinitatem ex ipso nunc: nunc.n. est principium, & finis: at hæc non habet respectu eiusdem; alias opposita secundū idem, uni inessent: sed respectu diuersorum, præteriti quidem est finis, & futuri principium.

Nota. Ex hoc patet, quod semper tempus totū est in fine, & principio, nam est nūc, quod futuri est principium, finis præteriti, non ergo definit tempus, cū semper sit in principio: est enim nunc quod principium est futuri, est autem tempus in fine, & principio. Sicut linea circularis concaua simul, & conuexa, ratione tamen diuersa: sed idē re. ita tempus in principio, & fine: quare idem sunt.

No. errorem in rōne Arist. Aduertendum, ꝙ hoc falsum est, nō.n. omne nunc, est principium, & finis, sed datur nunc, ꝙ fuit principium, & non finis, cum tempus inceperit, sicut in linea finita dantur puncta extrema, quæ sint principium, & finis, ut dicetur in li. 8.

Ipsum autem iam.
Tex. CXXVI.

Quid sit esse Iam. Explicat tertiam differentiam temporis, quæ est Iam. Iam enim dicitur futurum, aut præteritum parum distans a nunc pręsenti, ut Iam ueni, Iam legam, i. parum est, quod ueni, parum restat ut legam.

In quo differt a Nunc. Et non confundaris, non enim est Iam idem quod nunc in posteriori significatione, ut aliqui existimant. Nunc.n. dicit tempus propinquum, nunc præsenti, dici autem ipsum, ac si esset nunc, idest, per modum præsentis significando, at Iam dicit propinquum, sed per modum futuri, uel

præteriti, quæ uere distantia nunc præsenti, non dicuntur Iam, ut notum est.

Ipsum autem nuper. Tex. CXXVII.

Quid sit esse quondam, nuper, repente.

TRes alias temporis differentias explicat. Nuper dicit propinquum nunc præsenti, præteritum tamen. Quondam, seu olim, dicit præteritum distãs. Repente dicit tempus paruum, in quo facta est mutatio, quod quidem tempus adeo est paruum, ut propter ipsius paruitatem distingui, ac dignosci non possit, quãtum fuerit. Hæc omnia notissima sunt.

Mutatio omnis natura remotiua est. Tex. CXXVIII.

Quo tempus sit cã corruptionis.

CVm ostendisset differentias quib. existunt in tempore entia, quæ non sunt, regreditur ad explicandum, quomodo tempus sit causa corruptionis, dicitq; : Quidam sapientissimum uocabat tempus, quasi in tempore scientiæ comparentur, at Pythagoras dictus Paro indoctissimum uocabat, quasi scientiæ pereant cũ tempore. Laudat autem magis hoc dictũ; nam tempus magis per se causa est corruptionis, quam generationis, quod probat ratione facta superius. Quia mutatio, ut talis est, remotiua est, & corruptiua magis: per accidens uero generationis causa est. Hanc rationem superius declarauimus.

Probat etiam signo. Videmus enim non fieri quicquam, nisi sit causa aliqua, at uidemus corrumpi, nulla apparente causa, & tales corruptiones damus tempori, non quod tempus sit causa illarum, sed quod in tempore fiant, & causa particularis nõ apparet, sicut apparet in generationibus. Repete tex. 117.

Epilogus dictorum Arist.

Post hæc epilogat, quæ dicta sũt, puta tempus esse, quid est tempus & quot modis dicatur Nũc, & quæ sint aliæ temporis differentiæ, nempe Iam, Nuper, & reliquæ prædictæ.

Caput decimumquartum.

His autẽ nobis sic determinatis. Tex. CXXIX.

Omnem mutationẽ, & omnem motũ esse in tempore.

REpetit propositionem superius positam, ut modo ipsam probet. Est autem propositio. Omnis mutatio & motus est in tempore, ac tempore mensuratur, & quod mouetur, ac mutatur in tempore mouetur ac mutatur. Hanc probat duplici ratione. Prior est. Velocius, aut tardius in tempore sunt, at motus motu uelocior; igitur motus in tempore est. Minorem explicat, dicendo, quis motus sit uelocior. Inquit, illum esse uelociorem, qui citius fit, & peruenit ad eundem terminum, quam alius, duplici tamen conditione. Altera, ut sit per idem spatium, nã si unum mouetur ab A, in B, per arcum, alterum per cordam, licet tempus sit æquale, tamẽ velocius mouetur id, ꝙ per arcũ. *1. Ratio.* Similiter est altera quod motus sit regularis. Nam etiam si sit eadem magnitudo prorsus, tamen vnum difformiter, alterum vniformiter mouetur, non ob id erit uelocius, quia citius mouetur. Sunt enim alia pensanda, de quibus dicemus in lib. 7. latius: hæc enim obiter tangit Arist. & non ex professo.

At uero prius in tempore est.

2. Ratio.

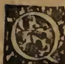
ALteram facit rationem. Prius, & posterius in tempore sunt, at prius & posterius sunt a motu, motus ergo in tempore est. Quod prius, & posterius sint in tempore, probat, quia prius, & posterius sint distantiæ ab ipso Nunc: sed nũc in tempore est, nam distantia, & termini ad idem pertinent.

Explicat autem, ꝙ alio modo prius & posterius sunt in præterito tempore, alio in futuro. In præterito. n. quod a nunc præsenti remotius est, prius dicitur, quod autẽ propinquius, dicitur posteri⁹. At in futuro e contra, quod remotius erit, dicitur posterius: quod magis proximum prius. Hæc omnia etiam parum aduertenti facillima sunt, & textus clarissimus.

An

An omnia entia sint in tempore. Quæst. XIIII.

Rationes oppos.

1 Væstio hæc mouetur propter aliqua, quæ videntur dubium facere circa dicta Arist. Primo dicit, Omnem motum esse in tempore. Videtur falsum: Motus cœli motus est: at non est in tempore, cum non separetur a tempore: est enim ita æternus, sicut tempus, quod est ipsius passio.

2 Secundo dicit, Omnem mutationem esse in tẽpore. Videtur etiam hoc falsum: nam mutatio substantialis est in instanti, similiter illuminatio, visio, & aliæ huiusmodi: non ergo sunt in tempore.

3 Tertio dicit, Res esse in tempore ratione motus. Contra: Esse rerum generabilium, & corruptibilium est mutabile, & variabile: ergo substat tempori, & experientia ostendit, quod vitam rei, & esse tempore metimur.

4 Quarto circa id, quod dicit. Quæ semper sunt, non esse in tempore. Contra. Differentiæ ipsius temporis de Deo prædicãtur. Est enim nunc Deus, & fuit heri, & semper: ergo erit in tempore.

1. Funda. quid sit esse in tempore. Aduertendum primo, (ut in textus explicatione docuimus) esse in tempore non solum est, esse cum tempus est: sed mensurari ab illo, superari ab illo & pati ab illo. Mensurari autem ab illo, est se illi adaptare iuxta ipsius naturam, ut sicut partem post partem tempus habet, uel simul est totum; ita etiam quæ ab illo mensurantur superari est: quod sint minora, quam totum tempus, ita ut tẽpus maius sit quocunque sub se contento, & inde prouenit, quod passibilia sint, & alterabilia, quæ sub ipso sunt.

2. Funda. Tẽpus diuersimode est mẽsura. Aduertendum secundo, quod secũdum Aristote. (ut paulo inferius dicemus) cum tempus sit solum in motu primi mobilis, aliter ipsum facit mensurabilem, aliter alios motus inferiores; similiter aliter est mensura motus illius, aliter horum inferiorum.

1. motus cœli, & aliorũ motuum. Primo tempus facit motum primi cœli mensurabilem formaliter, & intrinsece; sicut mea quantitas me formaliter facit mensurabilem, quia in me inest; reliquos vero motus facit mensurabiles extrinsece per hæc, quæ ipsi subduntur.

Exempl. Accipe exemplum. Sume lignum magnum, & superpone spatio; tunc mensura lignum; mẽsurabis quidem spatiũ simul, quia ligni illius longitudo vtrumque facit mensurabile, sed differẽter, lignum intrinsece, spatium extrinsece. Ita tempus, cũ sit primi motus passio, illum facit formaliter mensurabilem; at reliquos motus extrinsece, quatenus ipsi supponuntur; fiunt enim motus in tempore.

Idẽ est de mensura mensurãte. Similiter intellige de mensura mensurante. Aliter enim tempus mensurat motum cœli, aliter horum inferiorum. Motum enim cœli mensurat intrinsece, sicut pars totum, at reliquos motus extrinsece sicut vlna pannum.

Exempl. Accipe exemplum, sit pannus aliquis, dupliciter mensurari potest. Vno modo vnica ipsius particula, quam multiplicando cognoscitur totius quantitas: Altero modo vlna externa multiplicata. Ita cum motum cœli temporaneum mensuras, accipis horam, aut diem, quæ est pars illius moti quanti, ac reliquos motus eodẽ die, aut hora mensuras, sed sicut per vlnam externam. Hæc admodum nota.

3. Fund. Aduertendum tertio, quod non solum hic loquimur de motu locali, sed etiam de reliquis motibus, puta, alterationibus, & augmentationibus. Hi enim etiam tempore mensurantur. At tempus non, nisi passio motus localis cœlestis, ab Aristote. ponitur.

Ad 1. His suppositis ad primum argumentũ respondetur, quod motus cœli non est mẽsurabilis, nec est in tempore secundum se totum, secundum Arist. sic enim infinitus est, est tamen secũdum omnes partes suas, & tales a tempore separantur, vnde quod de motu mensuratur, totum finitum est, mensurantur autem omnes partes copulatiue, sed non copulatim, vt loquar Dialectice Et hæc est sententia Alber. Saxon. q. 55. & bene dicit. infinitum enim immensurabile est, secundum se totum.

Ad 2. Solut. Auer. Ad secundum, Auer. comm. t. 29. quem sequitur Alber. tract. 3. ca. 15. dicunt, quod mutatio dupliciter accipitur. Vno modo pro fine motus, ut cum accipitur pro generatione sola substantiæ, quæ est terminus alterationis: non enim quicquam generatur,

neratur,

neratur, nisi alteratione præcedente: similiter illuminatio pro productione luminis, quæ est terminus motus localis: nam dum sol fertur, lumen producit, & sic dicunt non esse in tempore. Altero modo accipitur mutatio pro toto motu cum termino, vt pro alteratione simul cum generatione, & illuminatio pro latione, cum luminis productione, & sic est in tempore, est enim successiua.

Reijcitur sol. Auer. Ista responsio omnino mihi non placet: nam generatio, & illuminatio sunt mutationis distinctę a motu locali, & ab alteratione, ut notum est: debent ergo habere aliquam mensuram. Cum enim dicuntur esse termini, non sic sunt termini, vt faciant vnum motum per se: sunt enim termini extrinseci: vnde latio cum illuminatione nunquam constituit vnicam per se speciem. Pręterea, quia dicimus generationes, & mutationes rerum temporeas esse: fatendum ergo est in tempore esse.

Sol. auth. Ob id dicere, quod esse in tempore dupliciter contingit. Vno modo proprie, & adæquatè, & sic sunt illa, quæ successionem habent cum tempore diuisibilem: Altero modo, velut inadæquatè, & talia sunt, quæ sunt in nunc temporis indiuisibilis.

Nec existimes, quod esse in nūc temporis sit tantum habere totum suum esse in vno nunc: hoc enim non sufficit: sed simul in nunc habere esse, & cum ipso nūc recedere: & sic illæ mutationes dicuntur esse in tempore, cum in nunc tēporis sint.

Ad 3. ex Alber. Ad tertium Albe. tract. 6 c. 10. dicit, substantias quantum ad esse Physicum esse in tempore. Vocat esse Physicum substantiā cum sensibilibus qualitatibus dispositam, puta, formam in materia sensibili: at non est vtcunque cum tempore, cum ut permanens sit talis substantia: sed est in nunc tēporis, prout aliter, & aliter se habet in tēpore; nam tales substantiæ aliter, & aliter se habent, cum variabiles sint: at secundū essentiam, & definitionem suam non subduntur tempori.

S. Tho. S. Tho. 1 p. q. 10 ar. 15. dicit esse rerum corruptibilium, esse in tempore: cuius mētem vt intelligas, cōsiderare oportet, quod in tempore esse, dupliciter contingit, loquendo non de nunc, sed de ipso tempore. Vno modo per se primo, & hoc est, quod secūdum se a tempore mensuratur, nec aliud esse potest, quam motus qui successiuus est. Altero modo, secundario, & per aliud, hoc est id, quod motui & mutationi in se subditur, qualis est substantia corruptibilis: vnde in tempore quidem absolute est, nec ipsius mensura quærēda, sed non immediate subditur tempori, nisi per actiones, & mutationes suas, dico mutationes suas, quia substantia cœli non est in tempore, quamuis ipsius motus in tempore sit, quia non habet mutationem, nec alterationem aliquam circa suum esse. *Dupliciter aliqd est in tempore*

Ad vlti. Ad vltimum dico quod Deus coexistit tempori: similiter, & angeli, quia sunt quando tempus est, non tamen sunt in tēpore, cum in successionem non habeāt: præsertim Deus, qui nec in suo esse, nec in suis operationibus habet successionem in se.

Quod si illi tribuimus differentias temporis, id est secundum modum nostrum intelligendi: & per tales differentias non successionem, sed durationem volumus solum significare, ipse tamē in æternitate indiuisibilis est totus.

Angeli vero in Æuo. Æuum enim est mensura, qua mensurantur incorruptibilia, quæ tamen habent operationes successiuas, sicut Angeli, & cœli: reliqua sunt in tempore, vt dictum est.

Dignum autem consideratione. Tex. CXXX.

POstquam de tēpore dixit, aliquot circa ipsum proponit dubitationes, quibus magis quæ dicta sunt, explicanē. Est primum dubium. Cur tempus dicatur esse vbique, puta in terra, in mari, & in omni loco. Alterum dubium est, An tempus sit extra animam ita, vt ipsius essentia non dependeat ab intellectu. *Proponit Ari. circa rōnes temporis duo dubia.*

Ad primum respondet, quòd cum tempus sit passio motus, ac motus sit vbique, consequenter tempus vbique dicetur esse: in quocunque enim loco aliquis motus repetitur. *Ad 1. Qūo tempus sit vbique.*

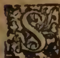
Vtrum

Vtrum autem cum non sit anima. Tex. CXXXI.

Ad 2. Dub. quo tēpus pēdeat ab anima. Secundam soluit dubitationem, & rationem hanc facit. Si non est possibile esse, quod numeret, vel numerare possit, nec erit numerus, nec numerabile: at tempus numerus quidam est: ergo si nullum sit possibile numerans, nec tēpus erit. Cum autem intellectus, & anima rationalis sit id, cuius est numerare, si non sit id, cuius est numerare, si non sit anima rationalis & intellectus, non erit tempus, nisi rōne motus, & durationis materialis.

Imò addit, quod si non esset anima, nec esset motus, si motus sit ab anima, quod dicit propter Plato. qui existimabat motum cœli esse ab ipsa anima eius: tunc aūt remota anima, remoueretur motus cœli, quo ablato reliqui auferētur. Vide igitur, quomodo tempus absque intellectu non est numerabilis.

An tempus sit ens rationis, uel reale. Tex. XV.

1. Sent. Auer. absurda. Sensus qōnis est, an ita tempus depēdeat ab intellectu, quod non sit, nisi existente intellectu. Circa quam difficultatem, quæ digna est cōtemplatione, Aner. com. 131. dicit in motu esse duo. Vnum formale, & id numerus est: Alterum materiale, & id motus est. Ratione materialis tempus ab anima nō dependet: at ratione formalis dependet: vnde est medium ens, inter rationis, & reale, cū partim ī intellectu cōsistat, partim in rebus, hoc sequitur Iadu. q 27.

1. ratio p Auer. Ratio pro hac sententia duplex est. Altera est: quia tempus formaliter in numerato esse consistit: at hoc nō consistit absque intellectu numerante: ergo tempus formaliter ab anima dependet.

Altera est, tempus, nec secundum totū, nec secundum partem existit vnquam quod enim in re est, indiuisibile est: at aliqua pars diuisibilis, aut totum, nō est, nisi per intellectum apprehendendum: ergo tempus ab anima dependet.

At ista sententia est absque dubio intolerabilis, & est commentum quoddam nullum habens fundamentum, quam merito reprehendit Albe. cap. 3. & 10. & in primis sunt rationes apertæ cōtra ipsam. *Reijcitur sentent. Auerr.*

Prima, si tempus formaliter est ens rationis, ergo est in specie entis rationis, nā a forma sumitur species, & penes ipsum formale iudicium de re sumitur, cuius generis, & speciei sit: ergo non pertinet ad vllum prædicamentum, nec ad quantitatem: nam prædicamenta entia realia sunt formaliter. *1. Ratio contra Auerr.*

Secundo. Si tempus formaliter est ens rationis, cessante in intellectu ipsius operatione actuali, non erit actu tempus, sed potentia, ita concedit Iandu. sed re vera, falsissimum est. In primis, quia nūc essent motus locales, & aliorum generum: haberent ergo actu mensuram. Quis enim patitur audire, quod motus elementorum non fierent in tempore actu, quod perinde est ac dicere quòd non fierent in tempore, nisi quis sit actu comprehendens tempus? quod asserere indignum est Philosopho: est enim tempus mensura Physica, realis, sicut motus: sunt enim vtraque passiones entis naturalis.

Præterea, si res est numerabilis ab intellectu, ergo aliquid est in rebus, ratione cuius sit numerabilis, sicut si paries est visibilis, aliquid est in ipso, ratione cuius sit visibilis, hoc autem, cum sit reale, non destruetur, destructa potentia, vt quamuis visus destruatur, non destruetur color, sed etiam in se, & ex se manet visibilis, non ergo destruetur destructo etiam intellectu id ratione cuius motus numerabilis est, id autem tempus est. Nam tempus nō est numerus numerans in anima, sed numeratus in rebus, puta, in motu, & hæc est ratio Alber. *3. contra Auerr.*

Præterea, quarto ex Aristo. in prædicamen. ad aliquid. Destructo sensu, aut sciētia, non destruitur scibile, nec sensibile, sed sic se habet id, quod est numerabile ad animam numerantem, sicut sensibile ad sensum, & scibile ad scientiam, ergo numerante ablato, non auferetur numerabile: Nec sat est dicere, quod iam non erit numerabile; hoc enim non aufert, quia sit id, quod est numerabile; & ratione cuius erat numerabile, vnde recte dicit *4. contra Auerr.*

Simpli.

Simpli. digiti quinque essent, etiam si nullus vnquam numeretur.

5 Præterea quinto. Secluso, & semoto quocunque intellectu, in motu est prius, & posterius & ratio vtriusque non est eadem, ergo est tempus, secluso intellectu.

6 Sexto circa primam rationem oppositæ opinionis arguitur. Nam ex illa probatur, quod omnis numerus est ens rationis cum numerabile sit, quòd si ens rationis est, iam discreta quantitas non est genus reale: quod est absurdissimum.

7 Præterea, septimo circa alteram rationem. Nam ex illa etiam probatur motum esse per intellectum, cum nulla ipsius pars consistat, nisi mota simul per intellectum. Quis autem audebit motum, qui passio est potissima entis naturalis, & via est informam realem, concedere ipsum esse ens rationis?

Sent. D. Tho. & Albe. & Simpl. Igitur dicamus nos cum Alb. & S. Tho. opuscu. de tempore, cap. 1. & in præsenti, quod tempus formaliter est ens reale, & hoc etiam egregie fatetur Simpli.

In cuius declarationem aduertendum primo cum Simpl. quo in tempore duo consideramus. Vnum, quod ipsius est essentia, & hoc est duratio quædam partiū motus prioris, & posterioris. Alterum est quædem passio, puta numerabilitas quædam, & mensurabilitas partium. Essentia quidem temporis absoluta est, & ablato quouis intellectu maneret: at passio respectiua est, & ad numerantem refertur. Sed hoc duobus modis Vel actu, vt cum res numerata est, & mensurata: & tunc requirit alterum terminum, & correlatiuū numerantem, & mensurantem: & ita ablato eo, aufertur esse numeratum actu. Altero modo in potentia est passio, id est, mensurabilitas ipsa, & numerabilitas, & hæc refertur ad numerum mensurantem in potentia, vt scibile ad scientiam. Quare ablato eo actu mensurante, non aufertur rei mensurabilitas, ablata tamen potentia eius: si nō esset possibilis numerus numerans, nec possibilis mensura mensurans, tunc nec esset potentia mensurabile, aut numerabile.

Aliud mēsurās, & mensuratū actu aliud mēsurabile potentia. Sed tamen adhuc esse mensurabile & numerabile, bifariam intelligi possunt. Aut vt dicāt potentiam physicam ad hoc vt possint mensurari & numerari, & hæc potentia, si non esset possibilis potentia actiua quæ posset mensurare & numerare, absque dubio nulla esset passiua. Aut dicant solam aptitudinem, vel non repugnātiam, & hæc aptitudo esset etiam si nullus posset mensurare, vt cœlum est diuisibile etiam si nulla sit potentia naturalis, quæ illud diuidat: & species Solis est ex se apta, vt sit in pluribus indiuiduis, nec repugnat ei ex se, etiam si per nullam causam naturalem id fieri possit.

Igitur potentia actiua ablata, aufertur potentia & passio numerabilitatis: & hoc est, quod hic dicit Aristoteles: licet ex se, & in se talis esset res, & eius essentia; nō potentiam habens, sed aptitudinem ad id tantum, & non repugnantiam.

Et hæc doctrina bene consonat cū his, quæ diximus alias. Quantitatis enim natura in quadam formali ratione extensionis, aut discontinuationis partium consistit, passio est mensurabilitas, aut numerabilitas.

Aduertendum secundo cum S. Tho. in præsenti textu, qui optime notauit, quod ista numerabilitas, aut mensurabilitas nō dependet ab intellectu creato: hic enim non est rerum causa: sed ab intellectu primo, qui omnium est causa. Vnde quantumcunque nullus esset homo, nullus intellectus creatus; adhuc res numerabiles, adhuc mensurabiles essent respectu diuini intellectus. Vnde antiqui numeros non dependentes a nobis, sed rerum causas ponebant. *2. Funda. ex D. Th.*

Quod si Aristo. dicit, quod si nulla esset anima, nullus esset numerus, sic numerabilis, procedit ex suppositione, scilicet quod sola ipsa sit, quæ numeret per animā non nostram & solam intelligit, sed omnem intellectum late sumpto vocabulo, vt putauit, cum dixit, quod etiam motus auferetur anima ablata. *Nota.*

Aduertendum tertio, quod tēpus quātum ad suam totalitatem, vt contra suas partes distinguitur a nobis in dies & annos & omnes eas simul concipimus, non est nisi per intellectum: quia in re non habet partes has simul, & si quas tales simul hēt, idest per intellectū apprehēdētem aliquod tempus simul totum, vt diē, horam, aut annum, non tamen hoc facit ipsum esse ens rationis, habet enim existentiam *Nota. 3. Fun. ex D. Tho. & Alb.*

stantiam realem, quæ cum successiua sit non est sicut aliarum existētiarum permanentium, vt habeant omnes partes simul; sed p instans vel per aliquod indiuisibile sui. Et hoc fundamentum est ex Alb.c.10. & ex S. Tho. in præsenti.

In hoc aliquot ex discipulis S. Th. male ipsum intelligunt. In quo aliquot discipuli eius, nescio an ipsius mentem perceperint: putāt enim falso ipsum dicere esse ens rationis, cum tamen id non dicat: dicit enim realiter existere, sed non habere totalitatem aliquam, scilicet respectu partium sic apprehēsarum simul existentium, nisi per intellectum: & hoc quidem etiam de motu, & de quocunque successiuo est verum: non tamen ob id colliges esse ens rationis, & hæc sentio de ista difficultate.

Ad arg. Argumenta autem in oppositum ex dictis manent soluta, primum enim ex primo fundamento, secundum ex tertia soluuntur.

Dubitauerit autem aliquis. Tex. CXXXII.

3. dub. cuius motus sit numerus ipsū tempus. Tertiam ponit dubitationem. Cū.n. tempus numerus motus sit. dubium est, cuius motus sit numerus. Sunt enim motus plures, puta, Alteratio Augmentatio, Latio, Generatio: Respondet vniuiusque, quatenus motus est, non vt alteratio est, non vt augmentatio, aut latio, sed vt motus in communi, & simpliciter.

At ne quis putaret tempus esse numerū duorū motuum, id excludit dicens, quod est numerus vnius motus continui, sed cuiusque, puta, aut lationis aut cuiusuis alterius, ita exponit Philop. & alij

Sed est nunc motum esse, & aliud.

4. dub. vnum sit vnum tātum tempus. Quartam ponit dubitationē consequentem ex præcedenti. Si tempus est numerus cuiusuis motus, cū sint diuersa mota, seu mobilia, vnū, & aliud, erūt etiam diuersi motus: & sic singulorum motuum erunt singuli numeri: erūt ergo plura, tamen æqualia simul, puta, si plures æquales motus simul sint. Et per interrogationem dicit non esse plura tempora simul, dicens; Tempora quæ simul sunt, & æqualia vnum esse, & idem, at quæ simul non sunt, tantum specie vnum sunt, vt duo dies, duo menses, quæ simul non sunt.

Ponit vnum exemplum notandum, si sint plures septenarij simul, lapidum, hominum, & equorum, hi quidem materialiter differunt, tamen idem numerus formaliter sunt. Sic plura sunt tempora materialiter secundum motuū pluralitatem, vnus enim latio, alius alteratio, vnus velox, alter tardus est, at tempus idem est. *Solutio.*

An tempus sit vnum numero. Quæstio. XVI.

Quæstio hæc diligēti indiget contemplatione. Themistius duo argumenta facit cōtra Aristot. quæ insoluta reliquit nobis, quæ a nobis erūt examinanda, quorū primum est contra tex.132. vbi dicit Aristot. tempus esse numerum aliorum motuum, non solum localis, sed alterationis, & reliquorum, contra sic argumentatur. Quia illi motus non habent prius, & posterius, cum non per spatium aliquod fiant nam Arist a spatio sumpserat prius, & posterius motum, cum definiuit tempus. Alterum, cum dicit, tēpus esse idem, & vnum omnium motuum aut loquitur de idētitate specifica, aut numerica. Si de specifica, iam tempora duo simul sunt æqualia, & duo nunc: si de numerica, vnum erit numero tempus, quomodo ergo in multis potest esse motibus subiecto differentibus.

Quod si in illis non sit, quomodo tempus est passio, & habitus motus, vt dixit tex.130. Hæc Themist.

De vnitate autem temporis inuenio quosdam asserentes esse vnicum numero in omnibus motibus, in vno quidem, puta, primi mobilis, intrinsece; in reliquis extrinsece, vt dictum est superius. Huius sententiæ est Albe.ca.17. est etiam S. Tho. in *1. sen. D. Th. Alb. Auer. tēpus est vnum numero.*

in tex. hoc vsque in finem libri: est Auerr. etiam, quicquid velit Iandu. nam in commen. 132. dicit tempus esse numerum motus cuiusuis, sed differenter: nam motus primi est numerus, & forma ipsius, aliorum numerus tantum, ac si dixisset, illius motus esse intrinsecam mensuram, aliorum extrinsecam. Cum igitur ille sit vnus motus, erit vnum tempus: nam non habent nisi vnicum subiectum, Et in commento 133. dicit, quod tempus esse idem, potest intelligi dupliciter: Aut quod singuli motus habeant sua tempora, quamuis dependeant a primo: Aut quod omnia referantur ad vnicum tempus primum, & non sit aliud; & hoc secundum approbat.

2. Grego. Iād. Phi lop. &c. In opposita sententia est Greg. 2. sent. dist. 2. q. 1. & Ocha cum Nominalibus, & Iand. q. 21. & (quod notādum est) Simpl. etiam respondens argumento Themist. cuius sententiam explanabimus postea. Hi omnes dicunt, tempora esse plura secundū pluralitatem motuum, ita vt quilibet motus suum habeat tempus. Videtur interdum etiam Philop. huius opinionis, quāquam varie loquitur vt patet, in tex. 99. & 134. Aliqui autem Græci, vt Alex. Eudemus, & Iambicus in hac quæstione explicanda aperte videntur confugere ad decreta Platonis de Ideis.

1. prob. a testimo nio Ari. Sed quia est nobis partim substinendū esse tēpora plura in motibus pluribus, probo id ex Arist. & ratione. Ex Arist. quidē, primum, quia tex. 130. dicit tempus vbiq; esse, quia vbique motus reperitur, cuius passio, & habitus est tempus. Ex hoc collige, si tempus vnum est, non potest inesse pluribus motibus differentibus: quia id implicat: si non inest ipsis, non ergo erit, vbi motus sunt: nec dicitur ipsorum habitus, habitus enim inest.

Obiect. Quod si dicas, sat est, quod mensuret omnes motus, licet non sit in ipsis. Hoc Solut. nil valet: nam non sufficit id, vt dicatur esse, vbi motus est; non enim mensura, puta, vlna, vbique dicetur esse, nec habitus diceter propter mensurata extrinseca, quæ sunt vbique.

2. a test. Arist. Præterea tex. 132. dicit tempus esse numerum cuiusuis motus. Quæro, An sit numerus numeratus, an numerans. Numerans non est, vt dicit Arist. Si numeratus ergo non est distinctus, nec separatus ab ipsis motibus: debet ergo plurificari cum motibus: nam vnum numero impossibile est esse inhæsiue in pluribus.

Præterea, eodem tex vt dicebamus, dicit, quod sicut plures sepienarij vnus numerus dicuntur, ita est idem tēpus; sed illa est identitas, & vnitas specifica cum pluralitate numerica: ergo talis erit vnitas tempus, alias exemplū esset ineptissimū.

1. Ratio. Sed ad rationes deueniamus. Sit primū argumentum. Vnusquisque motus habet suum prius, & suum posterius distinctum ab alijs, ergo & suum tempus. Consequentia est nota; Nam ex priori est certissimum. Nam sicut sunt diuersa spatia, per quæ fit motus, ita diuersa erunt priora, & posteriora.

2. Secundo. Tempus consequitur motum, vt motus est, siue ille sit motus primi corporis, vel alterius. Hoc enim per accidens est, ergo vbicunque motus est, ibi suum proprium est tempus. Et hoc argumentum profecto conuincit. Quis enim pōt intelligere, quod motus primi mobilis habeat tempus in se, & non motus aliorum orbium, cum si per aliquam potentiam auferetur illud primum, adhuc maneret tempus?

3. Tertio argumentor cum Aug. 11. Confess. c. 23. in illo prælio Iosue cessauit motus cœli per horas tres. Vbi videmus tempus fuisse absque motu cœli. Per hoc autem cognoscimus hanc veritatem Physicam motum illum non solum habere in se tempus, sed etiam alios.

Ob id existimo esse dicendum primo, quod duplex est tempus. Vnum primum, & principale, alterum secundarium. Tempus primum est, quod aliorum est causa, & ipsa antecedit, quale est tempus cœli, fundatur enim in motu, qui omnium aliorum est causa, & tale vnum est, nec plura esse possunt, & de hoc negat Aristot. duo æqualia esse simul. 1. Concl. Duplex est tēpus. 1. principale, alterum secūdarium.

Secundarium tempus est extrinseca duratio cuiuslibet motus, & hoc plurificatur, & multiplicatur secundum multitudinem motuum, vt probatum est.

Et proculdubio S. Tho. & alij dicentes esse vnicum numero tempus, loquuntur de hoc primo & principali, & extrinseca mensura, & communi omnium aliorum, quod

quod sit vniuersalissimum, & communissimum. Et sic est D. Thomas defendendus, & interpretandus: sic etiam viri plerique doctissimi ex eius discipulis interpretantur.

2. Conclu. Non utimur tempore secundario ad mensurandum. Secundo annotandum, quod quamuis ista tempora sint in ipsis motibus, tamen non vtimur illis ad ipsos mensurandos motus, sed tempore cœlesti, & hoc, quia non sunt nota, & manifesta. Scias enim quòd tempus nisi coniungatur cum aliquo sensibili, notum non est: vnde prouenit, quod tempora aliorum motuum tunc discernimus, cum aliqua qualitate ex illo afficimur; puta, quia mouentes defessi sumus, vel quid simile. At tempus cœli est notissimum propter lumen, quo fiunt dies, & noctes. ob id tali motu vtimur pro mensura mensurata & mesurante motum omnium aliorum eo modo, quem q. 14. explicui: ac ob id unum esse tempus fatentur omnes, videlicet commune, & vniuersale, omnium mensura, tamen hoc non aufert, quin multa sint particularia tempora, hoc est particulares, & propriæ durationes singulorũ motuum propriæ.

3. Conclu. Tempore primi cœli utimur pro mensura propter quatuor rationes. Dicendum tertio, quod isto tempore cœli vtimur loco vtriusque mensuræ propter quatuor. Et quia latissimum est omnium, & quia maxime est vniforme, & regulariter & quia perpetuum est, & ita continet sub se quodcunque aliud, & quia commune est omnibus, nam assistit cuicunque alij motui, & tempori. Mensura autem debet esse communis omnibus mensuratis: ac reliquas habere conditiones. Ob id ne mireris, si Arist. tempus motui cœli tribuat, cũ illud sit mensura cõmunis omnium motuum, quam communem mensuram Physicus indagat, & contemplatur. & ob has etiam causas hoc solum vocari solet tempus per antonomasiam: aliæ vero particulares durationes singulorum motuum propriæ nõ ita, dicuntur quidem durationes, sed nõ ita tẽpora absolute, nec simpliciter, & tu obserua istam doctrinam.

Ad arg. Themist. Iuxta quam possumus respondere, ad argumenta Themist. nam alij non habent aliud argumentum, quàm doctrinam Aristot. sed iam ostendimus secundum Arist. mentem plura etiam particularia tempora esse, vnum tamen omnium primum.

Ad 1. Ad primum Themist. (licet non sit ad rem præsentem admodum) dicitur, quod in aliis motibus etiam est prius & posterius non penes spatium, sed penes latitudinem formæ. Vt diximus enim in præcedentibus, forma secũdum quã est alteratio, & augmentatio, gradus, & partes habet aut intensionis, aut extensionis: at Arist. explicuit de motu locali, quia id erat euidentius, vt dicit Simpli.

Generatio vero & corruptio non habẽt prius & posterius, quia substantia in instãti producitur, at Arist. illas etiam numerauit inter motus, quia non est solicitus modo determinare, an generatio & corruptio sit instantanea, nec ne.

Ad 2. Ad secundum dico, quod tempus dicitur vnum numero, si primum est, dicitur autem absolute vnum specie, sicut plures septenarij vnus sunt numerus, vt docet ipse Arist. & apparebit hoc in sequenti expositione. Et duo tempora prima numero simul non sunt, aut duo alia tempora, quæ non sunt prima, non sunt idem numero, sed idem specie tempus.

Quoniam autem est latio. Tex. cxxxiij.

Tẽpus esse mensuram aliorum motuum. Vult ostendere, quod tempus sit aliorum mensura, & supponit esse lationem, id est, motum localem, & huius vnam speciem esse circularem.

1. Suppo. Supponit secundo, quod vnũquodq; aliquo sui generis numeratur, & mẽsuratur, vt decem homines vno homine, decẽ lapides vno lapide, decẽ vnitates vna vnitate.

2 Supponit tertio, quod tempus mensurat motum, & ipsum tempus, & etiã motus mensurat aliquando tempus, sed motus, qui tẽpore iam determinatus est, sicut pannus mensuratus vlna, mensurat reliquum pannum. Dicit autem, quod tẽpus finitum mensurat tempus, id est, quædam pars certa temporis sumitur ad mensurandum totum tempus. *3*

Ex his cõcludit motum circularem cœli diuinam esse mensuram mensurantẽ, quia est primus, & maxime regularis, & ipsius tempus notissimum est, vt diximus quæstione præcedenti Reliqui motus, & ipsorum tempora non sunt primo mẽsuræ, quia difformes, & irregulares sunt, cum

non habeant continuitatem tãtam, quan tam cœli latio.

Quapropter & uidetur tempus esse.

Excusatio antiquorum.

EXcusat modo Antiquos circa naturã temporis, dicens, quod ob id illi ex li circularem motum existimabant tempus, quia cum illo mensuramus motũ & tempus: at re uera non est ille, sed illius numerus tempus.

Quõ sit uerũ oẽs res humanas esse in circulo et in rota.

Declarat etiam dictum commune uulgi. Dicitur enim, res humanas esse in circulo, & in rota, ac etiam reliquas omnes res naturales. Et quodammodo bene dicunt; nam circulatio est mensura omnium horum durationis, ob id finẽ, ac principium videntur habere simul, quod est in circulatione. Nec aliud est dicere esse res in circulo, quam mẽsurari circulatione: hęc.n. mensura est.

Imò & totum tempus circulatio est, nã sicut totum non est aliud, quam multæ mensuræ simul sumptæ, ut multæ ulnæ panni est totus pannus, ita multæ circulationes sunt tempus, loquitur autẽ de tempore omnium primo, & notissimo.

Dicitur autem recte. Tex. CXXXIIII.

Nota.

REgreditur ad explicandum id, quod superius dixit, plures septenarios esse eundem numerum, ac ponit documentum. Cum aliqua conueniunt in aliquo ita, ut per illius differentias differãt, non dicuntur idem illo. Verbi gratia, Scalenus, & Isocheles non sunt idem triangulus, quia differunt per trianguli differentias, dicuntur tamen eadem figura, quia non differunt differentia figuræ, imò sub una illius differentia continentur.

Simile cur dicatur unũ tempus.

Circulus, & triangulus non dicentur eadem figura, quia sub diuersis figuræ differentiis sunt: Sicut homo, & equus non dicentur idem animal.

Nota.

At cum non differunt differentia illius sunt idem in illo, ut Scalenus, & isocheles eadem figura, ita septenarius hominum, & leonũ, non sunt idem septenarius, sunt tamen idem numerus.

Ex hac doctrina uult Simpl. quod intẽdat docere diuersa priora, & posteriora motuum dici idem tempus: nam tempus numerus est, & diuersa priora, & posteriora sunt sicut diuersa binarii, unitas ergo tẽporis specifica est. Mihi itaque hæc præ cæteris placet expositio Simp. Hæc de tẽpore, & de libro quarto.

FINIS LIBRI QVARTI.

IN QVINTVM LIBRVM PHYSICORVM

Caput Primum.

Mutatur autem omne, quod mutatur. Tex. I.

In Ari.

Vid Arist. intendat in hoc lib. 5. oës unanimes sentiunt Aristot. de speciebus motuum lo qui ita dicunt Simpli. S.Tho. Auerroes, Albertus, cum.n.de his, quæ motum in cõi sequuntur, dixisset, Puta, Loco, Tempore, Infinito nunc de ipsius essentiali diuisione tractat. Ista autem intentio non est sic præcise intelligenda, vt existimetur solum de speciebus motus tractare: sed simul agit de contrarietate, vnitate, & aliis, quæ species motus sequuntur.

At quia species motus sumuntur ex motibus per se, non autem ex motibus per accidens: separat primo ea, quę per se mouētur, a mobilibus incipiens, vt a clarioribus vt dicit Auer.

1 Statuit igitur in hoc textu vnum Theorema, in quo continetur trimembris diuisio mobilium. Quędam.n.mouentur per accidens, nempe quæ ob id dicuntur moueri, quia sunt accidentia ei, quod mouetur per se: vt album currit per accidens, quia accidit, φ equus currēs sit albus, quo pacto motus rei potest attribui omnib. accidentibus illius rei in concreto.

Tex. expositio. 1. theorema, de triplici mobilium differentia.

2 Secundo. Quędam mouētur secundum partem, vt cum motus partium toti tribuitur, vt cum oculus sanatur, aut manus, aut pectus, absolute dicitur, homo sanatur.

Nota vero differentiam inter hos duos modos, nam quod mouetur per partem, sic mouetur, vt ei⁹ pars vere per se moueatur, oculus enim per se sanatur, & caput At id ratione cuius mouetur per accidēs, non per se mouetur, non enim albedini in est cursus per se, & ista est differentia, & non illa, quam dat Auer. quod pars potest separata moueri, non aūt accidens. Hoc .n. licet aliquando sit verum, tamen sæpe partes non mouentur motu, quem habebant in toto, cum separatæ sunt, non .n. oculus abstractus sanabitur.

Tertio. Quædam secundum se ipsa mouentur, ut ignis sursum mouetur, & animal secundum se ipsum augetur. Ista autem, quæ sic mouentur, distinguuntur secundum diuersitatem motuum. Nā quędam alterabilia secundum qualitaté, quædam secundum quantitatem augmentabilia, & iterum in his singulis sunt varię species mobilium secundum species motuū. Est enim in alterabili calefactibile, condēsabile, rarefactibile, & alia huiusmodi. Similiter in augmentatione, in motu cœli, & alijs, ut magis declarabimus in sequentibus. 3

Est autē & in mouente similiter. Tex. II.

Secundum cõstituit Theorema, in quo eādem prorsus distinctionem ponit in mouente, quam posuit in mobili, puta: Quædam mouent per accidens, ut quæ accidunt mouenti per se, ut album ædificat: Quædam per partem, ut homo percutit, quia manus percutit, quædā per se primo; ut ipsa manus percutit, ignis calefacit, medicus sanat, & est satis nota distinctio.

2. theorema, de triplici mouentis differentia.

Quo-

Quoniam autem est quidem aliquid. Tex. III.

5. in quo uis motu reperiuntur, qui mouet, et mouetur, tēpus, terminus a quo, & ad quem.

TErtium constituit Theorema, uno tamen præsupposito. Scilicet, in motu quolibet esse quinq; Quod mouet, quod mouetur, tempus in quo mouetur, terminus a quo mouetur, & in quem mouetur. Vt cum lignum ex calido fit frigidum ab aqua: ibi ista quinque inueniuntur, Aqua est, qđ mouet: lignū quod mouetur, frigidum, terminus ad quē, quia in ipso terminatur motus: calidum, terminus a quo, est etiam certum tempus quo id fit, Ita etiam inuenitur in aliis motibus.

3. Theorema motū esse in eo, ĩ quo est.

Est igitur Theorema. Motus est solum in eo, quod mouetur, non autem in termino ad quem, hunc autem uocat, Formam Locum, Tantum. Per formam, substantialem, & qualitatiuam, pro motu, generationis, & alteratiōis intelligit, ut notat Auer. per locum, & per tantum, reliquos motus significat, ut dicit Simp. nempe, localem & augmentationem.

Sed est mouens, & quod mouetur. Tex. IIII.

TErminum non moueri dixerat, sed motum in mobili esse, ob id colligit esse quod mouet, & quod mouetur & in quod mouetur. Quasi dicat, esse alia, quæ mouent, & mouentur, diuersa a terminis ad quos.

Nota. Motus de noïatione sumit a termino ad quem.

Hi autem non sunt adeo motus expertes, quin aliquid ad motum faciant, nam motus denominationem sumit a termino ad quem. Vt calefactio dr̄ motus in calorē, licet procedat a frigido. & frigefactio, motus in frigiditatem, licet sit ex calido in frigidum, non enim a termino a quo, denominatio est. Similiter corruptio est mutatio in non esse, quamuis enim sit ab esse, tamen quia tendit in non esse, corruptio dicitur; è contra generatio a non esse in esse. Obserua igitur, cum duo termini in motu sint diuersi, a termino ad quē motus denominatio sumitur.

Quid igitur motus sit, dictum est. Tex. V.

Termini mot⁹ sunt immobiles.

MOtus definitionem se tradidisse docet, ac terminos nō moueri dicit. quasi illis nō insit motus definitio. Sunt enim accidentia per se immobilia, ut scientia, albedo, & reliqua, esse autē formas immobiles per se metaphysici est ostendere, ut dicit Auer. ob id prætermittitur probatio, sed supponitur.

Dubium.

Obijcit tamen statim dubium. Nā qualitates, puta, albedo, calor, & similes, quæ dicuntur termini motus, sunt passiones, nam sunt de tertia specie qualitatis, at passio motus est, ergo motus est terminus motus, & ita est motus ipsius mutatio, quod postea ostendetur fieri non posse.

Solutio.

Respondet ad hoc, has qualitates non dici passiones, quia motus sint, sed tantum quia termini motus sunt, unde calor non est motus, sed calefactio, nec albedo, sed dealbatio.

Est autem & in illis, & quod est.

Triplex diuisio termini ad quem mobilis, & mouentis & termini a quo.

TErminum ad quem, sicut & ipsum mobile, & mouēs tripliciter diuidit, nempe, in per accidens, in secundū partem, in per se, quod idem etiam in termino a quo intelligi potest. Id dicitur per accidens, quod accidit termino per se: nam terminus per se est, in quem primo terminatur motus, vt in albedinem dealbatio: at quia albedo est visibilis, & intelligibilis, cum dealbatur aliquid, dici potest, quod est mutatum in quid intelligibile, sed per accidens.

Similiter in dealbatione, color est terminus, sed secundum partem, puta secundum albedinem, & Europa est terminus secundum partem tendentis Athenas, quæ sunt pars Europæ; at dealbationis color alb. ter minus est per se.

Id etiam explicari potest in termino a quo, vt notum est.

Epilogus.

Ex his epilogat ea, quæ dicta sunt, nempe, quod tripliciter cōtingit moueri, & id ipsum etiam in mouente, & quod motus non

non in forma est, sed in mobili in actu, per formam autem modo intelligit siue substantiã; siue qualitatem, locum aut quantitatem, vt dicit D. Thom. quæ sunt motus termini ad quos.

Quæ igitur secundum accidens est mutatio. Tex. VI.

Ab Arist. reijcitur motus per accidẽs, et ideò & motu per se agendũ.

AD mutationem per se conuertitur omissa mutatione, & motu per accidens. Reddit autem rationẽ cur id fiat, dicẽs, quod motus secundũ accidẽs est in omnibus, & omnium, & semper. Per quæ verba dat intelligere, motũ per accidens ex parte termini, & parte mouentis, & mobilis. Dicitur motus per accidens in omnibus. id est in omnibus prædicamẽtis, vt dicit Simp. & Alb nam cũ omnia prædicamenta in vno possint inueniri, per accidens moueri dici possunt Vt si homo currit, quãtum currit, coloratum currit, filius currit, agens currit, & reliqua Dicitur etiã, motus per accidens esse omnium, quantũ ad terminum, quia omnia prædicamenta termini possunt esse per accidens. Dicitur, semper, vt vult Simp. ac si dicat, quod etiã res, cum non sunt, mouentur secundum accidẽs vt corpus Petri mouetur ipso mortuo, ac ob id Petrus tunc per accidens moueri dicitur.

Est igitur sensus integer, quod in motu per accidens nec est determinatum mobile aut mouens, nec terminus, nec tempus. ob id ab arte reijciatur. Auerroes motum per partem, ob indeterminationem cum per accidens coniungit.

At motus per se, nõ sic, imò inter terminos determinatos fit: est enim inter contrarios, aut contradictorios: vt ab albo in nigrum, & a non nigro in nigrum: a calido in frigidũ, & a non frigido in frigidũ, a non aqua in aquam, & hoc inductione per omnes motus patet.

Dubium Posset quis obijcere. Num sit motus a medio, & ad medium, vt a fusco in album.

Solut. Respondet. quod medium habet rationẽ duorum contrariorum quodammodo: relatum enim ad vnum, habet alterius rationem, vt fuscum respectu albi nigrum est: respectu nigri, album est, & media chorda acuta dicitur respectu primæ, & grauis respectu vltimæ, & ideo idẽ de medio, sicut de contrario iudicium haberi debet. Dicitur, quodammodo: nam medium non est perfecte contrarium, cum extrema in eo remissa sint, & forsan non in actu, sed in potentia: de quo postea dicetur.

Quoniam autem omnis trãsmutatio est. Tex. VII.

Qd mutatio est ab vno in aliud.

MVtationũ numerũ venatur, vt qui ex eis motus dicatur, ostendat. Ab ipso autẽ nomine mutationis sumit in mutatione esse duo extrema. mutatio n. Græce dicitur μεταβολή, quasi sit mutatio ex vno in aliud, & vnũ post aliud, est .n. vnum prius, alterum posterius, est igitur mutatio ex vno in aliud.

Nota. Quadruplex mutationis modus.

Hæc autem quadrupliciter intelligi potest, aut ex subiecto in subiectũ, aut ex non subiecto in non subiectum, aut ex non subiecto in subiectum, aut ex subiecto in nõ subiectum. Per subiectum autem intelligit terminum, siue a quo, siue ad quem affirmatum, & positiuum, vt cum dicitur ab albo in nigrum, vterque terminus est subiectum. Per non subiectum intelligit terminum negatũ, vt non album, non ignis.

Ex his igitur quatuor cõbinationibus tres dicit esse mutationes. Illa autem, quæ est a non subiecto in non subiectum, non est per se mutatio, nam tales termini, nec contrarie, nec contradictorie opponũtur, cum vterq; sit negatus, reliquæ tres sunt, vt ordine declarabuntur.

Quæ igitur ex non subiecto est.

Quæ mutatio sit generatio et corruptio & quotuplex.

MVtationes duas, quæ inter terminos contradictorios fiunt, distinguit, dicens, quod illa quæ a non subiecto in subiectum est, generatio dicitur, quæ verò econtra a subiecto in non subiectum, corruptio: differunt enim terminis transmutatis.

Vtraque autem est duplex, simpliciter, & secundum quid Simplex generatio, aut corruptio est, quæ est substantiæ alicuius; quæ verò accidentis, secũdum quid est. Vt generatio albi ex non albo, secundũ quid est, hominis verò ex non homine simpliciter: ita in corruptione. Et textus clarus est.

Si

Si igitur, quod non est. Tex. VIII.

Generatio & corruptio non sunt motus.

INter has adhuc tres mutationes, nec generationem, nec corruptioné motũ esse contendit. Facit aũt rationem hanc priorem de generatione. Quod non est, non põt moueri: quod generatur, non est: ergo quod generatur non potest moueri, generatio ergo non est motus.

Sumit autem tanquam notum; Quod non est, moueri non posse: distinguit tamen, de quo non ente loquatur.

Triplex non ens.

Triplex enim est non ens. Vnum quod in compositione, vel diuisione intellectus consistit tantum, qualia fictitia, & falsa, vt dicit Albertus: & hæc nullo modo mouẽtur. Alterum non ens simpliciter, puta, substantia in potentia, quæ opponitur actui simpliciter, vt ignis potentia, Leo potentia: & hoc est, quod non potest moueri, cum esse non habeat. Tertium est, non ens secundum quid, vt quod non est albũ, quod non est sanum, & tale non ens, cum sit ens aliquod simpliciter, moueri potest. At quia posses dicere: Non ne materia est, & ipsa generatur? igitur generatio motus est. Hoc reijcit, dicens, quod quãuis maxime accedat esse generationem per accidens, id est, quamuis id, quod generatur per accidens, puta materia sit, tamen id, quod simpliciter generatur, nempe, compositum, non est, vnde respectu ipsius, generatio non est motus.

Expositio Auer. reijcitur.

Vbi aduertendum, quod Auerro. cum alijs rationem Aristotelis ita intellexerũt vt velit dicere, generationem nõ esse motũ, quia materia, quæ ipsius est subiectũ, est non ens; quod autem non est, non habet motũ. Sed mihi hoc non placet, quia diceret aduersarius, quod materia est, & est substantia, licet autem non ita perfecta, quæ tamen sufficeret moueri tali motu. Nec video, quomodo qui hoc diceret, impugnari posset: vnde enim habet, quod ad quemcunque motum oporteat esse ens actu perfecto, cum tamen motus sit actus entis in potentia?

Vera expositio.

Ob id dico, quod Aristoteles, per qđ non est non materiam, sed compositum, quod generari dicitur, intelligit, & tunc sensus est certissimus, & verus, cum illud non sit, dum generatur, non potest moueri.

Vnde patet, quod si generatio ad materiam referatur, ipsius motum est, at si ad compositum, quod proprie, & per se generatur, non motus, sed mutatio est.

Est enim hoc discrimen, quod notauimus in libro primo, inter alios motus, & generationem. Nam motus alij suum subiectum simpliciter denominant, est enim homo, qui albesit, & aqua quæ calefit. At generatio terminum per se nominat: homo enim, non materia, per se generatur. Et hoc est, quod hic docet Arist. Id, quod per se generatur, non moueri, nec ipsius respectu generatio est motus, at si ad materiam referatur, negari non potest, motum esse, cum sit passio quædam, & propria, ac vera.

Similiter autem, & in quiescente.

Quod generatio nõ sit quies.

OStendit etiam, quod nec generatio est quies. Nam quod nõ est quiesceret. Et denique absurda, quæ sequuntur ad hoc, quod non ens moueatur, sequuntur etiam ad hoc quod non ens quiescat. Statim adhibet posteriorem rationem ad ostendendum, quod nõ est, nõ moueri, quia non est in loco, cum non sit in aliquo loco. Cum igitur quod generatur, non sit, non erit in loco, & sic non mouebitur.

Quod corruptio nõ sit motus nec quies.

Quod vero corruptio non sit motus probat. Quia si corruptio motus est, generatio ei contraria motus esset, aut quies. Nam motui non nisi motus, aut quies opponitur, At generatio nec est motus, nec quies, ergo nec corruptio.

An generatio sit motus. *Quæst. I.*

Arg. qđ nõ sit motus.

SEnsus quæstionis manifestus est. Videtur autem multis, generationem non esse motum. Primo, quia ita videtur docere Aristoteles in præsenti textu. 1

Præterea, quia motus est successiuus, at generatio est in instanti, non ergo motus est. 2

Præ

Præterea: Motus est inter contraria: generatio est inter contradictoria: non ergo videtur generatio motus. Idem de corruptione.

1 In oppositum tamen facit, quia videtur actus entis in potentia, vt est in potẽtia: est enim actus materiæ existentis in potentia.

Ar. quod sit motus. Solut.

Nec valet glossa Simplicii, quod per ens in potẽtia intelligitur compositum, quod est potentia. Hoc enim fictum est, cum Aristoteles dicat ens in potentia, sub quo etiam materia comprehenditur.

Confut. Solut.

2 Præterea, quia potentia materiæ est uera potentia trãsmutabilis, ergo actus eius, vt talis est, motus est.

1. funda. Pro solutione huius difficultatis. Notandum est, motum duobus modis accipi posse. Aut lato uocabulo, quo pacto definiuit Aristo. motum actum entis in potentia. Aut stricte, & proprie, vt tex. superiori 8. quo reiicit generationem, & corruptionem a motu, per motum intelligens quo moueri res dicitur, scilicet successiue, quia spatium, vel forma, quæ acquiritur, habet latitudinem.

1. Concl. His positis sit prima conclusio. Si generatio, & corruptio ad materiam comparẽtur, sunt ipsius motus, & actus imperfecti quibus venit in formas, ad quas est in potentia: sicut subiectum peruenit in accidentales formas per alios motus. At si ad id, quod generatur, aut corrumpitur comparatur, motus non sunt, cum per eos non dicatur moueri, sed fieri id, quod generatur, vt diximus supra textum, nec successiue, nec in instanti.

In cuius declaratione aduertendum primo, quod de ratione motus in communi, non est successio illa temporanea, vt aliqui existimant: sunt .n. veri motus in instanti perfecti, vt patet de illuminatione, secundum Aristotelem, & de coagulatione, & congelatione, quæ in instanti extenditur. At ratio motus in communi in eo tantum consistit, quod sit actus entis in potentia; successio verò aduenit motui proprie dicto, & est ipsius quantitas consurgens ratione spatii, aut ratione extremorum, inter quæ fit. Nam cum termini latitudinem habeant, & præterea sit resistentia, non potest transitus fieri in instanti perfectus ab vno in alterum, nisi cum in indiuisibili consistunt.

Aduertendum præterea Generationem differre ab aliis motibus multipliciter. Primo in subiecto. Nam generationis, & corruptionis subiectum materia prima est: hæc enim est, quæ permanet sub extrinsecis formis: aliorum motuum subiectum compositum ipsum est. 1

Differentia multiplex generationis ab alijs motibus.

Secundo, differt in terminis: Nam termini generationis, & corruptionis contradictorii sunt: at reliqui motus sunt inter contrarios, sit enim motus ab albo in nigrum, at generatio ignis ex non Igne. 2

Dices, quare hoc ita fit? Respondeo maximum discrimen esse inter formas accidẽtales, & substantiales, Nam accidentales formæ habent non solum repugnantiam, sed determinatam repugnantiam, vt albũ cum nigro, vel medio: calidum cum frigido; & similia. Hæc autem determinata repugnantia consistit in hoc, quod circa proprium subiectum, aut vna, aut altera inueniatur, nec absit vna, nisi adsit altera. At inter formas substantiales est repugnantia quædam, sed non est determinata, eo quod forma substantialis ex æquo cuilibet repugnat, nec circa materiam consequenter se habet, cum materia absque illis duabus, aut tribus esse possit.

differentia inter formas substãtiales, & accidẽtales.

Ex hoc procedit vnum notatu dignum quod in accidentalibus formis est mutatio determinata. Cum enim in vnam tenditur, ex altera certa proceditur, vt ex albo in nigrum, & ècontra; At in substantia hoc non est, modo enim ignis ex aqua modo ex aere, modo ex alio fit. Quod si in substanciis aliquando ex determinata forma proceditur, vt in viuentibus ex embrione, aut ex semine, non tamen ècontra proceditur, neque est æqua vtriusque ratio. *Nō. 1.*

Hinc etiam processit alterum notandum, quod terminos in tali substantiarum mutatione sumamus penes contradictionem, & non penes formas positiuas, cum non sit forma determinata semper, quam sumamus. At in accidentali motu, non solum per contradictionem, sed penes affirmationem terminos per se sumamus: & hæc est secunda differentia, & differentię ratio, & est notanda. *Nō. 2.*

Tertio, differt generatio in mensura. Hæc enim instãti mensuratur: reliqui motus frequentius tempore, eo quod quan-

titatem diuisibilem habeant. Ex his igitur patet, quid inter generationẽ, & reliquos motus differat. quare ob differentiam hãc dicitur ab Aristotele mutatio, at reliquos vocat motus nomine motus proprii sumpto, tamen in communi sumendo nomen motus, vt definitur in 3. Physicorum, motus dicitur etiam generatio, & corruptio, vt dictum est.

Ad 1. Ad Aristotelem dico, solum negare generationem esse motum illius, quod generatur, & motum proprie, non tamen respectu materiæ.

Ad 2. Ad secundum, negatur prorsus de ratione motus in communi esse successionem, vt diximus: sed est de ratione motus illius, cuius spatium, vel terminus, qui acquiritur, habet latitudinem cum resistentia, quem proprie, & stricte ob id motum vocamus:

Ad 3. Ad tertium dico, quod motus proprie particulariter dictus, inter contraria fit, non tamen motus in communi sumptus: sic enim comprehendit etiam mutationem, siue inter contraria, siue inter contradictoria fiat. Sic autem sumitur in libro tertio, & sic nos generationem, & corruptionem dicimus motum, late sumpto uocabulo, quia videlicet est uere actus entis in potentia.

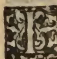
Quoniam autem omnis motus. Tex. IX.

Quæ illarum triũ mutationũ sit motus. Concludit ex tribus mutationib. dictis, vnam esse motum, puta, eã quę est a subiecto in subiectum. Quæ .n. inter contradictorios terminos fiũt, mutationes dicuntur. Explicat autem per subiectum intelligere contraria, aut media, aut priuatiua, quæ affirmatiua significant vt nudum, tenebrosum, mortuum, cæcum: quæ pro contrariis reputantur.

Quotuplex sit motus. Statim motum, qui a subiecto in subiectum fit, diuidit in tres species, in eũ, qui secundum quantitatem, & eum, qui secũdum qualitatem, & eum, qui secundum locum fit: quorum sufficientiam probat, diuidendo prędicamenta, & excludendo alia septem, ad quæ non est per se motus.

Caput secundum.

Secundum substantiam autem. Tex. X.

Ncipit a substantia, dicens, nõ esse motum in substantia. Ratio est. motus est inter contraria, at substantiæ nihil est contrarium, in ipsa ergo non est motus. Similiter nec ad relationem: Quia fiat, inquit, unum relatiuum acquirere relationem sine aliqua sui mutatione, ut si ego sum albus, & aliquis fit albus. acquiro absque aliqua mei mutatione similitudinem, non ergo ad relationem motus est. Probat ulterius de actione, & passione. Si .n. ista per motum acquirerentur, tunc motus ipsius esset motus, & mutationis mutatio, quod esse nõ posse statim probare incipit. *In substãtia, relatione, actione, & passione nõ est motus.*

Dub. 1. Quo in substãtijs nõ sit contrarietas. Duplex tamen hic occurrit dubium. Alterum est, quomodo in substantiis nõ sit contrarietas, cum elementa sint contraria. Præterea, vel loquitur de perfecta contrarietate, uel non. Si loquitur de perfecta, profecto nec ad quantitatem, nec ad locũ est motus, in ipsis .n. non est perfecta contrarietas. Quod si non loquitur de perfecta contrarietate, sed de oppositione quadam extremorum positiua, cum in substãtia inueniamus duas formas sic repugnantes, erit profecto motus. Sine dubio nõ est facile hoc dubium soluere.

Sen. Alex. Mouet dubium Simplicius & Auer. de eodem, & citat Alexandrum dicentem, elementa esse proprie contraria, eo ꝙ existimat, qualitates esse formas substantiales elementorum. Ad Aristo. autem dicentem substantiis nihil esse contrarium. respõdet quod dupliciter intelligi debet. Vno modo de substantiis compositis & mixtis, his .n. non inest contrarium. Aut secundo, ꝙ nulla substantia est contrarium habens ratione materiæ, bene tamen ratione formę.

Refellitur sent. Alex. Ista sententia, quamuis non sit in præsenti examinanda, mihi nõ placet. Primo, quia qualitates substantiam elemẽtorum existimat, & quod est passio, cũ forma cõfundit. Secundo, quia adhuc non declarat Aristotelem. Nã posset dici, quod sufficit contrarietas informis, vt sit in substantia

motus

motus: nã mutatio secundum formas fit.

Auerro. elementa contraria putat, sed ratione qualitatum: S. Tho. uerò etiam ipsas formas aliquam contrarietatem habere docet, secundum quod substantiæ omnes inæqualitatem habent in perfectione substantiali.

Sed quicquid de hoc sit, nõ video, quid ad Aristotelem dicendum sit, quomodo in substantia non sit contrarietas, & sit in quantitate.

Refellitur sent. Auerr. Auerr. dicit, sermonem Aristotelis esse probabilem & posse dici, substantiis esse aliquid contrarium. Sed hoc profectò non est rem soluere.

Dub. sol. uera. Nota. Oporteret igitur maxime perpẽdere, quod etiam in præcedenti quæstione cœli dicere. Hic Aristot. non vocare propriam contrarietatem, sed repugnantiam duarũ formarum determinatam, quæ est in qualitate, & quantitate: nam a maiori in minorem: & èconira, determinate proceditur, & a loco sursum in deorsum, & ècontra: At in substantiis non est ista determinata formarum repugnatia, vt diximus: ob id non fit inter contraria mutatio substantiæ & hoc nota.

Dub. 2. Quõ acquiratur relatio si ne mutatione. Duplex relatiuorũ genus. Alterum dubium est, quomodo relatio absq; mutatione acquiratur. Aduerte igitur, quod 5. Meta cap. 15. duplex relatiuorum genus ponitur ab Aristotele. Alterum est mutuum, puta, quod ad terminũ suum & terminus ad ipsum mutua relatione reali referuntur, vt filius ad patrem, pater ad filium, album albo similitudine mutua refertur. Alterum est non mutuum, quod nõ refertur vnum ad aliud, nisi quia hoc refertur ad ipsum, ut scibile non refertur relatione reali ad scientiam, sed ob id dicitur scibile, quia scientia refertur ad ipsum. De priori relatiuorum genere est sermo.

Circa quod notandum est, quod relatiuorũ natura non solum est dependens inter se, sed etiam a fundamẽto, puta, ab alio accidente absoluto, cum quo simul producitur, & destruitur.

Notat vero S. Tho. vnum dignum consideratione in presenti. Quod cum producitur vnum fundamentũ, ibi in virtute, & in radice producitur relatio: & cum insurgit alterum relatiuum, tunc cõsumatur relatio. V g. cum quis fit albus, iam in virtute, & radice fit similis: formaliter vero cũ est alterum album: vnde cum aliud album fit, tunc insurgit similitudo in altero non per aliam mutationem, quàm illam, quæ erat ipsius fundamenti. Est enim dependẽs maxime relatio a fundamento.

Primum.n. dupliciter cõtingit. Tex. XI.

Quod ad motũ non sit motus nec admutationem mutatio. Sẽsus eq. duplex et reiicitur primus. Multis argumentis probare nititur motum non esse motus, nec mutationẽ mutationis. Primo tamen distinguit duplicem sensum huius propositionis mutationis est mutatio, seu ipsis motus est motus. Alter est, quod motus, & mutationis sit mutatio tãquã subiecti, ita ut motus dicatur moueri, sicut homo moueri dicitur, & alterari. Et hunc sensum reiicit, dicens motum non esse eorum, quæ subiecta sũt, sed potius ipse in subiecto est. Nec aliter id probare nititur, quia satis notum est, motus non esse sic motum.

Aut ex eo, quod aliquod aliud. Tex. XII.

Alter sensus eq. Alterum sensum ponit. Nempe quod mutationis sit mutatio, ut terminus, ita vt sicut aliquod subiectũ ex una forma in aliam mutatur, puta, ex sanitate in ægritudinem, ita ex vna mutatione unius speciei in alteram formam, idest, in alterius speciei mutationem per se mutetur. Et ostendit hoc fieri non posse, nisi per accidens.

1 rõ Ari. quod ad motũ non sit motus nec admutationem mutatio. Perpendẽdus est sensus, nam ratio in litera est valde obscura. Supponit itaque quod motus, & mutatio quælibet inter duos terminos oppositos fit, differenter tamen, cõtrarios, si fuerit motus, contradictorios, si fuerit generatio, uel corruptio.

Facit ergo hanc rationẽ. Si ex una mutatione in aliã mutatur aliquid, tunc ex terminis vnius mutabitur in terminos alterius, ut postquam per sanationem mutatus est in sanitatem ex ægritudine, mutabitur ad aliam mutationem, sed postquam in una mutatione mutatus est, nõ est opus ad aliam mutari, quia potest quiescere in ea, ergo per se non est mutatio ex una mutione in aliam.

Quasi dicat. Omnis mutatio ex suis terminis procedit per se, quibus positis non opus alia mutatione alios habente terminos, quod si ponitur, id non est per se, ut dicemus.

Vlterius procedit. Si ab vna mutatione in aliã proceditur, erit hoc maxime in contrariis mutationibus: sicut ab albo in nigrum mouetur, ita a sanatione in ægrotationem, quòd si hoc est, vnum mouebitur motibus contrariis. Nam per sanationem ab ægro in sanum, per ægrotationem a sano in ægrum mouebitur, & hoc simul: quia quod mouetur, simul est sub termino a quo, & ad quem. Id autem impossibile est. Hæc est ratio Aristote. paulo uberius explicata.

Addit tamen, quod per accidens potest esse, quod idem ab vna in aliam mutationem mutetur, ut si a sanatione in deãbulationem mutetur, & ab obliuione in recordationem, & sic accidit vnam mutationẽ in aliam sæpe terminari, sed non per se.

Amplius autem in infinitum. Tex. XIII.

2. Rõ ad idem. Secundam rationem facit ad idem, qua probat mutationem non fieri alia mutatione, nec motum alio motu & rõ nõ minoris obscuritatis est in litera. Sic aũt est componenda. Si generatio, aut motus fit per alium motum, hic etiam fieret per alium, & hic rursus per alium, cum nõ sit maior ratio vnius, quam alterius, eritque processus in infinitum.

Quo admisso, sequitur, quod nullus erit motus. Et probat. Supposito, quod res, dum fit, nondum est, tunc si res per motũ fit, ergo nondum est, dum fit, sed secundũ quid tantum est. Quod si rursus motus etiam fiebat ergo dum motus fit, non est vlterius, si ille rursus alio motu fiebat, pariter non erit, dum fit. Sed non datur primus motus quo motus fiat: ergo nullus erit motus, aut mutatio. In infinito enim non datur primum.

Sol. ratio nis. 2 Quod si dicas; Ista ratio nõ uidetur bona: nam nõ datur ẽm Arist. primus homo, tamen reliqui homines dicuntur esse.

Confut. Respondeo, quod non est eadem ratio. Nam homo vnus nõ est subordinatus per se alteri, cum possit absque illo consistere, at motus, qui fit, est subordinatus motui, per quem actu fit, nec sine eo consistere potest. In his autem, quæ per se subordinata sunt, non potest esse talis processus, Nisi enim detur primum, impossibile est dari vltimum, vt si hoc lumen dependet ab illo, & hoc ab alio, & id a Sole, nisi.n. detur primum, non dabitur vltimum.

Amplius eiusdem est motus. Tex. XIIII.

Tertiam facit rationẽ. Si motus fit motu, eadem ratione quiesceret motus & corrũperetur mot[9] alia corruptione. Nã cuius est vnum contrariũ, est ẽt alterũ. Tũc si motus ipsius est corruptio, peto, vel corrumpitur, antequam fit, & hoc non quia nunc non est, & quod non est, nõ corrumpitur. Vel cum est, quod si cũ est corrũpitur, tunc etiam generatur, quia morũ esse, est motum fieri, ergo simul generatur, & simul corrumpitur, quod esse non potest, non ergo motus fit motu. 3 5

Amplius oportet, materiam subesse. Tex. XV.

Quartã facit rationẽ. Quod fit, materiã hẽt, vt patet. In eo, ꝙ alteratur, est corpus, aut aĩa. Similiter in eo, ꝙ augetur: in aliisq́; . Si ergo motus fit alio motu, oportet dare materiam cum qua fiat, & iterum aliam pro alio motu. & etiam, quę materiæ non sunt. 4

Notandum, quod aliàs dictum est, forma non fit, sed cõpositum, non albedo, nõ nigredo, sed album fit, & nigrũ. Similiter in substantiis. Si igitur motus fit, non ipse, sed cum aliquo subiecto fit. Hoc autẽ nõ est, nam subiectum est formæ, quæ cũ motu fit, non ipsius motus, non ergo motus alio fit motu, sed ipse est, quo alia fiunt. Nota.

Et rursus aliquid in quod mouentur. Tex. XVI.

Quinta ratio est. Terminus motus aliquid debet esse, in quod mot[9] terminetur

netur, vt in eo cesset, & quiescat: at mot⁹, & mutatio non est huiusmodi, vt in ea cesset motus: ergo non est per se terminus motus, sed aliqua forma manens.

6 Sexta ratio est. Quia motus esset motus, esset unius speciei vterque, vt generationis generatio: at hoc non fit, non.n.est disciplinationis alia disciplinatio, non ergo motus ipsius erit motus, nisi sint motus alterius rationis, præter assignatos; quod nullo modo verum est.

Amplius si res species. Tex. XVII.

7. R. motus mouetur per accidens, sed non per se.

VLtimam rationem facit, Si.n.motus esset motus, vt termini, aut ut subiecti, tūc de alio vnus prædicaretur, vt loci mutatio alteraretur, & alteratio loco moueretur, quod nullus admisit.

Forsan ista non est noua ratio, sed pars præcedentis Nam postquam probauit per motum eiusdem speciei non produci motum, ostendit modo, quod nec per motum alterius speciei.

Postea docet, quomodo unus mot⁹ moueatur nempe per accidens, ratione subiecti, in quo est, ꝙ accidit simul alio motu moueri, ut currens frigescit, at quia hoc est per accidens, dicit esse relinquendum, sermo enim est iam de motu per se.

Quoniam autem neq; substātia. Tex. XVIII.

COncludit, cum nec in substantia, neque in Ad aliquid, nec in Actione, & Passione motus sit, cum non sit contrarium in ipsis, solum erit triplex species motus, ad Quantitatem, Qualitatem, & Vbi.

Imponit autem nomina his, motus ad qualitatem dicatur alteratio. Explicat autē se non de qualitate substantiali, qualis est differentia, loqui, sed de accidentali, qualis est prædicamenti quarti. Motus ad quantitatem, non habet unum commune nomē, tamen dupliciter nominatur. Si fuerit ad perfectam, dicatur Augmentatio, si ad imperfectam, dicatur Diminutio. Motus uero ad Vbi, non habet nomen, nec in communi, nec proprium, at dicatur Latio, quamuis hoc uocabulum nō conueniat, nisi his, quæ naturaliter mouētur, nec in ipsorum est facultate motum incipere, aut finire: ista enim proprie dicuntur ferri. At uocabulum extendatur iam ad quemcunq; motum, secundum locum.

Duplex hic occurrit dubium. Alterum est, qūo Arist. omisit alia tria prædicamēta, ad quę videtur motus ptinere: Nam in situ motus est, a statione ad sessionem, similiter in habitu, a nudo ad uestitū, similiter in tempore ab uno in aliud. 1. dub.

Simpl. mouet dubium, & citat Theophrastum dicentem ad omnia prædicamēta esse motum. Ipse dicit, quod Ari. omisit ista tria, quia sunt extrinseca subiecto, habitus.n.& tempus externa sunt. Solut. Simpl. in Theophr.

Sed mihi non placet hoc. Nam locus ēt extrinsecus est, & debuit prætermitti. Præterea, quia situs non est omnino extrinsecus: dicit n. ordinem partium cum loco. Reijcitur Sol. Sim.

Præterea dico, ꝙ aliud est esse motum ad aliquid, aliud, esse per se motū: Motus quidem est ad omnia accidentia, eo quod motu acquirantur: sed non est ad omnia per se motus, eo quod non omnia sint per se, & immediati termini motus. Et hoc est, ꝙ Aristoteles docet: unde ad sitū non est per se motus, sed ad ubi, quod sequitur situs. Similiter ad tempus non est per se motus, sed ad id, ꝙ est in tempore. Ad habitum uidetur per se motus, at quia habitus non est forma naturalis, sed artificialis, ab ipso Arist. est prætermissus. 2. vera solut.

Alterum dubium est. Quare in qualitate non fuit duplex nomen, sicut in quantitate? 2. dub.

Respondeo: quia in quantitate reperitur contrarietas una totum genus amplectens: puta, maius, & minus, perfectum, & imperfectum, at in qualitate non est vna communis contrarietas, sed multæ particulares, ob id unum nomen fuit omnibus communiter impositum, puta alteratio, in quantitate uerò duplex, augmentatio, & diminutio. At in particulari multa sunt Nomina in qualitate, secundum multos motus contrarios. Solut.

Quæ

Quæ autem est in eadem forma.
Tex. XIX.

Ostendit, eam mutationē, quæ fit secundū magis & minus eiusdē formæ, ēt esse alterationem, & fieri a contrario secundum quid, vt quæ fit a minus albo in magis albū, quæ vero fit ex nigro in album fit a contrario simpliciter. Explicat autem quomodo quæ fit secundum minus, & magis, fiat a cōtrario. Quia ubi est minus, ibi est permixtio cū contrario, nam minus album participat nigrum ob id quod ex minus albo procedit, a nigro procedit Dicit autē, quod cum in minus tendit forma: vt cum ex albo fit minus album, tunc tendit forma in suum cōtrarium, at cum fit magis, nempe, ex min' albo magis album, tunc ex contrario tendit forma in seipsam. Quod est dicere, p remissiones tendit forma in suum cōtrarium: per intensionem ē contra, a suo contrario tendit in seipsam: semper tamē motus hic alteratio est.

Immobile autem est.
Tex. XX.

Tractat Arist. de immobili, quod triplex est.

Postquam de eo, q̄ mouetur, & motu dixit, nunc de opposito dicere aggreditur, nēpe, de immobili. Triplex aūt statuit immobile. Primum quod non est capax motus: vt Intelligentiæ, & Deus. Alterum, q̄ ægre mouetur, sicut saxum difficile mobile, immobile dicitur: & similiter homo, qui ob aliquā infirmitatem difficilem habet motum. Tertium, quod non mouetur, cū potest moueri, nec est aliud impedimentum, & tale dicitur quiescēs: & quies non est aliud quam priuatio motus. Textus clarus est

Caput tertium.

Post hæc autem dicamus.
Tex. XXI.

De septē q̄ ad motus unitatē & pluralitatem cognoscendam sunt necessaria.

Vocabula aliquot ad ea, quæ mouētur pertinentia, explicat. Hæc autem sunt septē. Simul, Separatim, Tangere, Inter, Consequenter, Continuum, Contiguum. Hæc enim omnia mobilibus, aūt motibus competunt, ob id explicari oportuit antequā motus vnitatem vel pluralitatem ostenderet: nam illa motibus insunt.

Similiter igitur dicūtur hæc esse secundum locum. Tex. XXII.

Quid sit simul.

Incipit explicare terminos, ac primū ipsum. Simul dicens, illa dici. Simul secundum locum, quę in eodem loco primo sunt. Dicit, Simul secundum locū: nam etiam contingit esse simul secundum tempus, quæ in eodem sunt tempore. Dicit, in eodem loco primo, & proprio: nam quæ in eodem loco communi sunt, non ob id simul esse dicuntur.

Aduertendū autem, quod duo corpora simul esse naturaliter non possunt: non. n. in eodē loco primo sunt: at anima, & corpus simul dicuntur esse: similiter substantia, & ipsius accidentia. Hæc enim eūdem primum locum occupant. *Nota.*

Quid separatim.

Explicat secundū vocabulū, puta, Separatim. Ea dicuntur separatim esse, quæ diuersum habent locū primum, ut duo corpora dicuntur separatim esse.

Quid tāgere.

Tangere autem dicuntur, quorum extrema simul sunt, vt duo corpora se tangunt, quorum superficies simul sunt absq; aliquo intermedio. Similiter duæ lineæ, duæ superficies se tangunt, quæ extrema simul habent.

Quid inter.

Inter, autē id dicitur, in quod peruenit prius id, quod ab vno extremo, & cōtrario in alterum mutatur continue, id est, cum aliquod naturaliter mouetur continue ab vno extremo in alterum. id quod antequā ad extremum oppositum perueniat trāsit, id dicitur esse, inter.

Vnde

Nota. Vnde concludit, quod vbi est Inter, ibi ad minus sunt tria, duo extrema contraria, & id, quod inter ea dicitur esse.

Continue autem mouetur. Tex. XXIII.

Quid sit continue moueri. CVm dixisset, id esse Inter, ad quod primo peruenit, quod ab vno cōtrario in aliud cōtinue mouetur, antequam ad vltimum contrarium perueniat: explicat quid continue moueri dicatur, & quid contrarium in loco. Dicit igitur id continue moueri quod sine aliqua tēporis interruptione moueť, quãdis parum spatij interrumpatur. Ponit exemplum. Si quis pulset primam chordam, & immediate pulset vltimã, talis motus cōtinuus est, quia, quamuis intermissa fuerit chorda media, tamen tempus non est interruptum. Similiter in alijs motibus, vt cum quis ambulat, quamuis spatij aliquid intermittat, quia non totum continue tãgit, tamen si nihil temporis intermittat, ambulatio continua est. Hoc tamen posterius examinabitur.

Contrarium autem secundum locum. Tex. XXIIII.

Quæ sint loca contraria. STatim explicat, quomodo loca contraria sint sumenda, vt inueniatur, quod inter est: dicit autem loca esse sumenda secundum lineam rectam, quæ enim maxime distant secundum lineam rectã, opposita loca sunt. Et hoc bene fit, nã linea recta est breuissima omnium, quæ ab vno puncto in aliud duci possũt: ob id ea maxime mensura est: Nam mensura est finita & breuis. Diuersa igitur loca secũdũ lineas rectas sumenda sunt. Et id proprie dicitur inter, quod mediũ est inter duo loca secũdũ lineã rectã distãtia.

Consequenter autem est, inter quod. Tex. XXV.

EXplicat quintum vocabulum, puta, esse consequenter, vt autē aliquid sit consequenter ad aliud, multa sunt necessaria. Vnum est, quod sit vnum principium, ad q aliud consequenter dicatur. Quod autem est principium, non dicitur consequenter, sed id, quod post principium ponitur. Vt secundus dies lunæ consequenter se habet ad primum, & binarius ad vnitatem, & ternarius ad binarium non autem è contra.

Requiritur præterea, quod nihil sit eiusdem generis inter id, quod consequenter se habet, & id ad quod consequenter se habet: vt vnus miles consequenter se habet ad alium, qui sibi est proximus. Dicitur, eiusdem generis: quia quamuis aliud sit intermedium, dummodo non sit eiusdem generis, adhuc dicetur cōsequenter, vt miles consequenter se habet ad alium, quando inter eos non mediet miles, licet mediet lapis, vel aliud alterius rationis.

Præterea id, quod cōsequenter se habet ad aliud, multiplex est. Quoddam positione, cum id quod cōsequenter se habet, continum quid est: vt domus ad domum, linea ad lineam. Aliud natura, sicut vnus numerus ad aliũ. Aliud alio modo, sicut perfectione, vt elephantus est consequens ad hominem in perfectione. Et est consequenter tempore, alijsque modis. *Esse cōsequēter varijs modis.*

Contiguum autem est. Tex. XXVI.

EXplicat, quid contiguum dicatur, puta, id quod consequenter se habet, & tangit: sicut duo corpora immediate se tangentia dicuntur contigua, inter quæ non est aliud. *Quid cōtiguum.*

Occasione autem huius regreditur ad ostendendum, quando reperiatur Inter, & medium, quamuis verba hæc videantur cum superioribus cohærere. Dicit, in motu esse Inter, non autem in generatione, & corruptione. Et ratio est, quia motus fit inter contraria, in quibus est medium: at generatio in contradictorijs terminis, in quibus non est medium: ob id illic est Inter, non autem hic.

Sed hic est dubiũ: nam 2. Metaph. tex. 7. dicit, quod inter terminos generationis media est generatio: & inter id, quod est, & id, quod non est, medium est, id quod fit. Vlterius, quia non omnia contraria medium habent.

Aduersæ

No. 2. termini generationis non sunt pure contradictorij. Aduerte igitur circa hoc, quod termini generationis non sunt puri contradictorij, alias enim ex nihilo fieret res. Vnde cũ dicitur, non homo, non ignis, & similia, non oportet intelligere, esse puram negationem, sed priuationem, quæ ponit potentiam propinquã in materia ad formã. Vnde non ignis est, quod non ignis, sed est in potentia proxima, vt sit ignis.

Nota 4. Quo detur medium in cõtrarijs, & priuatiuis. Aduertendum vlterius, quod in contrarijs datur medium per participationem extremorum, & per remissionem, vt inter album, & nigrum, est fuscum, & inter calidum, & frigidum in summo, datur remissus gradus. In priuatiuis vero datur medium, sed non eiusdem rationis cum extremis, sed per negationem extremorum, & sic generatio, & id, quod fit, est mediũ,

Sol. dub. quia nec est, quod est, nec quod non est. Modo ad dubium. Respondeo quod in metaphysica locutus est de medio, quocũque: at in præsenti tantum de medio eiusdem rationis cum extremis, & hoc solum est inter contraria, non inter terminos generationis. Loquitur autem de huiusmodi medio, quia hoc facit, ne termini sint consequenter se habenter, non autem quod alterius est rationis.

Continuum autem est quiddam. Tex. XXVII.

Quid cõtinuum. EXplicat quid continuum sit, puta, cõtiguum quodam: Nempe, id alteri continuũ est, quod sic ipsum tãgit, vt vtriusque terminus vnus, & idem sit, vt media linea alteri est continua. Differt à contiguo: nam vbi contiguitas est, duo sunt termini se tangentes. at vbi cõtinuitas, vnus est terminus, vt vnum punctum duas partes vnius lineæ continuat, & vna linea superficies, & vna superficies corpora. Ob id. n. dicitur continuũ, quasi vno termino cõtineãtur, quæ continua sunt.

Hoc autem determinato.

Quæ sint apta vt fiant cõtinua, & quot fiat modis cõtinuum. OStendit illa posse vnũ continuum fieri, quæ apta sunt esse vnũ totũ secundũ contactũ, quæ vero vnũ totum fieri non possunt, vt lapis, & aqua, neque erunt vnum continuũ. Fiunt autem vnum continuum, cum vnicum habent communem terminum. At quia varijs modis vnicum totum fit, multipliciter & continuum se habet. Quædam enim clauo, quædam glutino, quædam insitione, & tactu vnum continuum fiunt, & vnum totum. Sed non est hæc tam propria continuitas, sicut ea, qua continua sunt, quæ vnicum per se terminum habent, vt duæ aquæ, & ligni partes.

Manifestum autem est. Tex. XXVIII.

Quo se habeat cõsequẽter, & se ad tactum. COmparat consequenter esse, ad tangere, ac dicit illud esse superius. Omne. n. quod tangit, consequenter se habet: at non omne, quod consequenter se habet, tangit. Nam in numeris est consequenter, non tamen tactus: ob id consequenter se habere est ponendum inter priora ratione, idest, inter vniuersaliora tactu.

Comparat etiam continuum ad tactũ, & dicit, quod tangere superius est: nam omne continuum tangit, non tamen si tãgit continuũ statim est: vnde insitio, & copulatio posterior est generatione, idest particularior tactu, cum quæ consita sint tangant, non è contra.

In his verbis manifestat non loqui de propria continuitate, sed de illa, quæ clauo, glutino, vel insitione fit: in his enim tãctus est, non autem in vera continuitate. Nam tactus petit duo extrema, & terminos actu: in vera autem continuitate vnicus est terminus.

Quare si est punctum, & vnitas. Tex. XXIX. & XXX.

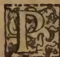
Discrimẽ puncti, et vnitatis. EX hac differentia concludit vnum: Quod quamuis sit punctus, & vnitas separata realiter, vt aliqui voluerunt, adhuc nõ essent idẽ. Et ponit duplex discrimen. Alterũ est, ꝙ pũcto inest tactus, vnitati aũt tantum consequenter se habere. Alterũ est, quod inter puncta dẽt aliquid mediare, puta, linea: in continuo enim duo puncta immediata esse nõ possunt: at inter vnitates nõ opus est, quod aliquid

aliquid mediet; in numero.n. vnitas vnitati immediate est. Postea iu sequenti texᵗᵘ epilogat. Quæ esse hæc vocabula dixit.

Caput quartum.

Vnus autem motus dicitur. Tex. XXXI.

De vnitate motuũ incipit agere Aristot.

POstquam de motus speciebus dixit, nunc de vnitate motuum disserit. Cum aũt vnũ multipliciter dicatur, fit vt vnus motus multipliciter dicatur. Primo, dicitur vnus motus genere. qui est ad rẽ vnius prædicamenti. Vnde oẽs alterationes, quæ ad qualitatem sunt, motus vnus genere dicuntur. Similiter oẽs augmentationes, & oẽs lationes, adinuicẽ tamen genere differunt vt alteratio ab augmẽtatione, & augmẽtatio a latione, & deniq; hi tres motus inter se. *Vnitas gen.* [sic: *Vnitas generica* partially visible as "Vnitas ... ica."]

Vnitas specifica. Secundo: Motus est vnus specie specialissima, puta, qui est ad terminum vnius speciei specialissimę, quæ cum sub vno genere sit, iam amplius in species diuidi nequit. Et sic oẽs de albationes sunt vnius speciei, alterius vero denigrationes, & calefactiones, & similes motus specie.

Vnitas secundum quid. Tertio: est vnus motus specie secundũ quid, puta, cuius terminus est, genus sub alternum, partim genus, partim species, vt disciplinatio, quæ est motus in scientiũ, scientia vero est species, habitus, genus vero sciẽtiarũ: Similiter coloratio, & similes motus, qui ad genera subalterna sunt.

Deniq; terminus ad quẽ est respiciẽd⁹, talisq; erit vnitas motus, quales termini.

Dubitabit autem aliquis. Tex. XXXII.

Vnitas ex parte spatij. INtendit docere, præter dicta, adhuc in motu locali esse vnum inspiciendum, nempe vnitatẽ spatij. Quamuis enim ad locum eundem sint diuersi motus, si tamen vnus per circulum, alter per rectũ fiat, diuersi specie, & nõ vnus cẽsẽdi sunt.

Dubium. Hoc aũt docet, proponendo dubiũ cõtra prædicta. Dubium autem est. Si idem punctum, puta, mobile, moueretur ab A, in B, an esset idem, & vnus motus semper. Quod si hoc est, sequetur, quod circulatio, & motus rectus essent vnus specie motus, q̃a vterq; põt esse ab A, in B.

Aut determinatum est. Tex. XXXIII.

Sol. dub. REspondet, non esse eundem specie motum, sed diuersum. Ex quo patet, non solum in motu locali inspiciendum esse terminum, sed etiam spatium ipsum, vt vtrumq; sit vnius speciei, aut rectum, aut circulare. Supposita autẽ vnitate spatij, terminus inspiciendus est. Cum enim spatium specie differt, tunc nil prodest vnitas ipsius termini.

Simpliciter autem vnus. Tex. XXXIIII.

Vnitas numerica. ALium quartum vnitatis motus modum ponit, & hunc præcipuum, & simpliciter vnum uocat. Puta, quo vnus motus numero, & substantia dicitᷣ, sicut singulares, & indiuidui motus.

Ad ostendendum autem, quis motus sic unus dicatur, distinguit tria, quę in motu sint. Nẽpe, quando, idest tẽpus, in quo fit motus: quod, idest mobile, quod mouetur, in quo, idest terminus, ad quem tẽdit motus. Reliqua, puta, terminus a quo, & mouens prætermittuntur, quia non sunt necessaria pro præsenti unitate numerica, quamuis possumus dicere per, In quo intelligi utrunq; terminum, a quo & ad quem, in quibus fit motus.

Horum autem genere quidem. Tex. XXXV.

Quid requiratur ad vnitatem genericam, specificam, & numericam. HIs tribus diuisis docet, ad unitatem specificã, & genericã sat esse terminũ inspicere, nec est necessaria unitas tẽporis: Præterea ad motus cõtiguitatẽ sat esse unitatẽ tẽporis: licet n. motus sint ad uarias formas unius mobilis, si tamẽ in unico cõtinuo tẽpore fiãt, possũt esse contigui: ut paulo inferius dicemus.

At ad vnitatem simpliciter, & numericã motus, omnia ista tria conuenire debent, vnitas temporis, formæ, seu termini, & mobilis.

Singula hæc explicat, dicens, quod terminus debet esse vnus, & indiuisibilis, i. vnus numero: nam vnitas numerica motus vnitatem etiam numericam termini ad quem petit. Tempus etiam debet esse vnum, idest, non interruptum: cum enim vel minimum motus cessat, iam vnus numero esse nequit. Similiter requiritur vnitas mobilis, quod sit vnum mobile, vnum inquam per se, & particulariter. Vnde album, & Petrus, non dicuntur vnum, quia sunt in eodem subiecto, sed secundum accidens vnum sunt. Similiter Petrus, & Paulus non sunt vnum, licet sint eiusdem speciei, nec si vterque sanatur, nempe, ex lippis oculis acquireret sanitatem, esset eadẽ sanatio numero, sed specie. Ad vnitatem enim numericam, & vnicum numero, & per se debet esse mobile.

Socratem autem secundum eandem. Tex. XXXVI.

De vnitate motus quæ prouenit ex vnitate temporis, quæ hæc etiam ad numericã requiratur.

AD vnitatem temporis regreditur, & dubium proponit. An si Socrates in hoc tempore sanetur, & iterum alio tempore sanetur post aliã ægritudinem, sit eadem sanatio numero. Ad quod respondet, quod si idem numero postquã corruptum est, redire potest, erit eadem sanatio numero. Si vero non potest redire idem numero, sed specie, tunc erit illa sanatio non vna numero, sed eadem specie. Quasi dixisset: Non est eadem sanatio illa posterior, quia prior corrupta est. Quod autem corruptum est, non potest idem numero reparari, vt volebat Plato.

Habet autem dubitationem. Tex. XXXVII.

Dub. Aristote. An eadẽ numero forma esse possit diuersis temporib. idẽ terminus motus.

CVm de motu dubitasset, an idem, & vnus numero esset, qui diuersis fit temporibus, dubitat modo de forma, & de termino. An sit eadem sanitas, quæ diuersis tẽporib est in eodẽ subiecto: similiter de alio quocunque accidente. Ex alia parte videtur, quod non sit eadẽ: nam corpora subiecta mutantur secundũ tempora: non ergo sunt eædem qualitates. Ex altera parte videntur esse eædem: nam si sanitas duraret per tres dies in vno eo subiecto, absque dubio esset eadem: ergo quãuis in die medio fuerit destructa, & tertio die reparata, erit eadem sanitas: & ita erit motus, nec erit necessaria vnitas temporis.

Eadem enim ratio erit. Tex. XXXVIII.

Quod et si eadem forma, vel terminus idem esset, tamen motus nõ esset idem numero diuersis tẽporib.

TExtus difficilis est apud expositores, tamẽ sine dubio sẽsus est iste. Nempe quamuis esset eadem sanitas, & rediret idem terminus, motus tamen nõ esset vnus numero: Et dicit quod si actus plures sunt, non ob id habitus plures sunt. Potest. n. vnus habitus plures actus producere: at si plures sũt habitus, tũc plures sunt actus. Ita motus est actus terminus est vt habitus. Non valet quod si vnus sit terminus, ob id vnus sit motus, nã ad eũ locũ plures motus repeti possunt. Bene tamen, si plures sunt termini, plures sunt motus. In quo docemur, vnitatem motus petere termini vnitatem, nõ tamen ita, vt existimemus ẽcontra valere, si vnus est terminus, vnum esse motum.

Respõsio ad dub.

At de dubio. At sit eadem sanitas, dicit, non esse præsentis negocij id soluere. Sat est, pro præsenti scire, quod siue vnus sit, aut plures, adhuc vnitas numerica motus non colligitur, nisi ad sit vnitas temporis. Et nota hanc expositionem.

Quoniam autem continuum omnis motus. Tex. XXXIX.

CVm ostẽdisset, qui motus esset vnus numero, ostendit modo numero vnũ motũ esse continuum, & ẽ cõtra, continuum esse unũ numero: & ad cõtinuitatem requiri eadem, quæ ad vnitatem numericam: ac ob id proponit, motũ continuum esse simpliciter vnum, & ẽ cõtra simpliciter vnum esse continuum.

Obiter tamen motum esse continuũ probat, quia diuisibilis est, putã in partes, quæ

quæ erant actu vnum, sicut diuiditur continuum . .

Statim declarat, qui motus cōtinui sint. Illi nempe qui extremum, & terminū eundem habent, ac illi continuari possunt, qui vnicum cōem terminum habere possunt, sicut in aliis continuis: Aliqua n. termino carent, ac ob id continuari nequeunt, vt res incorporeæ: aliqua terminos habent, sed ineptos ad continuationem ut linea, & deambulatio: & quæ æquiuoca, ac diuersę rationis sunt. Quæ vero eiusdem sunt rationis, continuari possunt: ita ēt motus, qui eiusdem sunt rationis, ac communem vnum terminum habere possunt.

Continui igitur erunt.
Tex. XL.

Ad contiguitatem motus sat esse solam temporis unitatē.

OStendit, ad contiguitatem motuum sat esse temporis vnitatem, quāuis sint diuersæ speciei, & generis. Vt si postquam quis cucurrit, immediate sane tur, hi motus contigui & consequenter se habentes sunt: non tamen sunt continui, quia non habēt unum communem terminum. Requiritur igitur ad continuitatem, vltra temporis unitatē unius termini communitas, quo contineatur motus.

Quapropter necesse est.
Tex. XLI.

Quot requirātur ad continuitatem motus.

COncludit ad continuitatem mot° requiri unitatem specificā termini, alīter. n. non poterunt duo motus vnicum habere cōem terminum. Opus etiam est, cum unitate termini, & mobilis, unitate etiam temporis. Hæc autem unitas temporis est, vt non interrumpatur per aliquā quietem mediam. Cum. n. mobile in medio motum, vel minimum quiescit, & vacat a motu, impossibile est, quod illi duo motus vnum continuum faciant.

Eius uero, qui est in specie non unus.

OStēdit etiam cum temporis unitate esse opus unitate termini specifica. Potest. n. esse cum unitate temporis motuum pluralitas. Qui igitur est unus in specie, & tēpore, vnus simpliciter est, qui uero tantū habet unitatem temporis hunc, nō est necesse, esse unum simpliciter. i. numero esse.

Ex omnibus colligit unitatem quartam motus numericam esse simpliciter unitatem. Hæc. n. omnium aliarum, quæ dicta sunt, maxima est.

Vnitatē numeri causa motus esse omnium maximā.

Amplius autem dicitur unus.
Tex. XLII.

De alia unitatē mot°, uel perfectionis.

ALiam unitatem motus ponit, nēpe ut is, qui perfect° est, unus dicatur siue in genere, siue in specie, siue numero. Idem. n. est dicere, motum unum & totum, ad perfectum, sicut in aliis ēt rebus, quod perfectum est, unum dicitur. Est autem motus perfectus, qui ad suum terminum peruenit, in quem ordinabitur.

At ne quis putaret, imperfectum motū non esse unum, nempe, eum, qui ad terminum nondum peruenit, addit esse unum, quamuis minus unum, est autē unus, quia continuus est.

Nota ex D.Tho.

No. bene S.Th. quod dupliciter attenditur unitas. Est unitas in substantia rei, & hæc est penes formā, res n. una per unam formam est. Est ēt unitas in quantitate, ut res est una. quæ continua est. Hæc ēt duplex unitas est in motu, & in substantia ipsius, & hæc est per terminum ad quē, qui motus est forma, & hanc unitatem hēt motus perfectus. Vnitas ēt est in quantitate motus per continuationem, & hæc ēt in imperfecto motu reperitur, ac ob id motus imperfectus, & nō cōsumatus unus dicitur.

Amplius autem aliter.
Tex. XLIII.

Alia unitas motus .i. regularis, et uniformis.

ALiam ponit motus unitatem. ut is dicatur unus, q est regularis, & uniformis, irregularis. n. aliqua ex parte uidetur unus motus, aliqua ex parte nō unus, differt tamen a regulari, secundum magis, & minus, nempe. quia regularis est magis unus, irregularis uero minus. Reperitur autem in quocunque genere, & specie motus regularitas, & irregularitas, &

in alteratione, & in augmentatione, & in latione.

Nota hęc est unitas in modo motus. Aduertendum uero, quod ista unitas non est in substantia motus, nec in continuitate, quia hæc sunt etiam in irregulari, sed in modo motus: nam regularis uno modo se habet in omnibus suis partibus, & quoad uelocitatem, & quoad spatium: at irregularis diuersimode se habet, dum pars uelocior altera est, aut diuerso fit spatio; ob id motus irregularis in textu diuisibilis dicitur, intellige, secundum modum, quia partes habet difformes, ob idq; non tam unus dicitur.

Irregularitatis autem differẽtia. Tex. XLIIII.

Duæ radices irregularitatis motus spatium, & uelocitas. Duas radices ponit, ex quib irregularitas procedit. Altera est spatiũ in motu locali, cum difforme est, ut si quid moueretur per lineam tortuosam, & gyratiuam, talis motus irregularis esset, eo quod partes non sunt rationis eiusdẽ. Altera est, cum stante eodem tempore, & eodem termino, & spatio, est diuersa uelocitas, eo ꝙ mobile uelocius mouetur per unam quam per alteram partem spatii, ut lapis deorsum mouetur uelocius in fine, quam in principio, ob id irregularis est: esset. n. regularis, si per totum spatium eandem seruaret uelocitatem.

Not. uelocitas, & tarditas maior uel minor, grauitas, uel leuitas nõ efficiunt motus specie differẽtes Ex his cõcludit duo. Alterum est, quod esse uelociorem, aut tardiorem, non sunt species motus, nec differentiæ specificæ, cum idem motus specie modo uelocior, modo tardior, modo regularis, modo irregularis fit. Alterum est, quod grauitas, & leuitas in eodem maior, uel minor non faciunt motum differre specie: non. n. differt motus plumbi deorsum a motu eiusdem, cum unus est per aerem, alter per aquam quamuis hic tarde, illic uelociter feratur, nec differt similiter a motu, qui maiori fertur grauitate.

Vnus igitur irregularis est. Tex. XLV.

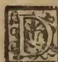
Irregularis motus Concludit, irregularem motum unum dici, cum continuus sit, sed minus vnum, quam regularem, ut patet de illo motu, qui per spatium obliquum, & irregulare fit. Cum aũt sit minus vnus, habebit aliquid pluralitatis: nam vbi est min⁹, ibi est aliquid cõtrarii, ut quod est minus album, habet aliquid nigri: ita motus irregularis, cum sit minus vnus, pluralitatem habeť in modo, cum non sit uniformis secundum suas omnes partes. *est minus un⁹, quã regularis*

Dubium Dices, quomodo uerum habet, ꝙ si aliquid est minus, ibi sit contrarium, nã contingit esse minus lumen sine contrario, lumen enim contrario caret.

Solutio. Respondeo, per contrarium esse intelligendum, aut verum contrarium, aut saltem priuatiuum, & tale in lumine est, ubi enim est minus lumen, ibi sunt magis tenebrę.

Motus spẽs differẽtes non possunt esse cõtinui Statim concludit Arist. motus differentes specie non posse esse continuos. Ratio est, quia motus omnis continuus aliquando esse regularis, aliquando irregularis potest, at motus compositus ex duob. specie differentibus, ut ex latione, & sanatione, nõ potest esse unquam regularis, ergo nec continuus: quod autem regularis esse nequeat, notum est, non. n. potest partes uniformes habere.

An unitas specifica motus sit tantum a termino ad quem. Quæst. II.

Difficultas hæc est circa textũ 31. ubi Aristoteles unitatem motus specificam, ab unitate termini ad quem specifica docet esse sumendam, contra quam sententiam uidentur multa insurgere argumenta.

1. arg. Primum est: Sequeretur, ꝙ motus ab albo in fuscum, & a nigro in idem fuscum essent eiusdem speciei, terminus. n. ad quẽ puta fuscum, idẽ est specie. At re uera, isti motus uidentur specie differre, quia magis differt a motu ab albo in fuscum motus a nigro in fuscum, quam differat alius motus similis ab albo in fuscum, sed hic differt numero, ergo ille differt specie.

2. Secundo. Sequitur, quod augmentatio esset

esset diminutio. Sequela patet. Moueatur aliquid ex bipedali ad tripedale, est augmentatio. Iterum moueatur aliud ex quadrupedali ad idem tripedale, est diminutio, idem tamen est terminus vtriusque motus ad quem, nempe s, tripedale, erunt ergo eiusdem speciei, quod falsum est, cũ sint contrarii.

3 Tertio Eodem modo sequeretur, quod duo motus locales essent eiusdem speciei, cum tamen sint contrarii. Patet, aer moueatur ad suam sphæram semel ex terra, & talis motus erit ascensus. Semel moueatur ab igne, hic erit descensus, & tamen ad eundem locum, & terminum ad quem: erunt ergo ascensus, & descensus vnius speciei. Idem de aqua, quæ ascendit a terra, descendit ab aere.

4 Quarto. Ascendat lapis motu violento vsque ad locum A, descendat iterum naturaliter usque ad idem A, isti motus sunt ad eundem terminum, alter tamen naturalis, alter violentus est, qui videntur specie differre.

5 Quinto: Ascendat lapis vsq; ad aerem, iterum proiiciatur usq. ad ignẽ: sequitur, quòd isti motus differunt specie, quia termini ad quos, nempe ignis, & aer differũt specie. Quod uero non differant, notum est, nam sequeretur, quod motus, qui est lapidis ad ignem, esset compositus ex motibus specie differentibus, nam motus ille etiam fit per aerem, & ignem. Simile est, cum descendit ab igne vsq; in terrã, transit enim per loca specie differentia.

6 Sexto. Item sequeretur, quod motus ab albo in nigrum per fuscum, & alius per uiride, & alius per aliud mediũ essent unius speciei, cum omnes sint ad nigrum. Id autem uidetur falsum, nam eodem modo sequeretur, quod motus ad A, per circulum & per rectum essent unius speciei.

7 Septimo. Moueatur aer usq; ad centrũ: moueatur lapis usq; ad idem centrũ: motus hi sint ad eundem terminum, at uidetur differre specie, alter enim naturalis, alter uiolentus est.

2. Sen Alber. de Saxo. Circa hanc difficultatem Alber. Saxon q. 6. dicit, unitatem specificam motus esse sumendam ex tribus simul, ita ut si unũ deficiat, motus differant specie. Nẽpe ex unitate termini ad quem ultimati, & termini, a quo, & medii formalis, ita ut cum termini a quibus sunt differentes, specie, motus sint specie differentes, ut patet in quatuor argumentis propositis. Similiter cum media differunt, ut in sexto argumento: concedit enim illos motus specie differre, propter media diuersa, quod idem concedit Burlæus, quamuis Paulus Venetus tex. 33. dicat, esse eiusdem speciei.

Vocat autem Alber. terminum ultimatum illum, in quem per se tendit motus, ut cum lapis mouetur deorsum, licet sistat in aere, tamen ex se in centrum tendit, & per talem terminũ est iudicandus motus. Vocat medium formale in motu locali, quod consideratur in ratione quãti, ut est rectum, uel circulare, quod enim sit aer, uel aqua, non uariat motum, dum utrũq. rectum, aut circulare sit. Nota.

Alii propter argumentum septimum dicunt esse opus unitate specifica mobilis, unde ob id illi motus specie differũt, quia mobilia specie differunt. Intellige hos, cũ mobilia differunt in ratione principii motus, puta, in ratione grauis, aut leuis, nam motus plumbi deorsum, & motus similiter deorsum lapidis non differunt specie, quia mobilia non censentur specie differre in ratione mobilium, cum utrunque secundum grauitatem moueatur. 2. Sent.

Hæc sunt quæ dixerunt alii potius conuicti argumentis, quam doctrina Aristotelis. Et quamuis aliqua bene dicta sint, tamen non sunt Aristotelis verbis consona, & citra regulam aliquam. Ob id existimo ad difficultatem sic esse dicendum. 3. auth. sentent.

Sit igitur prima conclusio. Vnitas specifica motus a termino ad quem, non autẽ a termino a, quo est sumenda. 1. conclu.

Hæc satis est expressa Aristotelis, & probatur. Quia terminus a quo, & terminus ad quem specie differunt, a duobus ergo specie differentibus non potest unius speciei unitas sumi, nõ ergo a termino a quo & ad quem est sumenda species motus. 1

Præterea, a quo sumitur definitio, & nomen rei, ab eo sumitur species, sed a termino ad quẽ nomen sumimus motui, & per ipsum definitur, ergo ab ipso sumitur species. 2

Præterea. Quia motus in se non aliud, est, quam uia, & processus ipsius termini ad quem; ab huius ergo unitate sumi debet unitas motus. 3

Præ

Præterea, Quia dum motus crescit, recedit terminus, a quo, & magis est terminus ad quem. motus ergo præcipue in termino ad quem consistit: ab ipsius ergo vnitate vnitas motus sumetur.

2. Conclu. Secunda conclusio. Vnitas termini ad quem formalis, non autem materialis est inspicienda.

Not. quo termini ad quem debeant accipi formaliter non materialiter. Aduertendum ergo fieri posse, quod re vnus sit terminus ad quem, tamen ratione sit duplex, si formaliter consideretur, puta, si comparetur ad suum terminum a quo, ad quem refertur. V. g. fuscum si ad album cōparatur, nigri rationem habet, si uero ad nigrum, albi rationem obtinet, vt dixit Arist. tex. 9. ob id non est idem terminus ad quem in motu ab albo in fuscum, & a nigro in fuscum, si terminus formaliter consideretur. Similiter locus aeris, re unus est, tamen si ad ignem comparetur, deorsum est: si ad aquam, & terram, sursum: ob id motus ad aerem ex terra, & ex igne non habent eundem terminum ad quem formalem.

Quod autem terminus formaliter sit considerandus, notum est. Nam, vt termi nus est ad quem, refertur ad terminum a quo, & talis termin⁹ ad quē ad talem terminū a quo. Huius consideratio fecit illos Doctores confugere ad terminos a quibus in unitate motus, cū tamē non ab eis, sed a terminis ad quos formalibus tamen, sumatur unitas motus: & per hanc conclusionem soluuntur argumenta tria prima.

Ad 1. Ad primum enim concedimus, motus ad fuscum ex albo, & ad fuscum ex nigro specie differre, tamen negamus esse unicū terminum ad quem formalem: fuscum enim rationem duorum habet.

Ad 2. Similiter ad secundum. Tripedale enim habet rationē minoris quantitatis respectu quadrupedalis maioris respectu bipedalis, ob id non est idem terminus formaliter, cum & habeat rationē maioris, & minoris: ac ob id illis motus spe differunt.

Ad 3. Ad tertium. Quamuis aliqui uelint, illum ascensum aeris ab aqua, & descēsum ab igne in suum locum esse eiusdem speciei, mihi non placet: est enim unus ascensus, alter descensus, qui magis differunt, quam duo ascensus, uel duo descensus eiusdem aeris.

Igitur aduerte, quod elementa media sicut non habent simplicem locum, ita nec simplicem motum omnino. Ignis quidem habet locū simpliciter sursum, ob id motus eius simplex est. Similiter terra deorsum aqua, & aer, partim sursum, partim deorsum: partim grauia, partim leuia sunt. Ignis respectu aer grauis est, & deorsum, aquæ uero respectu leuis, & sursum. Similiter aqua respectu terræ, & aeris. Cū igitur mediæ naturæ sint, & geminos habent motus, & sursum, ut leuia, & deorsum, ut grauia, quamuis secundum unam rationem non habent nisi unicum specie motum. Descendit igitur aer ab igne, & aqua ab aere, ascendit tamen aer ab aqua, & aqua a terra. Et tales loci rationem habent duorum formaliter, sursum enim, & deorsum sunt, si ad diuersos terminos a quibus comparentur. *Nota de motu mediorū elementorū.*

Tertia conclusio. Vnitas termini formalis, & ultimati est consideranda ad unitatem hanc motus specificam.

Not. duplex terminus ad quem in mo⁹, alter ultimatus, alter nō ultimatus. Aduertendum ergo, vt diximus, quod terminus duplex est. Alter ultimatus, alter non ultimatus. Vltimatus is est, quem motus secundum se attingere posset, nisi ab extrinseco impedietur, ut mouetur lapis deorsum, vltimatus locus est centrum, quamuis impeditur ab alio loco. Similiter mouetur ad aerem violenter. Vltimatus terminus est ultimum, in quod naturaliter potest proiici, nisi vires, aut aliud impedirent. Nō ultimatus uero est, quem attingit ob impedimentum aliquod, in quo aliàs non quiesceret, vt si lapis cadens sistat in cathedra.

Potest etiam fieri, quod aliquis sit, vltimatus terminus alius motus, non autem alterius, ut si aer perueniat ad suum locum, similiter lapis. Isti motus non habent eundem ultimatum terminum, nam aeri suus locus est ultimatus terminus, quia est motus naturalis, at lapidi non. Cum enim sit motus violentus, ulterius posset procedere, & etiam ulterius quia, vt motus violentius est, incertum terminū habet. Et ulterius terminus est, quem potest attingere de potentia naturali nullo existente impedimento. Ad examinandum ergo unitatem motus, terminus ultimatus est inspiciendus.

Et per hoc soluitur argumentum quartum, cum enim lapis ascendit usque ad A, tunc *Ad 4.*

A, tunc non habet illum terminum ultimatum. Similiter cum naturaliter descendit, terminus ultimatus centrū est, quamuis etiam possemus dicere, quod ille locus A, ratione duplex est; est enim sursum, & deorsum respectu diuersorum.

4. Concl. Quarta cõclusio. In locali motu medij vnitas formalis est attendenda. Dico formalem, ut si unum est rectum, uel circulare, alterum similiter sit. Hæc est expressa sententia Aristot. vt visum est in textu.

Not. medij tantū hētur ratio in motu locali. Sed aduerte, quod medium non debet attendi, nisi in motu locali: quia quoties mutatur medium in motu locali, mutatur terminus vltimatus, & hoc est ualde notandum. V.g. cum per rectum perueniatur ad A, per circulum, A non est utriusque ultimatus terminus: nam circulus, ut circulus, non habet finiri in A, per se, cum terminum non habeat: & linea non habet secundum se in A finiri, cum recta est. sed ultimate ultra circulū procedit. Quod ergo in A terminetur, hoc per accidens est: ob id ex medio sumenda est unitas. At in alteratione, cum ex albo proceditur, siue per fuscum, siue per uiride, per se tenditur in nigrum, ob id hi motus sunt eiusdem speciei, & est Burlæi, & Alber. Saxo. & contra Albertum: & sic soluitur argumentum sextum. Nam quintum ex conclusione præcedenti solutum est. Terminus enim ultimatus lapidis non est aer, licet in eo sistat: ob id, & quando usque ad aerem, & quando usque ad ignem proijcitur, motus sunt eiusdem speciei propter unitatem termini ultimati.

Alb. trac. 3. ca. 8. ad 5. & 6.

5 Quinta conclusio. Vnitas specifica accidentalis motus etiam a mobili sumi debet, ut mobile est.

No dupliciter aliqua differūt inter se specie. Aduerte itaq; dupliciter differre aliqua specie. Vno modo specie essentiali, cum secundum substantiam duo differunt, ut homo, & leo. Altero modo specie accidentali, cum secundum accidentia specie differentia differunt, ut homo albus, & homo niger. Has duas differentias in motu inuenimus: Motus enim duo specie essentiali differunt, Cum in ratione motus differunt, puta, in terminis ad quos ut motus sursum, & deorsum, accidentali uero differunt, cum per accidentia, quomodo uiolētum, & naturale faciunt motus specie accidentali differre, non autem essentiali.

Possunt enim duo motus unius speciei esse, alter naturalis, alter uiolentus. hæc enim accidentia sunt motus, non differentiæ, sicut album, & nigrum respectu hominis, & ad talem differentiam conducit mobile in ratione grauis aut leuis.

Ad ult. Vnde ad vltimum argumentum dicitur, quod motus aeris ad centrum, & motus lapidis, eiusdem speciei sunt essentialis: nam uiolentum, & naturale tantum non mutant speciem substantialem, cum terminus ad quem vnus est specie. At specie accidentali differunt, quia alterum mobile est graue, alterum leue. Aristoteles autem dum de vnitate specifica loquitur, de specie loquitur essentiali, ad quam vnitas termini ad quem est inspicienda, ut dictum est.

An unitas numeralis motus sumatur ex tribus, uidelicet ex unitate numerica termini, mobilis, & temporis. Quæst. III.

Difficultas est circa id, quod Aristoteles docet ad unitatem numeralem motus esse opus tribus, vnitate numerica termini, & mobilis & temporis: in quo occurrunt aliquot argumenta: 1. Arg. Primum est. In textu enim 35. dicitur, ad vnum numerum motum, terminum requiri vnum, & indiuisibilem, id est unum numero. In textu autem 41. dicitur, ad continuitatem motus esse vnitate specifica termini. Hæc videtur pugnare cum tex. 40. vbi dicitur, motum vnum numero esse continuum, & econtra. Est igitur argumentum. Idem est motus vnus numero, & continuus; ergo si ad continuationem terminus debet esse vnus specie, pariter ad unitatem numericam; vel si ad illā debet esse vnus numero, etiam erit ad continuationem.

Secundo Contra id, quod dicit, ad vnitatem, & continuationem motus debere esse vnicum mobile. In primis videtur contra ipsum Aristo. tex. 2; . dicit enim, quod motus primæ chordæ, & ultimæ in unico tempore est continuus, & tamen mobilia diuersa sunt, puta diuersæ chordæ.

Præ-

Præterea ratione .) Descendat canis à media regione aeris incessanter, & in media via moriatur : tunc motus hic continuus videtur: at mobilia specie differunt. Nam canis vnus est animatus, mortuus vero inanimatus. Idem argumentum est de gutta aquæ cadente, quæ in medio fit grando,& lapis.

3 Tertio. Contra id quod dicitur motus diuersæ speciei non posse continuari, videtur falsum. Nam res diuersæ speciei continuas experimur in multis: primo de virga vna, cuius medietas aruit, & vitam amisit, reliqua manet viridis, & alterius speciei,& tamen ibi est continuitas. Præterea de homine moriente sæpe, cuius pedes primo vita destituuntur, ac aliam formam habent substantialem, & tamen cũ partibus animatis continui sunt. Similiter, de circulo,& circunferentia, & semicirculo,& chorda, quæ continua sunt: curuum autem,& rectum, necnon linea,& superficies specie differunt. Præterea, de lapide, qui ascendit,& statim descendit: vbi videtur esse continuatio ascensus, & descensus differentium specie. Idem de pila, qua fit percussio,& repercussio.

Præterea ponatur, quod sit spatium ab vna parte circunferentiæ terræ vsque ad alteram per centrum, ut sit velut quoddam foramen; tunc si projjciatur lapis, sine dubio descenderet ad centrum, & ascenderet ex alia parte: tunc esset motus hic ascensus,& descensus, & tamen continuus: res igitur specie differentes continuari possunt.

4 Quarto, est argumentum. Motus accidens quoddam est, sed accidentia vnitaté numericam habent a subiecto, ergo vnitas motus tantum à mobili sumi debet, non à tempore, non a termino.

Quinto. Tempus vnicum est, & continuũ, non interruptum nostris actionibus, cum sit in motu cœli, qui continuus est, non ergo oportet exprimere, ad vnitatem motus opus esse vnitate temporis, cum semper tẽps vnũ sit, nec plura esse possit.

1. funda. Aliud est motus esse simul, aliud cõtiguos, aliud cõtinuos.

Pro determinatione huius, sit primum fundamentum. Aliud est, motus esse simul, aliud esse contiguos, vel consequentes, aliud continuos. Vt duo motus simul dicantur, opus est, vt eadem prorsus temporis parte mensurentur, siue sint in diuersis mobilibus, siue in vno; vt si modo quis deambulet, & modo quis calefiat, siue idem, siue alius, motus hi simul esse dicantur.

Contigui vero dicuntur, qui sunt in tẽpore cõtinuo non interrupto aliqua quiete, tamen non vna parte mensurantur, sed vna vnus, altera alter, & hoc, siue in vno siue in diuersis mobilibus sit, vt si deambulem modo, & postea cessante ambulatione, calefiam, ita vt nullum sit tempus medium, in quo ambulem, aut calefiam, tunc isti motus contigui, seu consequentes, sed deinceps dicuntur. Potest autem vnus plus temporis durare, quam alius, cum non eadem temporis parte mensurentur.

At continuus motus non est, nisi cum vnus est terminus ad quem numero, & vnicum tempus,& vnicum mobile, vt dictum est supra textum.

2. Funda. Nõ. non requiritur vnitas motoris, neq; spatij, ad vnitatem motus numericam.

Sit secundum fundamentum. Ad motus continuitatem non opus esse vnitate motoris, nisi ex accidenti, cum motor, & mobile idem sunt, nec opus est ipsius spatij continuitate. Aliquando enim motor, & mobile idem sunt, sicut cum aliquid se mouet, tunc non potest vnicum esse mobile, quin & motor vnus sit, Aliquando motor,& mobile diuersa sunt, sicut in his, quæ ab alio mouentur, tunc autem dicimus motus vnitatem non consistere in vnitate motus. Possunt enim plures esse motores, & motum vnum numero, vt de motu grani lato ab vna formica, & postea incessanter ab altera & de motu illius facis, quæ ab vno, postea ab altero fertur, vt diximus tex. 40.

Ratio autem huius est, quia motus in mobili, vt mobile est, non in motore subiectatur, od id suam vnitatem numericam ab ipso sumit.

Diximus etiam vlterius, quod non opus est motus unitati, & cõtinuitati ipsa medij continuatione, vnde si lapis ab igne vsque in terram caderet, profecto esset motus continuus, at elementa, per quæ transit, non sunt sibi continua.

Et huius ratio est. Nam ad motum illa continuitas est necessaria, quæ sufficit ad unitatem loci. Diximus autem, quod potest esse, duas esse superficies in se, & discontinuas, & in ratione loci esse vnum

con-

continuū, vt ſi baculus ſit partim in aqua, & partim in aere, duo illa vnum ſunt in ratione loci, quia quamlibet locati partē ambiunt, nulla relicta, aut intercepta.

3. funda. Dupliciter aliq̄d eſt idem numero. Sit tertium fundamentum. Eſſe vnum numerum dupliciter contingit. Vno modo formaliter, & per identitatem: vt lignum hoc, & quælibet res ſingularis vna eſt numero. Altero modo extrinſece, & velut effectiue, quia facit vnum numero, quomodo duæ partes eiuſdem continui dicuntur vnum numero: non quod ſit vna eadem cum altera: hoc enim eſſet, ſi eſſent vnum priori modo, ſed quia faciunt vnum uumero.

1. Concl. Hæc duplex vnitas in motu attendenda eſt, & extrinſeca, & formalis: & hæc vnitas eſt aut in ipſo toto motu, aut in ſingulis partibus per ſe. Eſt etiam altera vnitas, ſecundum quam duæ diſtinctæ partes vnum numero dicuntur, quia vnicum continuum faciunt.

Prob. His igitur ſuppoſitis, ſit prima concluſio. Ad vnitatem intrinſecam motus, & formalem, opus eſt vnitate mobilis numerica omnimoda: ita vt ſicut hæc albedo eſt in tali ſubiecto, quo mutato, & deſtructo iam non eſt alia eadem albedo: ita hic motus, qui in hoc ſubiecto eſt, nō poteſt eſſe in altero ſubiecto.

2. Concl. Hæc concluſio nota eſt, quia cum motus ſit accidens ipſius compoſiti, hoc deſtructo, pariter deſtruitur motus.

Secunda concluſio. Ad unitatem alterā motus, ideſt, ut dicatur unus, quia unum facit motum continuum, non opus eſt omnimoda unitate mobilis.

Declaro. Sicut duæ partes motus diuerſæ unicum motum continuum faciūt, ita poteſt eſſe, quod mobile non ſit omnino idem, ſed aliter ſub una parte motus, aliter ſub altera ſe habeat.

Impediūt enim, ut unus ſit motus, ſuppoſita mobilia, cum diuerſis materijs, ſicut Petrus & Paulus: impoſſibile enim eſt, quod horum ſit unus motus continuus. At cum non ſic ſunt diuerſa, ſed materia ſit eadem, vt cum recedente forma Petri, ſuccedit forma cadaueris, profecto non uideo, cur non poſſit eſſe unus motus continuus, ſi adſit unitas temporis, & termini ad quem.

Nec talem diuerſitatē mobilis, ubi eſt materia una cenſuit Ariſtoteles, impedire continuationem. Solum enim hoc conuincit, quod illa pars motus præcedentis mobilis non eſt pars motus ſequentis, ſed diuerſa pars: tamē ob id illæ duæ partes non erūt continuæ, cum ſint eiuſdem ſpeciei, & tempus unum, & mobile ſecūdum unā ſui partem, quod ſatis eſt unū.

Multi tamen motum contiguum putant, ut eſt motus canis uiui, & mortui, & guttæ cadentis, ut diximus in tertio argumento: & quamuis hoc probabile ſit, mihi ſaltem probabilius uidetur, illos motus continuari propter unicam eandem materiam, cui cum inhæreant accidentia iſta materialia, ut dicemus primo de generatione, fit, ut licet denominatiue compoſitum ſit quod mouetur, tamen dum manet eadem materia, licet mutentur compoſita, non mutatur motus, ſed id, quod a motu denominabatur.

Et uidetur ratio huic fauere: nam cum in hac eadem materia illo inſtanti, quo canis corrumpitur, ſit uerum dicere, nunc non eſt motus canis, & immediate poſt hoc erit motus cadaueris, uidetur, motus illos eſſe continuos, cum unico termino communi copulentur. Adde, quod in quocunque inſtanti, & in illo mutationis, eſt uerum dicere, motus eſt: ergo motus illi continui ſunt: aliter enim in inſtanti nō conceditur, motus eſt, niſi quia continuatiuum motus tunc eſt.

Ad ſingula tamen argumenta reſpondere oportet.

Ad primum. Circa illos textus Ariſtotelis dicimus, quod in textu 41. loquitur de continuatione faciēda inter duos motus, & tunc dicit, ut duo motus cōtinuentur debent habere terminos eiuſdem ſpeciei: imaginatur enim, ac ſi eſſent diuiſi, ſicut duæ aquæ. Ita duo motus, & hi continuantur, cum terminus a quo unius eſt eiuſdem ſpeciei cū termino ad quem alterius: ſic enim continuantur. At facta continuatione unicus terminus numero manet & ſic eſſe continuum, & unum numero, idem eſt, & ad utrunque unus debet eſſe terminus numero ad quem. Ad 1.

Ad ſecundum reſpondetur, & primo illum locum Ariſtot. dico, non eſſe intelligendum de motu, qui in chorda eſt: nā unius chordæ motus diſcontinuus eſt ab Ad 2.

S ſ altero

altero alterius, sed de motu pulsantis: chorda enim, vt spatium consideratur. Ad illud de cane, iam diximus in posteriori conclusione.

Ad 3. Ad tertium sunt Thomistæ, qui concedant, virgæ illius partes esse discontinuas, tantum esse contiguas: similiter partes mortuas hominis cum partibus viuis non esse continuas.

Sed ego non possum hoc mihi persuadere, cum manifeste contradicat sensui, imò & rationi, nam cum partes viuæ paulatim moriantur, concedere debent, quod mortuæ iterum continuantur cum mortuis, & sic sunt innumeræ continuationes & discontinuationes, quas ipsi possunt credere, ego non possum.

Not. valde de cōtinuitate eorū quæ differunt specie. Vnde dico illas esse continuas, cum nō differant specie perfecta, sed imperfecta: vna enim est velut alterius priuatio, & præcessit continuitas, & deinde sunt continua continuatione materiæ, licet nō cōtinuatione formæ: Quod si Aristoteles dixit, res diuersarum specierum non posse continuari, id intelligi sic debet, quod cū duæ res diuersæ specie fuerint, discretæ, & disiunctæ, nequeunt continuari manentes sub suis speciebus. Sunt igitur omnia illa tria continua, partes nempe virgæ & hominis, & linea recta cum circulari: sed hoc nihil facit ad probandum motum esse continuum alteri diuersæ speciei, cū perfecta specie differant.

No. optimum sensum Ari. Ad illud de lapide dicimus, quod cum lapis sursum proijcitur, & descendit, parū quiescit in puncto descensus. Similiter de motu percussionis, & ratione illius quietis tempus interrumpitur: & ita illi duo motus non sunt cōtinui, inter quos quies quantumuis minima intercessit.

Ad illud de illo foramine, quidam nolunt concedere lapidem vltra centrū trāsiturum, quia ascensus, & descensus essent continui. Dico tamē, quod dupliciter potest graue descendere. Vno modo naturaliter, cum secundum velocitatem suæ grauitatis descendit. Altero modo, violenter, cum impetus etiam ab extrinseco imprimitur: vt cum proijcitur ab aliquo deorsum, vel cadit ex magna distantia, tunc enim aliquid violentiæ quodammodo acquirit, propter rationem quam alibi explicabimus.

Dico igitur, quod cum naturali tantū impetu descendit, quescit in centro: at cū violēter descendit, non est dubium quin per aliquam distantiam vltra centrū mouebitur, & postea regredietur: & tunc tales motus, nempe descensus vsq; in centrum, & ascensus a centro, erunt continui, non tamen erunt diuersæ speciei, Quia cum talis descensus sit violentus, debet ipsius terminus reputari, non centrum, sed locus, in quem ob impetum fertur.

Nec est vllum inconueniens, ascensum & descensum aliquando continuari, non solum in casu allegato, sed etiam in alijs. Verbi gratia proijcitur sursum lapis, aut pila, & dum sursum ascendit, antequam quiescat, ingens lapis deorsum cadens, ei obuiat, nec sinit quiescere, tunc videtur continuus ascensus cum descensu.

Verum est, quod si subtiliter hoc secūdum exemplum cōsideres, inuenies, quod non est ibi continuatio vera, nam pila, cū ei occurrit lapis, quiescit in ipso lapide parum, id est, non mouetur motu proprio, sed motu per accidens, quatenus cum lapide ipso defertur, & sic non est descēsus per se ipsius pilæ. Descensus autem, & ascensus per se eiusdem cōtinuari nequeunt, nisi vterque sit aut violētus, aut vnus per se, alter per accidens. Posset etiā dici, illos motus facto foramine continuari materialiter, scilicet, secundum entitatē motus, sed non formaliter, vt motus sunt, quia secundum hanc rationem formalē, vnus est sursum, alter deorsum, & ita ratio eorum formalis est discontinua, licet materialis ratio motus, & entitatis ipsius sit continua. *Nota.*

Ad quartum respondetur, quod nō hic consideramus vnitatem numeralem extrinsecam motus, hæc enim a subiecto est, secundum quam accidentia etiam genere diuersa, si eidem insint, vnum numero dicuntur, sed consideramus vnitatem intrinsecam ipsius indiuidualem, & hæc a trib. sumitur, ut dictum est. *Ad 4.*

Ad quintum dicimus, quod totum tēpus continuum est in se, tamen discontinuum vocamus, cum quiete aliqua motus interruptus est. Cum igitur duæ partes tēporis sumuntur, in quibus est motus, ita, ut inter illa sit medium tempus, in quo quies fuit illa plura tempora vocamus, & discon- *Ad 5.*

discontinua, licet in ipso tempore intrinsece non sit discontinuatio.

Caput quintum.

Amplius autem determinãdum. Tex. XLVI.

De cõtrarietate motuum.

Postquam de vnitate motus disseruit, tunc de eius contrarietate tractat, ac docet, qui motus cui motui, & quæ mutatio cui mutationi, & quæ quies cui quieti, & quæ quies cui motui opponantur, & contraria sint.

Quinque modi quibus possent imaginari motum esse cõtrarium motui.

A motus tamen contrarietate incipit, quam diuisionem argumento colligendã dicit. Facit ergo argumentum quinq; partib. constans. Si motus cõtrariatur motui, tunc aut illi motus erunt contrarii, cuius terminus a quo vnius, est terminus ad quẽ alterius: vt motus a sanitate, & motus in sanitatem. Aut secundo, quorum termini
1 a quib. sunt contrarii, ut motus a sanitate,
2 & motus ab ęgritudine. Aut tertio, quorũ
3 termini ad quos sunt contrarii, ut motus
4 in sanitatem, & motus in ægritudinẽ. Aut quarto, quorum terminus a quo unius, est contrarius termino ad quẽ alterius, vt motus a sanitate, & motus in ęgritudinem. At tandem quinto, quorum termini a qui
5 bus, & ad quos inuicem sunt contrarii, ut motus a sanitate in ægritudinem, & mot[9] ab ęgritudine in sanitatem. Concludit, aut vnum, aut plures ex his modis habere cõtrarietatem, non.n.aliter termini secundum contrarietatem disponi possunt.

Est autem, qui ex contrario ei. Tex. XLVII.

Incipit excludere aliquos modos ex dictis, in quib non est motuum contrarietas. Et primo excludit quartum, nẽpe cum terminus a quo, & terminus ad quem sunt contrarii Et ratio est. Vnus & idem motus non potest sibi esse cõtrarius at motus a contrario in contrarium unus est puta, motus ab albo in nigrũ, non igitur est sibi contrarius. Declarat tamen qđ quamuis unus motus sit a contrario in contrarium, i. re, ratione tamen diuersitatẽ aliquam habet. prout ille motus est acquisitio termini ad quem & deperditio termini a quo, & est accessus ad unum, recessus ab altero.

Neque qui est ex contrario. Tex. XLVIII.

Excludit secundũ modum, nempe cũ termini, a quibus sunt contrarii: & probat tripliciter i terminis, a quib. non consistere motuum contrarietatem. *Excluditur secundus modus.*
Primo, quia possunt esse termini a quibus diuersi, & contrarii, & tamen unus terminus ad quem: & ita motus illi propter terminum ad quem unum erũt eiusdem speciei, & non contrarii, ut motus ab albo in fuscum, & a nigro in fuscum. *1. Ratio.*

At quia hoc argumentum nihil concludebat. quia postea tex. 52. dicturus est, illos motus esse contrarios, & medium in duere rationem duorum, remittit se ad dicenda: & iterum secundo probat alio argumẽto, quod potius in terminis ad quos contrarietas consistat, quam in terminis, a quibus. *Nota.*

Argumentum est. In his magis contrarietas consistit, quæ magis uigẽt, dum motus fiunt, & sunt: at dum motus sunt, fit accessus ad terminos ad quos, & recedunt termini a quibus: magis ergo est contrarietas in terminis ad quos; aliter.n.motus contrarii, dum magis tendunt, minus essent contrarii. *2. Ratio.*

Probat tertio. Quia a quo sumitur nomen, & definitio, debet & sumi species, & contrarietas id autẽ est terminus ad quẽ: non ergo ex terminis a quibus contrarietas prouenit. *3. Ratio.*

Ex hoc colligit duos modos contrarietatem habere. Nempe, tertium, & quintũ ad terminos contrarios, & a terminis contrariis in terminos contrarios. *Qui mot[9] sint cõtrarij nempe 3. & 5. modo.*

Repetit autem motum a contrario in contrarium esse idem, & vnum re, ratione uero diuersum, ut dixit superius, & nos inferius examinabimus. *Nota.*

Quoniam autem differt mutatio. Tex. XLIX.

Modus 3. & 5. ad unum modũ reducuntur contrarietatis.

VVult reducere ad vnum modũ illos duos, puta tertium ad quintũ, & ostẽdere, q motus illi sunt cõtrarii qui sũt ex cõtrariis in cõtrarios terminos.

Repetit autem differentiam motus, ac mutationis, quod mutatio non a cõtrario in contrarium procedit, motus vero sic.

Ex quo argumentum sumitur. Omnis motus ad contrarium ex contrario procedit, ergo quæ sunt ad terminos contrarios vere ex contrariis etiam procedent. In his ergo contrarietas est, qui e contrariis in contrarios terminos tendunt, vt motus a sanitate in ęgritudinem, & ab ægritudine in sanitatem contrarii sunt.

Manifestũ est autem, & ex inductione. Tex. L.

Inductio per singula motuũ genera.

INductione per singula motus genera diuersorum motuũ contrariorũ exẽpla ponit In alteratione.n. corporali, ægrotare, & sanari cõtrarii sunt motus. In alteratione secundum animam, discere, & ab alio decipi Discere.n. est acquirere sciẽtiam ab alio, & huic opponitur decipi ab alio: Nam inuenire, q est scire per se, opponitur errare per se, & a se. Similiter in motu locali, motus sursum motui deorsum contrarius est secundum longitudinem: motus ad dextrã motui ad sinistram secundum latitudinem, motus ante, motui retro secundum profunditatem. Secũdum .n. cuiuslibet dimensionis terminos sumi tur motus localis contrarietas. De motu augmentationis notum etiam est.

Quæ autem est in contrarium solum. Tex. LI.

De contrarietate mutationum.

OStendit modo contrarietatẽ in mutationibus. Mutatio.n. non est a cõtrario in contrarium, sed in cõtrarium solum, qualis est mutatio accidentalis, ut ex non albo in album, aut in subiectum, vel non subiectum, cum non est cõtrarium, ut in mutatione substantiali.

In mutatione igitur contrarietas sumitur secundum primum modum dictũ superius, de quo nihil dixerat, puta cum terminus a quo unius, est terminus ad quem alterius, ut generatio quæ est ad esse contraria est corruptioni quæ est ab esse.

Mutationum contrarietas sumitur secũdum. 1. modũ.

Non autem debet sumi penes non esse quia id negatio est in qua contrarietas nõ consistit, sed penes esse, quatenus una mutatio est accessus ad esse, altera recessus ab eodem esse: unde generatio ignis cõtraria est corruptioni ignis, Et contrarietas consistit in hoc, quod generatio accessus est ad ignem: ab eodem autem curruptio recessus est.

Qui aũt ad mediũ motus sunt. Tex. LII.

De cõtrarietate motuũ a contrarÿ terminis ad mediũ

DE eo, quod superius dixerat, nũc sermonem facit, puta cum a terminis contrariis tenditur ad terminũ, ad quem medium, ac docet illos motus esse contrarios, & medium tenere locum diuersorum cõtrariorum, si ad diuersa comparatur, ut fuscum respectu albi nigrum est, ob id motus ab albo in fuscum est denigratio. at respectu nigri album est, ob id motus a nigro in fuscũ dealbatio est. Sunt igitur motus contrarii etiam, qui ex contrariis ad medium sunt. Concludit motus esse contrarios, qui a terminis contrariis in contrarios tendunt. Atque hæc de motuum contrarietate.

An sint duo motus re, cum aliquid ex contrario in contrarium mouetur. Quæst. IIII.

t. Sen. D. Th. Alb. Auer.

HÆc quæstio mouet circa tex. 47. ubi motum a cõtrario in contrarium unũ re uocat, rõne tamen diuersum. Quo aũt pacto sit hoc intelligendum, uaria est opin. Primo D. Tho. & Alber. & Auerr. super illum textum, Dicunt re esse plures motus a contrario in contrarium, ut ab albo in nigrũ. subiecto uero sunt unũ, alius enim est motus albi, alius motus nigri. at quia simul in eodem sunt subiecto, unus dicuntur.

Pro hac sententia est ualidissimum argumen-

gumentum. Cum ex albo fit quid nigrum ibi est fluxus albedinis, qui motus est, & fluxus nigredinis, qui motus est, sed albedo, & nigredo realiter distinguuntur, ergo sunt etiam motus realiter distincti: nã quisque motus, & fluxus a suo termino, & forma non est realiter distinctus, vt dictum est.

Obijcitur cõtra hãc sent. Hæc sententia non mihi admodum placet. Primo, quia Aristoteles, vnicum re motum dicit, & vnius speciei a contrario in contrarium, non igitur sunt duo motus; essent enim specie distincti. Præterea, quia cum quis ex nigro fit albus, si essent duo motus, tunc quisque ex contrario in contrarium procederet: at non est nisi vnus, qui ex contrario in contrarium procedat.

2. Sent. Altera opinio est Pauli Veneti super hunc textum. Distinguit enim, motum dupliciter sumi: Vno modo, materialiter pro ipsa forma. Altero modo formaliter pro fluxu: Si priori modo consideratur; tunc duos esse motus fatetur re, cum sint duæ formæ contrariæ: at si posteriori modo pro fluxu, tunc est vnicus motus.

1. Ratio. Probat suam sententiam. Primo, Vbi est unus terminus ad quem, ibi vnicus est motus: at cum albedo deperditur, & nigredo acquiritur, quod fit in motu ab albo in nigrum, vnus est terminus ad quẽ: vnus ergo est re motus. Minor patet. Nam deperditio albedinis in nigredinem terminatur, sicut acquisitio nigredinis.

2. Ratio. Secundo. Si illi duo motus essent, sequeretur, quod vnus motus haberet duos motus contrarios, quod falsum est. Sequela patet, Nam acquisitio albedinis haberet pro contrario deperditionem albedinis, & acquisitionem nigredinis, si duo sunt motus ex albo in nigrum.

3. Ratio. Tertio. Sequeretur etiam, quod vnum duobus motibus contrariis moueretur, puta, deperditione albedinis, & acquisitione nigredinis. Quod autem hi motus contrarii sint, patet. Nam acquisitio nigredinis terminatur in nigredinem, deperditio vero albedinis in albedinem, sunt autem hi termini ad quos cõtrarii: ergo & ipsi motus. Cum autem hoc esse non possit. vnus erit motus ab albedine in nigredinem.

Reijcitur hæc 2. sẽten. Hæc sententia nõ omnino mihi placet. Nam cum in motu ab albo in nigrum fit recessus ipsius albedinis in se, & acquisitio ipsius nigredinis, re vera, nõ potest intelligi, nisi quod sint duo fluxus, nisi uoces fluxum unum compositum ex illis duob. nõ enim accidit esse duo distincta, quorum vtrumque mutetur in tempore, nisi duos fluxus in illis intelligãs.

Tertia est quorundã opinio, qui dicunt in motu ab albo in nigrum esse duas mutationes. Altera est termini a quo, secundum quam ex albo fit non album, Altera est termini ad quem, secundum quam ex nõ nigro fit nigrum: Altera est generatio, altera vero corruptio accidentalis. Motus ergo ex vtraq; mutatione cõstat. similiter in aliis contrariis, est ergo unus motus a contrario in contrarium, duas vero habẽs mutationes. *3. Sen.*

Ista sententia non videtur admodum exacta. Nã tunc motus esset vnum per accidens, nempe aggregatum ex duplici mutatione specie diuersã, quod re uera falsum est. Quicquid ergo dicatur, siue secundum hanc, siue secũdum illam opinionem, videtur, difficile ad sustinendum. Dicam, quod mihi conformius ueritati, & Aristoteli videtur. *Reijcitur 3. Sent.*

Aduerte igitur primo, quod terminus a quo nõ est intrinsecus, nec de essentia motus, sed solum terminus ad quem. Cum enim motus nõ sit aliud, quam actus entis in potentia. i. processus, & operatio aliqua tendens in actum perfectum, & consumatum, re uera, motus de se non dicit, nisi viam in terminum ad quem, ipse enim est qui procedit, unde motus ab albo in nigrum non est aliud, quam nigredinis processus, & uia. quæ quidem intrinsece incipit initiatiue ab albedine. *4. Auth. Sent.* *2. Fund. terminus a quo nõ est intrinsece de essentia motus, sed terminus ad quem.*

Vt qui tendit in diui Petri ecclesiã vere non habet fluxum, & motum, nisi in spatio, quod locum habet termini ad quem. Cõstat enim spatiũ ex multis terminis ad quos nõ vltimatis, at terminus a quo est extrinsecus, puta, locus, a quo incipit via: at ille locus nõ est via, nec vię pars, nec de essentia viæ, nisi quatenus finita est. *2. Exẽpl.*

Ita motus in nigrum non est aliud, quam via, & processus in nigrum, qui processus est realiter in nigredine & extrinsece incipit ab albedine: non quod talis terminus pars sit ipsius motus, quamuis sine illo non fiat motus.

Et hæc est ratio, quare species, vnitas, con-

contrarietas à termino ad quem sumatur, tanquam ab essentiali motus.

3. Ratio a posteriori 4. Ari. te stimoniū. Et quod est valde notandum. Aristo. t. dixit motus contrarios, quorum termini ad quos sunt contrarii, intelligens, hoc esse intrinsecum motui. puta terminum ad quem: Postea dixit, cū non stet motū esse in contrariū, nisi a contrario, motus a contrariis in contraria sunt contrarii, quasi id esset per accidens, & contra, & non ad naturam motus, vt motus est pertinens: & hæc doctrina est notanda.

2 fund. in motu a cō trario in contrariū cum susci piunt intē sionē sūt 3. motus, & duæ mutationes. Aduertendum secundo, quod in motu a contrario in contrarium, cum extrema suscipiunt intensionem, sunt tres motus, & duæ mutationes, & vnumquodq; ex his habet suos terminos distinctos. Prior mutatio est termini a quo, quæ corruptio secundum quid est, vt in motu a nigro in album: mutatio est, ex nigro fit non nigrū. Altera mutatio est termini ad quem, quæ est generatio secundum quid: puta ex nō albo fit album.

Motus autem hi sunt. In termino a quo est motus remissionis, quatenus ex nigro fit minus nigrum, termini sunt nigrum, & minus nigrum. In termino autem ad quem, postquam iam producta est aliqua pars, est motus intensionis à minus albo ad magis album.

Distinguūtur autem hi motus inter se, & mutationes inter se realiter, sicut & ipsa contraria nigredo, & albedo, motus vero a mutationibus non nisi ratione.

Dicitur ab uno cō trario in aliud. At motus tertius est simpliciter ab ipso nigro in album, quo motu subiectum ipsum mutari dicitur ab vno contrario ad aliud: Et hic differt à motu intensionis ratione tantum: nam motus a nigro in albū dicitur ex se incipere extrinsece a nigro, & est totus processus albedinis, at intensio per se, incipit solum ab aliquo gradu albedinis, & est uia in perfectam albedinē Nota igitur hos omnes motus, & mutationes, & ipsorum terminos distinctos.

1. conclu. His suppositis, sit prima conclusio. Motus ab albo in nigrum, & uniuersaliter a contrario in contrarium vnus est, sicut est vnus terminus ad quem.

Ratio. Hæc conclusio patet ex fundamento priori. Hic enim non est motus, nisi via ipsius termini ad quem, incipiés a termino a quo, necessario quidem, sed extrinsece. cum igitur vnus sit terminus ad quē, vnus erit motus.

2. Conclu. Secunda concl. Iste motus, cū unus sit, secum fert mutationes duas, & termini a quo, & termini ad quem.

Ratio. Hæc conclusio est nota. nam in omni motu datur generatio vnius extremi, & corruptio alterius. Nota quod motus essentialiter generatio termini ad quē: est enim via in terminum ad, quem, qui non est sine hanc mutatione.

Nota. Nota tamen, quod motus nō distinguitur realiter a mutatione termini ad quem vt diximus: distinguitur tamen a termino a qua & ipsius mutatione.

Ad arg. D. Tho. Et per hoc soluitur argumentum pro S. Tho. & aliis. Dicimus enim in motu ex contrario in contrariorum esse duos fluxus sed solum fluxum termini ad quē esse motum: termini vero a quo fluxus mutatio quædam est.

3. Conclu. Tertia cōclusio. Illa via termini ad quē, quæ motus dicitur, licet re vnus sit, at rationem diuersam habet: est enim recessus a termino a quo; accessus vero ad terminum ad quem: & sic intelligendus est Aristoteles.

Nota. Notandum vero, quod latitudo termini ad quem secundum intensionē, vel extensionem, se habent sicut spatium in motu locali in hoc, quod in illo est motus, non autem in termino a quo spatii.

Ad arg. 2. opi. Ad argumenta Pauli respondetur. Licet enim pro nobis sit, tamen quia aliter intendit Paulus dicere, solui debent. *Ad 1.* Ad primum dico, quod deperditio albedinis nō est motus, sed mutatio, cuius terminus vltimus est, non album: extrinsece .n. terminatur in nigrum: Ob id distinguitur a mutatione, quæ est acquisitio nigredinis, quæ ad alium terminum habet.

Ad 2. Ad aliud, nos fatemur illos non esse motus, sed mutationes.

Ad 3. Ad tertium negamus acquisitionem albedinis, & deperditionem nigredinis esse motus contrarios, & probatio est falsa. Nam deperditio nigredinis non terminatur in nigredinem, sed in non nigredinē, non nigredo autem, & albedo opponuntur: ob id nec illæ mutationes, nec motus, quamuis motus esse fateantur, quod quidem non ita est.

Obiect. Sed posses replicare, Sumo intensionē, &

& remissionem cum aliquid ex nigro fit album, tunc intensio terminatur in album, remissio in nigrum: ergo simul sunt contrarij motus.

Solut. Dico, quod intensio non in album, sed in magis album terminatur, remissio vero non in nigrum, sed in minus nigrum tendit. Minus autem nigrum, & magis album non sunt simpliciter contraria, sed minus nigrum magis nigro, magis album minus albo opponuntur: ob id illi motus nō sunt contrarij, hi autem sunt. Ex minus nigro in magis nigrum, & ex magis nigro in minus nigrum, nempe intensio, & remissio eiusdem formæ, & hi motus nunquam simul sunt. Diuersarum vero formarum non sunt contrarij, imò simul sunt, nec vnum absque altero fit.

Caput Sextum.

Quoniam autem motui. Tex. LIII.

De cōtrarietate quietum cum motu.

Postquā dixit de contrarietate motuum, nunc de contrarietate quietis cū motu tractat. Primo iñ ostendit, aliter motum motui, aliter quietem motui esse contrariam. Motus enim motui est cōtrarius simpliciter, idest, pfecta contrarietate: at quies opponitur motui priuatiue, priuatio autē quodam modo contraria dici potest.

Aliter motus motui, & aliter quies motui est cōtraria. Supposito tamen quietē motui esse contrariam, dicit, non quietem quamcunque, sed quæ est eiusdem generis opponi motui: ut quies in loco motui in loco, quies in qualitate motui in qualitate opponitur similiter in quantitate.

Quies motui contraria dēt esse in eodē genere. Hoc tamē est loqui in communi, & in vniuersali: adhuc enim restat examinandum, quæ quies in loco cui motui in loco opponitur: quies in termino a quo motui ab illo termino, an quies in termino ad quem. Idem est dubium in alijs motibus.

Nō. quid sit quiescere in aliquo. Et aduerte, quòd quiescere ī aliquo, est ab illo, ad aliud non moueri, sed in eo stare: ut esse album; est quiescere in albo. Idem est in alijs motuum generibus, & speciebus.

Manifestum est igitur, quod quia in duobus. Tex. LIIII.

Duplex quies, & q̄ cui motui sit contraria. Ostēsurus, quæ quies motui opponatur, distīguit duos terminos in motu quolibet esse, ac cōsequēter duas quietes. Est terminus à quo & quies in termino a quo: est terminus ad quem, & quies in termino ad quem. Ex his duabus quietibus ea, quæ est in termino a quo contrariatur ipsi motui, vt quiescere sub albo, opponitur motui ab albo in nigrum, non autem quiescere sub nigro.

Quæ quies cui quieti sit contraria. Consequenter, quietes sub terminis a quibus motuum contrariorum, sunt inuicem contrariæ, vt quies sub albo, quæ opponitur motui ab albo in nigrum, & quies sub nigro, quæ opponitur motui a nigro in album. Quod autem hæ quietes cōtrariæ sint, probat: quia inconueniens est, quod motus sint cōtrarij, & non quietes. Quasi dicat: quęcunq; sunt contraria contrarijs, sibi inuicem sunt cōtraria. sed quietes terminorum a quibus, sunt contraria motibus contrarij: ergo & ipsæ sunt cōtrariæ. Maxima est Topica illa maior. Vnde concludit, quod quies in sanitate opponitur quieti in ægritudine, & opponitur motui a sanitate in ægritudinem.

Est autem, quæ est ex ægritudine in sanitatem.

Quies cui motui nō opponitur. Cum dixisset quietem in sanitate opponi motui a sanitate in ęgritudinē, dicit modo non opponi motui ab ægritudine in sanitatem, tunc.n. esset iam quies in termino ad quem, quod est absq; ratione, quietem in tali termino ad quem motui opponi, & probat.

1. Ratio. Arist. Ratio autem est. Motus ex se tendit in quietem termini ad quem, in quo stat, & quiescit res: vnde motus quietatio quædam, id est via in quietem dici potest, quæ partim est cum ipso motu. Nam quod mouetur, partim quiescit sub parte termini ad quem, & partim ad reliquas mouetur partes, ergo non est contrarius ipsi quieti: non enim contrarium in suum cōtrarium tendit.

Dices.

Dubium. Dices. Quamuis quies sub termino ad quem motus, non sit contraria motui, nó ob id erit contraria quies sub termino a quo illius motus: sed quies in termino al tertius motus.

Solutio. Hoc autem reijcit Aristotel. tanquam manifeste falsum. Vnde concluditur, quietem sub termino a quo esse motui contrariam.

2. Ratio. Et possumus nos aliam rationé huius manifestiorem dare; Quia illa quies, motui opponitur, quæ ponit potentiam ad illum motum, (est enim quies priuatio) sed quies in termino a quo ponit potentiam ad motum (tunc enim nondum est motus factus.) Cum autem est, quies termini ad quem, iam amplius motus nó est, cum sit consummatus: illa ergo quies termini a quo motui opponitur. V.g. quod quiescit in albo, est in potentia ad motú ab albo in nigrum, non autem quod quiescit sub nigro. Quod enim in actu est, nó est in potentia ad actum illum.

Quibus autem non sunt contraria. Tex. XV.

De cõtrarietate quietis cũ mutatione. Quæ mutatio cui mutationi opponitur.

INtendit modo docere, an mutationi quies opponatur. Ac primo repetit, quæ mutatio mutationi opponatur, cum inquit. Mutatio fit in his, quæ nó habent contrarium, id est, fit non inter contraria: nam mutatorum contrarietas est per eundem terminum positiuum, quatenus vna est ab ipso, altera est ad ipsum mutatio: non autem est, sicut in ea mutatione, quæ est ab ente in ens, id est a contrario in contrarium, quæ motus est.

Not. in mutatione nó est proprie quies. Ostendit secundo, quod in mutatione non est proprie quies, sed immutatio quędam: vt esse ignem est immutatio quædam opposita mutationi ab igne in non ignem.

Quæ mutatio cui quieti opponatur. Ostendit tertio, quod cum in mutatione detur vnum subiectum sub vtroq; termino contradictorio, puta materia (extremum enim vnum non est simpliciter negatio, sed priuatio ponens subiectum in potentia) tunc immutatio sub termino a quo, opponetur mutationi, sicut quies motui, vt esse non ignem opponitur mutationi a nó igne in ignem, & esse ignem mutationi ab igne in nó ignem. Idem in mutatione accidentis.

Quæ quietes mutationũ opponãtur. Pari ratione quietes terminorum a quibus sen immutationes opposita sunt, vt immutatio sub ente immutationi sub non ente: Idem in particularibus terminis.

Si vero non est aliquid id, quod non est.

Dubium. CVm dixisset, illud non esse dicere subiectum aliquod, dubium ponit, Si illud non esse esset pura negatio & nihil, tunc immutatio in ente cui immutationi opponeretur? nam non esset non entis, & nihil immutatio.

Nota. Hæc autem verba rationem indicant, propter quam non ens dicatur subiectú, quia nempe immutatio sub ente non haberet contrarium: & ob hoc Arist. nó soluit dubium, quia ipsius ratio est ad inconueniens ducens.

Probat autem duo, quæ dixerat. Alterum est, quod illa immutatio non sit dicenda quies, si enim quies esset, tunc non omnis quies esset contraria motui, quod est contra communem sententiam. Id. n. quiescit, quod moueri aptum est. Aut sequitur, quod generatio esset motus, quod etiam falsum esse superius dictum est. Verum est, quód licet quies non sit, habet se tamen sicut quies, quia vtraque priuatio est; hæc motus, illa mutationis.

Alterum, quod dixit, est, quod immutatio sub termino a quo opponitur mutationi, & hoc dicit, puta, quies, seu immutatio, quæ est sub ente, opponitur mutationi sub non ente, aut nulli, si non ens nihil est. Opponitur præterea corruptioni, quæ est ab ente, & non generationi. Rationem eandem dat, quia generatio tendit in ipsam immutationem sub ente, corruptio uero recedit ab ipsa: ergo talis immutatio sub ente est corruptioni, quæ ab ente est, non autem generationi, contraria: est illa autem est terminus á quo corruptionis.

165

Dubitabit autem aliquis.
Tex. LVI.

Alius modus cõtrarietatis, ĩ motibus, & quietibus ſpẽnes violẽtũ,& naturale. dub. Ari. in tex.

INtendit alium modum cõtrarietatis in motibus,& quietibus constituere,nempe secundũ violentum, & naturale, ac ob id dubium quoddam proponit. Nẽpe, quare in motibus ſm locũ inuenitur quiddam secundum naturam,quiddam præter naturam,non autem alijs hoc motibus inesse videtur.Quod in motu locali id sit,notum est;quod vero nõ insit alijs motibus, inductione manifestat,discurrendo per cõtrarios motus,& mutationes cuiusque generis,in quibus vterque motus contrarius secundũ naturam inesse videtur . Et litera satis est nota : sunt enim exempla varia.

At si est,quod violentia sit.
Tex. LVII.

Sol. Ari.

DEterminat dubium,dicens:Quod si præter naturam dicatur id,qđ vi aliqua sit,puta, ꝙ violentũ dr: vtriq; accidit ẽt omnibus alijs motibus, & mutationibus violentum esse,& naturale : & sic quædã est corruptio violenta,quædam naturalis.Silr in generatione,& in augmentatione,& diminutione:vt quæ augetur præter tempus,propter alimẽtũm delicatius , dicuntur augeri violenter, quæ vero secundum tempus debitum,naturaliter.

Nota. Notandum est autem , quod corruptio seu mors,si ad materiam nudam referatur naturalis dicitur : at si ad dispositiones cõparetur,quædam est naturalis, puta,quæ ex defectu dispositionũ in se prouenit,vt est mors in senibus:quædam violenta,quę ab extrinseco prouenit,ut interfectio : & hæc dicitur mors præter fatum.

In alteratione autem quo pacto.
Tex. LVIII.

IDem esse ĩ alterationibus docet. Est.n. quædã violẽta,quædam naturalis, vt sanari in diebus iudic.torijs,& crl icis, naturale est:at sanari in diebus nõ iudicatorijs violentũ est.Vocat.n.dies iudicatorios, quibus morbus,& natura sensibiliter pugnãt:non.n.pugna cõtinua est semper.

Concludit generationem cõtrariari corruptioni,& alteri generationi , quarũ vna est naturalis, altera violenta : similiter de corruptione.Nec hoc est inconueniens:nã contrarietas secundũ violentum , & naturale est , ut sic.i.secundum qualitatẽ: at ea contrarietas,quæ est inter generationẽ & corruptionem, est secundum speciẽ & substantiam,quod supra declarauimus.

Omnino igitur contrarij motus.
Tex. LIX.

COncludit sic,motus,& quietes cõtrarietatẽ habere:est.n.contrarietas motuũ secundum speciem , quæ est penes terminos ad quos:Cum tamen vterq; motus est naturalis,aut violentus, & tunc motus hi cõtrarij sunt diuersorũ mobiliũ, vt motus ignis sursum , & terræ deorsum contrarij sunt Est alia contrarietas motuũ ſm violentum,& naturale,& sic duo motus contrarij eiusdem mobilis esse possunt, ut motus ignis sursum,& eiusdẽ deorsum. Simpliciter lapidis.

Et quietes etiam similiter.
Tex. LX.

QVietes ẽt cum motibus ſm violentũ, & naturale opponi docet.Cũ.n.quies naturalis est, motus violentus est, cum vero quies violẽta est,motus naturalis est,loquẽdo de locali motu, vt quies lapidis deorsũ naturalis est, eius cõtrarius motus a deorsum in sursum violẽtus.Vlterius,quies lapidis in aere violẽta est,eius aũt contrarius motus in deorsum naturalis est. Similiter in alijs mobilibus.

Quietes etiam contrarias esse secundum violentum & naturale.

Habet autem dubitationem.
Tex. LXI.

DVbia aliquot proponit,quorum primum est, An quies,quæ non semp est,qualis est violenta,generetur,& producatur,& quiescere sit idem, ꝙ stare, idest supposito quod quies in motu sit sta

I. dubium an quies violenta generetur.

1. Ratio. Et probat dupliciter. Primo: quia motus violentus manet, & finitur, cũ violentia finiatur: ergo sequitur quies. Nã mot⁹ nõ est finis motus: aliter motus motu pro duceretur; ex quo sequitur, ꝙ cum illa quies sit, & non sit facta. i. per se, vt supra dictum est, quod aliquid erit quiescẽs, & non est factum quiescens, intellige per se.

2. Ratio. Secundo probat: Quot modis vnũ contrariũ, tot etiam alterum dicitur, sed motus & secundum naturam, & præter naturam est, est ergo & quies opposita aliqua est secundum naturam, aliqua præter naturam, & violenta.

Quoniam autem est quibusdam motus. Tex. LXV.

4. Dub. de pluri. motibus, qui videntur sibi contrarij. Dvbitat ultimo. Cum vnũ videatur habere duos motus oppositos. v.g. motus ignis sursum hẽt motum, terræ deorsum, & motum ẽt sui deorsum, vter horum contrarius est? Respondet esse vtrũque, sed differenter: nam motus terræ contrarius est, sed sicut naturale naturali, nam vterq. motus naturalis est, quamuis diuersorum mobilium, at motus eiusdem contrarius est, sicut violentum naturali.

Quasi dicat, potest vnus motus naturalis, habere duos contrarios, vnum naturalem pariter, sed diuersi mobilis, alterum violentum eiusdem mobilis.

Idem fit in quietibus. Nam quies terræ naturalis in centro opponitur quieti naturali ignis in loco sursum, & quieti violentæ eiusdem terræ in loco etiam sursum. ex quo colligitur duplex modus contrarietatis in motibus, & quietib. vt dictum est.

Forte autem quieti motus.

5. Dub. iterũ proponitur. Hæc uerba vltima existimo cum aliis esse omnino superflua, ob id non esse Aristo. Proponitur. n. dubium tertium præcedens. Quod si quies termini a quo motus, cõtraria est ipsi motui, tunc duo contraria simul erunt. Soluit eisdem verbis repetitis, & tandem epilogũ eorum, quæ dicta sunt, puta contrarietatis & unitatis motuum, & quietum facit. Et est summa breuis eorum omnium, quæ circa unitatem, & contrarietatem motus in hoc libro sunt dicta. At vt magis in prõptu habeantur, per aliquot conclusiones eadem repetemus.

Prima est. Motuum unitas generica, & specifica ab unitate termini ad quẽ generica, aut specifica consideranda est. 1 Conclu.

Secunda. Motus vnitas numerica, & continuatio, ab unitate numerica termini ad quem, ab unitate etiam numerica mobilis per se, & a tempore non interrupto per aliquam quietem peti debet. 2

Tertia. Motus contrarii secundum speciem sunt, qui a terminis a quibus contrariis ad terminos ad quos contrarios tendunt. 3

Quarta. Quies sub termino a quo contraria est motui ab eodem termino: duæ uero quietes sub terminis a quibus motuum contrariorum contrariæ sunt. 4

Quinta. Duo motus contrarii diuersorum mobilium possunt esse, quorum uterque sit naturalis, ut motus terræ deorsum & ignis sursum, aut quorum uterque sit uiolentus, ut motus terræ sursum, ignis deorsum. 5

Sexta. Duo motus contrarii eiusdem mobilis sic se habent, ut si unus naturalis est, alter uiolentus erit. 6

Septima. Idem est dicendum de quietibus inter se contrariis, utraq. enim potest esse naturalis diuersorum mobilium, ut quies ignis, & terræ in locis propriis, aut utraque uiolenta, vt è conuerso terræ sursum, ignis deorsum: aut eiusdem mobilis: vna est naturalis, altera non, vt terræ, uel ignis quies sursum, & quies deorsum. 7

Octaua. Si quies naturalis est, motus cõtrarius uiolentus est, si uiolenta, tunc motus naturalis. 8

Nota. Notandum autem, quod contrarietas secundum violentum, & naturale est secũdum qualitates motus, altera vero est secundum motus naturam, quę in terminis consistit. Hęc de libro quinto.

Finis Libri Quinti.

IN LIBRVM
SEXTVM PHYSICORVM
Caput Primum.

Si autem eſt continuum, tangens. Tex. I.

Int. Ariſ. de diuiſ. partium quantita tiuarũ & earum or dine.

Vid in hoc libro Ariſt. intendat, nõ eſt difficile cõperi re:tractat.n de diuiſione partium quãtitatiuarum motuũ quas habent a ſpatio,& tempore,qui bus fiunt. Similiter de ordine harum partium.

1. Conc. ee lebris Ariſ. nullũ continuũ componi tur ex in diuiſibili bus. Suppoſi tum.

Præmittit autem ante omnia concluſionem hanc. Nullum continuum ex indiuiſibilibus compoſitum eſſe, ſed ex continuis,& iterum diuiſibilibus.

Hanc autem multipliciter probat, ſup poſitis definitionibus traditis in lib. quinto cõtinui,contigui,& cõſequenter. Sunt enim continua, cuius ultima ſunt unum. Contigua,quorum ultima ſunt ſimul. Cõſequẽtia, inter quæ nihil mediat eiuſdem generis.

1. Ratio. Ex definitione igitur continui,& contigui, probat continuũ non cõponi ex indiuiſibilib. ſic, Si ex his componeretur cõtinuũ,tunc indiuiſibile eſſet continuũ, cũ altero indiuiſibili uel contiguum; ſed nõ poteſt id eſſe. Probatur: Nã nõ habet ultimum, ꝙ indiuiſibile eſt,quod.n. habet ultimum,habet partem, quæ nõ ſit ultima: nam relatiuum eſt ultimum. ꝙ igitur indiuiſibile eſt in ſe non habet ultimũ, non ergo alteri continuũ eſt,aut contiguum.

Nota. Nota, ꝙ iſta ratio principaliter adducta eſt ad probandum indiuiſibile nõ eſſe continuum indiuiſibili. At quia probatio nempe non habere ultimum, ẽt probat non eſſe contiguũ. ob id ſimul eſt utrũq; probatum: ſed non ex directa intentione.

Vnde etiam quod dicitur de puncto reſpectu lineæ, idem dicit de linea reſpectu ſuperficiei,& de hac reſpectu corporis.

Amplius neceſſe eſt,aut cõtinua Tex. II.

Lteram facit rationem ad eandem concluſionem probandam. Si continuum ex indiuiſibilibus componitur, aut illa ſunt inter ſe continua,aut contigua,aut conſequentia,ſed nihil ex his poteſt eſſe. Primum,nõ poſſunt eſſe cõtinua,ut in præcedenti ratione probatum eſt. Quod autem contigua,& ſe tãgentia non ſunt,probatur. Omne quod tangit alterum,aut tangit ut totum totũ, aut ut pars totum,aut ut pars partem,ſed nullo ex his modis punctum punctum, aut indiuiſibile indiuiſibile poteſt tangere,ita,ut continuum faciat. *2. Ratio.*

Tamen illa maior eſt explicanda: tunc totũ tangit totum,cum unum ſecundum ſuas omnes partes ſimul eſt cum altero. quod non poteſt eſſe,niſi penetretur cum ipſo. Cũ uero non ſecundum omnes ſuas partes,ſed ſecundum aliquas, tunc ſe tangunt,ut pars partẽ Cum uero aliqua uni9 pars omnes alterius partes tangit, & cum eis penetratur,eſt ſicut pars totum. Modo eſt argumentum. Cum punctum non hẽt partes,magis inerit illi tactus,quo totum tangit totum: ſi ergo punctum tangit punctum,ut totum totum, non poteſt continuum ex illis componi nam continuum habet partem extra partem ſitu,& loco diſtantem,at cum totum tangit totum,non eſt ſitus,nec locus diuerſus.

Et nota hanc eſſe validiſſimam rationẽ, qua probatur, indiuiſibile additum indiuiſibili, non facere ipſum maius,nec continuum. *Indiuiſibile additum in diuiſibili non efficit maius.*

Tertiam partẽ argumenti probat,quod non ſe habeat conſequenter. Quia cum duo

duo indiuisibilia nõ sint contigua, vt probatum est, erit medium,& ita non erunt consequentia.

Dubium. Dices, non sat est, esse medium, nisi sit

Solut. eiusdem generis.

Respondeo, quod bene procedit Aristoteles. Nam si inter duo indiuisibilia data media continuum, vt inter duo puncta, linea, cũ in quolibet continuo sit indiuisibile, ut in qualibet linea punctum, erit profecto medium eiusdem generis. Vnde non est accipere in linea aliqua duo puncta ita coniuncta, quin aliud sit intermedium, cum inter quælibet puncta mediet linea, in qua adhuc sunt puncta.

Amplius autem diuideretur. Tex. III.

3. Ratio ex diuis. continui. Tertiam ponit rationem. Si cõtinuũ ex indiuisibilibus esset compositũ, vtique in ipsa diuideretur. Nam res diuiditur in ea ex quib. composita est. Si ergo cõtinuũ diuiditur in diuisibilia, iam non diuiditur in semper diuisibilia. Hæc autem est continui definitio, pura, quod in diuisibilia semper diuisibile est.

Quod inter indiuisibile mediet continuum. Statim interponit verba, quibus probat inter indiuisibilia mediate continuum, vt inter puncta lineã: vt exponit S. Thomas: & probatio est. Continuum vel mediat inter indiuisibile, vel non Si non, erit indiuisibile, & ita erunt duo indiuisibilia immediata. Si diuisibile, vel in semper diuisibilia, uel non. Si non, peruenietur ad indiuisibilia, contra dictam definitionem: & præterea quia tunc indiuisibilia simul erunt. Si uero in semper diuisibilia diuisibile est erit contiguum. Vnde inter duo indiuisibilia continuum est medium. Quod autem continuum sit diuisibile semper in diuisibilia, probat. Quia si indiuisibilia non diuideretur, ex indiuisibilibus constaret: & ita in diuisibile tangeret indiuisibile, quod est contra id, quod iam probatum est.

Eiusdem autem rationis est. Tex. IIII.

Qvod dixit de magnitudine, nẽpe non componi ex indiuisibilibus, sed ex diuisibilibus, idem de tẽpore, & de motu dicendũ cẽset. Sunt enim omnia hæc eiusdem rationis quantum ad hoc: vel enim omnia cõstãt ex indiuisibilibus, vel nullum ipsorum: non enim stat vnum constare, & non aliud. *Quod sit eadem rõ de tempore, & motu, quę de magnitudine.*

Manifestum est autem ex his. Tex. V.

Motum diuisibilem, sicut magnitudinem, nũc probat, & esse eiusdẽ rationis; postea de tempore ꝓbabit. Cũ enim motus magnitudini, & spatio correspõdeat, pars motus parti spatii correspondebit, & æquabitur, si ergo magnitudo A,B,C, componit ex indiuisibilib. puta, A,& B,& C, re uera, motus D,E,F quo mobile P, mouetur, constabit ex indiuisibilibus, puta, D,& E,& F. ita vt singula singulis magnitudinis indiuisibilibus æquentur, & respondeat, puta D, ipsi N, E, ipsi B, F, ipsi C, eadem igitur est ratio magnitudinis, & motus simul.

Si igitur præsente motu. Tex. VI.

Qvartam rationem intẽdit conficere ad eãdem cõclusionem superius propositam, quæ sumitur ex motu, ad quã supposuit fundamentũ vnũ in textibus duobus præcedentibus. Nempe, si magnitudo ex indiuisibilibus componeretur etiam motus componeretur, ꝙ falsum probabit. *4. Rõ ex motu. Suppos. 1*

Supponit tamen primo alterum fundamentum, Nempe, cum motus est, tunc rem moueri, & cum res mouetur, motum esse; & si motus ex indiuisibilibus est, etiã ipsum moueri. Ex priori autem fundamẽto concludit. Cum aliquid mouetur per illam *Suppos. 2*

illam magnitudinem. A,B,C. motu. D, E, F. tunc per singulas partes illius magnitudinis mouebitur singulis partibus motus, vt per A, motu D, per B, motu E, p C, motu F. Nam sicut motus totus toti spatio respondet, ita partes motus partibus spatii respondebunt, & vt quod mouetur per totum spatium toto motu mouetur, ita per parte spatii parte motus mouebitur, quod probat esse non posse.

Si igitur necessario est, id quod mouetur. Tex. VII.

Quod p singulas magnitudinis partes indiuisibiles mot' fieri nō possit, probat. Id, quod mouetur dum mouetur, nōdum peruenit ad id quo mouetur, & prius est moueri, quā motum esse: Sed quod indiuisibile est, non habet quo motus est, & vnde motus est, igitur quod per indiuisibile mouetur, simul mouetur, & motum est, id est simul est in eo, quo mouetur, & unde mouetur, hoc autem impossibile est, ergo impossibile etiam est in partibus illis sociis aliquo modo motum esse.

Excludit re ponsio nem quā dam. Quod si dicas, quod per īdiuisibile mouetur, non simul est, vnde est motus, & quo motus tēdit, ex hoc iam sequitur profecto ipsum esse indiuisibile, oportet. n. in ipso dare medium, in quo sit verum dicere, quod nec quiescit, hoc enim est sub termino a quo, nec motū est: hoc enim est sub termino ad quem, sed mouetur, hæc autem repugnant indiuisibili, impossibile est ergo in partibus illis spatii datis motū fieri, aut rem moueri: & tamen positum est in illis partibus motum esse, contingit ergo motum esse, & rem non moueri contra suppositionem.

Si uero per totum A,B,C. Tex. VIII.

Excludit alterā re sponsionē inferens plura in conueniē tia. 1. inconue niens. Excludit, quod posset responderi, nempe; quod mobi le mouetur per totā magnitudinem A,B, C, non tamē per singulas eius partes: hoc impugnat inferens multa inconuenientia.

Primum est. Si non est motus in singulis partibus, puta in A, nec in B, nec in C, tunc motus ex non motibus componetur.

Quod si hoc ita sit, infertur alterum incōueniens, quod aliquid motum est, quod nunquam motum fuit. Si enim per totam simul magnitudinē motus est, in fine magnitudinis res est mota, & tamen si in illa parte præcessit motus, est mota nullo præcedente motu: quod impossibile est. Similiter transibit spatium nunquam transiens, & erit transiuisse, non præcedente transitu. *2. inconueniens.*

Si igitur necesse est, omne aut quiescere. Tex. IX.

Infert tertium inconueniens. Si enim in singulis partibus nō mouetur, quiescit, nam mobile; cum non mouetur, quiescit, quod si in omnib. quiescit partib. tunc dabitur, quod idem simul quiescat; & continuo moueatur, nam per totam illam magnitudinem mouebatur simul, & quiescebat. *3. inconueniens.*

Dices, quiescebat secundū partes, mouebatur secundum totum. Hoc reiicit, nā partes omnes totum sunt, si igitur secundum omnes partes quiescit, secundum totum quiescit. *Obiect. & Solut.*

Vltimum infert inconueniens. Vel illo indiuisibili, in quo quiescit, est motus, vel non. Si non, motus ex non motibus est. Si vero est motus, est absurdum contra fundamentū, nempe, motu præsente res quiescit, & non mouetur. *4. inconueniens.*

Perinde autem necesse est. Tex. X.

Argumentū aliud a tempore sumit. Nēpe, quod si ex indiuisibilib. magnitudo constat, pariter & tempus at cū tempus non constet, nec magnitudo. Prius tamen assumit, quod conuertantur in diuisibilitate tempus, & magnitudo, ita vt si vnum ex indiuisibilibus, & alterum. Si uero non, nec alterum componatur. *6. rō Ari. ex tpe.*

Probat primum, quod si vnum sit diuisibile, & sit alterum. Demus magnitudinē ex indiuisibilibus si mobile vnū æquè velox transit tanto tempore illam, ipsius medieta. *Si tps diuisibile sit, & magnitudo,*

& contra & alterũ ex altero sequitur. medietatem in medio transiuit tempore: ergo si magnitudo diuisibilis est, etiã erit tempus. Econtra, si in tanto tempore illud mobile transit magnitudinem in medio transiuit medietatem: ergo ex temporis diuisibilitate colligitur diuisibilitas magnitudinis in infinitum, idest, in partes diuisibiles.

Caput Secundum.

Quoniam autem omnis magnitudo. Tex. XI.

Niendit iterum ostendere, si magnitudo in magnitudines semper diuisibilis est, nec ex indiuisibilibus componitur, vt probatum est ex eius continuatione, quod tempus pariter nec ex diuisibilibus componitur, sed in partes iterum diuisibiles diuidatur. Est autem probatio notanda.

Supponit tamen duo, quorum primum est, quod sequitur ex diuisione magnitudinis data, puta, velocius mobile in tempore æquali transire maius spatium, & in minori aliquando maius, aliquando æquale, quam tardius mobile.

1. Funda. Arist. seu supposi. tio tripartita. De velocitate, & tarditate mobilis. 1. partis, probatio. Has tres partes ordine probat. Primo, quod in æquali tempore velocius mobile transeat maius spatium, quam tardius B, sit spatium, per quod motus est CD. Tunc est argumentum. Velocius mobile citius peruenit ad terminum motus, quam tardius, ergo in eo tempore, quo A, velocius est in D, ipsum B, quia tardius est, nõdum peruenit ad D, sed est citra ipsum, quod est minus spatium: ergo in eodem tempore velocius transit maius spatium quam tardius.

At vero, & in minori plus. Tex. XII.

2. partis prob. Lteram probat partem, quod in minori tempore plus spatij transit velocius, quam tardius. Probatio est. Signetur ex probatione præcedente illud punctum, in quo B, tardius fuit, quando A, velocius fuit in D, sit B, distans per aliquod spatium in D, in eodem tempore F, G. Sed inter hos duos terminos est spatium medium, nempe vltra terminum tardioris, in quo fuit ipsum A, qui terminus sit H. hoc spatium erit maius, quam spatium tardioris, cum sit aliquid plus, erit etiam minus spatio priori velocioris, cum sit aliquid minus: tempus ergo erit etiam minus, quam præcedens, quod erat æquale cum tempore tardioris, ergo in minori tempore, quod sit C, H, velocius transit plus spatij, quam tardius.

Manifestum autem est. Tex. XIII.

Probat tertiam fundamenti partem, nempe, quod velocius mobile in minori tempore transit æquale spatium, quod tardius mobile in maiori tempore transit. *3. partis prob.* Supponit autem duo. Alterũ, quod iam probatum est, quod in minori tempore velocius pertransit maius spatiũ, quam tardius: Alterum, quod idem mobile secundum se, id est, nulla facta ad alterum comparatione, sed ipsum solum, siue sit tardum, siue sit velox in tanto tempore transit tantum spatium, in maiori maius spatium, quam in maiori; & deducit hoc ad exemplum.

Vbi aduertendum, quod ex superiori fundamento datur spatium maius, quod velocius transit, dum tardius transit suum spatium minus, in tempore æquali. *Nota.* Vlterius in secunda parte fundamenti datur maius spatium, quod velocius transit in minori tempore, quam sit illud spatium tardioris.

Spatium hoc velocioris vocatur L, M, spatium minus tardioris L, O. tempus velocioris E, R. tempus tardioris, quod maius est Q, Y.

Dicit igitur, quod velocius moueatur per L, M, & L, O. clarum est, quod cũ L, M, sit maius quam L, O, tempus, quod velocius consumit in K, M, erit maius quam quod consumit in L, O, quod tempus dicatur Q, S, ex his argumentatur, Si tempus *1. Ratio Arist.*

pus, Q, R, quod uelocius consumebat in magnitudine, L, M. est minus, quam tempus, Q. Y, quod tardius consumebat. In magnitudine minori, L, O, & tempus, Q, S, quod velocius consumit in eadem, L, O. est adhuc minus, quam quod consumebat in k. M. protecto tempus Q, S, minus multo erit, quam Q. Y, tempus tardioris in eadem magnitudine. est enim tempus hoc minori minus. Hæc est litera Arist.

Sensus tonis Arist. Sed sensus clarus hic est ex secunda parte fundamenti. Velocius transit maius spatium in minori tempore, quam tardius, ergo idem velocius trāsibit ęquale adhuc in minori tempore, æquale enim est minus respectu illius, quod velocius transibat. Accipe exemplum, Si media hora velocius mouetur per leucam integram, & tardius in maiori tempore, puta hora, mouetur per minus, puta, per tres partes ipsius. velocius in multo minori mouebitur per illas partes tres, nam si leucam perambulabat in media hora, quæ minor erat tēpore tardiori, tres partes solum in minori, quam media hora perambulabit, ergo æquale spatium percurrit velocius in minori tempore, quam tardius.

Amplius autem si omne. Tex. XIIII.

Altera ratio ad idem. IDem alio argumento probat. Velocius transeat ęquale spatium cum tardiori: peto, vel in eodem tempore, vel in maiori, vel in minori. Si in eodem, erit æquè velox, & non velocius iam. Si in maiori, erit tardius, debet ergo in minori, vt dictum est.

Quoniam autem omnis quidem. Tex. XV.

2 fund. Ari. velocius, & tardius ī tempore accidere. PRoposito priori fundamento, alterū constituit, nēpe velocius, & tardius in tempore accidere, non. n. constant absque tempore.

Hoc nūc ad probationem supponit, quia per velocius, & tardius temporis diuisionem ostensurus est.

Probat autem fundamentum in tertia figura. Omne, quod mouetur, in tempore mouetur, omne quod mouetur, tardius, & velocius mouetur; tardius ergo, & velocius in tempore sunt, & per tempus mensurantur.

Ex his fundamentis infert, tempus continuum esse, idest in diuisibilia semper diuisibile, vt ipse explicat. quo autem modo sequatur ex præcedentibus, ipse deducit in textu sequenti.

Quoniam enim ostensum est. Tex. XVI.

ARgumentatur igitur ex tertia fundamenti prioris parte, nempe, q velocius in minori tempore transit æquale spatium. Sit ergo A, mobile velocius, sit B. tardius, sit spatium C, D. & tempus, F, G. *Concludit Arist. quod si tēpus est semper diuisibile, etiam magnitudo. 1. Ratio.*

His suppositis, si B, mouetur per C, D. in tempore F, G, & tunc A, cū sit velocius mouebitur per eandem magnitudinem in minori tempore, quia velocius transit æquale minori tempore. Vlterius in illo minori tempore, quod sit F, H. tardius mouebitur per minus spatium, quam CD, & ita diuiditur magnitudo, & sit illa CK. Iterum idem velocius mouebitur per hāc in minori tempore, & ita diuidetur tempus. vnde per idem velocius, & tardius diuidetur vtrumque, magnitudo, & tempus quoties sumimus tardius, vt in argumento patet, diuidimus magnitudinem: quoties vero sumimus velocius, diuiditur tempus.

Vnde concludit, quod cum sit ista conuersio semper a tardiori ad velocius, semper erit diuisio temporis, nec ad indiuisibile peruenietur. Similiter in magnitudine: nam si ad magnitudinem indiuisibilem, & tempus perueniretur, tunc inter velocius, & tardius non esset differentia, imo non esset velox, aut tardum.

Hoc ergo est argumentum, quod tandem colligit Aristoteles, quamuis argumentum procedat supposita magnitudinis diuisione ad tempus, & supposita post ea diuisione temporis ad diuisionem magnitudinis, at vtrunque debet admitti, & probari per velocioris, & tardioris naturā.

Simi-

Similiter autem manifestum est. Tex. XVII.

Idem alia rõne probat.

IN primis verbis textus colligit partẽ conclusionis illatæ ex arguméto, vt ex positum est. Postea tertium argumentũ ponit ad idem probandũ, nempe, quod si magnitudo est continua, etiam erit tempus. Argumentum est, quia ita consuetum est dici apud eos, qui de hóc tractant, & rationem ipsorum ponit, quia eadem vtriusque diuisio, intellige proportionaliter, vt si tantam magnitudinem tanto pertransit tempore, & dimidiam in dimidia temporis, & tertiam in tertia, & quartam in quarta parte, est igitur æqua vtriusque diuisio.

Et si alterum infinitum. Tex. XVIII.

Altera cõclusio si magnitudo finita, vel infinita est, pariter & tempus & consimili modo.

COnstituit alteram cõclusionem de tẽpore, & magnitudine, puta, si magnitudo finita est, vel infinita, pariter & tẽpus, & eo modo, quo finita, vel infinita est, etiam & tempus. Distinguit autem duplicẽ modum infiniti. Est infinitum actu, quod vocat infinitũ ex terminis, est infinitum potentia, quod vocat diuisione, & hęc ex superius dictis patent.

Duplex infinitũ actu, & potentia, diuisione.

Vult ergo, quod si magnitudo, & spatium est infinitum actu, similiter & tempus infinitum actu, si vero potentia, etiam tempus potentia, & diuisione erit infinitũ, quod si vtroque modo, & actu & diuisione, similiter etiam tempus.

Quapropter & Zenonis ratio. Tex. XIX.

Soluitur arg. Zenonis quo contendebat nihil moueri.

EX hac distinctione soluit argumentũ quoddã Zenonis, quo contendebat, nihil moueri. Argumentum erat, In quolibet spatio sunt infinita puncta, & partes, sed infinita non possunt transiri, ergo nullum spatiũm trãsitur. Minor probatur. Quia infinitũ non transitur, nisi tẽpore in finito, at quodlibet tempus finitum est, nõ ergo in aliquo tempore contingit moueri per aliquam magnitudinem.

Hæc est ratio Zenonis, quam reprehẽdit Aristoteles tanquam æquiuocam, nam sumit magnitudinem infinitam in potentia, tempus vero infinitum actu, cum tamẽ non ita sumere oporteat, sed pari ratione vtrumque, & tunc verũ est. quod si magnitudo, est potentia infinita, similiter & tp̃s: vnde vtrumque infinitum est, potẽtia tamen. Nec est inconueniens, magnitudinem potentia infinitã tempore actu finito transiri, hæc tamen duo fieri non possunt. quod magnitudo sit finita, & tempus infinitum, aut ꝙ magnitudo infinita, tp̃s vero finitum, sumptis finito, & infinito in actu.

Sic enim magnitudo finita. Tex. XX.

Magnitudo finita nõ potest pertransiri in tempore infinito.

PRobat, finitam magnitudinem tempore infinito actu nõ posse pertransiri. Argumentum est. Detur magnitudo finita A B. & tempus sit infinitum C. & supponitur, quod ęqualis magnitudo ab eodẽ mobili in tp̃e æquali pertransitur. Tunc sumatur aliqua pars temporis finita, puta, C D. & sit argumentum. infinito, C D. mobile transibit aliquam partem magnitudinis A B, & sit B E. ergo in æquali tempore finito transibit aliam partem tantam, & ita alia aliam, finitæ autem partes mensurãt, & complent totam magnitudinem A B, ergo & tempora illa finita partium complẽt totum tempus totius magnitudinis & sic finitum est, quia ex finitis finite sumptis constat.

At quia illa pars magnitudinis sumpta poterat esse non aliquota, sed aliquoties sumpta, quæ aut excederet, aut deficeret a toto, sicut quaternarius respectu nouenarij, subdit parum hoc referre, nam si non est aliquota illius magnitudinis, aut erit maioris, & hanc non continget tempore infinito pertransire.

Amplius autem, si non omnem magnitudinem. Tex. XXI.

2. Ratio fere eadẽ.

FEre idem argumentũ, alia tamen uia fortiori, proponit, vt vult Themist. Sumit.n. modo partem aliquotam toti⁹ magnitudinis finitæ. & facit argumentum.

Non quælibet magnitudo eodem tempore transiri debet, ergo si totum infinito tẽpore, aliqua pars finito transibitur. Vlterius, hæc pars in tempore finito trãsibitur, & finities sumpta facit totum finitum, ergo, & tempus correspondens parti finitæ, cum sit æquale alijs temporibus partium æqualium, cum ipsis faciet tempus totum illius magnitudinis finitum.

Quod vero illam partem, quæ est totius magnitudinis, non transeat tempore infinito, probat. Quia vtraq; partes temporis illi parti correspondentes, terminũ habẽt. Primo, ex principio, quia sicut incepit motus in ipsa, ita & tempus. Secundo ex parte finis, & patet, quia plus temporis sequentis consumitur in toto, quam in parte, habet ergo terminum ex vtraque parte, & ex principio cum inceperit, & in fine, cum cesset tempus correspõdens parti, & quod vlterius sequitur, sit totius.

Vt si eo ad Diui Petri ecclesiam, tempus correspondens viæ vsque Mineruam, finẽ habet. quod enim vlterius est, nõ illius partis, sed totius tempus est: ergo tempus partis finitum est.

Eadem autem demonstratio est. Tex. XXII.

Infinita magnitudo non potest trãsiri tempore finito.

Odẽ modo docet posse probari, infinitam magnitudinem non posse transiri tempore finito. Sumã enim magnitudinẽ finitam, & dicam huius tempus finitum est, ergo & alterius æqualis, & alterius, & sic cõsumetur tempus finitum in magnitudine finita.

Colligit ex prædictis omnibus, nullum continuum ex indiuisibilibus componi.

Alia ratio probãs continuũ non componi ex indiuisibilibus. Et præter omnia posita argumenta vnũ aliud ponit, nẽpe quod sequeretur indiuisibile esse diuisibile, quod impossibile est, consequentiam ostendit in tex. sequenti.

Quoniam enim in omni tempore. Tex. XXIII.

Suppo. 1. Ad probandã sequelam ponit fundamentum certum. Quod cũ in æquali tempore velocius transeat maius spatiũ, quam tardius, poterit trãsisse spatiũ maius in quacũque proportione: nam maius vnum altero multipliciter euenit, hoc autem est esse velox trãsire maius in æquali tempore.

Quod si ita est, detur spatium maius quod velocius transit, sexquialterũ ad spatium tardioris, tunc vnum cõstabit ex tribus ĩdiuisibilibus. A B. B C. C D. alterum, quod tardioris est ex duobus. E F. F G. *Supp. 2.*

Est modo argumentum. Supposito & quod tempus, quod velocius cõsumitur, sit ex tribus alijs correspondentibus magnitudini, puta K L. L M. M N. *Supp. 3.*

Tunc sic, in eo tempore, quo velocius trãsit magnitudinem illam ex tribus, tardum transit ex duobus, sed velocius trãsit in tempore constanti ex tribus indiuisibilibus, ergo & tardum. Vlterius. In toto tempore ex tribus, tardum transit duo indiuisibilia, ergo vnum indiuisibile transibit in medio tẽpore, ergo oportet diuidere indiuisibile, aliter tria diuidi nequeunt, est igitur indiuisibile diuisibile. Et vlterius, non in indiuisibili transibit indiuisibile, sed in maiori, puta, aut in duobus vnum, aut in vno cum dimidio, vtrumq; absurdum est & impossibile, ergo cõtinuum nullum ex indiuisibilibus est compositum, sed ex continuis, idest, ex his, quæ iterum atque iterum diuidi possunt sine limite. *Restitur ratio.*

An continuum ex indiuisibilibus partibus componatur. Quæst. I.

Explicatur sens quæst. Duerte circa qõnis titulum. Nõ de quocunq; indiuisibili loquimur, sed de eo, quod ad genus quantitatis pertinet, quale punctum, linea, & sic, & similia sunt. Nec loquimur de quacunq; partium cõpositione, sed de integrali, quæ sit secundũ partes integrantes, quæ differunt valde a partibus substantiæ rei.

1. differ. Primo partes integrãtes sæpe similares sunt vt quælibet pars ignis, ignis est, & aquæ aqua. Dico sæpe, quia non semper, nã in viuentibus id non euenit. Non enim quælibet hominis pars, homo est. At partes substantiæ dissimilares sunt semper, est enim altera materia, altera forma.

2. differ. Præterea pars integralis non habet eundem adæquate locum cum altera, nec pars est in toto loco totius, vt patet in vlna, vbi

est

est vna medietas, adæquate non est altera & vna medietas nõ est toto loco, vbi est totum. At partes substantiæ non sic, sed in in quo loco adæquate est materia, ibi est forma, & in toto loco, quo cõpositum est ibi & materia, ibi forma etiam est.

3. differ. Præterea partes integrantes possunt se paratę consistere, ut duæ ligni partes diuisæ per se sunt, at forma per se, materia per se non sunt, nec esse possunt. Loquimur igitur in pręsenti de compositione nõ ex partib. substantiæ, sed ex partibus integralibus, & quęrimus. An cõtinui partes omnium primæ sint indiuisibiles.

Duplex modus in diuisibilis. Circa hoc sunt quatuor sententiæ. Est enim indiuisibile duplex. Quoddam simpliciter, & mathematice, quod non habet partes, vt punctum. Quoddam secundum quid, quod diuidi non potest actu in partes, quamuis illas habeat, qualia sunt minima naturalia.

1. Sent. Anaxag. Et iuxta hoc fuit prima sententia Anaxagoræ, vt diximus libro primo, continuũ componi ex infinitis indiuisibilib. secundum quid, quæ dicebantur atomi.

2. Sent. Zenon. Secunda sententia fuit zenonis, & Stoicorum, & erat communis tempore Arist. continuũ componi ex indiuisibilibus simpliciter, vt lineam ex punctis, superficiem ex lineis, & similia continua ex indiuisibilibus suis.

3. aliorũ. Tertia sententia fuit aliorum, quos recitat Algazel, lib. 1. suæ Topicæ, qui continuum non componi dicunt, sed esse quid simplex, & incompositum.

4. Sent. Arist. Vltima sententia fuit Aristotelis, continuum ex partibus etiam continuis, & diuisibilibus componi.

1. argum. quod continuũ componatur ex indiuisibilibus. Sunt tamen aliquot argumenta, quibus continuum ex indiuisibilibus componi probatur, Primo: Numerus, & continuum eiusdem sunt generis quantitatis: sed nõ repugnat numerum ex indiuisibilibus componi, & augeri: vnitates enim numerum augent & componunt ergo & continuum ex indiuisibilib. componetur, & augebitur. Adde, quod ex diuisione cõtinui numerus fit: sed numerus est ex indiuisibilibus, ergo & continuum in indiuisibilia diuiditur.

2. arg. Secundo. Vnumquodque componitur ex his, per quę definitur, sed linea definitur per puncta: ergo conficitur ex pũctis. Minor patet ex 1. Poster. c. 3. Puncta dicuntur substantia lineę, præterea, quia linea definitur, longitudo punctis terminata.

3. arg. Tertio. Si diuisio continui est in continua semper, diuisio ipsius nunquam finitur: ergo cõtinuum maius, & minus sunt ęqualia, utrumque enim in infinitum est diuisibile. His argumentis probatur cõtinuum ex indiuisibilibus componi.

1. Conclu. bipartita. At pro determinatione hui⁹ sit prima concl. Indiuisibilia sunt in re, quamuis nõ omnino a continuo realiter distincta.

Hæc conclusio duas habet partes. Altera est, esse in re puncta & lineam, & nunc & reliqua indiuisibilia, nec esse tantum in imaginatione. Altera est, quod sic sunt in re, & in continuo, ut non sit prorsus ab illo distinctum, sicut res a re.

Prior pars probatur indiuisibilia esse in re primo ex tactu physico. Prior pars probari potest ex quatuor capitibus. Primum est tactus Physic⁹. Duo enim corpora (ut experientia monstrat) se adæquate tangunt, uel igitur in aliquo diuisibili. Et hoc non, quia illa duo diuisibilia adhuc non se adæquate tangunt, nisi secundum aliquid sui: ergo tactus est in indiuisibili, sed ille tactus est uer⁹, & realis, igitur vere est indiuisibile reale, puta superficies, secundum quam est tactus corporũ.

2. ex tactu mathematico. Alterum est tactus mathematicus, tamen constitutus in corporibus physicis, voco tactum physicum in præsenti, qui scilicet fit inter duo corpora sensibilia, uoco tactum mathematicum, qui fit inter mathematicas quantitates, quamuis sumatur cum corporibus naturalibus: Est igitur argumentum. Non repugnat esse corpus perfecte sphæricum, imò est cœlum ipsum, nec repugnat esse planum pfectũ. Tunc his datis, corpus sphæricum tangeret planum in puncto, ut Geometræ facillimum est demonstrare: ergo uere in continuo punctum est.

3. ex continuatione. Tertium est ex cõtinuatione. Duæ partes non possunt continuari, nisi sit aliqd utrũque connectens: hoc autem debet esse commune utrique, alias non connecteret utrumque, quod si commune est, indiuisibile est, nam si diuisibile esset, nõ esset commune, sed pars esset unius, pars alterius partis cõtinuatæ, & sic opus esset alio continuante, est ergo indiuisibile, cum autem vere, & realiter continuatio sit, realiter etiam indiuisibile est.

4 Ex terminatione. Quartũ caput est ex terminatione. Nā corpora terminantur realiter. terminus ergo aut diuisibilis est, aut indiuisibilis. Si diuisibilis, non est terminus: nam vna medietas terminabitur per alteram, debet ergo esse indiuisibilis. est igitur indiuisibile in re. His rationibus constat, esse huiusmodi indiuisibilia, puta superficies, lineas, & puncta.

Indiuisibilia, ut pūcta non distinguuntur re a continuo. Sed non ita esse intelligas in continuo, vt sint duo accidentia simul, puta, albedo & dulcedo in lacte, vt aliqui putant: non enim sic distinguitur, cum non sint distincta a continuo re, nisi sicut pars continui ab ipso toto. ita etiam indiuisibile a continuo ac ob id dicitur in altera conclusionis parte, non esse omnino a continuo realiter distincta, quāuis in re sint. Et hoc fieri potest. est enim realiter natura animalis in homine, sed non realiter distincta ab homine, quamuis maiorem habeāt distinctionem indiuisibila a continuo. sunt enim quodammodo sicut pars à toto cōtinuo distincta: dico quodammodo, quia non sunt partes.

2 Conclu. continuū nō componitur ex talib. indiuisibilib. Secunda conclusio. Fieri non potest ex huiusmodi indiuisibilibus continuum esse compositum.

Hæc conclusio, præter argumenta Aristotelis, quæ in textu sunt exposita, quæ non est necesse repetere, adhuc aliis tribus probatur. Primum est ex motu sumptum. Si magnitudo ex indiuisibilibus esset composita, sequeretur, quod motus velocissimus, & motus tardissimus in eodem tempore per æqualia fierēt spatia, quod est impossibile. Sequela probatur. Detur spatium decem indiuisibilium, per quod A. velocissimum, & B, tardissimum mouetur. tūc in quo tempore A, transit vnam partem, vnū videlicet indiuisibile spatii, in eodē B, transit eandem, & sic de singulis partibus, ergo in quo toto tempore A transit totum spatium, etiā & B. Consequentia est nota Antecedens probatur. Nā singulæ partes sunt indiuisibiles, & dum velox illarum vnam, transit etiam & tardum.

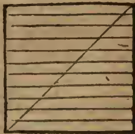
Obiect. Dices non esse sic, sed dum tardū transit vnam, velox transit duas.

1. Confu. Contra. Si dum velox duas transit, tardum vnam tantum, tunc dum velox vnam transit, tardum transibit dimidiū; & tūc diuidetur indiuisibile. Quod si nihil transit, non mouebitur, contra suppositionem: dicimus enim vtrumque moueri.

Et rursus sequitur, quod si velox in vno puncto recto, tardum in altero puncto ante, & simul moueri inciperent, nunquā velox vnam, tardus alteram transit æqualem partem, est enim vtraq; indiuisibilis. Hæc autem sunt falsa, & contra experientiā, nō ergo magnitudo ex indiuisibilibus cōstat.

Secundo. Si ita esset, sequeretur multas esse magnitudines, vt lineas, superficies, quæ i duas medietates diuidi nō possunt. quod quidē falsum est. Omne .n. cōtinuū duplam habet proportionem ad suam medietatē. Sequela patet de omnibus magnitudinibus, quæ ex imparibus indiuisibilib. constāt, puta ex tribus, ex quinque, & huiusmodi, quæ diuidi in duo æqualia non possunt absq; indiuisione diuisibilis. Ostēdit autem contrarium Euclides demonstrando in primo libro propositione decima, lineam datam in duas partes æquales secari. 2 Ratio.

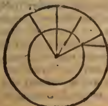
Tertium sumitur argumentum ex reb. mathematicis, & est argumentum. Scot. 2. sent. dist. 2. q. 9. & Gregorii ibidē, q. 2. Primo sequeretur, quod diameter quadrati, & eius costa essent æquales, quod est impossibile. Et quod sequatur, patet. Nam tot puncta habet vna, quā altera. Si enim a singulis punctis quadrati costæ deducātur lineę ad alteram costam, omnes illæ transibunt per omnia puncta dimetria, nec habebūt aliud punctum, nam lineæ illæ totum spatium quadrati replent, vbi tantum est diameter. 3. Ratio.

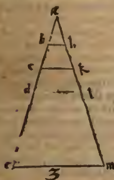
Vlterius sequitur, quod circulus maior, & circulus minor, sunt æquales, & quod tot

tot puncta habeant. Et patet. Si duo circuli concentrici describantur, & vsq; ad maiorem deducantur omnes lineæ ab ipso centro: tunc omnes lineæ transibunt etiã per minorem: ergo tot puncta vnus habet, quot alter.

Obiect. Dices: non ita, sed duæ lineæ maioris transeunt per vnum punctũ minoris.

Confut. Cõtra sequitur ergo, quod illæ duæ lineæ maioris a centro vsque ad circulum minoris sunt vna linea tantum: ab vno enim puncto in vnũ rectè tendunt; non potest aũt a puncto in punctum nisi vnica duci recta, & tunc vltra illud punctum vsque ad maiorem vna erit obliqua, altera recta, nec erunt æquales lineæ vsque ad circunferentiam a centro ductæ.

Vlterius dicit Greg. Sequitur, quod linea intra latera trianguli supra basim descripta esset maior ipsa basi, quod est impossibile. Sequela patet. Detur triangulus ex laterib. quæ constent ex sex singula indiuisibilib. & basis ex tribus, & deducantur a latere in latus lineæ: tunc ab ipso B in H, ad minus habebit duo: a C, in k, tria a D, in L, quatuor. Vide igitur hanc maiorem esse basi, quæ tantum habet tria ex suppositione? His, & aliis multis constat continuum non posse ex indiuisibilib cõponi.

3. Concl. cõtinuum cõponitur ex continuis. Tertia concl. Continuum ex continuis componitur. Aduerte, quod dico componitur, contra tertiam opinionẽ: est enim vere continuum compositum.

1. Ratio. Cum enim in re inuenimus esse plura litatem, & diuersitatem aliquam eũ vnitate, ibi damus compositionẽ in his reb. cum autẽ in continuo inueniamus, quod vni parti inest, alteri non inesse, & quod illæ duæ vnum sunt, necessario damus cõpositionem.

Nota. Et notatu dignum est, quod rõ partis non consistit in separatione a toto, imò in coniunctione. Quod aliqui nõ aduertũt dicentes, esse partes in potentia, sed nõ actu in continuo, nisi cum separata sunt; quod quidem falsum est: imò cum separantur, iam non actu partes, sed tota quædã dicuntur: cũ in toto sunt, actu partes sũt. *Partes in continuo actu sunt uel nõ actu distinctæ.*

Dicitur autem in cõclusione: quod ista compositio ex continuis est, hoc autẽ ex dictis sequitur. Si. n. partes continui indiuisibiles esse nõ possunt, erunt diuisibiles & continuæ. vnde ex diuisibilib. & continuis componetur continuum.

4 Conclus. continuũ non habet actu infinitas partes. Quarta conclusio. Cum audis continuum diuidi in infinitum, non intelligas partes ipsius infinitas esse actu, sed quod non in tot diuidatur partes, quin in plures, semper tamen partes ex diuisione finitæ erunt, vt dictum est in libro tertio. Per hæc possumus ad argumẽta superius proposita respondere.

Ad 1. Ad primum dico, aliam esse rõnem cõtinui, & discreti. In continuo ob id negamus compositionem ex indiuisibilibus, nõ quia quantitas est, sed quia partes habet inter se talis continuitas loco, & situ distantes, secundum quas motus fieri possint. Hæc. n. omnia non possent esse, si ex indiuisibilib. componeretur. at numerus abstrahit a continuo, a loco, a situ, a motu, ob id ipsum ex indiuisibilib componi nil repugnat.

Nota. Et nõ ex his cõponitur numerus, vt indiuisibilia sunt in ratione continui, cum continuorum multorum ẽt numerus sit: sed vt sunt indiuisibilia in ratione discreti, de quo locuti sumus in libro tertio.

Ad 2. Ad secundum dico, quod Arist. pũcta vocat substantiã lineæ secũdum opinionem communem, quæ tunc vigebat: quia illic pro exemplo vsus erat: at secundum rei veritatẽ, pũcta nõ sunt partes lineæ, sed partium continuatiua.

Ad 3. Ad tertium dico, quod non valet ista consequentia, Tot partes habet hoc totum, sicut & hoc, ergo hæc duo sunt æqualia, nisi sint etiam partes æquales. vnde

& in duas medietates diuiditur maius, & minus, sed medietates minoris sunt minores, quam maioris: ob id non sequitur quod ex diuisione partium æquali, quo ad numerum sequatur æqualitas continuorum.

Dubia quædam præcipua, An ex indiuisibilibus continuum componatur.

LIcet quæstio hæc sufficiéter a nobis fuerit disputata, tamen quoniã hęc de cópositione continui ueritas eiusmodi est, vt pręclara etiã semper ingenia multũ in ipsa, diuq; laborarint, conabor hic ad calcẽ antecedentis quæstionis, quo magis ueritas elucescat, oẽs, quas aduersus potero, maioris momẽti obiectiones, & dubia cógerere, & diluere: præsertim cum non desint nostra ætate, qui opinionem illam antiquorum Philosophorũ verã arbitrẽtur.

1. obiect. a diuisiõe cõtinui, q̃ nõ potest esse infinita, cũ compositio nõ sit ex infinitis. Est ergo contra ea, quæ dicta sunt, primum argumentum. Diuisio nulla potest in infinitum procedere, nisi præexistant partes diuidendæ infinitæ: sed in continuo non sunt partes diuidendæ infinitæ: ergo eius diuisio non potest in infinitum procedere. Cõsequentia satis est nota. Sed maior probatur. Si enim non præcedunt infinitæ partes, vtique præcedunt finitæ: si sunt ergo finitæ partes finita diuisione absoluentur, nec vlterius diuisio procedet, & sic non ibit in infinitum: præcedunt ergo infinitæ, Respondebit quis, vt communiter responderi solet ad hoc, & ad minorem illius syllogismi, quod præcedunt infinitæ potentia, sed actu finitæ. Sed contra hoc est argumentũ validum, dicere, quod sunt infinitæ potentia, vel quod partes nõ sint actu in illo continuo, sed de nouo producantur: vel, quod sunt illic infinitæ, sed non actu diuisę inter se. Primum est impossibile, quia diuisio quantitatis est in partes, quę insunt, vt inquit Aristoteles. 5. Metaph. cap. 13. præterea, quia plures essent partes diuisæ, quàm erant in toto, nec toti æquarentur. Deinde, quia tunc esset generatio nouæ substãtiæ. Alterum vero si dicas, quod ibi infinitæ sunt, sed non actu diuisæ: tunc sequitur, primo, quod cum vna non se penetret cum alia, sed distet ab ea, erunt infinitæ partes, quarum quælibet occupat loci dictam partem, & sic erit infinitum actu continuum, habet enim infinitas partes, quarum vna non est alia, & sunt æquales inter se: Nam si sunt infinitæ medietates, maiores hæ, minores illæ, in maioribus sunt æquales, maius enim claudit æquales, erunt ergo infinitæ æquales non communicantes. Quod enim non sint actu diuisæ, solum prodest, ut non sit numerus actu infinitus, sed non, ut non sit continuum infinitum.

2. Obiect. a partibus componẽtibus quarum uidetur necessario debere reperiri primã. Vlterius, cum singulæ adhuc partes, & medietates iterum sint diuisibiles, eadem ratione erunt infinitæ, & in quolibet continuo erunt infinities infinita, quod est absurdissimum.

Secundum est. Vbi inueniuntur gradus plures, necesse est dare primum: sed in cõtinuo sunt partes secundum plures gradus, vt maiores, minores, posteriores, priores, ergo oportet dare primas partes, Hæ diuisibiles non sunt, non enim primæ essent, erunt ergo indiuisibilis, ergo continuum tandem ad indiuisibilia reducitur. Discursus hic notissimus est, tamen illa maior, a quo totus pendet syllogismus, probatur, qa re uera inimaginabile uidetur, quod in continuo saltem permanente dentur partes cõpositæ ex aliis, & aliæ ex aliis & non dentur prima componentia. Et est argumentum. Destructo primo, non stat secundum ab illo dependens, sed partes cõpositæ sunt secundæ. ergo nisi primæ sint, impossibile est ipsas secundas esse.

3. Obiect. a cognitione Dei, q̃ dẽs cognoscere oẽs partes cõtinui. Tertium est Theologorum argumentum. Cum enim veritatem hic simpliciter indagemus, licebit a quacunque facultate auxilium petere. Argumentum est. Vel Deus cognoscit distincte omnes partes cõtinui, vel non. Si non, absurdum fateris, cum Deus omnia cognoscat, etiam infinita, si essent. Qui enim omnia fecit, omnia cognoscit distincte. Si ergo cognoscit omnes distincte partes, peto, An singulæ harum, quæ a deo cognoscuntur, sint diuisibiles adhuc, an indiuisibiles. Si diuisibiles, iam non erant illæ omnes cognitæ distincte, sed confuse, vt in aliis includũtur, sicut nos cognoscimus, dum tres, aut qua-

quatuor partes continui cognoſcimus, & in eis reliquas. Si vero indiuiſibiles: ergo re vera ex indiuiſibilibus primo componitur continuum Cognoſcit enim Deus, quod in rebus eſt.

4. Obiect. a ſphæra tangente planũ in puncto.

Quartum eſt. Detur corpus perfecte ſphæricum ſuper planum tangens in puncto, vt dictum eſt, & moueatur continue:

Quod quidem duobus modis poteſt accidere, quorum vterque nouam habet difficultatem. Primo moueatur rotando ſuper planum: iam ſic, perfecte ſphæricum tangit perfecte planum ſolum in puncto: ergo in toto illo motu ſemper tantum tangit in puncto, & tranſit totum illud ſpatium: ergo totum illud ſpatium conſtat ex punctis. Secundo modo poteſt motus fieri, vt ſphæricum ſic tangens in puncto, trahatur per totum planum, tunc tale punctum tranſibit totum ſpatium, nihil relicto, & ſemper tangens punctum, ergo totũ illud ex punctis conſtat.

Nec opus eſt ad hoc argumentum ſoluendum recurrere ad corpus ſphæricum perfecte, ſed ad id, quod in omni corpore reperitur, Demus enim quodcunque mobile: ſignetur punctum in eo, cui correſpõdet punctum loci, tunc tale punctum motu ipſius ſubiecti tranſit longitudinẽ ſpatij, & non niſi tangendo puncta: ergo illa longitudo ex punctis eſt.

Nec alio argumento probauit Ariſtoteles textu 89. indiuiſibile moueri nõ poſſe, niſi quia linea ex punctis componeretur, quia tranſiret ſemper tangendo puncta, vnde qui noſtrum argumẽtum ſoluit, argumentum Ariſt. deſtruit.

5. Obiect. arg. Zenonis.

Quintum eſt argumentum Zenonis allatum ab Ariſt. ſed non facile ſolutũ. Motus non poteſt eſſe ſuper ſpatiũ aliquod, niſi prius mobile tranſeat minus, quã maius, ſed quacunque parte data, alia minor eſt, & hoc in infinitum, ergo non poteſt motus fieri per ſpatium. Infero ego aliud a Zenone, hic enim motum nõ eſſe cõcludebat, ego infero, Cum motus ſit, non cõponetur, nec diuidetur ſpatium in infinitum. Reſpondet Ariſt. ꝙ in ſpatio nõ ſunt niſi infinitæ partes potentia. Sed hæc ſolutio videtur inintelligibilis, nam (vt diximus argumento primo) cum iſtæ partes ibi ſint, nec per diuiſionẽ multiplicentur, impertinens eſt, ꝙ diuiſæ non ſint, nam nec duæ medietates vnius continui diuiſæ ſunt, at motus per vnam prius, quam per alteram fieri debet, quod ſi iſto modo dat partes infinitas, reuera motus nunquam ad terminum perueniret.

6. Obiect. de motu, & tẽpore ab exiſtẽtia ipſorum.

Sextum argumentum eſt de motu, & tempore. De tẽpore nihil exiſtit, niſi nũc, nec de motu niſi mutatum eſſe, ergo, re vera tempus non eſt aliud, quam plura ſuccedentia nunc. Quis enim capit id fuiſſe, aut fore, de quo nec fuit vnquam verũ dicere, modo eſt, nec erit verum etiã dicere, modo eſt? Similiter de motu, nihil niſi mutatio inſtantanea vel mutatum eſſe, perpetuo ſit. Quod enim dicunt in ſucceſſiuis non exiſtere, niſi indiuiſibile, non aliud videtur eſſe, quam quod ſucceſſiua ſola ex ſimilibus indiuiſibilibus componantur.

Augetur ...nis in Ariſtot.

Et vt maior pateat in Ariſtotele difficultas, attende in textu octauo. Ipſe ſumit cõtra alios hoc pro certo principio: Impoſſibile eſſe aliquid tranſire, quod nunquam fuit tranſiens, & motum fuiſſe, quod nunquam fuit tale, vt diceretur moueri. Ex hoc ſumo argumentum, quomodo enim motus, aut tempus erit, de quibus nũquã fuit dicere, motus, tempus ve exiſtit? Nam quæ exiſtunt, indiuiſibilia ſunt, quæ ſecundum ipſum non ſunt partes temporis, nec tẽpus, nec motus, nec motus partes. Cum igitur iſta non exiſtunt vnquam, niſi ſecũdum indiuiſibilia, non aliud, quam ex his compoſita videntur.

Confirmatur ſecundo.

Et cõfirmatur iterũ. Sumo inſtans hoc & argumẽto r ſic. Quod primo exiſtit poſt iſtud nunc, vel tempus, vel nunc aliud? Si nũc aliud: duo ergo erũt nunc immediata.

Si

succedentes absque cessatione, singula instantia, & nunc, dicuntur: singulæ autẽ per se tempus non sunt, sed temporis partes primæ: multæ autem, quarum vna recessit, altera sequitur, tempus sunt. Vnde bene dicitur. Tempus incipere, per vltimũ non esse. Data enim hac prima morula tẽporis futuri, dicetũr, modo non est tẽpus, tamen immediate post hoc erit tempus, quia erit altera morula, & in multarũ numerabilitate consistit tempus. Similiter desinit per primum non esse; nam in vltimo nunc huius temporis, est verum dicere, non esse tale tempus, sed immediate ante hoc fuit, quia erat alterum instans, quod cum hoc vltimo tempus facit: Hoc tamen est verum, quod datur prima pars temporis alicuius, & vltima, non solum prima, sed etiam secunda: minima enim ex duobus integratur nunc.

Tertium est fundamentem. Idem dicẽdum esse de motu: Est enim motus plura mutata esse, & plures mutationes instanea nex secundũ varias partes formæ, vel spatij, quæ mutata esse fluunt: vno enim recedente alterum aduenit. Nec singula per se dicenda sunt motus, sed si plura sint, ac ideo motus successiuus est, sicut & tẽpus; & incipit, & desinit, sicut & tempus, habet que primas, & vltimas partes.

Nota. Hoc tamen vnum aduertendum erit, quod cum audis in continuo esse indiuisibilia, non sic esse illic ista intelligas, quasi plura accidentia realiter distincta: sic.n. nõ possent vniri inter se: sed quantitas continua est vnum accidens extensum, & vna actu entitas, in qua sunt ipsa indiuisibilia: sed non in actu diuisa, nec distincta, sed vnum actu cum continuo facientia: quod quidem superius diximus, esse indiuisibilia re, sed non realiter distincta, quod alij dicunt esse in potentia.

Solutio nũ Arist. ex illorũ Neoterico rũ sent. 1. sol contra defini tionem cõtinui. Ex his videntur posse solui argumenta Aristotelis. Primo negando illam, quam supponit, continui definitionem, esse videlicet continuum, quorum vltima sunt vnũ, qua probabat indiuisibilia non posse cõponere continnum, quia non habent vltima. Nam oportet in definitione, & principijs vt vtraque pars conueniat, negaret igitur hæc opnio illam continui definitionem. Sed diceret continuum esse, cuius vna actũ est quantitas, & sic duo indiuisibilia sunt continua, quia vnicam actu quantitatem faciunt.

Nota. Quod si petas, quare ista quãtitas vna actu est? dicitur, quia partes eius inter se non habent plures actu terminos: nam indiuisibile terminans vnam medietatem, non distinguitur re ab ipsa quantitate altera, nisi cum ab illa separatur: atque sic posset probabiliter, vt videtur, solui argumentum primum Aristotelis.

2. sol. contra id, qđ puncta se tangunt ꝑ se tota. Deinde ad id, quod puncta secundum se tota se tangunt, & ideo non possunt magnitudinem extensam facere: distinguendum est: quæ se tangunt secundum se tota, ita, vt se penetrent, non efficient magnitudinem: at quæ ita se tangunt, vt non se penetrent, sed sint immediata, facient magnitudinem. Esse autem sic possunt immediata vt constat in duabus lineis se tangentibus in extremis punctis, & duabus superficiebus concaua, & connexa orbium cœlestium, aliorumve corporum. Quod si in diuersis continuis quantitatibus esse sic possunt puncta immediata non se penetrãtia, quid vetat, quominus esse possint in eodem continuo?

3. sol. contra id, qđ continuũ sit semper diuisibile. Rursus tertio, cum dicitur, continuum esse diuisibile in semper diuisibilia. Respondetur, verum id tantum esse, quousq; ad minimas partes esset ventum, sed vlterius non est diuisibile.

Cum etiam dicitur, ex non quanto nõ posse fieri, & componi quantum, nec ex non continuo, continuum: Negandum quidem esset de primis, & minimis patribus, concedendum vero de secundis. Nã sicut ex non numero fit numerus, scilicet, ex vnitatibus: ita est non quantis componitur quantum: sicut etiam ex non igne ignis, ex materia, inquam & forma, quorum neutrum est ignis: postea tamen additur ignis igni sicut continuum continuo.

4. sol. contra consumationẽ temporis spatij, & motus. Præterea reliqua argumenta, quæ ex motu facit Aristoteles, & spatio & tempore, omnia pendent ex duobus principijs, quæ ab aduersario negari possunt, videlicet, tempus, & spatium tot diuisionibus diuidi & tempus, & motum similiter. Negari enim potest, in instanti vnicum in diuisibile spatij pertransiri: imò concedendum esse, multa indiuisibilia spatij vnico indiuisibili temporis pertransiri posse,

si mobile præsertim sit velocissimum: nam & velocius mobile plura indiuisibilia per transibit, quam minus velox in eodem instanti: sic etiam in vno instanti, plura mutata esse fluent in motu velocissimo, quam in minus veloci, & ita corruerent arg. Aristot. vt videtur.

5. Sol. contra id, qd omne continuū in duas partes possit diuidi. Nec etiam esset admittendum, omne continuum in duas partes æquales diuidi posse, sicut neque omnem numerum: sed solum illud, quod ex paribus indiuisibilibus constaret, non vero quod ex imparibus constat: aut certe ita diuidi posse in duas medietates, vt punctus medius vel pereat, vel maneat, vtrinque medietates diuidens, ipso non numerato, sed excluso. Hęc ergo sunt, quæ maxime videntur Aristotelicæ, & communi omnibus receptæ doctrinæ repugnare.

Resp. ad obiect. Nihilominus, licet dubia hæc superius proposita magnam videantur afferre difficultatem, consistendum est in supradicta Aristotelis sententia, vt quæ & communis sit, & veræ rationi conformis. Vt autem his dubijs plenius satisfiat, proponam prius aliquot, quibus quasi iactis fundamentis, Aristotel. sententia sit manifestior.

1. fund. Primo ergo nota id, quod Aristotel. libro de lineis insec. cum in has ipsas diuisionis continui salebras incidisset, egregie obseruauit: Imbecillis, & ignari (ita ipse loquitur) ingenij esse, opinionem aliquam, quam euidens ratio persuadeat, propterea deserere, quod alicui argumento non possis plene satisfacere. Sunt enim apud nos tam falsa permixta veris, vt ea sæpe mens nostra ægre distinguat.

Quæ potissimum rationes demonstrent cōtinuum non componi ex indiuisibilibus. Certissime igitur tenendum est continuum non componi ex indiuisibilibus, & propterea in infinitum esse diuisibile. Id euidenter probant inter alia demonstrationes illæ. Prima, quod indiuisibilia, si iungantur, maius non efficiunt: cuius rationem explicauimus ad initium sexti. Secunda, quod diameter ex tot punctis componeretur ex quot costa, & ita diameter esset æqualis costæ. Tertia, quod paruus circulus esset æqualis maiori, & tot haberet finita puncta numero, quot magnus, & quod intra triangulum lineæ parallelæ supra basim intra latera trianguli ductæ, essent maiores, quam sit basis, vt ostendimus.

Quarta: quod non omnis linea esset diuisibilis in æqualia, nempe illa, quæ cōstaret ex indiuisibilis imparibus contra decimam propositionem primi Euclid. Sic etiam, nec omne tempus, vel motus, vel superficies, vel corpus, nec omnis continua quantitas in duas posset diuidi medietates, quæ videlicet ex imparibus indiuisibilibus constaret.

Quinta, quod nullæ lineę essent inuicem commensurabiles: omnes enim communem haberent partem aliquotam, nempe punctum: contra vltimam decimi, & plures alias Euclidis in eodem libro, vt omittam cęteras, quæ tamen omnes demonstrationes mathematicæ sunt, & propterea in primo gradu certitudinis.

Secundo pro solutione argumentorū videndum est, quid sit continuum esse diuisibile in infinitum. Non enim est habere infinitas partes simul actu, vt dici solet, categorematice: nec est habere potentiam, vt per diuisionem procreentur. Diuisio enim nullam molem de nouo producit: sed est habere infinitas syncategorematice, idest non tot, quin plures, quod Aristotel. & alij dicunt infinitas in potentia, atque adeo est esse quandam molē, ex qua in infinitum semper poterit aliquid detrahi: ad quod non requiritur, vt sit aliquod infinitum, nam ex finito semper auferri poterit, si semper minus & minus auferatur, puta, pars eius partis, quæ superaret. *2. fund.*

Pro quo aduerte: quod si alicui finito fiat in infinitum adiectio alicuius finiti, nunquam prodibit infinitum, nisi infinitæ additiones finiantur æquales, quod esse non potest. Verbi gratia assumamus binarium, adijce vnitatem, erit ternarius, ternario adiice vnitatē, erit quaternarius, denique licet in infinitum addas ipsi finito vnitatem: nunquam facies infinitum. Et ratio est euidens: quia nullum finitum ex additione vnius vnitatis fit infinitum, & infinities infinitæ additiones fieri nunquam poterunt. Quare semper in quacunque parte vnius additionis erit numerus finitus. Et denique, quamuis nume- *Nota.*

rus

rus crescere possit in infinitum, nihilominus quicunque numerus, qui sumatur in illo augmento ac decursu, erit finitus.

Nota. Hoc quod dico de adiectione in numero, accipe etiam de actione in continuo: Poterit enim fieri in infinitum detractio, & tamen nunquam erit detractum infinitum, & eo amplius, quòd illic additio fiebat æqualis alicuius quantitatis, puta, vnitatis: at in detractione, & diuisione in infinitum semper oportebit minores, ac minores accipere, vt possit semper procedere diuisio: alias si æquales acciperentur, finiretur diuisio.

3. fund. Tertio nota. Cum dicimus diuisionem continui esse in infinitum, nos non intelligere de diuisione tali, nam cum omnis quantitas debeat dari in aliquo corpore naturali (non enim reperitur quantitas separata.) Et cum omnia corpora naturalia terminentur ad minimum, fit, vt quoad rem, reperiatur continuum, quod non poterit diuidi, de quo egimus in primo libr. Sensus ergo est, nullam esse quantitatem, in qua non possumus intellectu concipere duas partes, & plures situ distinctas, & hoc in infinitum.

Ad 1. Ex his facile soluitur primum dubiũ: dico enim non debere præexistere partes infinitas actu, sed potentia, non categorematice, ut absolute dicuntur infinitæ, sed syncategorematice, (vt diximus) non tot, quin plures, atque ideo nec est ultima pars, nec prima, ad quam infinita illa diuisio possit terminari. Quare eodem modo sunt infinitæ, quomodo debet fieri diuisio in infinitum. Vnde cum hæc diuisio dicatur infinita, quia nullum habet terminum, non tamen quia erunt factæ diuisiones infinitæ aliquæ, ita etiam præcedunt partes tot, vt nullum habeant terminum intrinsecum, sed solum terminentur extrinsece ad infinitum, omnes autem sunt finitę. Vnde concedimus, nihil ex diuisione produci: Item omnes partes esse distinctas situ: tamen non sequi molem debere esse infinitam, aut infinitum spatium occupare, quia semper sunt minores, & minores, & ita occupat minus, & minus spatium. Nec vero inconueniens est, quod ultimo infertur, ut quælibet pars sic possit rursum in infinitum diuidi.

Ad 2. Ad secundum respondeo, quod prima pars in continuo aliquo potest uel simpliciter considerari, respectu omniũ partium ipsius continui, & sic nec est primã pars, nec ultima continui, secundum se totum, quia (ut recte ostendit Aristoteles) illius adhuc partis, pars est prior eius altera. Vel consideratur prima pars respectu nõ omnium partium continui, sed aliarum a se ipsa in eodem continuo, & sic concedimus dari primam, & ultimam. Vt uerbi gratia diuidatur in decem partes, erit prima decima, & ultima decima, & sic nil cõcludit argumentum.

Nec maior uera est simpliciter, sed cũ sint partes posteriores, & priores determinatæ, non uero indeterminatæ, ut in cõtinuo accidit ante diuisionem factam tantum intellectu, & ita similiter; nec potest reperiri maxima, nec minima respectu omnium, & indeterminate, sed solum respectu aliarum facta diuisione determinatarum, & certarum partium. Vt uerbi gratia si diuidatur in unam medietatem, & duas alias quartas, uel in unam quartã, & residuum &c. nam tunc sicut assignantur certæ quædam maiores, uel minores, ita assignabuntur quoque maximæ, uel minimę illius determinatæ diuisionis.

Quod si omnes partes aliquando fuissent distinctæ, & post cõuenissent, ut componerent unum totum, tunc simpliciter esset uerum, quod si nulla esset pars prima nulla fieret compositio: at res non ita se habet, ut sint, uel fuerint aliquando omnes diuisæ: sed tota illa quantitas, tanquam quid unum fuit, & est coniuncta quam nos imaginamur postea diuidi in infinitum eo modo, quo superius explicauimus.

Vnde cum dicitur, destructo primo nõ stat secundum ex illo pendens. Respondemus, quod si indeterminatas accipiat aduersarius partes omnes continui, nec esse primas, nec secundas, &c. Si uero determinatas partes accipiat facta iam per intellectum diuisione, puta, in medietates, uel quartas &c. tunc concedamus, & primas esse, & postremas posse.

Ad 3. Ad tertium. Non est dubium non modo secundum Theologiam sacram, sed etiam secundum Aristotel. & omnes fere ueteres Peripateticos, quos aliud at-

tulit, Deum opt. cognoscere omne id, quod fuerit cognoscibile. Cum ergo quæritur, an cognoscat distincte partes continui. Respondeo habere duplicem sensum, uel cognoscit distinctè ex parte subiecti, idest cognitione distincta, vel distinctè ex parte obiecti, idest esse distinctas, quę duo non sunt idem. Ego enim video distincte partes superficiei, quas nō video esse distinctas. Deus ergo cognoscit omnes partes cognitione distinctissima, non tamen cognoscendo illas esse distinctas. primo enim cognoscit non esse distinctas, & hęc est distincta cognitio continui: cognoscit enim eas partes, vt sunt in ipso continuo, esse, inquam, infinitas, sed potentia. Altera vero cognitio non modo non est distincta, sed esset falsa.

Ad 4. Ad quartum de sphera mota super planum, Respondeo ad primam illam difficultatem, si moueatur rotando, quod illa maior, perfecte sphæricum tangit planum in puncto, est uera de sphęrico quiescente, & puncto quiescente. Aliud ergo est, considerare sphæricum quiescens, nam tunc in quiete tangit in puncto, aliud, sphæricum in motu, nam sphæricum motum tangit planum in linea, unde ista proportione sibi respondent punctus, & linea. Instans, & tempus motus, & mutatum esse. Dicimus itaque, quod punctus tangit punctum in instanti, & in mutato esse, & linea lineam immediate post hoc, in tempore, & in motu ipso: atque ita prima difficultas, cum sphæricum rotando mouetur, est dissoluta.

Ad alterā partē arg. Ad alteram difficultatem, cum trahitur sphæricum per planum, Respondent aliqui, quod punctus mobilis in hoc instanti est in hoc puncto, sed immediate post hoc erit in alio puncto, sed non assignabili, nec in puncto immediato nam immediate post hoc, est tempus, in quo sunt infinita instantia, in quorum singulis fuit in aliis punctis, & ita non dabitur immediatum punctum. Hæc solutio est multorum.

Reÿcitur solut. Sed hæc perspicue est contra Aristotelem: Nam ita etiam posset responderi argumento Aristotelis, quo probat, si punctus moueretur, componi lineam ex punctis, quia illud punctum tangens puncta tangeret immediata puncta, quæ tamen non sunt. posset itaque consimilis solutio Aristoteli dari.

2. Sol probabilis. Burlæus aliter respondet: negat enim punctum illum proprio motu moueri, aut transire minus spatium prius, quam maius, dum mouetur ad motū corporis: non enim mouetur sicut pars in toto, sed sicut accidens in subiecto, & ita non correspōdet illi pars motus, nec pars spatii, sicut respondet parti mobili, secus esset, si per se moueretur.

Hæc solutio est probabilis, & eidem addi posset, non quidē respondere illi pūcto partem motus, nec partē spatii, sicut ēt nec partem temporis; sed respondere illi in tali motu mobilis ipsa puncta spatii illius, & mutata esse, & instantia temporis, ita ut in quouis instanti alio, & alio tangat alia, & alia puncta, & habet aliud, & aliud mutatum esse, motus uero sit mobilis ipsius. Atq; ita vno verbo respōdendum, punctum illud tangere solum omnia, & singula puncta in omnib. & singulis instantib. mobile uero moueri in tempore, & per spatium moueri.

Ac profecto ita uidetur in cuiusuis mobilis motu: nam puncta eius puncta spatii tangunt, & lineæ eius lineis spatii respondent, & superficies eius superficiem spatii tangit, & corpus tandē ipsum mobile totum implet, & transit spatium, nō uero punctus lineam, uel linea superficiē, uel superficies corpus, aut spatium.

Hæc itaque satis est probabilis solutio & defenditur sententia Aristo. punctum .s. non moueri per se, sed solum coexistere punctis spatii, per singula temporis instantia.

3. Sol. prę stantior. Tertia solutio fortasse est uerior, quamuis non ad mentem Aris. si dicamus indiuisibile posse moueri per se cū Scoto. 1. sent. d. 2. q 9. ad 3. & aliis, ac tunc ita dicē dum punctum illum mobilis in quiete tāgere punctum spatii tactu per se manēte. at in motu ipsum percurrere lineā, & successiuo tactu tangere lineam, quare in singulis instantibus erunt singula mutata esse, & erunt tactus pūcti in singulis pūctis spatii, sed immediate post hoc erit tēpus, & erit punctum moueri, & ita successiuo tactu, & fluxu, lineam tangere immediate post hoc.

Quod

Obiect. & Solut. Quod si obiicias, impossibile esse, vt pũctus lineam tãgat, Respondeo distinguẽdo de tactu. Tactus enim duplex adæquatus, & inadæquatus, & permanẽs & successiuus. De tactu igitur adæquato, & permanente concedo, non posse tangere lineam. sed alterum punctum tantum: at in adæquato successiue posse. Simile est, vt digitus vnus potest successiue tangere totum spatium palmi, quod ex multis constat digitis: adæquato vero tactu & permanente tantum potest alterum digitale spatium tangere. Sic tactu quidem permanente adæquato non posset, nisi punctus pũctum tangere, sed successiue potest inadæquate. Simile etiam esset de instanti, si vnum aliquod instans conseruaretur a Deo per annum sequentem, tunc toti anno idem illud instãs coexisteret, & omnibus aliis illius anni instantibus, Ita hic idem numero punctus in casu per totum spatium lineale deducitur, & trahitur, sicut illic instans conseruaretur.

Ad 5. Ad quintum, iam est solutum partim supra, partim ex fundamentu supra posito, tantum enim concludit, sicut spatium est diuisibile in infinitũ, ita & motus, qui fit in illo spatio, at sicut spatium non habet partes infinitas actu, sed potẽtia, & syncategorematice, non tot, quin plures, ut dixi, ita nec motus. Præterea, sicut partium diuisio in infinitum tantum est, secundum magnitudinem, tantum concludit illud mobile, quod vellet moueri, distinguendo prius per imaginationem omnes partes, nunquam posset sic absoluere motum, at uero mobile sicut est integrum mouetur.

Ad 6. Ad sextum respondetur, falsum esse putare de tempore non existere, nisi nunc, nec de motu, nisi mutatum esse, nam tempus ipsum, ꝗ motus existunt, & vere dicimus idem esse, & cursum, & ambulationem esse, tamen non immediate secũdum se existunt, ita, vt partes simul sint, sed secundum continuatiua suarum partium, quia hæc est natura successiuorum entiũ.

Simile etiam est in quantitate permanẽte: nam signato quouis medio puncto lineæ, possum uere dicere, hic est linea, & hic, cum tamen demonstratio sola sit pũcti continuantis huius, uel alterius.

Ita etiam in loco continuo similiter esse dicimus totum, demonstrando tantum particulam aliquam paruam loci eius, aut punctum, ut dicimus, sphęram esse in plano, cum tamen tangit in puncto solum, & sic etiam dicimus, gẽma est in annulo, cum ex infinita solum parte contingat, sic etiam crux in turri, aqua in uase, &c. & lignum transuersum supra aliud, dices esse in altero inferius supposito, cum tamẽ per mediam solum partem contingat, & extrema utriusque in aere pendeant. Sic etiã in hoc instanti, verum est etiam dicere esse tempus, & motum, & deambulationem & sonum, & quodcunque aliud similiter successiuum, dum fit, & succedit. Ad confirmationem ex dictis liquet solutio immediate post hoc instans esse tempus, nec vero esse primum aliud instans immediatum.

Ad septimum respondeo: quod tantum probat, quod nunquam finiretur, non absolute, sed intra terminum ipsius diuisionis, & intra terminum illius tẽporis, quo fit diuisio: nam semper quacunque data diuisione ulterior diuisio superest. Sed non probat, quod illud tandem tempus totum non finitur, uel quod ille motus, qui in eo fit, nun finietur. Vnde argumentum hoc tunc probaret, non posse perueniri ad ultimam diuisionem, si partes assumerentur æquales semper motus, uel temporis, nam tunc & tempus, & motus excresceret in infinitum. Et quidem simile argumentum hoc est illi Zenonis, quo probabat uelocissimum in motu non posse consequi tardissimum: quod Aristoteles eodem modo soluit. *Ad 7.*

Præterea dicimus, quod si essent omnes illæ partes diuisæ, in eodem tempore pertransirentur realiter, in quo modo per transeuntur coniunctę, licet per imaginationem: nec si essent distinctę, nec coniunctę, a nobis pertransirentur. Vnde in argumento est deceptio: ex eo enim quod nũquam absolueret imaginatio nostra distinguens distinctionem, argumentatur ad transitionem realem, quæ, etsi partes distinguantur, vel coniungantur, semper erit finita, ut dixi.

Ad octauum respondeo, non esse incõueniens, esse infinita puncta in quauis parte lineæ, & infinita instantia in quauis parte temporis in potentia, & syncategorematice, *Ad 8.*

rematice, vt diximus, id est, non tot assignari posse, quin sint plura, sicut etiam infinitas diuisibiles esse partes cuiusuis continui esse concedimus. Nec impossibile est tale infinitum, quod tempore finito clauditur, vel magnitudine finita, sic pertransiri, cum ipsum sit finitum continuũ, quod motu pertransitur, in quo illa sunt indiuisibilia instantia, uel puncta, quæ nec spatium faciunt, nec tempus maius per se cum sint indiuisibilia: imò si non essent in continuo, sed per se, omne simul in vno instanti pertransirentur: modo vero per se, & proprie cõtinuum est, quod pertransitur, non indiuisibilia, cum illis nulla pars, nec temporis, nec motus respondeat, sed parti mobilis.

Ad alterum inconueniens respondeo, quod nunquam erit albefactio, vel intensio albedinis infinita, sed erit semper maior, & maior, quousque finietur terminus albefactionis. Vt v. g. a septimo gradu ad octauum semper esse potest maior, & maior, vt septimo cum dimidio, & dimidio residui, & alterius residui dimidio, &c. tamen omnia hæc intra latitudinem octaui gradus cõtinentur. In singulis vero instãti bus non acquiritur noua intẽsio, sed noua intensa esse, & noua albefacta esse: nam (vt sæpe diximus) hæc sibi inuicem correspondent, albefactionis motus, & tempus; & albefacta esse, & instantia.

Ad 9. Ad nonum respõdeo, illas duas superficies secare lineam in vno, & eodem puncto. Et ratio est manifesta: quia cum se tãgant, & sint indiuisibilia secũdum profunditatem, secundum se tota debent se tangere: vnde secundum se totã nõ attollunt maius: eadem ergo distãtia est a centro terræ ad vtranque: & cum illa linea metiatur illam distantiam, erit eadem linea: quare in eodem puncto secabunt.

Quo fit, vt, si imaginemur vnum pedem circini figi in centro terræ, & alterum extendi vsque ad illam sectionem, eo dem ductu describantur duo circuli in illis duabus superficiebus, & hoc congruit Arist. qui in 5. Physic. tex. 21. definit illa se tangere, quorum vltima sunt simul, similiter illa esse continua: unde oportet, cum se tangant cœli, & sicut continui, vt sua extrema simul habeant, quare duæ superficies se secabũt in eodem puncto, alias enim duo cœli non essent contigui, sed potius se haberent consequenter, vt definitur ibi, tex. 25.

Atqui duo indiuisibilia esse consequenter non possunt, vt idem ostẽdit: nec plus multa simul, quàm vnum solum spatium occupãt: quãdoquidem seorsum nullum illorum aliquid spatii occupat, & se tangunt per se tota. Quare tãtum vna superficies, ac duæ, occupabit secundum latitudinem, id est, indiuisibiliter, atque hæc de tota quæstione dicta sufficiant.

Obiect. At obiicies: si illæ duæ superficies se penetrãt; ergo & corpora, ac substantiæ, quę sub illis sunt superficiebus, se penetrabũt: non enim accidens est sine subiecto. At hoc est impossibile, vt dnę substantiæ extensæ, vel corpora, se penetrent, &c.

Solutio. Respondẽdum est: Superficies quidem sibi superpositas, seu indiuisibilia, quãuis inuicem superposita, non se proprie penetrare; quia penetrare proprie est corporũ; sed sunt simul secundum se tota indiuisibiliter, ut ait Aristoteles, nisi hoc velis improprie vocare penetrationem indiuisibilium: hãc, inquam, simul coexistentiam. Sed utcunque voces, dicimus corpora illa se tangere, & esse solum contigua, quorũ ultima, idest, superficies suæ sũt ita simul (vt diximus) secundum se tota; se inquã, dicuntur tangere ipsa corpora, quia sunt immediate post ipsas superficies, & inter illa solum sunt medię superficies. Et est quidem superficies in corpora vt in subiecto, sed nõ respondet ei substãtia superficialis, sicut nec puncto respõdet pro subiecto substãtia punctualis, quę si vere substantia indiuisibilis, sed superficies, & quãtitas est in substantia, & in corpore, & tangit per superficiem, sicut substantia agit, verbi gratia per calorem:

Ad 10. Ad decimum, ex dictis satis liquet, quid sit dicendum, nempe, non esse vllas eiusmodi partes indiuisibiles, & commentum esse alias esse partes primas continui indiuisibiles, & alias esse secundas diuisibiles in quantitate continua permanente, motu, uel tempore, sed plane esse hoc falsum, & fictum commentum: & quamuis ea ratione aliqua saluari possent, ut, de fine, & initio temporis, & quædam alia: non tamen omnia incommoda, ut uidimus, eaq; grauissima.

Ad

Ad 11. Ad sol. rationũ Aristot. Ad solutiones vero rationum Arist. ex dictis constat esse insufficientes, & negari nõ posse, nec debere, illa axiomata, & principia, quæ tamen negabat, & negare cogebatur illa opinio, cum sint à mathematicis demonstrata, & a Philosophis præsertim post Arist. validissimis rationibus ostẽsa, atque ideirco ab omnibus iam recepta. Sed ad singulas solutiones confutandas particulatim accedamus.

Ad 1. sol. Ad primam illam igitur solutionẽ dicimus, quod non debet negari illa continui definitio, continua sunt, quorum vltima sunt vnum, nam si negetur, non poterunt rationem reddere continuitatis, aut quæ ipsa sit continuitatis essentia, & in quo consistat, aut cur potius illa puncta sint continua, quam contigua, vel se tangentia, aut cur non discreta inter se, cum nullo copulentur.

Ad 2. sol. Ad secũdam similiter dicendum, quod illa distinctio de punctis se tangentibus nulla est, videlicet quæ secundum se tota se tangunt, si non se penetrent, quantitatem facere, non vero si se penetrent, nulla, inquam, est, nam si secundum se tota se tangunt, necesse est se tota penetrent, nec vnum sit extra alterum.

Secundo, nec possunt esse puncta consequenter immediata in eodem continuo, vt ostensum est, alias essent contigua, & oporteret præterea assignari, per quid ipsa puncta continuantur, & quid plus habẽt continua, quam cum sunt contigua, aut cur continuentur.

Tertio. Sed nec si essent immediata, quãtitatem augerent, aut locum maius occuparent, nec enim duo puncta plus loci, quam vnũ occupare possunt, cum sint res indiuisibiles, & neutrum per se locum occupet; imò omnia puncta simul, nullum omnino locum extensum per se occupabunt; non magis quam duo, uel plures angeli simul, plus loci quã unus angelus, occupabunt, aut quæcunq; aliæ res indiuisibiles, quarum omnium eadem est ratio.

Ad 3. sol. Ad tertiam similiter solutionem negari non debet illud axioma. Indiuisibile additum indiuisibili, non facere maius. Nec cõcedendum contra, non quãta quantitatem componere tãquam uidelicet partes continuas integrantes.

Nam quod ex non igne componatur ignis, scilicet ex materia, & forma, ut obiiciebatur, nihil ad rem facit. cum non sint eius partes integrantes, sed Physicæ, & essentiales.

Nec uero solũm in quantitate, sed in omnibus homogeneis de illorũ integrantibus partibus id uerum est, non, inquam, augetur aquam nisi addita aqua, & ignem non nisi addito igne, & carnem nõ nisi addita carne, & ita in cæteris omnib. homogeneis. Sic etiam fatendum necessario, non augeri quantitatem, nisi addita quantitate: cum hæc sit partium integrantium continuarum compositio, non essentialiũ, aut discretarum. 3

Ad 4. sol. 1 Ad quartam. Primo gratis negatur eiusmodi commẽsuratio spatii, motus, & temporis: sed nec negari debet, nec potest: nam aliàs assignari non potest, in quanto tempore pertransibitur illud indiuisibile spatij, vel quanto tempore a velocissimo mobili, & in quanto a tardissimo, vel in quanto a mediocriter veloci petransibitur, assignari, inquam, non potest in hac re aliquid certi.

Secundo. Deinde etiam, pro libro dicatur, a velocissimo mobili in vno instanti temporis puncta multa pertransiri, vt verbi gratia decem puncta spatij, eadẽ nihilominus sequentur Arist. incommoda. Nam si sic est, a minus veloci pauciora pũcta pertransibuntur, & si in culpa sit tarditatis proportio ad illud velocissimum mobile, quod verbi gratia decem indiuisibilia loci pertransibat in instãti, tunc ab illo tardiori in decuplo, in instanti punctus vnus tantum petransibitur, & si vlterius augeretur tarditatis proportio, etiam minus quàm punctus in instanti pertransiretur, quæ sunt inconuenientia illata ab Aristotele, cum alijs. 2

Tertio. Quod si cõtra dixeris a velocissimo v.g. in instanti pertransiri illud indiuisibile spatij, & a tardissimo in decẽ. v.g. instantibus, vel in hora illud indiuisibile petransiri, vel alia quauis proportione pro libitu, tunc iam redirent omnia argumenta Aristotelis facta ex commensuratione spatij, motus, & temporis, variata videlicet velocitate mobilis, maiori, vel minori, ut ille demonstrat, quæ hic non repetuntur ob prolixitatem. 3

Quarto. Et præterea est impossibile, in eodem

eodem puncto spatij, per plura instantia temporis moueri aliquod mobile, & ibidem diutius in eodem semper sistens pũcto cũ moueatur pluribus instantibus per manere, nam sic simul esset verum mobile quiescere, & moueri, in illo vno & eodem existens puncto. Quare necesse est, omnino admittatur illa commensurabilitas spatij, loci, & motus, ab Aristotele posita.

Ad 5. solut. Ad quintũ. Facile refellitur illa solutio, qua negatur illud axioma, continuum in duas partes æquales posse diuidi, cũ Mathematici, vt Euclides, & alij simpliciter, & absolute demonstrent, diuidi posse omnem finitam lineam, vel quantitatem cõtinuam in duas partes æquales: idq; demõstrent per se simpliciter, & in vniuersum: nullam quidem excipiendo, quæ vel ex paribus, vel ex imparibus partibus constet.

In numeris vero non sic concedunt, in duas omnes numeros medietates posse diuidi, sed solum numeros pares: quam parium, & imparium distinctionem in continua quantitate non faciunt: sed de quacunque in genere, in duas (vt diximus) medietates diuidi posse demonstrant. De his ergo dubijs, quæ in hac difficili materia contingunt, & de tota hac induisibilium, & partium continui compositione, dicta sint satis.

De dubijs quibusdam circa textum Arist. Vtrum omne, quod mouetur, tardius, & velocius moueri possit, &c. Quæst. II.

Roposita est quæstio pro quibusdam alijs dubijs, quæ etiam ex textubus aliquibus oriuntur.

1\. *Arg.* Est ergo primum argumẽtum contra textum secundum, vbi dicitur continuum non componi ex his, quæ secundum se tota se tangunt. Mixtum componitur ex elementis, quæ corpora sunt: & tamen elementa secundum se tota in ipso se tangunt: Nam quælibet pars mixti, mixta est & in ipsa quatuor elementa inueniuntur, ergo totum potest secundum se totum tangere.

2 Secundum est contra textum quartum vbi dicitur, eiusdem rationis esse tempus, motum, magnitudinem quoad diuisionẽ. Videtur hoc falsum, illa enim tria differunt genere, ergo impossibile est eandem habere rationem.

Tertium est contra textum septimum, vbi dicitur: Non esse simul fieri motum, & mutatum esse. Videtur falsum. Nam illuminatio motus est, & tamen simul sunt, illuminatio, & illuminatum esse. Est enim illuminatio instantanea. Imò vlterius, de congelatione, quæ verus est motus, dicitur lib. de sens. quod tota congelatio fit simul, ergo simul, erunt congelatio, & congelatum. 3

Quartum est contra eundem textum, vbi dicitur, In indiuisibili non fieri motũ: Contra est argumentum. Signetur in magnitudine aliquod indiuisibile, vt punctũ, & moueatur mobile per illud spatium: tũc oẽs partes mobilis transeunt per illud indiuisibile, ergo per indiuisibile est motus. 4

Quintum est contra tex. 15. circa quẽ est titulus quæstionis: vbi dicitur. Omne mobile tardius, & uelocius moueri. Videtur falsum. Primo de cœlo, mouetur enim velociter, ita vt nec velocius, nec tardius moueri possit, cum motus ille necessarius sit. Vlterius, virtus motiua elementorũ est determinata; ergo etiam motus, vt non possit esse velocior, aut tardior. 5

Sextum est contra tex. 18. vbi dicitur. Quod si tempus infinitum est extremis, etiam magnitudo erit. Videtur hoc non ita esse, cum tempus secundum Aristotelẽ sit infinitum a parte ante, & erit infinitum a parte post, & tamen spatium, circa qđ fit motus cœli, quod temporis est causa, finitum est, imò in magnitudine circulari finiri non prohibet motum, & tempus fieri infinita. 6

Ad hæc singula oportet respõdere. Ad primum Iandu. q. 4. dicit, quod elementa in mixto non iunguntur, nec miscentur secundum suas quantitates, sed secundum suas formas substantiales. Imaginatur enim, quod fiunt partes diuersæ diuersorum elementorum, & quantitates singularum non penetrantur, sed quæque suum occupat locum, tamen mixtio in hoc est, quod vnumquodque elementorũ inducit, & producit in alio suam formã, vt pars ignis producit in parte aquæ formam ignis stante forma aquæ, & iterum *Ad 1. Sol. Iand.*

aqua

aqua producit in igne formam aquæ. Similiter terra, & aer inducunt suas formas in aliis, & recipiunt ab aliis ipsorum formas: unde in qualibet quantitate elementi inueniuntur quatuor formæ elementorum, & hæc est mixtio.

Improb. Hæc sententia non mihi placet: putat enim elementa manere in mixto s͡m suas formas substantiales, & quod substãtia recipit magis, & minus, & quod in eadem materia multæ simul esse formæ possunt substantiales, quæ improbanda sunt, cum de mixtione aliàs disputatio fiet.

Alij dicunt fieri diuisionem vsq; ad minima tantum elementorum, & ita non se tangunt secundum totum, quia illa minima sunt extensa.

Alij aiunt esse irregularem mixtionem, ut cum aqua in uino infunditur, & nec sic se tangunt s͡m tota. Verum nos, quia elementa formaliter in mixto remanere non admittimus, facilius respondemus.

Sol. vera. Dico igitur ad argumentum, quod cum elementa ad mixtum couenient suas formas substantiales amittunt, & pariter quãtitatem, & omnium ipsorum vna fit materia, in quam forma mixti inducitur, & quantitas de nouo producta, vt enim formæ elementorum non manent, ita nec ipsorum dimensiones. Et vt noua mixti forma substantialis educitur ex potentia materiæ ita etiam noua mixti quãtitas. Hinc patet solutio, quod non est ibi contactus elementorum secundum se tota, cum ipsorum dimensiones non maneant, sed vna omnium fiat materia.

Ad 2. 1. Solut. Ad secundum respondeo, quod cum dicitur, unam esse rationem illorum trium, non oportet intelligere de unitate specifica, aut generica, sed de unitate consequentiæ, ut dicit Iandu. q. 5. ita ut ualeat, si unũ diuisibile est, & etiam aliud.

Altera solutio. Sed melius est dicere, quod sit identitas proportionalis. Nempe, quod sic se habet tempus ad suas partes, ut motus ad suas, & magnitudo ad suas: ut si unum nõ ex indiuisibilibus componitur, nec alterũ componatur.

3. Sol. Vel similiter de identitate simultatis: Nam dum unum diuidimus, etiam fit alterius diuisio, ut postea Arist. ostendit.

Ad 3. Ad tertium dico, quod Aristot. loquitur de motu, qui fit a contrario in contrariũ, qui successiuus est, non autem de eo, qui non fit a contrario in contrarium, & mutatio dicitur: hæc enim est instãtanea, & simul sunt mutatio, & mutatum esse.

Not. in motus duas esse partes. Sed adhuc restat dubium de congelatione. Dico autem quod motus duas hẽt partes. Quasdam a subiecto, quod mouetur: dum enim homo mouetur, partes ipsius pariter mouentur: & has partes simul habet, & quantum ad has totus simul est, & de his loquitur Aristoteles, cum sermonem facit de congelatione, nempe, quod cõgelatur, simul quo ad omnes suas partes congelatur. Alias habet partes a spatio, & forma, quæ acquirit, & hę successiuæ sũt, & quantum ad has totum motum esse simul est impossibile, nec congelatio tota simul sic est, sed paulatim fit, & in præsenti hoc pacto loquitur: puta, non esse simul motum, & mutatum esse: non enim totus motus simul est.

Ad 4. Ad quartum dico, quod dupliciter possumus imaginari, motum fieri localẽ super indiuisibile. Vno modo per se, idest, quod sit spatium, in quo fit motus, & sic est impossibile, cum in eo signari nõ possint terminus a quo, & terminus ad quẽ, & isto modo procedit Aristoteles, quod nullus motus supra indiuisibile fieri possit. Altero modo per accidens, quatenus est coniunctum, cum continuo, in quo fit motus per se, & sic super indiuisibile motus est, non tamen super ipsum per se, sed cum continuo sumptum.

Ad 5. 1. sol. Alexan. contra Endemi. Ad quintum non est idem responsendi modus. Auerr eodem comm. citat duas sententias. Alteram Alexan. & Eudemi dicentium, motum cœli posse esse velociorem, & tardiorem, pro voluntate Angeli mouentis. Hoc non recipit Auerro. quia cum ille motus sit necessarius, non potest procedere a voluntate libera. Alteram citat aliorum qui dicunt, motum cęli posse esse velociorem, aut tardiorem, si in alio subiecto sumatur. Nec hoc recipit Auerr. quia motus vnius non potest accipi in subiecto altero.

2. solutio Auerr. Tandem ipse dicit, quod motus dupliciter consideratur; Vno modo secundum se, altero modo, vt huius, vel illius mobilis est. Si secundum se consideretur, vt motus est, nõ est ita velox, aut tardus, quin velocior, aut tardior esse possit, & sic ab

Yy Aristo-

Aristot consideratur. Vt autem huius, vel illius est, limitatus est, vt probat argumētū & est exēplū ipsius de quātitate. Hæc enim potest secundum se considerari: & sic eius diuisio in infinitum procedit: at, vt quantitas rei naturalis est, determinata est, vt nec maior, nec minor esse possit.

Hæc sententia non mihi omnino placet, propter duo. Alterum est, quod putat accidentiam secundum se, non habere determinatū gradum, nec quo ad maximū, nec quo ad minimum: quod est valde incertum. Alterum est, quod considerare motum secundum se, non est speculatio mere physica: Physicus enim de accidēte, vt corpori naturali inest, tractat: loquitur ergo Aristoteles hic de motu corporum naturalium, vt corporum est.

Defensio quorūdā. Respondent aliqui, quod cum dicitur, quod tractat de motu secundum se, non oportet intelligere, quod consideret motum abstractum, sed quod tractet de motu corporum, non tamen horum, vel illorum, sed abstrahendo a corporibus particularibus.

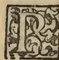
Reÿcitur defensio. Ista defensio nulla est. Nam tunc non posset esse motus in infinitum velocior, aut tardior: nō enim in vniuersali aliquid est, quod non reperiatur in aliquo singulari: at motus omnes naturales determinati sunt: est enim maxime velox motus primi cœli.

Vera sol. Ob id dico ad Aristotelem, quod sensus est, quod omne mobile tardius, & velocius mouetur, idest, in quocunque genere motus datur tardior, & velocior, non tamen quod in particulari omni motu veloci, aut tardo tardior, & velocior esse possit, & sic soluitur argumentum. Illa & Alexandri, & Eudemi solutio vera quidē est, cum vera intelligentia cœlum mouens sit Angelus, & agens liberum, quam si qui ad mentē Arist. esse dixerint, hos interpretes eius sequendo, profecto maxime inde argumentū pro libertate Dei secūdū Arist. desumi posset, quandoquidem secundū hoc intelligentia pro eius voluntate cœlū tardius, & velocius mouere posset.

Ad 6. arg. Ad sextum dici potest primo, quod loquatur de motu simplici, qualis est rectus aut circularis quantum ad primam circulationem: nam cum plures circulationes cumulantur, iam quodammodo motus ille compositus, & geminatus est. Motus autem simplex, si infinitus fuerit secundū extrema, spatium etiam erit infinitum secundū extrema: & ita potest intelligi Arist. Vel dici potest, quod circulus dici potest infinitus, cum careat actu extremis, vt dictum est in libro tertio.

Caput Tertium.

Necesse est autem, & ipsum nunc. Tex. XXIIII.

De diuis. motus, ac primo de Nunc tēporis. Postquam diuisiones magnitudinis & temporis ostendit, nunc diuisionem motus tractare aggreditur: ac primo probat, motum in tempore esse, hoc enim ad ipsius diuisionem conducit.

Quod Nunc tēporis sit indiuisibile. In hoc vero textu ꝑponit ipsum Nūc, esse indiuisibile, vt probet in ipso non esse motum, sed in tempore. Dicit ergo: Nunc, quod secundum se, terminus est, & non secundum aliud, est indiuisibile, & est in tēpore vtroque, quod terminat, puta præterito, & futuro, finis quidem præteriti, vltra quod nihil illius præteriti est; initium futuri, ante quod nihil illius futuri est, est enim vtriusque terminus.

No. Duobus modis potest aliquid terminare. Notandum autem, quod aliquid potest terminare dupliciter, sicut tangere adæquate, & inadæquate. Id tangit inadæquate, quod non secundum se totum tangit, sed secundum aliquid sui, sicut vnus digitus tangit lignum inadæquate, quia non ſm se totum, sed secundum vltimum sui. Illud autem vltimum; quod secundum se totum tangit, cum indiuisibilis superficies sit, adæquate tangit. Ita similiter de termino: Aliquis est inadæquatus, qui non ſm se totum terminat, alius adæquatus, & hic indiuisibilis est. Et hoc est, quod dicit. Nunc, quod secundum se terminat, esse indiuisibile, vt enim dictum est in libro quarto: Nunc, etiam vocatur, tempus proximum nunc præsenti; sed id non secundum se terminat, sed secundum suas partes; ob id tale non est indiuisibile.

Hoc

Hoc autem si demonstretur. Tex. XXV.

Si sit idē Nūc, terminās utrūque tēpus erit indiuisibile.

AD probandū, Nunc esse indiuisibile, docet id facere, si probetur, vnū esse, & idem Nunc, ꝙ secundum se terminat utrūq; tempus. Si.n probatur esse vnum, & idem quod secundum futurum, & præteritum terminatur, tunc indiuisibile esse constabit.

Necesse est igitur idē esse ipsum nunc. Tex. XXVI.

1. Rō idē Nunc esse utriusq. temporis præteriti et futuri.

PRobat, tale Nunc vnum, & idē esse. Argumentum est. Si non est unum Nunc, quod finis præteriti, & infinitū futuri sit, erunt duo, vnum unius, alterum alterius. Tunc, cum duo Nunc sint indiuisibilia & immediata esse non possint, non erunt absque medio, erit igitur medium tempus. Nam quod mediū est inter fines alicuius continui, est vniuocum, & rationis eiusdem cum eo, cuius fines sunt, vt inter fines lineæ mediat linea, inter fines corporis mediat corpus, ita inter fines temporis, qui sunt Nunc, mediat tempus. Tūc, si mediat tempus cum non sit præteritum, nec futurum, inter quæ est, erit Nunc, & præsens copulans utrunq; erit finis præteriti, & principium futuri.

Vlterius, Illud tēpus est diuisibile. Omne enim tempus in præteritum, & futurū diuiditur. Si igitur illud Nunc est in præterito, cum sit ipsius finis, iam aliquid futuri erit in præterito. similiter est in futuro, cum sit eius principium, ergo aliquid præteriti erit in futuro. nam in tali termino, cum diuisibilis sit, vtrunque reperitur, & secundum vtrunque terminabit: quod est impossibile. Non ergo sunt duo nunc, sed vnum, & idē, Si enim duo sunt, terminus erit diuisibilis.

Simul autem nec per se erit. Tex. XXVII.

REprobat adhuc terminū talem non esse tempus intermediū, & diuisibile. Quia non esset terminus per se, sed secundum aliquid sui, puta, secundum unam partem vnius, secundum alteram alterius. Hoc autem falsum est, ꝙ alicuius finiti non sit terminus per se, & adęquat: quod si terminus est per se, indiuisibilis est. Non enim diuiditur id, ꝙ per se terminus est. *2. Ratio.*

Adducit aliam rationem ad idem probandum, quod non sit mediū diuisibile. Nam cum diuisibilis alia sit pars præterita, alia futura, sequitur, quod nō erit idem præsens, & Nunc unquam, quia tempus multipliciter diuiditur, & in illis partibus alia nunc inueniuntur continuatiua, quę recedunt, & alia adueniunt. *3. Ratio.*

Vel melius potest sic exponi. Nūc unū & idem est in tota sua duratione, si igitur ex præterito, & futuro constat, non est idē in tota sua duratione, cum præteritum nō sit futurum. Antecedens est per se notum. Nunc.n. uocamus, ꝙ totum est, & idē durationis præsens. Non igitur duo sunt termini, sed unus.

Quare si impossibile est. Tex. XXVIII.

Cōcludit ex dictis illud nūc esse indiuisibile.

COncludit, cum ista non possunt isti Nunc competere, puta, quod sit diuisibile, ꝙ non sit per se terminus, ꝙ non sit totū simul, & idē. Re uera, unū est & idem ꝙ utriusque temporis est terminus, quod unū est, & indiuisibile erit. Aliter enim sequentur prædicta inconuenientia, erit enim diuisibile, & non secundum se terminus, & præteritum in futuro ac futurum in præterito erit. Nec erit idem nunc unquam, quæ iam reprobata sunt.

Quod igitur sit aliquid in tẽpore indiuisibile. Tex. XXIX.

Q nullus mot⁹ est ĩ Nũc indiuisibili, sed in tempore.

PRiora verba textus conclusio sunt prę cedentium, post quæ conclusionẽ intentam ponit nempe: Nullus motus est in nunc indiuisibili, sed in tempore. Probat. Si enim motus in instãti sit, nunc & motus velox, & tardus in instati fieri posset. Demus igitur spatium A B. per hoc moueatur iam mobile velocius in instanti N. si in instanti velocius transit A B. ergo tardum in eodem instanti transibit minus spatiũ, vt dictum est. sit A, C iterum hoc transit tardum in instanti, ergo velox in minori transibit idem, & sic instans, & nunc erit diuisibile: quod esse non potest.

At uero neque quiescere. Tex. XXX.

Q quies sit ĩn in tempore nõ in nũc indiuisibili.

1. Ratio.

ALteram cõstituit conclusionẽ. Quies etiam in tempore fit, non autem in instanti. Hanc tripliciter probat. Primo: id quiescit, ꝙ nõ mouetur quando moueri poterat, & modo, & loco, quo poterat & aptum erat, vt diximus superi⁹ sed in instanti nõ est quicquam aptum moueri vt probatum fuit: ergo nec quiescere.

Amplius si idem nunc. Tex. XXXI.

2. Ratio.

SEcundo probat idem, & supponit duo. Vnum est, quod idem sit nũc cõtinuatiuum temporis vtriusque, & pręteriti & futuri, vt iam probatum est. Alterũ, ꝙ dati alicuius temporis aliquid in tota medietate præterita moueatur, & in tota altera quiescat. Ex his sequitur quod motus, & quies sunt simul. Patet: Motus est in tota medietate prima, ergo etiam in nũc cõtinuatione illi⁹ medietatis, est enim terminus intrinsecus ipsius. Vlterius. Quies est in tota altera medietate, ergo erat in illo nunc, cum sit futuri etiã terminus intrinsecus, ergo in vno nunc simul aliquid quiescit, & mouetur: si quies in instãti esset, in instanti esset & motus, esset autem motus in nunc, si quies esset in nunc vtriusque enim ratio est eadem.

Dub. contra ratio nẽ Arist.

Contra hanc rationem Arist. dubitatur Nam non videtur valere, quod quies, & motus simul essent in vno nunc, sed quod illud vnum nũc esset finis extrinsecus tum motus, vt dicatur, in tali nunc non est motus, sed immediate ante hoc fuit, sic enim definitur motus. Similiter esse vltimum non esse quietis, puta, nunc non est quies sed immediate post hoc erit.

Solut.

Ad hoc respondetur quod si motus in instanti posset esse, tunc, re vera, non per vltimum non esse inciperet, sed per primũ esse: simul & quies. Vnde cum illud instans præteriti sit ipsius preteriti, in quo toto motus est, qui in instanti fieri posse supponitur, esset vtique in illo instanti: similiter & quies, & sic simul essent.

Dub. 2. contra rõnem Arist.

Sed profecto adhuc non satisfacit hoc Nam quamuis in instanti fieret motus, & quies, adhuc simul esse nõ probatur, quia cum in cõtinuo tẽpore sit immediata mutatio vnius ad alterum, licet sit instantanea, non potest unicum instans esse vtriusque intrinsecum.

Et declaro, & confirmo hoc euidẽter. Demus, quod generatio, & corruptio sub stantię sint in instanti: (quod verum est.) demus modo, quod in media prima hora materia sit sub forma ignis, & in tota alia media sub forma aquæ, per corruptionẽ vnius & alterius generationem. Tunc argumẽtor, istæ mutationes in instãti sunt, sed in tota media prima ignis est, ergo etiam in vltima nunc, in tota iterum media altera aqua est, ergo & in illo nunc, ergo simul aqua, & ignis.

Clarum est, quod Aristoteles nõ admitter casum, sed dicet, postquam datum est, quod in tota media hora sit aliqua forma non oportet dare, quod in tota altera continua sit altera: nam instans illud est intrisecũ vnius, extrinsecum alterius, est enim primum non esse ignis, primũ esse aquæ. Ita dicam de motu, & quiete, quamuis admittantur esse in instanti, non ob id erunt simul, imò esse primum non esse motus, & primum esse quietis, nec sua petitio est admittenda, ob id existimo, argumentum hoc esse probabile, non autem demonstratiuum.

Amplius

Amplius autem quiescere quidem.

3. Ratio. Tertio probat idem ex definitione quiescentis. Id enim quiescit; quod ita se habet, sicut prius, quod.n. mouetur, in continua est variatione. At quod quiescit, inuariationem habet, vt sic modo se habeat, ut prius: at in nunc non est assignate prius, cum sit indiuisibile, ergo non est quies in solo nûc, quod ergo mouetur, & quod quiescit, in tempore mouetur, & in tempore quiescit.

Quod autem mutatur omne. Tex. XXXII.

1. Ratio. Omne mobile necessario est diuisibile. Diuisionem motus indagaturus, primo mobile diuisibile esse, ꝓbat hac ratione. Omne, ꝙ mutatur, partem habet sub termino a quo, partem sub termino ad quem: ergo omne quod mutatur, est diuisibile, Antecedens ꝓbat. Quia cum mobile est totum in termino a quo, uel totum in termino ad quem quiescit & non mouetur. cum igitur mouetur, partim est in vno, partim in alio: dicere enim quod in neutro est, est impossibile.

Dub. Aristot. At quis dubitaret, cum aliquid Romæ mouetur Neapolim, non est partim Romæ, partim Neapoli.

Solutio. Respondet se nô loqui de ultimis terminis, sed de proximis motus illius, puta de his, in quibus fit primum mutatio: ut cum proxime mouetur in A, ex B, partim est in A, partim in B, sicut quod mouetur ex albo, pro proximo termino habet mediû, puta fuscum: non tamen opus est, quod sit simul in terminis primis, & remotis, sed in proximis opus est.

Circa intelligentiam Tex. 32. Arist. An omne mutabile sit diuisibile. Et an mutatio esse possit in non tẽpore. Quæst. IIII.

Sensus q. Non hic quærimus, an indiuisibile moueri possit: hoc.n. postea examinandum est inferius, vbi Aristoteles id tradit, sed difficultas solum est intelligendo sensum Arist. in hoc tex 32. ubi docet, omne mutabile esse diuisibile, in quo laborant interpretes adeo ut dicat Auer. hanc esse eius quæstionem quasi insolubilem contra Aristotelem.

Rō difficultatis cõtra Arist. Difficultas autem in hoc cõsistit, ut notat Auer. Aristoteles enim facit hoc argumentum. Omneq; quod partim est in termino a quo, partim in termino ad quem, est diuisibile. Omne mutabile partim est in termino a quo, partim in termino ad quem, ergo omne mutabile est diuisibile. Peto, An in conclusione loquatur de omni mutabili secundum generationem, & de mutabili in tempore, & in non tempore, uel non. Si non de omni loquatur, tũc est demonstratio particularis, nam prædicatum diuisibile conuenit omnibus mutabilibus, nam quæ in non tempore mutantur, etiam diuisibilia sunt, ut patet de aere, qui in non tempore illuminatur. Similiter materia, in qua generatio fit, diuisibilis est

1. Sentẽ. Alex. Si autem de mutabili omni sermo fiat, tũc incidimus in aliud peius, minor enim est falsa, nam quod in instanti mutatur, nô est partim sub termino a quo, partim sub termino ad quem.

Reijcitur opi. Ale. Circa hanc difficultatem, Auerroes, in huius loci digressione citat tres sentẽtias & eas impugnat, tandem suam ponitque etiam mihi non probatur, ut postea ostẽdam. Prima est Alexan. qui nullam existimat esse motationem in non tẽpore, sed omnes esse in tempore, aliquas tamen in tempore ita breui, ut lateat, ob id apud ipsum clarum est, Aristotelem loqui de omni mutabili. Hanc reiicit Auer. dupliciter. Primo, quia est contra Aristotelem, quem magnum, & famosum magistrum uocat. Aristoteles enim 1. Physic tex. 23. contra

Par-

Parmen. dicit, mutationes aliquas esse in instanti. Secundo: quia est contra rationem, illuminatio enim generatio, corruptio, & aliæ sunt mutationes, quæ fiunt in instanti.

1. Sentēt. Themist. Altera sententia est Themist. admittit enim Themist. esse mutationes aliquas in nō tempore, similiter admittit, omne mutabile, siue in tempore, siue in nō tempore esse diuisibile, tamē dicit, quod Aristotelis demonstratio procedit de mutabili in tempore, eo quod mutabile in nō tempore per se notum est, esse diuisibile, nam ex definitione id notum fit. Id enim est in non tempore mutabile, quod totum & ipsius partes simul motæ sunt, vnde patet ipsum habere partes.

Reijcitur sens. Themist. Auerroes reiicit istam sententiam dupliciter. Primo, quia nō est per se notū mutabile in non tempore habere partes, & esse diuisibile, imò magis videtur ipsum esse indiuisibile, nam ut se habet mutabile in tempore ad mutationem in tēpore, ita se habet mutabile in non tempore ad mutationem in nō tempore, sed mutatio in tempore colligit ipsum mutabile esse diuisibile, ergo mutatio in nō tēpore, quæ indiuisibilis est, videbitur magis colligere, ipsum mutabile esse indiuisibile, non ergo per se notum est, indiuisibile esse.

Secundo, quia tunc Aristo. demōstratio nulla esset. daret enim non causam pro causa, puta habere partem in termino a quo, & partem in termino ad quem, & ob id diuisibile esse, constaret autem nō esse id causam, nam mutabile in nō tempore diuisibile est, & non habet partem in terminis a quo, & ad quem.

3. Sentēt. Auēpace. Nota duplex mobilis diuisio. Tertia sentētia est Auempace, iste enim duplicem distinguit mobilis diuisionem. Vnam, secundum quam diuisibile est secundum suam quātitatem, quam uocat diuisionem secundum ultima; Alteram, secūdum quam diuiditur in formas cōtrarias, quas ex motu habet, quod enim mouetur participat de termino a quo, & de termino ad quem, dum mouetur.

Existimat autē Arist. nō loqui de priori diuisione, quia postea probat non esse mobile indiuisibile, sed de posteriori, & hoc in tribus speciebus motus, quæ ex cōtrario in cōtrarium fiūt. Tunc sensus est: Omne mobile, dum mouetur participat terminum a quo, & ad quē: ob id diuisibile est in formas, vt quod dealbatur partē habet albedinis, partem nigredinis, & sic in aliis, siue ipsum mobile sit in se diuisibile, siue indiuisibile: de hoc enim modò nō est sermo.

Hanc sententiam dicit Auer. esse meliorem aliis, eo quod nullum inconueniēs ex prædictis in ea sequitur, atque fatetur se multo tempore in ipsa fuisse. Sed modo reiicit, eo quo diuisio secundum formas accidentalis est subiecto: de prædicato autem accidentali non fit demonstratio. Obijcit Auer. cōtra Auēpac.

Sed ista ratio Auerrois est debilissima, nā diuisio secundum formas accidit quanto, vt quantum est: at vt mobile est, non ipsi accidit, sed valde de per se est, & necessaria. Soluitur Auerro. Obiect.

Potior ratio est S. Th. quia talis expositio non conuenit literæ Aristotelis, ubi dicitur, quod mutatur, habere partē in uno termino, partem in altero, ubi de diuisione quantitatiua mobilis sermo est. Altera Obiect. D. Tho.

Tādem Auerroes suam ponit sententiam quartam, quā latuisse omnes expositores dicit. Notat tamen primo aliqua. Primum est, quod mutatio est duplex, Altera per se, altera non per se. Mutatio per se est, quæ ex quiete tendit in quietem, ut cum aliquid ex albo mutatur in nigrum, ex quiete enim albi tendit i quietē nigri. Similiter reliqui motus, qui ex contrario in contrarium tendunt. Mutatio vero nō per se est, quæ ex motu tendit in quietē: & hæc nimirum est, quæ non est sola nisi coniuncta motui alicui tanquam ipsius terminus, ut generatio substantiæ, quæ sequitur alterationem, illuminatio, quæ sequitur motum localem illuminantis, & huiusmodi aliæ, quæ mutationes tantum, non motus dicuntur. ac ob id appellantur mutationes non per se, quasi non sint, nisi aliis iunctæ. 4. Sentē. Auerr. No. 1. duplicē esse mutationem, p se, & per accidens.

Notat secundo, quod mutatio non per se, duplex est. Altera, quæ habet alterum speciei terminū a mutatione per se, vt generatio, quæ alterationi iūgitur, sub illa in substantiam, hæc in qualitatem terminatur. Similiter illuminatio, quæ est cum motu locali. Altera est, quæ terminum habet eundum, vt cum motu ex nigro in album, est mutatio ex non albo in album. No. mutatio nō per se a motu ad quietē duplex.

Notat

No. 3. mutationes non per se in instāti. Notat tertio, quod mutationes non per se sunt in instanti, quia sunt in termino præcedentis motus, qui terminus est instans, reliquæ in tempore sunt.

Sensus Arist. secundum Auerr. His suppositis, dicit, quod conclusio Aristotelis est vera in vniuersum, sed differenter. Nam de mutatione non per se est vera, sed per accidens, quod est dicere; ꝙ mutatur nō per se, est diuisibile, non propter id, sed quia illud tale mutatur simul mutatione per se, a qua diuisibititas prouenit. De mutatione vero per se, est vera per se, quod enim mutatione per se mutabile est, diuisibile est, & quia quod est per accidens, omittitur in demonstratione, ob id Arist. demonstratio in mutabilibus per se fit, per ipsa enim veritatem habet etiā in mutabilibus non per se.

Reijcitur sent. Auerr. Ista sententia non mihi placet. Nā, vel loquitur de diuisione secundū formam. Et hoc non, esset enim incidere in sententiam Auempa. impugnatā ab ipso in hoc, vel loquitur de diuisibilitate secūdum vltima, vel quantitatem subiecti, & tunc minor non est propositio per se, sed per accidens. Nā alterabile, vt alterabile nō hēt vnam partem in termino a quo, & alterā in termino ad quem, cum in vna sola parte possit alteratio perfecta fieri, nec quod alteratur, opus est, vt sit quantum.

Defensio Auerr. a quibusdam. Quod si dicas cum quibusdam, quod id quod alteratur, non habet patem in vno, partem in altero termino, vt alteratur, nisi quia quod alterabile est, mobile localiter est, & ꝙ localiter mouet, id hēt.

Reijcitur resp. Hæc responsio nihil valet, nam etiam si id admittatur, iam alterabile non per se habet partem in vno, partem in altero termino, & ita non est minor de per se, sicut nec conclusio de mutabili mutatione nō per se, sicut ergo exclusit ipse Auerroes mutationem non per se, ita debuit eadem causa excludere alterationem, imo & augmentationem, quamuis sint mutationes per se. Hoc argumentum validissimum puto contra Auerroem, adeo vt discipuli ipsius fateantur, non constare sensum Auerrois in hoc. Relinquatur igitur hæc expositio, & recipiamus illa tria notabilia, vt vera.

5. Senten. D. Tho. Quinta sentētia est S. Tho. in præsenti. vult. S. Th. quod hic fiat sermo de diuisione quantitatiua mobilis, dicit tamē, quod verū habet ista demonstratio in omni mutabili, etiam secundum generationem.

Quod mutatur enim, est parti in in termino a quo, partim in termino ad quem, & de motu locali notum est, at de generatione substantiali, & alteratione indiget declaratione. Dicit ergo Doctor sanctus. Quod mutatur in generatione substantiæ est partim sub termino a quo, puta sub priuatione, partim sub termino ad quem, nō quidem forma, sed sub aliquo formæ, puta sub ipsius dispositione, nam cum forma est, priuatio non est. *1. Ratio.*

De alteratione vero dicit, ꝙ id, quod alteratur, quamuis totum alteretur, tamen vna pars alterata alteram alterat, vt vna medietas aliam, & vna extrinseca aliam intrinsecam, quia non omnes partes æqualiter ab agente ad moto primum alterantur, & sic alterabile diuisibile est.

Dub. contra sentē. D. Tho. Ista sententia est S. Th. quæ licet sit melior cæteris, tamen mihi non plene satisfacit, primo, quia cum ipse fateatur hic agi de diuisione secūdum partes mobilis, quo modo verum habet, quod dicit de generatione, iam enim recurrit ad partes secundum formas cum Auempace.

Præterea, quod dicit de alteratione, nō habet efficaciam, quia per accidens est, ꝙ pars alterata alteram alterat: illa enim saltem partis alteratio est vera alteratio, & tamen non fit secundum diuersas partes, quarum vna sit in termino a quo, altera in termino ad quem. 2

Iand. q. 3. arguit etiam cōtra S. Tho. & probat, quod nec secundum formarum diuisionem locum habeat hoc in generatione, quia cum materia est sub priuatione, & sub dispositione formæ, profecto non est sub parte formæ, dispositio enim alterius est generis. 3

Præterea, quia sunt formę, ad quas nullus est dispositionis motus præcedens, vt patet in lumine, non enim disponitur aer ad ipsum recipiendum.

Sentent. auth. Ob hæc igitur in tāta varietate opinionum mihi videtur, Aristot. rationem esse de mobili localiter, de quo hactenus locutus est, quia talis motus communis est omnibus naturalibus, reliqui enim particulares sunt, atque in alios libros dimittuntur, & tunc procedit de diuisione quantitatiua mobilis de hoc enim videntur

loqui

loqui verba textus: aliter enim expositio Auempa erat optima: quod si Aristoteles loquitur, & concludit vniuersaliter de omni mutabili, id est, quia in omni mutabili, veritatem habet, sed non per se, sed quatenus quæ alterantur, & augentur, motum localem præsupponunt, ad quem est necessaria mobilis diuisio.

Obiect. Nec te moueat exemplum Aristotelis de fusco, in quo videtur confirmari sententiæ Auempa.

Solut. Nam exemplum solum est ad explicandum, quod sit primum, & proximum, ad quod peruenitur in motu: tale enim in quocunque motu reperitur.

Ad arg. Auer. Nec argumentum Auerro. in principio quicquam valet. Nam quamuis diuisibile alijs insit mobilibus, id tamen est mediate, & per mobile localiter: & iuxta hoc dici potest procedere per causam rationem Arist. nam causa, q mobile localiter diuisibile sit, vt mobile est, ea est, quia partem in vno, partem in alio termino habet: de necessitate tamen, & veritate huius postea latius dicetur, cum examinauerimus, an indiuisibile moueri possit.

Caput Quartum.

Motus autem est diuisibilis. Tex. XXXIII.

Motus dupliciter est diuisibilis ad diuis. subiecti, & ad diuisionem temporis.

Diuisionem motus tractat, ipsumque dupliciter diuisibile esse dicit: Vno modo, ad diuisionem motuum partium subiecti: Altero modo, ad diuisionem temporis. Diuiditur ergo motus alicuius totius, in motus partium illius totius mobilis. Hoc autem probat ex eo, quod motus totius magnitudinis mobilis non est alius quam motus constans ex partium motibus, sic enim diuidetur in tales partes: at quod motus totius constet ex motibus partium, tripliciter probat.

No. scopū Aristot. Nota vero, quod hæc argumenta non probant primo motum esse diuisibilem, quod aliqui expositores putarunt, sed qđ motus totius mobilis sit coniunctus ex motibus partium, hinc enim est manifestum, diuisibilem ipsum esse in motus partium, quia, vnumquodque resoluitur in ea, ex quibus componitur.

1. Rō Aristot. qđ motus diuiditur ad diuis. subiecti mobilis. Argumentum igitur primum est. Sumamus totum, quod mouetur A, C. quod si mouetur, ipsius duæ medietates mouebuntur duabus partibus motus, quarum vna non est alia, tunc si partes mobilis mouentur partibus motus distinctis, ergo totum mobile toto integro motu ex vtraque parte constante.

Vis arg. Vis argumenti est. Ita se habent partes motus ad totum, vt partes mobilis ad ipsum mobile: sed partes mobilis sunt totũ simul iunctæ, ergo & partes motus simul totus motus. Vlterius. Sicut partes mobilis ad partes motus, & totum mobile ad totum motum: est igitur motus totus totius mobilis cõpositus ex partibus motus partiũ mobilis, & ita est diuisibilis in tales partes.

No. literæ expos. Consideranda litera. Nã per A, C, notat totum mobile: per A, B, vnam ipsius medietatem; per C, B, alteram. Item per D, F, notat motum compositum ex motibus partium: per D, E, motum prioris medietatis mobilis, per E, F, motum alterius medietatis eiusdem mobilis.

Amplius autem si omnis quidem Tex. XXXIIII.

2. Ratio Aristo. Secundo, idem probat deducendo ad inconueniens. Si motus ille cõpositus ex partibus, non est totius magnitudinis mobilis, tunc vel erit partiũ, vel alterius mobilis. Nõ partiũ, quia singulæ partes singulis partibus illius mouentur, non toto ipso. (Vide autem quod loquitur de partibus per se, & non simul sumptis, hæ enim sunt totum.) Nec talis motus potest esse alterius mobilis, quia si totius ille motus esset alterius mobilis, partes etiam essent partium alterius mobilis, cuius. n. totus est motus, & partes motus sunt, sed partes illius motus non sunt alterius, cum sint ipsius A C, nec pluriũ mobilium est vnus motus, ergo nec totus motus erit alterius mobilis. Ergo oportet dicere, q motus coniũctus ex motibus partiũ magnitudinis

tudinis mobilis alicuius, sit ipsiusmet totius mobilis: & ita motus totius diuiditur, in motus partium illius totius mobilis.

Amplius autem si est quidem totius. Tex. XXXV.

3. ratio Aristot. TErtium ponit argumentum, quo probat idem, puta, motum coniunctũ ex motibus partium mobilis esse totius ipsius mobilis: ante probauit esse ipsius mobilis, quia non poterat esse alterius mobilis, mõ probat esse ẽt ipsius totius, quia alius motus, pter illũ nõ põt esse illius mobilis. Est igitur argumẽtũ. Si motus compositus ex partibus, puta, D, F, non est illius totius mobilis, erit aliquis alius, detur ille, & sit, H, I. tunc ab isto oportet abscindere duas partes æquales illis duobus motibus, quæ erunt partium mobilis. Nisi enim auferentur, tunc partes mobilis haberent duos motus singulæ, vnum positum iam, alterũ ab illo, qui modo datur.

Ablatis igitur partibus a motu H, I. pe to, vel superest aliquid ex illo motu, vel prorsus est æqualis partibus ablatis, vel minor. Si sit æqualis partibus ablatis, erit æqualis etiam motui illi cõposito, de quo est argumentum. Quod si illi æqualis est, profecto ille erit motus totius mobilis, quia duo æquales motus vnius speciei nõ sunt in uno. Si vero excedit, iste excessus nullius erit, nam non totius mobilis, cum sit minor: non partium, quia habẽt iã suũ motum non alterius subiecti, quia non esset motus continuus. Quod si minor sit, quam partes simul sumptæ, tunc excessus partium nullius erit: est ergo motus æqualis partibus ablatis.

Vis arg. Arist. Aduerte itaque vim argumenti totam hanc esse. Si motus compositus ex motibus partium non esset motus totius, sed alius motus, ex eo esset, quod non esset æqualis ipsi toti: Sed quicunque alius motus ponatur, erit necessario æqualis illi motui composito, non maior, nec minor. si debet esse totius mobilis, ergo præter motum compositum ex partibus nõ oportet ponere motum alium totius mobilis. Vnde concludit, hanc diuisionem motus esse, & necessarium esse, ipsam fore quoties subiectum mobile est.

Alia autem est secundum tempus Tex. XXXVI.

ALteram constituit diuisionem motus, qui in successione consistit, & hanc habet secundum temporis diuisionem, & probat. Quia totus motus in toto tempore est, minor motus in tempore minore: igitur motus ad diuisionem temporis diuiditur, ipsius enim partibus commensuratur, & correspondet, vt patet. *De diuis. motus secundum tẽpus ad temporis diuis.*

Quoniam autem omne, quod mouetur. Tex. XXXVII.

DIuisionem motus, mobilis, & temporis etiã in alijs, quæ in motu sunt, reperiri docet. Et constituit quinque, puta, Motus, tempus, Moueri, idest motus in concreto, Mobile, In quo fit motus, idest terminus ad quem. Hæc, inquit, omnia proportionaliter diuidi eodem modo docet in hoc, quod diuisio vnius correspondeat diuisioni alterius. *De diuis. motus mobilis, & temporis, & termini ad quẽ eandem, esse omnium istorum in diuisione ꝓportionẽ, licet non eadem sit in omnibus ratio.*

Quamuis diuisionis rõ non omnibus sit eadem. Nam quantitates, ad quas est augmentatio, per se diuisibiles sunt: qualitates vero, ad quas alteratio est, per accidens diuiduntur ad quantitatis diuisionẽ.

Incipit autem ostẽdere, quod tempus, & motus se in diuisione cõsequantur. Primum de motu, quod sequatur tẽpus sic. Totus motus est in toto tempore, in parte temporis pars motus, in dimidia dimidia, in tertia alia tertia, & sic cõsequenter: ergo ad temporis diuisionem motus diuiditur, èconuerso etiam totum tempus est mensura totius motus, pars vero temporis partis motus, ergo tempus pariter diuiditur ad diuisionem motus. *Motus et temporis diuisiones se consequuntur.*

Eodem autem modo, & ipsum moueri. Tex. XXXVIII.

OStẽdit modo ꝙ moueri ẽt diuiditur motus diuisione sic. Moueri totũ est secundũ totum motũ, moueri minus secundum minorem motum, maius secundum maiorem. Tunc multum *Moueri diuiditur diuis. motus.*

est res mota, cum motus magnus est: tunc parum, cũ paruus est, ergo moueri diuiditur ad motus diuisionem. Est autem eadẽ argumentandi forma cum superiori.

Est autem & cum quis designauerit ipsum.

1. Exposi. Sanctus Th. exponit, modo Arist. è cõuerso ostendere motus ad diuisionẽ moueri diuidi.

2. Exposi. quod partes moueri ipsi᷒ respondeant partibus motus. Forsan tamen conformius literæ dicemus; q͂ reijciat id, quod dici poterat, nempe, partes ipsius moueri correspõdere partibus motus, sed non totum moueri toti motui. Quod est dicere, Totum moueri non est compositum ex moueri partium, quod ante de motu dicebatur.

1. Ratio. Hoc asit reijcit multipliciter. Primo, Signetur pars vtraq; ipsius moueri DC, CE. tunc partes singulis motibus correspondent, ergo & totum toti motui composito. Nam si aliud moueri esset, tunc duo moueri ab uno motu essent. Vt enim probatum est iam, in mobili toto non est nisi vnus motus ex partibus constans; ergo & vnum moueri.

2. Ratio. Probat secundo (vt puto.) Motus totius est ex motibus partium, vt dictum est, ergo & ipsum moueri ex moueri partium, ita moueri totum respondet toti motui, sicut partes moueri partibus motus.

3. Ratio. Item tertio. Quia sicut ex vtroq; motu vnus est compositus motus continuus, & æqualis toti mobili; ita ex vtroq, moueri fit vnicum, & cõtinuum moueri, est igitur mutua correspondentia vtriusque.

Similiter autem demonstrabitur. Tex. XXXIX.

Termin᷒ ad quem diuiditur sicut motum. Qvod dictum est de motu, moueri, & tẽpore, quantum ad diuisionẽ, idẽ docet esse de termino ad quẽ, vt de longitudine in augmento, & de alijs aliorum motuum terminis, qui pariter sunt diuisibiles, quamuis quędam horum sint per accidens diuisibilia, puta penes ipsum mobile.

Item docet, hæc omnia non solum se consequi quantum ad diuisionem, sed etiã quantum ad finitum, vel infinitum, quod superius de spatio dictum est. Attende autem, quod hic spatium cũ termino ad quẽ coniungitur. Spatium enim est latitudo termini ad quem in locali motu.

Ex diuisibilitate mobilis omnium aliorum diuisibilitas procedit. Vtrunque tamen, puta, diuisibile, & finitum, vel infinitum in his maxime ab ipso mobili procedit, eo enim quod quantum est, secundum diuersas sui partes in vno loco succedit, facit in motu, & tempore diuisibilitatem, & quatenus termini in ipso sunt, diuisibiles redduntur.

Vnde vide, quomodo radix diuisibilitatis in illis omnibus, primo a mobili quanto ortum habet, eo modo, qui dictus est. sic enim sunt partes mobilis sumendæ, puta, vt vni loco succedunt, nam sic diuidũt tempus, & motum effectiue, vt dicit Ægydius, & non solum diuisibilitas prouenit alijs a mobili, sed & finitum, & infinitum, de quibus modò dicetur. Sunt enim hæc coniũcta. at mobili ista statim, & per se insunt. est enim ipsum aliorum primum.

Caput Quintum.

Quoniam autem omne quod mutatur. Tex. XL.

De ordine partiũ motus & primum de ipsius principio & fine. Ordinem partium motus tractare aggreditur, ac de ipsius pricipio ac fine differit pri᷒. Constituit tamen duo fundamenta necessaria ad hęc, quorum alterum est in hoc textu. Nempe, quod mutatum est, cum primum mutatũ est, est in eo, in quo primum mutatũ. Explicat hoc. Mouetur a nigro in album mobile aliquod, cum primum est iam mutatum, est sub albo dico, cum primum mutatum est, quia potest inde mutari ab illo albo, at tunc, cum primũ mutatio est facta, vtique sub illo albo est.

Probat Arist. quod mutatur, relinquit terminum a quo, & mutari est relinquere, aut saltem non est mutari, nisi sit relinquere terminum a quo. ergo mutatum esse erit reliquisse terminum a quo, vtriusque enim eadem ratio, nempe inter mutari, & relinquere, & mutatum esse primum, & reliquisse. Cum igitur, quod mutatum est reliquerit terminum a quo, erit tunc sub termino ad quem. recessus enim vnus, accessus est alterius.

Quoniam

Quoniam ergo una mutationũ.
Tex. XLI.

2. inductio, ac primo in generatione et corruptione

Quod,id quod mutatum est, postq̃ reliquit terminũ a quo fit mutatũ sub termino ad quem,ostẽdit per ipsas mutationes: & primo per generationem,& corruptionem. nihil enim clarius hoc est,ob id, quia earum termini sunt cõtradictorii, puta,esse,non esse,quæ non habẽt medium. propterea recessus ab vno erit accessus ad alterum.

Dicit ergo,quod mutatum est,ex eo q̃ non est,in id,quod est,puta per generationem, reliquit id,quod nõ est,erit ergo sub eo,quod est. E contra in corruptione,mutata est res ex eo,q̃ est.igitur erit sub eo, quod non est,non enim est medium.Qđ ergo mutatũ est, cum primum mutatum est,est sub termino ad quem in his mutationibus,quæ ẽm contradictionem fiunt, q̃ si sic in his hoc est,erit etiam in aliis.

Amplius & per se vnamquamq;.
Tex. XLII.

3. in aliis mutationib. idem ostendit.

Non cõtentus probare id in mutatione ẽm substantiam,ac per eam in aliis,etiam uult in aliis mutationibus hoc idem ostendere. & facit argumentũ. Quod mutatum est,cum mutatum est,nõ est sub termino a quo,quia reliquit ipsum. ergo erit alicubi,idest altero loco,si motus fuerit localis. vel in alio termino,si alius fuerit motus.vt alteratio vel augmẽtatio: tũc vel est in hoc,in quo mutatum est, uel in alio:in alio esse non potest, erit ergo in eo quo est mutatum.

Probat, quod non in alio. & describit hoc literis. Sit aliquod mobile,quod est mutatũ in B,ex alio termino motu continuo:si cũ primum mutatũ est in A,nõ est in ipso,erit ergo in aliquo termino ante, puta,C. Cum aũt ista duo non sint contigua,& immediata,quia motus usque ad B cõtinuus est:nec potest signari aliquid ipsi immediatũ,quia detur medium: Tũc profecto ex C,mouebitur in B.& ita mouetur & mutatur res ad id,in quo iam est mutata,tunc cum est mutata:quod est impossibile. Nam cum ego iam sum mutatus in hunc locum,eo met tẽpore impossibile est me moueri ad eundum locum: unde concludit intentum,& esse in B.

Manifestum igitur est.
Tex. XLIII.

Concludit,quod cũ id,quod mutatũ est,cum primũ mutatũ est,sit in termino ad quẽ sequitur, quod factũ est,cum primum factũ est esse,& quod corruptum est, cum primum corruptũ est, nõ esse.Dico,cũ primũ,nã q̃ factũ est, põt postea nõ esse, sed nõ cũ primum factum est. Et quod in generatione dicitur,etiã in omni alia mutatione uerũ est,licet notius id sit in generatione,& corruptione propter rationẽ dictã. Ex his concludit fundamentũ,quod mutatum est, cum primum mutatũ est,esse sub eo in quo mutatũ est. *Conclusio 1. fund.*

In quo autem primo mutatũ est.
Tex. XLIIII.

Alterum fundamẽtum est,Id,in quo primo mutatũ est,quod est mutatum,indiuisibile est. Explicat autẽ, quid uocet mutari in aliquo primo Nẽpe mutari in aliquo ratione sui,nõ aũt rõne alicuius partis eius:unde lectio est in hoc die,sed non primo,quia in diei parte est. Dicit ergo,quod id, in quo est primũ mutatum esse,idest primum esse motus facti, est indiuisibile. Exponit Themist.& bene de tempore, quod primum mutatum esse est in indiuisibili tẽpore. V.g. mouetur a nigro in album aliquid in tempore, quoties est sub albo, finitus est motus:Dicit quod illud primum,in quo sub albo est,est indiuisibile temporis,& instans. *2. fund. Arist. 1. mutatũ esse est in indiuisibili tẽporis.*

Et probat. Nã si esset diuisibile tempus detur illud,& sic AC.diuidatur p B.& erũt *1. Ratio.*

duæ partes, A B,& B C.Tũc peto. An res est mutata in altera parte harum,nel utra

 que

est res mota,cum motus magnus est:tunc parum,cũ paruus est, ergo moueri diuidi tur ad motus diuisionem. Est autem eadé argumentandi forma cum superiori.

Est autem & cum quis designa-uerit ipsum.

1. Exposi. Sanctus Th. exponit, modo Arist. è cõuerso ostendere motus ad diuisioné moueri diuidi.

2. Exposi. quod partes moueri ipsi respondeant partibus motus. Forsan tamen conformius literæ dicemus; q̃ reijciat id,quod dici poterat, nempe, partes ipsius moueri correspõdere partibus motus, sed non totum moueri toti motui. Quod est dicere, Totum moueri non est compositum ex moueri partium, quod ante de motu dicebatur.

1. Ratio. Hoc aũt reijcit multipliciter. Primo, Signetur pars vtraq; ipsius moueri DC,CE. tunc partes singulis motibus correspondent, ergo & totum toti motui composito. Nam si aliud moueri esset, tunc duo moueri ab uno motu essent. Vt enim probatum est iam, in mobili toto non est nisi vnus motus ex partibus constans; ergo & vnum moueri.

2. Ratio. Probat secundo(vt puto.)Motus totius est ex motibus partium, vt dictum est, ergo & ipsum moueri ex moueri partium, ita moueri totum respondet toti motui, sicut partes moueri partibus motus.

3. Ratio. Item tertio. Quia sicut ex vtroq; motu vnus est compositus motus continuus, & æqualis toti mobili; ita ex vtroq, moueri fit vnicum, & cõtinuum moueri, est igitur mutua correspondentia vtriusque.

Similiter autem demonstrabitur. Tex. XXXIX.

Termin⁹ ad quem diuiditur sicut motum. Quod dictum est de motu, moueri, & tẽpore, quantum ad diuisioné, idé docet esse de termino ad qué, vt de longitudine in augmento, & de alijs aliorum motuum terminis, qui pariter sunt diuisibiles, quamuis quędam horum sint per accidens diuisibilia, puta penes ipsum mobile.

Item docet, hæc omnia non solum se consequi quantum ad diuisionem, sed etiã quantum ad finitum, vel infinitum, quod superius de spatio dictum est. Attende autem, quod hic spatium cũ termino ad qué coniungitur. Spatium enim est latitudo termini ad quem in locali motu.

Ex diuisibilitate mobilis omnium aliorum diuisibilitas procedit. Vtrunque tamen, puta, diuisibile, & finitum, vel infinitum in his maxime ab ipso mobili procedit, eo enim quod quantum est, secundum diuersas sui partes in vno loco succedit, facit in motu, & tempore diuisibilitatem, & quatenus termini in ipso sunt, diuisibiles redduntur.

Vnde vide, quomodo radix diuisibilitatis in illis omnibus, primo a mobili quanto ortum habet, eo modo, qui dictus est. Sic enim sunt partes mobilis sumendæ, puta, vt vni loco succedunt, nam sic diuidũt tempus, & motum effectiue, vt dicit Ægydius, & non solum diuisibilitas prouenit alijs a mobili, sed & finitum, & infinitum, de quibus modò dicetur. Sunt enim hæc coniũcta. at mobili ista statim, & per se insunt. est enim ipsum aliorum primum.

Caput Quintum.

Quoniam autem omne quod mutatur. Tex. XL.

De ordine partiũ motus & primum de ipsius principio & fine. Ordinem partium motus tractare aggreditur, ac de ipsius pricipio ac fine differit pri⁹. Constituit tamen duo fundamenta necessaria ad hęc, quorum alterum est in hoc textu. Nempe, quod mutatum est, cum primum mutatũ est, est in eo, in quo primum mutatũ. Explicat hoc. Mouetur a nigro in album mobile aliquod, cum primum est iam mutatum, est sub albo dico, cum primum mutatum est, quia potest inde mutari ab illo albo, at tunc, cum primũ mutatio est facta, vtique sub illo albo est.

Probat Arist. quod mutatur, relinquit terminum a quo, & mutari est relinquere, aut saltem non est mutari, nisi sit relinquere terminum a quo. ergo mutatum esse erit reliquisse terminum a quo, vtriusque enim eadem ratio, nempe inter mutari, & relinquere, & mutatum esse primum, & reliquisse. Cum igitur, quod mutatum est reliquerit terminum a quo, erit tunc sub termino ad quem. recessus enim vnius, accessus est alterius.

Quoniam

Quoniam ergo una mutationũ. Tex. XLI.

2. inductio, ac primo in generatione et corruptione

Quod, id quod mutatum est, postq̃ reliquit terminũ a quo fit mutatũ sub termino ad quem, ostẽdit per ipsas mutationes: & primo per generationem, & corruptionem. nihil enim clarius hoc est, ob id, quia earum termini sunt cõtradictorii, puta, esse, non esse, que non habẽt medium. propterea recessus ab vno erit accessus ad alterum.

Dicit ergo, quod mutatum est, ex eo ꝙ non est, in id, quod est, puta per generationem, reliquit id, quod nõ est, erit ergo sub eo, quod est. E contra in corruptione, mutata est res ex eo, ꝙ est. igitur erit sub eo, quod non est, non enim est medium. Q̃d ergo mutatũ est, cum primum mutatum est, est sub termino ad quem in his mutationibus, quæ ẽm contradictionem fiunt, ꝙ si sic in his hoc est, erit etiam in aliis.

Amplius & per se vnamquamq;. Tex. XLII.

3. in aliis mutationib. idem ostendit.

Non cõtentus probare id in mutatione ẽm substantiam, ac per eam in aliis, etiam uult in aliis mutationibus hoc idem ostendere. & facit argumentũ. Quod mutatum est, cum mutatum est, nõ est sub termino a quo, quia reliquit ipsum. ergo erit alicubi, idest altero loco, si motus fuerit localis. vel in alio termino, si alius fuerit motus. vt alteratio vel augmẽtatio: tũc vel est in hoc, in quo mutatum est, uel in alio: in alio esse non potest, erit ergo in eo quo est mutatum.

Probat, quod non in alio. & describit hoc literis. Sit aliquod mobile, quod est mutatũ in B, ex alio termino motu continuo: si cũ primum mutatũ est in A, nõ est in ipso, erit ergo in aliquo termino ante, puta, C. Cum aũt ista duo non sint contigua, & immediata, quia motus usque ad B cõtinuus est: nec potest signari aliquid ipsi immediatũ, quia detur medium: Tũc profecto ex C, mouebitur in B. & ita mouetur & mutatur res ad id, in quo iam est mutata, tunc cum est mutata: quod est impossibile. Nam cum ego iam sum mutatus in hunc locum, eomet tẽpore impossibile est me moueri ad eundum locum: unde concludit intentum, & esse in B.

Manifestum igitur est. Tex. XLIII.

Concludit, quod cũ id, quod mutatũ est, cum primũ mutatũ est, sit in termino ad quẽ sequitur, quod factũ est, cum primum factũ est esse, & quod corruptum est, cum primum corruptũ est, nõ esse. Dico, cũ primũ, nã ꝙ factũ est, põt postea nõ esse, sed nõ cũ primum factum est. Et quod in generatione dicitur, etiã in omni alia mutatione uerũ est, licet notius id sit in generatione, & corruptione propter rationẽ dictã. Ex his concludit fundamentũ, quod mutatum est, cum primum mutatũ est, esse sub eo in quo mutatũ est. — Conclusio 1. fund.

In quo autem primo mutatũ est. Tex. XLIIII.

Alterum fundamẽtum est, Id, in quo primo mutatũ est, quod est mutatum, indiuisibile est. Explicat aũtẽ, quid uocet mutari in aliquo primo Nẽpe mutari in aliquo ratione sui, nõ aũt rõne alicuius partis eius: unde lectio est in hoc die, sed non primo, quia in diei parte est. Dicit ergo, quòd id, in quo est primũ mutatum esse, idest primum esse motus facti, est indiuisibile. Exponit Themist. & bene de tempore, quod primum mutatum esse est in indiuisibili tẽpore. V.g. mouetur a nigro in album aliquid in tempore, quoties est sub albo, finitus est motus: Dicit quod illud primum, in quo sub albo est, est indiuisibile temporis, & instans. — 2. fund. Arist. i. mutatũ esse est in indiuisibili tẽporis.

Et probat. Nã si esset diuisibile tempus detur illud, & sic AC. diuidatur p B. & erũt — 1. Ratio.

duæ partes, A B, & B C. Tũc peto. Aut res est mutata in altera parte harum, nel utra

que per se, aut in altera mutatur, in altera est mutata, aut in vtraque mutatur.

Si in altera mutata est, ergo iam nō est illud totum, in quo primo mutata est, cū in parte, mutata sit nisi detur prius primo, pars enim fuit prior toto.

Si vero in vtraq; mutabatur, iam etiam in toto mutabatur contra suppositionem. Dicimus enim, quod in illa sit mutata.

Si vero in vna mutatur, in altera est mutata, sequitur idem inconueniens, quod ad primam partem, népe, quod non erit totum primum, in quo est motum, & mutatum esse, non ergo erit diuisibile id, in quo primo dicitur, res est mutata, & motus est factus.

Manifestum igitur, quod & id. Tex. XLV.

2. Conclu. INfert ex dictis, quod id, quod generatum, & corruptum est, in nunc generatum & corruptum est, & mutatum. Id, est id, in quo motus finitur, vt sit verum dicere, nunc primo motus est factus, est indiuisibile instans.

His suppositis, distinguit dupliciter dici primum mutatum esse. Vno modo versus finem motus, vt sit primum mutatum esse id primum, in quo absoluta est mutatio. Altero modo versus principium, ut primum mutatum sit, in quo incipit primo mutatio fieri. An tamen vtrunque in motu sit, explicat statim.

Quod igitur circa finem. Tex. XLVI.

Versus finē motus datur primum mutatū esse. OStendit versus finem motus, & mutationis dari primū mutatum esse, id est instans, in quo sit verum dicere, nūc primo mutatio facta esse, ante enim mutatio erat, nec erat motus finitus.

Nota. Notandum, quod tale primum factum seu mutatum esse, non est motus, sed ipsius terminus, quod alii vocant primum non esse motus. Nam in eo primo, in quo est iam verum dicere, motum esse factum, est etiam verum dicere, nunc non est iam motus, sed immediate ante hoc erat, seu fuit, quod dicitur primum non esse.

Aristoteles autem probat, dari hoc instans, quia datur mutatum esse, quod sit finis motus. Non enim mutatio in infinitum durat, at primum mutatum esse, indiuisibile est, ergo re vera datur primū mutatum esse, cum in plura diuidi nequeat.

At circa principiū motus, & mutationis, dicit, non dari primum mutatum esse.

Notat hic Themist. quod principium, & finem motus dupliciter cōsiderare possumus. Vno modo pro parte, vt id sit primum mutationis, seu motus, quod est prima pars motus primo facta: Id vltimum; seu finis, quod est vltima motus pars vltimo facta, & tunc vtriusque est ratio æqua. Sicut enim non datur in principio prima pars motus propter eius diuisibilitatem, ita nec datur vltima pars. Altero modo, finis motus potest considerari pro vltimo instanti, in quo definit motus, & principiū pro instanti, in quo incipit, & nunc sicut datur finis, ita & principium. Finis enim est primum non esse, puta, non est motus, sed immediate ante hoc fuit, principium uero vltimum non esse, puta, nunc non est motus, sed immediate post hoc erit, Hæc, quæ Themist. hucusque dicit, vera sunt.

Dicit tamē ulterius, quod Aristoteles aliter sumit finem motus hic, aliter principium, finem enim sumit pro vltimo instāti motus, in quo non est motus, sed primo res est mutata, & talis finis datur in mutatione, at principium sumit pro parte motus, & nunc non datur primum motus, id est, non datur prima pars. *Them. interpretatio Arist.*

Hoc dictum Themist. non recipio, procedit enim contra Aristotelis sensum, ut patebit. Sensus enim Aristot hic est, quod sicut in fine motus datur instās vltimum, in quo dici potest, nunc primo res est mutata, non sic in principio datur vnum mutatum esse, a quo incipiat motus, vel quod sit primum in motu. Propterea subdit rationem in texto. Nam mutatum esse supponit mutationem, sed non datur prima pars motus, vel mutationis, quin detur prior, & prior, ergo nec datur primū mutatum esse, a quo incipit motus, sicut dicitur in fine, quem motus præcessit. Vnde quod nō sit prima pars motus, adducitur in probationem huius, quod nō detur primum motus, non ergo idē sunt vt vult Themist. *Reijcitur hæc interpretatio, et uera ponitur.*

Sit enim primum, in quo A D.

probatur nō dari.i. in motu, nec muta tione primo ex tpe quo fit. PRobat, quod assumpserat: Népe non dari primam mutationis partē, & probat hoc primo per tempus, eo ꝙ nō datur prima pars tēporis, in quo mutatio fit. Argumētum est: Detur igitur illud primum tempus, in quo prima mutationis pars fit, & vocetur tempus. A D hoc, vel est diuisibile, vel indiuisibile: sed neutrum esse potest, ergo non datur primum tempus, & sic nec prima pars mutationis. Probatur primo, quod non sit indiuisibile, puta, nunc, dupliciter.

1. Rōnis parsquod non possit eē primū indiuisibi le tpis. 1. Ratio. Primo, quia sequeretur, duo nunc esse immediata, sed quod sequatur, non ostendit.

Puto autem sic ostendi: si enim in hoc instanti sit prima motus pars, cum proxime sequatur pars æqualis, & non minor, erit in instanti proximo, & sic essent duo instantia simul. Quod si diceres, nō sequitur alteram partem æqualem, sed minorē, tunc esset in minori tempore quam nunc indiuisibile, quod tamen esse non potest. Si uero dicas esse maiorem, id esse non potest: nam in motu, quod minus est, prius est, & idcirco prius sequetur pars minor, quam maior: sic mihi videtur probari illud.

2 Secundo probat. Demus, quod in aliquo tempore quiescat toto C A. tūc quiescet in A. Moueatur tunc; Re vera, si in instanti est primum motus, tunc erit motus in A, cum quiete, nam in proximo instanti non potest esse, cum duo instantia non sint contigua: nunquam ergo datur ulla pars motus, quæ prima dicatur, quia alia, & alia prior sit.

Quoniam autem non est imparti bile. Tex. XLVII.

2. pars rōnis, q. nō possit etiā esse illud primū in tpe primō. ALteram argumenti partē probat, quod non detur prima pars temporis, in qua sit motus, & illa sit diuisibilis. Diuidatur ergo in duas partes, tūc vel in vtraque est motus, vel in neutra; vel in altera tantū, Si in vtraque, igitur non est illud totum primum, in quo est motus, cum in parte etiam motus sit. Si in neutra, tunc nec in toto erit motus, contra suppositionem. Dictum est enim illud esse, in quo primo motus est. Si in altera tantum, iam illud totum non est primū. Cum igitur non detur primum tempus, in quo dicatur moueri primum, diuiditur enim tempus in infinitum, nec dabitur prima motus pars, & ita non est primum mutatum esse. Motus enim præcedit mutatum esse, nulla autem est prima motus pars, nullū ergo est uersus principium mutatum esse primum.

Nec igitur eius, quod mutatum est. Tex. XLVIII.

SEcundo idem probat non dari primā motus partē uersus principium ex parte mobilis. Probatum.n. est, quod mouetur esse diuisibile: moueatur ergo lignum supra unum locum secundum partes succedentes unā post alteram, uel calefiat secundum partes extensionis. Tunc argumentum est. Quod mouetur, diuisibile est; sit igitur motus primus in parte mobilis D F, & tempus motus N I, si tota pars in illo tēpore mota est, ergo in medio temporis media pars, & rursus in alio medio alia media, & sic in infinitum non ergo dabitur prima pars motus in illo mobili, & sic nec primum mutatum esse uersus principium.

Explicatur. Transeat digitus meus per hunc locum, A, successiue, tunc quod transit, indiuisibile esse non potest, erit ergo diuisibile. Prius ergo transit una pars, quā alia: sed non datur pars prima transiens, quin fuerit alia prior, cum sit diuisio in infinitum; ergo non datur prima pars motus, & ita nec primum mutatum esse. Similiter cum per partes successiue quid alteratur.

Quod igitur, nec eius, quod mutatur. Tex. XLIX.

CVm nec ex parte tēporis, ī quo motus fit, nec ex parte mobilis primā mutationis dari partem probasset, nūc ex parte ēt termini, ad quem motus est

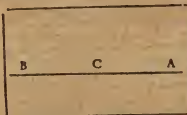
est, non dari primam partem acquisitam, ostendit.

Dicit tamen, quod quamuis ista tria diuisibilia sunt, puta, Tempus, Mobile, Terminus ad quem: non tamen semper eodem modo.

Nota. Nota vero, quod spatium in motu locali reputatur pro termino ad quem: est enim sicut latitudo, seu longitudo ipsius termini.

Duplex diuisibile, per se, & per accidens. Distinguitur dupliciter diuisibile. Vno modo per se, & sic quantum, vt tempus, mobile, spatium per se diuisibilia sunt. Altero modo per accidēs, quia nimirum est in quanto, sicut qualitates.

Probat autem, quod non sit primum in magnitudine per se diuisibili motus facti. Sit spatium A B. motus autem primus sit ex B, in C.

Tunc, vel C, est cōtiguum ipsi B. & sic erunt duo indiuisibilia simul, vel non est contiguum, sed mediat spatium. ergo in illo fuit primus motus. Et cū spatium sit diuisibile in infinitum: non dabitur prima ipsius pars motu acquisita. Idem est in mutatione secundum quantitatem, id est, in augmentatione, quæ secundum continuam quantitatem fit. At in alteratione, cum sit qualitas, non datur iste processus diuisibilitatis eodē modo, sed est ad qualitatem indiuisibilem per se, diuisibilem per accidens.

No. dupliceē successionem in alteratione secundum. f. intensione, & extensionem. Aduerte autem duplicem successionē in alteratione Vnam secundum intentionem formæ, vel remissionem. Et quantū ad has, pars diuisibilis est forma per se; Alteram, quantum ad extensionem, secū dum quam extensarum partium pluralitatem alterabile alteratur.

Et de hac loquitur Aristoteles, dum dicit esse diuisibilem per accidens, nec dari primam partem, quia hæc notior est: Altera enim secundum intensionem obscura est, & ad alios libros pertinet, cum non secundum quantitatem sit, quæ commune accidens est. An tamen ēt quoad intensionis partes non detur prima, paulo post in suo loco id examinabimus.

Caput Sextum.

Quoniam autē omne quod mutatur, in tempore mutatur. Tex. L.

De ordine partium motus. De ordine partiū motus modo disserit, atq; duo docere intendit. Alterum, ꝙ ante quā libet partē motus diuisi præcedit unū mutatum esse, & alterum, ꝙ ante quodlibet mutatum esse præcedit aliqua motus pars. Sunt. n. mutata esse, sicut puncta in linea, terminant enim motus partem.

Suppos. Arist. Ad probationem primi unum præmittit. Nempe. Omne, quod mutatur, in aliquo tempore primo mutari, idest omnis motus fit in aliquo adæquato tempore, i. in aliquo toto tempore.

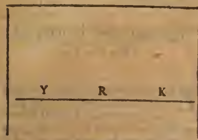
Distinguit tamen primo, dupliciter aliquid fieri in tempore. Vno modo nō primo, sed secundū alterū, ut quod in parte alicuius temporis fit, in toto fieri dicitur; vt quod in die hoc fit, dicitur tali anno fieri. Altero modo fit primo in tēpore, & hoc est, ꝙ in toto tempore aliquo fit, & in utraque eius parte. Quod autem fieri in tempore primo, sit fieri in omni eius parte, ut pars motus parti temporis, & totus toti respondeat.

1. probatur supp. Probat ex definitione primi supra data. Id. n. est primum, in quo secundum se, non secundum alterum, puta secundum sui partem motus fit, & idem probat ratione sequenti.

Sed & ex his manifestum est. Tex. LI.

2. eadem probatur. Ratione id probat, nēpe, motū, qui in tēpore primo fit, fieri ēt in omnib. illius partibus. Sit tempus, ꝙ pri-

primum ponitur Y K.& diuidatur per R, in duas partes.Y R K R.

Tunc,vel in neutra mouetur,vel in vna vel in vtraque. Si in neutra mouetur,vtique in illo toto quieſcit:impoſſibile enim eſt moueri in aliquo tempore,& non in vl la eius parte.Si vero in vna tantum mouetur,tunc iam non eſt primum, cum in eo ratione vnius partis motus ſit. Si autē in vtraque,habetur intentum: ergo neceſſe eſt,quod ſi aliquid in aliquo tempore primo mouetur,quod in qualibet eius par te moueatur. Cum autem omnis motus in tempore ſit,erit in tempore primo : nā quod in tempore primo non eſt, ratione primi eſt, cuilibet enim motui tempus æquale reſpondet.

Hoc autem oſtenſo. Tex. LII.

Ante mo ue moueri eſt mu tatū eſſe ſi diuiſio ſumatur a fine ver ſus princi- cipiū mo tus.

EX hoc principio ſic oſtenſo concludit,ante quamlibet motus partem præcedere mutatum eſſe,ſumpta diuiſione a fine verſus principium motus: probat autem hoc tripliciter.

1. Ratio ex ſpatio & tem- pore.

Primo,ex ſpatio,& tempore. Detur tēpus primum,in quo eſt motus,Y R. detur magnitudo,& ſpatium K L. Si igitur mobile mouetur per totum in toto tempore: ergo in dimidio illius temporis, & ſpatij mutatum eſt. Iterum,ſi in dimidio mutatum eſt,ante motus medietatem præceſſit mutatum eſſe per dimidium. Rurſus diuidatur in alias duas partes, & erit mutatum eſſe, quod partem motus præceſſit. Cū igitur ſit diuiſibile ſpatium, & tempus in infinitum, & quodlibet mutatum eſſe ſit finis præcedentis, quod ſequens præcedit:vtique ante quamlibet motus partem præcedet aliquod mutatum eſſe, partem motus antecedentis terminans.

Verbi gratia mouetur ab A, in B, ſpatio,re vera,cum iſtud ſpatium ſit diuiſibile in infinitum, & per totum ſit motus: ēt motus diuidetur in infinitum. Et ſicut in ſpatio ante ſpatium datur punctum, di uiſione facta verſus extremum,ita dabitur ante quemlibet motum mutatum eſſe.

Quod autem in medio tempore ſit mu tatū eſſe,probat ſubtiliter. Sumatur aliud mobile æque velox per æquale ſpatium, & ſimul moueatur cum illo mobili per di midium tantum, tunc hoc dicetur in illo mutatum. Si ergo hoc in medio tempore mutatum eſt in medio,cum re vera moueatur in eodem tempore, & æquali ſpatio. quāuis hoc vlterius moueatur, hoc enim nō impedit, quin in parte qualibet ſit mu tatum. Et ſic de quacunque parte eſt idē argumentum, quod ſit mutatio, motum ergo prçcedit mutatum eſſe. *In medio temporis eſt muta tum eſſe.*

Amplius autem ſi in toto tempore. Tex. LIII.

SEcundo idem probat. Ob id in illo toto tempore primo Y R, dicitur aliquid mutatum,quia eſt vnū nunc ter minans tale tempus,in quo res mutata di citur. ſed quælibet pars temporis ſuo nunc terminata eſt,ergo in qualibet parte illius temporis erit mutatum eſſe. Cum ergo pars partem præcedat propter ipſarum diuiſibilitatem in infinitum etiam mutatum eſſe, quod eſt in vna parte,præcedet motum,qui eſt in alia, & ſic motum ſemper antecedit mutatum eſſe,quod eſt finis cuiuſque partis. *2. Ratio.*

Amplius autem ſi id. Tex. LIIII.

TErtio probat. Omne, ꝙ cōtinue mouetur in aliquo tempore(dico aūt, continue mouetur,quia nō eſt cor ruptum tale mobile, nōn enim continue moue- *3. Ratio.*

mouеretur: nec cessauit a mutatione) omne tale, aut mouetur, aut mutatum est in illo tempore, sed in nunc non mouetur; ergo in nunc est mutatum. Sed sunt infinita nunc in tempore, ergo sunt infinita mutata esse, ergo non dabitur pars motus quam non antecedat aliquod mutatum esse in altero nunc, & instanti antecedenti.

Nota.

Aduerte igitur, quod dicit, nisi sit cessatio a motu, quia mutatum esse, quod in fine totius motus est, nõ est ante motum; hic autem loquitur de intermedijs. Similiter, si in medio motu corrumpitur, res, motus continuus est, vt diximus; sed illud mutatum esse, in quo res corrumpitur, nõ antecedit motum eiusdem rei, vt patet in cane, qui in descensu moritur.

Non solum autem id, quod mutatur. Tex. LV.

Ante etiã mutatum esse præcedere motũ.

ALterum, quod superius diximus, ostendere aggreditur, nempe, ante mutatum esse præcedere motum, & quod mutatum est, prius mutari.

Suppo. Omne, qđ mouetur è cõtrario in contrarium in tempore mouetur.

Ad cuius probationem præmittit vnũ aliud principiũ, puta; Omne, quod a quodam in quidam, id est, a contrario in contrarium mutatur, in tempore mutari, & mutatum esse, id est, mutationem factam esse in tempore.

Hoc probat. Mutetur aliquid ex nigro in album, quod dicitur ex A, in B, tunc si res est mutata in eodem instanti, in quo erat sub A, puta, nigro, profecto simul erit sub albo, & nigro, & sub diuersis locis, & formis secundum alios motus. Nam si facta est mutatio, res debet esse sub termino ad quem, vt dictum est, si vero in alio nunc, est sub termino ad quem, cum duo nunc Immediata non sint, quin sit intermedium tempus, erit ille motus a contrario in contrarium factus in illo tempore. Non ergo est vllus transitus, aut mutatio ab vno contrario in alterum, nisi in tempore, quamuis sint in gradu remisso contraria; cum in eodem nunc duo termini motus simul non sint. Nam motus est accessus ad vnum, recessus ab altero. Si igitur in duobus nunc, erit motus in tẽpore Hæc ratio posterius examinabitur. Colligitur ergo principium motus ab vno in aliud in tempore fieri.

Quoniam igitur in tempore. Tex. LVI.

EX fundamento supposito colligit; ante quodlibet mutatum esse præcessisse motum. & ratio est. Omne tempus diuisibile est in minores partes absque vllo termino, ita vt non detur tũc, ꝙ non præcedat tẽporis pars, ergo & in motu, qui in tempore fit, idem erit. Si n. motus præcedit mutatum esse, & iterum ille motus diuisibilis est, & terminatur pars per mutatum esse, hoc iterũ præcedit illa motus particula, quæ iterum diuisibilis est, & sic in infinitum; ergo ante quodlibet mutatum esse datur motus antecedens. *1. Ratio Arist.*

Amplius autem in magnitudine Tex. LVII.

2. Idem in motu locali.

ADducit alterum argumentũ in motu locali, quod clarius rem cõuincit, quia spatium est per se continuum. Moueatur ergo aliquid a C, in D. Tunc, vel vterque terminus est contiguus & hoc non, quia duo indiuisibilia simul erunt. termini enim primi indiuisibiles sunt. Si ergo inter illa, C, D, medium diuisibile est & continuum, erit diuisibile in infinitum, & inter terminum, & terminũ dabitur medium. in quo fit motus, ergo ante quodlibet mutatum esse, quod in termino fit, præcedit aliqua motus pars, & qđ mutatum est, mutatur prius.

Eadem enim demonstratio est. Tex. LVIII.

IDem, quod demõstratum est in motu locali, vbi spatium est per se cõtinuũ ostendit ẽt in alijs motibus non continuis, vt in generationibus, & alterationibus, quamuis non sint harum termini *3. Idem in alijs motibus non continuis.*

quanti

quanti, nisi per accidens, tamen cognoscemus in his per tempus ipsum, sicut in motu locali per spatium.

Cõcludit. Ex quibus omnibus cõcludit, quod mutatur mutatum fuisse, & quod est mutatũ prius mutari, idest, ante motum mutatum esse, & ante ipsum mutatum esse quodlibet motum præcedere.

No. 1. Et omnia hæc probantur ex illo principio, quod continuum nullum ex indiuisibilibus componitur, sed indiuisibilia semper diuisibile est.

No. 2. Aduerte autem, quod alterationem, & generationem vocat non continuos motus, idest, quorum termini a quo, & ad quem continui non sunt, cum sint contrarij specie differentes, at in spatio termini continui sunt, ob id magis inest tali motui continuitas, tamen non ob hoc illi continui non sunt.

Nota. 3. Aduerte etiam, quod hic, vt dicit Auer. per generationem, non præcisam substantiæ mutationem intelligit, sed simul cum præuia dispositione.

Manifestum est igitur. Tex. LIX.

4. Idẽ in omni mutatione in vniversum. INfert in vniuersum, & in quacunq; mutatione continua, & diuisibili, esse hoc verum, quod ante quodcunque mutatũ esse præcedit mutari, & ante mutari mutatũ esse, & hoc ob id, quia non datur prima pars in vllo continuo propter diuisibilitatem in infinitum: & hoc in particularibus mutationibus patet, vt in generationibus, factionibus, corruptionibus & alijs, in quibus generari, seu fieri præcedit factum esse, & ècontra.

Quamuis non sit idem prorsus, quod sit: sat est, quod sit pars illius, ut continuo domus fit, tamen modo fundamentum, postea muri, postea reliqua: sic in alijs: Per generationes intellige similiter mutationes cũ præuijs motibus, vt dictum est.

Caput Septimum.

Quoniam autem omne id. Tex. LX.

THeoremata quædam de infinitate, seu finitate motus, magnitudinis, & mobilis constituit. Et quamuis superius de hoc etiam tractauerit, id tñ non ex professo fuit, sed vt motus diuisio, & aliorum magis innotesceret. Modo tñ ex professo id docet, ob id vniuersalius, & distinctius loquitur. *Theoremata sex de infinitate, & finitate motus, magnitudinis, & mobilis.*

Sex igitur Theoremata cõstituit, quorũ primum est, magnitudinem finitam tẽpore infinito impossibile est pertransire, tam in motu regulari, quando mobile uniformiter per totum spatium mouetur, siue velociter, siue tardè, quàm in motu irregulari, cum motus non est in toto spatio vniformis, sed modo tardus, modò velox. *1. Theor. impossibile est pertransire magnitudinẽ finitam tempore infinito.*

Hoc Theorema limitat, vt not. D. Th. est intelligendum: Cum motus non sit sæpe per eandem magnitudinem, aut aliquam eius partem, tunc enim magnitudine finita existente, tempus erit infinitum, vt in circulo, sed debet sumi vna magnitudo tota, in qua totus motus fiat, non repetito toto spatio, nec parte. *Limitatur 1. 1. Theor.*

Ad probationẽ huius supponit: Quod mouetur, in tempore moueri, & in maiori tempore maius pertransiri spatium, quod in motu regulari intelligi debet. *Fund. probationis.*

Hoc supposito. ꝓbat Theorema in motu regulari. Detur magnitudo hæc finita, & diuidatur in partes æquales, quarũ vnaquæque erit finita in magnitudine, & omnes simul numero finitæ; tunc quæq; istarum pertransibitur, in tempore finito, una enim in tanto finito, & alia in æquali, & iterum alia in æquali. ergo omnes oportebit transire in tempore finito, puta in tempore tanto, quantum est aggregatum ex tot partibus, quot erant partes magnitudinis, quæ tempora pariter etiam in multitudine, seu numero, & magnitudine finita erunt. ac ob id totum non erit infinitum, non enim finita finite sumpta, infinitum complent. *Probatio de motu regulari.*

Sed & si non eque velociter. Tex. LXI.

Probatio in irregulari.

IDem probat, cum motus est irregularis, hic enim maior est difficultas, eo q̃ æquales partes habent equale tempus propter difformitatem, & breuiter ratio est ista. Illa magnitudo finita diuidatur in æquales omnes partes, quę sunt finitæ, aut, in decem: tunc tempus iu singulis consumptum, quamuis non sit vnum alteri æquale, tamen in singulis erit finitũ: si enim infinitum esset, tunc tantum temporis in toto, quantum in parte consumeretur: quod est impossibile, igitur tẽpus consumptum in tota magnitudine erit aggregatum ex finitis partibus in numero finito. ergo impossibile est totum esse iufinitum. Nam infinitum nullam habet partẽ aliquotã, quæ sumpta toties ipsum æquet, cum non sit in vlla proportione: ergo magnitudinem finitam non est possibile tempore infinito transire.

Explicatur ratio Arist.

Aristoteles ergo, antequam rationem hanc proponat, sumit per literas magnitudinem finitam, quæ sit A. B. & tempus in infinitum, quod sit C.D, sumit statim fundamentum. Quod prius pertransitur vna pars, quam alia, & prius est vna pars motus, quam alia, cum vna pars in priori tempore: alia in posteriori fit, vlterius in maiori tempore magis de aliquo spatio pertransitur, quam in minori, siue ęqualis sit motus, siue non vniformis. Et idem dicendum est de mansione, & quiete.

Hoc autem sic debet intelligi. Quod si difformiter motum in tanto tempore trãsit tantum spatium, idem difformiter motum in maiori tempore transibit vltra illud spatium, sicut etiam in vniformi, & regulari.

His suppositis, diuidit magnitudinem A.B. in partes suas aliquotas, & mensurãtes ęquales, quarum singulæ dicuntur A F, & facit argumentum, Quælibet harum siue æqualis, siue inæqualis, tempore finito mensuratur, cum debeat esse minus, quam totius tempus, ergo totum tempus finitum est. Nam infinitum non habet partes mensurantes, quæ finities sumptæ ipsum æquent.

Quod enim partes finitæ infinities sumptæ faciant infinitum, fieri potest, quod vero finitæ partes finities sumptæ faciant infinitum, impossibile est.

Idem infertur in quiete & generatione, & corruptione.

Concludit idẽ esse in quiete. Nõ enim est quies finita tempore infinito. Idem de generabili, & corruptibili. Non enim finitum generabile, potest generari infinito tempore, nec corrumpi.

Eadem autem ratio est. Tex. LXII.

2. Theor. magnitudinem infinitam tempore finito non est pertrãsire.

SEcundum constituit theorema. Magnitudinem infinitam tempore finito nõ est pertrãsire. Probat hoc tẽpore finito diuiso in partes ęquales finitas in numero, & magnitudine, cũ sit finitũ.

Probatio theorem.

Et est argumentum. In qualibet parte huius temporis mobili finitam trãsit magnitudinem ergo in omnibus simul partibus transit finitas partes, quoad numerum, & quoad magnitudinẽ, ergo magnitudo, quam illo toto tempore transiuit, finita est: Finita enim finities sumpta, nec in numero, nec in magnitudine infinitum faciunt, siue infinitum sit versus vnum extremum, vt si hinc linea versus hoc extremum protenderetur in infinitum, siue infinitum sit ex vtroque extremo. Nullum enim finitum fit ex finitis finities multiplicatis.

His autem demonstratis. Tex. LXIII.

3. Theor. Nullum mobile finitum potest pertransire infinitum spatium in tempore infinito.

TErtium theorema constituit de mobili Cum alijs. Nempe, nullũ mobile finitum potest transire finitũ spatium in tempore finito.

Nota, magnitudinem finitam in hoc textu vocari mobile infinitum: hoc enim fuit aliis occasio aliter exponendi, sed absque dubio sic est exponendum, vt ex contextu patet.

Hoc theorema dicit præcisè rationem supra positam. Diuisio.n. tempore æqualiter finite, cum in qualibet parte transeat finitum spatium, in toto etiam tempore finitum transibit.

Quoniam

Quoniam autem finitum nō transibit. Tex. LXIIII.

4. Theorema mobile infinitū non trāsibit magnitudinē finitam tēpore finito.

EX tertio Theoremate quartū colligit vbi manifestatur, illud fuisse tertiū. Est igitur quartum. Mobile infinitū nō transibit magnitudinē finitam tempore finito. Hoc ex præcedēti sequi probat, Et ratio profecto est subtilis. Imaginare ergo, quod sit spatium infinitū, per quod moueatur lignum cubitale. imaginare ite rum locum, & spatium cubitale, per quod paulatim succedens moueatur infinitum: tunc modo vtroque accidit infinitū transiri a finito: nam in priori mobile finitum transit infinitum, in posteriori spatium finitum transit quodammodo ipsum mobile infinitum. vt igitur repugnat tempore finito transiri infinitum spatium, ita & finitam magnitudinem tempore finito, illud a mobili finito, hoc a mobili infinito.

Probatio theorem.

Duob. modis imagi nari posses infinitum trāsiri a finito

Nec aliter posse infinitum a finito transiri, docet, nisi quod spatium sit finitū mobile infinitum. & hoc est quod finitū vtatur infinito in mouendo, aut quod spatium sit infinitum, mobile finitum, & hoc vocat finitum vti infinito, ut latione.

Quasi dicat non aliter infinitū finitum transit, nisi duob. modis, aut quod mobile sit finitū, spatiū vero infinitū, aut ècontra: neutrū aūt fieri potest in tempore finito.

At uero neque finitum. Tex. LXV.

4. Theorema mobile infinitū in tēpore finito non potest trāsire spatiū infinitum probatur theore. 1. prob.

QVintum cōstituit Theorema. Mobile infinitū in tēpore finito non potest transire spatiū infinitum. Probat dupliciter. Quia infinitum non pōt transire aliquod spatiū, nisi aliqua ipsius pars finita illud transeat, & hoc vocat infinito inesse finitum. Sed (vt probatū est) finitum mobile non transit infinitum tēpore finito: ergo nec transibit mobile finitum. Idem dicit posse probari per tēpus. S. n. tempus finitum diuidatur in partes æquales finitas, & infinitum in vna temporis parte transeat finitum spatium, vtique in toto tempore transibit finitū, vt superius diximus. Nam infinitum sic debet transire, nempe secūdum partem finitam suam. Hūc crediderim esse sensum horum verborum, licet S. Tho. aliter exponat.

Quoniam autem neque finitum Tex. LXVI.

6. Theor. Motus infinitus nō potest esse tempore finito.

EX his omnibus colligit sextū Theorema. Motus infinitus non potest esse tempore finito.

Probat. Quia eadem est ratio magnitudinis, & motus, se. n. consequuntur quantum ad hoc. sed infinita magnitudo non trāsitur tempore finito, ergo nec motus infinitus est tempore finito.

Probatio theore. il latio quæ dā ex præ dictis.

Relinquitur ex his, magnitudinē infinitam in tempore infinito posse pertransiri a finito, uel infinito mobili, magnitudo .n. & tēpus, & motus parem rationem, & & coniunctam habent in hoc.

An detur primum, & ultimum in motu. Quæst. IIII.

Colliguntur ea q̄ tradit Arist. de 1. & ult. in quibusq̄ institiitur.

Ristoteles circa hāc difficultatem ut in textu expositū est, docuit aliqua. Primū est. In motu uersus finem dari primum mutatum esse, i. unum instans, in quo esset uerum dicere, nūc primo motus est factus, & similiter, nunc nō est motus, sed immediate ante hoc fuit motus. At versus principium, non datur primum mutatum esse, quia cum mutatū esse præcedat motus, & motus sit diuisibilis in infinitum, non dabitur mutatum esse, ante quod non sit aliud, nēpe, in medietate motus antecedentis illud mutatū esse. Nam quælibet pars motus finitur in mutatum esse. 1

Alterum est, q̄ ante quamlibet motus particulam præcedit mutatum esse, & ecōtra ante quodlibet mutatū esse præcedere motum, diuisione facta motus per partes proportionales ut diximus in texto 2

Tertium est Quod a contrario in contrarium non fit transitus, nisi in tempore. 3

1. arg. q̄ detur 1. & ult. in motu.

Iam ergo, quod detur primum, & ultimum in motu sunt aliquot argumenta.

Primum est: Motus fit in aliquo tēpore primo, & adæquato, puta, una hora, sed in tali tempore datur unum nunc terminans in fine, alterum in principio, ergo dabitur in motu ex utraq. parte mutatum esse, nē pe primum, & ultimum.

Præterea secundo. Motus fit adæquate 2. arg.

per spatium aliquod, puta ab A, in B: sed huius spatiis ex vtraq. parte datur punctũ, ergo & in motu mutatum esse etiã ex principio, sicut ex fine. Sic enim sunt mutata esse in motu, vt puncta in linea, & nunc in tempore.

3 Tertio. Omne finitum ex utraque parte habet principium, & finẽ, sed mot⁹ vnius horæ ex vtraq; parte finitus est: vt ergo habet principium, ita etiam habet finem.

4 Quarto. Aristoteles uersus finem dicit dari primum mutatum esse: hoc videtur falsum. Mutatũ esse versus finem est post multa mutata esse, quæ sunt in medio motus: ergo illud non debet primum, sed potius vltimum dici.

5 Quinto Demus motum diuisum in decem partes æquales, si ante quamlibet motus partem præcedit mutatum esse: ergo ante primam illarum pręcedit mutatum esse, at ante illam non est motus: ergo erit illud primum mutatum esse in principio, quod non præcedit motus.

6 Sexto. Contra rationem in tex. 55. qua probat, ab albo in nigrum transiri in tempore, facit argumentum. Vel in uno nunc, quo est sub albo, est sub nigro: Et hoc nõ quia simul non stat sub utroq; termino. Vel in alio, & tũc erit tẽpus mediũ, in quo sit factus motus. Hoc argumentũ uidetur nihil ualere, nam per ipsum etiã probaretur, generationem substantiæ esse in tẽpore, ut cum ex aqua fit aer, quod falsũ est. Et illud patet. Nam cum non in eodẽ instãti materia sit sub utraq. forma erit, sub diuersis instantibus, & sic in tempore.

7 Septimo. Si calor, nigredo, & huiusmodi qualitates per motum acquiruntur semper, sequitur, quod nunquam datur minimum in eis: nam cum per motum totæ acquirantur, non dabitur pars minima, sed minor, & minor fuit prius acquisita. Hoc tamen uidetur falsum. Cum enim formæ substantiales habeant certam minimam quantitatem, etiam habebunt formæ accidentales, quæ in illas ordinantur, vel ipsas consequuntur.

1. Funda. Re. dupliciter res, q̃ de nouo incipiũt, acquirũt.

Pro huius declaratione aduertendũ. Primo. Res, quæ de nouo esse habent, dupliciter habere esse. Quædã acquirunt esse p motum, & cũ motu: quędam, quãuis per motum, non tamen cũ motu acquirunt esse. Id dicitur per motum, & cũ motu esse, quod non solum per motum fit, sed etiã ipsi motu adęquatur, ut pars per partẽ motus, & totum per totum motũ acquiratur. Vt albedo habet esse per dealbationẽ, & cum ipsa. quælibet n. dealbationis pars in albedinis partem terminatur, & quæ huiusmodi sunt, eandem cum motu diuisionem patiuntur, fiuntq. in tempore.

esse uel in per motũ & cũ motu, uel p motũ sine motu.

Illæ vero aliæ per motum, sed nõ cum motu habent esse, quæ non in ipso motu sunt, sed in instanti totũ suũ esse habent, quãuis aliquis motus præcesserit; quales substãtiæ generabiles, quæ fiũt in instãti, & in fine motus. Ad hoc genus rerũ reducuntur ea omnia, quæ in instanti totum suum esse habent, & simul sunt secundum se tota, ut Angelus a Deo productus. Similiter instãtia singula mutata esse, & huiusmodi, quæ in indiuisibili consistunt.

2. Funda. Quæ non cum motu acquirũt esse dupliciter se habet uel. n. cũ contrarij expulsione uel sine ea.

Aduertendum secundo; ista, quæ nõ cũ motu habent esse acquisitũ, dupliciter se habere. Quædam enim acquirunt esse cũ contrarii expulsione, sicut forma substantialis: vna enim cũ accidente expellitur altera. similiter assensus, cũ sequitur dissensum. Alia absque contrarii expulsione hẽt esse, ut instans, quod modo est, & singula huiusmodi. Similiter assensus intellectus, cũ sola intellectus operatio est, non pcedẽte dissensus. Similiter Angeli productio.

3. Funda. Partes in reb. duplices, intensionis, & extensionis.

Aduertendum tertio, q partes rei sunt in duplici differentia. Quædam sunt secũdum extensionem, quales, quæ a magnitudine sumuntur, ut albedo hẽt partem extẽsionis a subiecti magnitudine, in quo extensa. Quædam sunt partes secundum intẽsum, & remissum, quales sunt gradus formæ suscipientis magis & minus, ut cum album fit magis, & magis album.

Sunt autem res, quæ utrasq. habent partes, ut albedo, calor, & huiusmodi, habent enim extensionis partes a subiecto, cui insunt, habent etiam intensionis partes, secundum quod magis, aut minus actuant subiectum idem.

Formæ uero substantiales, & aliquæ accidentales non recipientes magis, aut minus, habẽt solas extensionis partes, quam uis sint partes per accidens. nõ enim a se, sed a quantitate eas habent. Contingit autem quãtum ad has partes per motum esse, siue intensionis, ut cum albedo successiue intenditur, siue extensionis, ut cum suc

cessiue

, ecfsiue per fubiecti partes extenditur, & hoc non repugnat formæ fubftantiali: poteft enim quantum ad extenfionem in materia motum admittere.

4. funda. dupliciter res incipiunt, et definunt, intrinfece, uel extrinfece. Aduertendum quarto, quod funt duo modi quibus res incipiunt effe, duo etiã modi quibus res definunt. Modi incipiendi funt vltimum non effe, & primum effe. Tunc res incipit per vltimum non effe, cũ datur inftans, in quo, quamuis nondũ ita res fit tamẽ ftatim poft illud erit. Vnde vltimum non effe, eft quod in hoc inftanti non fit res, tamẽ immediate poft hoc erit. Tunc autem incipit per primum effe, cum datur inftans, in quo primo res fi ita; vt immediate ante illud nõ fuerit. Prior modus dicitur extrinfecus, propterea quod in illo inftanti inceptionis nondũ fit res: Pofterior intrinfecus, quia in illo iã fit res.

Modi autẽ definendi funt pariter duo: vnus extrinfecus, qui dicitur primum nõ effe, aliter intrinfecus, qui dicitur vltimum effe. Tunc res definit per primum nõ effe, cum datur inftans, in quo licet dicere, modo nõ eft res, fed immediate ante hoc fuit. Tunc vero definit per vltimum effe, cũ datur inftans, in quo licet dicere, nũc eft res, fed immediate poft hoc non erit. Horum omniũ exactior paulo poft redditur ratio.

1. Concl. His fuppofitis fit prima conclufio. In motu, nec datur prima pars primo tempore acquifita, nec ultima vltimo tempore acquifita: hoc idem dicendũ eft de re; quæ cum motu habet effe quantum ad eas partes, quas cum motu æquirit.

1. pars. concl.. Prima pars huius conclufionis nota eft ex textu. Cum enim motus & tempus, in quo fit motus; fint diuifibilia in infinitũ & fucceffiua, non habentia partes fimul, pfecto neutrius dabitur ita minima pars in principio, quin minor, & minor præcefferit, nec ita minima in fine, quin minor & minor fuccedat, puta, illius medietas.

2. pars concl. Altera pars conclufionis eft, effe idẽ de re, quæ cum motu incipit. Vt enim nõ datur minimũ motus, ita nec erit minimum albedinis, & alterius formæ, quæ cũ motu acquiritur, & hoc eft fatis manifeftũ. Nam fi daretur minimum formæ, non dato minimo motus, tunc illud motus, quod eft vltra illud minimũ effet fine forma, quod eft impoffibile. motus enim non eft fine forma, cum fint fimul, & ipfius fluxus.

3. pars concl. Tertia pars conclufionis, nempe quantum ad partes, quæ motu acquiruntur, duplici ex caufa eft pofita.

Nota 1. Altera eft vt intelligas non omnia quæ motu acquiruntur, effe diuifibilia omnino, nifi fecundum partes, quas per motum habent, vnde forma fubftantialis fecundũ partes extenfionis motu acquifitas; non habet minimum, aliæ formæ nec fecundũ extenfionis, nec fecundum intenfionis partes, minimum habent.

No. 2. Altera caufa eft, quia eft grauis difficultas, an omnes partes extenfionis, & intenfionis motu acquirantur, tunc enim non daretur minimum naturale, nec in intenfione, nec in extenfione fubftantiæ, uel accidentis, de quo inferius dicemus. modo, tamẽ generaliter dicimus, in his partibus, quæ motu acquiruntur, non dari minimum, ficut nec in motu.

2. Conclu. Secunda conclufio. Motus, tempus, & res, quæ cum motu, & tempore acquirunt effe, incipiunt per vltimum non effe, & definunt per primum non effe. Hæc conclufio fequitur ex præcedenti. Cum enim nõ detur prima pars horũ, quæ primo fit, nõ dabitur inftans, in quo dicatur, nunc primum ifta effe, nec fimiliter ultimũ, in quo poftremo fint, fed extrinfece incipit, & definit ex his vnumquodque, fignato inftanti, in quo non funt, fed immediate ante illud fuerũt, uel immediate poft illud erũt.

Nota ex D.Tho. Vbi nota cũ S.Tho. fupra tex. 55. quod hoc nunc vnum eft terminans præteritũ, & incipiens futurum tempus, vnde poft nunc, immediate fequitur tempus, & ante nũc immediatum eft tempus, quæ per nũc continuantur. Sicut fi fumas punctum in media linea, ante ipfum enim, & poft ipfum immediate eft linea. Dicere igitur, hæc res incipit per vltimum non effe, eft dicere, quod in illo nunc non eft, fed in tẽpore, quod illi nunc proximũ eft, illa erit fimiliter in definitione pér primũ non effe, hæc res non eft nunc, fed immediato tempore ante fuit.

Et merito ita fit quia cum res hæ in inftanti effe non poffint, fed in tempore: in tempore autem non fit prima nec ultima pars, initium fuum, & finem ab extrinfeco fumũt, perinde enim eft dicere, ipfas fic incipere, ac definire, quàm quod non habeant primam, nec vltimam partem propter

pter earum diuiſibilitatem in infinitum.

3. Conclu. Tertia concluſio. In motu verſus finē, datur primum mutatum eſſe, non tamen verſus principium: in re ſimiliter, quæ mo tu acquiritur, datur totius primum eſſe, ſed non primum eſſe partis.

Explico. Illud primum non eſt motus, in fine, in quo dicitur, nunc nō eſt motus, ſed immediatè ante hoc fuit: illud; inquā, eſt primum, in quo eſt verum dicere nunc primo factus; & perfectus eſt tam motus, & ſimiliter nunc primo talis, & tanta for ma acquiſita eſt: & hoc eſt dicere, quod in fine motus datur primum mutatum eſſe, eodem modo in fine cuiuſque partis.

At cum motus ſit diuiſibilis in infinitū verſus principium, non dabitur primum mutatum eſſe, quia ante tale mutatum eſſe præceſſit motus diuiſibilis, ubi fuit aliud & aliud mutatum eſſe.

Et ob hoc uel datur primum eſſe omnium partium, nam ante illud prius, fuit minor pars formæ acquiſitæ.

Nota diſcrimē in fine, & principio motus. Nec eſt eadem ratio in fine, & in principio motus, nam in fine datur mutatum eſſe, quia ante illud fuit motus. at in principio non poteſt dari primum mutatum eſſe, quia debet antecedere motus, qui cū diuiſibilis ſit ſemper, habet aliud, & aliud mutatum eſſe prius.

Nota diſcrimē pūcti, et mutati eſſe. Non enim omnino mutatum eſſe ſimile eſt puncto. nam punctum non neceſſario antecedit linea, ideo datur primum. at mutatum eſſe neceſſario præcedit motus:

4. Conclu. Quarta concluſio. Res, quæ ſine contrarii expulſione acquirunt eſſe, incipiunt per primum ſui eſſe, deſinunt per vltimū ſui eſſe. Vnde, nunc temporis, mutatum eſſe motus, angelus, mundus, per primum eſſe incœperunt. nunc autem mutatum eſſe, per vltimum eſſe deſinunt, reſidua enim non corrumpuntur.

5. Concl. Quinta concluſio. Quæ cum abiectione contrarii corrūpuntur, vel generantur incipiunt eſſe, per primum eſſe, deſinunt per primum non eſſe. Vnde cum ex aqua fit aer, aqua deſinit per primum non eſſe, vt verum dicere, nunc non eſt, & immediate ante hoc fuit aqua. aer vero incipit per primum eſſe, nempe, nunc eſt aer, & immediate ante hoc non fuit.

probatur conclu. Hæc concluſio eſt Ariſtotelis. 8. phyſic. tex. 66. & huius ratio eſt notanda. Semper enim generatio fit in fine alicuius motus præcedentis, ratione cuius diſponitur ſubiectum. vnde cum motus ille eſt, nondū eſt forma generata, quia diſpoſitio nō eſt perfecta finito autem motu, forma inducitur in eo inſtanti primo, in quo eſt primum mutatum eſſe in fine motus. Cum autem detur tale primum mutatum eſſe, datur etiā primum eſſe formæ productæ. Cum autem talis forma nondum ſit cum motus eſt, erit forma, quæ corrumpitur; non enim eſt materia ſine forma, vnde ſicut forma corrūpenda eſt, dum ſit motus, forma corrūpenda eſt, quoſque motus ſit finitus.

Vnde ſequitur, quod deſinente motu, nunc nō erit forma corrupta, ſed deſinet, ſicut motus, & deſinet per primum non eſſe, & tunc erit forma generata.

Vt autē clarius intelligas. Fiat motus calefactione aquæ, vt ex ipſa fiat ignis. dum calefactio fit, eſt aqua, & non ignis. facta calefactione, eſt ignis non aqua: datur enim in fine motus vnum inſtans, in quo licet dicere. Modo primum abſoluta facta eſt calefactio, & hoc idem inſtans eſt primum non eſſe motus; & primum non eſſe ipſius formæ aquæ, primum vero eſſe ignis, hæc enim omnia illi inſtanti inſunt.

Per hæc patet ſolutio ad argumenta poſita. Ad primum enim, & ſecundum æqua eſt reſponſio. Non enim mutatum eſſe omnino ſimile eſt puncto. & nunc. De ratione enim puncti non eſt, quod ipſum linea præcedat. at de ratione mutati eſſe eſt, quod ante ipſum ſit mutatio, ob id non poteſt incipere motus a mutato eſſe, quia neceſſe eſt, quod ipſum antecedat motus. eſt enim mutationis finis. Ad 1. & 2.

Nec inde ſequitur, quod motus non poteſt eſſe in tempore, aut ſpatio adæquatis: nam motus non ſit niſi in tempore, & magnitudine. at nunc non eſt temporis pars nec indiuiſibile magnitudinis.

Ad tertium, non negamus motum habere principium, dictum enim eſt, quod ſicut nō datur prima pars, ita nec vltima. at ſicut datur vnum inſtans, in quo deſinit motus, quod dicitur primum non eſſe motus, ita etiam datur aliud inſtans, in quo incipit, quod ſit vltimū nō eſſe ipſius Ad 3.

Diſcrimen

Discrimé est, ꝙ instans ipsius finis dici tur mutatum esse, quia motus præcessit, imò præcessit totus motus: in principio motus, tamen non est mutatum esse, quia non præcessit motus, tamen vtrunque instans, & vterque terminus est extrinsecus, quia in eo non est motus.

Ad 4. Ad quartum non sic est intelligenda illa comparatio: si enim mutatũ esse, quod in fine est, absolute ad alia mutata esse cõferatur, quæ in illo motu fuerunt, ipsum vltimum dicetur: tamen nõ sic debet hoc intelligi, sed quod ipsum est primũ post totum motum factum, & respectu temporis sequentis. Vt sit sensus, in hoc instanti omnium sequentium primo motus totus dicitur esse factus, & perfectus; ante enim non fuit totus factus, post vero fuit, sed non primo, nisi in tali instanti, in quo dicitur primum mutatum esse. Nota.

Ad 5. Ad quintum dicimus, non sic illam diuisionem motus fieri debere, sed proportionaliter versus principium, & tunc nõ dabitur pars, quam non antecedat mutatum esse, vt dictum est.

Ad 6. Ad sextum dico, in generatione substãtiæ esse aliam diuersam rationem, nam generatio substantiæ, & corruptio fiunt in fine motus, & in fine temporis illius motus. Cum autem vnus motus vnicum habeat terminum, in vno instanti fiunt illa: quod sit primum non esse vnius, quã esse alterius: tunc enim forma recedit cũ motu quo generatur res, at vero cum ex calido fit frigidum, cum nullus alius antecedat motus, ille transitus non fit in instãti sed in tempore. Si enim diceretur, quod instans vnum est, in quo frigidum primo est, & calidum non est non videtur, quare in illo non sit calidum, cum nullus motus aut mutatio præcesserit, qua expulsum sit, & ob hoc Arist. nunquam admittit mutationes instantaneas, nisi adiunctas motib. Sic puto esse respondendum secundum viam Aristotelis.

Ad 7. Ad septimum difficultas est magna, an detur minimum in formis accidentalibus in instanti productum, quod nos tractabimus. 8. lib. 23. Interim tamen dico, cum S. Thoma ibidem, quod hic Aristoteles solum loquitur vniuersaliter, nempe, quæcunque forma motus acquiritur, non habet minimam partẽ primam illius, quod motu acquiritur, & hoc satis constat secundum prædicta principia. Sed an tota latitudo formæ motu acquiratur, illic disputabitur, quamuis, re vera, hoc Aristoteles videatur docere, sed postea latius dicemus.

Caput Octauum.

Quoniam autem omne, aut mouetur. Tex. LXVII.

Quæ de motu docuit, puta non dari primum, idem de quiete, & de quietatione, id est motu, quo quies acquiritur docet, & tale moueri ad quietem vertit Boetius (stare) quasi ad standum ire, posset id verbo non satis Latino, tamen rei energiam exprimente, dicitur quietatio. Probat autẽ primo, quod quietatio illa sit in tempore dupliciter. Primo, quia est motus, & ꝙ stat, id est ad quietem mouetur, re vera mouetur: in hoc autem textu, tale stare motum esse probat, sic. Omne, ꝙ aptũ est moueri, & tẽpore & loco, & modo, quibus aptum est moueri, aut mouetur, aut quiescit, sed stans (si sic licet dicere, quod quietatur) est huiusmodi, & non quiescit; ergo mouetur. Non enim est sic dare medium. Quod autem non quiescat, probat, Quia quod stat, tendit in quietem: quod autem in quietem tendit, nondum quiescit: ergo stans non quiescit. *De 1. & vlt. in gete eadem rõ qua in motu. 1. funda. quietationem esse in tempore.*

Aduertenda est declaratio illarum particularum, quæ in maiori ponuntur. Non enim omne, quod non mouetur, quiescit, sed quod aptum est natura moueri, vnde immobilia non dicuntur quiescere proprie. Vlterius, non omne aptum moueri, cum non mouetur quiescit, nisi sit tunc cum aptum est moueri, vnde in instanti non mouetur, in instanti etiam non quiescit res. Nec satis adhuc est, sed etiam requiritur ex parte loci, nam in puncto non est motus, etiam tempore, & mobili positis. Similiter non est motus: nec quiescit res a motu, quo non est apta moueri, vnde cęlũ nõ mouetur recte, tamen non quiescit à motu recto, nõ. n. sic moueri est aptũ. Nota.

Cum

Cum igitur aliquid est aptum sic moueri, & tali loco, & tempore, & non mouetur, tunc quiescit. Quies enim priuationem dicis, quæ negatio est cum aptitudine, & circunstantijs illis.

Hoc autem demonstrato. Tex. LXVIII. & LXIX.

1. Ratio. HOc principio ostenso quod stat, id est, quod quietatur moueri, facit priore rationem. Omnis motus & quod mouetur, in tempore mouetur: at quod sic stat, mouetur: ergo quod stat, in tempore stat.

2. Ratio. Affert alteram rationem in altero text. Velocius, & tardius in tempore sunt: quod stat velocius, & tardius stat; ergo quod stat, in tempore stat. & vide per stare, intellige motum in statum, & quietem, vt diximus iam, quam quietationem dicere possumus.

In quo autem tempore. Tex. LXX.

2. funda. quod in aliquo tēpore primo stat, in qualibet parte illius stat ALterum statuit simile principium, sicut in motu. Nempe quod in aliquo tempore primo stat, in qualibet parte illius temporis stat. & facit eandem rationem cum superiori. Diuidatur illud tempus primum, non enim esse pōt indiuisibile: aliter enim non esset in eo motus: diuidatur ergo in duas partes. Tūc non est dicendum, quod in neutra stat: tunc enim non staret in toto: Similiter nō est dicendum, quod in neutra stat, tunc enim non esset illud totum primum, in quo stat, sed illius pars. Colligitur ergo, quod in vtraque stat, & sic de alijs ipsius partibus. Ex his concludit, quod intenderat, nēpe nō dari primū in statu, & motu isto, sicut nec in motu vniuersaliter dicto dat.

Neque enim ipsius motus. Tex. LXXI.

Non dari primum ratione. PRobat, non dari primū in statione hac. Si esset primum, vel esset in indiuisibili temporis, vel non; sed neutro modo esse potest, primo non pōt esse in indiuisibili; sic enim non esset motus: at dictum est, motum esse. Præterea, nec potest in diuisibili esse, est enim diuisibile id tempus primum, in quo erit immediate motus ille, quia alias non esset in illo tempore primo, & adæquate; ergo illa medietas fuit prior: cumq; in temporis diuisione non perueniatur ad vnam partē omnium primam, cum illa adhuc diuisibilis sit, profecto nec in tali motu quietationis, quæ status dicitur, dabitur prima pars, sed semper erit alia, & alia, vt in spe.

Neque igitur quiescens. Tex. LXXII.

QVod de motu in quietem dixit, id etiam de ipsa quiete tradit, puta, non dari primā ipsius partē. Et hoc probat, quia in tempore quies est, & quod quiescit in tempore quiescit, temporis autem cum non detur prima pars, nec dabitur in quiete. Quod autem in tempore sit quies, dupliciter probat. Primo, Tunc res quiescit, cum non mouetur, & moueri apta est, sed in instanti non est moueri apta, ergo nec quiescere, sed in tēpore. *Eadē rō de quiete, quæ de motu in quietem. 1. Ratio.*

Amplius autem, & tunc dicimus. Tex. LXXIII.

SEcundo idem probat ex descriptione quiescentis. Id enim quiescere dicimus quod sic se habet modo, sicut ante, quasi quies non dignoscatur, nisi per diuersa nunc, sed instans non habet modo & ante, ergo in tempore quiescens est. Vtraque ratio superius exposita est. Nam concludit prouenire ex diuisione continui in infinitum, qua supposita, sequitur, non dari primū in motu, & similiter nec dari vltimam partem. *2. Ratio*

Quoniam autem omne, quod mouetur. Tex. LXXIIII.

ARist. præparās se ad soluendum argumenta Zenonis, pmittit vnū in hoc textu: Nēpe cū aliqd mouet *Aggreditur Aris. soluere argum. Zenonis, incipit ad*

in

ad 1 fun. in aliquo tēpore primo,& adæquato,non potest in aliqua parte illius temporis esse in uno loco æquali, aut in vno gradu formæ secundum alios motus, sed semper mutat, & mutat locum æqualemt, aut est sub alio,& alio gradu formæ.

No. 1. Quō sit intelligendum. Attende,quod dicit in tempore primo. Si enim sumas tempus non primum, potest in vno loco esse in aliquo tempore, v.g.ego dicor moueri in classe in hoc die quia moueor in tempore huius horæ,finito isto motu possum manere in loco, in 2. fund. Arist. quo motus sum per horam aliam eiusdem diei,tamen in hac eadem hora,in qua tota moueor, permanere per aliquod tempus in codē loco æquali mihi,impossibile est.

No. 4. Attende etiam quod loquitur de loco æquali,in quo toto est mobile. nam intra totum spatium maius, intra quod totus fit motus,per tempus manet: At de illo loco, in quo adæquate est ipsum locatum, loquentes dicimus, quòd dum mouetur, non permanet in vno per tempus particula,vel minimā, sed mutat, & mutat loca alia, nec in eodem permanet, dummodo moueatur secundum se totum, quod si secundum partem mouetur,illa saltem pars nunquam in eodem loco æquali erit per aliquod tempus,quo mouetur.

Probatur fund. Probat hoc,quia si in aliquo loco æquali per aliquod tempus maneret,vtiq; quiesceret, quiescere enim est eodem modo se habere in duobus nunc tēpis continui.i. in aliquo tempore,& si quiesceret, iam esset illud tempus primum motus.

Si uero non sic est, sed vno solo nunc.

Concludit, quod cum non sit in ulla parte temporis in uno,& eodē loco, quod in instanti erit in illo loco sibi æquali & in alio instanti in alio, tamen in tempore semper mutat loca æqualia, nec propterea admitti debet,quod quiescat in illo. Nam sicut in instanti non est motus, ita nec quies ob id in tempore primo toto mouetur, & in parte qualibet temporis locum æqualem alium,& alium,& mutat, nec quiescit, licet per instans sit in uno, & eodem sibi æquali loco, instans enim tempus non est.

Caput Nonum.

Zeno autem male ratiocinatur. Tex. LXXV.

Ex doctrina textus præcedentis soluit sophisma Zenonis,quo probabat, non esse motum.Dicebat aūt sic.Qđ in quolibet nunc temporis quiescit,non mouetur in illo tempore,sed id quod moueri dř, puta sagitta,in quolibet Nunc tēpis quiescit,ergo non mouetur. Probat minorem.Quia quod est in sibi æquali loco, non mouetur,sagitta in singulis Nunc est in sibi æqualibus locis, ergo in illis non mouetur. quòd si non mouetur,ergo quiescit. Omne.n. in sibi æquali loco,aut mouetur,aut quiescit. Arg. contra motum.

Hoc autem falsum est. Tex. LXXXVI.

Soluit prædictam rationem, dicens quod tempus non cōponitur ex ipsis Nunc, sed ex diuisibilibus partibus, ideo non si in omnibus Nunc non mouetur, in toto non mouetur, nam in partibus omnibus temporis mouetur. Et hæc est solutio potissima. Hinc enim prouenit,quod non sit in Nunc non moueri vel quiescere, nō enim Nūc est pars temporis. Quod autem in omnibus partibus temporis in loco æquali non sit per aliquam temporis partem, dictum est in textu antecedenti. Sol. Ari.

Quatuor autem sunt rationes. Tex. LXXVII.

Hvius occasione a principio incipit numerare quatuor rationes Zenonis,qbus cōtendebat,non esse motū,quas difficilis solutionis dicit.Prima ratio erat Supposito, ꝙ si esset motus,esset a termino in terminū alicuius spatij,& quod spatium diuisibile est in infinitum, tunc est argumentum.Mobile non potest perue nire ad terminum per spatium, nisi prius 4. argu. Zeno contra motū. 1

transeat dimidium spatij, nec potest hoc transire, nisi prius aliud huius dimidium, nec hoc, nisi huius aliud dimidium. Sed sic est, ꝙ sunt infinita dimidia, quæ prius oportet transire; ergo nunquam continget moueri per spatium aliquod. Infiniti enim non est finis.

Solut. De hac autem diuisione se locutum superius dicit. Vel potest esse sensus, quod iã ista ratio soluta est per distinctionem superius puta, textu 19. vbi dictum est, spatium non esse actu infinitum, sed potentia, vnde non opus est, quod infinitæ partes sint, quas actu oporteat transire. Sed hoc postea in fine libri examinabimus magis.

Secunda autem ea, quæ vocatur. Tex. LXXVIII.

2 Proponit secundã rationem Zenonis, quã dicit vocari Achillem. Ratio autẽ erat, quia vtebatur exemplo Achillis, qui erat celerrimus. & sic exponũt Themist. Simpli. Psellus. Vnde male. Interpretes aliquot putant dicit Achillem, quia erat ratio validissima. Ratio autem ducit ad inconueniens, quod velocissimum, puta Achilles, nunquam apprehẽderet tardissimum, puta testudinem. Probabat autem, quia semper erit aliquod spatiũ inter vnũ, & alterum. Sed quo modo id probet, optime explicat Themist. Demus spatium, in quo fit motus. Sit miliare, quod octo stadijs constat, & Achilles incipiat moueri a principio primi stadij, & testudo a dimidio illius stadij. Sicque Achilles in decupla proportione velocior. Est argumentum. Dum Achilles transit illud medium stadij, testudo saltem transiuit decimam partem alterius dimidij; & sic nondum est apprehensa. Iterum dum Achilles transit illam decimam, testudo transibit aliam decimam illius decimæ; & dum hanc decimam decimæ Achilles, testudo aliam decimam decimę alterius decimę trãsibit, cumque sint infinitæ huiusmodi diuisiones, nunquam Achilles testudinem motam consequetur.

Est autem & hæc ratio eadem.

Tex. LXXIX.

Hanc secundam rationem cum prima comparat, ac dicit esse eandem. Nempe, quia idem supponit cũ ea, non tamen omnino eandem, quia alia aliter procedit. Supponit igitur idem, quia infinitum putatur spatium, nec ad terminũ peruenire posse in vtraque ratione. Sed nõ est idem modus. nam prima diuidit spatium semper in duas partes proportionaliter, at posterior non diuidit, nisi secundum proportionem, & rationem uelocioris, tardioris. Vnde quamuis diuerso modo procedant, ad idem tendunt, eademq; est vtriusque solutio. Quod si in argumento secundo sumatur uelocissimum, & tardissimum, fuit tragico modo ad faciendũ argumentum admirabile, sed non quod nouam difficultatem faceret. *Comparat Arist. 1. arg. Zenon. cũ 2.*

Solutio ergo est, quod uelox nõ apprehendet tardum, dum non attingit ipsum, & tamen attinget. Manus enim spatium transit uelox in eodem tempore, quam tardum, cum spatium finitum actu sit. Argumentum autem procedit, ibi esse infinitas actu partes, quod falsum est. *Solut. Arist.*

Tertia autem, quę nunc dicta est. Tex. LXXX.

Tertiam rationem Zenonis dicit esse eam, quæ iã proposita est textu 85. Nempe, quod, si in quolibet instanti quiescit mobile, cum non mutet locum, in toto tempore quiescit. *3. arg.*

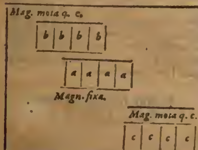
Et repetit solutionem eãdem, quia innititur ratio in hoc, quod tempus ex Nũc componitur. Hoc autem negato, nihil concludit. Dicetur enim, quod in qualibet parte mutat locum, & mouetur, licet in singulis instantibus sit in singulis locis, nec in illis motus sint, non tamen propterea dicendũ est, mobile quiescere, vt dictum, est. In instanti enim, nec quies, nec motus est. *Solut. Arist.*

Quarta

Quarta autem ea, quæ de ijs est. Tex. LXXXI.

4. Ratio. QVartam facit rationẽ Zenonis quæ re vera difficile colligi potest. aliqui.n. eam sic construunt, vt nec minimam apparentiam faciat, quod credendum non est. Existimo, sic essu proponendam: & hoc magis accedo ad expositionem S. Tho. Zeno in hac ratione ducebat ad impossibile. Nempe si motus esset, tempus duplum esset æquale suo dimidio, nempe, una hora æqualis mediæ. Ad hoc ostendẽdum sumebat hoc principium. Cũ duo mobilia æque velocia æqualem magnitudinem percurrunt, tempora vtriusque motus sunt æqualia.

Ex hoc principio argumentabatur, & sumebat tres magnitudines æquales, singulas quatuor partium æqualium. Et primam ponebat immobilem, quæ dicebatur, A A A A. Alteram constituebat superius, quæ inciperet ex media parte fixæ, & immobilis, quæ dicebatur BBBB. ita vt primum B. esset cum secundo A. Tertiam sumebat, quæ dicebatur C C C C. & ponebat a principio immobilis. ut esset primum C, cum primo A, contra alteram magnitudinem, ut notum sit in figura infra descripta.

Moueatur igitur tertia, quæ dicitur C, per totam magnitudinem A, per horam, ita vt cum perueniat ad secundum A, vbi incipiebat B, moueatur ipsum B. versus A, a quo incepit C. Tunc, quia nõ habet nisi duo A, pertranseunda, per mediam horam mouebitur, & in illa media ipsum C. transibit alia duo A. & tunc in fine mediæ horæ vltima omnium horum simul erfit. primũ C, cum vltimo C & A. & primũ B, cũ vltimo C. & A, ac si essent iuxta posita.

In hoc igitur casu tempus ipsius C, est duplũ ad tempus ipsius B. quia C, transiuit quatuor A, & B, non nisi duo. Quod ante ista tẽpora sint æqualia, probatur. Ipsum B, in media hora transit per omnia quatuor C. vt notum est, quia in principio mediæ horæ est cum primo C. in fine cũ vltimo, sed quatuor C. sunt æqualia quatuor A, ergo B, transit tantum magnitudinem, ergo per fundamentum tempora ipsorum B, & C, sunt æqualia.

Sol. Ari. Solutio huius est quod illud fundamentũ intelligi debet, quod duo mobilia transeant æquales magnitudines fixas, nã cum vna est fixa, altera mouetur contra mobile, citius transitur mota, & ita errabat Zeno.

Literæ Arist. 4. argu. expos. Hic est sensus horum duorum textuũ, & est notanda expositio. Ad literam deueniamus. Quartam rationem dicit esse eã, in qua sumebat magnitudines æquales cũ aliis æqualibus, & applicabat stadio unam a principio, alteram a medio, & e contra: & per hoc probat duplum tempus æquale dimidio, sumpta duplici illa magnitudine mobili æqualiter ueloci.

Nota. Et attende, quòd vna magnitudo ponitur in principio, altera in medio illius tertiæ, quæ dicitur stadium, & non utraque in medio: vt multi expositores ponunt, ideoque vix intelliguntur.

Est autem deceptio in eo. Tex. LXXXII.

Solut. SOlutionẽ cauilli ponit in hoc, quod falsitatẽ fundamẽti aperit. Putat enim quod cum duo mobilia æque velocia mouẽtur per æqualem magnitudinẽ ita, vt unũ per fixam, alterum per morã moueatur quod tempora sunt æqualia. Et hoc quidem falsum est: aut enim utraque debet esse fixa, aut vtraque æqualiter mota.

Casus argum. Constituit aũt casum argumenti. Sint tres magnitudines, prima sit A A A A, fixa, aliæ motæ, tamen æquales & numero, & partium magnitudine, quarum vna B B B B. sit incipiens a secundo A. altera uero CCCC, a primo A. e contra: contingit

tingit duas has simul coniungi cum ulti mis.A.

Nota. Sed intellige, ꝙ C, incepit moueri, nec B, motum fuit, quousq; ad ipsum peruenit C, vt diximus. Hoc casu posito, dicit, cum B.trāsierit duo A, ipsum uero C.quatuor A.erit tempus B, dimidium ad tēpus G, nam in singulis B, æquale tempus con sumptum est. Tūc ulterius sequitur, quod B, transiuit per omnia C. iu illo medio tēpore. Cumq. tantum temporis sit cōsumptum in C quantum in A, ut ipse inquit, erunt tempora æqualia.

Nota. Et nota, ꝙ dicit, (vt ipse inquit.) nam re vera plus temporis consumit B, in vno A.quam in vno C: imo dum duo A, transit, percurrit quatuor C: nam A, fixum est, C, vero contra ipsum mouetur. Et in hoc cōsistit deceptio, & cauillus zenonis. Hæc est expositio clara textus huius difficilis.

At uero secundum eam, quæ in contradictione. Tex. lxxxiij.

Duo alia arg. contra motū. Alia duo argumenta soluit, quibus motum esse negabatur, & quāuis multi ea esse Zenonis putent, mihi non placet, quia solum quatuor rōnes esse ipsius dixit. & præterea Psellus expositor Græcus, has non esse Zenonis, sed aliorū, dicit. Quidquid tamen sit, ratio proponitur, quia mutationem non esse, probatur; præsertim eam quæ inter contradictoria fit, vt ex non albo in album.

2. arg. Argumentum est. Dum res mutatur, nec est sub vno extremo, nec sub altero. Cum aūt extrema sint contradictoria, dabitur quod neutrū contradictorium uni cōpetat. ut nec sit album, nec non album.

Sol. Aris. Respondet Aristotel. hoc argumētum nihil concludere. Nam tunc esset inconueniens, si unum totum nec esset album nec non album iu mutatione. Sed hoc falsum est, nam cum mouetur, partim est album partim non album, nam cum album dicitur aliquid, nihil uetat habere partes aliquas nigras. Similiter dicetur nō album, quamuis habet partes aliquas albas. Fit. n. denomiatio a pluribus sui præcipuis partibus. Nō ergo, propterea quod non fit sub albo, nec sub non albo, ob id inferri debet, quod totum non sit albū, & totum non sit non album, erit n. partem habens in albo, partem in non albo. Idemq; dicetur de aliis extremis contradictoriis, ut de esse, & non esse in generatione.

Hic aduerte, ꝙ Aristot. loquitur hic de mutatione albi ex nō albo, & de mutatione generationis, quibus fit album uel aliquid secundum partes extensionis: tunc. n. quandam partem sub uno, quandam ab altero habet extremo. Non tamen loquitur de generatione, quæ in unica parte, & de mutatione, quæ in instanti fit, tunc. n. non est secundum partes diuersas mobilis: sed dicendū est, ꝙ est sub termino ad quem. In mutationibus. n. instātaneis simul sunt mutatio, & mutatum esse. ut dicetur iu li. 8. Modo tamen non de his loquitur, de quibus illi Antiqui forsan non argumentabantur, sed de mutationib. quæ successiue secundum extensionis partes fiunt, quā uis non omnes successiue extensionem acquirant, ut alibi dicetur. *Nota.*

Rursus in circulo. Tex. LXXXIIII.

Alterā facit rationem ipsorum. Accidit id, ꝙ moueri dicitur, nō mutare locū, nec secundū totum, nec secundum partes in tempore, ergo nō mouetur. Antecedens patet de sphæra, quæ dum circulariter mouetur, nec totum, nec partes locum mutāt, cum circa idem semper uoluantur, quod si motus non est circularis, nec alius motus ullus erit. Quod si dicatur, adhuc sphæram moueri, utique motus, & quies simul erunt, quiescit. n. cum locum non mutet. *2. arg.*

Primo namque partes. Tex. LXXXV.

Soluit argumentum: Et primo negat, partes nō mutare locum mutāt enim singulæ. Vt si cōsideres partes octauæ sphæræ, quæ sub nona mouetur, partes nonæ sphæræ continentes octauā non respōdent semper eisdem partib. octauæ. imo una octauæ succedit ubi erat altera, & alia ubi erit illa. Secundo negat ēt totum non mutare locum: imo mutat locum. *Sol. Aris.*

Aduerte

Nota. Aduerte autem, quod in aliquo circulo possumus multos circulos sumere, si incipiamus a variis punctis illius circuli: tamen isti non sunt omnino distincti. Cum unus sumatur in alio. Differunt autem, sicut homo, & homo albus: vnum enim alterum includit. Ex quo sequitur, quod corpus circulare, quod mouetur interius totũ, sit semper in alio, & alio circulo, & loco: & hoc pacto dicit Aristoteles etiam totum mutare locum, dummodo in circum ferentia sit, quæ incipit ab A, modo in ea, quæ incipit a B, modo in ea, quæ incipit a C, & sic in aliis.

Nota. Aduerte præterea, quod in non circularibus etiam inuenimus loca, quorum vnus est alterius pars. Vt si ego sim in hoc loco; & parum discedam ita, vt non deseram totum, tunc locum alium habeo. Sed non omnino, quia iste partem habet alterius. Corpus igitur illud circulare cum in quolibet tempore mutet locum, & ipsum, & ipsius partes non quiescent, sed mouebitur in illo tempore, & sic soluitur argumentum.

Caput Decimum.

Demonstratis autem his. Tex. LXXXVI.

Q. apud Arist. an indiuisibile possit moueri. Sensus qq.

Transit Aristoteles ad vnum problema determinandum. Nempe, an indiuisibile moueri possit. Explicat autem primo se de indiuisibili in quantitate loqui vt de puncto, linea, superficie, non de aliis indiuisibilibus, puta, secundum formã, qualiter species ultima indiuisibilis, ea, cũ in plures species diuidi nequeat. Vel de indiuisibili secundum indiuiduum, ut Petrus indiuisibilis dicitur in plura illi⁹ speciei singularia, de his non est sermo.

Resp. ad q. indiuisibile potest moueri p accidens. Respondet igitur, quod indiuisibile moueri potest per accidens ad motum magnitudinis, in qua est sicut natura mouetur ad motum nauis. At nequis existimaret, indiuisibile moueri per accidens, sicut pars ad motum totius, explicat, quod non sic mouetur, sed sicut accidens ad motum subiecti, vt exponit S. Tho. & hoc significatur per nautam in naui.

Mouetur autem pars ita in toto, quod habeat alium motum ab ipso toto. alius enim est motus partium singularum, alius totius. Nã qualibet pars parte motus existente, in se mouetur, & inde potest separata moueri. at accidens non habet alium motum a motu totius, nec separatum posset moueri, & huic assimilatur punctum. *Aliter mouetur per accidens pars, aliter accidens, & pũctum.*

Quod autem partes singulæ suis motibus moueãtur, dicit hoc ostendi in sphæra. Si enim partes profunditatis considerentur, quæ propinquiores sunt centro, tardiorem motum habent, cum breuiorem circulum describant, quàm remotiores maiorem describentes circulũ. Non tamẽ ob id intelligas, esse motus partium, & totius diuersos actu, sed potentia, actu enim vnus est motus continuus. Indiuisibile igitur mouetur per accidens, vt in subiecto accidens, per se autem nullo modo.

Mutetur enim ex A B, in B C. Tex. LXXXVII.

Indiuisibile non põt moueri per se. 1. Ratio a terminis. Triplici ratione probat, indiuisibile per se moueri non posse. Prima est. Detur, quod moueatur ab uno termino in alium siue motu locali, siue quocunque alio, & sit tempus motus aliquod. Tunc in hoc tempore, aut est in termino a quo, aut in terminó ad quem, aut partem habet in vno, partem in alio. Si dicas in aliquo esse termino, erit iam quies, cũ sit illud tempus. Si dicas tertium, erit iam diuisibile. dicere autem quod nullo modo est in terminis, est impossibile, ergo tale indiuisibile, verbi gratia, non potest moueri per se solum.

Quare non contingit id. Tex. LXXXVIII.

Reijcitur fuga uia qua quis possit in 1. argum. Vnum modum reprobat, quo quis posset affirmare, pũctum per se moueri. Puta, si tempus tantum ex instantibus componeretur, & tunc in quolibet instanti esset in aliquo indiuisibili. Hoc reiicit primo, quia tempus ex instantibus non componitur. 1

2

Secundo

Secundo, quia tunc in quolibet instanti esset mobile mutatum, & tunc non esset motus; nam motus non esset, nisi plura mutata essent. Hoc autem reprobatū est, nullum enim continuum ex indiuisibilib. componitur. Hoc enim supposito, illud esse non potest.

Amplius autem & ex his. Tex. LXXXIX.

2. Ratio a partib. spatij.

ALterā facit rationem. Omne, quod mouetur per spatium maius se, debet prius trāsire minus & æquale sibi, vt notum est. Si ergo punctum mouetur per spatium maius, transibit vtique prius per minus, aut æquale sibi. Per minus non potest, ergo per æquale. Si ergo totam lineā transit semper, & non nisi tā gendo æqualia: ergo linea componitur ex punctis, cum mensuretur a puncto transeūte per totam lineam, & non nisi per puncta. Illud autem impossibile est, ergo punctum per se moueri non potest. Idem intellige de linea, quæ per latitudinem, & superficie, quæ per profunditatem, nō possunt moueri, nisi magnitudo ex indiuisibilibus componatur.

Amplius autem si omne in tempore. Tex. XC.

3. Ratio a tempore.

TErtiam rationē facit, quæ ducit ad hoc incōueniens, quod esset tēpus minus quocunq; motu: quod est impossibile, cum motus, & tempus æqualiter diuidantur. Supponit autem primo, quod omnis motus est in tempore: & quodcunque tempus est diuisibile. Moueatur igitur, quod est indiuisibile, ab vno in alterum indiuisibile: cū iste sit motus, erit in aliquo tempore; hoc quidem tempus diuisibile est, motus autem ille non, cum in vno puncto solo nō sit motus: ergo medietas illius temporis erit tempus minus tali motu, quo minimus est. Quod autem talis medietas sit tēpus minus, patet: nam totū tempus erat æquale, toti motui.

Aliud ēt infertur inconueniens.

Ex hoc autem absurdo sequitur, quod aliquid mouetur in tempore aliquo, & in minori non potest minus moueri, nisi indiuisibile diuidatur.

Obiect. Posset quis dicere, quod a puncto in punctum in instanti mouetur.

Solutio. Hoc reiicit sicut superius: tunc enim ex mutatis componeretur motus, & ex indiuisibilib. quodlibet continuum, quod fieri non posse demonstratum est superius.

Mutatio autem nulla est infinita. Tex. XCI.

Nulla mutatio est actu infinita.

EX his omnibus, quæ circa diuisionē mutationum dicta sunt, ne quis infinitam esse mutationem arbitraretur concludit tandem nullam esse mutationē actu infinitam, ita ut sit extrema infinite distantia. Probat autem hac ratione. Omnis mutatio fit ab vno extremo in alterū extremum siue contrario, siue contradictorio: sed talia extrema finitam habent inter se distantiam. ergo & mutationes finitæ sunt; non enim ultra extrema sua singulæ sunt.

1. Rō de motu ex extremo ex tremum.

Et in augmentatione, ac diminutione explicat, quæ sint extrema, quia hic uidebatur res obscurior, quia quantitas certū terminum non habet. Dicit illud esse extremum augmenti, puta quantitatem, quam unumquodque secundum suam naturam attingere potest: & huius remotio est terminus diminutionis. Vbi uides, res terminari certo termino magnitudinis, & uitatis.

Latio autem sic quidem. Tex. XCII.

2. Rō de motu locali, qui fit secundum uoluntatem.

DE motu locali, qui secundum uolūtatem fit, non uidetur certum quō extrema sint determinata: propterea alia ratione ostendit, nec talem motum infinitū fieri posse. Impossibile est motū seu mutationem esse, cuius mutatum esse est impossibile: sed secundum motū infinitum impossibile est esse motū, vel mutatum: ergo ille motus impossibilis est. Maior sub exēplo, seu inductione ponitur. Impossibile est diuidi, secundum quod impossibile est esse diuisum, & generari, secundum quod impossibile est, esse genitum, & mutari, secūdum quod impossibile est esse mutatū,

At

At quia impoſſibile multipliciter dicitur, quod non poteſt fieri, & quod difficulter fit: dicit, ſe loqui de eo, quod non poteſt fieri. Ac propterea dixit, quod eſſe diuiſum: eſt impoſſibile tale, vt non contingat, nec poſſit eſſe diuiſum, hoc tale impoſſibile eſt diuidi.

Et attende literam nam quidam infinitiui, de præſenti, quidam de præterito ſumendi ſunt, vt expoſui: quamuis in litera omnes ſint de præſenti: ob id parum habet obſcuritatis.

Si ergo id quod fertur. Tex. XCIII.

Cõcludit, omnem motũ, & mutationem eſſe finitam.

Concludit, in motu locali, cum non ſit motus, nec moueatur aliquid niſi poſſit ſecundum talem motum, eſſe mutatum, non erit motus infinitus, vt nunquam habeat finem. Similiter quæcunque alia mutatio erit finita.

Sed ſi eſſe poſsit ſic, vt tempore ſit. Tex. CXIIII.

Quomodo poſſit infinitas in motu reperiri.

Oſtendit, quomodo in mutatione poſſit infinitas reperiri: in vna enim per ſe, quæ ad determinata extrema tendit, non poteſt eſſe, vt dictum eſt: tamen in vna per accidens, puta, per continuationem ratione temporis eſſe poteſt. Vt ſi alterationi ſuccedat generatio, & generationi augmentatio, & huic latio & huic iterum generatio. Hoc modo nihil prohibet. Nõ enim eſt vna mutatio ſecundum extrema at in vnico continuo motu id non eſt, præter motum circularem, de quo libro octauo dicetur: in eo enim ſunt quodammodo plures motus & circulationes, quamuis propter continuitatem vnus dicatur. Et ita abſoluit librum Ariſtoteles.

Finis libri Sexti.

IN LIBRVM SEPTIMVM

PHYSICORVM.

Caput Primum.

Omne, quod mouetur, necesse est ab aliquo moueri. Tex. 1

Icet ea, quæ ab Arist. traduntur in hoc libro, rationib. tantum dialecticis comprobentur, eadémque postea ab eodem Arist. in 8. li. fusius, & accuratius pertractentur, adeo, vt liber hic Alexan. nothus,& adiectitius visus fuerit, quam etiam ob causam, Eudemus, & Themistius veteres Aristot. interpretes, eius expositionem omiserunt. Tamen quoniam Simplicio, D. Tho. alijsque grauissimis Peripateticis dignus visus est quem ipsi interpretarentur; nos etiam non inutile fore arbitramur si quæ in eo docet Aristot. breuiter more nostro, & summatim prosequamur.

Institutū Arist. in hoc lib. est vt aliquot principia, seu theor. proponat ex quibus cām efficientē motus in 8. lib. postea ostendat.

Postqnam ergo de motu quid sit, quæ ipsius species, quales ipsius partes, differuit: nunc de ipso efficienti principio tractat quod facit in octauo libro. At in præsenti aliquot statuit principia maxime ad id indagandum necessaria.

Diuiditurque in duas partes liber hic. In priori quædam theoremata proponit circa motus principium. In posteriori de motuum comparatioue loquitur, quoad velocitatem, & tarditatem.

1. Theor. Arist. ēē quod mouetur ab aliquo moueri. Probatur inductione.

Proponit igitur in textu primo Theorema hoc. Omne, quod mouetur, ab aliquo alio mouetur. Hoc primo inductione quadam manifestat, postea ratione demonstrat. Inductio est. Nam quæ mouentur aut a principio externo mouentur, vt proiecta: aut a principio interno, vt viuentia. Et loquitur de actiuo principio. In his, q̄ ab externo mouentur, satis cōstat ab alio moueri: at in his, q̄ ab interno, nō ita cōstat. Sed ēt hæc ab alio mouētur: nā hēnt duas partes, alterā, q̄ mouet, alterā q̄ mouet, & dum mouetur, per accidens mouetur, sicut nauta in naui. Nauim enim q̄ mouetur, nauta mouet, & simul nauta mouet̄ motu nauis. Sicut igitur, quāuis nauis tota nō moueat̄ ab aliquo extra nauim, nō propterea dicetur moueri a se, ita nec illa, quæ ab intrinseco mouentur. Et qui dicit, ea a se moueri, nescit distinguere partem, quæ mouet, & partem, quæ mouetur.

Hoc est, quod Arist. dicit. Sumatur inquir, A, B, quod mouetur secundum se totum, & non quia pars mouetur, (hic enim loquimur de his, quæ moueri dicuntur, quia tota mouentur, & per A B, intelligit viuens vel id, quod ab intrinseco mouetur) dicere, quod A B, mutetur a se, quia totū videtur moueri, & non ab extrinseco, est simile, ac esset si vnicum totum D E F, motum, cuius vna pars E F, mouetur ab altera D E. & ob id totum mouetur. Et quis propter ignorantiam duarum harum partium existimaret moueri a se: Quasi dicat: illa talia mota ab intrinseco habere partem aliam mouentem, aliam motam. Et quia mouens mouetur per accidens ad motum partis motæ, totum mouetur: cumque non appareat extrinsecum mouens, existimatur a se moueri. Sed non ita est, vt ostendit in exemplo de naui, & nauta. Colligitur ergo, quæ mouentur, ab alio moueri.

Amplius

Amplius id, quod a seipso. Tex. II.

probatur ratione trib. suppositis

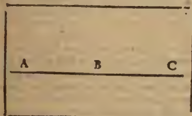
IDem modo demonstrare contendit. Sumit autem tria. Primum est, Quod a seipso mouetur, non definet moueri,
1 quamuis quodcunque aliud a se, ꝙ moue tur, quiescat, & moueri desinat. Quasi dicat: motus eius, quod a seipso mouetur, non pendet ex alterius motu, ita ut si alterum cessat moueri, cesset & ipsum.

2 Alterum principium ex hoc sequitur. Si quod mouetur, cessat moueri, quia aliud cessat moueri: tunc illud non a seipso mouetur.

3 Tertium est, qđ mouetur esse diuisibile.

Nectitur ratio.

Ex his est argumentum, Detur mobile quod a seipso moueri dicitur, (& attẽde, ꝙ loquimur de motu secundum se totũ,) hoc mobile A B, diuisibile erit per tertiũ principium. Diuidatur ergo in duas partes in B C, & A C.

Peto, uel quiescente una parte, puta, B C, mouebitur, vel non. Si mouebitur totum, cum nõ moueatur nisi ratione unius partis A C, iam non totum primo mouebitur. De hoc enim sermo est. Si aũt non mouebitur, ergo desinet moueri, quia aliud, puta, pars mota quiescit, ergo per primum, & secundum principium, totum illud non a seipso mouetur.

Potest autem tota ratio sic in forma ordinari. Omne, quod mouetur, cuius si aliqua pars quiescit, totum quiescit, non mouetur a se, sed ab alio: omne, quod mouetur est huiusmodi, ut quiescat, si eius aliqua pars quiescat, ergo omne, quod mouetur, non a se, sed ab alio mouetur. Ratio hæc in quæstione postea examinabitur cum aliis.

Quoniam autem omne, quod mouetur. Tex. III.

EX hoc uniuersali theoremate infert secundum particulare. Quod localiter mouetur, ab alio mouetur. Et q̃uis contingat unum ab alio, & hoc ab altero, & hoc rursus ab alio moueri, non tamen potest esse in infinitum processus: sed peruenire oportet ad unum primum mouens, ꝙ rursus non ab alio mouetur.

2. theore. Arist. qđ localiter mouetur ab alio moueri.

Si.n.non, sed in infinitum abibit. Tex. IIII.

QVod omne motũ localiter ab alio moueatur, non probat, quia in ratione præcedenti de quocunque motu uniuersaliter probatum est. Quod uero in mouentib. non sit processus in infinitum, modo demonstrat.

3. theore. in mouentibus non esse processum in infinitum.

Exemplum ponit. Si A, mouetur a B, hoc rursus a C, & hoc C, rursus a D, non erit iste processus in infinitum, sed erit in aliquo uno status.

Exemplũ

Statuit ad hoc aliquot principia. Primum est, Quod simul mouebitur A, & B; & aliorum unumquodque. Ratio est, quia quod mouet, dum mouet, mouetur. Cum igitur A, mouetur, B, mouetur: sed dum B, mouet, mouetur: ergo dum A, mouetur: etiam B, mouetur, & dum B, similiter ẽt C, ob eandem rationem, & cæterorum vnumquodque.

Supp. 1.

Alterum principium est. Motus cuiusq. horum finitus est; & unus numero, ut motus, A, & motus, B, & motus, C, quamuis .n. infiniti omnes sint, unusquisque tamen finitus est extremis: est enim ab uno loco in alium determinatum locum.

Supp. 2.

Aut enim numero accidit. Tex. V.

OCcasione illius, ꝙ dixerat, singulos illos motus esse finitos, & quemq; pro se vnum esse numero motum. Distinguit, tripliciter dici motum unum, numero, genere, specie. Vnus numero est, qui ab uno numero termino a quo,

Mot⁹ tripliciter unus.

ad vnum numero terminum ad quem, in vno numero, & non per quietem interru pro tempore fit. Vt ab hoc albo in hoc ni grum, in hoc tempore. Vnus genere, qui eſt ad terminum vnius prædicamenti. Vnus ſpecie, qui ad terminum eſt vnius ſpeciei. Quæ omnia ſatis expoſita iam ſunt in libro quinto.

Accipiatur igitur motus ipſius A. Tex. VI.

Supp. 2. Motus finitus erit in tempore finito. Vis rõnis Ariſt.

POnit tertium principium. Quodcum motus A, ſit finitus, erit in tempore finito, & ſit R. Ponit autem nomina motib. illis, motus A, dicitur E, motus B. dicitur F. motus C eſt G, motus autem ipſius D, ſit H. Ex his omnibus colligit argumentum. Motus ipſius A, eſt in tempore R, finito. ſed oẽs reliqui motus ſunt ſimul cum motu, A, ut dictum eſt in primo principio, ergo omnes illi motus ſunt in tempore finito. At illi motus infiniti ſunt. motus ergo infinitus eſt in tempore finito, quod impoſſibile eſt.

At quia poſſet quis dubitare, An motus A, & aliorum ſint æquales. Reſpondet, parum hoc referre, ſiue enim æquales, ſiue inæquales ſint, motus totus infinitus eſt, tempus autem finitum eſt.

Si igitur uidebatur demõſtrari. Tex. VII.

Obiect. Ariſt. contra rationẽ ſupradictam.

OBiicit huic rationi. Non enim uidetur demonſtrare intentum. Nã motum infinitũ, cũ unus eſt, repugnat eſſe in tempore finito. At cũ plures ſunt motus, mobilibus exiſtentib. infinitis, nõ uidetur repugnare. poſſunt enim multa ſimul moueri. In præſenti autem caſu ille motus non eſt unus, cũ mobilia ſint multa, ob id nullum ſequitur inconueniens.

Sed ſi id, quod mouetur primo. Tex. VIII.

Solut.

EXcludit obiectionem, ſuppoſito unico fundamento. Quod ſecundum locum immediate mouetur ab altero mouente motu corporeô, neceſſe eſt illi eſſe continuum per tactum, aut eſſe continuum. Ex hoc argumentatur. Cũ illa mobilia ſaltem ſint contigua, ponatur, ꝙ continuentur. Non enim minus contigua, quã continua occupant ſpatium: nec minor motus eſt in illis, quam in his. Sumatur igitur ut in una magnitudo, ABCD. motus tunc unus erit ex ipſis, puta, EFGH. erit igitur iam motus unus infinitus tempore finito. quod impoſſibile eſt, ſiue magnitudo, & mobile finitum ſit, ſiue infinitum. Vtroque enim modo motus infinitus tempore finito eſſe non poteſt, ob id nihil refert, quo mobile ſit finitum, aut infinitum, ſi motus infinitus eſt. Ita hæc verba Simplicius exponit, & ſic excluditur obiectio, & perficitur demonſtratio.

Manifeſtum eſt igitur. Tex. IX.

INfert cõcluſionem. Quod non erit proceſſus infinitus in mouentibus. ſed ad primum deuenire oportet. Duo autem adiungit, quæ ſumpta ſunt in textu præcedenti Alterum eſt, quod ponatur illa mobilia continuari. Poſſet quis dicere, rationem eſſe nullam, quæ ex ſuppoſitione procedit. Ad hoc reſpondet, quod ſuppoſitione uti, cum id, quod petitur, eſt poſſibile, non officit rationi. Nam poſſibili poſito in eſſe nullum ſequitur inconueniens. Eſt igitur modus argumentandi iſte, ex uno poſſibili dato, puta, quod illa continuentur, inferre unum impoſſibile, nempe, ꝙ vnus motus infinitus eſſet in tempore finito, ut inde colligatur. Cum hoc impoſſibile non ſequatur ex hoc, quod continuentur (nam poſſibile non infert impoſſibile, profecto ſequetur ex eo, quod infinita mobilia ſunt, & ita hoc erit impoſſibile. Nã impoſſibile ex impoſſibili ſequitur. Alterum declarat, quomodo, quod mouet, & quod mouetur, ſimul ſunt. Dicit aũt duo. Primo eſt, ꝙ loquitur de mouente efficiẽte. Nam quod mouet, ut finis, poteſt diſtare a re, quæ propter ipſum mouetur. Alterum, Quod omne mouens, & motũ ſunt ſimul, ita quod nõ ſit inter ipſa medium, id eſt, ſe inuicem tangant.

Infertur conclu. ſic prædicta nõ eẽ proceſſum in infinitum in mouentibus.

An vtraq; ratio Aristo. necessario cõcludat, quia probatur omne, quod mouetur, ab alio moueri. Quæst. I.

1. Obiect. Gal. contra 1. rationem. Rima ratio, quo omne, quod mouetur, ab alio moueri probatur tripliciter impugnatur. Primo a Galeno, vt refert Simpli. Galenus, enim dicebat, quod non bene infertur, illud mobile non moueri per se, quia pars quiescat, & pars moueatur. Quod enim per partem suam mouetur, per se mouert dicitur, & sic Auerroes explicat argumentum Galeni.

2. Obiect. aliorum. Secundo impugnatur ab aliis, vt refert Simplicius: quia ratio illa petit principiũ: nam petit partem quiescere, partem moueri, & hoc idem, est totum nõ per se primo moueri. Nam quod per se primo mouetur, secundum omnes partes mouetur.

3. Auic. Tertio impugnatur ab Auicenna, quia petit vnum impossibile. Nam si totũ per se primo mouetur, impossibile est, quod pars ipsius aliquà quiescat, & ob id ratio nulla est, quia incomposibile supponit.

Obiec. contra 2. rationem. Posterior rõ põt adhuc tripliciter impugnari. Primo, supponit, ꝙ cum vno moue
1 tur, reliqua mouẽtia simul mouẽtur. Hoc aũt videtur falsum. Stet enim lapidẽ ꝓiectũ moueri, quiescente proiiciente, & elementa moueri, non existente generante.

2 Secundo impugnatur. Quia ipse sumit motum infinitum ratione partium subiecti, & non ratione partium successionis. Motum autem infinitum, sic non repugnat esse in tempore finito, nam secundum tales partes non diuiditur ad diuisionem temporis, sed subiecti.

3 Tertio impugnatur. Quia existimat possibile, illa mouentia cõtinuati, & tamẽ videtur impossibile, quia specie differẽtia impossibile est cõtinuari, vt dictum est in quinto libro. Hæc igitur sunt obiectiones contra Arist. quæ iam sunt dissoluendæ.

Ad 1. obiect. Gal. Prima ergo obiectio Galeni nulla est, & soluitur facile ab Auerroe. Nã per se moueri dupliciter dicitur. Vno modo, vt distinguitur contra ꝑ accidens, & sic etiã, quod ratione partis mouetur, per se mouetur, & hoc probat Galenus. Altero modo, ut distinguitur contra per accidẽs, & secundũ partẽ, vt quod secũdum se totũ mouetur, per se moueri dicatur, & de hoc loquitur Aristo. Constat aũt ꝙ si vna pars quiescit, nõ per sẽ mouetur, hoc modo, unde nulla est obiectio contra Arist.

Circa secundum, & tertium argumentũ maior est difficultas. Auerroes dupliciter cõstituit demonstrationẽ Arist. Primo sic. Omne, quod quiescit ad quietẽ alterius, mouetur ab alio, sed quod mouetur, omne quiescit ad alterius quietem, ergo omne, quod mouetur ab alio mouetur. Dicitq; hanc rationem confici ex maiori de necessario, & minori de possibili, ex quibus sequitur conclusio de necessario. Ad 2. & 3. sol. Auer.

Obiicit tamen sibi. Nam minor uidetur impossibilis, siquidẽ singulares habet impossibiles: cœlũ. n. mouetur, cuius aliquam partem quiescere est impossibile. Respondet, ꝙ cœlo, quatenus corpus est, non repugnat partem quiescere: & sic debet minor intelligi, quod mouetur, ut corpus est, non repugnat, ipsius partem quiescere.

S. Th. merito reiicit hanc responsionem propter duo, quæ dicit Auicenna. Primũ, Reiicitur sol. Auer. ꝙ aliqua propositio impossibilis est, cum 1 prædicatum repugnat subiecto ratione speciei, licet non ratione generis, ut homo est irrationalis, est impossibilis, licet non ratione animalis: ita cœli partem quiescere est impossibile. Alterum est, quod eodem mo 2 do possumus dicere, quod mouetur per se, quiescere non esse impossibile, quia quod per se mouetur ut corpus est, quiescere potest. Et sic nullum esse impossibile, quod infert Arist. in sua ratione, scilicet quod per se mouetur, quiescere.

Vnde dico non esse illam rationem sic cõstruendam. Nam Arist. non absolutas, Quõ sit construenda Arist. ratio. sed conditionatas sumit propositiones. Propterea etiam Auerro. altero proponit rõnem, ut diximus in textu: Nempe. Omne, qđ mouetur, cuius si aliqua pars quiescit, totũ quiescit, mouetur ab alio, omne motum est huiusmodi, ergo omne motũ, seu quod mouetur, ab alio mouetur.

Et notat S. Th. quod cõditionalis propositio, vera esse põt, quamuis vtraq; pars sit impossibilis, si tamẽ una sequitur ex altera. Vnde impossibile est (ut dicebat Auicẽna) ꝙ pars illius, quod per se primo mouetur, quiescat. Impossibile ẽt est ꝙ omne quod mouetur, eius aliqua pars quiescat, tamẽ hoc est necessarium, quod si cuiusq;

mobilis per se aliqua pars quiescat, totum quiescet: Et hoc sumit Aristoteles ad probandum: omne, quod mouetur, ab alio moueri.

Soluitur 2. & 3. obiect. ex D. Tho. Et sic soluitur ratio Auicennæ, quæ erat tertia obiectio, ex hac doctrina D Thom. Non enim petit, quod pars quiescat, nec quod t otũ, sed conditionali vsus est propositione. Vt sensus demonstrationis clarus sit iste. Si aliquid mouet se per se primo; vtique motus eius a nullo alio depen deret: sed motus cuiusque mobilis totius dependet ex partibus, & ipsarum motibus: cum si ipsæ quiescerent, totum quiesceret: non autem e contra: nam potest vna pars moueri, non muto toto: ergo motus non inest alicui toti habenti partes a se primo. Est autem omne mobile partes habẽs: ergo omne, quod mouetur, ab alio mouetur, & per partes inest ei motus.

Dubium Dubitat Auerroes, An sit demonstratio causæ. Et dicit, quod est signi tantum. S. Thom. autem dicit esse per causam.

Solut. Auer. Possemus vtrunque cõciliare. Auerroes enim considerauit terminos demonstrationis, puta, quod mouetur moueri ab alio per hoc medium, quia quiescit, alio quiescente. Quies autem signum videtur, quod ab alio mouetur: non enim est causa motus. At S. Tho. profundius rem considerauit. Res enim hæc est propterea mobile ab alio moueri, quia motus eius a partibus dependet. partes autem sicut sunt causa totius quoad esse: ita motus partiũ causa sunt motus totius: ipsum enim cõponunt. Ob id per causam procedit, & sic potest vtrunque conciliari loquimur autem de partibus etiam integrantibus.

Ad. 1 obiectionem. 2. ratio. At circa alteram demonstrationem nõ minor est difficultas, quamuis argumentum primum facile sit, de quo est pugna *Dissidiũ inter Gal. Auerr.* inter Galenum, & Auerroem. Galenus. n. existimat dictum Aristotelis, si primum mouetur, reliqua mouentur, etiam esse verum de quiete: ut si primum quiescat, reliqua etiam quiescant. Vnde id erit principium motus primum, quo moto, reliqua mouentur: quo quiescente, reliqua quiescant. Hinc infert contra Aristotelem, *Nota.* quod cor non est principium primũ motum animaliũ, quia ipse inquit, se expertũ fuisse, animalia moueri, corde ablato: vnde cessante corde, motus membrorum non cessabit. Auerroes vero dictum Aristotelis, de motu tantum intelligendum docet. Vt si primum moueatur etiam reliqua moueantur: non tamen de quiete. Potest enim primum mouens quiescere, aliis motum habentibus, vt patet in proiiciente. Affert etiam contra Galenum aliam ex- *Nota.* perientiam, quod ipse vidit arietem ambulantem abscisso capite, non igitur cerebrũ est principium motus, vt vult Galenus. Etiam docet Albertus se vidisse cicadam abscisso capite ambulantem per dimidiũ milliare, & cantantem, sicut prius.

Aut. sit. 1. No. Mot' alij sunt esse tialiter subordinati, alij non. In hac controuersia dico primo, Quod motus sunt in duplici differentia. Quidã essentialiter subordinati, quidam vero accidentaliter. Illi sunt essentialiter subordinati, cum mouens, & mobile sic ordinantur, vt non sit motus mobilis siue motu mouentis, quomodo cœlorum motus, & elementorũ ordinati sunt. Non enim possunt elementa moueri. nisi existente motu cœlorum. Illi sunt accidentaliter subordinati, qui licet vnus ab altero procedat, non tamen dependet in esse semper, sicut dictum est superius in causis, vbi ista distinctio data fuit. Si de priore motu sermo fiat, verũ dicit Galenus. Si de posteriori, verũ dicit Auerroes, & de hoc procedit argumentũ. At in præsenti Arist de motibus essentialiter ordinatis loquitur, alias omnia mobilia non mouerentur simul.

2. No. contra Auer. Gal. Dico secundo, quod neuter loquitur ad mentem Aristotelis Ipsi enim sumunt primum, & supremum mouens, & dicunt, quod hoc moto inferiora mouentur. At Aristoteles non hoc, sed vltimum sumit, puta, si vltimum mouetur, superiora mouentur, vt manifeste patet in textu. Dicit enim, si A, mouetur a B, & B, a C, & C, a D, quod si A, mouetur, & reliqua supra ipsum mouentur.

3. Nota. Dico tertio, ꝙ nulla experientia quicquam ostendit, nec pro vna, nec pro altera parte. Nã cum cor, aut cerebrum moueat partes distantes med iis spiritibus, euenit, vt principio absciso, ꝑ aliquod tẽpus maneat virtus a principio impressa spiritibus per quã ille fit motus, sicut in lapide proiecto, manet adhuc impetus, quiescente proiicente. Et sic soluitur primum arg.

Circa secundum dubium, quod proponit Burlæus, re vera, magnam habet vim

contra

contra rationem Aristotelis.;Nam solum concludit, quod infinitum continuum secundum omnes suas simul partes, locum mutaret tempore finito. Hoc autem nihil prohibet:nam motus partium, cum unus non sit post alium, nihil prohibet esse simul. Repugnantia esset, si infinitum secundum omnes sui partes absolueret, & transiret spatium finitum, aut infinitum. Sed hoc non concludit Aristot. Vnde dicerem, quod intelligitur ratio Aristotelis, quod si una esset magnitudo infinita,tunc unum continuum infinitum moueretur tẽpore finito. Hoc autem impossibile est: quia continuum infinitum moueri nõ potest,non solum tẽpore finito,sed nec infinito, ut demonstratum est in li. 3. Physic.

Solut. 2. obiect.

Nota autem, quod per istam rationem Aristoteles concludit,quod deuenire oportet ad unum primum, quod non moueatur ab alio extrinseco, siue ipsum moueatur a principio intrinseco, siue sit omnino immobile.

Nota.

Ad tertium respõdent S.Th. & Albertus,quod quamuis in ratione specifica repugnet illa continuari, tamen sub ratione communi, qua quanta, & corpora mobilia sunt, non est impossibile continuari. Hic autem sub tali ratione communi considerantur, ut mobilia sunt.

Ad 3. ex D.Th. & Alb.

Nec putes,quod ista potentia, per quã dicuntur posse continuari,sit potẽtia physica, quæ ad actum reducetur;sed est potentia logica,secundum quam, quod fieri non repugnat,possibile,& fieri posse dicitur.Reliqua in textu dicta sunt.

Nota.

Caput Secundum.

Quoniam autem tres sunt motus. Tex. X.

Quia Aristoteles sumpsit in ratione præcedenti mouens,& motum esse simul, & immediata, ob id non prohibere continuari posse;id modo probat, & non solum in aliquo motuum genere,sed in omni uerum id esse, ostendit. Idcoque triplicẽ motum distinguit,puta,Alterationem, Augmentationem, & Diminutionem, & Localem.

Mouens, & mobile debere eẽ simul probatur in oĩ motu.

Incipit autem in locali motu id ostendere tali ratione. Omne, quod localiter mouetur, aut ab intrinseco, aut ab extrinseco mouetur principio: sed in utroq; motu, mouens,& motum simul sunt:ergo & in omni motu locali. Minorem probat, & quidem pro altera parte satis nota est. Quæ enim ab intrinseco mouentur,simul habent,& quod mouet,& quod mouetur, cum unius partes sint. in his uero, quæ ab extrinseco mouentur, non est ita notum,quare in his probabit idem.

Quod autem ab alio mouetur.

Probaturus in his, quæ ab extrinseco mouentur, & quod mouet,& quod mouetur, simul esse, hos motus locales ab extrinseco principio prius distinguit in quatuor: postea reducit ad duos, & in his illud ostendit.

2. in latio ne quæ fiat ab externo.

Motus igitur ab extrinseco locales quatuor sunt:Pulsio,Tractio,Vectio, Vertigo. Pulsio est motus, quo aliquid uel a se, uel ab alio in aliud pellitur. A se: ut cum quis se proijcit in mare,uel deiicit se è turri. Ab alio;ut cum liber proiicitur a manu: quamuis etiam possit intelligi illud uerbum(a se,) & quod inferius dicitur in definitione pulsionis, ut sit sensus. Pulsio est motus,quo aliquid a se,uel ab alio remouet aliquid.

4. sunt species mot. localis a principio externo.

Huius pulsionis duplex ponitur species, Impulsio,& expulsio. Impulsio est, cum quod pellit,non remouetur a pulso in toto motu. Expulsio uero cum deserit ipsum pulsum. Vt cum aliquid extra se mittit aliquid,licet non sit semper simul cum illo,quod mittitur.

Quid pulsio, et quæ eius species.

Et adhuc huius ponitur species alia inferius,quæ est profectio. Cũ quod pellit, relinquit quidem pulsum,sed imprimit ei motũ fortiorem, quàm sua natura postulabat, ut qui lapidem etiam deorsum mittit ui maiori,quàm ipse descenderet.

Tractio est motus oppositus, cum aliqd ad se,uel ad aliud trahit aliqd, & hoc maiori motu,quam res secundum se moueretur. Cum est motus ad se,dicitur Attractiocũ ad aliud, Extẽsio dicitur.Quod sit maiori motu, quia cum res suo motu fertur,

Quid tractio, & qui motus ad ita ctionẽ reducantur.

fertur, Tractio non est.

Ad hos duos modos multos alio redu ci dicit, ná inspiratio tractio quędá est, ex piratio expulsio. Similiter operationes, qui bus naturales uirtutes, aut alimenta tra hunt, aut excrementa propellũt. Similiter sputatio, & separatio. i. diuulsio, aut dilace ratio; & radiatio. i. motus instri, quod tenét mulieres, & deniq. uocabulo cómuni tra ctiones, congregationes dici possunt quasi quod mouet, & quod mouetur, coniun gantur. pulsiones uero disgregationes.

Vertigo est motus circularis, ut motus, quo trahitur rota.

Vectio uero, quo pondera supra alia fe runtur

Inter hos quatuor motus, duo eorum ad alios duos reducuntur. Ná vectio non distinguitur ab aliis tribus. Ratio est, quia quod vehitur, non proprio motu fertur, sed alterius, supra quod uel in quo est. ob id, si ipsum pellitur, trahitur, aut vertitur. similiter etiam & ipsum vectum. Vlterius, vertigo non distinguitur a pulsione, & tractione: est enim ex vtraque composita: nam quod circulariter fertur secundum unam partem recedit a mouéte, & pulsio est, secundum alteram accedit, & tractio est. Hi igitur motus ab extrinseco ad pul sionem, & tractionem reducuntur.

Quod si in his simul sunt mouens, & motũ, pfecto in oĩ motu locali ab extrin seco, simul erũt qđ mouet, & qđ mouetur.

Est autem litera valde clara, quãuis ob maiorem dilucidationem, & claritatem harum specierum non seruaui eundem or dinem in exponendo, qui in textu est.

Proiectio autem quando uelocior motus.

De motu proiectorum qão mouens, & mobile sint simul.

Difficultas maior erat in motu proie ctionis. Id n. ꝙ proiicit, nõ simul cũ eo, ꝙ proiicitur, vr simul eẽ. ob id in hoc ostendit, illud ẽt uerũ esse. Defi nit autem motum proiectionis esse, cum res fertur motu uehementiori, quàm sua postulet natura, eo quod mouens maioré impetum imprimit, & maiori vi ipsam ex pellit. Tamdiu aũt durat iste motus, quã diu durat illa vis, & expulsio, Per quod vult intelligere, vt dicit S. Th. ꝙ immedia te mouetur proiectũ ab aere cõtiguo pulso, cuius vi cessante cessat proiectio. Ex quibus colligit uniuersaliter quæ mouent, & mouentur motu locali, esse simul.

At uero neque inter id, quod alteratur. Tex. XI.

Quod in motu locali docuerat, idé in alteratione ostendit; magis tñ explicuit propositũ in pñti, nem pe, quo quod mouet, & quod mouetur, si mul sint. Dicit autem se loqui de alterante ultimo, & de altero primo. Aliquando enim quod primo alterat, & quod vltimo alteratur distant, ut cum ignis lignum a longe calefacit, & talia simul non sunt. Si tamen alterans ultimum sumamus, simul erit cum alterato primo: vt aer ligno pro ximus, qui calefactus, lignum calefacit. & hoc vltimum alterans dicitur. Potest etiã intelligi, cum aliquid alterat, & aliquid al teratur, non sunt simul secundum se tota, sed secundum id, quod primo alteratur ex parte alterati: & quod primo alterat ex parte alterantis. Idest, vltima pars alteran tis cum prima alterati est coniuncta, vt sit sensus. Quod nunquã alteratio vlla cõtin git, nisi fit aliquis tactus alterantis, & alte rati, qui secundum extrema primo fit. uel secundum proxima alterantia, & alterata. *3. Probatur in alteratione mouẽs, et mobile debere esse simul.*

Artificiose autem Aris. hoc probat. Explicat tamen primo duo. Alterũ est, in qui bus accidat alteratio. Alterum, quæ dicantur alterari. Dicit igitur, quod quale altera tur, vt sensibile. i. secundũ qualitates sensi biles alteratio accidit. Sunt autem sensibi les qualitates, quib. corpora communiter differunt, vt albedo, nigredo, calor, humi ditas, siccitas, & reliquæ, quæ sunt passio nes subiectæ qualitatis, i. quæ sunt termini passionum: subiectum. n. terminum vocat. Per has autem qualitates differunt corpo ra dupliciter. Aut quia eiusdem magis, vel minus participant: sunt enim quædam ca lidiora, quædam calidissima, & sic in aliis qualitatibus. Aut differunt, quia diuersas habent qualitates. *In quibus accidat alteratio.*

Explicat modo alterum. Quæ dicantur alterari. Et dicit, secundũ has omnes. quali tates alterari corpora tam animata, quam inanimata, & partes animatorum inani matæ, vt pili, vngues, & aliæ huiusmodi, quæ anima carent. Hæc enim omnia cale fiunt, *Quæ dicantur alterari.*

fiunt, frigescunt, reliquasq; patiuntur alte rationes secundum tales qualitates.

Atque etiam ipsi sensus alterantur. Tex. XII.

De alio alterationis genere, quæ est sensatio.

ALiam peculiarem alterationem animalib. dat, puta, sentire, quæ non est cõcessa aliis. Vñ, quæ patiũtur inanimata, & patiuntur animalia, vt albefieri, calefieri, & alia, quæ fiunt aliquando nobis non sentientib. Non enim animalia omnes alterationes ipsorum sentiunt; mutantur enim ipsis non sentientibus sæpe, vt accidit in alterationibus interioribus corporis. Inanimata autem non omnes alterationes habent animalium, quia sensu carent. Quod autem sentire alteratio sit, ostendit: quia non fit sensatio, nisi corpore patiente, idest non sentimus, nisi in organo corporeo sensus recipiamus species sensibilium: & hoc alterari quoddam est, vt alibi dicetur.

Constituitur ratio Arist.

Ex his rationem constituit ad probandum intentum. Alteratio fit secũdum qualitates sensibiles, quæ obiecta sensuum sunt, sed hæc agunt semper per medium illius contiguum; ergo inter alterans, & alteratum primum nullum est medium.

Ostendit medii cõtiguitatem. nam corpori est contiguus aer, similiter & visui: & sic lumen agit in corpus, & superficiem per aerem contiguum: & color similiter per aerem in uisum. Similiter in aliis sensibus hoc idem est.

Similiter autem, & inanimatis. Tex. XIII.

4. Idẽ probatur de augmẽtatione, & diminutione.

DE augmento, & diminutione id ostendit: nec loquitur de ea, quæ fit in ipsis animatis. Cum enim ab intrinseco fiat, manifestum est simul esse, ꝙ auget, & augetur: sed de ea, quæ in inanimatis est, quæ additio, vel ablatio dicitur, in quibus notum etiam est augens, & auctum: diminuens, vel auferens, & ablatum, esse simul. Ex quibus omnibus vniuersaliter concludit, primum moti, & vltimum mouentis simul esse, quia solum immediate duo se tangunt secundum vltimas superficies.

An motus, & motum simul sint. Quæstio. II.

IN hac difficultate sũt aliquot argumenta, quibus mouens probatur agere in remmotã distãnẽ absq. eo, ꝙ agat in medium. Sunt ẽt argumenta, quibus attrahens non uidetur simul cum attracto, quæ duo sunt contra Arist. ut ui- *1. argum.* sum est in tex. Primum argumentum est. Sol agit in ista inferiora calefaciendo, producendo metalla, & alia, tamen horum nihil patiuntur orbes intermedii, cum sint incorruptibiles, & impassibiles. Est aũt Sol in quarto cœlo: ergo aliquid agit in distans & non per medium: Secundo. Est pi- *2.* sciculus, qui Torpedo dr̃, qui facit obstupescere manus piscatoris, & tamen nõ obstupescit rete. & dicit Plinius, ꝙ si tãgatur extremitate hastæ, manus tenentis hastam obstupescit. Huius Torpedinis tanta est vis quod narrat Albert. lib. 24. de animalibus, *Nota de Torpedine.* quendam extremitate digiti leuiter ipsũ attigisse, & ipsius brachiũ ita fuit obstupefactum, vt per dimidiũ annum lotiuris calidis, & vnguentis vix sensum receperit. Similiter dicit, ꝙ pisces ipsum tangentes obstupescunt. Idem dicit Arist. lib. 9. Hist. cap. 37. Hic igitur piscis cum distantia ẽt obstupescere faciat, videtur agere in mediata, & non agit in medium.

Tertio. Dicit Auicenna, ꝙ homines sua imaginatione faciũt pluuias, & immutant *3* res extrinsecas, & non per mediũ, imo experimus imaginationem immutare partes corporis distantes. Similiter fascinatores nocent animalibus distantib. nihil tamen in his videtur in medio esse.

Quarto. Magnes trahit ferrum distans, *4* nec est simul cum illo, nec trahit aerẽ medium. Similiter electrum, seu ambra trahit distantes paleas. Et membra sibi trahunt cibum, in quib. non videmus coniunctionem inter trahentia, & tracta.

1. Fundã. duplex agens alterum mediatũ, & remotum alterum proximũ, & immediatum.

Circa horum solutionem sit primum fundm̃. Quòd mouens est duplex. Alterum mediatum, & remotum: Alterum immediatum, & proximum. Immediatũ est. inter quod, & rem motam, non est aliud mouẽs, medium, vt cum ignis sibi lignum proximum comburit, mediatum vero, cũ in-

inter ipsum,& rem motam aliud mediat: vt cum ignis calefacit distantia,prius tamen calefaciendo medium aerem.

Ista autem mediatio,vel immediato dicitur suppositum. Alia enim est immediatio,vel mediatio virtutis Cum.n. aliquid propria virtute agit,dicitur immediatum immediatione uirtutis: cum vero agit virtute recepta,& dependente ab altero,agit mediate mediatione virtutis. Vnde ignis cum manum calefacit per medium aerē, dicitur mediatum mediatione suppositi, tamen immediatum secundum virtutem, quia proprio calore agit. Aer vero licet immediatus sit secundum suppositum, tamen mediatus est in virtute, quia calore dependente ab igne calefacit. Aliquando etiam fit, quod simul sit mouens immediatum,quantum ad vtrumque: vt cum aqua sibi manum adiunctam frigefacit,& ignis calefacit.

Nota. Hic autem attende, quod ista virtus, quæ recipitur in medio a mouēte mediato quantum ad suppositum, & immediato secundum virtutem,quamuis à tali mouente pendeat,tamen non omnis æqualiter. Est enim uirtus. quæ per parum temporis durat in medio,ut calor receptus in aere:ob id sit idem effectus per illud tempus:etiam recedente primo mouente,licet non sit tam fortis motio. Quædam vero virtus, nec per minimum tempus manet, vt lumen in medio,& virtus magnetis in aere; semper enim dependent huiusmodi virtutes a mouente immediato secundum virtutem. vnde absque illo nihil agunt in sibi proxima,& immediata,vt sensui notum est.

2. Funda. Agēs, qd agit ī medium, & extremū non semp idem utrobique producit. Sit secundum fundamentum ex Alex. 1 Meteo.com.17.& etiam Themist quem recitat Auer.lib.2.cœli,com.42. Quando aliquid agit in medium,& in aliquid distans non semper est idem effectus in medio.& in distanti obiecto. Potest hoc exēplo manifestari: lignum per vitrum medium calefacit ceram,tunc cera liquefit, non tamē vitrum,& hoc vniuersaliter est verum,quod idem accidens secundum varias dispositiones subiectorum,in quibus recipitur,potest varios effectus facere.v.g. calor in quibusdam albedinem, in quibusdam nigredinem facit. Solis lumen, hic aurum,illic argentum,illic plumbum facit: & ex hoc prouenit; quo quamuis idem accidens sit receptū in medio, & in obiecto remoto, non semper idem sequatur in vtroq. effectus. Et hoc maxime est obseruandum:nam ex hoc solutio pendet multorum.

3. Funda. Attractio est quadruplex. Sit tertium fundamentum. Quod attractio est quadruplex. Prima, quia finis trahit ad se, quod ad finem est, quod sic trahitur, nō trahitur per virtutem aliquā receptam, & impressam ab ipso fine, sed sua uirtute in proprium finem tendit. Vnde, quia sic locus trahit locata, non recipiunt locata aliquam virtutem a loco, secundum quam ferantur, vt bene notat hic S.Th. & Auer.sed ipsa propriis virtutibus in loca mouentur, nec de ista attractione loquitur hic Arist. 1

Alia est attractio, quæ fit secundum vacuum,cuius meminit Cōciliator in differentia,vel quæ fit,cum aliquid atrahitur; quia remouetur illi contiguum, quo ablato datur vacuū, nisi illud tale corpus moueatur: & sic per fistulam absorpto aere attrahitur aqua. 2

Tertia attractio est,quā Auerroes com. 11. vocat æquiuocam, & impropriam, cum id, quod trahit, manet immotum. quodmodo magnes, & electrum trahunt ad se:ille ferrum,hoc vero paleas, nec in tali attractione mouetur magnes, aut electrum. Similiter etiam membrum, quod ad se cibum trahit. 3

Discrimē inter 1. et 2. attractionem. Est autem discrimen inter id, quod sic trahitur,& id, quod a loco trahi dicitur. Nam quod ad locum mouetur. non recipit virtutem a loco, secundum quam fertur,sed a se habet,vel a generante, vel ab alio. At quod ad magnetem fertur, recipit uirtutem,qua fertur.

Nota de magnete ex D.Th. &c. Vnde est notandum ex Alber.& S.Tho. quod sicut per grauitatem, aut leuitatem feruntur res in loca propria, ita ferrum,& palea feruntur ad magnetem,& electrum per virtutem talem. Vnde fit, quod in his omnibus illa virtus sit instrumentum actiuum motus illius. Cæterum discrimen est, quod grauia; & leuia non a loco,sed a generantibus receperent virtutes illas; at ferrum,& paleæ a magnete,vel electro receperunt virtutes: ob id altera prius ab ipsis,ad eadem feruntur.

Adest etiam aliud discrimen, quod mo-

motus grauium, & leuium naturalis est ex parte formæ, & ex parte materiæ: at ferro, & paleis non est talis motus naturalis, sed præcipue uiolentus est: quamuis non omnino propter aliquam conuenientiam tracti, & trahentis. Et hoc sequitur, quod grauia, & leuia a loco finaliter: ista uero a magnete, electro, similiter a uirtute membrorum trahantur effectiue.

4 Attrac. Quarta attractio est. Cum quod trahit, pariter mouetur, & suo motu mouet tractum vehementiori motu, quàm postulabat ipsius natura, vt dictum est in textu: & de hoc præcipue loquitur Arist. quamuis etiam uerum sit in omnibus tribus modis in quibus contigit effectiue trahere, ut dicemus.

1. Conclu. ubi nullũ est mouẽs immediatũ, passio nulla esse potest. His suppositis, sit prior conclusio. Vbi nullum est mouens immediatum, passio nulla esse potest. Hoc est uelut principiũ omnibus Peripateticis. Non enim intelligi potest, quo modo aliquid efficiat id, quod nullo modo tangit, nec per se, nec per aliud. Cum .n. operatio sequatur esse, vbi res non est, nec ipsius operatio erit. cũ autem in medio non agit, quod est proximum obiecto distanti, tunc nullo modo est ubi illa res est: & sic nihil efficere pōt. Imo hoc est vnum ualidum argũm, quo Theologi ostendunt præsentiam Dei vbiq; quia ubique operatur. Auicen. autẽ lib. de anima, par. 4. c. 4. oppositum existimauit conuictus argumento tertio, quod facile soluetur, a nobis postea.

2. Conclu. Mouens proximũ & mobile semper debent esse simul. Secunda conclusio. Mouens proximum, & motum semper simul, & immediata sunt; ꝙ si mouens primum sit aliquando remotum ſm suppositum, tamen ſm uirtutem immediatum est: & sic est intelligendus Arist. quasi uelit dicere, non contingere motum, quin quod mouet, & mouetur sint simul: non tamen quod omnia mouentia simul sint.

Ad 1. Ad primum igitur argũm patet solutio ex secundo fundamento. Sol enim agit quidem in orbes medios, & in inferiora per lumen, & omnes suas uirtutes: at lumen non eosdem ubique effectus facit, sed orbes illuminat, aerem calefacit, & in terra uarios producit effectus. Nec hoc impedit cœlum esse incorruptibile, ut notat bene Alex. loco citato. quia lumen non est qualitas destructiua, imo, (vt inquit) luna, & astra, quæ eiusdem substantiæ sunt cum eo, lumen a sole recipiunt.

Ad 2. Torped. Per hoc idem respondetur ad secundũ de Torpedine: est enim eadem qualitas in manu, & in retibus, sed non idem operatur; manum enim obstupefacit, non autem retia: & hoc fit etiam in aliis qualitatibus, vt dictum est.

Ad 3. De hominis imaginatione. Ad tertium dico, quod homo per imaginationem sæpe se ipsum immutat; sed hoc non fit, nisi spiritibus in imaginationis organo existentibus immutatis, per quos fit celeris immutatio partium corporis.

Quod autem dicitur de fascinante oculo non negamus; sed dicimus, vapores nociuos egredientes per oculos aerem offendere, & aer nocet aliis, sicut homines peste tacti aliis etiam distantibus nocent, sed hoc non fit, nisi per medii immutationem.

Quod autem dr̃ de his, qui pluuias & alia multa faciunt per imaginationem: id falsum est: sæpe .n. prouenit arte Dæmonũ uel casu aliquo, vt dicit Iand. Aliud autem est, cum miraculose accidunt effectus, ibi .n. virtus diuina operatur.

Ad 4. De magnete. sent. Alex. Ad quartum de magnete Alex. lib. 2. q. naturalium c. 23. recitatis aliorum sententiis, dicit moueri ferrum a magnete, tanquam fine propter conuenientiam, quam cum eo habet.

At ista sententia non est tuenda. Omissis autem multis, quibus pōterat impugnari, id sat sit quod (ut notant S. Th. Albe. & Auer.) in quacunque distantia moueretur ferrum ad magnetem, sicut ignis ad suum locum. 1 Præterea: quantumcumq. magnũ esset, traheretur, quæ tamen duo non ita eueniunt. 2 Præterea: quia si tingatur, seu ungatur alliis ferrum, aut magnes, non trahit; & similiter nisi motu comprimatur electrum, vt calefiat, quod vtique ostendit 3 magnetem agere in ferrum, vt diximus, unde agit quidem in ferrum, sed nõ prius nisi immutando medium.

Nota de magnete in unctio alliis, & hircino sanguine. Sed hic sunt duo notanda; Alterum est, quod Conciliat. dfia 51. dicit, se expertum esse, magnetem unctum alliis ferrum trahere. dicit tamen, quod si magnes, aut ferrũ per diem sanguine hircino intingeretur, non esset talis attractio. nec ego dubito aliquãdo decipere illam experientiã de aliis

Ddd Cau-

Causa autem, quare allium talem virtutem habeat, existimo esse, quia calidum est, & calor eius mordax, & diuulsiuum partium subtiliorum, & ita appositum magneti diuertit partes calidiores, quæ magis actiuæ sunt, & ita impedit ab actione: & hinc prouenit aliquando, quod non impediat propter debilitatem caloris aliorum.

Cur electrum debeat calefieri, ut attrahat paleas.

Alterum est, quod electrũ ob id prius motu calefit, vt dicit Albe. vt fiat disgregatio partium, & facilius virtus possit agere, quod si calore ignis calefiat, non trahet, quia talis calor consumptiuus est virtutis. Et quamuis hoc verum sit quantum ad hoc, quod est de ignis calore, existimo etiam calefactum attrahere, quia calor attractiuus est ex se, vnde etiam alia calida paleas trahunt, & calidum magis trahit minus, vt dicit Conciliator. Hæc de magnete, & cæteris satis sint dicta: nam eadem fusius persequi non est nostri muneris.

Caput Tertium.

Quod autem ea, quæ alterantur. Tex. XIIII.

alteratio nõ fit nisi secũdum qualitates tertias speciei.

CVm alterans, & alteratum simul esse probauerit, idq; solum in qualitatib. tertiæ speciei ostenderit, nunc huius rationem reddit, docens, alterationem non esse nisi secundum tales qualitates, & quæ alterantur, non nisi secundum has alterari.

Nota.

Nota autem, ꝙ sunt qualitates quartæ speciei, quales sunt figuræ, & formę: sunt etiam primę speciei, quales sunt habitus. Habitus autem sunt in triplici differentia, quidam corporis, vt robur, sanitas, & alia: quidam animæ appetitiuæ, quales sunt virtutes morales: quidam animæ intellectiuæ, vt scientia, prudentia, ars, & similes: Hoc etiam intellige de habitibus oppositis: In omnibus his probat non esse alterationem.

Nota.

Prætermittit autem secundam speciem. Nam, vt dicit S. Thom. talis qualitas, puta potentia, vel impotentia, naturalis est, & non de nouo acquiritur, sed cum ipsa generatione rei.

Aliorum enim maximum vtique. Tex. XV.

alteratio nõ est ad 4. speciẽ qualitatis, s. ad figuram.

PRimo de figuris probat, in quibus dicit maxime apparere alterationem esse, cum fiat remotio, & acquisitio ipsarum; at vere alteratio non est ad ipsas primo, sed ad aliquid aliud, ex quo ipsæ sequuntur, vt dolatio tendit ad partium remotionem: actio pingendi ad partium uel accidentium appositionem, vnde sequuntur figuræ, sicut dealbatio primo ad albedinem tendit, a qua sequitur similitudo; ob id ad similitudinem non est alteratio per se sic ad figuras. Materia enim, & subiectum pariter est ad alias alterationes, vt densationem, rarefactionem, vel alias mutationes secundum artem: ex his consequuntur figuræ, ad has tamen non est per se alteratio. Hoc autem probat duplici ratione. Prior est. Quæ alterantur, *1. ratio.* denominantur a qualitatibus, secundum quas est alteratio, ita ut sit prædicato æquiuoca, id est æquæ uocis, nempe, quod alteratur secundum suam vocem prædicatur de qualitate, & econtra: at hoc non fit in figuris: ergo secundum eas non est alteratio. Maior patet. Dicim' enim, ꝙ est humidum, homo est albus, & e contra, album est homo, humidum est æs: at cum æs est statua, nec statua æs, sed ærea; nec cathedra lignum, sed lignea: & hoc est non æquiuoce prædicari, i. non æqua *Nota.* uoce, sed mutata, nam non aurum, sed aureum prædicatur, non æs, sed æreum. Aliter enim ęquiuoce sumitur hic, quàm in Prædicamentis.

Amplius

Amplius & aliter inconueniens est... Tex. XVI.

2. Ratio. ALteram rationem facit ad idē probandum. Res cum fit, non dicitur a terari, est.n. alteratio rei iam factæ, & existentis: sed cum res accipit formam seu figuram fit. ergo per figuram uel formam non alteratur. Et hoc est, quod dicit, ridiculum esse, parietem aut tegulā esse domus alterationem, & domum alterari, cum tegitur, & tot parietibus clauditur, cum.n. tunc fit, fit, sed non alteratur. Est enim alteratio perfectorum, f. eorum, quæ iam sunt. Et sic est intelligenda ratio hęc, & non vt declarat Auer. vt dicemus in quęstione.

Manifestum autem est. Tex. XVII.

Quod ad corporis habitus non fit alteratio. VErba hæc priora cū superiorib. copulantur, quib. dicit id, φ sumptum fuit, puta quod fit, non alterari esse manifestum, & dedimus nos rationem, quia nondum est res cum fit.

Statim prosequitur declarare, non esse alterationem secundum alias qualitates a tertia specie, & secundo ostendit de habitibus corporis, & facit argumentum. Omnis habitus, siue uirtus, siue uitium sit, est ad aliquid: sed eorum, quæ sunt ad aliquid, non est per se generatio, nec alteratio, ergo nec talium habituum. Explicat, quomodo ad aliquid sint ista, & primo de sanitate. Sanitas enim est calidorum, & frigidorum commensuratio, aut eorum, quę sunt intra, aut quę sunt ad continens.

explicatio rationis Arist. Quod sic explicat Auerr. vt per temperiem caloris, & frigiditatis intrinsecæ intelligit sanitatem animalis: per temperiem caloris, & frigiditatis continentis, sanitatem quæ dicitur aeris vel aquæ, secundū quam aer temperatus vel aqua sana dicūtur ipsis animalibus.

Probat Aristo. quod alii corporis habitus sint ad aliquid, quia sunt dispositiones præsentis, & perfecti ad optimum.

Vbi nota, quod habitus superueniunt naturæ perfectæ, & potenti operari, sed adueniunt ad hoc, ut melius operetur. Vnde habitus corporis supponunt naturam constitutam, & perfectam per sanitatem, & temperiem, & ipsam ad operationes perfectius supponunt, ut robur, & macies, per maciem intelligit aptitudinem ad motus veloces, & cursus, quę in obęsis non inest. Hi igitur etiam, habitus ad aliquid sunt, ut sanitas, & hic est sensus illorum uerborum, quod habitus est dispositio perfecti ad optimum, ut explicat bene S. Tho. nec expositio Auer. est ad rem. *Habitus est dispositio perfecti, ad optimum. Nota.*

Hic attende maxime unum, quod dicere hos habitus esse ad aliquid, nō est aliud quam quod consequantur ex habitudine multorum inter se. Vnde sanitas ad aliquid est, quia consurgit ex certa temperie qualitatum: & pulchritudo, quæ ex debita partium proportione, & dispositione procedit, & robur ex membrorum coaptatione. Vult ergo Arist. quod alterationes terminentur in qualitates illas primo, vel in partes, uel in membra, & inde per accidēs tales habitus sequantur. Vnde qui sanat, ipsas qualitates temperat, & secundum has est alteratio: inde consurgit sanitas. Similiter in aliis corporis habitibus. *Nota.*

Neque igitur circa animæ uirtutes. Tex. XVIII.

TErtio idem ostēdit in virtutibus moralibus, & facit duas rōnes. Altera est, (vt bene dicūt Them. & S. Th.) similis secundæ rationi, quam fecerat de figura. Cum res perficitur, non alteratur: sed homo per uirtutes maxime perficitur & consumatur: ergo non est dicendus secundum illas tunc alterari, quia nondum est perfectus homo. Probat, quod homo perficiatur. Quia tunc quodque maxime perficitur, cum attendit summā perfectionem suę naturę, ut circulus, cum maxime circulus est: sed homo per virtutes maxime secundum staturam perfectus est, ergo per illas fit perfectus; non ergo illarum est alteratio, nec oppositarum, puta uitiorum; sed corruptiones potius sunt. Profecto magna est uirtutis laus. Tunc enim dicitur completus homo, cum virtutem habet, tunc diminutus, cum uitium.

Fit igitur cum alteratur.
Tex. XIX.

2. ratio.

Alteram rationem ponit similem ei, qua probauerat in habitibus corporis non esse alterationem. Quia virtutes hæ ad aliquid sunt,& præsupponunt aliud,in quo fit alteratio,& quod ipsæ consequuntur. Vt autem explicet, quid est quod præsupponant virtutes,dicit ipsas esse impassibilitates,vel passiuum sie, id est passiones temperatas.

No. ex Peripat. & Stoicis, quid virtut.

Nota, quod Stoici, tunc esse virtutem putabant, cum nullus est in sensu appetitus motus,nec passionis vllius insultus, & ideo impassibilitates eas vocabant, quasi ex tali passionum negatione insurgerent virtutes. At Peripatetici tunc uirtutem esse existimant, cum passiones & motus sensuum secundum rationem frænati sunt: vnde licet insurgant contra rationem, tamen ratione superantur, & eas moderatur ratio.

At quia in præsenti nihil huius ex professo determinat,vsus est distinctione,etiã ut ostenderet,in quacunque opinione esse hoc certum,quod virtus ad aliquid est,& insurgit, cum alteratio facta est in passionibus, secundum quam dominæ sunt, & frænatæ, sicut dictum est de sanitate. Per victoriam enim, & superautiam passionum virtus aduenit.

No. circa uniuersalem materiã virtutum.

Ad hoc autem ostendendum,dicit,virtutem totam moralem positam esse in voluptatibus, & tristitiis,idest, in domandis his passionibus appetitus. At voluptas,& tristitia sensus ipsius est:nam uoluptas, & tristitia, aut in actu præsenti, aut in memoria,aut in spe posita sunt: hæ autem sensus sunt ipsius. Explicat hoc. Nam in memoria ob id est voluptas, aut tristitia, quia actus boni, vel mali præsenti similis recordamur; in spe vero, quia similem præsenti speramus, quæ in sensibus sunt. In his igitur passionibus primo accidit alteratio, per accidens autem in virtutibus, quæ factas alterationes sequuntur.

At vero neque in intellectu.
Tex. XX.

Idẽ ostenditur ibi habitibus intellectualibus.

Quarto id in habitibus intellectiuis ostendit,& vtitur ratione eadem. scientia est ad aliquid;nec est,nisi cum aliquid aliud alteratur, puta sensus. Nam ex alteratione,quæ in sensus fit,puta, cum experientia partiũ,& singularium acquiritur,anima vniuersale colligit, & scit absque mutatione, seu alteratione per se, nisi ex sensus alteratione. Et hoc est,quod dicit:quod cum sit sciẽtia, non est motus in nobis secundum aliquam animæ potentiam, sed tantum per experientiam, quæ fit in sensibus. Particulariter tamẽ ostendit,quod alteratio non fit scientia.

Est autem duplex scientia,& actus, alter,qui est etiam in homine docto,& sciente,& alter etiam est actus, qui est a principio,per quem fit doctus. Sunt enim actus antecedentes, & consequentes habitus. Dicit igitur de actus consequente, de quo dixit,quod non est alteratio. Dicit modo, quod nec ipsius est generatio,vel quod sicut nec est alteratio: ita nec est generatio, quemadmodum visio, gustatio non sunt generationes. Sed melius puta intelligendum, quod ipsius non fit generatio, quia non præcedit vlla alteratio ipsum in anima, & intellectu.

Dubium.

At de actibus primis hic uidetur difficultas, ob id docet, quod nec ipsorum est per se alteratio uel generatio; sed consequuntur alterationem in alio factam. Explicat hoc exemplo dormientiũ, & ebriorum,& etiam exemplo male habentium. Hi omnes, postquam recesserunt ista impedimenta, per nullam aliam alterationem intelligunt: sed facta quiete humorum infestantium, nullo alio adueniente, facta est scientia, ita fit in pueris de noua scientia. facta enim quiete, & humorum peccatione,uel per ætatem,vel aliis causis, puta disciplinis,& exercitio, accedit scientia nulla in anima alteratione facta, sed solum in sensu,& corpore. non est igitur alteratio primo, nisi ad qualitates sensibiles:ad reliqua vero accidens est.

An ad qualitates tantùm tertiæ speciei sit alteratio.
Quæstio. III.

Væstio hęc tota erit posita in rationibus Aristo. examinandis, & declarandis: ideoque proponemus argumenta contra ipsas.

Primum est uniuersale. Ipse enim ad qualitates aliarum specierum docet, non esse alterationem, quia consequuntur alterationem factam in alio, quod si ita est, sequitur etiam, quòd ad multas qualitates etiam sensibiles non est alteratio, puta, albedinem, nigredinem, & omnes colores, similiter raritatem, asperitatē, & alias omnes secundas, quia istæ non sunt, nisi ex antecedente primarum alteratione. quia n. est alteratio secundum calorem, frigiditatem, & humiditatem, ac siccitatem, aliæ consequuntur: ergo illarum non est alteratio.

2 Secundo, contra rationem primam, qua ad figuram non esse alterationem probat, quia subiectum de ipsa non prædicatur, ꝙ fit in aliis qualitatibus, est argumentū. Vel sumit figuram in abstracto, & tunc subiectum non prædicatur de ipsa, sicut et subiectum nón prædicatur de qualitate sensibili. ut n. non dicitur, cathedra est lignum, ita nec albedo est corpus. Vel sumit in concreto, & tunc prædicatur. ut .n. dicitur, album est corpus, & corpus est albū, ita lignum est figuratum, & triangulare, & e contra, & ita licet sumere nomina cōcreta aliarum figurarum, quamuis opus sit aliquando fingere ea.

3 Tertio, cōtra alteram rationem, qua dicit, ꝙ domus fit, ob id non dicetur altera ri. Si ista ratio ualeret, & nec calidum, aut frigidum, cum fit calidum, aut frigidum, dicendum esset alterari. Quod si dicatur subiectum, puta corpus alterari secūdum illas qualitates, ita nos profecto dicemus, lignum, aut lapides secundum tales figuras alterari. Vel ergo ratio nulla est, uel contra ipsummet probat.

4 Quarto, contra id, quod dicitur, uirtutes esse ad aliquid. Habitus sunt absolutæ qualitates distinctæ ab his, in quibus alteratio ponitur, ergo profecto anima alteratur secundum ipsas. Explico antecedens. Scientia non solum est quies humorum, sed qualitas in intellectu. Similiter uirtutes morales sunt qualitates, & non solum quietes passionum. Similiter in corpore sanitas, & robur, ergo secundum has alteratio esse uidetur.

Quinto, contra id, quod dicitur, hominem perfici secundum uirtutem. Vel loquitur de perfectione essētiali & hoc nō, quia uirtus est accidens, quod non perficit essentialiter substantiam. Vel de perfectione accidentali: & tunc quodlibet corpus sensibile perficitur per accidentia, unde secundum illa non esset alteratio, quod falsum est. 5

Sexto, contra ultimam rationem. Si homo in potentia scientiæ acquisitæ habet se, sicut qui dormit. ergo sicut in dormiente, & ebrio scientia præfuit, sed erat impedita, ita etiam in puero. Quod si ita est, scire est reminisci, & de nouo non acquiritur scientia, quod est contra ipsum Arist. 1. Poste. c. 14 & 2. Poste. c. ultimo, qui in hoc a Platone dissentit. 6

Septimo. Ibi est alteratio, ubi est uera contrarietas, at in habitibus, & huiusmodi actibus est contrarietas, sunt enim assensus contrarii, qui se mutuo expellunt, vt habetur 2. Periherme. cap. 4. & 1. Poster. cap. 12. sunt etiam uitia contraria, ergo secundum hæc est alteratio.

Ad primum aduerte, quod dupliciter ad aliquam formam est alteratio. Vno modo per se, altero per accidens. Per se alteratio est ad illas formas, quæ sunt contrariæ, ac mutuam habent inter se pugnā, inuicem agendo, & patiendo. Per accidēs alteratio est, cum formæ non sunt contrariæ, nec inuicem agunt, aut patiuntur, sed tantum consequuntur ad eas, quæ contrariæ sunt, & inuicem agunt quomodo alteratio dicitur esse per accidens ad similitudinem, quæ ex qualitate consurgit, similiter ad figuras, quæ ex aliis formis oriuntur. *Ad 1. Dupliciter est alteratio ad aliquam formam, per se, et per accidens.*

Alteratio autem per se duplex est, altera immediata, altera mediata. Immediata est ad qualitates, quę contrariæ sunt, & per se ipsas agunt, & patiuntur, huiusmodi sunt solæ quatuor elementares qualitates, quæ primę dicuntur, hæ enim secundum se agunt inuicem, ac immediatam

habent contrarietatem. Mediata uero est secundum qualitates contrarias quidem, sed quæ non secundum se agunt, sed secundum primas, ex quarum commixtione fiūt: huiusmodi sunt omnes qualitates sensibiles, quæ secundæ dicuntur, vt colores, sapores, & odores, & aliæ huiusmodi. In his quidem vera est, & per se alteratio, cum contrariæ sint, & pugnent, quamuis pugna fit medijs primis.

Sol. 1. Vnde soluitur argumentum. Est enim differentia inter figuram, & qualitates secundas. Figuræ enim nullo modo actiuæ sunt, nec secundum se, nec secundum sui aliquid, non enim ex primis componuntur. At secundæ contrarietatem habent, & actionem, & passionem mutuam, vt ex primis fiunt.

Ad 2. duplex est concretum accidentis. Ad secundum nota, quod est duplex cōcretum. Vnum primū, quod ex sola inexistentia formæ in subiecto fit, vt album, calidum, dicunt enim istas solas qualitates in subiecto. Alterum secundum, quod ab hoc deducitur, quod propter formam in subiecto dicit mutationem subiecti secundum illam formam, ut dealbatum, calefactum, denigratū. Huiusmodi duplex concretum in figuris reperitur: & primum, vt cathedra: dicit enim formam in materia, domus, arca, & reliqua, & secūdum, quod mutationem subiecti notat, ut triangulare, & vt dicam, cathedratum, figuratum, & reliqua.

Sol. arg. Arist. ergo bene comparauit arcam, statuam albo, & calido, quia vtraq; sunt concreta prima. (Nec sunt audiendi, qui arcā, statuam, & similia putant abstracta, sicut albedinem, & calorem: hoc enim falsum est, dicunt enim materiam tanquam partem) hæc enim inuenitur in subiecto. Est enim duplex cōcretum, absolutum, ut æs, aurum, & denominatiuum, vt æneum, aureum, terreum, ligneum. In accidentibus ergo reliquis absolutum prædicatur, ut calidum est corpus, terra, aut ignis: at in formis non, sed denominatiuum, statua terrea, aurea, aut ærea dicitur, quæ nomina denotant mutationem factam prius, ut cōsequantur tales figuræ, ut dicitur 7. Meta text. 20. in alijs uero non fit alia mutatio in subiecto, nisi secundum tales qualitates, ut dictum est. Et sic soluitur argumentum, quo etiam pacto soluit Burlæ. hic enim fatetur illa esse concreta, sed prima, puta statuam, & similia.

Ad 3. rerum figuræ magnā habet proportionē cū formis substantialibus. Ad tertium aduerte, (vt alibi diximus) quod rerum figuræ magnam habent proportionem cum formis substantialibus. vt enim propriæ formæ substantiales res, & species singulas sequuntur: ita etiam & figuræ istæ exteriores: adeo vt multi, non aliam esse substantialem rei formam, qua istam exteriorem decepti existimauerint.

Ex quo fit, vt sicut ex forma, & materia substantialibus fit unum per compositum: ita etiam ex figura, & subiecto pro portione quadam compositum fiat quodammodo per se, ita vt in modo significandi non differant voces significantes cōposita substantialia, vt homo, leo, capra, & voces significantes huiusmodi artificia, vt statua, domus, lectus, immo aliquando sunt eædem voces: sculpturas enim, & rerum picturas eisdem nominibus nominamus.

Explicatur mens Arist. Vide igitur quam bene procedat Arist. ex hac proportione. Sicut generatio non est alteratio eius, quod fit: sed productio in substantiis. Ita in figuratis, figuræ productio non est alteratio ipsius figurati. cum enim fit homo, non dicitur alterari: similiter etiam cum fit statua, non dicitur alterari.

Obiect. Solut. Quod si dicas, subiectum dicitur alterari, ut lignum. Respondetur, licet obiectio sit bona, tamen iam in primo argumento probauit Aristo. non alterari subiectum secundum figuram, sed secundum accidens aliud prius, vnde sequitur figura. Et quia restabat: An saltem alteretur compositum figuratum; ob id adiecit hoc secundum argumentum, quo illud alterari non probaret.

Vnde argumentum de albo nullum est. Nam quamuis totum album non alteretur, subiectum tamen alteratur, in figura vero supposuit ex primo argumento, non alterari subiectum, & in secundo probat, quod nec ipsum compositum; & sic concluditur quod nulla ex parte secundum figuram per se alteratio est.

Ad 4. Ad quartum dico, quod nō est eadē ratio de sanitatē, pulchritudine, & similibus ac de aliis habitibus animæ. Existimo enim habitus animæ esse qualitates distinctas re a passionibus sensus, & ab experientiis,

tiis, & reliquis sensibilibus; quæ qualitates existunt in potentiis ad faciendas eas promptiores, ac faciliores in suis operationibus, & hæc est communis sententia. At in corporis habitib⁹ existimo probabilius non esse re distinctos habitus ab ipsis sensibilibus. Volo dicere, quod sanitas nō est qualitas realiter distincta à qualitatibus primis, sed sunt ipse qualitates ad temperiem redactæ, sicut harmonia, & consonantia non est vox distincta, nisi multæ voces proportionem habentes: similiter ipsa pulchritudo est perfectarum partium recta illa ordinatio.

Sol. arg. Et patet, quomodo non est alteratio nisi ad qualitates primas, & ad partium constitutionem. Nam pulchritudo, & sanitas sola ratione separantur ab ipsis, cum ordinem, & commensurationem superaddant. At de reliquis habitibus quomodo secundum ipsos alteratio non fit, cum puræ qualitates sint, dicetur in solutione aliorum argumentorum.

Ad 5. sol. Auer. Reijcitur so. Auer. Ad quintum Auerroes dicit, propterea id, quod perficitur, non alterari, quia alteratio est successiua, at quod perficitur, in instanti perficitur. Perfectio enim in indiuisibili consistit. Sed hoc mihi non placet. Primo, quia vt dicit S.Tho. licet perfectio indiuisibilis sit, quia vltimus gradus rei est, qui in instanti acquiritur: tamē corruptio non in indiuisibili, quia potest magis, & magis recedi a perfectione; vnde corruptio diceretur alteratio. Et nota, quod loquimur de perfectione secundum virtutem, & accidentia.

Præterea, quia vt dicit Ægid. perfectio latitudinem habet: est enim, & fit homo magis, & magis studiosus. Præterea, si dicas, quod vltimum perfectionis in instanti est, ac ob id perfectio non est alteratio; profecto hoc idem posset in quolibet accidente dici: summus enim gradus caloris, & albedinis in diuisibili consistit.

Quō intel ligēda sit tō Arist. Non ergo sic est ratio intelligenda Aristo. sed vt dixi in textu: ob id, quod perficitur, non dicitur alterari, quia non est, dum perficitur: alterari autem est eius, quod iam est.

Obiect. Sed manet argumentum quintum: cum enim sit perfectio accidentalis, idem posset dici de quocunque alio accidenti.

Respondetur, quod est perfectio accidentalis duplex. Altera propria, quæ perficit rem, quantum ad operationes proprias speciei: & talis est virtus in homine, & scientia: & hæc perfectio videtur consumare hominem, vt homo est: vnde non vere alteratur homo secundum hanc. Alia est perfectio cōmunis, quæ rem quidem perficit, sed non secundum talem speciem, qualia communia accidentia, & secundū hæc alteratio est. *Sol. Nota duplicem perfectionem accidentalem.*

Et nota, quod non negat Aristot. aliquam alterationem secundum virtutes, sed tamen non est tam propria alteratio, qualis est secundum accidentia; nam per illas adhuc subiectum sub ratione particulari perficitur. *Nota 2.*

Ad sextum mihi placet sentētia S.Tho. & aliorum: quod hic loquatur secundum sententiam Platonis, quæ communis erat. Plato enim ponebat habitus, & species insitas a natura hominibus cum intellectu ipso: impediebatur tamen ab operatione propter sensum: accidēte autem alteratione corporis, & sensus, anima operabatur, nulla facta in ea mutatione; & hoc significant illa exempla ebrii dormientis infirmi, quæ Auerroes dicit esse secundum Platonem. *Ad 6. ex D.Tho.*

At vero alia est sententia Arist quæ habetur in 2. lib. de anima a tex. 55. vsque ad 59. vbi ponit a natura solum haberi nudā potentiam intellectus, qui postea alteratur per habitus: acquirit enim de nouo species, & habitus, & his acquisitis est in proxima potentia ad actum, & contemplationem. Vnde discrimen est inter ebrium doctum, & puerum, quamuis neuter contempletur. Puer enim non perueniet ad actum, nisi prius acquirat habitū: at ebrius absq; noua acquisitione per quietem vaporum perueniet ad actum: vbi clare admittit esse aliquam alterationem secundum habitus: sed vocat talem alterationem perfectiuam, quæ impropriè alteratio est, præsertim cum sequatur post alterationem, quæ fit in sensibus, & in passionibus, quæ propriè alteratio est. Ac propterea in præsenti etiam docet, non esse alterationem veram, sed coniungi cum altera quæ vera est. Plato vero nullam prorsus esse alterationem censebat. *No. sent. Plat. & Arist. circa habit⁹ animæ.*

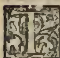
Ad septimum resp. quod non est vera contrarietas inter habitus, & actus, cum *Ad 7.*

non

non sit actio vera physica, sed est quædã repugnantia, & incompatibilitas, quæ cõtrarietas dicitur: & sic patet explicatio rationum Arist. in textu.

Caput Quartum.

Dubitabit autem aliquis. Tex. XXI.

Res quæstiones determinauit iam Aristote. & an omne quod mouetur, ab alio moueatur: & an quod localiter mouetur, a motore distincto moueatur: & an mouens, & motum simul sint. Nunc quartam aggreditur nempe, an quicunque motus cuilibet motui sit comparabilis.

An quinis motus cuilibet motui cõparabilis sit. 1. ratio pro parte negas.

Argumentatur autem a parte negatiua dupliciter. Primo. Si omnis motus omni motui comparabilis est, sequitur, quod motus per circulum, & motus per rectum erunt comparabiles. sed hoc esse non potest. Probatur: supposito, quod dictum est, motus æque veloces in tẽpore æquali trãsire spatium æquale: tunc est argumentũ. Si illi motus sunt comparabiles, possunt esse inuicem tardiores. & velociores, & æqualis velocitatis: in hoc enim comparatio fit. Si igitur æque velox est motus per circulum motui per rectum: ergo in æquali tempore transibit spatium æquale, ergo iam datur curuum, & circulare æquale recto, quod tanquam impossibile infert: nõ igitur quilibet motus cuilibet comparari potest in velocitate.

2. ratio.

Alterum facit argumẽtum. Nam si motus omnis omni motui comparatur, latio, & alteratio essent æquales, puta si in æquali tempore mouerentur: sed impossibile est, quod sint æquales, quod probatur. Nã æquales motus in vno tempore transeunt æquale: at qualitas non dicitur æqualis spatio: ergo alteratio in qualitatem non transibit æquale, in est enim quantitati æqualitas.

In circulo autem, & recta. Tex. XXII.

Excludit sol. quandam 1. rationis.

Excludit responsionem, quæ dari poterat ad argumentum primum. Nã dici poterat, quod motus per circulum, & motus per rectum sunt quidem cõparabiles, non tamen æque veloces ambo sed semper unus altero velocior, hoc aũt modo non sequitur, rectum æquari curuo. Excludit hoc dicens, quod inconueniens est, ꝙ nunquam contingat, similiter moueri, & æque velociter duo saltem, hoc per rectum, illud per curuum: sed quod semper sit unus motus velocior altero, quasi per circulum, & per rectum moueri esset moueri per accliue, & decliue, frequentius enim motus decliuis uelocior est.

Amplius nihil differt. Tex. XXIII.

Iterũ reijcit eãdem sol.

Reijcit ulterius eãdem respõsionem. Dicens, ꝙ adhuc illa ratio manet in suo uigore. Nam quamuis detur, ꝙ motus vnus sit velocior altero, adhuc sequitur, quod sicut datur maior circularis, & minor, quam recta, debeat etiam dari æqualis. Et probatur. Demus vnum, quod velocius moueatur per circulum B, alterũ tardius per rectum C, in uno tempore A. tunc per prædicta maius erit quod transitur de B, quam quod de C. Tunc ulterius quod mouetur per B, in eodem tempore transit maius, quam C. ergo per definitionem uelocioris in minori tempore transibit de circulo æquale. ita ut quod mouetur per C, in toto tempore A, & qđ mouetur per B, in minori tempore, transeant æquale. Sequitur igitur adhuc æquale esse circulare recto. Perpende autem expositionem hanc, quia alij aliter exponunt, sed præter sensum Arist.

Dubitabis hic, quia uidetur Aristoteles dicere, quod si datur maius, & minus, quod debet dari æquale, hoc autem uidetur falsum rationibus multis. Nam angulo semicirculi datur unus rectilineus maior, puta, rectus, aut obtusus, datur etiam minor, puta, acutus, tamen impossibile

le est illi dare rectilineum æqualem.

2 Vlterius. Ternario, & cuilibet numero datur alius maior, alius minor, sed non æqualis.

3 Præterea. Circulo datur quadratum maius, aliud minus, sed non æquale.

4 Præterea. Datur elementum maius aere, datur aliud minus, non tamen datur aliud æquale. Burlæus, & alij, nescio qua distinctione æqualitatis soluunt argumenta. sed quicquid sit, non est dubium, non valere consequentiam illá in omnibus, vt argumenta conuincunt, quorum aliqua id demonstrant.

Sol. dub. Sed nota, quod Aristo. non facit hoc argumentum absolute, puta, datur maius, & minus, ergo datur æquale, sed quod si illud mobile transit maius, & transit minus, quod ex hoc probabitur, quod transeat æquale, & postea id probat argumẽto velocioris, quod in minori tempore transit æquale, vt diximus.

At uero si sunt comparabilia. Tex. XXIIII.

Concludit, non esse omnes motus cõparabiles inter se, & argumentatur ex opposito cõsequẽtis sic. Si quilibet motus culibet esset cõparabilis, sequeretur, quod linea recta, & circularis essent comparabiles, at nõ sunt, ergo nec ipsi motus omnes.

Leges eorum quæ debent inuicem cõparari. Incipit autem explicare leges eorum, quæ comparari possunt: & prima est, quod non sit æquiuocum id, in quo est comparatio.

Prima lex, Ne sit æquiuocũ id, in quo sit comparatio. Vnde non dicetur, gladius est acutior, quàm vltima chorda lyræ, quia acutum æquiuoce dicitur de vtroque, esset tamen comparatio inter ipsas chordas, an vltima an proxima acutior sit: similiter inter gladios, quia æquiuocatio non est: tamen gladius cum chorda nequit comparari in acuto. Ita similiter velox non est idem, & vniuocum in circulari motu, & in recto & in alteratione, ac latione multo minus, ob id inter se hi motus comparabiles non sunt.

An primum quidem. Tex. XXV.

Dub. an sufficiat esse vniuocum. Aliam constiturus legem comparabilium, dubium proponit, an sufficiat vt fiat cõparatio in aliquo, quod non sit æquiuocum, ita vt in quocũque vniuoco comparatio fieri possit, & ponit argumentum, quo probat, non sufficere. *1. rõ. q. est non sufficiat.* Multum dicitur vniuoce de aqua, & aere, & tamen non comparantur aer & aqua; ergo illa lex non sufficit.

Sumitur autem hic multum, vt distinguitur contra paucum. At quia posset quis negare de ipso multo propter vniuersalitatem eius, ponit etiam duplum. Duplum enim videtur vniuoce de aqua prædicari, & de aere, tamen inter se non comparantur, quia aer non dicitur duplus ad aquam. Quod autem duplum sit vniuocum, probat ex definitione, Est enim bis vnum idest, bis vnam quantitat. m amplectens.

Aduertendum autem est, quod dupliciter potest aqua aeri comparari, vt notat Simp. vno modo in quantitate, altero modo in facultate, & potentia. Comparare in quãtitate est ipsa conferre ſm quantitatẽ, quam actu habent in se: comparare vero secundum facultatem, est conferre secundum quantitatem, quæ est in ipsorum potentia, si aer fieret aqua, & si aqua aer.

Fit autem, vt non eadem sit ratio quãtitatis, & facultatis: nam parua, & minor aqua ſm quantitatẽ potest multo maior esse: quam aer secundum facultatem, & hinc prouenit, quod non conferatur aer aquæ, sicut aer aeri, vel aqua aquæ: in his enim vtriusque, & quantitatis, & facultatis simul collatio est, in illis verõ non, propterea absolute non confertur, nisi aut secundum quantitatẽ per se, aut secũdũ facultatẽ ꝑ se, simul tamẽ nulla est collatio.

An & in his eadem ratio. Tex. XXVI.

Sol. ad rõnem dub. Soluit dubium dupliciter. Primo dicit illa esse æquiuoca, puta multũ, æquale, duplũ, vnũ. Nec obstat vnã definitionẽ, vt multũ est tm̃, & amplius; æquale, quod habet eandẽ mensuram, duplum

 quod

quod bis se habet ad vnum: nam definitiones etiam æquiuoce dicuntur, & non secundum eandem rationem de aqua, & aere propter rationem dictam: nam singula aut quantitatem, aut facultatem dicunt, quæ duo vnum non sunt, sicut nec acutum in voce, & in gladio.

Nota. Vbi nota non inconueniens esse analoga, seu æquiuoca definitione etiam æquiuoca definiri; non enim hæ definitiones quidditatiuæ sunt.

Verum propter quid alia. Tex. XXVII.

Aliter solu. Aliam solutionem inquirit, & dubitat. Admisso, quod multum, & duplū sit vniuocū, & secundū eadē naturam prædicetur de aqua, & aere, quare non sunt comparabilia? Respōdet, quia non sunt in eodem susceptiuo primo, i. nō habent subiectum idem immediatum.

2. lex. eorum quæ debent cōparari, vt sit susceptiuū immediatū idem, & eiusdem rationis. Est enim hæc secunda lex eorum, quæ in aliquo accidente comparantur, vt quāuis sit vniuocum id, in quo comparantur, & ipsa diuersa sint, sit tamen susceptiuum immediatum idem, & eiusdem rationis in vtroque. v. g. equus potest dici albior cane: nō solum quia album vniuocum est vtrique, sed quia immediatum susceptiuum albedinis est eiusdem rationis in vtroq, puta superficies, quamuis ipsa subiecta mediata sint diuersa: non tamen vox dicitur albior aqua, quia albedo non recipitur in voce ratione eius, cuius ratione recipitur in aqua: nam in ipsa aqua ratione superficiei, in voce vero non huius ratione recipitur.

Nota. Aduerte, quod per albedinem claritatē significat: vocabulum enim græcum commune & claritati, & ipsi colori, qui albedo dicitur existit.

Ponit etiam exemplum. Equus, & canis comparari etiam possunt secundum magnitudinem, habent. n. idem receptiuum primum, puta materiam primam eiusdem rationis, quam sequitur quantitas.

Per hoc idem soluitur illud de aqua, & aere, quia non est idem susceptiuum primum, nam in vno duplum, & multum dicunt facultatem, in altero dicunt quantitatem, & hoc modo non est comparatio.

An manifestum est. Tex. XXVIII.

Aliam legem declaraturus subtiliter dubitat contra id, quod dictū est: nempe, quod non est comparatio in natura, quando diuersum est susceptiuū primum, quasi natura illa iam esset multiplex facta. In hoc autem videtur insinuari distinctionem naturarum non esse, nisi per materiam, quod Plato dicebat. Hoc autē falsum est. Primo, quia sequeretur, quod dulce, album, æquale, secundum se vna esset natura, & solum differrent in receptiuo, & sic esset omnia vnū secūdū se facere. *Dubium, quod non sit satis esse susceptiuū primum, & eiusdē rationis.* *Nota.*

Amplius susceptiuum. Tex. XXIX.

Secundo impugnat idem. Nam primum susceptiuum est multiplex secū 2
dum subiectorum multiplicitatem, idest quæque forma habet proprium subiectum, & materiam proximam, ergo & ipsæ formæ secundum se diuersæ sunt, aliter enim non essent receptiua propria propriis formis.

Nota artificium. Cum enim dixisset, formā, in qua futura est comparatio, debere esse vnam, seu vniuocam, & receptiuū vnum specie, & ratione: intendit, q̄ præter hoc forma debet esse in se vna specie; nec sat est, quod sit vniuoca propterea dubitabit, An vnitas sit ex receptiuo: Si enim esset, non oporteret addere hanc legem. At quia non est, nam receptiuum potest esse vnum specie, & forma vna genere, & multiplicitatem habens, vt patet de colore, cuius receptiua est superficies. ob id adiunxit legem tertiam. In qua debet attendi, præter vniuocationem formę, quod non habeat differentias, sed sit vltima species (non solum quod, sed in quo) i. non solum dēt esse eadē specie ipsa forma, quę dicitur, quod, sed ipsum receptiuum, quod dicitur, in quo. Vnde non comparabitur in colore, quia genus est: non enim dicitur, album est magis coloratum, quam nigrum, sed comparatio debet esse in albedine, aut nigredine, aut in alia specie. *No. alia lex, quod forma, in qua fit cōparatio, sit vna specie.*

Ex his concludit, illos motus esse æque veloces, qui in eodem tempore æquale spatium transeunt in hoc, idest, secundum speciem, ac si dicat, motus eiusdem speciei comparandos esse.

Si autem aliud quidem. Tex. XXX.

Quod latio, & alteratio nequeūt cōparari in velocitate, nec circuitionis motus, & rectus in æqualitate.

AD dubiū modo respondet, quod in secūdo argumento tetigerat tex. 25. puta. An latio, & alteratio, quæ æquali tempore fiunt, dicantur æquales, & comparabiles sint. Respondet, non comparari posse, quia motus est genus quoddā, in quo non est comparatio. Vt.n. album non dicitur magis, aut æque coloratū cum nigro: ita nec latio dicitur æqualis motus, aut maior vel minor alteratione.

Similiter etiam nec motus circularis & rectus sunt æque veloces, nisi circularis linea, & recta sint æquales, qđ esse nō pōt.

Dub. 1. Proponit illatim duo dubia ad horum declarationem. Alterum est, cum dicitur motum rectum, & circularem non comparari in motu, dubium est, an hoc sit, quia motus est genus, an quia linea, quæ est terminus ad quem, est genus. Respōdet propter vtrunq;, quia vnum sequitur aliud: si enim motus genus est, & terminus motus vnus erit genere. Ac si clarius dixisset. motus circularis, & rectus non sunt comparabiles, quia esset non solum comparare duos motus ad unicum genus, sed etiā comparare duas lineas, puta curuam, & rectam ad vnum genus. Vt autem hæ duæ lineæ non comparantur sub linea in communi, sic nec etiam ipsi motus sub motu in communi locali.

Dub. 2. Alterum dubium est. Si debet considerari ad vnitatem specificam motus vnitas instrumentorum, ut si motus fiat pede, ut in progressu: an alia, vt in volatione, an in strumento alio, vt in natatione. Respondet, omnes esse eiusdem speciei, si per rectum fiant, aut per circularem, nam sola spatii diuersa figura impedit motus comparationem. Vnde concludit, motus esse æque veloces, qui fiunt per eandem magnitudinem specie, & sic ipsi sunt idē specie, vt dictum est: secus autem, comparabiles non sunt.

Quare hoc considerandum. Tex. XXXI.

Necesse inquirere motuūdifferentias ad eorum comparationem.

AD motuum comparationē, necessarium esse docet, motuum inquirere differētias. Ex his n. cognoscetur, qui comparabiles sint, qui vero non. Differentias aūt considerare oportet, quia re uera, in genere multæ latent, vt quauis in ipso unitas appareat, tamen multa uarietas in eo sit causa æquiuocationis. Et p genus uniuersale aliquod, & uocem communem intelligere oportet.

Tres sunt gradus æquiuocationis.

Distinguit autē tres gradus æquiuocationis, qui sua communi voce concludi possunt. Primus est, quem remotum vocat eo, quod sub eo prorsus diuersa contineantur, ita, vt non sit, nisi sola uox communis. Huiusmodi sunt æquiuoca a casu. Alter gradus est, qui analogiæ proportionis dicitur, cum res multæ sub aliqua uoce sunt, propter aliquam tamē similitudinem, sicut homo uiuus, & pictus sub homine significantur. Tertius est proportionalitatis, cuiusdāve conuenientiæ uni* genericæ naturæ, ut ridere de prato, & homine, gubernator de nauta, & duce, animal de leone, & equo, & in hoc tertio gradu est deceptio. Nam apparet vnicam esse naturam, quæ tamen multiplex est, ob id maxime prodest oīa hæc distinguere ad eliciendas specificas naturas, in quibus solis comparatio est.

Quando forma dicitur diuersa speciei.

Statim autem, cum determinasset non esse comparationem in diuersa forma specie, sed eadem, quærit. Quādo forma dicetur diuersa speciei: an quando fuerit in diuerso subiecto, ut in homine, & leone albedo, an quando præter hoc, etiam est in se diuersa. Et quamuis non respondeat, tamen hæc pars est sumenda, puta quòd sit alia, & alia in se.

Quando definitio formæ indicat eam esse diuersam specie.

Subiungit alteram quæstionem quando definitio formæ significabit illam esse diuersam specie, an quādo in alio, & alio subiecto illam significat, an quando ipsā in se non eadem significat, sed diuersam ab aliis. & sumēda est hæc posterior pars.

Nota. Deniq; formarum diuersitas specifica, non solum in subiectis, sed in se ipsis est attendenda, nihil enim prodest sola specifica subiectorum distinctio.

De alteratione aũt quomodo est Tex. XXXII.

An alteratio alterini possit cõparari.

COmparationem duarũ alterationũ inquirit. Et primo, eas cõparari posse probat: nam duo eodem tẽpore sanari æque possunt: si igitur sanatio alteratio est, altera alteri comparari potest.

Dubitatiue autem loquitur de sanatione, quia supra dictum est, ad sanitatẽ non esse per se alterationem, tamen argumentum adhuc fit in eo i quo potest esse per alterationem, vt in qualitatib. primis, possunt enim duo ęqualiter sanari, & etiam calefieri, vel humectari.

Ex altera parte argumẽtatur, & probat quod non sint æquales illæ alterationes. Nã quæ alterata sunt, seu ipsæ qualitates, secundum quas alteratio est, non dicũtur ęquales, sed similes, ꝙ enim in quantitate est æquale, in qualitate est simile, non ergo videntur comparabiles alterationes.

Sed fit idem. quod mutatur in æquali.

Nota. Idẽ nõe est uocabulum ad simile & æquale.

ARistoteles subtiliter ad indagãdam alterationũ cõparationem, se transfert ad vocabulum commune, ad æquale, & simile, vt notat Simpli. puta, Idem. Nam similia, & ęqualia communiter dicuntur eadem. Et dicit, ꝙ motus dicentur æque ueloces, qui sunt secundum eundem terminum, siue sit similis, siue sit æqualis, hoc enim supponatur ad cognitionem identitatis alterationis.

Qũ. 1. an comparatio duarũ alterationũ sit sumenda penes qualitates, an penes subiectum.

Tunc autem est quæstio duplex in alteratione. Prior est, an comparatio duarum alterationum sit sumenda penes qualitates, & passiones, quæ sũt termini ad quos an penes partes æquales uel inæquales subiectorum, quæ alterantur.

Quæst. 2.

Altera est. Si penes qualitates sumatur, an oporteat respicere identitatem, & diuersitatem specificam qualitatum solam an similiter etiam gradus intensionis formarum: vt illæ dicantur eædem alterationes, quæ sunt ad formas vnius speciei, & similiter se habentes, i. æque intensas.

Et ad hoc posterius respondet. Ad cõparationem alterationum oportere respicere, ꝙ formæ sint eiusdem speciei. Cum enim sunt secundum diuersas species, cõparari non possunt ut dealbatio, & sanatio. Sicut nec comparantur in latione, circulari, & recta. Idcirco prodest alterationis species cognoscere, & distinguere, ut comparare quis possit.

An sit sumẽda penes spẽm diuersam qualitatũ an secundum gradus intensionis.

Statim regulam hoc cognoscẽdi ponit nempe (quæ mouentur) idest, terminos, ad quos est motus respicere, an idem specie, genere, numero ve sint. Qualis. n. unitas in termino, talis est in motu. Loquimur de termino per se, qui primo per talem motum habetur. Quæ omnia superius declarata sunt.

Ad 2. qq. resp.

Nota.

Sed utrum oportet ad passionẽ. Tex. XXXIII.

Ad qũẽ respõsio. Qũo alteratio alterationis sit similis, uel æqualis.

ITerum quæstionem priorem proponit & soluit. In alterationibus enim possumus duplicem identitatem considerare: alteram similitudinis, alteram æqualitatis. Ad similitudinem oportet, quod sint termini eiusdem speciei, & eiusdem intẽsionis gradus: aliter erunt dissimiles, ad æqualitatem uero debemus respicere partes subiecti alterati, an sint æquales uel inæquales in eodem tempore.

Itaq. alterationes dicentur similes, quæ in tempore æquali secundum gradus eosdem formarum unius speciei sunt. Vt si calefiat unum in hora secundum calorem, vt quatuor: & alterum in eodem tempore etiam ut quatuor: Secus vero sunt dissimiles. Illæ uero sunt æquales, secundum quas subiecta eodem tẽpore alterata sunt secundum partes suas æquales; secus vero alterationes inæquales erunt. Et sic comparantur ipsę alterationes.

Et in generatione quoq; & corruptione. Tex. XXXIIII.

COmparationem generationũ facit, & hic sumit generationem non solũ pro introductione puta formæ, sed ẽt pro successione, qua partes præsertim viuentium paulatim formantur. In generatione autem non sumitur velocitas ex parte ęqualitatis, sicut in alteratione,

quia

quia substantia non est in subiecto: sed uelocitas attenditur ex parte identitatis termini; vt æque veloces sint generationes, cum in eodē tempore termini vnius speciei indiuisibilis sunt secundum idem producti. Vt cum in mense uno vnus homo generatur secundum easdem partes, secundum quas alias. Sed non de alio animali, quod non sit eiusdem speciei: quod si non secundum easdem partes, tunc vna esset velocior altera.

Nota. Notat tamen, quod desunt vocabula, quibus explicamus hos gradus generabilium. Nam in alteratione sunt duo nomina, intensum, remissum: in quantitate. ęquale, inæquale, maius, minus: In substantiis, nec est vnum nomen, nec multa: nam homo imperfectus, & vnumquodq. cum sic paulum perficitur, non habet nomina distincta: & sic generationes distinguinon videntur, sed omnes videtur æquales At nō sunt ęquales. Si haberemus sententiā Platonis, qui res ex numeris inęqualibus componebat: tunc per nomina numerorū possemus generationes distinguere, vt diceretur: nunc res generatur ad duo, nunc ad tria, nūc ad quatuor, sed hoc non est. Sic igitur comparabiles sunt alterationes, & generationes, & motus locales. Augmentationes autem cū localibus cōputantur, in vtrisq. enim quantitas est.

De cōparatione augmētationum.

An comparatio tantùm sit in specie vltima. Quæst. IIII.

In quo cō sistat difficultas 25.

DVo in comparatione aliqua necessario cōueniunt, & ea quę comparantur, ac cōferūtur quæ plura sunt: & id, quo comparātur. Dubium aūt nō est, ea, quæ conferuntur, posse esse diuersę speciei, & generis, Lapis. n. & animal aliqđ in albedine comparari possunt, cum diuersi sint generis. At difficultas estde I eo quo comparatio fit. Docet enim Aristoteles debere esse unius speciei vltimæ, ita vt comparatio in specie specialissima fiat, Aduersus quod sunt aliquot argumenta.

Primum est. Ista comparatio est bona. a nigrior est coruus, quam sit albus cignus, & tamen albedo, & nigredo specie differūt, imo huiusmodi comparationes sunt frequentes: dicitur enim, melior est vnus, quam alter sit malus, Et dicimus in Euangelio, Filios huius seculi esse prudentiores in generatione sua, quam filii lucis sunt prudentes in sua, & tamen diuersa est vtraque prudentia. non igitur comparatio tantum in specie fit.

Secundo: Hoc est commune axioma Geometrarum, quod omnium linearum ductarum ab vno puncto in aliud breuissima est recta, & tamen constat, reliquas esse arcuales. Aliter enim duci non possunt pleras lineæ inter duo eadem puncta, comparatur ergo linea recta circuis, cum sit harum breuissima. 2

Tertio, est argumentum contra id, qđ dr̄ in genere latere multa, atque ideo non non esse in eo comparationem sicut species, Puta homo dicit vnam naturam cōmunem multis unius definitionis, & vniuocam, ita etiam genus dicit suam naturam vnius definitionis, & vniuocam multis specicbus, vt animal naturam sensitiuam, ergo sicut duo indiuidua comparantur in natura specifica, non obstante quod simul multa contineat, ita etiam duæ species comparari poterunt in natura generica, quamuis ipsa multa contineat, ergo non tantum est comparatio in specie. 3

Quartū, Istæ sunt cōparationes rectæ, homo est perfectius animal, quam leo. substantia est perfectius ens, quam accidens, & tamen vna est secundum genus, altera secundum analogum. 4

Quinto. Velocitas est accidens motus, sicut albedo corporis, sed duo corpora et differentia possunt in albedine comparari, ergo & duo motus, puta, rectus, & circularis in velocitate, non enim maior ratio vnius, quam alterius videtur esse. 5

Ad singula horum respondeamus, in ipsorum enim solutione res poterit declarari. Circa primum aduerte, esse duplicem comparationem. Alteram simplicem: alteram compositam.

Ad 1. No. duplicem esse comparationē, simplicē, & cōpositam

Simplex est, quæ secundum vnam formam fit, quatenus magis, & minus, perfecte, vel imperfecte, vel æqualiter a multis participatur, sicut in albedine, calore, grauitate, aut alio quouis aliqua cōferri accidit, quam aliqui comparationem secundū proportionem uocant. Est enim propor-

tio,

tio habitudo una duorum numerorum inter se, ut habitudo quatuor ad duo, & sex ad tria, aut cuiusuis numeri ad alterum, secundum quam excedit, aut exceditur ab ipso.

Composita est, quæ sit inter duas formas, sicut in exemplis argumenti primi: quæ quidem dicitur comparatio secundum proportionalitatem. Est enim apud Mathematicos proportionalitas habitudo duarum proportionum, ut dicimus, ita se habet quatuor ad duo, sicut sex ad tria, ita etiam fit comparatio inter formas diuersas.

Nota. Tamē si rectè aduertas, inuenies, quod etiam hic cõparatio fit uirtualiter in una forma. Dicere enim, hoc est nigrius, quã illud sit album, est dicere, hoc nigrum est intensius, quam illud album: & sic in forma intensionis comparatio est.

Soluitur 1. arg. Dico igitur ad argumentum, quod Aristoteles loquitur de comparatione simplici, quia ipsa est potissima, quia composita ad ipsam reducitur. Sed an simplex fiat in specie, hoc in solutione aliorum argumentorum examinabitur.

Ad 2. sol. Aue. Ad secundum respondet Auerroes commē. 29 quod illa est impropria comparatio. Non enim linea recta sub forma rectæ comparatur curuæ, sed sub forma curuæ. Vt sit sensus, illa recta est breuissima omnium aliarum circularium, idest, si illa recta incuruetur, sicut aliæ, efficiet curuam aliarum, breuissimam.

Obiect. Dices tu, an maneat eadem linea, cum ex recta fit curua.

Solut. Respon. quod manet secundum subiectum, sed non secundum formam, sicut cum album fit nigrum, subiectum manet, *Alia sol.* sed non albedo, ita manet quantitates lineæ, sed recedit illa rectitudo, accidit curuitas eidem tamen quantitati, hæ enim qualitates sunt. Sed melius respondebitur ibi cõparationem esse in breuitate, & longitudine, quæ cõmunis est lineis, vt lineæ sunt, quæ longitudo minima in vna earũ specie reperitur, scilicet in recta. Nam ex recta curuam facere, esset curuas curuis comparare, non autem rectam curuis.

Ad 3. Nota aliter Phys. considerare sua uniuersalia, aliter logicum, & metaph. Ad tertium: Maxime aduertendum est, quod Physicus aliter considerat sua vniuersalia, aliter logicus, & metaphysicus. Hi enim essentias puras, & abstractas speculantes considerant naturas, non consideratis iis, quæ extra essentias ipsarum sunt, vnde considerant animal, vt dicit puram naturam sensitiuam, & unumquodq. uniuersale, ut præcisam dicit naturã. At physicus, cum non ita puras essentias speculatur, nisi concretas cum sensibilibus, non utitur tanta abstractione, sed solum a singularibus abstrahit. Vnde animal physice dicit ipsa indiuidua sensibilia, non tamen determinate hoc, aut illud.

Hinc infertur unum, ut quod apud Logicum, seu Metaphysicum vnum sit, puta genus, quia abstractum cõsideratur, apud Physicum multiplicitatem quandam habet, quia concrete consideratur, quod optime notaui Alber. tract. 1. ca. 2. & S. Th. tex. 29.

Ex hoc sequitur vlterius, quod Logicus, & Metaphysicus comparant aliquando in genere, quia apud ipsos vna est natura, at Physicus non, quia non speculatur genus sub illa abstracta vnitate naturæ, sed sub multiplicitate specierũ, & indiuiduorum sensibilium.

Dices, ergo etiam ipsa species erit multiplex. *Obiect.*

Respon. quod nõ sic multiplicatur species p indiuidua, sicut genus per species. *Solut.* Nam forma specifica una est, & non multiplicatur nisi per materiam, unde propterea sunt multi homines, nõ quia multæ formæ, sed quia multæ materiæ, ita ut si vna esset vnius tantum corporis materia, unus tantum homo esset, ob hoc semper non ratione formæ specificæ, quæ una tantum esset, si unum tãtum esset corpus, fit illa multiplicatio, sed ratione materiarum. At species seipsis multiplicantur, quia ex se diuersæ formæ sunt ita, vt ibi nulla est materia, sicut inter angelos, ibi diuersas species intelligimus & sunt. Genus ergo multitudinem specierum dicens multiplicitatem formæ cõtinet. ideoque Philosophus non in eo comparat, at in specie comparationem facit, & sic soluitur argumentum.

Ad quartum patet solutio partim. Nã comparationes, quæ fiunt in genere, vt in vnica natura, sunt potius metaphysicæ, quam physicæ. De his autem Aristoteles loquitur. *Ad 4.*

Aduerte autem, quod vniuersaliter loquendo, *Nota.*

quendo, comparatio, vt notat Alb. tracta. 2. c. 2. est triplex, & loquor de simplici. Quædam, quæ fit in specie, & physica est, de qua Aristoteles hic loquitur. Altera quæ in genere fit, quam metaphysicā possumus vocare, seu logicam, cum in forma generica comparatio fit, & in hac fit cōparatio secundū magis, & minus, aliquando secundum æquale. Dicitur enim duo esse æqualiter colorata, aut vnum magis, alterum minus, sicut in specie. Tertia comparatio est lata dicta, quæ fit in analogo, quæ fit secundum quod vnum magis, aut minus accedit, vel recedit ab vno primo, quod est in analogo. v. g. angelus est perfectior homine, quia magis accedit Deo, quàm homo, & homo, quam brutum. Et in hac comparatione nō est æquale, quia non est æqualis accessus, aut recessus, & ista comparatione conferimus species penes vnam, quæ nobilissima sit ipsius generis. Et sic substantia est perfectior accidente, cum magis accedat summo enti Deo; & per hæc soluitur argumentum.

Triplex & simplex cōparatio.

Ad 5.

Ad quintum dico, quod quamuis velocitas non differat essentialiter in omni mobili, & motu localiter recto, & curuo, tamen quia non est idem modus mensurandi vtrasque velocitates, nec eadem regula, ideo non fit comparatio, sicut fit in albedine. Aliter enim definimus definitione ab effectu velocitatis circularis, & recti motus.

No. aliud est motum esse lōgiorem, vel breuiorē. Aliud eē velociorem, & tardiorē.

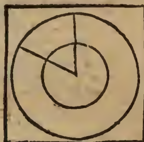
Vt autem hoc intelligas, aduertendum primo. Aliud est, motum esse breuiorem, aut longiorem, aliud autem esse velociorem, & tardiorem, siue sit motus rectus, siue circularis, siue quicunque alius. Is breuior est, qui citius suum terminum consequitur, siue sit tardus, siue velox. Vt si moueatur aliquid per milliare, alterum per decem milliaria, si id, quod per milliare mouetur, citius absoluit illud, tunc breuior dicitur, quamuis tardior sit, si vero non ita cito, longior dicitur. Ita similiter in motu circulari, cum duo æque cito circulum faciūt, dicuntur æque longi, aut breues, quamuis non sit æqualis velocitas. Vt si sint duo orbes, vnus altero maior, si tamen vno eodemque tempore suum motum compleant, æque breues circulationes faciunt, quamuis velocius moueatur, qui maior est.

Hanc autem breuitatem, seu longitudinem motus circularis, vocant alij velocitatem circulationis, & dicunt, quod possunt esse æque veloces circulationes, cum tamen sint non æque veloces motus.

Nota.

Cognoscitur autem, & mensuratur hæc velocitas circularis penes angulos descriptos in centro. Vt si imaginemur vnum punctum in circunferentia vna, & aliud in alia alterius circuli, a quibus incipit motus, & imaginemur alia puncta, ad quæ peruenit pars motus in eodem tempore, tunc describamus triangulum a primo puncto, & vltimo motus, & vsque ad centrum:

Quō cognoscatur velocitas motus circularis.

si angulos æquales facit in vno, & altero, circulares motus sunt æquales; sin autem, non sunt. At de velocitate, seu tarditate motus, alia est ratio.

Aduerte igitur secundo, quod velocitas recti uniformis sic sumitur. Nempe, supposita æqualitate temporis penes spatij proportionem, ut id sit velocius, quod æquali tempore maius transit spatium, si duplum, erit in duplo velocius, similiter in alia quauis proportione. Potest etiam sumi temporis variatio, non variato spatio, vt sit velocius, quod minori tempore æquale, aut vtroque variato, puta, quod minori tempore maius transit spatium, at æque velox eodem tempore æquale transit.

Quō cognoscatur velocitas motus vniformis.

At velocitas circularis motus non sic definitur, nec mensuratur, sed penes circulum descriptum a puncto maxime distanti à polis corporum illorum, vt illud velocius moueatur, quod maiorem circulum eodem tempore præscribit. v. g. primum mobile, & octaua sphæra, quamuis simul ab oriente in occidens moueantur, tamen velocius mouetur primum mobile, quia circulus

circulus descriptus à primo maiór est, puta æquinoctialis. Dico autem, quod sit a puncto maxime distanti: nam si alios circulos sumas, sunt minores, quam octaua sphæra: sic igitur mensuratur velocitas duorum corporum rotundorum.

Obiect. Dices, nonne, si formica moueatur per circulum, & vno tempore maiorem partẽ circuli transeat, & alio æquali tempore minorem, dicetur ille motus velocior penes spatium, sicut in motu recto? ergo eadem est ratio vtriusque.

Solut. Respon. ita se habere motus per circulũ inter se, cum idem sũt, & rectos inter se: at rectus cum circulari nullo modo, quia pars circuli ad circulum proportionẽ habet, sicut recta pars ad rectum spatium. At recta pars nullam habet proportionẽ cum curuo; nec potest esse aliquota pars curuum recti, nec rectum curui, ob id nõ habent vnam mensuram velocitatis: ac propter ea comparabiles non sunt: Et hoc est quod docet Arist. & hoc aduerte.

Caput Quintum.

Qnoniam autem mouens. Tex. XXXV.

q. reg. ad cognoscen- d... ... ... motuum. Supp.

Vm motus comparabiles esse ostendisset, & qui essent comparandi; nunc quõ cõparandi sunt, tractat; ac septem regulas proportionũ motuum constituit, ante quas proponit: q̃ mouet, mouere aliqđ mobile in aliquo tempore per aliquod spatium: vnde conueniunt in motu ista quatuor: Virtus motiua, quæ dicitur mouens: Resistentia, quæ mouetur, quæ dicitur mobile: Tempus, & Spatium, in quibus motiua virtus resistentiam mouet.

1. Regu. Est igitur prima regula, si aliqua virtus mouet aliquam resistentiam per aliquod spatium in aliquo tempore: eadem virtus mouebit dimidiam resistentiam in eodẽ tempore per duplum spatium. v. g. si mouens potest portare quatuor pondera per vnum milliare vna hora, portabit etiam vna hora duo pondera per duo milliaria.

2. Regu. Altera regula est. Si virtus aliqua in aliquo tempore mouet resistentiam aliquã per aliquod spatium: eadem aut æqualis virtus mouebit dimidiam resistentiam in dimidio tempore per æquale spatium. v. g. si in vna hora mnuens potest portare decem libras per milliare, in media hora portabit, quinque per idem milliare.

Harum regularum dat rationem, quia sic (inquit) seruatur eadem proportio, puta, spatij ad tempus, & mobilis ad moués. *Ratio.*

Pro quo aduerte, quod motus prouenit ex excessu virtutis mouentis supra resistẽtiam mobilis. Nisi enim superet virtus, nõ erit motus. Vnde fit, quod quanto superat virtus resistentiam in motu, tantum debeat diminui de tempore, vel addi spatio: quia velocior in minori tempore transit æquale, aut in eodem maius spatium. Cũ igitur in prima regula virtus sit dupla, & tempus sit idem, debuit spatium duplicari: in secunda vero cum spatium sit idem, debuit tempus diminui ad subduplum, nam secundum vtranque regulam, virtus est dupla ad resistentiam.

Etsi eadem potentia idem in hoc. Tex. XXXVI.

Tertiam regulam constituit, quæ satis nota est. Si aliqua virtus mouet aliquam resistentiam aliquo tẽpore per aliquod spatium; eadem, aut æqua lis virtus mouebit eandem resistentiam, in dimidio illius tẽporis, p dimidiũ spatiũ. *3. Regu.*

Est notanda litera horum textuum, nã per A, virtus mouens; per B, mobile, & resistentia, per C, spatium; per D, tempus intelligi debent.

Adiungit quartam regulam. Si A, mouens virtus mouet resistentiam B. per tempus E, in spatio F, dimidium virtutis mouebit dimidium resistentiæ, in eodem tempore, per æquale spatium; vocat autem virtutis dimidium E, resistentiæ vero dimidium F. *4. Regu.*

V g. si mouens vt sex, mouet resistentiam vt quatuor, per milliare in hora: tũc mouens, vt tria mouebit pondus vt duo, per miliare idem in eodem tempore. *Ratio.*

Rationem assignat; Quia eadẽ est proportio virtutis, & resistentiæ, seu grauitatis totius ad totum; & dimidiæ ad dimidiam

diam resistentiam, erit ergo tempus æquale, similiter.

Et si ipsum E, ipsum F, mouet. Tex. XXXVII.

5. reg. QVinta regula est negatiua, ex qua tamen sumetur affirmatiua. Regula est. Si virtus aliqua, puta, E, mouet resistentiam F, in aliquo tẽpore D, per aliquod spatium: non est necessariũ, ꝙ eadem virtus moueat duplam resistentiam in eodem tempore per dimidiũ spatium. Ad de tu; nec quòd moueat in duplo tempore per idem spatium.

V.g. si mouens, vt sex, mouet resistentiã vt quatuor per horam, & per milliare: nõ est necessarium, quod eadem virtus vt sex moueat resistentiam, vt octo, quæ dupla est ad priorem: nec per duas horas in dimidio milliari, nec per duas horas in eodem milliari.

Ratio. Ratio huius est: quia a proportione minoris inæqualitatis non est actio, id est, nunquam æquale agit in æquale, sed in inæquale. Vnde actio, & passio est, cũ virtus, & resistentia inæquales sunt, & vlterius, id, quod minus est, non agit per se in maius, sed maius in minus. Vnde minor virtus non potest mouere maiorem se resistentiam: qood si hæc regula valeret, vtiq. minus ageret in maius, vt in ipso exemplo patet.

Nota. Ex quo sumi potest, quod hæc regula valet. Cum dopla resistentia adhuc est minor, quam sit virtus. V.g. virtus, vt decem, mouet resistentiam, vt quatuor, per horam, & per milliare: ergo virtus eadem, vt decem mouebit resistentiam duplam, puta vt octo, in hora vna per dimidium milliare, vt per idẽ milliare duabus horis. Propterea Aristoteles non dixit, illam regulam nunquam esse; sed non esse necessariam, quasi aliquando illud esset.

Si igitur ipsum A, ipsum B, mouebit.

6. reg. REgulam sextam ponit etiam negatiuam, ex qua iterum affirmatiuã sumemus. Regula est. Si virtus A, mouet resistentiam B, in tempore D, per spatium C: non est necessarium, ꝙ dimidium virtutis, puta, E, moueat ipsum totum B, per dimidium spatium in toto tempore D, imo nec per vllam spatii partem, quæ sit in eadem proportione, & analogia, ad totum spatium, in quanta pars virtutis E, est ad totam virtutem A; ac si dicat: tertia pars virtutis non mouabit idem mobile per tertiam partem spatii, sicut nec dimidia virtus per dimidium spatium, nec quarta per quartum spatii. Denique pars virtutis non mouebit totam resistentiam nec quantouis tempore, nec per quamuis partem spatii, propter idem inconueniens.

V.g si mouens, vt sex, mouet resistentiam, vt quatuor, per horam, & milliare, virtus, vt tria, non mouebit eandem resistentiam vt quatuor, nec per minimã partem spatii in quouis tempore: quia minus non mouet maius.

Ratio ab exemplo. Ponit autem vnum inconueniens, quod sequeretur ex hoc, puta, quod vnus solus homo traheret nauim. V. g si diuidatur virtus, & spatium sic. Centum homines trahant nauim per centum milliaria centum horis, si regula esset vera, centesima pars virtutis puta vnus homo, traheret totam nauim eodem tempore per centesimã partem spatii, nempe per milliare: quod est impossibile.

Sophis. Zenonis soluitur. Ex hoc soluit sophisma Zenonis. Zeno enim dicebat, ꝙ quælibet particula millii etiam minima faceret sonum in aere, quia totus modius granorum simul facit sonum. Hoc non valet; quia quamuis cũ toto modio faciat, id est, quia uincit resistentiam aeris: at per se non vincit.

Nota 1. Vnde docet, quod pars in toto facit aliquid, quod separata non faceret, quia dum est in toto, vnũm facit actu cum ipso, nec per se est, nisi in potentia. Idem dici potest de parte quauis alterius corporis.

Nota 2. Hinc potest sumi regula affirmatiua, quod

quod id verũ haberet. Quando pars virtutis adhuc vincit totam resistentiam. v.g. si mouens, vt decem, mouet resistentiam, vt quatuor per horam, & per milliare, dimidium virtutis, vt quinque, mouebit eandẽ resistentiam, vt quatuor, eodem tempore per dimidium, aut duplo tempore per idẽ milliare. Idem de aliis partibus secũdum quamlibet proportionem.

Si uero duo, & utrumque. Tex. XXXVIII.

7. Regula Septima regula est. Si aliqua virtus mouet aliquam resistentiam, per aliquod tempus, & per aliquod spatium, & iterũ alia æqualis virtus æquali tempore, & spatio mouet æqualem resistentiam: tunc compositum ex duobus virtutibus mouebit compositum ex vtraque resistentia per idem spatium eodem tempore.

V.g. Si virtus, vt tria, portat duo pondera per horam, & per milliare: & altera similis virtus, vt tria, portat alia duo pondera æquali tempore, & spatio: tunc vtraque virtus, puta, vt sex, portabit vtranque resistentiam, vt quatuor, per vnum milliare, & vna etiam hora.

Num igitur sic est in alteratione.

Reg. fere eodem de aliis motibus alterationis, et augmẽtationis.

Quæritur, an ita sit in aliis motib. puta, augmentatione, & alteratione. Sunt.n. in eis etiam quatuor, qđ alterat, seu quod auget: & quod alteratur, seu augetur: tempus etiam in quo sunt alteratio, & augmentatio: & loco spatii in augmento est ipsum quantum maius, aut minus: in alteratione autem magis, & minus formæ. Constituitque aliquot regulas fere similes.

1 Prima est. Si aliquod alterans, vel augens mouet alterabile, aut augmentabile in aliquo tempore, in duplo tempore duplum alterabit, aut augebit: & hoc est, qđ dicit, (duplum in duplo.)

2 Secunda. Virtus dupla in æquali tempore alterabit, aut augebit duplum: & hoc est, quod dicit, (aut duplum in duplo.)

3 Tertia est. Si virtus aliqua auget, aut alterat mobile in aliquo tempore: eadem virtus dimidium faciet in dimidio tempore: & hoc est, quod dicit, (dimidium in dimidio.)

4 Quarta est. Si virtus alterat, aut auget mobile in aliquo tempore secundũ quantitatem, vel qualitatem aliquam: medium virtutis mouebit secundum dimidium quantitatis, aut qualitatis in eodem tempore, & hoc est, quod dicit, (aut dimidio dimidium.)

6. & 7. Excludit etiam regulas duas negatiuas, sicut in motu locali. Si enim uirtus dimidia sit, non mouebit, si fuerit minor, quàm resistentia, tam in alteratione, quam in augmentatione, vt dictum est de pondere in motu locali.

An regulæ hæ uniuersaliter habeant uerum. Quæst. V.

1. arg. Non est modica difficultas, quæ in examine harum regularum posita est, breuiter tamen attingam ea, per quæ ipsarum veritas appareat. Est autem in oppositum argumentum primum. Intelligentia mouet cœlum tanto tempore, & tamen non potest sumi aliqua pars huius virtutis, quæ cœli partem moueat, eo quod virtus ista indiuisibilis est, cum sit incorporea: ergo non habet locum in huiusmodi virtutibus regula.

2 Secundo. Sequeretur, qđ id, quod nõ potest moueri per aliquod spatium mouere tur per ipsum. Patet. Sit homo, qui per centum milliaria non potest mouere, potest tamen per vnum milliare moueri, & ferre vnam libram. Est argumentum, Iste vnam libram potest per vnum milliare portare: ergo centesimam partem poterit per centum milliaria portare, quod est impossibile. Præterea. Non ualet, quod si per stadiũ potest aliquis lapidem iacere, quod decimam illius partem possit per decem stadia iacere.

3 Tertio, contra primam regulam, secundum quam est uerum, quod si uirtus, vt octo, pòt quatuor pondera portare per stadiũ, quod eadem virtus portabit duo pondera per duo stadia eodẽ tempore, & sic erit motus ĩ duplo velocior. Est cõtra hoc argu-

argumentum. Velocitas motus consistit in excessu virtutis supra resistentiam: ergo pr. portio velocitatis duorum motuũ consistet in proportione excessuum: sed virtutis, vt octo, excessus supra quatuor est tantùm quatuor: excessus autem supra duo est, ut sex; sed hi excessus sunt in sex qui altera proportione, ergo & vnus illorum motus non in duplo, sed in sexqui altero erit velocior altero.

Ad 1. Sol. Auer. Circa argumentum primum Auerroes com. 35. dicit, has regulas habere locum tantum in virtutibus motiuis corporeis; non autem in incorporeis, eo quod in his non est proportio vnius ad alteram, quia sunt indiuisibiles: nec virtutis ad resistentiam, quia resistentia est in corpore: At in diuisibile non est in proportione ad diuisibile. Quod si quæras ab Auerroe, quare vna virtus velocius mouet, quàm altera, & in tanta proportione velocius, cum nulla sit proportio inter ipsas virtutes corporeas; Respondet, quod hoc est ex eo, quod vna virtus, & intelligentia est nobilior altera.

Reijcitur Sol. Auer. 1. Ratio contra Auer. Sed mihi non placet ista sententia. Primo, quomodo vna est nobilior altera, nisi excedat illam in nobilitate? Quod si excedit, iam aliqua profectò diuisibilitas est. puta, illius, in quo excedit, & illius, in quo non.

2 Præterea. Vbi est motus, & determinatus motus, ibi est virtutis, & resistentiæ aliqua proportio: at motus cœli ab intelligentia est determinatus, vt non possit esse velocior: ergo ibi est proportio inter mouens, & motum.

3 Præterea. Quia ibi est actio, & passio: ergo & proportio agentis, & patientis.

Sol. auth. Nō. dupli cem quantitatē, molis, & uirtutis. Respondetur ergo, quod quantitas duplex est. Altera propria, quæ est molis, & dicitur quātitas corporea, & dimensionis quæ tantum rebus inest corporeis, & secundum hanc sumitur proportio aliqua. est alia quantitas virtutis, secundum quam vnum est perfectius alio, tanto plus, minusve. Similiter vna qualitas alia est intensior, & remissior: & secundum hanc etiam proportio est. Dicimus enim, calorem vnum duplo intensiorem altero: & huius generis quantitatem, diuisionē, ac proportionem etiam in substantiis indiuisibilibus finitis inuenire possumus: & secundùm hanc etiam veritatem habent regulæ Aristot.

Nota in quo differat quantitas uni tatis, & perfectionis a quātitate intē sionis. Nota tamen, quod non sic vna intelligentia, & substantia est perfectior alia, sicut calor intensus perfectior est remisso. Hi enim calores sunt speciei vnius: at illæ perfectiones non sunt vnius speciei, sunt tamen vnius generis: & ita habent gradus in genere, & proportionem in genere, secundum quam vna est perfectior substantia quàm altera. Et sic soluitur argumentum primum. Sunt enim tales virtutes in diuisibiles mole, sed non vigore, & perfectione graduali.

Ad 2. Ad secundum, omissis aliorũ responsionibus, dico duo. Alterum est, quod loquitur Aristoteles de virtute motiua sola; & similiter de resistentia. Declaro. Non est idem mouens, & virtus motiua pura: cum enim equus mouet pondera, equus nō est virtus motiua pura, sed simul habet resistentiam. Nam corpus ipsius ei resistit, & non solum pondus. Vnde fallacia est existimare, sola pondera esse resistentiam. Similiter cum iacitur lapis, non solus lapis est resistentia, sed aeris densitas, & raritas; quæ motiuæ virtuti resistunt. Vnde cum lapis multum minuitur crescit potius resistentia: nam minus ei cedit aer.

Debet igitur per mobile intelligi tota resistentia, siue proueniat ex mouente, siue ex medii densitate, siue ex ipso pondere: & per mouens oportet etiam intelligere solum virtutem motiuam, non mixtam cum resistentia; & per spatium solam quantitatem absque resistentia: & sic procedunt regulæ Aristot. nec argumentum quicquam facit contra ipsas.

Dico præterea alterum, quod adhuc supponit Aristotel. quod medium secundum solam distantiam non resistit, nisi ratione densitatis maioris, uel minoris: hoc autem debet computari cum mobili, & resistentia. Hoc autem pacto facile est intelligere rationes, & regulas hasce.

Ad 3. Dub. unde petatur proportio in uelocitate motuũ. Tertium argumentum petit difficultatē: in quo consistat proportio velocitatis motuum, vt in causa. Quod est dicere: qui cognoscatur, quanto vnus motus sit altero uelocior. Quatuor enim modis possumus dubitare. Primo: an proportio velocitatis duorum motuum sit eadem proportio, quæ est inter uirtutes motiuas.

V g. Mouet virtus, vt octo, duo pondera: mouet virtus, vt quatuor, duo etiam pondera: an motur prior sit duplo velocior, quia virtus, vt octo, est dupla ad uirtutem vt quatuor.

Primo nō sumitur penes proportionē virtutum motiuarum.

Dico non sic esse sumendam proportionem velocitatis motuum.

Secundo nec penes resistētiā.

Secundo: an penes proportionem resistentiarum. V.g. Virtus vt octo unum mouet pondus: virtus, vt quatuor, mouet duo pondera, an ille sit duplo velocior motus, quia resistentia est dupla ad resistentiam, puta, duo ad vnum. Dico, nec sic esse sumendam proportionem.

Tertio, nec penes proportionē excessus uirtutis supra resistentiam.

Tertio: an penes proportionem excessuū supra resistentias, v.g. Virtus, vt octo, mouet vnum pondus: virtus, vt quatuor, mouet etiam vnū pondus. Virtus ut octo, excedit suam resistentiam in septem: virtus, vt quatuor, excedit in tribus an ille motus sit uelocior in tanta proportione, in qua ita sunt excessus: septem enim ad tria est proportio dupla sexquitertia: dico nec sic esse sumendam proportionem.

Quarto vero modo sumitur penes proportionalitatem virtutum ad suas resistentias, quod est dicere vt clare explicemus. Datis duobus motibus, considera in qua proportione virtutes excedant resistentias suas: iterum considera, quæ proportio sit inter illas duas proportiones, nam in hac erit vnus motus altero velocior.

Quarto, proportio in velocitate motuū sumitur penes proportionalitatē proportionū uirtutum ad suas resistentias.

V. g. Sit virtus, vt octo, mouens pondera quatuor: sit etiam virtus, vt octo, mouens pondera, vt duo, prior uirtus est in proportione dupla ad suam resistentiam: posterior uero in quadrupla, pūta, octo ad duo. Quia ergo proportio quadrupla est dupla ad duplam, & iste motus erit duplo velocior. Hoc autem modo infallibiliter inuenies proportionem velocitatis motuum: si tamen cognoscatur: in qua proportione sit vna ad aliam: & sic patet solutio argumenti. Non enim illo modo est sumenda proportio velocitatis motuum, puta, penes proportionem excessuum, sed modo, qui dictus est. Hæc de libro septimo.

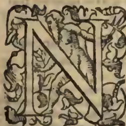
Finis libri Septimi.

IN LIBRVM OCTAVVM PHYSICORVM.

Caput Primum.

Vtrum autem factus est aliquando motus. Tex. I.

Institutũ Arist. in hoc libro.

NVNC tandem Aristo. de primò mot⁹ principio tractat, qualis sit motus primus, motor prim⁹; ac mobile primum disserere aggreditur. hoc vltimo Physicæ auscultationis libro. Prius tamen difficilem quandã determinat quæstionem de motus sempiternitate, ex qua, quæ dicenda sunt postea, pendent.

Qõ. quã tractat. Arist. An motus habuerit princip.

In principio igitur quæstionem ipsam proponit, quæ talis est, An motus principium habuerit ita, vt non esset vllus ante motus, & finem similiter sit habiturus ita, vt aliquando nullus sit futurus motus: an non sic, sed semper fuerit, & semper futurus; nec sit generatus in totum: nec corrumpendus totus vnquam, qui quidem motus sit, velut vita immortalis rebus hisce naturalibus, & mundo huic sensibili.

Motus seu vita æternum.

Attende, quod motum hunc dicit esse veluti vitam, quia, vt notat Simplic. non est prorsus vita: non enim omnia naturalia viuunt, sed quæ motus actiuũ habent principium intrinsecum, vt alias diximus.
1 Sed aliquo modo motus hic vita dicitur, quatenus intrinsecus est rebus naturalib.

2 Adde etiam, quod licet in particulari nõ sit vita huic, uel illi rei naturali: tamen toti mundo in generali est veluti vita, quatenus in eo sunt, & quæ mouent, & quæ mouentur. Non est tamen omnino vita, quia mundus totus non est vnum compositum per se, vt animal quoddam: sed vnum est ordinata aggregatione.

Dub. de quo motu hic quærat Arist. Auer.

Circa hanc quæstionem Aristotelis, dubium est, de quo motu procedat. Auerroes enim in Commen. 1. citat Aui. Alphara. & Auempa. Arabes Hispanos dicentes, hic Arist. non loqui de motu aliquo vno, & cõtinuo; sed in genere de motu ita, vt dubiũ sit, an motus semper fuerit, & semper futurus sit, siue sit unus, & idem, siue alius, & alius motus, & mutatio.

Auer. vero hoc recipit: sed quod sermo sit de vno motu continuo, qualis est primus cœlorum motus. Ratio ipsius est; quia aliter rationes, quas inducit Aristot. essent dimidiæ, quia non probant, quod sit motus sempiternus continuus, nisi id esset in quæstione suppositum, *Rõ Auer.*

At mihi non placet ista expositio. Vnde melior est sententia Arabum, quæ quidem est communis, & Simplicii expressa, & S. Tho. Et expositioni huic ratio fauet. *Sent cõ. Simpl. D. Thom. & Auer.*
Primo ex ipsamet quæstione, quæ vniuersaliter proposita est de motu omniũ naturalium. Secundo ex ipsa prima ratione, 2
quia probatur pars negatiua de pluribus motibus, non de vno continuo. Tertio, 3
quia inferius per hoc principium cõmune venit ad probandum in particulari vnum esse motum primum sempiternum. Quarto, quia hæc est methodus bona, vt ab uniuersalib. ad particularia progressus fiat. 4

Nec ratio Auerrois quicquam valet: nam ex his rationibus non concluditur, esse motum continuum sempiternum: hoc enim aliis viis inferius probatur. *Ad rõne Auer.*

Esse igitur motum, omnes affirmant.

1. in quo oẽs naturales conueniebant circa qq. s. motum esse.

QVæstione proposita, aliorũ sententias circa ipsã proponit. Ac primo ponit id, in quo oẽs conueniebãt, postea id, in quo erant discordes. Omnes ergo naturaliter loquentes in hoc concor

des

des erant, nempe motū esse. Quod duplici signo ostendit. Primum est: quia mundum faciunt, id est, de mundi constitutione loquuntur, sit ne in tempore, an non: quod quidem non petiissent, nisi motum esse existimassent. Alterum est: quia tractāt de generationibus, & corruptionibus, quæ quidem sine motu, & alteratione præcedenti non sunt.

Nota. Attende, quod dicit hos Philosophos naturaliter loqui: quia qui motum negant, vt diximus in lib. 1. non sunt Physici, nec naturales: quia natura est motus principium. In hoc igitur naturales concordes erant.

Nota. In quibus verbis, vt notat Simpli. respondet tacitæ obiectioni, qua posset quis ipsum redarguere, quare de sempiternitate motus differat, & non primum statuat, motum esse respondet, id ab omnibus concessum esse. Sed mihi videtur, quod hæc verba nulli obiectioni respondeant. Iam enim libro tertio exclusa fuit obiectio talis. Postea vero proponit id, in quo Philosophi concordes erant, at quamuis in motu non differant, varij tamen sunt in eius sempiternitate. proponit autem tres sententias Philosophorum. Prima fuit eorum qui infinitos posuerunt mundos: quales fuerunt Democritus, Leucip. Epicur. Hi enim mundum sempiternū ponunt, quod patet ex eo, quod non simul mundos ponebant, sed unum generari ex alio ita, vt sit perpetua series mundorum generationum; ex quo sequitur, quod motus sit sempiternus. Nam generatio non est sine motu, & alteratione aliqua.

2. Vnum fuisse mūdum, & illum æternum. Secunda opinio est eorum, qui vnum mundum ponebant. Et debet addi, & semper fuisse, & fore, nam hæc litera manca videtur. & ita exponit Simplic. & Themist. Hæc sententia est Arist. qui vnum mundū, & eundem sempiternum facit. Nonnulli etiam, vt Simplic. Platoni quoq; hanc sententiam tribuunt: sed verius est in contraria eum fuisse opinione, ut alii asserunt.

3. Vnum mūdū, & non sempiternū. Tertia sententia est eorum, qui mundum vnum, sed non semper fuisse posuerunt: quales Anaxagoras, & Empedocles: & hi duo secundum rationem de motu dixerunt, id est, quod dicebant de mundo, dicebant de motu. Qui enim sempiternū vnum mundum dicunt, pariter etiam motum ponunt sempiternum; qui vero mundum non sempiternum ponunt, pari etiam ratione motum non sempiternum ponūt.

Nota. Notandum vero quod Empedocles dicit fuisse de nouo mūdum, quia quamuis infinities generatum, & corruptum dixisset; tamen ponebat tempus, in quo non erat, puta cum chaos durabat. At Democritus non ponebat nec instans, in quo non esset aliquis mundus.

Præterea iste diuersos mundos dicebat substantia. Empedocles vero, non nisi vnum. Hæ igitur sunt tres opiniones circa motus æternitatem.

Si igitur contingit aliquando nihil moueri. Tex. 11.

Dupliciter contingere poterat mundum non esse, & postea incepisse. Tertiam opinionem impugnaturus, qua motum aliquando nō esse posse dicitur, distinguit dupliciter accidere, motum aliquando non esse, sed incepisse. Vno modo, ut dixit Anax. nempe, quod mundus factus fuit de nouo tamen præcessit chaos tempore infinito quiescens, ex quo ipsa mens, & Deus postea mundum, & motum fecit.

Altero modo, vt dixit Empedocles, quod motus incepit esse, non sic, vt ante nullus fuerit: fuit enim alius, & alius motus. sed quod post longam quietem talis motus erat. Ponebat enim motum duplicem, & cum ex mūdo per amicitiam fiebat chaos, & tunc ex multis fiebat vnum, & cum per litem ex chao fiebat mundus, & ex vno multa fiebant, puta, corpora ipsa naturalia. At quietem ponebat in spatiis inter mediis, puta, dum erat chaos, & dum erat mundus.

Allegat autem quædam ipsius carmina, quorum sensus hic est. Eatenus fit motus, quatenus ex multis vnum, vel ex vno multa fiunt, & mutantur. id est, ex chao mundus, & ex mūdo fit chaos. & sic res non habent firmitatem, at in hoc habent constantiam, & firmitatem, quod nunquam prorsus pereunt, sed secundum circulum inuariabilem redeunt.

Ex hoc colligit Aristot. quod ponebat quietem. nam dicere, (quatenus mutantur,) denotatur, quod ex vno in aliud est mutatio. & ita ex quiete vnius termini ad aliud mutatio est.

Dices,

Dices cur qui motum de nouo factum ponunt, necesse est, aut cum Empedocle, aut cum Anaxagora dicere, nam datur aliud medium, puta, quod sic incepit motus, quod nec alius motus, nec quicquam, chaos præfuit sed sola efficiẽs causa, quod nos Christiani fatemur.

Respondeo, ꝙ hoc omisit Arist. supponens vnum ab antiquis concessum, ꝙ ex nihilo nihil fit, sed ex aliqua materia, & pp hoc deceptus fuit, ut postea dicemus.

Considerandum igitur de hoc. Tex. III.

Quãtum sit utilis cognitio huius q. & ad res phys. & metaph.

Propositis aliorum sententiis, dicit esse quadmodũ utile, hoc discutere, & hoc maxime est utile ad duo. Alterum est ad scientiam naturalem. Alterum est, ad scientiam de primo principio, qui Deus est, quæ scientia pars est Metaphysicæ.

Dices, quomodo hoc est utile ad philosophiam naturalem. Respondet Simplic. quia data motus sempiternitate, Physicus colliget esse quoq; quædam entia naturalia sempiterna, puta cœlestia corpora, & quædam alia corruptibilia. Est etiam hoc utile ad cognitionẽ primi principii, quia motus est uia maxime apta ad indagandã sempiternitatem ipsius primæ causæ. Si enim motus æternus est, & ipsa causa erit sempiterna.

Incipiemus autem primũ ex dictus. Tex. IIII.

1. ratio ꝓ æternitate motus: cu͂ fund. mobile debes præexistere motui.

Motus æternitatem omnib. probare intendit. At pro prima præmittit vnũ principiũ, puta, mobile secundũ motũ præcedit illũ motum, quo mouetur, ut prius est, ꝙ pot deambulare, quam sit deambulatio, prius cõbustibile, quã qđ comburatur. Hoc aũt principium dupliciter ostendit. Primo ex motus definitione, a qua probationis sumit exordiũ. Motus est actus mobilis, ut mobile est. ergo mobile debet existere ante actum ipsum, qui motus est. Vt enim actui præsupponitur potentia, ita motui, qui actus est, mobile præ supponitur, quod est in potentia.

Secundo probat ex communi cõsensu, etiam seclusa motus definitione, ut patet per species motus, & mobilis. Oportet. n. præcedere alterabile, ut sit alteratio. & mobile localiter, ut moueatur, & cõbustile, ut comburatur, & sic de aliis. Mobile igitur semper motum præcedit.

Ergo & hæc necessarium est. Tex. V.

Vis rationis Aris.

Ex hoc principio facit argumentum. Detur ille motus primus, qui erit si incepit esse motus, tunc mobile debuit illũ præcedere. Peto, uel mobile illud fuit factũ per aliã mutationẽ, uel nõ, sed sempiterno præcessit, & postea motũ fuit: non. n. datur medium inter ista: sed neutrum dici potest, ut probabitur, ergo motus nullus est primus, nec incepit.

Si igitur, factum est. Tex. XI.

Mobile non esse factum.

Reprobat priorem partem argumẽti, & probat, quod nõ sit factum mobile. Si n. factum est, per aliquam mutationem factum est: hanc autem per principium debuit præcedere mobile, & mutabile, quod si factum est, erit alia mutatio, & de hac erit idẽ processus, & præterea ille motus primus non erit primus, cum sit prior alia mutatio, & motus.

Si autem quæ sunt, ante erant. Tex. VII.

Mobile nõ ꝓcessit sine motu æterno tẽpore.

Reprobat alterã partẽ, puta, ꝙ præcesserit mobile æternũ sine motu: Dicit, qđ hoc irrationabile uĩ ẽẽ iis, qui nihil dixerunt, i. ẽt iis, qui solo intellectu utuntur absq. habitũ scientiæ, quia (ut dicit Simplicius) cum sit mobile æternum, & etiam mouens, non poterit assignari ratio, quare modo, & non ante mouerit.

Vlterius probat Aristotel. dicens, quod (parum progressis) idest, qui iam aliquid didicerunt, ratio contra hoc apparebit puta existente mouente primo, & mobili. et si aliquãdo est quies, aliquãdo est motus, necesse est dare aliquam causam quietis, qua stante, non erit motus. ergo si ad motum postea transitus fit, præcedit alia mutatio,

tatio, qua aufertur causa quietis: ergo ante primum motum præcessit alius, & iterum quæretur, quare ista mutatio modo est, & non ante, & sic erit semper processus infinitus. Quod aūt aliqua debeat removeri causa, vt sit motus, probat. Nam quies est priuatio motus, at priuatio non est, nisi aliqua ex causa motum impediēte.

Alia enim mouent singulariter. Tex. VIII.

2. ex parte mouentis, non potest incipere mouere qd non mouebat nisi per mutationem.

CVm ostendisset, non esse motū aliqñ post quietem, nisi præcedente mutatione, & hoc probasset ex parte mobilis, nunc id ostendit ex parte mouentis; vt notat Simpl. Et probat, quod tā in mouentib. quæ ad unum determinata sunt, ut ignis ad calefaciendum, & frigidū ad frigefaciendū, nunquā accidit fieri de nouo actionem sine ipsorum mutatione, quam etiam in ipsis, quæ ad contraria determinantur, qualia sunt agentia per intellectū, & scientiam. Nam sicut frigidum nō calefacit nisi per sui mutationē, puta, quia recedit & abest. & sciens non decipitur, nisi contrario modo se habeat, quam fm scientiā, impossibile est igitur, ꝙ agēs aliquod quietem illam faciat, & postea motum, nisi mutetur ut dicit Auerr. saltem ex concupiscentia vna in aliam, qua vult mouere, non ergo erit ille motus primus.

Vnde facit argumentum generale in quocunq. mouente, impossibile est, quod aliquod moueat, & aliquod moueatur, nisi bnt sibi inuicem propinqua, & proxima potentia; & si sic se habent, profecto fieri etiam non potest, quin sit motus.

Si igitur nō semper mouebatur. Tex. IX.

Concluditur tota 1. ratio.

EX principio posito in fine textus cōcludit argumentum. Si fuit illud mouens, & motū ab æterno, uel sic erāt vt essent in potentia propinqua, vt unum moueret, alterū moueretur, uel non. Si sic fuit motus æternus. Si vero non: ergo præcessit alia mutatio, per quam unum, aut vtrunque sibi inuicem essent propinqua, sicut in relatiuis. Cum enim de nouo vnū sit duplum ad alterum, præcedit mutatio in vno, aut vtroque, vt sic se habeant: Ita in mutuo, & mobili, quod si præcessit mutatio, iam non fuit ille motus primus: & præterea, quia idem peti potest de motiuo, & mobili secundum illam mutationem.

Ad hęc autem prius, & posterius. Tex. X.

2. ratio pro sempiternitate motus a tempore.

ALteram facit rationem, qua motus sempiternitatem ostēdit, quę sumitur a tempore: Ponit aūt vnū principium: quod vbi est prius & posterius, ibi est tempus: & vbi tēpus est ibi motus est. Quia tempus, aut est motus, vt Antiqui putabant, aut numerus motus.

Ex hoc fit argumentum. Tempus est æternum, nec incepit, nec desinet. ergo & motus est æternus. Consequentia. n. certissima est. Antecedens uero dupliciter probat. Primo ex consensu omnium philosophorum præter unicum Platonem. Illi enim tempus dixerunt non incepisse: ob id Democritus dicebat, impossibile esse omnia fuisse facta, quia saltem tempus nō potuit fieri. At Plato dixit, factum esse quia dixit tempus simul esse cum cœlo, & similiter dixit, cœlum esse factum, consequitur ergo, quod tempus etiam sit factū. Aliqui uolunt defendere Platonem interpretantes ipsum: sed parum refert nobis hoc, sequamur modo Aristotelem, qui sic ipsum exponit, quique eius optimè mentem nouisse credendus est.

Si igitur impossibile est esse. Tex. XI.

Tempus non incœpisse probatur ratione.

IDem probat ratione. Quodlibet nunc temporis est simul principiū, & finis, sed impossibile est, quod si incepit, aut desinet tempus, quod quolibet nunc sit principium, & finis, ergo tempus est æternum, quod si tempus est æternum, etiam erit motus ęternus. Minorem probat. Nam cum tempus non existat nisi ratione ipsius nunc, si inciperet tempus, utique illud non, quod incipit, non esset finis, quia non præcesit aliud tempus cuius esset

esset finis, sicut nec ultimum esset principium, si non sequetur tempus. Non enim respectu eiusdem principium est, & finis, quod si uerum est, omne nunc esse huiusmodi, profecto non incepit, nec desinet tempus.

Obiect. cõtra Aristot. Dubitabis: Nã videtur petere principiũ hæc ratio debuit.n. probari, quodlibet nũc esse principium, & finem, posset enim hoc negari, & dici, ꝙ ita se habet nunc, vt punctum, in linea autem datur primum punctum, quod non sit finis, & vltimum, quod non sit principium.

Solut. Auerr. Respondet Auerr, quod non est eadem ratio. Nam nunc non potest sumi nisi in motu, sicut nec tẽps: Vnde sicut ante quodlibet mutatum esse, datur motus, ita ante quodlibet nunc sumptum in illo motu, datur tempus. Nam nunc respondet mutato esse, tempus autem motui, cuius est illud mutatum esse.

Reijcitur Solut. Auer. Ista responsio nõ satisfacit: quia ex hoc nõ habetur, nisi quod ante quodlibet nũc sumptum in motu, est tempus, & motus. Hoc tamen non sufficit facere motum, & tempus æterna, nec incæpisse. Nam quamuis motus, & tempus finita sint, adhuc tamen ante quodlibet mutatum esse, est motus: & ante quodlibet nunc sumptum in murato esse, est tempus.

Solut. D. Th. Propterea melius soluit D. Th. ꝙ nunc omne esse principium, & finem ex eo probatur, ꝙ ubi est prius & posterius, ibi est tempus; si ergo datur primũ nunc, quod non esset finis, tunc prius illo nihil esset: ergo esset tempus; nam qui dicit prius, dicit tempus. Similiter, si daretur vltimum post illud, seu posterius nihil esset, igitur iam esset tẽps: nam post, & posterius dñt tẽpus: & sic non potest esse, ꝙ non sit principium, & finis, idest, ꝙ non antecedat tempus, & quod non sequatur tempus.

Eadem autem est ratio, & de eo. Tex. XII.

Motũ nõ habere finem. Quia in priori ratione solũ ostenderat; motũ non incepisse, quia semꝑ labitur motus, & mutatio prior motu primo, nunc ostẽdit eadem ratione posse probari, motum non habere finem, quia dabitur mutatio posterior ultima.

Supposit. Et ponit principium aliud. Nam sicut motum antecedit mobile, ita etiam post motum est mobile, ut post dealbationem manet corpus: & post combustionem combustibile, idest subiectum mutationis. Similiter in actione, post motionem manet motiuum, & post actionem manet actiuum.

Et ipsum autem corruptibile. Tex. XIII.

Nectitur ratio. Facit argumentum modo. Si post ultimum motum manet ipsum mobile, & motiuum, cum ista corruptibilia sint, alia mutatione corrumpẽtur, ergo dabitur mutatio posterior ultima. Iterũ post hanc mutationem manebit mutabile, & sic alia corruptione corrumpetur, ut sit in finitus processus. Nec reprobat aliam partem, quod illud mobile sit incorruptibile & duraturum sempiternum, quia esset ponere motum. Nam cum mobile sit, & motiuum, erit aliquando motus, sicut a principio. Ex his concludit, quòd motum dicere incepisse, & desiniturum, est simile figmento, id est, est dictum, & non ratione probatum.

Caput Secundum.

Similiter autem, & dicere. Tex. XIIII.

Cõtra Empedoclem Conuertit se contra Empedoclem dicens, esse etiam figmentum, quod dicit Empedocles, nempè, quod sit ista quies, & motus per litem, & amicitiam, quia sic res apta est fieri. Et hoc non probat, sed sumit tanquam principium. Si enim peteres quare modo est quies, & non lis, uel e contra. Dicebat, quia sic est natura rei, nec amplius causam reddit. Hoc autem dicit Aristoteles esse figmentum, & absque ratione assertum.

Fortasfis autem, & unum principium. Tex. XV.

Contra Anaxagoram. POstquam refutauit Empedoclē, modo refutat Anaxagoram:& dicit qđ fortasse isti,qui vnum principiū ponunt,vt Anaxagoras,eadem ratione vtuntur,puta,ꝙ chaos fuit ab æterno, sed motus tempore factus est,non alia ratione, nisi q̃a talis est natura rei,vt sic fiat.Hoc reiicit Aristote.duplici ratione.Prior est. Natura est causa ordinis, & rationis, ac proportionis, at quod chaos æterne quiescat,& post moueatur, nullus est ordo, nulla proportio: ergo impossibile est, quod talis sit natura rei. Maior est certa ipsa experientia, quæ naturam ordinate in suis operibus omnibus procedere ostēdit:vt patet in cœlorum cursibus,in elementorum dispositionibus,in animalium cæterorum generationib. Minor probatur Quia infiniti ad finitum nulla est proportio,& ob id nec ordo.

Nota ex Auer. melius assignari causam inceptionis mundi diuinam uoluntatem. Vbi Auerroes fatetur authores suæ legis Sarracenos melius dicere, quam Anaxagoram:quia non in rei naturam, sed in diuinam referunt voluntatem,quod mundus incepit esse in tempore, quia Deus operatur,vt vult: sed hoc examinabitur posterius.

Posterior ratio est. Opera naturæ,aut semper eueniunt,aut si aliquando deficiūt id fit ob aliquam causam,vt notum est. Diximus enim quod effectus naturæ, aut sunt semper,aut frequenter. At quod motus tempore incepit post infinitum transactum,non est huiusmodi: ergo non est opus naturæ:non ergo causa huius naturæ tribui potest.

Quare melius est, ut Empedocles.

Comparatur sentētis Empedoclis cū sententia Anax. EMpedoclem cōparat Anaxagoræ in hoc,dicitq; melius dixisse quā Anaxagoram ipsum Empedoclē.Hic n. ab æterno posuit mundum modo quieuisse,modo esse motum,& sic tali variatione semper se habuisse:in quo ordo quidam est,puta,quod tempore æquali sit motus, alio vero æquali quies:& sic semper.

At etiam in hoc reprehēdit ipsū vnica ratione. Philosophus non debet quicquam asserere, quod non demonstratione,aut saltem inductione ostendat:at Empedocles illius, quod dicit, nec causam, nec inductionem aliquam affert:ergo reprehensione dignus est, nec vt Philosophus procedit.

Minorem probat,quia vtitur lite,& amicitia pro causis, hæ autem non sufficiunt:nam litis, & amicitiæ est congregare,& disgregare. Et hoc quidem inductione potest ostendi. Nam homines amicitia congregantur,lite separantur,& ita in mundo.At quod tanto tempore sit congregatio,tanto disgregatio,hoc non inductione colligitur, nec huius causa sufficiens est lis,& amicitia. Oportebat ergo causam huius assignare, quod non fecit Empedocles.

Omnino autem existimare.

Excluditur solutio quę afferri poſſet. EXcludit responsionē. Posset quis dicere.Eorum,quæ semper sunt, non esse assignandam causam.Imo ita fecit Democritus.qui causas eorum,quæ aliquando sunt,dedit,eorum vero,quæ semper sunt,noluit dare. Ad hoc respondet,ꝙ non bene fecit.Nam quamuis aliqua causam non habent eorum,quæ semper sunt ut prima principia,siue incomplexa, vt Deus,siue cōplexa,vt propositiones immediatæ:* tamē multa sunt semper,& perpetua,quæ tamē causam habent,vt triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, sēper est, at causam habet,& huiusmodi multa. Debuit igitur assignari illius, quam uis perpetui, causa, ꝙ non est factum ab ipso Empedocle.

** uidetur de gen. anim. c. 4.*

Contraria autem his non difficile. Tex. XVI.

Soluit Arist. rõnes quib. probari potest motũ cœpisse.

TRiplici uia, ut notat Simplicius stabilitur aliqđ problema. Prima est, adducere demonstrationes pro ipso. Altera est aliorum sententiam reprehẽdere, & insufficientiæ arguere. Tertia est ipsorum soluere rationes. Cum antẽ Aristoteles circa motus æternitatem duo priora præstitisset: nunc tertium exequitur. Ac tres rationes, quibus motum incepisse possit probari, soluit: prius tamen ipsas proponit: quarum prima est. *1. Ratio.* Omnis mutatio est a contrario in contrarium: at nulla mutatio, quæ a contrario in cõtrarium fit, infinita esse potest, cum contraria finite inter se distent, ergo non potest esse mutatio infinita, & sic æterna.

Amplius uidemus. Tex. XVII.

2 SEcunda ratio est experientia. Aliquid de nouo mouetur, cum tamen de nouo fit motus in illo, & non ante fuerit, ut cum lapis, aut ignis mouetur, ergo potest uniuersum de nouo moueri, nullo in uniuerso præcedente motu. non ergo, si motus incipit; statim dabitur motus prior primo. Quod si non potest de nouo incipere motus in aliquo; sequitur, quod quæ mouentur, semper mouentur, & quæ quiescunt, semper quiescunt: quod non est.

Multo autem magis quod tale est.

3 QVia responsio in promptu erat ad argumentum secundum, puta. quod quamuis aliqua inanimata de nouo moueantur: non tamen motus absolute incepit esse, quia nihil mouetur nisi aliquo extrinseco moto, cuius motus præcessit, quod in uniuerso dici non põtest. Ob id facit tertiam rationem magis apparentem in animalibus. Animalia n. mouentur a se, cum ante quiescerent, & non moto aliquo extrinseco: unde non fuit alius motus præcedens in alio: ergo ita erit in toto mundo, quod mouebitur se post quietem non præcedente alio motu. Quod enim in mundo paruo, puta, animali accidit, hoc etiam accidet in mundo magno, puta, ipsi uniuerso. Hæ sunt rationes contra motus æternitatem. Addit, quod si mundus totus potest a se moueri, etiam infinitum a se mouebitur, si tamen infinitum moueri potest.

Horum igitur id, quod primum dictum est. Tex. XVIII.

INcipit soluere rationes: ad primam respõdet primo. Et notat bene Simpli. quod posset responderi facile concedendo, quod quamuis una mutatio non possit esse infinita, attamen in genere possunt esse motus infiniti, unus post alium, hoc enim in præsenti sufficiebat. Tamen non dat hanc solutionem: sed respondet, quod etiam potest unus motus cõtinuus esse infinitus. *Soluitur 1.* Ob id dicit ad argumentum, quod bene in hoc dicit, quod unus motus a contrario in contrarium non est infinitus, quãuis fortasse possit esse unus infinitus hoc modo: si ab albo in nigrũ, & iterum a nigro in album, & horum fiat perpetuus regressus in unico subiecto: sicut cum chorda percutitur, nunc mouetur sursum, & deorsum, uel dextrum, & sinistrum multiplicando motus, quod si hic est unus motus, illud non est absolute uerum. Tamen si isti sunt plures motus, nec sufficit unum subiectum, tunc bene procedit argumentum. Hoc tamen in præsenti non determinat, sed dicit, quod sat nobis sit, quod est aliquis motus æternus, puta, circularis, quia non fit inter contraria, ut dicetur postea. Et ita falsum est, omnem absolute motum esse inter contraria. De motu chordæ, & an motus reflexi continui sint, postea disseremus.

circulus descriptus à primo maiór est, puta æquinoctialis. Dico autem, quod sit a puncto maxime distanti: nam si alios circulos sumas, sunt minores, quam octaua sphæra: sic igitur mensuratur velocitas duorum corporum rotundorum.

Obiect. Dices, nonne, si formica moueatur per circulum, & vno tempore maiorem partẽ circuli transeat, & alio æquali tempore minorem, diceretur ille motus velocior penes spatium, sicut in motu recto? ergo eadem est ratio vtriusque.

Solut. Respon. ita se habere motus per circulũ inter se, cum idem sũt, & rectos inter se: at rectus cum circulari nullo modo, quia pars circuli ad circulum proportionẽ habet, sicut recta pars ad rectum spatium. At recta pars nullam habet proportionẽ cum curuo; nec potest esse aliquota pars curuum recti, nec rectum curui, ob id nõ habent vnam mensuram velocitatis: ac propter ea comparabiles non sunt: Et hoc est quod docet Arist. & hoc aduerte.

Caput Quintum.

Qnoniam autem mouens. Tex. XXXV.

7. reg. ad cognoscen dum pro portione motuum.

Vm motus comparabiles esse ostendisset, & qui essent comparandi; nunc quo cõparandi sunt, tractar; ac septem regulas proportionũ motuum constituit, ante quas proponit:

Supp. q mouet, mouere aliqđ mobile in aliquo tempore per aliquod spatium: vnde conueniunt in motu ista quatuor: Virtus motiua, quæ dicitur mouens: Resistentia, quæ mouetur, quæ dicitur mobile: Tempus, & Spatium, in quibus motiua virtus resistentiam mouet.

1. Regu. Est igitur prima regula, si aliqua virtus mouet aliquam resistentiam per aliquod spatium in aliquo tempore: eadem virtus mouebit dimidiam resistentiam in eodẽ tempore per duplum spatium. v. g. si mouens potest portare quatuor pondera per vnum milliare vna hora, portabit etiam vna hora duo pondera per duo milliaria.

2. Regu. Altera regula est. Si virtus aliqua in aliquo tempore mouet resistentiam aliquã per aliquod spatium: eadem aut æqualis virtus mouebit dimidiam resistentiam in dimidio tempore per æquale spatium. v. g. si in vna hora mouens potest portare decem libras per milliare, in media hora portabit, quinque per idem milliare.

Harum regularum dat rationem, quia sic (inquit) seruatur eadem proportio, puta, spatij ad tempus, & mobilis ad moués. *Ratio.*

Pro quo aduerte, quod motus prouenit ex excessu virtutis mouentis supra resistẽtiam mobilis. Nisi enim superet virtus, nõ erit motus. Vnde fit, quod quanto superat virtus resistentiam in motu, tantum debeat diminui de tempore, vel addi spatio: quia velocior in minori tempore transit æquale, aut in eodem maius spatium. Cũ igitur in prima regula virtus sit dupla, & tempus sit idem, debuit spatium duplicari: in secunda vero cum spatium sit idem, debuit tempus diminui ad subduplum, nam secundum vtranque regulam, virtus est dupla ad resistentiam.

Etsi eadem potentia idem in hoc. Tex. XXXVI.

Tertiam regulam constituit, quæ satis nota est. Si aliqua virtus mouet aliquam resistentiam aliquo tẽpore per aliquod spatium; eadem, aut æqualis virtus mouebit eandem resistentiam, in dimidio illius tẽporis, p dimidiũ spatiũ. *3. Regu.*

Est notanda litera horum textuum, nã per A, virtus mouens; per B, mobile, & resistentia, per C, spatium; per D, tempus intelligi debent.

Adiungit quartam regulam. Si A, mouens virtus mouet resistentiam B. per tempus E, in spatio F, dimidium virtutis mouebit dimidium resistentiæ, in eodem tempore, per æquale spatium; vocat autem virtutis dimidium E, resistentiæ vero dimidium F. *4. Regu.*

V g. si mouens vt sex, mouet resistentiam vt quatuor, per milliare in hora: tũc mouens, vt tria mouebit pondus vt duo, per miliare idem in eodem tempore. *Ratio.*

Rationem assignat; Quia eadẽ est proportio virtutis, & resistentiæ, seu grauitatis totius ad totum; & dimidiæ ad dimidiam

diam resistentiam, erit ergo tempus æquale, similiter.

Et si ipsum E, ipsum F, mouet. Tex. XXXVII.

5. reg. Quinta regula est negatiua, ex qua tamen sumetur affirmatiua. Regula est. Si virtus aliqua, puta, E, mouet resistentiam F, in aliquo tẽpore D, per aliquod spatium: non est necessariũ, ꝙ eadem virtus moueat duplam resistentiam in eodem tempore per dimidiũ spatium. Adde tu; nec quòd moueat in duplo tempore per idem spatium.

V.g. si mouens, vt sex, mouet resistentiã vt quatuor per horam, & per milliare: nõ est necessarium, quod eadem virtus vt sex moueat resistentiam, vt octo, quæ dupla est ad priorem: nec per duas horas in dimidio milliari, nec per duas horas in eodem milliari.

Ratio. Ratio huius est: quia a proportione minoris inæqualitatis non est actio, id est, nunquam æquale agit in æquale, sed in inæquale. Vnde actio, & passio est, cũ virtus, & resistentia inæquales sunt, & vlterius, id, quod minus est, non agit per se in maius, sed maius in minus. Vnde minor virtus non potest mouere maiorem se resistentiam: quod si hæc regula valeret, vtiq. minus ageret in maius, vt in ipso exemplo patet.

Nota. Ex quo sumi potest, quod hæc regula valet. Cum dupla resistentia adhuc est minor, quam sit virtus. V.g. virtus, vt decem, mouet resistentiam, vt quatuor, per horam, & per milliare: ergo virtus eadem, vt decem mouebit resistentiam duplam, puta vt octo, in hora vna per dimidium milliare, vt per idẽ milliare duabus horis. Propterea Aristoteles non dixit, illam regulam nunquam esse; sed non esse necessariam, quasi aliquando illud esset.

Si igitur ipsum A, ipsum B, mouebit.

Regulam sextam ponit etiam negatiuam, ex qua iterum affirmatiuã sumemus. Regula est. Si virtus A, mouet resistentiam B, in tempore D, per spatium C: non est necessarium, ꝙ dimidium virtutis, puta, E, moueat ipsum totum B, per dimidium spatium in toto tempore D, imo nec per vllam spatii partem, quæ sit in eadem proportione, & analogia, ad totum spatium, in quanta pars virtutis E, est ad totam virtutem A; ac si dicat: tertia pars virtutis non mouabit idem mobile per tertiam partem spatii, sicut nec dimidia virtus per dimidium spatium, nec quarta per quartum spatii. Denique pars virtutis non mouebit totam resistentiam nec quantouis tempore, nec per quamuis partem spatii, propter idem inconueniens. *6. reg.*

V.g si mouens, vt sex, mouet resistentiam, vt quatuor, per horam, & milliare, virtus, vt tria, non mouebit eandem resistentiam vt quatuor, nec per minimã partem spatii in quouis tempore: quia minus non mouet maius.

Ponit autem vnum inconueniens, quod sequeretur ex hoc, puta, quod vnus solus homo traheret nauim. V. g si diuidatur virtus, & spatium sic. Centum homines trahant nauim per centum milliaria centum horis, si regula esset vera, centesima pars virtutis puta vnus homo, traheret totam nauim eodem tempore per centesimã partem spatii, nempe per milliare: quod est impossibile. *Ratio ab exemplo.*

Ex hoc soluit sophisma Zenonis. Zeno enim dicebat, ꝙ quælibet particula millii etiam minima faceret sonum in aere, quia totus modius granorum simul facit sonum. Hoc non valet; quia quamuis cũ toto modio faciat, id est, quia uincit resistentiam aeris: at per se non vincit. *Sophis. Zenonis soluitur.*

Vnde docet, quod pars in toto facit aliquid, quod separata non faceret, quia dum est in toto, vnum facit actu cum ipso, nec per se est, nisi in potentia. Idem dici potest de parte quauis alterius corporis. *Nota 1.*

Hinc potest sumi regula affirmatiua, quod *Nota 2.*

quod id verũ haberet. Quando pars virtutis adhuc vincit totam resistentiám. v. g. si mouens, vt decem, mouet resistentiam, vt quatuor per horam, & per milliare, dimidium virtutis, vt quinque, mouebit eandẽ resistentiam, vt quatuor, eodem tempore per dimidium, aut duplo tempore per idẽ milliare. Idem de alis partibus secũdum quamlibet proportionem.

Si uero duo, & utrumque. Tex. XXXVIII.

7. Regula Septima regula est. Si aliqua virtus mouet aliquam resistentiam, per aliquod tempus, & per aliquod spatium, & iterũ alia æqualis virtus æquali tempore, & spatio mouet æqualem resistentiam: tunc compositum ex duobus virtutibus mouebit compositum ex vtraque resistentia per idem spatium eodem tempore.

V. g. Si virtus, vt tria, portat duo pondera per horam, & per milliare: & altera similis virtus, vt tria, portat alia duo pondera æquali tempore, & spatio: tunc vtraque virtus, puta, vt sex, portabit vtranque resistentiam, vt quatuor, per vnum milliare, & vna etiam hora.

Num igitur sic est in alteratione.

Reg. fere eodem de alijs motibus alterationis, et augmẽtationis. Quærit, an ita sit in aliis motib. puta, augmentatione, & alteratione. Sunt n. in eis etiam quatuor, qđ alterat, seu quod auget: & quod alteratur, seu augetur: tempus etiam in quo sunt alteratio, & augmentatio: & loco spatii in augmento est ipsũm quantum maius, aut minus: in alteratione autem magis, & minus formæ. Constituitque aliquot regulas fere similes.

1 Prima est. Si aliquod alterans, vel augens mouet alterabile, aut augmentabile in aliquo tempore, in duplo tempore duplum alterabit, aut augebit: & hoc est, qđ dicit (duplum in duplo.)

2 Secunda. Virtus dupla in æquali tempore alterabit, aut augebit duplum: & hoc est, quod dicit, (aut duplum in duplo.)

3 Tertia est. Si virtus aliqua auget, aut alterat mobile in aliquo tempore: eadem virtus dimidium faciet in dimidio temporis: & hoc est, quod dicit, (dimidium in dimidio.)

4 Quarta est. Si uirtus alterat, aut auget mobile in aliquo tempore secundũ quantitatem, vel qualitatem aliquam: medium virtutis mouebit secundum dimidium quantitatis, aut qualitatis in eodem tempore, & hoc est, quod dicit, (aut dimidio dimidium.)

Excludit etiam regulas duas negatiuas, sicut in motu locali. Si enim uirtus dimidia sit, non mouebit, si fuerit minor, quàm resistentia, tam in alteratione, quam in augmentatione, vt dictum est de pondere in motu locali. 6. & 7.

An regulæ hæ uniuersaliter habeant uerum. Quæst. V.

Non est modica difficultas, quæ in examine harum regularum posita est, breuiter tamen attingam ea, per quæ ipsarum veritas appareat. Est autem in oppositum argumentum primum. Intelligentia mouet cœlum tanto tempore, & tamen non potest sumi aliqua pars huius virtutis, quæ cœli partem moueat, eo quod virtus ista indiuisibilis est, cum sit incorporea: ergo non habet locum in huiusmodi virtutibus regula. 1. arg.

Secundo. Sequeretur, qđ id, quod nõ pótest moueri per aliquod spatium mouere tur per ipsum. Patet. Sit homo, qui per centum milliaria non potest moueri, potest tamen per vnum milliare moueri, & ferre vnam libram. Est argumentum, Iste vnam libram potest per vnum milliare portare: ergo centesimam partem poterit pẽr centum milliaria portare, quod est impossibile. Præterea. Non ualet, quod si per stadiũ potest aliquis lapidem iacere, quod decimam illius partem possit per decem stadia iacere. 2

Tertio, contra primam regulam, secundum quam est uerum, quod si uirtus, vt octo, põt quatuor pondera portare per stadiũ, quod eadem virtus portabit duo pondera per duo stadia eodẽ tempore, & sic erit motus i duplo velocior. Est cõtra hoc argu- 3

argumentum. Velocitas motus consistit in excessu virtutis supra resistentiam: ergo pr portio velocitatis duorum motuū consistet in proportione excessuum? sed virtutis, vt octo, excessus supra quatuor est tantùm quatuor: excessus autem supra duo est, ut sex; sed hi excessus sunt in sex qui altera proportione, ergo & vnus illorum motus non in duplo, sed in sexqui altero erit velocior altero.

Ad 1. Sol. Aue. Circa argumentum primum Auerroes com. 35. dicit, has regulas habere locum tantum in virtutibus motiuis corporeis; non autem in incorporeis, eo quod in his non est proportio vnius ad alteram, quia sunt indiuisibiles: nec virtutis ad resistentiam, quia resistentia est in corpore: At in diuisibile non est in proportione ad diuisibile. Quod si quæras ab Auerroe, quare vna virtus velocius mouet, quàm altera, & in tanta proportione velocius, cum nulla sit proportio inter ipsas virtutes corporeas; Respondet, quod hoc est ex eo, quod vna virtus, & intelligentia est nobilior altera.

Reijcitur Sol. Aue. Sed mihi non placet ista sententia. Primo, quomodo vna est nobilior altera, nisi *1. Ratio contra Auer.* excedat illam in nobilitate? Quod si excedit, iam aliqua profecto diuisibilitas est. puta, illius, in quo excedit, & illius, in quo non.

2 Præterea. Vbi est motus, & determinatus motus, ibi est virtutis, & resistentiæ aliqua proportio: at motus cœli ab intelligentia est determinatus, vt non possit esse velocior: ergo ibi est proportio inter mouens, & motum.

Præterea. Quia ibi est actio, & passio:
2 ergo & proportio agentis, & patientis.

Respondetur ergo, quod quantitas du *Sol. auth. No. duplicem quantitatē, molis, & uirtutis.* plex est. Altera propria, quæ est molis, & dicitur quātitas corporea, & dimensionis quæ tantum rebus inest corporeis, & secundum hanc sumitur proportio aliqua. est alia quantitas virtutis, secundum quam vnum est perfectius alio, tanto plus, minusve. Similiter vna qualitas alia est intensior, & remissior: & secundum hanc etiam proportio est. Dicimus enim, calorem vnum duplo intensiorem altero: & huius generis quantitatem, diuisionē, ac proportionem etiam in substantiis indiuisibilibus finitis inuenire possumus: & secundum hanc etiam veritatem habent regulæ Aristot.

Nota tamen, quod non sic vna intelligentia, & substantia est perfectior alia, sicut calor intensus perfectior est remisso. *Nota in quo differat quantitas unitatis, & perfectionis a quātitate intēsionis.* Hi enim calores sunt speciei vnius: at illæ perfectiones non sunt vnius speciei, sunt tamen vnius generis: & ita habent gradus in genere, & proportionem in genere, secundum quam vna est perfectior substantia quàm altera. Et sic soluitur argumentum primum. Sunt enim tales virtutes in diuisibiles mole, sed non vigore, & perfectione graduali.

Ad 2. Ad secundum, omissis aliorū responsionibus, dico duo. Alterum est, quod loquitur Aristoteles de virtute motiua sola, & similiter de resistentia. Declaro. Non est idem mouens, & virtus motiua pura: cum enim equus mouet pondera, equus nō est virtus motiua pura, sed simul habet resistentiam. Nam corpus ipsius ei resistit, & non solum pondus. Vnde fallacia est existimare, sola pondera esse resistentiam. Similiter cum iacitur lapis, non solus lapis est resistentia, sed aeris densitas, & raritas; quæ motiuæ virtuti resistunt. Vnde cum lapis multum minuitur crescit potius resistentia: nam minus ei cedit aer.

Debet igitur per mobile intelligi tota resistentia, siue proueniat ex mouente, siue ex medii densitate, siue ex ipso pondere: & per mouens oportet etiam intelligere solum virtutem motiuam, non mixtam cum resistentia; & per spatium s lam quantitatem absque resistentia: & sic procedunt regulæ Aristot. nec argumentum quicquam facit contra ipsas.

Dico præterea alterum, quod adhuc supponit Aristotel. quod medium secundum solam distantiam non resistit, nisi ratione densitatis maioris, uel minoris: hoc autem debet computari cum mobili, & resistentia. Hoc autem pacto facile est intelligere rationes, & regulas hasce.

Ad 3. Dub. unde petatur proportio in uelocitate motuū. Tertium argumentum petit difficultatē: in quo consistat proportio velocitatis motuum, vt in causa. Quod est dicere: qui cognoscatur, quanto vnus motus sit altero uelocior. Quatuor enim modis possumus dubitare. Primo: an proportio velocitatis duorum motuum sit eadem proportio, quæ est inter uirtutes motiuas.

V g. Mouet virtus, vt octo, duo pondera: mouet virtus, vt quatuor, duo etiam pondera: an motur prior sit duplo velocior, quia virtus, vt octo, est dupla ad uirtutem vt quatuor.

Primo nõ sumitur penes proportionẽ virtutum mouentium.

Dico non sic esse sumendam proportionem velocitatis motuum.

Secundo nec penes resistẽtiã.

Secundo: an penes proportionem resistentiarum. V.g. Virtus vt octo unum mouet pondus: virtus, vt quatuor, mouet duo pondera, an ille sit duplo velocior motus, quia resistentia est dupla ad resistentiam, puta, duo ad vnum. Dico, nec sic esse sumendam proportionem.

Tertio, nec penes proportionẽ excessus uirtutis supra resistentiam.

Tertio: an penes proportionem excessuũ supra resistentias, v.g. Virtus, vt octo, mouet vnum pondus: virtus, vt quatuor, mouet etiam vnũ pondus. Virtus ut octo, excedit suam resistentiam in septem: virtus, vt quatuor, excedit in tribus an ille motus sit uelocior in tanta proportione, in qua ita sunt excessus: septem enim ad tria est proportio dupla sexquitertia · dico nec sic esse sumendam proportionem.

Quarto, proportio in velocitate motuũ sumitur penes proportionalitatẽ proportionũ uirtutum ad suas resistentias.

Quarto vero modo sumitur penes proportionalitatem virtutum ad suas resistentias, quod est dicere vt clare explicemus. Datis duobus motibus, considera in qua proportione virtutes excedant resistentias suas: iterum considera, quæ proportio sit inter illas duas proportiones, nam in hac erit vnus motus altero velocior.

V. g. Sit virtus, vt octo, mouens pondera quatuor: sit etiam virtus, vt octo, mouens pondera, vt duo, prior uirtus est in proportione dupla ad suam resistentiam: posterior uero in quadrupla, puta, octo ad duo. Quia ergo proportio quadrupla est dupla ad duplam, & iste motus erit duplo velocior. Hoc autem modo infallibiliter inuenies proportionem velocitatis motuum: si tamen cognoscatur: in qua proportione sit vna ad aliam: & sic patet solutio argumenti. Non enim illo modo est sumenda proportio velocitatis motuum, puta, penes proportionem excessuum, sed modo, qui dictus est. Hæc de libro septimo.

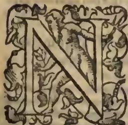
Finis libri Septimi.

IN LIBRVM OCTAVVM PHYSICORVM.

Caput Primum.

Vtrum autem factus est aliquando motus. Tex. I.

Institutũ Arist. in hoc libro.

VNC tandem Aristo. de primo mot⁹ principio tractat, qualis sit motus primus, motor prim⁹; ac mobile primum differere aggreditur. hoc vltimo Physicæ auscultationis libro. Prius tamen difficilem quandã determinat quæstionem de motus sempiternitate, ex qua, quæ dicenda sunt postea, pendent.

Qõ. quã tractat. Arist. An motus habuerit princip.

In principio igitur quæstionem ipsam proponit, quæ talis est. An motus principium habuerit ita, vt non esset vllus ante motus, & finem similiter sit habiturus ita, vt aliquando nullus sit futurus motus: an non sic, sed semper fuerit, & semper futurus; nec sit generatus in totum: nec corrumpendus totus vnquam, qui quidem motus sit, velut vita immortalis rebus hisce naturalibus, & mundo huic sensibili.

Motus seu vita rerum.

Attende, quod motum hunc dicit esse veluti vitam, quia, vt notat Simplic. non est prorsus vita: non enim omnia naturalia viuunt, sed quæ motus actiuũ habent
1 principium intrinsecum, vt alias diximus. Sed aliquo modo motus hic uita dicitur, quatenus intrinsecus est rebus naturalib.

2 Adde etiam, quod licet in particulari nõ sit vita huic, uel illi rei naturali: tamen toti mundo in generali est veluti vita, quatenus in eo sunt, & quæ mouent, & quæ mouentur. Non est tamen omnino vita, quia mundus totus non est vnum compositum per se, vt animal quoddam: sed vnum est ordinata aggregatione.

Dub. de quo motu hic quæ-rat Aris. Auer.

Circa hanc quæstionem Aristotelis, dubium est, de quo motu procedat. Auerroes enim in Commen. 1. citat. Aui. Alphara. & Auempa. Arabes Hispanos dicentes, hic Arist. non loqui de motu aliquo vno, & cõtinuo; sed in genere de motu ita, vt dubiũ sit, an motus semper fuerit, & semper futurus sit, siue sit unus, & idem, siue alius, & alius motus, & mutatio.

Rõ Auer.

Auer. vero hoc recipit: sed quod sermo fit de vno motu continuo, qualis est primus cœlorum motus. Ratio ipsius est; quia aliter rationes, quas inducit Aristot. essent dimidiæ, quia non probant, quod sit motus sempiternus continuus, nisi id esset in quæstione suppositum,

Sent cõ. Simpl. D. Thom. & Auer.

At mihi non placet ista expositio. Vnde melior est sententia Arabum, quæ quidem est communis, & Simplicii expressa, & S. Tho. Et expositioni huic ratio fauet. Primo ex ipsamet quæstione, quæ vniuersaliter proposita est de motu omniũ naturalium. Secundo ex ipsa prima ratione, 2
quia probatur pars negatiua de pluribus motibus, non de vno continuo. Tertio, 3
quia inferius per hoc principium cõmune venit ad probandum in particulari vnum esse motum primum sempiternum. Quarto, quia hæc est methodus bona, vt ab vni- 4
uersalib. ad particularia progressus fiat.

Ad rõne Auer.

Nec ratio Auerrois quicquam valet: nam ex his rationibus non concluditur, esse motum continuum sempiternum: hoc enim aliis viis inferius probatur.

Esse igitur motum, omnes affirmant.

1. in quo oẽs naturales conueniebant circa qq. s. motum esse.

QVæstione proposita, aliorũ sententias circa ipsã proponit. Ac primo ponit id, in quo oẽs conueniebãt, postea id, in quo erant discordes. Omnes ergo naturaliter loquentes in hoc concordes

des erant, nempè motũ esse. Quod duplici signo ostendit. Primum est: quia mundum faciunt, id est, de mundi constitutione loquuntur, sit ne in tempore, an non; quod quidem non petiissent, nisi motum esse existimassent. Alterum est: quia tractãt de generationibus, & corruptionibus, quæ quidem sine motu, & alteratione præcedenti non sunt.

Nota. Attende, quod dicit hos Philosophos naturaliter loqui: quia qui motum negant, vt diximus in lib. 1. non sunt Physici, nec naturales: quia natura est motus principium. In hoc igitur naturales concordes erant.

Nota. In quibus verbis, vt notat Simpli. respondet tacitæ obiectioni, qua posset quis ipsum redarguere, quare de sempiternitatẽ motus differat, & non primum statuat, motum esse respondet, id ab omnibus concessum esse. Sed mihi videtur, quod hæc verba nulli obiectioni respondeant. Iam enim libro tertio exclusa fuit obiectio talis. Postea vero proponit id, in quo Philosophi concordes erant, at quamuis in motu non differant, varij tamen sunt in eius sempiternitate. proponit autem tres sententias Philosophorum. Prima fuit eorum qui infinitos posuerunt mundos: quales fuerunt Democritus, Leucip. Epicur. Hi enim mundum sempiternũ ponunt, quod patet ex eo, quod non simul mundos ponebant, sed unum generari ex alio ita, vt sit perpetua series mundorum generationum, ex quo sequitur, quod motus sit sempiternus. Nam generatio non est sine motu, & alteratione aliqua.

2. Vnum fuisse mũdum, & illum æternum. Secunda opinio est eorum, qui vnum mundum ponebant. Et debet addi, & semper fuisse, & fore, nam hæc litera manca videtur. & ita exponit Simplic. & Themist. Hæc sententia est Arist. qui vnum mundũ, & eundem sempiternum facit. Nonnulli etiam, vt Simpliĉ. Platoni quoq; hanc sententiam tribuunt: sed verius est in contraria enm fuisse opinione, ut alii asserunt.

3. Vnum mũdũ, & non sempiternũ. Tertia sententia est eorum, qui mundum vnum, sed non semper fuisse posuerunt: quales Anaxagoras, & Empedocles: & hi duo secundum rationem de motu dixerunt, id est, quod dicebant de mundo, dicebant de motu. Qui enim sempiternũ vnum mundum dicunt, pariter etiam motum ponunt sempiternum; qui vero mundum non sempiternum ponunt, pari etiam ratione motum non sempiternum ponũt.

Notandum vero quod Empedocles dicit fuisse de nouo mũdum, quia quamuis infinities generatum, & corruptum dixisset; tamen ponebat tempus, in quo non erat, puta cum chaos durabat. At Democritus non ponebat nec instans, in quo non esset aliquis mundus. *Nota.*

Præterea iste diuersos mundos dicebat substantia. Empedocles vero, non nisi vnum. Hæ igitur sunt tres opiniones circa motus æternitatem.

Si igitur contingit aliquando nihil moueri. Tex, II.

Tertiam opinionem impugnaturus, qua motum aliquando nõ esse posse dicitur. distinguit dupliciter accidere, motum aliquando non esse, sed incepisse. Vno modo, ut dixit Anax nempe, quod mundus factus fuit de nouo tamen præcessit chaos tempore infinito quiescens, ex quo ipsa mens, & Deus postea mundum, & motum fecit. *Dupliciter contingere poterat mundum non esse, & postea incepisse.*

Altero modo, vt dixit Empedocles, quod motus incepit esse, non sic, vt ante nullus fuerit: fuit enim alius, & alius motus. sed quod post longam quietem talis motus erat. Ponebat enim motum duplicem, & cum ex mũdo per amicitiam fiebat chaos, & tunc ex multis fiebat vnum, & cum per litem ex chao fiebat mundus, & ex vno multa fiebant, puta, corpora ipsa naturalia. At quietem ponebat in spatiis inter mediis. puta, dum erat chaos, & dum erat mundus.

Allegat autem quædam ipsius carmina, quorum sensus hic est. Eatenus fit motus, quatenus ex multis vnum, vel ex vno multa fiunt, & mutantur. id est, ex chao mundus, & ex mũdo fit chaos. & sic res non habent firmitatem, at in hoc habent constantiam, & firmitatem, quod nunquam prorsus pereunt, sed secundum circulum inuariabilem redeunt.

Ex hoc colligit Aristot. quod ponebat quietem. nam dicere, (quatenus mutantur,) denotatur, quod ex vno in aliud est mutatio. & ita ex quiete vnius termini ad aliud mutatio est.

Dices,

Dices cur qui motum de nouo factum ponunt, necesse est, aut cum Empedocle, aut cum Anaxagora dicere? nam datur aliud medium, puta, quod sic incepit motus, quod nec alius motus, nec quicquam, chaos præfuit sed sola efficiens causa, quod nos Christiani fatemur.

Respondeo, φ hoc omisit Arist. supponens verum ab antiquis concessum, φ ex nihilo nihil fit, sed ex aliqua materia, & pp hoc deceptus fuit, ut postea dicemus.

Considerandum igitur de hoc. Tex. III.

Quãtum sit utilis cognitio huius q. & ad res phys. & metaph.

PRopositis aliorum sententiis, dicit esse quãdmodũ utile, hoc discutere, & hoc maxime est utile ad duo. Alterum est ad scientiam naturalem. Alterum est, ad scientiam de primo principio, qui Deus est, quæ scientia pars est Metaphysicæ. Dices, quomodo hoc est utile ad philosophiam naturalem? Respondet Simplic. quia data motus sempiternitate, Physicus colliget esse quoq; quædam entia naturalia sempiterna, puta cœlestia corpora, & quædam alia corruptibilia. Est etiam hoc utile ad cognitionẽ primi principii, quia motus est una maxime apta ad indagandã sempiternitatem ipsius primæ causæ. Si enim motus æternus est, & ipsa causa erit sempiterna.

Incipiemus autem primũ ex dictus. Tex. IIII.

1. ratio p æternitate motus: eiº fund. mobile debet præexistere motui.

MOtus æternitatem ratiõibus probare intendit. At pro prima præmittit vnũ principiũ, puta, mobile secundũ motũ præcedit illũ motum, quo mouetur, ut prius est φ pŏt deambulare, quam sit deambulatio, prius cõbustibile, quã qd comburatur. Hoc aũt principium dupliciter ostendit. Primo ex motus definitione, a qua probationis sumit exordiũ. Motus est actus mobilis, ut mobile est. ergo mobile debet existere ante actum ipsum, qui motus est. Vt enim actui præsupponitur potentia, ita motui, qui actus est, mobile præsupponitur, quod est in potentia.

Secundo probat ex communi cõsensu, etiam seclusa motus definitione, ut patet per species motus, & mobilis. Oportet. n. præcedere alterabile, ut fit alteratio. & mobile localiter, ut moueatur, & cõbustibile, ut comburatur, & sic de aliis. Mobile igitur semper motum præcedit.

Ergo & hæc necessarium est. Tex. V.

Vis rationis Aris.

EX hoc principio facit argumentum. Detur ille motus primus, qui erit si incepit esse motus, tunc mobile debuit illũ præcedere. Pero, uel mobile illud fuit factũ per aliã mutationẽ, uel nõ, sed sempiterno præcessit, & postea motũ fuit: non. n. datur medium inter ista: sed neutrum dici potest, ut probabitur, ergo motus nullus est primus, nec incepit.

Si igitur factum est. Tex. XI.

Mobile non esse factum.

REprobat priorem partem argumẽti, & probat, quod nõ sit factum mobile. Si n. factum est, per aliquam mutationem factum est: hanc autem per principium debuit præcedere mobile, & mutabile, quod si factum est, erit alia mutatio, & de hac erit idẽ processus, & præterea iã ille motus primus non erit primus, cum sit prior alia mutatio, & motus.

Si autem quæ sunt, ante erant. Tex. VII.

Mobile nõ pcessisse sine motu æterno tẽpore.

REprobat alterã partẽ, puta, φ præcessit mobile æternũ sine motu: Dicit, qđ hoc irrationabile uĩ ẽ iis, qui nihil dixerunt, i. ẽt iis, qui solo intellectu utuntur absq. habitũ scientiæ, quia (ut dicit Simplicius) cum sit mobile æternum, & etiam mouens, non poterit assignari ratio, quare modo, & non ante mouerit.

Vlterius probat Aristotel. dicens, quod (parum progressis) idest, qui iam aliquid didicerunt, ratio contra hoc apparebit puta existente mouente primo, & mobili. Et si aliquãdo est quies, aliquãdo est motus, necesse est dare aliquam causam quietis, qua stante, non erit motus. ergo si ad motum postea transitus fit, præcedit alia mutatio,

tatio, qua aufertur causa quietis: ergo ante primum motum praecessit alius, & iterum quaeretur, quare ista mutatio modo est, & non ante, & sic erit semper processus infinitus. Quod aût aliqua debeat remoueri causa, vt sit motus, probat. Nam quies est priuatio motus, at priuatio non est, nisi aliqua ex causa motum impediẽte.

Alia enim mouent singulariter. Tex. VIII.

2. ex parte mouentis, non posest incipere mouere qd non mouebat nisi per mutationem.

CVm ostendisset, non esse motũ aliquẽ post quietem, nisi praecedente mutatione, & hoc probasset ex parte mobilis, nunc id ostendit ex parte mouentis; vt notat Simpl. Et probat, quod tã in mouentib. quae ad unum determinata sunt, ut ignis ad calefaciendum, & frigidũ ad frigefaciendũ, nunquã accidit fieri de nouo actionem sine ipsorum mutatione, quam etiam in ipsis, quae ad contraria determinantur, qualia sunt agentia per intellectũ, & scientiam. Nam sicut frigidum nõ calefacit nisi per sui mutationẽ, puta, quia recedit & abest. & sciens non decipitur, ni si contrario modo se habeat, quam ẽm scientiã, impossibile est igitur, ꝗ agẽs aliquod quietem illam faciat, & postea motum, nisi mutetur ut dicit Auerr. saltem ex concupiscentia vna in aliam, qua vult mouere, non ergo erit ille motus primus.

Vnde facit argumentum generale in quocunq. mouente, impossibile est, quod aliquod moueat, & aliquod moueatur, nisi hnt sibi inuicem propinqua, & proxima potentia; & si sic se habent, profecto fieri etiam non potest, quin sit motus.

Si igitur nõ semper mouebatur. Tex. IX.

Concluditur tota I. ratio.

EX principio posito in fine textus cõcludit argumentum. Si fuit illud mouens, & motũ ab aeterno, uel sic erãt vt essent in potentia propinqua, vt unum moueret, alterũ moueretur, uel non. Si sic fuit motus aeternus. Si vero non: ergo praecessit alia mutatio, per quam unum, aut vtrunque sibi inuicem essent propinqua, sicut in relatiuis. Cum enim de nouo vnũ sit duplum ad alterum, praecedit mutatio in vno, aut vtroque, vt sic se habeant: Ita in mutuo, & mobili, quod si praecessit mutatio, iam non fuit ille motus primus: & praeterea, quia idem peti potest de motiuo, & mobili secundum illam mutationem.

Ad hęc autem prius, & posterius. Tex. X.

2. ratio pro sempiternitate motus a tempore.

ALteram facit rationem, qua motus sempiternitatem ostẽdit, quę sumitur a tempore: Ponit aût unũ principium: quod vbi est prius & posterius, ibi est tempus: & vbi tẽpus est ibi motus est. Quia tempus, aut est motus; vt Antiqui putabant, aut numerus motus.

Ex hoc fit argumentum. Tempus est aeternum, nec incepit, nec desinet. ergo & motus est aeternus. Consequentia. n. certissima est. Antecedens uero dupliciter probat. Primo ex consensu omnium philosophorum praeter unicum Platonem. Illi enim tempus dixerunt non incepisse: ob id Democritus dicebat, impossibile esse omnia fuisse facta, quia saltem tempus nõ potuit fieri. At Plato dixit, factum esse quia dixit tempus simul esse cum coelo, & similiter dixit, coelum esse factum, consequitur ergo, quod tempus etiam sit factũ. Aliqui uolunt defendere Platonem inter pretantes ipsum; sed parum refert nobis hoc, sequamur modo Aristotelem, qui sic ipsum exponit, quique eius optimè mentem nouisse credendus est.

Si igitur impossibile est esse. Tex. XI.

Tempus non incepisse probatur ratione.

IDem probat ratione. Quodlibet nunc temporis est simul principiũ, & finis, sed impossibile est, quod si incepit, aut desinet tempus, quod quolibet nunc sit principium, & finis, ergo tempus est aeternum, quod si tempus est aeternum, etiam erit motus ęternus. Minorem probat. Nam cum tempus non existat nisi ratione ipsius nunc, si inciperet tempus, utique illud non, quod incipit, non esset finis, quia non praecessit aliud tempus cuius esset

esset finis, sicut nec ultimum esset principium, si non sequetur tempus. Non enim respectu eiusdem principium est, & finis, quod si uerum est, omne nunc esse huiusmodi, profecto non incepit, nec desinet tempus.

Obiect. cotra Aristot. Dubitabis: Nã videtur petere principiũ hæc ratio debuit.n. probari, quodlibet nũc esse principium, & finem, posset enim hoc negari, & dici, ꝙ ita se habet nunc, vt punctum, in linea autem datur primum punctum, quod non sit finis, & vltimum, quod non sit principium.

Solut. Auer. Respondet Auerr, quod non est eadem ratio. Nam nunc non potest sumi nisi in motu, sicut nec tps: Vnde sicut ante quodlibet mutatum esse, datur motus, ita ante quodlibet nunc sumptum in illo motu, datur tempus. Nam nunc respondet mutato esse, tempus autem motui, cuius est illud mutatum esse.

Reijcitur Solut. Auer. Ista responsio nõ satisfacit: quia ex hoc nõ habetur, nisi quod ante quodlibet nũc sumptum in motu, est tempus, & motus. Hoc tamen non sufficit facere motum, & tempus æterna, nec incæpisse. Nam quamuis motus, & tempus finita sint, adhuc tamen ante quodlibet mutatum esse, est motus: & ante quodlibet nunc sumptum in mutato esse, est tempus.

Solut. D.Th. Propterea melius soluit D.Th. ꝙ nunc omne esse principium, & finem ex eo probatur, ꝙ ubi est prius & posterius, ibi est tempus; si ergo datur primũ nunc, quod non esset finis, tunc prius illo nihil esset: ergo esset tempus; nam qui dicit prius, dicit tempus. Similiter, si daretur vltimum post illud, seu posterius nihil esset, igitur iam esset tps: nam post, & posterius dñt tẽpus: & sic non potest esse, ꝙ non sit principium, & finis, idest, ꝙ non antecedat tempus, & quod non sequatur tempus.

Eadem autem est ratio, & de eo. Tex. XII.

Motũ nõ habere finem. Quia in priori ratione solũ ostendebat motũ non incepisse, quia semꝑ labitur motus, & mutatio prior motu primo, nunc ostẽdit eadem ratione posse probari, motum non habere finem, quia dabitur mutatio posterior ultima.

Et ponit principium aliud. Nam sicut motum antecedit mobile, ita etiam post motum est mobile, ut post dealbationem manet corpus: & post combustionem combustibile, idest subiectum mutationis. Similiter in actione, post motionem manet motiuum, & post actionem manet actiuum. *Supposit.*

Et ipsum autem corruptibile. Tex. XIII.

Facit argumentum modo. Si post ultimum motum manet ipsum mobile, & motiuum, cum ista corruptibilia sint, alia mutatione corrumpẽtur, ergo dabitur mutatio posterior ultima. Iterũ post hanc mutationem manebit mutabile, & sic alia corruptione corrumpetur, ut sit infinitus processus. Nec reprobat aliam partem, quod illud mobile sit incorruptibile & duraturum sempiternum, quia esset ponere motum. Nam cum mobile sit, & motiuum, erit aliquando motus, sicut a principio. Ex his concludit, quòd motum dicere incepisse, & definiturum, est simile figmento, id est, est dictum, & non ratione probatum. *Nectitur ratio.*

Caput Secundum.

Similiter autem, & dicere. Tex. XIIII.

Conuertit se contra Empedoclem dicens, esse etiam figmentum, quod dicit Empedocles, nempè, quod sit ista quies, & motus per litem, & amicitiam, quia sic res apta est fieri. Et hoc non probat, sed sumit tanquam principium. Si enim peteres quare modo est quies, & non lis, uel e contra. Dicebat, quia sic est natura rei, nec amplius causam reddit. Hoc autem dicit Aristoteles esse figmentum, & absque ratione assertum. *Cõtra Empedoclem*

Fortasſis autem, & unum principium. Tex. XV.

Contra Anaxagoram.

Postquam refutauit Empedoclē, modo refutat Anaxagoram: & dicit q̄d fortaſſe iſti, qui vnum principiū ponunt, vt Anaxagoras, eadem ratione vtuntur, puta, ꝙ chaos fuit ab æterno, ſed motus tempore factus eſt, non alia ratione, niſi q̄ a talis eſt natura rei, vt ſic fiat. Hoc reiicit Ariſtote. duplici ratione. Prior eſt. Natura eſt cauſa ordinis, & rationis, ac proportionis, at quod chaos æterne quieſcat, & poſt moueatur, nullus eſt ordo, nulla proportio: ergo impoſſibile eſt, quod talis ſit natura rei. Maior eſt certa ipſa experientia, quæ naturam ordinate in ſuis operibus omnibus procedere oſtēdit: vt patet in cœlorum curſibus, in elementorum diſpoſitionibus, in animalium cæterorum generationib. Minor probatur Quia infiniti ad finitum nulla eſt proportio, & ob id nec ordo.

Nota ex Auer. melius aſſignari cauſam inceptionis mundi diuinam uoluntatem.

Vbi Auerroes fatetur authores ſuæ legis Sarracenos melius dicere, quam Anaxagoram: quia non in rei naturam, ſed in diuinam referunt voluntatem, quod mundus incepit eſſe in tempore, quia Deus operatur, vt vult: ſed hoc examinabitur poſterius.

Poſterior ratio eſt. Opera naturæ, aut ſemper eueniunt, aut ſi aliquando deficiūt id fit ob aliquam cauſam, vt notum eſt. Diximus enim quod effectus naturæ, aut ſunt ſemper, aut frequenter. At quod motus tempore incepit poſt infinitum tranſactum, non eſt huiuſmodi: ergo non eſt opus naturæ: non ergo cauſa huius naturæ tribui poteſt.

Quare melius eſt, ut Empedocles.

Comparatur ſententia Empedoclis cū ſententia Anax.

Empedoclem cōparat Anaxagoræ in hoc, dicitq; melius dixiſſe quā Anaxagoram ipſum Empedoclē. Hic n. ab æterno poſuit mundum modo quieuiſſe, modo eſſe motum, & ſic tali variatione ſemper ſe habuiſſe: in quo ordo quidam eſt, puta, quod tempore æquali ſit motus, alio vero æquali quies: & ſic ſemper.

At etiam in hoc reprehēdit ipſū vnica ratione. Philoſophus non debet quicquam aſſerere, quod non demonſtratione, aut ſaltem inductione oſtendat: at Empedocles illius, quod dicit, nec cauſam, nec inductionem aliquam affert: ergo reprehenſione dignus eſt, nec vt Philoſophus procedit.

Minorem probat, quia vtitur lite, & amicitia pro cauſis, hæ autem non ſufficiunt: nam litis, & amicitiæ eſt congregare, & diſgregare. Et hoc quidem inductione poteſt oſtendi. Nam homines amicitia congregantur, lite ſeparantur, & ita in mundo. At quod tanto tempore ſit congregatio, tanto diſgregatio, hoc non inductione colligitur, nec huius cauſa ſufficiens eſt lis, & amicitia. Oportebat ergo cauſam huius aſſignare, quod non fecit Empedocles.

Omnino autem exiſtimare.

Excluditur ſolutio quę afferri poſſet.

Excludit reſponſionē. Poſſet quis dicere. Eorum, quæ ſemper ſunt, non eſſe aſſignandam cauſam. Imo ita fecit Democritus, qui cauſas eorum, quæ aliquando ſunt, dedit, eorum vero, quæ ſemper ſunt, noluit dare. Ad hoc reſpondet, ꝙ non bene fecit. Nam quamuis aliqua cauſam non habent eorum, quæ ſemper ſunt ut prima principia, ſiue incomplexa, vt Deus, ſiue cōplexa, vt propoſitiones immediatæ: * tamē multa ſunt ſemper, & perpetua, quæ tamē cauſam habent, vt triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, ſēper eſt, at cauſam habet, & huiuſmodi multā. Debuit igitur aſſignari illius, quam uis perpetui, cauſa, ꝙ non eſt factum ab ipſo Empedocle.

** uidetur de gen. anim. c. 4.*

Contra-

Contraria autem his non difficile. Tex. XVI.

Soluit Arist. rōnes quib. probari pot est motū cœpisse.

TRiplici uia, ut notat Simplicius sta bilitur aliqd problema. Prima est, adducere demonstrationes pro ipso. Altera est aliorum sententiam reprehēdere, & insufficientiæ arguere. Tertia est ipsorum soluere rationes. Cum autē Aristoteles circa motus æternitatem duo priora præstitisset: nunc tertium exequitur. Ac tres rationes, quibus motum incepisse po terat probari, soluit: prius tamen ipsas proponit: quarum prima est. Omnis mutatio est a contrario in contrarium: at nulla mutatio, quæ a contrario in cōtrarium fit, infinita esse potest, cum contraria finite inter se distent, ergo non potest esse mutatio infinita, & sic æterna.

1. Ratio.

Amplius uidemus. Tex. XVII.

2 SEcunda ratio est experientia Aliquid de nouo mouetur, cum tamen de nouo fit motus in illo, & non ante fuerit, ut cum lapis, aut ignis mouetur, ergo potest uniuersum de nouo moueri, nullo in uniuerso præcedente motu. non ergo, si motus incipit; statim dabitur motus prior primo. Quod si non potest de nouo incipere motus in aliquo; sequitur, quod quæ mouentur, semper mouentur, & quæ quiescunt, semper quiescunt: quod non est.

Multo autem magis quod tale est.

3 QVia responsio in promptu erat ad argumentum secundum, puta. quod quamuis aliqua inanimata de nouo moueantur: non tamen motus absolute incepit esse, quia nihil mouetur nisi aliquo extrinseco moto, cuius motus præcessit, quod in uniuerso dici non potest. Ob id facit tertiam rationem magis apparentem in animalibus. Animalia. n. mouentur a se, cum ante quiescerent, & non moto aliquo extrinseco: unde non fuit alius motus præcedens in alio: ergo ita erit in toto mundo, quod mouebitur se post quietem non præcedente alio motu. Quod enim in mundo paruo, puta, animali accidit, hoc etiam accidet in mundo magno, puta, ipsi uniuerso. Hæ sunt rationes contra motus æternitatem. Addit, quod si mundus totus potest a se moueri, etiam infinitum a se mouebitur, si tamen infinitum moueri potest.

Horum igitur id, quod primum dictum est. Tex. XVIII.

Soluitur 1.

INcipit soluere rationes: ad primam respōdet primo. Et notat bene Simpli. quod posset responderi facile concedendo, quod quamuis una mutatio non possit esse infinita, attamen in genere possunt esse motus infiniti, unus post alium, hoc enim in præsenti sufficiebat. Tamen non dat hanc solutionem: sed respondet, quod etiam potest unus motus cōtinuus esse infinitus. Ob id dicit ad argumentum, quod bene in hoc dicit, quod unus motus a contrario in contrarium non est infinitus, quāuis fortasse possit esse unus infinitus hoc modo: si ab albo in nigrū, & iterum a nigro in album, & horum fiat perpetuus regressus in unico subiecto: sicut cum chorda percutitur, nunc mouetur sursum & deorsum, uel dextrum, & sinistrum multiplicando motus, quod si hic est unus motus, illud non est absolute uerum. Tamen si isti sunt plures motus, nec sufficit unum subiectum, tunc bene procedit argumentum. Hoc tamen in præsenti non determinat, sed dicit, quod sat nobis sit, quod est aliquis motus æternus, puta, circularis, quia non fit inter contraria, ut dicetur postea. Et ita falsum est, omnem absolute motum esse inter contraria. De motu chordę, & an motus, reflexi continui sint, postea disseremus.

Moueri autem id, quod non mouetur. Tex. XIX.

Soluitur. 2. Respondet ad secundum, & dicit. Quod nihil prohibet in particulari moueri, quod ante non mouebatur; tamen hoc fit, quia aliud extrinsecum prius mouetur, ut dictum est.

Dubium. At dubium est, quare cum sit causa motiua semper, fit, ut aliquando moueantur res, & aliquando non. Respondet, quod *Solutio.* hæc quæstio est eadē cum alia, puta, quare quæ mouentur non semper mouētur: quę quiescunt, non semper quiescūt: quæ tractanda est in capite sequenti. Sat sit modo argumento proposito satisfecisse, puta, quod præcessit motus in alio.

Maxime autem uidebitur. Tex. XXI.

Soluitur. 3. Soluit tertiam rationē, in qua magis apparere difficultatē docet, eo quod nullus uideatur motus exterior, qui animalium motus sit causa. Docet tamē, quod uerè est motus exterior, nam aīalia mouentur eo, quod a continente moueantur. Continens autem, quod est aer, uel cęlum, uel exteriora ista, mouent ea, quę in animali sunt, puta, corpus, appetitum, aut phantasiam, quibus motis, animal mouet se, & ita re uera est. Si enim animal ambulat, prius appetitu alicuius exterioris est motum: imò intra ipsum sunt mutationes neruorum, & aliorum, quæ non apparēt: unde non est ille motus primus, cum moueatur exterius localiter.

Et ponit exemplum de dormiente, qui aliquando a se uidetur uigilare, & non ita est, nisi alio motu interius facto, puta, qđ calor naturalis consumpsit uapores occludentes meatus neruorum, & impedientes motum spirituum in cerebro.

Dubium de animalibus an sint principia actiua sui motus. Dicet quis; ergo iā animalia non sunt principia actiua cuiusque motus, cum ab extrinseco moueantur. Respondet Aristoteles, uerum id esse: animalia. n. augmenti, & localis motus habent actiuum principium, non tamen aliorum omnium; imò ab istis rebus exterioribus patiuntur: calescunt enim, & frigescunt, alimentum, cibum, & animalia recipiunt: similiter a rebus exterioribus species, & cognitionem capiunt.

Vnde patet, quod cum animal se mouet, licet non appareat extrinsecus motor, tamen re uera est præcedens alius, & alius motus, antequam animal se ipsum secundum locū moueat, & antequam seipsum nutriat, & augeat.

An mundus cum motu, & tempore habuerit initium. Quæst. I.

Occasio quæstionis. Qvamuis ista difficultas nulla sit apud nos Christianos, qui fide certa, & quæ decipere non potest, tenemus, omnia facta a Deo in tempore, solumque ipsum esse æternū: tamen quia Aristoteles, & aliqui alii Philosophi errantes in hoc, diuersa senserunt, & a ueritate inanibus argumentis depulsi sunt, oportebit hoc contra ipsos discutere, & ipsorum rationes fallaces ostendere. *Nota.* Nulla enim ratio, quæ contra fidem nostrā adducitur, uera esse potest, quia uero ueritas non repugnat. *Nota.* Quamuis & res fidei supra naturalem ordinem sint, non tamen sunt contra ipsum, & hoc quidem ostendemus nos in difficultate præsenti, Dei auxilio; quod quidem facere præcipit sacrum Concilium Lateranense tertium, Sessione octaua, sub Leone X.

Ethnici Philosophi in quæ suor conueniebant nobiscum. Aduerte igitur imprimis, quòd ethnici Philosophi circa præsens dubium in qua tuor conueniebant cū his, quæ modo nos secundum fidem fatemur. Primum est. Aliquid præcessisse, & fuisse ab æterno, quicquid illud sit, & hoc euidenter probatur. *Aliquod ens fuisse ab æterno.* Nam si nihil esset prorsus aliquando, impossibile profectò esset, aliquid postea esse. Nihil enim non facit, nec facere potest aliquid nec idem seipsum.

2. Causā efficientē fuisse ab æterno. Secundò conueniunt; Causam efficientem fuisse ab æterno. Non dico unam, aut plures, sed absolutè, siue una & eadem sit, siue alia, & alia. Et hoc irrefragabiliter conuincitur, ut egregiè docet Sanctus Thom. textu 4. siue motus ab æterno ponatur,

batur, siue nō. Si enim motus est æternus, etiā debet motor ab æterno præexistere. Si autem motus incepit, non vtiq; incepisset, nisi causa præexisteret effectiua ante tempus, & motū. imò profectò melius probatur æternitas, & potestas afficientis, si mūdus incepisse ponatur, quam si non incepit, vt alibi ostendemus.

3. Nō omnia quæ sunt, interitura.

Tertio conueniunt. Non omnia, quæ facta sunt, esse in æternū destruēda. Dicūt enim duraturum mundum sempiterno. Et in hoc partim nobiscum consentiunt. Dicimus enim nos, mundum duraturum in perpetuum, licet non cum motibus, & generationibus horum, sed secundum partes principales, nempe cælos, & elementa. Similiter homines resurrecturos, & in perpetuum duraturos.

4. Genitū esse mundū oēs ante Arist. dicebant.

Quartò: Mundum esse genitum omnes antiqui Philosophi ante ipsum Aristot. posuerunt, vt Anaxagoras, Democritus, Empedocles, Melissus, Plato cum cæteris: sed ipse Arist. omnium primus ingenitum, & æternum facit, vt de se ipsemet ait 1. de cælo tex. 102. Imo vero ab ipsomet Deo mūdū fuisse factum asseruit Plato in Timæo vnà cum tempore, & duraturū perpetuo sicut & nos: & ante illum quoque Anaxagoras, factum esse a mente dixit, & infinito ante tempore mentem antecessisse, & postea mundū fecisse, quem Deum haud dubie esse intelligebat.

5. In quo a nobis dissident, dari aliquod æternum præter primum principium.

At in quinto differentia est non solū nobiscum, sed inter se. Nam plerique eorum dicunt non solū principium esse æternū, puta, efficiens, sed etiā aliud præter ipsum. Anaxagoras enim chaos, & materiam æternam ponit, ex qua producatur mūdus. Alii æternas ponunt atomos, ex quibus generatur, vt Democritus. Alii vnum elementum. Alii plura elementa. Empedocles, &c. Aliqui etiam non vnum sed plures, & infinitos aiunt genitos mundos, vnum post alterum, vt idem Democritus. Aristoteles autem (vt diximus) omniū primus, & qui illum sequuntur, mundum ingenitum, & ab æterno, ponit. Sic ergo inter se differunt. At nostra fides soli Deo æternitatem concedit, omnia facta cū tempore docet.

Radix errorū Philosophorū

Radix autem errorum Philosophorum illa alia æterna, præter Deum, ponentium fuit, quia nihil ex nihilo fieri posse putabant, etiam a prima causa, sed ex aliqua materia. Ob id autem mūdum æternum, aut materiam æternam, ex qua mundus in tempore fieri posset, constituebant: & ita fatetur Auerr. Com. 4 vbi id ostendit, quod ex nihilo nihil fit, & dicit, vulgus existimare, quod aliquid potest ex nihilo fieri, quia decipitur in duobus. Alterum est, quod putat vulgus, nihil esse; quod non videt. Et quia aliquando experitur fieri aliquid visibile, ex eo quod non videt, putat, ex nihilo fieri, quod tamen falsum est.

alia æterna præter Deum ponitū, qē nil putabant fieri posse ex nihilo, sed ex aliqua materia.

Alterum est, quia putat esse potentiæ imperfectæ agere aliquid ex materia; cumque Deus sit perfectissimus, nō debet agere ex materia, sed ex nihilo. Et decipitur (inquit) uulgus, quia agere ex materia, non est propter imperfectionem agentis, sed propter naturam motus, & mutationis, quæ necessario requirit subiectum. Sed profectò magis decipitur Auerro. Nā quamuis ex natura motus sic agere ex subiecto, tamē imperfectio est per motum, & mutationem agere. Et perfectius est, in actione a nullo alio extra se pendere. Et potius ipse cum aliis Philosophis ideo sic existimarent, quod viderent homines, & artifices se nisi ex aliqua materia aliquid facere, & ex nihilo nil posse facere, & ita a Deo idem stulte putarunt, præterquam quod ex nihilo, tanquam ex causa efficiente, verum est, nil posse fieri, at existente causa efficiente, non fiunt simpliciter ex nihilo, sed ex aliquo, sc. a Deo, quamuis non ex aliquo, tanquam ex materia. Denique ista fuit radix erroris omnium illorum Philosophorum ethnicorum, alia ponentium æterna.

Nota contra Auer.

Quæ & quot sint facienda ī hac q̄one.

At vt omnia ista explanentur, faciemus quatuor. Primum oportet rationes Philosophorum, præsertim Aristotelis, & sequacium proponere pro suo errore. Secundo aperire, quid fides dicat. & Aristotelem ac alios male sentientes Philosophos redarguere. Tertio, ad quæstionem respondere. Quarto, ipsorum soluere rationes fallaces.

1. Pars q̄onis. Aliorum male sentientiū rationes proponuntur.

Hæc autem sunt fortissima argumenta ipsorum pro mundi æternitate, quæ partim ex Proculo, partim ex Auerroe collegimus, omissis aliis multis, quia hæc præcipua sunt.

Primo

1. arg. pro aeternitate. Primo. Si Deus fuit ab æterno, & mundum non produxit, id petitur statim: Aut potuit, & noluit: aut nec potuit, nec voluit: aut voluit, sed nõ potuit: aut potuit sed non voluit. Si primum detur: profecto mundus fuit ab æterno. Si vero alterum, quod nec potuit, tunc nec voluit, sequitur, quod nec postea vellet, nec posset, & esset imperfectus, & perfectior postea. Si tertium, quod voluit, sed non potuit, pariter esset id imperfectionis, quæ repugnat primo principio. Si quartum, potuit, sed non voluit, sequitur, quod fuit inuidus: quia cũ posset bonũ cõicare, noluit id facere. Cũ igitur nihil ex his dici possit: sequitur, quod mundus æternus fuit.

2 Secundo. Causa in actu simul est cum effectu in actu: sed Deus ab æterno fuit causa in actu: ergo debuit esse effectus in actu: puta, mundus. Quod si neges minorem, sequitur, Quod Deus sit in potentia causa, & potentia opifex. ergo factus est in actu ab aliqua causa in actu, quia omne potentia tale, fit actu ab eo, quod est tale actu: & sic est mutabilis. Et vlterius quæretur idem de illa alia causa, & dabitur processus in infinitum, nisi perueniatur ad aliquam causam actu ab æterno, qua posita, & mundus erit æternus.

3 Tertio. Deus est exemplar huius mundi, quia ad ipsius est productus similitudinem, sed exemplar est æternum. ergo & ipsum exemplatum. sunt enim correlatiua simul.

4 Quarto. Omne id, quod producit effectum modo, & non ante, aliam habuit proportionem modo ad effectum, quam non habuit ante. Si ergo Deus de nouo produxit mundum, ergo de nouo habuit aliquam proportionem, quam ante non habuit: ergo est mutatus, quod si non secundum locum, saltem secundum concupiscentiam, & voluntatem, quam de nouo habuit producendi mundum.

5 Quinto. Perfectior modo se habet causa cum est actu, quàm cum est potẽtia, sed Deus est perfectissima causa ab æterno: ergo ab æterno fuit actu, & operans: ergo & ipse mundus ab æterno fuit.

6 Sexto. Si mundus incæpit, pariter etiam tempus. sed hoc non potuit habere initiũ. ergo nec ipse mundus. Minor probatur: Incepit tempus, ergo dabitur primum Nunc, ante quod non fuit tempus. Tunc si cuilibet Nunc correspondet mutatum esse in motu, (non enim tempus est extra motum.) ergo illi primo Nunc respondet mutatum esse in aliquo motu. At ante quolibet mutatum esse, est motus. ergo etiam ante illud Nunc erit tempus, quod sit in illo motu. Et sic unquam dabitur primum Nunc, ante quod non sit tempus non igitur primum habere potest.

7 Septimo. Si incepit tempus, ergo aliquando non fuit. Et si definet, ergo aliquando non erit. At, Aliquando, dicit tempus, & durationem: ergo erit tempus, cum non erit; & fuit tempus, cum non fuit, quod est impossibile.

8 Octauo. Si incepit esse mundus, aliqua mutatione incepit. at omnis mutatio subiectum necessario supponit. ergo antequam mũdus esset factus, fuit subiectum: non ergo ex nihilo actus est. Nec potuit fieri, quia omnis mutatio fieri non potest sine subiecto. ergo si mundus esset generatus, utique destrui posset. Sed mundus est incorruptibilis. ergo fuit ingenerabilis. Minor probatur. Si mundus corrumpi posset, maxime ab eo qui fecit eum corrũperetur. Sed ab hoc non potest. ergo a nullo. Probatur minor. Si a Deo corrumpi potest, & id est possibile, ponatur in esse: tunc vel mundus erat perfectus, vel non. Si nõ, ergo nec causa fuit perfecta, quod absonum est. Si autem perfectus fuit, ergo a Deo dissolui non potest, quia praui hominis est, & vitiũ, perfecta destruere. At Deus nullam potest committere prauitatem, & sic nec secundum destruere. Hæc sunt argumenta, quibus maxime nixi sunt Aristot. cum sequacibus ad mundi æternitatem sibi persuadendam; quæ non solum contra fidem militant, sed etiam contra omnes antiquos Philosophos mundum generantes.

1. Pars q. quid Fides sẽtiat. 1. Circa secundũ aduerte, quod nos Christiani in hac parte quatuor tenemus. Primum est Deum esse liberam causam ita, vt producat, & etiam possit non producere mundum, & effectus omnes. qua in re quid senserit Aristot. inferius ostendemus. Aliqui certe veteres, librũ esse, vt Plato, aliquid, vt Anaxagoras, Empedocles ipsum esse causam necessarium videbantur asserere, quia (vt diximus in textu) causam,

sunt, quare modo esset mundus, & non an te, in naturam rei referebant; & non in Dei liberam volũtatem, quamuis de Anaxag. non ita sit certum, cum Arist. fortasse ait Anaxagoram eandem rationem reddi turum, quam Emped.

2 Secundo, Fatemur nos, quod Deus ex nihilo produxit omnia, & mundum totũ in tempore ita, vt si vellet, potuisset ante producere, & post, & non producere, pro ut ipsius voluntati diuinæ, & liberrimæ placuisset. At Aristoteles dicit productum æternum mundum, ita vt aliter fieri non posset. Anaxagoras, tunc fuisse in tempore productum, vt non ante, nec post posset.

3 Tertio. Fatemur, quamuis gloriosus Deus in tempore produxit mundum, non tamen est mutatus in voluntate, quia ab æterno voluit mundum producere tunc, cum illum produxit: sicut qui potest cænare modo, & vult cænare post tres horas, non ergo uoluntas Dei mutata est, & in nouata, sed ex voluntate æterna, & libera processit opus nouum, & in tempore. & hoc non potuerunt Philosophi intellige re, ut notat B. Augustinus lib. 12. de Ciui ta. Dei, cap. 4. Quo modo, si de nouo mun dus est productus, non fuit mutata Dei volũtas.

4 Quarto. Fatemur, ꝙ ista mundi productio est sine mutatione. Creatio n. non est mutatio: nam si mutatio esset, vtique esset aliquod præcedens subiectum. At nullum est, quia totus est factus mundus ex nihilo, ob id simplex productio est, nulla mu tatione existente ipsius producti aut producentis. Nisi placet ipsum productum esse, ꝙ simul incipit cum re, instantaneam dicere mutationem rei, quia fit primo res cum antea non fuerit, sicut etiam formæ fiunt, cum antea non sunt, vt sit transitus de non esse ad esse, aliæ vero mutationes sint transitus ab vno esse ad aliud: sed nos inferius dicemus de hac re.

Redarguuntur Arist. & ei consentiẽ tes philosophi ex cõ tradictionib., quæ sunt ĩ Ari. si mun dus poni tur ab æterno.

Sed iam, vt promisimus secundo loco, ipsum Aristotelem redarguamus in suis dictis, & alios suos sequaces. Nam si causam necessariam, vt aliqui volunt, ponit, Deum, simul etiam mundum æternum; & non esse ex nihilo productionem; sed cum subiecto aliquo. multa sequuntur, quæ implicant in ipsius doctrina. Primũ. Ipse docet, numerum non posse esse infini

Prima implicatio.

tum, quia numerari nõ potest infinitum. Præterea. Docet, infinitum actu esse inconsumabile. Præterea Infinitum non habere proportionem, nec dici maius, aut minus altero. Sed hæc omnia destruũtur, si mũdus ab æterno ponitur. Primo enim numerus datur infinitus, nam dies infiniti, & homines & equi trãsacti sunt. Quod si dicatur, non sunt ista simul; profecto ista euasio nullius est momenti. Nam cum numerus, ut numerus est, non dicat, nisi solam partium multiplicitatem, & ordinem, quod illæ partes existant, uel nõ, impertinens est ad numeri rationem, & naturam.

Et probatur. Quod illa non sint simul, uel est repugnantia propter numeri ratio nem. Et hoc non, quia (ut dixi,) ratio numeri in multitudine consistit. Vel quia illorum omnium quantitates nõ possunt simul cõsistere. Etiam hoc nihil est, quia id non ex parte numeri, sed ab extrinseco procedit. Cum autem ipse numerum, ut numerum esse infinitum non posse doceat, incidit in laqueum, dum æternum mundũ ponit. Præterea, quia tunc etiam sequerentur eadem inconuenientia, quæ ipse, & alii inferunt contra infinitum. Nã numerus hominum, & leonum, maior esset, quam hominum tantum: haberet ergo proportionem, infinitũ ad finitum. Et ulterius. Si tempus infinitum est transactum, ergo infinitum actu transactum est. Similiter de hominibus, & aliis omnibus, quæ cum infinita sint, & unũ post aliud transactum est infinitum actu.

2 Est secunda implicatio notanda. Deus uel cognoscit omnes hos effectus in indiuiduo, uel non. Si dicas, quod non; profecto est argumentum, uel quia noluit, uel quia non potuit. Si dicas, quia non potuit, quis hoc credet, qđ Deus, qui causa est horum, non possit unum hominem distincte cognoscere, quod est concessũ alteri homini? Et præterea. quia si uoluit orbem, quomodo potest esse, quod non possit cognoscere singulas circulationes. Quod si potuit cognoscere, uel cognouit, (quia parum refert, si de potentia, uel actu loquamur,) tunc per se uel simul omnia cognouit, & potest cognoscere; uel successiue modo hæc, modo illa. Si ũ successiue, iam Deus mutabilis est secundum

suam

suam scientiam, & de nouo potest cognitionem acquirere, & ita fateberis, quòd cognoscit has circulationes, & postea obliuiscitur harum, & alias cognoscit.

Deus in Arist. principijs infinitus, & liber euidenter conuincitur.

Quòd si dicas, ut dicendũ est, quòd omnia simul cognoscit, euidenter colligitur esse infinitę potentiæ, & naturæ, quia actu infinitum non potest simul comprehẽdi nisi a potẽtia infinita. At quæ cognoscuntur infinita sunt, quòd si infinitæ naturæ est, & potentiæ, non est agens necessariũ, quia ab agente illimitatæ potentiæ necessario agẽte non procedit finitus effectus. Et ulterius, saltem potuisset mundus perfectior fieri, uel alia producta fuisse. Quare ergo producta non sunt? Profectò non inuenietur causa, nisi recurras ad liberam actionem causę.

No. incõueniẽtia, quę consequuntur sẽtentiam Arist.

Attende igitur, in quas redigitur angustias Philosophus. Nam aut debet concedere, Deum ignorare ipsa quæ facit, aut mutari in scientiis, & cognitionibus suis; alias profecto infinitus euadet, & liber; Quod si liber, vtique potuit mũdum non producere.

3 Est tertia magna implicatio. Nam, vel Deus est causa efficiẽs huius mundi æterna, uel non. Si dicas, non esse causam efficientem Deum, & repugnas Arist. & eius interpretibus grauioribus, & ratione etiam videtur impossibile, nam mundus hic finitus est, & limitatus, & perfectionis determinatæ, ergo necessarium est, quòd aliqua causa sit determinans, & tantam perfectionem; & non maiorem communicans: præsertim cum numerus horum finitus sit.

2 Præterea, quia cœli non haberent motum ab alio, nisi esse haberent ab alio. Quomodo enim si cœli sunt a se, nec ab alio esse accipiunt, suum motum ab alio haberent?

Quõ euidenter cõcludatur Deum esse efficientẽ causam Mundi. Quòd educatur euidenter Deum fe-

Quod si dicas, Deum esse causam efficientem, sed in quę ab ęterno mundum producit necessariò, & ita sensisse Aristotelem, & alios. Tunc si efficiens causa fuit, vtique produxit mundus. Nam impossibile est, quòd sit efficiens, aut agens causa, nisi agat, & producat. Si ergo produxit, profecto ex nihilo produxit.

Dices; Illa nõ fuit nisi emanatio quædã mũdi a primo principio. At uero hoc nõ est aliud, quam dicere, quod fuit simplex productio absque mutatione, cum nõ præfuisset subiectum, & hoc est quod nos ipsi confitemur.

esse mundum ex nihilo.

No. emanationem quo ad hoc, q. est ex nihilo produci idem esse cum creatione.

Attende ergo summopere, quod dicere causam efficientem aut agentem Deum, est dicere, quod mundum ex nihilo fecit. Illa enim simplex emanatio, creatio est, & creatio ab æterno. Sed in hoc esset differentia solum; quod illa emanatio libere a Deo esse, & non æterna poneretur: aut necessaria, & æterna, non tamen ob hoc negari potest, quin sit ex nihilo productio; sicut qui inter nos docent, Deum potuisse ab æterno mundum producere, profectò illam emanationem ponerent, liberam tamen. Vide ergo quanta sit veritas nostræ fidei, quod etiam Philosophi negantes ex nihilo fieri aliquid posse, nolentes, & non aduertenter idem fateantur, & hoc negare est dicere, Deum non esse causam mundi, uel non causam omnium, quod est falsissimum.

Et multo magis hoc apparet in elemẽtis, & aliis naturis corruptibilibus. Si enim ista corruptibilia sunt secundum suas partes quaslibet, quis poterit sibi mentis compos persuadere, non habuisse efficientem causam æternam? Hoc etiam considera, quia multum pro ueritate facit cõtra Philosophos. Præterea. Non minoris potẽtiæ est dare alicui esse ab ęterno, quam dare ei esse in tempore. Si ergo Deus potuit dare esse mundo ab æterno, ergo etiã potuit in tempore dare esse, quæ est ipsa mundi creatio, quam diximus.

Quarta implicatio est in ratione Arist. quæ fortissima habetur. Est igitur aduertendum obiectiones esse Philoponi, quas conatur Simplic. refellere, & similiter alteram Auerrois reprehendit, sed malè; ut postea ostendemus, ac reuera uterque uidetur, uel nõ intellexisse rationes Philoponi uel si hoc non eo quod sint ualde apertæ obstinato animo noluisse conuinci ab ipsa ueritate, sunt enim obiectiones eneruantes prorsus rationes Aristotelis, quæ sunt contra illud principium tex. 4. quod mobile debet esse ante motum prius tempore. Et id probat ex definitione motus, tunc illa definitio competit motui æterno, & motui finito: ergo motum æternum præcedit mobile, non ergo est iam motus ab ęterno. Quod si dicas 4

Prima obiectio contra primã rationem Arist.

motum

motũ finitum antecedit mobile, non motum infinitũ. Hoc est gratis dictum, & petitio principii. Nã sicut æternus motus est simul cum mobili, ita etiam esse potest finitus motus. Et è contra, si motus finitus nõ potest simul esse cum mobili, ergo nec infinitus, nec põt id iam ex definitione motus ostendi, vt Arist. ostendebat.

2. Obiect. Altera obiectio est. Quod potest simul res cum motu produci, vt gutta aquæ, quæ tunc cum in aere producitur, incipit moueri, & ignis fit in aere, & tunc ascendit. Ita similiter mundus productus incipit moueri secundum partes, & motus, & tempus simul cum mobili produci possunt.

Solutio Auer. Dicit Auer. ꝙ gutta non tunc fuit, nam ante fuit aer, ex quo facta est. Sed qd hoc ad rem? Non enim aer est mobile illius motus deorsum, sed gutta.

Reijcitur Solutio Auer. Præterea. Quia cum nos non dicamus, quod mundus, qui cum motu simul productus est, fuit factus ex aliquo, sed ex nihilo, sic nihil concludit contra nos ratio Aristotelis, sed solum probaret contra illos philosophos, qui dicebant mundum factum per motum ex aliquo, cõtra quos ipse disputauit. Nec similiter altera ratio ipsius quicquam probat, ut dicemus in argumento septimo.

3. pars q̃stionis, in qua respõdetur ad quæst. Circa tertiam quæstionis partẽ respondetur ad quæstionem, & sit prima conclusio. Potuit Deus mundum de nouo producere, & creare eo modo, quo nos productum ponimus.

1. Concl. Est autem notandum, quòd modo loquimur de potentia, hoc enim magis ratione naturali comperiri potest, de facto tamen, an ita fecerit, dicetur post. Cõclusio hæc est contra Arist. & fere contra omnes Philosophos ethnicos, sed probatur fortissime ex duplici radice. Altera est, quod Deus est libera causa. Altera est, ꝙ potest ex nihilo facere. Est igitur primum

1. Ratio, pro cõclusione. argumentum. Deus est causa libera, nec ulla necessitate tenetur, quin possit non facere, ergo potuit non operari, & sic mundus nõ fuisse nõ potest ab æterno. Ista cõsequentiã est indubitabilis, difficultas tota est in antecedente, quod multipliciter probatur. Primo Deus est infinitæ uirtutis, ut supra probatum est, ergo non potest esse agens necessarium, Probatur consequentia. Nam agens necessario, agit secundum ultimum suæ potentiæ, quod si Deus ageret secundum ultimum suæ potentiæ, utique mundum perfectiorem faceret, imo & infinitum. Nota de libertate Dei. 1

Præterea secundo. Ab agẽte necessario uno, non nisi unum procedere potest: at mundus plures naturas, & diuersas continet, quæ non nisi per accidens unum faciunt: ergo impossibile fuit ab uno agente per se, necessario procedere primum eius effectum, qui esset unum per accidens, & non potius unum per se. Nec ualet dicere, quod diuersitas materiæ facit diuersitatem hanc, nam etiam materiæ, & omnia a Deo sunt. 2

Prçterea tertio. Quia in mundo potest de nouo aliquid esse, ut species, quæ arte, & industria fit, & mulus, & plantę; & alia huiusmodi, quæ arte, & ui naturæ producuntur. Vel ergo Deus potuit ista facere ab æterno, uel non. Si non: manifeste falsum est, ut uisum fuit. Si uero sic, & non fecit; profecto non potest, nisi in liberam ipsius referri uoluntatem, quia ita uoluit. 3

Præterea quartò. Quia diuina uoluntas est causa uoluntatis humanæ, at ista est libera, ergo etiam diuina. Necessariũ enim quomodo facit liberum, & quod melius est, nempe Deus, cur liber non erit? Profecto satis liquet, & conuinci potest, liberũ esse Deum circa mundi productionem. Imò uero ex principiis Arist. idem cõuinci posset. Sed postea quæremus circa Dei libertatem, quid senserit Arist. Satis nunc sit ex ueritate conuicisse, Deum esse liberum in suis operibus, atque adeo in mundi productione. 4

Quo probatur Deum posse aliquid facere ex nihilo ratione naturali. Alterum etiam probatur, quod ex nihilo produci possit aliquid ab ipso. Primò. Ipse est infinitæ potentiæ, sed hęc non potest exerceri in effectu infinito, quia infinitum non est factibile, ergo erit in modo, quia infinite producit, quod nõ est aliud, quam ex nihilo producere. 1

Præterea secundo. Quia est causa efficiens, (vt diximus) vniuersi, ergo ex nihilo producit. Consequentia probata est satis clare in superiori parte quæstionis. 2

Præterea tertio. Quia olum principio primo danda est actio nobilissima olum naturalium, at oẽs naturales actiones sunt 3

cum mutatione: ergo prima erit sine mutatione, & sic sine subiecto; unde errabant in hoc Arist. & alii philosophi. Non enim per actiones naturales debebant colligere similem esse actionem Dei, sed potius esse supra omnes illas.

4 Praeterea. Vt natura est supra artem, ita & Deus supra naturam. Nam natura facit materiam arti, ut bene notat S. Tho quia facit lignum, & reliqua, ex quib. ars operatur. Ergo & Deus faciet materiam naturæ, & ita ex nihilo faciet rem, quia nõ est alia materia. Cum igitur Deus ex nihilo possit operari, potest absque dubio mũdũ in tempore facere, & est argumentũ hoc potissimum. Addamus praeterea alias rationes ex D Th. contra gentes, lib. 2. c. 16. ex pluribus quas ibi affert pulcherrimas. Sit ergo quinta ratio..

5 Quãto aliquis effectus est vniuersalior, tanto habet propriam causam altiorem: quia quanto causa est altior, tanto ad plura uirtus eius extenditur. Esse autem est uniuersalius, quàm moueri; sunt enim quædam entia immobilia, ut etiam Philosophi tradunt, ut lapides, & hmõi: oportet ergo, quod supra causam, quæ nõ agit nisi mouẽdo, & transmutãdo, sit illa causa, quæ est primum essendi principium. Hoc autem ostendimus esse Deum. Deus igitur non agit tantummodo mouendo, & transmutando. Omne autem, quod nõ potest producere res in esse, nisi ex materia præiacente, agit solum mouendo, & transmutando. Facere enim aliquid ex materia, est per motum, uel mutationẽ quandam. Non ergo impossibile est producere res in esse sine materia præiacente: producit igitur Deus res in esse sine materia præiacente.

6 Praeterea: quod agit tantum per motũ, & mutationem, non competit vniuersali causæ eius, quod est esse: Non enim per motum, & mutationem sit ens ex nõ ente simpliciter: sed ens hoc ex non ente hoc. Deus autem est vniuersale essendi principium, vt ostensum est, non igitur sibi competit agere tantum per motum, aut per mutationem: neque igitur sibi competit indigere præiacente materia ad aliquid faciendum.

7 Amplius. Vnumquodque agens sibi simile agit quoquomodo, aget autẽ vnumquodque agens secundum quòd actu est. Illius igitur agentis erit producere effectũ causando aliquo modo formam materiæ inhærentem, quod est actu per formam sibi inhærentem, & non per totam substantiam, unde Philosophus 7. Metaphy. probat, quòd res materiales habentes formas in materiis, generantur a materialibus agentibus habentibus formas in materia, non a formis per se existentibus. Deus autem non est ens actu per aliquid sibi inhærens, sed per totam suam substantiam, ut supra probatum est, igitur proprius modus suæ actionis est, ut producat rem subsistentem totam, non solum rem inhærentem. scilicet formam in materia. Per hunc autem modum agit omne agens, quod materiam in agẽdo non requirit. Deus igitur materiam præiacentem nõ requirit in sua actione.

Amplius. Quorumcunque in rerum natura est aliqua proportio, & aliquis ordo, oportet unum eorum esse ab alio, uel ambo ab aliquo tertio. Oportet. n. ordinem in uno constitui respondendo ad aliud, aliàs ordo uel proportio esset a casu, quem in primis rerũ principiis ponere est impossibile, quia sequeretur tantò magis omnia alia esse a casu. Si igitur sit aliqua materia diuinæ actioni proportionata, oportet, uel quod alterum sit ab altero, uel utrumque a tertio. Sed cum Deus sit primum ens, & prima causa, nõ potest esse effectus materiæ, nec potest esse ab aliqua tertia causa, relinquitur igitur, si inuenitur aliqua materia proportionata diuinæ actioni, ꝙ illius ipse sit causa. 8

Adhuc: Quod est in entibus primum, oportet esse causam eorum quæ sunt, si enim non essent causata, non essent ab ipso ordinata, ut iam ostensum est. Inter actum & potentiam talis est ordo, quod licet in uno, & eodem quod quandoque est potentia, quandoque actu, potentia sit prior tempore quam actus, licet actus sit prior natura, tamen simpliciter loquendo oportet actum potentia priorem esse, qđ patet ex hoc, qđ potentia non reducitur in actum, nisi per eus actu. Sed materia est ens in potentia, ergo oportet, quod Deus qui est actus primus, & purus, sit simpliciter ea prior, & per cõsequẽs causa ipsius, non ergo suæ actioni præsupponitur ma- 9

teria

teria ex necessitate.

10 Item, Materia primo aliquo modo est, quia est ens in potentia: Deus autē est causa omniū quæ sunt, ut supra ostensum est. Deus igitur est causa materiæ primæ, cui nulla alia materia præexistit: diuina igitur actio materiam præxistētem nō requirit.

2. conclu. Secunda cōclusio. Mundus a Deo cum ipso motu, & tempore de nouo est factus Mundum quidem esse genitum in vniuersum consensus est omnium antiquorum Philosophorum ante Aristot. vt diximus ex ipsius Arist. testimonio, ex quibus aliqui etiam cum motu, & tempore factum concedunt; & omnia ex Deo nulla materia, aut subiecto præsupposito esse facta, & ipsam quoque materiam a Deo factam, vt postea dicemus quæstione sequenti; Sed

Nota ex Alb. nota ex Alberto, tract. 1. cap. 13. quod cū audis, mundum de nouo productum, nō sic intelligas, ꝙ præcesserunt inter Deum & mundum, anni, dies, horæ, & tempus. Non enim præcessit, nisi æternitas Dei, quæ semper eadē est, fuit, & erit. Et quamuis ante, & ante mundus esset factus, semper esset æternitas, in qua esset Deus, & mundus post. Vnde non expectauit Deus tempus nec durationem aliam, ut mundū faceret, quia non est successio in eo. Hanc cōclusionem, quæ de fide, est, hoc loco nō probamus rationibus, aut testimoniis, quod sequenti quæstione manifesta futura sit, cum probatum fuerit, mundum nō posse esse ab æterno.

4. Pars quæst. His igitur constitutis, descendamus ad vltimam quæstionis partem, qua soluamus fallacia Philosophorum argumenta.

Soluuntur. Ari. et falsigraphæ rationes. Ad primū dico, quod Deus ab æterno potuit, & ab æterno voluit producere mūdū: verum nō producere ab æterno, sed in tē pore. Quod est dicere. Deus habuit hāc voluntatem ęternam, volo producere mundum in tempore, ut dictum est iam.

Ad 1. Cur noluit Deus mūdū potius in tēpore facere, & id fuis melius, quā si ab æterno. Nec est inuidiæ ascribendum, quod nō ante fecerit, sed diuinę uoluntati, quę causa prima est. Nam non facere bonum cū possis, nō est inuidiæ: debet enim bonum fieri, cum oportet, & quomodo oportet. Ita decuit diuinam voluntatem, mundū in tempore facere, quia nō oportebat creaturam esse suo creatori coæternam. Et vlterius ita factum est, vt nobis ostenderet, Deum non eguisse ipsum hoc mundo sed mundum ipsius egere. Et ulterius, ut cognosceretur clarius ipsum esse authorē omnium: quod cognosci vix posset, si mūdus esset coæternus. Rursus, ut sic clarius cognosceretur esse creatorem. Item, vt sic cognosceretur melius, & clarius esse infinitæ uirtutis, qui ex nihilo fecerit. Postremo, ut cognosceretur esse agens librum, quia produxit, cum voluit. Demum, quia sic homines illum timeant, honorēt, venerentur, cum videant omnia ab ipso eius nutu, & potestate pendere, ac uoluntate. Ob has ergo causas Deus merito voluit, & ita fuit melius, mundum in tempore produci, quam ab æterno.

Ad 2. Ad secundum bene respondet Philop. argumento quarto contra Proculum. Breuiter attende, quod in his etiam inferioribus ex potentia propinqua actiua peruenire ad actum secundum potest agens absque sui mutatione: vt ignis ex non calefaciente fit calefaciens absque sui mutatione, & aliud quoduis ex non agente agens, quia, ut ex Aristotele habes, agens, vt agens, non mouetur: est enim actio in passo. Ita Deus ex non producente est producens: nam productio in ipso non est, nisi in producto.

Obiici. Solut. Dices; saltē mutatur secūdū actū voluntatis, quo vult ꝑducere modo, & nō ante. Id negamus, sed actus volūtatis, quo vult producere, est terminus, non vt producat ab æterno, sed vt producat in tempore.

Ad 3. Ad tertium dico, quod ipsum exēplar fuit æternum, licet relatio non sit ab æterno: sicut homo potest esse, imò est ante filium, licet relationem simul cum ipso habeat Ita similiter est ipse Deus, qui exemplar est, sed non refertur, nisi in tempore.

Obiec. Solut. Dices: ergo iam de nouo relationem acquirit Respondeo, quod hę temporales relationes nō sunt reales in Deo, sed in creatura, per easdem denominatur Deus de nominatione extrinseca: vt dicitur Deus Dominus, & creator noster, quia nos serui ipsius, & creaturæ sumus: Sicut columna dicitur dextera per mutationem tuam qui ad illam te refers sinistrū, cū prius ad eam dexter referebaris. Ita dicendum de exemplari. Nec hæc doctrina est ignorata ab Aristote. nam in Metaphy. cap. 5. docet, scibile dici, non ꝙ referatur ad scientiam, sed quia scientia ad ipsum: & huius

modi esse relatiua.

Ad 4. Ad quartum dicitur, quod agenti volũtario non competit illud: nam positis omnibus requisitis ad operandum, potest nō operari, si nō vult, & iterũ operari, si vult. Ita gloriosus Deus. Præterea, cũ Deus semper in eadem esset dispositione, mundũ tamen produxit in tempore, quia ita uoluit voluntate æterna; uoluit autem merito ob causas superius dictas.

Ad 5. Ad quintum dico, quod Deus ex parte sua semper fuit causa actu in se, quamuis mundus in tempore sit factus: nec ob id aliqua conuenit perfectio Dei.

Deinde distinguẽdum est de actu. Nam alius est actus perficiens operantem: alius est actus perficiens non operantem, sed opus ipsum, quod fit, ut ait Aristotel. 6. Ethicorum, cap. 5. discrimen ponens inter artem, & prudentiam, ait prudentiam perficere sua operatione appetitum, & habentem; artem uerò sua effectione non perficere appetitum, sed perficere ipsum opus factum. Et prudentiam consultare ab bonũ ipsius operantis, & ad eius finem: Artem uerò, non ita, sed ad finem ipsarum artium, & particularium rerum ipsarum: unde fit, vt ibidem ait, quod magis laudatur artifex, qui uolens peccat, quam qui nolens: e contra uerò in ipsa prudentia, plus uituperatur, qui uolens peccat, quam qui nolens: unde artifex aliquis si fit perfectus, non perficitur cum facit. v. g. annulum, uel serram: nec in perfectione ipse crescit, cum sit in se perfectissimus, nec ideo operatur, ut se perficiat, sed perficit opus. Sic ergo Deus perfectissimus artifex cum sit: fabricando mundum, & res alias, nō se, sed opera ipsa perfecit, res, inquam, ipsas factas. Vnde notandum etiam est, ꝙ potentia ad talem actum, quo quis non se, sed alia perficit, non dicit imperfectionem in agente, sicut nec ille ipse actus addit perfectionem ipsi agenti. Vnde sicut actus, ita & potentia est duplex. Vna ad perfectionem suam, & ad actum se perficientem: & hæc dicit imperfectionem, nẽpè, carere tali perfectione. Altera est potentia perfectę iam rei, non ad se perficiendum, sed potestas ad perficiendum alios, & hæc non dicit imperfectionem, sed potius perfectionem intrinsecam rei, & cum agit exterius, perficit exteriora, non se; ut cum ignis agit, & calefacit, non perficitur ipse, ut dicebamus: nec gemma applicata sanans, nec calor ipse ut octo, calefaciens.

Ad sextum dico, quod productio mundi fuit indiuisibilis, & non successiua: & illi productioni correspōdet vnicum instās quod instans fuit ultimum nō esse motus quia tunc non fuit motus, & immediatè post fuit: & similiter ultimam nō esse temporis, quia immediatè post fuit tempus: & hoc est, si mundum simul cum cœlorum motu produxit. Ad 6.

Ad septimum respondet benè Philo. ꝙ Aliquando dicitur vno modo positiuè: & sic tempus dicit. Altero modo negatiuè: & tunc dicit negationem perpetuitatis motus. Vt cum dicitur, Aliquando fuit hora matutina, nō significat, quod in aliquo alio tēpore illa hora fuit, sed quod nō semper fuit. Ita cum dicitur, Aliquando non fuit, aliquando nō erit tempus, significat, quod tempus non est semper, nec erit semper, sed cessabit, & initium habuit. Imò hoc etiam possumus ex ipso Aristotele cōfirmare. Ipse dicit, extra cælum non esse locum. Dicam ergo: si extra est, ergo locus ibi est. Respondebit, quod non ualet, quia sensus est, non esse locum infinitum, sed finem habere. Hoc etiam dicitur ad argumentum de tempore. Ad 7.

Ad octauum facilis est responsio. Negamus enim, quod mundus productus sit per motum, aut mutationem, tunc enim opus erat subiecto. At non est, nisi simplici productione, quæ creatio dicitur, productus, & ita non opus fuit subiecto. Deinde, si illam simplicem productionem uelis uocare mutationem, distinguimus de mutatione, & dicimus esse duplicem. Alteram ab esse ad esse alterum, & hanc dicimus requirere subiectum prius. Alteram a non esse ad esse, & hæc quidem, uel a nō esse secundum quid, siue secundum partem, ut alteratio, & generatio a non esse formæ ad formam, & hæc etiam requirit subiectum, uel materiam prius, in qua fiat illa mutatio formæ. At aliter est a non esse simpliciter totius, ad esse simpliciter totius, & hanc negamus requirere subiectum præcedere, imò implicat, ut requirat prius subiectum, quia est a non esse totius ipsius subiecti, ad eē illius. Quare hęc Ad 8.

est

est quidem in subiecto ipso, qui fit, quia dicitur primò esse, & non fuisse.

Ad 9. Ad nonum dico, quod mundus potest a Deo destrui, sicut est factus. Nec si destrueretur, ob id prauus esset; quia tūc destrueret propter aliquem rectum finem. Nec destruere perfectum, uitium est, cum iam nullius vsus est, sicut qui lyram temperatam in intemperiem redigit, quia iā non uult pulsare. Ita Deus gloriosus posset benè ipsum dissoluere mundum, quia in tantum usus ipsius est, in quantum ipsi bene placitum fuerit. Nec illud argumentum quicquam ualet. Nam illo probaretur, quod homo non posset dissolui, nec alia, quia perfecta sunt. Vnde attende, ꝙ mundus, sicut ingenerabilis fuit, idest, non per generationem factus: ita est incorruptibilis, id est, non corrūpi potest per mutationem: At sicut creabilis est, ita est a Deo corruptibilis: hæc enim inter se opponuntur.

Ad omnes simul rōnes Aris. Vltimò tandem ad has, & ad omnes alias Aristotelis rationes, (ut iis etiam satisfiat, qui putant esse demonstrationes) respondemus, quod D. Thom. ait in summa Theologiæ. d. p. q. 46. art. 1. in corpore, sic dicens. Quod omnes rationes, quas inducit Aristote. non sunt demonstratiuę simpliciter, sed secundum quid, scilicet, ad cō tradicendum rationibus Antiquorum ponentium mundum incipere, secundum quosdam modos in ueritate impossibiles. Et hoc, ait, apparet ex tribus. Primò quidem. Quia tam in 8. Phyſic. quam in 1. de Cęlo, præmittit quasdā opiniones, ut Anaxag. Empedo. & Platonis, contra quos rationes contradictorias inducit. Secundò. Quia ubicunque de hac materia loquitur, inducit testimonia Antiquorū, quod non est demonstratoris, sed probabiliter persuadentis. Tertio. Quia expresse dicit in 1. lib. Topicorum, quod quædam sunt problemata dialectica, de quibus rationes non habemus, ut, utrum mundus sit æternus. Hæc D. Thom.

Dicimus ergo, si subtilius consideremus, omnes rationes Aristo. non pugnare cum fide, sed rectè concludere, scilicet, per motum non fuisse productum mundum ex aliquo subiecto, quod sane ipse Aristo. intēdebat cōtra Philosophos alios. Et hoc manifestè patet: quia semper in eis ex motu procedit. Intulit autem conclusionem latius patentem, quàm rationes ipsæ probabant, quia fortè non cognouit, uel non considerauit alium modum per creationē incipiendi. Certè contra hunc modum directè, per se non disputauit, sed semper supposita materia, uel subiecto, & motu. Rationes ergo retinēdæ, cōclusio moderanda: atque ita in paucis uidebitur Aristoteles in hac re fidei repugnare. Impiè uerò agunt, qui talibus rationibus contra fidem, & ueritatem creationis abutuntur, quod sanè non fecit Aristoteles. Atque hactenus de hac quæstione.

An potuerit mundus esse ab æterno. Quæst. II.

CVm teneamus mundum in tempore, & cum tempore incipere potuisse, imò & incepisse, superest examinare. An ab æterno potuerit esse ita, ut mundus hic durationis esse potuerit ęqualis cum ipsa prima causa: si enim hoc fieri non potuisse fuerit ostensum, maximè erit impugnata opinio Aristot. & sequacium. Vt enim ipsi mundum non incepisse, nec potuisse incipere arbitrabantur, ita nos, & ipsorum opinionem non esse ueram, nec potuisse esse ueram probabimus, ac si ostenderimus non potuisse esse ab æterno, absq; dubio etiā constabit non fuisse. Est autem quæstio nimis grauis propter placita diuersa insignium Doctorum, & propter rōnes ualidas ex utraque parte, & ꝑpter rei ipsius magnitudinem. Imprimis est argumētum primum, quo probatur, mundum potuisse ab ęterno esse. Deus ab æterno fuit tā omnipotēs, sicut cum produxit mundū, ergo ab æterno potuit producere mundum. Consequentia certissima est, & antecedens uerissimum. Et hoc argumentum est præcipuum pro hac sententia.

Cur nunc agendum sit de hac qōne, quæ granissima est, & dignissima.

Rationes, quod potuerit mūdus esse ab æterno 1 Ratio.

2 Secundò Deus ab æterno cognouit mūdum, & uoluit: ergo potuit mundū producere. Probatur consequētia. Quia tantæ facilitatis est ipsi, mundum producere, quātæ cognoscere, & uelle: imò sola cognitione, & uoluntate producit res has.

3 Tertiò. Si ab æterno nō potuisset mundum

dum producere; sequitur, quod debuit expectare per æternitatem, ut mundum posset producere. Aeternitas autem maior est quocunque tempore, & sic expectaret per multum temporis: quod absurdum est, & impossibile.

Quartò. Si mundus non potuisset ab æterno esse, ex eo foret, quia non possunt esse in unico instanti simul causa, & effectus, producens, & productum. Sed hoc falsum est, ut colligitur ex his sensibilib. Si enim Sol ab æterno esset, lumē ab æterno esset: & si pes, similiter uestigium. At lumen, & uestigium effectus sunt efficienter Solis, & pedis, potuit ergo cum causa æterna effectus coæternus esse.

Doct. illius sent. Huius sententiæ est S. Th. Theologorū primus. 1. p. q. 49. art. 2. & cum eo ipsius discipuli. Similiter Durand. 2. dist. 1. q. 2. & Gregor. 2. sen. d. 1. q. 3. Quamuis Durādus non simpliciter id concessit, sed cū distinctione, de rebus tantum permanentib. & incorruptibilibus esse posse ab æterno: nō autem de corruptibilibus: imo etiam D. Thomas ex infinitate animarum ait eas non potuisse esse ab æterno.

Doc. cōtrariæ opin. scholastici, & sacri, quod mūdus nō potuerit esse ab æterno. At opposita pars sustinetur a Doctoribus magnæ authoritatis, puta a Bonau. 2. d. 1. q. 2. Enric. de Ganda. quodlibeto. 1. q. 7. Marsil. 2. sent. d. 1. artic. 2. Adde, quod est sententia Doctorum Græcorum. Ambros. lib. 1. Examer c. 3. dicit, esse inconueniens, putare, creationē posse esse coæternam creatoris. Et Basil. dicit esse blasphemum. Damas. 1. lib. de Fide. c. 9. id etiam negat. Præterea Aug 12. de Ciuita. ca. 15. dicit, Angelos nō potuisse esse coæternos creatori. Similiter Hugo de Sancto Victo. lib. 1. de Sacramentis. c. 10. hoc inquit. Fugit diuinam uirtutem, quod aliquid sibi coæternum faciat. Hoc tuetur Philosophos asserit Phi opo. c. 3. contra Procul. & solutionem argumenti primi; idem etiam Burle. Est autem argumentum primum pro ista sententia. Si mundus potuisset ab æterno esse, utique essent transacti homines infiniti: sed quisque habet suam animam immortalem: ergo esset numerus animarum actu infinitus: quod est impossibile.

1. Ratio, quod non potuerit esse ab æterno.

Hoc argumentum apud Philosophos, qui æternitatem mundi posuerunt, tantū facessit negocium, ut in uaria absurda, eaque grauissima eius vi coacti inciderint. Igitur aliqui, ut euaderent, uel animam mortalem impie fecerunt, ut Alexander: uel earum transmigrationem, uel circulum certo quodam tempore: uel unicum intellectum tantum esse in omnibus hominibus, ut stulte pariter, & impie Auerroes: aut non esse incōueniens infinitum in rebus incompletis concedere: qualis est anima: non uero in rebus omnino completis, & perfectis, ut Auicenna. Quæ omnia sunt contra rōnem naturalem, & nos id alibi ostendimus: sed probare hic non est præsentis loci. Satis sit, absurda, ad quæ eos cogit, indicasse.

Aliqui ex catholicis, ut Heruæus 2. sēt. d. 1. q. 1. respondet ad hoc: quod si mundus esset ab æterno, tunc animæ essēt corruptibiles, uel una plura corpora successiue informaret. Sed profecto hoc est non minus absurdum. Nam si anima ex se est incorruptibilis, non ideo esset corruptibilis, quia esset mundus ab æterno: cū non sit maioris potentiæ cōseruare, quàm producere. Si Deus potuit infinitas animas producere, cur non potuit etiam singulas conseruare? *Solut. & eius confutatio.*

Quod si dicas: Hoc esse, ne sit infinitum. Profecto responsio nulla est, & petitur principium in responsione: hoc enim conuincit argumentum, quod posset tūc esse infinitum; unde oportet negare infinita produci posse, & sic nec mūdus fuit ab æterno.

S. Thom. 2. li. contra gen. c. 81. postquā attulit illas uarias euasiones, & incommoda Philosophorum, in quæ inciderunt hoc argumento coacti, dicit, non esse inconueniens secundum Aristotelem infinitum actu in reb. spiritualibus ponere. Sed hoc non uidetur satisfacere: nam numerum infinitum actu non repugnat esse, nisi ab intrinseco, puta, ut numerus est, ut patet ex ratione Aristotelis; quia infinitū non est numerabile: impertinens ergo est, quod ipsæ unitates sint spiritualia, aut corpora. In Summa uero Theologiæ re maturius considerata. 1. par. q 46. ar. 2. ad 8. responsiones illas asserens uarias Philosophorum, qui æternitatem mundi defenderent, cum uideret eas non satisfacere, ait. Considerandum tamen, quod hæc ratio est particularis, unde quis posset dicere

quod

quod mundus, vel aliqua creatura possit esse ab æterno, vel Angelus, non tamen homo. Nos autem intendimus in uniuersali, quod aliqua creatura fuerit ab æterno. hæc ille. Vbi etiam ait Caietanus, quod secundum D. Tho. doctrinam, & mentem, qui sustinet animam immortalem, & sine circulo, & negat infinitum etiam per accidens, in intelligibile esse, quod generatio humana sit æterna: & iubet Thomistas esse cautiores, ut cum concedat mundum potuisse esse ab æterno, non simpliciter concedant, sed præter humanam generationem.

Quamobrem hinc etiam habemus secundū D. Tho. hanc rationem concludere tum de hominibus, & eorum generatione non potuisse esse ab æterno: tum etiam ex consequenti nec mundum talem, qualis nunc est, & qualem repetit Arist. esse potuisse ab æterno, nempe cum omnib. his suis speciebus perfectis.

Iterū confutatur solu. cōcedentiū infinitū in solis animabus. Præterea, est argumentum, quo probatur, non in solis animabus esse infinitum, sed etiam in aliis. Nam cum essent dies infiniti transacti, in singulis diebus potuit Deus lapidem vnum creare, & conseruare, siue cōtinuando vnum alteri, siue non; tunc profecto essent quāta infinita, nec potest bene intelligi, quomodo Deus non potuit in singulis diebus id facere. Nec valet dicere, quod infinitum occuparet omnia, nec aliis locum relinqueret. Hoc enim nil valet: nam illud non esset infinitum secundum omnem dimensionem, sed secūdum longitudinem. Et præterea, quia potest Deus facere, quod vnum corpus cum alio penetretur.

Nominales admittunt infinitum fieri posse. Sed hoc videtur intellectu valde difficile: quod sit corpus nullius figuræ, & non habens terminos vllos prorsus: vnde argumentum profecto vim habet.

2. Ratio, quod non potuerit esse ab æterno. Secundum est. Si mundus potuisset esse ab æterno, vtique dies essent transacti infiniti, vnus post alium, esset ergo infinitum pertransibile, quod profecto est in intelligibile cōtra ipsum Arist. qui ait, infinitum esse impertransibile 3. Physi. te. 59. & 62. & 8. Physi. to. 68.

Obiect. Dicunt aliqui, quod infinitum est impertransibile ita, vt ab vno extremo in aliud incipiatur, inter quæ est infinita distantia, at in diebus non datur primus dies omnium, a quo vsque in præsentem sine infiniti.

Solut. Sed hoc primo videtur impossibile, si recte aduertas. Nam illud tempus, & dies a Deo facta sunt: quomodo ergo potest cōprehēdi, quod sint dies a Deo, & ordine fluant, & non cognoscat ipse quam primo produxit? Similiter, si homines creauit etiam ab æterno, profecto dicendū est, primum ipsum cognouisse, & probatur. Nā hæc propositio est falsa: Nullus homo immediate factus est a Deo: ergo eius contradictoria esset vera, aliquis homo immediate factus est a Deo, ille ergo esset primus, & illum ipse, quē primo fecit, cognouisset. Ergo quamuis nos primum assignare non possumus, quia non omnes cōprehendimur, tamen Deus ipse, qui primo fecit, & omnia comprehendit poterit assignare, & negare esse primū iudicio meo; est negare esse a Deo productum, ut dicetur inferius.

Deinde, esto quod non possit assignari primū, nō effugitur difficultas, nā semper verum est pertransita esse infinita, dies, in quam & annos, & generationes infinitas, etiam si non detur primum.

Præterea, sic necessaria illatione cōuincimus, quod nō præcesserit tempus infinitum, infinitiue dies, aut anni, at tēpus præteritum infinitum, nōn est minus, quam tēpus futurum infinitum, neq; futurū est maius, quam præteritum: Sed impossibile est, pertransiri tempus futurum infinitum: ergo impossibile fuit pertrāsiri tēpus præteritum infinitum. Sane fateor hanc mihi videri demonstrationem.

3. Ratio q non potuerit esse ab æterno. Tertium est argumētum nostrum, quo puto demonstrari hoc præsertim contra Aristotelem. Si mundus potuit esse ab æterno, utique motus, & tempus potuerunt esse ab æterno. & ipse & sequaces omnes concedunt; sed hoc est impossibile, ergo mundus non potuit ab æterno esse.

Hoc antecedens probatur Detur, quod ignis, & stuppa fuit ab æterno, quo an calefactio potuit esse æterna. Manifeste patet, quod non. nam ignis in instanti est, at impossibile est intelligere, seu imaginari, quod illud instans sit ignis, & quod tunc sit calefactio, nam motus non in instanti est, nec incipit per primum esse. Si igitur motus

motus non potest habere coæternitatem cum mobili, signum clarissimum est, non potuisse ab æterna fieri.

Corroboratur rō. Idem dicitur de cœlo, & suo motu. Est enim necesse, quod detur instans cœli, & tunc adhuc non est motus: vnde motus; nec potest coæternitatem habere cum ipso Deo: ergo nec mundus.

Et confirmatius fit. Nam mundus, & mobile non excedit motum in duratione æterna, nisi per horam forte, vel instás, aut aliquod tempus finitum, quod nō potest facere ex non æterno æternum. Et in hoc rursus probatur consequentia illa posita. Nam si mobile esset æternum, & non motus, esset profecto mobile sine motu per spatium æternum, quod est impossibile, & contra ipsum Arist. at si fuit per finitā durationem, & ante motum, non fuit æternum.

Confirmatur ratio exemplo. Idem etiam confirmatur de muliere, quæ ab æterno fuit grauida: peto enim de partu, an sit æternus. Si enim hoc dicas: ergo fuit partus ita antiquus, sicut mulier, quod est impossibile. Si vero non: ergo nec mulier: nam per nouem menses distat a partu: nisi dicas, quod infinito tempore manet grauida. Colligimus ergo fortissimo argumento, non potuisse mūdum ab æterno produci, sicut nec motus, & subinde tempus.

4. Ratio. Quartum est. Mundus non potuit esse, nisi a Deo productus, & factus; at esse factum, & æternum implicat: ergo id est impossibile. Minor patet; nam maior est certa. Si mundus factus est, in aliquo instāti positiuo, & determinato saltem a Deo cognito, factus est: at nullū est instās, in quo Deus primo sit, quia non fuit primo, sed sine principio: ergo non potest mundus cum Deo habere coæternitatem. Vnde uix potest intelligi, quomodo Deus sit efficiens causa mundi, & mundus sit absque vllo principio alicuius durationis, sicut Deus: quæ enim facta sunt, determinato instanti facta sunt. Ob hoc autem antiqui illi Doctores sancti hoc noluerunt creaturæ posse concedi, vt creatura posset esse coęterna creatori, quia id est Deum tunc non creatorē facere, & factorem mundi esse negare.

Confirmatius fit: quia causa prior est effectus, si ergo Deus prior fuit, igitur fuit propria duratione prior, non aliena. Propria autem duratio Dei est æternitas, ergo ipsa æternitate Deus præcessit mundū & ipsum tempus. Nam si fuit causa temporis: ergo fuit prior tempore, idque alia duratione, videlicet æternitate. Nam implicat contradictionem, vt antequam sit tempus, sit tempus. Nec Deus tempore mensuratur, sed æternitate: ergo necessariū est concedere, quod Deus tota æternitate præcessit tempus.

Quintum est. Sequitur, ꝙ tunc mundus necessario procederet a Deo, quod est impossibile. probatur: Detur, quod sit coæternus, tunc nō licet, nec vnum instans cognitione sumere, in quo sit Deus, in quo etiam non sit mundus. Si igitur libere produxit mundū: ergo potuit non producere. Tunc, vel in eo instanti, in quo mūdus est, potuit a Deo ꝓduci, vel ante, vel post. Non in eo, quia tunc est, & quod est, cum est, necesse est esse. Nō post, quia semel ꝓductum necessario est productum. Ergo ante: & sic prius fuit Deus, vel necessario productus est mundus. *5. Ratio.*

Ad hæc addendum hoc est. Quod negare infinitum posse a Deo fieri, & cū hoc mundum posse æternum fuisse, vix potest capi. Videtur enim necessario sequi ex æternitate mundi actu infinitum esse possibile.

Præterea. Si mūdus fuit factus ab æterno per emanationem, vel quocunque alio modo voles: quæro, cum emanauit, & factus est v.g. Sol, aut factus est in Oriente, aut in Occidēte, Septētrione, vel Meridie. aut in omnibus his simul locis, & positionib. aut in nulla earum. Non in omnib. simul: quia implicat naturaliter rem esse simul in plurib. locis. Non in nulla earū positionum, quia etiam implicat hoc, & est in intelligibile, vt Sol esset, & nullibi esset. Ergo in aliqua positione, & situ factus est, & emanauit. *6. Ratio.*

Obiect. Dices fortasse, te nescire vbi erat cum emanauit, vel non posse dari, vel assignari primam positionem loci, vbi fuerit Sol.

Solut. At hæc fuga nulla est. Nam siue fuerit prima, siue non, nil curo: necesse tamen est concedere, vel in aliqua positione factum esse, vel in nulla, vel in omnibus simul, aut concedere duas contradicentes esse simul veras, vel simul falsas: nam hæc

contra

contradicunt sibi in omni, & in aliqua non in multa, & in aliqua sic: Oportet ergo aliquam istarum necessario cōcedere. Et præterea nō erit verum, quia tu nescias.

Dices, forte erat in Oriēte. (perinde est autem, si in quouis alio loco dixeris ad vim argumenti) Quæro itaque. Aut mansit infinito tempore immotus. Et hoc nō, quia esset contra naturam, & infinito tempore violenta actio. Aut cępit statim moueri ab ęterno. At nunc quæro, quanto tēpore motus est ab Oriēte in Occidēs, aut infinito tempore, aut finito. Non infinito, tum quia ridiculum est dicere, infinito tempore iātum absoluisse semicirculationem vnam, tum quia infinito tempore infinitæ circulationes sunt transactæ, nec vna media pars: igitur peruenit ab Oriente ad Occidens tempore finito. v. g. spatio duodecim horarum.

1 Iam sic argumentor. Igitur supputādo a fine istius semicirculationis, vsque ad initium, quo factus fuit Sol in Oriente, reperitur tempus finitum tantū duodecim horarū, atq; adeo non fuit factus ab æterno, quia a certo dato postea termino, & instanti ascendendo superius, nō procedimus in infinitum: quod quidem oportet, si ab æterno antea fuerat factus in Oriente: quodcunque enim instans acceptum post ęternum, oporteret infinita esse distantia, vsque ad æternum.

2 Rursus supputando ab eo tēpore, quo fuit in Occidente vsque ad nos, peto, an fuerit etiam tempus finitum, an infinitū. Si finitum dixeris: Iam ergo totum tempus, postquam factus Sol esset, reperietur finitum: nam ab Occidentis positione ad nos esset per se finitum: & ab illa rursus, vsq; ad positionem in Oriente cū fuit factus, esset finitum quoque. v. g. duodecim horarum: ergo finitum finito additum non faciet infinitum tempus, sed finitum.

Si vero dixeris: infinitum tempus fluxisse ab eo tampore, quo Sol fuit in Occidente ad nos vsque: iam ergo sequitur aliud absurdum non minus: imo & impossibile, videlicet, quod infinito posset fieri additio versus illam partem, qua est infinitum, quod implicat: Velut si accipias lineam infinitam, quæ ducatur a puncto hoc v. g. in infinitum sursum versus, illi quidem lineæ posset fieri additio uersus hoc extremum finitum, quæ terminatur in puncto, sed non secundum alterum extremum, quod tendit in infinitum. Probatur autem illatio euidenter. Nam ultra ęternum adderentur illæ duodecim horæ, vsq. dū Sol prius factus fuit in Oriente. Itē sequitur, quod utrunque fuisset ab æterno, s. Oriente, & Occidente. & tamē alterum fuisset prius altero, igitur omnibus modis implicat, Solem factum fuisse ab æterno.

Et quod de Solis circulatione, & motu diximus, idem de omnibus reb. quæ mouentur, vel corrūpuntur, demonstrari, ut de illa combustione stuppæ vna cū igne ab æterno creatæ, an finito tēpore fieret, an infinito & ita de cæteris omnib mutationibus, generationibus, & corruptionib eodem modo probari posset, esse nō potuisse ab æterno, quod quisque facilè poterit deducere.

Rursus septimum sit argumētum. Aeternitas est propria quædam Dei duratio, videlicet infinita ab ęterno, sicut & sapiētia infinita, & bonitas, & perfectio infinita, sed non potest alicui purę creaturæ cōmunicari sapientia infinita, nec bonitas infinita, vel perfectio infinita, ergo nec duratio æterna & infinita. Probo illationem. Nam tā æternitas est Dei proprietas, quam sapientia infinita, vel bonitas, & omnium æqua est ratio. 7. Ratio.

Dices, non communicari æternitatem mundo, sed æuum, vel tempus æternum & ita alterationis mensuram, & durationem diuersam. Sed hoc facilè confutatur, quia similiter diceretur communicari quidem posse creaturę: sapientiam alterius speciei a Dei sapiētia, sed infinitam: nam & sapiētiæ uaria sunt genera, & species, sicut & durationis, vt v. g ex phantasmatibus, & per discursum, qualis est noster: & sine phantasmatibus, aut discursu per simplicem contemplationem & intelligentiam, vel per essentiam ipsam, qualis est Dei, & bonitas similiter creaturis diuersa cōicaretur, sed infinita, quanuis a Deo diuersa esset, quæ est per essentiam bonitas: At hoc est impossibile: ergo etiam erit impossibile, quòd communicetur duratio infinita ab ęterno, etiam si al- Obiect. Solutio.

terius sit speciei a diuina æternitate: & denique impossibile est creaturam esse coæternam creatori.

8. *Ratio.* Atq; hactenus videntur rationes, quas attulimus demonstratiuæ. Sunt autem aliæ, quæ proxime accedūt. Sit ergo octauum argumentum, quo ex viuentium nutritione, & alimento probemus impossibile esse: generationes rerum fuisse ab æterno, & probatur sic. Supposito, quod omnes medici, & Aristoteles confitentur per cibum, seu alimentum non restaurari æque bonum humidum radicale, & per consequens neque æque bonum, & æque viuidum calorem naturalē, quod in ipso humido conseruatur, vel est ipsummet, sed quotidie fieri deterius ex alimento cōuerso in naturā aliti, quam id, quod quisque a pueritia accepit. Imo si æque bonū reustauraretur, animalia, & homo viuerēt semper, si humidum radicale ex alimēto acquisitum esset æque bonum, nisi fortè violenter, vel ex accidenti necaretur. Imo & cibus ipse, & alimētum cum sit dissimile, & contrarium in initio nutritionis, & contrariæ qualitatis, necesse est animalis virtutem aliqua ex parte quotidie magis ac magis debilitari, & præsertim cū agēs agendo repatiatur, & ita per totam vitam patiatur ab alimento ipsum animal, & eius virtus.

Igitur, eo supposito, manifeste sequit̄, patrem, & matrē generaturum filios cum peiori humido radicali, quam ipsi fuerāt & præsertim cum varijs etiam vitæ euētibus contingat corpus hominis labefactari morbis, laborib. vulnerib. fame, siti, & aliis innumeris. At vero semel labefactatū nūquam restituitur naturaliter in meliorē statum, quā fuerat. Iam si ita est, cū infinitæ generationes præcesserint, si mūdus fuit ab æterno; ergo essent iam debilitatę in infinitum generationes: & uis generatiua, & nutritiua omnino iam cessarent, & humidi naturalis virtus tota deperisset: si quidem in singulis generationibus pars aliqua debilitabatur, & virtus humidi & innati, & radicalis. A finita autē virtute, si finitæ partes æquales adimantur, nil remanebit, imò etiam si infinitæ, nedum finitæ.

9. *Ratio.* Nonum argumentum fit ex multiplicatione hominum, quæ quidem, si mundus fuit ab æterno, esset infinita, ita, vt nūc simul esse deberent infiniti homines actu viuentes. Probatur autem vno supposito. Quod plures homines nascantur, quàm moriantur; quod sane videtur verū & ex fide, & experientia, & ratione. Ex fide quidem quia ex vno Adā, & Eua omnes multiplicati sunt, & post diluuiū ex vno Noe cum trib. filiis, & vxoribus, octo videlicet, totum vniuersum genus humanum, quod nunc videmus, est propagatum. Et ex vno Abraham, & Iacob totus populus Israel Hebræorum. Experientia ēt deprehenditur. Nam in plurib. oppidulis deprehendetur, oēs pene illius oppiduli ex vno atauo, vel proauo originem duxisse: & familiæ etiam plurimæ in ciuitatib. singulis multorum hominum, & numerosissimæ ex vno illius familiæ primo originē trahere: & quotidie videmus ex vno patre plurimos nasci filios. Imo aliquando referunt historiæ, ad centum, & sexcentos, vt de Priamo, & aliis. *1. ex Fide* *2. Experientia.*

Ratio etiam idem suadet. Quia cū homo (si communem naturæ cursum spectemus, & communem vitam hominum) viuat quinquaginta, & sexaginta annos, vel septuaginta certe, vel quadraginta, aut triginta, singulis haud dubie annis potest generare, cū ipse vnus tantū sit; & ita toto illo medio tēpore ipse durat, nec moritur: & idem de cæteris dicendum. Si itē naturæ per se cursum spectemus, suo etiā medio vitæ tempore communiter perdurant, igitur maior vera videtur, plures homines nasci, quam mori. *3. Rōne.*

Iam vero ex hoc illatio est manifesta, videlicet: Oportere nunc esse infinitos homines viuentes simul in mundo: ꝙ est impossibile. Nam si ab æterno plures nascātur, quàm moriuntur: ergo semper viui plures homines quotidie relinquuntur, quàm antea erant, & numerus cresceret. Cum ergo tempus præcesserit infinitū, & infinitę generationes: ergo infiniti viuerent modo. *probatur illatio tribus rōnib.* 1

Præterea. Quia si infinitæ generationes præcesserunt, imo infinitę ætates hoīum, & ex singulis ætatibus saltem vnus homo plus quàm antea, superesset nunc, iā infiniti simul essent homines. 2

Et è contrario rursus, sequitur: Cum vere modo sint finiti tantū homines sequitur 3

quitur inquam, ꝙ nullus homo fuisset ab æterno: & probatur: Quia sint v.g. nunc mille millia hominum, ante hanc ætatem essent pauciores, saltem vno minus, & ante duas ætates essent saltem duo minus, & sic perpetuo retrocedendo: ergo tandem in ætatibus totidem ante, scilicet ætates mille millia, nullus fuisset homo, si semper plures nascantur, quam moriuntur. Nam quiuis finitus numerus, ablatione tandem facta, finitur.

Solutio. Dices: quamuis plures nascantur, quã moriantur, tamen bello, & peste, ac fame, & terremotibus, & similibus, contigit vt illi plures, qui nati erant, simul omnes intereant vna die forte ducenta millia; & ita fit vt non sint plures quàm erant, nec simul infiniti.

Confutatio solutionis. Hæc solutio non aufert difficultatem. Primo quidem, quia iam Philosophus hic diuinat, & dicit aliquid, cuius nullam

1 potest reddere rationem, nec probare, sed gratis id dicit: nẽpe bello, & peste, & similibus, tot interire, quot aliàs nati plures erant.

Secundo. Non est consentaneum rationi.

2 Nam actio violẽta, & contra naturam, non potest esse æqualis actioni naturali in vi, & virtute, vt quot illa efficiat, hæc destruat. Semper.n. naturalis actio, & id, ꝙ est secundum naturam, fortius, & præstantius est: pessime ergo sic philosophatur, qui actionibus violentis tot perire homines ait, quot actionibus naturalibus nascebantur.

Tertio. Quia peto. Num quotidie sic

3 fiat, vt tot violenter sic intereant, quot nascuntur. An intra hebdomadã tñ, vel intra mensem, vel intra annum, vel decem, vel centum, vel mille annos. An vero nullo seruato ordine id fiat, sed caso, vel fortuitò: An vero ex electione ab aliqua causa, puta, Deo, sic volente, ne homines crescerent in infinitum in mundo. Nil horum Philosophus certo respondere potest sed irrationabiliter vnumquodque horũ affirmaret. cui certam aliquam afferre nõ posset probationem.

Quarto. Quia natura non debet esse,

4 nec est erronea, & sibi contraria. Primum ut tot naturaliter superflue generet, quos, cum sustinere non possit, cogatur postea perdere, & numero minuere. Hoc sanè esset stultitiæ, vt artifex, qui in ædificãda domo vellet plures parietes erigere, quam sit necesse, quos postea dirueret, relictis necessarijs. Deinde: Nec ipsa sibi debere habere violentas actiones in remedium suarum actionum naturalium exorbitantium a recto ordine & fine. Sed nec tales natura habet actiones naturales a debito suo fine exorbitantes. Igitur hæc fictio, quod peste, aut bello tot moriantur, quot nascũtur, satis apertè manet confutata.

5 Igitur, cum dici non possit, tot homines mori, quot nascuntur: dicendum erit, aut quod plures moriũtur, quam nascuntur; & sic iam omnes homines perijssent, & nullus esset superstes, si semper numerus ab æterno minuitur. Aut contra: si plures nascuntur, quàm moriuntur, & sic essent actu viuentes infiniti homines, si numerus hominum sic ab æterno augetur.

Decimo. Sequeretur quoddã absurdũ valde graue, & paradoxon, imo & omnino incredibile. Sequeretur, inquam, si mũdus fuit ab æterno, quod tot præcesserint instantia, quot horæ: & tot horæ, quot dies, & tot dies, quot mẽses, & tot menses quot anni, & tot anni, quot secula. Id necessario consequitur. Nam essent hæc omnia infinita, quæ præcesserunt & tamen vnum infinitum non est maius altero: etiam secundum Aristotelem. 10. *Ratio.*

Est præterea nõ per exiguum argumentum, sed satis probabile, quod sumitur ex decremento tum vitæ hominis, tum staturæ ipsorum. Nam si fidem spectemus, certũ est ex genesi, & ætate, & statura imminutos homines a uita mille annorum, vsque ad septuaginta annos tempore Dauid, & nunc forte communiter ad quinquaginta, vt nunc experientia comperimus. Nam si ita est, profecto mundus ab æterno, saltem homines esse non potuerunt. Consequentia est, manifestissima. Antecedens probatur multipliciter. Primo enim in hac sententia est Plinius lib. 7. cap. 16. vbi hæc habet uerba. In plenum autem cuncto mortalium generi minorem in dies fieri staturam propemodum obseruatur, rarosque patribus proceriores, con'umẽte vbertatem seminum exustione, &c. D. etiam Augustinus libr. 15. de Ciuitate Dei cap. 9. & sequentibus plu 11 *Ratio.*

tibus probat imminutam fuisse hominũ ætatem,& staturam: quo etiam cap. 9. ait de molari dente humano, quem ipse vidit cum aliis pluribus, qui si conscinderetur in partes, centum dentes molares sui tem poris efficerentur. Alibi etiam ait, se in se pulchris antiquis vidisse ossa tantæ magnitudinis, vt tibiæ solum. os æquaretur cum integro crure sui temporis, a coxa ad pedem vsque. Multa etiam de hac re habes apud Nicolaum de Lyra in Genesim, vbi & rationes vsq. varias nititur afferre. Conciliator et multa hac de re cōgerit in differentia 9. & Petrus Crinitus idē often dit 7. de honesta disciplina c. 2. imò, quod magis miremur Auerr. 2. de generatione, tex. 85. id videtur fateri. Huc pertinet illud Virgil. 12. Aeneidos, cum de lapide a Turno fracto loquitur:

„ Vix illud lecti bis sex ceruice subirent,
„ Qualia nunc hominum producit corpora tellus.

Et primo Georgicorum:

„ Grandiaque effossis mirabitur ossa sepulchris. De eodem Gellius lib. 3. cap. 10. Sanctus Cyprianus etiā de eodē multa affert contra Demetrianum. Quod si vetustissimos consulimus, Homerus huius diminutionis conquerebatur sæpe, de quo Iuuenalis Satyra 15.

„ Nam genus hoc viuo iam decrescebat Homero.
„ Terra malos homines nunc educat, atque pusillos.

Id et ratione patet, tū quia hominum intemperantia efficit, vt imbecilli patres liberos procreēt imbecilliores: secundo, quia ex communi sententia Medicorū (vt ante diximus) certum est humidum radicale semel amissum, numquam posse per nutritionē perfectius, vel æque perfectum instaurari, quo fiet, vt nunquam parentes per suam nutritionem æque bonā materiā parere possint soboli, vt ipsi habebant igitur hoc posito antecedenti, consequentia est manifesta, ab æterno homines esse non potuisse.

11. *Ratio consensu totius antiquitatis* Iam vero idem ostendamus ex consensu totius antiquitatis tum Philosophorū, tum Historiarum, & gentium consensu. Est autem magnifaciendus hic consensus tot testimoniorū, in rebus præsertim, quæ ex facto pendent. Et quia quo propiores fuerunt mundi origini, eo memoria recentior apud eos permanebat. In omnibus enim rebus vetustissimis id solet accidere, vt quo propius ad originē accedas earum, fama reperiatur magis celebris.

Itaque cum de orbis conditione, & origine antiquissima quæras, eo manifestiora reperies testimonia, quo authores illi fuerunt vetustiores: & maioris esse in hac re debebunt momenti, & authoritatis, quo fuerunt vetustiores.

Igitur, primo, in hoc est consensus omnium antiquorum Philosophorum ante Aristotelem, genitum esse mundum, Anaxagoræ, Democriti, Heracliti, Empedoclis, & cæterorum, quamuis de modo quo genitus esset, inter se differant, ut uidimus, sed in illo genere, mundum esse genitum, omnes conueniebant: ut etiam expresse ait Aristoteles 1. de Cœlo. tex. 102. omnes ante ipsum genuisse mundum, sicut ante diximus. Idemmet Aristoteles idem ait lib. de mundo ad Alexand. sic dicens: Vetus fama est, & quidem hæreditaria mortalium omnium uniuersa a Deo, & per Deum nobis esse constituta Imo vero aliqui eorum ex nihilo productionem admiserunt in mundi generatione, ut Plato in Timæto: qui non solum mundum, sed etiam tempus generat teste etiam Aristotele; quare cum nulla potuerit corporea res, vel materia aliqua ante tēpus præ fuisse: si tempus generat Plato: ergo omnia cum tempore secundum Platonem ortum habuere. Præterea ex eo probatur quia Plato in Timæo, & 6. de Republ. Deū patrem ait primo generare Deum filium non quidem ex materia, sed ex se, & dein de factam tertio loco animam mundi, & quarto loco naturam, & postea demones seu Angelos factos a Deo, & istis Deum dedisse ne corrumperentur. At vero iam hæc Plato ex nihilo, & sola efficiente causa generabat, scilicet, Deo, & in tempore, vt in eodem Timæo manifestum est. Et quamuis aliqui, vt Simplicius in 8. Physi. tex. 10 conati fuerint trahere Platonem ad æternitatem, tamen id cæteris omnibus Platonicis reclamantibus, & aliis grauissimis authoribus Plutarcho, Philone Iudeo, Attico, imo & ipsomet Aristotele, qui optime nouerant sui magistri sententiam,

tiam, qui tamē asseruit, ut diximus, illum mundum generasse, atque id manifestissime ostendit Philoponus in solutione sexti argumenti Procli. a c. 7. usque ad 19. & ex Neotericis quoq; Marsilius Ficinus lib. 18. de Theologia Platonis c. primo. Igitur tum Plato, tum Platonici, & qui illum sequuntur, re ipsa, non solum mundum generant in tempore, sed etiam ex nihilo rerum dictarum productionem admittunt necessario, nisi a magistro discedant.

Ante Platonē et Trismegistus ex nihilo uidetur etiam mundum a sola causa efficiente generatum, affirmare, a quo vult omnia esse accepisse. Item Pythagoras ex unitate, quam Deum esse putabat, tanquā primo principio generabat omnia.

Item Auicenna 9 Metaph. ultro cōcessit creationem. Ait n. Deum creasse primum substantiam separatam, & hanc rursum creasse secundam, & sic quodam ordine vsque ad ultimam. Itaque non solum Deo creationē concessit, sed aliis quibusdam substantiis separatis a Deo. Itē Simplicius concessit creationem uere esse, licet ab æterno, & productionem ex nihilo mundi illam. s. emanationem ab æterno, & ita materiam a Deo ex nihilo factam, in 3. digressione contra Philoponum, li. 8. Physi. & alibi.

Alii uero ex antiquis Philosophis, ex chao, uel materia, aut ex atomis indiuisibilibus, idque uel casu, & fortuito, uel a mente & intellectu, uel aliis causis, & modis. Tamen in hoc omnes consentiebant, quod mundum generabant, ut uidimus, licet in eo differrent, quod aliqua æterna cum Deo facerent.

Deinde omnia Antiquorum scripta, tū Historiographorum, tum Poetarū, & antiquorum populorum id testantur, quæ quidē Augustinus Eugubinus diligentissime lib. 7. de perenni philosophia, a c. 8. usque 22. in unum colligit Homeri, Hesiodi, Sophoclis, Phocylidis, Arati, Mercurij Trismegisti in Pimādro, & Orphæi asserentium mundum genitum fuisse, & incepisse, inter quos Orpheus, quē primum Theologum Græci uocant, etiam pulchre addidit, res non uerē dici posse factas ex nihilo, quoniam factæ sunt ex Dei sapientia, in quo prætant omnia: quæ quidē nos ob prolixitatē nō citabimus; quisque poterit apud illum uidere.

Itaque omniū rerum agnoscimus initia, idque constat ex illis, qui scripserunt de rerum inuentoribus. Ergo Mundus non est æternus; imo idem ipse Aristoteles in proæmio Metaphysic. asserit esse inuentores artium, & 19. Sectione Probl. probl. 18. ait Mathematicas esse in Aegypto inuentas, quod ibi genus sacerdotum aleretur e publico: & fuisse ante ipsum pueritiam Philosophię & similia, quæ ostendunt mūdum in tempore fuisse factum.

Item nulli sunt scriptores, qui explicent aliquid fuisse gestum ante sex, uel septem millia annorum, quod merito mirabatur Lucretius, sic dicens.

„ Præterea, si nulla fuit mundi genitalis origo:

„ Terrarum, & cœli, semperque æterna fuere:

„ Cur supra bellum Thebanum, & funera Troiæ.

„ Nō alias alii quoq. res cecinere Poetæ. Nam quod aliqui confingunt, interiectis quibusdam certis spatiis per cōbustiones, & inundationes aboleri oēs memorias rerum. Præterquam, quod per se ipsum est fictitium, sine ullo fundamento id dicitur, cum nulla ueterum monimenta id afferant fuisse factum: id etiam in argumento nono contatauimus.

Conclus. Ego igitur acquiesco sententiæ sacrorū Doctorum contra Auerroem, asserentiū, creaturā non posse esse coæternam Creatori, & id demonstrari sufficiēter arbitror superioribus rationibus, quarum et plures putamus esse ueras demonstrationes. Cæterum alii fortasse aliud iudicabunt, non carere, inquam, probabilitate cōtrariam sententiam, aut etiam esse problema utrinque, sicut putauit Scotus 2. sent. d. 1. q. 3. Quorum iudicium aliis reliquimus. Nos certe putamus, & pium id esse, & demonstrari, creaturam non posse esse coæternam Creatori.

Solut. rōnum. Ad 1. Sed argumenta opposita soluenda iam sunt, in quorum solutione adhuc magis hoc notificabitur. Ad primum. Concedo Deum esse omnipotentem ab æterno, & concedo, quod ab æterno potuit mundū producere. Sed dico, quod non potuit

mundus

mundus æternus fieri. Quod est dicere; semper potuit mundus produci ita, ut nó sumatur instans aliquod imaginatione, quin Deus possit tunc mundum producere: tamen non ob id mundus esset coæternus: nam adhuc Deus excedit, & antecedit quodcunque instans acceptum, quia uacat principio: hoc autem creaturæ repugnat.

Nota. Vnde non est hoc impotétię Dei, sed quia res non est factibilis in se, nec talis, aut tantæ durationis capax, qualis, & quá tus est ipsemet Deus. Sicut facere ré absque productione, est impossibile: ita etiá producere rem, & non in principio alicuius durationis eius: æternitas autem non habet principium. Et nota solutionem, quam puto esse uerissimam.

Ad 2. Ad secundum dico. Quod est diuersa ratio de cognitione Dei, & uolitione, ac de mundi productione. Ille enim actus est increatus, & est ipse Deus, ideoque principium non habet, sicut nec esse ipsius Dei: at mūdus, & eius productio est, quid creatum, nec potuerunt esse nisi in aliquo principio durationis.

Ad 3. Ad tertium dico. Quod non expectat Deus successionem, sed semper, & semper creare potest. Aeternitas enim non est diuisibilis in se.

Ad 4. Ad quartū dico. Quod impossibile é, 1. Solut. qđ causa efficiés, & effectus sint in uuico instáti primo. Vnde sicut ultima dispositio ignis, quæ inducitur cū forma ignis, non est effectus ab illa forma, sed ab eo, quod generat: similiter uestigium simul cum pede incipiens, nó fit a pede, sed ab eo, qui pedem fecit, & eodé modo a Sole, & lumine dicendum: ita profecto, si in unico primo instanti mundus, & Deus essent, impossibile esset, mundū eé factum a Deo, nisi ponatur aliquid, quod Deū cū mundo fecit, quod est plusquam impossibile. Vnde hoc est argumentum potissimum pro hac sententia, quia est inintelligibile, causam efficientem ueram coæternam cum effectu facere.

2. Solut. Deinde secundo respódeo, quod si causæ, & effectus eadem esset, & eiusdem speciei mensura, concedi tunc posset, effectū posse esse coæqualé causæ, ut in diuinis personis dicimus, in quibus communis est mensura ipsa æternitas Patris, & Filii, potuit alterum ab altero generari, & non esse generante posterior, ut re ipsa est. Sic etiam, si utriusq. communis esset mensura tempus, & ut Solis, & luminis, pedis, & vestigii, & cum esset ab æterno tempus, etiam alterum posset esse ab æterno. At uero cum illorum diuersa est natura, & ratio mensuræ, non ita, sicut Deus, cuius propria mensura est æternitas, & res aliç, quarum propria mensura sunt æuū, uel tempus est impossibile, ut sint coæqualis durationis causa, & effectus. Atque hactenus de hac quæstione.

An Deus sit causa libera: an uero agat ex necessitate naturæ.
Quæst. III.

Vperius ad confutandam mundi æternitaté, obiter, quantum fuit satis, ostendimus, Deum esse liberam causam: ideo nunc diligentius id ostendendum erit ét secundum Arist sicut illic promisimus. Aliqui.n. falsò asserunt, nec Aristotelé, nec Peripateticos ullam primę causæ libertatem cóce dere; sed contra impie affirmant, eam omnino agere ex necessitate naturæ.

Id autem probant ex aliquot locis. Primo illa ratio Aristotelis in 8. Phys. tex. 7. & 8. id uidetur supponere. Ait enim. Si mouens non mouebat prius, oportebat, ut postea moueret, auferri illud impedimentum a quo prohibebatur. Quod uidetur supponere agere ex necessitate naturæ. Nam alias posset responderi, primum mouens esse liberum, atque ita sine aliquo impedimento prius non mouisse, quia noluit. 1. Ratio. opposita

2 Secundo. Ibidem tex. 15. propter eandem rationem, ait esse absurdum, & simile figmento, Deum ab æterno non fecisse, & postea fecisse.

3 Tertio. Ratio Aristotelis in tex. 79. etiá id supponit. Ait.n. Virtutem infinitam, quæ est in Deo, si esset in magnitudine, moturam in non tempore.

4 Quarto. Cælum est ingenerabile & incorruptibile, secundum Aristotelem. 1. Cæli cap. 10. & sequentibus. At si Deus secun-

ſecundum Ariſtotelē eſſet cauſa libera efficiens cæli & mundi, poſset igitur cælū & mundum corrumpere.

Quinto. Itē lib. 9. Metap. tex. 17. & li. 12. tex. 30. itē li. 2. Cæli tex. 17. ait, Cœlū non poſse non moueri, & Deum ac intelligentias non habere potentiam, ut non moueant, nec eſſe in potentia, ſed eſſe actu ſemper mouentes.

Sexto. Ratio etiam hęc difficultatē facere videtur: Quia, ſi eſſet liber, poſset velle & nolle, ac facere & non facere, atq. ita poſset mutari Deus: eſt autem Deus immutabilis.

1. Concl. Quod nō conſtat in Ari. Deū ex neceſſitate naturæ agere, imo i plurib. libere agere. Loca hæc, & aliquot forte ſimilia multos induxerunt, vt Deo, ſecundum Ariſtotelem tollerent omnem libertatem. Vt autem aperiam quid ſentiunt primo dico, nō eſſe certum apud Peripateticos. Deū nullo modo eſſe liberum ex Ariſtotele. Deinde dico, poſſe plurib. locis ex principiis Ariſtotelis probari. Deum in quibuſdam rebus eſſe liberum, etiam ſecundum Ariſtotelem.

Quot uijs probandæ concluſio. 1. Via ex teſtimonijs. Oſtendamus ergo primo ex teſtimonio Ariſtotelis: deinde ex teſtimoniis Interpretum eius: tertio, neceſſariis rationibus ex principiis etiam ipſius Ariſtotelis deſumptis.

1. Teſtim. Primo enim ſunt hæc teſtimonia Ariſtotelis. Primo in 4. Topic. 5. loco 94. ait Ariſto. non debere dici calumniatorem, vel furem eum, qui poſſit talia agere, ſed qui fecerit. Nam, inquit, multa poſſunt facere, & Deus, & homines, quæ nō faciūt. Nil clarius dici potuit. Vbi vide ēt Alexādrum, qui benè explicat, quomodo in Deo ſit potentia ad facienda aliqua, quæ non facit.

2. Teſtim. Secundo 10. Ethic. cap. 8. Ariſtot. ait, illos eſſe Deo cariſſimos, qui ſint verè ſapientes, & rōnem ducem ſequentes, optimo animo ſunt affecti. Vbi & curare Deū res humanas manifeſtè confitetur. & plurima iſtis beneficia cōferre, qui tales ſint: & delectari Deum optimis, & ſibi ſimilibus hominib & illos ei eſſe cariſſimos. Hæc ibi. Inclinari autem, & mouere ſe ad amandum, viſa illorum ſapientia, & uirtute, neceſſitatis non eſt, ſed libertatis & propriæ uoluntatis.

Præterea, Curam habere rerum humanarum, & beneficia largiri eis uelle, uoluntatis.

Rurſus cum homini in Ariſt. liberum ſit, ut in ſtudia incumbat, & ſapiens ſit, uel non ſit, uirtutem eliciat, aut ſecus, profecto actus ille Dei, qui diligit ſapientē, & ſtudioſum, non erit neceſſarius.

Obiect. & eius cōfutatio. Eſt autem ridicula illorum expoſitio: qui, ut effugiant, dicunt, Ariſt. illa in Ethicis populariter, & minus uerè dixiſſe, ut homines alliceret ad uirtutē; tū quia nil tale ibidem ipſe indicat, & in uniuerſis Ethicis ſerio agit, & eodē maximè loco uerbis grauiſſimis: tum quod Euſtratius Græcus auctor Ethicorum Ariſto. præcipuus interpres longè aliter dicat, qui ēt eius rei rationem reddit, & in eo maximè ridendi ſunt, quod non poſſunt Ariſtotelem pro ſua impietate defendere, niſi dicant illum ſponte fuiſſe mendacem, & impoſtorem.

3. Teſtimonium. Tertio. Ex 2. de Gener. tex. 59. omnia eo modo compleuit Deus, quo ipſorum naturæ debebatur. Item ex 12. Metaphyſi. tex. ultimo: res eo modo gubernantur, quo optimo poſſunt. Sed dantur entia, cōtingentia, & libera: ergo contingenti, & libero modo gubernari debent; aliter nō gubernarentur, neque complerentur ſecūdum ſuam naturam. Non poſſunt autem libero modo gubernari, niſi a cauſa libera: ergo &c.

4. Teſtimonium. Quarto. Ariſtoteles in 8. Ethic. c. 7. & ſæpe etiam alibi docet Deum erga bonos habere amicitiam: non quidem ut inter æquales, ſed ex ſupereminentia, quam ipſe uocat, ut ſuperioris ad inferiorem. Idē ait in cap. 12. & cap. 14. & ſæpe alibi tradit de honore debito & cultu, ac laude Dei. Imò uero in teſtamento, quod condidit antequam excederet ex hac uita, quod extat in ipſius uita apud Laertium: Deū orat, & aliqua fieri iubet religionis ipſius monimenta, quæ quidem nunquam facturus fuiſſe uideretur, niſi Deum eſſe liberum putaſſet.

5. Teſtimonium. Quinto. In libro de Mundo ad Alexandrum, ſiue is ſit Ariſto. ſiue alterius, dignus ſanè eſt, qui tribuatur Ariſtoteli: Poſtquam omnia dixerat Dei eſſe opera, cælum, terram, animantia, atque omnibus dare uitam, & cuncta gubernare, ac regere, tandem ait. Deus cum in re immobili collocetur, omnia, quo vult, mouet,

uet, arbitratuque suo, in diuersis rebus generibus & naturis uersat, &c. Atque hactenus ex Aristotelis quibusdā testimoniis: iam ex interpretibus quoque eius, idem ostendamus.

Praeterea: ad id probandum suppetunt multa interpretū Aristotelis, & Peripateticorum testimonia ex Aristotelis sententia sic arbitrantium. Primo. n. apud Theophrastum. Si intellectus agēs est Deus, vt ipse putat, etiam secundum Aristotelem in libro de intellectu. c. 17. qui immittit cogitationes hominibus, cū ij intelligant contingenter, ipse contingēter immittet. Idem dixerim de Alexandro, cuius eadē fuit sententia de intellectu agente, secundum etiam Aristotelem, ut patet ex suo 1. de Anima. c. 25.

2. Via ex testimonijs interpretum Aristot.

1

2 Secundo. Alexander expresse in lib. de Fato ad Antoninū, & Seuerū Imperatores in epilogo, ubi profitetur se explicare sententiam Arist. ait. A Deo esse petendum, ut cōcedat beneficia, quoniam ipsi dandi, & non dandi, facultas est.

3 Tertiò. Simplicius in 2. Physic. tex. 77. ait: Deum uti natura, ut uult, & cuncta in aequitate dirigere.

4 Quuarto. Idē in 4. Physi. in digressione de loco, paulo post initium, ait; Deum in caelo empireo illustrare mētes hominū, & ostēdere illis ea, quae per se sunt spectabilia. Et super Epicte. c. 54. & 27. ait, aīas hominū in reditu post corpus, bona manere praemia: de quo uide orationem, quā habet ad Deum, ad calcem illius operis in Epictetum, qua ipsum precatur, ut mētes nostras illuminet. Idem etiam Simplicius, quod plus est, in Physica, ait intelligentias posse mouere Caelum, uelocius, uel minus uelociter pro earum uoluntate; & ibi ita ipsum intelligit Aristotelem, ut superius citauimus.

5 Quinto Philoponus praeterea, Ammonius, & alii ex ueteribus, quorū attuli ad calcem primi periherm. Themistius, Eustratius, Psellus, & Magentinus cum plerisque aliis: qui ponunt in Deo prouidentiam secundum Aristotelem, consequenter libertatem confiteātur, necesse est, secundum eundem: haec enim non potest esse sine libertate, nec haberi de reb. libe ris a causa omnino necessaria: atque haec ex testimoniis interpretum Aristotelis.

Sed ex doctrina Aristotelis, & ipsius principiis multa etiam deduci possunt argumenta.

3. Via ex necessarijs rationibus ex principijs Arist. desumptis.

Primo. In Aristotele: Homo est liber, ut patet ex 2. Physi. tex. 58. & 59. ait, hominem agere, caetera agi & 2. Ethic. c. 6. ait, in nobis esse uirtutes, & uitia, quae tamē uersantur circa ea, quae subduntur nostrae electioni. Et in 3. Ethic c. 2. ait, in brutis esse spontaneum, in solo homine electionem. Et ab Alexandro in libro de Fato, c. 8. & 9. id supponitur, ut primum principium, in sententia Aristotelis. Idem Simplic. 2. Physi tex. 1. & 32. & saepe alibi, ut alios omittam innumeros. Sed impossibile est causam secundam esse liberam, prima existente necessaria: ergo, &c. Probatur minor. Quia alias secunda causa posset operari sine prima: quia posset efficere id, ad quod prima nō posset cooperari, & praeterea secunda tunc causa uideretur domina primae, si pro eius arbitrio primam ad agēdum secum traheret, vel reiiceret: ac fieri demum posset, ut actionē necessariam primae causae secunda frustraret sua libertate, nolens operari. Quę omnia sunt planè absurda. Praeterea, ratio ipsa, qua probat 2. Ethic. in homine esse libertatem, & voluntarium, non vero in bruto, aut aliis rebus est, quia ualet intellectu, quo cognoscit finem & media ad finem, & ea ad finem ordinat, & ita intellectum consequitur in appetitu voluntariū, & sensum consequitur in appetitu spontaneum tantum, At Deus intellectū habet, & mens est secundum Aristotelē: ergo &c. Et consequitur in eo voluntarium, ex Aristotelis ratione, & praesertim, cum omnia ordinet Deus in finem, utpote sapientissimus.

1

Secundo. Secundum modum argumentandi, quo vtitur Aristoteles in 1. de Anima tex. 8. quod etiam repetit 3. Metaphysic. tex. 15. aduersus Empedoclem. Inepte facit, qui aliquā perfectionem, quae vere perfectio sit, negat Deo. Sed libertas est perfectio, ergo, &c. Probatur minor; Quia solum dicit in sua ratione esse dominum suarum operationum, & ita potest facere, vel non facere, vt uelit, idque ex se ipso, nec alteri necessario subesse, At hoc perfectionis est, esse suarum actionū absolutum dominum, & non alteri subditum 2

ditum vel ſeruum, nec ab alio aliquo neceſſario pendere, ergo &c.

3 Tertiò. In innumeris reb. naturalib. nullam poſſet quis reddere, ſecundum Ariſtotelem, rationẽ niſi recurratur ad diuinam voluntatem; vt v. g. in ordine circulationum cœli, cur hęc prior, illa ſit poſterior, & non e contra, cum enim omnino ſimilis, reddi ratio non poteſt, niſi ſola Dei uo luntas ordinantis. Cur non totus mundus ſit inuerſus, ut pars antartica ſit, ubi eſt artica, & econtra. Omnia enim eodem modo ſe haberent.

Ex pluribus quorum reddi cauſa non poteſt prater diuinam uoluntatem

1 2 Præterea. Cur motus cœli ſit magis ab Oriente in Occidens, quam e contra, de qua quęſtione tam laborat Ariſtoteles in 2. Cæli. tex. 33. nulla enim inueniri poteſt præter diuinam libertatem. Nam quod reſpondet, in Oriente eſſe dextrum, manifeſtè petit principium. Nam propterea ait eſſe dextrum in Oriente, quoniam inde incipiebat motus. At uero eadem remanet difficultas, quia ſi eſſet in Occidente, ibi eſſet dextrum, quia inde inciperet motus, & ita uidetur petitio principii. Quæro enim cur Deus poſuiſſet dextrũ in oriente potius, quam in occidente.

3 Præterea. Poſita aliqua debita diſpoſitione ad introducendam. v. g formam ignis, nulla pôt reddi ratio præter diuinã volũtatem, cur hæc forma numero introducetur. v. g bipedalis, & non alia ignis bipedalis. Non enim magis conuenit hęc forma ignis numero, cum hoc loco, hoc tempore ac numero diſpoſitione, quam alia forma ignis bipedalis.

4 Item. Partes temporis inter ſe ſunt omnino homogeneæ. Cur ergo tempus heſternum non fuit hodiernum, & è contra, dies uel annus elapſus præceſſit, & hic ſubſequitur, ſed & infinitorum inſtãtium ordo cur ita ſit? & in partibus etiam motus cœli idem poteris quærere. Neq. uero ratio in his, quæ ſatisfaciat, reddi poteſt, præter diuinam uoluntatẽ, & ſapientiã, ſic in iſtis rebus indiuiduis ordinem conſtituentem quibus ſimilia problemata facile poteris ſexcenta excogitare.

5. *Ratio.* Ad hæc: addamus rationes quaſdam D. Tho. ex lib. 2. Summę contra gentes, cap. 23. ex pluribus quas illic affert Sanctus Doctor pulcherrimas. Sit ergo argumentum.

Amplius ſecundum philoſophum 9. Metaphyſi. duplex eſt actio. Vna quæ manet in agente, & eſt perfectio ipſius: vt videre. Alia, quæ tranſit in exteriora, & eſt perfectio facti: ſicut comburere in igne: Diuina autem actio non poteſt eſſe de genere illarum actionum, quæ non ſunt in agẽte, cum ſua actio ſit ſua ſubſtantia: vt in primo oſtenſum eſt. oportet igitur, quod ſit de genere illarum actionum; quæ ſunt in agente: & ſunt quaſi perfectio ipſius. Huius autem non ſunt, niſi actiones cognoſcentis, & appetentis: Deus igitur cognoſcendo, & volendo agit, & operatur: non igitur per neceſſitatem naturę, ſed per arbitrium voluntatis.

Adhuc Deum agere propter finem, ex hoc manifeſtum eſſe poteſt, quod vniuerſum non eſt a caſu, ſed ad aliquod bonum ordinatum: vt patet per philoſophum in 12. Metaphyſi. Primum autem agens propter finem oportet eſſe agens per intellectum, & voluntatem, ea enim quæ intellectu carent, agunt propter finem, ſicut in finem ab alio directa: quod quidem in artificialibus patet; nam ſagittæ motus eſt ad determinatum ſignum ex directione ſagittantis. Simile autem eſſe oportet in naturalibus: Ad hoc enim, quòd aliquid directè in finem debitum ordinetur, requiritur cognitio ipſius finis, & eius quod ẽ ad finem. & debitę proportionis inter utrunque, quod ſolum intelligentis eſt. Cũ igitur Deus ſit primum agens, non agit per neceſſitatem naturæ, ſed per intellectum, & uoluntatem. 6. *Ratio.*

Item. Voluntas habet pro obiecto bonũ ſecundum rationem boni. Natura aũt nõ attingit ad communem rationem boni, ſed ad hoc bonum, quod eſt ſua perfectio. Cum igitur omne agens agat ſecundum quòd ad bonum intendit. (quia finis mouet agentem,) oportet quòd agens per voluntatem ad agens per neceſſitatem naturæ comparetur, ſicut agens vniuerſale ad agens particulare, agens autem particulare habet ad agens uniuerſale, ſicut eo poſterius, & ſicut eius inſtrumentum, ergo oportet, quòd primum agens ſit uoluntarium, & non per neceſſitatem naturæ agens. 7. *Ratio.*

Demum, ſi Deus liber non eſſet, ſequerentur multa abſurda contra naturam, & 8. *Ratio.*

contra ius, & debitum naturæ: Vt, quod non est orandus, cum esset necessarium agens: nam stultum esset orare agētia necessaria vt Solē, Lunam, ignem, vel aquam, quia flecti precibus nō possent. Sic ēt nec timēdus esset, nec reuerendus: imò nec colendus, nec in eo spes collocanda, quòd adiuuaret, vel eriperet ex malo, aut periculo, & sexcenta eiusmodi.

Hæc sanè argumenta omnia etiam in principiis Aristotelis, & in ratione naturali euidenter ostendunt, Deū non posse esse agens omnino necessarium, sed secundum etiam Aristot. tum cum liberis causis mediis libere coagere, tum in indiuiduorum productione, & ordine libere ea disponere & præsertim concessa, vt concedi debet, secundum Aristotelem, prouidentia, de qua & nos alibi.

Solutio obiectionū in contrarium. Vt autem locis illis Aristotelis satisfiat dici posset fortè probabiliter, primò Aristotelem voluisse Deum esse agens necessarium circa ea, quæ pertinebant ad perfectionem uniuersi, ut videlicet circa species in vniuersali, & de motu in uniuersali ac mundi conseruatione, de quibus videntur procedere argumenta illa: at verò circa indiuidua (vt diximus) & res liberas, vt homines, non est dubium, quin ipsum potuerit liberum.

1. Solutio ad omnia simul in genere loca Arist.

Sed neque illud certò apud Aristotelem affirmare quis poterit, vt ostendimus, maxime cum nullibi id expresè dixerit, & hæc loca non conuincant, sed optimè dissolui possunt, etiam de speciebus cæli, motu, & mundi conseruatione, vt paulò post dissoluemus.

2. Solut. in genere Secundò. Cum illæ rationes Aristotelis tum in tex. 8. & 9 quàm in 79. quas facit pro mundi æternitate, tum in multis aliis, vt supra attigimus ex Philop. & suo etiam loco erit manifestum, peccent, nō esset mirum si inter alia inconuenientiā in hoc etiam inciderent. vt illam libertatē adimerēnt Deo, quam in tam multis aliis locis ipsemet concedit Aristoteles, atq; ita in genere responsum esset.

Ad singulas testimonia Aris. Sed tamen particulatim ad singula accedamus, & ostendamus ex nulla certò constare Aristotelēm adēmisse Deo libertatē, etiam in cœli motu, & specieb. & mundi conseruatione.

Ad 1. Ad primum igitur respondemus, ibi Aristotelem ponere mouēs fuisse nō seorsim, sed simul cū mobili, & tunc ait oportuisse esse aliquam causam quietis, si mouens non mouebat illud mobile, ut si poneretur. v.g. coæterna materia cum Deo, vel chaos, vel aliud aliquid, ut antiqui illi Philosophi ponebant, contra quos disputabat; Ac tunc quidem rectè ait esse aliquam causam quietis debere, alias contra naturam esset illa talis quies, & uiolenta, imò nec fieret. Et quidem hoc semper sequitur, siue mouens esset liberum, siue necessarium, nam nec ex electione, vel uoluntate illa tunc quies esset sine causa, vel impedimento eligenda, sicut nec a natura, tunc sine causa, vel impedimento efficeretur, quare ratio Aristotelis simpliciter concludit & absolutè, non curans quomodo mouens agat, liberè ne, an necessariò, sed abstrahendo.

Ad secundum respondeo eodem modo supposito mobili cum mouente, inferre Aristotelem cōtra Anaxagoram illo loco, qui ponebat mentem, & chaos infinito tēpore præcessisse in quiete, & postea Mētem inde omnia segregasse, & mouisse. Nam hoc contra rōnem, ait, diceretur fuisse infinito tempore mouēs, & mobile, nec tamen assignare causam naturalem illius infinitæ quietis, & cur modò, & non prius cuius rationem nullam reddebat Anaxagoras. Hæc autem Aristotelis illatio, posito mouente & mobili simul & eodem modo tunc, sequeretur, siue illa Mens libera, siue necessario agens ab Anaxagora diceretur. Nam illa quies mobilis infinita esset præter naturam, & sine ordine ad motum finitum, ut Ait Aristoteles, & ita nec eligenda ab ipsa Mente, etiam si libera esset. Sed, vt diximus, Aristoteles nil curat ibi, an mouens sit liberum, vel necessariū, sed absolutè infert, & simpliciter. An verò rectè inferat, alia quæstio est. Nam posito mobili simul cum mouente, rectè fortasse. Sed si mēs illa Anaxagoræ fuit ab æterno sola & libera, non ita. Nec contra hoc ibi disputauit Aristoteles. Poset enim tunc assignari causa cur prius & non antea, ut supra diximus. *Ad 2.*

Ad tertium respondeo, quòd si illa uirtus esset in magnitudine, esset necessaria, quia esset omnino immersa materiæ, ut aliæ formæ corporeæ, secus autem si sit, *Ad 3.*

vt est, etiam secundum Aristo. a materia separata, & a magnitudine: nam sic est libera, vtpote intellectu, & voluntate prædita. Vel si adhuc quis dicas, manere liberam in magnitudine, & corpore existentẽ, sicut anima rationalis nostra: Tamen tunc in illius motus naturali actione esset necessaria, velut etiam viuificando corpus, & dando ei esse, cum in aliis actionibus, scilicet voluntatis, & intellectus esset libera. Sicut ipsa etiam anima nostra in actionibus naturalibus, vt nutritionis, augmenti: & decrementi, & cæteris, est etiam agẽs naturale, sed in aliis voluntatis, & a voluntate imperatis, agit libere.

Ad 4. Ad quartum. Respondemus primò, et si hoc consideremus secundum Aristotel. in conseruatione cæli, & mundi esse causam necessariam: non ideo concluderetur in omnibus aliis eius actionibus nullo modo esse liberam, scilicet, vel cum causis liberis coagendo, vel in particularibus rebus, vt ostendimus.

Secundò. Dicimus etiam cum illa necessitate posse esse aliquam libertatem, videlicet complacentiæ, qua scilicet spontè & delectabiliter mũdum conseruare vult, & conseruat sua ipsa propria immutabili voluntate, sicut complacet in se ipso, & sui perfectionibus, & sui amore. Quare non excludit adhuc secundũ Arist. etiam in mundi conseruatione omnem libertatem.

Tertiò dicimus, quod Deus, etiam si posset corrumpere, non tamen corrumpet, ne opus suum destruat. Esse autem cœlum incorruptibile ex se, quod careat materia & contrariis, atque ideò nulla naturali causa posse corrumpi; & nil amplius concludere testimonium illud Aristo.

Ad 5. Ad quintum respondeo idem, quod ad præcedens argumentum, primo, & secundo loco diximus: & tertio rursus addimus: ibi solum dici, ex se cælũ, si naturam eius spectemus, non posse non moueri, & hoc suæ natura esse impossibile, & ei repugnare, quod postulat semper moueri: nõ verò Deo mouenti ex se repugnare, aut intelligentiæ, quamuis & hæ quidem nõ intermittent motum, non quia non sint liberæ, aut quia ex se non possent, si solum suam naturam spectemus, sed quia cõtra cæli naturam non agunt, nec volunt agere ne etiam contra rationem sic agant non mouendo.

Dicimus præterea, non esse in potentia intelligentias ad motum cæli, vt possunt non mouere, si spectemus naturalem ordinem rerum, & actionem naturalem, quia alias violenter agerent, & contra naturam cælo inditam, non quod in se absolutè nõ sint prædiræ intellectu, & voluntate, atque adeò libere agant.

Quamuis etiã Simplicius, posse intelligentias celerius cælum mouere, & minus celeriter, concessit etiã secundum Aristo. supra in Physic. vbi ipse etiam Arist. idem videbatur insinuare.

Ad sextũ. Et si Deus possit facere & nõ facere, & velle, vel nolle, vt aliquid sit, vel fiat, non sequitur ipsum mutari, sed res ipsas factas. Et hoc etiam de prima causa cognouit Arist. qui posuit primum mouens immobile, mutat itaque reliqua ipso immoto permanente. Nec cum dicimus illũ posse velle, & nolle, habet diuersos in se actus voluntatis sibi succedentes, vt in nobis, nam & ipsum velle est ipsum esse, sicut & intelligere est ipsum esse, non verò actus accidentales informantes eius voluntatis potentiam, solum ergo mutatur respectus rerum volitarum ad ipsum, quia aliter se habent ad ipsius voluntatem, quam antea: non verò ipse mutatur. aut aliter se habet ipse Deus. Deniq. quicquid vult voluit ab æterno, sed liberè vult, & nunc, & ab æterno, atque de hac quæstione sit satis. *Ad 6.*

Caput Tertium.

Principium considerationis id erit. Tex. XXI.

Motus æternitate cõstituta vniuersaliter, modò vnius motus primi æternitatem indagat, ac similiter vnius primi motoris: ac exordium sumit a quæstione proposita in tex. 19. superiori, An quæ mouentur semper moueantur, & quæ quiescunt, semper quiescant, ad cuius inquisitionem po- *Vt probet motus primi, & motoris pri mi æterni tatẽ, sup ponit ali qua sẽp g moueri.*

aliqua sẽper quiescere, aliqua quandoq; moueri, quãdoq. quiescere. nit unam diuisionem cum subdiuisione, & argumento colligit, esse aliqua, quæ semper mouentur, aliqua quæ semper nõ mouentur, aliqua, quæ aliquando quiescunt, aliquando mouentur, & per hoc soluitur dubium, & similiter finitur speculatio de motu, quæ in his sex libris Physicorum suscepta fuit.

Diuisio eorũ, quæ mouẽtur, & quiescunt. Est igitur diuisio tripartita. Aut omnia mouentur semper, aut omnia quiescunt semper. Aut aliqua quiescunt, aliqua mouentur.

Subdiuisio. Subdiuisio est huius tertii membri adhuc etiam tripartita. Si aliqua mouentur, aliqua quiescunt; aut illa, quæ mouentur semper mouentur, & illa, quæ quiescunt, semper quiescunt, Aut illa, quę mouentur, possunt quiescere: & illa, quæ quiescunt, possunt moueri, & tunc omnia moueri, & quiescere poterunt, & apta erunt: Aut tertiò, Alia mouentur semper, alia quiescunt semper: alia modo mouentur, modò quiescunt.

Nota. Ita, ut sint tria entium genera. Quædã immobilia, quædã mobilia semper: quædam apta modo moueri, modo quiescere quod membrum uerum esse ostendetur per aliorum exclusionem.

Integræ totius diuisionis partes 5. Est igitur una integra diuisio, quinque partibus constans. Item in primis duab. fit diuisio solum penes prædicata duo, sub iecto non diuiso. Puta, aut omnia semper
1 mouentur, aut omnia semper quiescunt.
2 Sumimus enim omnia entia in utraque
3 parte. In tertia diuidimus utrumque. Puta, Aut alia semper mouentur, & alia sem
4 per quiescunt. In quarta coniungimus duplex prædicatum uni subiecto: Puta, Aut omnia sunt apta moueri, & quiescere.
5 In quinta sumimus utriusque diuisionem, simul cum diuisione aduerbij temporis. Puta, aut alia semper mouentur, alia quiescunt semper; alia modo quiescunt, modo mouentur.

∴

Dicere igitur omnia quiescere. Tex. XXII.

INcipit partes excludere; ac primò illã, quã prius sumpsit, puta, oĩa quiescere semper, qđ affirmabat Zeno. Qua dupliciter autẽ hoc reiicit. Primò ex sensu, quo motum percipimus, in quo reprehẽditur Zeno, quia relicta sensus experiẽtia, sequebatur rationẽ, quod dicit esse imbecillitatis intellectus: quia, ut dicit S. Th. nesciẽs soluere rationes sophisticas cõtra sensum quicquam affirmabat. Simplic. dicit, hoc dici esse ex imbecillitate intellectus, quia est nescire per se notum, a non per se noto distinguere. *Excluditur illud mẽbrum, quod non oĩs sẽper quiescãt.* 1

Secũdò reprehẽditur. Quia ista sententia non solum aufert unã conclusionem particularem, aut unam rẽ, sed potius omnes res naturales negat, in quib. motus est principium. Imo dicit, quod omnes artes, & opiniones negat, quia omnes motu aliquo modo utuntur, & indigent. Physica enim motum per se considerat. Metaphysica motum supponit, per quẽ, Deum esse, indagatur. Mathematica motum supponit, ut ab eo abstrahat: similiter etiam aliæ artes practicæ. 2

Tertiò autem in hoc reprehenditur, ꝙ etiam præter Physicam alia tollat. 3

Quartò reiicitur. (Quia sicut eos, qui instant, & principia negant Mathematica, non est Mathematici redarguere, ita nec Physici contra eos disputare, qui motum negant, cum sit principium Physicũ, naturam esse principium motus. 4

Fere autem & omnia dicere moueri. Tex. XXIII.

REijcit alterã partẽ diuisionis, puta omnia moueri, quod dicebat Heraclitus. Dicit ait, quod hoc est ferè simile cum prima opinione, quia est falsum, & etiam præter methodum, id est non Physicè dictum. Quia sicut qui motum negat, non loquitur Physicè, ita etiã qui quietem. Nam natura principium est utriusque, & motus, & quietis. *Reijcit alterũ membrũ, quod nõ omnia sẽper mouentur.*

At

At minus præter Physicam loquitur, qui negat quietẽ, Nam naturalis præcipue in motu versatur, eo, quod plura moueantur, & ꝙ motus quid positiuũ est: quies vero motus priuationem dicit. Et ita parũ de quiete, multum de motu in Physica dif seritur: minus ergo negat Physica, qui omnia semper moueri dicit: est autẽ hæc notanda expositio. Impugnaturus ergo hanc opinionem, tanquam magis physicam ipsam exponit. Isti enim dicunt, omnia moueri, nullo dempto; & semper moueri: tamen non semper motum hunc apparere, ob id quædam quiescere videntur, cum tamen moueantur.

Exponitur opin. Heracl.

At quamuis hi non explicent, quo motu cuncta moueantur semper, an vno, an pluribus, tamen Aristoteles de omnibus probat, ac dicit, facile esse probare, omnia secundum nullum motum moueri semper. Et primo probat de augmento, & de cremento sic. Secundum augmentum, & decrementum non potest quicquam continue moueri, quin detur interpolatio, ergo non possunt omnia secundum talem motum semper moueri.

Primo probatur in augmẽto, & decremento non semper continue moueri.

Hoc argumentum varie intelligitur ab Expositoribus. Themist. sumit vtrũq; motũ simul, vt sit sensus. Augeri, & decrescere, sicut ascẽdere, & descẽdere, nõ possunt esse absque media quiete, ergo nõ possunt res semper moueri. Quod si dicas debebat probare de altero per se. Dico, non oportebat, nam hoc sensus indicat, cum res non semper augeri, sed aliquãdo decrescere sentiamus. Quod si istam admittamus expositionem, a quæstione illa nos liberamus. Contendunt enim aliqui ex hoc loco, augmentum non esse motum continuum. Ad de etiam quod cum Themist. exponunt Simplic. & Psellus.

Nota tex. expositionem. 1. Expos.

Alii vero cum S. Thom. & Auer. aliter exponunt, puta, quod nec augmentum continuum est per se, nec decrementum sed quod fit per minima, ita vt unico instanti, & tempore acquiratur minimum vnum quantitatis, alio tempore, & instanti aliud minimum, & non continue, ita vt in singulis instantibus augeatur, esset enim infinitum actu.

2. Expos.

Vnde debes intelligere sic augmentũ; quod in hoc tempore disponatur alimentum tantum, & in fine dispositionis conuertatur, & nutritum fiat maius, & alio tempore di ponatur, & postea augeatur nutritum semper interrupto augmento. Non vt tempore aliquo continue augmentum fiat, ne detur infinitum. Idem de decremento, & sic explicant rationem Aristotelis.

Authoris sentẽtia.

At quicquid de hoc sit, melius est admisso, quod loquatur de augmẽto per se, quod sit sensus, quod non semper res augeatur, idest, quamuis per viginti annos duret augmentum, non in hoc toto tempore continue augmentum fit, sed aliquando cessatur. Hoc tamen non obstabit, quin augmentum saltem aliquo tempore sit continuum.

Inter has expositiones mihi magis placet vltima, nam verba, quæ sequuntur, huic videntur fauere, Et Simplic. docet etiam non solum illos duos motus non esse continuos, puta, augmenti, & decrementi inuicem, sed nec singulos per se. De continuatione autem horum alibi disputabitur.

Est autem similis ratio illi, quæ est de eo.

Comparat hos, qui totum augmentum dicunt continuum, his qui dicerent, excauationẽ, his guttis esse continuam, ita, vt si tanto tempore tantũ excauatur, in dimidio dimidium excauabitur, & in alia quauis temporis illius parte etiam pars alia excauabitur etiam de augmento, si enim augetur, viginti annis in dimidio dimidium, & in alio aliud augebitur quamuis non semper motus sit notus, sicut excauatio a singulis guttis nõ est nota.

Reijcit similia duo quæ videri possint 1

Similiter est aliud exemplũ ab arbore, quę nascens iuxta lapidem, ipsum tandem scindit, dum crescit, videtur enim motus scissionis esse continuus.

Statim reiicit hoc Aristoteles dicens, quod non ita est. Non enim quæuis gutta, & in qualibet parte temporis cauat, sed omnes simul. Similiter, non in toto tempore, quo arbor nascitur, lapidem scindit, sed tempore quodam, sicut nauim trahunt

hunt. Non enim quiuis per ſe pro aliquo tempore trahit, ſed omnes ſimul per totũ tempus.

Ita fit augmentum. Non enim calor naturalis per quamlibet diſpoſitionem continuo tempore auget, ſed aliquo tempore diſponit, & alterat, & poſt auget. ſimiliter in diminutione. vnde quamuis pars remota, excauataque diuiſibilis ſit, non tamen pars quælibet in parte qualibet temporis remouetur. Similiter de augmento & diminutione dices, quomodo gutta cauat lapidem, cum nulla per ſe cauet; Reſpondet S. Thom. quod primæ diſponunt vltimæ autem, diſpoſitione præcedenti, excauant.

Solut. D. Tho.

Simplic & Themiſt. hæc verba non referunt ad augmẽtum, ſed ad operationẽ ipſam illorum, qui dicunt, motum eſſe, ſed non ſemper percipi. & tunc dicit, ꝙ hoc eſt ſimile, ac ſi dicant, excauationẽ eſſe continuam, at non percipi: Quod quidem falſũ oſtendit; pendet autem hæc expoſitio ex præcedẽte ipſarum, & vtraque eſt conueniens.

Concludit Ariſtot. quod quamuis diminutio, & augmẽtum diuiſibilia ſint in infinitum, cum per ea quantitas acquiratur vel deperdatur, quæ diuiſibilis eſt in infinitum, tamen non oportet, quod in qualibet parte temporis continue perdatur, aut acquiratur aliquod totum, id eſt, aliqua quãtitas, ut dictum eſt. Et in hoc apparet, expoſitionem priorem magis conuenire literæ, quàm poſteriorem Simplicii.

Similiter autem & in alteratione qualibet.

Probatur idem ĩ alteratione.

Cum probaſſet ſecundũ augmentũ, vel decrementũ omnia nõ ſemper moueri, eo, ꝙ augmentũ nõ eſt continuus motus, probat idem modo de alteratione, quod non moueantur omnia alteratione ſemper. Et hoc tripliciter. Primo, quia non fit ſemper alteratio continua, ut dictum eſt de augmẽto: non igitur ſemper res alteratur. Probat antecedens de congelatione, quæ alteratio quædam eſt, & in tempore fit: non tamen in qualibet particula temporis congelatur pars congelati, ſed totum ſimul: vt patet de coagulatione lactis, & de aquæ cõgelatione, de qua iam alibi dictum eſt.

1. Ratio.

Probat ſecundo: quod alteratur certo tẽpore, & certum terminum mouetur: Vt quod ægrotat, ab ægritudine in ſanitatem tendit in tempore aliquo, & nõ in inſtanti: ergo non ſemper eſt ſanatio: alias nõ eſſet tempore certo, nec in terminum certum. Vnde addit, quod hoc negare, eſt valde nota negare; & vocat continuo alterari ſemper, & inceſſanter alterari. Nota, quod addit illud verbum, (nõ in termino temporis) id eſt, in inſtãti alterationẽ eſſe: quia alius, niſi eſſet in tempore, non videretur motus continuus. 2

Tertio probat experientia. Experimur enim multo tẽpore lapides in eadem duritie perſeuerare, nec duriores, aut molliores fieri; quod ſi alteratio eſſet ſecundum duritiem, profecto tanto tempore ſentiretur notabiliter; quod non ita eſt. 3

Et de ipſo ferri mirabile eſt. Tex. XXIIII.

Probat tertio de motu locali, quod nõ omnia ſemper moueãtur motu locali: Et facit duas rationes. Altera eſt quia motus localis eſt ſenſu perceptibilis at ſenſu aliquando motũ lapidis, aliquando quietem in terra percipiuut: ergo non ſemper lapis mouetur, aliter mirum eſt, ꝙ lapis exiſtens in terra, moueantur localiter, & ſenſu non percipiatur. Altera ratio eſt. Omne, quod in proprio loco eſt. quieſcit, niſi violenter moueatur: at multa in ſuis locis exiſtunt, nec violenter ſemper mouentur: ergo non omnia mouentur, ſed aliquãdo quieſcunt. Vnde ex his concludit, quod nõ omnia ſemper quieſcunt, aut ſemper mouentur: Et hoc per has rationes, & alias ſimiles notum euadere poteſt.

3. Probatur idem in motu locali. 1 2

At vero

At uero neque alia quidem contingit.

Impugnatur 3 rũ diuisionis ut nihil uidelicet esset, ꝙ aliquando quiescat, aliquando moueatur.

IMpugnat tertiam diuisionis partẽ. puta, aliqua quiescũt semper, aliqua mouentur semper, ita, ut nihil sit, quod aliquando qu iescat, aliquando moueatur: & reiicit duplici ratione. Prior est, sicut pręcedens: Quia est contra sensum. Experimur enim aliqua moueri, & eadẽ aliquando quiescere.

1. Ratio.

Posterior est: Quia ex hac opinione aufertur augmentum, & motus uiolentus, & generatio, ac corruptio, ac denique motus uniuersaliter. Aufertur quidem augmentum, quia (ut dictum est) nõ est continuũ, Aufertur motus uiolentus, quia mouetur violenter, quod ex quiete naturali in motum tendit præter naturam. Debuit ergo quiescere, nam motus naturalis uiolento non est continuus.

2

Aufertur generatio, & corruptio, & denique motus, quia omnis est ex quiete unius termini in quietem alterius, ut cum ex albo fit nigrum, tunc quod quiescebat sub albo, mouetur in nigrum, similiter cũ ex nõ homine fit homo, quod non homo erat, tendit ut sit homo.. Aut in loco similiter, quod erat hic, mouetur hinc, ut sit, & quiescat in alio loco. Au ferre igitur quietem in his, quæ mouentur, est auferre, & destruere motum omnem.

Quare manifestũ est. Tex.XXV.

Impugnatur quarta pars diuisionis, omnia aliquando quiescere & moueri.

COncludit, ꝙ alia quidẽ modo mouẽtur, modo quiescũt, quod est contra partem impugnatã, postea excludit quartam partem, quod omnia aliquando moueantur, aliquando quiescant. Et dicit, hoc esse ascribendo n rationibus superioribus. Intellige quod est opinio Empedoclis superius impugnata tex. 15. Hic enim dixit omnia aliquo tempore quiescere, alio moueri. Simplic. aliter exponit, sed sic est bona expositio.

Reiectis his quatuor opinionibus ad inferendam quintam diuisionis partem iterum uelut resumit dicta, & syllogismum diuisiuum componit, partes omnes præter unam quam intendit destruentem.

Aut enim omnia quiescunt, aut omnia mouentur. Tex.XXVI.

Proponitur diuisio.

ES igitur diuisio. Aut omnia quiescunt, aut omnia mouentur, aut aliqua quiescũt, aliqua mouentur, & horum, aut omnia sunt apta quiescere, & moueri aliquando, aut aliqua quiescunt semper, alia mouentur semper, & alia modo mouentur, modo quiescunt, & prætermisit in hac diuisione tertiam partem superiorem, quia cum aliis intelligi potest.

Excluditur aliqua pars.

Statim partes excludit. Primo illam, quòd omnia quiescunt, & dicit, quod etsi supponatur, ita esse, sicut Melissus dicebat puta ponens unum, & immobile uniuersum, quamuis non sit, non tamen negari potest, quin saltem aliqua moueri appareant, aliqua non, tunc illa imaginatio, & opinio, qua motus apprehenditur, & iudicatur, erit falsa, cum aliter res se habeat: & aliquando est uera cum res ita se habet. Ergo ex hoc, quod motum negant, motus est. Nam imaginatio & opinio falsa, & uera, imò absolutè imaginatio, & opinio motus quidam est. Quo autem modo imaginatio motus sit, ad libros pertinet de anima. Est enim imaginatio motio potentiæ interioris a sensu in actu facta: ut cum quæ sensibus percipimus, imagines interius uoluimus. Opinio autem est assensus, & iudicium sensus interioris: hi autem quidam motus sunt.

No. quærere rationem ubi est experiẽtia sensus, esse hominis non distinguentis inter meli⁹, & peius.

At quia hæc res est per se nota, dicit non oportet rationem quærere, cum habeamus sensum; qui notior est ratione. Quærere autem rationes, ubi sensus est, est hominis non distinguentis melius, & peius, per se notum, & non per se notum, vt diximus.

Excludũtur aliæ partes.

Alias partes duas diuisionis superius positas reiicit, & dicit, quod omnia semper moueantur, aut quod aliqua quiescãt semper, alia moueantur semper, similiter prima, quod omnia, quiescant semper, vnica ratione reprobantur. Nam experientia ostendit, aliqua aliquando quiescere, & eadem aliquãdo moueri, & hic patet, quod impossibile sit, omnia quiescere, aut omnia

nia moueri continue, i. semper: aut aliqua semper moueri, alia semper quiescere: & non esse aliud medium, puta, alia aliquando moueri, aliquando quiescere.

Caput Quartum.

Reliquum est igitur. Tex. XXVII.

Explicat suā sententiā Aris.

Liis diuisionis partibus refutatis, nunc suam sententiam determinandam interrogatiue proponit sub disiunctione cum quarta parte diuisionis: puta, an omnia sint apta quandoque quiescere, quandoque moueri, an potius non sic: sed aliqua sint semper in motu, alia semper absq; motu: alia vero quandoque in motu, quandoque in quiete, atq; hanc partem intendit demonstrare, ex hac enim colligitur vnicum esse perpetuū motum continuum, & vnum motorem immobilem.

An omne quod mouetur ab alio moueatur.

Ad huius determinationē unum aliud inquirit: An omne, quod mouetur, ab alio moueatur, quod quidē in libro septimo disputauerat, sed non similiter. Illic. n. tractauit hoc uniuersaliter, & qua ratione ad motū pertinebat; hic vero particulariter, & ostendēdo, quale sit id, a quo vnūquodque mouetur, & hoc, vt deducat nos ad primum motum, & primum motorē. Vnde ex illo, ꝙ dicitur in septimo, & hic, perfecta fit huius tractatio.

De quo motu, & mouēte agatur hic.

Primo autem explicat, de quo motu, & mouente sermo sit. Secundo, in quo praecipue difficultas consistat, aperit, & id post ea determinat. In hoc ergo texto triplicē diuisionem mouentium, & mobilium ponit, quarū prima est alias dicta: Eorū quae mouent, aut mouentur, quaedam per accidens, quaedam per se, aut mouent, aut mouentur. Explicat priorem partem. Illa mouent per accidens, quae mouent, quia insunt aliis: vt si ignis calefacit id, quod accidens est igni, dicitur per accidens calefacere, sicut album per accidens aedificat, quia accidit artifici ędificanti. Dicitur etiam alio modo per accidens mouere, qđ ob id mouere dicitur, quia fm sui partem

Tres diuisiones mouentium.

1 *Quaedam mouet, et mouētur, vel p se, uel p accidens.*

Quae mouētur p accidens.

mouet; vt qood manu, vel alia parte sola mouet aliquis, p accidēs dicitur mouere.

Idem fit ex parte mobilis. Per accidens enim mouetur aut id, quod accidit rei motae, ut album calefit per accidēs: aut quod per partē sanatur, vt per accidēs sanatur, quod tātum secundum oculum sanatur. Et nota quod hic sumitur, per accidēs vniuersaliter, vt comprehendit & secundum partem moueri, nam in quinto libro particularius sumpsit.

Quae p se

Explicat antē posteriorem partem, puta quae per se mouent, aut mouentur. Et dicit, ꝙ ea, quae non per accidens, i. quae mouent, non quia aliis insint, nec quia secundum partem, illa mouent per se. Similiter illa per se mouentur, quae mouentur, non quia alteri insint, aut secundum partē moueantur. Haec autem nota sunt ex praecedentibus.

2 *Quae per se mouentur, eorū alia a prīcipio intrinseco mouētur, alia ab extrinseco.*

Secūda diuisio est subdiuisio eorū, quae per se mouentur. Horum enim, quaedam a seipsis, i. a principio actiuo interno mouentur, vt animalia. Alia ab alio extrinseco mouentur, vt inanimata.

3

Tertia diuisio est: Eorundem, quae per se mouentur, tam a se, quā ab alio, quaedā secundum naturā, quaedam violenter mouentur. & xplicat primo in his, quae a se ipsis mouētur. Et dicit, quod totum animal mouetur naturaliter, si motus ipsi toti cōparetur. Probat. Omne, quod in se habet motus principiū, secundum naturam mouetur, sed quae a se ipsis mouentur in se habent motus principium: ergo secūdū naturam mouentur.

At si motus animalium ipsi corpori cōparentur, tunc sunt quidam uioleuti, quidam naturales. Violenti, qui sunt contra elementum prędominans in illo, ut cum animal sursum saltet, videtur violētus motus, e contra uero naturalis. Vnde oportet motuū positiones respicere, an sit sursum, aut deorsum, similiter qualitatem. Non enim naturaliter alia uertigine mouentur, aut in terga, ob id motus hi uolēti dicuntur corpori. Hoc idem in partib. animalis fit, motus enim partium sunt etiam violēti aliquando, vt motus pedū retro, & manus deorsum, quia sunt contra naturalem aptitudinem.

Explicat etiam de his, quae ab alio mouentur. Nam violenter mouentur, puta, vt

Et cum lapis sursum, ignis deorsum feruntur, cum autem opposito modo in propria feruntur loca, tunc non violenter, sed naturaliter mouentur.

Et maxime moueri ab aliquo. Tex. XXVIII.

In quo sit difficultas illius problematis an omne quod mouetur ab alio moueatur 1. dictum

Explicat mō secundum, puta, in quo difficultas illius problematis consistat: nam diuisiones præcedentes fuerunt ad hoc, vt intelligas, hic agi de mouētib. & motis per se. Dicit igitur primò, ꝙ difficultas non est in his, quæ violenter mouentur, & non a seipsis. Nā clarum est, ꝙ in his ab alio est motus, puta ab extrinseco. Dicit secundo quod nec est difficultas in his, quæ a se ipsis mouētur siue secundum naturam, siue uiolenter: quia etiam in his notum est, ab alio moueri, quamuis non extrinseco.

In his tamen difficultas est distinguenda in partē, quæ mouet, & partem, quæ mouetur: & quomodo dicitur se mouere & moueri: & hoc breuiter explicat, dicēs: Quod uidetur in animali esse, sicut in naui Nauis enim dicitur a se moueri, hēt tamen principium mouens distinctum a motu, puta, nautam; at quia simul sunt duo hæc, totum dicitur se mouere: ita in animali. Quo autem modo hic textus sit intelligendus, magis in quæstione explicabitur.

Dicit tertio, quòd difficultas est in his quæ naturaliter mouentur, & non a se ipsis: vt cum lapis deorsum, ignis sursum feruntur. Nam tunc nō est ita clarū, quod ab extrinseco moueantur, sicut cum violenter mouentur: at quod ista ab alio moueantur, cū naturaliter feruntur, patet ex diuisione. Vt enim quæ a se ipsis mouentur, aliquando natura, aliquando violētia feruntur, ita quæ ab alio, aliquando natura, aliquando violentia ferantur. Vnde cum violenta ferantur ab alio, sequitur oppositum membrum quod etiam natura ab alio ferantur. At hoc difficultatem maiorem habet, quomodo id fit.

A quo autem non adhuc. Tex. XXIX.

Probat elementa non moueri a se ipsis.

Quatuor rationib. ostendit, quod huiusmodi, cū naturaliter ferantur, non a se ipsis, sed ab alio ferantur, quod est tertium, quod circa hoc facit. Prima ratio est. A se moueri, viuere est, at huiusmodi non viuunt: ergo non mouentur a se. Maior relinquitur vt nota, quam nos lib. 2. declarauimus satis.

2 Altera ratio est. Si huiusmodi a se hērent talem motum, vtique haberent facultatem quiescendi: at non eam habent. Lapis enim quiescit extra locum, ab extrinseco propter impedimentum; non ergo a se extra locum mouetur. Antecedens patet: Quia ob id animal habet potestatem ambulandi, & non deambulandi, quia mouetur a se.

3 Tertia est. Si a se ista mouerētur, vtiq; duos, & plures haberent motus, vt ignis sursum, & deorsum, quod falsum est. Probatur sequela, quia si a se mouentur, nō est vlla ratio, quo minus non habeāt plures motus. Non enim ob aliam rationē id animalibus concedimus, puta, quod secundum varias moueantur positiones, nisi quia a seipsis mouentur, & hoc est, ꝙ dixit (irrationabile esse) idest, non est ratio, cur negetur illa habere plures motus, si a seipsis moueantur, vt exponunt Alex. & Simpl.

Amplius quomodo contingit. Tex. XXX.

4 Quarta ratio est. Nullum cōtinuū a se ipso pati potest, at elementa vere continua sunt, nullū ergo elementum a se ipso pati potest. Similiter ēt nullum aliud continuum a se pati potest, at moueri pati est, non ergo continuum a se moueri potest. Maiorem probat. Quia actio, & passio inter ea est, quæ se tangunt, hæc aūt discontinua sunt, vnde cum elementa, & inanimata uiolenter mouentur ab animatis, tunc ibi disconti nuatio, & tactus est, aliter nō fieret mo

tus. At ratio hæc declaratione indiget, ob id dubium interponetur.

Vtrum animal a se ipso moueatur. Quæstio IIII.

1. argum. Aec quęstio proponitur, vt magis sensus Aristotelis percipiatur in hac materia. Et est primum argumentum: nam in textu 20. dicit quod falsum est putare, animal non ab alio extrinseco moueri: si ergo hoc ita est, non a se mouetur.

2. argum. Præterea secundo, dicitur in textu 27. animal naturaliter se mouere, videtur hoc falsum. Quod enim naturale est, necessarium est: at animal non necessario, sed secundum appetitum mouetur, & homo libere mouetur, vt possit non mouere se: ergo non naturaliter mouet se animal.

3. argum. Præterea tertio, contra textum 30. vbi dicit, continuum non agere in se, aqua calefacta est continua, & tamen partes calidiores agunt in minus calidas. imo animal continuum est, si ergo continuum non a se mouetur, vtique nec animal se moueret.

Notandũ Nõ ẽ motus nisi sit motor. Circa hoc aduerte, quod motus nõ est nisi sit motor, & id, quod mouetur, cũ autem animal se moueat, oportet dare in ipso animali & id qđ mouet, & id quod mouetur.

Rõ difficultatis. Difficultas in hoc stat, qđ sit id quod mouet, & quid id quod mouetur in ipso animali.

Expositio multorũ. Themis. Simpl. Alex. & fere alii exponunt id quod mouet, esse animam, id qđ mouetur, esse corpus, ex vtroque autem conficitur essentialiter animal, ex motore & ex mobili: & iuxta hoc interpretantur hos textus Aristotelis.

Improbatur primo Sed mihi non potuit placere ista sententia propter tria. Primum est. Moueri est eius, quod est actu perfecto, loquor de motu locali, at corpus est potentia, est enim materia non ergo est, quod mouetur, nec quod per se recipit motum localem.

Solut. Iandu. Ad hoc dicit Iandu. q. 9. quod corpus non dicit solam materiam, sed aliam formam substantialem, secundũ quam est mixtum, & hoc totum est, quod ab anima mouetur.

Reijcitur hæc sol. Sed hoc non placet. Primo, quia multiplicat formas substantiales in una materia, quod supra reiecimus: & præterea, quia illud corpus mouetur ab anima, nõ ut mixtum tantum, sed vt corpus animalis est organizatum, & dispositum, quod non habet formam mixti, sed ab anima. non ergo tale corpus est, quod mouetur.

2. Rõ contra illam expositionem. Alterum est, ex textu 28. quod mouet diuisum est ab eo, quod mouetur, at anima a corpore non est diuisa: ergo nõ est id quod mouet, nec corpus est, quod mouetur.

Solut. Alber. Albertus respondet, quod anima est diuisa secundum definitionem, quia aliter definitur quam corpus, quamuis nõ omnis sit diuisa secundum esse, sed sola rationalis. hæc.n. præterquam, quod secundum definitionem diuisa est, etiam est secundum esse, i. in suo esse non dependet a corpore, & hoc dicit ex sententia quorundam Græcorum.

Reijcitur Sol. Sed hoc non ualet. nam eodem modo forma quæuis inanimatorum est diuisa secundum definitionem a materia. possent ergo ista se mouere, & habere id, ꝙ mouet, & id, quod mouetur in se, quod non admittit Aristoteles. Ex hoc rursum conuincitur, quod non omnis anima dici potest motor, nec corpus mobile secundum Aristotelem.

3. Rõ contra expositionem. Tertium est ex tex. 30. vbi fit hoc argumentum. Nullum continuum a se mouetur, at elementa, & inanimata continua sunt, nõ ergo a se mouentur. quod enim mouet, debet esse discontinuum ab eo, qđ mouetur. Peto si anima mouet, quo modo discontinua est a corpore?

Responsio Alexan. reijcitur. Respondet Alexand. & Simpli. quod anima est discontinua, quia non est quãta, ob idque mouet. Si hoc ergo ita est, etiam forma quæuis erit discontinua, & mouebit; quod est contra Aristotelem, qui continua inanimata uocat, formæ autem mixtorum, & animæ, quantæ non sunt nisi per accidens: unde vtriusque esset ratio vna.

Quod si dicas. id, quod mouet, & id quod mouetur, sunt discontinua, sicut duo composita, & duo entia per se, quorũ utrunque, aut alterum quantum quidem

est;

est:tunc profecto corpus non est id, quod mouetur, nec anima, quod mouet.

1. Notandum pro sententia Authoris aliud est esse motorē, aliud ē esse principium actiuum motus. Existimo ergo aliter esse dicendum. Aduerte igitur primo: Aliud est, esse principium actiuum motus, aliud esse motorē. Aliud item est, esse principium passiuum & aliud mobile, seu quod mouetur. Esse principium actiuum motus est esse id, quo aliquid mouet, vt calor est actiuum principium calefactionis, quia eo ignis calefacit: ac esse motorem, est mouere: Non tamen hæc idem sunt. Quod enim mouet, est compositum ex materia, & forma, aut aliquid per se habens esse, vt Angelus mouens orbem: at quod est principium actiuum motus, non est aliud per se, aut cōpositum, sed forma in eo existens. Similiter id, quod mouetur, compositum est, & ens per se: at principium passiuum motus est id, quod in eo est, quo quid incompletum esse pōt, quale est materia, aut quid simile: ex quo sequitur, quod anima potest quidem esse actiuū motus principiū: at motor esse nō potest, quia non est per se, nec completa: similiter corpus, quia nō est ens completum, non potest esse mobile, licet sit principium passiuum secundum aliquos.

2. Notandum. No. quod sit in animali principium actiuū motus, & qd sit motor. Aduerte secundo, quod in animali duo hæc insunt, & principium actiuū, & hoc est anima: & principium passiuū, & hoc corpus est, sicut materia disposita. Præter hæc est motor, & mobile, motor quidem est quædam composita pars corporis seu animalis, cui anima potentiam actiuam mouendi communicat, puta cor mobile est reliquum animalis, quod a tali parte, puta, corde mouetur. Vnde hæc est causa, quare corpus animalis heterogeneum est, & partes habēt diuersæ rationis, vt altera mouere, altera moueri possēt: si enim eiusdem essent rationis omnes, vtique anima non posset vni, non alteri potentiam actiuam communicare.

Et hoc est, quod dixit Aristoteles non habere in se inanimata, quod mouet, & quod mouetur, quia continua sunt, id est eiusdem & similaris rationis. Nam quod a se mouetur, debet non solum in se habēre actiuum, & passiuū motus principiū sed & id quod mouet, & id quod mouetur; quod soli inest viuēti. illa tamen pars quæ mouet, puta, neruus, aut cor, aut quęcunque sit, moueri debet ab anima, sicut instrumentum causa principalis, vnde finis mouentium sistit in principio actiuo, puta, anima.

Aduerte tertio: quod Aristoteles non hic solum principium actiuum, aut passiuum motus inquirit, sed mouentia, & mobilia. Et sic cum dixit textu 28. habere animalia, quod mouet, & quod mouetur in se, non intelligi debet de anima & corpore, sed de parte mouente, & parte mota, & hoc egregie. Cōparauit nautæ & nauī: non autem anima est similis nautæ, cum loquatur Aristoteles de quocunque animali: per nautam ergo in animali intellige partem compositam, quæ reliquas mouet: reliquum animalis naui simile est sed cum discrimine: vnum enim totum est per accidens, alterum vero per se. Quare pessime ex hoc loco quidam colligunt animam rationalem esse tanquam nautā in naui, & ita assistentem secundum Aristotelem, cum deberent idem de omni anima eadem ratione secundum Aristotelem ex hoc ipso loco colligere. quod est per quàm absurdum & manifeste falsum. *3. Notandum.* *4. Notandū. Quid Arist. inquirat hic.*

Aduerte quinto, quod animal est, quod dicitur se mouere, & moueri, tamen ratione vnius partis, per se mouet; ratione alterius, per se mouetur, cumque vtraque sint in ipso, dicitur moueri a se. *5. Notandum. Animal dicitur se mouere, et a se moueri, tamen rōne partium.*

Tamen vnum nota, quod pars, quę mouet, mouetur simul, dum mouet alteram, & inde prouenit, quod totum animal secundum omnē partem moueatur, & hoc dicitur lib. 7. tex. 1. Dicit enim ibi, quod dum vna pars mouet alteram; simul mouetur, & ob id totum mouetur. Ac cum totum moueatur, est difficile distinguere, quod per se mouet, & quod per se mouetur. Ex his patet sensus & declaratio multorum textuum in præsenti.

Ad 1. Ad primum igitur argumētum respondetur. Ipse enim Aristoteles in eodem textu id declarat videlicet, quod non cuiusque motus animal in se principium habet, sed localis, ante quem animal mouetur alio motu ab extrinseco, puta, ab appetibili, uel a quouis alio, hoc autem non impedit, quin postea localiter a se moueatur.

Ad 2. Ad secundum dico cum Egidio, quod naturale duplex est. Alterum quod oppo-

nitur violento, & de hoc loquimur. Alterum, quod opponitur libero seu secũdum appetitum, & de hoc procedit argumentum.

Dub. an motus localis sit dicendus uiolentus corpori. Dubitabis, an motus localis animalis sit dicendus violentus corpori. Aliqui dicunt quod est mixtus, quia quod progreditur, modo leuat, modo deprimit pedes. Sed hoc nihil est. Vnde respondeo, quod animalis corpus dupliciter cõsideratur. *Corpus animalis dupliciter cõsideratur.* Vno modo solum in ratione grauis, & sic motus sursum illi est violentus, deorsum naturalis. Altero modo, vt corpus animalis est, & sic motus talis ab anima proueniẽs naturalis dici debet absolute, licet habeat quid violenti, quia animal etiã graue est, & hinc prouenit defatigatio.

Sunt etiam quidam motus animalis, qui etiam uiolenti dicuntur animali, vt animal est, cum sunt contra institutionem, & dispositionem organorum, vt manibus ambulare, retrocedere, & huiusmodi alii.

Ad 3. Ad tertium respondeo, quod vt aliquid agat in alterum, sat est discontinuatio in qualitate, dummodo tamen quod agit, vel mouet, & mouetur, actu sint, & composita. hoc autem quantum ad motum localem in partibus animalis inuenitur, nõ autem in inanimatis, tam mixtis, quam elementorum, quæ partes eiusdem habẽt rationis. ob id forma eandem potentiam eis communicat. In animalibus vero propter variam dispositionem partium, cuidam mouere, alteri, moueri inest. & sic patet determinatio quæstionis.

Sed accidit, & hæc ab aliquo
Tex. XXXI.

Dist. mobilium, & mouẽtiũ. Cum probasset, inanimata naturali motu non moueri a se, mõ ab alio extrinseco moueri ea dicit, Vt aũt hoc explicet, motus primo principia, & causas distinguit. puta, mouẽs, & mobile. Dicit igitur, quod sicut mouẽs est duplex, & secundum naturam, & præter naturam: ita etiam & mobile.

Mouens præter naturam est, cum in se non habet principium actiuum ad talem motum, sicut cum uecte mouemus lapides sursum, & separamus ab aliis, tunc vectis non est mouens secundum naturam, quia grauis nõ est talem motum efficere.

Mouens secundum naturam est, cum in se talis motus principium habet, vt calidum secundum naturam calefacit, & frigidum frigefacit.

Ita etiam de mobili. Id est mobile secundum naturam, quod ad talem motum principium habet, non per accidens: ut calidum in potentia est mobile naturaliter secundum calefactionem, & frigidum in potentia mobile secundum frigefactionem.

Explicat autem, quare dixerit, non per accidens. Ratio huius est, quia cecidit, quod vnum sit quale, hoc est, album, nigrum, vel quantum, vel alias patiatur denominationes. sed non ob eas dicetur mobile naturaliter, nisi per accidens. V.g accidit, quod album sit calefactibile, sed per accidens, quatenus, quod per se calefactibile est, album est. Huiusmodi sunt res artificiatæ, quæ per accidens sunt mobiles secundum naturam, quatenus in naturali subiecto fundantur.

Nota. Mobile uero præter naturam est, quod potentiam non habet ad talem motum, vt cum graue sursum, leue deorsum fertur. Ista autem naturaliter feruntur, cum ad suos actus ex potentia naturali feruntur, vt cum ignis sursum fertur, & graue deorsum, & reliqua ad proprios suos actus.

Quoniam autem, quod est potentia, multipliciter.
Tex. XXXII.

Duplicem esse potentiam, & duplicem actum. Cum dixisset, tunc res naturaliter moueri, cũ ad proprios actus ex potentia feruntur, quia duplex erat potẽtia, & duplex actus, & sic dupliciter res moueri contingeret naturaliter Distinguit hoc prius. nam ex hac multiplicitate prouenit difficultas cognoscendi, a quo illa moueantur.

Exemplo quodam scientis duplicem explicat potentiam, & actum Dupliciter, inquit, aliquis dicitur sciens. Vno modo, sicut qui discit. Altero modo, sicut qui iam didicit, sed non contemplatur actu. vterq. enim potentia sciens dicitur, sed aliter

Nam

Nam qui discit est in potentia ad duo, puta, ad habitum scientiæ, & ad contemplationem, quæ ex ipso prouenit, at qui iam didicit, aliis tamen uacat, est in potẽtia solum ad contemplationem. Vnde is, qui habitum habet est in potentia quidẽ, sed non sicut prius, quam habitum haberet, sed partim est actu respectu prioris potentiæ, partim potentia respectu ulterioris actus.

Præterea, is, qui est in potentia tali, idest, habitum habet, potest operari, & contemplari semoto impedimẽto, puta, si uoluntatem applicat, & ab aliis uacet. Nisi enim operari posset per solã impedimẽtorum ablationem, utique non haberet habitum scientiæ, aut haberet contrariũ habitum scientiæ. Et hoc est dicere, quod esset in contradictione, aut ignorantia. Qui enim sublato impedimento, nõ contemplatur, aut est, quia est in pura negatione, idest, non habet habitum: aut est in opposita dispositione, idest, habet errorẽ oppositum. Potest igitur, qui est cum habitu, & sic est in potentia operari, sublato impedimento: at qui est in priori potẽtia, etiam sublato impedimento non contemplatur, nisi prius habitum etiam in se acquirat.

Nota quænã potentia sit, & quæ uocari solet remota, uel essentialis propinqua, uel accidentalis. Hic nota, quod prior potentia dicitur ab aliquibus remota, ab aliis essentialis, quia est ad formam: & actus illi respondens, dicitur actus primus; posterior potentia dicitur propinqua, ab aliis accidentalis, quia est ad operationem, & actus huic respondens, qui est operatio, dicitur actus secundus.

Quæ dicta sunt de potentiis, applicantur rebus naturalibus. Hoc igitur exemplum, quod in scientiis, & habitibus positum est, applicat rebus naturalibus: dicitque etiam duplíciter aliquid esse in potentia ad aliquẽ motum. Vno modo in potentia remota, seu essentiali, ut recipiat formam: sicut quod est potentia calidum. Altero modo, quod est in potentia propinqua, quia iam recepit formam calidi, sed est potentia, ut utat, & calefaciat.

Nota. Et aduerte, quod actus secundus statim sequitur ad actum primum, nisi sit aliquod impedimentum, ut quod calidum factũ est, statim urit, nisi quid prohibeat. sicut qui habitum habet statim contemplatur, nisi sit aliquod impedimentum.

Quæ dicta sũt de potentiis, applicantur grauibus, & leuibus. Hęc quæ dicta sunt applicat grauibus, & leuibus, dicens: quod est graue potentia cum nondum accepit formã grauis, & leue, cum non accepit formã leuis, ut aqua est potentia leue, quousque fiat aer, uel ignis: cum primum autem formam hanc accepit, statim sequitur actus secundus, nisi sit aliquod impediens, quod si sit, est in potentia proxima ad actum, sicut qui habitum habet.

Hoc etiam fit in quantitate, & qualitate, ut patet, si aqua in uase infundatur, tunc utique extenditur, & expanderetur aqua nisi esset impedimentum uasis, sublato uero impedimento, statim expanditur. Similiter in qualitate, ut dictum est de scientia, & de calore.

Nota. Quod si dicas, quare ex graui sequitur talis motus, & de leui talis motus, & non alius? Respondet Aristoteles eam esse rei naturam, nec huius alia est quęrenda causa.

Sēt. Aris. de motu grauiũ, et leuium. Ex his omnibus vult Aristoteles responsum esse ad quæstionẽ, a quo inanimata moueãtur, cum naturaliter mouentur, puta, ab eodem moueri ad actus secũdos ex proxima potentia, a quo mouentur ad actus primos ex remota potẽtia. v. g. qui ex aqua facit ignem, & reduxit ad actũ hunc, idem reducit ad motũ sursum, quia cum ignis sit, utique nisi esset impedimẽtum, statim moueretur ablato ergo impedimento, sequitur ille motus.

Qui remouet prohibens, partim mouet partim nõ. Vnde qui impedimentum aufert, partim mouet, partim non mouet: mouet. n. per accidens, sed non per se, quia nõ dat mouendi uirtutem, nisi generãs, sicut qui aufert lapidem, quo uter aere plenus sub aqua comprimebatur, statim mouet utrẽ sursum, sed per accidens.

De pila repercussa, & sagitta emissa. Similiter cum pila reflectitur a pariete, paries per accidens mouet, per se uero proiiciens, qui impetum impressit. Vides ergo, qualiter ista moueantur a generantibus a quibus facta sunt.

Accipe exemplum clarum. Sit aliqua sagitta emissa fortiter a sagittante, sed quæ in principio non ita fortiter feratur ob impedimentum: hoc autem ablato uelocissime feratur: quamuis motus fiat a sagittans, profecto nemo non dicet, sagittam, cum uelocissime fertur, a sagittante moueri.

Ita

Quomodo se habeat generans ad motum grauium, & leuiū. Ita fit in his: generans enim dans formam grauibus, & leuibus, qualitates statim impressit, quibus absque motu ferrētur in loca propria, & naturaliter, nisi eēt impedimentum: hoc autem ablato, sequitur motus, qui esset a principio, quia illa uirtus naturalis permanens est: per se ergo a generante mouentur imprimēte uirtutes, & formas, a remouente uero prohibens, per accidens. Ex quo fit, quod solum se habeāt ista passiuè, idest, mobilia sint, mouentia uerò extrinseca sint, & hic est sensus huius textus. Hanc autem quæstionem de grauium, & leuium motu copiosè disputauimus lib. 2 q. 2. propterea modo ab hoc supersedemus.

Si igitur omnia, quæ mouentur. Tex. XXXIII.

Oē quod mouetur ab alio mouetur. Concludit tandem illud problema: Omne, quod mouetur, ab alio mouetur. Et facit inductionē quandā ex prædictis. Oē, quod mouetur, aut secundum naturam, aut uiolenter mouetur. Si uiolenter mouetur, clarum est ab alio moueri. Si uero secundum naturam, aut a se ipsis, ut animalia, & hæc ab alio mouentur, licet intrinseco, si non a se ipsis ut inanimata, etiam ab alio mouētur, puta, a generante, uel a remouente prohibens. Cum autem huiusmodi sint omnia, quæ mouentur, patet, omne, quod mouetur, ab alio moueri.

Dubium a quo moueantur grauia, et leuia, post quā mortuus est generans. Hic posset dubium esse. A quo dicēda sunt moueri ista inanimata, cum ipsa generantia non sunt? Aliqui dicunt, a cælo moueri. Alii a loco naturali, habente uirtutem attrahendi. Alii ab ipso medio. Sed in re clara profecto mirū est, cur tot sint opiniones. Dico igitur cum Aristot. quod a remouente prohibēs per accidēs, per se uero a generante, quamuis enim non sit generans, tamen manet uirtus impressa in re, quæ fertur, ut notum est in sagitta, quæ fertur impetu a sagittante impresso, etiam ipso mortuo.

Dubiū 2. An sicut calidū actiuè calefacit, ita graue actiuè se moueat. Aliud dubium est. Nam dicitur in textu, quod sicut, qui rem facit calidam, dat etiam, quod urat, & qui dat habitum, dat etiam contemplationem, ita quod facit graue, aut leue, dat etiā motum. Ex hoc uidetur, quod sicut ignis, seu calidum actiuè calefacit, & sciens actiue contēplatur, ita etiam inanimata actiuum in se habeāt motus principium. Vlterius, quod sicut iste motus inanimatorum tribuitur generanti, ita etiam sit tribuendum generāti, cum ignis calefacit aquam, & magistro sit tribuenda discipuli contemplatio.

Solutio. Dico ad primum, quod nos nō negamus in inanimatis esse principia actiua instrumentalia illorum motuum, sed dicimus talia principia esse grauitatem, uel leuitatem, non autem formas substantiales, solum enim sunt passiua principia, ut diximus in li. 2. & in hoc similitudo tantum est. Nam non sola forma substantialis facit rem in actu primo, & potētia, pxima ad motum hunc, nisi sit grauitas, & leuitas. At cum ignis calefacit, tunc forma substantialis actiuum est illius motus principium, quia non est in ipso igne, forma autem inanimati potest actiuè exercere motum circa alia, sed nō circa se: hoc enim reseruatum est uiuentium formis. Et huiusmodi signum est. Si enim ipsorū formæ motuum suorum actiua essēt principia, utique in se haberent uirtutem mouentem compositam, distinctam a parte mota. hæc autē non est, cum similia sint, & homogenea. Illud autem de scientia positum est pro exemplo, ut cognosceretur duplex actus, & duplex potentia. At non dubium est, quin homo intelligat, & contempletur per se actiuè, quia habitus non dant operationem, sed perfectionem in operatione, & præterea, quia pendet ex libertate contemplari, quam homo ex se exercet, ob id simpliciter tribuitur contemplatio ipsi.

Ad aliud dico, quod non tribuitur generāti calefactio huius ignis, sicut motus localis, quia calefactioni, cum sit extra ipsū, potest esse ignis principiū quod, sed non sui motus propter rationem dictam. Repete, si uoles, quæstionem illam secundi libri.

Caput

Caput Quintum.

Hoc autem dupliciter, aut enim non per se ipsum.

In oĩ motu deueniendũ esset ad unum primum.

CVm determinasset illud problema, quod mouetur, ab alio moueri, ad rem magis accedens, aliud determinare aggreditur, videlicet, in motu quolibet, locali præsertim, deueniendum esse ad vnum primum, quod non ab alio extrinseco moueatur, sed si moueatur, per se ipsum moueatur. Ob id prius distinguit, duplex esse mouens. Alterum est, quod mouet, quia moueatur ab alio extrinseco mouente ipsum mouens, sicut baculus mouet lapidem, quia a manu mouetur. Alterum est quod sic mouet, quod non ab alio extrinseco moueatur, sed per se ipsum, sicut homo cum lapidem mouet, non ab alio extrinseco motus.

Duplex ẽ mouens.

Mouẽs p se subdiuiditur.

Iterum subdiuiditur hoc, quod per se ipsum mouet. Est enim duplex. Alterum quod mouet primum post ultimum motum, idest, quod per vnum medium mouet, sicut homo, qui manu mouet baculum: per medium enim vnum mouet vltimum, puta, per manũ. Alterũ est, quod per plura media mouet, nec est proximũ primo post vltimum, sicut cũ homo mouet manu baculum, & baculo lapidem, lapide librum.

Hic autem est vnum motum tantum, puta, liber, sed non mouens aliud, est & vnum mouens tantum, sed non ab alio extrinseco motum. reliqua intermedia sunt mouentia, & mota, vt patet de manu, baculo, lapide, quamuis omnia moueant præter vltimum.

Comparãtur ista mouentia inter se.

Comparat autem ista, quę mouent, & præsertim vltimum mouens, qualis est lapis, cum primo mouente, puta, homine, & dicit, quod magis mouet primum.

Similiter facta cõparatione ad ea, quę
1 mota ab alio, mouent, magis primũ mo
2 uet. Quod dupliciter probatur. Primo quia primum mouet vltimum, sed vltimum non primum, i. recipit vltimum a primo motum, sed non primum ab ultimo. Præterea, quia ultimo mouente ablato, etiam mouet primum; at ablato primo non mouet vltimum, magis ergo motus a primo est, ob idque ipsum primũ magis mouet.

Si uero necesse est omne. Tex. XXXIIII.

PRoponit modo rationes, quib. probat in motib. semper deueniri ad vnum primum, qđ non ab alio moueatur extrinseco, sed a seipso. Vbi nota, quod non intendit deducere per has rationes, quod sit deueniendum ad vnum in quolibet motu, quod a se moueatur, sed ad vnũ, quod nõ moueatur ab alio, siue sit immobile, siue mobile. quod si mobile fuerit, tunc mouebitur per se ipsum.

Probatur in motib. deueniendũ esse ad unum primũ, quod nõ moueatur ab alio externo.

At quia Plato existimabat omne mouens moueri, vt Simpli. & S. Th. docent, ob id infert, quòd illud primum a se ipso mouetur, tamen rationes hoc tantum concludunt, quod non ab alio extrinseco moueatur. *Nota.*

Facit igitur rationem primam. Omne quod mouetur, aut mouetur ab eo, quod nõ ab alio extrinseco mouetur, aut ab eo quod ab alio mouetur. Sed vtroque modo datur vnum primum, quod non ab alio moueatur, sed per se ipsum (si id mobile est) ergo in omni motu datur vnum quod non ab alio moueatur. Minorem probat. Si enim detur prior pars, quod moueatur ab eo, quod non ab alio mouetur, tunc hoc erit primum mouens, nec necesse est aliud vltra hoc quærere. Si vero detur posterior pars, quod moueatur ab eo quod ab alio mouetur, tunc de hoc ipso petam, an moueatur ab alio, quod nõ per se mouetur. Quòd si iterum; atq; iterum detur, erit processus in infinitum in mouentib. qui esse non potest, nam nisi sit primum mouens, reliqua non mouebũt, vt dictum est. In infinito autem non est vt primum. Quòd si non sit talis processus, sed perueniatur ad vnũ primum, tũc habetur intentum, hoc enim non ab alio extrinseco mouebitur.

1. ratio ex parte mobilis.

Et aduerte, quòd loquitur de motib. essen-

Arist. de mouenti bus et motis essentialiter subordinatis. essentialiter ordinatis, cum vnus ab alio actualiter pendet: in his enim nō est processus infinitus, sicut nec in causis, secus in aliis, non ordinatis, nisi accidentaliter.

Amplius autem, & sic ipsam hāc rationem Tex. XXXV.

4. Rō ex parte mouentis. SEcunda ratio est ferè eadem cum precedenti, sed alia uia proponitur, nam primo est ex parte eius, quod mouetur, hæc vero ex parte mouentis.

1. Supp. Supponit autem tria. Primum est. In motu est, quod mouet, & quo mouetur.

2. Supp. Alterum est. Quod mouet, aut se ipso aut alio mouet, ut homo, aut se ipso mouet, aut baculo, & ventus mouet aliquid, aut se ipso, aut lapidem mouendo, & illo mouet aliud.

3. Supp. Tertium est. Quo mouetur aliquid, nō mouet absque eo, quod mouet per illud, vt baculus non mouet, nisi manus moueat, nec manus, nisi homo.

Ex his cōstituitur. 2. Ratio. Ex his constituit rationem. Si aliquid mouet, vel a seipso mouet, vel alio per secundum principium, & per primum: tūc si se ipso mouet, non erit aliud mouēs, & sic habetur intentum.

Obiect. Dices tu, se ipso, i. immediatè mouebit. sed tamen ab alio motum, ut baculus se ipso mouet lapidem, tamen mouetur ab alio.

Solut. Aduertendum, quod hoc nō ualet: nā tunc non est baculus, qui se ipso mouet, sed homo per baculum, quæritur enim de agente principali.

Quod si des alteram partem, quod mouet per aliud, tunc oportet deuenire ad aliquod, quod se ipso moueat, & hoc nō ab alio mouebitur, quod si non deueniatur, erit processus in infinitum, & sic non erit aliquid, quod seipso moueat, quod si hoc non sit nihil mouebitur per principium tertium.

Nota. uis rōnis Arist. Et nota, quod uis rationis in hoc consistit, quod si semper vnū ab alio, & hoc ab alio moueretur, nihil se ipso moueret, sed omnia essent instrumenta. Nam dato vno, quod moueret, si hoc ab alio moueretur, iam nō illud, sed hoc oer illud moueret, & ita nō esset, quod se ipso ageret, sed semper inferiora sunt instrumenta superiorum. Cum autē debeat dari aliquid quod se ipso moueat, siue tunc, vt cū ventus, aut homo mouet lapidem, aut post tria, aut quatuor, aut aliquot intermedia, profectò in omni motu deuenire oportet ad unum, quod non ab extrinseco moueatur, & hic est sensus, & vis rationis huius, quam inuenisse non est facile.

Postea autem, quæ dicta sunt. Tex. XXXVI.

TErtiam rationem ad idem ostendēdum facit, & sumit illam propositionem: Omne, q mouet, moueтur ab alio extrinseco. Tunc uel ista propositio contingens, uel necessaria, sed nec veritatem habet contingentem nec necessariam: ergo non omne, quod mouet, mouetur ab alio.

Minoris priorem partē ostendit, quod non sit contingens, ut quod mouet, moueatur. Si enim est contingens, ponatur, quod mouet non moueri (nam possibile poni potest inesse.) Tunc est argumētum contra istorum dicta. Quod mouet omne non mouetur, ergo tunc nullus motus est. Consequentia est bona, vt statim dicam. Consequens est imposibile, nam necessario motus est. ergo antecedens nō erat contingens. Quamuis enim esset falsum, at ex falso contingenti, falsum quidem bene inferri potest, at non impossibile: ergo profectò non fuit illud contingens: Omne, quod mouetur, ab alio extrinseco mouetur.

Obiect. Sed dices. Vnde valet illa consequētia, si non mouetur mouens, scilicet ab alio, quòd non sit motus? Re-

Solut. spōdetur, quod est ualida, nā in his, quæ ab alio extrinseco mota mouent, non mouerent, nisi ab alio mouerentur, & qui ponit non moueri, ponet non mouere.

Et rationabiliter hoc accidit. Tex. XXXVII.

Mouēs nō necessario mouetur ab alio.

PRobat rationabiliter dici, quod mouens nō mouetur ab alio necessario & argumentū hoc est. In motu sunt, quod mouet, quod mouetur, quo motus est.

Horum trium ultimum, puta cum homo baculo lapidem mouet, ultimum inquam, ut lapis, mouetur ab alio, sed non mouet aliud extrinsecum, medium aūt, s. baculus, mouet quidem lapidem, at mouetur ab alio, s. homine. Cum.n. tangat hominem mouentem, utique mouebitur & motus mouebit, non autem immobilis existens. Oportet ergo, ꝙ primum, puta, homo, moueat, sed non moueatur ab alio extrinseco.

Sic enim seruabitur ratio media ad extrema: Medium enim mouet, & mouetur ab extrinseco, ultimum mouetur. sed nō mouet, primum ergo mouebit, sed non mouebitur ab alio.

Confirmat ex sententia Anaxagorę. Hic enim mentem, quæ prima causa motus erat, dixit localiter mouere, non ab alio motam, & alterare immixtam, idest, non alteratam.

At uero si non secundū accidēs. Tex. XXXVIII.

Mouēs nō necessario debet moueri.

PRobat alteram argumēti partē, quæ erat posterior pars minoris, ꝙ non ex necessitate. ꝙ mouet moueatur. Dicitque, quod si ex necessitate mouens moueretur ab alio vtiq; nō moueret, nisi moueretur, vnde quatenus mouetur, mouet. Tunc ergo est argumentū. Vel moueter ab alio eadem specie motus, qua mouet, vt quod alterat, alteratur, quod fert, fertur, quod auget, augetur. Vel alia, puta quod alterat, augetur, sed nec alia, nec eadē specie motus necesse est. quod mouet, moueri ab alio, ergo non necessario, quod mouet, ab altero extrinseco moueatur.

Probatur minor, Si dicas, quod eadem specie, tunc manifesta absurda sequūtur. Sumere enim debemus usque ad species specialissimas, & ultimas: & sic qui docet Geometriam, docebitur ab alio, & quam propositionem docet, simul ab alio docebitur: & quod proiicit, simul proiicietur, & quomodo proiicit, proiicietur, quæ quidem impossibilia sunt.

Nō necessariū dēt moueri eadē specie motus.

Altera pars probatur, quod non secundum aliam speciem motus. Tunc enim oportet multiplicare in infinitum species motus, cum semper, quod mouetur ab alio, & hoc ab alio, moueatur sine limite secundum speciem aliam motus.

Nō necessario debet moueri alia spē motus.

Posset respondere, Quod non oportet infinitas species motus facere, sed finitas trāspositas sic: Quod localiter mouet aliquid, mouetur ab alio secundū alterationem, & hoc, quod alterat, ab alio augetur & quod auget, iterum ab alio localiter fertur, & sic in infinitum transponendo.

Hoc excluditur Ari. ratione. Quia ex hoc adhuc sequitur, quod res mouetur a mouente moto secundum eandem spēm motus: Nā res magis mouetur a primo, quàm ab intermedio, vt si A, mouetur a B, & hoc a C, & hoc a D. magis A, mouetur a D, quam ab aliis. Ita ergo, si motum localiter mouetur ab alterato, & alteratum ab aucto & hoc iterum a moto localiter, ualet de primo ad vltimum, vt motum localiter moueat localiter, & sic de quocunque alio motu. 1

Idem alio argumento probat, quod sequitur, quod vnum erit motum a quocūque mouente, & quodcunque mouēs erit quodcunque mobile, ut sanatiuum sanabile, & etiam augmentabile, & mobile localiter. Sic enim hæc ratio est intelligenda. Sequela patet. Nam quàuis, si immediata mouentia, & mota respicias, hoc non appareat, tamen ascendendo. & descendendo hoc inuenies. Nam si quod sanatur, mouetur a sanante, & hoc per se, & vt sanans augetur, iam sanatiuum erit per se augmentabile. Et iterum inuenies, quod augmentabile est sanabile, & etiam localiter mobile. Hoc autem figmentum est, & quod omne, quod mouet moueatur, impossibile. Si enim non est contingens, nec necessarium, erit impossibile. Et nota expositionem huius posterioris rationis. 2

Non ergo necesse est semper moueri. Tex. XXXIX.

Concluditur in generali, nō omne mouens ab alio externo debere moueri.

Conclusionem facit generalem rationum praecedentium, puta, non omne quod mouetur ab alio extrinseco moueri, sed aut ab immobili, aut ab eo, quod seipsum mouet, si primū fuerit motum. Vbi uides, quod supra notauimus, ex his concludi solum deueniendum ad vnum primum in motu, quod non ab alio extrinseco mouetur.

4 Ratio ad idem.

Addit autem quartam rationem, Id debet esse principium motus, & mouens primum, cui magis conuenit mouere, at omnes concedunt magis mouere id, quod per se mouet, & non ab extrinseco mouetur, quam quod ab extrinseco mouetur, ergo tale erit motus principium potius, quam motum ab alio.

Quare hoc considerandum est. Tex. XL.

Debere dari unū principiū motus omnino immobile.

Aliud principiū vult modo Aristoteles constituere, puta nō, solū in motum dandum esse principium, quod nō ab alio extrinseco moueatur, sed a se: sed etiam dandum esse principium immobile per se, & quod nec a se, nec ab altero moueatur. Ad cuius probationem disputat id, quomodo quod a se mouetur moueri dicatur.

Quod mouetur, debet esse diuisibile.

Supponit autem ante omnia fundamentum, quod mouetur, esse continuum, & diuisibile in semper diuisibilia, quod in libro 6. ostensum est.

Aliquid continuū mouere se ipsum 6. modis potest contingere.

Aduerte autem aliquod continuum se ipsum mouere sex modis contingere potest. Primo, quod totum secundum totum moueat se ipsum totum, vt totum sit quod primo mouet, & totum, quod primo mouetur. Aut quod pars moueat totum: Aut quod totum moueat partem: Aut quod partes se inuicem per se moueant, & moueantur a se, Aut quod aliquae partes totius singulae, vel vna seipsas moueant, Aut tandem, quòd vna moueat immota, altera moueatur non mouens.

Horum modorum, solus sextus, & vltimus, verus est ac eligendus, reliqui reprobantur ab Aristotele, non tamen exprimit secundum, & tertium, quia eadem est triū primorum ratio, ut dicitur.

Totum secundū se totū non potest mouere seipsum secundum totū.

1. Ratio.

Probat ergo, quod totum secundum se totum, non moueat seipsum totū duplici ratione. Prior potest sic componi. Mouens impossibile est moueri illo eodē motu, quo mouetur motum ab eo: at si totū se totum mouet, mouens eodem motu mouetur, quo motum, ergo impossibile est, totum secundum se totum mouere se totum primo. Maior explicatur. Baculus seu homo mouet lapidem, & mouetur, sed alius est motus lapidis, alius in homine, similiter in aliis omnibus. Minor nota est. Cum enim idem sit totum moués, & motum, illo prorsus motu mouebit totum, quod mouetur, quod mpossibile est. Nam pariter in aliis mouentibus id accidet, & eadem sanitate sanabitur quis quo sanat aliud, & fertur, quo motu fert.

2. Ratio.

Altera ratio est in secunda figura. Omne mobile, ut mobile est imperfectum, nullum mouens, vt mouens, est imperfectum: ergo nihil, quod est mouens est primo mobile. Maior probatur, Quia quod mouetur, est in potentia, nec actu hēt id, ad quod mouetur. Est enim motus actus imperfectus, ut quod calefit, nondum est calidum perfecte. Minor patet. Nam mouens, & agens actu habet ad quod mouet mobile, est enim actu calidum, quod calefacit.

Addit. Cum mouens est causa uniuoca: nam cum est equiuoca, non habet illam formam formaliter, nisi in virtute, ut Sol calida facit, at ipse formaliter non est calidus. Cum igitur idem secundum idem, non possit esse actu, & potentia: profecto totum non potest secundum se totum mouere seipsum: bene quidem una pars alteram.

Nota. Pars non pōt mouere totū secundum se totum nec totum secūdum se totum potest mouere partem.

Nota, quod hac ratione probari etiam potest, quod pars non moueat totum secundum se totum, similiter nec totum, ut totum, mouere partem. Nam si totum secundum se totum mouet partem, totum est actu, pars uero potentia, sed quomodo totum actu est, si pars est potentia? cum enim totum est calidum, pars non erit non calida.

Simi-

Similiter nec pars totum mouebit. Erit enim pars actu, totum vero potentia ad formam illam. Sed implicat hoc. Si enim pars actu formam habet, totum secundū se totum non erit in potentia: potest ergo pars mouere partem aliam, sed non totū secundum totum, nec totum secundum se, partem.

Quod autem non est ipsum se ipsum. Tex. XLI.

Non potest totū seipsum mouere, quia partium una quæque moueat se per se. 1. Ratio.

Excludit quartam partem illius argumentationis, puta quod totum se ipsum mouet, qua partes se inuicem mouent, altera alteram per se: hoc reprobat quatuor rationibus.

Prima est: Vbi non datur primum, non est motus: at si ita totum moueretur, non esset primum mouens: non ergo esset motus. Minor probatur. Quia cum æqualiter hæc alteram, & altera illam per se moueat, neutra principium motus est.

Præterea: quia si principium esset una pars, tunc totum esset magis propinquum vni parti, quam alteri, puta, illi quæ prima est, & tunc vna pars magis per se mouere tur, quàm altera, puta quæ longius distat ab vltimo, quod a primo mouetur: cum igitur vna pars magis distet ab ipso toto, quod a primo mouetur, ipsa erit magis per se mouens: non ergo æqualiter partes se inuicem mouerent.

Secunda ratio est. Dato. quod vna pars primo moueat, sicut & altera. tunc sumo vnam, & fit argumentum subtile. Ista mouet primo: de necessitate autem non est, vt quod primo mouet, ab alio moueatur: ergo poterit talis pars mouere totum absque eo, quod ab altera moueatur, Ponatur ergo possibile in esse, tunc iam habetur intentum: quod in eo, quod a se mouetur, datur aliquid mouens, & non motum.

Tertia ratio est eodem fere vtens principio: si ista pars primo mouet, ergo vel est immota, vel se ipsam mouet, nam per accidens est, quod ab alio moueatur. immota est, habetur intentum: si uero ipsam mouere dicas, existimas, quod nisi hoc ita sit, motus nō erit, vt diximus tex. 36. iam profecto totum non mouebit se ipsum, quia vtraque pars se inuicem mouet: quod est contra suppositum.

Quarta ratio est. Si se inuicem parte mouerent, utique esset idem actu, & potentia, Probatur. Si hæc pars mouet, puta, calefacit alteram, est actu, quia calida: quod si mouetur ab altera, ergo est potentia, puta, calefit similiter ergo est actu, & potentia secundum idem; quod est impossibile.

At uero neque ipsius primo. Tex. XLII.

Reiicit quintum modū, puta quòd totum se ipsum moueat, quia vna aut aliquæ ipsius partes se ipsas moueant. *Non potest totum se mouere, quia eius partes se ipsas moueant.*

Hoc reprobat sic. Totum uel mouetur ipsum totum, uel non, sed eius pars ita, ut nō est totum, quod primum se mouet, sed pars, in qua est motus, & ita separata a toto se ipsam mouebit, sed non totum. *1. Ratio.* Si ergo totum mouetur ita, ut motus sit in eo, & se mouetur: ergo per accidens ad motum totius a se sequitur, quod istæ partes vel vna se ipsam moueat. Quod si per accidens, ponatur in esse: iam dabitur in eo, quod a se mouetur, aliquid immotum quod intendimus.

Vnde concludit sextum modum. Sic enim mouet aliquid seipsum, quia vna ipsius pars secundum se immota, mouens est: altera vero secundum se mota, sed nō mouens. Vnde cum totum a se mouebitur, ut A B. non est aliud dicere, quod a se mouetur, quam quòd A quę est una ipsius pars B, alteram moueat, & iste est sensus ultimorum uerborū huius textus, ut Simpli. exponit, quam uis alii aliter exponant, & Alex. referente Simplicio. *Si totum se mouet oportet aliquā partem se, aliquā per se motam.*

Quoniam autem mouet aliquid quidem. Tex. XLIII.

Explicat Ari. quid sit id, quod primo se ipsum mouet.

VNum proponit Aristote. quod explicat, quid sit id, quod primo, seipsum mouet dicens, Quod id, quod seipsum mouet per se, & ex necessitate, duplici parte constat: Altera, quæ mouet in mota: altera, quæ mouetur, sed non mouet aliud.

Est enim duplex mouens, & quod mouet, sed mouetur ab alio: & quod mouet solum, & non mouetur. Similiter duplex est mobile, & quod mouetur & mouet aliud, & quod tantum mouetur.

Solum ergo in mouête seipsum duplex pars est necessaria, & quæ mouet immota, & quæ mouetur non mouens aliud. Quod si acciderit, quod id, quod mouetur, etiam aliud moueant, tunc id per accidens est, necessarium ad id, quod se ipsum moueat.

Ex hoc probat. Sumatur ergo tale mouens se ipsum, in quo vna pars mouens sit immota, puta, A. altera mota, & moueat puta, B, quod moueatur ab A, & moueat C, totum autem se ipsum mouens sit, A, B, C.

Est argumentum. Ablato C. magnitudo, quæ restat A B, mouebit se ipsam, cũ ex parte mouente, & mota constet, ergo iam illa magnitudo tota A B C, non erat prima se ipsam mouens; sed A B nam C. non mouebitur per se: ergo non fuit necessarium, quòd B. moueret, sed tantum moueretur. Vlterius auferatur A, & relinquatur B C. non mouebit se ipsam, nam B; non per se potest mouere, nisi mota: ergo necessarium est, quod vt se moueat, sit A, & pars mouens.

Concluditur suis rõnibus.

Concluditur ergo ex vtroque, quod ad hoc, vt aliquid seipsum moueat, tantum sit opus parte mouente immota, & parte mota non mouente: quod si hæc fuerit etiam mouens, hoc quidem per accidẽs est.

Dicit autem, quod tales duæ partes se debent tangere, puta, mouens, & mota: aut vna saltem tangat alteram. Tunc se tangunt, cum vtraque corpus est, vt neruus mouens, & caro mota: Tunc autem vnum tangit alterum, cum unum nõ est corpus, puta mouens, vt cum intelligentia mouet cœlum, non enim tangitur cœlo, at ipsa tangit cœlum virtute sua.

Ex his concludit intentum. Cum mobile continuum sit, non aliter esse dicendũ se ipsum mouere, nisi quia ratione vnius partis mouet, ratione alterius mouetur, vt dictum est.

Dubitationem autem habet, si tuauerat aliquis. Tex. XLIIII.

Obÿcitur cõtra sẽt. Arist.

CVm dixisset, dari partẽ, quę mouet, & partem, quæ mouetur in eo, quod se ipsũ mouet: argumentum facit circa hoc Demus talem magnitudinem, puta A B. tunc A, mouet & B, mouetur: si igitur vtraque diuisibilis est. diuidatur A, & B. & sumatur magnitudo ex parte A, & ex parte ipsius B. composita, talis mouebit se ipsam, ergo A B, non erat prima, quæ se ipsam mouebat. Quod autem illa se ipsam moueat. patet. Nam si B. mota erat, quælibet eius pars erat mota, similiter de A.

Quod si dicas. A, cum mouens sit, non necessario esse diuisibile, nam immaterialia possunt mouere, saltem, quamuis hoc verum sit, ipsum mobile diuidi poterit, & ratione huius non dabitur primum, quod se ipsum moueat.

Sol. Arist.

Ad hoc respondet Aristo. quod illę partes, aut vna saltem, si altera non sit corpus, est quidem in potentia diuisibilis, at actu non ita, vt si diuidatur, iam non talis motus in ea perseuerabit, ut patet, Animal enim progreditur, & progressus est potentia diuisibilis secundum partes animalis progredientis, tamen si actu diuidas in duas partes, non permanebit motus, Ad hunc ergo sensum dicit Aristoteles, quod datur primum motum in actu, ut nequeat pars mota actu diuidi, quin amittat motum, quamuis potentia diuisibilis semper sit.

Nota.

Inest igitur in his diuisibilibus primũ actu, & ex tali primo conficitur de necessitate, quod se ipsum mouet. Idem dicendum de parte mouente, cum ipsa corpus est, & diuisionem habet, quod datur prima in actu, quæ mouere possit.

Ma-

Manifestum est igitur ex his.

In motu oportet deuenire ad aliquid, quod moueat immotum.

EX his concludit, quod in motu deuenire oportet ad aliquid immotũ mouens. Nam quæ mouentur, aut statim ab immoto mouentur, sicut pars mota se hẽt in mouente se ipsum: ut corpus respectu animæ, si anima sit pars mouens: alia mouentur non a primo immoto, sed ab alio, quod mouetur. In his aũt deuenire debemus ad aliquid, quod se ipsum moueat; in hoc autem deuenitur tã dem ad immotum: ergo quocunque modo procedatur in motu, ad primum immobile deuenire oportet.

Dubium.

Dubium est, quæ sit ista pars mouens immota, ad quam reducitur mouens seipsum, quod supra in quæstione tertia diximus. Si enim dicas, quod est anima, profecto uix potest textib. istis quadrare: quoniam locutus est semper Aristoteles de partib continui; nam superius dixit, omne mouens seipsum esse continuũ: nec aliter se mouere, nisi quia ẽ una pars mouens, & altera mota, & multa alia dixit, quæ non nisi de integranti parte intelligi possunt, ex alia parte uidetur primũ mouens esse anima ipsa. Nam quamuis sit pars integralis, quæ mouet tamen adhuc ista mouetur, & non nisi ab anima.

Rõ dubitationis.

Solutio.

Respondeo, quod intelligi potest Aristoteles de utroque. Anima.n. est principium actiuum primum motus. Vnde absolute loquendo, ipsa est primum principium motus animaliũ. At Aristoteles in suis probationibus de parte integrali procedit, quæ mouet, non simpliciter immota, sed immota per se illo motu, quem in animali facit, ut cor, seu neruus, seu quæcunque alia pars, quæ primo mouet animal, non mouetur per se illo motu, quo mouet animal, nisi per accidens, quatenus in eo est, quamuis etiam moueatur alio motu neruus, uel talis pars, qui referendus est in animam, ut in principium primum. Et hoc modo possemus intelligere per hoc principium primum animã, quæ per se immobilis est, mouet autem animal ut actiuum principium.

Caput Sextum.

Quoniam autem oportet motum. Tex. XLV.

Nota dari mouens immobile & perpetuum.

VLterius Aristoteles accedens, uult constituere ex motus perpetuitate, unicum esse mouens immobile, & perpetuum, ut enim ex motu, quia ab aliquo fit, uenatus est dandum esse in unoquoque motu primum mouens immobile: ita ex perpetua motuũ serie, quæ nunquam intermittitur, probare aggreditur, unicum esse mouens immobile, & perpetuum.

Vnumquodque igitur immobilium. Tex. XLVI.

Excludit dubium.

Nota.

PRætermittit quandam dubitationẽ quæ esse poterat. An omne mouẽs immobile sit perpetuum: dicitque non esse præsentis loci determinare. Sat est modo probare. quod aliquod sit mouens immobile perpetuum, quod quidẽ nulla mutatione moueatur, nec per, se nec per accidens.

Nota.

Nota, quod Græce habetur aliter, ꝙ enim nos dicimus (mouentium autem) legit (non mouentium) & tunc de Ideis sermo est, puta, immobilia non mouentia, an perpetua sint: non est modo discutiendum, sed solum de immobili mouẽte. At melius est sequi nostram literam. Et tunc est sensus quod non intendimus probare omnia immobilia mouentia esse perpetua, sed aliquod unum, & hoc magis quadrat sequentibus.

Si

Si autem si quis uelit in quibusdam.

Arg. quo posset probari omnia immobilia esse perpetua.

RESponsionem, quam aliqui dabāt argumento, quo probari poterat, immobilia omnia esse perpetua: admittit. Posset igitur hoc esse argumentum. Ea, quæ non generantur, nec corrumpuntur, perpetua sunt, nec aliquando sunt, aliquando non sunt. At immobilia non generantur, nec corrumpuntur: non ergo aliquando sunt, aliquando non sunt.

Sol. quorundam.

Ad hoc aliqui negabant maiorem: nā aliqua aliquando sunt, aliquādo nō sunt, quæ tamen sunt ingenerabilia, qualia sunt puncta: non enim per se generantur, aut corrumpuntur, non tamen ob id perpetua sunt. Similiter ea, quæ in compositis sunt, ut formæ. Ex quo sequitur, quod possunt principia, immobilia non esse perpetua: possunt enim esse mutabilia per accidens.

Sēt. Arist. de illo argumen.

Aristo. ergo admittit hoc tanquam necessarium, ꝙ non omnia, quæ per se immobilia sunt, sunt perpetua: possunt. n. esse quidem aliquando, & non esse absque generatione, uel corruptione per se. Tamē hoc docet Aristot. esse necessarium, quod non omnia sunt huiusmodi, sed sit aliqđ mouens immobile perpetuum.

a. Rō qua probatur debere dari aliqđ mouēs immobile perpetuum.

Hoc autem dupliciter probat. Primo ex generatione, & corruptione perpetua omnium inferiorum, etiam eorum, quæ se mouent. Nam ea, quæ se mouent, aliquando sunt, aliquando non sunt, & cū hoc magnitudinem habent: sunt ergo generabilia, & ad ipsorum generationem consurgunt principia mouentia in ipsis, puta animæ. Tunc est argumentum. Generationes, & mutationes hæ perpetuo sunt, nec unquam omnis cessat motus; ergo oportet ponere unum supremum perpetuum mouens. Probatur consequentia.

Oportet dari aliquid, qđ sit cā perpetuitatis quæ reperitur in rebus.

Nam huius perpetuitatis, & cōtinuæ mutationis, non potest esse causa ullum mouens ex his particularib. quæ aliquando sunt, aliquando non sunt, nec omnia simul. Ergo debet esse aliquod aliud perpetuum. Quod unum illorum esse non posset, patet. Quia illud non est semper; at motus semper est. Similiter nec omnia: nam omnia infinita sunt, nec simul sunt. Si infinita, non possunt esse causa. Si non simul sunt, quomodo possunt simul causare? ergo profecto ista continua, incessabilis successio mutationum causam mouentem petit perpetuam immobilemq́ue, præter ista mouentia particularia.

Manifestum est igitur, quod quamuis. Tex. XLVIII.

Mouētia particularia simul sūpta non possunt esse causa illius perpetuitatis.

INfert, quod simul non possunt illa mouentia particularia esse causa perpetuitatis. Dicitque, quāuis sint millia, & millia, & unum moueret aliud, adhuc non sufficerent perpetuitatem, & cōtinuationem in motu facere, nisi esset aliqua causa superior mouens, & sub se complectens omnes has: atque hoc continuā hanc successionem facit.

Additque, quod hæc causa mouet vnū puta, cælum; hoc autem suo perpetuo motu hanc seriem perpetuam, & indefatigabilem seriē mutationum facit apud nos.

Si igitur perpetuus motus. Tex. XLIX.

Si motus est perpētuus, esse debet unus motus perpetuus.

COncludit, qđ si motus perpetuus debet esse, unus etiam motor erit perpetuus: quid si unus fuerit, erit unus motor perpetuus, si uero fuerint plures, erunt plures motores perpetui.

Dicit itaque quod unus est primus motor; cuius ratio est. Cū effectus per finita principia fieri æque bene possunt, non oportet infinita ponere, & cum per unū æque, sicut per plura, potius oportet unū ponere, quia natura semper ordinem maxime amplectitur, & quod frustra est abhorret. Sed omnes effectus inferiores possunt bene consistere, uno existente principio: vnum ergo, non plura principia prima ponenda sunt.

Ma

Manifestum est ex hoc. Tex. XLIX.

2. ratio. ad idem. Alia ratione probat vnitatem principii, quia motus est semper, vt probatum est, est igitur argumentum. Motus semper est, sed non proprie motus semper esse dicitur, nisi esset motus continuus. est ergo continuus motus, Si continuus, ergo vnus. Quod si vnus, vnum erit & mobile, & motor, erit ergo vnum principium.

Nota. Nota, quod non dicit, ostensum esse, motum esse continuum perpetuum. nam non est demonstratum, nisi de motu incommuni, quod semper oporteat, quod motus sit, quicunque sit. Sed dicit ostensum esse, quod motus sit semper, & modo addit, quod, re vera, non est proprie motus semper, nisi continuus sit. Nam motus consequenter se habentes non de necessitate sunt ita coniuncti, quin mediet quies, vt dicit Simplic. quod si semper futurus est motus, conuenit maxime vt is sit continuus. & hoc inferius probabit.

Et rursus cum respexerit. Tex. L.

Alia rō ad probādam ppetuitatem primi motoris. Rationem unam fecit, qua probauit vnum esse mouens perpetuū, sumptam ex perpetua serie mutationum. nunc alteram rationem ad idem facit, quæ sumitur ex principiis eorum, quæ se mouent. Ingeniosè autem repetit ea, quæ dicta sunt, vt ex eis rationem eliciat, & ea, quæ superius dixerat, quorum occasione multa disputauit, ostendat.

1. fund. Resumit autem tria ex his, quæ dicta sunt. Primum est. Esse aliqua, quæ eadem aliquando quiescunt, & aliquando mouētur, & hæc ostendunt falsitatem eorum, qui dicunt, omnia semper quiescere, aut omnia semper moueri. aut quod omniū entium, alia semper quiescunt, alia semper mouentur. Omnes hæ sententiæ vni eo isto conuincuntur argumento, quod aliqua modo quiescere, modo apparēt moueri, & ad vtrunque apta sunt, tā motum, quam quietem.

2 Alterum, quod repetit, est, quod ex his rebus, quæ notæ sunt, voluit ascendere ad cōstituendas duas eorum naturas, & quæ semper mouentur, & quæ immobilia semper sunt, & ad hoc ostendendum, probatum est. Omne quod mouetur, ab aliquo moueri, & per distinctionē eorum, quæ mouentur ab alio, & quæ mouentur a se peruentum est ad hoc principium, quòd in omni motu dare oportet principium, quod se ipsum moueat, & cū hoc ad primum mouens immotum reducatur adhuc, absolute in motu est principium primum immotum mouens.

3 Tertium est, ꝙ cum videmus ea, quæ se ipsa mouent ad sensum, vt animalia de nouo incipere motum post quietē apparebat, (imo hoc est sumptum pro argumento,) quod vniuersaliter motus omnis posset incipere ita, ut mūdus esset, ut animal vnum, quod de nouo motū in se inciperet, & sic posset motus incipere.

Hoc autem oportet accipere. Tex. LI.

repetitur sol. cuiusdā dubij. Repetit solutionem dubii, quæ data fuit textu 20. ꝙ animalia non habent principium in se actiuum cuiusque motus, sed localis, & progressiui, & huius nō proprie principium in se habent, quia prius mutantur aliis motib. extrinsecis, antequam ad illud perueniant, puta, alteratione, & augmentatione, ad quos motus oportet ante prius alia mutari. Sunt enim multi motus a continēte circa ipsum animal, qui antecedunt illum localem motum, unde dū quiescit, & dormit, de coquitur cib. post ea excitatur, præcessit ēt motus alimenti, & alia etiā multa, antequam ad motum localem perueniret animal, quod de toto mundo dici non potest. Nihil enim est extra continēs totum mundum.

Hinc iam sequitur aliud, (quod aliās non est sufficiens principium, vt se continuo moueat.) modo Aristoteles adiūgit puta, quod animal non est sufficiens principium, vt se continuo moueat, cum motus

tus ipsius d-pédeat a motu extrinseco, cuius non habet in se actiuum principium.

principiũ & pars quæ se mouet aial, mouetur per accidens.

Vlterius addit, quod animalis principium, & pars, quæ mouet, mouetur per accidens his motibus: dum enim animal ab alio alteratur, & augetur, simul etiam anima & pars mouens per accidens alteratur, & augetur. Similiter, dum localiter se mouet. ut enim qui mouet uestem, simul cum ueste mouetur, & anima etiam corporis motiua, & partes, mouentes per accidens, cum ipso corpore mouētur, omnia igitur ista principia eorũ, quæ se mouēt, per accidens mouētur ab alio, & a se.

Ex quibus credere licet. Tex. LII.

Concluditur ex his b. rõ.

Concluditur ex omnib. his rationē secũdam principalem. Impossibile est, ullũ principium horũ, quæ mouent mota, per accidens esse causam perpetuæ mutationis, & continuæ, cum oia ab aliis moueantur, nec motuũ suorum causæ sint, nisi ab aliis prius mota. Ergo oportet, aliud principiũ ultra hæc omnia facere, quod sit immobile etiam per accidens, & sicut illa & hoc erit primum, a quo omnia pendeant, & sic motus erit incessabilis, & totum ens, id est, mundus in se, & in sua uniuersali dispositione seruabitur. Cum enim principium semper sit, & id, quod ab ipso pendet, & sustentatur, etiam perpetuitatem obseruabit.

Non est autem moueri secundũ accidens.

Excluditur.

Excludit obiectionem. Dictum. n. est, ꝙ quæ ab aliis mouentur per accidens, non habent perpetuitatem. Videtur hoc falsum; Nam intelligentiæ orbium inferiorum cum suis orbibus mouentur ultra suum motum a supremo orbe, at perpetua principia sunt. Ad hoc respondet, quod aliud est per accidens moueri a se, id est, in se: aliud ab alio, id est, in alio. Principia animalium mouentur per accidens in se, quia sunt partes ipsorum; quæ per se mouentur, at intelligentiæ non in se, sed in suis orbib. motum recipiunt: quia, ut inquit S. Tho. & Auerroes, non sunt formæ orbium sicut animæ, ob id motus orbium nullo modo ei inest: hoc autem non repugnat etiam perpetuis, Aliter Simp. exponit, at hæc expositio sufficit.

At uero si aliquid est semper. Tex. LIII.

1. mobile, quod mouetur à primo mouente perpetuo dēs esse unũ, & perpetuum.

Postquam ostendit, unũ esse mouens primum immobile, & perpetuũ, docet, ꝙ mobile primum ab isto mouēte motum, erit unum, & perpetuum, similiter & motus unus. Probat autem, quod sit tale mobile primum motum a primo mouente. Vnum, & immobile, eodemq; modo se semper habens, non potest immediate plura, ac contraria facere, at primum mouens est unũ, & immobile, semperque eodem modo se habens; ergo nõ possũt hi effectus inferiores multiplices & mutationes oppositæ ab eo immediatè esse. oportuit igitur, unum ab ipso solum mobile, & motum ponere, & hoc efficiet hanc diuersitatem in rebus, prout uarie se habet motus: & ita fit. Astra. n. a solo Deo mouentur, at hæc mota in diuersis sitibus existentia modo generationum, modo corruptionum causa sunt; a principio tamen primo immediate unum prouenit, puta, motus huius corporis.

Concl. omnium dictorum.

Ex his omnibus concludit, quæ superius dubitata fuerunt. sunt enim, quæ semper mouentur, puta, orbes immediate a primo principio moti. Sunt, quæ semper non mouentur, puta principiũ primum, quod eodem modo se semper habet. Sũt quæ aliquando quiescũt, aliquando mouentur, puta, inferiora, quæ non a primo immobili immediatè mouentur, sed ab orbe, & ab aliis. Cumq́. hæc non eodem, ac uno modo se semper habeāt, fit, ut ea quæ ab istis pendent, modo moueantur, modo quiescant, & sic manet absoluta illa dubitatio superius pposita. ex qua ostensũ est, unum esse mouens immobile, ac perpetuum.

An

An sit unum primum mouens immobile.

Quæstio. V.

1. arg. Est argumētum aduersus tex. 48. vbi dicitur, esse necessarium ponere vnum immobile mouens, & perpetuū propter perpetuitatem generationum. Videtur hoc esse falsum: nam singularum generationum causæ sunt singula agentia particularia: ergo omnium simul causæ erunt, omnia agētia, nec oportet aliud præter ista ponere.

2 Secundo contra eundē textum, vbi dicitur, vnum esse principium. Si vnū est, ergo vna est vniuersalis causa efficiēs, qđ si vna est causa omnium, reliqua sunt ipsius effectus: ergo sempiterna secundum Aristotelem, habent causam efficiētem, quod multi negant.

3 Tertio contra textum 52. vbi dicitur: hoc principium esse immobile per accidens. Intelligentia mouēs est in cœlo moto: sed moto eo, in quo res est, mouetur etiam & res. cum igitur cælum moueatur in quo intelligentia est, profecto etiam ipsa mouebitur.

4 Quarto, contra textum 53. vbi dicitur opus esse ponere mobile perpetuū vnū quia ab vno immobili multa procedere nequeunt. Videtur hoc falsum præsertim secundum fidem nostram: nā Deus seipso multa producere potest.

Nota. Aduerte, quod hanc quæstionē proponimus, vt quod hucusque Aristoteles obscure, & prolixe disputauit, breuiter ante oculos poneremus.

Institut. Arist. in hoc lib. In libro igitur hoc Aristoteles de primo motore disseruit, ac primo motu. Quinque autem attributa motoris huius ostendit, puta esse unum, inmobilē, perpetuum, impartibilem, infinitum. Hactenus autem tria priora demōstrauit, tota autem ipsorum demonstratio sex theorematibus continetur.

1. theor. ex sex quib. continentur q̄ de primo motore tradit Arist. in hoc libro quod motus est æternus. Quorum primum est. Necesse est motum æternū esse, nec incepisse ita, vt aliquādo nullus fuisset motus, aut mutatio: nec desiturum ita, vt aliquando non sit vllus futurus motus, aut mutatio. Hoc duplici ratione ostenditur. Prior est. Si motus incepit modo, non ante, ergo per aliquam nouam mutationem subiecti, aut agentis præcedentem: ergo fuit ante primam mutationem, uel motum, mutatio. Et iterum quæram de ista: si modo, & nō ante, ergo per aliam præcedentem, & sic fiet processus in infinitum, & dabitur mutatio ante primam mutationem, non ergo incepit uniuersaliter mutatio. *1. Ratio.*

Altera ratio est. Tempus non potuit incipere, nec desinere potest, ergo nec motus. Est.n. tempus passio motus. Antecedens patet. Nam si tempus incæpit, aliquando non fuit, si desinet, aliquando nō erit, at qui aliquādo dicit, tempus ponit, fuit ergo tempus, cum non fuit. & erit cū nō erit, quod est impossibile. de hoc theoremate disputauimus in quæstione prima, & ueritatem contra hoc ostēdimus.

2. theor. Oē quod mouetur ab alio mouetur. Secundū Theorema fuit. Omne, quod mouetur, ab alio distincto mouetur. Hoc duplici ratione monstratur. Altera est: Quod mouetur, aut a se ipso mouetur, aut non a seipso, & vtroq; mō, aut naturaliter, aut uiolēte, sed omne tale ab alio mouetur, ergo omne, quod mouetur ab alio mouetur. Maior satis est explicata in textu. Minor declaratur. Si enim a se ipso mouetur, partem habet mouentem: si ab alio, & uiolente, tunc clarū est, q a motore extrinseco mouetur. Si autem naturaliter, ut cum naturaliter mouentur inanimata, tunc a generante mouentur ut iam ostensum est. *1. Ratio.*

Altera ratio. Quod se ipsum mouet non potest secundum se totum mouere se totum, ergo ab alio mouetur. Vel uniuersaliter sic, nihil seipsum secundum se totum se mouet, ergo omne, quod mouetur ab alio mouetur. Probatur antecedens. Quia mouens est actu, mobile potentia: at idem secundum idem non potest esse actu & potentia, ergo nec simul idem potest esse mouens, & motum.

3. theo in motu oportet deueniri ad unum, q nō ab alio externo mouetur. Tertium Theorema est. In motu oportet deuenire ad unum, quod non ab alio extrinseco mouetur. Probatur unica rōne Vbi non datur primū aliquod, quod moueat, non potest esse motus, sed si omne, q mouetur ab alio, mouetur a motore extrinseco ita, ut in infinitum processus sit, non dabitur primum. ergo oportet. quod

tus ipsius depēdeat a motu extrinseco, eu ius non habet in se actiuum principium.

principiū & pars qua se mouet aīal, mouetur per accidens.

Vlterius addit, quod animalis principium, & pars, quæ mouet, mouetur per accidens his motibus: dum enim animal ab alio alteratur, & augetur, simul etiam anima & pars mouens per accidens alteratur, & augetur. Similiter, dum localiter se mouet. ut enim qui mouet uestem, simul cum ueste mouetur, & anima etiam corporis motiua, & partes, mouentes per accidens, cum ipso corpore mouētur, omnia igitur ista principia eorū, quæ se mouēt, per accidens mouētur ab alio, & a se.

Ex quibus credere licet. Tex. LII.

Concluditur ex his b. rō.

Concluditur ex omnib. his rationē secūdam principalem. Impossibile est, ullū principium horū, quæ mouent mota, per accidens esse causam perpetuæ mutationis, & continuæ, cum oīa ab aliis moueantur, nec motuū suorum causæ sint, nisi ab aliis prius mota. Ergo oportet, aliud principiū ultra hæc omnia facere, quod sit immobile etiam per accidens, & sicut illa & hoc erit primum, a quo omnia pendeant, & tūc motus erit incessabilis, & totum ens, id est, mundus in se, & in sua uniuersali dispositione seruabitur. Cum enim principium semper sit, & id, quod ab ipso pendet, & sustentatur, etiam perpetuitatem obseruabit.

Non est autem moueri secundū accidens.

Excluditur.

Excludit obiectionem. Dictum. n. est, ꝙ quæ ab aliis mouentur per accidens, non habent perpetuitatem. Videtur hoc falsum; Nam intelligentiæ orbium inferiorum cum suis orbibus mouentur ultra suum motum a supremo orbe, at perpetua principia sunt. Ad hoc respondet, quod aliud est per accidens moueri a se, id est, in se: aliud ab alio, id est, in alio. Principia animalium mouentur per accidens in se, quia sunt partes ipsorum; quæ per se mouentur, at intelligentiæ non in se, sed in suis orbib. motum recipiunt: quia, ut inquit S. Tho. & Auerroes, non sunt formæ orbium sicut animæ, ob id motus orbium nullo modo ei inest: hoc autem non repugnat etiam perpetuis, Aliter Simp. exponit, at hæc expositio sufficit.

At uero si aliquid est semper. Tex. LIII.

Postquam ostendit, unū esse mouens primum immobile, & perpetuū, docet, ꝙ mobile primum ab isto mouēte motum, erit unum, & perpetuum, similiter & motus unus. Probat autem, quod sit tale mobile primum motum a primo mouente. Vnum, & immobile, eodemq; modo se semper habens, non potest immediate plura, ac contraria facere, at primum mouens est unū, & immobile, semperque eodem modo se habens; ergo nō posśūt hi effectus interiores multiplices & mutationes oppositæ ab eo immediatè esse. oportuit igitur, unum ab ipso solum mobile, & motum ponere, & hoc efficiet hanc diuersitatem in rebus, prout uarie se habet motus: & ita fit. Astra. n. a solo Deo mouentur, at hæc mota in diuersis sitibus existentia modo generationum, modo corruptionum causa sunt; a principio tamen primo immediate unum prouenit, puta, motus huius corporis.

I. mobile, quod mouetur à primo mouente per petuo dēs esse unū, & perpetuum.

Concl. omnium dictorum.

Ex his omnibus concludit, quæ superius dubitata fuerunt. sunt enim, quæ semper mouentur, puta, orbes immediate a primo principio moti. Sunt, quæ semper non mouentur, puta principiū primum, quod eodem modo se semper habet. Sūt quæ aliquando quiescunt, aliquando mouentur, puta, inferiora, quæ non a primo immobili immediatè mouentur, sed ab orbe, & ab aliis. Cumq́. hæc non eodem, ac uno modo se semper habeāt, fit, ut ea quæ ab istis pendent, modo moueantur, modo quiescant, & sic manet absoluta illa dubitatio superius ꝓposita. ex qua ostensū est, unum esse mouens immobile, ac perpetuum.

An

An sit unum primum mouens immobile.

Quæstio. V.

1. arg.

Est argumentũ aduersus tex. 48. vbi dicitur, esse necessarium ponere vnum immobile mouens, & perpetuũ propter perpetuitatem generationum. Videtur hoc esse falsum: nam singularum generationum causæ sunt singula agentia particularia: ergo omnium simul causæ erunt, omnia agẽtia, nec oportet aliud præter ista ponere.

2 Secundo contra eundẽ textum, vbi dicitur, vnum esse principium. Si vnũ est, ergo vna est vniuersalis causa efficiẽs, quæ si vna est causa omnium, reliqua sunt ipsius effectus: ergo sempiterna secundum Aristotelem, habent causam efficiẽtem, quod multi negant.

3 Tertio contra textum 52. vbi dicitur: hoc principium esse immobile per accidens. Intelligentia mouẽs est in cœlo moto: sed moto eo, in quo res est, mouetur etiam & res. cum igitur cælum moueatur in quo intelligentia est, profecto etiam ipsa mouebitur.

4 Quarto, contra textum 53. vbi dicitur opus esse ponere mobile perpetuũ vnũ quia ab vno immobili multa procedere nequeunt. Videtur hoc falsum præsertim secundum fidem nostram: nã Deus seipso multa producere potest.

Nota. Aduerte, quod hanc quæstionẽ proponimus, vt quod hucusque Aristoteles obscure, & prolixe disputauit, breuiter ante oculos poneremus.

Institutũ Arist. in hoc lib. In libro igitur hoc Aristoteles de primo motore disseruit, ac primo motu. Quinque autem attributa motoris huius ostendit, puta esse unum, immobilẽ, perpetuum, impartibilem, infinitum. Hactenus autem tria priora demõstrauit, tota autem ipsorum demonstratio sex theorematibus continetur.

1. theor. ex sex quib. continentur q̃ de primo motu tradit Arist. in hoc libro quod motus est æternus. Quorum primum est. Necesse est motum æternũ esse, nec incepisse ita, vt aliquãdo nullus fuisset motus, aut mutatio: nec desiturum ita, vt aliquando non sit vllus futurus motus, aut mutatio. Hoc duplici ratione ostenditur. Prior est. Si motus incepit modo, non ante, ergo per aliquam nouam mutationem subiecti, aut agentis præcedentem: ergo fuit ante primam mutationem, uel motum, mutatio. Et iterum quæram de ista: si modo, & nõ ante, ergo per aliam præcedentem, & sic fiet processus in infinitum, & dabitur mutatio ante primam mutationem, non ergo incepit uniuersaliter mutatio. *1. Ratio.*

Altera ratio est. Tempus non potuit incipere, nec desinere potest, ergo nec motus. Est. n. tempus passio motus. Antecedens patet. Nam si tempus incæpit, aliquando non fuit, si desinet, aliquando nõ erit, at qui aliquãdo dicit, tempus ponit, fuit ergo tempus, cum non fuit. & erit cũ nõ erit, quod est impossibile. de hoc theoremate disputauimus in quæstione prima, & ueritatem contra hoc ostẽdimus.

2. theor. Oẽ quod mouetur ab alio mouetur. Secundũ Theorema fuit. Omne, quod mouetur, ab alio distincto mouetur. Hoc duplici ratione monstratur. Altera est: *2. Ratio.* Quod mouetur, aut a se ipso mouetur, aut non a seipso, & vtroq; mõ, aut naturaliter, aut uiolẽte, sed omne tale ab alio mouetur, ergo omne, quod mouetur ab alio mouetur. Maior satis est explicata in textu. Minor declaratur. Si enim a se ipso mouetur, partem habet mouentem: si ab alio, & uiolente, tunc clarũ est, quia a motore extrinseco mouetur. Si autem naturaliter, ut cum naturaliter mouentur inanimata, tunc a generante mouentur ut iam ostensum est.

Altera ratio. Quod se ipsum mouet non potest secundum se totum mouere se totum, ergo ab alio mouetur. Vel uniuersaliter sic, nihil seipsum secundum se totum se mouet, ergo omne, quod mouetur ab alio mouetur. Probatur antecedens. Quia mouens est actu, mobile potentia: at idem secundum idem non potest esse actu & potentia, ergo nec simul idem potest esse mouens, & motum.

3. theo. in motu oportet deueniri ad unum, quod nõ ab alio externo mouetur. Tertium Theorema est. In motu oportet deuenire ad unum, quod non ab alio extrinseco mouetur. Probatur unica rõne Vbi non datur primũ aliquod, quod moueat, non potest esse motus, sed si omne, quod mouetur ab alio, mouetur a motore extrinseco ita, ut in infinitum processus fit, non dabitur primum. ergo oportet, quod

deueniamus in motu quolibet ad aliquod quod non ab alio moueatur.

4. theor. In motu oportet deueniri ad unum qd per se sit immobile

Quartũ Theorema est. In motu oportet deuenire non solum ad unum, quod non ab alio mouetur, sed etiam ad unum quod mouet & non mouetur per se. Hoc probatur unica ratione. Quod mouetur, aut mouetur a se ipso, aut ab eo quod a se ipso mouetur, aut ab aliquo immoto. Si detur hoc tertium, habetur intẽtum. Si uero secundum, & primum: Tunc cum omne, quod a se ipso mouetur, a parte immota per se moueatur, profecto quod mouetur omne, ab immoto per se mouetur. At quod a se motum ab immoto moueatur: probatur. Nam a se toto moueri nõ põt, sed a parte aliqua quæ dicitur pars mouens, & corpus est. Cum autem ipsa etiam moueatur per se, ut puta, neruus, aut musculus qui mouent corpus, & mouentur: profecto debet reduci tandem in animam, quæ immota per se mouet; si enim semper in partem corpoream referatur motus, cum illa se moueat, & nõ secundum totam, erit secundum partem, & iterum de illa erit quæstio. Oportet ergo ad animam tandem deuenire, quæ immota mouet.

5. theor. Oportet deueniri ad unicũ mouens perpetuum, & immobile.

Quintum Theorema est. In motu tandem ad vnicum mouens perpetuum, & immobile deuenire oportet. Probatur duplici ratione. Prior est. Generationes sunt perpetuæ, & mutationes: sed nullum mouens particulare potest huius perpetuitatis esse causa; ergo vnum est mouens supremum. Minor patet. Nam particularia mouentia causæ sunt singula singularum per se mutationum, at perpetuitatis nullum est causa, cum non sit perpetuum.

1. Ratio.

Posterior est. Omnia mouentia particularia aliis motibus mouentur per accidẽs ab extrinseco, ut animalia alterantur, augenturque facto motu extrinseco, ergo nullum est sufficiens principiũ perpetuæ continuitatis in mutatione. Non enim illorum motuum principia actiua sunt, ergo vnum oportet supremũ mouens constituere, quod nullo motu, nec per se, nec per accidens ab extrinseco moueatur.

6. theor. Oportet esse etiam unum primũ mobile perpetuũ

Sextũ Theorema est. Præter motorem hunc immobilem & perpetuum, oportet vnum primum mobile, motumque perpetuum cum eo cõstituere. Probatur vnica ratione. Quia quæ plura sunt, & diuersa nõ dimanãt ab vno eodẽ modo se semper habente: at res hæ inferiores uariæ sunt, & diuersæ: ergo ab isto principio immediate non procedũt. Debet ergo poni vnum intermedium vniuersale mouens & motum, quod suo motu, & uarietate, ista omnia efficiat: mouens autem primũ immobile hoc immediate mouebit.

His sex additur 7. theor. Hic primus motor tantũ est unus. 1. ratio.

His omnibus possumus addere septimum Theorema. Motor hic omnium primus unus est. Hoc triplici ratione desumpta ex Arist. probari potest. Prima est ex ultimo textu Metaphy. quæ ex fine sumitur. Si enim essent plura principia prima, essent plures fines, tunc, uel unus in alium ordinatur, vel non. Si nullus in alium, sed omnes sunt æque primi, tunc non posset vnitas in mediis cõseruari, & sic dissolueretur mundus, dum quædam in hunc, quædam alium tendunt finem: quod impossibile est. Si uero omnes in vnum referuntur, iam is primus omnium esset.

2. ratio.

Altera rõ est ex lib. 12. Metaph. tex. 49. Si plura essent principia, vel tunc essent æqualiter perfecta, vel non: sed unum esset perfectissimum. Si hoc detur, habetur intentum. Si uero illud, tunc essent eiusdem speciei. At plura eiusdem speciei nõ sunt, nisi materiam habeant: essent ergo composita, & materialia, quod primis principiis repugnat.

3. ratio.

Tertia ratio est hoc libro texto 48. quæ sumitur ex genere causæ efficientis. Frustra ponuntur plura principia, & causæ, cum vna sufficit, at sat est unum primum principium: est igitur unum. Minor patet. Si enim sunt plura, tunc, uel quæ potest vnum, potest aliud: vel non. Si sic, superfluum est, plura ponere. Si uero non, imperfectum est profecto principium quodque, & nullum est primum.

No. Ari. nondum demonstrasse primum motorem esse substantiam separatam.

In omnibus his aduerte maxime, quod Aristoteles nondum demonstrauit hunc motorem esse substantiam separatam, & non animam corporis cęlestis: nam quæ dicta sunt hactenus ab Aristotele saluari possũnt si dicatur, illud esse primum mouẽs, quod est anima corporis cælestis, nec vllum alium motum habet, quam localẽ ratione illius corporis. At in sequentib. hoc demonstrabit, cum probet esse infinitę

ultæ virtutis,& non esse virtutem in corpore.

Aduerte etiam, quod hæc tria sic se habent, esse vnum primum, esse immobilē, & esse perpetuum. Ex primitate immobilitas, ex immobilitate nascitur perpetuitas.

Ad 1. Ad primum argum. respondetur, quod non potest omnibus simul attribui perpetuitas, quia nō sunt omnes simul, at causa cum effectu simul debet esse: nā causa particularis, vt dicit Auerroes, non totaliter effectum producit; animal enim, & viuens semē dat, & relinquit, quod nisi ab alia causa iuuaretur, disponeretur, & conseruaretur, non esset futura generatio.

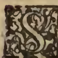
Ad 2. Ad secundum dico, quod qui vellet effugere, posset dicere, quod ad rationē principii primi sufficit, quod quorundam sit finis, quorundam sit efficiens. An tamen secundum Aristot. omnium sit causa efficiens, quæstione sequenti discutiendum relinquimus.

Ad 3. Ad tertium dico, quod Arist. præcipue intendebat dicere, quòd primum principium non mouetur per accidens motu facto ab alio, sicut mouetur principiū mouens animalis, nec sicut dicuntur moueri inferiores intelligentię ratione orbium à supremo motorum. At an eo motu, quo orbem mouet, per accidens moueatur, nō ita ex professo hoc docet hic, quia hoc pendet ex probatione, quod non sit anima. Vt Alex. in hoc loco credidit, moueri per accidens, quia existimauit, intelligentias esse animas cœlorum.

Nota. Dico tamen ad hoc, quod cum intelligentiæ animæ non sint orbium, ipsas mouent, nec cum eis mouentur per accidens, quia orbes semper secūdum totos in vno manent loco. At si orbes locum mutarent ad dextram, vel sinistrā, vel aliam positionem, tunc per accidens mouerentur intelligentiæ, quia alias nō mouerent, cum requiritur approximatio uirtutis. At cùm Deum infinitum, & ubiq. præsentem ponamus, nullo modo per accidēs, mouetur motu quocunq; orbis. Hoc autem an perceperit Arist. alia quęstio est, at quia talis orbium motus est impossibilis naturaliter, ob id simpliciter sunt motores orbium immobiles per se, & per accidens.

Ad 4. Ad quartum dico, quod quamuis miraculose, & supernaturaliter, sine ulla causa media Deus illā posset facere, at iuxta ordinem naturalem (naturaliter, loquendo) non possunt aliter fieri, nisi mediantē orbis etiam motu. Atq; ideo Arist. naturalē solum ordinē sequens, dixit, aliter nō posse fieri: intellige aūt tu, naturaliter, vt ipsi loquebātur. Sed quicquid sit de Arist. secundum nostram veritatem dicimus, q̄ licet Deus posset, voluit tamen rerū mobilium causam vniuersalem mobilem ponere, ut omnia suauiter disponeretur: Aristoteles vero ex suis principiis Deum considerat solum, ut diximus.

An Deus sit causa efficiens mundi, etiam per Aristotelem.
Quæst. VI.

SVperiori quęstione promisimus nos tractaturos, An De⁹ esset causa efficiēs mūdi, etiam secūdū Aristotelem. Nā ex veritate satis iā cōstat in primis istius libri octaui quæstionibus. Nunc tamen potissimum secūdum Aristotelem etiam, si mundum ab æternō posuerit, videamus.

Id ergo probabimus tripartito. Primo ex ipsis Arist. Interpretibus celebrioribus. Secundo ex ipsius Aristotel. testimoniis. Tertio rationibus validissimis, a c verissimis, ductis ēt ex eiusdē Arist. principiis. *Plurimi ac celeberrimi Arist. interpretes id asserentes.*

Mundum fuisse factum a Deo, ex Aristotelis sententia, tenet ex Alexandro Simplicius in 1. Physic. tex. vltimo, ubi etiam probat uerbis Alexandri, Deum esse efficiens, quoniam est finis. Idem in 2. Physi. 66. & in 2. Physi. 45. vbi id optime deducit Aristot. Idem etiam facit uberius in tex. 72. idem in 8. Physic. in prima digressione contra Philop. & in tertia digresssione concedit materiam secundum Aristotelem fuisse ex nihilo factam a Deo. Idem Ammonius in 1. Perihier. cap. ultimo. De eodem habes pulchrum locum in Alex. in 8 metaphys. tex. vltimo, & denique hanc esse Aristotelis sententiam, vide Philop. in toto opere contra Proclum. D. Thom. Auicen. Themist. & Albert. qui sine ulla contradictione sic sentiunt. Sunt innumera etiam loca Auerr. vt de substantia orbis, cap. 2. Syrianus etiam 3. Metaphysic.

Physic. at afferit Simplici. in 8. Physic. 55. Macrobius etiam in 2. de somnio Scipionis, afferit, totam philosophiam, Deum posuisse authorem rerum.

Ex Neotericis etiam viri graues idem secundum Aristotelem optime probant, vt Cornelius lib. 2. de abditis rerum causis, de quo vide Eugubinū 4. de peremni philosophia, vt alios taceamus.

Ex testimonijs Arist.

Sed probatur etiam testimoniis Aristotelis. Primo enim Politicorum cap. 5. ait, Deum fecisse omnia propter hominem: cui videtur conuenire illud secundū Physicæ auscultationis tex. 24. nos esse omniū finem, quod proculdubio non esset, nisi efficiens rerum illas ad nos ordinasset.

Secundo. In 2. Rhetor. c. 23. ait, Dæmones etiam Dei opus.

Tertio. In 2. de generatione 59. ait, Deū omnia compleuisse, dando veram æternitatem illis, quæ habere poterant. cæteris vero continuam quandam successionem in diuersis indiuiduis.

Quarto. In 2. de generatione 51. ait, tot principia requiri in rebus sempiternis, quot sunt in primis, id est, in elementis, nempe materiam, formam, & efficiens, vbi vides expresse poni efficiens sempiternorum.

Quinto solet adduci locus ille ex 2. Metaphysic. tex. 4. vbi Aristotel. ait, primum in vnoquoque genere esse causam cæterorum, quæ sunt in illo genere. Et tamen agit de principiis sempiternorum.

Sexto in li. etiam de mundo ad Alex. frequentissime ait, omnia esse Dei opera cælum, terram, animantia, &c. & omnibus Deum vitam dare, regere, & gubernare omnia ac conseruare, qui quidem liber si non est Aristo. est certe grauissimi authoris, & dignus qui tribuatur Arist.

Rōnibus etiam desumptis ex principijs Aris.

Sed iam idem probemus quoq. rationibus desumptis ex principiis Arist. Primo Si Deus non esset effector æternorum in Arist. maxime id esset, quia æterna non habent causas. Sed hoc est falsum in Aristo. Nam 8. metaph 15. reprehendit Democritum, qui dicebat quædam non habere causam quia erant æterna. In 5 etiā metaph. in tex. 6. ait quædam necessaria habere causam suæ necessitatis.

Secundo ex 12. metaphysi. 52. Deus est causa ordinis vniuersi: ergo est causa naturarum, quæ in vniuerso sunt ordinatæ. Probatur consequentia; Quia cum res secundum suam naturam sunt ordinatæ, si Deus non causaret naturas, nō posset causare ordinem, nec potest intelligi illum naturarum ordinem causari a Deo, nisi causando naturas.

Adde, quod alias ad minus dicendum esset, talem ordinem esse extrinsecum, & per accidens, vel accidentalem ipsis rebus qui tamen non est, sed secundum rerum naturam; imo & intrinsecus vnaquæque essentia suum habet gradum ordinis, & mensuræ. Vnde cum ordo sit bonū vniuersi, res aliàs intrinsecæ non essent ordinatæ, & sine bono.

Tertio ex 2. Phys. Natura agit propter finem: sed finis non causat prout est in re, vt fusè ostendunt Peripatetici, quoniam est vltimum in executione: ergo causat, vt cognitus. Et ut etiam asserit cōmunis sententia. Tunc sic, vel cognitus a rebus ipsis; Et hoc non: quia multæ carent cognitione; Vel vt cognitus a Deo, a quo inanimata reguntur in suis actionibus, vt ait Arist. in 2. Phys. tex. 59. Tunc sic: ergo Deus debet eas ordinare ad suos fines, & producere in ipsis talem compulsum. & cooperari dirigendo rerum actiones: ergo debet causare res. Et hoc probat ipsum efficere omnia, quæ habent finem.

Quarto Deus est causa in Arist. omniū rerum etiam incorruptibilium, ergo est efficiens. Probatur primo antecedens, & postea consequentia. Antecedens quidem ex 12. metaph. tex. 38. vbi ait, ab hoc principio cœlum, & natura dependent. Et in 36. & 3 . ait Deum respectu omnium intelligentiarum esse finem, qui præexistit, & mouet ipsas, ut amatum & desideratum, vnde Aristote. ibi tex. 37. sæpissime vocat Deum principium, & primam causam: ex quo illud apud Peripateticos percrebuit, idem esse primam formam, primum efficiens, & ultimum finem. *4. Rō multiplex.*

Hoc supposito, probatur consequētia, Deus est causa intelligentiarum in Arist. ergo uel ut materia, uel ut forma, vel ut finis, uel ut efficiens, Certum est non esse materiam, nec formam, omnes item concedunt esse finem, sed unde probabimus esse efficiens.

Primo: uel intelligentia habet esse a se, vel

vel a Deo. Si a Deo, habet intentum. Si a se, peto, circūscripto Deo, uel amitteret illud, uel non. Si amitteret, ergo non habebat a se. Si non: ergo non referebatur ad Deum, ut ad finem essentialem.

Secundo item. Modus operandi sequitur modum essendi: intelligentiæ in operando pendent a Deo: ergo in essendo.

Tertiò: uel intelligentiæ omnes sunt æque perfectæ, uel non. Si sunt: ergo omnes sunt dii, & nulla est subordinatio, nec magis hæc refertur ad illam, quam e contra. Adde, quod si unaquæque illarum esset ipsum esse interceptum, nulla ratione possent plurificari. Sin autem sunt inæqualis perfectionis; ergo illæ imperfectiores non habent esse a se: quia si haberent omnes esse a se, omnes essēt æqualis perfectionis: nec posset reddi ratio, quare vna se fecit imperfectiorem, aut, quare facta est imperfectior altera, & propterea, si sunt a se, essent ipsum esse, unde essent perfectissimæ.

Quarto, quod habet esse a se, est propter se: intelligentiæ non sunt propter se, sed propter Deum: ergo &c.

Alia argumenta his similia reperies apud Herneum. 2. Quolibeto. q. 1. apud Heliam Cretensem in opusculo hac de re, penes Scaligerum, Fernelium, & alios authores, quos superius citauimus, quæ quidem uolui paulo fusius, & accuratius prosequi, ne quis falso putaret, non posse probari in Aristo. Deum esse efficientē, cum tamen quæ supra attulimus, id in Aristot. & in lumine naturæ euidenter demonstrent.

Caput Septimum.

At uero & alio facto principio. Tex. LIIII.

Qualis sit prim° motus in quiris.

Vm mouens primum motu uno immediate mouere debuisset; quis & qualis is motus sit, nunc indagat. Hic autē motus debet esse primus, & continuus, & perpetuus: talis. n. est motus, quo primus motor mouet. Ob id inquirit, an sit motus continuus, & primus, & quis sit. Cui enim hæc insunt, is erit motus primi motoris, si simul etiam motus perpetuus ille sit.

Tribus autem existentibus motibus. Tex. LV.

Motus localis est primus omnium.

Incipit indagare, quis motus primus sit, & hanc constituit conclusionem. Motus localis est omnium primus: quam multipliciter probat. Supposito vno, quod iam dictum est, motus species esse tres. Alterationem, quæ ad passiones, & qualitates est. Augmentationem, quæ ad magnitudinem. Lationem, quæ ad locum fit.

1. Ratio. Est igitur argumentum primum. Augmentatio omnis præsupponit alterationem, alteratio motum localem; ergo omnem motum antecedit motus localis. Probatur prior pars antecedentis. Augmentatio fit ex contrario, & dissimili illius, qđ augetur: fit tamen ex eo, postquam simile est factum, sed ex dissimili non fit simile, nisi per alterationem. ergo augmentationem præcedit alteratio. Maior explicatur. Cibis enim nutritur, & augetur aliquid in principio, ut tamen augeat, dēt cibus conuerti in simile, ut cibus conuertitur in carnem, ut augeat carnem: hoc aūt absque cibi præcedente alteratione non fit, quod magis in libris de generatione explicabitur.

Posterior pars antecedentis probatur. Agens, seu alterans educit in actum rem ex potentia, ut facit cibum calidum actu ex potentia, sed ad omnem actionem huiusmodi loci approximatio necessaria est ita, ut aliquando fuerit, aliquando nō; si enim esset semper approximatio, nō fuisset in potentia alterabile: præsupponitur ergo localis motus. Cum igitur sit motus perpetuus, erit motus localis perpetuus. Et cum quidam sint priores, quidam posteriores, dabitur unus primus.

An-

Amplius autem omnium passionum.

4. Rō ex sent. antiquorum.

SEcundum argumentum facit ex sententia Antiquorum, qui omniū qualitatum principia ponebant raritatē, & densitatem: & has per congregationē, uel disgregationem precedentium partium fieri, dicebant: hanc enim generationem ponebant. Cum igitur congregatio, & disgregatio talium præsupponat motum localem, motus hic antecedet alterationem. Vlterius de augmento patet: quia cum non fit augmentum, uel diminutio sine partium, quæ locum habent, acquisitione, uel deperditione, non erunt profecto absque motu locali, & sic omnē motum antecedit localis.

Amplius, & hinc considerantibus. Tex. LVI.

Tripliciter aliqd dicitur alterο pri^s.

PRosequitur adhuc idem probare, ac modos, quib. aliquid prius alio dicitur, distinguit. Tripliciter unum dicitur altero prius. Primo, quia hoc ablato alterum aufertur, non tamen e contra, ut animal prius est homine: ablato. n. animali, aufertur homo, non e contra. Est secundo modo prius tempore. Tertio prius secundum substantiam, id est, perfectione. Omnibus his modis localem motum priorem probat.

5. Ratio.

Est autem tertium argumentum de priori natura. Is motus, qui magis est continuus, prior est natura, quā is, qui minus, at localis est huiusmodi: is igitur est prior natura. Maiorem explicat. Duplex est cōtinuitas in motu, aut ratione solius temporis, quæ dicitur contiguitas, aut ratione ipsius spatii, & termini simul cum tempore, & hæc est proprie continuitas, & motus huiusmodi dicitur continuus. Nam contigui, non continui, sed continue fieri dicuntur. Clarum est, quod magis unus est continuus, quam contiguus, ob id prius est natura.

Remouentur obiec. prima.

Dices etiam alii motus sunt continui perpetuo, uel possunt esse Ad hoc dicit, quod non possunt esse. Hoc tamen demonstrabitur postea.

Remouetur obiec. 2

Dicet quis: quamuis solus motus localis perpetuo possit esse continuus, non tamen ob id sequitur, quod talis motus sit. Ad hoc respondet, quod in natura oportet ponere, quod melius est, cum esse potest. Cum igitur talis motus esse possit, nec ullum ex hoc sequatur absurdum, imò perfectius hoc erit, oportet ipsum constituere.

4. Ratio.

Quartum argumentum facit ad idem. Quia quod localiter mouetur, non indiget necessario vt alterabile, aut augmētabile sit: at augmentatio, & alteratio præsupponunt motum hunc localem ex locorum, quo non existente, non erunt reliqui, igitur motus localis prior est natura, quam alii sint motus.

Adhuc, tempore primum. Tex. LVII.

5. Ratio.

QVintum argumētum facit. Is motus primus est, qui rebus perpetuis solus inest: at talis est motus localis: (inest enim corporibus cælestibus, quæ perpetua sunt,) motus ergo localis primus est tempore.

Obiect.

Aduersus hoc, obiectionem ponit. Motus enim localis videtur omniū ultimus, nam prius res generatur, alteratur, & augetur, quam sit motus localis, ut patet. Non enim localiter animalia mouētur, nisi postquam generata sunt, & secundum quātitatem perfectā, quod sine augmentatione, & alteratione præcedentib. non fit.

Solutio.

Ad hoc respondet Aristoteles, ꝙ quāuis in hoc indiuiduo ita sit, & in unoquoque, quod motus localis sit ultimus, tamē ante illud præcessit aliquid localiter motum, quod fuit causa generationis eius, & ita in diuersis motus localis prior est, quamuis in eodem sit ultimus.

Obiect.

Dices tu, etiam hoc, quod antecessit, fuit generatum, & auctum, & alteratum ante motum.

Solut.

Ad hoc respondetur, quod non semper illud, quod mouet, est generatum, non enim omnia sunt generabilia, sed datur aliquod generationis causa, quod non sit gene-

generatum, tunc profecto istius motus localis antecedet oés generationes. Quod si si antecedit generationes, antecedet etiā reliquos motus, qui post generationem sunt, puta, alterationem, augmentationé, corruptionem. Et cum hoc non sit generabile, non erit augmentabile, nec alterabile. Motus igitur localis absolute omné aliũm antecedit, & ille est cœlorũ motus.

Omnino autẽ uidetur id, quod fit. Tex. LVIII.

4. ro latio tripliciter superat alios mot' in perfectione.

1. ratione subiecti.

Sextum facit argumentũ de priori secundum perfectionem, ac triplicitet motum localem alios perfectione excedere probat. Primo subiecto; Quod generatur, est imperfectum, quia nondũ est, similiter quod augetur, quia ad terminũ perfectum nondum uenit, similiter, quod alteratur, cum ante augmentum alteretur: Quod uero localiter mouetur, perfectum est; ergo nobilius est subiectum motus localis. Experientia etiam probat, quia non mouentur, nisi perfecta, unde plantæ motu locali carent, cum reliquos habeāt, quia imperfectiores sunt. Similiter inter animalia sunt quædam, quæ ob imperfectionem non mouentur localiter, ut conchæ, spongiæ, & alia quæ instrumentis motiuis carent.

Et propter hęc, & quia minime. Tex. LIX. LX.

2. ratione effectus.

Probat secundo perfectionem ex effectu. Quia reliqui motus mutationé in re ipsa ponunt, semper enim aliī motus, cum acquisitione, uel deperditione, uel substantiæ, uel eorum, quæ substātiæ insunt, fiunt. At motus localis nihil substantiæ mutat. quia est ad locum, qui est extra substantiam rei ipsius.

3. ex principio motus.

Tertio probat ex principio motus, Inter ea, quæ mouentur, id, quod magis est principiũ motus, est quod se ipsum mouet, at quod se ipsum mouet, maxime se mouet secundũ localem motũ, is ergo est primus, quippe qui magis insit principio motus. Ex quib. omnib. probatum relinquitur, motũ localé esse omniũ primum.

Quod igitur latio primus motuum sit. Tex. LXI.

Inquiritur, q̄ nā latio sit prim' motus.

Cum ostendisset lationem, i. localé motum esse primum, nunc quæ latio ista sit, inquirit. Nam sũt multæ species motuum localium. Dum autẽ hoc inquiritur, simul etiam tractabitur, quod talis motus sit perpetuus, & continuus. Nam ille motus localis inter alios primus erit, qui solus potest perpetuus esse, & cōtinuus, ob id probat, nullum motum præter circularem posse esse perpetuo continuum, propterea ille solus omnium erit primus, & hoc motu mouebit primus motor.

Quod igitur aliorum motuũ cōtinuum. Tex. LXII.

Nullus motus pter localē potest esse perpetuo cōtinuus.

Probat nullum motum præter circularem localé posse esse perpetuo cōtinuũ, simul etiā nullā mutationem. Argumentum est huiusmodi. Nullus motus, qui est ab opposito in oppositũ, potest esse perpetuo continuus, omnes motus, præter circularem sunt ab opposito in oppositum, nullus igitur cōtinuus perpetuo esse potest. Minorem declarat. Nā mutatio est inter ens & non ens, alteratio inter contrarias qualitates, augmentatio, & diminutio inter perfectam, & imperfectam uiuentium magnitudiné, sic tamen, q contrarii motus ad contrarios ferātur terminos, ut generatio ad ens ex non ente, at corruptio ex ente in non ens, calefactio ad colorem, ex frigido econtra frigefactio & ita de aliis omnibus.

Nota.

Maiorem probat. Et nota, q nō sumit unicum motum ab opposito in oppositũ ut calefactionem, q̄ est a frigiditate in calorem, na sic probatũ est, iā nullũ motũ uel mutationem posse esse infinitam, cũ sit distantia finita inter cōtraria, & sic nō esse potest perpetua continuitas. Sed probat de motib. cōuersis, ut a nigro in albũ & iterum ab albo in nigrum, hoc. n. modo debet esse perpetua continuitas inter hos motus si esse possit. Ostendit autem, q illi duo motus, uel mutationes conuerse non sint inter se continuæ.

Et

Et facit argumentum hoc. Sumo illũ secundum motum conuersum ab albo in nigrum, & sic procedo: Omne, ꝙ ante aliquem motum existit, debet habere aliquam quietem sub contrario termino, a quo ille motus incipit: sed quod ille motu secundo mouetur ab albo in nigrũ, existit ante illum motum: ergo quieuit sub albo. At quies est in tempore: ergo per aliquod tempus fuit sub albo.

Non ergo est iste motus continuus cũ eo, qui est a nigro in album: nam tũc nõ quiesceret in albo, sed eum primũ ad ipsum perueniret, statim inciperet per aliũ motum ab albo illo termino mutari sine vllo tẽpore quietis. Idem dicitur de aliis mutationibus oppositis, puta, generatione, & corruptione, quæ vniuersaliter opponuntur Similiter in particularibus: vt enim in generali mutatio mutationi, ita in particulari hæc huic opponitur, vt notum est.

Obiect. Dices, quod inconueniens est si dicatur, ꝙ non quiescit in illo termino, puta, albo per tempus. Dicit Aristoteles, quod tunc simul mouetetur motib. contrarijs: *Solutio.* quod est impossibile. Quod hoc sequatur, non explicat: tamen explicare possumus sic: Quia quod ex albo conuertitur in nigrum, vel conuertitur postquam factum est album, vel dum fit. Non postꝗ̃ factum est, quia tunc quiesceret, & esset tempus in quo factum est album: ergo dum fit: simul ergo fit album, & denigratur. Ita exponunt alii.

Quantũ nim hēat hoc arg Arist. Mihi tamen non videtur hoc argumẽtum Aristotelis demonstrate, sed quandã probabilitatem habere. Non enim fieret res alba, nec motus esset ad terminũ, vt per instans duraret in eo: at non ostenditur hoc non posse fieri. Nam potest esse, quod cum aliquid calefit, a calido vt sex accedat ad frigidum vt octo; ita vt in primo mutato esse caloris, vt sex, quod fuit primum non esse calefactionis, incipiat agere frigidum, vt octo, per vltimũ non esse: tunc enim ille gradus, vt sex, nõ durabit, nisi per instans, puta, nunc est, & immediate ante hoc non fuit, quia inducitur in fine motus. Similiter nũc est & immediate post hoc non erit, quia immediate post hoc erit motus frigefactionis, cũ incipiat per vltimum non esse: Erit igitur idem instans primum non esse vnius motus præcedentis, & vltimum non esse sequentis: & erit primũ esse illius formæ inductæ in fine motus prioris, & vltimũ esse eiusdem respectu posterioris. Et hæc sunt verissima.

Nihil.n.differt contrarietas, aut non contrarietas.

Excludũtur tres obiect. Excludit tres obiectiones contra prædictam rationem. Prima est: Quia dictum est contrarios motus simul non esse, ac ob id non esse cõtinuas duas mutationes posset quis dicere, ꝙ generatio, & corruptio non sunt contrariæ, ob id poterunt simul esse. Respõdet, ꝙ ratio ducit ad hoc absurdum, ꝙ duo opposita simul essent, siue illa sint contraria, siue priuatiua. Hoc enim parum conducit rationi. Sat est, quod probet, quod generatio, & corruptio essent simul, quæ non possunt vere simul esse, siue vocentur cõtraria, siue non. 1

Altera obiectio est; quia dictum est, ꝙ debet esse quies in termino, a quo est mutatio. Videtur falsum, quia quod generatur, non est, sed quiescit post generationẽ, vel ante corruptionem, quia dictum est, quietem tantum opponi motui. Respondet quod parum hoc refert. Nam ratio hoc contendit, ꝙ debet esse per aliquod tempus in termino, a quo est motus, siue sit quies, siue non. Si.n. datur tale tempus tunc illæ mutationes non erunt cõtinuæ, & hoc sufficit, & intendimus probare. 2

Tertia obiectio est. Nam primo diximus, motus esse contrarios, & postea unũ illorum incipere a quiete cõtraria. Vbi videtur, quod vnum duo habeat contraria. Ad hoc respõdet, quod siue quis illa duo contraria vocet, siue non, ad rationem satis est, ꝙ opponatur motus & quieti, & alteri motui, sicut medium duplici extremo opponitur. Quod vero sit perfecta contrarietas inter quietem, & motum, parum hoc refert ad præsens. De hoc autem diximus libro quinto. 3

Am-

Amplius aũt,& in generatione. Tex. LXIII.

ITerum probat,quod nõ sint duo mo tus illi continui per generationẽ. Vt .n.nihil generatur, ut durei per instans:ita profecto in aliis motib.nihil ad terminum mutabitur,ut per instans sit in eo: quia quod naturale est,in omni motu erit:at si.illi motus essent continui,illud sequeretur,ut in textu præcedẽti probatum est. Non igitur sunt tales motus, quin sit media quies, saltem per aliquod breue tempus,hoc autem continuitatem illarum impedit.

Quod autẽ contingit esse quendam. Tex. LXIIII.

Inter motus locales nullũ præter circularem posse esse pperuum.

CVm probasset,nullum alium motum continuum perpetuum esse posse,nunc ad locales deuenit, & inter locales nullum, nisi circularem perpetuo continuum esse posse,ostendit. Distinguit autẽ tres locales motus, rectum,circularem,& mixtum ex utroque puta, qui fit per chordam,& arcum, Dicit,quod si probatur,utrumque simplicẽ aut unum non esse infinitum, etiam probatum erit, mixtum non esse infinitum, nam iste ex simplicibus componitur.

Ratio. Probatur igitur de recto,quod esse nõ possit perpetuo continuus. Et non sumit unicum rectum simplicem,qui ab uno in aliud fit,nam notum est,non posse talem esse infinitum,sicut nec alios motus, qui sunt a contrario in contrarium,sed sumit rectum,& reflexum ut ab A,in B, & iterũ a B,in A,De his.n dubiũ est. Ostẽdit autem,ꝙ tales motus non sint continui, tali argumento. Motus contrarii nõ sunt continui, illi motus sunt contrarii inter se:non ergo sunt continui.

Consequentia est certa. Maiorem probat ex his,quæ dicta sunt lib.5. Vbi probatum est,ad motus continuitatem debere esse tempus unum,mobile unũ,& terminum unum specie., at contraria non sunt unius speciei , non ergo continuari possunt.

Minorem probat. Nam illi motus se inuicem impediunt, ergo sunt contrarii. Patet antecedens. Moueatur aliquid ab A,in B,& aliud a B,in A,profecto ita se mutuo impedient,quominus motus suos peragant. Non sic autem,cum aliquid sursum,aliud ad latus mouetur,sunt ergo illi contrarii, ac ob id non erunt continui.

Maxime autem manifestum est. Tex. LXV.

ALterum argumentum facit ad idẽ probandum sic. Illi motus,inter quos mediat quies, non sunt cõtinui,at inter motum rectum, & reflexũ mediat quies, ergo illi non sunt cõtinui. Addit,quod non solum inter rectum, & reflexum,sed etiam in circulo motus simplex,& reflexus quietem habet. Vt si per circulum procedat ab A,in B,& iterum a B,in A. *2. ratio.*

Explicat tamen,quod ferri iterum ab ipso B,in A,potest, aut continuando motum per totum circulum, & hoc dicitur moueri per circulum,& hic motus continuus esse potest. Aut regrediendo per eãdem partem circuli,& de hoc motu reflexo dicitur,quod non est cũ altero continuus. Minorem illam probat, quod mediet quies. Et dicit,hoc sensu patere,& ratione. Sensu quidem,quia experimur aliquando in his reflexionib. mobilia retardari. Rationem autem adiungit. *Inter motum rectum, & reflexum medias quies.* *Obiect.*

Sed dices,si hoc sẽsu notũ est,ut quid ratione opus est,cum qui sensu probat, ratione ostendere superius reprehenditur in te.29. Respondet Auer.quod ratio ponitur ultra sensum in præsenti,quia illa quies non percipitur in omnib. reflexis. Nec similiter per sensum cognoscitur causa:at ratio probat in omnibus,& dat causam.

Ooo Prin-

Principium autem hoc est.

Suppos in quanto sun: tria principiū medium, & finis.

AD probandum id ratione, supponit duo. Alterum est, Quod in q̄to sunt tria. Principium, medium, finis: & hæc sunt tam in spatio, quam in motu, & in tempore. Medium autem habet rationem duorum: respectu .n. principii, finis est: respectu vero finis, principiū. Alterum est. In linea recta quodlibet pūctum medium non est actu principium, aut finis, sed potentia. Vnde non actu dicitur nisi cum sumitur cum hac, aut cum illa parte. Ex quo fit quod in motu facto per lineam, nunquam punctum hēat rationem principii aut finis actu, nisi facta fuerit aliqua diuisio, non per magnitudinis diuisionem, sed secundum quietem.

Nota. Vnde maxime aduerte, quod hoc est discrimen in puncto lineæ, vt est mediū tantum, & vt est principium, vel finis motus, quod vt est tantum mediū, sufficit, quod sit potentia principiū uel finis, & tunc erit, cum motus continue fit per illam lineā. At si debeat esse finis actu, vel principium motus, tunc debet sumi cum diuisione, ita ut cesset mobile in illo per aliquod tempus: sic.n. fiet actu finis præcedentis, & actu principium sequētis motus. Et dicetur, quod mobile ad illud accessit per motum primum, & per alterū motum recessit, & abfuit de puncto vero absque vlla quiete.

Nec potest dici, q̄ mobile fuit in illo, & recessit ab illo: quia, vel hoc esset in vnico instanti, vel in tempore. Non est dicendum, q̄ in illo fuit in tempore, tunc .n. esset quies. Nec in instanti: nam, tunc peto, An in eodem recessit. Et hoc, non. Vel in alio: & tunc intercederet tempus, & in hoc quiesceret. Et iterum peterē de ultimo instanti, An in alio recessit, & sic mobile nunquam moueretur. Nō ergo debemus dicere, q̄d in puncto medio aut istāti fuit & recessit, nisi ibi quiescat, quod si res dicitur in instāti esse, est, quia est in tempore, in quo illud instans est.

Vitrōnis. Ex his vult rationem hanc esse. Illi motus, qui habent actu finem, & principium non sunt continui, at simplex, & reflexus habent actu finem, & principium, cum diuersi sint: ergo est quies in illo ultimo reflexionis: alter enim esset illud, sicut pūctum medium, quod est potentia: unde nec ille primus motus haberet actu finē: quod falsum est.

Nota. Nota literas, per C, intelligitur vltimᵉ punctus, per B, medius, qui dicitur in potentia, per A, mobile. Dicit igitur, quod si A, vtatur B, vt fine, & principio actu, vt in reflexione fit: tunc necesse erit illic quiescere. Nam sicut cogitatio, qua punctum sumimus, respectu huius vel illius partis, facit, vt dicatur actu principiū, vel finis, ita in motu facit quies illud actu principium, aut finem. Statim addit, quomodo incipit motus. Nempe cum recedit ab aliquo puncto in principio, vt ab A, & finis est, cum in aliquo puta, B, steterit. Nam (ut dictum est) in principio motus nō est primum: in vltimo vero est primum, in quo mutatum est. Et nota, q̄ modo per A. punctum, & signum, quod idem est, intelligit.

Quam habeat uim rō ipsius Arist. Hæc ratio Aristotelis, vt dixi tibi textu superiori, non est demōstratio: nam aliquando accidit, motum reflexum rōne temporis, continuitatem habere, vt patet de faba, quæ sursum proiecta sine quiete trahitur deorsum a magno lapide cadente, de qua diximus li. 5. Verum est, quod Arist. dicit, cum aliunde non prouenit impedimentum, vt in casu posito satis manifestum est.

Quapropter, & ad dubitationē. Tex. LXVI.

Dubium quoddam

CVm dixisset, punctum mediū non esse actu finem, aut principiū motus, nisi sit quies, nec mobile dicē dum ibi accedere, aut recedere, nunc per hoc respondet ad dubium quoddā, quod ex simili concessione suboriri poterat.

Sumātur duæ lineæ æquales, altera E, Altera F. Et duo mobilia æquali velocitate mota, per E, moueatur A, & per F, moueatur D, & signētur duæ partes æquales, in linea E, signetur B D. in linea F signetur FG.

a b c
B
d g

Incipiat autem moueri A, a principio lineæ, usque ad B, & cum ibi sit, incipiat D, recedere ab F, usque ad G. Tunc citius perueniet D, ad G. quam A ad C, ex B, tamen magnitudines hæ duæ æquales erãt & mobilia æque uelocia. Quod autem citius perueniat D, patet: quia cum A, est in B, tunc D, recedit ab F. Nec poteris dicere, quod tunc A, recedit a B, quia simul non est ibi, & recedit: ergo quieuit ibi, quia citius alterum peruenit, ita est intelligendum hoc.

Solut. Ad dubium, quod profecto in litera est ualde obscurum: respondet Aristo. quod non est concedendum, quod dum D, recessit ab, F, erat A, in B. Non enim A, in B, fuit, quia B, erat in medio motus. Nã, vt diximus, A, incepit motum ab B, quod erat ante B.

Nota. Per hæc uult Aristoteles docere, quod aliter se habet punctum in medio motus aliter in principio motus, & fine. Nam in medio potentia est, nec ibi est quies, at in fine, seu principio actu est, & debet esse quies sub illo.

Vnde concludit ex hoc. quod cum in motu reflexo ibi sit actu finis præcedẽtis & principium sequentis motus, debet in eo quies esse, & ponit exemplum mutatis significationib. literarũ; puta, si G, mobile feratur usque ad D, punctum, & iterum reflectatur, quiescet ante reflexionẽ, quia illud actu est finis unius, & principium alterius.

At uero, quæ olim allata fuit. Tex. LXVII.

Excluditur quædã respõ. Excludit quandam responsionẽ. Posset.n. quis dicere, quod in illo puncto lineæ ultimo, in quo fit reflexio non sistit mobile, nec recedit. sed sicut se hẽt mediũ punctũ motus recti, ita illud est medium recti, & reflexi. Hoc reiicit; nam illud punctum actu est finis, & principium, quia sunt illi diuersi motus; alius enim est sursum, reflexus deorsum, uel e contra. Vnde tale punctum non potest censeri, sicut medium in motu eiusdem rationis: erit ergo quies in illo.

Et ex his sumi põt argumentum. Nã si non esset quies in illo puncto: tũc eodem modo se haberent duo illi motus diuersi, quo duæ motus eiusdem rationis partes, quod non est, cum illi actu sint diuersi motus. Partes autem unius motus sunt solum distinctæ potentia: aliqua ergo inter illos mediat quies.

Statim per hanc doctrinam uult solutum esse duplex dubium. Alterum Zenonis li. 6. propositum; puta, quod nõ sit motus, quia oportet transire prius per dimidium: hęc autem infinita sunt, ac transiri nõ possunt. Alterum dubiũ est fere idem, sed alia uia propositum. Cum aliquid mouetur, oportet quod numeret ea dimidia simul, per quæ mouetur: cum hęc autem sint infinita transacta in motu, accidet infinitum esse numeratum; quod est impossibile. *No. solu. arg. Zen.*

In primis ergo de motu. Tex. LXVIII.

Excludit solutionẽ, quã dederat argumento Zenonis in li. 6. tex. 18. Illic enim dixerat, quod quamuis in spatio sint infinita, tamẽ ẽt in tempore, quo pertransitur spatium, sint infinita: utrunque enim est æqualiter diuisibile. Hanc solutionem dicit esse ad hominem, id est, quantum sufficiebat pro soluendo argumentum. Zeno enim contendebat, quod si motus esset, infinitum transiretur tempore finito: puta, magnitudo diuisibilis in infinitum per unam horam. Ad hoc satis tunc fuit respondisse, quod pariter tempus erat infinitum. Est enim etiam diuisibile in infinitum. *Not. non esse uerũ in Arist. id qd dictũ est in 6. Phys. 18. infinitum posse pertransiri in infinito tempore.*

Sed hæc solutio prorsus difficultatem non euacuat, nec ueritatem ostendit. Nã dubium manet, quomodo tempus, cum infinitas habeat parte, potest transiri, & finiri. Hoc autem per ea, quæ modo dicta sunt, soluitur. Non enim ista dimidia actu sunt in continuo, sed potentia: tam

Principium autem hoc est.

Suppos in quanto sun: tria principiũ medium, & finis.

AD probandum id ratione, supponit duo. Alterum est, Quod in q̃to sunt tria. Principium, medium, finis: & hæc sunt tam in spatio, quam in motu, & in tempore. Medium autem habet rationem duorum: respectu .n. principii, finis est: respectu vero finis, principiũ. Alterum est. In linea recta quodlibet pũctum medium non est actu principium, aut finis, sed potentia. Vnde non actu dicitur nisi cum sumitur cum hac, aut cum illa parte. Ex quo fit quod in motu facto per lineam, nunquam punctum hēat rationem principii aut finis actu, nisi facta fuerit aliqua diuisio, non per magnitudinis diuisionem, sed secundum quietem.

Nota.

Vnde maxime aduerte, quod hoc est discrimen in puncto lineæ, vt est mediũ tantum, & vt est principium, vel finis motus, quod vt est tantum mediũ, sufficit, quod sit potentia principiũ uel finis, & tunc erit, cum motus continue fit per illam lineā. At si debeat esse finis actu, vel principium motus, tunc debet sumi cum diuisione, ita ut cesset mobile in illo per aliquod tempus: sic.n. fiet actu finis præcedentis, & actu principium sequētis motus. Et dicetur, quod mobile ad illud accessit per motum primum, & per alterũ motum recessit, & absuit de puncto vero absque vlla quiete.

Nec potest dici, ꝙ mobile fuit in illo, & recessit ab illo: quia, vel hoc esset in vnico instanti, vel in tempore. Non est dicendum, ꝙ in illo fuit in tempore, tunc .n. esset quies. Nec in instanti: nam, tunc peto, An in eodem recessit. Et hoc, non. Vel in alio: & tunc intercederet tempus, & in hoc quiesceret. Et iterum peterē de ultimo instanti, An in alio recessit, & sic mobile nunquam moueretur. Nō ergo debemus dicere, qđ in puncto medio aut istāti fuit & recessit, nisi ibi quiescat, quod si res dicitur in instāti esse, est, quia est in tempore, in quo illud instans est.

Virtũnis.

Ex his vult rationem hanc esse. Illi motus, qui habent actu finem, & principium non sunt continui, at simplex, & reflexus habent actu finem, & principium, cum diuersi sint: ergo est quies in illo ultimo reflexionis: alter enim esset illud, sicut pũctum medium, quod est potentia: unde nec ille primus motus haberet actu finē: quod falsum est.

Nota.

Nota literas, per C, intelligitur vltim' punctus, per B, medius, qui dicitur in potentia, per A, mobile. Dicit igitur, quod si A, vtatur B, vt fine, & principio actu, vt in reflexione fit: tunc necesse erit illic quiescere. Nam sicut cogitatio, qua punctum sumimus, respectu huius vel illius partis, facit, vt dicatur actu principiũ, vel finis, ita in motu facit quies illud actu principium, aut finem. Statim addit, quomodo incipit motus. Nempe cum recedit ab aliquo puncto in principio, vt ab A, & finis est, cum in aliquo puta, B, steterit. Nam (ut dictum est) in principio motus nō est primum: in vltimo vero est primum, in quo mutatum est. Et nota, ꝙ modo per A, punctum, & signum, quod idem est, intelligit.

Quam habeat uim rō ipsius Arist.

Hæc ratio Aristotelis, vt dixi tibi textu superiori, non est demōstratio: nam aliquando accidit, motum reflexum rōne temporis, continuitatem habere, vt patet de faba, quæ sursum proiecta sine quiete trahitur deorsum a magno lapide cadente, de qua diximus li. 5. Verum est, quod Arist. dicit, cum aliunde non prouenit impedimentum, vt in casu posito satis manifestum est.

Quapropter, & ad dubitationē. Tex. LXVI.

Dubium quoddam

CVm dixisset, punctum mediũ non esse actu finem, aut principiũ motus, nisi sit quies, nec mobile dicēdum ibi accedere, aut recedere, nunc per hoc respondet ad dubium quoddā, quod ex simili concessione suboriri poterat.

Sumātur duæ lineæ æquales, altera E, Altera F. Et duo mobilia æquali velocitate mota, per E, moueatur A, & per F, moueatur D, & signētur duæ partes æquales, in linea E, signetur B D. in linea F signetur FG.

Insi

a b c
E
d g

Incipiat autem moueri A, a principio lineæ, usque ad B, & cum ibi sit, incipiat D, recedere ab F, usque ad G. Tunc citius perueniet D, ad G. quam A. ad C, ex B, tamen magnitudines hæ duæ æquales erãt & mobilia æque uelocia. Quod autem citius perueniat D, patet: quia cum A, est in B, tunc D, recedit ab F. Nec poteris dicere, quod tunc A, recedit a B, quia simul non est ibi, & recedit: ergo quieuit ibi, quia citius alterum peruenit, ita est intelligendum hoc.

Solut. Ad dubium, quod profecto in litera est ualde obscurum: respondet Aristo. quod non est concedendum, quod dum D, recessit ab, F, erat A, in B. Non enim A, in B, fuit, quia B, erat in medio motus. Nã, vt diximus, A, incepit motum ab B, quod erat ante B.

Nota. Per hæc uult Aristoteles docere, quod aliter se habet punctum in medio motus aliter in principio motus, & fine. Nam in medio potentia est, nec ibi est quies, at in fine, seu principio actu est, & debet esse quies sub illo.

Vnde concludit ex hoc. quod cum in motu reflexo ibi sit actu finis præcedẽtis & principium sequentis motus, debet in eo quies esse, & ponit exemplum mutatis significationib. literarũ; puta, si G, mobile feratur usque ad D, punctum, & iterum reflectatur, quiescet ante reflexionẽ, quia illud actu est finis unius, & principium alterius.

At uero, quæ olim allata fuit. Tex. LXVII.

Excluditur quædã respõ. Excludit quandam responsionẽ. Posset.n. quis dicere, quod in illo puncto lineæ ultimo, in quo fit reflexio non sistit mobile, nec recedit. sed sicut se hẽt mediũ punctũ motus recti, ita illud est medium recti, & reflexi. Hoc reiicit; nam illud punctum actu est finis, & principium, quia sunt illi diuersi motus; alius enim est sursum, reflexus deorsum, uel e contra. Vnde tale punctum non potest censeri, sicut medium in motu eiusdem rationis: erit ergo quies in illo.

Et ex his sumi pôt argumentum. Nã si non esset quies in illo puncto: tũc eodem modo se haberent duo illi motus di uersi, quo duæ motus eiusdem rationis partes, quod non est, cum illi actu sint diuersi motus. Partes autem unius motus sunt solum distinctæ potentia: aliqua ergo inter illos mediat quies.

Statim per hanc doctrinam uult solutum esse duplex dubium. Alterum Zenonis li.6. propositum; puta, quod nõ sit motus, quia oportet transire prius per dimidium: hęc autem infinita sunt, ac transiri nõ possunt. Alterum dubiũ est fere idem, sed alia uia propositum. Cum aliquid mouetur, oportet quod numeret ea dimidia simul, per quæ mouetur: cum hęc autem sint infinita transacta in motu, accidet infinitum esse numeratum; quod est imposibile. *No. solu. arg. Zen.*

In primis ergo de motu. Tex. LXVIII.

Excludit solutionẽ, quã dederat argumento Zenonis in li.6. tex.18. Illic enim dixerat, quod quamuis in spatio sint infinita, tamẽ ẽt in tempore, quo pertransitur spatium, sint infinita: utrunque enim est æqualiter diuisibile. Hanc solutionem dicit esse ad hominem, id est, quantum sufficiebat pro soluendo argumentum. Zeno enim contendebat, quod si motus esset, infinitum transiretur tempore finit : puta, magnitudo diuisibilis in infinitum per unam horam. Ad hoc satis tunc fuit respondisse, quod pariter tempus erat infinitum. Est enim etiam diuisibile in infinitum. *Not. non esse uerũ in Arist. id qd dictũ est in 6. Phys. 18. infinitum posse pertransiri in infinito tempore.*

Sed hæc solutio prorsus difficultatem non euacuat, nec ueritatem ostendit. Nã dubium manet, quomodo tempus, cum infinitas habeat parte, potest transiri, & finiri. Hoc autem per ea, quæ modo dicta sunt, soluitur. Non enim ista dimidia actu sunt in continuo, sed potentia: tam

actu essent, si vnumquodque punctum fieret duo, vt cum hac, vel illa sumeretur parte: aut si motus cessaret. Tunc autem facta diuisione, iam non esset continuũ. Et sic etiam patet de numerãte: qui enim numerat diuersas partes facit, & bis punctum sumit cum duplici parte, ac duo pũcta facit. hoc autem non se habet in continuo sic. Vnde concludit, quod infinita cõtingit transire potentia, sed non infinita actu. De hoc abunde diximus lib. 6. præsertim quæstione vltima. Vnde linea finita quidem est secundum substantiam, & esse actu: potentia autem illa habet infinitatem.

Manifestum aut est, & quod nisi aliquis. Tex. LXIX.

In tẽpore instãs mediũ habet rationem, prioris, et posterioris, alias sequeretur unum e duobus inconuenientibus.

IN hoc textu ostendit, quod habet in tempore cõstitui instãs mediũ, quod habet rationẽ duorũ, & sit finis prioris, & principium posterioris: & hoc instans sit primum non esse rei corruptæ. Et hoc est, quod dicit, quod posterius debet poni ad ipsam rem, id est, debet esse primum esse ipsius rei, quæ generatur post alterius corruptionem.

V. g. ex aere generatur aqua, tunc datur in illo tempore instans, quod sit primum non esse aeris, & primum esse aquæ. Hoc autẽ instans re vnũ est, & pro parte præterita, & pro parte futura temporis: ratione autem solum duplex est.

Probat autem, quod nisi sic distinguatur hoc instans, sequetur vnum ex duobus inconuenientibus, & impossibilibus. Aut quod idem in vno instanti erit idem; & non idem: aut quod factum est, non erit, vel quod corruptum est erit.

Probat hoc, sumpto tempore A C B. puta hora, & instans commune vtique mediæ horæ est, C. Prior enim media est A C. posterior est, C B: demus, quod aliquid sit album in vna media, & nõ album in altera. Si igitur est album in media hora priori, erit in illo instanti terminatiuo ipsius Si est non album in altera, erit etiã in instanti initiatiuo. Cumque istud instans vnum sit, erit in eo aliquid album, & non albũ. Necesse est ergo dicere, ꝙ in illo instanti res, quæ corrumpitur, non est, sed in tempore priori, præter illud instans, & sic erit primum non esse præteritæ, & primum esse futuræ formæ.

Similiter, detur quod in media hora sit res facta, in altera nõ facta. Si in priori est non facta, ergo in illo instanti C. Si vero in posteriori est facta, ergo etiam in illo erit. ergo res, quando non est facta, est, & econ[tr]a, vt notum est. Oportet ergo diuersitatem hanc in illo instanti facere.

Et attende, ꝙ per album, & non album debet formas substantiales intelligere. hę enim sunt, quæ per primum esse incipiũt. Accidentia enim, quæ cũ motu incipiunt, per vltimum non esse incipiunt, sicut motus ipse, ut iam declaratum est in lib. 6. *Nota.*

Si uero quod fuerit prius non ens.

Tempus non componi ex instantibus.

OStendit ex dictis, tempus nõ esse cõpositum tantum ex instantibus. Et ratio est. Detur, ꝙ aliquid fiat ens ex nõ ente, puta ignis, aut album ex nõ albo, vel non igne, cum debeat dari instans in quo primo est, detur illud, & sit B, in tempore A. Si in A est, ergo ante fiebat, & non erat, ergo debuit esse generatio & productio ante instans, in quo est D, quod factum est. hæc autem non potest fieri in altero instanti immediato, & contiguo, quia detur illud, in eo res illa non est. Ergo ꝙ ut ex non esse veniat ad esse, debet esse aliquod intermedium, mediat ergo tempus, nec possunt duo immediata instantia esse.

Vis rõnis Aris.

Breuiter ratio est. Dentur duo instantia simul, tunc in vno res est, in altero nõ est, ergo necessario debet mediare aliquid in quo sit productio, nam in instanti esse nõ potest. Dicit tamen Aristoteles, quod dubium nullum est apud se, qui tempus ponit ante quodcunque instans, ei immediatum.

Dices: Si generatio, vel res corrumpitur per aliquod tempus, & in vltimo instanti huius non sit, quia desinit per primum non esse, videtur, quod non sit in toto illo tempore. Respondet Aristoteles quod in toto illo est, nam instans nihil diminuit, nec auget tempus, cum sit indiuisibile,

Quibus

Quibus igitur aliquis. Tex. LXX.

Rationibus communibus ostendit simplicem, et reflexum non esse continuos.

POstquam rationibus propriis, & ex propria materia sumptis probauit, motum simplicem, & reflexum non esse continuos: modo rationibus communibus, quas dialecticas vocat, id probat: quarum prima est. Ille est terminus motus primus, & specificus, in quem motus continue fertur, nisi impediatur. cũ ergo motus est ab A, in B, & iterum continue
1 à B, in A, motus fertur ad A, terminũ. illi ergo duo motus habent unum terminũ, & specificum, erunt ergo unius speciei:
ratio. 1 Hoc autem est falsum, cum sint contrarii: ergo, & ultra, non continua est illi reflexio cum motu priori.

Amplius autem, & ex his. Tex. LXXI.

SEcunda ratio est eadem cũ superius posita text. 62. Qđ mouetur aliquo motu, qui non fuit prius, debet prius quiescere quiete opposita illi motui, sed cum fit illa reflexio motuum contrario-
ratio. 2 rum, posterior motus non fuit prius: cũ alter erat, (aliter duo motus contrarii simul essent) ergo quod mouetur, quiescit sub termino ad quem prior. Hæc enim quies est opposita motui posteriori, (qđ suppositum est, non esse, nisi hos motus) non ergo hi continui sunt, cum media sit quies.

Amplius autem & hæc ratio. Tex. LXXII.

3 TErtia ratio est fere similis primæ, sed ad aliud inconueniens ducẽs. Detur, quod ex non albo fiat album, & ex albo iterum continue non album: erit ergo totus hic unus motus, qui ex non albo tendit in non album. Nam cum ex non albo fit album, illic nõ fuit ulla quies, per unum ergo motũ, & corrumpitur non album, puta, cum fit album & destructo albo, fit non albũ. Hæc enim tria illo motu fiunt. At absurdum est concedere, quod uno motu & destrui tur unum, & fit ipsum, erit ergo quies media in albo.

Quarta ratio est. Quia posset dici, qđ cum possint duo illi motus in continuo 4
tempore fieri, erunt ipsi cõtinui. Ad hoc addit rationem, quod solum tempus nõ sufficit, nisi sit vna forma: at duo contraria non possunt unum facere, erunt ergo illi motus consequenter.

Vbi nota, quod non negat Aristoteles *Nota.*
posse absque tempore medio aliquando motus illos fieri, sed solum probari absurdum esse uniuersaliter, & semper id fieri. Et quamuis aliquando ita sit, non tamen illi continui dicendi sunt, propter terminorum diuersitatem. De inceptione, & finitione formarum, & motuum diximus libro sexto.

Caput Octauum.

Qui autem super circularem fit. Tex. LXXIII.

Motũ circularẽ esse perpetuum.

[C]Vm motum localem, nec rectum, nec reflexum perpetuo continuum fieri probasset, nũc motum circularem continuum esse posse ostendit, ac id duplici ratione probat. Prior est.
1. ratio. Quia in tali motu non sunt illa, propter quæ negatum est, motum rectum, & reflexum esse continuos. Hoc.n. negabat quia si ab ipso A, in B, motus fit, & iterũ a B, in A, per rectum, & per lineam, eandẽ, tunc duo motus contrarii essent unus, & idem, nam totus ille motus ab A, terminaretur ad A: At hoc in circulari motu nõ est; quia illi motus non sunt contrarii. Nam cum ab A, per B, circulariter regrediturad A, iste regressus non est contrarius, quia A, & B, non sunt oppositi termini. Termini enim oppositi, & contrarii distant secundum lineam rectam; at motus illi non sunt secundum rectum.

Vnde, non omnis motus, qui est ad terminum aliquem, opponitur motui, qui

est

est a termino illo, nisi cum est secundum eandem lineam rectam. Imo hæc est natura circularis, quod ab vno in idem redeat. Potest ergo motus circularis continuè redire ad idem punctum, vnde ortus est, & secundum idem propositum, & positionem. Nam qui per circulum semper ad idē procedit, semper seruat eandem positionē sequens partem post partem: at qui reflectitur, mutat positionē, & posterioris spatii partes facit priores.

2 Altera ratio est: Ob id negabitur continuitas in reflexo, quia per idem spatium regreditur ad idem punctum, siue per rectum, siue per semicirculum: at quod per circulum mouetur, regreditur per aliud spatium, nam per vnum semicirculum tendit ab A, in B, per alium semicirculum regreditur ad A. Non igitur sunt motus contrarii, cum non fiant secundum idem, & sic possunt esse continui. Motus ergo circularis continuus est, & sic potest habere perpetuitatem in continuitate, quia continue redit ad idem pūctum, vnde profectus est.

Manifestum autem est. Tex. LXXIIII.

Dubium. Concludit ex hoc, qđ modo dixerat, ꝙ reliqui etiam motus reflexi, puta, alterationes non possunt esse, continuæ, quia sunt per idem medium: vt ab albo in nigrum, & e cōtra. Similiter in augmentatione, & diminutione, & in aliis.

Solutio. Quod si dicas, esse aliquando multa media inter qualitates, & extrema. Respondet quod nihil refert. Sat est, quod sæpe accidat esse per eadem media, vt auferatur perpetua continuitas: vt ab albo in nigrum per fuscum, & iterum a nigro in album per idem fuscum, quamuis aliquando fit per viride. Attende, quod generationem sumit hic coniunctam cum alteratione, & mediū vocat dispositiones ipsas, quæ ad formam ipsam cōueniunt. Ex quo reprehendit Philoso. qui dicebant, omnia continue moueri: præsertim enim loquuntur de alteratione: & nec hāc, nec ullum motū alium, præter circularem, possibile est esse continuum, vt ostensum est.

Quod autem lationum circulatio. Tex. LXXV.

Motū circularē esse primum. Probatum est motū in circularē posse esse perpetuo continuum, nunc cum esse primū motum oportet probare. Nam, vt sit motus primi motoris, vtrum que debet habere. Cum autem localis sit primus omnium aliorum motuum, si probatur inter locales, circularem esse primum, absolute probatur omnium esse primum. Præterea inter locales, rectus, & circularis sunt simplices, ob id priores sunt composito ex vtroque, solum ergo probare oportet, quod circularis sit prior recto.

1. ratio. Hoc autem multipliciter probatur Primo. Ille motus prior est, qui est simplicior & perfectior, motus circularis est huiusmodi, ergo est prior. Minor probatur: Nā sumo rectum. Et tūc, vel est simplex absq. reflexione, & tunc terminatur, quia in infinitum moueri non potest: Et tunc circularis est perfectior, quia potest in infinitum protrahi. Est autem perfectus, quod semper esse potest. Aut rectus sumitur cū reflexo, & iam iste motus est compositus cum ad idem punctum bis transeat idem spatium, & tunc circularis erit prior, quia simplicior.

2. ratio. Probatur secundo. Ille motus est prior qui potest esse perpetuus, at nullus motus potest esse perpetuus, nisi circularis, quia si alii sumantur cum reflexione, necessario habent mediam quietem, & sic corrumpuntur: ergo ille prior est.

Rationabiliter autem accedit. Tex. LXXVI.

Suppos. Subdit, non esse absque ratione, circularem esse continuum, & nullum alium. Supponit autem, ꝙ in spatio, per qđ fit motus, dantur principium, medium, & finis, sed differēter. Nam in recto illa actu sunt determinata, cū linea, terminos habeat, at in circulo ea non possunt determinata esse cū quodcunq; sumatur, non est ratio, quare illud sit principium potius, quā finis, aut medium, & illud potius, quā aliud, cum omnia æqualiter se habeant.

Hinc

Hinc est, quod merito per circulũ totum potest esse motus continuus semper, non autem per rectum reflectendo, hoc enim habet determinata principium, medium, & finem.

Vnde, quæ per illud mouentur, cum sunt in uno, non sunt in alio: at in circulo mobile semper est in fine, simul et in medio, & in principio. Causam huius dat, quia linea circularis habet extra se medium, puta, centrum, quod & principiũ, & finis, & medium dici potest. Ob id igitur continue mouetur per circulum, quia nunquam mobile ad centrũ peruenit. Et hinc sequitur, quod totus circulus quodammodo quiescit, cum centrum nõ mutet, sed fixum maneat: similiter etiam mouetur continue ratione ipsius circunferentiæ, quæ aliter & aliter circa centrum se habet.

Accidit autem e conuerso.

3 Tertio probat primitatem huius motus, quia est aliorũ mensura, quamuis hoc argumentum sit conuertibile. Nã quia primus est, ob id aliorum est mensura, & si mensura, etiam primus est. Est autem mensura, nam (vt dictum est lib. 4.) tempore, quod in circulo consistit mensuramus reliqua.

Quarto idem probat; Quia solus iste circularis regularis est: reliqui .n. motus naturales, quo magis ad finẽ perueniunt, eo magis intenduntur, nec vniformitatem seruant. At circularis vniformis est, cum non habeat finem, vt determinatum est: ergo iste est prior, similiter finem habet extra se, puta, centrum.

Dub. quare motus naturalis sit uelocior in fine.

Dubitatur, quæ sit causa, quare motus naturalis in fine intenditur. Alb. 4. Phys. tract. 1. c. 3. dicit, quod medium propter extrema magis accedit ad naturam extremorum, vt aer propẽ ignem accedit magis naturæ ignis, propter terram accedit naturæ terræ, ob id motus naturales in fine sunt velociores, quia medium est eis magis naturale. Sed hoc non videtur ualere.

1. senten. Alber.

Nam eadem est rõ huius uelocitatis maioris uersus finẽ, quæ solet esse in motibus uiolentis uersus mediũ: at in his non est propter talẽ causam, ergo nec in illis.

S. Th. 4. Phys. lect. 12 dicit esse uelociores, quia magis accedunt ad id, quod sibi naturale est, puta, primum locũ. Aliqui addunt, quia uirtus loci magis uiget in locis proximis a qua talia trahuntur.

Impugnãtur istæ senten.

Sed omnia ista unico argumẽto impugnantur, quod facit Burlæus in præsẽti. Demus, quod lapis deorsum per centum stadia cadat, & cõsideretur motus uelocitas, quæ fit ꝑ ultimũ stadiũ. Iterũ per illud lapis deiiciatur, ut solũ cadat principio stadii: ꝓfecto multo minus uelox erit motus huius, quã cum cadebat ex alto, & tñ idẽ stadiũ est æque propinquum centro, ergo non est illa ratio uelocitatis.

Vlterius sic impugnari põt. Signetur stadiũ in medio distanti a centro, & aliud prope centrũ, & per id, quod est remotũ a centro, moueatur lapis cadẽs ex altiori adhuc loco, & per id quod est prope centrum, moueatur nõ ex altiori eadens. Profecto uelocius ꝑ illud aliud mouetur, nõ ergo facit quicquã loci naturalis propinquitas ẽt, ꝙ nihil acquirit in se mobile.

Authoris solut.

Respondetur igitur cum Burlæo, qđ in fine, & medio intenditur motus, quia plures partes aeris, uel medii, ǭ post mobile mouentur, ipsum impellũt. Similiter partes anterioris medii plures mouentur versus locum illum, & ei cadũt, ut si lapis deorsum mouetur, anteriores aeris partes uersus terram mouentur, plures, dũ motus longior est, & posteriores plures post se secum fert, & sic augetur motus excedentibus aliis, aliis propellentibus medii partibus. At differt motus uiolentus, quia in motu uiolento deficit uis impressa mobilis; ob id remittitur ultra medium: in naturali uero seruatur eadem uirtus per totum motum, cum sit permanens, ob id iste intenditur in fine, uterque tamen in medio intensior est quam in principio.

Quod autem ea, quæ est secundum locum. Tex. LXXVII.

Motũ localem esse primum probatur multis testimoniis Empedo. Anax.

Vltimo localẽ motũ oẽs antecedere probat ex sententia oĩum Philosophorũ. Primo ex Empedocle, qui litẽ, amicitiã per congregationem, & segregationem operari primo dixit: illa autem sunt cum locali motu. Secũdo ex Anaxa-

Anaxagora, qui hanc etiam separationem rerum ponit factam a Mente. Tertio ex Democrito, qui non ponit causam efficientem, sed propter vacuum res ferri, & moveri dicitur motus hic per vacuum, localis est. Quarto ex aliis, qui densitate & raritate cuncta faciunt, ut qui unū elementum principium ponunt. Hi.n. motū localem ibi ponunt, ut densetur, aut rarefiat res. Quinto ex Platone, qui animā se ipsam moventem principium mundi ponit: at quod seipsum movet, maxime secundum locum movet. Sexto ex sententia cōi, qui absolute per motum absq. limitatione prolatum, localem intelligūt, & hos, quia is est omnium primus.

Democr.

Plato.

Ex his epilogat, quæ dicta sunt hoc libro, puta, quod motus semper sit, & qđ sit principiū motus: & quis motus sit primus, & quis perpetuo cōtinuus: & quod primum movens sit omnino immobile, motus autem, quo immediate movet, circularis est.

Caput Nonum.

Hoc autem necesse est. Tex. LXXVIII.

1. motorē esse incorporeū in æquieri.

Aliud attributum primi motoris probare aggreditur: Nempe, quod sit incorporeus, & magnitudinis expers. Ad hoc aūt probādum utitur hoc medio, quod temporē infinito movet, ac duos facit syllogismos. Alter est: nullum finitum potest movere tē pore infinito: primus motor movet tempore infinito, ergo primus motor nō est finitus, erit ergo infinitus.

Alter syllogismus est: Nullum infinitum habet magnitudinem, primus motor est infinitus: ergo non habet magnitudinem, ergo incorporeus est. Utriusq; syllogismi probat maiores, in hoc autē textu priorem.

Nota.

Nota autem, quod sequor mō expositionem cōiorem, nam in quæstione dicā exactius meam de hac re sententiam.

Dicit igitur, quod ante istam cōclusionem quod primus motor incorporeus sit oportet aliqua priora, i. aliquas propositiones præmissas sumere. Quarum una est. Nullum finitum potest movere tempore infinito.

Supponit autem duo ad probationē. Alterum est. Tria esse in motu, prout attinet ad negocium præsens, puta Movēs, Mobile, Tempus. Alterum est, quod illa possunt penes finitum, & infinitum quadrupliciter ordinari. Aut.n. omnia tria sunt infinita, aut omnia finita; aut duo infinita, unum finitum, aut e contra duo finita, unum infinitum.

1. Arist. quæ probat, nullū finitū posse movere tempore infinito.

Supposiquædam.

Modo autem hoc probatur, q nō possint esse duo finita, puta, movens, & mobile, & tēpus infinitum. Sit igitur in casu argumenti, A, movens, B, mobile, finita, C, tempus infinitū, & sumatur pars moventis, quæ sit D. pars mobilis, quæ sit E & tempus sit F. Est igitur argumentū D, pars movēris tpe infinitō, movet E, quæ est pars mobilis tempore infinito, movet asit tempore finito F. ergo totum A, movet totum B, tempore finito. non ergo in tempore infinito. Antecedens probatur. Quia pars movet minori tempore, quam totum, sed totum positum, est movere tē pore ifinito, ergo & pars movebit finito. Consequentia probatur. Fiat additio partium ad D, & ad E, tunc etiā, crescet tempus, cum autem finitum sit A, & B, tot partes addētur D, & E, quot adæquēt ipsa A, & B, & ista consumantur; ablatis partib. ab eis, & additis D, & E. At tempus non consumitur, cum infinitū sit, at cum debeat cōsumari, quia sicut D, & E, adæquant per additionem ipsum A, & B ita etiam tempus adæquabit. Non autem posset, si illud esset infinitum, ergo finitū est tempus, quo A, movet B.

Nectitur ratio.

Adversus hoc dubitat Avic. quia nō videtur, quod mobile, & movens dividi semper possit, & sic demonstratio nō est universalis.

Obiec. Avic. eiusq; resp. Aristo: Solut. D. Tho.

Respondet S. Tho. quod non est opus hoc de divisione reali intelligere, sed de ea, quæ cogitatione fit, quia rei naturam scrutamur.

Dices, quomodo dicit Ari. quod pars movet partem in minori tempore, dictū enim est libro 6. quod si movens movet mo-

Alterum dub.

mobile tanto tempore, dimidium mouet dimidium æquali tẽpore? Hoc cum aliis grauioribus dubiis examinabitur in quæstione. Interim dico, quod illud potest sic clarius probari. Si totum A, mouet totũ B, tempore infinito: totũ A, mouebit partem B, tempore finito: hoc enim bene sequitur. Vlterius, adde partes æquales B. donec æquetur toti ipsi B. addes et tempori. sed non fiet infinitum, quia addẽdo finita finito non fiet infinitum: ergo totum A, mouebit totum B, tempore finito. At quare Arist. non sic probauit hoc cũ posset, dicam inferius.

Quod autem omnino nõ contingit. Tex. LXXIX.

Virtutem infinitam non posse esse in magnitudine

Probat alteram maiorem alterius syllogismi: puta, uirtus infinita non potest esse in aliqua magnitudine. Loquitur aũt de magnitudine finita, tũ quia alibi ostensum est, non esse magnitudinẽ infinitam; tum etiam, quia eodem argumento potest probari, quod nec esse possit in magnitudine infinita.

Supponit autem duo. Alterũ est, quod illa est maior potentia, quæ potest æquale facere cum altera in minori tẽpore, & quæ potentia minor est, in maiori tẽpore æquale facit; siue sit calefaciẽdi uirtus, siue proiciendi, quæcunque sit illa. Alterum est: quòd, quod ab infinito mouetur patitur magis, quam si a quocunque finito moueretur: atque potentia infinita est maior quacunque finita.

Ratio Arist. quod uirtus infinita posita in magnitudine moueret in non tẽpore.

Ex his facit arg. Si esset virtus infinita in magnitudine, sequeretur quod moueret in non tempore: sed hoc est impossibile: ergo pariter impossibile est, ꝙ sit magnitudo habens virtutem infinitam. Probatur sequela. Si enim infinita virtus non mouet in nõ tempore, mouebit in aliquo tempore finito minori, quam virtus finita mouet: sit illud H, puta, hora: & tempus quo finita mouet idem mobile, finitum sit A B, puta dies. Tunc argumentor. Addatur uirtuti finitæ plus, minuetur tempus: addatur vlterius, etiam minuetur. Tot ergo partes addentur, quod fiat tempus vnius horæ, & tamen illa virtus erit adhuc finita, quia ex additione finita finitum fit. Hæc ergo finita uirtus mouebit æquali in tempore cum infinita idem mobile, qđ est impossibile. Nulla ergo magnitudo finita potest habere infinitam uirtutem. Idem est argumentum de infinita magnitudine, si esset.

Neq; igitur nec in infinito finitam. Tex. LXXX.

Virtus finita non est in magnitudine infinita.

Cum ostendisset, uirtutem infinitã non esse in magnitudine finita, ostendit, ꝙ nec e contra, in magnitudine infinita sit virtus finita.

Et supponit unum. Quod maior magnitudo maiorem habet uirtutem. Nam quamuis aliquando accidat, minorẽ magnitudinem habere maiorem uirtutẽ, ut paruus ignis uirtutis est maioris, quã maior pars aeris, tamẽ si sit maior, & maior aer, uincitur ignis, & semper per augmentum magnitudinis crescit uirtus in re.

Ratio.

Ex hoc fit argumentum. Detur illa infinita magnitudo habens uirtutem finitã & sit A B. sumo ipsius aliquam partem, quæ moueat D mobile, hæc pars cum alicuius sit potentiæ, mouebit aliquo tẽpore ipsum D. Sit tempus E F. & pars mouens B C. Tunc summã aliam particulam & reddam eam duplam: hæc mouebit ipsum D, in dimidio tempore. sit F H. Iterũ sumam aliam, & duplicabo, iterum dimidiabitur tempus. Tunc sumã aliã, & iterum dimidiabitur tempus. Sed cũ illa sit infinita magnitudo, semper, & semp poterο sumere, & sic absque termino minuetur tempus, ita ut data quacunque parte temporis, adhuc in minori mouebit ergo illa erat uirtus infinita. Quia uirtus, quę uincit quamcunque temporis proportionem palam ita, ut in minori & minori mouebit, est uirtus infinita. Si. n. esset finita perueniretur ad tempus, ut in minori non posset mouere, non ergo uirtus finita est in magnitudine infinita.

Nota.

Nota uerbum (secundum conuersionem) significat, quod opposito modo se habent tempus, & magnitudo, uno enim aucto alterum decrescit, ut in argumento patet.

Est autẽ & hoc sic demonstrare. Tex. LXXXI.

2. Ratio. ad idem. Altero argumento idem probat Sũpta magnitudine eiusdem generis cum infinita. Idest, sit magnitudo infinita habens uirtutem finitam, ignis. v.g. Et sit uirtus ista, cum finita sit, decem, aut centum graduum. Tunc sumã unum finitum ignem alicuius gradus, q sit pars aliquota illorum graduum, addã huic igni ignem, augebitur uirtus, addã ulterius, augebitur magis, tot ergo partes aliquotas addã, ut hæc magnitudo adæquet totam illam uirtutem centum graduum. At magnitudo ista finita erit, cũ fiat ex finita additione, non ergo potest in magnitudine finita uirtus inesse infinita. Ex hoc concluditur, ꝙ motor primus non sit uirtus in magnitudine, quia aut esset finita, aut infinita, sed neutra potest esse, finita. n. non mouet in tẽpore infinito, infinita autẽ moueret in non tempore, quod est impossibile.

De his autem, quæ feruntur. Tex. LXXXII.

3. Ratio, quod primus motor sit incorporeus. Difficulter percipitur sensus huius textus, non quod obscurus. sit ad modũ, sed quod cũ præcedentib. nõ uideatur cohærere, tamen (ni fallor) noua est ratio, quam Aristoteles ponit ad ostendẽdam primi motoris incorporeitatem. Vult. n. ostendere, ꝙ motus nõ esset regularis, nisi motor esset incorporeus. Probatque, ꝙ irregularitas motuũ prouenit, aut ex pluralitate motorũ, aut ex uno, ꝙ dum mouet mouetur. Cũ autẽ motus cœli sit regularissimus, eius motor, qui unus est, nõ debet moueri dum mouet, & ob id erit incorporeus.

Dub. de motu proiectorum. Ad explicandam autem primam irregularitatem, quæ ex diuersitate motorũ prouenit, circa idem mobile, dubiũ pro ponit de proiectis, quorum motus est irregularis ob motorum diuersitatem, s. cum omne quod non se mouet moueatur ab alio: Proiecta, ut lapides, & similia a quo mouentur, cum iam separata sunt a proiiciente?

Excludi. tur. 1. respon. de motu proiectorum Excludit quandam responsionem, quæ poterat dari: pura, quod qui mouet lapidem, v.g. mouet simul aliquam partem aeris lapidi circũstantis, & hic aer, uelut uas fert lapidem ipsum mouens per totũ spatium. Hoc reiicit Arist. quia est eadem difficultas de ipso aere, uel de alio simili, quodcunque sit, a quo mouetur, postquã separatus est a proiiciente: non. n. a se mouetur: non ergo uidetur, quod moueatur nisi a proiiciente. Quod si ab hoc solum moueatur, profecto cessabit lapis, cum cesset proiiciens, & mouebitur similiter cũ eo, quod falsum apparet. Vnde uidetur, quod præter proiiciens, aliud sit adhuc mouens.

Addit verba illa (quemadmodum lapis &c.) Sensus est quod cessabit proiectum, sicut cessat lapis, cum sumitur ab aliquo ad mouendum aliud; cessante enim manu mouentis, cessat instrumentum. Quod est dicere: proinde cessabit proiectum cessante proiiciente, sicut esset id, quod non proiicitur, sed simul cum proiiciente est coniunctum, cum cessat mouens. quod est falsum. Alii per lapidem intelligunt magnetem: sed est expositio valde aliena. Melior est hæc, & commodior. Hoc igitur est dubium propositum.

Necesse est autem hoc quidem dicere.

Resp. Aristote. de motu proiectorũ. Adhibet dubii solutionẽ, quæ talis est. Quod mouens primũ mouet aliquã partẽ medii sibi proximã aeris, vel aquæ, vel vlterius, qđ sit aptum moueri, & mouere, & hæc mouet aliã sibi proximam, & illa alium & sic fertur lapis semper ab aliquo immediato, & eon iuncto mouente. Tamen istæ partes medii motæ, quãuis moueantur, & moueãt, non tamen simul desinunt nam proiicẽs mouet partem aeris, & hęc mota mouet alteram. tamen non est opus, cum mouet alteram, quod adhuc moueat mouens. Similiter de aliis.

Est etiam notandum, quod partes dũ magis procedunt, minus mouent: paulatim enim virtus deficit, donec perueniatur ad aliquam, quæ mouetur tantum, & non

& non mouet, & tunc deficit moueri proiectum. Cessante.n. illo, quod mouetur, & non mouet, & cessante illo, quod talem motam partē mouit, cessat motus totus proiecti: hæc intellige de partibus medii, quæ sunt uersus latera proiecti, & sursum & deorsum. Tales.n. partes motæ mouent lapidem, dum mouet alias quæ mouent etiam lapidem & sic fertur lapis, sicut lignum in aqua, undarum impulsu, una aliam impellente. Ex quo patet, quod semper est motor immediatus in his proiectis. De hoc autem paulo post dubitabimus.

Hic igitur in his, quæ possunt aliquando.

Motum proiectorū non esse continuū ex his cōcludit. Dicitq; primo, quod ex tali motu mouētur quæ aliqñ moueri, aliquando quiescere apta sunt. Nā diximus qđ uirtus accrescit in mouentibus, & hinc patet, quod non sit continuus, quamuis uideatur. Nam nō mouentur nisi a diuersis motoribus, qui se consequenter habent, id est post aliam, aut se tangunt: ac ideo fit in aqua, aut aere, aut simili, quia in rebus duris non possunt isti motores inueniri, quia si una pars mouetur, reliquę simul mouentur. Et idem de quiete. At in liquidis potest una pars moueri, non alia mota, & sic possunt assignari plures motores & in his et potest motus esse, qui dicitur circum obsistentia seu antiparistasis. Is autem motus est, qui fit, cum partes aeris cito occurrunt ad replendum locum, quem post se relinquit proiectum, qui solum in his rebus fluidis fit.

Concl. de motu proiectorum Concludit, quod non est alius modus, quo fiat proiectionis motus, nisi iste. Si enim alius esset, esset antiparistasis illa, ut reliqui dicunt. Nam dum occurrunt partes ad replendum locum, impellunt proiectum, sed talis nō est causa, quia illa antiparistasis fit simul cum motu proiecti. Dum enim lapis relinquit locum, occurrit ille motus, unde simul cessāt, & simul mouentur. cum aūt lapis adhuc motum prosequatur, nō erit motor, at debet esse: ergo oportet dicere, quod dictum est.

Nota. Nota, quod uocat illas partes aeris uel aquæ consequentes, non quod non sint continuę: sed quod non simul moueātur ac ob id in ratione motus continuitatem non habent, ac diuersi motores censentur.

Dubium. Solut. Dubitabis: quomodo motus proiectorum non est cōtinuus, cum non uideatur quies aliqua esse media. Respondeo, non esse mentem Arist dicere, quod non sit cōtinuus, idest sit media quies, quia hoc esse impossibile notum est, sed quod nō sit regularis, & uniformis, cū motores illi inæqualem necessario habeant uirtutē, alias motus talis nūquam cessaret, sed esset perpetuus, uel per totum esset medium.

Quoniam autem in his, quę sunt. Tex. LXXXIII.

Cum primus motus sit perpetuus, debet esse unum mobile. Concludit ex his, quę dixit, quod cū motus perpetuus sit, & continuus, debēt esse unum mouens, unum mobile. Si enim non esset unum mouens, nō posset continuitas, & regularitas esse in motu.

Solut. Obiect. Posset quis dicere aliud esse in proiectis aliud in hoc, quia proiecta sint magnitudines, at non sic in hoc motu. Hoc excludit dicens, quod etiam in hoc motu est magnitudo mota. Impossibile enim est, motum esse alicuius, nisi sit magnitudo. mobile enim corpus est. Si ergo mouetur corpus, & ab uno, tunc peto: id, quod mouet, uel mouetur, uel non. Si mouetur ab alio mouebitur, uel a se. Et quocūque modo peruenietur ad id, quod mouet immotum, & hoc mouebit, nec mouebitur.

Quod probat: nam si moueretur, dum mouet, utique defatigaretur, nec posset uniformiter, nec semper mouere. Non enim defatigabile debet esse, quod mouet uniformiter semper. Vide ergo argumentum. Ex eo.n. quod mouet uniformiter, debet esse indefatigabile. id autem, quod indefatigabile est, debet mouere, & non moueri. Nihil est autem, quod mouet, & non mouetur, nisi uirtus extra corpus. Omnis enī uirtus, & forma corporis

mouet, & simul mouetur. primus ergo motor expers est corporis. Ex perpetuitate igitur continuitatis, & regularitatis colligit, quod motor sit inuariabilis, & omnino immobilis, ac inde incorporeus.

1. motor est omnino inuariabilis, & immobilis. unde incorporeus.

Necesse autem in medio. Tex. LXXXIIII.

Obiter dubitatur, in qua parte cæli sit primus motor. Ac breuiter respondet. In circũferentia, non aũt in centro. Et ratio est, quia ibi æquũ est motorem esse, ubi uelocior est motus. At motus uelocissimus partium est uersus connexam circumferentiam, quia illæ partes maiores sunt. ibi ergo est motor primus, non quidem ut in loco, cum sit incorporeus, sed per assistentiam.

Vtrum Deus sit ubique secundum Aristotelem. Quæst. VII.

De loco 1. motoris.

Hic disputari solet, an Deus sit ubique. Nam hic Arist. præbuit causam dubitandi, cum ex operatione primi motoris, quæ maxime est in circunferentia, uidetur deducere, ipsum esse in circunferentia, & non in centro.

Secundum ueritatem, Deum eẽ ubiq. manifestum est ex his, quæ diximus in 2. Physic. Cum enim Dei operatio ubique sit, erit etiam Deus, etiam secundum Aristot. Prima sententia est Auerro disp. 14. Metaphysi. dubio ultimo, ubi ait satis sin pie (ut sæpe solet, cum de Deo loquitur) Dicentes Deũ esse ubique, & tangere oẽm rem, esse pueros, & destruere ordinẽ causarũ, & causatorũ. Vnde plerique Auerroistæ illum sequentes dicunt, Theologos differre a peripateticis, quod illi ponant Deum ubique, hi in cælo. Probatur ista sẽtentia ex 8. Physic. 48. vbi ait Aristote. esse in circunferentia cæli. Secundo, in 1. de Cælo. 22. Vbi ait, Græcos, & Barbaros in hoc conuenire, ut Deus sit in cœlo. Tertio, ex 2. de generatio. 59. ubi ait. Hæc entia nostra, quoniam ualde distant a primo principio, non posse eẽ æterna. igitur vult primum principium esse in cœlo.

2. opi. Auer. falsa.

Contrariæ uero sententiæ sunt plurimi, & celeberrimi Aristotelis interpretes, tam Platonici, quam Peripatetici, Deum uidelicet esse ubique, etiam secundum Aristotelem, & ex ipsius etiam Aristotelis testimoniis colligitur, & rationibus quod iam ostendamus.

2. opi aliorũ uera. Arist. interpretes in hac opin.

Primo. Alex. Aphrodis. in suo 2. de anima, c. 23. ait, intellectum agentem, quem ipse ponit esse Deum esse ubique. Idem ipsi tribuit Philop. in 1. de anima, tex. 40. ubi ait Alexandrum, & eius sequaces Deum esse ubique dicere.

1. Alex.

Secundo. Simplicius in hoc 8. Physicorum. 84. luculenter digreditur de loco Dei, ubi ex sententia etiam Alexandri cõcludit, cum Deus sit impartibilis, & separatus, ut p se perfectus, a corpore mundano, recte dicendum est ipsum esse ubique & nullibi. Et inquit. quando Pythagorei dicunt, Deum esse in centro. debet intelligi quo ad participationem bonitatis opificii. Cum Aristoteles etiam ait, Deum esse in primo cælo, debet intelligi modo quodam eminentiori, quoniam primum mobile est, quod primo participat motũ opificii. Adde, quod Simplicius in digressione tex. 89. 8. Physico. dicit, Deum ex Aristotele, & Platone continere omnia uinculo suæ uoluntatis, quod uinculum firmius est, quam natura earundem rerum. In Epictet. etiam c 66. ait, Deum simul ubique adesse, & in 8. physic. 85. ait secundum Aristotelem, Deum non esse in ultimo celo, sed in aggregato omnium cælorum.

2. Simpl.

Tertio. Iamblicus de mysteriis Aegypt. c. 6. fusissime probat, ex professo, Deũ esse ubique.

Iablicus.

Quarto. Themistius in paraphrasi 12. metaphysi. agens de loco Dei, ait: Deum uestire omnia, non ut uestis, quæ extrinsecus tantum tangit rem: sed intrinsecus, ut totum tangat totum: ait tamen, primum mobile esse corpus nobilissimum, & eius animam esse primam. Intelligentiam, & quasi pro lege, atque propterea ibi magis elucescere maiestatem opificii.

Themist.

Quinto, Philoponus in 1. de aĩa tex. 4. id asserit: cui⁹ extat locus pulcherrimus primo Meteororum, aliquanto post principium:

cipium: vbi quærens rationem, cur cœlũ in orbem voluitur, affert ad verbum rationẽ ex Plotino, quam & ipse probat. Inquit enim. Quia vult imitari Deum. vnde cum mens, & intellectus diuinus rerum omnium cõditor, & architectus nullum locum substantiæ suæ habet constitutum: in omnibus autẽ partib. mundi & locis eius uis, ac summa potentia, æternaque ipsius actio reperitur, ac dominatur: Ita cœlum, quod cum corpus sit, simul totum vbique esse non potest, conatur secundum suas partes esse in omnibus locis.

D. Tho. In eadem sententia est D. Thomas, qui explicans hunc textum, & mouẽs hoc dubium, respondet, dicendum esse, quod dicitur, principium mouens esse in aliqua parte sui mobilis, non per determinationẽ suæ substantiæ, sed per efficaciam motus. quia ex aliqua parte sui mobilis mouere incipit, & ideo (ait) potius dicitur esse in cœlo, quam in terra, & potius in Oriente, vnde incipit, quam in aliis partibus cœli. Hæc D. Thom.

Quod si quis illum locum Aristotelis tex. 84. ita male velit cum Auerroe interpretari, profecto incidit in hoc absurdum etiam Deum non esse in alus cœlis, imo nec in primo ipso cœlo, sed in sola eius vltima superficie, hoc est in circunferentia, vt dixit Aristoteles: quod asserere esset per quam ridiculum, & indigna sententia quæ tribueretur Aristoteli. Sed sensus hic est, quem cæteri grauissimi Interpretes, & D. Thomas voluerunt; quod ibi potius esse dicatur, quia inde incipiat motus quo ad efficaciam, scilicet motus, quia ibi magis operatur, non quoad determinationem substantiæ. atque hactenus de Aristotelis interpretibus.

Ex aliis Arist. testimoniis primo. Ex Aristotelis testimoniis aliis idẽ probatur. Primo. Auctor libelli de mundo, siue sit Aristoteles, siue quis alius, qui tamen dignus est, qui tribuatur Aristoteli, ca. 7. postquam late probat indecens esse, vt Deo aliqua particularis prouĩcia demãdetur. concludit, Dei vim esse, vt eius munus collocetur in toto mundo. Vnde ait, hanc ipsius vim esse omnium nutricem, & continentem. Item nomen diuinum, quoquo versus omnia permeare, & alia his similia.

Secundo. Est locus pulcherrimus in Aristotele 1. de partibus animalium, cap. 5. vbi laudat Heraclitum, quem cum quidam adiissent visendi gratia, eumque in casa quadam furnaria caloris gratia, sedentem reperiissent, se ipsos ab ingressu cohibuerunt. ille ingredi eos fidenter iussit, dicens: nec illo loco Deum deesse immortalem.

Tertio: cum probatum sit Deum moue re vt finem, & primum cælum, & omnia, secundum Aristotelem, & influere immediate in primum cælum, & omnia vt causa efficiens: certe non est maior ratio cur sic in cælo, quam in cæteris mundi partibus vnde erit nullibi, vel vbique.

Quarto Deus non potest constitui in loco circumscriptiue per corpulentiam, quam non habet: sed per operationẽ. Vnde Aristote. in hoc 84. ex operatione visus est colligere locum Dei. Sed probatum est (vt diximus) omnia fuisse efficiẽter a Deo sm Aristotelem. ergo ex eodem principio manifestum est, ipsum esse vbique.

Hoc idem ex sententia Aristotelis aliqui etiam Neoterici viri nequaquam contemmendi fuisse ostẽdunt, vt Fernelius li. De abditis rerum causis, c. 2. idem secundũ Aristotelem Eugubinus 4. de perenni philosophia, cap. 7. Itẽ Marsilius Ficin. lib. 2. de Theologia Platonis, capit. 6. & 7. apud quos multa eaque præclara de hoc ipso reperies. Nicolaus etiam Leonicus in Bembo dialogo, siue de animorum essentia, vbi fatetur omnes asseruisse, Deum vbique esse, licet modum quo esset, non omnes satis intelligerent.

Neque vero hoc Peripateticorũ inuentum proprium fuit, imò vt ex Eugubino, Leon. & Marsilio, ex auctoribus ab eis citatis constat, id tota fatebatur antiquitas. De Mercurio Trimegisto, eius Pimander refertus est hac re, Mundum esse vas plenum Deo Dei spiritum omnia contine re, &c. idem ex Orpheo, Holoastro, Musæo, & aliis habes apud Eugubinum. Item ex Platone, & Plotino loca iam attulit, ex quorum etiam sententia idem asserit Macrobius lib. 1. in somnium Scipionis. Proclus item in Timæum paulo post initiũ sic argumentatur. Deus est vbique, anima non est vbique: ergo anima non est Deus Hinc illud Virg. *Antiquorum aliorum plura testimonia in ante Ari.*

„ Iouis omnia plena. Hinc Lucanus „

„ Iuppiter

„ Iuppiter est quodcunque uides. Empedocles etiam, cuius fit mentio in libro de mundo, vbi supra, omnia asserit esse plena Deo. Quæ loca pauca pro multis quæ afferri possunt, adducta sufficiant, vt appareat contra Auerrois impietatem nó esse pueros, qui sic opinatur, sed ipsum potius impium, qui sic opinatus fuerit.

Ad 1. & 2. Ad argumenta. Ad primum, & secundum patet ex D. Thoma, Simplicio, Themistio, & libello de mundo: est enim in primo mobili modo quodam peculiari, quo ad efficaciam, & initium motus, vt diximus.

Ad 3. Ad tertiū. Textus ille perperam ab aliquibus exponitur. Nam putant Aristotelem agere de distantia loci, quod falsum est: nam materia prima tam distat a cælo, quàm eius formæ. Vnde si corruptio prouenirct ex distantia a Deo; etiā ipsa esset corruptibilis. Anima item hominis incorruptibilis est secundum Aristotelem, quæ tamen tam distat a Deo, quam cæteræ res corruptibiles. Sensus ergo est, de instantia in natura, quæ enim magis distāt, hoc modo a Deo, magis sunt corruptibilia.

Dubium. Sed obiicies: in genere substantiæ magis distat materia prima a Deo, quam eius forma; ergo si hic est sensus, oporteret ipsam esse corruptibilem.

Solut. Respondetur, illud intelligi de entibus completis, at licet materia prima sit ens imperfectissimum, tamen est pars, & non est ens compositum ex partibus potentibus dissolui: nam ab hoc prouenit corruptibilitas. Quæ enim magis a Deo distant habent substantiæ suæ partes, quæ facilius dissolui possunt: quam ea, quæ propiora sunt Deo in natura. Hæc de quæstione.

Habet autem dubitationē, si contingat. Tex. LXXXV.

Dub. proponit Arist. DVbium proponit, ex quo determinat, nullū mouens motū perfecte continuū motum efficere. Dubium igitur est. An id quod motum mouet, possit mouere continue, & non sicut qui impellit idem multoties; Hinc enim non est motus perfecte continuus, sed multi consequenter se habentes.

Solut. Respondet, quod motum mouet, aut mouet impellendo, dū per spatium fert mobile suo impulsu immediato, aut mouet trahendo, aut vtroque modo, nempe secundum vertiginem aut mouet proiiciendo ad quem motum proiectorum concurrunt plures motores. Non est autem alius modus, quo mouet id quod mouetur. Omnibus autem his modis, quod mouet, & mouetur non mouet continue, & vniformiter: primus ergo motor, cum uniformiter moueat maxime, mouebit, & non mouebitur.

Determinatis autem his manifestum est. Tex. LXXXVI.

CONcludit tandem quod cū primus motor moueat immotus, nullā habet magnitudinē. Repetit autem epilogans ratione factam. Si enim haberet magnitudinem, aut esset infinita, aut finita. Non infinita: quia non datur infinitū quantum actu, ut probatum est 3. Physic. Non finita: quia non posset habere potentiam infinitam, quæ necessaria est, vt magnitudo moueat tempore infinito. Finitū autem non mouet tempore infinito. Cum igitur primum mouens tempore moueat infinito, & perpetuo, necesse est, quod sit indiuisibile, & magnitudinis, ac corporis cuiusq; expers. Hæc Aristo. *Concl. q̄ 1. motor nullā habeat magnitudinem.*

Dubium de motu proiectorum.

DVbium vnum est circa proiectorū motū. Videtur enim Aristo. referre causam huius motus in medium ipsū motū a causa pricipali primo: deinde consequenter partem a parte. Sed omissis aliorum placitis, existimo dicendū q̄ medium quidem in eo modo, quem dicit Aristoteles, confert ad motum proiectorū. Et hoc experientia patet. Nam non aliter proiecta in medio velocius, quam in principio feruntur, ut consideranti patet. *Medium aliquid cōfert ad motum proiectorum*

Simul etiam existimo, quod non solum medium est causa motus huius, sed quod etiam uirtus imprimitur ipsi proiecto secundum quam fertur: sicut graue per grauitatem, licet differant, quia unus naturalis, alter violentus est motus. *Non solū mouētur a medio, sed a uirtute impressa.*

Et pro hoc facit ratio, & experiētia. Ratio

tio quidem: quia ficut proiiciens imprimit virtutem aeri primo, vt moueat lapidem,& per parum spatii moueatur ipse aer. non.n. definit statim esse percussus aer,cũ desinit moueri manus,vt ipse Aristoteles fatetur, quare etiam non imprimetur virtus similis lapidi,vt moueatur. Est autem hoc validum argumentum,ꝙ fecit dubitare Simplicium in hoc.

1. ex natiis experientijs. Præterea multum hoc patet experientia.Primo,videmus.n.& sentimus,aerem fortiter a bombarda impulsum nõ deiice-
1 re hominem in terram, quamuis ipsum a facie percutiat, nec ipsum globulum: quomodo ergo propellet ad tantam distantiã lapidem aut globulum ferreum.

2 Similiter fortior videtur magnꝰ vẽtus quam ille qui excitatur ab arcu:sed magnus ventus vi sua non poterit sagittã leuare a terra.ergo nec aer motus ab arcu.

3 Præterea:quia aliquando est,magnum ventum lapidem iacere,nec credendũ est ꝙ solus vẽtus tam fortiter regreditur vt lapidẽ moueat cõtra impetũ totius vẽti.

4 Præterea:sequitur,qđ pluma velocius proiiceretur,quia facilius ab aere sustineri potest,quam lapis,quod est falsum.

5 Præterea,in rota barbitonsoris, vbi uidemus,cum motus est remissus & prope finem,motus contrarios exercere,nec in medium referri potest.

6 Præterea:quia tũc si hoc esset,dato vacuo non posset esse proiectio, quod credibile nõ est.Ob ista ergo mihi videtur, virtutem imprimi etiam ipsi proiecto.

An Deus sit uirtutis infinitæ. Quæst. VIII.

Quæstio hæc,si de re sm se ipsam agatur,nullã habet difficultatem. est enim cõpertissimum Deum esse infinitæ uirtutis intensiuæ, vt etiam inferius probabitur.Sed id Ari. est aliquanto difficile,tum ob interpretũ sententias, tum potissimum ob duos illos textus 78.79. ex quib.ad eam disputandam sumitur occasio.

1.Nota. Vnde Aduerte primo,in quo consistat rei huius difficultas:in Aristotele,hic virtutem pro ui,& robore in agẽdo,& pręsertim in mouendo localiter accepimus. Dupliciter autem est uirtus aliqua infinita.Vno modo intensiue, vt sit graduũ infinitorum:sicut albedo esset infinite intensa,si actu haberet gradus infinitos.Altero modo est infinita duratione:puta ꝗ finita quidem in gradu est,tamen potest durare in motu tempore infinito.

Iuxta hoc est duplex opinio de infinitate.Quidam dicũt,quod Aristoteles loquitur de infinita,vel finita uirtute duratione.quidam vero,quod de intensione. *Duplex opi. de infinitate Dei ex sen. Arist.*

Et difficultas bina in demonstratione fecit sententias diuisas.Nã fecit Ari.duas consequentias.Prior est:Si mouet tẽpore infinito,non erit uirtus finita. Altera est si est uirtus infinita,mouet in non tpe. *Vnde sit orta difficultas.*

Quidam ergo considerantes,priorem non valere nisi de finita duratione,quia ad mouendũ tempore infinito sat est in finita uirtus duratione:ut patet de Sole qui agit tempore infinito secundum Aristotelem,& de inferiorib intelligentiis, quæ non sunt æquales primæ. Ob id dixerunt,esse hoc intelligendum de finitate,uel infinitate durationis. *Fund. eorum quĩ putant agi de infinitate durationis.*

Quidam alii respicientes posteriorem consequentiam,dixerunt esse de infinitate intensiua sermonẽ, quia aliter non ualeret,ꝙ moueret in non tpe. in utraque aũt sententia est una difficultas.Quod n. mouet hos, torquet illos, nec omni ex parte hi vel illi difficultatem absoluunt. *Fund eorum qui putant agi de infinitate intensionis.*

Est aũt utrisq; duplex difficultas communis.Altera est circa illud Ari.ꝙ in nõ tempore moueret,si esset in magnitudine.Videtur hoc nihil esse.Nam si infinita uirtus est,quid refert,ꝙ sit in magnitudine,vel extra? semper n.& quocunq; modo mouebit in non tempore,si infinita est.Vel si non mouet in non tẽpore extra magnitudinem,nec in ipsa mouebit. *Duplex difficultas utrisque comm.*

Altera difficultas est circa maiorem Aristotelis illius primi discursus.Dicit.n. quod si totum mouet totum mobile tempore infinito,ꝙ pars mouebit partẽ minori tpe:videtur hoc manifeste contra id quod dicitur 7. Physi.tex.46.si totũ mouet totum tanto tempore per tantum spatium,ꝙ dimidium mouebit dimidiũ eodemmet tempore per æquale spatium Hæ sunt præcipuæ difficultates circa Ari.discursum,in quo sunt tres sententiæ.

Prima

1. sent. Prima est quorundam, qui dicũt Aristotelem loqui de finitate, & infinitate durationis; & maioré illius discursus sic intelligunt, Si aliquod totum finitũ duratione mouet mobile finitum duratione, pars illius mouentis finiti duratione mouebit mobilis finiti duratione partem minori tempore: quia cum pars sit finiti duratione, minus debet durare.

Reÿcitur 1. sent. Ista sententia n6 est, (vt censeo) digna disputatione: quia talis maior syllogismi ridicula esset, qui. n. facit finitum duratione, dicit tempus: non ergo opus est dicere, finitum duratione mouet tempore finito. Præterea: Quia quamuis concluderet, Deum esse infinitum duratione, tunc non soluũtur difficultates, quomodo virtus infinita duratione moueret in non tẽpore. Profecto consequentia esset nulla, nisi sermo sit de intensiua virtute.

2. sent. Auer. Secunda sententia est Auerrois, & aliorum, quod Deus nec est finitæ, nec infinitæ virtutis, ac ob id est incorporeus quia finitum, & infinitum corporeum passiones sunt, ac id dicunt probare Aristotelẽ quod nec sit virtutis finitæ intensiuæ in primo discursu, nec infinitæ in secundo.

Reÿcitur sent. Auer. Hæc sentẽtia potius videtur fugere difficultatem, quam aliquid decernere. Nã (vt alibi ostendimus) male in spiritualib. negat reperiri finitum, vel infinitum aliquo modo. Est. n. quantitas molis, & perfectionis: & sic etiam finitum, vel infinitum. Vnde profecto etiam patet, ꝙ necesse est admittere, ꝙ intelligentiæ quædã sunt maioris, quædam minoris perfectionis, & æqualitatem vel inæqualitatẽ habere in perfectione, & uirtute.

Non igitur possum non mirari Auerroem, qui ad calcem digressionis in tex. 76. ait, non posse intelligi vnam intelligentiam maiorem vim habere alia. Est. n. cõtra rationem omnem. Nam si sunt inæquales in essentia, ut necessario sunt, & ipsemet fatetur, quia ponit differre essentialiter, at essentiæ sunt sicut numeri: etiam erunt inæquales in virtute.

Viderunt hoc aliqui Auerroistæ, ut Iãdunus, qui licet 8. Physi. quæst. 22. secundum Aristotelem, & Auerroem asserat, Deum nec esse finitum, nec infinitum: postea tamen uidens hanc sententiam esse valde absurdam, in quæst. 12. de substantia orbis, ait, Aristotelem, & commentatorem circa quæstionem hanc in nullo differre a Fide Catholica.

3. senten. S. Tho. & aliorum. Tertia sententia est Sancti Thomæ, & omnium fere Græcorum, & aliorũ, vt in serius probatur, quod sit sermo de infinitate intensiua, & quod Aristoteles ostendat in priori demonstratione, Deum esse infinitæ virtutis intẽsiuæ. At quia ista sententia est celeberrima, & scitu digna, exponam eam primo ad mentem D. Thomæ.

1. Fund. D. Thom. Aduerte igitur primo ex ipso S. Tho. quod motus ex duplici radice oritur. Primũ ex spatio, puta cum vnũ mobile per varias spatũ partes vagatur: tunc oritur successio secundum plures spatii partes, qui motus est ex spatio consequens. Oritur secundo ex ipso mobili, cũ opposito modo locus & spatiũ vnum est, tamẽ per ipsum transeũt diuersæ partes mobilis, tũc fit successio, & motus consequens ipsum mobile ratione suarum partiũ penes eundem locũ, & loci partem. Quod si velis comparare istos motus ad mobile, magis intrinsecus, & per se est ille, qui ex ipso prouenit, quam qui ex spatio. & ratio est, quia hic ex ipsis partib. ille ab extrinseco spatio ei prouenit.

2. Fund. D. Tho. Aduerte secundo, quod cum tẽpus cõsequatur motum, erit etiam duplex tempus. Alterum penes motum mobilis secũdum suas partes. Alterum, secundum spatii partes. Et quemadmodũ motus secundum partes mobilis est magis p se, & primus, ita etiam est ipsum tempus. Motus vero alius, & tẽpus est velut per accidens ad istud. Vlterius, sicut tempus est duplex ita etiã duplex erit infinitas temporis, & prioris, & posterioris, Prior aũt infinitas est per se magis, & prima.

3. Fund. Aduerte tertio. quod prima causa, quæ tempore infinito mouet, debet esse talis quæ possit facere motum, & tempus infinitum per se, & primum, puta, corpus infinitum mouere, quia primæ causæ debetur infinitũ tẽpus per se, reliquis vero infinitum per accidẽs, puta, motus infinitus corporis finiti multiplicatus. Cum igitur prima causa debeat esse talis, quæ mouere possit corpus actu infinitum, debet esse infinitæ uirtutis intensiue. Ad aliũ motum infinitum per accidens, sat est infinita tantum virtus duratione.

Vult

Sensus demonstrationis Arist. secundum hanc opi.

Vult igitur S. Thom. quod demonstratio Aristotelis procedat de infinita virtute intensiua, & de tempore infinito per se ex parte mobilis. & tunc nota fit solutio vltimæ difficultatis, puta, quomodo si totum mouet totum tanto tempore, pars mouebit partem in minori tempore. Hoc clarum fit de tempore ex parte mobilis. Nam per vnam loci partem citius transit pars mobilis, quam totum: & citius minor pars, quam maior.

Obiec. Quod si dicas, videtur vana demõstratio: quia non est tale corpus infinitum actu, nec esse potest. Respondet S. Thom. quod verum est, tamen Aristoteles procedit ex suppositione, vt sit sensus; Prima causa debet esse talis, vt si esset infinitum actu, posset moueri ab ipsa per vnũ locũ successiue: & similiter causa prima infinitatis temporis debet esse talis, vt ex se possit esse causa infinitatis p se, & secundũ mobilis partes. Hæc est sentẽtia S. Th. declarata quoad potui, subtilis profecto in se, & digna S. Tho. sed videtur habere aliquot difficultates.

Solut.

1. difficultas contra D. Tho. Prima, quia Aristoteles non procedit ex impossibilibus, sed ex his, quæ sunt. In superioribus enim probauit motum nullum alium infinitum esse posse, nisi circularem, & hunc tanquam propriũ Deo tribuit: Modo consequenter ex tali infinitate motus eius indiuisibilitatem ostendit: nec apparet in litera talis distinctio temporum, quam hucusque Aristoteles non significauit.

Præterea. Quia S. Thom. non soluit difficultatem, quomodo est infinitę virtutis intensiuæ, non mouet in non tempore extra magnitudinem, & in magnitudine moueret.

Respondet S. Tho. quia cum est extra magnitudinem, agit, intellectu, & arte, non autem ita ageret in magnitudine, sed sicut ignis.

Solutio hæc profecto non omnino satisfacit: nam primo si Aristoteles posuisset Deum agens necessarium, tantum ageret, quantum posset, siue in magnitudine siue extra.

Præterea, quia quid vetat, quo minus agat intellectu, licet sit in magnitudine? esset enim sicut homo quidam. At Arist. vult, quod sit omnino corporis expers, nõ ergo videtur de mente Aristotelis ita esse dicendum.

Vt autem in quæst. hac aperiatur quid sit sentiẽdum, sit prima concl. Q[illegible]d sit de vi istarum rationum, Arist. ipse voluit Deum esse infinitum intensiue in vigore. Hanc cõclusionem probabo primo ex ipso Aristo. Secundo ex eius interpretibus. Tertio ex rationibus ductis ex principijs, Aristotelis. *1. conclu. quod sit infinitæ uirtutis intensiue.*

Ex Arist. primo: quoniam in illo text. 78. expresse ponit primum mouens esse virtutis infinitæ. Primo: quia ipsum esse infinitæ uirtutis in duratione superius fuit demonstratum in tex. 45. In hoc autem 78. cum velit demonstrare ipsum esse incorporeum, tanquam quid hucusq. non demonstratum, ait, se uelle prius demonstrare ipsum esse infinitum, & hoc supposito progreditur ad demonstrãdum esse incorporeum, & separatum. *probatur concl. ex Arist. 1.*

Secundo; quia si Arist. intelligebat de sola infinitate durationis, manifeste peteret principium in argumento. Nam certum est, id quod est, uel mouet infinito tempore, mouere, & esse infinito tẽpore. Quare manifeste esset nugatio, si solum intellexit de uirtute infinita in duratione & esset ridiculum argumentum.

Tertio: quia Aristot. sumit hanc illationem: Si aliquid mouet tempore infinito, est uirtutis infinitæ. Quæ quidem illatio est ab infinitate durationis, & successiua motus, ad infinitatem intẽsiuam motoris, ex extensiua inferendo intensiuam: virtute illius proportionis. Si aliqua res haberet ex se virtutem mouẽdi per unum tantum diem. v. g. esset alicuius uirtutis. si per duos dies, esset in dupla maioris virtutis. si p quatuor, esset in quadruplo maioris uirtutis, & ita consequenter. Ergo si habet virtutem ex se mouendi infinito tempore, erit infinitæ uirtutis, Aristot. in quam uirtute huius proportionis ex extẽsione infinita optime sic colligit intensionem uirtutis mouentis, infinitam, aliter nil omnino inferret, sed (ut diximus) principium peteret.

Obiect. Dices: intelligentiæ mouent infinito tempore secundum Arist. ergo essent infinitæ uirtutis. Respondeo, intelligentias non *Solut.*

non esse a se, nec a seipsis habere suã uirtutem, sed a prima causa, ut superius ostẽdimus. Deus autem est a se, & ex se suã habet uirtutem; quare etiam si intelligẽtię durent infinito tempore, tamen non sine prima causa conseruante; & ideo primæ potius causæ illas conseruanti id tribuendum erit, & illius inferetur uirtus infinita, non ipsarum rerum conseruatarum. Atque ideo dicebamus in illa ꝑpositione, si quid haberet ex se uirtutẽ mouẽdi infinito tempore, tũc optime sequi, ergo esset infinitæ uirtutis. Arist. autem, sic etiã intellexisse ex eo constat, ꝙ ibi de primo motore solum agit non de aliis & de eo solo aggreditur demonstrare.

Quarto in tex. 79 ait hanc uirtutẽ infinitã, si poneretur in magnitudine, debere mouere in non tempore, quod manifeste pertinet ad uirtutem infinitam intẽsiue.

Confirmatur ex solu. aduersariorum. Nam quod quidam Auerroistæ dicũt sensum Arist. esse, uirtutem infinitam in duratione etiam moturam in non tempore, eo quod non potest poni uirtus infinita in duratione in materia, quin etiam sit infinita intensiue: omnis. n. uirtus, quæ finita esset, defatigaretur. Id potius est ꝓ nobis, uident enim se non posse saluare discursum Aristotelis, nisi recurrant ad uim infinitam intensiue.

Ex interpretibus celeberrimis Arist.
1. Simpl. Secundo. Idem probatur ueterum testimoniis. Primo Simplicius in illo 79. expresse in solutione cuiusdam dubii Philoponi, ait, secundum Arist. aliquid esse infinitæ uirtutis, posse intelligi dupliciter. Vel quoad durationem, & hoc inquit, cõpetit etiam cælo: Vel quoad quandã uirtutem, quæ tota sit actu, & secundũ hanc, ait, Deum primum motorem esse actu infinita potestate præditum. In tex. etiam 86. idem ait.

2. Them. Secundo. Them. in tex. 78. ait, Postquã Arist. demonstrauit motorem esse sempiternum, nunc uult probare ipsum esse incorporeũ quod ut faciat, primo probat ipsum habere uirtutem infinitam. (Ecce manifeste distinguit Themi. inter habere durationem infinitam, & uirtutem infinitam.) primum (ait,) esse demonstratum, secundum esse ex illo demonstrandum.

Amm. 3. Tertio, est locus pulcherrimus Ammonii ad initium capitis de substantia, in Præd. Aristo. ubi ait, Arist. in Physi. probare, Deum esse incorporeum ex eo, ꝙ asserit illum pollere infinita ui. Adfert autem totum Aristot. discursum, inquiens. Quod habet infinitam uim, non potest esse corporeum. Nam uel corpus est infinitum, & tale supra in tertio Physi. probatum est non dari. Vel finitum, & tale certum est non habere uirtutem infinitam. Nam imaginemur hoc corpus in tres partes esse diuisum. Tunc quæro, unaquæq; illarum an habeat uim infinitam, uel finitam. Si infinitam: ergo totum tãtundem ualebit parti. Si finitam: ergo quod cõstat ex finitis, finitũ erit. Hæc Ammonius, ǭ omnia uides intelligi de ui infinita intensiue. Et confirmatio fit: Nam de infinita duratione nullum inconueniens est, immo potius est necessarium, partem tantundem durare, quam totum.

Quarto, in eadem sententia fuit Alexander, ut & Vicom & alii graues authores hoc ei tribuunt. Primo: quia qđ Simplicius dicit supra, semper uidetur dicere ex sententia Alexandri. Secundo, quia (ut alibi tetigimus) ipse ponit Deum intellectum agentem, quem uult omnia præsentia, præterita, & futura in particulari simul intelligere. Vnde cum hęc sint infinita, non potest non hẽre infinitã uim intelligendi, quare, & essendi, quia eadẽ est in Deo. Quod argumentum idem cõclu dit ex Theophrasto, Eustrathio, Psello, Magentino, & aliis Peripateticis, quos attuli in primo Periher. in capite. De futuris contingentib. immò uere & simpliciter concludit, ut postea dicemus. *4. Alex. & alij.*

Quinto est sentẽtia Philoponi, qui ex Peripateticorum principiis id deducit in primo capite, eorum, quæ circunferũtur in opere ipsius contra Proclum. *5. Philop.*

Et quod ualde est notandum. Nemo istorum ueterum affert, aliquem Peripateticum fuisse in opposita sentẽtia, nec uertit in dubium, an hoc sit dicendũ in Aristotele, sed quasi manifestum tradit. *No. ualde.*

Immò Simplicius contra Philoponũ in illo 79. ut illum adducat in maximum inconueniens, ait, eum noluisse distinguere inter infinitatem durationis: & uirtutis ut illam secundum Aristotelem tribueret cœlis, hanc Deo. *Nota ex Simpl.*

Sextò,

Sexto. Hæc est sententia D. Thomæ hoc loco, & communior Latinorũ. Septimo, imo ipsius Auerrois, qui hoc ait se esse valde dubium, & hoc esse maximum dubium eorum quæ sunt in philosophia: vnde attulit fugam illam potius quàm solutionem, de qua fusius egi. Post in 12. Metaphysic. tex. 41. ait, motum cæli duos habere motores. Vnum finitæ motionis, & est anima existens in eo: Alterum infinitæ motionis, & est potentia quæ non est in materia. At si dicat Deum esse infinitæ virtutis, sicut motor peculiariter addictus primo mobili sic finitæ Non enim potest intelligi illa potẽtia infinita in abstracto, sed in aliquo subiecto. nec de infinitate durationis, nam hæc competeret, ipsi animæ orbis particulari motori, imo omnibus motoribus orbium.

S. D. Tho. & latinorum cõier 7. Auer.

Scio Zimaram ibi confingere nescio quam solutionem: sed certe textus nullã patitur. Vnde credo Iadunum, vt vidimus supra, exactius fuisse assecutum mentem Auerrois: nam quid aliud intelligere potuerit per illum motorem infinitæ motionis, non apparet.

Tertio, id est probandum rationibus ductis ex principijs Aristotelis, Primo. Mundus effectiue est a Deo ex nihilo, vt supra probatũ est, siue id fiat per emanationem, siue per creationẽ: ergo Deus habet vim infinitam. Consequentia probatur. Tum quia, si crearet in tempore secundum peripateticos, haberet infinitã virtutẽ, sed quod fuerit factũ ab æterno, quod factum fuisset in tempore, nullo modo minuit hanc vim: ergo. Tũ etiam: quia non est minoris virtutis dare esse ab æterno, quàm dare esse in tempore, ergo si ex hoc inferret infinitam virtutem, etiam illud.

3. rationibus ductis ex principijs Arist. 1. Ratio.

Cõfirmatius fit ex illa calculatione D. Thom. agens, quod producit ex passo minus disposito, maiorem habet vim: ergo quod ex nullo modo disposito, infinitam.

Confirmatius item fit, quia intelligentiæ emanarunt a Deo secundum Aristotelem: ergo emanarunt ex nihilo, quia non ex materia.

Item, de anima rationali, si est immortalis, & multiplicatur, vt re vera est, sequitur creari & ex nihilo fieri, nõ autem educi ex potentia materiæ.

Secundo, Deus secundum Aristotelem vt alibi ostendemus, & partim etiam tetigimus in libro primo Periher. quo in loco grauissimos quosque Peripateticos attulimus, qui id ipsi tribuebãt, & cognoscit omnia præsentia, præterita, & futura in particulari. & fines & omnium agentium particulariũ, ad quos ipsa dirigũtur. Hæc autem sunt infinita. Ergo habet infinitã uim cognoscendi. Sed qualis operatio, talis essentia. ergo. Et hæc est etiam eadem cum ipsius essentia. ergo habet infinitam essentiam confirmatur, quia saltem cognoscet circulationes sui orbis primi, quẽ mouet, aut faceret Aristoteles stultũ primam causam, & ignorantem, at illæ sunt infinitæ, & dies præteritos & annos nouit, aut eorum, quod est ridiculum dicere, ob liuiscitur, qui sunt infiniti: ergo est infinita intelligendi capacitas. 2. Ratio.

Tertio. Ex D. Tho. primo. Contra gentes, c. 43. Actus alteri inhærens terminatur ab eo in quo est cum omne qđ recipitur, per modum recipientis recipiatur, actus uero nulli inhærens a nullo terminatur, quia habet omnem perfectionem illius generis. Vnde albedo ꝑ se subsistẽs & a se, haberet omnem perfectionem albedinis. Sed Deus est ipsũ ens per se subsistens, ergo a nullo potest coarctari: aut limitari, quin habeat omnem perfectionem, quæ intelligi potest in genere entis. 3. Ratio.

Quarto. Ipsum esse per se consideratũ, infinitum est. Nam ab infinitis, & infinitis modis participari potest. Si igitur eẽ, quod ex se est infinitum, in aliquo terminatur, profecto ab aliquo debet determinari: igitur uel ut a producente tale esse, vel vt a recipiente illud: sed esse Dei, nec habet producens, nec recipiens. ergo non potest intelligi esse coarctatum, uel limitatum, aut determinatum ab aliquo. ergo nec potest intelligi deesse illi illa infinitas quã habet esse ens secundum se. 4. Ratio.

Quinto ex eodem S. Thoma. Illa perfectio magis habetur ab aliquo, quod ipsum plenius participat, sed summus modus participandi est, si illa perfectio sit de essentia, at in Deo esse est de essentia ipsius. ergo perfectio entis infinito, & illimitato modo habetur a Deo. 5. Ratio.

Sexto, Deus est æternus, ergo ĩfinitus. 6. Ratio.

Nam æternitas est duratio infinita, ergo eius radix, quæ est ipsa essentia, est infinita. Nam permanentia infinita nō potest esse virtute finita. Item, quia hæc permanentia infinita est tota simul: ergo.

7. ratio. Quod si obiicias, idem esse de Angelis. Negatur consequentia. Nam non habent eam a se, sed a Deo. Denique septimo vt plures alias rationes omittam, quas affert D. Thomas, & alij, multa sunt in natura, quæ quasi quoddam vestigium sunt illius infinitatis: vt infinitas instantium temporis, & infinitas punctorum in linea, infinitas perfectionum indiuiduantium in vno quoque indiuiduo diuersæ quæ sunt sub vnaquaque specie; infinitas deniq; partiū continui.

8. ratio. Item intellectus noster, dato semper quouis, potest maius & maius apprehendere & intelligere. Vnde cum vltra omne finitum nos possimus aliquid perfectius intelligere, euidenter sequitur Deum esse vltra omne finitum, nam alias possemus intelligere aliquid maius, & melius Deo.

9. ratio. Adde. Quod intellectus noster est insatiabilis appetitus. Nam postquam quis scit, plura scire semper vult. At hic appetitus, hæc ordinatio intellectus nostri ad infinitatem, vt in nullo finito, & in nulla finita veritate acquiescat, frustra esset, nisi daretur infinitum aliquod, infinitaque veritas, quæ satiaretur. Et manifeste ostēdit ipsam ad aliquid infinitum infinitam habere capacitatem.

Eodem modo de appetitu voluntatis ab bonum ostendi potest, quia nunquam eius appetitus aliquo huius vitæ bono satiatur, sed eo habito, plus desiderat.

10. ratio. Hæc item sententia omniū Priscorum fuit. Nam vt ait Arist. in 3. Phys. 25. omnes prisci tribuerunt infinitatem primo principio, licet postea errauerint in applicatione talis infinitatis. Vnde, vt colligitur ex illis testibus, Pythagoras, Plato, Anaxagoras, & Democritus id asseuerabant: Mercurius Trimegistus sæpe asserit in Pimandro, Deum esse infinitum; imo tota vetustas Deum intelligebat hoc nomine, vt videre est apud Eugubinum 3. lib. de perenni Philosophia. cap. 1. vbi multa adducit testimonia. Idem Auicen. in tract. 2. Metaph. ca. 4. & 5. Author etiam lib. de causis idem videtur asserere.

2. Concl. Secunda conclusio Circa rationes istas Aristotelis certum est, non omnes esse demōstrationes. Satis fuerint si sint aliquæ, aut fortasse etiam omnes rationes probabiles. Hæc cōclusio satis manifesta est ex eo, quod nemo vnquam interpretum satis potuit sententiā Aristotelis in his omnibus textibus ita commode explicare, vt nullum sequeretur inconueniens. Potest tamen eas rationes probabiliter defendere altero duorum modorū, vel vt S. Thomas superius, vel secundo, pro quo hæc erunt aduertenda.

1. fund. Primo quod virtus maior, vel minor mouentis non solum debet pensari penes pondus, & resistentiam; sed etiam penes tēpus. Vnde non solū illa est maior uirtus quæ æquali tempore maius pondus mouet: sed etiam, quę idem pondus per maius tempus. & hoc non indiget probatione, sensus enim hoc indicat. Maioris enim est virtutis decem pondera mouere per horam continuam, quam per dimidiā. Aliqui enim per dimidiam mouent, & deficiunt statim. Ex quo fit, quod tempus etiam cum resistentia habeat computari. Multum enim, vel paucum temporis pōdus secundum resistentiam auget; vel diminuit.

Nota. Nota tamen, quod hoc fundamentum non est vniuersale, nisi in virtutibus, quę patiuntur: & dum mouent, mouentur a motis quales sunt corporeæ. Virtus enim quæ non patitur dum mouet, solum per pondus & resistentiam mensurari debet; non per tempus.

2. fund. Aduerte secundo: quod omnis virtus animalis ad mouendum infinito tempore similiter: virtus in corpore infinita intensiue debet esse: quia cum talis, dū mouet, mouetur a moto resistente, mensurabitur secundum tēpus etiam. Vnde si maior est, quæ tēpore maiori mouet, eadem proportione procedēdo, quæ debet absq. fine mouere, infinita debet esse intensiue.

Sicut si homo sustineret decem pondera ferri, seu moueret per horam, esset alicuius virtutis: si per duas, maioris: si per tres, adhuc maioris: si ergo per infinitum infinita.

3. fund. Aduerte tertio, quod Aristoteles ex sensibilibus,

sensibus philosophiam deducens non existimauit esse virtutem aliquam in corpore posse, quæ non moueretur, dum mouet & defatigaretur, sicut virtus animalis est. Cum autem superius ostensum sit, in motu deueniendum esse ad aliquod, quod se ipsum moueat nec possit sistere motum in inanimatis, sequitur, quod in motu cœli nō sit peruenire, nisi ad mouens, & ad viuens primum. At ne quis existimaret hoc esse quoddā corporeū aīal, seu aiam in corpore: probat hoc nō esse sed debere esse sub stantiam viuentem sine corpore, quæ si in corpore esset, defatigaretur: sicut quælibet anima, quæ mouetetur saltem per accidens, & tunc ad mouendum tempore infinito, indigeret uirtute infinita intensiua, quæ esse non potest.

Explicat discursus Arist. Ex his sequitur discursus Aristotelis notandus: & semper procedit de virtute quoad intensionem. In primo discursu probat, quod nulla virtus corporea finita intensione possit mouere tempore infinito, sed si mouet tempore infinito, debet esse intensiue infinita.

In secundo discursu probat, quod virtus corporea infinita esse non possit, quia moueret in non tempore ex vtroque ergo sequitur, primum mouens non esse corporeum, vt sit hoc totum argumentum. Omnis virtus corporea, vel est finita intēsiue, vel infinita: sed neutra potest mouere tempore infinito. Non finita, quia crescit virtus secundum tempus, vt dictum est. Non infinita, quia moueret in non tempore. Cum ergo primum mouens tempore infinito moueat, non erit virtus in corpore.

Dissoluuntur illæ in propositæ difficultates. Ex his facile soluuntur omnia quæ concordantur consequentiæ illæ, & soluuntur illæ duæ difficultates. Prima enim soluitur. Ob id enim virtus in magnitudine nō potest mouere tempore infinito, quia nunc esset infinita intensiue: quod esse non potest: moueret enim in non tēpore.

Ad 1. Ad 2. 1. Sol. Ad secundā difficultatem potest sic respōderi, quod pars mouētis debet sumi talis. vt sit maioris proportionis ad partē mobilis, quam erat totum ad totum. V. g. si totum ad totum erat duplum, pars mouentis sumatur, quæ sit triplo maior, quā pars mobilis talis mouebit in minori tempore, quia magis vincit resistentiam. Et hoc proxime conuenit cum Aristotele, & ueritatem habet, Nam in lib. 7. seruabatur eadem proportio totius ad totum, & partis ad partem. & tunc idem debet esse tempus.

Possumus & aliter respōdere, & forsan melius, quod loquitur Aristoteles de uirtute corporea passibili, & tunc tēpus est cum resistentia computatum Et si totum mouet totum, tanto tempore, pars mouebit partem minori tēpore, quæcunq. sit. Si enim fortis homo mouet pondus per diem, non sequitur, quod dimidia fortitudine præditus homo moueat dimidium pondus per diem. Falsum enim hoc esse experientia monstrat. Nā hoc modo probares, quod infirmus homo per diē pense moueret talem partem breuem pōderis, quod non est uerum, cum absque pōdere uix per horam moueri posset. Aristoteles autem lib. 7. loquebatur de uirtute nuda motiua, & quæ non repatitur, ut illic declarauimus. Hæc igitur satis sint de Aristotelis discursibus. — 2. Sol.

Alia explicatio rencītur cuiusdam propositionis Arist. Aliqui cōtrahunt illam propositionē, Si mouet in infinito tēpore, est infinitæ virtutis: ad uirtutem solum in magnitudine existentem, & operantem cum resistētia. Aliter nolunt in uniuersum esse ueram, nec eū fuisse sensum Aristotelis At uerò cum Aristoteles illam absolute, & sine restrictione sumat, & ita defendi possit, ut diximus, quando res ex se habet eam mouendi uirtutem independentē, ut ex illa propotionis calculatione deduximus. in hoc etiam sensu defendenda est.

Dub. sol. & rationum contrariarū. Sed contra primam conclusionē sunt aliquot dubia, & rationes dissoluendæ eorum, qui negant secundum Arist. Deum esse infinitæ virtutis. Sunt autem hæc.

Primum secundum Arist. Deus, ubi dicitur nihil potest facere ex nihilo ex 1. Phys. 33. & 34. ubi ait ex nihilo nihil fieri. ergo nō habet uim infinitam. Respondetur, sententiam Arist. esse iuxta naturalem rerum ordinē, & de naturali actione, de qua loquebatur, nihil ex nihilo posse fieri: atque isto modo nihil creat ex nihilo; non negat tamen, quin omnia ex prima causa sint, & ab æterno productus fuerit, & emanauerit ex Deo mundus cū mate-

materia, ut superius probauimus. Secundo dicimus, quod quamuis nil putaret hoc modo ex nihilo posse fieri, nihilominus tamen maneret infinita uirtus, scilicet perpetuo moueudi in primo motore. quam ipse hoc loco tex. 78. probauit.

Virtus materialis agit in quantum pōt, secus quae est extra materiam.

Secundum dubium. Si haberet uirtutē infinitam, moueret iu non tempore ex illo; 9. Respondetur id esse uerū, si illa uirtus infinita esset materialis, aut in materia, & corpore: tunc enim ageret quātum posset: at modo est extra materiam, & ita nō sequitur, nisi solum, ut agat proportione ad ipsum mobile, & ut illius solū natura requirit. Secundo, quia si esset causa omnino necessaria, agēs sine cognitione, tunc ageret secundum ultimū potētiæ, at modo agit ex electione, quantum uidet conuenire orbi, & mobili.

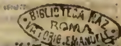
Tertium. Deus non potest facere aliū mundum: ex primo de Cælo 92. nec pōt facere actu infinitū: ergo non habet uirtutem infinitam. Respondetur, multa non posse facere Deum, licet habeat uim infinitā; nō quia desit potestas, sed ex eo, qđ res ipsæ implicent, & nō possint fieri. Talia autem sunt hæc secundū Arist. Vnde Arist. non probauit non posse esse plures mundos ex parte opificis, sed ex parte ipsius rei, quod tantum debet esse unum centrum, & una materia, &c.

Quartum. In 2. Cæli. text. 67. uidetur Aristo. asserere, motores iā esse proportionatos mobilib. ut si unum astrum alicui orbi adiiceretur, non posset ab intelligentia moueri. Respondetur, de hac re aliqđ esse dubium: tamen loqui semper Aristotelem secundum naturalem motū, & de naturali actione, non uiolenta, aut miraculosa. Secundo præterea, in genere loquutum fuisse de intelligentiis motricib. non de Deo. Et ratio huius est quia intelligētiæ addictæ orbibus, habent limitatam uirtutem, & orbi proportionatam; secus autem est de Deo, quem solum fecit infinitæ uirtutis.

Vltimū. Arist in 3. phy. & in 1. de Cælo, fuse probat nō dari infinitum actu. ergo. Respondetur, ut ibi adnotauimus, & aperte colligitur a tex. 35. usque ad 36. Aristotelem tantum agere de infinito in quantitate. Atque de hac quæstione hactenus, & de tota expositione librorum octo Aristotelis de phys. auditu. Sit laus Deo sempiterna, a quo omnis perfectio, & omne bonum procedit. Amen.

FINIS OCTAVI LIBRI PHYSICORVM.

Laus Deo, & Domino Nostro Iesu Christo, & Virgini Sanctissimæ Mariæ, Matri eius. Amen.

Hæc commentaria unà cum quæstionibus Doctoris Francisci Toleti, Societatis IESV, nil continent contra fidem, uel bonos mores, & sunt utilia ut studiosis prælegantur: atque ideo poterunt typis excudi.

† *D. Ledesma.* †
† *M. Antonius Lisius.* †
† *M. Hieronymus Hurtadus.* †

N